Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
8
51 B
2

8.51 B.2

THESAVRVS CHRISTIANAE RELIGIONIS ET SPECVLVM SACRORVM SVMMORVM ROMANORVM PONTIFICVM, Imperatorum, ac Regum, & ſanctiſsimorum Epiſcoporum.

PER CLARISSIMVM, AC PRAEſtantiſſimum I. V. D. *Dominum Alphonſum Aluarez Guerrero, Conſiliarium Regium, Necnon Regiæ cameræ Summariæ in Regno Neapolis Præſidem.*

SVMMARIIS, NVMERIS, ET REpertorio copioſiſsimo, quæque notatu digna oſtendentibus.

ROMA

46

COLONIAE.
Apud hæred. Iacobi Soteris, & Ludouici Alectorij.

ANNO M. D. LXXXI.

AD SERENISSIMVM, SACRVM, CATHOLICVM, INVICTISSIMVM, POtentiſsimum, Auguſtum, Philippum Regem Hiſpaniarum, &c.

REGEM ANGLIAE, HIBERNIAE, FRANciæ, &c. Dominum Flandriæ, Brabantiæ, &c. Ducemque Mediolani, &c. vtriuſque Siciliæ, & Hieruſalem, &c. Archiducem Auſtriæ, &c. Religionis Chriſtianæ ſeruatorem, ac defenſorem,

DOCTOR ALPHONSVS ALVAREZ GVERrero Conſiliarius Regius, ac Præſes Regiæ cameræ Summariæ in Regno Neapoli fœlicitatem in eo, qui eſt vera fœlicitas.

DEVS ita dilexit Catholicam eccleſiam ſuam, Sereniſſime, Catholice, ac potentiſſime Rex, vt filium ſuum Vnigenitum, quem conſtituit Regem vniuerſorum, morti addiceret, qui cum ſua morte a diaboli ſeruitute, & tyrannide illam conſtantiſſime liberaſſet, & ſanguinem, ac vitam pro ea libentiſſime profudiſſet, merito caput illius eſt inſtitutus, vt in ea ipſe ſemper floreret, ac perpetuo dominaretur: cuius liberalitate, & munificentia effectum eſt, vt in ſempiternam libertatem ſit vindicata. Nam cũ ea ita eſſet a Deo constructa, atque ædificata, vt diuerſis generibus hominum contineretur, quæ, vt membra, vnum corpus efficerent, cuius caput eſſet Chriſtus, cui omnium fidelium ſalus, ac dignitas niteretur: eaque ratione Chriſtus caput ita eſſet conſtitutus, vt eſſet qui apud poſteros eius

locum,at dignitatem tueretur,& ſubſtineret,eúmque lo-
cum ad Petrum Apoſtolum ipſemet Chriſtus Ieſus ſpon-
te detuliſſet,factum eſt,vt omnes,qui deinceps Chriſti,&
Petri locum obtinerent, Principes, & capita eccleſiæ,vt
inſtituta Chriſti poſtulabant,haberentur, ad quos, tan-
quam ad vnum caput,omnia referrentur,vt quemadmo-
dum Deus filium ſuum caput eccleſiæ, & principem eſſe
voluiſſet,ita hi,qui eius locum apud poſteros obtinerent
capita eccleſiæ in Chriſto Ieſu conſtituerentur, atque vt
ille a Deo patre Rex vniuerſorum fuerat electus,ſic hi(vt
ait Hieremias)conſtituti eſſent ſuper gentes, & regna,vt
euellerent, & deſtituerent, diſperderent, & diſsiparent,
ædificarent, & plantarent. Quæ ratio dignitatis, atque
authoritatis cum propagata eſſet ad poſteros, & a Ro-
manis Pontificibus(vt diuino præcepto fuerat inſtitutum)
retenta,& conſeruata,etſi multorum hæreticorum,ſchiſ-
maticorumque varijs inſanijs, & calumnijs ſæpe infeſta-
retur,incolumis tamen ſemper,atq́; inuiolabilis perman-
ſit. Itaque licet innumerabilis priſcis temporibus perditio-
nis filij extiterint,qui diaboli impulſu hanc a Ieſu Chriſto
inſtitutam dignitatem,atque authoritatem, & a Petro,
& his,qui illi in ea dignitate ſucceſſerunt,retentam, &
conſeruatã,ſuis ſcriptis,atq́; calumnijs labefactare,atque
infirmare conati fuerint,firma tamen,vt dixi,atq́; imma-
culata ſtetit. Contra quos perditiſsimos homines,& impi-
os veritatis Chriſtianæ oſores,ſacrorũ conciliorũ decreta
ſancta potentiſsime inſurrexerunt, quos itẽ ſacroſancti Pa
trũ canones glorioſe deuicerũt. Contra hos igitur inſanos,
ac peſtiferos homines ego pietate Chriſtiana adductus,&
nimia charitate cõmotus, Sereniſsime,ac potẽtiſsime Rex,
hoc ſpeculũ obieci tuæ ſacræ Maieſt. dicatũ,eiuſque fœliciſ-
ſimo,ac clariſsimo nomini conſecratũ,vt tam inuictiſsimo
Rege

Rege, & tam potentiſſimo Principe illuſtratũ hæreticorũ colũnias facile vincat, eorumq; tenebras pleniſſime diſcutiat, & vt hæc copioſa, & maiori expoſitione populo Chriſtiano veræ doctrinæ propriã faciẽ exprimat, & vultũ ad viuũ oſtendat, & tandẽ Reipublicæ noſtræ errores, quos fugiat, opponat, eidemq; cõmoditates ſibi ignotas, ſed valde in regimine neceſſarias exacte cõmonſtret. Clementiſſime ergo, Sereniſſime, ac potentiſſime Rex, meũ hoc opus ſuſcipe, tuumque fac approbãdo, quia etiã in hoc noſtro lugendo tẽpore, vt ex euidentia facti notorij permanentis apparet (quod non abſq; ſummo cordis dolore dicere cogor) inſurrexerunt hæretici, inſurrexerunt ſchiſmatici, inſurrexerunt abuſus tam circa poteſtatem eccleſiaſticã, quã ſecularẽ, & inſurrexerunt homines, qui vniuerſalẽ eccleſiam acerrime oppugnando inanibus ſuis, ac vanis diſputationibus ſupremam ſacri ſummi Romani Põtificis authoritatẽ diuinitus conceſſam deprimere, ac infeſtare, vt antiquitus, conati ſunt: adeo quod nihil ex ipſius corporis cõpage quaſi incõcuſſum ſupereſſe videatur. Loquimur rudi ſermone, potẽtiſſime, Sereniſſime, ac Catholice Rex, ſcholaſticũ morẽ ſecuti, non ornato politoque ſtylo. nã veritas verborũ lenocinio non indiget, iuxta illũ verſiculũ tritum, Ornari res ipſa negat cõtenta doceri: cũ potius authoritatibus ſacræ ſcripturæ, & decretis ſanctorũ Patrũ conuincẽda ſit vanitas malignantiũ. Pedeſtri igitur ſtylo (vt dixi) & integerrimæ beatiſſimæq; Virginis Mariæ impetrato auxilio, & ſacræ tuæ Maieſt. opitulante ſuffragio ea, quæ incũbunt Chriſtianæ religioni, & vniuerſali Eccleſiæ, præcipue ſacro ſummo Romano Pontifici, attingã, totiſq; viribus ſedẽ Apoſtolicã, & religionẽ in hoc opere meo, Deo Opti. Maxi. docente viam, illuſtrare conabor. Neapoli, XVIII. Kal. Auguſti. M. D. LVIII.

AD SERENISSIMAM CATHOLICAM, POTENTISSIMAM, AVGVSTAM MARIAM, REGINAM HISPANIARVM, ETC.

REGINAM ANGLIAE, HIBERNIAE, *Franciæ, &c. Religionis Chriſtianæ conſeruatricem, Doctor Alphonſus Aluarez Guerrero, Præſes Regiæ cameræ Summariæ in regno Neapolis fœlicitatem in eo, qui eſt vera fœlicitas.*

CVM mecum tacitus cogitarem, Catholica, Sereniſsima, & clariſsima Regina, miſerandam noſtri temporis calamitatem, infœliciſsimum noſtrę religionis ſtatum, varios, duroſque labores, quos Reſpublica Chriſtiana per hoſce annos paſſa eſt non ſine magno diſcrimine rerumn, on ſine magno periculo vniuerſi, non ſine magna multarum animarum iactura ob quorundam hominum indigna facinora, & incredibilé inſaniam, decreui hoc Speculum edere, quod Philippo Regi noſtro Catholico, potentiſsimo, & Principi clementiſsimo dicaui, eiuſque fœlici, & fauſto nomini conſecraui. Cæterùm cum notum ſit, Inuictiſsima, Catholica Regina, Tuam Celſitudinem eſſe fortiſsimum Chriſtianæ fidei pro-

propugnaculum, atque præſidium, ſupplex tua numina poſco, & tanquàm ad tutiſsimum portum confugio, efflagitans, vt Tua Celſitudo huic operi faueat, idque protegat, atque defendat ex pietate, & beneuolentia, qua ſolet fideliſsimos ſubditos quoſque iuuare: vt hic meus liber à te ſapientiſsima Regina ſuſceptus, atque defenſus, neque perhorreſcat hæreticos, neque horreſcat ſchiſmaticos, neque timeat inuidos, neque metuat maleuolos; quin potius tutus eat ad omnes gentes, à quibus ignorantiæ, & erroris tenebras, nebulaſque repellat, quas inſani iſti, & ſubdoli hæretici in ſacroſancta Eccleſia offundere voluerũt. Perge igitur Chriſtianiſsima, potentiſsimaq; Regina, & hoc fidele volumẽ pro tua innata bonitate gremio excipias, ſinuq; foueas; vt quemadmodum tuo Regi, omniũ Regum Chriſtianiſsimo, fœlici fato dicatum eſt, fœcundo tuę charitatis fauore ita alatur, & tueatur, vt perpetuum, & immortale fiat.

Neapoli, XVIII. Kal. Augusti, M. D. LVIII.

REVERENDISS. ATQVE ILLVSTRISS. PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO IOANNI VVILHELMO, DVCI IVLIAcenſi Cleuẽnſi ac Montenſi &c. Poſtulato ac adminiſtratori Epiſcopatus Monaſterienſis. Domino ſuo clementiſſimo. S. D.

DVO ſunt Reuerendiſs. atque Illuſtriſsime Princeps Domine clementiſsime, quibus rerumpub. optimus ſtatus conſeruatur, pax terrena & cœleſtis cõtinetur. Harum enim priori fit, vt ciues inter ſe æquabili iure deuincti, nullis diſſenſionibus mutuam quietem interturbent, neque cum vicinis vlla funeſta odia exerceant. vnde conſequitur agricultura & mercatura florentibus magnam opum acceſſionem fieri, leges, quæ inter arma ſilent, ſuum vigorem retinere, & quorum in bello eſſet magna impunitas, illa ſuppliciorum atrocitate ex repub. profligari. Altera pace, quam cœleſtem meritò appellãdam duximus, fit, vt homo criminum ſuorum reatu ſolutus, ac præteritorũ omnium, quoad eius in tantis huius vitæ tenebris fieri poteſt, ſecurus, veraque religione deum colens, ſpe firma æternam fœlicitatem apprehendat, & innumera ſæcula inexplicabilium gaudiorum ſibi expectanda proponat. Prioris illius pacis procuratio terrenis principibus maximè demandata eſt, poſterioris eccleſiaſtico magiſtratui. Attamen vt eccleſiaſticus ordo dum pietatis curam gerit, non parùm quoque terrenam pacem promouet, ita princeps dum terrenæ paci conſeruandæ inuigilat, etiam non exigua ad cœleſtem prouehendam momenta afferre poteſt. Si verum eſt pietate ſalua etiam humana iura non violari, non minus quoque verum eſt, maiori auctu pietatem ſuccreſcere, cum per tumultus publicos Euangelij ſucceſſus non impeditur. Si eccleſiaſtæ boni mores pondus addunt doctrinæ eius, mali verò etiam aliàs probatæ fidem detrahunt, multò magis principum φιλοθεία ſubditorum animos ad pietatem incitare, & religionis contemptus à rerum diuinarum ſtudio auocare poteſt. Ita enim ſe res habet, vt Nazianzenus oratione prima in Iulianũ dixit, τὸ βούλημα

τοῦ βα-

τοῦ βασιλέως, νόμος ἐστὶν ἄγραφος. Auguſtus quia literas amabat, ideo per tempus imperij ipſius omnia plena eruditis fuere. Nero quia muſicæ impẽſe deditus erat, vſque adeo vt cum imperio deiectus atq; hoſtis à ſenatu iudicatus eſſet, Alexandriã proficiſci cogitaret, atque ibi Muſico quæſtu vitã tolerare, cytharœdis alijſque canendi artificibus Romam impleuit. Commodus quia gladiatoriã artem, ſupra quàm decebat imperatorem, adamabat, gladiatorum ſuo ſæculo ingentem prouentum dedit. Ac ne quis populum nõ perinde pietatis aut impietatis, quæ in principe cernit, æmulum eſſe atque cæterorum eius morum exiſtimet, cogitandum eſt non antè potuiſſe idololatriam ethnicam funditùs extirpari, quam Imperatores ipſi Chriſto velut vnico mundi ſoſpitatori ſuos faſces ſubmitterent. Tunc enim ſi quos cæteris mundanæ pompæ phantaſia in errore tenuiſſet, vt ſolent carnales homines externo ſplendore maximè commoueri, cum crucem in ipſis regum frontibus conſpicati eſſent, primùm aliquid magni de Chriſto domino noſtro cogitare potuerũt. Poſt obitum verò Conſtantini magni & filiorum eius, cum Iulianus apoſtata imperium occupaſſet, rurſum inclinare cœpit res Chriſtiana, quia vt illis principibus honori fuerat Chriſtianum & eſſe & appellari, ita Iuliano imperante Chriſtianus populus ſub Galilæorum nomine riſui erat. Nec intra maledicta & irriſiones eorum conſtitit improbitas, qui cum principe ſibi etiam religionem mutandam eſſe decernebant: verùm licet Iulianus nullam de necandis Chriſtianis legem tuliſſet, nec antè ſtatuiſſet ad vaſtandam eccleſiam animum adijcere quàm à Perſico bello reuertiſſet: tamen quia vulgo perſpectum erat ſe nõ ingratum ſuo principi facturum, ſi non expectato eius iuſſu manus violentas in noſtros inijcerent, idcirco multa per impetum popularem in Chriſti ouiculas edita crudelitatis exempla. Ac ſi vlla alia, noſtra certè ætas multa documenta ſuppeditat, ex quibus planum fit quantum in vtramque partem momenti habeat principum voluntas, quando cernimus in tot Europæ prouincijs cum principe mutato pleroſque ſubditorum iam aliquoties fidem mutaſſe, & veliſsimos temporũ ſeruos effectos eſſe. Cuius rei cum haud ignara ſit eccleſia, ex more maiorum in vnico ſacrificio quod in commemorationem mortis Chriſti ſponſi ſui Deo patri per ſuos miniſtros offert, vult non ſolum antiſtitum eccleſiaſticorum, ſed & principum eius loci in quo ſacrificium peragitur nominatim mentionem fieri, vt quiſque Chriſtianus dum ſecum reputet quantum præſidij vera religio in principe repoſitum ha-

beat, tum votis ad Deum, tum alijs modis pro ſua virili hoc agere debet, vt principes nanciſcamur & pietate in Deum ardentes, & ſtudio prouehendæ eccleſiæ inflãmatos. Cum verò inter cætera quibus potẽtum animi in vera religione confirmari poſſunt, non poſtremum locum obtineant libri in hoc à viris doctis ac pijs conſcripti, vt officia & limites tam ſacri quàm prophani magiſtratus explicent, qualis eſt hic Theſaurus religionis Chriſtianæ: inſignem eccleſiæ & religioni operam nauare cenſendi ſunt, qui libros eiuſmodi aut nouos ipſi cudunt, aut non ſatis notos quàm latiſſime diuulgant. Itaque cum viderem hunc Theſaurum dignũ, qui omnium, & præcipuè magnatũ manibus teratur, nunquam in Germania excuſum, imò vix notum Germanis eſſe, hoc me Eccleſiæ & veræ religioni debere exiſtimaui, vt mea opera hic liber in Germania vulgatus omnium manibus euolueretur. Tuæ verò Celſitudini Princeps Illuſt. hunc noſtrum laborem inſcripſimus, quod iſti muneri potiſſimum præter cætera mihi commendata & commiſſa parentis tui Illuſt. Domini mei clementiſſimi voluntate mancipatus ſim, vt non ſolum rerum politicarum cognitione, ſed & veræ pietatis doctrina imbutum, paterni ſubditi aliquando fauſtis acclamationibus dignum tali parente filiũ excipiant, & auitis ditionibus læti inaugurent. Tu, ſi pro ſolita tua clementia, & humanitate hoc noſtrum officiolum æqui bonique conſulueris, ad maiora aggredienda calcar additurus es. Deus optimus maximus Tuã Cel. Eccleſiæ ac Reipub. Chriſtianæ diu ſanũ atque incolumẽ conſeruet, omniaque fœlicia ac fauſta largiatur & concedat. Datum Coloniæ 2. Februarij. Anno. M. D. LXXXI.

Tuæ Celſitudinis

Humillimus Cliens

Theodorus Graminæus
LL. L. ac Philoſophiæ
Doctor. &c.

ILLVST.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. D. DOMINO ALOYSIO CORNELIO TITVLI SANcti Theodori Cardinali ampliſſimo,

Ioannes Rhennius Iuriſconſ. Venetus. S.P.D.

CVM nihil eſſe videã, in quo magis optimus quiſq; vir elaborare, opeq; maiori niti debeat, quã vt ita ſe natũ intelligat, vt omnibus agendo proſit, ſcribẽdo delectet, atq; ſingularis ſeipſũ doctrina laudibus illuſtret, Ampliſſime Præſes, nõ alienũ à noſtro, quo te maxime officio proſequimur, viſum eſt ſi quid eſt operæ, ſiquid ſtudij, atq; laboris in hiſce doctiſſimi iuriſconſulti Alphonſi Aluarez Guerrero operibus impenſi, illud tibi, velut æs alienũ perſoluere, atq; in tuo nomine apparere omninò velle, cũ præclariſſima huiuſmodi nimirũ opera digna eſſe videantur, vt Ampliſſimo Cardinali, & Aloyſio Cardinali inſcribãtur. quippe qui citra naturæ præſtantiã, ea doctrina, & rerũ humanarũ, & diuinarũ cognitione præfulges, vt in ſacris rebus, & cõtemplandis, & exponendis, vix habeã, quẽ tecũ conferre poſſim; cum ſingularem prudentiã in rebus agendis, pietatẽ ſatis equidẽ probandam in ſacris litteris oſtendas, quibus ita ſtudes, ita operam nauas, ita ſedulò incumbis, vt nihil vereamur, quominus amplectaris, foueas, comiterque accipias, quod cum ab Alphonſo viro quidem eruditiſſimo, in hiſce libris eſt expreſſum, tum verò induſtria noſtra, atq; labore adiectum in quo non tam lucubrationum mearum fructum, (ſiquis eſt in illis) metiaris, quam animi in te mei propenſionem. Nõ enim ignoro quibus nos ſemper beneficijs à maioribus tuis Ampliſſimis Cardinibus ornati ſumus, quibus niſi te colam, & obſeruem, omninò vitio non caream; Equidem ſi videro diligentiam hanc noſtram à te probari, non exiguo labores meos compenſatos eſſe fructu exiſtimabo. Tu itaq; eo animi candore, quicquid in his libris impenſum operæ, à me noueris, accipias rogo, quo tibi illud & dicatum, & inſcriptum volumus. Venetijs. V. Idus Ianuarij. M. D. LIX.

C L Ar.

CLARISSIMO, AC PRAESTANTISS. DOMINO ALPHONSO ALVAREZ GVERRERO. I. V. D.

Ioannes Rhennius Iuriſcons. Venetus. S. D.

EA Clariſsimi nominis tui fama, ac operis huius tui præſtantia, virorum doctiſsime, ſic me tibi deditiſsimum reddiderunt, vt tam diu, quid in tui gratiam, quo animi mei propenſionem aperire poſſem, ſemper excogitauerim. Hoc igitur deſiderio non mediocriter exæſtuans, has, quas vides, meas lucubrationes in opus tuum multa doctrina refertum, adijcere volui, non quidem eo animo, vt aliquid ſplendoris ei afferre exiſtimauerim, quid enim totus ego obuinctus tenebris ſolis claritati præſtare poſſem? Sed vt commoditate quadam animanti ſtudioſi ipſum libentius legant, tibique, quibus potui, hiſce meis ac tuis longiſsimis vigilijs gratias referrem nonnullas. Venetijs. V. Idus Ianuarij. M. D. LIX.

TABVLA

TABVLA CAPITVLORVM PRAESENTIS SPECVLI.

DE eccleſiaſtica diuina poteſtate, & de vnitate ſanctæ matris Romanæ eccleſiæ, & de vnitate, & pleniſſima poteſtate ſacri ſummmi Romani Pontificis. cap. I. fol. 1
Quod ad ſolum ſummum Romanum Pontificem ſpectat de fide, & hæreſi determinare. cap. II. fol. 39
Quod Papa cum teneat primam ſedem, habet authoritatem congregandi concilium generale. cap. III. fol. 41
An ſit licitum deſiderare ſummum Epiſcopatum, & pontificatum, & de illis, qui appetunt minores Epiſcopatus ratione honoris, vel abundantiæ bonorum temporalium. cap IIII. fol. 43
Regibus & principibus omnibus conſilium datur. cap. V. fol. 43
Quod Epiſcopi & clerici ſunt diſpenſatores, & vſurarij ca. VI. fo 45
De ſcientia ſacrorum ſummorum Romanorum Pontificum, & ſanctiſſimorum Epiſcoporum, & aliorum ſacerdotum. cap. VII. fo. 51
Ordo Epiſcopalis quadripartitur, & de his quæ ad hunc ordinem pertinent. cap. VIII. fol. 59
De reſidentia ſanctiſſimorum Epiſcoporum, & de coadiutore. (cap. IX. fol. 64
De ordinatio. & conſecratione Epiſcopi. cap. X. fol. 75
De viſitatione Epiſcopi. cap. XI. fol. 81
An liceat Epiſcopo monachum fieri, & an monachus poſſit in Epiſcopum promoueri. cap. XII. fol. 85
De poteſtate ſanctiſſimorum Epiſcoporum. cap. XIII. fol. 90
De officio Epiſcopi, & ad quæ ſucceſſor demortui teneatur. cap. VIX. fol. 100
De Archiepiſcopo. cap. XV. fol. 102
An principatus ſummi Romani Pontificis non ſolum ad ſpiritualia, ſed etiam ad temporalia ſe extendat, ita quod in toto orbe iuriſdictionem habeat temporalem. cap. XVI. fol. 107
De diſpenſatione ſanctiſſimorum Epiſcoporum. ca. XVII. fol. 114
Caſus in quibus Papa non eſt ſolutus diſpenſare. cap. XVIII. (fol. 145

Caſus

Caſus & cenſuræ reſeruatæ Domino Papæ in proceſſu annuali in cœna domini. cap. XIX. fol 155
Cenſuræ, quæ reſeruantur Domino Papæ in iure, vel extrauagantibus, & ex concilio Latheranenſi. cap. XX. fo 157
Cenſuræ Epiſcopis Diocœſanis reſeruatæ. cap. XXI. fol. 161
Caſus, qui ſunt aliquando Papales, aliquando Epiſcopales. c. XXII. fol. 166.
De præſtantia ſanctiſſimorum Epiſcoporum. ca. XXIII. fol. 167
An res eccleſiæ poſſint alienari. & aliqua de Reuerendiſſimis Cardinalibus. cap XXIIII. fol. 178
De authoritate Epiſcopali. cap. XXV. fol. 187
De poteſtate ſanctiſſimorum Epiſcoporum circa vltimas voluntates alienas. cap. XXVI. fol. 191
De Vicario ſanctiſſimorum Epiſcoporum, & Epiſcopali præſtantia. cap. XXVII. fol 195
De indulgentijs ſacrorum ſummorum Romanorum Pontificum. cap. XXVIII. fol. 197
De depoſitione & degradatione. cap. XXIX. fol. 205
De poteſtate & officio Epiſcopi. cap. XXX. fol. 207
An Papa poſſit conſtituere Epiſcopos in terris infidelium. cap. XXXI. fo. 216.
De authoritate Epiſcopali. cap. XXXII. fol. 228
De horis Canonicis. cap. XXXIII. fol. 231
De pluralitate beneficiorum. cap. XXXIIII. fol. 244
De immunitate, & libertate eccleſiaſtica. cap. XXXV. fo. 258
De iuriſdictione certo modo ſecularium in perſonas eccleſiaſticas. ca. XXXVI. fol. 263
De eccleſiaſtico interdicto. cap. XXXVII. fol. 299
De irregularitate. cap. XXXVIII. fol. 316
De cenſura eccleſiaſtica. cap. XXXIX. fol 338
De poteſtate capituli ſede vacante. cap. XL. fol. 346
De bello iuſto & iniuſto. cap. XLI. fol. 349
De bello multa. cap. XLII. fol 372
Vtrum liceat bellantibus vti inſidijs. cap. XLIII fol. 374
De reuocatione belli. cap. XLIIII fol. 376
De diffidatione. cap. XLV. fol 385
De Duello. ca. xlvi. fol. 388
Quando bellum iuſtum eſt, quid agendum. cap. xlvii fol. 390
De

De militia, & re militari. ca.xlviii.fol.41[illegible]
De iuſtitia, & ſui excellentia. cap.xlix. fol.415
De ſermone epiſcopali, in quo tractatur de iuſtificatione hominis, de prædeſtinatione, de eleemoſyna, de ieiunio, de oratione, de articulis fidei, ſacramentis, de iudicio vniuerſali, & de purgatorio. cap.L. (fol.424.
De origine celebrationis conciliorum generalium in eccleſia Dei. cap. (LI. fol.566
De varijs antiquis hæreſibus ab eccleſia Dei condemnatis. cap. LII. (fol.604
De hæreticis & ſchiſmaticis, & de apoſtatis, & de reiterantibus baptiſmum. cap.LIII fol,844
De Regibus, & Principibus, & de authoritate Regia. cap.LXIII. (fol.697
De Imperatore, & eius authoritate. cap.LV. fol.735
De imperio, & de translatione imperij ad Germanos. cap. LVI. (fol.744
De catholicis & religioſis ritibus, qui in religione Chriſtiana verſantur. cap.LVII. fol.351
An doctoribus Eccleſiæ, ſiue ipſi eccleſiæ ſit magis credendum, quam canonicæ ſcripturæ. cap.LVIII.fo.758
De celebratione conciliorum vniuerſalium in eccleſia Dei. ca.LIX. (fol.769
An Aſtrologia ſit ars prohibita, & de ſorte, diuinatione, ſortilegijs, de ludo, ventura, & augurijs. ca.LX fo.773
De penſionibus eccleſiaſticis. cap.LXI.fol.799
De ſimonia. cap.LXII.fol.812
An iuſte liceat catholico Regi petere & exigere à perſonis eccleſiaſticis aliquam partem fructuum eccleſiaſticorum, cum approbatione Pontificis. cap.LXIII fol.827
De voto, & votis redemptione. cap.LXIIII fol.841
Vtrum licitum ſit clericis literis ſecularibus erudiri, & vtrum hæreticorum libri à fidelibus legendi ſunt. ca.LXV.fo 854
De clericis, & ſacerdotibus, & presbyteris, & præſtantia eorum. De excellentia ſacerdotij, & de ſcientia & ignorantia ſacerdotij, De decimis, & oblationibus, & an reſidentia clericorum ſit de iure diuino. cap.LXVI. fo.860
De

De vſuris, & de monte pietatis, & Cambÿs, & de intereſſe, de morá, & purgatione moræ. cap. LXVII. fol. 880
De Intereſſe. §. fol. 899
De amente, & demente, furioſo, mente capto, inſano, ſtulto, & fatuo, (cap. LXVIII. fol. 926
De teſtamentis, & de ſubſtitutionibus, & de iure accreſcendi, & tranſmiſsionibus. cap. LXIX. cap. 935
De petitione hæreditatis, & quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur. cap. LXX. fol. 985
De crimine læſæ maieſtatis, & perduellionis, ſeu rebellionis. cap. (LXXI. 1014

THESAV-

THESAVRVS CHRISTIANAE RELIGIONIS, ET SPECVLVM SACRORVM, SVMMORVM ROMANORVM

Pontificum, Imperatorum, ac Regum, & ſanctiſsimorum Epiſcoporum, ac iuſtificationis noſtræ, editum per Alphonſum Aluarez Guerrero Iuris vtriuſque Doctorem, Conſiliarium Regium, ac Præſidem Regiæ cameræ Summariæ in regno Neapolis: in quo, velut in quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtructura conſurgit, & cuiuſlibet vitæ communis, atque actionis norma conſiſtit.

DE ECCLESIASTICA DIVINA

poteſtate, & de vnitate ſanctæ matris Romanæ Eccleſiæ: & de vnitate, & pleniſsima poteſtate ſacri ſummi Romani Pontificis

Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Eccleſia Romana cæteris eccleſiis prælata eſt, & caput eſt, & mater omnium eccleſiarum, & num.39.*
2 *Soli Pontifici datur canones interpretari.*
3 *Petro datum cæteris Apoſtolis præeſſe. Idem dicitur num.14.*
4 *Typus eccleſiæ in Petro. & num.56.*
5 *Ordo ſacerdotalis à Petro initium ſumpſit. & num.47.*
6 *Solus Petrus in eccleſia Dei plenitudinem poteſtatis habet. & num.57.*
7 *Plenitudo poteſtatis in Pontifice in quo oſtenditur? & num.62.*
8 *Papa iudex totius eccleſiæ.*
9 *In ſede Petri totius eccleſiæ principatus poſitus eſt.*
10 *Epiſcopi in partem ſolicitudinis aſſumuntur.*

11 Petro grex dominicus commiſſus eſt.
12 A Papa iuriſdictionis poteſtas in omnes Prælatos eccleſiæ tranſmittitur.
13 Solus Petrus à Chriſto immediate poteſtatem iuriſdictionis accepit.
15 Militans eccleſia à triumphante deriuatur.
16 Vnus ſummus Pontifex in eccleſia Dei eſſe debet.
17 Papa, niſi ſit hæreticus, non habet in terris ſuperiorem.
18 Eccleſia vſque ad finem ſeculi duratura.
19 Papa ſolus omnimodam exercet iuriſdictionem, alij non ſine eius diſpoſitione.
20 Alij Apoſtoli coadiutores fuerunt, & cooperantes Petro.
21 Epiſcopi ſub Papa iuriſdictionem habent: & vnde Epiſcoporum initium.
22 Epiſcopi ſanctiſſimi legati Chriſti dicuntur, & perfectiores fratribus religioſis ſunt. & num.38.
23 Petri ſucceſſores per electionem magis, quàm per carnis ſucceſſionem ad pontificatum aſſumi debent.
24 Qui in Epiſcopum ſit eligendus.
25 Chriſtiani populi ſanitas ex voluntate capitis, & rectoris pendet.
26 Papæ electio à quibus primitus fiebat, vel hodie fit.
27 Eccleſia, quæ mater dicitur, vera eſt: nec extra eccleſiam ſalus eſt.
28 Concilium ex communi intentione dictum.
29 Eccleſia quare dicitur Apoſtolica.
30 Apoſtoli genuerunt eccleſiam.
31 Claues Petro datæ poſt reſurrectionem.
32 Petro tanquam capiti poteſtas clauium data, alijs Apoſtolis tanquam membris. & num.37.
33 Sacerdotis poteſtas in abſoluendo quanta eſt.
34 Eccleſia Dei cur nauicula Petri dicitur.
35 Petro ſpecialiter à Chriſto commiſſa eſt eccleſia.
36 Dei, & Papæ idem eſt conſiſtorium.
40 Eccleſia Lateranenſis inter alias omnes obtinet principatum.
41 Romana vrbs altera Hieruſalem.
42 Papa non poteſt aliò Romanam Eccleſiam transferre.

43 *Petrus ſolus immediate à Chriſto ordinatus Epiſcopus & nume.46.*

44 *Epiſcopus non niſi à tribus alijs Epiſcopis ordinatur.*

45 *Moyſes ſimplex ſacerdos fuit.*

48 *Abel primus ſacerdos in lege naturæ. & num.52.*

49 *Declaratio horum verborum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c.*

50 *Chriſtus ſolus dicitur fundamentum eccleſiæ primarium, Petrus verò ſecundarium.*

51 *Sacerdotium fuit in lege naturæ, ſed imperfectum: item & in lege ſcripturæ.*

53 *Melchiſedech prior obtulit ſacrificium.*

54 *Sacerdotium perfectum in lege Euangelica miniſterio Chriſti datum.*

55 *Triplex ſacerdotium nouæ legis.*

58 *Apoſtoli inter ſe dupliciter comparantur.*

59 *Differentiæ quinque inter poteſtatem Petri, & aliorum Apoſtolorum.*

60 *Chriſtus caput eccleſiæ: Petrus item caput, ſed vt vicarius Chriſti.*

61 *Claues eccleſiæ datas, quomodo intelligatur.*

63 *Eccleſiæ nomen circa diuerſa miniſteria diuerſas reſpicit perſonas.*

SAcroſancta Romana, & Apoſtolica eccleſia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, ſicut beato Petro Apoſtolo dixit: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, vt in c. ſacroſancta. xxij. diſt. & Matth. xvj. & in c. loquitur. xxiiij. quæſtio.j. Itaque ſancta Romana eccleſia catholica, & Apoſtolica † prælata eſt cæteris eccleſijs, & non conſtitutionibus ſy- 1
nodalibus, ſed Euangelica voce Domini noſtri primatum obtinuit, dicente Domino, vt dixi: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. c. quamuis. xxj. diſt. c. ideo. xxv. quæſt.j. c. rogamus. xxiiij. quæſt.j. Vbi li-

tera dicit: Rogamus vós fratres dilectiſsimi, vt non aliud doceatis, neq; ſentiatis, quàm quod à B. Apoſtolo Petro, & alijs Apoſtolis, & patribus accepiſtis. Ipſe enim eſt caput totius eccleſiæ: & ſedes Petri primitus Antiochiæ fuit, poſtea iubente Domino Romã translata eſt: ad quã cuncta maiora negotia, diuina diſponente gratia, iuſſa ſunt referri, vt ab ea regulariter diſponantur, à qua ſumpſerunt principia. Itaque ſolus Petrus inter Apoſtolos primatum gerebat, vt in c. Paulus. ij. quæſt. vij. & in c. in nouo teſtamento. xxj. diſt. quia Epiſcopatus vnus eſt, & vnum caput, vt in d. c. loquitur. xxiiij. quæſt. j. facit tex. in c. non decet. xij. diſt. vbi legitur: Nulli verò dubium eſt, quod Apoſtolica Romana eccleſia mater, & caput ſit omnium eccleſiarum, à cuius regulis nullatenus vos conuenit deuiare. facit tex. in c. nolite errare. xj. diſt. vbi habetur: Non licet à conſuetudine Romanæ eccleſiæ membris diſſentire, vbi Dominus poſuit principatum. Et quoties ratio fidei ventilatur, ad Romanam referatur eccleſiam, vt in c. quoties.
2 xxiiij. quæſt. j. Papa † nanque ſolus canones valet interpretari, quia ius condendi eos habet. c. j. xxv. quæſt. j. cum ſimilibus. facit tex. in c. præceptis. xij. diſt. vbi dicitur: Præceptis Apoſtolicis non dura ſuperbia reſiſtatur, ſed per obedientiam, quæ à ſancta Romana eccleſia, & Apoſtolica authoritate iuſſa ſunt, ſalutiferè impleantur, ſi eiuſdẽ ſanctæ eccleſiæ, quæ eſt caput veſtrum, communionem habere deſideratis: cùm nulli dubium ſit, quòd nõ ſolum Pontificalis accuſatio, ſed omnis ſanctæ ſpei Romanæ eccleſię, & religionis relatio ad ſedem Apoſtolicam, quaſi ad caput omnium eccleſiarum, debuit referri, & inde normam aſſumere, vnde aſſumpſit exordium, ne caput inſtitutionis videatur omitti, vt in c. qui ſe ſcit. ij. quęſt. vij. Prima ergo ſedes in cœleſti beneficio eſt Romana eccleſia, quam beatiſſimi Petrus, & Paulus ſuo martyrio conſecrauerũt. Et inter Apoſtolos fuit diſcretio poteſtatis: Nam licet omnes
3 eſſent Apoſtoli: Petro † tamen à Deo conceſſum eſt, vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, vt cephas. i. caput, & principium teneret Apoſtolatus. Eademq; formã ſucceſſoribus, & reliquis Epiſcopis tenenda tradita eſt. Itaque

Apo-

Apoſtolicæ ſedis authoritate omnes eccleſię Domino diſponente reguntur, vt in d.c.ſacroſancta.xxij.diſt.& in d.c. qui ſe ſcit.ij.q.vij. Sed inter ipſos Apoſtolos non fuit par inſtitutio, ſed vnus. ſ. Petrus (vt dixi) præfuit omnibus alijs: & facit tex. ſingularis in c.in illis.lxxx.diſt. Itaq; Apoſtoli non fuerũt pares Petro in adminiſtratione, ſed in ordine, & conſecratione: vt per Docto. in d. c. loquitur, & in d.c.in nouo teſtamẽto. & ibi dicit Archidiac. doctiſsimus Canoniſtarnm, quòd Dominus ante reſurrectionem elegit Petrum in principem, ſed confirmationem diſtulit poſt reſurrectionem: ſed Petrus ratione adminiſtrationis fuit maior. Hæc ille. Et in c.v. Lucę legitur, Chriſtum dixiſſe Petro: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Itaque † Typus eccleſiæ in Petro. Et aduertite, quia ſoli Petro dixit Chriſtus: Duc in altum. Et cum hoc feciſſet, conduxerunt multitudinem piſciũ copioſam. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Ieſu, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum: Stupor enim circundederat eum, & omnes, qui cum illo erant in captura piſcium, quos cœperant: ſimiliter autem Iacobum, & Ioannem, qui erant ſocij Simonis, & Andream, qui in ea naui erat, ſecundum narrationem Matth. & Marci. Et ait ad Simonem: Noli timere, ex hoc iam homines capiens eris. Et attendite, quia ſolus Petrus procidit ad genua Ieſu, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Et ideo ſoli Petro fuit dictũ: Noli timere, ex hoc iam homines capiens eris.i.caput eris. Sed † poſt Chriſtum Dñm à Petro ſacerdotalis cœpit ordo, quia ipſi primo põtificatus eccleſiæ Chriſti datus eſt. Hic ergo ligãdi, & ſoluendi poteſtatẽ primus accepit à Domino, primusq; ad fidem populum ſuæ prædicationis virtute adduxit, verboque inſtituit, vt in d.c.in nouo teſtamento. xxj. diſtinct. & in perſona Petri ligandi, & ſoluendi eccleſia poteſtatem accepit, & eccleſiam ſanctam ſignificauit, vt in c. quodcunque. xxiiij. quæſt.j. Itaque † ſolus Petrus in eccleſia Dei habet plenitudinem poteſtatis. Et Dominus Petro iubet hamo piſcari, vt eſt tex.in c.eſt aliud.xxiiij.quęſt.j.& Chryſoſt. ſuper illud Matth.xvj. Tibi dabo claues regni cælorum, &c.

4 5 6

dicit: Sicut filius à patre veniens ad ſalutem omniũ mittitur cum poteſtate omni ſuper omnes, quod nulli hominũ credimus eſſe conceſſum. Hoc idẽ dicit tex. in c. multum. iij. q. vj. & tex. in c. decreto; & in d. c. qui ſe ſcit. ij. q. vj. Vnde Ioan. x. dicitur: Erit vnum ouile, & vnus paſtor: & loquitur de eccleſia. Et in c. Baſilicas, de conſecr. diſt. j. & in c. nolite errare. xj. diſtin. habetur, quòd in Apoſtolica ſede dominus totius eccleſiæ poſuit principatũ: & Auguſt. in epiſt. ad Glorium dicit, quòd in Romana eccleſia ſemper Apoſtolicæ cathedræ viguit principatus. Et vide de hoc Inno. & docto. in c. cũ ex eo, de pœni. & remiſs. Vbi dicũt, minores prȩlati habẽt poteſtatẽ à Papa, & ipſe à ſolo Deo.
7 Et eſt notandum, † quòd plenitudo poteſtatis in Romano pontifice oſtẽditur in poteſtate clauiũ in foro cõſcientiæ. Vnde gl. ſuper illud Matth. xvj. Tibi dabo claues regni cȩlorum; & quodcunq; ligaueris ſuper terram, &c. dicit: Quia Chriſtũ Petrus maiori deuotione cõfeſſus eſt, merito præ cȩteris ipſe collatis clauibus donatus eſt. Sequitur gl. quodcunq; ligaueris ſuper terrã. i. quodcunq; indignũ remiſsione iudicaueris, dum viuit, indignũ apud Deum iudicabitur: & quodcunq; ſolueris. i. quemcunq; ſoluendum iudicaueris, dum viuit, remiſsionem peccatorũ conſequetur à Deo. Et plenitudo poteſtatis oſtenditur in cla-
8 uibus iudiciariæ poteſtatis in foro exteriori: eſt enim † iudex totius eccleſiæ, vt eſt tex. in c. Epiſcopo, & in c. cuncta per mundũ. ix. q. iij. & teſtatur Inno. in c. ſoluitę, de mai. & obe. Et in c. nouit. de iud. dicitur: Nullus, qui ſit ſanȩ mentis, ignorat, quoniã ad officium noſtrũ ſpectat de quocunque mortali crimine corripere quemlibet Chriſtianũ. facit tex. in c. & plantare. de priui. & dicitur in d. c. nolite er-
9 rare, xj. diſt. In ſede Petri † Dominus totius eccleſiæ principatum poſuit. facit text. in c. quamuis. xxj. diſt. Propter quod Inno. in c. vt priuilegia, de priuil. dicit: Romana eccleſia à domino ſuper oẽs alias eccleſias ordinariæ poteſtatis obtinet principatũ, vtpote mater vniuerſorũ fideliũ, & magiſtra: de cuius poteſtate diſputare ſacrilegiũ eſt. Plenitudo poteſtatis Rom. pontificis oſtẽditur in diſpenſatione theſauri eccleſiȩ; quoniam ipſe ſolus, vtpote Chriſti principa-

cipalis vicarius,& diſpenſator,dat plenariā indulgentiam omni homini fideli in vniuerſo mundo. Vnde S. Thomas in iiij.diſt.xx. dicit: Papa habet plenitudinem poteſtatis, qualem Rex in regno. De indulgentia plenaria dicemus poſtea in iſto tractatu.Sed Epiſcopi † aſſumūtur in partem 10
ſolicitudinis,quaſi iudices in ſingulis ciuitatibus præpoſiti:& ideo Papa poteſt cōcedere indulgentias,prout vult, cauſa tamen exiſtente legitima; ſed in Epiſcopis eſt taxata indulgentiarum conceſsio ſecundū ordinem Papæ: & adduco illud Ioan.j. Tu vocaberis Cephas; quod ſecundum Iſidorū interpretatur caput.Et vide Docto.in c.propoſuit,de conceſ.præb.& facit tex.in c.Petrus,ij. q.vij. & facit tex.in c.ita dominus,xix.diſt.& eccleſia vniuerſaliter decantat: Tu es paſtor ouium,princeps Apoſtolorum, tibi tradidit Deus claues regni cælorum: & Petro † totus 11
grex dominicus commiſſus eſt,Chriſto dicente Petro, Ioan.vlt. Paſce agnos meos,paſce agnos meos; & tertio dicit ei,paſce oues meas: inter has,& illos non diſtinguens. Et Apoſtoli ipſi nequaquam extra gregem dominicum cenſendi ſunt,ſed intra computādi.Ex quibus manifeſtè confunditur error, & ſtultitia dicentium: Papam non habere aliquam plenitudinem poteſtatis. Et ideo notabimus,
† quòd tota iuriſdictionis poteſtas omnium prælatorū ec- 12
cleſiæ de lege communi deriuatur à Papa. Ita beatus Thomas in ij.& in iiij.ſenten.& in iiij.contra genti. quia Apoſtoli aliam nō acceperunt poteſtatem iuriſdictionis immediate à Chriſto, ſed mediante Petro. Ergo ſequitur, quòd prælati,qui ſunt in eccleſia, iuriſdictionis poteſtatē ſuſcipiunt immediatè à Papa: & eſt tex.in cap.ſacroſancta. xxij.diſt.vbi dicitur: Inter Apoſtolos quędam fuit diſcretio; & licet omnes Apoſtoli eſſent,Petro tamen à Domino conceſſum eſt,vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, vt Cephas.i.caput,vt principium teneret Apoſtolatus. Cùm autem nomine capitis,& principij,origo deſignetur poteſtatis,non videtur poſſe dici Petrum caput,& principium tenere Apoſtolatus, niſi ab eo poteſtas iuriſdictionis deriuaretur in Apoſtolos cæteros. Et adduco etiam tex.in c.loquitur.xxiiij.q.j.cuius verba ſunt: loquitur dñs ad Petrū:

Ego tibi dico, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ędificabo eccleſiam meam. Super vnum ædificat eccleſiam, & quamuis Apoſtolis omnibus poſt reſurrectionem ſuam parem poteſtatem tribuat, & dicat: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos, accipite ſpiritum ſanctum: tamen vt veritatem manifeſtaret vnitatis, eiuſdem originem ab vno incipientem authoritate ſua diſpoſuit. hoc vtique erant cæteri Apoſtoli, quod Petrus fuit, pari conſortio præditi, & honoris, & poteſtatis, vt dixi: ſed exordium ab vnitate proficiſcitur, vt eccleſia Chriſti vna monſtretur, &c. dicit tex. quòd Chriſtus, vt eccleſiæ vnitatem manifeſtaret, poteſtatis originem ab vno incipientem diſpoſuit. Ex quo
13 manifeſtè datur intelligi, quòd ſolus † vnus. ſ. Petrus, ſuper quem vnam fundatam dicit eccleſiam, à Chriſto immediatè poteſtatem ſuſceperit iuriſdictionis: alij verò Apoſtoli mediante ipſo Petro. Et ſi immediatè omnes Apoſtoli poteſtatem iuriſdictionis accepiſſent à Chriſto, origo poteſtatis non incepiſſet in eccleſia ab vno Apoſtolorum, cùm data fuiſſet ſimul, & immediatè omnibus. Facit etiam, quod dicit Auguſt. in homil. cxiiij. ſuper Io. facit etiam tex. in c. ita dominus. xix. diſt. & tex. in c. audiuimus. xxiiij. quæſt. j. Vbi cum Dominus daret omnibus diſcipulis parem ligandi, & ſoluendi poteſtatem, Petro præ omnibus dedit claues regni cœlorum. Quicunque ergo ab vnitate eccleſiæ, quæ in perpetuum intelligitur, fuerit alienus, execrare poteſt, conſecrare non valet, excommunicationis, vel reconciliationis poteſtatem nō habet. In qua authoritate duo ſunt pręcipuè notanda, primo quòd Petro præ omnibus datæ ſunt claues eccleſiæ: in quo datur intelligi, quod Petrus in poteſtate iuriſdictionis ſuperior eſt, & maior fuit omnibus alijs Apoſtolis ſimul cōiunctis, & per conſequēs ſucceſſor Petri, videlicet Romanus ſummus Pontifex, ſuperior, maiorq́; fuit omnibus Prælatis, etiam ſimul coniunctis: & Petro fuit dictum, Sequere me, Ioan. xxj. Secundo notandum eſt id, quod dicitur, quòd Petrus præ omnibus ſuſcepit claues eccleſiæ; In quo manifeſtè denotatur, quòd alij Chriſti diſcipuli, & horū ſucceſſores. ſ. Epiſcopi poteſtatem iuriſdictionis non acceperunt,

runt, niſi per Petrum, & non immediatè à Chriſto. Et Petro conceſſum eſt à Chriſto, vt cæteros fratres Apoſtolos, ac Chriſti diſcipulos, ſi forte eos fluctuare, aut deficere à fide contingeret, in fide firmaret, & roboraret, iuxta illud Lucæ xxij. Et tu aliquando conuerſus confirma fratres
tuos. † Ergo Petrus primatum habet ſupra Apoſtolos, & 14
ipſe accepit poteſtatem regni: vt legitur in cap. j. Act. Apoſt. Et dico etiam, quòd Dominus de hac eccleſiæ ſuæ regiminis diſpoſitione futura loquens per prophetam ait: Suſcitabo ſuper eos paſtorem vnum. Ezech. xxxvij. Sed tu vide ea, quæ de mente Cardinalis ſancti Sixti dicam in iſto capitulo ad finem circa iuriſdictionem, & poteſtatem
beati Petri, & Apoſtolorum. Et eccleſia † militans ab ec- 15
cleſia triumphante deriuatur. Vnde Ioan. in Apoc. xxj. ait, Vidi ciuitatem ſanctã Hieruſalem nouam deſcendentem de cœlo à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Sed in triumphante eccleſia vnus præſidet. ſ. Deus: Ergo in militante eccleſia etiam debet eſſe vnus præſidẽs: & in eccleſia Dei non debet eſſe minor vnitas, quàm in ſynagoga: imo tanto maior, quanto ſacerdotium Euangelicum maius eſt Leuitico. Sed in Synagoga erat vnus ſummus Pontifex, qui præerat omnibus ſacerdotibus. ſ. Aaron, & poſt Eleazar, & ſic de alijs ſucceſſoribus. At qui ſummo ſacerdoti non obediebat, reus erat mortis, Deute.
c. xvij. Ergo multo † magis in eccleſia Dei debet eſſe vnus 16
ſummus Pontifex, cui omnes tanquam ſuperiori obedire tenentur: vt in tota machina vniuerſi eſt vnum cœleſte corpus. ſ. primum mobile, per cuius motum mouentur, & reguntur motus aliorum corporum, vt habetur per Ariſt. viij. Phyſicorum: Ergo neceſſario in tota eccleſia congregabuntur filij Iudæ, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibi caput vnum: & erit vnum ouile, & vnus paſtor, vt iam dictũ eſt, Ioan. x. Vnde Ambroſ. in libro de pœnit. & Hierony. ſuper Matth. xvj, dicunt, quòd ſoli Petro data eſt poteſtas plenißima, & poſt reſurrectionem Chriſti Apoſtoli de nouo elegerunt Petrum in principem eorũ, & eccleſiæ, dando hanc formam cunctis ſucceſſoribus, vt dicit tex. in c. ſacroſancta. xxij. diſt. & c. dudum. iij. quæſt. vj. & vide Pa-

nor.in q.j. vbi etiã dicit, quòd Chriſti Apoſtoli poteſtatẽ, & authoritatem prædicandi acceperunt à Petro, & Apoſt. ad Gal.c.ij.dicit: Dixi Cephæ.i.capiti. & vide Ludo.Roman.in ſermone incipiente: Vos eſtis lux mundi, ad fin. Et eſt aduertendum, quòd licet Petrus cæteris Apoſtolis par fuerit ordine, tamen ijſdẽ maior fuit adminiſtratione, & dignitate; vt eſt tex.in c.puto.ij.q.vij. Proinde notabimus,
27 quòd † Romanus pontifex in terris, extra caſum hæreſis, non habet iudicem ſuperiorem: Et eſt communis opinio Theologorum, & multi præcipuè doctores iuris canonici ſeruant iſtam opinionẽ, & iudex ordinarius Papæ non eſt Imperator, aut poteſtas ſecularis; vt habetur in c.ſuſcipitis.x.diſt.& facit tex.in c.definimus.xxij.diſt. & c.continua.xj.q.j.& legitur de Conſtantino, qui cùm in ſancta ſynodo, quæ apud Nicæam congregata eſt, querelam quorundam clericorum conſpiceret, ait: Vos autem à nemine dijudicari poteſtis; quòd ad ſolius Dei iudicium reſeruamini: & vide tex.in c.ſacerdotibus.xj.quæſt.j. & tex. in c. ſatis.xcvj.diſtin.& in c.placuit.xj.quæſt.j. Et in Chalcedonenſi Concilio legitur, quod tota ſynodus clamauit Leoni Papæ: Leo Sanctiſsimus Apoſtolicus, & Oecumenicus.i.vniuerſalis Patriarcha. Hoc adde ad ea, quæ ſuperius diximus. Et in canone vltimo Concilij generalis primi celebrati Niceæ legitur: Nemo iudicabit primam ſedem. & vide Auguſtinum de Ancona in tractatu de poteſtate eccleſiaſtica, in quæſtione prima. Dixi ſupra, quòd Romanus pontifex extra caſum hæreſis non habet iudicẽ. vide infra in c.xvj.& omnino vide; & dic, vt ibi diximus.

Itaque talis ordo ſic eſſe debet in eccleſia, vt vnus ſit rector, princeps, ac gubernator: quod multiplici ratione colligitur (vt diximus) in libro de generali concilio indicendo. c.xvij. & in c.xviij. vbi multa dixi contra hæreticos dicentes, quòd nullus in eccleſia Dei Petro ſucceſsit; & in c.xvj. diximus multa de vnitate eccleſiæ. Et ad conuincendum errorem dicentium, quòd nullus in eccleſia
28 Petro ſucceſsit; dico, quòd manifeſtum † eſt ſic Chriſtum eccleſiam inſtituiſſe, vt eſſet vſq; in ſeculum duratura, ſecundum illud Iſaiæ ix. Super ſolium Dauid, & ſuper regnũ eius

eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia, amodò, & vſque in ſempiternum. Patet ergo, quòd ita illos, qui tunc erant in miniſterio, conſtituit, vt etiam eorum poteſtas deriuaretur ad poſteros pro vtilitate eccleſiæ vſque ad ſeculi finem; præſertim cùm ipſe dicat Matth. vlt. Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. & bene facit text. in cap. quodcunque. xxiiij. quæſt. j. vbi dicitur, quòd quando Petrus claues accepit, eccleſiam ſanctam ſignificauit, vt iam dixi: quia .ſ. nõ tantum pro ſe, ſed etiam pro omnibus ſucceſſoribus vſque ad finem ſeculi duratura eſt eccleſia. Vnde non immerito comprobatur, quòd poteſtas collata in perſonam Petri, & Apoſtolorum fuit data eccleſiæ; alias illis mortuis non potuiſſet illam poteſtatem eccleſia exercere: quod eſt abſurdum dicere. De quo vide Panormit. in tracta. quæſtio. quæſt. j. iij. colum. & certum eſt, quòd poteſtas data eſt Petro ad eccleſiæ ædificationem, vt dixit Apoſt. in epiſt. ij. ad Corinth. c. x. Ergo oportuit hanc poteſtatem tandiu durare in eccleſia, quàndiu eccleſia ipſa ædificatione indigeret: ergo vſque ad finem ſeculi Petri primatus in ſuis ſucceſſoribus eſt duraturus; aliter eſſet minor cura, & dilectio Dei erga ſponſam ſuam eccleſiam poſt tempora Petri, quàm fuerat tempore eiuſdem Apoſtoli, quod nullatenus admittendum eſt. Quia ſi eccleſia non haberet claues ligandi, & abſoluendi, non conſtaret, & portæ inferi præualerent aduerſus eam. Vnde Cyrillus Hieroſolymitanus patriarcha dicit ex perſona Chriſti: Tu cum fine, & ego ſine fine cum omnibus, quos loco tui ponam, pleno & perfecto ſacramento, & authoritate cum eis ero, ſicut ſum tecum. Et Innó. in c. quanto, de renunc. dicit, poteſtatem transferendi pontificis ita ſibi retinuit Deus, & magiſter, quòd eam ſoli Petro vicario ſuo, & per ipſum ſucceſſoribus ſuis præbuit, & cõceſsit. & vide eundẽ in c. ad Apoſtolicæ de re iud. in vi. Et ex his apertiſsimè conuincitur error dicentiũ, quòd nullus in eccleſia Dei Petro ſucceſſerit: & ſatis facilè intelligitur, quàm lõgè à veritate, & à ſtatu ſalutis abhorrent, qui dicunt nõ eſſe obediendũ ſtatutis Papalibus: contra quos eſt tex. in c. hoc. xj. diſt. dicẽs: Hoc

veſtræ indicimus charitati, vt ab Apoſtolicis inſtitutis nullo alterius recedatis exceſſu, quia multum poſt hoc eſſe non poterit, ſi quiſquam Apoſtolicas regulas in aliquo crediderit negligendas. facit etiam tex. in c. præceptis. xij. diſt. vbi ad contextum dicitur: Præceptis Apoſtolicis non dura ſuperbia reſiſtatur, ſed per obedientiam, quæ a ſancta Romana eccleſia, & Apoſtolica authoritate iuſſa ſunt, ſalubriter impleãtur, ſi eiuſdem ſanctæ eccleſiæ, quæ eſt caput veſtrum, communionem habere deſideratis. Facit etiam tex. xxv. quæſt. 2. in c. ſi quis dogmata, mandata, interdicta, ſanctiones, vel decreta pro catholica fide, & eccleſiaſtica diſciplina, pro correctione imminentium, vel futurorum malorum à ſedis Apoſtolicæ præſule ſalubriter promulgata contempſerit, anathema ſit. Facit tex. in c. omnes. xxij. diſtinct. vbi dicitur: Qui autem Romanæ eccleſię priuilegium ab ipſo ſummo omnium eccleſiarum capite traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæreſim labitur. Iſtum tex. allegat ſanctus Thomas in tracta. contra impugnantes religionem, vbi multa dixit circa iſtũ articulum: vnde patet, quòd quicunque dicit, non eſſe obediendum his, quæ per Papam inſtituuntur, in hæreſim
19 labitur. Ex quibus concludo, quòd Papa † ſolus, tanquã caput, poteſt exercere omnimodam iuriſdictionem, exposcente cauſa rationabili, non ad libitum: nec eſt opus conuocare Concilium pro conſenſu habendo. Alij verò prælati non exercent ſine diſpoſitione capitis, ſ. Papæ: habent enim poteſtatem à Deo, ſed in illa ſubmiſsi ſunt Papæ, tanquam capiti: & forte ad hoc deſignandũ, Petro dixit multa ſeparatim, vt ſuperius dixi: ſed alijs Apoſtolis locutus eſt coniunctim, & generaliter. vnde Petro dixit, vt in Euangelio habetur Matth. xvj. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Et in Euangelio Ioan. xxj. cap. dixit: Paſce oues meas, non ſemel, ſed ter. Pro ſua fide ſpecialiter orauit etiam. Item cõſidera, quòd in ſingulari dixit Chriſtus in Euangelio Ioan. in c. x. fiet vnum ouile, & vnus paſtor: & ſic voluit, vnum eſſe paſtorem, & non plures. Sed hanc poteſtatem paſcendi contulit Petro, dum dixit: Paſce oues meas; & ſic fecit eum pa-

ſtorem

ſtorem, & non plures loco ſui: ipſe enim erat, & eſt verus paſtor, & Pontifex, vt de ipſo dixit Ioan. Ego ſum paſtor bonus: Alij namque † Apoſtoli fuerunt coadiuuantes, & 20
cooperantes, & ideo dicitur, quòd Papa fuit aſſumptus in plenitudinem poteſtatis, alij in partem ſolicitudinis. c. ad honorem, de vſu pallij. & vide Panor. in quæſt. j. Sed recordentur Pontifices verborum Gregor. ad Eulogiũ Patriarcham Alexandrinum, vt notatur in c. ecce. xcix. diſt. Nam omnes Apoſtolos fecit pares reſpectu conſecrationis, & ordinis, non autem iuriſdictionis: in illa enim Petrus præfuit omnibus, vt not. gloſ. in c. in nouo teſtamento. xxj. diſtinct. & in c. loquitur. xxiiij. quęſtio. j. & videtur bonus tex. in c. in illis. lxxx. diſtinct. & in cap. per venerabilem. qui filij ſint legit. Et ſi velis dicere, quòd poteſtas etiam iuriſdictionis fuerit data omnibus, fundamentum tamen, & caput fuit datum Petro: probatur in d. c. loquitur, non impropriãdo literam, vt gl. ibi vult impropriare.
Alij † ergo habent iuriſdictioné ſub Papa, vt hodie eſt videre in Epiſcopis, qui non ſolum habent ordinem, ſed etiã 21
iuriſdictionem ſpirituale in ſuis dioceſibus ex conſtitutione eccleſiæ, & olim exercebant per totum orbem, antequam dioceſes eſſent diſtinctæ: licet hanc iuriſdictionem habeant ſub Papa, qui dicitur habere plenitudinem poteſtatis: cæteri ſacerdotes repræſentant Apoſtolos, quoad adminiſtrationem ſacrorum, vt not. glo. in c. videntes. xij. quæſt. j. tex. in c. in nouo teſtamento. xxj. diſtinct.. Sed vide infra ad finem capituli, & notabimus, quòd poſt reſurrectionem Chriſti ſacerdotes quandoque appellabantur presbyteri, quandoque Epiſcopi. Nam cùm alter vellet alterum præferre dicendo; ego ſum melior te, quia baptizatus à Petro; fuit ordinatum per Apoſtolos, & alios ſeniores, quòd vnus de presbyteris præponeretur, qui vocaretur Epiſcopus, prout hodie eſt. Et ſic videtur, quòd Epiſcopus fuit inuentus ordinatione Apoſtolorum, non autem iure diuino; ita apertè dicit Hiero. & probatur in c. olim. xcv. diſtinct, & c. legimus. xciij. diſt. Vnde beatus Petrus in prima epiſtola vocabat ſe presbyterum. Sed contra Hieronymum tene, quod Epiſcopi ſunt de iure diuino, vt

in

In c.in nouo teſtamento.xxj.diſt.c.videntes.xxij.q.j.& c. quorum.lxviij.diſt.vbi litera dicit: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij: patres dicti ſunt Apoſtoli; pro Apoſtolis filij nati ſunt,& conſtituti Epiſcopi: hodie enim Epiſcopi, qui ſunt per vniuerſum mundum,inde nati ſunt. Ipſa eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergo te putes deſertã, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia nõ vides illos, per quos nata es; de prole tua creuit tibi poſteritas; pro patribus tuis nati ſunt tibi filij:conſtitues eos principes ſuper omnem terrã. Filios genuit eccleſia, conſtituit eos pro patribus ſuis principes ſuper omnem terrã.
22 Et Epiſcopus † dicitur ſanctiſsimus Chriſti legatus, vt in Clementina j.de pœnis,& ibi etiam dicitur,quòd ſunt columnæ eccleſiæ Romanæ. Et Epiſcopi ſunt perfectiores fratribus religioſis propter officium regendi, ex quo maior fructus prouenit,vt in Clementina,exiui,de verb. ſig. Et iſta opinio eſt communior, & ſecurior. vt per Durandum in quarto ſententiarum.xxiiij.diſt. quæſt.v. vbi latè, & doctiſsimè de hac re diſputat,& omnino vide; & de hoc dicemus infra. Et ſic patet, quòd tam de iure diuino, quã
23 naturali conſonum eſſe videtur, vt ſucceſſores † Petri Romani pontifices magis per electionem, quàm per carnis ſucceſsionem, aut inſtitutionem ad pontificatum aſſumerentur; quoniam translato ſacerdotio neceſſe eſt, vt legis translatio fiat.c.translato.de conſtit.& videbis Apoſto.in c.vij.ad Hebr.& eſt tex.in c.Moyſes.viij.quæſt.j.vbi dicitur: Moyſes amicus Dei, cui facie ad faciem locutus eſt Dominus,potuit vtiq; ſucceſſores principatus filios ſuos facere,& poſteris propriam relinquere dignitatem,ſed extraneus ex alia tribu eligitur Ioſue, vt ſciremus principatum in populo non deferendum eſſe ſanguini,ſed vitæ.facit ad hoc tex.in c.licet.viij.q.j. vbi dicitur, quòd, † qui
24 præſtantior eſt ex omni populo,qui doctior,qui ſanctior, qui in omni virtute eminentior, eligendus eſt; quia ſani-
25 tas † Chriſtiani populi multum pendet ex voluntate capitis,& rectoris,iuxta formam traditã in c.ſi Papa.xl.diſt. & certius prouidetur populo de vtili paſtore per viã electionis,

ctionis, quàm ſucceſsione carnis, vt manifeſtum eſt; & Chriſtus ſuæ eccleſiæ immediatè non prouidit, niſi de Petro: vnde per conſequens, quia non prouidit de perſona nominatim ſucceſſoris Petri, eccleſiæ electionem dimiſit, prout habetur in c. electionem. lxxix. diſt. vbi dicitur; electionem verò ſummorum Pontificum, vel ſacerdotum ſibi Dominus reſeruauit; licet electionem eorum bonis ſacerdotibus, & ſpiritualibus populis conceſſerit. Sic ergo patet, quòd tam de iure diuino, quàm naturali conſonum eſſe videtur, quòd ex electione † vniuerſalis eccleſiæ, vel 26
illorum, ad quos de conſenſu vniuerſalis eccleſię translatum eſt ius eligendi; ſicut hodie ſunt reuerendiſsimi Cardinales, eligatur Papa, vt in c. in nomine Domini. xxiii. diſtinct. & cap. j. lxxix. diſt. & per totam diſtinct. & vide tex. in c. licet euitanda, de electio. eſt etiam bonus tex. in c. vbi magis, de elect. lib. vj. & vide in Clementina, c. ne Romani, de electio. Sed antiquitus clerus, & populus Romanus eligebant, & exercitus, vt in d. c. electionem. Poſtea Nicolaus II. anno 1060. condidit decretúm, quòd Pontifex eligatur à reuerendiſsimis Cardinalibus; & iuſsit, quòd clerus, & populus ad conſenſum nouæ electionis accederent, atque eam Imperator confirmaret, vt in c. in nomine Domini. xxiij. diſt. & vide in c. ſi quis pecunia. lxxix. diſt. qui textus loquitur de electione Cardinalium, & clericorum: & libertas eligendi conceditur à Ludouico Imperatore tempore Papæ Adriani II. c. ego Ludouicus. lxiij. diſtinct. & Benedictus V. relegatur, & authoritas eligendi Pontificis ad Imperium transfertur. Ita Platina in hiſtoria Benedicti. Et in ſynodo congregata Romæ conceditur Imperatori ius eligendi Pontificem. c. in ſynodo. c. Adrianus. lxiij. diſt. quod poſtea fuit reuocatum, & emanarunt iura noua circa electioné Pötificis, vt ſuperius diximꝰ. Sed de iure antiquo ad conciliũ generale ꝑtinebat. lxxix. diſt. quaſi per totũ: vel ad clerum Romanũ, vt in c. in nomine domini. xxiij. diſt. & vide Panor. in c. licet euitãda, de elec.

Et eſt aduertendum, quòd eccleſia † vna eſt. Magiſter 27
veritatis teſtatur per ſpiritum ſanctum dicens; vna eſt columba mea, vna eſt perfecta mea. Et ex multis colligitur

vnitas

vnitas eccleſiæ: primo ex vnitate principis, quo gubernatur, qui vnus eſt, Chriſtus ſcilicet Dominus Deus noſter, vt ait Apoſtolus ad Epheſ. c. j. Dicitur etiam eccleſia vna ex vnitate fidei, in qua fundatur. tex. eſt in c. legimus. xciij. diſtin. Dicitur vna ex virtute baptiſmi, qua ſanctificatur, vt Ioan. iij. niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c. Apoſtol. ad Epheſ. c. iiij. dixit: vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Dicitur vna eccleſia ab vnitate ſpei, de qua Apoſt. c. iiij. Vocati eſtis in vnam ſpem vocationis veſtræ. Eſt etiam vna vnitate charitatis, qua annectitur, & viuificatur, de qua inquit Apoſto. ad Philippen. c. ii. Eandem charitatem habentes, vnanimes, id ipſum ſentientes. Dicitur item vna eccleſia, vnitate ſpiritus ſancti viuificantis. Vna etiam vnitate vltimi finis, quæ eſt ipſa beatitudo, ad quam ordinatur. Hæc eccleſia eſt Chriſti tunica inconſutilis, quę nō debet ſcindi, xxiiij. quæſt. j. cap. quoniam. In hac tunica Chriſti corpus repræſentatur, non ſcindibile. xxiiij. quæſt. j. c. aduocauit: Et eccleſia eſt vna vnitate vnius præſidentis, de quo dicitur Oſeæ j. Congregabuntur filij Iudæ, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibi caput vnum. Et Dominus dixit: Fiet vnum ouile, & vnus paſtor. Hic autem vnus præſidens, paſtor, rector, & gubernator in tota vniuerſali eccleſia vicem Chriſti gerens ſummus Pontifex eſt: & ſuper vnum Chriſtus ædificat eccleſiam. Nam quamuis omnibus Apoſtolis poſt reſurrectionem ſuam parem poteſtatem manifeſtarit, vnitatis tamen originem ab vno incipiētem ſua authoritate diſpoſuit, vt vna eccleſia vna monſtretur: habetur hoc in cap. quodcunque. xxiiij. quæſt. j. Vnitas eccleſiæ per arcam Noe etiam deſignatur, quæ in vno cubito conſummata fuit, vt habetur Gen. vij. Et hæc eccleſia eſt, quæ mater dicitur, cùm per baptiſma ab ipſa regeneramur. c. quod abſtulerit. xij. quęſt. ij. & extra iſtam eccleſiam nec eſt ſalus, nec remiſsio peccatorum. Et Chriſtus pro vnitate eccleſiæ conſeruanda rogauit dicens, Ioan. xvij. Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro his, qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint. Referuntur etiam formaliter hæc verba in c. fraternitatis. xxxv. quæſt. vlt. & Dominus per os prophetæ

pulcher-

pulcherrime loquitur, ſic dicens: Dies planctus, & ieiuniorum, quos habuiſtis hactenus in luctum, ſciatis vobis (quia cogitaui, vt benefaciam Hieruſalem. i. eccleſiæ) in lætitiam, & gaudium eſſe vertendos; ita duntaxat, ſi vnitatem diligatis, & pacem: ita formaliter referuntur in c. ieiunium. lxxvj. diſtinct. Nonne etiam per os prophetæ inquit: Quàm bonum, & quàm iucundum eſt habitare fratres in vnum? Illi vero non habitant in vnum, qui fratrem de ſolatio ſubtrahunt, vt in c. nulli dubium. iij. q. j. & c. dilectiſsimus. xij. quæſt. j. Attendite quæſo, quòd Concilium † appellatur ex communi intentione, eo quòd in 28
vnum dirigunt omnem mentis intuitum: c. canones. xv diſtinct. Item in alio eſt attendendum, quòd non niſi congregatis in vnum dictum eſt per Chriſtum: Accipite ſpiritum ſanctum; nec niſi ſuper congregatos in vnum die Pentecoſtes ſpiritus ſanctus deſcendit. Item vbicunque duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum ego ſum. Matth. xviij. & in c. cum ſcriptura. j. quæſt. j. c. nimiũ cunctis: oſtendens non multitudini, ſed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. vt ad literam legitur xxiiii. quæſt. j. cap. alienus. & c. audiuimus. j. q. j. c. cum ſcriptura. Et eccleſia † dicitur Apoſtolica, quia in A- 29
poſtolis, qui fuerunt primi, qui adhæſerunt Chriſto, initiata eſt; & ſuum eſſe ſecundum tempus gratiæ reuelatæ ſuſcepit originem: vnde dicitur in c. cum igitur. xxxv. q. j. §. eſt autem; quod de plebe Iudaica primum Apoſtolos elegit, quos quaſi fundamentum eccleſiæ inſtituit. Apoſt. ad Theſſal. epiſt. ij. c. ij. de ſe, & alijs Apoſtolis loquitur, ita dicens: Elegit nos Deus primitias in ſalutem, & cæt. Dicitur etiam eccleſia Apoſtolica, quia poſt aſcenſionem Domini Apoſtoli in fide, & ſancta doctrina, verbo prædicationis, & miraculis roborarunt eccleſiam; vt ait Apoſt. Superædificati eſtis ſuper fundamentum Apoſtolorum, & prophetarum. i. ſuper nouum, & vetus teſtamentum. Et dicitur eccleſia ſancta Apoſtolica, quia Apoſtolorum fidem, prædicationem, documenta, atque authoritatem retinet, & obſeruat: retinet quidem poteſtatem in clauibus, ſcientiam in verbo, & vitam in exemplo. Patres au-

tem eccleſiæ dicti ſunt Apoſtoli, vt habetur in Pſalmo: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij : & ibi dicunt Auguſtin. &
30 Hieron. quòd genuerunt † eccleſiam Apoſtoli. Et dicuntur Apoſtoli principes, & duces totius orbis, vt in pſalmo: Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon, principes Neptalin. Sed maximè neceſſarium eſt eccleſiæ obſeruare antiquos terminos, quos poſuerunt ſancti Apoſtoli. Vnde in eccleſia ſumus, ſi habemus fidem Apoſtolorum, fidem Chriſti, dogmata veritatis. Et dicitur Eccleſia Apoſtolica, quia omnes Chriſtianæ religionis ritus, & ſacrarũ inſtitutionum eccleſiaſticarum obſeruantia à traditione Apoſtolica creditur in eccleſia deriuata, vt colligitur in c. rogamus. xxiiij. q. j. & c. eccleſiaſticarum. xj. diſt. Vocata eſt etiam Apoſtolica, quia Petrus, & Paulus principes Apoſtolorum Romanam eccleſiam, quæ caput eſt, & prælata omnibus eccleſijs, pariter Chriſto Domino conſecrauerunt, vt in d. c. ſacroſancta Romana eccleſia. xxij. diſt. facit in iſta materia tex. notab. in c. ſolitæ, de maio. & obed.

Nunc aduertendum rogo, quia volo multa recolligere ex ſupradictis: & notate, quòd per illa verba: Tibi dabo claues regni cælorum, non fecit Petrum principem Apoſtolorum, nec dedit ei poteſtatem clauium; ſed tantummodo ſe daturum promiſit; quia illa verba ſonant in futu-
31 rum tempus. Poſt † paſſionem igitur, & reſurrectionem Chriſtus promiſſa impleuit dando Petro claues regni cœlorum, & conſtituendo ipſum caput eccleſiæ, & principẽ Apoſtolorum, quùm inſufflauit in Apoſtolos ſpiritũ ſanctum, dicens: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: hoc cũ dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite ſpiritũ ſanctũ; Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt, Ioan. xx. Petro autem dixit: Paſce oues meas, vt habetur Ioannis vltimo: tranſumptiuè in c. ſignificaſti, de electio. Et verba originalia ſunt hæc: Dicit Simoni Petro Ieſus: Simon Ioannis diligis me plus his? dicit ei, etiam Domine, tu ſcis, quia amo te: dicit ei, paſce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis diligis me? Ait illi; etiam Domine, tu ſcis, quia amo te: dicit ei iterum, paſce agnos meos, Dicit ei tertio: Simon Ioannis

amas

amas me? contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertio, amas me; & dixit ei, Domine tu omnia noſti, tu ſcis, quia amo te: dicit ei Ieſus, paſce oues meas. Exercitium autem clauium in aſcenſione concesſit, dum dixit: Ite in vniuerſum mundum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Idem dicitur Matth. vlt. Duplex autem ratio poteſt aſsignari, quare poſt paſsionem claues Chriſtus Petro cõceſsit: vna eſt, quia quandiu Chriſtus inter homines corporaliter vixit, ipſe per ſe ipſum fidem rexit: vnde tunc nec decenter, nec neceſſe, nec vtile fuiſſet, alium loco ſui conſtituere; ſed quãdo poſt reſurrectionem appropinquabat tempus, quo ſe debebat aſcendendo in cœlũ à nobis abſentare, tunc alium loco ſui poſuit. ſ. Petrum, ne grex dominicus paſtoris ſolatio deſtitueretur. Aliam rationem aſsignat tex. in cap. conſiderandũ, & in c. fidelior. l. diſt. vt is, qui futurus erat paſtor eccleſiæ, in ſua culpa, quàm tẽpore paſsionis commiſerat Chriſtum negando, diſceret, qualiter alijs miſereri debuiſſet. Prius itaque eum oſtendit Dominus ſibi, & poſtea præpoſuit cæteris; vt ex ſua infirmitate cognoſceret, quàm miſericorditer alienas infirmitates tolerare deberet. Data † autem eſt poteſtas clauium Petro, tanquam 32
capiti, & alijs tanquam membris; quia ipſe eſt vocatus in plenitudinem poteſtatis, alij autem inferiores in partem ſolicitudinis, vt in c. ad honorem, de vſu pallij. & in c. decreto. ij. quæſt. vj. cũm enim meſsis eſſet multa, operarij autem pauci, fuit neceſſe, quòd non ſolum Petrus, ſed etiã alij haberent poteſtatem. vnde per ipſos Apoſtolos poſtea fuerunt electi lxxij. vt probatur in cap. in nouo teſtamento. xxj. diſtinct. & c. loquitur. xxiiij. quæſt. j. Et hoc modo debet intelligi verbum Domini, quod habetur Ioan. xx. Accipite ſpiritum ſanctum. Et ita debet intelligi tex. in c. noua, de pœnitent. & remiſsio. vbi dicitur, quòd Apoſtolis datæ ſunt claues, quia verum eſt tanquam membris, ſed Petro tanquam capiti: vt probatur in d. c. in nouo. & in c. ita dominus. xix. diſtinct. & c. loquitur. xxiiij. quæſt. j. & c. omnibus. quæ iura ſunt valdè bona ad hoc. Et poteſtas clauium eſt in eccleſia: vnde Theologi tenent, quòd † ex- 33
ceptis caſibus reſeruatis Papæ, & Epiſcopis, tantã poteſta-

 tem

tem habet quilibet ſacerdos in abſoluendo, quantam Papa. ita Anto.in c.noua,de pœniten.& remiſsio. Et beatus Hieronymus in libro contra Iouinianum ſic inquit: Super Petrum fundata eccleſia, & inter duodecim vnus eligitur,vt capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio. Ad denotandum igitur eccleſię vnitatem vnus creatus eſt paſtor,qui alijs præeſſet vt caput,penes quem eſſet omnis poteſtatis plenitudo: quoniam monſtroſum eſſet, vt in vno corpore eſſent plura capita.c.quoniam in plæriſque,de officio ordina.facit tex.in c.in apibus. vij. q.j. & in xij. Metaphy. inquit Ariſtot. Entia nolunt malè diſponi, pluralitas principatuum eſt mala,vnus ergo princeps. Sicut ergo vnicus eſt Dominus cœleſtis totius mundi, iuxta illud prophetæ: Domini eſt terra,& plenitudo eius orbis terrarum,& vniuerſi,qui habitant in eo: tranſſumptiuè in cap. tua nobis,de decimis: ita decens fuit, vt vnum in terris relinqueret vicarium,qui fuit Petrus, & poſt eum ſui ſucceſſores. Pro iſta vnitate capitis eſt illud verbum Domini Ioan.xvij.Volo pater,vt vnum ſint in nobis,ſicut & nos vnum ſumus: facit tex.in c.damnamus,de ſumma Trin.& fide cath. & Ioan. x.erit vnum ouile, & vnus paſtor: facit tex.in c.cum beatiſsimus.xxiiij.q.j. Pro iſta vnitate capitis bene facit etiam tex. in c. factus eſt Cornelius. & in c. non autem.vij.q.j. vbi glo. ſingulariter dicit: quòd dicere,duos eſſe ſummos pontifices in eccleſia, eſſet errare, vt ſuperius dixi,contra illum articulum fidei,vnam ſanctam catholicam eccleſiam,&c. de quo eſt bona gl. in Clemen. ad noſtrum,de hæret. Vbi dicitur: Peccatum paganitatis incurrit,qui ſedi Apoſtolicæ obedire contemnit. Item ſupra illud Lucæ xxij. Tu aliquando confirma fratres tuos; dicunt, quòd tunc Petrus à Chriſto obtinuit, vt eſſet Antiſtes mundi: & ſi Chriſtus alijs Apoſtolis imperauit, vt laxarent retia, ſoli tamen Petro dictum fuit, duc cimbam in altum,Ioan.vlt.quod ad ipſum ſolum pertinet cimbam
34 eccleſiæ regere, & gubernare: propter quod † etiam vſq; in hodiernum diem eccleſia catholica dicitur nauicula Petri. facit tex.in c.non turbatur nauis. xxiiij. q. j. & dixit Chriſtus Petro: qui primo aſcenderit,tolle. vbi dicit glo.

qu d

quòd per hamum intelligitur iuriſdictio. & Ioan. vlt. dicit
Gregor. in Homelijs, quòd † ſpecialiter a Domino com- 35
miſſa eſt eccleſia Petro, vt eam ducat ad portũ ſalutis. Nõ
obſtat, quòd omnes Apoſtoli pari conſortio honorem, &
poteſtatem habuerunt cum Petro: quia debet intelligi nõ
de paritate quo ad officium in eccleſia ſanctæ dignitatis,
ſed quo ad paritatem vitæ, & ſanctitatis, vt ſuperius dixi.
facit ad hoc tex. in c. Paulus. ij. q. vij. vbi legitur: Paulus
Petrum reprehendit; Quod non auderet, niſi ſe non im-
parem ſciret. Hoc non de officio eccleſiaſticæ dignitatis,
ſed de puritate vitæ intelligitur, & ſanctitatis conuerſa-
tione. Sequitur text. Solus enim Petrus inter Apoſtolos
primatum gerebat. Nec ſit aliquis adeo temerarius, qui
dicat hanc ſuperioritatem, & poteſtatem conceſſam Pe-
tro, non autem ſuis ſucceſſoribus, vt iam dixi: quia ſicut
Adæ Deus conceſsit quædam priuilegia perſonalia; vt o-
mnes ſcientias; quædam realia in ſtatu innocentiæ, ſcili-
cet originalem iuſtitiam: ſic Petrus à Chriſto habuit quę-
dam dona perſonalia, puta faciendi miracula, vt ad eius
vmbram infirmi ſanarentur: quædam realia. ſ. pro ſe, &
ſuis ſucceſſoribus, vt fuit poteſtas clauium, alias portę in-
feri aduerſus eccleſiam præualuiſſent; quod eſſet contra
promiſsionem Domini, Matth. xvj. Hanc igitur plenitudi
nem poteſtatis, per quã reſiſtit mũdo, & diabolo Chriſtus
cõtulit Petro, & ſuis ſucceſſoribus, qui ſunt Romani pon-
tifices. tex. eſt pulcherrimus in c. pro humani, de homici.
in vj. data eſt enim hæc poteſtas Petro, & ſucceſſoribus, vt
eccleſia duret vſq; ad finem ſeculi, iuxta illud Matth. vlti.
Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſecu-
li. Item, quòd hanc ſuperioritatem, & poteſtatem Papa à
Deo habuerit, gl. notabilis eſt in Clemen. c. ne Romani, de
electio. facit tex. in c. inter corporalia, de tranſlat. prælato.
& ibi dicit Hoſtien. in c. quanto, quòd † Dei, & Papę idem 34
eſt conſiſtorium. facit tex. in c. ij. de conſue. lib. vj. & c. Ro-
mana, de appellatio. lib. vj. Licet autem firmiter credam,
hanc ſupremam poteſtatẽ datam eſſe à Deo ſummis Pon-
tificibus, puto tamen poteſtatem clauium datam etiam
eccleſiæ militanti; cum Papa ſit tanquam Petri ſucceſſor,

ROMA

& vicarius Ieſu Chriſti. Quod patet, primo per id, quod ſu pra tetigi; quòd non ſolum Petro, ſed etiam omnibus A-
37 poſtolis Chriſtus dedit poteſtatem; ſed Petro † tanquam capiti, & principi: Apoſtolis autem tanquam membris. Cùm ergo ex capite, & membris vnum corpus componatur, non negabo poteſtatem clauium eſſe in hoc corpore, & ſic in eccleſia. Secundo hoc patet per id, quod habetur Matth. xviij. tranſumptiuè. ij. q. j. ſi peccarit. de iudic. c. nouit. vbi Dominus dicit, Si peccauerit in te frater tuus, &c. demum dicit; dic eccleſiæ; quòd ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus. Et immediatè ſubiunxit: Amen amen dico vobis, quæcunq; ligaueritis, &c. Nec ſolũ Apoſtoli habuerũt poteſtatẽ reſpectu ordinis, ſed etiam reſpectu iuriſdictionis, vt patet de pœnit. & remiſsio. c. noua quædam. & quod ibi notat Ioan. And. vbi dicit, quòd Apoſtoli habuerunt claues: & quia nunc hic loquitur in plurali, ſequitur quòd & iuriſdictionis, & ordinis claues habuerunt: ſic debet intelligi. c. firmiter. §. vna. de ſum. Trin. pro hoc facit, quod legitur Actuũ xv. vbi habetur, quòd commota ſeditione aduerſus Paulũ, & Barnabam, ſtatuerunt, qui accuſabantur, & qui accuſabant, aſcendere Hieroſolymam ad presbyteros, & Apoſtolos. Cumque illuc perrexiſſent, ſurrexerunt quidam de hæreſi Phariſæorum dicentes; oportet circuncidi eos, & præcipere eis, vt ſeruent legẽ Moyſis. Et cùm magna ſuper hoc oriretur quęſtio, Petrus ſolita libertate inquit: Viri fratres, vos ſcitis, quoniã in antiquis diebus in nobis elegit Deus per os meum audire gentes, audite verbum Euangelij, & credite, &c. Et ſic oportet, quòd non ſolus Petrus, ſed etiã omnes Apoſtoli, qui cum eo erant, haberent poteſtatẽ clauium. Aduertendum eſt tamen, quòd ille text. ſolet per quoſdam allegari, quòd concilium ſit ſupra Papam; ſed re vera non probat, ſi rectè intelligatur. pro hoc facit xxiiij. quæſt. j. c. quodcunque; vbi dicunt, quòd cùm Petrus recepit claues, ſanctam eccleſiã ſignificauit. ad idem. c. ab omnibus. xxiiij. quæſt. iij. & c. notandum. Item vt habetur Act. xx. Paulus vocauit maiores natu Epheſiorũ, & eis dixit: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos

ſpiri-

ſpiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere eccleſiam Dei, quam ſuo ſanguine acquiſiuit. Item in Euangelio Matth. dixit Chriſtus diſcipulis ſuis: Amē dico vobis, quod vos, qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſupra ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Ex quo apparet, quod ipſe Dominus in fine ſeculi iudicabit cum Apoſtolis, quaſi cū his, quibus iudicandi dederat poteſtatē. Hinc patet, quod in hac eccleſia militanti etiam Epiſcopi habent iuriſdictionem, licet Papa loco Dei ſit principalis. Propter hoc
ſorte ius canonicū vocat Epiſcopos † ſanctiſsimos Chri- 38
ſti legatos, ſpirituales fratres, & columnas eccleſiæ, vt habetur in Clem. ſi quis ſuadente. §. nec ſuper. de pœn. Ex his itaq; omnibus, vt ſupra deductis, clarè cōcludo, quod
Romanus Pontifex, & Romana eccleſia † habent prærogā- 39
tiuam, & excellentiam ſupra omnes alias eccleſias. ix. q. iij. ſaluo. & c. cuncta per mundum. & cap. per principalem. xj. diſt. c, quis neſciat; & diſponente domino, aliarum omniū mater eſt, & magiſtra, dicit tex. de ſum. Trin. cap. ij. in fin. xxiiij. q. j. hæc eſt fides. & c. quoniam. xxv. q. j. §. hic ita. c. ideo permittente, de hær. ad abolendam, in prin. de preſbyt. non bapt. c. ij. Item eſt mater omnium. xiij. q. ij. ſuper prudentia. xij. q. ij. aurum habet eccleſia. & vxor Chriſti. xxj. q. ij. ſicut & c. ſacroſancta. xxij. diſt. & de hoc latè dixi in iſto tractatu. Sed cùm multæ ſint eccleſiæ in vrbe Ro-
mana, iſta † eccleſiá, quæ tot gaudet priuilegijs, & immu- 40
nitatibus, eſt eccleſia ſancti Ioannis Lateranēſis, quę alias appellatur ſancti Saluatoris, vt per Archid. in c. fin. de reſcript. lib. vj. Iſta eſt illa eccleſia, quam Imperator cœleſtis inſtituit. vt in c. fundamenta, de elect. in vj. & iubente Domino ab Antiochia Romam tranſlata eſt, vt in cap. rogamus. xxiiij. q. j. quam ſolus Deus fundauit. vt in c. j. xxij. diſt. & Petrum Roma exeuntem & perſecutionem fugientem iuſsit tacitè redire, dum Petro interroganti, Domine quò vadis? reſpondit; vado Romam iterum crucifigi, vt habetur in c. per venerabilem. §. ſanè, qui filij ſint legit. vbi dicitur: Volens Petrum Dominus ad locū, quem elegerat, reuocare, reſpōdit; iterum venio Romam crucifigi, vt dixi; non quia ipſe Dominus vellet iterū crucifigi, ſed

vt Petrus rediret in vrbem, & ibi pro Chriſto crucifigeretur. Et ſic hoc modo Chriſtus in Petro dicitur crucifigi, c. nulli. iij. q. j. & in d. §. ſanè. vbi dicit Hoſtien. quòd vrbs
41 † Romana effuſione ſanguinis Petri, qui fuit Vicarius primus, facta eſt altera Hieruſalem; adeo quòd per talem effuſionẽ voluntas Dei fuit, vt ille locus firmaretur, & conſecraretur pro eccleſia ſancta, quæ eſſet caput, & domina omnium eccleſiarum: & probatur clarè in d. c. fundamenta, de electio. in vj. adde Bald. in authen. quas actiones. C. de ſacroſanctis eccleſijs. vbi dicit, quòd eccleſia Romana dicitur tribus, i. omnium mater, & regina. Atque idcirco Romæ potius quàm alibi voluit Dominus eccleſiæ ſuæ caput ſtabilire; vt vbi erat caput ſuperſtitionis, ibi caput quieſceret ſanctitatis: & vbi gentilium principes habitabant, illic eccleſiarum principes morerentur, vt in c. beati. ij q. vij. adduco tex. in c. fin. lxxxix. diſtinct. vbi dicitur, quòd eccleſia militans diuinitus eſt exemplata ab eccleſia
42 triumphante. Sed non poteſt † Romanus potifex eccleſiã Romanam aliò transferre, vt per Archidia. in c. rogamus. xxiiij. q. j. & in d. c. fundamenta, de elect. lib. vj. De facto tamen translata fuit per Clementem V. vltra montes; & ibi durauit longo tempore. Itaque ex ſupradictis negari non poteſt, quòd Papa ſit caput eccleſiæ, tanquam vicarius Chriſti, in quem collata eſt plenitudo poteſtatis; vt eſt expreſſum in d. c. rogamus. xxiiij. q. j. c. ad Romanam. ij. q. vj. Imo dicere contrarium eſt hæreticum, vt dixi. & per tex. qui ſingulariter ad hoc allegatur in c. j. iuncta gl. xxij. diſtinct. Et notabimus, quòd ſolus Petrus inter Apoſtolos à Chriſto immediatè ordinatus, & factus fuerit Epiſcopus. & de hoc vide in c. porro. lxvj. diſt. & ſancto Petro Pontificatus in eccleſia datus eſt, vt in c. in nouo teſtamento. xxj. diſt. & Chriſtus Petro inquit: Simon Ioannis diligis me? paſce oues meas. Ioannis vlt. Poſt quæ verba cùm nulla alia legantur, per quæ alij Apoſtoli à Chriſto
43 immediatè facti intelligantur Epiſcopi, neceſſario † videtur dicendum, quòd ſolus Petrus inter Apoſtolos à Chriſto immediatè ſit Epiſcopus ordinatus. Alij verò Apoſtoli à Petro mediatè, vel immediatè, ſolo, vel cum alio, vel
cum

cum alijs ſint Epiſcopi facti, vel ordinati. Quod authoritatibus, & rationibus patet: primo per tex. in d. c. porro. lxvj. diſt. vbi dicitur: porro & Hieroſolymitanus primus Archiepiſcopus beatus Iacobus, qui iuſtus dicebatur, & ſecundum carnem frater Domini nuncupatus eſt, à Petro, Iacobo, & Ioanne ordinatus eſt, ſucceſſoribus ſuis formã dantibus, videlicet vt minus quàm à tribus Epiſcopis Epiſcopus non ordinetur. Ex quo apparet, quòd iſte Apoſtolus non à Chriſto immediatè, ſed à Petro cum alijs Apoſtolis fuerit ordinatus: & per conſequens verũ eſt, quod non omnes Apoſtoli à Chriſto immediatè ſunt ordinati Epiſcopi. & d. c. in nouo teſtamento, dicitur, quòd in nouo teſtamento poſt Chriſtum Dominum à Petro ſacerdotalis cœpit ordo. i. pontificalis, & ſoli Petro commiſſa eſt cura paſtoralis. Item Paulus & Barnabas fuerunt ordinati à beato Petro, vt patet Act. xiij. Dixit eis ſpiritus ſanctus: Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi illos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt eos: vbi glo. imponenteſq; eis manus, dicit, in modum ordinandorum. Quòd verò tunc fuerint ordinati, vide tex. in c. quod die. lxxv. diſt. Aduerte, quòd legitur Matth. xviij. Quæcunque ligaueritis: ſed per illud non ſunt ipſi facti Epiſcopi; quia Petrus per ſimilia verba, & etiam maiora, Matth. xvj. quodcunq; ligaueris, non fuit factus Epiſcopus. Nec etiam per illud Lucæ xxij. hoc facite in meam commemorationem, facti ſunt Epiſcopi, ſed ſimpliices ſacerdotes. Dicitur etiam Ioannis xx. Quorum remiſeritis, &c. Sed nec per ſunt ordinati ſunt Epiſcopi; quia cùm ordinatio Epiſcopi ſit diſtincta ab ordinatione ſimplicis ſacerdotis, & in ordinatione ſimplicis ſacerdotis dicitur ab Epiſcopo quemlibet ordinando: Accipite ſpiritum ſanctum; quorum remiſeritis, &c. non eſt veriſimile, quòd per illa verba propriè, & præcisè facta fuerit ordinatio Epiſcoporum primorum, qui fuerunt ſummi ſacerdotes: quia etiam in lege erat alia ordinatio ſimplicium ſacerdotum, alia ſummi: & verba ſacramentalia prolata à miniſtro ſunt eiuſdem virtutis in effectu ſacramentali euchariſtiæ, in qua verba illa, hoc

eſt corpus meum, proferuntur; atque illud efficiũt, quod effecerunt Chriſto ea dicente. Si ergo Chriſtus dicendo illa verba: Accipite ſpiritum ſanctum, feciſſet Apoſtolos Epiſcopos, qui iam erant facti ſacerdotes in cœna, quo ad characterem ſacerdotalem, per illa verba; hoc facite, &c. eis data in traditione panis, & calicis; pari ratione Epiſcopus dicens illa verba. ſ. accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis, &c. quia ille iam factus eſt ſacerdos per verba ſibi dicta in traditione calicis cum pane, & vino: faceret eum Epiſcopum; quod eſt abſurdum ſecundum Cardinalem ſancti Sixti in ſumma ſua, lib. ij. c. xxxij. Item Thomas, qui præſens non erat illis verbis, non fuiſſet factus Epiſcopus. Item, quòd per neutra verba. ſ. hoc facite, &c. & quorum remiſeritis, &c. ſint facti Epiſcopi, patet in creatione humani generis, in qua vt eſſet maior vnitas, Deus ex vno homine fecit omne hominũ genus, vt dicit Paulus Act. xvij. Ergo ſimiliter videtur ad conſiderandam eccleſiæ vnitatem, quòd Deus non fecerit ſimul plures Epiſcopos, à quibus alij deriuarentur, ſed vnum primum, à quo cæteri fierent. Et Moyſes legiſlator non fecit ſimul plures Epiſcopos, ſed vnum tantum. ſ. Aaron, à quo omnes alij immediatè proceſſerunt. Videte ergo, quòd iſte fuit proceſſus in ordinatione Epiſcopali ſecundum vnam opinionem. ſ. quòd Petrus fuerit ſolus Epiſcopus à Chriſto factus ante aſcenſionem: poſt ſpiritus ſancti autem miſsionem, ſiue ipſâ prima die dominica, ſiue alia, ſolus Petrus fecit Ioannem Epiſcopum, deinde Petrus cõſecrato Ioanne fecit Iacobum Zebedæi, quibus tribus factis, tunc or-
44 dinauit Petrus, quòd deinceps † non ordinaretur Epiſcopus niſi à tribus Epiſcopis, vt in d. c. porro. Et ad oſtendendum formam huiuſmodi, ipſe cum duobus prædictis ordinauit Iacobum, vt in d. c. porro; licet propter paucitatem Epiſcoporum, quando Apoſtoli fuerunt, non potuit hæc forma ſemper ſeruari. Ideo Paulus ſolus Timotheum, & Titum ordinauit Epiſcopos, qui ſeparatus à Barnaba non habebat in ſocietate ſua Epiſcopos, niſi quos poſtea fecit: ratio autem, quare filij Zebedæi fuerũt prius à Petro in Epiſcopos ordinati, eſt, quia illi poſt Petrũ fuerãt maiores, &

hono-

honorabiliores, & hos cùm Petro Chriſtus præ cæteris præferebat; vt patuit in transfiguratione, in ſuſcitatione filiæ Archiſynagogæ, in oratione in horto, Matth. ix.xvj. xvij. & Chryſoſt.ſuper illud: Aſſumpſit Ieſus Petrum, Iacobum, & Ioanuem, dicit, hos aſſumpſit, quia alijs potiores erant. Ex prædictis apparet, falſam gloſſam eſſe d. c. porro, lxvj. diſt. quæ dicit, quòd à principio, & in primitiua eccleſia omnes Apoſtoli erant ſimplices ſacerdotes, & tamen poterant cõſecrare Epiſcopos: nam † Moyſes ſim- 45
plex ſacerdos fuit, & tamen conſecrauit Aaron in Pontificem; neque tunc erat differentia inter Epiſcopum, & ſimplicem ſacerdotem. c. olim. xcv. diſtin. quia conſiderandũ eſt, quòd Moyſes, licet non eſſet ſacerdos viſibiliter cum Aaron, quem fecit Pontificem, vt habetur Leui. vij. & xxj. diſt. c. j. erat tamen dignior alijs, & virtute maior in omnibus; quia in illis ordinibus non erat character, nec illi ſacerdotes habebant claues, ſed tantummodo offerebãt pro populo, & erant mediatores; quod multo melius faciebat Moyſes. Sicut ergo Moyſes conſecrauit Aaron in Pontificem, & filios in ſimplices ſacerdotes, à quo quidem Aaron deriuatus eſt Pontificatus, Nume. xx. Sic & Chriſtus
per ſe † immediatè fecit Petrum Epiſcopum, à quo poſtea 46
Pontificatus deriuatus eſt; & fecit alios Apoſtolos ſimplices. d. c. in nouo teſtamento; vbi dicitur: Poſt Chriſtum
Dominum à Petro † ſacerdotalis cœpit ordo, quia ipſi pri 47
mo Pontificatus in eccleſia Dei datus eſt. ſed tu vide infra ad finem capituli. Vnitas item eccleſiæ requirit vnum habere caput, à quo dona fluant. facit tex. in c. ita dominus.
xix. diſtinct. & Abel † fuit primus ſacerdos; quoniam in 48
Abel, in quo dicitur eccleſia incœpiſſe, videtur ſacerdotium habuiſſe exordiũ in populo Dei, cùm ipſe in ſcriptura ſancta ſacrificium Domino acceptum obtuliſſe legatur primus, Geneſ. ij. Vnde Auguſti. ad Oroſium ſcribens dicit, tria maxime iuſtitiæ præconia in Abel fuiſſe comprobantur, virginitas ſcilicet, ſacerdotium, & martyrium; in quibus Chriſti figuram primus geſſit. Sed in lege ſcripturæ Aaron fuit initium, qui iubente Domino victimas obtulit ſacerdotales. c. cleros. xxj. diſt. Vnde verò

nomen

nomen eccleſiaſticorum graduum ſumatur, videbis in d. c. cleros.

Dixi ſuprà in iſto tractatu de poteſtate eccleſiaſtica, & de pleniſsima poteſtate ſacri ſummi Romani Pontificis, & allegaui illam diuinam authoritatem: Tu † es Petrus, &
59 ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam, &c. Iſta verba aurea, & pluſquam gemmea refert beatus Gregor. in c. præceptis. xij. diſtinct. Itaque Chriſtus Dominus ſuper Petrum vniuerſalem fundauit eccleſiam: & quatuor modis verificatur prædicta concluſio, vno modo ratione profeſsionis fidei, qua præ cæteris Petrus Chriſtum confeſſus eſt dicens: Ego dico, quòd tu es Chriſtus filius Dei viui: vt ſit ſenſus, ſuper petram. i. confeſsionem Petri, qua dixit Chriſto: Tu es filius Dei viui, &c. fundauit eccleſiã vniuerſalem. Et hoc modo beatus Auguſt. de verbis Domini exponit illud Matth. xvj. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam, dicens: Tu es Petrus, à petra dictus, quam confeſſus es, quam cognouiſti, dicens: Tu es Chriſtus filius Dei viui: & ſuper hanc petram. i. ſuper me ipſum filium Dei, ædificabo eccleſiam meam. Secundo modo poteſt explanari dicta concluſio. ſ. quòd in Petro fuerit fundata eccleſia ratione primitatis confeſsionis fidei, quia ſcilicet ipſe fuit primus, qui in nationibus fidei fundamenta poſuit: & hanc rationem aſsignat B. Ambroſius: & habetur in c. fidelior. l. diſtinct. vbi ſic ait: Petra enim dicitur ſcilicet Petrus, eo quòd primus in nationibus fidei fundamenta poſuit. Tertio verificatur iſta concluſio, videlicet, quòd in Petro eſt vniuerſalis eccleſia fundata, ratione ſcilicet magiſterij, doctrinæ, veritatis, indeclinabilitatis, authoritatis, de qua Chriſtus ait Petro, Luc. xxij. Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Et aduerte, quia poſt cœnam ante paſsionem Chriſtus tradidit eccleſiam Petro, ne quandiu Chriſtus eſſet in ſepulchro deſolata maneret, orbata capite, & paſtore. Conceſsit enim hanc prærogatiuam Chriſtus Petro, & in Petro Apoſtolicæ ſedi, vt ipſa tanquam ſaxum immobile, totius corporis Chriſtiani compagem, molemque contineat, vt inquit Ambroſius. vnde Gregorius in regiſtro ait: Quis

neſciat

neſciat ſanctam eccleſiam in Apoſtolorum principis ſoliditate firmatam, qui firmitatem mentis traxit ex nomine, vt Petrus à petra vocaretur, cui veritatis voce dicitur: Tibi dabo claues regni cælorum. cui rurſum dicitur: Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos, vt dixi. Quarto modo poteſt verificari prædicta concluſio, videlicet, quòd ſuper Petrum Chriſtus vniuerſalem eccleſiam fundauit, ratione ſcilicet originis ſacerdotalis pontificatus, qui ab ipſo Petro in nouo teſtamento videtur habuiſſe originem, vt in d.c. in nouo teſtamento. xxj. diſtinct. dicenti: In nouo teſtamento poſt Chriſtum Dominum à Petro ſacerdotalis cœpit ordo; ipſi enim primo datus eſt pontificatus in eccleſia Dei. Hic ergo ligandi atque ſoluendi poteſtatem primus accepit, primusq; ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit. Itaque ſuper Petrum vniuerſalem eccleſiam Chriſtus dicitur ædificaſſe, quò ad illos, qui crediturі erant in Chriſtum: eccleſia enim hoc modo dicitur continuè ædificari, vt dictum eſt.

Sed eſt aduertendum, quòd † ſolus Chriſtus dicitur fundamentum eccleſiæ, ſicut primarium, & maximũ fundamentum, & à quo ſalus dependet totius ædificij: Petrus verò, ſicut ſecundarium. Vel dicendum iuxta ſanctum Thom. in expoſitione epiſtolæ ad Corinth. quòd duplex eſt fundamentum; vnum quidem, quod per ſe habet ſoliditatem, ſicut rupis aliqua, ſupra quam ædificium conſtituitur. Et huic fundamento Chriſtus comparatur: ipſe enim eſt petra, de qua dicitur Matth. vij. Fundata enim erãt ſupra firmam petram. Et de hoc dicit Apoſtolus in authoritate præfata, quòd fundamentum nemo aliud poteſt ponere, &c. Aliud autem eſt fundamentum, quod habet ſoliditatem non ex ſe, ſed ex alio ſolido ſubiecto; ſicut lapides, qui primo ſuperponuntur petræ ſolidæ. Et hoc modo Apoſtoli dicuntur eſſe fundamẽtum eccleſiæ, quia ipſi primo ſuperædificati ſunt iuxta Chriſtum per fidem, & charitatem; & ſuper eorum doctrinam alij ædificantur, Apoſt. ad Epheſ. Superædificati eſtis ſuper fundamentum Apoſtolorum: inter quos beatus Petrus quanto ſingularius præ cæteris Chriſtum confeſſus eſt, & regni cœleſtis 50

claui-

clauibus donatus eſt; tanto excellentius præ cæteris Petri & fundamenti nomen, & honorem ſortitus eſt. Itaq; cùm dicimus Petrum fundamentum eccleſiæ, non ea ratione ponimus, quaſi dator ſit gratiæ, (hoc enim modo dignitas fundamenti ſoli Chriſto conuenit) ſed his rationibus, quę ſupra aſsignatæ ſunt à ſanctis doctoribus. De hoc vide Cardina. ſancti Sixti in c. præceptis Apoſtolicis. xij. diſt. vbi notanter loquitur more ſuo. Et beati Petrus, & Paulus æquales fuerunt meritis, licet gradu differentes, vt in cap. beati Petrus, & Paulus. ij. q. vij. & præcellunt, & eminent inter vniuerſos Apoſtolos.

Sed hic ad propoſitum noſtrum aliqua de ſacerdotio di-
51 camus. Sacerdotium, † quod fuit in lege naturæ, fuit ex humana inſtitutione; ratio enim naturalis dictat, Deum eſſe colendum, & ei eſſe offerendum; vnde tunc primogeniti ſacerdotes inſtituebantur, vel alij propria voluntate offerentes officium ſacerdotis exercebant. Sed ſacerdotium in lege naturæ erat imperfectum, quia gratia perficit
52 naturam. In lege naturæ † initium ſacerdotij Abel fuit, in
53 lege verò ſcripturæ Aaron, quanquam † Melchiſedech prior obtulit ſacrificium, ſed ſpontanea voluntate. Melchiſedech non erat nomen proprium viri, ſed dignitatis; quilibet enim Rex Hieruſalem vocabatur Melchiſedech, nos dicimus Melchiſedech, Hebręi Malchiſedech. vide in c. xiiij, Gen. & vide Caietanum in pſalmo incipiente, Dixit Dominus Domino meo. Itaque Aaron obtulit victimas Domino eo iubente. Tertium ſacerdotium eſt à Deo inſtitutum, in lege Euangelica datum, & ordinatum miniſterio Chriſti, qui fuit Deus, & homo. Et hoc eſt ſacerdotium gratiæ, & ſacerdotium perfectum; quod poteſt dici ſacerdotium magnum in comparationem imperfecti, (vt dixi) quia gratia perficit naturam, & ſacerdotium perfectum in comparationem ſacerdotij legis Moſaicæ; quia illud erat ſacerdotium figuratiuum: figura autem ceſſat
54 adueniente veritate. Itaque † ſacerdotium in lege Euangelica eſt ſacerdotium verum, & perfectum; & ſacerdos legis Euangelicæ eſt verus, & perfectus; ad ipſum enim pertinet ſacrificium offerre pro peccatis populi, & orare

pro

pro populo, & ipſius vota, & preces Deo offerre, & quinque ſacramenta miniſtrare, per quæ confertur gratia; quæ omnia ſanctificationem importát. Vnde ſacerdos medius dicitur inter Deum, & populum. Sed hac autem ſacerdotali dignitate comprehenditur omnis eccleſiaſticus ordo: & dicemus, quòd † triplex eſt ſacerdotium nouæ legis, 55
magnum, maius, ſimplicis presbyteri. Magnum dicitur, vt dixi, reſpectu ſacerdotij legis naturæ, & reſpectu ſacerdotij legis ſcripturæ. Sacerdotium maius eſt ſacerdotium Epiſcoporum, tum quia in ipſis eſt ordo ſacerdotalis, ſecundum quandam perfectionem: quia perfectum vnumquodque dicitur, cùm poteſt aliud ſibi ſimile producere, quoniam ad eos pertinet diſpenſare ſacramentum ordinis; tum etiam quia eis competunt aliquæ actiones, quæ non poſſunt competere alijs ſacerdotibus: ſicut conſecrare virgines, manus imponere, confirmare, &c. vnde ſi alij ſacerdotes adminiſtrãt quinq; ſacramẽta, ipſi adminiſtrãt ſeptem. Iſtæ autem inæqualitates omni tempore videntur fuiſſe: nam apud gentiles ſecundum Iſidorum in libro Ethymolog. minores ſacerdotes dicebantur flamines; & maiores archiflamines. In veteri teſtamento Aaron erat maior ſacerdos (vt diximus) ſub quo erant filij eius minores ſacerdotes miniſtrantes ſub eo. In nouo teſtamento Chriſtus inſtituit maiores ſacerdotes duodecim Apoſtolos, quibus ſuccedunt Epiſcopi; & ſeptuaginta duos diſcipulos, quibus ſuccedunt ſacerdotes. Et ſacerdotium maximum eſt ſacerdotium ſummi Pontificis, qui eſt vicarius Chriſti, & ſucceſſor Petri, vt ex ſupradictis conſtat: & de ſacro ſummo Pontifice multa diximus in iſto primo cap. & in toto iſto libro, & in cap. xvj. Sed tex. in c. in illis. lxxx. diſtinct. dicit iſta verba: In illis verò ciuitatibus, in quibus olim apud ethnicos primi flamines eorum, atque primi legis doctores erant, Epiſcoporum primates, vel Patriarchas beatus Petrus poni præcepit, qui reliquorũ cauſas Epiſcoporum, & maiora negotia in fide agitarent. In illis autem, in quibus dudum apud prædictos ethnicos erant eorum Archiflamines, quos tum minores eſſe tenebant, quàm memoratos primates, Archiepiſcopos inſtitui

præ-

præcepit. In ſingulis vero reliquis ciuitatibus ſingulos, & non plures Epiſcopos conſtitui præcepit, qui Epiſcoporũ tantum vocabula ſortirentur; quoniam neque inter ipſos Apoſtolos par fuit inſtitutio, ſed vnus præfuit omnibus. Notate à tempore Petri eſſe limitatas prouincias: quod eſt notandum. facit etiam tex. in c. rogamus. xxiij. q. j. & Apoſt. inſtituit Titum in Archiepiſcopum Cretæ, vt in c. j. ad Titum. Et Timotheus erat primas in eccleſia Epheſina, & in tota illa prouincia, vt in c. iij. ad Timotheum. Sed notabis etiam, quod beatus Auguſt. in quodam ſermone dicit: Petrum itaque fundamentum eccleſiæ Dominus nominauit: & ideo digne hoc fundamentum colit eccleſia, ſuper quod eccleſiaſtici fundaméti altitudo conſurgit. Ipſi etiam ſancti Apoſtoli quantumcunque eſſent à Chriſto immediatè vocati, & inſtituti, communi tamen approbatione recognouerũt Petrum ipſorum caput, principem, & magiſtrum, & per conſequens totius eccleſiæ. Sibi enim ſoli dictum eſt in Ioanne: Tu vocaberis Cephas, qui licet Petrus interpretetur ſecundum vnam linguam: tamen ſecundum aliam caput exponitur. Vnde ſtatim aſſumpto Chriſto in cælum Petrus, tanquam eius ſucceſſor, eccleſiam regere cœpit, dum ad complendum duodenarium numerum Apoſtolorum loco Iudæ præuaricatoris ex verbis prophetæ alium inſtituit, & ſubrogari fecit. Ipſe etiam in Ananiam, & Saphiram vxorem eius, tanquam princeps Apoſtolorum, mortis ſententiam promulgauit, quia mentiti fuerãt ſpiritui ſancto. Ipſe ſolus in Simonem Magum ſententiam damnationis pronunciauit, licet non ei ſoli, ſed omnibus communiter pecuniã obtuliſſet. Quæ omnia & plura alia, quæ adduci poſſent, ſatis oſtendunt, quòd omnes alij Apoſtoli, & diſcipuli, licet à Chriſto immediatè poteſtatem habuerint, Petrum tamen ſemper re-
56 cognouerunt in dominum, & magiſtrum. Itaque † typus
57 eccleſiæ in Petro. Et ex omnibus colligite quòd Papa † in eccleſia habet plenitudinem poteſtatis; & vide doctiſsimum Cardinalem ſancti Sixti in tractatu illo ſuo de authoritate Papæ, cap. j. Sed non deſunt, qui arguant Apoſtolos reliquos parem poteſtatem accepiſſe à Chriſto immediatè.

ſtate. Altera quidem opinio eſt dicentium, quòd ſolus Petrus immediatè poteſtatem accepit à Domino: probat ex tex. in d. c. in nouo teſtamento. xxj. diſtinct. vbi dicitur: Petro primo Pontificatus in eccleſia Dei datus eſt: in ſpeciali autem intellige, quo ad poteſtatem ordinis, non ſacerdotalem; hanc enim poteſtatem ſacerdotalem conſtat habuiſſe omnes Apoſtolos immediatè à Chriſto in cœna dicente: Hæc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis, quo ad actum celebrandi miſſas: & poſt reſurrectionem, quò ad actum abſoluendi in ſacramento pœnitentiæ: Accipite ſpiritum ſanctum; quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c. Sed Epiſcopalem probant ex conſecratione Iacobi & Pauli, ac Barnabæ. Iacobus enim ordinatus fuit Archiepiſcopus Hieroſolymitanus à Petro, Iacobo, & Ioanne. c. porro. lxvj. diſt. ſed dicit ibi gloſ. quòd dicti tres Apoſtoli viſibili vnctione conſecrauerunt Iacobum; quia is prius erat inuiſibiliter vnctus à Domino. Et dicunt, quòd in cœna, vel per illa verba Ioan. xx. ſicut miſit me pater, & ego mitto vos; accipite ſpiritum ſanctum, &c. vt in d. c. in nouo teſtamento dicitur; cæteri Apoſtoli cum Petro parem honorem, & poteſtatem acceperunt, & in eorum loco ſurrexerunt Epiſcopi. Et concludunt, quòd Petrus, & Ioannes, & Iacobus intronizauerunt Iacobum ad adminiſtrationem certi loci; prius enim erat Epiſcopus ſine titulo certo. Sed non poſſumus negare, quòd Apoſtoli, in quantum Apoſtoli, omnes fuerunt æquales; vnde Cardinalis ſancti Sixti in d. ſuo tracta. c. iij. dicit: Apoſtoli † inter ſe poſſunt comparari dupliciter, primo inquantum Apoſtoli, & ſic omnes fuerunt æquales: alio modo in quantum oues Chriſti ab eo hic corporali conuerſatione ſeparatæ, & ſic Petrus ſolus eſt paſtor, & reliqui Apoſtoli oues ſub illius cura. 58

Sed ex ſupradictis in toto iſto capitulo facile eſt videre, quòd Apoſtoli, in quantum Apoſtoli, habuerunt poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis immediatè ab ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto, iuxta illud Ioan. xx. ſicut miſit me pater, & ego mitto vos: & Matth. x. & Marci iij. & Luc. & ad Galat. j. Paulus probat ſe Apoſtolum, quia neque

ab hominibus, neque ab homine tam mittente, quàm dicente eſt Apoſtolus. Quomodo autem verificari poſſunt hæc duo ſimul. quòd. ſ. omnes fuerint pares in authoritate gubernandi eccleſiam, atque à Ieſu Chriſto immediatè eam habuerint; & quòd Petrus ſolus fuerit inſtitutus paſtor vniuerſalis eccleſiæ, & maior authoritate ſuper alios Apoſtolos. Sed modus varius dandi, & accipiendi poteſtatem clarificat veritatem: in Petro enim, & à Petro inchoàtur omnis eccleſiæ poteſtas, & deriuatur in totam eccleſiam via ordinaria. Et ſic eccleſia vna ſub vnico tantũ capite, Petro ſcilicet. Et habent Apoſtoli omnes immediatè à Chriſto poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis, habentes ex gratia præueniente. Et, vt clarius eluceſcant dicta, ſcito
50 † quinque eſſe differentias inter poteſtatem Petri, & aliorum Apoſtolorum. Prima eſt in modo dandi, & accipiendi; quia Petro data eſt ordinariè: Apoſtolis alijs autem ex ſpeciali gratia, vt dictum eſt. Secunda eſt in officio, & ſequitur ex prima, quia Petrus factus eſt vicarius generalis Chriſti: alij verò Apoſtoli facti ſunt legati, ſeu delegati, iuxta illud Pauli: legatione pro Chriſto fungimur. Itẽ ad Epheſ. legatione fungor in cathena iſta. Tertia eſt in obiecto poteſtatis, quia aliorum poteſtas iuriſdictionis nõ erat ſupra ſe inuicem, ſed ſuper alios: Petri verò poteſtas erat & ſuper alios, & ſuper ipſos reliquos Apoſtolos, dicente ſibi ſoli Chriſto: Paſce oues meas; in quarum numero ſine dubio erant Apoſtoli: Vbi Chryſoſtomus dicit in perſona Chriſti ad Petrum: Loco mei præpoſitus eſto, & caput fratrum tuorum. Quarta in perpetuitate poteſtatis, quia poteſtas aliorum Apoſtolorum finienda erat; quoniam data eſt eis in perſonis proprijs, pro ſolis perſonis proprijs, & non pro eorum ſucceſſoribus: Petri verò poteſtas vſque ad conſummationem perſeuerat: quia data eſt ſibi in perſona propria, non ſolum pro ſeipſo, ſed & pro omnibus ſucceſſoribus ſuis: quòd ſancti docto. exprimũt ſub alijs verbis dicendo, quòd data eſt poteſtas Petro in perſona eccleſiæ. Et ex hac differentia oritur, quòd nullus eſt ſucceſſor Ioannis, aut Iacobi, nec etiam Pauli Apoſtoli in authoritate Apoſtolatus vniuerſalis gubernationis eccle-

ſiæ,

ſiæ, ſicut Apoſtoli gubernant vbique: ſed ſucceduut tantum in poteſtate ordinis, & regiminis vnius certæ eccleſiæ, vt hodie ſuccedunt: ſed ſolius Petri ſucceſſor eſt, & dicitur Papa, vt patet in toto iſto capitulo. Ideo benè dicit tex. in d.c. in nouo teſtamento. xxj. diſtinct. quòd Epiſcopi ſuccedunt in loco Apoſtolorum Chriſti. Quinta eſt in ipſa eſſentia poteſtatis, quia authoritas communiter data Apoſtolis fuit velut potentia exequutiua: vnde à ſancto Tho. vocatur authoritas gubernandi. Authoritas verò data ſoli Petro, quum factus eſt Papa, dicente Chriſto: Paſce oues meas, eſt potentia præceptiua: & propterea vocatur à ſancto Tho. authoritas regiminis. Propter quod dixit ſanctus Tho. Paulus fuit par Petro in executione, non in authoritate regiminis: ad Galatas cap. ij. & ad Corinth. xij. vide etiam ſanctum Thom. Dedit enim Saluator omnibus Apoſtolis, vt exequi poſſent in eis, ad quos mittebantur, omnia, quæ poterat exequi Petrus; puta inſtituere eccleſias, & Epiſcopos, docere, excommunicare: Petro autem abſolutè dedit poteſtatem omnium. & ſic Paulus aliquo modo. i. executione erat par Petro, quantum ad defenſionem fidei. Et vt bene intelligas, aduerte. Epiſcopi habent officium prędicandi, & fratres prædicatores etiam habent officium prædicandi, cùm ad hoc inſtituti ſint, ſed differenter: quia Epiſcopi ex propria authoritate ordinaria hoc faciunt, fratres verò prædicatores authoritate Papæ delegantis eos in officium hanc prædicationis exercendæ poteſtatem habent. de hoc videbis Cardinalem ſancti Sixti in d. cap. iij. & in c. iiij. Et † Chriſtus eſt caput eccle- 60 ſiæ, ad Epheſios cap. primo. & Petrus caput, vt vicarius Chriſti: & Papa etiam caput, vt vicarius Chriſti; & ſic pro vno tantum capite reputantur. Notate benè omnia iſto capitulo contenta, quia gemmea, & aurea ſunt, & fundamentum totius ſacræ paginæ, & totius ſacri iuris pontificij.

Dixi ſuperius, quòd eccleſiæ vniuerſali ſint claues datæ. Nunc notate veram † intelligentiam, quia verus intel- 61 lectus eſt, quod vniuerſali eccleſiæ datæ ſunt claues, non in omnibus mēbris eius, ſed in aliquibus mēbris eius, tan-

tum: & plenitudo poteſtatis data eſt illi in vno membro tantum, ſed principali, quod eſt caput in corpore, & eſt Roman. Pont. Et iſte eſt verus, & catholicus ſenſus, & quem habent ſancti doctores, cùm dicunt claues datas eſſe vniuerſali, eccleſiæ. Vnde de poteſtate ligandi, & ſoluendi peccata dicit beatus Ambroſ. libro de pœnitẽtia, quòd ius ligandi, & ſoluendi, ſolis ſacerdotibus eſt permiſſum. Et B. Hieron. dicit, & habetur in glo. Matth. xvj. quòd datę ſunt claues omni eccleſiæ in Epiſcopis, & presbyteris. De poteſtatis verò plenitudine dicunt ſancti doctores, quos ſu-
62 pra induximus, quòd † ſoli Petro data ſit, & in eo Ro. Pon. eius ſucceſſori.

63 Pro cuius † intellectus pleniori notitia eſt ſciendum, quòd poteſtas clauium, vt colligitur ex Apoſtolo tam j. ad Cor. xij. quàm ad Eph. iiij. ponitur inter gratias gratis datas, quas Chriſtus dedit corpori eccleſiæ, vnde ait: Dedit quoſdam paſtores, &c. gratiæ autem gratis datæ non ſunt ità datæ corpori eccleſiæ, quòd omnibus eccleſiæ membris ſint diſtributæ, ſed quibuſdam tantum aliquæ, & alijs aliæ. vnde ait Apoſtolus j. ad Cor. xij. Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: Vbi dicit gl. gratias hic appellat diuerſos gradus, & ordines, qui ſunt in officijs eccleſiæ. Et inquit Apoſtolus: Poſuit quidem Deus quoſdã in eccleſia, primum apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, & exinde gratias curationum opitulantes, gubernationes, genera linguarum: nunquid enim omnes Apoſtoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nũquid omnes habent gratiam curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes intetpretantur? hæc Apoſtolus. q. d. non. Et ad Rom. xij. poſtquàm dixit: Multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra; ſequitur: Habentes donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, differentes, ſiue prophetiam ſecundum rationem fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, &c. Ex quibus verbis Apoſtoli manifeſtum habetur, quòd huiuſmodi gratiæ non infunduntur, nec ſunt ſingulis membris eccleſiæ corporis commu-

communes, ſed infundũtur ſingularibus mẽbris corporis particulatim, non aũt vniuerſitati, aut communitati membrorum. Nullus enim doctus ignorat, quòd talium gratiarum ſubiectum capax eſſe non poteſt ipſa communitas. Præterea notandum eſt, quòd propter vnitatem ipſorum membrorum in ipſo corpore eccleſiæ ipſum corpus eccleſiæ dicitur ſæpè recipere, habere, & exercere, ſiue operari, quæ officialia membra ſua, vel aliquod etiam vnum membrorum recipit, habet, aut operatur: licet illud tale conuenire non poſsit toti vniuerſitati membrorum, nec propriè veraciter poſsit dici de ea, ſed tantum per figuram ſynecdochen nominando totum à parte, ſicut in corpore naturali hominis exemplum eſt manifeſtum: homo enim criſpus dicitur, vel caluus, licet caluities, & criſpitudo vni tantum membro hominis.ſ.capiti inſint. Ita ſimiliter reperitur in corporibus alijs per ſimilitudinem dictum: plura nanque attribuũtur vni populo, licet toti non conueniãt, ſed tantum aliquibus illius populi. vnde glo. ordinaria ſuper illud Apoſt. j. ad Corinth. x. Sedit populus manducare, dicit ſic: Populus, i. quidam de populo, totum pro parte ponit. Sic in propoſito propter vnitatem in corpore eccleſiæ multa, quæ quibuſdam tantum conueniunt, attributa leguntur ipſi toti corpori eccleſiæ, vt poteſtas miniſterialis clauium ligandi, & ſoluendi à peccatis, quæ ſolis ſacerdotibus conuenit, & in quibus ſubiectiuè, & diſpenſatiuè eſſe poteſt, dicitur eccleſiæ data, cuius membra ſunt ipſi ſacerdotes. vnde Ambroſ. vbi ſupra dicit: Ius ligandi, & ſoluendi habet eccleſia, quæ veros habet ſacerdotes: & ſimiliter de alijs actibus. Vnde Archidiaconus ſuper illud, Eccleſiæ charitas, de conſec. diſt. iiij. dicit: Eccleſia dicitur facere, quod eius miniſtri faciunt ſecundum inſtituta: puta paruulos baptiſmo offerre, baptizare, peccata dimittere. hæc ille. Propter præfatam etiam vnitatem corporis myſtici non ſolũ dicitur eccleſia habere illud, quod ſingulariter prælati in eccleſia habent, ſicut claues, & plenitudinem poteſtatis, quam ſolus Papa habet; ſed etiam quod Chriſtus principale ipſius eccleſiæ caput habet. vnde beatus Auguſt. tractans illud Apoc. ij. Qui vicerit, &

ſeruauerit opera mea vſq; ad finem, dabo poteſtatẽ ei ſuper gentes, & reget eas in virga ferrea, & vt vas figuli commi-nuentur, ſic & ego accepi à patre meo, dicit: Sic in Chriſto habet eccleſia hanc poteſtatem: ſicut dicit Apoſtolus, Cum illo omnia nobis donauit. Vbi conſiderandum multum vtiliter venit ad vitandos multos errores, quòd cùm aliqua legantur attributa eccleſiæ, eſt aduertendum reſpectu quorum, vel reſpectu cuius illa talia attribuantur ei: cùm non omnia omnibus conueniant, ſed quædam quibuſdam, quædam alijs, & quædam vni; aliàs faciliter quis poſſet errare. Cuius conſiderationis defectus videtur nobis, quòd fuerit cauſa aduerſarijs multorum errorum: vnde valdè conuenienter venit hoc loco notanda illa regula, quæ ponitur in glo. Pſalm. xvij. quæ originaliter eſt beati Auguſti. dicens: Attende regulam vnitatis capitis, & corporis, quaſi enim vna perſona eſt caput, & corpus, ideoque vna voce vtitur caput cum membris: licet ea, quæ dicunt, ad diuerſa referantur: quædam enim ſoli capiti conueniunt, quædam ſolis membris, quædam capiti, & membris. Item quæ membris conueniunt, quædã præteritis, quædam præſentibus, quædam futuris, quædam perfectis, quædam imperfectis conueniunt; & tamen in tanta diuerſitate vna vox eſt, & quaſi vna perſona loqui videtur. hæc glo. Ex quibus omnibus manifeſtè patet, qualiter intelligendæ veniant omnes authoritates ſanctorum dicentes, quòd eccleſiæ catholicæ datæ ſunt claues: quia non quidem in ipſa tota communitate, ſiue multitudine membrorum, ſed in aliquibus tantum. ſ. in principalibus, vt in Epiſcopis, & presbyteris, vt ait Hieron. & in iſtis, vt ſingularibus, non vt collegio: quoniam (ſicut apertiſsimè monſtratum eſt) in communitate, ſiue vniuerſitate non poteſt eſſe ſubiectiuè, nec diſpenſatiuè poteſtas ligandi, & ſoluendi à peccatis: de qua authoritates ſanctorum maximè loquuntur, vt patet ex ipſa litera. de hoc videbis Cardinalem doctiſsimum ſancti Sixti in ſua ſumma, in titulo lxxij. libro ſecundo.

QVOD

QVOD AD SOLVM SVMMVM ROmanum Pontificem ſpectat de fide & hæreſi determinare. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Ad ſolum Pontificem ſpectat de fide, & hæreſi determinare.*

2 *Papa ſuccedit Petro in adminiſtratione perſonali, Chriſto autem in officio.*

3 *Petrus Antiochiæ primo cathedram Epiſcopalem ſuſcepit, quæ poſtea Romam tranſlata eſt.*

4 *Papa in omnibus eccleſiis totius mundi iuriſdictionem habet, ſed ſingulariter eſt Romæ Epiſcopus.*

INuictiſsime, clementiſsime Rex noſter per ſuperius † dicta ad ſolum ſummum ſacrum 1
Romanum Pontificem ſpectat de fide, & hæreſi determinare; & de his etiam, quæ pertinent ad vnitatem diuinæ eſſentiæ, & ad naturam humanam à Dei filio aſſumptam: & de hoc tractat Auguſt. de Ancona in ſuo tracta. de poteſtate eccleſiaſtica, quæſt. x. xj xij. xiij. Et per ea, quæ ſuperius diximus, dicendum eſt, quod † Papa ſuccedit Petro in perſonali admini- 2
ſtratione: Chriſto autem ſuccedit in officio, vt in vniuerſali iuriſdictione: & reſeruata Deo, videntur reſeruata Papæ eius vicario. de hoc videbis ſupra in c. j. & in c. xvj. infra in iſto libro. Et factũ à Papa, & à vicario Chriſti, cenſetur factum à Deo, cuius locum Papa tenet in terris. ita Panor. in c. quanto, de tranſlat. Epiſc. Quamuis † aũt Petrus 3
adminiſtrationem primo habuerit in Antiochia, poſtea tamen iubẽte Dño Romã tranſtulit, vt in c. rogamus. xxiiij. q. j. Itaq; Antiochia primo cathedrã Epiſcopalem ſuſcepit, quæ poſtmodum Romam tranſlata eſt, vt in c. ſacroſancta Romana, & Apoſtolica eccleſia. xij. diſt. vnde ſingulariter prima Apoſtoli Petri ſedes eſt Romana eccleſia. Quia verò Papa ſuccedit Chriſto in officio & vniuerſali iuriſdictiõe, quoniã Petrus (vt ſuperius dixi) in perſona omnium ſummorum Pontificũ recepit vniuerſalẽ iuriſdictionẽ à Chriſto non in vno loco, nec in vna gente ſingulariter, ſed vni-

uerſaliter in toto orbe, iuxta illud Matth. xvj. Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. & Ioan. xx. Paſce, &c.
4 ideo † Papa non ſolum habet (vt dixi) iuriſdictionem Romæ, ſed vniuerſaliter in omnibus eccleſijs totius mundi. Quantum verò ad officium, & vniuerſalem iuriſdictioné, Papa eſt Epiſcopus vniuerſalis eccleſiæ, & Epiſcopatus vnus eſt: ſed quantum ad perſonalem adminiſtrationem ſingulariter eſt Epiſcopus Romæ propter rationem iam dictam. Sed iterum eſt aduertendum, quòd ſedes Petri primitus Antiochiæ fuit, poſtea iubente Domino Romam translata eſt, ad quam cuncta maiora negotia diuina diſponente gratia iuſſa ſunt referri, vt in d. cap. rogamus, xxiiij. quæſt. j. vt ab eccleſia Romana regulariter diſponantur, à qua ſumpſerunt principia: & inter Apoſtolos ſolus Petrus primatum gerebat, vt dixi in c. præcedenti, & vt in c. Paulus Petrum. ij. q. vij.

QVOD PAPA, CVM TENEAT PRIMAM *ſedem, habet authoritatem congregandi concilium generale.* Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Papa habet authoritatem congregandi concilium generale.*
2 *Concilium debet habere caput, & membra.*
3 *Prima ſalus eſt rectæ fidei regulam cuſtodire.*
4 *Quod Romana ſeruat eccleſia, ab omnibus ſeruari debet.*
5 *Decretales epiſtolæ in canonicis ſcripturis connumerantur.*
6 *Sanctorum dicta an ſint neceſſario obſeruanda.*
7 *Cum diuerſitas eſt inter dicta ſanctorum, & Pontificum, quibus ſtandum.*
8 *Qui transgreditur Canones, hæreticus reputatur.*
9 *Omnia membra ſequi caput debent.*
10 *Mos populi, & inſtituta patrum pro lege habenda ſunt.*
11 *Papæ ſufficit, quòd per Legatos ſuos concilio interſit.*
12 *Inſignia Apoſtolicæ ſedis quæ ſint.*

Item

ITem inuictiſsime potentiſsime Rex aduertendum eſt, quòd Papa, † cùm teneat primã 1 ſedem, habet authoritatẽ congregandi concilium generale, vt fides catholica vna, & vera radiet in dominico grege: quia conuocatio facienda eſt per maiorem partem vniuerſitatis: vt notatur in l.j.ff.de albo ſcribendo, & in l.ij.C.de decurio. lib.x & in c.in ſynodo lxiij.diſt. Et cùm nemo ex Chriſtianis maior ſit, quàm Papa, ideo ſibi competit cõuocatio ad conciliũ generale: nam vniuerſalis eccleſia abſq; Papa eſt corpus repræſentatum (ita Auguſtinus in libro ij.de doct. Chriſtiana) cùm Papa ſit vicarius Chriſti in terris.c.ij. & iij.de translat.prælat. & concilium † debet habere caput, 2 & membra, vt in c.ſubmittimur, xxj.diſtinct. & iij diſtin. c.regula.§.porrò. Sed ab omnibus cuſtodienda ſunt decreta, & ſtatuta ſanctorum patrum: & ſic omnes ſanctiones Apoſtolicæ ſedis accipiendæ ſunt, tanquàm ipſius diuina voce Petri firmatæ.c.ſic omnes.xix.diſtinct. & tolerandum eſt iugum, quod à ſancta ſede imponitur, licet intolerabile videatur: & quicquid Romana eccleſia ſtatuit, vel ordinat, ab omnibus obſeruandum eſt, vt in c.enimuero.xix.diſtinct. & miniſterij diuini ſe exſortem intelligat, qui à ſoliditate Petri recedit, vt in c.ita dominus.xix. diſtinct. facit tex.in c.hæc veſtræ.xj diſt. vbi litera dicit: Hæc veſtræ indicimus charitati, vt ab Apoſtolicis inſtitutis nullo vlterius recedatis exceſſu, quia multum poſt hoc eſſe non poterit, ſi quiſquam Apoſtolicas regulas in aliquo crediderit eſſe negligendas. Et † prima ſalus eſt rectæ 3 fidei regulam cuſtodire, & à ſtatutis patrum nullatenus deuiare, vt in c.prima ſalus.xxv.q.j. facit tex. in c.quæ ad perpetuam generaliter ordinata ſunt vtilitatẽ, nulla commutatione varientur humana.xxv.q.j. Et † ab omnibus 4 obſeruari debet, quod Romana ſeruat eccleſia, vt in c.quis neſciat.ij.diſt. ridiculum enim eſt, & ſatis abominabile dedecus, vt traditiones, quas à patribus recepimus, infringi patiamur.c.ridiculum.xij.diſtin. facit etiam tex. in c.ſi ea. xxv.q.ij. vbi legitur: Si ea deſtruerem, quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed euerſor eſſe iuſtè

5 comprobaret. Et † decretales epiſtolæ vim authoritatis habent, & in canonicis ſcripturis decretales epiſtolæ connumerantur. c. ſi Romanorum. & in c. in canonicis ſcripturis. xix. diſtinct. Et non eſt iudicandum per dicta Hieronymi, & Auguſtini omiſsis canonibus, vt in c. de libellis. xx.
6 diſtinct. c. ſi ille. j. diſtinct. Et † dicta ſanctorum an ſint neceſſario obſeruanda, dico, quod ſi ſunt dicta non retractata, nec corrupta per eccleſiam, ſeruanda ſunt in his, quibus ſancti communiter conueniunt, vt in c. ſancta Romana eccleſia. xv. diſtinct. Sed vbi inter ipſos ſunt opiniones,
7 poſſumus tenere, quod volumus. Sed † ſi reperitur diuerſitas inter dicta ſanctorum, & ſummorum Pontificum, dico, quòd in expoſitionibus ſcripturarum ſtatur dictis ſanctorum; ſecus in deciſionibus cauſarũ. Sed vbi tractatur de expoſitione neceſſaria, vt de ſacramentis, vel articulis fidei, potius credendum eſt Papæ, quia Papæ fuit data poteſtas interpretandi legem dubiã, & non ſanctis, vt in c. per venerabilẽ, qui fil. ſint leg. & vide in c. nulli fas, iuncta gl. xj. diſt. Et cui magis credendum eſt inter docto. eccleſiæ, vide notabilem gl. in c. vt veterum. ix. diſtin. & videbis. c. lviij. infra in iſto ſpeculo. & omnino vide; quia ibi dilucidaui iſtam materiam, & explanaui multa. Et de his omnibus videbis Inno. & Compoſtel. & Panor. in d. c. ne innitaris, de conſtitut. Et Papa habet plenariam poteſtatem etiã in concedendis titulis beneficiorum: Phil. Francus in c. ij. de præbend. lib. vj. & ſolus ipſe poteſt dare ius ad eccle-
8 ſias vacaturas. Et † qui tranſgreditur canones credens Romanam eccleſiam non habere poteſtatem condendi canones, vt hæreticus reputatur. c. nulli fas. xix. diſt. c. violatores. xxv. q. j. legitur etiam Prouerb. xx. Non tranſgrediaris terminos, quos poſuerunt patres tui. Et non decet à capite membra diſcedere, ſed iuxta ſcripturæ teſtimonium omnia † membra caput ſequantur. c. non decet. xij. diſt. vbi etiam litera dicit: Nulli verò dubium eſt, quòd Apo-
9 ſtolica Romana eccleſia mater ſit omnium eccleſiarũ, à cuius regulis nullatenus vos conuenit deuiare. Et omnia talia, quæ neq; ſanctarum ſcripturarum authoritatibus continentur, nec in concilijs Epiſcoporũ ſtatuta inueniũtur,

nec conſuetudine vniuerſalis eccleſiæ roborata ſunt, ſine vlla dubitatione reſecāda exiſtimo, vt in c. omnia. xij. diſt. facit tex. in c. in his. xj. diſt. vbi habetur: In his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos † populi 10
Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. facit etiam tex. in c. eccleſiaſticarum. xj. diſt. vbi litera dicit: Eccleſiaſticarum inſtitutionum quaſdam in ſcriptis, quaſdam verò Apoſtolica traditione per ſucceſſores in miniſterio confirmatas accepimus, quaſdam vero conſuetudine roboratas approbauit vſus. Itaque authoritate generali, vel ſpeciali eccleſia regitur, vt in c. catholica eccleſia. ead. diſt. Et licet vniuerſalia concilia non niſi per Rom. Pontificem regulariter conuocanda ſint, nihilominus non eſt neceſſarium, vt ſuper illis præſentialiter interſit; ſed † ſufficit, 11
quod legati, aut vicarij eius interſunt: quod ex illo apertiſsime oſtenditur, quod nulli octo conciliorum vniuerſalium, quæ in eccleſia, vt præſtantioris authoritatis, deſcribuntur, Rom. Pontifex perſonaliter interfuit, ſed per legatos ſuos. Vnde Leo Papa huius nominis primus ab Imperatore Chriſtianiſsimo Marciano ad Chalcedonenſe concilium deuotiſsimè inuitatus, hac ratione inter alias ſe excuſauit, quòd nullum inde exemplum à prædeceſſoribus acceperit. Imperatores olim congregabant eorum authoritate concilium generale: deinde ſciendū eſt, quòd emanauerunt decreta, & iuſtè, vt Pontifices, aut eorū legati ex mandato ſpeciali ſolummodo authoritatē haberēt congregandi concilium: non tamen Imperatori ademerunt ius ſolicitandi, requirendi, & inſtandi, vt celebretur conciliū vrgente neceſsitate. Et † inſignia Apoſtolicæ dignitatis 12
ſunt hæc, vti veſtibus rubeis, palafredo albo, fræno, & calcaribus deauratis. Et de hoc videbis Hoſtien. & Cardin. & docto. in c. antiqua. de priuil. & ibi de legato de latere, & de Cardinali monacho.

AN SIT LICITVM DESIDERARE *ſummum Epiſcopatū, & Pontificatum: & de illis, qui appetunt minores Epiſcopatus ratione honoris, vel abundantia bonorum temporalium.* Cap. IIII.

SVM-

S V M M A R I V M.

1 *Epiſcopus nomen eſt operis, non honoris,*

2 *In ſummo, & minori Epiſcopatu tria poſſunt conſiderari.*

3 *Laudabile eſt deſiderare Epiſcopatum. & num. 11.*

4 *Mortale peccatum eſt recuſare Epiſcopatum. & num. 10.*

5 *Epiſcopus eſſe debet ſine crimine: & à quibus immunis eſſe debet.*

6 *Propter quid Epicopatus eſt deſiderandus?*

7 *Epiſcopus vnde dictus eſt?*

8 *Qualis debeat Epiſcopus eſſe. & num. 13, & 16.*

9 *Petrus poſt caſum fidelior factus.*

12 *Ementes, & vendentes Epiſcopatum, magnæ temeritatis cenſendi ſunt.*

14 *Epiſcopi nomen quid ſignificet,*

15 *Antiquitus laudabile erat Epiſcopatum quærere.*

17 *Non erubeſcat Epiſcopus etiam à minimis diſcere.*

1 EPiſcopus † ſecundum Auguſtinum nomẽ eſt operis, non honoris tantum, vt in c. Epiſcopatum. viij. q. j. vbi litera dicit: Qui præeſſe, & non prodeſſe deſiderat, Epiſcopari nõ de-
2 bet. Sed in † ſummo, & minori Epiſcopatu tria poſſunt conſiderari, quorum vnum eſt principale, & finale, ſcilicet Epiſcopalis operatio, per quam vtilitas proximorum intenditur, ſecundum illud Ioan. vlt. Paſce oues meas. Aliud eſt altitudo, & excellentia gradus; quia Epiſcopus ſuper multos, & ſummus Pontifex ſuper omnes conſtituitur, ſecundum illud Matth. xxv. Fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Tertium eſt, quòd conſequenter ſe habet ad iſta, reuerentia ſcilicet, & honor, & abundantia temporaliũ ſecundum illud 1. ad Ti. c. 1. Qui benè præſunt, duplici honore digni habeantur. Qua conſideratione habita eſt cõcluſio, quòd quoad principale, & finale ſignificatum Epiſcopatus eſt nomen operis, non honoris, vt patet ex textu in d. c. qui Epiſcopatum. & ex eo, quòd Dominus Apoſtolos vocat operarios, quos miſit in vineam ſuam. Matth. xx, quibus ait illud Ioan. vj. Operamini cibum, qui non perit, ſed

qui

qui permanet in vitam æternam. & Lucæ x. Meſsis quidē multa, operarij autem pauci. Itaque nomen Epiſcopus ſuperintendens dicitur, & curam aliorum gerens, vt dicitur in d.c. qui Epiſcopatum. Quantum vero ad alia, quæ minus conſideranda veniunt in Epiſcopatu, benè eſt nomen honoris. Et ſic concludo, quòd Epiſcopatus eſt nomen operis, & honoris: ſed vnum eſt principale, & finale, vt dixi, ſcilicet Epiſcopalis operatio, per qua vtilitas proximorum intenditur. Sed vt plurimum hæc in temporibus iſtis infelicibus non reperitur: ſed vt Dominus dicit de paſtoribus Iſrael, Ezech. xxxiiij. quia paſcebant ſemetipſos: Nonne greges à paſtoribus paſcuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis: quod infirmum fuit, non conſolidaſtis, & cæt. Et diſperſæ ſunt oues meæ, eo quòd non eſt paſtor, & factæ ſunt in deuorationem. Reuerendiſsimi Epiſcopi audite verbum Domini. hæc dicit Dominus: Ego ipſe ſuper paſtores requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam, vt vltra nō paſcant gregem meum, nec paſcāt paſtores ſemetipſos. Sed † laudabile eſt deſiderare Epiſcopatum: quod origi- 3 naliter habetur 1. ad Tit. c. iij. & in c. iij. in 1. epiſt. ad Tim. Et dicunt, quòd Timotheus erat primarius in eccleſia Epheſina, in qua erant multi Epiſcopi inſtituendi: propter quod Apoſtolus inſtruit Timotheum, qualis ſit inſtituendus in Epiſcopum. Et † eſt mortale peccatum recuſare 4 Epiſcopatum, cùm quis probabiliter credit ſe idoneum, vel ſaltem dubitat: quia eſt contra fraternam charitatem. facit ad hoc tex. in c. in ſcripturis. viij. q. j. & qui abſcondit frumenta, maledicatur in populis, i. qui abſcondit doctrinam. Sed infirmitas impedit promouendum, ſi dubitatur de conualeſcentia; non tamen repellit iam promotum. ita docto. in c. cùm inter canonicos, de electio. Et ſtatus Epiſcoporum eſt perfectior, quàm ſtatus religioſorum, vt in c. vno. xviij. q. j. Ideo laudabile eſt, quòd aliquis deſideret tranſire ad ſtatum Epiſcopalem: ſed nō debet propter aduerſitatem gregem relinquere. c. ſuggeſtum, cum duobus ſequentibus. vij. q. j. quia non omnis Epiſcopus, qui

dicit,

ſaluti plebis ſibi commiſſæ. & Apoſt. in d.c.iij. inſtruit Timotheum, qualis ſit inſtituendus in Epiſcopum. Ideo dixit, oportere † Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. i. ſine 8 notabili defectu, & integræ famæ, ſobrium in cibis, & potibus, ornatum in moribus, prudentem in agibilibus, pudicum. i. honeſtum in exteriori geſtu, hoſpitalem in pietatis actu, doctorem. i. habilem ad docendum, non vinolentum. i. ad potationem vini aſſuetum, non percuſſorem ex iracundia, ſed modeſtum per repreſsionem paſsionũ, non litigioſum, ita quòd non ſolum ex ira non percutiat aliquem, vt dictum eſt, ſed nec etiã verbis iniurioſis contendat, non cupidum: quia victus, & veſtitus debent eſſe diuitiæ Chriſtianorum, & maximè Epiſcoporum: vnde dicitur: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus: ſuæ domui benè præpoſitum. i. diligentem de bona prouiſione domus ſuæ, &c. Itaque de his omnibus poſſum eſſe certus, quia Apoſtolus poſsibilia dixit; & ſic eſt licitum deſiderare Epiſcopatum: & Apoſtolus non dicit, qui Epiſcopatum deſiderat, bonum deſiderium habet, ſed bonum opus. ſ. vtilitatem plebis. Itaq; ſi tu Epiſcopatum deſideras, & ego deſidero, hoc eſt, quod deſideramus, quia bonum opus. Et quamuis Epiſcopatus ſit dignitas magna, habet tamen ſummum laborem, & maximam ſolicitudinem ſibi annexam: ita vt potius appelletur opus, quàm dignitas. Itaque quiuis Epiſcopatum licitè cupit, ſi non propter dignitatem, ſed propter adminiſtrationem optat prodeſſe, & non præeſſe. Ne autem quiſpiam pronus ſit ad Epiſcopatum deſiderandum, declarat Apoſtolus in d.c. iij. qualem oporteat eſſe Epiſcopum, quatenus Epiſcopatum nemo affectet, niſi virtutibus ſupradictis ornetur. Sed nec ille deinceps ſacerdos erit, quem nec clerus, nec populus propriæ ciuitatis elegit, vel authoritas Metropolitani, vel comprouincialium ſacerdotum aſſenſus non exquiſiuit. Quicunque igitur deinceps ad ordinem ſacerdotij poſtulatus, & in his, quæ prædicta ſunt, exquiſitus, ſi in nullo horum deprehenſus fuerit, & examinatus probabili vita, & doctrina extiterit; tunc ſecundum ſynodalia, vel decretalia conſtituta cum omnium clericorum, vel ciui-

ciuium voluntate ab vniuerſalibus comprouincialibus Epiſcopis, aut certè à tribus in ſacerdotem die Dominico conſecrabitur, conuenientibus cæteris, qui abſentes ſunt, ſuis literis, & magis authoritate, vel præſentia eius, qui verè Metropolitanus Epiſcopus eſt conſtitutus. Epiſcopus autem comprouincialis ibi conſecrandus eſt, vbi Metropolitanus elegerit: Metropolitanus autem non niſi in ciuitate Metropoli à comprouincialibus ibidem conuenientibus. Si quis autem deinceps contra prædicta vetita canonum ad ſacerdotij gradum indignus aſpirare contenderit, cũ ordinatoribus ſuis adepti honoris periculo ſubiacebit. Sed iudicio meo, qui eſſet immunis à ſupradictis, non deſideraret Epiſcopatum.

9 Sed aduerte, quòd exemplo Petri eligendus potius eſt in prælatum, qui † poſt caſum pœnituit, quàm qui nunquam cecidit: quia talis per caſum ſuum aliorum infirmitatibus compati nouit. l. diſt. c. conſiderãdum. & c. ſequen. vbi legitur: Fidelior factus eſt Petrus, poſtquam fidem ſe perdidiſſe defleuit; atque ideo maiorem gratiam reperit, quàm amiſit: vt is, qui futurus erat paſtor eccleſiæ, in ſua culpa diſceret, qualiter alijs miſereri debuiſſet, & ex ſua infirmitate cognoſceret, quam miſericorditer alienas infirmitates tolleraret. Et Prouerb. xj. dicitur: Qui abſcõdit frumenta, maledicatur in populis; benedictio autem ſuper caput vendentium. Sed ille, qui eſt idoneus vita, & ſcientia ad Epiſcopatum, videtur frumenta ſpiritualia abſcondere, ſi ab Epiſcopatu ſe ſubtrahat. Per hoc autẽ, quòd Epiſcopatum accipit, ponitur in ſtatu frumenta ſpiritua-
10 lia diſpenſandi, & † peccat nolens acceptare dignitatem, ſi per alium non poteſt ita benè eccleſiæ prouideri, vt c. venerabilem, de elect. per Panor. & vide notabile dictum in c. ſi electio, de electio. in vj. vbi dicunt docto. Electus poteſt non acceptare electionem de ſe factam, peccat tamen mortaliter recuſando, ſi putet ſe idoneum ad illam prælaturam. allegant glo. in c. in ſcripturis veſtris. viij. q. j. Tu intellige, quando alius idoneus deeſſet, vt per Ioan. Andr. ibi. & Ancharan. & Phi. Fran. hoc adde ad ea, quæ ſuperius
11 diximus. Ergo † Videtur, quòd laudabile ſit Epiſcopatum

appe-

appetere, vt vituperabile ipſum refugere. & Grego. in paſtorali pri.par.c.v. tractando de his, qui regiminis culmine prodeſſe exemplo virtutum poſſunt, dicit: Quiſquis virtutibus pollens gregem Dei paſcere recuſat, paſtorē ſummum non amat. Et Chriſtus ait: Simon Ioannis amas me? qui cùm amare ſe protinus reſpondiſſet, audiuit: Si diligis me, paſce oues meas: quia dilectio eſt teſtimonium curæ paſtoris. Sed deſiderare Epiſcopatum ratione honoris, vel abundantiæ bonorum temporalium, non eſt licitum, quia tale deſiderium pertinet ad ambitionem, vel cupiditatem. vnde contra Phariſæos Dominus ait: Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Et Dominus arguit diſcipulos primatum quærentes, dicens: Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum: Per quæ oſtendit, quòd Ethnicorum eſt primatum appetere. Ideo primatum eccleſiæ cōcupiſcere nec iuſtum eſt, nec vtile; intellige, ſi idiota, & indignus appetat Epiſcopatum. Sed deſiderare Epiſcopatum ſine negociatione bonum & optimum eſt, ſi à viro digno deſideretur. Quis enim ſapiens vult vltro cum negociatione ſe ſubijcere ſeruituti, & periculo tali, vt det rationem pro omni eccleſia; niſi fortè qui non timet Dei iudicium? ideo locus regiminis deſiderantibus eſt negandus, & fugientibus offerēdus eſt, vt in c. in ſcripturis veſtris. viij. q. j. & non intelligitur ille abſcondere frumenta ſpiritualia (vt dixi) cui non competit ex officio; ſed ſolum tunc intelligitur, ſi negligat, cùm ei ex officio incumbit: vel ſi officium, cùm ei iniungitur, pertinaciter renuat. Sed otium ſanctum quærit charitas, & Epiſcopus in tabernaculo cum Moyſe vacare aliquando debet contemplationi. Sed non continuæ contemplationis ſuauitas amplectenda eſt, vt ſubtrahatur, vel diminuatur iuſta neceſsitas proximorum: cæterum cum grano ſalis, & ad vtilitatem proximorum vir perfectus, & prudens, bonæ vitæ, & conſcientiæ poteſt deſiderare Epiſcopatum (vt dixi) et ſi inducitur ad petendum principaliter ad bonum publicum, non vt præſit, ſed vt proſit: vt quia videt eccleſiam viduatam deſtitui, neque eſt ſpes

de proxima prouiſione: itaque ductus charitate mouetur adeundum, & impetrandum: & tunc ſatis puto impetrationem licitam, & meritoriam. Hoc videtur optimè probari in c.in ſcripturis præalleg. vbi commendatur Iſaias, qui inſtante neceſsitate vltro ſe obtulit, dicens, Ego mitto me. Et ex facto Iſaiæ appetentis, & Hieremiæ fugientis arguit ibi Gregor. quòd ſicut toto deſiderio debemus occupationes fugere: ita, ſi deſit, qui prædicet, occupationis onus libenti neceſſe eſt animo ſubire. Et hoc caſu procedit dictum Archid. quod videbatur contrarium eis, quę ipſe notat in c. ordinationes. pro hoc facit illud Euangelicum: Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animã
32 ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Quid dicemus † de ementibus, & vendentibus, & de illis, qui appetunt Epiſcopatum indignè ratione honoris, vel abundantiæ bonorum temporalium, niſi quod à talibus ſuſcipitur magiſterium paſtorale in magna temeritate? quoniam ars eſt artium, regimen animarum. Et ſunt nonnulli, qui intra ſanctam eccleſiam per ſpeciem regiminis gloriam affectant honoris, videri doctores appetunt, tranſcendere cæteros concupiſcunt: contra quos Dominus per Prophetam queritur, dicens: Ipſi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego ignoraui. Ex ſe autem, & non ex arbitrio ſummi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam diuinitus vocati, ſed ſua cupiditate accenſi culmen regiminis rapiunt potius, quàm aſſequuntur. Et paſtorum imperitia voce veritatis increpatur, cùm per prophetam dicitur: Ipſi paſtores ignorauerunt intelligentiam: quos rurſum deteſtatur dominus, dicens: Et tenentes legem, neſcierunt me. Et profecto hi, qui ea, quæ ſunt Domini, neſciunt, à Domino neſciuntur, Paulo atteſtante, qui ait: Si quis autem ignorat, ignorabitur. Et de hoc in Euangelio Chriſtus: Si cæcus cæco ductum præbeat, ambo in foueam cadunt. & nemo quippe magis in eccleſia nocet, quàm hic qui peruerſe agens nomẽ, vel ordinem ſanctitatis habet. Itaque oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. Tunc laudabile fuit Epiſcopatũ quærere, quando per hunc quenquam dubium nõ erat ad ſuppli-

plicia grauiora peruenire: Sed mens malignorum præeſſe volentium plærunque ſibi ficta bonorum operum promiſsione blanditur. Ille † igitur ad regimen debet venire, 13
qui cunctis carnis paſsionibus mortificatis iam ſpiritualiter viuit, qui proſpera mundi poſtponit, qui nulla aduerſa pertimeſcit, qui ſola æterna deſiderat: nam tantū debet actionem populi actio tranſcendere Præſulis, quantum diſtare ſolet à grege vita paſtoris. Sit ergo cogitatione mundus, actione præcipuus, diſcretus in ſilentio, vtilis in verbo, ſingulis compaſsione proximus, præ cunctis contemplatione ſuſpēſus, bene agentibus per humilitatem ſocius, contra delinquentium vitia per zelum iuſtitiæ erectus, & miſericors, vt in c. omnes, qui iuſtè iudicant. xlv. diſtinct. Ideo Epiſcopus, & rector ſit operatione præcipuus, vt vitæ viam ſubditis viuendo denunciet; & grex, qui paſtoris vocem, moresq; ſequitur, per exempla melius, quàm per verba gradiatur: quia exempla magis mouent, quàm verba. Sit etiam Epiſcopus diſcretus in ſilētio, vtilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda taceat: Nam ſicut incauta locutio in errorē pertrahit, ita indiſcretū ſilentium hos, qui erudiri poterant, in errore relinquit. Sæpè nanque rectores improuidi humanam amittere gratiam formidantes loqui liberè pertimeſcunt. Inter hæc quoq; neceſſe eſt, vt Epiſcopus ſolerter inueſtiget, ne eum cupido placendi hominibus pulſet; ne, cùm ſtudioſè interiora penetrat, cùm prouide exteriora ſubminiſtrat, ſe magis a ſubditis diligi, quàm veritatem quærat. hoſtis nanque redemptoris eſt, qui per recta opera, quæ facit, eius vice ab hominibus amari concupiſcit: ita beatus Gregorius in paſtorali. Epiſcopi † Græcè, Latinè interpretantur ſpe- 14
culatores: nam quaſi ſpeculator Epiſcopus eſt præpoſitus in eccleſia, eo quòd ſpeculetur, & proſpiciat populorū infra poſitorum mores, & vitam. Et aduertant quæſo deſiderantes Epiſcopatū, quia videtur præſumptuoſum, quòd aliquis præeſſe appetat ad hoc, quòd ſubditis præſit: quia prælatus ſecundum gradū, & conuenientia debet omnes alios excedere, & in cōuerſatione, & in cōtemplatione, ita vt in reſpectu ſui alij ſint grex: & hāc idoneitatē de ſe præſu

15 mere eſt maximæ ſuperbiæ. Sed antiquitus † laudabile erat Epiſcopatum quærere, quando dubium non erat ad ſupplicia grauiora peruenire: vnde non de facili inueniebatur, qui hoc onus aſſumeret, præſertim cum charitatis zelo ad hoc onus inuitarentur, vt iam dixi. Sed hodie, vt plurimum, non zelo charitatis, ſed honoris, & pecuniæ incitantur. Itaque opus quidem bonum deſiderare licitum eſt, primum autem honoris locũ concupiſcere vanitas eſt. Et deberent recordari de Apoſtolo dicente ad Timo. c. iij.
16 Oportet † Epiſcopum irreprehẽſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium, ornatum, pudicum, hoſpitalem, doctorẽ, non vinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum, non litigioſum, nõ cupidum, ſuæ domui benè prępoſitum, filios habentem ſubditos cum omni caſtitate. Si quis autem domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo eccleſiæ Dei diligentiã habebit? non neophitum, ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat diaboli. Deberent etiam recordari de Apoſtolo dicente ad Hebræos cap. fin. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis; ipſi enim peruigilant, quaſi pro animabus veſtris rationem reddituri; & cum gaudio hoc faciant, & non gementes. oportet autem & illum teſtimo-
17 nium habere bonum ab his, qui foris ſunt. Sed † nullus Epiſcopus propter opprobrium ſenectutis à paruulis, vel minimis eruditis, ſi quid forte eſt vtilitatis, aut ſalutis, inquirere negligat. Itaque non erubeſcat Epiſcopus diſcere à minimis. c. nullus. xxxviij. diſt. quia non licet ſacerdotibus ignorare canones. c. nulli, ead. diſt. & ibi in c. omnes, videbis, quę oportet ſcire eum, qui Epiſcopus eſt ordinandus. & in c. quæ ipſis, dicuntur, quæ ſint ſacerdotibus neceſſaria ad ſciendum; quia propheta ait: Tu ſcientiam repuliſti, & ego repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi. bene facit tex. in c. ignorantia. xxxviij. diſtin. Et vacante ſede, & quærentibus omnibus Pontificatum per fas, & nefas, non licet viro probo, & digno quærere Pontificatum adhibendo promiſsiones, etiam propter hunc finem, vt in ſede poſitus eccleſiæ proſit, & illam reformet: ita doctiſsimus Caietanus in iij. tomo in quæſtione de ſimonia; vbi late hunc paſſum examinauit. An licitum ſit deſiderare, appe-

appetere, & procurare Epiſcopatum, vel Pontificatum, vide infra in c.ix. ad finem. vbi multa videbis: & adde ad ea, quæ ſuperius diximus de mente Caietani. Et de materia præſentis capituli vide ſanctum Thom. in ſecunda ſecundæ. quæſt. clxxxv.

REGIBVS, ET PRINCIPIBVS *omnibus conſilium datur. Cap. V.*

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopatus non debet dari propter remunerationem.*
2 *Superbum eſt, quòd quis ſe reputet alijs meliorem.*
3 *Electio eſt periculo eligentis.*
4 *Mala electio eſt in culpa.*
5 *Ad Reges ſpectat eccleſiam defendere.*

AD aſſumptionem ad alicuius Epiſcopatum aliquid conſiderandum eſt ex parte eius, qui aſſumitur, & aliquid ex parte eius, qui aſſumit. Ex parte enim eius, qui aſſumit vel eligendo, vel prouidendo, requitur, quòd fideliter, ac dignè hæc miniſteria diſpenſet; quæ quidem diſpenſari debent ad vtilitatem eccleſiæ, ſecundum illud primæ ad Corinth. xiiij. Ad ædificationem eccleſiæ quærite, vt abundetis. Non † autem dignè miniſteria hæc homini- 1
bus committũtur propter eorum remunerationem, quam expectare debent in futuro. Et ideo ille, qui debet eligere in Epiſcopum, vel de èo prouidere, non tenetur aſſumere meliorem ſimpliciter, quod eſt ſecundum charitatem; ſed meliorem quò ad regimen eccleſiæ, qui. ſ. poſsit eccleſiam & inſtruere, & defendere, & pacificè gubernare. Vnde contra quoſdam Hieron. dicit, quòd quidam non quærunt eos in eccleſia columnas erigere, quos plus cognoſcant eccleſiæ prodeſſe; ſed quos plus ipſi amant, vel quorum ſunt obſequijs deliniti, vel dediti, vel pro quibus maiorum quiſpiam rogauerit. Et vt deteriora taceam, quot, vt clerici fierent, muneribus impetrarunt? Hoc autẽ pertinet ad acceptionem perſonarum, quæ in talibus eſt gra-

ue peccatum. vnde ſuper illud Iacob. ij. Fratres mei noli-te in perſonarum acceptione, &c. dicit glo. Auguſtin. Si hanc diſtantiam ſedendi, vel ſtandi ad honores eccleſiaſticos referamus, non eſt putandum leue peccatum in perſonarum acceptione habere fidem Domini gloriæ. Quis enim ferat eligere diuitem ad ſedem honoris eccleſiæ, contempto paupere inſtructiore, & ſanctiore? Ex parte autem eius, qui aſſumitur, non requiritur, quòd reputet ſe alijs meliorem, hoc † enim eſſet ſuperbum, & præ-
2 ſumptuoſum: ſed ſufficit, quòd nihil in ſe inueniat, per quod illicitum ei reddatur aſſumere prælationis officium. Vnde licet Petrus interrogatus eſſet, an Dominum plus cæteris diligeret, in ſua reſponſione non ſe prætulit cæteris, ſed ſimpliciter reſpondit, quòd Chriſtum amaret. Et licet Dominus in Petro ſciret eſſe idoneitatem gubernandi eccleſiam, eum de ampliori dilectione examinauit, ad oſtendendum, quòd vbi aliàs inuenitur homo idoneus ad eccleſiæ regimen, præcipuè attendi debet in ipſo eminentia diuinæ dilectionis. Et multi ædificant parietes, id eſt, inſtituunt imperitos: ſequitur tex. & columnas eccleſiæ ſubtrahunt; columnas, id eſt, peritos. ita tex. in c. glo-
3 ria, & ibi glo. xij, q. ij. Sed † aduerte, quia electio eſt periculo eligentis, glo. in c. Valentinianus. lxiij. diſt. & electores non excuſantur ſi voluerint allegare ignorantiam eligendo indignos, vt per Alberi. in l. qui cum alio. ff. de reg. iur. & in l. eum, qui certarum. §. cum pure. ff. de verbo. ob-
4 ligat. & † mala electio eſt in culpa. inſti. quib. mod. re contrahi. obliga. §. præterea. & C. de periculo nominatorum, l. j. & ij. lib. xj. Sed vide ad propoſitum in cap. viliſsimis. j. q. j. & omnino vide. & vide ſanctum Thom. in ſecunda ſecundæ in q. clxxxv. art. iij. Et qui præcellit ſcientia, & ſanctitate, eſt cæteris melior: & non eſt aſſumendus ad Epiſcopatum, niſi qui eſt cæteris melior. Ideo veſtra Maieſtas, quia patrona eſt omnium eccleſiarum Hiſpaniæ, vt dicam infra in c. lxv. ſuper hoc aduertat, & quæ ad religionem Chriſtianam pertinent, regia, & ſacerdotalis defendat authoritas. c. res. xxiij. q. v. Et cognoſcant principes ſeculi Deo ſe reddituros rationem propter eccleſiã, quam Chri-

ſto

ſto tuendam ſuſcipiunt. Et ille.ſ. Deus ab eis rationem exiget, qui eorum poteſtati ſuam eccleſiam tradidit. Itaque † ad Reges ſpectat defendere eccleſias, vt in c. principes. 9
xxiij.q.v.& tenentur de omni manu calumniantiũ vi oppreſſos liberare. ita Hieron. ſuper Hieremiam; tranſumptiuè in c.regum. xxiij. q. v. Ideo quilibet rex faciat diligenter ea, quæ ſuæ conueniunt dignitati, vt dicam infra in c.de Rege, & regia dignitate. Et de materia præſentis capituli vide infra in capitulo nono ad finem: vbi concludo, quòd eligere verè dignum poſtpoſito digniori, non eſt peccatum mortale.

QVOD EPISCOPI, ET CLERICI *ſunt diſpenſatores, & vſuarij. Cap. VI.*

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus eſt diſpenſator, & vſuarius, non autem vſufructuarius.*
2 *Clericus non niſi victum, & veſtitum habere debet ex beneficio.*
3 *Epiſcopi, & clerici ſunt diſpenſatores pauperum.*
4 *Clerici donantes conſanguineis ex reditibus eccleſiaſticis, vt diuites fiant, peccant mortaliter.*
5 *Decimæ ſunt de iure diuino.*
6 *Eleemoſyna danda ſuis potius, quàm extraneis. & num. 11.*
7 *Epiſcopus poteſt bona patrimonij ſui conſeruare, & ex reditibus beneficij viuere.*
8 *Beneficium datur propter ſeruitium.*
9 *Quando Prælati poßint rem eccleſiæ dare in emphiteoſim.*
10 *Decimarum, & oblationum quatuor partes fieri debent.*
12 *Epiſcopi paſcere ſubditos debent triplici pabulo.*

EPiſcopus † eſt diſpenſator, ideo ſibi, & ſuis 1
primo neceſſario miniſtrabit: reliqua, quę ſuperſunt, fidelibus miniſtrētur. c.nulli Epiſcoporum.ij.q.j. Et honeſtè poſſunt donare conſanguineis egentibus, qui præferuntur alijs. docto.& Panor.in c.fin.de pecu.cler. Sed audite ad plenũ. Miniſtri iuxta facultatem eccleſiæ inſtituuntur. c.j. ij.diſt.

c.cum M.de conſtit. debet ergo titulus ad victum neceſſarium miniſtris ſufficere: & ſi illud ſibi ſufficiat, non quærat multiplicationem titulorum, quia tunc quæreret victum aliorum miniſtrorum, & minutionem cultus diuini:
2 & hæc omnia abhorrent iura. Et † ad confirmationem dico, quòd clericus non debet habere ex beneficio niſi victum, & veſtitum: Apoſtoli doctrina eſt in c.vj.ad Tim.in j.epiſt. Id etiam dicit Bald. in authent. excipitur, de bon. quæ lib. & Archid. in c.j.xij.q.j. dicit, quòd clericus eſt tantum vſuarius, & non facit fructus ſuos, niſi pro vſu ſuo; & dicit, quòd moderatè poterit dare, & non teſtari. Itaque habebimus pro vera concluſione, quòd conſtituti in ſupremis dignitatibus, aut in minoribus, aut in beneficijs curatis, aut ſine cura, ſunt vſuarij, & non vſufructuarij: propter quod dicit Apoſto. ad Timoth. vt dixi: Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his cõtenti ſimus. & Archid. in d.c.j. & in c.ſtatutum, in §. aſſeſſorem, de reſcript. in vj. dicit, quòd clericus eſt vſuarius, non vſufructuarius; & quòd bona eccleſiæ debet diſpenſare in victu, & in miniſtris, & quod ſupereſt, dare pauperibus, aut expendere ad vtilitatem ſuæ eccleſiæ: & aliud agere iniquum eſt, quia pauperes non debent fraudari ex facto clericorum. & Innoc. in c. indecorum, de æta. & qualita. dicit, quòd bona eccleſiaſtica non ſunt in commercio clericorum, nec de eis poſſunt diſpenſare, niſi pro eorum neceſsitate, & ſeruientium, & pro pauperibus. & Ioan. Andr. in c.præſenti, de offi.ordi.in vj. dicit idem. & etiam Anchar. & Philipp. Fran. vbi omnes concludunt, quòd clerici ſunt vſuarij, & non vſufructuarij, & quòd non habent liberam adminiſtrationem fructuum beneficij, niſi pro diſpenſatione, vt
3 fidelis, & prudens diſpenſator: quia † omne illud, quod tenent clerici, pauperum eſt: tex. eſt in c.quoniam. xvj.q.j. & idem tenet Panor. in c.cùm eſſes, de teſta. in vj. & vij. col. Et Epiſcopus generaliter debet prouidere infirmis; aliter enim videtur eos interficere: text. eſt in cap. paſce. lxxxvj. diſt. & non dicitur Epiſcopus ille, qui non prouidet pauperibus: tex. in c.fratrem. lxxxvj. diſt. nam Epiſcopus eſt diſpenſator pauperum: tex. eſt in c.quæcunque. x.

q.j.& in c.Epiſcopus.xij.q.j. & non poteſt dare ſuis conſanguineis pauperibus.niſi victum,& veſtitū. c.quiſquis. xij.q.ij.& non debet dare,ita vt fraudet pauperes : quia dicit tex.in c.ſi cupis. xvij. quæſt.j. quòd non debent canes comedere panem filiorum : & tex. ibi pauperes vocat filios. Et † donantes conſanguineis, vt eos efficiant diuites, 4
peccant mortaliter. Et in hoc ſatis animaduertere debent perſonæ eccleſiaſticæ,quæ adminiſtrāt patrimoniū Chriſti. Nam quicquid habent Epiſcopi, vel clerici vltra neceſſarium vſum,vt dictum eſt,violenter tenent : ita dicit glo.in c.res.xij.q.j.& in c.quod autem.xxiij.quæſt.vij. inquit ſanctus Gregor. Bona etiam noſtra ſunt pauperum, & procurationem pauperum adminiſtramus; & omnis pecunia,quæ conſeruata eſt,pauperum eſt : ita habetur in c. ſicut.xlvij.diſtinct. Et ſanctus Ambroſ.dicit: Quicquid habeo,pauperum eſt : vt habetur in c.conuenior. xxiij. q. viij. Et aduerte,quòd decimæ exhibentur Deo in ſignum vniuerſalis dominij,clericis verò mandauit illas ſolui pro diuino officio. Ex hoc nota, quòd decimæ non debentur principaliter pauperibus, ſed ipſis clericis : debent tamen quod ſuperfluum eſt,dare pauperibus,vt hic dicitur.& vide docto.in c.tua.ij. in ordine. de deci. Et † decimæ ſunt 5
de iure diuino,vt videbis in cap.lxviij.in iſto ſpeculo, vbi explanauimus materiam decimarum. Sed † in eleemoſy- 6
na impendenda tenetur quis potius ſubuenire ſuis, quàm extraneis,vt in c.non ſatis.lxxxvj.diſt.Ita Panor.in c.cum in officijs,de teſta. & in c.inquirendum, de pecu.cleri. Et Epiſcopus debet eſſe hoſpitalis pauperum, vt dicit Apoſt. ad Tim.in j.epiſt.c.iij. ſed neceſſe eſt, vt ſe, & ſuam familiam alimentet, vt dictum eſt : & notatur etiam in c.clericos,& in c.paſtor.j.q.ij. Et † ſi habet bona ſui patrimonij, 7
poteſt illa conſeruare, & expendere in vſus honeſtos; & viuere ex reditibus eccleſiæ ſuæ. Doctrina eſt Inno.in c. Epiſcopus.de præben. Sed non debet theſaurizare, vt dicit Abb. & iſtud diſputauit Senis, vt apparet in quadam diſputatione ſua incip. Titius clericus. notatur etiam in c. j.xij.q.iiij. Nec obſtat c.paſtor.j.quæſt.vij. loquitur enim ſecundum Inno.quando clericus vellet viuere de benefi-

cijs, & auarè theſaurizare de patrimonio. Secus autem ſi vult conſeruare patrimonium pro ſuis hæredibus. Item ſecundum Hoſtienſ. poteſt intelligi contrarium, quando non deſeruit beneficio, & vult viuere de reditibus benefi-
8 cij augendo patrimonium proprium, quia † beneficium datur propter ſeruitium. Item notabimus, quòd Papa maiorem habet authoritatem, & magis amplam in adminiſtratione bonorum eccleſiaſticorum, quàm alij clerici, vt not. in c. ita dominus. xix. diſtinct. & in c. ad honorem, de vſu pallij. & Abb. in c. conſtitutus, de reſcript. dicit: Papa habet liberam adminiſtrationem rerum eccleſiaſticarum. Sed vide tex. in c. non liceat Papæ. xij. q. ij. & ibi Archid.
9 Nec † prælati poſſunt dare conſanguineis ſuis rem eccleſiæ in emphiteoſim in perpetuum, ſed ad tempus. Bart. in auth. quibuſcunque. C. de ſacroſanct. eccleſ. de quo vide Cardi. in Clemen. j. §. Abbates. de exce. prælat. ſed cognatis ſuis poſſunt dare in feudum, & in emphiteoſim rem eccleſiæ, modicum tamen; & maximè ſi ſunt pauperes, bonæ vitæ, benè meriti. ita Iaco. de Beluiſ. in j. conſtit. feu. & hoc, quia ſine præiudicio eccleſiæ. & Bald. in d. authent. quibuſcunq;, dicit, quòd prælatus poteſt rem eccleſiæ concedere conſanguineis in emphiteoſim; & intelligit de rebus conſuetis ſic alienari, aliàs ſecus. & tex. in d. c. Epiſcopus, dicit: Si Epiſcopus res eccleſiæ conſanguineis dederit eas pauperibus ſubtrahendo, ſit obnoxius concilio, &
10 corrigatur. Et notandum † eſt, quòd ſecundũ canones, & concilia antiqua ex omnibus decimis, & oblationibus fieri debent quatuor partes; vna pro Epiſcopo, alia pro clericis; alia pro fabrica; alia pro pauperibus. tex. eſt in c. conceſſo. & in cap. quatuor. & in c. de reditibus. xij. quæſt. ij. & in cap. j. xxv. quæſt. j. Et vltra hoc Epiſcopi tenentur erogare ſuperfluum pauperibus: & dico ſuperfluum omne, quod expenditur ſupra neceſſarium vſum. Nec obſtat, ſi dicatur, quòd iura illa ſint per contrariam conſuetudinem abrogata; quoniam non conſuetudo, ſed abuſus eſt: quia non poſſunt abrogari canones quò ad id, quod eſt iuris diuini, hoc eſt, quòd Epiſcopi ſint patres pauperum, & templorum ſuorum reparatores, quo ad

fabri-

fabricam, & ſuppellectilem. Itaque mortaliter peccant, ſi ea, quæ eis ſuperfluunt de bonis eccleſiaſticis, pauperibus, & eccleſijs non largiantur, quia quando reditus ſunt pingues, & abundantes, tanta bona ſunt ſuæ fidei commiſſa, vt diſtribuenda, & tunc vt communia bona cenſenda videantur. Ita quòd Epiſcopus malè diſpenſans, & illi ad quos bona illa perueniunt, tenentur ad reſtitutionem: & iniqua eſſet lex decimarum in nouo teſtamento, ſi vltra honorabile ſtipendium miniſtrorum Dei tanta rerum affluentia vni deputaretur cum damno totius populi, niſi pater pauperum exiſtimaretur. Et ideo decimæ Epiſcopis datæ ſunt, quia oculata fide proſpiciebatur eos eſſe patres pauperum. ita Cardinal. ſancti Sixti vbi ſupra. Ideo dixit Ambroſius in cap. eſt probanda. lxxxvj. diſtin,
Eſt † probanda & alia liberalitas, vt proximos ſeminis tui 11
non deſpicias, ſi egere cognoſcas; melius eſt enim, vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab alijs ſumptum depoſcere, aut alicuius poſtulare ſubſidium neceſsitatis: non tamen, vt illi ditiores fieri velint ex eo, quòd tu potes conferre inopibus, neque enim propterea te Deo dedicaſti, vt illos diuites non faceres, ſed vt tibi vitam perpetuam fructu boni operis acquiras, & pretio miſerationis peccata tua redimas: putant ſe parum poſcere, præmium quærunt tuum, & accuſant, quòd eos diuites non feceris, cùm te velint illi parentes æternæ vitæ fraudare mercede. Conſideranda eſt etiam in largiendo ætas, atque debilitas, nonnunquam & verecundia, quia grandis culpa eſt, ſi fidelis egeat, & dabis ei præſertim, qui egere erubeſcit. Videbis de hoc totam diſtinctionem lxxxvj. & præcipuè text. in cap. paſce. Itaque aduertant ſanctiſſimi Epiſcopi, quòd ſi neceſsitas immineat pauperibus erogandi, ſuperflua cura eſt, & inordinata emere poſſeſsiones: quod Dominus prohibet, dicens: Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum. Ita ſanct. Thom. in ſua quæſt. clxxxv. articulo ſeptimo, quod nota pro ædificatione Collegiorum. Et quæ ſit iſta neceſsitas horum determinatio relinquitur humanæ prudentiæ. Ideo ad Epiſcopatũ non eſt aſſumendus, niſi ille, qui eſt cęteris melior; & diſtributor tenetur ad eli-

eligendum meliorem ad regimen eccleſiæ, vt dixi ſupra. ita ſanct. Tho. in d. ſua q. artic. iij. & qui præcellit ſcientia, & ſanctitate, eſt cæteris melior. & ait Ambroſ. exponendo ſanctum Lucam: Non eſt minus crimen denegare pauperibus, quod abundat, quàm tollere poſsidentibus. & ſubdit: Panis, quem retines, pauperum eſt; & nudorum eſt veſtimentum abſconditum; & redemptio eſt miſerabilium abdita pecunia. Et quia ob peccatum hodie non eſt, qui viuat ſecundum doctrinam Apoſtoli, neceſſe eſt, vt populus Chriſtianus oret, vt ſui Epiſcopi nõ ſint ex eis, quibus in die iudicij dicet Chriſtus: Hoſpes eram, & non recepiſtis me. Dicit etiam Bernardus: Honorati ambulant miniſtri Dei ex bonis eius, cui non retribuunt honorem. & alibi: Quodcunque ex altari detines vltra quotidianum vſum, & veſtimentum neceſſarium, non eſt tuum, ſed ſacrilegium, & rapina. addit etiam: Præſides, vt prouideas, conſulas, cuſtodias, procures, & diſtribuas tempore ſuo, vt fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Deus ſuper familiam ſuam; ſed non vt diſsipes; & ſi multum accepiſti, multum dabis; & ſi parum, illud diſtribue: nam qui in modico fidelis eſt, ſupra multa cõſtituitur, & in gaudium domini ſui intrabit. Et paſtores eccleſiæ debent Deũ præ
12 cæteris hominibus diligere, Ioan. vlt. & debent † ſubditos paſcere triplici pabulo. ſ. veritatis verbo, vitæ exemplo, & temporali ſubſidio. Ideo maxima maturitate Epiſcopus eligendus eſt. Accedit ad hoc tex. ſingularis in c. Archidiaconum Florentinum. lxxxv. diſtinct. vbi Gregor. ſcribit Ioanni Epiſcopo ſic dicens: Florentinum Archidiaconũ eccleſiæ Anconitanæ, qui ad Epiſcopatum fuerat electus, ſcripturæ quidem ſacræ ſcientiam habere, ſed ita ętatis ſenio iam confectum accepimus, vt ad regiminis officium non poſsit aſſurgere: Adijciunt etiam illum ita tenacẽ exiſtere, vt in domo eius amicus nunquam ad charitatem introeat. Ruſticus autem diaconus eiuſdem eccleſiæ, qui ſimiliter electus fuerat, vigilans quidem homo dicitur, ſed, quantum aſſeritur, Pſalmos ignorat: Florentinum verò diaconum eccleſiæ Rauennatis, qui ab omnibus electus memoratur, ſollicitũ eſſe nouimus, ſed, qualis ſit interius, omni-

omnino neſcimus. Ideoque fraternitas tua vna cum fratre noſtro coepiſcopo Armenio ſupraſcriptæ eccleſię Anconitanæ viſitatore illuc feſtinet accedere, & diligenter de vita, & moribus ſingulorum acquirere, ſi nullo crimine ſint conſcij, quid eos ad hoc officium vetet accedere? Pariter etiam requirendum eſt, ſi hoc quod de præfato Archidiacono dictum eſt, quia nunquam amicus eius domũ ingreſſus eſt, ſi ita ſe veritas habeat; & vtrum ex neceſsitate, aut ex tenacitate talis ſit; aut ſi ita eſt ſenex, vt ad regendum non poſsit aſsurgere; vel ſi tactis ſanctis Euangelijs, ſicut nobis nunciatum eſt, inſiurandum præbuerit, nunquam ſe ad Epiſcopatum accedere. Sed etiam de Ruſtico diacono quanto pſalmos minus tenet, ſcrutandum eſt. Florentino autem diacono Rauennati ſi nullum (vt diximus) crimen eſt, quod obſiſtat, apud Epiſcopum eius neceſſe eſt agere, vt ei debeat ceſsionẽ concedere, nõ tamẽ ex noſtro mandato, vel edicto; ne cõtra ſuam voluntatem eam concedere videatur. Et vide ſanctum Tho. in Quolibeto vj. & vide tex. & docto. in d.c. non liceat Papæ. xij. q.ij. & Paulus ad Corinthios epiſt.j.c.ix. dicit: Bonum eſt enim mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Aduertant ſanctiſsimi Epiſcopi.

DE SCIENTIA SACRORVM SVMmorum Romanorum Pontificum, & ſanctiſſimorum Epiſcoporum, & aliorum ſacerdotum. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Summi Pontifices, & Epiſcopi, noui & veteris teſtamenti ſcientia præditi eſſe debent.*

2 *Quæ, & quot requirantur pro Epiſcopo ordinando.*

3 *Doctrina quomodo intelligitur.*

4 *Papa, cùm ſit caput totius Chriſtianitatis, ſcientia omnes præcellere debet.*

5 *Tenentur Epiſcopi omni de fide poſcenti rationem reddere. & num. 12.*

6 Here-

6 *Heremitæ plus contemplatione, quàm ſcientia indigent.*
7 *Illiterati ad ſacros ordines promoueri non debent.*
8 *Accipiens dignitatem, vel officium, niſi ad exercendum ea, quæ illi dignitati incumbunt, ſufficiens ſit, peccat.*
9 *In ſacerdotibus maximè ignorantia euitanda eſt, mater eſt enim cunctorum errorum.*
10 *Liber Decretorũ ob longam obſeruantiam approbatus eſt,*
11 *Apud ordinarium beneficiorum ſibi ſubiectorum libera eſt diſpoſitio.*
13 *Explicitè, & implicitè ſcire quomodo intelligatur.*
14 *Sufficit inferioribus clericis implicitè credere, dummodo de ſacramento altaris periti ſint.*

1 SVmmi † Pontifices, & Epiſcopi debent habere notitiã noui, & veteris teſtamenti, cùm Omnipotenti teneantur reddere rationem de fide; de quo vide bonum text. in c. qui Epiſcopus. xxiij. diſtinct. vbi litera dicit: Qui
2 † Epiſcopus ordinandus eſt, antea examinetur, ſi natura ſit prudens, ſi docibilis, ſi moribus temperatus, ſi vita caſtus, ſi ſobrius, ſi peruigil, ſi ſemper ſuis negotijs cauens, ſi humilis, ſi affabilis, ſi miſericors, ſi literatus, ſi in lege Domini inſtructus, ſi in ſcripturarum ſenſibus cautus, vel acutus, ſi in dogmatibus eccleſiaſticis exercitatus, & ante omnia ſi fidei documenta verbis ſimplicibus aſſerat, id eſt, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum vnũ Deum eſſe confirmans, totamq; Trinitatis vnitatem, deitatem, coeſſentialem, & conſubſtantialem, & coæternam, & coomnipotentem prædicans, ſi ſingulas quaſque in Trinitate perſonas plenum Deum, & totas tres perſonas vnum Deum, ſi incarnationem diuinã non in patre, neq; in ſpiritu ſancto factam, ſed in filio tantũ credat; vt quia erat in diuinitate Dei patris filius, Deus verus ex patre eſſet, & verus homo ex matre carnem ex matris viſceribus habens, & animam humanam rationabilem, ſimulq; in eo vtriuſque naturæ. i. Deus, & homo, vna perſona, vnus filius, vnus Chriſtus, vnus Deus creator omnium quæ ſunt, & auctor, & rector, Deus cum patre, & ſpiritu ſancto omnium creaturarum,

qui paſſus ſit pro ſalute noſtra vera carnis paſsione,& mortuus vera corporis ſui morte,reſurrexit vera ſuæ carnis receptione,& vera animæ reaſſumptione,in qua veniet iudicare viuos,& mortuos. Quærendum eſt etiam ab eo,ſi veteris, & noui teſtamenti, id eſt, legis, & prophetarum, & Apoſtolorum vnum,eundemq; credat auctoré; & Deum viuos,ac mortuos iudicaturum,& ſi diabolus non per conditionem,ſed per arbitrium factus ſit malus. Quærendum eſt etiam ab eo, ſi credat huiuſmodi, quam geſtamus, & non alterius reſurrectionem; ſi credat iudicium futurum, & recepturos ſingulos pro his, quæ in carne hac geſſerint, vel pœnas,vel præmium; ſi nuptias non prohibeat, ſi ſecunda matrimonia non damnet,ſi carnium perceptionem non culpet,ſi pœnitentibus reconciliatis communicet, ſi in baptiſmate omnia peccata,id eſt, tam originale peccatũ contractum, quàm illa, quæ voluntariè admiſſa ſunt, dimittantur, ſi extra eccleſiam catholicam nullus ſaluetur. Cùm in his omnibus examinatus fuerit inuentus plenè inſtructus,tunc cum omni conſenſu clericorum, & laicorũ, & conuentu totius prouinciæ Epiſcoporum,maximè Metropolitani vel authoritate,vel pręſentia, ordinetur Epiſcopus. Suſcepto in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Epiſcopatu non ſuæ delectationi, non ſuis moribus, ſed his patrum definitionibus acquieſcat. facit tex.in c.j. & ij. lxij.diſtinct. Oportet enim Epiſcopum eſſe doctum. Et † doctrina conſiſtit in diſciplina correctionis, in ſermone prædicationis: in diſciplina, vt corrigat ex charitate, & cum lenitate,& non ex odio, nec modum excedat in correctione; ſed ſi exceſſerit, veniam non cogitur à ſubditis poſtulare,ne apud eos, quos oportet eſſe ſubiectos, dum nimium ſeruatur humilitas, regẽdi frangatur authoritas: & tamen petenda eſt venia ab omnium domino, qui nouit eos, quos plus iuſto forte corripitis, quãta beneuolentia diligatis.tex.in c.quando.lxxxvj.diſtin. vbi etiam legitur: In doctrina verò ſacræ ſcripturæ authoritatem debet Epiſcopi proferre,non ſecularium literarum peritiã oſtendere; non enim eſt Epiſcopalis officij Grammaticã exponere,nec laudes Iouis perſonent in ore Pontificis. Et vt cla- 3

clarius loquamur, dico de mente docto. in c. cùm in cunctis. de electio. quòd ſufficientia conſideratur ſecundum qualitatem loci vbi habet Epiſcopus, vel ſacerdos viuere,
4 & conuerſari, ſecundum qualitatem officij ſui. Ideo † Papa deberet habere maiorem ſcientiã reliquis, cùm ſit præpoſitus, & caput totius Chriſtianitatis: Epiſcopi verò debent habere notitiam noui, & veteris teſtamenti, cùm omnipotenti teneantur reddere de fide rationem. de quo vide bo. tex. xxiij. diſt. in c. qui Epiſcopus. lxij. diſt. in c. j. & ij. & legitur in j. epiſt. Petri cap. iij. Parati omni poſcenti rationem reddere de ea, quæ in vobis eſt, fide. & Dan. xij. legitur, qui docti ſunt, fulgebunt, quaſi ſplẽdor firmamenti; & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. & in Eccleſiaſtico c. xiiij. dicitur: Qui
5 † elucidant me, vitam æternam habebunt; qui elucidant mea occulta, id eſt, ſapiẽtiæ myſteria in lege, & prophetis contenta fideliter exponendo, vitam æternam habebunt in præmium. Item ſecundum Hoſtien. debent habere ſcientiam iuris canonici, cùm ſecundum illam debeant iudicare, præſertim in cauſis matrimonialibus, vt in c. j. de conſang. & affin. Archidiaconi verò, & Præpoſiti debent ſcire iura, ſecundum Inno. cùm habeant ſecundum illa iudicare. Sed hoc ego intelligo in his Archidiaconis, & Præpoſitis, qui habent iuriſdictionem contentioſam: in illis verò, qui ſolùm habent nudum nomẽ, vt Archidiaconus, & Præpoſitus, non requirerem talem ſcientiam: quia (vt dixi) ſatis eſt, vt habeant ſufficientem ſcientiam: & ſufficientes appellãtur ſecundum qualitatem officij, & digni-
6 tatis ſuæ regionis. Et † Heremitæ magis indigent contemplatione, quàm ſciẽtia. arg. xvj. q. j. in c. legi epiſtolam. ſupplet enim defectum ſcientiæ perfectio charitatis, vt in c. ij. de renunc. Vnde dicit Inno. quòd in Abbate non requiritur magna ſcientia. & dicit Archid. in d. c. legi, ſufficere ſibi, vt ſciat cantare, & legere. Collecta dicit hoc verum, niſi habeat curam animarum. Sed ego nõ video qualiter poſſet primum dictum ſaltem de iure procedere, cum quilibet Abbas habeat ſaltem curam fori pœnitentialis reſpectu monachorum ſuorum: de presbyteris verò dic,

to dic, quòd debent ſcire canones pœnitentiales, & illa, quæ habentur in c. quæ ipſis. xxxviij. diſt. Ex † prædictis infertur, & ex tex. ſupradicto, quòd omnino illiterati non debēt ordinari, & probatur hodie clarius in c. ſi. de temp. ord. lib. vj. Si tamen ordinarentur, acciperent characterē ſecundum docto. quia ex quo quis eſt baptizatus, eſt capax cuiuslibet ſacramenti, vt in c. veniens, de presby. non bapt. Parum autem ſcientes non debent promoueri, niſi ſecuudum Inno. ſint dociles, id eſt, apti ad addiſcendum. Quod procedit ſecundum Hoſtien. diſpenſatiuè, & ex magna cauſa, quaſi non ſufficiat, quòd quis ſit docilis ad hoc vt promoueatur: & benè loquitur, & credo hunc intellectum habuiſſe Innoc. Sed (vt dixi) conſideranda eſt multum qualitas loci; nam in Præpoſito hominibus abiectis, & modicæ conditionis non requiritur tanta ſcientia, ſicut in eo, qui præponitur curæ magnorum vitiorum. concludit tamen Innocen. vnum dictum notabile, † quòd peccat acceptans dignitatem, vel officium, ſi non habet ſufficientem ſcientiam ad exercendum ea, quæ incumbunt illi dignitati, vel officio: & videtur hoc dictum probari vltra rationem naturalem, in cap. non eſt putanda, in fin. j. quæſt. j. quia † ignorantia mater cunctorum errorum maximè in ſacerdotibus Dei euitanda eſt, qui docendi officiū in populo Dei ſuſceperunt, vt in c. ignorantia. xxxviij. diſtinct. & vide in c. illiteratos. xxxvj. diſt. Sed ſufficit mediocris ſcientia in clerico, vt in c. cum nobis olim, de electio. & vide glo. in d. c. illiteratos. vbi tex. dicit: Illiterati, & corpore vitiati non promoueantur ad clerum. & ibi in ead. diſt. dicitur: Sacerdotis eſt legis ſcientiam habere, nó bellis orationibus vacare. Et de ſcientia Epiſcopi vide Apoſtolum in c. iij. ad Timoth. & in c. j. ad Titum. vbi multa de ſcientia Epiſcopi. Et Epiſcopus debet habere ſcientiam iuris canonici, cùm ſecundum illam debeat iudicare; & eſt ſcientia approbatiſsima, & liber † Decreti eſt approbatus propter longam operis obſeruantiam. Et hanc rationem dilata, vt per Felin. & docto. in c. ij. de reſcrip. quibus adde Ioan. Andr. in c. ex parte, de feu. vbi videtur firmare, quod volumen Decretorum ſit approbatum, licet

E non

non dicta Gratiani. & ibi Panor. dicit, quod ex quolibet Decretorum communiter, & à multis annis citra fuit publicè lectus in ſcholis ſolenniſsimis, & continet in ſe rationem, & ipſius dicta communiter ſunt recepta, & allegata in tribunalibus Pontificum, & principum, ab omnibus cuſtodienda ſunt. Itaque dicta Patrum, & Pontificum, de quibus in Decretis, ſunt approbata, non quia in eo volumine comprehendantur, ſed authoritate ipſorum ſcribentium, quorum ſententiæ ſunt generaliter per eccleſiam approbatæ. c. j. xx. diſt. c. ſi Romanorum. xix. diſt. & c. ſancta Romana eccleſia. xv. diſtinct. Et Dominicus in c. quis neſciat. ix. diſt. dicit, quòd dicta ſanctorum ſcripta in libro Decretorum ſunt ab eccleſia approbata. Et Archid. dicit, quòd liber Decretorum ab eccleſia eſt receptus, & approbatus quò ad authoritates, quas Gratianus inducit, non autem quò ad ſolutiones Gratiani: Vnde quædam poſſunt reprehendi ab illis, quibus veritas magis illuxit. Et opinio Archidiaconi præualet alijs, vt per Felin. in c. canonum. de conſtit. Quod quidem diuinum opus Eugenius Pontifex approbauit, & legendum publico gymnaſio conceſsit, quia fundamentum eſt iuris canonici. Et quando fuerit facta compilatio Decretorum, vide Alber. de Iuſtiniani C. confirmando ad finem: & vide Bellameram in procemio decreti, vbi multa dixit.

Ex ſupradictis itaque colligemus, quòd quando Epiſcopi inſtituunt aliquem in beneficio, inſtituant perſonas idoneas obſeruando iura, vt in c. graue, de præbend. & ſic intelligitur tex. in c. conquerente, de offi. iudicis ordinarii, vbi dicitur, quò † apud ordinarium eſt libera diſpoſi-
11 tio beneficiorum ſibi ſubiectorum. Habet etiam Papa liberam diſpoſitionem beneficiorum, vt in c. ij. de præben. in vj. Sed Romanus Pôtifex olim raro faciebat gratias beneficiales: vnde in volumine Decretorum non fatigamur in his: vt per Panor. in c. mandatum, de reſcript. Incœperunt demum dare primo rogando, poſtea præcipiendo, & executores dando: nec de facili grauabat Papa eccleſiá, niſi de vno tantum, & in illis reſeruationibus ponebat clauſulam, ſi pro alio non ſcripſerimus, vel æquipollentem. facit

cit tex.in c.conſtitutus,& c.capitulum ſanctæ crucis,& c. ex inſinuatione,& c.mandatum, cum duobus ſequen. de reſcript. Procedente tempore à principio factæ ſunt gratiæ datis executorialibus.c.pro illorum,de præben.c.propoſuit,de conce.præben. Demũ tempore Innocẽtij IIII. dabatur beneficium acceptandi. c. quia cunctis, de conceſ.præben. in vj. ad quod fortificandum addita eſt clauſula Decreti irritantis Clementis I,de conce.præben. Sic in reſeruationibus nec vnam inuenies in volumine Decretorum, vt notat Dominicus in c.duobus,de reſcript.Poſtmodum cœperunt generales,& ſpeciales reſeruationes ad certa beneficia.c.ij. de præben.in vj. facit tex.in extrauag. Execrabilis. Ideo cauebit ſanctiſsimus Papa,& alij Epiſcopi promouere ad ordinem ſacrorum, aut dare beneficium homini indigno, neglecto digno: quia dignus eſt operarius mercede ſua. Et imponendo finem materiæ præſentis capituli allego tex.admirabilẽ in c.qui eccleſiaſticis.xxxvj diſt.vbi litera dicit: Qui eccleſiaſticis diſciplinis per ordinem non eſt imbutus,& temporum approbatione diuinis ſtipendiis non eſt eruditus,nequaquam ad ſummum eccleſiæ ſacerdotium aſpirare præſumat; & non ſolum in eo ambitio inefficax habeatur,verumetiam ordinatores eius careant eo ordine,quem contra præcepta patrum crediderunt præſumendum. Ecce † quòd ſacrarum literarum 18 oportet Epiſcopum habere peritiam . vnde in veteri teſtamento inter cætera ornamenta Pontifex rationale ferebat in pectore, in quo ſcribebatur manifeſtatio, & veritas, quia in pectore Pontificis manifeſta debet eſſe cognitio veritatis. Hinc etiam vectes, quibus arca portabatur, iugiter annulis erant inſerti, vt cum arca eſſet portanda, nullá eſſet, vel fieret mora de intromittendis vectibus; quia prædicatores, per quos eccleſia circunfertur, ſacris literis ſemper debeant inſiſtere, ne tunc quærant diſcere, cùm ex officio alios debeant docere. Hinc etiam Dauid prius ex gratia ſpiritusſancti donum ſcientiæ percepit; & poſtea adminiſtrationem regni aſſecutus eſt. Salomon quoquenon diuitias,non longa tempora huius vitæ, ſed ſapientiam à Deo expetijt, & impetrauit. Hinc etiã Dñs

prius poſuit verba ſua in ore prophetæ, & poſtea conſtituit eum ſuper gentes, & regna, dicens ad Hieremiam: Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce conſtitui te ſuper gentes, & regna. Hinc etiam Malachias: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem exquirunt de ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt. Hinc etiam idem Saluator noſter prius in medio doctorum ſedit audiens illos, & interrogans, & poſtea prædicare cœpit, quia prius quiſq; diſcere, & poſtea prædicãdi officium vſurpare debet. Hinc etiam Salomon ait: Prius tempus tacendi, & poſtea loquendi; quia veritas prius tacendo diſcitur, & poſtea loquendo prædicatur. Hinc idem Dominus ait: Qui audit, dicat, veni. Hinc etiam prius Apoſtolos docuit, deinde eos ad prædicandum miſit, dicens: Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices, ſicut columbæ. Sic etiam poſt reſurrectionem prius illis ſenſum aperuit, & ſcripturas explanauit, & poſtea dixit eis: Euntes in mundum vniuerſum, &c. Vnde cùm de quinque panibus quinque millia hominum vellet reficere, prius panes accipiens fregit, & poſtea diſcipulis dedit, & poſt eos demum turbis appoſuit: quia ſacramenta legis, & prophetarum prius diſſerendo expoſuit, & poſtea eorum ſcientiam diſcipulis dedit, & per eos tandem illam fidelibus diſpẽſauit. Hinc Petrus etiam cum rectoribus eccleſiæ ſcriberet, ait: Parati eſſe debetis reddere rationem omni poſcenti vos ſatisfactionem de ea fide, & ſpe, quæ in vobis eſt. Hinc etiã Paulus ſcribens ad Tim. ait: Attende lectioni, & exhortationi, & doctrinæ. Ex quibus omnibus liquido colligitur, quòd non ſufficit prælatis bona conuerſatio, & morum honeſtas, niſi addatur ſcientia doctrinæ. Vnde ſacerdotes ingreſſuri templum tabernaculi prius lauabantur in labio æneo, quod fecerat Moyſes ex ſpeculis mulierum. Hinc etiam in canticis canticorum, oculi, per quos prælati eccleſiæ intelliguntur, aſsimulantur columbis, qui reſident iuxta fluenta pleniſsima. Et clerici habentes curam animarum debent ſcire articulos fidei explicitè. xxxviij. diſt. c. j. & ij. ſed Epiſcopi tenentur plus ſcire, vt omni poſcenti reddant rationem. c. qui eccleſiaſticis. §. ecce. xxxvj. diſt. &c.

& c.omnes.xxxviij.diſt.vbi leguntur ea,quæ oporteat ſcire eum, qui Epiſcopus eſt ordinandus. Et Epiſcopus habeat apud ſe ſapientes, Panor. in Rubr.de ſum. Trinit. Et laici debent ſcire articulos fidei implicitè. Explicitè † ſci- 13
re,eſt explicare articulos fidei, diſtinguere, & defendere; implicitè verò eſt credere ſecundum quod eccleſia credit, ita quòd ſuam fidem ſubmittat fidei eccleſiæ.Sed in materia hac non tradas obliuioni tex.in c,ignorantia.xxxviij. diſt. vbi litera dicit: Ignorantia mater cunctorum errorũ maximè in ſacerdotibus Dei euitanda eſt,qui docendi officium in eccleſia Dei ſuſceperunt. Sed clericis † inferio- 14
ribus videtur ſufficere,ſi credant implicitè,ſicut & laici: debent tamen aliquid plus ſcire de ſacramento altaris, in quo quotidiè verſantur. Sed ſi habent expenſas,tunc peccant,ſi non inſtant,vt plus ſciant, quàm laici.ita docto. in Rubr.de ſum. Trin.& fide catho.& præcipuè vide Panor. ibi,& ibi de articulis fidei. Et vide Durandum in tertio libro ſententiarum.xxv.diſt.quæſt.j.

ORDO EPISCOPALIS QVADRIpartitus: & de his, quæ ad hunc ordinem pertinent. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopalis ordo quadripartitus.*
2 *Ordo quid ſit.*
3 *Qui,& quot ſint Epiſcopatus ordines.*
4 *Eccleſiæ ſacramenta quæ,& quot ſint.*
5 *Sacri ordines qui dicantur.*
6 *Nomen ordinis à canon: ſtis largius accipitur, aſſerendo, Epiſcopatum ordinem eſſe.*
7 *Solus Petrus fuit Epiſcopus ordinatus.*
8 *In quibus differant Epiſcopi à ſimplicibus ſacerdotibus.*
9 *Sacerdotes quanto digniores fuerint, tanto facilius excaudiuntur.*
10 *Quatuor ſunt Patriarchales ſedes.*

VT autẽ ad materiã reuertamur, dico, quòd †
1 ordo Epiſcopalis quadripartitur, videlicet in
Patriarchis, Archiepiſcopis, Metropolitanis,
2 & Epiſcopis, vt in c. cleros. xxj. diſt. Et † or-
do nihil aliud eſt, quàm quędam poteſtas gra-
dus in ſpiritualibus diſpenſandis. Sed Epiſcopi poſſunt
diſpenſare ſecundum confirmationem, & ordinem, ergo
Epiſcopus eſt ordo. Et Epiſcopus ex ſua ordinatione, vel
conſecratione habet ampliorem poteſtatem in collatione
ſacramentorum; & executione ſacrarum actionum, quàm
ſimplex ſacerdos; licet fuerit error Arrij, qui dicebat preſ-
byterum ab Epiſcopo non debere diſcerni. Ita ſanct. Tho.
in opuſculo de articulis fidei, & eccleſiæ ſacramentis, ad
finem: & ibi dicit, quòd Epiſcopatus magis eſt dignitas,
3 quàm ordo. Ibi † etiam dicit, quòd ſunt ſeptem ordines. ſ.
presbyteratus, diaconatus, ſubdiaconatus, acolitatus, or-
do exorciſtæ, lectoris, & hoſtiarij. Clericatus autem non
eſt ordo, ſed quædam profeſsio vitæ dantium ſe diuino mi-
niſterio. Et ſacramenta eccleſiæ ſunt ſeptem, dico ſacra-
menta nouæ legis, quæ conferunt, & continent gratiam.
In eis enim virtus Chriſti ſub tegmento rerum viſibilium
ſecretius operatur ſalutem, & idem ſacramentum nouæ le-
4 gis eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Et † ſunt ſeptem,
(vt dixi) baptiſmus ſcilicet, confirmatio, euchariſtia, pœ-
nitentia, extrema vnctio, ordo, & matrimonium; quorum
prima quinque ordinantur ad perfectionem vnius homi-
nis in ſe ipſo; ſed alia duo, ordo ſcilicet, & matrimonium
ordinantur ad perfectionem, & multiplicationem totius
eccleſiæ. Itaque ad communem eccleſiæ vtilitatem ordi-
nantur iſta duo ſacramenta. Et de ſacramentis vide infra
in ſermone Epiſcopali, vbi latè de ſacramentis in ij. parte
ſermonis. Sed in primitiua eccleſia non erant minores or-
dines, & erat ſacerdotium. Panor. in c j. de clerico per ſal.
5 promoto. † Et ſacri ordines dicuntur ſubdiaconatus, &
ſuperiores: olim tamen in primitiua eccleſia non erat ſa-
cer ordo, ſed poſtea fuit inſtitutus, vt in c. miramur, de ſer-
uis non ordinand. & c. à multis, de æta. & qualit. Et dicun-
tur iſti ſacri ordines per excellentiam: nam omnes ordi-

nes

nes ſunt ſacri, ſed iſti dicuntur ſacri, quia magis participãt de ſacramento corporis Chriſti, vt non liceat amplius retrocedere, cum in c. vt ex eo, de elect. in vj. & vide Panor. in c. ſi quis, de cleri. coniugatis. Et Epiſcopus poteſt conferre omnes ordines, conſecrare alium in Epiſcopum, confirmare, eccleſias conſecrare, moniales benedicere, & multa alia, quæ non conueniunt ſimplici ſacerdoti, vt dixi. Vnde † canoniſtę accipientes largius nomen ordinis dicunt, Epiſcopatum ordinem eſſe. Sed Epiſcopatus non eſt ordo, capiendo ordinem prout eſt ſacramentum: quia ordo, vt eſt ſacramentum, ordinatur ad euchariſtiæ ſacramentum; ſed Epiſcopus non habet poteſtatem ſuperiorẽ, quantum ad ſacramentum euchariſtiæ, niſi quantum habet ſacerdos ſimplex: ergo Epiſcopatus non eſt ſacramentum. Sed capiendo ordinem, prout nominat officium, ſiue gradum poteſtatis reſpectu quarumcunq; ſuarum actionum, Epiſcopatus eſt ordo, vt diximus, & eſt ſupra ſacerdotiũ. Et ſic ſumitur. xxj. diſt. c. cleros, & de renun. c. poſt tranſlationem, §. cum ergo, & lxviij. diſt. c. ſicut, & lxvj. diſtin. c. porro, & quaſi in omnibus capitulis conſecratio Epiſcoporum vocatur ordinatio. Eſt igitur Epiſcopus ſuperior non ſolum propter iuriſdictionem, ſed etiam propter ordinem, quem habet modo perfectiori: & poteſtas iuriſdictionis fuit permiſſa Apoſtolis, Matth. xviij. Quæcunque ligaueritis, & cæt. Et circa Epiſcopalem ordinem ſciendum eſt, quòd ſolus † Petrus, quantum elici poteſt ex ſacra ſcriptura, ſolus (inquam) inter Apoſtolos fuit Epiſcopus ordinatus: cùm enim dicat tex. in d. c. in nouo teſtamento, quòd à Petro poſt Chriſtum ſacerdotalis cœpit ordo, intelligendum eſt, ipſum fuiſſe Epiſcopum à Chriſto ordinatum, & per iſta verba: Paſce oues meas, quæ propriè Epiſcopo conueniunt. c. cleros. xxj. diſtinct, cap. perlectis. xxv. diſtinct. Et cùm illa verba dixerit Dominus in receſſu ſuo ab Apoſtolis ſoli Petro, ſolus Petrus apparet relictus Epiſcopus ab eo. facit tex. in d. c. in nouo teſtamento. Probatur etiam hoc in d. c. porro. lxvj. diſtinct. vbi Iacobus Alphæi à Petro, Iacobo, & Ioanne Zebedæi fuit Epiſcopus ordinatus. Et ſic patet, quòd non erant Apo-

ſtoli Epiſcopi ordinati: Si enim fuiſſent alij ordinati, quare non & Iacobus? Et ideo credendum eſt, quod Chriſtus ordinauerit Petrum Epiſcopum, cum dimiſit eum ſuum vicarium per dicta verba, paſce oues meas, Ioan. xxi. vide etiam in c.xx. & vide in c.xvi. &. xviii. Matth. & ſanctum Lucam in c.xxii. & etiam in v. & vide infra in iſto ſpeculo c. de voto, vbi eſt bona additio. Epiſcopi vero in locum Apoſtolorum ſurrexerunt, & tenent vices eorum. c. in nouo teſtamento. xxj. diſt. c. eccleſiæ. xxxv. diſt. c. quorum vices. lxviij. diſt. Et ita eſt argumentum, quòd Epiſcopi debeant ſeruare morem eius, cuius locum tenent, vt xl. diſt. c non eſt facilè, vbi legitur: Non eſt facilè tenere cathedram regnantium cum Chriſto; & non ſanctorum filij ſunt, qui tenent loca ſanctorum, ſed qui exercēt opera eorum.
8 Et notabis † differentiā inter Epiſcopos, & ſimplices ſacerdotes; quia licet ſex ſint, quæ communiter ad omnes pertinent ſacerdotes, videlicet catechizare, baptizare, prædicare, conficere, ſoluere, ac ligare; tamen ad Epiſcopū nouem ſpecialiter ſpectant. ſ. clericos ordinare, & virgines benedicere, & Pontifices conſecrare, manus imponere, baſilicas dedicare, degradandos deponere, ſynodos celebrare, chriſma conficere, veſtes, & vaſa ſacrare, in fronte chriſmare, benedictionem ſolennem ante pacem dare. c. perlectis. xxv. diſtinct. & lxviij. diſtinct. c. quamuis. Sed maiores, & minores ſacerdotes communiter in quibuſdam vicem geruntſummi Pontificis, id eſt, Chriſti. Nam pro peccatis obſecrant, & per pœnitentiam reconciliant peccatores. Mediatores enim ſunt inter Deum, & hominem; dum præcepta Dei populo deferunt prædicando, & Deo
9 vota porrigunt ſupplicando. Et † ſacerdotes quanto digniores fuerint, tanto facilius in neceſsitatibus populi, pro quibus clamant, exaudiuntur. j. queſt. j. c. ipſi ſacerdotes: & in c.xx. Geneſ. legitur: Redde vxorem ſuam, & orabit pro te, quia propheta eſt: & in epiſt. Iacobi c. fin. dicitur: Multum enim valet deprecatio iuſti aſsidua: & Petrus dixit in Canonica. j. c. iij. Oculi Domini ſuper iuſtos, aures eius ad preces eorum. Et in cap. antiqua, de priuileg. Concilium
10 † generale ponit ordinem quatuor Patriarchalium ſediū: vbi

vbi litera dicit: Sancta vniuerſali ſynodo approbante ſancimus, vt poſt Romanam eccleſiam, quæ diſponente Deo ſuper omnes alias ordinariæ poteſtatis obtinet principatum, vtpote mater vniuerſorum Chriſti fidelium, & magiſtra; Conſtantinopolitana primum, Alexandrina ſecundum, Antiochena tertium, Hieroſolymitana quartum locum obtineant. & in d.c. videbis multa de Patriarchis. Et Patriarcha quam poteſtatem habeat, vide Specul. in tit. de diſpenſa. §. nunc breuiter, & §. ſunt quoque. & ibi Bald. in addit. & vide Cardi. in Clemen. in pleriſque, de electio. & vide Spec. in tit. de delegat. §. vj. & in tit. de iuriſdict. omn. iud. verſic. ſecundum Canones. Et vide Felin. in c. ex literis. de offi. deleg. Et vide Spec. in tit. de appella. §. iiij. verſic. item non debet. Et nota, quòd graduum, & ordinũ diſtributio eccleſiæ vnitatem conſeruat, cap. ad hoc lxxxix. diſt. Itaque diuerſitas ordinum propter maiorem concordiam eſt ſtatuta. c. licet. il ij. xlv. diſt.

DE RESIDENTIA SANCTISSIMOrum Epiſcoporum, & de coadiutore. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus in ſua cathedrali Eccleſia reſidere debet. & nume. 4.*

2 *Vtrum Epiſcopus votum longæ peregrinationis ſine licentia Pontificis emittere poſſit.*

3 *Fugiat Epiſcopus, ſi ſpecialiter quæritur Prælati ſalus.*

5 *Cardinalis tenetur reſidere in Eccleſia ſibi intitulata.*

6 *Epiſcopus, etiamſi ſit ſenio confectus, vel infirmus, an deſtitui poſſit.*

7 *Aliqua circa materiam coadiutoris. & num. 10.*

8 *Epiſcopus nolens coadiutorem habere, an & à quo cogi poſſit.*

9 *Beneficia vtrum per coadiutorem conferri poſſint.*

11 *Per quem, ad cuius inſtantiam, & ex quibus cauſis detur coadiutor Ducibus, Baronibus, & alijs iuriſdictionem habentibus? Ad quid poſtea teneatur, & facere poſſit.*

12 *In canonizatione ſanctorum, vtrum Eccleſia errare poſſit.*

13 *Quando liceat beneficia eccleſiaſtica appetere, & procurare.*
14 *Parochia dicitur beneficium non plenè curatum.*
15 *Cura animarum eſt ars artium.*
16 *Petere, aliqua circunſtantia eget, qua non eget appetere.*
17 *Animarum cura ſolo Epiſcopo data eſt, ſolus ipſe enim Eccleſiæ ſponſus eſt.*
18 *In beneficio reſidentiam de iure requirenti (ſalua tamen rationabili cauſa) non reſidere, peccatum eſt.*
19 *Qui paruipendit, quæ maxima Chriſti ſunt, amor eius apud eum non eſt.*
20 *Ad eligendum Paſtorem eccleſiaſticum in foro conſcientiæ, quæ, & quot conditiones requirantur.*
21 *Prælatus minus idoneus, gratus tamen ouibus, præfertur magis idoneo, & minus accepto.*

1 EPiſcopus †debet in ſua cathedrali eccleſia reſidere.i.in loco, vbi eſt eccleſia.c.Epiſcopus, de conſecrat.diſtin. iij. & diebus feſtis dominicalibus debet intereſſe diuinis officijs in ſua eccleſia, vt in d.c.Epiſcopus. Nec poteſt per diœceſim vagare, niſi cauſa viſitationis, vt in c.placuit. 7.q.j.& c.placuit.x.q.j.ſeruato, quod dicitur de cōſe.diſt. iij.c.Epiſcopus: & vide Panor.in c.magnæ, de voto, dicentem, quòd ſine conſenſu Capituli Epiſcopus non poteſt emittere votum peregrinationis. quod tenet ibi etiam Inno.cum hoc ſit negotium magnum.not.in cap.quanto, de his, quæ fiunt à prælat. Notat ibi etiam Panor. Epiſcopum
2 † non poſſe emittere votum longæ peregrinationis ſine licentia Papæ; ſecus autem vbi peregrinatio nō eſſet longa. Et ex illo tex. etiam notatur, quòd Epiſcopus non poteſt ſine cauſa ſe abſentare ab Eccleſia ſua. & dicit Hoſtien. alibi non ita benè probari. Sed ego adduco meliorem text. in c.Epiſcopus, de conſecr.diſt.iij. vbi tex.dicit, quòd ceſſante infirmitate non debet Epiſcopus, ſaltem diebus dominicis, abeſſe ab eccleſia ſua. Et nota ſingulariter illum textum iuncta gloſ. ſua, quòd Epiſcopus tenetur diebus dominicis, & ſolennibus intereſſe officijs eccleſiæ ſuæ, ita Panormit. Itaque Epiſcopus non debet relinquere propriam cathedram, niſi ex cauſa hoſtilitatis, vel peſtis, vt in

tem,

c.temporis, vij.q.j. vbi legitur, quòd neceſsitate temporū epiſcopalium ſedium mutationes fieri poſſunt. Et epiſcopalis dignitas in maioribus populis præſidere debet, vt in c.j. de priuilegijs, ne honor epiſcopalis vileſcat. Sed † ſi 3
ſpecialiter Prælati ſalus quæritur, fugiat Epiſcopus, exēmplo Chriſti, & exemplo Pauli, vt in c. aduerſitas, vij. quæſt.j. dum per alios firma eſt ſalus eccleſiæ. Cum verò non prælatorum tantum, ſed totius eccleſiæ ſalus quæritur, & fides impugnatur, neceſſe eſt, vt in die belli ſeipſos, vt murum, opponant pro domo Domini, & animas ſuas ponant pro ouibus ſuis, vt exemplo ſuæ paſsionis accendant, quos ſermone doctrinæ diutius confirmare non valent, vt in d. cap. aduerſitas. vij. quæſt.j. vbi de hoc. & ibi vide tex. in c. hoc nequaquam, vbi legitur, quòd Epiſcopus, qui cauſa humilitatis monachus efficitur, ad Pontificatum redire non valet: beata enim perſeuerantia in eo non eſt, vt in cap. ſuggeſtum, vij. quæſt.i. Et quando liceat prælatis ſubditos deſerere, vel non, vide text. notabilem in c. fin. vij. quæſt. j. vbi dicit litera: Ibi adunati æquanimiter portandi ſunt mali, vbi inueniuntur aliqui, quibus adiuuentur boni.

Et † de reſidentia Epiſcopi vide ſanctum Thom. in ſecunda ſecundæ. q. clxxxv. & ibi Cardinalem doctiſsimum dicentem, quòd Epiſcopus tenetur ex præcepto diuini iuris ad reſidendum perſonaliter in ſuo epiſcopatu, licet ſit ſecretarius ſedis Apoſtolicæ, vel auditor Rotæ, vel conſiliarius Regis: quia non ideo excuſantur à reſidentia, & ſunt tales in eccleſia Dei, velut monſtra in natura. Dicit etiam ibi, quòd Epiſcopatus, & Cardinalatus ſunt de numero incompatibilium de iure. allegat tex. in c. bonæ memoriæ, i. de poſtula. præla. Quicquid ſit de conſuetudine, quæ abuſus potius appellanda eſt, debet reſidere in eccleſia ſua, ſaltem in feſto Natiuitatis, Epiphaniæ, Paſchæ, & Pentecoſtes; aliàs à cōmunione ſuſpenditur triennio. c. ſi quis in clero. vij. q.j. ſed non eſt in vſu. Et † Cardinalis 5
tenetur reſidere in eccleſia ſibi intitulata: & de rigore, ſi monitus non reſedit, eſt deponendus, vt not. in c. exigiſtis, de cler. non reſid. ibi, Cardinalis ſancti Marcelli ob nōreſidem.

ſidentiam in ſynodo priuatus fuit dignitate ſua admonitione præcedente, licet Cardinales ſint pars corporis Papæ,& Papa cum eis iudicet totum orbem, & ſint in quaſi poſſeſsione, vt Papa non iudicet ardua, nec explicet ſine
6 conſilio Cardinalium. Et † propter infirmitatem, vel ſenium non deſtituitur Epiſcopus, ſed datur ei coadiutor, vt in c.ſcripſit.vij.q.j.vſque ad c.ſicut vir.§.ecce.& c.qualiter,& c.quamuis ſit,& c.eccleſiæ, de ſupplen. negligen. prælat. Et Epiſcopus poteſt fieri ſolo verbo Papæ citra aliquas literas; non tamen poteſt ille ſe gerere pro Epiſcopo, niſi oſtendat per literas: ita Panorm.in c.in noſtra, de reſcriptis. Et Epiſcopus ſine capitulo, vel è conuerſo, non habet poteſtatem in iuriſdictionibus, niſi præſcripſerit, ita
7 Panor.in c.cum inter.de conſuetud. † Et, vt ad materiam coadiutoris redeamus, dicitur in c.niſi cum pridem, de renunc.quòd debet dari coadiutor cuicunque prælato, qui non poteſt ſuum officium exercere.vij.q.j. quaſi per totũ. Dicitur etiam in c. venerabilem, de offi.deleg. quòd dilapidanti bona eccleſiæ datur coadiutor, qui habeat liberam adminiſtrationem; excepto, quòd non poteſt alienare, vt
8 patet in c.vno, de clerico ægrotante, lib.vj. † Quid ſi Epiſcopus nolit habere coadiutorem, dico, eum cogendum per ſuperiorem, argum. ff. de minor.l.ait. §.j. Vnde cùm Epiſcopus grauatus nollet aſſumere coadiutorem, licet à capitulo requiſitus ſit, nihil per capitulum innouandum eſt; ſed capitulum ſignificet Papæ conditionem Epiſcopi,& eccleſiæ. Et ſic inuito Epiſcopo datur (vt dixi) vt in c.audientiam, de eccleſ.ædif.no. etiam de cler.ægro.c.penul.tenet glo.& docto.in c.vno.de cler.ægro.lib.vj. tenet etiam Archid.in d.c.ſicut.§.ecce. Et à ſolo Papa eſt dandus coadiutor Epiſcopis,& prælatis, vt in d.c.vno. vbi legitur etiam, quod ſi Epiſcopus officium ſuum nequeat exercere, poſsit de conſilio,& aſſenſu capituli ſui, vel maioris partis vnum, vel duos coadiutores aſſumere. Sed ſi Epiſcopus demens fuerit factus, tunc capitulũ, vel duæ partes eiuſdem authoritate Apoſtolica aſſumant vnum, vel duos idoneos coadiutores, qui eius officium exequantur: probatur etiam hoc in d.c.vno. Et de demente,& amente,

&

& furioſo diximus latè in c.lxx. vbi tractaui latè de furioſo,& demente. Sed † coadiutor non poteſt beneficia conferre,vt per docto. in d.c.vno. Si verò coadiutor eſt datus 9
dementi (vt dixi) tunc beneficia confert; non obſtante decretali vltima de officio vicarij; quia loquitur in caſu, quo poſſet retardari eccleſiæ prouiſio: quod eſſ..t nimis abſurdum. Sed propter negligentiam ab adminiſtratione non remouetur,ſed coadiutor datur.c.grandi,de ſupplenda negligentia prælat. in vj. & ibi docto. & vide Hoſtien. & Goffre.in ſumma,in tit. de ſupplen. negligen.prælat.§. negligentia prælatorum. Et de iſtis coàdiutoribus vide Rubr.C.de curato.furioſi. De tempore,quo ſpirat officiū coadiutoris, dic,quòd mortuo illo,cui datus eſt, vt in d.c. grandi,de ſupplen.negligen.prælat. Et dixi,quòd propter infirmitatem,vel ſenium non deſtituitur Epiſcopus. ratio colligitur ex c.ſicut.vij,quæſt.j. vbi litera dicit: Sicut alterius vxorem nec adulterari ab aliquo, aut diſponi, niſi à proprio viro, eo viuente permittitur; ſic nec vxor Epiſcopi eccleſia,eo viuente,abſque eius conſilio, & voluntate alteri diſponi non conceditur, quia electus in Epiſcopum per conſenſum ſponſus eccleſiæ efficitur etiam ante conſecrationem.c.inter canonicos,de elect. Et àduerte,ꝙ Epiſcopatus eſt vnus: ex quo ſi aliquis promouetur in Epiſcopum alicuius eccleſiç,cōtrahitur coniugiū ſpirituale inter Epiſcopum, & eccleſiam vniuerſalem, quæ vnica eſt; & matrimonium particulare inter Epiſcopum, & eccleſiam particularem. Hinc eſt, quòd ſi talis promotus ad eccleſiam particularem, renunciaret eccleſiæ particulari, remaneret tamen ligatus matrimonio contracto cum eccleſia vniuerſali: vt probatur in cap. inter corporalia, de tranſ.Epiſc. † An verò in collatione beneficiorum,& in alijs requiratur conſenſus coadiutoris,dicit Oldra.in conſil.xliij. Aut datur coadiutor alicui ſanæ mentis exiſtenti, puta propter certam cauſam, vt ob timorem dilapidationis; & tunc exercitium illius cauſæ, propter quam datus eſt coadiutor, non erit ſine conſilio, & aſſenſu coadiutoris,vt extra,de offi.& pote,deleg.c.venerabile: Sin autem propter mentis alienationem, & nimiam ſenectutem. vel infir-

infirmitatem datur coadiutor, videtur habere in ſpiritualibus, & temporalibus generalem, & liberam poteſtatem; vt vij.q.j.cap.j.ibi no.& c.quamuis ſit triſti. & c.petiſti, & c.quia frater, & extra de ſupplen.negl.prælat. & c. grandi, lib.vj. Et quod faciet, non faciet nomine Epiſcopi, vel conſtituentium eum; ſed nomine eccleſiæ, vt not. Inno. extra de procura.c.conſulti. ad fin.vlt.gloſ. Et ex quo habet generalem, & liberam poteſtatem, poteſt illa, de quibus habetur in c. is cui, de elect.lib.vj.

Item quæritur, nunquid in collatione beneficiorum requiratur conſenſus coadiutoris, vel eius conſilium? Et quis faciet commiſsiones, & quis ſcribet, & dabit literas, & ſub quo ſigillo, & cuius nomine? Ad hæc omnia hic quæſita patet reſponſio per ſuperius dicta, excepta collatione beneficiorum, quæ non videtur ad talem coadiutorem pertinere, vt arg.extra, de ſupplen.negl.prælat.lib.vj. c.eccleſiæ.§.fin.& not.per Archid.extra, de cler. ægrotante.c.paſtoralis, libro vj. Sed hoc non videtur poſſe ſtare; quia ſi habet generalem, & hoc etiam poſſet: vt notatur late ſecundum doctores in d. c. is cui. Præterea ſi ponamus Epiſcopo continuum mentis exilium patienti datum coadiutorem, ſi coadiutor prouidere non poſsit, diutius vacabunt eccleſiæ: quia neſcitur, quãdo reſipiſcat Epiſcopus, vel moriatur, vt C.de vſufr.l.ambiguitatem, Et ideo iſto caſu hoc ſibi licere videtur, argum.ff.de adminiſt.tut.l.inter bonorum. Si verò eſſet talis ſenectus in cauſa dandi coadiutorem, quæ mentis exilium non induceret, ſed ad exteriora, quæ ſolius facti ſunt, eum redderet impotentem, quia ſæpe accidit, quod ſenectus, & infirmitas virtutem cordis augmentant, vt extra de renun. literas. & c.niſi cum pridem. & ff.de cap.& poſtlim.reuer. l.poſtliminium.§.ſi tunc; collatio tunc non videtur pertinere ad coadiutorem, ſicut nec nuptiæ ad curatorem adulti, vt C.de nup, l.in copulandis. Et ſic poſſunt opin.doct.ad concordiam reduci: & c.paſtoralis, in quantum prohibet alienationem, intelligitur in voluntaria alienatione; collatio enim beneficiorum eſt neceſſaria. Inter hoc enim multum refert, vt ff.fa.hercil.l.alienationem, cum ſimil. Et coadiu-

tor

tor Epiſcopi, vel ſacerdotis poteſt eſſe religioſus, Cardin. in Clemen.j.de regular. Et † coadiutor ducibus, & baronibus, vel alij iuriſdictionem habenti per quem detur, & ad quorum inſtantiam, & ex quibus cauſis, & quid poſſit facere, & ad quid teneatur, vide plenè in ſpeculo in titulo de feudis.§.quoniam. Et coadiutor dari debet iniquo adminiſtratori. c.grandi, de ſupplen.negl.prælat.glo.in c. ad Apoſtolicæ, de re iudi.in vj. Dari debet etiam coadiutor tutori impedito. l.ſolet, & ibi Barto ff.de tute. & in l. ſi præſes. C. quom.& quando iudex. Solet † dubitari, vtrum eccleſia poſsit errare in canonizatione ſanctorum: in quo vide glo. in c.vnico, de reliquijs, & venerat.ſancto. dicentem, quòd accidere poteſt, ſed non eſt credendum. Beatus Thom. pulchrè in Quodlibeto ix.art.vlt.prout refert Cardina.ſan.Sixti in tractatu de poteſtate Papæ. q.lj. dicit, quòd Papa non poteſt in hoc errare, quia diuina prouidentia eccleſiam ſuam dirigit ſpiritu ſuo ſancto, vt non erret. ſecundum quòd promiſit Ioannis xiiij. Spiritus docebit vos omnem veritatem, &c. Et ſi argueretur in contrarium, nullus poteſt eſſe certus ita de ſtatu ſuo, ſicut ipſemet: quia quæ ſunt hominis, nemo nouit, niſi ſpiritus hominis, ad Corinth.j. Sed homo non poteſt certus eſſe de ſe ipſo an ſit in ſtatu ſalutis, Eccleſiaſtici ix. Neſcit homo vtrum dignus ſit odio, vel amore. Ergo minus Papa de illo, quē canonizare intendit. Reſpondeo, quòd ipſe Papa informatur teſtibus, vt hic concurrente inſpiratione ſpiritus ſancti, qui omnia ſcrutatur, etiā profunda Dei. Similiter ſi diceretur, qui vtitur medio fallibili, poteſt errare, ſed eccleſia vtitur teſtimonio hominum circa opera miraculorum, vt hic, & illud eſt fallibile; ergo eccleſia poteſt errare. Reſpondeo, quòd Deus præſeruat eccleſiam, ne in talibus per fallibile teſtimonium hominum fallatur. Aliqui dicunt etiam ſuſtinere poſſe opinionem gloſſæ in d.cap. vnico, quòd eccleſia in hoc errare poſsit. Et ſi diceretur, eccleſia errare non poteſt.c.à recta, vbi nunquā erraſſe probatur.xxiiij.quæſt.j. reſpondent, quòd illud debet intelligi, quòd non poteſt errare in fide, ſeu articulis fidei: nam hoc tantum orauit Chriſtus ad patrem: Ego

pro

pro te oraui Petre, vt non deficiat fides tua: ſed in occultis eccleſia etiam vniuerſalis errare poteſt: quod eleganter declarat do. Abb. in c. à nobis, de ſentent. excommun. per illum tex. vbi eccleſia poteſt errare ligando non ligandum, & abſoluendo: quia non poteſt de occultis certitudinaliter iudicare. c. vnico, vt eccleſ. beneficia; Sed in talibus ſequitur iudicia & opinionem, & iſta ſunt fallibilia. Et ſi diceretur, iudicium eccleſiæ cõfirmat ſe iudicio Dei, dict. cap. vnico, ſed Deus non errat, ergo nec eccleſia; reſpondent, quòd confirmat ſe inquantum poteſt, ſed aliquando non poteſt, vt in occultis. & iſtam partem tenet Felin. in cap. venerabili. de teſt. Vbi etiam dicit, quæ ſint probanda antequam ſanctus canonizetur. Sed opinio ſancti Thomæ amplectenda eſt, quia ſpiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines; Petrus in canonica, &
13 rationibus eius refragari non poteſt. Sed † dicamus, quando eccleſiaſtica beneficia appetere, & procurare licitum ſit, vel non. Beneficium eccleſiaſticum conſiderandum eſt primo, quo ad ingreſſum tam de appetitu, quàm de procuratione. Appetere ſiquidem eccleſiaſticum beneficium ſiue curatum, ſiue abſque cura, nullum ex ſuo genere peccatum eſt, quoniam huiuſmodi obiectum eſt intra ordinem appetibilium recta ratione: & propterea Apoſtolus abſolute dixit: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Peccatum autem contingit ex defectu alicuius circunſtantiæ requiſitæ, puta quis, cur, quomodo, &c. Et quoniam frequentiſsimè ſecundum primam circunſtantiam in huiuſmodi appetitu peccatur, ideo Apoſtolus ſtatim ſubdit de circunſtantia, quis, apponendo conditiones requiſitas ex parte perſonæ ad rectum appetitum Epiſcopatus, dicens: Oportet autem Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, &c. Et quoniam peccata ex parte circunſtantiarum facilè patere poſſunt applicanti ad ſubiectam materiam, nos ad ſpecialia deſcendendo dicimus, quòd beneficium plenè curatum (quale eſt Epiſcopatus) tunc tantum ex parte perſonæ licite appetitur, quando appetẽs nouit ſe habere conditiones requiſitas ad Epiſcopum: &
14 ſimiliter non plenè curatum, quale † parochia eſt, quum quis

quis habet conditiones requiſitas ad presbyterum parochialem, & ſic de alijs. Et hoc cōcurrentibus etiam ex parte perſonæ alijs circunſtantijs comparatiuis debitis. Vbi ſcito, quòd perſona appetens debet ſeipſam menſurare per reſpectum ad tria, ſcilicet ad regimen animarum, ne præſumptuoſe ad artem artium relatum ſe inueniat; & ad oues, quibus paſcendis vacaturus eſt, vt tantum diſtet vita ſua ab illis, quantum vita paſtoris à grege; & ad alios, quibus tribui poteſt, aut debet tale beneficium, ne ſe dignioribus, aut æquè dignis anteponat. Et hic tertius reſpectus habet locum etiam in appetitu beneficiorum ſine cura: debet enim ſecundum rectam rationem appetitum ſic moderari, vt abſque vitio acceptionis perſonarum appetat ſibi prouideri de beneficio communi, vel hoc. De circunſtantia quoque finis aduertendum eſt, ne beneficium appetatur propter finem malum, puta propter delicatam, & opulentàm, aut ſplendidam vitam ex Chriſti patrimonio, &c. Diſcernere autem inter peccatum mortale, & veniale in inordinato appetitu beneficij non eſt difficile, præſertim ſi beneficium eſt curatum, & maximè ſi eſt perfectè curatum. Nam ſi appetens paruifacit commenſurare ſeipſum † ad artem artium, hoc eſt, curam animarum, & 15 alias commenſurationes poſtponit ob appetitum beneficij proculdubiò mortale peccatum incurrit: quia contra charitatem ouium Chriſti appetitur, ſi beneficium eſt curatum: & contra iuſtitiam diſtributiuam ſaltem appetitur, ſi beneficium non eſt curatum. Intellige lector, quæ dico: nam ſi quis appetit ſimplici intentione beneficium communiter, aut ſine cura, non cogitans de dignioribus ſe, non peccat: quia ſubintelligitur, quòd appetat habere licitè. In hoc autem, quod eſt habere licitè, includitur, quod detur ſibi ſine Dei offenſa. Et ſimiliter, ſi quis cogitat de dignioribus ſe, & non intendit illos impedire, ſed pro ſeipſo procurare, vt habeat licitè, non peccat, eadem ratione: poteſt enim contingere, vt ſuperior ſanctè det illi, qui minus dignus videtur; & eſt abſolutè propter aliquas circunſtantias ſingulares tunc occurrentes efficientes, vt dignior pro nunc poſtponendus ſit. Beneficium

autem quodcunque pro ſe petere, aut procurare, eiuſdem moris eſt, cuius eſt appetere illud. Et propterea, quando appetere eſt damnabile, petere quoque damnabile eſt. E-
26 get † tamen aliqua circunſtantia petere, qua non eget appetere: quia petere eſt actus exterior, qui poteſt ſcandalizare, & propterea eget maiori rectitudine. Et ſcias, quòd à doctoribus petere regimen animarum ideo damnatur, quia vix poſsibile eſt, vt homo integri ſenſus, & rectæ mentis reputet ſeipſum habere ſupradictos tres reſpectus perſonales, ſine quibus petere ſimpliciter, & abſolutè, eſt præſumptuoſum, ac per hoc indignum reddit petentem. Dico autem ſimpliciter, & abſolute, quia tam appetere, quàm petere ſecundum quid (hoc eſt, ſi ſuperiori videtur expediens, & cognoſcendo quis ſe indignum, cum tremore cõmittendo negotium Deo petat, vel appetat pro honore Dei, & ſalute eccleſię) non eſt pernitioſum, quamuis ſit veniale, niſi charitas moueat: quoniam hoc non eſt petere, ſed offerre ſe, ſi opus eſt. Et ſi charitas vere mouet, meritorium eſt, ſicut Eſaias: Ecce ego, mitte me. & Martinus: Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem. Memento quoque non verſari in magno periculo, qui indigens, & idoneus cum tremore, & cæt. ſe offert petendo ſecundum quid beneficium vacans cum
17 cura animarum imperfectè, puta parochiam: † quia cura animarum propriè, & plenè ſolius Epiſcopi eſt, in cuius ſignum ipſe ſolus ſponſus eſt eccleſiæ, & non poteſt eccleſiam deſerere eundo ad religionem: reliqui enim ſunt adiutores Epiſcopi ad curam animarum. Contingit autem (vtinam non ſæpe) appetentibus, & petentibus beneficia procuratio ſimoniaca per munus, à lingua, vel ab obſequio: de quibus inferius patebit, quum de ſimonia dicetur. Beneficium eccleſiaſticum ſecundo conſiderãdum quoad progreſſum eſt, quantùm ad ſeruitium perſonale,
18 & quantum ad prouẽtus. In † beneficio ſiquidem de iure requirente reſidentiam, peccatum eſt ſine rationabili cauſa non reſidere. Et ſi beneficium eſt curatum, non reſidere abſque rationabili cauſa, peccatum communiter mortale eſt, pro quanto damnum infert animarum, niſi propter

imper-

imperfectionem actus excuſetur à mortali: infert enim contrarium naturali iuſtitiæ, qua tenetur ipſemet ex ſuſcepto officio gerere ouium Chriſti curam, quæ regulariter ſine reſidentia non poteſt haberi, vt debet: quum etiam præſentes, & ſolicitè ſtudentes circa animas vix regant, vt tenentur. Iniuſtitia enim ex ſuo genere mortale peccatum eſt, quamuis propter imperfectionem actus ſit quandoque veniale. Eſt etiam contra debitam charitatem Chriſti: † Nam amor eius non eſt apud eum, qui parui pendit, quæ maxima ſunt Chriſti, ſalutem ſcilicet animarum ſibi commiſſarum. Etenim experientia teſtatur, quàm malè ſe habeant in ſpiritualibus, & in temporalibus eccleſiæ Chriſtianæ propter abſentiam paſtorum: antiquũ prouerbium eſt, tam quòd oculus domini impinguat equum, quàm quòd optimum fimum veſtigia domini ſunt. Excuſare tamen poteſt abſentiam ſine rationabili cauſa à mortali imperfectio actus, vel paruitas d. mni, & ſi quid eſt huiuſmodi. Et de reſidentia ſacerdotij, quia multum intereſt Chriſtianæ religioni, multoties diximus in iſto libro. 19
Dixi etiam in c.v. quibus virtutibus debet pollere eligendus in prælatum: nunc † adde ad dictum c.v. & dic, quòd electio eccleſiaſtici paſtoris debet in foro conſcientiæ fieri de homine habente duas conditiones. Prima eſt, quòd ſit bonus, hoc eſt, ſine peccato mortali: propter hoc enim Dominus ter Petrum interrogauit, ſi haberet charitatem. Secunda eſt, quòd ſit melior cæteris cognitis, qui poſſent eligi, & haberi. Melior autem, non quantum ad bonitatem vitæ, ſed quantum ad regimen illud, nunc & hic reſpectu talium ouium, & reliquis particularibus occurrentijs penſatur. Exiguntur autem in tantum ambæ conditiones, vt neutra earum poſsit ſcienter omitti ſine peccato mortali. Scienter autem dico, hoc eſt, ſecundum conſcientiam eligentis: tenetur enim eligens, ſi abſque peccati mortalis incurſu vult eligere, tenere ſecundũ ſuam conſcientiam, quòd ille, quem eligit, ſit in gratia Dei, & quod ſit ad tale officium in hoc loco, hoc tempore, & cæt. melior omnibus, quos nouit poſſe haberi pro tali cura. Et ratio primi eſt, quia exiſtens in peccato mortali, eſt in- 20

dignus prælatione eccleſiaſtica, vtpote non diligẽs Chriſtum ſuper omnia: ac per hoc impotens paſcere Chriſti oues ex ſua vita; quod præcipuè exigitur in paſtore. Ratio ſecundi eſt, quia poſtponere meliorem minus bono in huiuſmodi non eſt ſine crimine acceptionis perſonarũ, dum
21 perſona præponitur cauſæ. Prælatus † autem minus idoneus, gratus tamen ouibus melior eſt illis, quàm prælatus magis idoneus, minus tamen illis acceptus: quoniam vbi charitas coaleſcit, hic periculum operãdi, &c. Vnde Paulus Apoſtolus, quales debeant paſtores eligi, deſcribens ad Titum, & Timoth. nunquam meminit conditionis comparatiuæ, ſcilicet quòd ſit cæteris magis dignus: ſed tantum conditionum poſitiuarum, quæ requirũtur ad hoc, quòd ſit idoneus Epiſcopus: quia tunc Epiſcopi non beneficium, ſed officium habebant: & quia ad id, quod eſt per ſe, reſpiciebat Apoſtolus. Ex quibus patet, non eſſe ex ſuo genere peccatum mortale poſtpoſito digniore eligere verè dignum in eccleſiaſticum paſtorem: quia ex ijs, quæ ſunt per ſe iudicando, ſufficit eligere ſufficientem ad onus tale ſpiritale, & ad diſpenſandum temporalia: quoniam ſecundum veritatem etiam ad oneroſum officium reſpectu temporalium eligitur conſequenter.

DE ORDINATIONE, ET CONSE- *cratione Epiſcopi.* Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Electus in epiſcopum à quo debet ordinari.*
2 *Electus in epiſcopum longa probatione vitam ſuam notificare debet.*
3 *Secundum primitiuam eccleſiam, ſolus diaconatus & presbyteratus erat ſacer ordo.*
4 *Sacer ordo habet annexum caſtitatis votum.*
5 *Laici an in prælatos eligi poßint.*
6 *Vltra tres menſes epiſcoporum ordinatio differri non poteſt, idẽ in conſecratione.*
7 *Epiſcopus non dicitur ante conſecrationem: & de forma conſecrationis.*

8 Cano

8 *Conſecratio confirmat nomen, & dignitatem epiſcopalem.*
9 *Epiſcopus renuncians epiſcopatui, an retineat ea, quæ ſunt ordinis, & de modo renunciationis.*
10 *Quæ, & quot concurrant in epiſcopo.*
11 *Collector vtrum eccleſia vacante poſſit, & debeat fructus recipere.*
12 *Acquiſita per prælatum de facultatibus eccleſiæ, vtrum ſint ipſius eccleſiæ.*
13 *Expellendus eſt epiſcopus gregem ſuum malè tractans, idem de inquilino vaſallo, emphyteota & domino malè verſari, qualiter intelligatur.*

ELectus † in Epiſcopum per ſuum Metropolitanum præſentibus ſuffraganeis epiſcopis debet ordinari.c.Epiſcopi.xxiiij.diſtinct.vbi legitur: Metropolitanorum, & Epiſcoporũ examine promoueantur cæteri Epiſcopi: ſequitur text. Cùm itaque ſine examinatione nullus ſit ordinandus, quomodo, & quo tempore hæc examinatio fieri debeat, conſiderandum. Et Metropolitanus debet interuenire principaliter, vel authoritatiuè, vt ſumitur. xxj. diſt.c.in nomine Domini. Sed iſta decreta receſſerunt ab aula. Nam licet ſit ſcriptum, quòd promouendi ad epiſcopalem dignitatem ſunt examinandi (vt dixi) non vtimur. Legitur etiam in c. ſacerdotibus. lxj.diſtinct. † quòd eligendus in Epiſcopum longa probatione debet vitam ſuam notificare.c.oportet.viij.quæſt.j. nam debet eligi, qui doctior, & ſanctior.c.licet.ead. q. & cau. & talis eligendus eſt, cuius comparatione cæteri grex dicantur. xxv. diſtin. c.vnum: Nam ipſe, tanquam aries, ducatum gregibus præbet.c.ſciſcitaris.vij.q.j.& ſingulorum onus, & ſolicitudinem portat, c.Clemens. viij. q.j. Sed non debet eligi, qui de incontinentia notatus eſt, c.priuſquam.xxviij.diſtinct. nec ille, cuius vxor, & filij adhuc ſunt ſuper terram.c.catinenſis. lxj.diſtinct. & ibi loquitur text. quando præſumptio eſt, quòd propter filios dilapidet bona eccleſiæ. Item nó debet eligi nimium ſimplex, vel vſurarius.c. de Petro. xlvij. diſtinct.vbi legitur, quòd electus in Epiſcopum debet

Margin numbers: 1 (beside the first line of the paragraph), 2 (beside "Legitur etiam in c. ſacerdotibus")

bet eſſe notus Romano Pontifici: ſed notus ſine probatione recipitur, & non examinatur, vt xciiij. diſtinct. c. valde. & c. ad Apoſtolicam, de regularibus. Sed dum conſecratur, benè examinatur. c. Epiſcopi. xxiiij. diſtinct. & ibi per totam illam diſtinctionem videbis, quod ante probationem, & examinationem nullus ordinetur clericus. Item nec ille, qui non eſt in ſacris conſtitutus. c. vlt. lx. diſtinct. vbi dicit tex. Sacros ordines dicimus diaconatum, & preſbyteratum: hos ſolos legitur primitiuam habuiſſe eccleſiam. ſequitur tex. Subdiaconos verò, quia & ipſi altaribus miniſtrant, opportunitate exigente concedimus. Antiquitus igitur ſubdiaconus, quia tunc non erat ſacer ordo, nõ eligebatur in Epiſcopum, niſi neceſsitate cogente. c. de Siracuſanæ. §. ecce. xxviij. diſtinct. Et vide tex. ſingularem in c. à multis, de ætate, & qualit. vbi legitur: Subdiaconus in Epiſcopum eligi poteſt. Et notantur duo requiſita ad eligendum Epiſcopum; primo; quòd ſit in ordine ſacro; ſecundo, quòd ſit religioſe. i. honeſte viuens. Et † ibi notatur, quod ſecundum primitiuam eccleſiam non erat, niſi diaconatus, & presbyteratus, ordo ſacer: hodie autem ſacer eſt effectus ordo ſubdiaconatus. † Notatur etiam ibi, quòd ſacer ordo habet annexum votum caſtitatis. Notatur etiam, quòd crimen fornicationis eſt dignum depoſitione in exiſtente in ſacris, & quòd in defectu ordinũ diſpenſant Epiſcopi. Et aſſumendus in Epiſcopum debet eſſe talis, vt exemplum religioſæ conuerſationis potius alijs præſtet, quàm aſſumat: vt ſit de numero eorum, quibus dicitur Matthæi v. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Et Epiſcopus debet ſubuenire de fructibus ſui epiſcopatus clericis non habentibus, vnde poſsint viuere. ita Panor. in c. expoſuiſti, de præbend. Sed

5 † laici videntur in prælatos non poſſe eligi, quemadmodum nec religioſis præferuntur. c. ſtatuimus. §. his omnibus. lxj. diſt. xix. q. iij. c. monaſterijs. Sed dico, non eſſe prohibitum laicos promoueri, ſi periti ſint, & clericos in bonitate tranſcendant, exemplo Nicolai, Seuerini, & Ambroſij. probatur hoc in c. neophitus, diſt. lxj. vbi Vercel-

cellenſes vituperabant electionem Ambroſij, quia neophitus erat, & neophitos Apoſtolus prohibuit ordinari; ſed reſpondet Ambroſius, hoc ideo eſſe prohibitum ab Apoſtolo, quia neophiti conſueuerant propter honores ſuperbire: ſed ſi humiles inueniantur, bene poſſunt ordinari. facit tex. in c. neophitus. lxj. diſt. Et electio laici poteſt rata haberi, ſi merito ſuæ perfectionis clericalem vitam tranſcendat, vt in d. c. ſtatuimus, in fin. lxj diſt. Notabimus † etiam, quod electus in Epiſcopum infra tres menſes debet ordinari. c. quoniam quidam. lxxv. diſt. vt dixi, & ibi glo. dicit. Et vſque ad alios tres menſes conſecrari debet. facit tex. in c. obeuntibus. lxiij. diſt. vbi conſtituit Innoc. Papa, quod vltra tres menſes eccleſia vacere non debeat. Ideo aduertat ſacra Maieſtas præſentationem Epiſcoporum, quia vltra tres menſes poſt mortem prælati eccleſia vacare non debet. Sed alij tres menſes dantur ad conſecrationem petendam. c. poſtquam l. diſtin. & ibi glo. & c. ne pro defectu, de elect. niſi per neceſsitatem prorogetur, vt in c. de Siracuſanæ. xxviij. diſtinct. Quia eccleſia viduata tam in temporalibus, quàm in ſpiritualibus frequenter ſuſtinet læſionem. Et ideo concilium volens & periculum animarum, & eccleſiarum indemnitatibus prouidere, ſtatuit, vt eccleſia cathedralis, vel regularis vltra tres menſes non vacet, vt dixi. Et † Epiſcopus non dicitur aliquis ante conſecrationem. de quo latè per Felin. in c. cam te. de reſcrip. Et Archiepiſcopi, & Epiſcopi quomodo debeant conſecrari, & cum qua forma, vide Panorm. & docto. in c. ſi Archiepiſcopus. de tempo. ordinationum. & in c. nec Epiſcopi. eod. tit. vbi dicitur, quod de ſubſtantia conſecrationis tres Epiſcopi exiguntur. Et in c. porro. lxvj. diſtinct. ponitur forma conſecrationis; vbi beatus Iacobus à Petro, Iacobo, & Ioanne Apoſtolis eſt ordinatus, ſucceſſoribus ſuis formam dantibus. Sed electus, & confirmatus non poteſt dici Epiſcopus ante conſecrationem, ſed appellatur Electus: † quaſi conſecratio confirmet nomen, & dignitatem epiſcopalem. Aliter procedit in prouiſo per Papam, quia talis prouiſio habet vim electionis, & confirmationis; notat Inno. in cap. cùm olim. de cauſa poſſeſsio. & propriè.

6

7

8

 & vide

& vide Panor. in c. cam te. de reſcript. & ibi vide Felinum, qui dicit ibi etiam, An dicatur licentiatus doctor ante birretum doctorale. Et de conſecratione Epiſcopi vide in
9 Pontificali ritu ſanctæ Romanæ eccleſiæ, fol. 27. Sed † Epiſcopus, qui renunciauit epiſcopatui, retinet ea, quæ ſunt ordinis, vt per Anton. & Panor. in c. 1. de ordinatis ab Epiſcopo, qui renunciauit epiſcopatui. & ibi de eo, qui renunciauit adminiſtrationi, ſed non dignitati. Itaq; diſtingue, vtrum Epiſcopus renunciauerit loco tantum, an loco ſimul, & dignitati. In primo caſu, quando tantum loco renunciauit, poteſt ordines conferre inuitatus ab Epiſcopo aliquo. In ſecundo caſu, ſi ſimul renũciauit loco, & dignitati, diſtinguitur, vtrum contulit ſacros, aut minores. Si minores, qui recepit, poterit adminiſtrare, & ad maiores promoueri. Si verò ſciẽter ordines ſacros quis recepit, executionem officij non habebit: quia eam conferens non habebat. Si verò ignoranter, tunc Epiſcopus cum talibus
10 poterit diſpenſare, vt per Panor. in d. c. j. Itaque † duo concurrunt in Epiſcopo: primo, ius dignitatis epiſcopalis cohærens perſonæ, quæ habetur per conſecrationem: ſecundo, adminiſtrationis ius cohærens loco, cui præſidet, quæ habetur per confirmationem, vt in c. tranſmiſſam, de electio. Et hæc iura non ſunt inſeparabiliter connexa, vel indiuidua: vnde vni poteſt renunciare ſine altero, ſi inchoetur à loco. Et poteſtas in his, quæ ſunt in habitu ordinis, reſidet in dignitate cohærente perſonæ; quo ad exercitiũ, reſidet in loco, cui præeſt, & in quo adminiſtrationem habet. Et ex hoc concluditur, quòd Epiſcopus, qui renunciauit adminiſtrationi, ſed nõ dignitati, poteſt illa, quæ ſunt ordinis, quo ad habitum, ſed non quo ad exercitium, vt per Panor. & docto. in d. c. j. vbi de hoc. Sed qui renunciat ſimpliciter, in dubio præſumitur renunciaſſe loco tantum, non dignitati. & vide Hoſtien. in ſumma. §. ſed quid ſi ſimpliciter, in tit. de ordina. ab Epiſcopo. qui re. Epiſco. & dicit, quòd ſi renunciauit dignitati, intelligitur per hoc renunciaſſe executioni, & poteſtati ordines conferendi.
11 Sed † vacãte eccleſia collector nõ debet recipere fructus de honeſtate, ſed benè poteſt, ſi vult: quia reditus viduatæ eccle

eccleſiæ integri debent reſeruari, vt in c. cum vos, de offi- cio ordinarii. & in Chalcedonenſi Concilio fuit ſtatutum, vt nullus rapiat bona defunctorum Epiſcoporum: ſed o- mnia per Oeconomos ad opus eccleſiæ, & ſucceſſoris re- ſeruent, Et Inno. II. confirmauit illud, & ſtatuit, quòd ſi quis contra hoc fecerit, excommunicetur, vt in c. illud. xij. q. ij. vbi litera dicit: Illud, quod in ſacro Chalcedo- nenſi Concilio inſtitutum eſt, irrefragabiliter obſeruari præcipimus, vt videlicet decedentium bona Epiſcoporũ à nullo omnino hominum diripiantur, ſed ad opus eccle- ſiæ, & ſucceſſoris ſui in libera Oeconomi, & clericorum permaneant poteſtate: ſi quis autem amodò hoc attentare præſumpſerit, excommunicationi ſubiaceat. Qui verò morientium Epiſcoporum, presbyterorum, vel clericorũ bona rapuerint, ſimili ſententiæ ſubiaceant. Et hoc non ſolum de his, verumetiam de Metropolitanis, & de qui- buslibet alijs clericis intelligendum eſt, ſicut in ſexta ſyno do legitur. Facit etiam tex. ibi in c. non liceat. Itaque di- co, quòd ſi Epiſcopus moreretur, & relinqueret ſubſtan- tiam acquiſitam intuitu eccleſiæ, eccleſia eſt eius hæres. Sed ipſa tenetur erogare pauperibus, & ea facere, quæ E- piſcopus facere debebat, & poterit ſibi aliquid retinere, ſi haberet neceſsitatem pro fabrica; nam pro eadem Epiſco- pus obligatus erat. De hoc vide tex. & docto. in c. quorun dam, de teſtam. & in c. j. de ſucceſſ. ab inteſt. vbi omnes con cludunt, quòd Epiſcopi de rebus eccleſiæ; ſeu intuitu ec- cleſiæ acquiſitis non poſſunt teſtari. vide etiam text. in c. cùm in officijs, de teſtamen. vbi docto. tractant materiam, an conſuetudo, quòd clericus poſsit teſtari de bonis mo- bilibus eccleſiæ, valeat. & ſpecialiter notatur in d. c. quo- rundam, quòd † acquiſita per prælatum de facultatibus 12 eccleſiæ ſunt ipſius eccleſiæ: quod procederet, tam ſi e- meret nomine proprio, quàm ſi fraudulenter nomine alie- no. cap. fixum abhinc. xij. q. v. & c. inquirendum. de pecu. cleri. Et ideo dicunt aliqui, quòd Papa non poteſt de ho- neſtate (vt dixi) capere bona, quæ remanét poſt mortem alicuius Epiſcopi, vt hæres defuncti. Nam ſi diſpenſator fuit negligens, aut auarus in retinendo, aut in diſpenſan-

do pauperibus, non ideo pauperes amittunt ius. Sed Papa, vt generalis diſpenſator, benè poteſt, prout ſibi melius
13 videbitur, prouidere. Et † Epiſcopus malè tractans gregem ſuum debet expelli. cap. niſi cum pridem, de renun. Idem ſi malè verſatur inquilinus in domo conducta, debet expelli. Idem dicas in vaſallo, vt expellatur de feudo. multis enim de cauſis expelli poteſt, vt per totum tit. quæ fuit prima cauſa beneſi. amitt. in vſi. feud. Idem in emphiteota malè tractante rem, vt in authen. qui reſ. C. de ſacroſanct. eccleſ. Idem in domino malè tractante ſeruum. l. ij.
14 ff. de his, qui ſunt ſui, vel alie. iur. Item in poteſtate † malè tractante populum, & in viro malè tractante vxorem, vt in c. literas. de reſtitu. ſpolia. Idem in procuratore male tractāte facta domini, & eſt caſus ſingularis in. l. iij. C. de pro-
15 cu. Idem de tutore, vt in l. fin. C. de admi. tuto. † Sed qualiter intelligatur iſtud malè verſari, dic non parū, ſed multum. Sed hoc multum, vel modicum quātum ſit, committitur arbitrio iudicis ſecundum qualitatem, & quantitatem rerum, & perſonarum. Item Barba. in c. propter ſterilitatem, de locatio. Sed non ſic in colono; quia dicitùr modicum damnum in tali caſu, quando non contingit læſio in dimidia parte penſionis. ita Bartol. in l. ſi merces. §. vis maior. ff. loca. & in l. ſi vno. §. pe. eo. tit, & in l. licet. C. loca. & ibi Bald. & Salicetus, & Petrus, & Cynus, & Imola. & Anto. in c. propter ſterilitatem. & vide Ripam in tractatu de peſte in ſecunda parte, colum. iij. Et vide in iſta materia aart. & Paul. in l. cotem ferro. §. fin. de publica. Et Epiſcopus debet aduertere in prouiſione beneficiorū, quia quandiu inuenitur idoneus in ſuo Epiſcopatu, non prouidebit extraneum; ita diuus Auguſtinus in ſermone ad populū. Et videbis de hoc doct. & tex. & glo. in c. hortamur. lxxj. diſt. & omnino vide. ſed Epiſcopi, qui hoc non faciunt, Deo de eo reddent rationem.

DE VISITATIONE EPISCOPI.

Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Viſitatio diœceſis per Epiſcopum fieri debet.*
2 *Cohortatio, ſeu admonitio facienda populo per Epiſcopum in viſitatione eccleſiæ.*
3 *Viſitanti an in victualibus, vel pecunia prouidendum ſit.*
4 *Tenetur Epiſcopus viſitando inquirere qualiter viuant populi.*
5 *Quid proponere debeat populo Epiſcopus in ſuo aduentu.*
6 *Soli Epiſcopo facultas data eſt exhibendi confirmationis ſacramentum: & hæc ex diuina & Apoſtolica ordinatione.*
7 *Qualiter recipiendus ſit Epiſcopus in viſitatione eccleſiarum.*
8 *Quilibet habens ordinariam iuriſdictionem in aliquos, viſitationem facere poteſt: & quæ ſint iſtæ perſonæ.*
9 *Quis ordo per Epiſcopum ſeruandus ſit in viſitatione.*
10 *Viſitatio quomodo fieri debet.*
11 *Prædicatio eſt officium curæ: Et ad quem pertinet officium iſtud prædicandi.*
12 *Epiſcopus vtrum in viſitatione contra laicum de omni crimine inquirere poſſit.*
13 *Solus Deus eſt iudex occultorum iudiciorum.*

Viſitatio † diœceſis debet fieri per Epiſcopum. c. ſi Epiſcopus, de officio ordina. in vj. & annuis vicibus eccleſiæ ab Epiſcopis viſitetur, vt in c. decernimus. x. q. j. ſed ex cauſa viſitatio poteſt iterari, vt in Clemen. ij. de ſtatu monachorũ, & ibi doct. Sed in valetudine grauatus Epiſcopus viſitationis officium committit alijs, vt in c. Epiſcopũ. x. q. j. Et † viſitantes Epiſcopi debent docere populos conuocata plebe, vt errores fugiant idolorum, vel diuerſa crimina, i. homicidium, adulterium, periurium, falſum teſtimonium, & reliqua peccata mortifera; & quod nolunt ſibi fieri, alteri ne faciant; & vt credant reſurrectionem omnium, & diem iudicij, quo vnuſquiſque ſecundum opera ſua mercedẽ ſit accepturus. Et in viſitatione miniſtrantium vitam inquirant, vt in d. c. Epiſcopum. x. q. j. Interrogabunt etiam, ſi clerici portant habitum clericalem, & interrogabunt populum, ſi ſcit aliquid corrigendum, emendandum,

dandum, vel reformandum, vt per Specu. in tit. de inquiſit. verſ. licet. Et in materia viſitationis vide text. in c. inter cætera, de offi. ordina. & ibi dicitur, quòd Epiſcopi, qui per ſe non poſſunt, tenentur aſſumere idoneos, qui ſuppleant, quo ad prædicationem, & viſitationem, & confeſsionum auditiones. Et viſitationis ordo tenendus per Archiepiſcopum ponitur in c. j. de cenſib. lib. j. & in c. fin. & docto. in c. cùm ex officij, de præſcriptio. Et præfertur Archiepiſcopus Epiſcopo in viſitando, vt per docto. ibi. & vide
3 Hoſtien. in c. ad aures, de temp. ordinan. Sed viſitanti debetur procuratio in victualibus, non in pecunia. cap. j. §. procurationis, de cenſibus, in. vj. Et vide extrauagantem,
4 Vas electionis Paulus Apoſtolus. Et † Epiſcopus viſitando inquirat, qualiter viuant populi, vt in c. relata. & in c. placuit. x. quæſt. j. & in c. j. de cenſib. lib. vj. & in c. Epiſcopus in ſynodo. xxxv. q. vj. Idem eſt, quando delictum eſt notorium, ſed neſcitur, quis illud commiſit: nam tunc ſuperior facit inquiſitionem generalem, Inno. in c. bonæ. il j. de elect. Abbas in c. j. de offi. ordina. & ibi dicitur, quòd Epiſcopus inuocat brachium ſeculare. Et vide in c. cùm Apoſtolus, de cenſibus: Vbi loquitur etiam de charitatiuo ſubſidio. Sed viſitatio non pertinet ad Capitulum ſede
5 vacante, Cardi. in Clemen. ij. de cenſibus. In † viſitatione Epiſcopus proponat populo cauſas aduentus ſui, quia ſacri canones, & eccleſiaſticus ordo hoc fieri præcipiũt propter multa: primo, ad abſoluendas animas defunctorum. Secundo, vt ſciat, & videat qualiter eccleſia ipſa ſpiritaliter, & temporaliter gubernetur, quomodo ſe habeat in ornamentis, qualiter ibi eccleſiaſtica adminiſtrentur ſacramenta, & diuina officia peragantur, quale ſeruitium ibi impendatur, qualis ſit vita miniſtrorum, & populi. Tertio, ad delicta publica punienda. Quarto, propter caſus, qui de iure, vel cõſuetudine ad Epiſcopum dũtaxat pertinere noſcuntur, in quibus nullus alius ſe intromittere poteſt. Quinto, ad exhibendum ſacramentum confirma-
6 tionis, quod † nullus alius, niſi ſolus Epiſcopus ex diuina & Apoſtolica ordinatione dare poteſt. Sexto, vt inducat populum ad pœnitentiam, & inſtruat in eccleſiaſticis ſacra-

cra-

cramentis: Et quòd credant articulos fidei, monēdo eos, vt impleant præcepta legis diuinæ. † Qualiter autem Epiſcopus recipi debeat veniens ad viſitandas parochias, vide in libro ſacerdotali in fol. 297. Itaque † viſitationem poteſt facere quilibet habens ordinariam iuriſdictionem in aliquos, ſicut Archiepiſcopus in tota prouincia. c. Romana, & c. perpetuo, de cenſi. lib. vj. & Epiſcopus in ſua diœceſi, de offi. ordi. c. conquerente. Item Archidiaconus, & Decanus, de cenſib. c. cum Apoſtolus. de offi. Archid. c. mandamus. Et ſemel in anno tantum, niſi ex cauſa, poteſt viſitare. Item Abbates, & prælati religioſorum viſitant monaſteria, & monachos ſecundum eorum inſtituta, vt in cap. pen. & vlt. de ſta. mon. Item legati Apoſtolicæ ſedis, & quibus committitur à Papa, vel à prælatis ordinarijs, exiſtentibus ipſis impeditis. x. q. j. c. Epiſcopum, de offi. ord. c. inter cætera: & eod. tit. c. ſi Epiſcopus, lib. vi. Quidam tamen dicunt, inferiores Epiſcopos non poſſe per alium viſitare, conſuetudine obſtante, exceptis prælatis religioſorum, qui viſitant & per alios. † Sed quem ordinem debet tenere viſitator? Reſponde, quòd Archiepiſcopus debet primo propriam dioceſim viſitare totam incipiēdo à Capitulo ſuæ eccleſiæ primo, & ſic tota viſitata tranſibit ad alias dioceſes, vt dicitur in c. Romana, de cenſi. lib. vj. Similiter faciat Epiſcopus, primo incipiendo à ſuo Capitulo. Legati autem de latere non tenentur iſtum ordinem ſeruare ſecundum Hoſtien. nec viſitatores religioſorum: ſed ſeruabunt eorum ſtatuta, vt dicitur in d. c. Romana. & ibi vide, quod illic notatur. Quomodo † autem debet fieri viſitatio? Reſponde, quòd debet proponere verbum Dei, & demum de vita, & conuerſatione miniſtrantium in eccleſijs, & locis alijs diuino cultui deputatis, ac cætera, quæ ad officium ſuum ſpectant, inquirere, ſine iuramento, & coactione: ſed ad eorum emendationem per ſalubria cōſilia inducat leuibus, & aſperis, ſicut magis videbitur expedire. Quòd ſi de aliquibus orta fuerit infamia contra aliquem, ordinario denūciet, vt inquirat; notoria verò corrigere poterit, & punire, vt in d. c. Romana. Et iſta forma eſt de præcepto omnibus prælatis ordinario iure

viſi-

viſitantibus,exceptis religioſorũ cõſuetudinibus,& regu laribus inſtitutis,vt in d.c.Romana. Et aduertant in viſitatione prælati: reddent enim in die iudicij rationem de ſibi commiſsis,quando fiet eis illa quæſtio Hiere. c.xiij.vbi eſt grex,qui datus eſt tibi,pecus inclytum tuum,& cæt. Hoc eſt enim maximum periculum hominis de factis alterius rationem reddere, qui pro ſuis non ſufficit. 1.Reg. c.xx. Cuſtodi virum iſtum,quia ſi lapſus fuerit,anima tua pro anima illius. Et ſcriptum eſt Lucæ xij. Omni autem, cui multum datum eſt,multũ quæretur ab eo,& cui commendauerunt multum,plus petent ab eo.Procurent etiam Epiſcopi,quod frequens prædicatio ſit in diœceſibus ſuis.
11 c.inter cætera,de offi.ordi. quia † prædicatio eſt officium curæ,vt per glo.in Clemen.j de regu.& vide text. in Clemen.dudum,de ſepul.Sed officium prædicandi principaliter pertinet ad Epiſcopum. & cùm viſitat diœceſim, debet prædicare populis,vt c.j.de cenſib in vj.& c.placuit.x. q.j.& rector eccleſiæ parochialis habet officium prædicandi in eccleſia ſua.c.ignorantia.xxxviij.diſt. & vide Panor. in d.c.inter cætera,vbi dicitur, quòd prædicatio eſt cibus animæ; quia ſicut corpus materiali cibo nutritur, ita & anima ſpiritali cibo reficitur. Et de viſitatione , & charitatiuo ſubſidio dixi in li.de concilio.c.ſi. Et dixi,quòd errarent prælati, ſi conuerterent pœnas pecuniarias non in vſus pios, ſed in vtilitatem propriam contra dicta doctorũ in c.irrefragabili.§. cæterum, de offi.ordinarij. & in c. licet,de pœnis. Et eccleſia poteſt ſe intromittere in notorio crimine laici,nedum vt pœniteat, ſed vt ſatisfaciat, vt per
12 Abbatem in c.ſi.de ſepultu. Alium † caſum notabis in Epiſcopo viſitante, quia inquirere poteſt contra laicos de omni crimine,vt per Felin.in cap.cùm ſit generale, de foro compet. Sed frequenter Epiſcopi viſitent monaſteria monachorum,vt in c.non ſemel.xviij.q.ij & à correctione nõ appellatur.c.ad audientiam,& ibi docto.de appell.& Specu.in tit.de appell.§.in quibus : & ibi vide Bal.in addi. Et
13 † aduerte,quia prælatus non eſt iudex iudiciorum occultorum,ſed ſolus Deus : vnde non habet poteſtatem præcipiendi aliquid ſuper occultis , niſi inquantum per aliqua

indi-

iudicia manifeſtantur, puta per infamiam, vel per aliquas ſuſpitiones. In quibus caſibus poteſt prælatus eodem modo, ſicut & iudex ſecularis, vel eccleſiaſticus, exigere iuramentum de veritate dicenda. ita ſanctus Tho. in ſecunda ſecundæ q. xxxiij. arti. vij. vbi multa de correctione fraterna. vltra docto. in c. nouit, de iudicijs.

AN LICEAT EPISCOPO MONAchum fieri: & an monachus poßit in Epiſcopum promoueri. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *An liceat Epiſcopo ſine Papæ conſenſu monachum fieri, & poſtea ad Epiſcopatum reſurgere.*

2 *Quando liceat Epiſcopo Epiſcopalem curam deſerere.*

3 *Nihil laborioſius eſt officio Epiſcopi: nihilq; apud Deum beatius.*

4 *Monachus vtrum ad dignitatem Eccleſiaſticam inuito Abbate promoueri poßit.*

5 *In quibus abſolutus ſit Epiſcopus à monachali regula.*

6 *Monachus factus Epiſcopus an religionis ſuæ habitum, necnon ordinis ſui ritum mutare poßit. & num. 8.*

7 *Commune & publicum particulari, & priuato bono, quando ſimul eſſe non poſſunt, præferri debet.*

9 *Niſi iuſta cauſa extet, non debet Epiſcopus præterire diem, quominus dicat, vel audiat miſſam.*

10 *Epiſcopus gaudet priuilegio miſſam celebrandi in quocunque loco.*

11 *Non debet Epiſcopus aliquem promouere, qui non habet, vnde viuat.*

12 *Turba clericorum facit eos contemptibiles.*

NOtabimus, † quòd non licet Epiſcopo monachum fieri ſine conſenſu Papæ. c. temporis. §. item. vij. q. j. Sed de cætero non poteſt ad Epiſcopatū reſurgere, vt in c. hoc nequaquā. ea. q. & cau. cum duobus cap. ſeq. Sed tu dic, quòd quandoque non eſt licitum deſerere curam Epiſcopalem, 1 2

palem, vt ad religionem Epiſcopus ſe transferat, & quandoque eſt licitum iuxta ſanctum Thom. in ſecunda ſecundæ. quæſt. clxxxv. artic. iiij, quia perfectio Epiſcopalis ſtatus in hoc conſiſtit, quòd aliquis ex diuina electione ſe obliget ad hoc, quòd ſaluti proximorum inſiſtat. Et ideo tandiu obligatur ad hoc, quòd curã paſtoralem retinet, quandiu poteſt ſubditis ſibi commiſsis proficere ad ſalutem, quam quidẽm negligere non debet, nec propter diuinæ contemplationis quietem: cùm Apoſtolus propter neceſſitatẽ ſubditorũ etiã à contemplatione futuræ vitæ ſe diſtrahi patienter toleraret, ſecundum illud ad Philip. j. Et quid eligam ignoro, coarctor autem è duobus: deſideriũ habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius:
2 permanere autem in carne neceſſarium propter vos. † Verùm quandoque eſt licitum deſerere curam Epiſcopalem, & hoc ideo, quia contingit, quòd quandoque Epiſcopus impeditur procurare ſubditorum ſalutem, quandoque quidem propter proprium defectum conſcientiæ, ſicût ſi ſit homicida, &c. vel propter defectum corporis, puta ſi ſit ſenex, vel infirmus. Sed facilius indulgetur, quòd monachus ad præſulatum aſcendat, quàm quòd præſul ad monachatum deſcendat. Sed ſi Epiſcopus ſalutem aliorũ procurare non poterit, conueniens eſt, vt ſuæ ſaluti intendat: ſed plus laudatur patientia Epiſcopi in aduerſitate, quàm quies in religione, vt in c. ſuggeſtum. vij. quæſt. j. Et maturos viros debet habere Epiſcopus tam ex clericis, quàm ex religioſis; tam in cubiculo, quàm in monaſterio ſocios propter bonum teſtimonium. c. cum paſtoris. ij. q. vij. & duobus. c. ſequen. & de conſe. diſtinct. j. c. Epiſcopus Deo, & c. ſequen. Vnde in d. c. cum paſtoris, legitur, quòd quidam Epiſcopi non habebant cubicularios clericos ſecum, ſed ſeculares, quorum vita qualis eſſet in ſecreto, erat ignota clericis, ſecularibus autem nota. Ideo Gregorius præcepit ibi, vt Epiſcopi ſecum habeant clericos, vel monachos cubicularios, qui poſsint eſſe teſtes de ipſorũ vita, & conuerſatione in ſecreto. Sed benè aduertant, quales debeant eſſe cubicularij, quia eorum ſocij ſunt, & vitæ
3 eorum teſtes, & perfectionis imitatores. Ideo † ſcriptum eſt,

eſt,quod nihil eſt laborioſius officio Epiſcopi,ſed nihil be-
atius apud Deum,ſi benè agatur.c.ante omnia.xl.diſtinct.
vbi dicitur, quòd ad tantam dignitatem non debet eligi,
qui minora officia non didicerit gubernare; nauigantis
exemplo,cui cura nauis committi non debet,ſi remum te-
nere non nouit. Et de Apoſtolis, & Epiſcopis ſcriptũ eſt;
Vos eſtis lux mundi,vos eſtis ſal terræ: quia ſicut ſale con
diuntur omnia cibaria; ita diſcretione prælatorum debent
dirigi, & ordinari omnia opera ſubditorum. Monachi † 4
bonorum operum in Epiſcopos promoueri poſſunt de li-
centia Abbatis, quia monachus non poteſt inuito Abba-
te tranſire ad eccleſiaſticam dignitatem, etiam Epiſcopa-
lem, vt in c. quam ſit. §.pariter. xviij.q.ij. Et quòd Abba-
te inuito promoueri non poſſit, habetur in c.monachum.
xx.q.iiij. Monachus autem factus Epiſcopus abſoluitur à
iugo profeſsionis,cùm ſit factus de filio pater, vt in cap.j.
xviij.q.j.vbi legitur: Qui de monacho Epiſcopus ordina-
tur,quod ante conſecrationem habuit, monaſterio acqui-
rit; quod verò poſt conſecrationem acquiſiuit, propriæ
eccleſiæ derelinquat. Et vtrum acquirat hæreditatem ſuo
ordini,vel Epiſcopatui, vide Speculat. in tit. de ſtatu mo-
nachorũ,num.29.vbi dicit,quòd acquirit Epiſcopatui. Et
dixi infra in iſto tractatu. Item † eſt abſolutus à monacha 5
li regula in ieiunijs,& vigilijs,& modo cantandi,& ſilen-
tio, quibus vacare non poteſt: immo hæc omnia officio
Pontificali, aut curæ paſtorali repugnant, cùm debeat ha-
bere tubam præconis,vt in c.ſit rector.xliiij.diſtinct. Item
poteſt facere commatres, quod prius non licuit. Et de hac
materia inuenies plenè xvj. q.ij.& iij. Sed ius ſuccedendi
non competit monaſterio, vt per glo.in d.c.j. Habitum † 6
ſuæ religionis non debet mutare monachus factus Epiſco-
pus,nec ordinis ſui ritum,quò ad ſubſtantialia.vt in c.de
monachis,& c.ſequen.xvj.quæſt.j. Sed pro pleniori intel-
ligentia dic,quòd religioſus aſſumptus, aut factus præla-
tus eccleſiæ ſecularis,tenetur ſeruare habitum ſuæ religio-
nis,& tria vota eſſentialia cuilibet perfectæ religioni, ſci-
licet paupertatem,caſtitatem, & obedientiam: quia talia
pertinent ad perfectionem, cùm ſint ſupererogationis, &

conſilij: ideo ad quemcunque ſtatum aſſumantur, ea ſemper obſeruare debent, quia nemo mittens manum ad aratrum, & aſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Cæremonias religionis, quæ officium pontificale, aut paſtoralis officij executionem impedire poſſent, non tenentur obſeruare: quia maius, & dignius eſt officium curæ, quàm monacha-
7 tus, quantum ad illa. Patet etiam ex eo, quia † commune, & publicum debet præferri particulari, & priuato bono, quando ſimul eſſe non poſſunt. De quo videbis ſanctum Thom. in ſecunda ſecundæ, q. clxxxv. arti. viij. vbi dicit, quòd ſtatus religionis ad perfectionem pertinet, nam eſt quaſi quædam via in perfectionem tendendi: ſtatus autem Epiſcopalis pertinet tanquam ad quoddam perfectionis magiſterium. Itaque ſi quę ſunt in obſeruantijs regularibus, quæ non impediant Pontificale officium, ſed valeant magis ad perfectionis cuſtodiam, ſicut eſt cõtinentia, paupertas, & alia huiuſmodi, ad hæc remanet religioſus obligatus, etiam factus Epiſcopus, vel prælatus ſecularis eccleſiæ, & per conſequens ad portandum habitum ſuæ religionis, qui eſt huius religionis ſignum, iuxta illud, quod ſcribitur de vita & hon. cler. c. clerici. Et Pontifices in publico, & in eccleſia ſemper indumentis lineis omnes vtantur, niſi monachus fuerit, quem oportet ferre habitum monachalem, vt dixi. Et vide Panor. in c. Deus qui; & in c. cle-
8 rici, de vita, & hon. cler. vbi dicit: Monachus † promotus in Epiſcopum, vel Cardinalem, non mutat habitum monachorum, neque regulam, quoad illa tria ſubſtantialia.
9 De Epiſcopo † dic etiam, quòd niſi cauſa rationabilis eum excuſet, non debet præterire diem, quo minus dicat, vel audiat Miſſam. c. fin. de priui. lib. vj. nec debet ſaltẽ diebus Dominicis deeſſe in eccleſia ſua, vt in c. Epiſcopus, de conſecrat. diſt. iij. Et in d. c. fin. notatur, quòd regulariter Miſſa audienda eſt in eccleſia, & non alibi, vt in d. c. j. de conſecr. diſt. j. & c. ſicut, & c. vnicuique. Poterit tamen in itinere facere, celebrare cum altari viatico in camera hone-
10 ſta. Epiſcopus † habet priuilegium celebrandi Miſſam in quocunque loco ſingulis diebus, non vt violet interdictũ; & dioceſanus non poteſt prohibere propter iſtud priuilegium

gium clauſum in corpore iuris. Iſta eſt igitur indulgentia, quam habent Epiſcopi. Aliam habes in c.quod nonnullis, de priuileg. licet hodie illud non ſit priuilegium Epiſcoporum, ſed ius commune, vt in c.fin. de ſentent.excomm. lib.vj. Aliam indulgentiam habent, vt in c. fin. de pœnit.& remiſ. vt poſsint ſine licentia ſuperiorum ſibi eligere prouidum confeſſorem. Epiſcopus etiam iurat de calumnia, ſi per ſeipſum eligit litigare, propoſitis tamen, non tactis Euangelijs, vt in c. fin. de iuram. calum. Sed Epiſcopus non poteſt delegare vicario ſuo reſignationem, nec collationẽ certi beneficij vacaturi, vt per Panor. in c. conſtitutus, de conceſs.præben. Nec † debet Epiſcopus promouere aliquem, qui non habet, vnde viuat, vt in c.j. de præben. quia clericus nõ debet mendicare, vt in c. diaconi, lib. iiij. xciij. diſtinct. Et hoc fuit ſtatutum, vt ordinati non mendicarẽt in opprobrium clericatus. facit tex. in c. Epiſcopus, de prę-bend. Nam † turba clericorum facit eos contemptibiles, c. legimus, xciij. diſtinct. Aliam indulgentiam habent Epiſcopi, vt in c.ij. de offi. deleg. in vj. Nam in coactionibus & pœnis Pontificali dignitati defertur ob reuerentiam etiam ſacri officij, quod exercent. Et quòd monachus officia populi celebrare nõ poſsit, multis authoritatibus probatur per totam diſtinctionem xvj. q. j. vbi videbis multa in materia monachorum, & à quibus vitijs debeant eſſe immunes, qui in Epiſcopos ſunt ordinandi. Vide etiã per totam diſtinctionem xlix. & l. & inuenies, an ipſi, poſtquã lapſi ſunt, valeant reparari. Aliam indulgentiam habent Epiſcopi, c. quia periculoſum, de ſentent. excommun. lib. vj. vbi legitur: Epiſcopi nullam interdicti, vel ſuſpenſionis incurrunt ſententiam, niſi in ſententia ſit expreſſum: & ibi vide Ioan. Andream poſt Hoſtien. Adde & aliud, quod clerici etiam religioſi, domeſtici, vel commenſales Cardinalium, vel Epiſcoporum, poſſunt ſe illis in diuinis officijs coadiuuare. Et menſes tres dantur ad electionem Epiſcopi, niſi per neceſsitatem prorogentur, c. poſtquam, l. diſtinct. & ibi docto. ne pro defectu, de electio. ſed negligens moueri debet, tex. eſt ſingularis in c. nunc vero. ix. quæſt. iij. Et in proprio gradu Epiſcopi, vel presbyteri in

aliena ſuſcipiantur eccleſia. c. Epiſcopi. vij. q. j. Sed † alienos clericos ordinare, & altaria conſecrare Epiſcopo non licet. c. Epiſcopus in dioceſi aliena. ead. q. & cauſa.

DE POTESTATE SANCTISSImorum Epiſcoporum. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Sanctiſsimis Epiſcopis poteſtas data eſt reconciliandi, pœnitentias ſolennes imponendi, & alia quamplurima faciendi.*
2 *In condendis legibus quæ requirantur.*
3 *Eccleſia polluta per Epiſcopum reconcilianda eſt.*
4 *Quot teſtibus Epiſcopus conuinci poſsit.*
5 *Epiſcopus inſtituendo aliquem in beneficio, perſonam idoneam inſtituere debet.*
6 *Papa inuito Epiſcopo epiſcopatum diuidere poteſt. & numero 15.*
7 *Monaſterium, vel oratorium vtrum ſine conſenſu Epiſcopi ædificari debet.*
8 *Epiſcopi habent iuriſdictionem in monaſterijs religioſorum.*
9 *Epiſcopi in ſuis dioceſibus liberam iuriſdictionem habent.*
10 *Epiſcopi dicuntur, & ſunt oculi Dei.*
11 *Epiſcopus alterius dioceſis an clericum alij Epiſcopo ſubiectum, ſine ipſius conſenſu recipere, vel ordinare poſsit.*
12 *Exhortatio per Epiſcopum ordinatis facienda, ordinatione peracta.*
13 *Sacerdos præſente Epiſcopo ſine eius mandato benedicere, ac ſignare non poteſt.*
14 *Vtrum Epiſcopi ſucceſſores ſibi ex teſtamento inſtituere poſſint.*
15 *Duos Epiſcopatus in vnum redigere Apoſtolica valet authoritas, & econtra.*
16 *Plures Epiſcopi in vna ciuitate eſſe non debent.*
17 *Abſque capituli conſenſu rei Eccleſiaſticæ alienatio fieri non poteſt.*
18 *Eccleſia, minor, & fiſcus æquiparantur.*
19 *Epiſcopus an propter illiteraturam remoueri poſsit.*
20 *In Epiſcopo quæ, & quot requirantur.*

21 *Qualiter Epiſcopus iuret Domino.*
22 *Epiſcopus tenetur ex iuramento Papatum defendere, & adiuuare.*

ET †ſanctiſsimi Epiſcopi poſſunt reconciliare, pœnitentias ſolennes imponere, indulgentiarum literas concedere, de cauſis matrimonialibus cognoſcere, ordines, & ordinationes facere. xvj. q. j. c. interdicimus, extra de pœnit. & remiſ. c. cùm ex eo, in fin. ext. de conſecr. eccleſ. vel alta. c. cõſuluiſti. c. cùm aqua per Epiſcopũ benedicta, & l. diſtin. c. in capite ieiuniorum. Item quinquageſimam, vel centeſimam dare, ext. de donatio. c. Apoſtolicæ, xij. q. ij. c. bonæ, extra de his quæ fiunt à præla. ſine conſen. capi. c. paſtoralis. Item ſolenniter excommunicare. xj. q. iij. c. debent. Item literas dimiſſorias dare, aliter non valet ordinatio ab alieno Epiſcopo facta. viij. q. ij. c. illud. & c. dilectiſsimi. & ext. de offi. Archiepiſ. vt noſtrum; vbi de hoc dicitur plenè. Item annulum portare licet Epiſcopo, vt extra de vit. & honeſt. cler. c. quòd clerici. Item duos de canonicis eccleſiæ ſuę ſecum habere licet lucrantes fructus, ac ſi reſiderent, ext. de cler. non reſiden. c. ad audientiam. Item parochias limitare, & cœmiteria ordinare. xiij. q. j. c. eccleſias, & c. paſtoralis, de his, quæ fiunt à prælat. Item conſtitutiones facere in ſuis dioceſibus, de conſecrat. diſtinct. j. c. omnes baſilicæ. xvj. q. vij. c. omnes. ext. de feri. c. fin. xij. diſt. c. catholica: & melius, de appella. c. fin. lib. vj. ſuper fine vltimæ glo. in princ. Et eſt ibi quæſtio notabilis ad propoſitum. Item poſſunt Epiſcopi generalem ſynodũ facere. xviij. diſtinct. c. Epiſcopus, ext. de maio. & obedi. c. quòd ſuper. qui text. loquitur de ſynodo Epiſcopali, vbi per Abbatem, & docto. videbis multa de ſynodo Epiſcopali. Sed vide hic admonitionem, quæ fieri debet in concilijs prouincialibus, ſeu ſynodis, de vita, & officijs ſacerdotum, & clericorum: Fratres chariſsimi conſacerdotes, & cooperatores noſtri, nouit fraternitas veſtra non licere, indignè nos locum tenere Aaron, vos autem Eleazari; nos fungi vice duodecim Apoſtolorum, vos autem lxxij. 1

diſcipulorum vt in c.in nouo teſtamento. xxj.diſtin. Nos paſtores veſtros eſſe ſciatis,vos autem animarũ vobis commiſſarum; nos de vobis, vos autem de plebe vobis commendata, Domino noſtro Ieſu Chriſto rationem eſſe reddituros,vt in die tremendi iudicij inter bonos diſpenſatores inueniamur. Item hæreticos condemnare,extra de hæret.c.ad abolendam.§.j.& contra eos inquirere, eod.titu. c.excommunicamus.§.fi.Nec hæc poteſtas Epiſcopis adimitur, aut minuitur, licet alteri inquiſitio committatur, vt dicitur hic,& in c.per hoc,primo reſponſo,de hæret.in vj. Cùm ergo Papa vult condere canones, Epiſcopi poſſunt contradicere,& dicere: Canoniſtę nõ conuenit con-
4 ſuetudini regionis noſtræ, quia † lex debet eſſe honeſta, iuſta, poſsibilis, & ſecundum conſuetudinem patriæ, loco,temporique conueniens,neceſſaria,& vtilis, manifeſta quoq;,ne aliud per obſcuritatem incautum captione contineat,nullo priuato commodo, ſed pro communi omniũ
5 vtilitate conſcripta c.erit.iiij.diſt. † Et eccleſia polluta eſt reconcilianda per Epiſcopum ſumptibus eius,qui polluit, Cardin.in Clemen.j.§.j.de exceſs.præla. Felin.in c.accedens,de præſcript. Dixi,quòd Epiſcopus poteſt hæreticos condemnare. de hoc dicemus infra in c.de hæreticis.Item eccleſias cenſuales facere,vt de iure patron.c.præterea,& cenſib. c.ſcientes. Item inſtituere clericos, & deſtituere, ext.de fil.presbyt.c.ex tua,& de inſtit. c.ex frequentibus. Et dicitur de his,quæ fiunt à prælato.Alia etiam plura ſingularia referuntur.xxv.diſtinct. & ext.de offi. Archipreſbyt.c.vt ſingulæ. Item aliter proceditur contra eos contumaces, quàm contra alios, vt per conſtitutionem Alexandri III positam in c.ij.de offi.deleg.in vj. Item ipſi aliter iurant,quàm alij:nec teſtificari coguntur,ext.de iuram.calum.c.fin.xj.quæſt.j.c.nec honorem,in authen. de ſanctis Epiſcopis.§.nulli. Item tempore generalis interdicti poſſunt audire diuina, ext. de priuileg. c.quod nonnullis. Item poſſunt,quem volunt,ſibi eligere confeſſoré, vt ext.de pœnit.& remiſ.c.fin. Item non coguntur ſubire iudicium,niſi imperialis iuſsio procedat,vt not.Azo in titu.de Epiſc. & cler. §. quod ſit. Item Epiſcopalis dignitas

libe-

liberat à patria poteſtate.liiij.diſtinct.c.ſi ſeruus.& not.extra de æta.& qualita.c.idem eorum,tex.eſt in authen.conſtitutio,quæ de dignitatibus. §.illud. collat vj. & ibi not. quòd priuilegia,& beneficia à principe conceſſa ſunt perpetua, etiamſi concedantur ſub ſuo beneplacito. Anton. Corſet.in ſuis ſing.in verſi.beneficium, & multi alij doct. Videbis Philipp.Franc.in c.fin.de reſcript. libro vj. Item quinque priuilegia habes in leg.antiqua.xj.q.j. c.quicunque. † Item plures teſtes contra Epiſcopum ſunt neceſſarij,etiam clerici,& non laici.ij.q.iiij. c.præſul. & cap.ſeq. 4
Item adde de altaris viatico,de priuileg.c.vlti.in vj. Item, quòd religioſi familiares eorum ſe poſſunt eis in officio coaptare,vt in Clem.de celebr.Miſſar.c.dignum. Item in aliena dioceſi poſſunt diuina celebrare,& populum benedicere,etiam in locis exemptis,vt in Clemen.vlt.de priuileg.vide c.Romana,de foro compet. Item ſupplent negligentias exemptorum,& certas prouiſiones faciunt contra illos,de ſupplen.negligen.prӕla.c.j.Et hęc faciunt authoritate Apoſtolica,cui concurrunt duo iura vetera,duo ſexti, & alia duo Clemen. vbi not. ſuper verbo, Apoſtolica. Item iuriſdictionem exercere inter ſuos ſubditos in aliena dioceſi,vt in Clemen.de foro compet. Et inſtitutio beneficiorum ſpectat ad Epiſcopum, vt in c. ex frequentibus, de inſti.& c.cum ex iniuncto, de hæreti. Et Epiſcopi ſoli conferunt beneficia de iure communi. Ita Inno. in c. non ſatis,de offi.ordin.& ibi dicit, Eccleſiam autem, vel præbendam conferre non poteſt alius prӕlatus præter Epiſcopum,c.nullius.xvj.q.vij.niſi hoc ex conſuetudine,vel priuilegio habeat,& tunc facit tanquam vicarius, c.ſuper eo, de offi.deleg.c.cùm veniſſent,de inſtitutio. & docto.in c. Abbatem, de reſcript. Et electio, præſentatio, inſtitutio, collatio,inueſtitura quid ſint, & ad quos pertineant, vide Panor.in c.auctoritate, de inſtitutio. Oportet † etiam, vt 5
quando Epiſcopi inſtituunt aliquem in beneficio,inſtituant perſonas idoneas obſeruando iura,vt in cap.graue, de præben. Et ſic intelligitur text. in c. conquerente, de offi. ordinarij; vbi dicitur, quòd apud ordinarium eſt libera diſpoſitio beneficiorum ſibi ſubiectorum, & vide glo.

& docto.in c.j.xxj.diſtinct. Et Papa habet liberam diſpoſitionem beneficiorum, vt in cap.ij.de præbend.in vj.& in Clemen. j. vt lite penden. Quod intellige de vacantibus in curia Romana, vt in d.cap.ij. Habet etiam Papa liberam diſpoſitionem beneficiorum, & poteſt diſponere de omnibus, cùm viderit ex cauſa iuſta, & rationabili: quia Romanus Pontifex olim raro faciebat gratias beneficiales; vnde in volumine Decretorum non fatigabamur in his, vt per Panor. in c. mandatum, de reſcript. Incœperunt demum dare primo rogando, poſtea præcipiendo, & executores dando; nec facilè grauabat Papa eccleſiam, niſi de vno tantum: & in illis reſeruationibus ponebat clauſulā, ſi pro alio non ſcripſerimus, vel æquipollentem. facit tex. in cap. conſtitutus, & c. capitulum ſanctæ crucis, & c. ex inſinuatione, & c. mandatum, cum duobus ſequen. de reſcrip. Procedente tempore à principio factæ ſunt gratiæ datis executoribus. c. pro illorum, de præben. c. propoſuit, de conce. præben. Demum tempore Innocentij IIII. datur beneficium acceptandi. c. quia cunctis, de conceſ. præben. in vj. Ad quod fortificandum addita eſt clauſula decreti irritantis Clementis primi, de conce. præben. ſic in reſeruationibus nec vnam inuenies in volumine Decretorum, vt notat Dominicus in c. duobus, de reſcript. in vj. Poſtmodum receperunt generales, & ſpeciales reſeruationes ad certa beneficia. c. ij. de præben. in vj. facit text. in extrauag. execrabilis, vt dixi in libro meo de generali concilio. c. fin. Et Apoſtoli in toto orbe conſtituebant per ciuitates presbyteros, vt in Apoſt. legitur c. j. ad Titum; Huius rei gratia reliqui te Cretæ: .i. inſtituens te ibi Archiepiſcopum, vt ea, quæ deſunt, corrigas; & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Et Epiſcopi ſucceſſerunt in loco Apoſtolorum, vt in c. in nouo teſtamento. xxj. diſtinct. & in d. c. ij. dicit Philippus Fran. aliqua vtilia de beneficijs vacantibus in curia. Et quæ beneficia dicantur in curia vacare, ibi videbis. Videbis etiam, an Abbatia ſit dignitas. Sed non poteſt Epiſcopus exigere alia iura Epiſcopalia, niſi illa, quæ ſunt in iure expreſſa, niſi neceſsitas aliud ſuadeat, Panor. in c. conquerente, de offi. ordinarij.

Et

Et ibi dicitur, quæ iura Epiſcopalia habeat in ſua dioceſi. Sed eo die, quo Epiſcopus celebrauit, in eo altari ſacerdos non debet celebrare, vt in c. vlt. de conſecrat. diſtin. ij. propter ſolam Epiſcopi reuerentiam, ſine licentia Epiſcopi, vel neceſsitate vrgēte: vt cum ſolum illud altare eſt in eccleſia, & neceſſario alia miſſa celebranda venit, vel Epiſcopus celebrās miſſam nō perfecerit. Sine licētia epiſcopi nullus presbyter in ſua dioceſi poteſt miſſam cantare, vel baptizare, vel aliud conſimile facere. c. cunctis. xvj. q. j. vbi dicitur, quòd ſacerdotalia officia ſine permiſſu Epiſcoporū non agant presbyteri; & in c. multis, ead quæſt. & cau. Sed ſacerdos in quacunque fuerit macula, non accedat offerre oblationes Domino. c. ſacerdotes. j. quæſt. j. & in Leuit. c. xxj. & ſacerdos pro macula mortalis peccati ſuſpenſus eſt quoad ſe. Sed † Papa inuito Epiſcopo poteſt diuidere epiſcopatum. vide docto. & Odofredum in l. in nomine Domini. C. de offi. præfec. prætor. Afri. vbi dicit: Dominus Papa, ſi vnus epiſcopatus eſt nimis diffuſus, poteſt eum diuidere in duos: & de hoc infra videbis. Et vtinam in Hiſpania diuiſio fieret; quia meſsis multa, & opulenta eſt, operarij autem pauci; quę eſt vera, & iuſta cauſa diuiſionis. Item † ſine conſenſu epiſcopi non debet ædificari monaſterium, vel oratorium, c. quidam, & c. ſequen. xviij. q. ij. Sed nec etiam hoſpitale poteſt ſine licentia epiſcopi conſtrui, vt in c. ad hoc, de relig. domi. Sed ſi oratorium non eſt in hoſpitali, tunc ſimplex hoſpitale poteſt conſtrui ſine licentia epiſcopi, vt in c. ſi hoſpitali, de eccleſ. ædifi. Item nec in oratorijs priuatis eſt licitum ponere campanas, vt in c. parentibus, extra de priuileg. nec etiam miſſas ibi celebrare, vt de conſecrat. diſtinct. j. c. miſſarum; vbi legitur: Miſſarum ſolennia non vbique, ſed in locis ab epiſcopo conſecratis, vel vbi ipſe permiſerit, celebranda eſſe cēſemus. Et presbyteri, & clerici, & religioſi dioceſis epiſcopi ſubiaceant poteſtati ipſius, vt in d. cap. quidam. xviij. q. ij. Qui † Epiſcopi iuriſdictionem habent in monaſterijs religioſorum, vt in cap. j. ead. quæſt. & cau. & eſt ab eo prælatus dandas monialibus, & alijs religioſis fœminis comprobandus, c. qui religioſis, cum duobus ſequent. xviij. q.

6 (margin, beside "ſcopatum. vide docto.")
7 (margin, beside "Item † ſine conſenſu")
8 (margin, beside "religioſorum")

ij.vbi dicitur: Examinetur ab Epiſcopo, qui religioſis fœminis præponendus eſt; ne ſit nimiũ iuuenis, vt in c.quorundam, & c.fraternitatis.xxxiiij.diſt. vbi legitur, quod etiam conſanguinearum immoderatam familiaritatem Epiſcopum vitare oporteat. Et Epiſcopi eſt, in omnibus parochialibus eccleſijs presbyteros inueſtigare, vt in c.ſane, xvj.q.vij.& c.nullus, & c.conſtitutiones, & duo ſequen.ea. q.& cau.& bonus tex. eſt in c.j.de offic.ordin.vbi notatur. quod † Epiſcopi habent in ſuis diœceſibus iuriſdictionem liberam, & ea, quæ ſunt meri imperij; & poſſunt ex officio procedere ſuper criminibus; & in facinoroſos homines animaduertere. Et ibi etiam notatur, quod Epiſcopus poteſt ſuper adulterijs procedere, etiam contra laicos. Et Epiſcopi poſſunt, vbi res exigit, inuocare auxilium brachij ſecularis; & iudex ſecularis poteſt compelli per excommunicationem ad dandam familiam, & auxilium ſuum. de hoc videbis Inno, & Abba. in c.venerabili, de cenſib. Ideo poteſtas ſecularis non incurrit excommunicationem, ſi ad mandatum Epiſcopi capit clericum, & ducit ad carcerem, etiam violenter, vt in c.vt famæ, de ſenten.excom. Sed iudices, vel officiales Papæ de iuriſdictione Epiſcopi non debent ſe intromittere, ne eccleſiaſticus ordo confundatur.c.peruenit.xj.q.j.vbi dicitur; Nam ſi ſua vnicuique Epiſcopo iuriſdictio non ſeruatur, quid aliud agitur, niſi vt per nos, per quos eccleſiaſticus cuſtodiri ille ordo debuit, confundatur? Sed non poteſt Epiſcopus in aliena diœceſi ſine conſenſu diœceſani pontificalia exercere, vt xcij.diſt.c.non liceat.§.de Epiſcopis, & quinq; cap. ſequentibus? Si nollet Epiſcopus ire ad eccleſiam ſuam; poteſt cogi per cõcilium prouinciale, c.ſi quis Epiſcopus, xcij.diſt. Et cum multa diſcuſsione contra Epiſcopum debet proferri iudicium.c.accuſatio, & decem, c.ſeq.ij.q.vij vbi legitur; Accuſatio Epiſcoporum non eſt facile recipienda; quia † Epiſcopi ſunt oculi Dei, ideo à ſubditis non
10 ſunt iudicandi. c.oues paſtorem ſuum non reprehendant. vj.q.j.intellige tu de occultis criminibus, quę nullo modo probari poterant, vbi legitur; Si enim omnia in hoc ſeculo vendicata eſſent, locum diuina iudicia non haberent.

Ideoque

Ideoq; ſi aliquis putat ſe in hoc Deo placere, quòd ſeruos ſuos accuſat, & vt meliores fiant, dicit hoc agere; in vanũ laborat, & plus inuidię ſtimulis agitatur, quàm charitatis. Et ibi legitur in c. ſacerdotes. vj. q. j. quòd populi arguere, vel increpare non valent ſacerdotes; quia ſacerdotes, qui proprio ore corpus Domini conficiunt, ab omnibus ſunt obediendi, & timendi. Sed clerici non debent peregrinari ſine licentia ſui Epiſcopi. c. non oportet, de conſecra. diſt. v. & vide tex. in c. fi. de cler. peregrin. Ideo † Epi- 11
ſcopus alterius diœceſis clericum recipere, nec ordinare poteſt ſine cõſenſu ſui Epiſcopi, & literis dimiſſorijs. lxx. diſt. per totam. Et vide formam monitionis ordinandorũ, quæ omnia impedimenta particulariter continet, in Pontificali ſanctæ Romanæ eccleſiæ fol. iij. & ibi videbis formam abſoluendi ordinandos à ſententia excommunicationis, & diſpenſandi cum irregularibus ad cautelam. Et de exhortatione per Epiſcopum facienda ordinatis ad ſingulos ordines, peracta ordinatione, ibi vide in folio xxiij. Et in d. libro Pontificali ea tantum ordinata ſunt, quæ ad officium Pontificis pertinent; & eſt opus ſatis laudabile, atq; diuinum; & tres † in ſe partes continet; in quarum pri- 12
ma de benedictionibus, & conſecrationibus perſonarum tractatur; in ſecunda de conſecrationibus, & benedictionibus rerum; in tertia verò de quibuſdam ſacramentis, & eccleſiaſticis officijs agitur. Item † eſt conſiderandum, 13
quòd præſente Epiſcopo ſacerdos niſi de ſuo mandato nõ debet benedicere, nec ſignare, c. cum ad, de conſecr. diſt. j. Itaque poſt conſecrationem cuilibet ſacerdoti populum benedicere permittitur, & ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat, vt in c. miſſas, ead. diſt. Sed & præſente Epiſcopo ipſe debet dare benedictionem, vt in c. denique. xxj. diſt. vel eius nutu, vel conſenſu. Quod intelligitur de benedictione finali; nam ſolennem benedictionem, quæ fit ante Agnus Dei, nullus debet dare, vel facere, niſi Epiſcopus. Notabis etiã, quòd vltima benedictio poſt Miſſam, illã ſignificat, quã Chriſtus poſt reſurrectionẽ in cęlũ aſcẽſurus dedit diſcipulis ſuis; vnde Luc. vlt. dicitur: Factũ eſt, cũ benediceret illis, receſsit ab eis. Vtrũ
autem,

14 autem † epiſcopi poſsint ſucceſſores ſibi ex teſtamento inſtituere, vide tex. in c. epiſcopi. xij. quæſt. j. cum c. ſequen. vbi habetur; Epiſcopi de rebus proprijs, vel acquiſitis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus ſuis, ſi voluerint, derelinquant; quicquid verò de prouiſione ſuæ eccleſiæ fuerit, ſiue de agris, ſiue de fructibus, ſiue de oblationibus, omnia in iure eccleſiæ ſeruare cenſuimus. Et videbis xij. quæſt. v. per totum; & præcipuè vide ibi tex. in c. fixum, vbi litera dicit: Quæ ante ſuam ordinationem, vel poſt hæreditariam ſucceſsionem acquiſiuit epiſcopus, cui vult, derelinquat: illa verò quæ de rebus eccleſiæ ſuæ ſuo nomine, vel alterius comparauit, in iure ſuæ eccleſiæ tantum deueniant. Et morientis epiſcopi res pro futuro Pontifice
15 conſeruari debent, vt ſuperius dixi. Et duo † Epiſcopatus per Papam coniunguntur in vnum. c. poſtquam. xvj. q. j. & vnus in duos diuiditur, vt in c. præcipimus. §. ſicut, eadem quæſt. & cau. Vide Panor. in quæſt. j. & omnino vide. Et epiſcopus poteſt ex beneficio pingui conſtituere duo ex cauſa, ita Panor. in c. extirpandæ. §. qui vero, de præbend. & d. quæſt. j. dicitur, quòd Papa poteſt in vno epiſcopatu ponere duos epiſcopos, vt in c. non autem. vij. q. j. vbi hoc fuit geſtum in perſona Auguſtini, qui non ſucceſsit, ſed acceſsit Valerio adhuc viuenti; nec fuit deputatus ſimplex coadiutor, ſed verus Epiſcopus, vt ibi legitur, & notatur. Idem, ſi duos epiſcopatus concedit vni epiſcopo, ita vt ſit epiſcopus vtriuſque, vt in c. relatio. xxj. q. j. Quandoque vnit duos epiſcopatus, & quandoque diuidit vnum in plures, vt in c. & temporis. xvj. quæſt. j. & in cap. ſicut vnire, de exceſ. præla. Et ſic poteſt facere contra ſtatutum, & ordinationem concilij, & beati Petri Apoſtoli, qui præcepit, vt ſingulis ciuitatibus ſinguli, & non plures epiſcopi ponerentur; vt narrat beatus Clemens in cap. in illis. lxxx. diſtinct. & Anacletus Papa in cap. ſequen. & pro hoc authoritas Gregorij in c. ſingula. lxxxix. diſtinct. Cætera videbis in d. quæſt. j. & notabis in d. c. in illis. lxxx. diſt. vbi conſtat, quòd tempore beati Petri erant limitatæ pro-
16 uinciæ, nota bene. Et † in vna ciuitate non debent eſſe plures epiſcopi; & quod ſupra diximus de Valerio, & beato Au-

Auguſtino, fuit ibi ſpeciale, vt per gl. in c. in illis. lxxx. diſtinct. Et epiſcopus poteſt reuocare, quod anteceſſor alienauit indebitè, vt in c. j. de in integ. reſtit. Poteſt etiam vendicare res eccleſiæ, non ſibi, vt in c. prohibemus, de cenſi. Sed † non poteſt alienare res eccleſię ſine conſenſu capituli, vt in c. j. de his, quæ fiunt à præla. ſine conſenſu capitu. 17
Et † eccleſia, & minor, & fiſcus æquiparantur, vt per doc̄to. in l. fin. de iur. deliber. & de in integ. reſtit. c. j. ij. quæſt. ij. c. ſi qua de rebus, de iureiur. c. ſicut. Et poteſt delegare collationem beneficiorum, c. conſtitutus, de conceſ. præben. dummodo deleget vicario ſuo generali duntaxat, nā alteri non poteſt conferri. Poteſt donare poteſtatem conferendi certum beneficium vacans, ſed non poteſt delegare poteſtatem conferendi beneficium vacaturum in ſpecie, vt per doc̄to. in d. c. conſtitutus. Sed † ab epiſcopatu 18
quis remouetur propter illiteraturam, vt in c. quamuis, de æta. & qualita. & datur defectus ſcientiæ, quando neſcit Grammaticam, & ſufficit, quòd teſtes dicāt, quòd nunquam legerit libros ſcientiæ, nec vnquam intrauerit ſcholas, vel doctorem audierit. † Tria enim in epiſcopo 19
præcipuè requiruntur, literarum ſcientia, ætatis maturitas, & grauitas morum. Adde & quartum, quòd de legitimo matrimonio natus ſit, c. cum in cunctis, de elect. & ibi glo. Sed ſi ignorat Grammaticam, ſi ex vſu perfectè loquitur, & alias eſt vtilis, non deponetur, ſi iam eſt promotus: Nam iura, quæ poſſunt in contrarium adduci, loquuntur in promouendis. Et ſi Papa mandat alicui epiſcopo, vtrum tale mandatum porrigatur ad epiſcopum ſucceſſorem, vide Barto. in l. ſi communis ſeruus. ff. de ſtip. ſeruo. Et de facili laicus non eſt aſſumendus in epiſcopum: vnde ſine magna cauſa non debet fieri, vt per Panor. in cap. ſane, de conuerſione coniugat. † Et qualiter epiſcopus iuret domino Papæ, vide in c. ego, de iureiuran. & ibi dicit Panor. 10
quòd † epiſcopus tenetur ex iuramento defendere, & adiuuare Papatum, & regulas ſanctorum patrum: dic regulas. i. canones ſummorum Pontificum, & aliorum ſanctorum patrum per eccleſiam Romanam approbatos: Et ſic poteſt ex textu ſecundum Panor. colligi dictum ſatis acerbum, 21 22

bum, quòd Epiſcopus non ſeruans, vel ſeruari non faciēs canones, incidit in periurium, cùm iuret defendere, & retinere canones. Sed tu intellige, vbi ex contemptu non ſeruat; & in tali caſu poteſt recedi ab ipſo, ſicut ab excommunicato. Quomodo autem procedatur contra prælatū ſuſpectum de dilapidatione, vide docto. in c. licet Heli, de ſimon. Et coadiutor an ſit dandus prælato ſuſpecto de dilapidatione, videbis ibi Panorm. Vbi dicunt etiam, quando clericus poſsit cogi ad oſtendendum titulum ſui beneficij. de quo alias iam dixi. Videbis etiam Felin. in d. c. licet Heli, multa dicentem: Vbi dicit etiam, quòd Epiſcopus poteſt ponere edictum, vt omnes oſtendant titulum ſub pœna priuationis, intellige de retinentibus per diſpenſationem: ita doct. in c. ordinarij, de offi. ordin. & omnino vide Felin. in d. c. licet Heli, quia ponit duas limitationes.

DE OFFICIO EPISCOPI, ET *ad quæ ſucceſſor demortui teneatur.* *Cap. XIIII.*

SVMMARIVM.

1 *Quod ſit Epiſcopi officium.*
2 *Tria ſunt, quæ Moſes, & Aaron faciebant.*
3 *Non licet Epiſcopo aliquem proprijs manibus cædere.*
4 *Nunquid ſucceſſor in Epiſcopatum prædeceſſoris conſtitutionibus ligetur.*

DE poteſtate ſanctiſsimorum Epiſcoporū diximus ſupra in c. præcedenti: nunc aliqua de officio Epiſcopi aggrediamur. Officium †
1 Epiſcopi eſt virgines, altaria, & eccleſias conſecrare, chriſma conficere, & cum ipſo confirmare, vt in c. quamuis, lxviij. diſtinct. vbi enumerantur decem, quæ pertinent ad officium Epiſcoporum, & quia hæc Epiſcopi ſibi vſurpabant, receſſerūt ab aula. Primum igitur Epiſcoporum officium eſt presbyterorum, & diaconorum ordinatio, & per hos intellige alios ordines; virginum conſecratio, vt dixi, xxvj. q. vj. c. j. Item conſtructio

altaris in eccleſia conſecrata: nam ante conſecrationem benè licet clericis ibi conſtruere altaria, ſed poſt non, niſi de conſenſu Epiſcopi: quia ſi fecerint, deponentur, vt in c.nullus presbyter, de conſecrat.diſtin.j. Item inungitur Epiſcopus, vt procurator animarum exiſtat, & diſtributor ſpiritualium. c.clericum.§.ex his omnibus. xj. quæſt. j. Et multa ſunt, quæ Epiſcopus tenetur ſcire, c.omnes.xxxviij diſtinct.vbi ſtatuit ſynodus, vt omnis, qui ad Epiſcopatum promouendus eſt, pſalterium ſciat, vt ex eo omnis clericus, qui ſub eo fuerit, inſtruatur. Et tempore ſuæ ordinationis debet Metropolitanus ordinandum Epiſcopum interrogare, ſi ſciat legem, canones ſacros, & omnem ſacram ſcripturam, & ſi inuenitur ignorans, repellitur: & hoc probatur authoritate prophetæ Oſeæ iiij.dicentis: Tu ſcientiam repuliſti, & ego repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi. ſequitur text. Placuit, vt ordinandis Epiſcopis prius ab ordinatoribus ſuis decreta conciliorum auribus eorum inculcetur. Similiter cùm nouum celebratur concilium, quæ in concilijs ſtatuuntur, infra ſex menſes, poſtquam redierit à concilio, debet omnes ſuos ſubditos conuocare, & eis indicare, quæ ſunt in ſynodo acta, c.decernimus.xviij.diſtinct. Ideo non ſufficit Epiſcopo innocens vita, niſi adſit & doctrina. xliiij.diſtinct. cap.j. quia tenetur Epiſcopus docere populos ſacram ſcripturam, non Grammaticam, vel Philoſophiam, c. cum multa, lxxxvj. diſtinct. c.ignorantia. xxxviij. diſtinct. Debet etiam Epiſcopus intendere lectioni, & orationi, & prædicationi. c. Epiſcopus nullam.lxxxviij.diſtinct. c.Epiſcopi, ij. quæſt. vij. & ſic faciebat Moyſes, qui ſemper erat in tabernaculo docens, & orans, ſicque in hoſtes ſuos vincebat orationibus, vt in c.fin.xxxvj.diſtinct.vbi legitur: Tria † ſunt, quę Moyſes, & Aaron faciebant, legere ſcilicet, docere populum, & orare. Ideo hæc tria opera debet Epiſcopus facere, ſi vult imitari Moyſen, & Aaron. De hoc videbis in c.ſicut. vij. q. j. Debet autem Epiſcopus docens in templo loqui prudẽter, & aptare verba iuxta capacitatẽ audientiũ: ſitq; doctus, maturus, prouidus, irreprehenſibilis, vt in c. oportet.vij.q.j. Item debet pacẽ procurare inter ſubditos, a

& amo-

& amouere diſcordias c.ſtudium.xc.diſtinct.immò poteſt excommunicare nolentes pacem inire.c.placuit. c. prælatum.xc.diſtinct.Nec ſufficit epiſcopo lectio, vel oratio, niſi & pauperibus prouideat, c.fratrem.lxxxvj.diſtinct. Debet etiam epiſcopus diſcordantes concordare. xc.diſtinct.
3 per totum. ſed † non debet proprijs manibus aliquem cædere, vel flagellare, c.non liceat. lxxxvj.diſtinct. Epiſcopi eſt etiam ordinare, vt in eccleſijs baptiſmalibus ſint doctores, & magiſtri, qui pueros in artibus liberalibus, & alijs vtilibus inſtruant, c. de quibuſdam. xxxvij.diſt. Et epiſcopus non poteſt creari ſine titulo epiſcopali.c.ſanctorũ.lxx. diſt.& pendente inquiſitione contra prælatum ſuſpectum non fit incontinenti remotio ab adminiſtratione, ſecus in tutore, docto. in c.licet Heli, de ſimonia. Et ſi electus in epiſcopum habet plura beneficia, accepto epiſcopatu omnia alia vacant, c.dictum, de electio. c. non poteſt, de præbend.in vj. Inno.in c.in noſtra, de reſcriptis : ſed non ipſo
4 iure.vt per Panor.in c.de multa, de præben. Et † ſucceſſor in epiſcopatum non ligatur conſtitutionibus prædeceſſoris, Ioannes de Lignano in tractatu de ſentent. excommu. in volumine xj. fol.288. Sed ſucceſſor in eccleſia tenetur ratificare benè geſta prædeceſſoris, Archid. in c. deceſſor. xxv.quæſt.ij.& de hoc vide Bald.in l.quicunque.C.de bonis, quæ libe. Et ſucceſſor in eccleſia non tenetur ad debita contracta per prædeceſſorem, niſi pro vtilitate eccleſiæ fuerint contracta : nota.in c.j.& ij. de ſortileg.& vide in c. fin.de offi.ordin.in vj.

DE ARCHIEPISCOPO.

Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Electus in Archiepiſcopum, vel Epiſcopum, infra tres menſes conſecrari debet.*

2 *De forma palij. & qualiter eſſe debeat.*

3 *Vtrum ante pallij traditionem quis appellari poßit Archiepiſcopus.*

4 *Pontifex ad Miſſarum ſolennia, & vbique pallio vtitur.*

5 *Archi-*

5 *Archiepiſcopus Epiſcopo maior eſt in exercitio, non autem in ordine.*

6 *Archiepiſcopus dicitur princeps epiſcoporum.*

7 *Diœceſis vnde dicatur.*

8 *Archiepiſcopo crucem ante ſe deferri facere, populumq́ue benedicere per totam prouinciam, datum eſt.*

9 *Archiepiſcopus vnde dicatur.*

10 *Soli Papæ reſeruata eſt Epiſcoporum depoſitio.*

11 *Gentilium quot erant ordines.*

ELectus † in Archiepiſcopum, vel Epiſcopũ, 1
infra tres menſes debet conſecrari. c. quoniã
quidam, c. diſtinct. vt dixi ſuprà. Et Archie-
piſcopus non poteſt vti pallio extra eccleſiã,
vt in c. cum ſuper, de autho. & vſu pallij, in c.
pallium. c. diſtinct. nam pallium eſt inſigne ornamentum
Archiepiſcopi, vel Epiſcopi, de corpore beati Petri aſſum-
ptum. Sed ex priuilegio ſpeciali competit pallium Epiſco-
po, vt per Panor. in rub. de vſu pallij. † Qualiter debeat eſ- 2
ſe forma pallij, ibi videbis per eum. Sed inſignia, per quæ
notatur iuriſdictio, non poſſunt extrahi extra limites pro-
uinciæ, vt not. in c. ex tuarum, eod. tit. & Archiepiſcopus
debet ſepeliri cum ambobus pallijs; quia pallium non re-
manet in eccleſia, ad quam fuit promotus, vt per docto. in
c. ad hæc, eod. tit. Et pallium poteſt accommodari, vt vi-
deatur, non pro vtendo. † Sed ante pallij traditionẽ quis 3
non debet appellari Archiepiſcopus: vnde notabis, quòd
nomen ſequitur poſt plenarium officium, & complemen-
tum plenariæ poteſtatis; tamen per actum confirmationis
recipit poteſtatem, quoad illa, quæ ſunt iuriſdictionis, vt
in c. tranſmiſſam, de elect. Et pallium inſtanter eſt peten-
dum, & debet peti infra tres menſes à die conſecrationis,
de iure, niſi fuerit impeditus, vt in c. j. c. diſtin. vbi de hoc.
† Sed ſolus Papa vtitur pallio ad Miſſarum ſolennia, & in 4
omni loco, vt in c. ad honorem, de autho. & vſu pall. & in
c. pallium tibi, diſtinct. c. Sed electus in Archiepiſcopum,
ſi ſit Epiſcopus, non poteſt alios conſecrare ante receptio-
nem pallij, c. diſtinct. c. ij. §. j. Et qui eſt conſecratus ab il-

 lo, qui

lo, qui non habet ius conſecrandi, iterum eſt conſecrãdus, vt in c. ſicut. cum c. ſequen. lxviij. diſtinct. Et Archiepiſcopus eſt ordinarius prouinciæ, & eſt maior Epiſcopis ſingulis prouinciæ ſuæ. c. per ſingulas. cum ſequenti. ix. quæſt. vlt. vj. quæſt. iij. c. ſcitote, c. paſtoralis, de officio ordinarij. & Roman. in conſil. cccc x j. & Panormit. in c. nullus, de iure patrona. Sed eſt dioceſanus in diœceſi ſua, non in prouincia: ita Cardin. in Clemen. j. §. j. de ſupplenda negligen. præla. Itaque eſt Archiepiſcopus in prouincia, Epiſcopus in diœceſi, Clemen. ij. §. j. de priuileg. & ibi Car-
5 di. dicit, † quòd Archiepiſcopus eſt maior Epiſcopo in exercitio, non in ordine. dicit etiam, quòd Archiepiſcopus, & Metropolitanus idem ſunt. Sed non dicitur Archiepiſcopus, niſi ſit ſuſceptum pallium: ita Cardi. in c. quod ſicut. § præterea, de electio. & in Clemen. j. §. nos, de iureiuran. Et proprie dignitas eſt Epiſcopatus. Cardina. in Clemen j. de præbend & eſt culmen dignitatum. Cardina. in
6 Clemen. j. de renun. iat. † Et Archiepiſcopus dicitur princeps Epiſcoporum. c. cleros. xxj. diſtinct. Archiepiſcopus non poteſt eligi, niſi ſit presbyter. c. j. xl. diſtin. Punit ſuffraganeos impedientes quæſtores ipſius, vt per Cardin. in
7 Clemen j. de pœniten & remiſ. † Et dioceſis dicitur quaſi diuiſio, qua diuiduntur fines Epiſcopatuum. c. vnio. x. quæſt. iij. Cardina. in Clemen. dudum. §. extra, de ſepultu. Et dioceſes fuerunt diſtinctæ tempore Dionyſij, gloſ. in c. prouinciæ, xcix. diſtinct. & xiij. q. j. c. j. Et dioceſanus dicitur Archiepiſcopus in ſua dioceſi, non in prouincia,
8 Cardina. in Clemen. j § j. de ſupplen. negl. præla. † Archiepiſcopus poteſt deferri facere ante ſe crucem, & poteſt populum benedicere per totam prouinciam: ita Cardina. in Clemen. ij de priuil. c. ij. Archiepiſcopus (vt dixi) eſt princeps. c. cleros, xxj. diſtinct. & lxx. diſtinct. per totum. Sed quantum plus ordinis, vel honoris habet Archiepiſcopus, quàm Epiſcopus? nihil (vt iam dixi) reſpectu ordinis Epiſcopalis in ſua ſubſtantia, & reſpectu characteris: nam tantum habet, quo ad hoc, ſimplex Epiſcopus, quàm Papa: ſed reſpectu exequutionis, & exercitij maiorem ſolicitudinem habet Archiepiſcopus. Metropolitanus, & Archiepiſco-

piſcopus idem ſunt: ſed Metropolitanus trahit nomen à
metros, quod eſt menſura, & polis, ciuitas; & trahit nomẽ
ab eccleſijs, & earum numero: † Archiepiſcopus verò à 9
perſonis: & dicitur ab archos, quod eſt princeps, eò quòd
ſit princeps Epiſcoporum, vt dixi: vide doct. & Cardina.
in d. Clemen. ij. Et dixi, quòd Archiepiſcopus poteſt po-
pulum benedicere, intellige de ſolenni benedictione, quã
non faciunt presbyteri, vt not. in c. ecce. xcv. diſtin. Dicit
etiam Cardina. in d. Clemen. ij. quòd benedictio ſit quan-
doque imperatiuè, & tunc propriè Dei eſt, licet detur mi-
niſterio benedicentis: & eſt ſatisfactionis infuſio, xxv. di-
ſtinct. c. presbyterum. Sed Archiepiſcopus non debet ali-
quid præſumere excommunicando, vel iudicando, vel a-
liquid agendo in dioceſi ſui ſuffraganei abſque eius con-
ſilio, vel iudicio; alias ſubiacebit periculo ſui gradus, &
quod gerit, erit irritum, c. nullus primas, ix. q. ij. habet e-
nim tantum iuriſdictionem in Epiſcopos ſuffraganeos, &
eorum officiales principales, de offi. ordin. c. paſtoralis, &
c. Romana eccleſia, de offi. ord. in vj. vbi videbis optimum
tex. & ibi vide doct. Non tamen procedet Archiepiſco-
pus contra Epiſcopum ad depoſitionem: † quia depoſi- 10
tio Epiſcoporum ſoli Papę eſt reſeruata, vt in c. ij. de tranſ-
latio. prælat. de hoc vide Panormit. in c. j. de officio legati.
Sed de criminibus paruis poteſt cognoſcere, & ipſos Epi-
ſcopos punire, c. ſacro, de ſenten. excommu. & x. quæſt. iij.
c. quia cognouimus, & notat Ioan. And. in c. vt litigantes,
de offi. ordin. lib. vj. De cauſa verò ciuili indifferenter co-
gnoſcit, etiam ſi ſubditi Epiſcopi conueniant Epiſcopum.
Sed ſi Epiſcopus habet cauſam contra ſubditum, non con-
uenit eum coram Archiepiſcopo, ſed debent eligi arbitri
authoritate iuris: hæc probantur in c. ſi clericus aduerſus
clericum. xj. quæſt. j. ita Panor. in d. c. paſtoralis. & ibi di-
cit, quòd regulariter nullam poteſtatem poteſt Archie-
piſcopus exercere in ſubditos Epiſcoporum, niſi in caſi-
bus exemptis, & vide glo. & doct. de hoc in d. c. paſtoralis:
& vide Cardi. in d. Clemen. ij. §. j. Et ſi duo ſubditi Epiſco-
pi litigant, vel Epiſcopus contra ſubditum, non poteſt ad-
ire Archiepiſcopum, niſi per appellationem, cap. venera-

bilis, de ſentent. excommun. lib. vj. vbi litera dicit: Archiepiſcopi non poſſunt abſoluere excommunicatos à ſubditis ſuffraganeorum, ſed poſſunt abſoluere, ſi ad eos appellatum fuerit. De his videbis in d. c. venerabilis, in princip. & in §. porro, & in §. ſed ſi ex cauſa legitima, & in §. ſanè, & in §. denique. Et de officiali Epiſcopi ad Archiepiſcopum appellant, vide ſingul. tex. in c. Romana eccleſia, de appell. in vj. & in §. quod ſi obijciatur, ſi dicitur ex iniuſta cauſa appellatum. Archiepiſcopus inhibere non poteſt, niſi prius recepta appellatione, vt probabilius incipiat cognoſcere de cauſæ veritate. vide docto. in d. c. Romana. §. ſi autem. Et in hoc Archiepiſcopi ſemper grauāt.
21 Et vide tex. ſingu. in c. illis. lxxx. diſtin. vbi legitur, † quòd gentiles habebant tres ordines ſacerdotum, ſcilicet primi flamines, archiflamines, & flamines: & quòd loco primi flaminum Petrus iuſsit poni Patriarchas, qui de maioribus aliorum Epiſcoporum cauſis cognoſcerent, loco Archiflaminum Archiepiſcopos, loco flaminum Epiſcopos, qui in ſingulis ciuitatibus ſinguli eſſe debent. Et in c. Epiſcopi, eadem diſtinct. dicitur, quòd Epiſcopi in ciuitatibus, presbyteri per caſtella. Itaque ponit differentiam inter Epiſcopum, & presbyterum. Sed de notorijs poteſt Archiepiſcopus corrigere ſubditos Epiſcopi, cùm viſitat prouinciam. c. j. §. notoria, de cenſib. lib. vj. Et Epiſcopi, & Archiepiſcopi celebrantes in locis exemptis an poſsint ibi concedere indulgentias, vide Card. in d. Clem. n. ij. §. fin. Et Archiepiſcopus non poteſt aliquid attentare in dioceſibus ſuffraganeorum, niſi quatenus reperiatur in iure expreſſum. ita Panor. in c. ſicut vnire, de exceſ. prælatorũ, & ibi glo. enumerat. xj. reſeruata Papæ. Et ſubſidium charitatiuum poteſt peti à Papa in caſibus notatis per Oldra. in conſilio ciiij. Et de charitatiuo ſubſidio vide Cardi. & de penſione licita, & illicita, vide eundem in Clemen. j. §. j. de ſupplenda negligentia prælatorum; & in c. auaritiæ, de præben. & vide Abbatem, & additionatorem ſuum, in c. ad audientiam, de reſcriptis: & vide infra in c. de penſione eccleſiaſtica. De charitatiuo ſubſidio vide etiā Card. in Clemen. j. de exceſsibus prælatorum, & Hoſtien. in tit.

de

de exceſsibus prælatorum. Archiepiſcopus non niſi ad Miſſarum ſolennia pallio vtatur, & in ſynodo. Sed poteſt ſynodum congregare ante ſuſceptionem pallij, vt per tex. & docto. in d. c. pallium tibi. Et de pallio Archiepiſcopi vide in tit. de vſu pallij, & per totam diſtinctionem centeſimam; vbi dicitur in c. priſca: Honor pallij non detur niſi meritis exigentibus.

AN PRINCIPATVS SVMMI ROmani Pontificis non ſolum ad ſpiritualia, ſed etiam ad temporalia ſe extendat, ita quod in toto orbe iuriſdictionem habeat temporalem.

Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Principatus ſummi Romani Pontificis an etiam ad temporalia ſe extendit.*

2 *Papa dicitur ſummus, omnia enim ei ſubiecta ſunt.*

3 *Poteſtas duplex eſt, ſpiritualis, & temporalis.*

4 *In tribus ſpiritualis eſt prior temporali.*

5 *Anima omnibus rebus præferenda eſt.*

6 *Imperium ſicut ſacerdotium à Deo proceſsit.*

7 *Materialis gladius ad ſolum Pontificem pertinet.*

8 *Ioannes Rex Nauarræ à ſummo Pontifice Iulio ſecundo tanquã ſchiſmaticus, & hæreticus declaratus fuit.*

9 *Principes à fide apoſtatantes vtrum à Pontifice temporali dominio priuari poſsint.*

10 *De quadruplici Monarchia aliqua.*

11 *Quando inceperit Chriſti Monarchia.*

12 *Chriſti Principatus quando inceperit.*

13 *Papa Adrianus concilio Romæ celebrato Imperium in perſonã Principis Caroli à Græcis in Germanos tranſtulit.*

14 *Antiquo tempore quis modus in eligendo ſeruabatur.*

15 *Gregorius quintus Teuthonicus imperatoris electionem per ſeptem Alemaniæ principes fieri ordinauit.*

16 *Papa à nullo iudicari poteſt.*

1 AN † principatus ſummi Romani Pontificis non ſolum ad ſpiritualia, ſed etiam ad temporalia ſe extendat, ita quòd in toto orbe iuriſdictionem habeat temporalem, dic breuiter: quòd licet Romanus Pontifex non habeat regulariter, ſiue directè ita plenam poteſtatem in temporalibus, ſicut in ſpiritualibus; nihilominus etiam habet poteſtatem in temporalibus ex conſequenti, & hoc proprio iure, ſcilicet quantum neceſſarium eſt ad cõſeruationem rerum ſpiritualium, ad directionem hominum in ſalutem æternam, ad correctionem peccatorum, & ad conſeruandã pacem in populo Chriſtiano, vt ex infra dicendis demon-
2 ſtrabitur. † Et in primis dico, quòd Papa eſt ſummus, & omnes ſunt ei ſubiecti, vt eſt gloſſa valdè notabilis in Clemen. ad noſtrum, de hæret. in verbo eccleſiæ; & vide aliã ſingularem gloſ. in c. cauſam, il ij. qui fil. ſunt legit. & vide Inno. in c. licet ex ſuſcepto, de foro competenti: & vide Hoſtien. in c. per venerabilem, qui filij ſint legitimi: & vide eundem in ſua ſum. eo. tit. §. qualiter, & quo. Et, vt ma-
3 gis materia eluceſcat, dic, quòd † duplex eſt poteſtas, vna ſpiritualis, quæ eſt penes ſummum Pontificem; alia temporalis, quæ eſt penes Imperatorem, vt in c. ſoluite, de ma-
4 ior. & obed. † Spiritualis autem eſt prior temporali in tribus, vt dicit Hoſtien. in loco præallegato; in dignitate, ſiue maioritate, in inſtitutione, & in authoritate, ſeu poteſtate. Eſt enim prior in maioritate, ſicut ſpiritus eſt maior corpore: eſt prior in inſtitutione, nam ſacerdotium Melchiſedech præceſsit legem ſcriptam; de quo in c. tranſlato, de conſti. Item per ſacerdotem Deo iubente fuit ordinata Regalis poteſtas. j. Regum cap. viij. quum dicit Dominus ad Samuelem: Conſtitue ſuper eum Regem. Eſt ergo ſacerdos etiam prior poteſtate, & authoritate. Item patet hæc maioritas ratione ſubiecti: quanto enim quis melioribus præeſt, tanto maior eſt, vt in authen. de defen. ciui. §.
5 nos igitur, collat. iij. Sed † anima, cui Papa præeſt, præferenda eſt omnibus rebus humanis, quibus Imperator præeſt. xij. q. j. c. præcipimus: ergo Papa præeſt Imperatori. Itẽ hoc probatur ex vi fidei, ſicut enim ponere duo principia

eſt

eſt hæreticum, vt de ſum. Trin & fide cath. c.j & ij. ſic etiam ponere duos vicarios æquales in terris eſt hæreticum. facit glo. notab. in c. non autem. viij. q.j. Eſt enim eccleſia militans diuinitus exemplata ab eccleſia triumphante. dicente Ioan. in Apocalyp. c. xij. in prin. Vidi Hieruſalem ſanctam nouam deſcendentem de cælo, &c. & Moyſi dictum eſt, Exod. xxv. quòd omnia faceret ſecundum exemplum ſibi demonſtratum. Cùm igitur in eccleſia triumphante ſit vnus princeps ſummus, cuius obedientiæ tota ipſa eccleſia perfectiſſimè eſt ſubiecta, ſcilicet Deus, neceſſario ſequitur, quòd etiam eccleſiæ militãti vnus ſummus princeps præſideat. Imperator eſſe non poteſt, cùm nõ valeat præeſſe in ſpiritualibus, ergo eſt Papa, qui & temporalibus præeſſe poteſt, vt ſuperius diximus, & infra dicemus. † Sed ſciendum eſt, quòd imperium, ſicut ſacerdotiũ, proceſsit à Deo, & nedum ſummum imperiũ, immò & quælibet inferior poteſtas dicitur à Deo. vnde in paſſione Chriſtus ait ad Pilatum: Non haberes in me poteſtatem vllam, niſi data eſſet tibi deſuper: ſed hæc poteſtas non deriuatur in principem ſecularem immediatè à Deo, ſed per debitã, & ſubalternatam emanationem à vicario Chriſti Ieſu, apud quem ſunt iura cœleſtis, & terreni imperij: vt dicit tex. xxij. diſtin. c. omnes. Hinc eſt, quòd imperium tranſferre poteſt de certo genere perſonarum cum maxima cauſa ad aliud genus, vt infra dicetur. Sed iſti exercẽtes iſtos duos gladios habent ſe ad inuicem, vt maior, & minor, & vnus ſit ſupremus in eccleſia militãte, ſicut in triumphante. Sed diceres, ad quid valet iſta maioritas, & prærogatiua, cùm non valeat Papa perturbare illam iuriſdictionem temporalis principis, nec minuere, nec exercere per ſe, vt in c. ſi Imperator, & in c. cum ad verum. xcvj. diſtinct. & c. quoniam. x. diſtinct. & in c. cauſam, qui filij ſint legitimi: & ipſe Deus exercitium interdixit, dicendo: Mitte gladiũ tuum, &c. Reſpondetur, quod valet ad multa; & primo, vt ipſum Imperatorem, tanquã inferiorem, deſtituat exigentibus cauſis maximis, & arduis. Itẽ in omnibus arduis negotijs, & maximis difficultatibus generãtibus ſcandalũ in Chriſtianitate, poteſt huiuſmodi maioritatis ratione ſe in-

tromittere etiam inter laicos, & exercere ipſam poteſtatē ſibi à Deo attributam, vt in principio ipſius capituli diximus, & infra dicemus. Et vbi iſta negotiorum neceſsitas, & grauitas non contingit, habent locum iura generaliter loquentia, quòd Papa debet præeſſe ſpiritualibus, Imperator verò temporalibus: & hæc ſufficiant, quo ad hunc
7 paſſum. † Et quòd gladius materialis ad Romanum Pontificem pertineat, patet Ioan. xviij. Vbi dixit Chriſtus Petro: Conuerte gladium tuum in vaginam. Quòd verbum pertractans beatus Bernardus ad Eugenium Papam ſic inquit: Qui tuum negat, non ſatis videtur mihi attendere verbum Domini, dicentis: Conuerte gladium tuum in vaginam, Ioan. xviij. & Matth. xvj. Tuus ergo tuo forſitan nutu, & ſi non tua manu euaginandus, ſed iuſſu Imperatoris: hæc ille. ſ. Bernardus. Nutus verò dicitur non tantum exhortatio, ſed etiā diſpoſitio. Vnde Leo Papa IIII. vt in c. igitur. xxiij. quæſt. viij. contra Saracenos iubet populum congregari, & eis ad litus maris occurrere. Item vt in c. hortatu, ead. cau. & q. Hortatu, & precibus Adriani Papæ exhortatus Carolus Rex contra Longobardos bellum ſuſcepit. Ad idem, beatus Gregorius quoſdam hortatur nobiles, vt milites congregent contra hoſtes, & arma viriliter præparent, vt in c. quicunque, ead. cau. & q. Item in regiſtro etiam legitur, quòd beatus Gregorius ciuibus Tuſciæ, vt contra Longobardos arma pararēt, mandauit, & militantibus ſtipendia decreuit. Quòd etiam huius gladij materialis diſpoſitio, licet non materialis exercitatio, conueniat clericis, ſanctus Thomas in ſecunda ſecundæ, quæſt. xl. art. ij. declarat, ita dicens: Omnis perſona, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet diſponere de his, quæ ſunt ad finem; bella autem carnalia in populo fideli ſunt referenda ſic ad finem, vt ad bonum ſpiritale diuinum, cui clerici deputantur, ideo ad clericos pertinet diſponere, & inducere alios ad bellandum bella iuſta. hæc S. Thom. Pertinet ergo diſpoſitio authoritatiua gladij materialis aduerſus infideles, hæreticos, ſchiſmaticos, & tyrannos, maximè ad Romanum Pontificem, qui dux, & paſtor, & pugil eſt populi Chriſtiani, quando bel-

lum

Iam eſt pro veritate fidei, vt infra in c. de bello. Et de hoc vide extrauagantem Bonifacij incipientem, vnam ſanctã. Ideo imperium Romanum à Græcis tranſtulit in Germanos, & poteſtatem, ac ius eligendi Imperatorem poſtmodum certis principibus contulit, vt in c. venerabilem, de electio. Vbi dicit glo. Legimus in Chronicis, quod cùm Romana eccleſia opprimeretur ab Aiſtulpho rege Longobardorum, petijt auxilium à Conſtantino, & Leone eius filio Imperatoribus Conſtantinopolitanis, qui cùm nollent patrocinari eccleſiæ, Stephanus Papa ſecundus, natione Romanus, tranſtulit imperium in Carolum Magnũ, qui fuerat filius Pipini, quem Zacharias prædeceſſor eius ſubſtituerat loco regis Francorum: de quo in c. alius. xv. quæſt. vj. † Nonne igitur iuſtè Iulius ſecundus ſanctiſsimus Pontifex maximus Ioannem Regem Nauarræ ſchiſmaticum, hæreticum, Apoſtolicæ ſedis hoſtem publicum, atque reum læſæ Maieſtatis declarauit? regnumque, & omnia eius bona publicauit primo occupanti, atque nominatim Catholico Regi Hiſpaniarum conceſsit? quemadmodum Stephanus ſecundus ſanctiſsimus Pontifex Conſtantinum, & Leonem Occidentis imperio deiecit, propterea quòd ipſi eccleſiæ cauſa imploranti auxilium denegauit. † Poteſt itaque Papa principes apoſtatantes à fide, priuare dominio temporali, quod habent ſuper fideles: quod probatur ex iam dictis, & oſtenditur ex dictis S. Tho. ſecunda ſecundæ, quæſt. xl, art, vlt. 8 9

† Sed quia tempus acceptabile eſt, dicamus aliqua de quadruplici Monarchia. Prima fuit Aſſyriorum, cuius caput Ninus fuit tempore Abrahæ Patriarchæ, quæ durauit 1240 annos, vt ſcribit Auguſtinus libro iiij. de ciuit. Dei, vſque ad Sardanapalum, qui propter merita muliebria perdidit principatum. Arbazanes tranſtulit regnum ad Mædos, & Perſas, eo tempore, quo regnabat Procas Dux Romanorum, vt idem Auguſtin. in libro xviij. de ciuitate Dei. Hæc ſecunda monarchia Mædorum, & Perſarum durauit vſque ad tempora Alexandri. 223. annos, quando videlicet deuincitur Darius à prædicto Alexandro, vt ſcribit idem Auguſt. in libro xij. Sed monarchia Græcorum 10

in Alexandro incœpit, & in eodem finijt. Regnauit Alexander annos 12. & mortuus eſt. Sed quamuis Græci nó habuerint vniuerſale dominium, viguit tamen regnum Macedonum annis 4880. vt Auguſtin. ſcribit in eodem xij. Poſt hanc autem monarchiam Romanus principatus vigere incœpit, durauitq; conſulatus, immo monarchia vſque ad tempora Iulij Cæſaris, qui primus vſurpauit imperium; ſed parum in eo ſuperuixit. Poſt hunc Octauianus filius ſororis eius ſucceſsit, & propter ſuam modeſtiam longo tempore in eo principatum habuit, ac in xlij. anno ſui imperij, completa ſeptuageſimaſexta hebdomada Danielis, ceſſante regno, & ſacerdotio Iudæorum, naſcitur Chriſtus, qui fuit verus Rex, & ſacerdos, & verus
11 Monarcha. † Sed monarchia Chriſti quando incœperit, vide ſanctum Thom. in tracta. de regi. princip. libro iiij. c. xiiij. & ibi in c. xv. dicit ſanctus Tho. quod quamuis temporaliter eſſet Dominus orbis, directè tamen ad ſpiritualem vitam ſuum ordinauit principatum, iuxta illud Ioan. Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant. & ſic verificatur verbum Domini: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Et ſic conſtat poſt natiuitaté Chriſti multos imperaſſe: ipſe verò vitam abiectam elegit; vnde in Matthæo dicitur: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet. Item Chriſtus dixit: Regnum meum non eſt de hoc mundo, vt diximus. Et interroganti reſpondit: Quis me conſtituit iudicem, aut diuiſorem inter vos? Item in Ioanne ſcribitur: quòd cùm pauiſſet multitudinem, abſcondit ſe: quia volebant eum populi rapere, ac regem facere. Recipit enim influentiam Chriſti principatus ex diuina virtute, quæ in ipſo perſonaliter erat, qua potentia vſus eſt Chriſtus circa paſsionem, cùm Iudæi vellent eum occidere, & ipſum quærerent: quo dicente, Ego ſum; ſtatim ceciderunt in terram, vt in Ioanne ſcribitur; & in hoc tranſcendit ſua poteſtas potentiam ſui ſucceſſoris. Simili modo cum ementes, & vendentes de templo eiecit. † Sed principatus Chriſti incœpit in ipſa ſua natiuitate temporali, & in humilitate, & paupertate ſuum fun-

dauit

dauit dominium, & in aduerſitatibus, & laboribus, & ærumnis ad tollẽdam ſuſpitionem de cordibus hominũm, quòd quaſi principatum aſſumpſerit, vt in mundo dominaretur. Vnde legitur in Ioanne. Non venit filius Dei in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mũdus per ipſum: & Lucæ ix. Domine vis, dicamus, vt deſcendat ignis de cœlo, & conſumat illos? conuerſus Ieſus, increpauit illos, & dixit: Non miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. † Sed Papa Adrianus cõcilio celebrato Romæ centum quinquagintaquinque Epiſcoporum, & venerabiliũ Abbatum, imperium in perſonam principis Caroli à Græcis tranſtulit in Germanos, quãdiu enim Imperatores Romanam eccleſiam defenderunt, eccleſia Imperatores fouit: poſtquam verò defecerunt, de alio Imperatore ad ſui protectionem prouidit. † Et tunc diuerſificatus eſt modus imperij, quia vſque ad tempora Caroli in Conſtantinopoli in eligendo ſeruabatur modus antiquus. Aliquando enim aſſumebatur de eodem genere, aliquando aliunde, & aliquando per principem fiebat electio, aliquando per exercitum. Sed inſtituto Carolo ceſſauit electio, & per ſucceſsionem aſſumebantur de eodem genere, vt ſemper primogenitus eſſet Imperator. Et hoc durauit vſque ad ſeptimam generationem. Qua etiam deficiẽte tempore Ludouici à Carolo ſeparati, cùm eccleſia vexaretur ab iniquis Romanis, aduocatus eſt Ottho primus Dux Saxonum in eccleſiæ ſubſidium, liberataque eccleſia à vexatione Longobardorum, & impiorum Romanorum, ac Berengarij tyranni, in Imperatorem coronatur à Leone VII. genere Alemanno, qui Ottho imperium tenuit vſque ad tertiam generationem: & omnes Otthones vocati ſunt. Et ex tunc, vt hiſtoriæ tradunt, † per Gregorium V. genere ſimiliter Teuthonicum prouiſa eſt electio, videlicet, vt per ſeptem principes Alemaniæ fiat; quæ vſque ad iſta tempora perſeuerat: quod eſt ſpatium quingentorum ſeptuaginta annorum, vel circa. Et tantum durabit, quantum Romana eccleſia, quæ ſupremum gradum in principatu tenet Chriſti, fidelibus expediens iudicauerit. In

13 14 15

quo caſu, vt ex verbis Domini ſupra inductis, eſt manifeſtum, videlicet pro bono ſtatu vniuerſalis eccleſiæ, vicarius Chriſti habet plenitudinem poteſtatis, cui competit dicta prouiſio. † Sed Papa à nullo iudicari poteſt, vt in c.
16 nemo, c. aliorum, & c. cuncta per mundum. ix. quæſt. iij. & & c. eiectionem. lxxviij. diſtin. cum ſimilibus: & vide tex. in c. oues & c. nos. ij. quæſt. vij. & ſic Papa eſt ſupra concilium, vt eſt communis ſententia doctiſsimorum virorum, & ego eam ſequor, tanquam piam & ſanctam, quia oportet tollere ſchiſmata.

Notate bene omnia contenta in toto iſto capitulo, quia magna, & ardua ſunt, & quaſi fundamentum totius iuris noſtri, non ita alibi tacta per iuriſconſultos, licet aliqui inſenſati multa vaniloqua contra ſacrum imperium moliri conati ſint. Tota ſchola Pontificia, & Cæſarea communiter in hoc concordare videtur. ſed modernorum ingenia adeo deprauata ſunt, vt ſemper ſuſcitent diuiſionem inter vtrunque gladium. Et concludendo dico, quòd ſi ea narrare vellem facultatem, & ſupremam dignitatem, & excellentiam ſanctæ Apoſtolicæ ſedis, ante diem clauſo componet veſper olympo. Nec mihi ſi mille linguæ ſint, oraque mille, ferrea vox, &c. minimam partem earum attingere poſſem. Omnia tamen in toto iſto libro, & ſpecialiter in iſto capitulo contenta ſubmittimus ſub correctione ſanctæ matris Romanæ eccleſiæ, & ſub correctione ſacri ſummi Romani Pontificis.

DE DISPENSATIONE SANCTISſimorum Epiſcoporum. Cap. XVII.

SVMMARIVM.

1 *Diſpenſatio quid ſit, & vnde dicta.*

2 *In quibus caſibus Epiſcopus diſpenſare poteſt.*

3 *Etiam in die Dominico ſolus Papa ordinare poteſt.*

4 *Vtrum ab Epiſcopo excommunicato poſſunt ordinari clerici in ſacris.*

5 *Qui per annum, & vltra ſtetit in excommunicatione, officio ſuo priuari debet.*

6 Cle.

6 *Clericus falſarius deponi debet.*

7 *Prohibetur Epiſcopus ad ſacros ordines clericum literarum ignarum promouere.*

8. *Cardinalis Legatus nunquid capientem ipſum Cardinalem abſoluere poſſit.*

9 *Coniuges an per religionis ingreſſum ſe ſeparari poßint.*

10 *Ei, qui matrem occiderit, quæ pœna imponenda ſit, tam de iure canonico, quàm ciuili.*

11 *Prohibitus edere carnes an poßit edere oua, & caſeum, ſeu lac.*

12 *Appellatione carnis nunquid ueniat lardum.*

13 *Monachus factus Epiſcopus non ſubiacet regulæ monachali.*

14 *Monialis an vinum bibere poßit: item & de clerico.*

15 *Quis primus fuerit, qui in Italiam vinum adduxit, & aquam vino permiſcuit, remißiuè.*

16 *Ebrietas fons eſt vitiorum omnium.*

17 *In quibus caſibus Epiſcopus diſpenſare non poteſt, remißiuè.*

18 *In quo caſu ſolus Papa, & quatuor Principales Patriarchæ diſpenſant.*

19 *Epiſcoporum priuilegia quæ ſint.*

DIſpenſatio † eſt quædam relaxatio facta à iure cauſa cognita ab eo, qui habet ius diſpenſandi. Et diſpenſatio eſt diuerſa penſare; nam multa debet diſpenſator conſiderare pro iuſtificanda diſpenſatione, vt dicunt doct. quando de diſpenſatione loquuntur: nam diſpenſatio ſine cauſa iuſta diſsipatio eſt; & ex tali iniuſta diſpenſatione ius vulneratur. Et de diſpenſatione ſanctiſsimorum Epiſcoporum vide Panor. & Ioannem Andream in c.dilectus, de temporibus ordinan. † Et nota, quòd in omnibus caſibus poteſt Epiſcopus diſpenſare, quos ponit Specul. in tit. de offi. legati, & in tit. de diſpenſatione. §. nũc de Epiſcoporum diſpenſatione.

Et primo diſpenſat Epiſcopus cum ordinato extra tempora ſtatuta à iure. c. conſultationis. & ibi doct. de tempo. ordin. maximè ex ſpeciali mandato Papæ ſecundum quoſdam. c. cùm quidam. eod. titu. Sed alij contra ſecundum Spe-

Spe.eod.tit.§.nunc oſtendendum, verſi. liij. vbi etiam di-
3 cit, † ſolum Papam poſſe vltra ſtatuta tempora ordinare, etiam diebus dominicis, vel ſimilib. per c.j. de temp. ordi. & c.de eo. Et ſi alius hoc fecerit, Papa ſolus diſpenſat cum ordinato, & cum ordinante per capit. cum ordinante, per c.cum quidam, eodem titul. & argumen.c.cum dilectus, eod.tit. Item ſi iam ordinatus extra tempora ſtatuta ab alio, quàm à Papa, vel aliter illicitè, celebret ante diſpẽſationem obtentam; ſolus Papa cum eo diſpenſat ſecundũ Spe.ibi, cum illo, qui extra quatuor. vbi vide omnino.

Secundo diſpenſat, vt quis habeat plura beneficia curata, quando in diſpenſatione conſideratur vtilitas, & neceſsitas eccleſiæ, vel perſona ipſius; non aũt ſi conſiderantur merita, vel fauor, ſeu excellentia perſonæ; quia tunc ſolus Papa diſpenſat. ita dicit Spe. poſt multas opi. in tit. de diſpen.§.videndum, verſ. ſed nunquid Epiſcopus: vbi etiam ſubdit in verſi. ſed nunquid poterit, quòd poteſt Epiſcopus diſpenſare ad habendum vnum beneficiũ duplex, & aliud ſimplex.

Tertio diſpenſat Epiſcopus cum ordinatis ab alieno Epiſcopo, inconſulto, vel contempto proprio Epiſcopo. de offi.archi.c.ſignificaſti. lxxj.diſt.c.j. ij.& iij. vbi vide ix. q. ij.c.Lugdunenſis. & tenet Spec.in d.§.nunc de Epiſcoporum, verſi.iij.

Quarto diſpenſat cum ordinatis non ſcienter ab Epiſcopo excommunicato, c.fin. de ordi. ab Epiſcopo. qui Epiſ.re.non ſi ſcienter, ſecundum glo. ibi per c.j. in fin. eod. tit.& c.ordinationes.ix.q.j. † Ex quo not. quòd Epiſcopus
4 excommunicatus poteſt clericos ordinare in ſacris, etiam ſi ſit extra gremium eccleſiæ, ſicut hereticus. ix.q.j. ab excommunicatis. & c. ordinationes. & dixi ſupra proxima quæſt. Non tamen poteſt excommunicare alios Epiſcopos excommunicatus; quia cum ſit extra eccleſiam, non poteſt alium eijcere de eccleſia, xxiij. quæſt. j. audiuimus. & glo.not.in d.c.fin.& ibi docto.

Quinto diſpenſat cum ordinatis ignoranter ab Epiſcopo, qui renunciauit Epiſcopali dignitati. c. j. de ordin. ab Epiſcopo, qui Epiſcopat. renunc. & ibi vide omnino.

Qui

Quid ſi renunciauit Epiſcopatui tantum, vel Epiſcopatui. i. loco, & dignitati ſimul? & tenet Specul. vbi ſupra, verſic. v.

Sexto diſpenſat, vt duo eligantur ad vnam præbendam. no. in c. tuæ, de præben. & ibi glo. & docto. & Spec. vbi ſupra, verſi. vj. Sed an, & quando vna præbenda diuidi poſſit, & quomodo, & an de vna fieri poſſint duæ, vel de duabus vna; vide glo. ord. & doct. in d. c. tuæ quæ gloſ. etiam ponit, an parochia vna diuidatur in duas; vide ibi, & in c. præcipimus. xvj. q. j. & x. q. iij. vnio. de conſec. diſt. j. c. omnes. & in c. ad audientiam, de elect. & ibi docto.

Septimo diſpenſat cum clerico per Epiſcopum ſuſpenſo ab officio, & beneficio propter crimen vſuræ. c. præterea, de vſu. & tenet Spec. vbi ſupra verſi. vij.

Octauo diſpenſat cum adultero, & in alijs minoribus criminibus, c. at ſi clerici. §. de adult. de iudi. xxiiij. diſt. c. firmitatis. & Spec. vbi ſupra, verſi. viij. & plenius in c. ex tenore, de tempo. ordin.

Nono cum pugnante in duello. c. j. de corpo. viti. & c. j. de cler. pug. in duel. quod verum eſt dummodo mors, vel mutilatio non ſequatur. xxiij. q. viij. c. his, à quibus. & Spec. vbi ſupra. verſ. ix. vbi etiam dicit, & tunc poſſe Epiſcopum in beneficio diſpenſare, per c. ij. eodem tit. l. diſtinct. c. ſtudeat, ad fin.

Decimo diſpenſat in multum enormi, & notorio crimine. no. in c. j. de corp. viti. & arg. in c. ij. de apoſta. Item & in capitalibus occultis. lj. diſt. c. eis. & plenius in d. c. ex tenore, de temp. ordin. & ibi per glo. & in Spec. vbi ſupra, verſi. x. Sed plenius loquitur Spec. eod. tit. §. qualiter, verſic. hoc quoque notandum. vbi vide omnino.

Vndecimo cum alienigena inſtituto in eccleſia per eũ, qui inſtituere non poterat. de cler. pereg. c. fin. & ibi doct. & Spec, vbi ſupra, verſi. xij.

Duodecimo cum diacono, qui diaconum vulnerauit, & matrimonium de facto contraxit; quia peracta prius pœnitentia, cum eo diſpenſat Epiſcopus, vt poſſit in presbyterum ordinari. d. c. j. qui cler. vel vo. & tenet Spec. vbi ſupra, verſ. xiiij. & ibi vide per Ioan. And. in addit.

De-

Decimotertio diſpenſat cum monacho,& cum canonico regulari, vt poſsint in eccleſia ſeculari miniſtrare diuina.xvj.q.j.c.doctos.& c.ex authoritate. j. q.vij.§.niſi. Sed quando poſsit monachus,vel canonicus regularis præfici eccleſiæ ſeculari,vide in c.ij.& in c.quod Dei,de ſtatu monach.vbi per glo.ordi.& docto.in Spec.vbi ſupra,verſi.xv. & in §.ſunt quoque, verſi.x. de cap.mo.c.ex parte, & c.ad audientiam.

Decimoquarto diſpenſat Epiſcopus cum eo,qui excommunicatus recipit beneficium, de cle.excom. mini. c. poſtulatis,in prin.& ibi per Inno.& Io.And.in iij.glo.Quod eſt verum,niſi fuerit excommunicatus per Papam ob contemptum ſedis Apoſtolicæ.c.bonæ,de æta. & qualita. vbi dicitur tali excommunicato non poſſe beneficium conferri. & ibi per glo.& doct. Idem in ſuſpenſo ſecundum glo. quæ etiam dicit,cum eo non poſſe Epiſcopum diſpenſare. quod etiam tenet Specu.vbi ſupra, verſi.xvj. Quinetiam dicit d.gl.non poſſe ſuſpenſum tractare ſpiritualia, vt ibi, ſicut nec excommunicatus; aliàs debet deponi, per c. veritatis, de dol. & contu. † Nec omitto, quòd excommunicatus, qui per annum, & vltra ſtetit in excommunicatione,debet officio ſuo priuari.xj.q.iij. c.rurſus, ſecundum glo.no.in d.c.cum bonæ. quæ omnia benè nota.

Decimoquinto cum clerico per ſaltum promoto.c.j.de cler.per ſaltum promo. iij. diſtin. c.j. & Specul. vbi ſupra, verſi.xvij.

Decimoſexto cum non ordinato miniſtrante ſcilicet ad beneficium,& vt poſt biennium,vel triennium in ordine ſuſcepto miniſtret, non vt ad ſuperiorem promoueatur,c.ij.& ibi not.de cler non ordin min. Et prædicta in Spe.vbi ſupra,ver.xviij.vbi vide,quia omnia dicit. Et no. quòd is,qui caret ordinibus ſacris, irregularis eſt, ſi diuinum exercet officium. Et idem dicitur de eo,qui habens vnum ordinem ſe in maiori exerceat: quia cum talibus ſolus Papa diſpenſat,vt tolleretur in ordine ſuo ad ſuperiores aſcendens. xj. quæſt.iij. c.paruulis.xxv. quæſt.ij. c. ſic decet. Sed Specu.ibi refert quoſdàm voluiſſe, quòd etiam Epiſcopus diſpenſet,argum,not.in c.j.& ij.de cle.excom-

mi-

mi.& ibi per glo.Ioan.And.& doct. Vide etiam not.in c.at ſi clerici, de iud.

Decimoſeptimo diſpēſat Epiſcopus cum diacono Miſſam celebrante, ſcilicet peracta pœnitentia, vt beneficium retineat, & etiam, vt poſt biennium, vel triennium exerceat officium diaconatus; non vt ad ſacerdotium promoueatur, ad quod ſolus Papa diſpenſat, not. in c. j. & ij. de cler.excom.mi.& ibi glo.Ioan.And.& doct.& Specu. vbi ſupra, verſi.xix.

Decimooctauo diſpenſat in commutatione præbendarum, & perſonarum, c. quæſitum, de re. permu. & ibi per Ioan.And.& doct.& glo.in Clem.j.eodem tit.& Spec.vbi ſupra, verſi.xxj.

Decimonono cum eo, qui bigamum ordinauit, de biga.c.j. & tenet Specu.vbi ſupra, verſi.xxij.

Viceſimo cum eo, qui irregulares promouit. Spec.ibidem. Inno.& Ioan.And.in d.c.dilectus, de Epiſc.ord.

Viceſimoprimo cum falſario, ſcilicet vt vel carceret eum, vel ad Papam remittat, xix.diſtinct.c.in memoriam, & Specu.vbi ſupra, verſi.xxiij. † Et nota, quod ſi certum eſt, clericum eſſe falſarium, debet deponi, lj.diſtinct. c.ſi Epiſcopus, & in c.in falſariorum, de cri.fal.tenet gl.in d.c. memoriam. vbi etiam ponit glo ordi.quot, & quibus modis dici poſſit charta falſa.

Viceſimoſecundo in diſpenſatione ordinum eccleſiaſticorum, quorum Epiſcopus eſt præordinator, xxj. diſt. c.cleros. xxv.diſtinct.c.j.xxiij.diſtinct. c.tales. Specu. vbi ſupra, verſi.xxiiij.

Viceſimotertio, vt clericus concubinarius finita pœnitentia promoueatur, xxiiij.diſtinct.c.firmitas; niſi fuerit per ſententia damnatus, vel infamis de ipſo ordine, c.quæſitum. Spe.vbi ſupra, verſi.xxvj.& §.iuxta, verſi.in ſuſpenſis autem.

Viceſimoquarto cum idiota promoto, vt remaneat, & non deponatur, ſed doceatur, x. quæſt.j.c.placuit, xxxviij. diſtinct.c.nullus, & c.ſedulo. Quod verum, niſi ſit omnino illiteratus. Spec.eodem §.verſi.prohibetur. Non tamē diſpenſat, vt illiteratus promoueatur, l. diſtin. c.non confidat.

Decimotertio diſpenſat cum monacho,& cum canonico regulari, vt poſsint in eccleſia ſeculari miniſtrare diuina.xvj.q.j.c.doctos.& c.ex authoritate. j. q.vij. §.niſi. Sed quando poſsit monachus,vel canonicus regularis præfici eccleſiæ ſeculari,vide in c.ij.& in c.quod Dei,de ſtatu monach.vbi per glo.ordi.& docto.in Spec.vbi ſupra,verſi.xv. & in §.ſunt quoque, verſi.x. de cap.mo.c.ex parte, & c.ad audientiam.

Decimoquarto diſpenſat Epiſcopus cum eo,qui excommunicatus recipit beneficium, de cle.excom. mini. c. poſtulatis,in prin.& ibi per Inno.& Io.And.in iij.glo.Quod eſt verum,niſi fuerit excommunicatus per Papam ob contemptum ſedis Apoſtolicæ.c.bonæ,de æta. & qualita. vbi dicitur tali excommunicato non poſſe beneficium conferri. & ibi per glo.& doct. Idem in ſuſpenſo ſecundum glo. quæ etiam dicit,cum eo non poſſe Epiſcopum diſpenſare. quod etiam tenet Specu.vbi ſupra, verſi.xvj. Quinetiam dicit d.gl.non poſſe ſuſpenſum tractare ſpiritualia, vt ibi, ſicut nec excommunicatus; aliàs debet deponi, per c. veritatis, de dol. & contu. † Nec omitto, quòd excommunicatus, qui per annum, & vltra ſtetit in excommunicatione,debet officio ſuo priuari.xj.q.iij. c.rurſus, ſecundum glo.no.in d.c.cum bonæ. quæ omnia benè nota.

Decimoquinto cum clerico per ſaltum promoto.c.j.de cler.per ſaltum promo. iij. diſtin. c.j. & Specul. vbi ſupra, verſi.xvij.

Decimoſexto cum non ordinato miniſtrante ſcilicet ad beneficium,& vt poſt biennium,vel triennium in ordine ſuſcepto miniſtret, non vt ad ſuperiorem promoueatur,c.ij.& ibi not.de cler.non ordin min. Et prædicta in Spe.vbi ſupra,ver.xviij.vbi vide,quia omnia dicit. Et no. quòd is,qui caret ordinibus ſacris, irregularis eſt, ſi diuinum exercet officium. Et idem dicitur de eo,qui habens vnum ordinem ſe in maiori exerceat: quia cum talibus ſolus Papa diſpenſat,vt tolleretur in ordine ſuo ad ſuperiores aſcendens. xj.quæſt.iij. c.paruulis.xxv. quæſt.ij. c. ſic decet. Sed Specu.ibi refert quoſdam voluiſſe, quòd etiam Epiſcopus diſpenſet,argum,not.in c.j.& ij.de cle.excommi.

mi.& ibi per glo.Ioan.And.& doct. Vide etiam not.in c.at ſi clerici, de iud.

Decimoſeptimo diſpēſat Epiſcopus cum diacono Miſſam celebrante, ſcilicet peracta pœnitentia, vt beneficium retineat, & etiam, vt poſt biennium, vel triennium exerceat officium diaconatus; non vt ad ſacerdotium promoueatur, ad quod ſolus Papa diſpenſat, not. in c. j. & ij. de cler.excom.mi.& ibi glo.Ioan.And.& doct.& Specu. vbi ſupra, verſi.xix.

Decimooctauo diſpenſat in commutatione præbendarum, & perſonarum, c. quæſitum, de re. permu. & ibi per Ioan.And.& doct.& glo.in Clem.j.eodem tit.& Spec.vbi ſupra, verſi.xxj.

Decimonono cum eo, qui bigamum ordinauit, de biga.c.j. & tenet Specu.vbi ſupra, verſi.xxij.

Viceſimo cum eo, qui irregulares promouit. Spec.ibidem. Inno.& Ioan.And.in d.c.dilectus, de Epiſc.ord.

Viceſimoprimo cum falſario, ſcilicet vt vel carceret eum, vel ad Papam remittat, xix.diſtinct. c.in memoriam, & Specu.vbi ſupra, verſi.xxiij. † Et nota, quod ſi certum eſt, clericum eſſe falſarium, debet deponi. lj.diſtinct. c.ſi Epiſcopus, & in c.in falſariorum, de cri.fal.tenet gl.in d.c. memoriam. vbi etiam ponit glo ordi.quot, & quibus modis dici poſsit charta falſa.

Viceſimoſecundo in diſpenſatione ordinum eccleſiaſticorum, quorum Epiſcopus eſt præordinator, xxj. diſt. c.cleros. xxv.diſtinct.c.j.xxiij.diſtinct. c.tales. Specu. vbi ſupra, verſi.xxiiij.

Viceſimotertio, vt clericus concubinarius finita pœnitentia promoueatur, xxiiij.diſtinct.c.firmitas; niſi fuerit per ſententia damnatus, vel infamis de ipſo ordine.c.quæſitum. Spe.vbi ſupra, verſi.xxvj.& §.iuxta, verſi.in ſuſpenſis autem.

Viceſimoquarto cum idiota promoto, vt remaneat, & non deponatur, ſed doceatur, x. quæſt.j.c.placuit, xxxviij. diſtinct.c.nullus, & c.ſedulo. Quod verum, niſi ſit omnino illiteratus. Spec.eodem §.verſi.prohibetur. Non tamē diſpenſat, vt illiteratus promoueatur, l.diſtin. c.non confidat.

ſidat. & Spec.vbi ſupra,verſ.xxvij.& in d.§.iuxta, verſic. contrahitur; ibi, item illiterati. Quod benè notent Epiſcopi,vt cogant clericos illiteratos addiſcere literas: ſed melius facient, ſi eos non promoueant, xxxvj. diſtinct. c.
7 illiteratos: † vbi Epiſcopus prohibetur ad ordines ſacros promouere clericum literarum ignarum, cum talis non ſit aptus diuinis officijs; quinetiam ignorãtia mater cunctorum errorum maximè in ſacerdotibus Dei vitanda eſt: quia docendi officium ſuſceperunt in populo Dei: Sacerdotes enim legere ſacras ſcripturas admonentur, Paulo dicente ad Timotheum: Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Sciant ergo ſacerdotes ſcripturas ſacras,& canones, & omne opus eorum in prædicatione, & doctrina conſiſtat,atque ædificent cunctos tam fidei ſciẽtia, quàm operum diſciplina; text.eſt not.xxxviij. diſt. c. quæ ipſis. vbi leguntur,quæ ſint ſacerdotibus neceſſaria ad ſciendũ. Et quæ oporteat ſcire eum,qui Epiſcopus eſt ordinandus, vide ean.diſt.c.omnes pſallentes: & diximus ſupra in tit. de ſcientia Epiſcopi.

Viceſimoquinto diſpenſat Epiſcopus in pœnitentijs imponendis, xlv.diſt.c.licet: & per totum, xxvj. q. vij. c. tempora. & eum tex.allegant: quod tu intellige ſcilicet cum ratione,& modeſtia,alias non,de pœnit.diſt. v. c. falſas, xxiij.q.iiij.c.ſi is,qui: adeo quod poteſt Epiſcopus mitigare canones pœnitentiales, xxvj. q.vij. c. tempora, de pœn.diſtin.j.c.pœnæ,& c.verbum Dei, & c. medicinam, c.menſuram,& c.iudex. Item debet pœnitentiam ponderare,de conſe.diſtin.iij.de pœnitentibus, de pœ.& re.c.ſignificauit, & c. quæſitum; niſi ei à canone prohibeatur, xxiij.q.vlt.c.peſsimam. Item tenet Specu vbi ſupra, verſi. xxviij.vbi etiam ſubdit, & in verſi.prohibetur: quòd non poteſt Epiſcopus diſpenſare ad promouendum pœnitentes, lj.diſt.c.ex pœnitentibus,c.confirmandum, & c. non confidat, lxj.diſt.c.ſacerdotibus, verſi.proferens, argum. contra xxix.diſtinct.presbyter,& c.quæſitum, de pœni.& re.ſed dic, vt ibi per docto. His adde congruenter caſus ſpecialiter reſeruatos Epiſcopo in pœnitentijs, quos ponit glo.ſing.in c.ij.de pœn.& re. in vj. videlicet abſolutio ex-

excommunicati maiori excommunicatione, quod non licet ſimplici ſacerdoti, c. nuper, de ſentent. excomm. Item in blaſphematore Dei, & ſanctorum publico, c. nullus, eodem tit. Item in ſortilego, eodem tit. c. ij. Item in commutatione voti, c. j. de voto. Item in diſpoſitione male ablatorum incertorum, vel certorum, ſi non extant hi, quibus reſtitutio fieri debet, de iudi. c. cum ſint. Item circa matrimonium contractum clam, vel contra interdictum eccleſiæ. Item in omni publico crimine enormi. Item in oppreſſione filiorum. Item in homicidio. Item in falſo teſtimonio. Item in falſo inſtrumento. Item in periurio. Item in incœſtu. Item in corruptione monialium. Item in coeunte cum brutis, ſecundum d. gl. quam no. & ibi per doct. in ſingulis. † Sed hic inſurgit dubium, nunquid poſſit Cardinalis legatus abſoluere capientem ipſum Cardinalem. & dic breuiter, quod ſic, etiam in non mortis articulo: quia licet quis ſuſpectus iudex videatur ad vlciſcendum iniuriam propriam, xxiij. quæſt. j. c. j iij. q. v. quia ſuſpecti, l. j. C. ne quis in ſua cauſa, cum ſim. tamen quia excommunicatus non poteſt abſolui, niſi petat abſolutionē, xj. quæſt. iij c. plærunque, & c. cum aliquis; de eo, qui duxit in matrimonium. c. ſignificaſti: pro quo facit etiam illud Dantis Aligerij · Aſſoluer non ſi puo, chi non ſi pente, petendo ſe abſolui à legato, quem cœpit, vel capi fecit, videtur in eum, tanquam in iudicem competentem, conſentire, & ſuſpitio ceſſat, de re iudi. c. inter, cum ſimil. Et ita concludit Ioan. And. in addit. Spe. in tit. de legato. §. nunc dicimus, verſi. ſed quæritur, vtrum legatus. Et ſic intelligitur tex. in d. c. felicis, & in c. ſi quis ſuadente, xvij. quæſt. iiij. Et intellige, prædicta procedere, quando Cardinalis captus eſt legatus: alias enim non poteſt abſoluere, cum careat iuriſdictione; & ſic ad Papam recurrendum eſſet per abſolutionem, præterquam in articulo mortis: & ſic loquitur d. c. felicis. Et quia dixi non poſſe abſolui, qui nō petit, dic idem probari in c. quod quidam, de pœn. & rem. Sed poteſt quis quandoque inuitus, & impœnitens abſolui, puta teſtis, vt teſtimonium dicat in cauſa, ne principale negotium retardetur, c. veniens, in fin. & ibi gloſ. But.

& docto.de teſti,il.ij. & ibi Io. de Imo.& no.in c.ab excommunicato,de reſcrip.& Philip. de Fran.in c.ad hæc,de appel Tunc tamen remanet vinculum peccati,licet tollatur vinculum excommunicationis ſecundũ doct. per c. quod quidam, de pœniten. & remiſsio. quod eſt verum, & notandum.

Viceſimoſexto diſpenſat Epiſcopus cũ homicida in beneficio tantum,ne mendicet, c.ſtudeat, l.diſtinct. c.ij. de cler.pug.in duel.& Spe.vbi ſupra, verſi.xl, vbi ſecus dicit, quò ad officium,l.diſt c.miror.

Viceſimoſeptimo cum ſeruo promoto, ſi velit eum redimere,liiij.diſtinct.c.generaliter,& Specu.vbi ſupra,verſic. xlj.

Viceſimooctauo cum ſeruo monaſterij, vt promoueatur,liiij.diſtinct.c.multos,de ſer.non ord.de famulis, & c. eo.& tenet Spe.vbi ſupra, verſi.xlij.

Viceſimonono cum aſſumpto de ſua dioceſi in Epiſcopum,vt remaneat in primo beneficio, ſi nõ admittatur ad Epiſcopatum,ad quem fuit promotus,xcij.diſtinct.ſi quis Epiſcopus.& Spec.verſi.xliiij.

Triceſimo cum hæretico conuerſo,l.diſtinct.c. presbyteros,qui.de hæret.c.ad abolendam,de conſec.diſtinct. ij. c.ego Berengarius, & Spec.verſi.xlv.

Triceſimoprimo cum ſchiſmatico, l.diſtinct c.vt conſtitueretur. & Spec.verſi.xlvj.

Triceſimoſecundo diſpenſat Epiſcopus cum raptore, quo ad viaticum ei concedendum, de rap. c.ſuper eo. §.ſi vero. prędonibus enim diſpenſatione communicamus, xxiiij.q.ij.ſane. & tenet Spec.verſi.xlvij.

Triceſimotertio, vt recipiatur ex cauſa minor procuratio,quàm ſolita ſit,v.q.ij. c.relatum; & c.felicis, de cenſib.in vj.& Spec.verſi.xlviij.

Triceſimoquarto in minoratione tertiæ,vel quartę decimarum ex cauſa.v.quæſt.ij.priſcis, & c.viuo, xij. quæſt. ij.cap.fin.& Spec.verſi.xlix.& plenius verſi.lxxvj.

Triceſimoquinto in executione ſententiæ differenda, xj.q iij.c.cum apud. & Spe.verſi.l.

Triceſimoſexto cum ſortilego clerico, qui pro furto repe-

reperiendo ad aſtrolabij inſpectionem recurrit; qui de iure per annum celebrare non debet. de ſortil.c.ex tuarum, xxvj.q.v.c.contra idolorum,& c.peruenit.& Spe.verſi lj.

Triceſimoſeptimo cum clerico poſt quatuordecim annos,& non ante; vel ſi patiatur defectum in ſcientia, dum tamen non ſit minus rudis; vel etiam in ordinibus, dum tamen ſit in minoribus, & in breui poſsit promoueri in ſacros. Et dic,quo ad regimen eccleſiæ parochialis, ſeu plebis,vel quo ad dignitates,de electio.c.dudum,de ætate,& qualit.c.præterea. & c.indecorum,& plenius per Io.An. poſt Spe.in addi.Spe.vbi ſupra,verſi.iiij.vbi vide omnino. & in c.j.de æta.& qualit.in vj.

Triceſimooctauo cum eo,qui beneficium renuntiat,vt ſibi victum concedat in eo,argum. xvij. q. j. quamuis, de renun. ad ſupplicationem, etiamſi ob culpam remoueatur,ſecundum Spe.in verſi.liiij.

Triceſimonono cum eo, qui petit ceſsionem, ſcilicet vt vel cedat,vel remaneat, de renun.c.j. c.admonet, & c. quidam. & Spe.verſi.lv.

Quadrageſimo, quòd monachus in minoribus conſtitutus fiat Abbas,de æta.& qualita. c.tuam, & in Spe verſi. lvj.vbi omnino vide Ioan.Andr.in additio.dum refert antiquitatem.

Quadrageſimoprimo cum illis debet Epiſcopus diſpēſare,quos ſine titulo diſpenſatiuè promouit ad ſacros ordines,vt victum habeant,de æta.& quali.c.accepimus,de præbend.c.cum ſecundum, c.non liceat, & c. Epiſcopus. & Spe.verſi.lvij.

Quadrageſimoſecundo cum ſacerdote extraneo, vt occultè celebret, ſi literas,vel teſtes non habet facientes fidē de ſua ordinatione,de cler.pereg. c.fin. ad fin.lxxj.per totum,lxxij.diſtinct.per totum. & Spe.verſi.lix.

Quadrageſimotertio, quòd prælatus faciat perpetuum vicariū,de offi.vica.& ad hoc quia prælatus debet in propria perſona ſeruire in beneficio, quod ei datur propter officium,lxxvj.diſt.eos,c.primicer.& c.ſequen. & in Spec. verſ.lx.& verſ.clx.

Quadrageſimoquarto, quòd prælati inferiores poſſint

ſuos ſubditos excommunicare, de offi.or. c.ſi ſacerdos, & c.cum ab eccleſiarum: quia de iure communi non poſſent id facere, ſecundum Ioan.de Deo, in c. cum ſatis, de offi. Archi.& c.Archidiaconus,eod.tit.de foro compet.c.cum contingat: niſi de conſuetudine; licet poſsint ex cauſa interdicere diuinum officium, & eccleſiaſtica ſacramenta, d.c.ſi ſacerdos,ij.q.j.c.nemo. & Spe.verſ.lxj.

Quadrageſimoquinto diſpenſat Epiſcopus cum clerico percuſſore,c.j.de cle.percuſ.vide ibi per docto. & not. xlv.diſt.in ſumma,xlvj.diſt.c.ſeditionarios,j.quæſt.vij. ſi quis omnem. & Spe.verſi.lxij.

Quadrageſimoſexto cum rectoribus ad ſynodum non non venientibus,de maio.& obed.ſuper eo. poſſunt enim puniri niſi veniant, xviii.diſtinct. c. de eulogiis, & c. pen. & Spe.verſi.lxiii.

Quadrageſimoſeptimo, vt ſine vitio fiat tranſactio ſuper decimis. de tranſact. c.ſtatuimus, de re.permu. c.j. & ij. Idem & in beneficio,c.de cætero, de tranſact. & Specu. vbi ſupra,verſ.lxiiij.

Quadrageſimooctauo debet Epiſcopus diſpenſare cũ clerico depoſito, ne laico iudici tradatur, c.cum non ab homine,de iudi.quia ſemper in eo remanet character, & viuere debet clericaliter, l.diſt.c.accedens, lxxxj. diſtinct. c.dictum. ideo vero reordinatur, ſi reſtituatur, xj. q. iij. ſi Epiſcopus. & Spe. vbi ſupra, verſi.lxv. & dicetur infra in materia degradationis.

Quadrageſimonono, vt contumax non ſit contumax, de offi.deleg.c.conſuluit,de dolo, & contu.c.j.ij. cum dilecti,& c.cum olim,v.q.iij.præſenti.& Spe.verſ,lxvj.& dicetur infra.

Quinquageſimo poteſt Epiſcopus ex cauſa ante ſententiã ſequeſtrare fructus, de ſequeſt.c.pe.& fi.licet ſequeſtratio ſit regulariter interdicta.C.de prohi.ſequeſt.l.j.& Spe. verſi.lxvij.

Quinquageſimoprimo cum ſuſpecto de crimine ne condemnet,de præſump.c.literas, de dolo, & contu. c.cũ dilecti. & Spe.verſ.lxviij.

Quinquageſimoſecundo, quòd vir, & vxor ſeparatim viuant,

viuant, ne deterius inter eos contingat, c. tua nos, de iure iur. licet contra dicatur xxvij. q. ij. ſi vir, & vxor. & Spec. verſi. lxix. Quod eſt verum, ſi vterque velit caſtitatem obſeruare; alias alterum cogit Epiſcopus ad alterum redire per vinculum excommunicationis, d. c. tua nos quinimo poſſet vxor propria authoritate redire ad virum, nec expectare tenetur authoritatem Epiſcopi, ſecundum glo. in d. c. tua nos. quod nota. † Adde, quod non poſſunt coniuges ſe ſeparare, etiam vt ad religionem tranſeant, niſi Epiſcopus præſtet aſſenſum, nec ſoluitur matrimonium altero volente religionem ingredi, ſi alter diſſentiat, d. c. ſi vir. vbi gl. & doct. verum dicunt, niſi alter poſtea ratificet ingreſſum alterius, arg. xxxiij. q. v. c. mulier, quod nota.

Quinquageſimotertio poteſt Epiſcopus cogere clericum, vel monachum ratione iuramenti eſſe loco obſidũ, de iureiur. c. ex reſcripto. & Spe. vbi ſup. verſi. lxx. Et nota, poſſe clericũ, vel monachum obſides dari per eorum ſuperiorem, d. c. ex reſcripto, & c. vt pridẽ, per gl. xxiij. q. viij.

Quinquageſimoquarto, ſi prælatus diffidit de iure ſuo, poteſt rem, quam eccleſia poſsidet, dimittere, ſecundum quoſdã, ar. c. bonæ, il ij. de poſtu. præla. in ver. quod ſi contradicentibus. vbi vide omnino. & Spe. verſ. lxxj.

Quinquageſimoquinto, diſpenſat Epiſcopus in correctione morum, & in diſpenſatione rerum eccleſiaſticarum duce ratione, xij. q. j. c. præcipimus, xvj. q. j. non autem ſine ratione, & iuſtitia, xj. q. iij. quomodo, & c. illud, & c. plærumq;, xij. cognouimus, x. q. iij quia cognouimus. & Spe. vbi ſupra, verſ. lxxij.

Quinquageſimoſexto cum fure rei eccleſiaſticæ, vt ſibi pœna mitigetur, xij. q. ij. c. firmitatis, xiiij. q. vj. c. ſi res, l. diſt. ſi quis presbyter, xvii. q. iiij. ſi forte: & quod poſt peractam pœnitentiam, vel partem eius poſsit ad ſacros ordines promoueri, c. fi. de fur. & Spe. verſi. lxxiiij.

Quinquageſimoſeptimo, vt ſeruus eccleſiæ benemeritus cum peculio manumittatur, xij. q. ij. ſi quos, de ſeruis, & c. cum redemptor. & Spe. verſ. lxxiiij.

Quinquageſimooctauo, quòd res eccleſiæ tẽpore chariſtiæ vendantur pro eleemoſyna pauperũ, & pro redemptione

ptione captiuorum, x.q.j.c.ij.xij.q.ij.c.auarum, & c. gloria, c.ſa rorum,& ſeq. & Spe.verſi.lxxv.

Quinquageſimonono cum eccleſia parochiali, vel ſacerdote eius rectore dimittendo ei quartum decimarum ſibi debitam, c.de quarta. de præſcrip xvj.q.ij. Epiſcopus ſi tertiam, x.q.iij.relatum, & Spe, vbi ſupra.verſic.l xvj. vbi etiam dicit, idem eſſe & in alijs iuribus ſpiritualibus, ſeu Epiſcopalibus per c. paſtoralem, de donatio. & ibi dicetur. Et quod per Ioan. And. in ca. cum venerabilem, de cenſib. in glo.ij.in nouel. Quod intellige cum conſenſu capituli, non aliter. de his, quæ fiunt à præla. & c. nouit. & tenet, vbi ſupra.

Sexageſimo, ſi pater exhæredato filio inſtituerit eccleſiam, poteſt Epiſcopus reſtituere filio hæreditatem, xiij. q. ij. ſi quis iraſcitur. & Spe vbi ſupra, verſ.lxxvj. vbi etiam dicit, idem ſi pater credidit ſe non habiturum filios, & eccleſiæ contulit bona ſua, vſufructu ſibi retento, & poſtea ſibi filius naſcatur, xvij.q.iiij.quicunque.

Sexageſimoprimo, vt ſuſpenſus, in quo ſigna pœnitudinis apparuerunt, apud eccleſiam ſepeliatur, xiij. quæſt. ij. quicunq; : ſecus ſi fuerit impœnitens, xxiij.q.v.placuit, ſecundum Spe vbi ſupra, verſi.lxxviij.

Sexageſimoſecundo, quod ſacerdos in cauſa ciuili teſtimonium ferat, xiiij. q.ij.quanquam. & Spec.vbi ſupra, verſ.lxxix. & aliàs infra dicetur.

Sexageſimotertio, ſecundum quoſdam in iuramento metu extorto, ſecundum Spec.verſ.lxxx. Et plenius tit.de leg. §.nunc oſtendendum, verſ.xxiiij.vbi vide omnino.

Sexageſimoquarto, quod vna eccleſia ex cauſa faciat alteri eccleſiæ partem de decimis, & primitijs, xvj.q j.c.decimas, §. quod autem dicitur, & c. ſtatuimus. ſecundum Spe.verſ.lxxxj. vide glo.in Clem.conſtitutus, de rel.do.

Sexageſimoquinto, quod conferat decimas monaſterio patronus malè detentas à laicis, in quarum poſſeſsione nõ erat eccleſia, xvj.q.j.c fin.de his, quæ fiunt à prælat. c.cum apoſtolica. & Spe.verſ.lxxxij.

Sexageſimoſexto, vt præſentatus ab Epiſcopo patrono eccleſiæ admittatur ſine examinatione, Spec. verſ.lxxxiij.

vbi

vbi dicit præſumi pro eo.

Sexageſimoſeptimo, vt Abbas conferat inueſtituram in eccleſijs per eum ſibi collatis, xvj. quæſt. ij. viſis. & ſpecul. verſi. lxxxiiij.

Sexagemooctauo, vt eccleſia det clericis ad vitam eorũ de ſuis poſſeſsionibus, xvij. quæſt. iiij. c. clerici, & c. ſi Epiſcopus, xij. q. ij. c. ſæpe. & Spe. verſ. lxxxvj. vbi etiam dicit, quod etiam Epiſcopus de poſſeſsionibus eccleſiæ ſuę dat ſeruitoribus ſuis ad vitam eorum, & de proprijs in perpetuum, xvj. quæſt. vj. c. illud quia & ſucceſſor eos alere tenetur, xij. quæſt. ij. hæc huius. & Specu. ibidem, & aliàs infra dicetur.

Sexageſimonono diſpenſat Epiſcopus in pœna pro immunitate eccleſiæ violatæ, xvij. q. iiij. ſi quis contumax, ar. xij. q. iiij de viro. Spe verſ. lxxxvj.

Septuageſimo cum monaſterijs in tributis ſibi dandis, xviij. q. ij c. Eleutherius. & Spe. verſ. lxxxviij

Septuageſimoprimo cum clerico ſuo, vt poſsit ad alterius Epiſcopatum electus tranſire, xix. q. ij. dic à contrario ſenſu, lxxij. diſt. per totum.

Septuageſimoſecundo cum monachis, vt habere poſſint cellulas intra clauſtrum, xviij. q. ij. c. de monachis, c. cellulas, & c. nullus. quod etiam poteſt Abbas facere cum benemeritis. xx. q. vlt. c. fin. & Spe. verſ. xc.

Septuageſimotertio in tempore velandi virgines, de temp. or. c. fin. & Spe. verſ. lxxxj. & glo. or. in d. c. fi. vbi plenius; alias non niſi ex cauſa, præterquam in certis feſtiuitatibus, xx. q. de votis. Spe. ibidem.

Septuageſimoquarto poteſt Epiſcopus mitigare pœnã ſecundum modum canonum, xxiij. q. iij. c. forte, de pœniten. diſt. vj. c. j. in fi. de offi. leg. c. niſi. & Spe. verſ. xcij.

Septuageſimoquinto diſſimulando, vel correctionem dilatando ex cauſa, xxiiij. quæſt. ij. c. non poteſt. & Spec. verſi. xciii.

Septuageſimoſexto parcendo teſti, ne perſonaliter puniatur, xxiii. q. v. c. i. ad fin. & Spe. verſ. xciiii.

Septuageſimoſeptimo releuando excommunicationem, ne plus debito negociũ principale detur, de except.

 c. Apo-

c. Apoſtolicæ, de teſti. c. veniens, in vj. ſed ſecus in interdicto loci, c. præſenti, de ſent. excom. in vj. Intellige, quòd in interdicto loci non poteſt, ſecundum Ioan. An. in addi. Spe. verſi. xcv.

Et nota ex prædictis, quòd ne probatio pereat, poſſunt abſolui teſtes excommunicati, d. c. veniens, in fi. & ibi glo. & docto. quod verum eſt, ſi fuerunt excommunicati poſt appellationem, alias ſecus, ſecundum d. gl. quæ etiam dicit verum eſſe, ſi aliter veritas probari non poſsit; alias ſecus, vt ibi; vt dixi ſupra, verſ. xxv. vbi vide, & adde hęc dicta, & nota perpetuo.

Septuageſimooctauo diſpenſat in modica iniuria, ſi iniurians ex ſententia ſit infamis, de re iud. c. curate, ij. q. iiij. notandum. & Spe. verſi. xcvj.

Septuageſimonono poteſt diſpenſatiue Epiſcopus deferre friuolæ appellationi propter ſcandalum euitandum, de appellat. c. conſtitutus, ij. q. vij. appellatione pendente. Quod de iure facere non tenetur; immo ſi defert, punitur in xx. lib. argenti, ij. q. vj. §. ſunt etiam quoque, verſi. ſi quis etiam. & Spe. verſ. xcvij.

Octuageſimo cum clericis concubinarijs, de coha. cleri. & mu. c. clericos, & c. veſtra: niſi irregulares effecti ſint. & Spe. vbi ſupra, verſi. xcix. & eodem tit. §. iuxta, verſi. in ſuſpenſis:

Octuageſimoprimo cum clericis non reſidentibus in eccleſia, de cle. non reſid. c. ex parte, c. tua, & c. fin. Spe. vbi ſupra, verſi. c.

Octuageſimoſecundo cum duobus in diſcordia electis, vt vnus habeat dignitatem, alter verò aliquid vltra ſolitum, c. niſi, de præbend. lxj. diſtinct. c. Hoſius, xij. quæſt. j. illa. & in Spe. verſ. cj.

Octuageſimotertio, vt aliqui campanas habeãt, de priuileg. c. patentibus, & Spe. verſ. cij.

Octuageſimoquarto, vt ex vna præbenda fiant duæ ex cauſa, c. vacante, c. maioribus, & c. dilecto, de præben. j. q. iij. c. fin. & Spe. verſ. ciij.

Octuageſimoquinto, vt Capellæ vniantur pro augmento præbendarum, cap. expoſuiſti, de præbend. & Spe.

Specul. verſicu. ciiij. vbi vide.

Octuageſimoſexto, quòd ex iuſta cauſa clerici peregrini in ſua dioceſi recipiantur, & ſine literis commendatitijs celebrent, c. ad decorum, de inſtitu. c. fin. de cler. pereg. de conſe. diſt. j. vnicuiq;, & c. clericos, alias è contra, lxxij. diſtinct. c. j. & ij. Spe. verſ. cv. & verſ. lxxxix.

Octuageſimoſeptimo poteſt diſpenſatiuè ratificare geſta prædeceſſoris, licet inualida propter defectum conſenſus capituli, c. cum vos, & c. Apoſtolicæ, de his, quæ fiunt à præla. & Spe. verſ. cvj.

Octuageſimooctauo poteſt ex cauſa retinere fructus beneficij vacantis, c. j. ad fin. vt eccl. benefi. & Spe. verſ. cvij. quod multoties faciunt prælati, & Papa, forte potius ob auaritiam, quàm ob aliam cauſam. Sed vide ibi per Ioan. And. in nouel. ſuper vlt. colum. & quod not. in Clem. ſi vna, de re. eccl. non alien.

Octuageſimonono poteſt Epiſcopus dare monaſterijs priuilegia exemptionis, c. cum olim, & c. ex ore, de priuil. xvj. q. j. peruenit. Spe verſ. cviij.

Nonageſimo poteſt Capellas concedere monachis, c. paſtoralis, de dona. & Spe. verſ. cix.

Nonageſimoprimo diſpenſat Epiſcopus breuiãdo pœnitentiam decem annorum ſacrilego, qui contraxit matrimonium cum moniali, xxvij. quæſt. j. cap. virginem. & Spe. verſi. cx.

Nonageſimoſecundo cũ frequenter nubentibus, xxxj. q. j. c. de his, cum glo. & Spe. verſ. cxij.

Nonageſimotertio, vt adultera ponatur in monaſterio, quam vir nolit recipere, xxxij. quæſt. j. c. de Benedicto. Adulteros verò poteſt excommunicare, xxxij. q. v. c. præceptum. & Spe. verſi. cxiij.

Nonageſimoquarto poteſt Epiſcopus ſeparare maleficiatos poſt triennium, xxiij. q. j. c. ſi per ſortiarias, de frigi. & malef. c. fin. & alias plenius infra dicetur.

Nonageſimoquinto in mitigando pœnam matricidæ, xxxiij. q. ij. latore, & in Spe. verſ. cxv. quod intellige † de 16
pœna iuris canonici, quę eſt, ꝙ ſtet per annũ ante portã eccleſiæ, nec intus ingrediatur, poſt annũ intret, ſed nõ communi-

municet, niſi poſt triennium; quo finito per ſeptem annos oblationes faciat: quibus temporibus carnē non edat, & vinum non bibat, niſi diebus Dominicis, atque feſtiuis, & à paſcha vſque ad pentecoſten. Item ſemper vadat pedeſter, & arma non portet, niſi contra Saracenos, & ieiunet tribus diebus per hebdomadam, ab vxore non ſeparetur, ne fornicationem committat; corporis Chriſti particeps fiat ante mortem per tres annos, d. c. latronē, de quibus poteſt Epiſcopus relaxare ex cauſa, vt ibi in fin. Quod nota, quia ſecundum glo. ibi poteſt Epiſcopus diminuere pœnitentiam iniunctam a Papa, & ibi probatur: ſed illud eſt ideo, quia Papa ibi permittit expreſsè; alias ſecus eſſet, vt ſupra diximus. Sed vide plenius in Spe. de lega. §. nunc oſtendendum, verſi. xxvii. & ibi Ioan. And. in addit. l. diſt. accedens. De iure tamen ciuili diuerſa eſt pœna contra matricidam inducta, ſcilicet vt inſutus culeo cum cane, & gallo gallinaceo, viperá, & ſimia in mare, vel in fluuium projiciatur. inſtit. de publ. iud. §. alia demonſtratio. Pœna verò occidentis vxorem, de iure canonico ſtatuta ponitur, xxxiii. q. ii. c. admonere: ſed de iure ciuili ponitur in l. i. ff. de parrici. Bart. in l. cum pater. ff. eod. tit. & inſtit. verſi. ſupradicto. Idem dicitur de occidente ſponſam, ſecundum Bart. in d. l. cum pater; quia appellatione vxoris & ſponſa continetur, vt ibi. Quod eſt verum etiā in materia ſucceſsionis. l. non ſine, & ibi Bald. C. de bonis, quę liberis. vbi Barto. dicit eſſe verum etiam ex interpretatione extenſiua. Et facit, quia ſponſi coniuges dicuntur, xxvii. q. ii. c. coniuges, & c. coniux: alias ſponſus pro genero intelligitur, ead. q. & cau. c. egreſſus, quod nota pro ſtatutis. Sed alius homicida voluntarius ſemper. i. horis debitis iacere debet ad ianuam templi, & communione carere vſq; ad finem vitæ. Pro caſu vero occidens, quinque annis pœnitere debet, i. diſt. c. eos verò, & c. ſi quis voluntarie.

Et quia ſupra dixi matricidam debere eſu carnium carere. vel abſtinere; † quæro incidenter, an prohibitus edere carnes, poſsit edere oua, & caſeum, ſeu lac? Reſpondeo quod non; quia ouum dicitur caro liquida, & lac dicitur ſanguis colore mutato, glo. eſt ſing. in d. c. admonere, verſ.

11

car-

carnem. Ideo ieiunans à carne non debet comedere oua, vel caſeum, ſeu lac, iiii. diſtinct. c. denique. Contra probatur, lxxxii. diſtinct. c. presbyter, ibi, ſine carne, iuncta glo. in verbo, ſanguine, vt intelligatur poſſe recreari cum lardo, lacte, & ouis, qui non poteſt edere carnes; & infra dicetur. Item ieiunantes à carne non poſſunt edere piſces magnos, ſed paruos ad ſaturitatem, vt ibi: hoc tamen non ſeruat vſus.

† Quid de lardo, nunquid veniat appellatione carnis? 12
Reſpon. non, in materia, de qua loquimur: quia prohibitus edere carnē, poteſt edere ſagimen, ſcilicet lardum, ſecundum gloſ. in d. c. admonere, & probatur in d. c. presbyter. lxxxii. diſtinct. vbi iuncta glo. in verbo, ſagimen, dicitur, quòd quando licet comedere oua, & lac, licet comedere lardum, ſeu ſagimen, quamuis prohibita ſit comeſtio carnis: vt ibi dicitur in presbytero deprehenſo in fornicatione, cuius pœna ponitur in d. c. presbyter. Nec prætereo, quòd tex. not. in l. i. C. de ero. mil. anno. lib. xii. ponit lardum, & carnem tanquā diuerſa; & ſic videtur probare lardum non eſſe carnem. Et ideo Ioan. de Imo. dicebat in quæſtione de facto, quòd vendens lardum die feſtiuo non punitur pœna ſtatuti punientis venditorem carnium. Sed Ludo. Rom. tenebat contrarium, & reſpondebat ad d. l. j. quòd loquitur ibi text. de carne veruecina, & non de carne ſimpliciter: ideo lardum ponitur ibi tanquā ſpecies ſeparata, ſcilicet à carne veruecina, non à carne ſimpliciter: ſed ſtatutum loquebatur ſimpliciter de carne, igitur &c. & ita retulit in ſcol. do. meus Bar. Cœpo. qui tunc ſcholaris do. Ioan. de Imo. interfuit allegationibus eorum in quæſt. de facto. Ego pro nunc approbo opi. Ludo. quæ etiam domino meo placebat.

Redeo nunc ad materiam diſpenſationis, & dico, quòd etiam Epiſcopus diſpenſat cum ſolenniter pœnitente, ſcilicet cum inceſtuoſo in matrimonio contrahendo, xxxij. q. ij. ſi quis cum duabus, & c. in adoleſcentia, & c. antiqui, Spe. vbi ſupra, verſi. cxvj.

Nonageſimoſexto cum eo, qui per errorem cognouit ſororem ſuæ vxoris, xxxiij. q. ij. in lectū. & Spe. ver. cxvij.

No-

Nonageſimoſeptimo diſpenſat cum incœſtuoſo ſimpliciter, de eo, qui cog. conſan. vxoris ſuæ, c. ex literis, xxxv. q. iij. c. de incœſtuoſis, ad fin. & q. viij. c. de gradibus, & c. hæc ſalubriter, ad fin. & in c. inceſtuoſi. & Spe. vbi ſup.

Nonageſimooctauo, vt qui ſeparatur ab vxore propter conſanguinitatis impedimentum, poſsit cum alia contrahere, xxxv. q. vj. ab iſto die. & Spe. vbi ſupra.

Nonageſimonono diſpenſat contra ſententiam, quæ tranſiuit in rem iudicatam, ead. q. §. j. de in integ. reſt. c. ex literis; & Spe. verſ. cxviij.

100. Cum raptoribus mulierum, vt euadant pœnam legalem, & acta pœnitẽtia contrahant cum raptis, xxxvj. q. ij. c. tria, de rapto. c. j. & Spe. verſ. cxix.

101. Super ſtatu eccleſiarum, vt eas faciat numero pauciores, ſi plures ſunt, vel etiam minores numero, ſi nequeant de proprijs fructibus ſuſtentari, de conſe. diſt. j. c. omnes baſilicæ. & Spe. verſ. cxx.

102. Quòd numerus Canonicorum minuatur, vel augeatur, de conſtitu. ex parte. à contrario ſenſu, de verbor. ſigni. c. fin. de inſtit. c. j. & ij. de conceſ. præben. c. ex parte. & Spe. in d. verſ.

103. Quòd nouus perſonatus fiat in eccleſia, de conſue. cum olim, & ibid. Spe.

104. Quòd Miſſa cantetur in oratorijs, de conſe. diſt. j. c. concedimus, c. clericus, & c. ſi quis. & Spe. verſ cxxj.

105. Cum presbytero, qui ſub vno canone duas Miſſas celebrauit, de conſe. diſt. ij. c. relatum, & c. comperimus, & in Spe. vbi ſupra, verſ. cxxij.

Ex quo nota, quòd non eſt permiſſum ſacerdoti dicere plures Miſſas, & in vna tantum corpus Chriſti aſſumere, d. c. relatum. Item nec in vna Miſſa poteſt corpus Chriſti aſſumere dimiſſo ſanguine, d. c. comperimus.

106. Diſpenſat Epiſcopus in mitigando pœnam ſacerdotis, cuius negligentia mures roſerint euchariſtiam: quo caſu pœnitẽtiam xl. diebus agere debet, vel ſi tota, vel eius pars perdita ſit, quo caſu triginta diebus pœnitere debet, de conſe. diſtinct. ij. qui bene: & ibi Spe verſ. cxxiij. Si verò ſanguis in terram ſpargatur, quadraginta dierum pœnitẽ-

nitentia peragi debet, ead.diſtin. ſi per negligentiam. vbi omnino vide plures caſus,& quid agendum ſit, cùm ſanguis effunditur.

107. Diſpenſat Epiſcopus, vt alius ſacerdos celebret Miſſam in altari, in quo ipſe Epiſcopus eadem die Miſſam celebrauit, de conſe.diſt.ij.c.fin.in glo.nam de iure ſecus eſt,vt ibi in tex. & tenet Spe.in verſ.cxxiiij.per c.j.de conſe.diſt.j. Sed errauit in hoc tex.quia tex. cum glo. eſt in d.c.fi.quod incipit,in altari.

108. Vt Iudæus ſtatim ex cauſa baptizetur, de conſe: diſtin.iiij.ne quid abſit. & Spe.verſ.cxxv. Tu adde, quòd debet Iudæus tunc in baptiſmo per ſe reſpondere, ſi loqui poteſt, alias non tenet baptiſmus, cùm dici debeat: Ioannes vis baptizari;volo, & reliqua : licet in paruulis loqui per ſe non valentibus admittatur reſponſio per alium, de conſe.diſt.iiij.c.cum pro paruulis.

109. Cum ignoranter rebaptizato, cùm eſſet paruulus, ſi neceſsitas, & illius merita, & eccleſiæ vtilitas poſtulet, de conſe.diſt.iiij.qui bis. & Spe.verſi.cxxvj. ſecus.ſi ſcienter quis fuerit iterum baptizatus : quo caſu vij. annis debet pœnitere, d.c.quibus.

110. Cum pœna presbyteri baptizantis cũ veteri chriſmate, ead.diſt.ſi quis de alio. & Spe.verſi.cxxvij Debet enim ſingulis annis chriſma nouum confici ; & per ſingulos annos per dioceſim deſtinari ad ſingulos rectores eccleſiarum, ead.diſt.c.omni tempore.

111. Quòd alius presbyter ſignet in fronte puerum, quem Epiſcopus baptizauit, ſi omnes ipſe propter multitudinem ſignare non poteſt, d.c.omni tempore, xxv. diſt. c.fin.& Spe.verſ.cxxviij.vbi etiam ſubdit,quòd ipſe ſolus Epiſcopus poteſt infantes in fronte chriſmare, de conſue. c.iiij.de conſecr.diſtinct.v.c.manus,de ſac.vnct.c.v.verſi. quia verò.

112. Cum monacho ſcienter extra clauſtrum carnes comedente, de conſe.diſt.v.c.carnem. & Spe.verſ.cxxix. eſt enim vſus carnis monacho interdictus, vt ibi ; alias per ſex menſes recluſus pœnitentiam facere debet, vt ibi tex. † Quod eſt verum, niſi ſit factus Epiſcopus, quia tunc ſi

non

non ſubiacet regulæ monachali, ſecundum glo. ibi. & alias dixi ſupra in iſto libro de quæſtione, in monacho electo ad Epiſcopatum, vbi vide
14 † Sed an vinum poſſit bibere Monialis? Reſpon. quòd non: immo etiam ſacerdos bibere prohibetur; quoniam vinolentum Apoſtolus damnat, & vetus lex prohibet ſacerdotes, qui miniſtrant in templo Dei, vinum, & ſiceram bibere, ne crapula & ebrietate grauētur corda eorum. Sicera autem dicitur lingua Hebræa omnis potio, qua quis poteſt inebriari, xxxv. quæſt. j c. vinolentum. Quinetiam vinum nutrit luxuriā, ſi percipiatur vltra menſuram, ead. q. c. luxuriam: cuius vini primus inuentor fuit Noe, qui prior vineam plantauit; & cum ignoraret vini naturam, ſupra modum bibens primus inebriatus eſt. Et ſic patet, quòd vinum autori ſuo
15 non pepercit, xxxv. q. j. ſexto die. † Sed quis primus in Italiam vinum adduxit, Plinius lib. iiij. refert, qui in lib. vij. c. xxij. etiam Staphylum dicit primum aquam vino miſcuiſſe. quod nota. Et adde,
16 † quòd ebrietas maximè vetatur, quæ omnium fons eſt vitiorū, ac ſi quis ebrius fiat, à communione ſpatio triginta dierum ſubmoueatur, aut ictibus feriatur, eadem quæſt. & cauſ. ante omnia. vbi dicit glo. not. quòd non poteſt Epiſcopus verberationē clerici committere laico per c. vniuerſitatis, de ſent. excom. niſi ſit incorrigibilis, c. vt factum, eod. tit. Et limita verum eſſe, niſi vnica fuerit ſecundum Spe. de accuſ. lxxxij. verſi. & nota. vbi dicit, quòd ob vnicam ebrietatem clericus nō poteſt ſuſpendi, vel deponi. Et ſupplendo ad materiam ebrietatis, ſcias, quòd ebrietas eſt leuis culpa, glo. eſt in l. fi. §. fin. C. de repu. vnde faciens delictum mitius puniri debet, ſecundum Barr. in l. reſpiciendum. §. delinquunt; & in l aut facta, in prin. ff de pœnis, & in l. diuus. ff. de offic. præſid. Quod intellige, ſi ebrietas eſt magna, quia tunc delictum attenuat; non ſi parua, quia tunc delictum non excuſat, vt inquit Bald no. in l data opera. C. qui accuſ. non poſſ. facit l. omne delictum, §. ij ff de re mil. in caſu vero l. j. C. ſi quis Imperato. maledix. ebrietas excuſat ſecundum Angel. ibi. Et adde hic ad materiam de vino, & ebrietate, quod pulchrè notat Plinius de naturali hiſto-

ria;

ria, libro xiiij. cap. xxij. ita Specul. vbi ſupra.

113. Diſpenſat Epiſcopus cum clerico, vt vadat in peregrinationem, de conſe. diſt. v. c. non oportet, de voto. c. magnæ, ad fin. c. pen. & fin. & Spe. verſ. cxxx. Nam ſine licentia Epiſcopi non poteſt clericus peregrinari, d. c. non oportet, il ij. & not. in l. ſi qua per cal. ad fin. C. de Epiſco. & cler.

114. Quòd clerici iaceant in proprijs domibus, ibique comedant, & not. ſupra, de vit. & hon. cler. c. quoniam, à contrario ſenſu. & not. j. q. ij. ſacerdos, & ibi gloſ. licet olim contra, xij. q. j. c. neceſſaria, de conſe. diſt. v. c. in omnibus, & vbique, per glo. & Spe. ver. cxxxj.

115. Reducit Epiſcopus diſpenſatiuè fugitiuos ad clauſtrum, de reg. c. fin. xviij. quæſt. ij. Abbates, & Specu. verſi. cxxxij.

116. Diſpenſat Epiſcopus, quòd ea, quæ ſimpliciter ſe vouit Deo velum aſſumens, non tamen profeſſa, matrimonium contrahat, ne deterius faciat, cap. conſuluit, qui cle. vel vo. Sed vide melius eo. tit. c. rurſus, & in c. j. de voto, in vj. & in c. ſi. xxij. q. iiij. & in Spe. verſi. cxxxiij.

117. Diſpenſat in voto, vt in melius commutetur, de voto, c. j. & c. ex multa. Quod verum, niſi in Hieroſolymitano, eo. tit. per tuas, & c. ex parte, & c. magnæ. Item niſi in voto continenti, eo. tit. c. j. & Spe. ver. cxxxiiij.

118. Diſpenſat Epiſcopus, vt in defectum regularium monaſterium de ſecularibus clericis ordinetur, de reli. do. c. inter quatuor. & ibi omnino vide Ioan. And. in nouella ſuper glo. j. & in tex. quia aliter, nót. xix. quæſt. iij. quæ ſemel, de reb. eccl. non alienan. c. poſſeſsiones, & Spe. vbi ſupra, verſi. cxxxv.

119. Recipiendo ſecundum præſentatum à patrono eccleſiæ, vel altaris primo omiſſo, de iure patro. c. cum auté, & c. paſtoralis; & in Spe. vbi ſupra, ver. cxxxvj.

120. Diſpenſat cum ſacerdote incauto, qui peccat in officio, de celeb. miſſ. c. ſi. & Spe. verſi. cxxxvij.

121. Quòd infirmus, vel alia cauſa vrgente, quis comedat carnes in die ieiuniorum, de obſeru. ieiu. c. conſilium. & Spe. verſ. cxxxviij.

122. Vt eccleſia parochialis fiat monaſterium, de eccle. ædif. c. ad audientiam, xij. q. ij. bonæ, de do. c. Apoſtolicæ. & Spe. verſi. cxxxix.

123. Quòd ſponſi de futuro ſe abſoluant, ne deterius contingat, c. præterea, de ſponſ. & Spe. verſ. cxl. Secus eſt autem in ſponſalibus de præſenti, qui non poſſunt diſſolui: quia quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, xxxiij. q. ij. quos enim, & c. quos Deus.

124. Vt puella nubilis dimittat ſponſum minorem xiiij. annis, & contrahat cum alio, ne fiat deterius, c. ex literis, de deſpon. impub. licet contra no. eo. tit. c. à nobis, & c. de illo. & in Spe. verſ. cxlj.

125. Vt confirmet, vel impediat ſponſalia iuxta formã, c. cum in tua, de ſponſa. & Spe. verſ. cxlij.

126. Cum filijs presbyterorum, vt alantur à parẽtibus, c. cum haberet, in fin. de eo, qui du. in mat. licet aliter not. xxxv. q. iij. c. ij. & q. vij. c. j. C. de natu. li. aut. licet patri. & in c. per venerabilem, in fi. qui fil. ſint legit.

127. Vt valeat diſpenſatio ex falſa cauſa obtenta, quæ aliàs non valeret, de conſang. & affin. c. quia circa. & Spe. vbi ſup. verſ. cxliiij.

128. Cum adulterio confeſſato ſponte à muliere, niſi perſeueret in illo, c. ex literis, de diuor. in Spe. verſ. cxlv.

129. Cum accuſatore non probante mitius puniendo, ij. q. iij. c. Paulum. & §. notandum, de cal. c. cum dilectus, de electio. in vj. c. ſtatuimus, in fin. & Spe. verſ. cxlvj. ſed omnino vide in Spe. eod. §. verſi. ſed nunquid cum accuſatore, vbi plenius loquitur.

130. In numero, & qualitate compurgatorum. de ſimo. c. inſinuante, ij. q. v. c. omnibus, de purg. cano. c. ex tuarũ. & in Spe. verſ. cxlvij.

131. Cum eo, qui ſimpliciter facit homagium propter beneficiũ, de ſimo. c. ex diligenti. Sed quis diſpenſat cum directè ſimoniaco, vide plenius in Spe. de leg. §. nũc oſtendendum, verſ. xxiij.

132. Vt clericus ſcholaris, vel peregrinus locet ad tempus fructus beneficij ſui, c. ne præla. vi. ia. c. fin. de voto. & in Spe. verſ. cxlix.

133. Cum

133. Cum homicidis,& parricidis quòd contrahant matrimonia.de his,qui fil.occi.c.j. xxxiij.cap.ſeculares, cap. interfectores , & cap. in adoleſcentia. & in Specul. verſicu. cl.

134. Poteſt Epiſcopus eccleſias parochiales diuidere,& vnire conſenſu eorum,quorum intereſt, dum tamen non appelletur,de exceſ.præla.c.ſicut vnire. alias ſecus, xiij.q.j.§.ſicut duo, x.diſtinct.c.j.de relig.do.c.conſtitutus,& in Spe.verſ.clj.Et vide,quod not.xvj.q.j.c.quicquam.

155. Poteſt Epiſcopus dare priuilegium monachis de non dandis decimis Epiſcopalibus, quæ conſiſtunt in quarta,ſcilicet præteritis,præſentibus,& futuris.de priuileg.c.quia, c.ex ore, & c.cum olim, xvj.q.j. c.peruenit. & in Spe.verſ.clij.

136. Cum filijs patronarum occidentium rectorem eccleſiæ,ſcilicet quòd poſsint in monaſterijs ad honorem aſſumi, c.in quibuſdã,de pœnis, xxiij.q.viij. c.ſi quis membrorum. & ar.xvij.q.iiij.de fil.presbyt. ſcilicet admittendo eos per actum contrarium,ſcilicet ad electionem, & alios actus, ſecundum Spec. verſ.cliiij.

137. Cum criminoſo publicè celebrante,ſecundum Inno.in c.j.de cler.pereg.& in Spe.verſ.cliiij.

138. Cum excommunicato miniſtrante, quo ad beneficium, de cler.excommun.min.c.poſtulatis.j.reſponſo, & c.ij. Inno. in d. c. dilectus, de tempo.ordinan. ſecundum Spe.verſi.clv. dicit d.c.poſtulatis, non loqui hoc caſu, ſed quando excommunicatus beneficium recepit : & tenet Spe.verſ.xvj.nec etiam facit d.c.ij. ſecundum Spe. & vide ſupra, verſ.xiiij.

139. Poteſt ex cauſa diminuere pœnitentiam iniunctã à Papa, ſecundum Spe.verſi.clvj.& plenius in titu. de lega. §. nunc oſtendendum, verſi. xxvij. & ibi Ioan.And.in additio. & dixi ſupra, verſi. xcv. l. diſtinct. c. accedens, xxxiij. quæſt.ij. c.latorem, & in authent.interdicimus,de Epiſ.& cler.

140. Vt clericus abſoluatur ab eccleſia, in qua ordinatus eſt,& in alia collocetur, lxxiiij.diſtin.c.quorundam. & Spe.verſ.clvij.

141. Cum dictatore vindictæ ſanguinis, ſi exiuit citra membri mutilationem, c.j. de cler.pug.in duel. c. ſententiam, ne cler.vel mon. Spe.in d.verſ.quando autem: alias ſolus Papa diſpenſat, vt ibi per c.j.de corp.vit.de cle.ęgro. c.presbyterum. Sed Papa etiam non diſpenſat cum homicidio voluntario, ſecundum Spe.verſ.quando autem, prę-alleg. & plenius eod. tit. §.nunc habetur, verſi.v. cum homicida. vbi vide.

142. Ne quis ad tempus teneatur reſidere in eccleſia parochiali, c.licet canon, de elect.in vj.§.fin.& in Specu.vbi ſup.§.nunc de Epiſcoporum, verſ.clix.

143. Diſpenſat Epiſcopus circa pœnam, d. c. licet canon. ſuper tardando ſacerdotio per vij. annos ſecundum formam, c.cum ex. eod.tit.& lib.& Spe.vbi ſupra.

144. Vt quis in maiori eccleſia non perſonaliter, ſed per vicarium ſeruiat, in eccleſia parochiali dignitate annexa, de præben.c.extirpandæ, de æta.& qual.c.eam te: & in Spe.verſ.clx.& dixi ſupra verſ.xliij.

145. Diſpenſat cum eo, qui factus ſit ineligibilis, quia receperit electionem factam per abuſum ſecularis poteſtatis, c.quiſquis, de elect.& in Specu.verſ.clxj. & in §.iuxta, verſ. ſunt quoque. ibi xv.&c.

146. Diſpenſat Epiſcopus, vt corpora ſanctorum transferantur de loco ad locum, de conſe.diſtin.j.c.corpora,& Spec.verſ.clxiij.

147. Vt reliquiæ ſanctorum ex cauſa de eccleſia extrahantur, & ne diuina celebrentur in ea. c. ij. de iure pat. & Oeconomum ponere in ea, de offi.ord.c.cum nos. & Spe. vbi ſupra.

148. Cum monacho, vt vagetur, ſecundum Inno. in c. fin.de renun. & Bald.in mar.verſ.Abbas, verſ.ij.

149. Cum minoribus, vel adultis regulariter, niſi quando prohibitum reperiatur. ſecundum docto.& Archid.in c.at ſi clerici, de iudi.

150. In pœna, quam electus nondum confirmatus poteſt imponere, ſecundum Archid.vbi ſupra.

151. Cum clerico prohibito ordinari, poſt prohibitionem ordinato furtim, ſi velit ad religionem tranſire, cap. fin.

ſin. de eo, qui fur. or. ſu.

152. Cum eo, qui ſola intentione commiſit ſimoniam, glo.eſt no.in c.tua, in fin.de ſimo.quæ dicit, quòd ſola intentio facit ſimoniacum, ſicut & ſola ſpes facit vſurariũ, xiiij.q.iij.c.j.&ar.de vſu.c.conſuluit. & tenet Bal.in rubr. C.de vſu.ij.colum.vbi vide, quòd dicit vſurarium teneri ad reſtitutionem vſurarum, & mentalium, per not. in d. c. conſultus.

153. Diſpenſat Epiſcopus cum clericis depoſitis, condemnatis, vel degradatis ſolo verbo, vt plenè in Spec.de leg. §. nunc oſtendendum, verſi. ix. vide glo.l.diſ.miror.

154. Diſpenſat in caſibus poſitis, lxviij.diſtin. c.quamuis, & c.chorepiſcopi. Hos caſus pro maiori parte ponit Spec.vbi ſupra, & dominus Bonaguida de Ari. in ſuo tracta.de diſpen.

† Sed Spec.in tit.de leg. §.nunc de Epiſcoporum, verſi. 17 prohibetur. & glo.or. in d.c. miror. l.diſtinct. ponunt caſus, in quibus non poteſt Epiſcopus diſpenſare, quos breuiter perſtringemus.

Dic ergo primo, quòd Epiſcopus non diſpenſat cum homicida, d.c.miror. quod intellige, vt dixi ſupra, & per dictam gloſſam.

2. Nec in legitimis, quo ad dignitates, perſonatus, & beneficia curata, ſecundum Spec.in d. §.verſ. vtrum autẽ. & in c.j.de fil.presby.in vj.

3. Nec cum minore, xiiij.an.ad dignitates, vt ſup.verſic.xxxvij.

4. Nec cum corpore vitiatis, lv.diſt.c.quis.

5. Nec cum bigamis, & viduarum maritis, de bigam. c.j.xxxiiij.diſt.c.lector.

6. Nec cum eo, qui duxit duas vxores, vel qui duas nuptias de facto contraxit, ſecundum Spe.ibi.

7. Nec cum presbytero duas nuptias benedicente: de ſecun.nup.c.j.quia talis benedictio eſt prohibita, vt ibi. & c.vir.eod.tit.& alias plenè diximus.

8. Nec cum faciente duellum, ex quo mors, vel mutilatio fuerit ſecuta; ſecundum Specu. in d. verſi. prohibetur.

9. Nec cum eo, qui de iniuſta excommunicatione conqueritur coram iudice ſeculari, xxj.q.vlt.c.pen.

10. Nec cum ſimoniaco, j.q.j.ergo valet in ordine, ſecundum Spe.ibi, & in ti.de leg.§.nunc oſtendendum, verſi. xxiij.

11. Nec cum infamibus, ij.q.iij.§.hinc colligitur. & §. notandum.

12. Nec cum ignobili eligendo in canonicum contra formam conſtitutionis, ſecundum Archi.in c.licet canon, de elect.in vj.niſi ex cauſa iuſta, ſecundum Ioan. de Lign. c.at ſi clerici, de iudi. & dominos Rotæ de deciſ. nouis, vt refert Lud.Pon.in ſing.ver.diſpēſatio, ver.pone in eccleſia

13. Nec vt quis habeat duas præbendas in vna eccleſia, c.literas, de conceſ.præben. & in Spe.vbi ſup.d.c.prohibetur. & ibi Ioan.An.in addit.

14. Nec quòd monachus habeat adminiſtrationem alterius monaſterij, vel officium, Ioan. And.ibi. vide not. in c.cum ſingula, de præben.in vj.

15. Nec cum penitus illiterato, vt fiat clericus, ſecundum Spe.vbi ſup.& dixi ſupra, verſ.xxiiij.

16. Nec cum ſolenniter pœnitentibus, vt ibid.dixi.

17. Nec cum ſeruis, & obligatis certis conditionibus, l.diſt.c.non confidat, liiij.diſt.per totum.

18. Nec cum obligatis ad ratiocinia prȩſtanda, iuxta d. c.i.de obli.ad ratio.vbi vide.

19. Nec, quòd quis ordines ſacros aſſumat ſine temporis interuallo, d.c.non confidat. ſecus de maioribus, c. de eo, de temp.ord.

20. Nec in his quæ ſunt maiora adulterio, de iudi.c.at ſi clerici.§.in adulterijs. & Spe.vbi ſupra, verſ.verum vt.

21. Nec circa canones imponentes pœnā depoſitionis, vel ſuſpēſiōis in enormib⁹, l.diſt.c.miror, xij.q.ij.c.de viro, de accu.c.inquiſitiōis.j.reſp. quib⁹ no.in c.nihil de cle.

22. Nec in criminibus, in quibus poſt peractam pœnitentiam impeditur executio officij: de quibus in Spe. de diſpen.§.iuxta, verſ.ſunt quoque: niſi forte reperiatur ei expreſſe permiſſum, d.c.at ſi clerici, ſecundum Spe.in d.§. nunc de Epiſcoporum, verſ.prohibetur, j.col.

23. Ne

23. Ne chriſmet pueros alienæ dioceſis, de relig.do.c.j.

24. Nec cum non ordinato miniſtrante, vt aſcendat ad ordines ſuperiores, vt dixi ſupra, verſ.xvj.

25. Nec quòd quis plures ordines ſacros recipiat; ſed ſi ſuſceperit ab alio, poteſt Epiſcopus diſpenſare cum ordinante, & ordinato extra tempora ſtatuta, vt d.verſ. prohibetur, ij.col.& in tit.de legat.§.nunc oſtendendum, verſi. lij.& ſeq.& dixi ſupra, verſ.j.

26. Nec cum ſuſpenſo à Papa, vel commiſſario Papæ, xxi.diſt.cum inferior. & Spe.d.verſ.prohibetur, ij.col.

27. Nec cum ordinato ſine diſpenſatione, qui canonicum impedimentum habeat, lxxj.diſt.ſi quis ſine.

28. Nec cum religioſo, vel plebano leges, vel phyſicã audiente. Spe.in d.§.nunc de Epiſcoporum, verſ.prohibetur. & in §.nunc oſtendendum, verſ.lxxxvj.præal.

29. Nec, quòd duo æqualiter præſint vni eccleſiæ, vt in q.ij.c.pen.

30. Nec cum ſuſpenſo in concilio propter inordinatam collationem beneficiorum, † quo caſu ſolus Papa, & quatuor principales Patriarchæ diſpenſant, c.graue, in fi. de præben.

31. Nec in his, quæ ſpecialiter ſedi Apoſtolicæ reſeruantur in priuilegium ſpeciale, in quibus ſolus Papa diſpenſat, de conſang.& affi. c.non debet, & c.cum dilectio. quod vide in Spe.eod.tit.§.nunc breuiter.

32. Nec in his, in quibus Papa non diſpenſat, d.§.nunc breuiter. & Spe.in d.verſ.prohibetur, ij.col.

33. Nec cum poſtulatis, c.fin.de poſtu.præla.per Inno. & Bal.in mar.verſ.Epiſcopus, verſ.iij.

34. Nec in ordinibus, ſecundum Inno.in c.fi. de obli. ad ratioci.& Bald.vbi ſupra, verſ.vij.

35. Nec cum non reſidente, vt habeat fructus præbédę, Inn.tenet in c.cletico, de cle.nó reſi.& Bal.vbi ſup.ver.xvj

36. Nec diſpenſat Archiepiſcopus cum ſuffraganeo, quòd alter ſuffraganeus tranſeat ad aliam eccleſiam, in Spe.vbi ſupra, verſ.verum vt tanta.

37. Nec contra canones, niſi irregularitatę inducentes, in Spe.ibid.verſ.ſed quæritur ſecundum eum. vbi vide.

38. Nec cum patientibus defectum, vt ibidem, verſ. ſed cum Epiſcopus.

39. Nec cum excommunicato maiori excommunicatione miniſtrante ſcienter, nec cum interdicto; cum quibus ſcienter miniſtrantibus non diſpenſat etiam legatus, nec ſynodus, xj.q.iij.ſi quis Epiſcopus damnatus, & c.ſequen. & c.placuit, de cleri.excommuni.mi.c.illud, de eo, qui fur.or.ſuſce.c.j.ij.quæſt.v.c.qua de cau. Sed ſolus Papa poteſt cum talibus diſpenſare, de ſenten.excommun. c. cum medicina. §.fin.de re iud.c.cum æterni, lib.vj. Et nota, quod tales ſunt irregulares, & remouendi ab officijs, vel beneficijs, de cler.excom.mi.c.latores.& per totum.& Spe.vbi ſupra, verſ. ſed nunquid poteſt Epiſcopus, vel legatus. Secus ſi ignoranter probabili ignorantia, c.Apoſtolicæ, eo.tit.quia cum talibus diſpenſat Epiſcopus, quo ad pœnitentiam imponendam, ſecundum Spe, vbi ſupra, per d.c.de illis.

40. Nec diſpenſat cum electo tacente defectus, & con firmato, ſi ſunt duo electi, ne alteri fiat præiudicium ex diſpenſatione, ſecundum Spe.verſ.electus in Epiſcopum; vbi vide omnino.

41. Nec cum illegitimis, vt patri ſuo ſuccedant in beneficio, ſecundum quoſdam, vt refert Spe.vbi ſupra, verſ. cæterum prohibetur: vbi vide opi.hincinde. Legati vero de latere quibus caſibus diſpenſent, vide plenius in Spe. eod.tit.§.conſequens aliqua Sed de diſpenſationibus Patriarchatus vide in §.ſunt quoque nonnulli, & ibi, Archiepiſcopis autem. De diſpenſationibus vero Abbatum vide eod.§.verſi.Abbas quoque. Et de forma diſpenſationis vide plenius eo.tit §.qualiter autem.

91 † Quæro, quæ ſint priuilegia Epiſcoporum? Reſpon. vltra ea, quæ dicta ſunt ſupra in proxima quæſtione, multa eſſe. Primo, non poteſt eccleſia conſtrui, niſi prius Epiſcopus ponat crucem in loco, vbi eſt conſtruenda, atrium deſignet, & primum lapidem ponat: de conſe.diſt.j. c.nemo. & Spe.de diſ.§.nunc de Epiſcoporum, verſ.generaliter autem.

2. Poteſt ipſe conſecrare, reconciliare, pœnitentias ſolen-

lennes imponere, indulgentias concedere, de cauſis matrimonialibus cognoſcere, ordinare, & chriſmare: de conſu. c. quanto, de exceſ. præl. c. accedentibus, xvj. q. j. c. interdicimus, de pœni. & rem. cum ex eo, in fi. de conſe. eccle. vel alta, c. conſuluiſti, & c. aqua, l. diſt. in capite.

3. Poteſt quinquageſimam, vel centeſimā dare, de dona. c. Apoſtolicæ, xij. q. ij. c. bonæ, de his, quæ fiunt à præla. ſine conſenſu capi. c. paſtoralis.

4. Poteſt ſolenniter excommunicare, xj. quæſt. iij. c. debent.

5. Literas dimiſſorias dare; aliter non valet ordinatio ab Epiſcopo facta, viij. q. ij. c. illud, & c. dilectiſsimi, de offi. Archid. c. vt noſtrum.

6. Poteſt annulum aureum portare in digito, de vita, & honeſt. cler. c. clerici.

7. Poteſt duos de ſuis canonicis ſecum habere, de cle. non reſi. c. ad audientiam.

8. Poteſt parochias limitare, & cœmiteria ordinare, xiij. q. j. c. eccleſias, & d. c. paſtoralis.

9. Conſtitutiones facere in ſua dioceſi, de conſe. diſt. j. c. omnes baſilicæ, xvj. q. vij. c. omnes, de fer. c. fin. xj. diſt. c. catholica. & Spe. vbi ſupra. Ioan. And. in c. fin. de app. lib. vj. no. in glo. fi. in fin.

10. Poteſt hereticos condemnare, de hæreſi. c. ad abolendam. §. is: & contra eos inquirere, eo. tit. c. excommunicamus, §. fin. nec hic poteſtas eius adimitur, licet inquiſitio alteri committatur, no. in c. per hoc, de hæreticis, in vj. reſpon. & in Spe. vbi ſupra. Hoc vltimum tenet Bald. in authen. habita. C. ne filius pro patre.

11. Poteſt facere eccleſias cenſuales, de iure pat. c. præterea, de cenſib. c. ſcientes.

12. Poteſt inſtituere, & deſtituere clericos, de fil. preſby. c. ex tua, de inſti. c. ex frequentibus, de his, quæ fiunt à præla. c. nouit.

13. Non incurrit ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, ſicut aliæ perſonæ: de ſent. excommun. c. quia periculoſum. vbi vide omnino glo. & doct.

14. Alias proceditur tam contra Epiſcopum contuma-

 cem,

cem,quàm contra alios: de priuil.c.quia Pontificali. quæ conſtitutio habetur in c.ij.de offi.deleg.in vj.

15. In modo iurandi,vt alias plene dixi in alia queſt.de poteſta.Epiſ.circa ſpiritualia.

16. Nec cogitur teſtificare, de iure ca.c.fin.xj.q.j. nec honore,in auth.de ſanct.Epiſ.§.nulli.

17. Tempore generalis interdicti poteſt Epiſcopus audire diuina, de priuil.c.nonnulli,& c.quoniam. & ibi docto.& Ioan.And.in nouel.

18. Poteſt ſibi quem vult eligere confeſſorem, de pœniten.& remiſ.c.fin.

19. Non cogitur ſubire iudicium, niſi præcedat iuſſio imperialis,ſecundum Azo.in ſum. C.de Epiſ.& cle. & in Spe.vbi ſupra.

20. Liber eſt à patria poteſtate,ſecundum Pet.ibidem. & plenius aliàs dixi. not.de æta.& qualita. c.indecorum, liiij.diſt.c.ſi ſeruus.

21. Habet priuilegia,de quibus xj.q.j.c.quicquam.

22. Contra eum plures teſtes requiruntur, ij.q.iiij.cap. præſul,& ſeq.& dicetur infra, tit.de degrada. Alia priuilegia vide per Ioan.And.in addi. Spe.vbi ſupra.

23. Adde alia,videlicet quia ſententia ſuſpenſionis nõ comprehendit Epiſcopos, niſi expreſſe actum ſit,c.quia periculoſum,de ſent.excom.verſ.ſententiæ.per gl.no.

24. Quia quis non poteſt habere campanam publicè, niſi de licentia Epiſcopi, de priuil.c.patentibus.

25. In altari,quo ipſe Miſſam cantauit, nullus eadem die poteſt Miſſam dicere, de conſe.diſt.ij.c.in altari.

26. Si ſit diſcordia de iure patronatus, vel idoneus rector non præſentatur per patronos,poteſt Epiſcopus de illa eccleſia tollere reliquias, & oſtia claudere, & inhibere, ne celebretur in ea, & ibi conſtituere Oeconomum, qui conſeruet fructus, donec de rectore prouideatur, c. ij. de patro.& c.cum vos,de offi.ord.

27. Cognoſcit de cauſis matrimonialibus, & alijs ſpiritualibus,de exceſ.præla.c.accedentibus,xxxj.diſt.c.perlectis. Goffr.in ſum.de diuor.§.fin.de quibus Abbates cognitionem non habent, d.c.accedentibus.vbi vide.

28. Sine

28. Sine libello cognoſcit inter clericos non ſubditos de cauſa ciuili, per no. in Spe. de lib. conce. §. x. verſ. iiij.

29. Et quando audit cauſam iudicis fugientis, ne rationem reddat, in Spe. vbi ſupra, verſ. v.

30. Et quando agitur de non canonicè obtentis ſine conſcientia dioceſani, vel diutina vocatione, vel de alijs grauaminibus eccleſiarum, & quando ex officio procedit, eod. §. verſi. viij.

31. Et quando appellatur à ſententia Epiſcopi, non poteſt in libello appellationis dici, ſicut in alijs, quo per perſonas iudicauit, vt in Spe. de appella. §. x. verſ. ſciendum.

Reliqua priuilegia Epiſcoporum, quæ multa ſunt, vide latè per totum hunc tractatum, & in ſingulis quæſtionib.

Et de diſpenſatione Epiſcopi vide tractatum Ioannis Randei in decimo volumine tractatuum, fol. 264. Et prælatus ex præcepto tenetur corrigere familiam, glo. in cap. ſi peccauerit, ij. quæſt. j. Et de correctione fraterna vide glo. in c. nouit, de iudi. & ibi doct. Et taciturnitas mortalis eſt in prælato, c. j. xliij. diſtinct. ideo dixit Apoſt. ſi quis autem ſuorum maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior, ad Timoth. epiſt. j. cap. v. & vide Actuum x.

CASVS, IN QVIBVS PAPA NON *eſt ſolitus diſpenſare.* Cap. XVIII.

SVMMARIVM.

1 *Etiam ſi Pontifex pleniſſimam habeat poteſtatem, attamen in multis caſibus diſpenſare non poteſt.*

2 *In præſenti quot ſint ſacri ordines.*

3 *Papa eo ipſo, quod diſpenſat matrimonium contractum in gradu prohibito, vtrum qui contraxerunt, ab excommunicationis rigore ſint abſoluti,*

4 *Diſpenſatio quandoque neceſſaria eſt, & ſine cauſa facta dicitur potius diſſipatio.*

5 *Epiſcopus non liberat ex toto à voto, ſed commutat in cauſam Deo magis acceptam: ideo differt à Papa.*

6 *Non poteſt Papa ſine cauſa dare poteſtatem alicui Principi ſecu-*

ſeculari, vt poſſit inter clericos iudicare: Priuilegia enim clericorum ſunt de iure Diuino.

7 *Excepta cauſa hæreſis, Papa iudicari non poteſt, etiamſi Imperaior, totus clerus, & populus ſimul conueniant.*

8 *In omnibus, præterquam in articulis fidei, Papa diſpenſare poteſt.*

9 *Diſtinctio ſuper quibus Papa diſpenſare poſſit.*

10 *Diſpenſare non poteſt Epiſcopus, nec etiam Papa, quominus pœnitentiam agant, & reſtituant.*

11 *In dubio, vbi conſcientia non repugnat, ſemper Papæ obediendum eſt, remiſſiuè.*

1 IN † quibus caſibus Papa non ſolet diſpenſare, quamuis habeat poteſtatem pleniſsimã, nec legibus ſit aſtrictus, c. decreto, ij. q. vij. c. ad honorem, de vſu pallij, & teneat locũ beati Petri, & ſit vicarius Domini noſtri Ieſu Chriſti, iſti ſunt, qui ſequuntur.

Primo non diſpenſat contra Apoſtolum, vt bigamus fiat diaconus, vel ſacerdos, vel Epiſcopus, vt xxvj. diſtin. c. acutius intelligunt, & c. vna tantum, & c. deinde, xxv. q. j. ſunt quidam, extra de biga. c. iij. Arguitur tamen contra, xxiiij. diſt. c. lector: vel vt quis ſimul plures poſsit habere vxores, vt extra de big. c. ſuper eo. & c. de bigamis, c. nuper. Ioan. no. in prædicto, c. ſunt quidam, quòd benè poteſt diſpenſare contra Apoſtolum, non tamen in his, quæ pertinent ad articulos fidei: vide glo. iiij. c. ij. de bigam. & quæ ſcripſit ibidem Ioan. Andr. & Pet. de Anchar. conſil. cxxiij. incip. in Chriſti nomine. i. circa bigam. vbi etiam an poſsit diſpenſare cum eo, qui poſt adulterium vxoris cum ea concubuit, quærit. Et dic, quòd Papa poteſt diſpenſare cum omni bigamo, vt promoueatur ad omnes ordines minores, & maiores, & ad obtinenda beneficia, licet non debeat, niſi ex magna, & euidenti cauſa. Et vide Cardinalem ſancti Sixti in c. lector, xxxiiij. diſt. vbi multa de bigamo. Eſt ſacer ordo ille tantum, cui continentia eſt in-
2 dita. † & iſto modo hodie ſunt ſacri ordines tres, ſcilicet ſubdiaconatus, diaconatus, presbyteratus, doct. in c. erube-

beſcant, xxxij. diſtin. & in c.j. de ſacramen. iteran. vel non iteran. & per totam diſtinct. xxxvij. tractatur de ſufficientia, & eruditione ordinandorum : & vide per totam diſt. xxxvj. & xxxviij.

2. Nec contra decem præcepta decalogi, vt xiiij. diſt. c. ſicut. quia & ſi non ſint articuli, ſunt tamen articularia fidei, id eſt, ita annexa articulis fidei, quòd ſine eis ſalutem præſtare non poſſunt, ſecundum Ioan. de Deo, in c. ſunt quidam. & vj. diſt. §. fi. lxxxvj. diſt. c. non ſatis, ad fi. vbi de diſpenſatione Papali tractat idem Ioan. de Deo vltra medium. vide quæ ſcripſit Ioan. Andr. de hæret. c. cum Chriſtus.

3. Non diſpenſat contra Euangelium, vt in c. ſunt quidam, xxv. q. j. & xxvj. diſt. c. deinde, & xiiij. diſt. c. ſicut. & arg. extr. de celebr. miſſ. c. cum Marthæ. contra enim ius naturale diſpenſatio locum non habet, vt xiij. diſt. c. j. & extra, de tranſact. c. fin. Ius autem naturale eſt, quod in lege, & in Euangelio continetur. i. diſt. humanum genus, & ix. diſtinct. c. fin.

4. Contra quatuor Concilia principalia ea tollendo diſpenſare non poteſt Papa, vt ſupra etiam dictum eſt, per prædic. c. ſunt quidam, xxv. q. j. vide ibidem bonum text. cum glo. vbi dicitur, quòd magis videretur errare, quàm contra illa diſpenſare. Sed hoc procul ſit ab eis, qui ſemper Domini eccleſiam contra luporum inſidias optime cuſtodierunt.

5. Non diſpenſat cum homicida voluntario, vt poſt quantamcunque pœnitentiam miniſtret in officio altaris: extra, de tempo. ordi. c. fi. extra, de homi. c. j. Quòd ſi Dauid prohibitus eſt ædificare templum Domino, eo quòd vir ſanguinis erat, quod figurabat nouum teſtamentum, vt de conſc. diſt. j. c. j. vbi de hac authoritate notatur; multo magis ſacerdos homicida prohibendus eſt celebrare, vt ibi in c. fin. ext. de tempo. ord. & c. j. de homi. & in c. miror. l. diſtinct. j. q. vij. ſi quis omnem, extra, de exceſ. prælat. c. ex literis, ext. de accu. c. inquiſitionis negotium. etiamſi quis interficeret paganum, l. diſt. c. clericum, qui, niſi ſit homicida iuſtitiæ, qui ex cauſa in ſuſceptis ordinibus tolera-

leratur per Papam,& non diſpenſat cum illo, vt ad ſuperiores aſcendat,vt lj.diſt.c.aliquantos, & c.præcedenti: diſpenſatur tamen cum tali beneficium, l.diſt.c.ſtudeat,in fi. ext.de cle.pug.in duel. Henricus in fin.ext.de renun.c.ad ſupplicationem,xxviij.diſt.c.presbyter,xciij.diſt c.diaconi. Ad idem tenetur mandans fieri homicidium, prout legitur de Dauid,qui ſolum mandauit occidere virum Berſabeæ: quare non miror, ſi concilium vniuerſalis eccleſiæ ſuſpendit Papam ab executione ordinum,quoniam,vt dicitur in c.j.& fin.de homi.in vj. mandans fieri homicidiū, incurrit irregularitatem , ſicut homicida, aut mutilator membri.

6. In gradibus conſanguinitatis lege diuina prohibitis non diſpenſat Papa,vt ext.de reſti.ſpol.c.literas, xxx.q. iij. c. Pyctacium. In alijs ſic diſpenſat, vt ext. de conſang. & affi.c.quia circa,de conceſs.præbend.c.propoſuit.& de tranſact.c.fin.docto.in c.ſignificaſti,de electio.& in c.cum
3 inter,de renun. Ancha.in conſil.cccxiij. † An autem eo ipſo quòd Papa diſpenſat matrimonium contractum in gradu prohibito, ſint abſoluti, qui contraxerunt, ab excommunicationis rigore,Clem.j.de conſan.& affi.abſque eo,quòd in reſcripto de communicatione fiat mentio ; vide Roma.conſi.cccvj.concludentem,quòd ſint abſoluti.

7. In his,quæ de natura ſua ſint mala, puta vt quis ſine peccato poſsit adulterari,non diſpenſat,ext.de iureiu.c.& ſi Chriſtus.§.quædam. In ſequentibus autem caſibus non diſpenſat, nec diſpenſare debet,nec poteſt diſpenſare contra textum in c.non liceat Papæ, xij.q.ij.

8. Nec cum ſimoniaco directè in ordine, & inordinato,& ſimoniaco per pecuniam , j.q.j.c.ſtatuimus.& c.ſeq. ſi quis à ſimoniacis, & c.inquiſitionibus, ext. de accuſa. j. quæſt.vij.c.requiſitis. Et de ſimoniaco vide infra in tit. de ſimonia.

12. Cum rebaptizato ſcienter non diſpenſat Papa , j. quæſt. vij. cap. qui in qualibet, de conſecrat. diſtinct. iiij. c. quibus, & cap. confirmandum, l. diſtinct. vbi videbis glo.& docto.

10. Non diſpenſat cum ordinato ab hæretico, j.quæſt. vij.

vij.c.conuenientibus,ad fin.vbi eſt bonus tex. & loquitur etiam contra ſimoniacos.

11. Cum reordinato non diſpenſat Papa,vt j.q.vij.c.ſaluberrimum,in fi.& j.q.j.c.quod quidam.

12. Vbi ſtatus eccleſiæ decoloratur, contra hoc non poteſt diſpenſare Papa,j.q.vij.c.& ſi illa,xxv.q.j quæ ad perpetuam. nec obſ.contrarium, quod poteſt allegari, ext. de conſang.& affi,c.non debet, quia ibi non decoloratur ſtatus eccleſiæ, immo datur color,propter rationem ibidem expreſſam : quare non obſtat.

13. Non diſpenſat Papa, vbi ſancti Patres aliquid benè definierunt,vt xiiij.diſt.c.ſicut. & xxv.q.j.c.ſunt quidam, & xxv.q.ij.c.de priuilegijs,& c.cum pie,& c.quod verò.

Vtrum autem Papa poſsit diſpenſare cum ſubdiacono, vt matrimonium contrahat,no.xxxj.diſt. c.de illo, & ext. de cle.coniug.cum olim. & vide in c.de voto.

Item Papa poteſt contra ſimplex ſtatutum,& concilium ſui prædeceſſoris diſpenſare, vt legitur, & nota. extra, de capel.mona. c.penult. & de renunci. cap. poſt tranſlationem, in fi.

Vtrum autem poſsit Papa contra ius naturale diſpenſare,not.xiij.diſt.c.in ſumma.& xv.q.vj.c.authoritatem,extra,de deci.c.à nobis: ext.de iureiur. c.quanto.

Dixi ſuperius allegando glo.in c.propoſuit, de conceſ. præb. quòd erant aliqui caſus, in quibus ſolum diſpenſat Papa : & docto.& Panor.in d.c.propoſuit,legendo d.glo. dicunt: Nota benè hanc glo.quia eſt notabilis, & multum allegabilis in materia ſua,attingens multos caſus dubios, in quibus Papa non diſpenſat. Et vide quaſi eoſdem in Spe.in titu.de lega. ſuper Rubr.de diſpenſa.in §.nunc breuiter, in vlti. colum. Et inquantum gloſ. in princi. dicit, quòd diſpenſet contra Apoſtolum,videtur glo.velle,quòd cum bigamo poteſt Papa diſpenſare, vt promoueatur ad ordines. Spe. tamen in loco præallegato videtur ſentire contrarium. Sed tu plene vide per docto. in c.ij.de biga. vbi communiter tenent primum. Et intelligo, quòd diſpenſat ex cauſa; nam cum Apoſtolus fuerit motus inſtinctu ſpiritus ſancti, non debet ſine cauſa eius præceptũ

relaxari, ar. opti. in c. contra, & c. ſunt quidam, xxv. quæſt. j. Ita dicerem in caſu ſequenti in glo. Et in hoc poteſt dici capiendo alium caſum exceptum à glo. quòd aut Apoſtolus aliquid dixit circa fidem, & tunc Papa non diſpenſat in illo: ad hoc vide tex. xj. q. iij. in c. ſi is, qui præeſt; vbi referuntur verba Apoſtoli dicentis, quòd ſi etiam angelus de cælo euangelizauerit, præterquam quod vobis euangelizauimus, anathema ſit: vnde à fortiori nec Papę eſt credendum. & hoc voluit hic glo. & xv. diſt. in c. ſicut. In alijs verò non concernentibus fidem, poteſt Papa diſpenſare ex cauſa; quia ille, qui diſpenſat, non tollit legem, ſed

4 ex cauſa in certa perſona, vel ad tempus remittit. † Et diſpenſatio quandoque neceſſaria eſt, l. diſtinct. in c. domino ſancto. & cap. cum inſtitueretur. nam quandoque & ipſe Deus diſpenſauit cum Patriarchis, qui habuerunt ſimul plures vxores. & not. in cap. gaudemus, de diuor. Sed ſine cauſa non puto, quòd diſpenſare poſsit, quia non eſt diſpenſatio, ſed diſsipatio, vt dixit beatus Thom. & Ioan. An. in c. de multa, de præben. Nec eſſet bene, ſi Papa diſpenſare vellet contra dicta ſanctorum, & maximè Apoſtoli, vt in d. c. contra, & c. ſunt quidam. Excipit deinde glo. caſum notabilem in ſolutione decimarum. Sed de hoc qualiter Papa diſpenſet in decimis non dandis, dic vt plenè not. Hoſtien. in cap. nobis, de deci. Item inquantum dicit glo. quòd in voto diſpenſet, intellige, quando hoc facit ex cauſa; nam ſine cauſa non poteſt tollere obligationem Deo per votum acquiſitã. vide glo. not. in c. nõ eſt, de voto. Epiſcopus autem diſpenſat circa votum, & in c. j. & quod ibi

5 no. de voto. † Sed credo, quòd hæc ſit differentia inter Papam, & Epiſcopum: quia Epiſcopus non liberat ex toto à voto, ſed commutat in cauſam Deo magis acceptam, vt in d. c. j. Sed Papa poteſt ex cauſa ex toto liberare, quemadmodum poſſet ipſe Deus. Veriſimile enim eſt, quòd Deus ex cauſa dederit poteſtatem ſuam inter homines vicario ſuo; alias non fuiſſet bonus paterfamilias, ſi dimiſiſſet gregem ſuum ſine paſtore, qui ex cauſa poſſet omnibus conſulere: vt in ſimili dicit Inno. in c. quod ſuper his, de voto. Vnde, vt dicit notanter Hoſtien. in c. quanto, de tranſlatio.

latio.præla. cùm idem ſit Dei, & vicarij ſui conſiſtorium, poteſt Papa ferè omnia facere, quæ Deus poteſt claue non errante. Idem dicit Inno. de iureiuran. in c. quanto: nam Chriſtus generaliter dixit Petro, quodcunque ligaueris, & cæt. & quia dixit, quodcunque, nihil excepit, in c. ſolitæ, de maior. & obedient. xxxj. quæſtio. j. quod ſi dormierit.

Idem dic circa iuramentum: nam ſine cauſa Papa illud non relaxat, vt not. dixit Inno. in cap. cum inter, de renun. & gloſ. in c. quanto, de iureiuran. Et ſic limita dictum huius glo. Ex quo infertur, quòd cùm Papa ſine cauſa non poſsit alium abſoluere à iuramento; fortius nec ſeipſum. argum. op. in c. fin. de inſtitut. & de hoc vide infra in c. de voto.

Demum glo. excipit, vt non poſsit Papa diſpenſare contra vniuerſale ſtatutum eccleſiæ, & notabis bene hunc caſum, quia comprehendit in ſe multos caſus. Idem tenet glo. in c. literas, de reſtit. ſpol. in verſi. diſpenſare. Sed contra hoc facit c. non debet, de conſang. & affin. vbi Papa ex toto immutauit vniuerſale ſtatutum eccleſiæ, relaxando prohibitionem coniugij in quinto, ſexto, ſeptimo gradibus conſanguinitatis, & affinitatis. vnde glo. videtur dubitaſſe in c. quæ ad perpetuam, xxv. quæſt. j. Sed pro nunc poteſt ſolui, quòd aut decoloratur ſtatus eccleſiæ ex tali diſpenſatione, ſeu mutatione; & tunc Papa non poteſt. & ſic intellige hanc glo. & conſidera, & vide bonum text. in c. & ſi illa, j. quæſt. vij. quod tenuit Spe. in loco præallega. Archidia. xxv. quæſt. j. c. ſunt quidam. Ex quo infertur, † 6
Papam non poſſe ſine cauſa dare poteſtatem alicui principi ſeculari, vt poſsit iudicare inter clericos, maximè cùm priuilegia clericorum ſunt de iure diuino, vt no. xcvj. diſtinct. ſi Imperator, & per doct. in c. ij. de maio. & obed. Aut non decoloratur ſtatus eccleſiæ, vt puta, quòd ſubeſt cauſa mutandi, vel diſpēſandi; & tunc credo, quòd poſsit, maximè circa vnum caſum, vel duos. ſic intelligo d. c. non debet. & concor. glo. in d. c. quæ ad perpetuam, & c. ſunt quidam. Sed quidam ſunt, qui de hoc dubitauerunt. Dicit inſuper hic glo. & non diſpenſat, vt monachus habeat

proprium. de hoc plenius,& melius incap. cum ad monaſterium,de ſta.reg.vbi per doct.& per Ioan.An.in regula, ſemel Deo dedicatum,de reg.iur.lib.vj. Et in fi. gl.intellige,quòd Papa non diſpenſat in ſecundo gradu interaſcendentes,& deſcendentes: in collateralibus diſpenſat in linea æquali, non autem in linea nõ æquali,vt patruus poſſit ducere neptem in vxorem:ſunt enim iſti in ſecũdo gradu in linea inæquali. Sed cum filijs duorum fratrum poterit diſpenſare,quia ſunt in ſecundo gradu in linea æquali. ita no.in d.c.literas,vbi vide rationem,& in c.gaudemus.

Extra glo.dicit hic Hoſt. quòd Papa intãtum habet ſui ipſius poteſtatem,vt pro facto,vel dicto non poſsit ab alio accuſari,vel condemnari,niſi de hæreſi. xl.diſt. c. ſi Papa, poteſt tamen,ſi iacet in peccato, admoneri iuxta regulam Euangelicam,ſi peccauerit,&c.tam publicè,quàm occultè,iuxta qualitatem peccati, quia non eſt exemptus à regula Euangelica. Dicit tamen, quòd alteri parti illius regulæ non ſubijcitur,dum dicit, quod ſi non audierit, dic
7 eccleſiæ, † quia excepta cauſa hæreſis non poteſt iudicari,etiamſi Imperator,& totus clerus,& populus ſimul conueniant,ix.quæſt.iij.nemo,&c.aliorum. vnde quo ad Papam exponit ipſe illa verba, dic eccleſiæ. i.Deo, vt ipſum conuertat, vel dic eccleſiæ triumphanti. i. cæleſti, vt oret pro eo.Ex his dictis Hoſt.no.pulchra dicta,primo dũ ſentit, quòd in facto hæreſis poteſt accuſari, & ab alio condemnari,nam alibi fit diſceptatio,vtrum Papa ab alio in cauſa hęreſis poſsit condemnari,quia quidã voluerunt,quòd debeat ſeipſum deponere,ſicut fecit in c.nunc.xxj.diſt.ſed plus placet hæc opin. vt poſsit ab alio condemnari, & deponi in facto fidei. Et hanc opi.expreſsè tenuit Arch.in c. in fidei fauorem,de hære.lib.vj. & facit ij.q.vij. in §. item cum Balaam,verſ.item Symmachus. & dicit Arch. in c.fidei,quod concilium erit iudex. pro quo vide glo. in c.Anaſtaſius,ix.diſt.& vide aliam glo.ſingu.in c.ſi duo. lxxix. diſt. quæ dicit, quòd ſi eſt dubium apud quem ſit Papatus duobus,vel pluribus condentibus ſuper eo, conciliũ erit iudex.Et dicit Hoſt.quòd Papa exiſtens in peccato poteſt admoneri ſecundum regulam Euangelicam, de qua in c. nouit,

nouit, de iud. licet glo. dubitauerit. ij. q. j. ſi peccauerit. quę dicit, quòd ex quo non poteſt ab alio iudicari, fruſtratoria eſt illa denunciatio. In poteſtate verò diſpenſandi dicit Vincen. † quòd in omnibus poteſt diſpēſare, præterquam 8 in articulis fidei, & eſt dictum valdè notabile, & intellige de diſpenſatione propriè ſumpta, ſcilicet quā facit ex cauſa rationabili. & vide Inno. in c. cum ad monaſterium, de ſtatu regu. vbi dicit, quòd ſine cauſa non diſpenſat in his, quæ ſunt iuris poſitiui puri. & vide quod dixit Abbas, & omnes ſcribentes in c. de multa, ſupra de præben. dicit tamen Hoſtien. dictum videri verum, niſi interueniat peccatum mortale: quia in illo non diſpenſat intelligēdo, quod ſit peccatum mortale ex lege diuina, & non ex lege poſitiua, quia illi non ſubijcitur. & credo, quod idem ſentit Vincen. & vide glo. in d. c. literas, quæ idem voluit. vbi dicit latius, quòd in his, quæ natura ſunt mala, Papa diſpenſare non poteſt. de iureiur. & ſi Chriſtus. tu vide bonū tex. xl. diſtin. c. j. & vide Henricum in d. c. propoſuit, legendo glo. dicentem, ſi quæris † in, & ſuper quibus Papa poſsit 9 diſpenſare, diſtingue; aut quæris de lege diuina, ſeu euangelica; aut quæris de lege ciuili; aut quæris de lege naturali; aut de lege canonica. In primo caſu hoc ſolum tene, quòd in omnibus poteſt, dummodo ſua diſpenſatio non ſit contra fidem, ſecundum Vin. nec nutriat peccatū mortale, nec inducat ſubuerſionem fidei, nec periculum animarum. Nam in talibus nullam habet contra Deum poteſtatem. ſic intellige xxv. q. j. ſunt quidam. xvj. diſtin. ſicut ſancti, ſecundum Henri. & concor. quòd Hoſt. no. de ſponſal. is, qui fidem, in magna gloſ. verſi. pone igitur, dicens, quòd ſi vir in caſu illius c. nullo modo conſentit cum prima muliere, ſed cum ſecunda tantum, Papa licet ſit ſupra ius, nunquam tamen poteſt conſenſum hominis voluere ad voluntatem ſuam, & dare ſibi intelligere, quòd conſentiat in eam, in quam non conſentit, & quòd non cōſentiat in eo, in quo conſentit. Et ſic non poteſt vera matrimonia lege diuina formata ſua conſtitutione canonica irritare, & cogere hominem conſcientiam propriam relinquere, & ſuo motui adhærere, vt patet in his, quæ leg. & not.

de præſump.c.fi.& de conuer.coniug.cap. ex par.ij. quod reprehendit talia euidenter,& not.de ſpon.c.ſi inter,ad fi. & ſponſa. duorum, c.j. & fin. vbi idem not.ipſe hos, & de conſang.& affin.c. quòd ſuper his, ſuper verbo, prohibitos: ad hoc etiam facit quod nota. in c.ſunt quidam, xxv. quæſt.j.ſuper verbo,euãgeliſtæ. vbi dicit Laur.quod contra dicta Euangelij poteſt diſpenſare in his,quæ ſunt conſilij,& quæ parabolicè dicta ſunt,& non conſiſtũt in præceptis,vel prohibitionibus. & adde,quod not.ibi in gloſ. pen.& fin. In ſecundo caſu dic, quòd non poteſt diſpenſare,quia iura naturalia immutabilia ſunt,inſtitut.de iure natu. §. ſed naturalia, v.diſtinct. in prin.xxv.q.j.ſunt quidam. quod dic,vt not.Ioan.& Archid.xiij.diſtinct.in ſumma,xv.quæſt.vj.authoritatem. per Be.& Hoſt.de iureiur. c.quanto,de decim.& c.à nobis, per Inno.de ſtatu mona. c.cum ad monaſterium. & Hoſtien.poſt eum.& pro hoc facit,quod no.Inno.de immu.eccle.quia pleriq;.& Archid. j.diſt.ius ciuile,in fi.glo.ſuæ.& xij.diſtin.c.j.& ix.q.iij.per principalem. In tertio caſu ſcilicet contra legem ciuilem non poteſt diſpenſare, cùm per hoc falcem ſuam mitteret in meſſem alienam contra id, quod le.& no. de maio. & obedien.in c.venerabilem,in prin. de iudi.nouit. quod tamen intellige. vt de conſti.c.j.de no.ope.nun.c.i. In quarto caſu dic, quod contra legem canonicam poteſt diſpenſare indiſtinctè. Sed hoc fallit in caſu, vbi vellet diſpenſare contra canones,vel immutare canones,vel articulos fidei, vel legem diuinam, vel vbi per ſuam diſpenſationem ſubuerteretur ſtatus vniuerſalis eccleſiæ: & iſta probantur in c.allegato,ſicut ſancti.& xxxiii.quæſt.i.memor ſum. & dixi ſup. Et de hoc vide plenè in Spe.tit.de lega.§.nunc breuiter. & in his concordat, quod not.Hoſti. in ſumma, de pœnitentiis.§.vult.& Spe.tit.de legato.§.nunc de Epiſcoporum diſpenſatione.§.Dominus meus dixit, &c. & Archid.xiiii.q.v.non ſane,ſuper verbo,reddenda,in fi.dicentes, quòd in quibus eſt mortale peccatum ſecundum legem diuinam,vt in furto, & rapina, vt xiiii. q. v. pœnales,

10 † diſpenſare non poteſt Epiſcopus,nec etiam Papa (vt aliqui dicunt) quominus pœnitentiam agant,& reſtitutio fiat,

fiat, vt de vſur. cum tu. xiiii. q. v. c. ſi quid, & c. multi. & q. vi. c. i. nec in caſu, c. non liceat, xii. quæſt. ii. videbis infra in tit. de voto. In his verò in quibus mortale peccatum eſt ſecundum ius poſitiuum, & eſt Epiſcopis, ſiue inferioribus Papæ interdicta diſpenſatio, nullus diſpenſare, vel pœnitentiam præſtare poteſt, niſi ſolus Papa, vel is, cui ſpecialiter commiſerit. Si verò non eſt interdicta, tunc poteſt. vide etiam quod not. Cardin. in extrauaganti, Bonifacii, viii. rem non nouam, ſuper verbo, priuilegiis, circa medium, vbi dicit, quòd Papa eſt ſupra ius, & quòd ipſe ſolus poteſt æquitatem non ſcriptam ex ſui interpretatione preferre iuri ſcripto. C. de leg. & conſti. l. i. & ipſe poteſt multa facere, quod non poteſt inferior, vt hic. nam nullus alter ab eo datius in beneficio vacaturo. infra eod titu. c. ij. libro vi. Et ſi ſupra ius diſpenſet, hoc debet facere, cùm ratio poſtulat, ſupra de præben. de multa, in fin. l. diſtinct. vt conſtitueretur, in fin. vtpote propter vrgentem neceſsitatem, vel euidentem vtilitatem eccleſiæ, i. quæſt. vii. diſpenſationes. & duobus cap. ſequentib. & in hoc vlt. concordat beatus Tho. in parte ii. q. lxxxviii. art. x. & xi. art. vlt. de his omnibus vide ſupra in c. xvi. & conſidera bene omnia contenta in iſto §. quia magni ponderis ſunt.

Et Ioan. And. dicit in c. de multa, de præbend. quòd ille, cum quo Papa diſpenſat ſine cauſa, non eſt ſecurus quo ad Deum. Dicit etiam Hoſtien. in d. c. propoſuit, † quòd ſemper in dubio obediendũ eſt Papæ, vbi conſcientia non repugnat, xxiii. q. i. quid culpatur. ſed ſi certum ſit, quòd illud, quod pręcepit, ſit peccatum mortale, tunc recognoſce Imperatorem cœleſtem, xi. q. iii. Iulianus. & c. qui reſiſtit. & vide Inno. in c. tua, de decimis. 11

CASVS, ET CENSVRAE RESERuatæ domino Papæ in proceſſu annuali in cœna Domini. Cap. XIX.

SVMMARIVM.

1 *Quæ perſonæ à ſummo Pontifice excommunicari poſſunt, & qua de cauſa.*

1 EXcommunicantur † omnes hæretici, ſchiſmatici, & fautores, adhærentes, & qui cum eis commercium habent, & qui literas iſtis hæreticis deferunt, aut arma, vel alia prohibita, aut vinum, oleum, veſtes, granum, & huiuſmodi. Piratæ, & latrunculi marini, & recipiẽtes eos, & dantes eis fauorem, & conſilium.

Qui in terris ſuis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt.

Et qui imponunt collectas, vel onera eccleſiaſticis perſonis, & qui exigunt tam realia, quam perſonalia.

Falſarij literarum Apoſtolicarum, vel ſupplicationum, per ſummum Pontificem, vel per Põtificis vicem per cancellarium, vel eorum vices gerentem.

Qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferũt Saracenis, & Turcis, & alijs infidelibus, qui Chriſtianos impugnant.

Impedientes, & inuadentes eos, qui victualia, & alia neceſſaria ad vſum Romanæ eccleſiæ deferunt.

Verberantes, vel capientes, ſeu impedientes, vel occidentes eos, qui ad ſedem Apoſtolicam vadunt, vel ab ea recedunt, & eos, qui morantur in curia, & dantes auxilium, conſilium, vel fauorem, vel mandantes talia fieri.

Item capientes, detinentes, vulnerantes, mutilantes, incarcerantes, interficientes Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos, eorumque mandatores.

Qui verberant, vel capiunt, ſeu bonis ſpoliant eos, qui cauſas ſuas proſequuntur in curia, vel aduocatos, ſeu procuratores eorum propter huiuſmodi proſequutionem cauſarum.

Qui prohibent, vel ſtatuunt, ne pareatur literis, & mandatis Apoſtolicis, ſeu legatorum, & nuntiorum, & iudicũ delegatorum domini Papæ, & fauentes.

Qui ſe ſubtrahunt ab obedientia domini Papæ, & ſanctæ Romanæ eccleſiæ; & fauentes.

Qui vſurpant ſeu iuriſdictionem, ſeu fructus eccleſiaſticos, ſeu ad eccleſiaſticas perſonas pertinentes, & dantes conſilium, vel fauorem.

Qui

Quicunque ſuperioritatem habentes prohibentquoquo modo, ne aliquis de vocatione alicuius beneficij certiorem reddat quempiam extra dominium eorum exiſtentem, vel impediunt directè, vel indirectè, ne conſequātur prouiſiones beneficiorum, ſeu dignitatum ſibi auctoritate apoſtolica conceſſarum, & dantes conſilium, auxilium, vel fauorem, vel non obuiantes, cum poſſunt.

Verberantes, vel capientes, vel deprædātes Romipitas, accedentes, morantes, & recedentes, & dantes conſilium, auxilium, & fauorem.

Hoſtiliter diſcurrentes per terras eccleſię, inuadentes, & occupantes eaſdem, & dantes conſilium, auxilium, vel fauorem.

Nullus abſoluit à prædictis caſibus, præterquā in mortis articulo. Et nota, quòd nullus eximitur à pœnis, & cenſuris ſuperius poſitis, etiam quacunque præfulgeat dignitate eccleſiaſtica, vel ſeculari.

CENSVRAE, QVAE RESERVANTVR *domino Papæ in iure, vel extrauagantibus, & ex Concilio Lateranenſi.* Cap. XX.

SVMMARIVM.

1 *Quæ, & quot ſint cenſuræ domino Papæ reſeruatæ.*

QVAE cenſuræ reſeruantur domino Papæ præter ſupradictas, ſunt infraſcriptæ, videlicet,

Excommunicati nominatim a domino Papa.

Radentes aliquid, vel emendantes in literis Papæ.

Inſecutores hoſtiliter Cardinalium, vel alicuius clerici, vel religioſi de familia domini Papæ, vel Cardinalium, percutientes, capientes eoſdem, & dantes conſilium, auxilium, & fauorem, receptatores, & defenſores talium, in c. felicis, de pœnis, lib. vj.

Percutientes, capientes, vel bannientes Epiſcopum temerè, vel iniurioſe, & id fieri mandantes, ſocij, & dantes conſilium, auxilium, vel fauorem.

Officiales, qui in aliquo prædictorum fuerint culpabiles, Clem. j. de pœnis.

Qui ſine licentia ſedis Apoſtolicæ aſſentiunt nominationi, electioni, vel aſſumptioni in ſenatorem, vel capitaneum, vel patritium, aut rectorem ad regimen vrbis Romæ.

Qui electus in ſenatorem, &c. vt ſupra, ſi vltra annum de tali officio ſe impediuerit.

Qui taliter aſſumpto ſine licentia (vt ſupra) intendũt, vel obediunt, & qui tales modo prædicto elegerunt, nominauerunt, vel aſſumpſerunt. Qui talibus dat auxilium, conſilium, vel fauorem, publicè, vel occultè, tam nominationibus, vel aſſumptionibus, quàm nominatis, vel aſſumptis, de elect. c. fundamenta, lib. vj.

Exhumantes, & in fruſta incidentes corpus mortuum, & in aqua coquentes, vt oſſa ſeparent à carnibus, vt ad alium locum ad ſepeliendum deferatur. Bonifacius VIII.

Accedentes ad ſepulchrum Domini ſine licentia.

Clerici ſcienter, & ſponte in diuinis tam in eccleſia, quàm alibi, participantes cum excommunicatis iudicialiter à Papa, de ſent. excom. c. ſignificauit.

Clerici, vel religioſi inducentes aliquem ad vouendũ, vel iurandum, vel promittendum de eligenda ſepultura apud eorum eccleſias, vel electa mutanda, de pœnis, c. cupientes, in Clem.

Excommunicati ex generali ſententia ſuorum diœceſanorum habentes literas Apoſtolicas falſas, niſi infra xx. dies, poſtquam ſe cognouerint habere literas falſas, illas deſtruxerint, aut reſignauerint, non poſſunt abſolui poſt lapſum viginti dierum, niſi à ſede Apoſtolica, de crimin. fal. c. dura.

Religioſi conferentes ſacramenta communionis, vel extremæ vnctionis ſine licentia parochialium.

Religioſi ſolennizantes matrimonia.

Religioſi abſoluẽtes excommunicatos à iure, vel à conſtitutionibus ſynodalibus, aut culpa, & pœna, de priuile. c. religioſi, in Clemen.

Reli-

Religioſi abſoluentes à caſibus, & cenſuris in extrauagantibus reſeruatis. Sixtus IIII.

Religioſi mendicantes tranſeuntes ad ordines nō mendicantium, præterquam ad Carthuſienſes. Martinus V.

Religioſi non mendicantes recipientes ad ordines ſuos fratres mendicantes, etiam habentes literas Apoſtolicas. Martinus V.

Magiſtri excludentes fratres Prædicatores à ſtudio Pariſienſi. Alexander IIII.

Qui libellos famoſos faciunt contra ordinem Prædicatorum, & Minorum. Alexander IIII.

Dicentes, vel defendentes, quòd fratres Prædicatores, & Minores non ſint in ſtatu perfectionis, & quod non liceat eis de eleemoſynis viuere, aut quòd non poſsint prædicare, vel confeſsiones audire. Alexander IIII.

Facientes damnabilem violentiam in locis fratrū Prædicatorum. Clemens IIII.

Intrantes monaſteria ſororum ordinis Prædicatorum, & Minorum in caſibus non conceſsis. Bonifacius IX. quo ad Prædicatores, & Eugenius IIII. quo ad Minores.

Domini temporales, & Epiſcopi, qui cogunt aliquem celebrare tempore interdicti generalis, vel cum campanis vel voce præconis excommunicatos, vel interdictos vocant ad diuina, vel qui prohibent excommunicatis, & interdictis, ne de eccleſia recedant, dum Miſſarum ſolennia aguntur, cùm a celebrantibus fuerint requiſiti generaliter, vt exeant.

Interdicti, vel excommunicati publici, poſtquam fuerint moniti nominatim à celebrantibus, vt exeant; ſi non exierint, ſunt excommunicati: & abſolutio Papæ reſeruatur, de ſent. excom. c grauis, in Clem.

Simoniaci in quocunque ordine, & beneficio. Martinus V. Eugenius IIII. Paulus II. Sixtus IIII.

Facientes pactum in curia pro gratia conſequenda.

Qui ſciuerit aliquem committere ſimoniam in curia, & nō denunciauerit Papæ, vel alij pro ipſo deputato infra duos menſes. Eugenius IIII.

Recipientes aliquid pro ingreſſu ad monaſterium. Vr-

banûs V. ne in vinea.

Inquiſitores, qui contra conſcientiam omiſerint procedere contra aliquem hæreticum, vel qui iniuſtè crimen hæreſis impoſuerunt, vel vexauerunt, de hæreti. c. multorum, in Clem.

Iniiciens enormiter manus violentas in clericum, vel religioſum profeſſum, vel nouitium, vel conuerſum ſecularem tradentem ſe, & ſua, honeſtè viuentem, & audientē horas, vel clericum coniugatum incedētem in habitu clericali. Item depoſitum verbaliter tantum. Item per ſaltum promotum. Item excommunicatum. Item incedentem ſine habitu clericali ante admonitionem. Item clericus, qui ex ira ſeipſum enormiter percutit, eſt excommunicatus excommunicatione Papali, xvij. q. iiij. c. ſi quis ſuadente.

Officiales Romanæ curiæ, qui pro taxis, mercedibus, emolumentis, laboribus regularibus, aut cuiuſcunque alterius operis lucro recipiunt aliquid in pecunijs, rebus, bonis, aut promiſsionibus, quocunque modo, etiam ſponte offerentibus, vltraquàm in eorum officiorum antiqua inſtitutione ſtatutum eſt, & tenētur ſatisfacere illis, à quibus receperunt. Iulius II. in extrauag. & ſi Romanus. & Leo X. in Concilio Lateranenſi, In Apoſtolici.

Cardinales, quæ data in conſiſtorio, & ibi geſta, aut dicta ſunt, verbo, aut ſcripto, vel alio modo reuelantes, & etiamſi per Pontificem indictum ſit ſilentium in aliqua re, eam manifeſtantes ſunt excommunicati, & à ſolo Papa abſoluuntur cum expreſsione cauſæ. In Concilio Lateran. Leo X. ſuperne diſpoſiti.

Prædicatores tam clerici, quàm religioſi, qui miracula falſa, aut incerta, vel prophetias, quæ ex ſacra ſcriptura nō conſtant, prædicare, ſeu Epiſcopis, aut ſuperioribus detrahere in ſuis prædicationibus præſumunt, non obſtante quocunque priuilegio, excommunicationis ſententiá incurrunt, & abſolutio Papæ reſeruatur. Leo X. in Concilio Lateranenſi. ſupernè maieſtatis.

Pragmaticam ſanctionem in regno Fanciæ, & alibi ſeruantes, & ſecundum eam iudicantes, & eam facientes, aut

per-

permittentes ſeruari, & non delentes eam de libris archiuis, & capitularibus, excommunicantur, & abſolutio Papę reſeruatur. Leo X. in Concilio Lateran. Paſtor bonus.

CENSVRAE EPISCOPIS DIOceſanis reſeruatæ. Cap. XXI.

SVMMARIVM.

1 *Quæ, & quot ſint cenſuræ dictis Epiſcopis reſeruatæ.*

REſeruantur † Epiſcopis, & dioceſanis infraſcriptæ cenſuræ, videlicet, 1

Contumaciter aſſerentes Romanam eccleſiam non eſſe caput omnium eccleſiarũ, diſt. xxix. c. nulli fas. Si tamen firmiter, & veraciter ita crederet, eſſet hereticus, & abſolutio Papæ reſeruatæ per proceſſum annualem.

Vtens literis, vel ſupplicationibus Papalibus falſis ſcienter; & retinens eas, & non lacerans.

Laici recipientes literas, ſeu bullas Papales non de manu Papæ, vel deputatorum, vel per nuncium non recipientem de manibus eorum, quando eſt perſona magnæ authoritatis. de crim. fal. c. dura.

Electus minus quam à duobus partibus Cardinalium in Papam, ſi tali electioni conſentit, & omnes recipientes eum, de elect. c. licet.

Impugnantes literas Papæ ante eius coronationem. Benedictus XI. in extrauaganti.

Qui loquuntur ſecretè, vel mittunt literas, vel nunciũ ad aliquem Cardinalium, dum ſunt in conclaui, occaſione electionis Papæ, de elect. c. vbi periculum, lib. vj.

Et officiales qui non ſeruant contenta, in c. de elect. Papæ, ſupra alleg. c. vbi periculum: vel circa ipſum fraudem committunt. Ibidem.

Principes, ſenatores, conſules, qui infra menſem à die notitiæ de delicto commiſſo contra Cardinales, vel familiares Papæ, & ipſorum Cardinalium non faciunt iuſtitiã ſecundum continentiam cap. felicis, de pœnis, ſunt excommunicati. Ibidem.

Omnes

Omnes principes, & officiales, qui tertio admoniti ab Epiſcopis, vel eccleſiaſticis perſonis, recuſant facere iuſtitiam ſuper eorum cauſis, xxiij.q.v.c.adminiſtratores.

Omnes officiales, qui euacuant iuriſdictionem, & authoritatem prælatorum, quam habent in ſuis hominibus, & ſucceſſores dictorum officialium, niſi infra menſem errorem ſuorum prædeceſſorum correxerint. de immun. eccleſ.c.non minus. & c.aduerſus.

Spoliantes naufragos bonis ſuis, niſi ablata reſtituant, quàm citius poterint: diuerſæ opiniones ſunt, ſi ſit canon latæ ſententiæ, de rapto. excommun.

Vbi propter diuerſitatem habitantium vnus Epiſcopus non poteſt populo ſupplere, debet ſibi vicarium conſtituere, qui populo ſatisfaciat, & talis vicarius debet per omnia ſubeſſe Epiſcopo principali, qui ſi aliter ſe ingeſſerit, eſt excommunicatus, de offi.ordi.c.quoniam.

Participans cum excommunicato in crimine, propter quod eſt excommunicatus, dando ei conſilium, auxilium, vel fauorem. de ſenten.excommun.c.nuper.

Omnes grauantes per ſe, vel per alios in benefitijs, vel alijs ſuis rebus clericos, vel eorum cõſanguineos, quia noluerunt eligere illum, pro quo rogabantur, de electio. ſciant cuncti.

Extorquentes abſolutionem à ſententijs excommunicationis ſuſpenſis, & interdictis, per vim, vel metum, extra de his, quæ vi, metusve cauſa, c.vnico, lib.vj.

Compellentes prælatos, vel eccleſiaſticas perſonas ad ſubmittendum eccleſias, ſubijciendo bona immobilia, vel iura eccleſiarum laicis, ad cognoſcendum, ſeu profitendũ, ſe retinere ab eis; vel ad ſtatuendum laicos in patronos, ſeu aduocatos eorum in perpetuum, ſeu ad nõ modicum tempus, ſine licentia Papæ, & capituli. de reb.eccleſ.non alie.c.conſultiſsimo.

Laici ſi vſurpant, vel exigunt aliquid de rebus eccleſiaſticis immobilibus vltra importationem contractuum factorum, vel faciendorum, ſi moniti non deſtiterint, etiam taliter ablata reſtituendo; vbi ſupra.

Impedientes litigare in foro eccleſiaſtico coram delegato,

gato,vel quocunq; alio iudice eccleſiaſtico, in cauſis,quæ de iure,vel conſuetudine poſſunt ibidem exerceri. de immunitate eccle.c.quoniam,lib.vj.

Impedientes ſequeſtrationem , vel fructus ſequeſtratos occupantes poſt vnam definitiuam ſententiam apud ſedem Apoſtolicam promulgatam ſuper aliquo beneficio, etiamſi nulla foret. in Clem.vnica,de ſequeſt.

Procurantes, quòd conſeruatores ſe intromittant de alijs, quàm de manifeſtis iniurijs, & exigentibus iudiciariam poteſtatem. de offi.deleg.c.fi.lib.vj.

Fingentes caſum fraudulenter, per quem iudex vadat, vel mittat ad aliquam mulierem pro teſtimonio ferendo, de iudi.c.mulieres,lib.vj.

Concedentes repræſalias contra perſonas eccleſiaſticas ſpecialiter,vel generaliter, ſi ſunt ſingulares perſonę,ſunt excommunicati; ſi vniuerſitas, eſt interdicta. de iniu. & damn.da.c.vnico,lib.vj.

Clerici habentes officium vicecomitis, vel præpoſiti ſecularis, ſi admoniti non deſiſtant. ne cleri.vel mona.c. clericus.

Contrahentes matrimonium cum conſanguineis, vel affinibus,vel monialibus profeſsis,vel religioſis,vel cum clericis in ſacris ordinibus conſtitutis, tam ipſi clerici, & religioſi,& conſanguinei, vel affines contrahentes,quàm perſonæ,cum quibus contraxerint,omnes ſunt excommunicati. in Clem.vnica,de conſang.& affin.

Monachi,& canonici regulares, Archidiaconi,decani, præpoſiti, plebani, cantores, & alij clerici perſonatus habentes,vel quicunque presbyteri,qui leges,vel phyſicam audiunt extra clauſtrum,niſi infra duos menſes redierint. ne cler.vel mona.c.fin.

Doctores,qui legunt leges,vel phyſicam, ſi retinent in ſcholis religioſum,qui habitu depoſito ſuæ religionis audire vult leges,vel phyſicam. ne cleri.vel mona.c.vt periculoſum.lib.vj.

Religioſi tacitè, vel expreſsè profeſsi, qui temerè habitum ſuæ religionis dimittunt.

Religioſi,qui ſine licentia ſuorum prælatorum,vel maioris

ioris partis conuentus accedunt ad ſtudia. Ibidem, c. periculoſa.

Religioſi decimas eccleſiæ debitas ſibi appropriantes, vel fraudantes eccleſias circa eas, vel eas ſolui nõ permittentes, niſi requiſiti deſtiterint infra menſem. in Clem. j. de decimis.

Monachi, & canonici regulares, qui non habent administrationes, ſi intrant curias principum ſine licentia ſuorum prælatorum, vel ſi inferant damnum prælatis, vel monaſterijs, c. ne in agro, de ſtatu mona. in Clem.

Monachi tenentes arma in vagina in monaſterio ſine licentia Abbatis, c. ne in agro, de ſtatu mona.

Statum Beguinarum aſſumentes, vel illum ſectantes.

Religioſi, qui in ſermonibus ſuis retrahunt populum à ſolutione decimarum, vel ſibi confitentibus non faciunt conſcientiam de decimis ſoluendis, ſi fuerint requiſiti, in Clem. cupientes, de pœnis.

Religioſi, qui non ſeruant interdictum, quod ſeruat mater eccleſia, in Clem. j. de ſent. excom.

Religioſi mendicantes, qui de nouo domos ad habitandum recipiunt, vel receptas mutant ſine licentia ſedis Apoſtolicæ, de relig. do. c. vnico, lib. vj.

Fratres Minores, vel Heremitani recipientes fratres ordinis Prædicatorum ad habitum ſuum.

Alienantes bona eccleſiaſtica, ſeu infeudantes, ſeu facientes pactum, quòd ipſorum dominium transferatur, ac concedentes, hypothecantes, infeudantes, vel in emphyteoſim concedentes, ſeu locantes, prçterquam in caſibus à iure conceſsis.

Recipientes tales alienationes, ſeu locationes. Paulus II. in extrauaganti.

Impedientes viſitationem monialium, ſi moniti non deſtiterint, de ſtatu mon. c. ij. in Clem.

Directores monialium in electionibus, niſi abſtinuerint ab his, per quæ poſsint oriri, vel nutriri diſcordiæ, de elect. c. indemnitatibus, lib. vj.

Magiſtri, & ſcholares tractantes cum aliquo ciue Bononienſe de conductione hoſpitij irrequiſitis inquilinis, niſi

niſi tempus conductionis elapſum fuerit, de loca. & conduct.c.j.

Emens rem eccleſiæ, vel aliter acquirens à ſchiſmatico.

Tenens beneficium à ſchiſmatico.

Innitens ordinationi factæ per ſchiſmaticum. Iſti tres caſus habentur in c.j. de ſchiſmaticis.

Qui Chriſtianum mandant interfici per aſſaſsinos, etiam ſi caſus non fuerit ſecutus, & talibus dans auxilium, conſilium, vel fauorem, de homi.c. pro humani, lib.vj.

Clerici locātes domos manifeſtis vſurarijs alienigenis ad fœnus exercendum, de vſur.c.j.lib.vj.

Officiales dictantes ſtatuta ſuper vſuris ſoluēdis, quod non reſtituantur, vel iudicantes ſecundum illa, vel nō delentes, ſi poſſunt infra tres menſes de libris communitatū, vel illa ſeruantes, de vſur.c.ex graui, in Clem.

Sepelientes hæreticos, credentes, & fautores, receptatores, & defenſores eorum ſcienter in cœmiterio eccleſiaſtico; nec debent abſolui, niſi proprijs manibus ſuis extumulauerint cadauera eorum, in c.quodcunq;, de hære.

Inquiſitores hæreticæ prauitatis prætextu officij pecuniam extorquentes.

Inquiſitores, ſi ſcienter bona eccleſiarum occupant.

Inquiſitores bona eccleſiarum ob delictum clericorum fiſco etiam eccleſiæ applicantes, in Clem.ij.de hære.

Domini temporales quocunque nomine cenſeātur, qui de crimine hæreſis cognoſcunt, vel iudicant.

Domini temporales captos per Epiſcopum, vel Inquiſitorem pro hęreſi, à carceribus liberantes.

Domini temporales ſi executionem huiuſmodi officij ab Epiſcopo, vel Inquiſitore eis iniunctam non implent, prout ad eorum ſpectat officium.

Domini temporales, ſi vel indirectè præſumunt ſententiam, vel proceſſum Inquiſitorum, ſeu diocceſanorum impedire.

Si dioceſano, vel inquiſitori præſumpſerint ſe opponere in his, quę ad præfatū negotium incumbunt, aut quemlibet impedire.

Dantes talibus conſilium, vel fauorem. Omnes iſtę cen

ſuræ

ſuræ continentur in cap. vt inquiſitionis, de hæret. libro vj.

Exercentes regimen in triremibus infidelium. de Iudæis, in c. ita quorundam.

Principes, & officiales, qui tertio admoniti ab Epiſcopis, vel viris eccleſiaſticis recuſant facere iuſtitiam ſuper eorum cauſis, xxiii.q.v.adminiſtratores.

Facientes ſtatuta, iudicantes ſecundum ea contra libertatem eccleſi. de ſent.excom.c.nouerint.

Item qui talia iudicata in publicam formam redigunt. Ibidem.

Percutiens clericum, vel religioſum leui percuſsione.

Laici ſacrilegi, incantatores, inuocatores dæmonum, & diuinatores vtriuſq; ſexus excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateranenſi. ſuperne diſpoſitionis.

Gloſantes, ſeu commentantes, vel interpretantes conſtitutiones factas in Concilio Lateranenſi, quæ continentur in bulla, quæ incipit, ſuperne diſpoſitionis.

Prædicantes, vel diſputantes verbo, vel ſcripto, quòd montes pietatis inſtituti iuxta tenorē terminationis Concilij Lateranenſis ſint malè ordinati, excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateranenſi, Inter multiplices.

Imprimentes, vel imprimi facientes libros, vel aliquam ſcripturam ſine examine, & approbatione Vicarij domini Papæ, & magiſtri ſacri palatij in vrbe, & extra vrbem ſine licentia dioceſani, & Inquiſitoris hæreticæ prauitatis, excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateranenſi, Inter ſolicitudines.

CASVS, QVI SVNT ALIQVANDO *Papales, aliquando Epiſcopales.* *Cap.* XXII.

SVMMARIVM.

1 *Qui, & quot ſunt caſus aliquando Papales, & aliquando Epiſcopales.*

Incen-

INcendiarij † eccleſiarum, vel monaſterio- 1
rum, vel piorum locorum ſunt excommunicati ipſo iure excommunicatione Epiſcopali; ſed poſt denuntiationem ſunt excommunicati excommunicatione Papali, de ſenten. excommun. tua nos.

Effractores cum ſpoliatione eccleſiarum, vel monaſteriorum, vel piorum locorum ante denuntiationem ſunt excommunicati excommunicatione Epiſcopali; poſt denuntiationem verò Papali. Ibidem.

Dantes licentiam offendendi, vel grauandi eos, qui ſententias excommunicationis, vel interdicti tulerunt cõtra quemcunque, niſi ſententiam ipſam re integra reuocauerint, vel ſi ad bonorum captionem proceſſum fuerit, niſi infra octo dierum ſpatium omnia reſtituerint, vſq; ad duos menſes eſt Epiſcopalis; & exinde Papalis.

Item qui tali ſententia data vti auſi fuerint.

Item qui motu proprio aliquid præmiſſorum commiſerit, eſt Epiſcopalis, vel Papalis, vt ſupra, de ſent. excommun. quæcunque.

Item abſoluti à ſententia excommunicationis ratione periculi alicuius, ſi poſt periculum non repræſentant ſe illi, qui poteſt eos abſoluere, in eandem ſententiam incidũt Papalem, vel Epiſcopalem.

Participantes in crimine cum excõmunicatis, aliquando ſunt excommunicati excommunicatione Papali, aliquando Epiſcopali, ſecundum quod excommunicatio fuerit Papalis, vel Epiſcopalis.

DE PRAESTANTIA SANCTISſimorum Epiſcoporum. Cap. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiatus ab Epiſcopo compelli poteſt, vt beneficij ſui titulum oſtendat.*

2 *A correctione Epiſcopi an poſſit appellari.*

3 *Qualiter Epiſcopus à clero, & populo ſuam ingrediens ciuitatem ſuſcipi debeat.*

4 *Prohibitum eſt Epiſcopo cum mulieribus conuerſari.*
5 *An poßit Epiſcopus matrem ſuam, vel aliam ſuſpectam ſecum habere.*
6 *Ludere an debeat Epiſcopus.*
7 *De qualitate menſæ Epiſcopi, de victu etiam, atque veſtitu.*
8 *Epiſcopus habens iuriſdictionem temporalem cauſas ſanguinis laicis committ-t.*
9 *Epiſcopus an eſſe poßit conſiliarius Principis ſecularis, vel Papæ.*
10 *Poteſt Epiſcopus parochiales eccleſias facere conuentuales, remißiuè.*
11 *Nomina clericorum, qui in eccleſia Chriſti deſeruiunt.*
12 *An poßit Epiſcopus corpus vſurarij defuncti ſequeſtrare, ut ſepeliatur.*
13 *Qualis eſſe debeat Epiſcopi correctio, verbalis, an realis.*
14 *Non ad credendum facilis, niſi prius veritate inſpecta.*
15 *De relictu ad pium vſum regulariter quarta pars debetur Epiſcopo.*

1 Beneficiatum poteſt compellere Epiſcopus, vt oſtendat titulum ſui beneficij. Felin. in c. licet Heli, de ſimo. & doct. in c. j. de reg. iur. in vj. Et poteſt Epiſcopus clericum capere ex cauſa, c. dilectis filijs, de appel. Et per doct. in c. j. de poſito. vbi dicũt, quòd clericus poteſt carcerari, & torturæ ſubijci. Et ibi notatur, quòd clericus carcerari poteſt non ſolum cum agitur de crimine criminaliter, vt in c. ſi clericus, de ſentent. excommun. lib. vj. ſed etiam cùm agitur de crimine ciuiliter. Et Epiſcopus poteſt mittere ſuos clericos in exilium: nam pœna exilij eſt approbata a iure canonico, vt per Panor. & docto. in cap. ad audientiam, de crimine falſi. Et eſt maior Epiſcopus in dioceſi ſua quocunq; Principe ſeculari illius dioceſis. ita Panor. in c. omnes, de maior. & obedien. & in cap. ſoluite, eodem tit. Habet etiam Epiſcopus iuriſdictionem in laicos, ad ipſos cogendum obſeruare laudabilem conſuetudinem eccleſiæ, vt per Panormita. in cap. ad Apoſtolicam, de ſimonia.

Et notabis, quòd in c. niſi cum pridem, de renunciatione, Papa ponit ſex cauſas, ex quibus epiſcopi poſſunt petere, & Papa conſueuit concedere cedendi licentiam, ſcilicet debilis, ignarus; malè conſcius, irregularis, quem mala plebs odit, dans ſcandala.

† Sed an poſsit appellari à correctione epiſcopi, dic, vt per Panor. poſt Hoſt. & Ioannem Andream, in c. licet, de offi. ordi. & vide Abba. in c. de priore, de appell. dicentem ex mente Hoſtienſis, quod ſi prælatus corrigens ſubditũ, eodem peccato æquali, vel maiori notoriè detinetur, poteſt ab eo appellari. dicit idem etiam Panor. in c. intelleximus, de adulterijs. † Epiſcopus creatus, confirmatus, conſecratus, cùm ciuitatem ſuam ingredi debet, clerus, & populus proceſsionaliter, & honorificè eum ſuſcipere debent, cùm epiſcopi vice Chriſti fungantur in terris. c. omnis qui. vij. q. j vbi legitur: Qui enim perſequuntur dominos epiſcopos, non eos tantum perſequuntur, quantum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cuius legatione funguntur, ſimilis text. eſt in c. in nouo teſtamento, xxj. diſt. vide etiam de hoc Spe. in tit. de legatio. in §. ſequitur videre. Et monachi debent ire proceſsionaliter cum clero obuiam epiſcopo ſecundum Bald. in l. fin. C. de bo. liber allegat Oldra. ſuper hoc conſultus ab Archiepiſcopo de Rauenna. † Nec poteſt epiſcopus cum mulieribus conuerſari: dicto. in l. cum qui. C. de epiſ. & cler. lxxxj. diſtinct. c. in omnibus, c. ſequent. & per totum. Vnde Hieronymus, hoſpitiolum tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant; quia non poteſt toto corde cum Deo habitare, qui fœminarum acceſsionibus copulatur. c. hoſpitiolum. xxxij. diſt. Propterea fertur Auguſtinum noluiſſe habitare cum ſorore, c. legitur, lxxxj. diſtinct dicens: Quæ cum ſorore mea ſunt, ſorores meæ non ſunt. Idem probatur diſt. xxxiiii. c, j Quod intellige, ſi ſoror eſſet malæ famæ, vt in c. à nobis, de coha. cler. & mulie. c. volumus, lxxxj. diſt no. in c. cum in iuuentute, de præſumpt. & c. fœminas, & cap. cum omnibus. lxxxi. diſtin. † Sed dubitatur de epiſcopo, nunquid poſsit ſecum habere matrem ſuam, ſeu aliam nõ ſuſpectam, Anto. in c. j. de coha. cle. & mul. dicit, quòd nõ.

Panor.tenet ibi oppoſitum, ſed fatetur, quòd opinio Antonij eſt honeſta; maximè propter alios clericos cum Epiſcopo morantes. Sed Epiſcopus non permittat mulieres cum clericis habitare, niſi forte tales ſint, cum quibus naturale fœdus nihil ſæui criminis ſuſpicari permittat, vt in c.à nobis. & ibi Panor.de cohabitatio.cler.& mulie. Et in Nicæno Concilio fuit prouiſum; Non habitent cum clericis mulieres, niſi quæ naturali fœdere omnem ſuſpitionem excluduut.c.interdixit, xxxij.diſtinct. Sed ſacerdotes Græci non ligantur, quia iſta lex nón erat de neceſsitate ſalutis; & non fuit recepta ab ipſis Græcis per longa tempora, Papa ſciente, & non puniente. Panor. in c.cum olim, de clericis coniugatis. Et ibi dicit Panor.an eccleſia poſsit ſtatuere, quòd clericus poſsit contrahere matrimonium; ibi videbis. Et quia Papa non reprobat conſuetudinem eccleſiæ, quæ eſt talis, ideo non eſt hæretica: vide
6 docto.& glo.in c.de libellis.xx.diſtinct. † Et Epiſcopus etiam non debet ludere, vt in authent.interdicimus. C. de Epiſ.& cler. c.Epiſcopus. xxx. diſtinct. & ludus ſcacchorum eſt prohibitus etiam, iudicio meo, licet multi tenuerint contrarium; ſed per illum ludum Epiſcopi poſſunt abſtrahi à diuinis, ergo prohibitus. Si fuerint ludi noxij, vitandi ſunt, ſicut taxillorum, vt c.clerici, de vita,& hone. cler. Crimina ex ludo oriuntur, Hoſti.in ſumma, in tit.de exceſsibus prælatorum. & de ludo vide infra in iſto Spe. lxij.§.de ludo. Et debet Epiſcopus prohibere ludos in cõuiuijs ſuis, & Cantilenas decantari, & laruis adeſſe, per
7 tex.no.in c.nullus presbyterorum, de conſe.diſt.v. † De qualitate verò menſę Epiſcopi dico, quòd in principio debet fieri benedictio,& in fine actio gratiarum, vt in c.non liceat, xliiij.diſtinct. Item debet lectionibus vti ſacrarum ſcripturarum, vt euitentur confabulationes, & animæ ædificent ad bonum, vt in c.pro reuerentia, xliiij.diſt. Nec epulis lautius longo labore quæſitis vti, ne videantur immemores Chriſti,& pauperis eſurientis,& nudi.c.eccleſię principes.xxxv.diſtinct.vbi legitur: Si in Apoſtolorum loco ſumus, nõ ſolum ſermoné eorũ imitemur, ſed etiã conuerſationem, & abſtinentiam. Nec debet Epiſcopus conuiuijs

uiuijs inuigilare. xliiij. diſt.c.multis. Item debet habere Epiſcopus ſuppellectilem menſæ vilem, victumque pauperem, c. Epiſcopus, xlj. diſtin. cum glo. quæ dicit, de conſuetudine non ſeruari. vbi dicit tex. Epiſcopus vilem ſuppellectilem, & menſam, at victum pauperem habeat, & dignitatis ſuæ authoritatem, fidei, & vitæ meritis quęrat. Poteſt Epiſcopus vti veſtibus ſecundum conſuetudinem religionis, ne vileſcat dignitas. Item debet vti veſtibus deſuper clauſis, non tamen de pannis rubeis, vel viridibus. Sed non poteſt Epiſcopus vti veſtibus laicorũ; nec extra domũ ire habet ſine proprio habitu, c. Epiſopi. xxj. q. iiij. & c. ſine ornatu. & c. ſequen. Sed Epiſcopus non poteſt intereſſe cauſæ ſanguinis, c. clericis, c. ſententiam, ne cler. vel mona. c. ex literis, de exceſ. præla. c. in Archiepiſcopatu, de rapto. c. conqueſtus, de foro compet. tenet Spe. in titu. de iuriſd. omnium iudi. §. fin. verſi. & nota, quòd Epiſcopus. Et ideo
† Epiſcopi habentes iuriſdictionem temporalium, committunt laicis cauſas ſanguinis, vt dicunt canoniſtæ. Et quia excedunt prælati multoties, vide docto. in tit. de exceſsibus præla. Et an Epiſcopus ſit irregularis, ſi de facto comparet in cauſa ſanguinis, quæ vertitur coram iudice ſuo, vide Spe. in tit. de diſpenſa. §. iiij. & ſi prælatus procedit in cauſa ſanguinis, non valet proceſſus. Felin. in c. ſi quando, de reſcript. vide Ripam in c. ij. de iudi. num. 45. Et an Epiſcopus vnus debeat alterum honorare, ſecundum dignitatem eccleſiæ, notatur in c. ſi forte, de electio. in vj. & vide tex. in c. quanquam, & c. puto, ij. quæſt. vij. quia Epiſcopi licet pares ſint meritis, gradu tamen differunt dignitatis, vt in d, c. puto. Et nota, quòd cæteris paribus debet conferri prius in ordine Epiſcopatus ei, qui plus alijs laborabit per eccleſiam Dei, vt de maio. & obed. c. j. xliiij. diſt. c. Epiſcoporum, lxxv. diſtinct. c. fin. & Iacobus maior dictus eſt, quia adhæſit prius Domino, licet poſtea natus fuerit quàm Iacobus minor, vt legitur in hiſtoria ſcholaſtica. Quod verum eſt, niſi ſit Metropolitanus, vel alius ſuperior, vt per glo. in c. fin. xvij. diſtinct. Et vtrum Epiſcopus poſsit arma ſuſcipere, vel mouere, dic, vt dicemus infra in c. de bello. Item dicunt doctores, † quòd Epiſcopus 9

M 3 poteſt

poteſt eſſe conſiliarius Principis ſecularis, vel Papæ; ſed malè dicunt, quia reſidentia epiſcopi eſt de iure diuino, vt dixi pluries, & videbis ſupra in c. nono. & ideo epiſcopus non poteſt in Cardinalem promoueri, c. bonæ memoriæ, il j. de poſtul. prælat. Et an clericus poſsit eſſe legatus Principis ſecularis, reſpondeo, quòd ſic. c. cum parati, & ibi docto, de appell. vide docto. in authen. habita. C. ne fil. pro patre. Et epiſcopus poteſt excommunicare Principem laicum ſuæ diœceſis, glo. in c. omnes, de maio. & obedien. docto. in c. duo ſunt, xcvj. diſtinct. Sed debet epiſcopus mitius agere cum Principe, quàm cum alijs, vt in c. de rebus, xij. quæſt. ij. Et de epiſcopo legitur in Apocalypſi, c. j. ſeptem ſtellæ angeli ſunt ſeptem eccleſiarum. i. epiſcopi ipſarum, vnde angelus, qui interpretatur miſſus, eſt nomẽ epiſcopalis officij, vt ibi per Lyram, & doct. Legitur etiam in Apocalypſi c. ij. & angelo Epheſi eccleſiæ ſcribe. i. eius epiſcopo. & dicunt communiter expoſitores, quòd iſte fuit Timotheus Pauli diſcipulus, quem conſtituit epiſcopum eccleſiæ Epheſinæ. Sed Ioannes erat ſuper omnibus epiſcopis Aſiæ, cuius eccleſias fundauit, & erexit, vt habetur in libro virorum illuſtrium; tamen communiter manebat Epheſi. Et epiſcopus eſt iudex inter laicos ratione peccati. Ioan. And. in c. fin. de foro compet. in vj. notatur in cap. nouit, de iudi. Quod eſt verum inter contrahentes laicos, non inter hæredes. Bald. in authen. ſacramenta pũberum. Item verum eſt etiam in cauſa feudali propter iuramentum fidelitatis, Bald. in l. liberti. C. de ope. liber. vlt. colum. & in c. ij. de except. in vj. vbi not. quòd epiſcopus eſt iudex inter laicos ratione peccati, & in c. mulieri, de iureiuran. & in c. cæterum, de iudi. & in c. verum, de fo. compet. Item contra raptorem, vel furem rei eccleſiæ, c. fin. de fo. compe. c. ſi quis. j. c. ſi quis, ij. xxiiij. q. iiij. Et epiſcopus debet inſtituere, vel confirmare pręſentatum à patrono eccleſiæ, ſi reperit eum eſſe idoneum, c. monaſterium, c. decernimus, xvj. q. vij. Inno. & doct. in c. Bertoldus, de re iudi. & vide not. in c. ex frequentibus, de inſtit.
50 † Et epiſcopus poteſt eccleſias parochiales facere conuentuales; ſecundum Abba. anti. in c. cum veniſſent, de conſtit. refert

Bal.

Bal.in marga.in verbo, epiſcopus. Et epiſcopus, ſeu ſacerdos non poſſunt dimittere Miſſam inchoatam imperfectã ſine cauſa neceſſaria, c.nihil, vij.q.j.c.nullus epiſcopus, de conſe.diſt.j. dicitur enim Miſſa imperfecta antequam detur benedictio, c.miſſas, de conſecr diſt.j. & epiſcopus excommunicatus poteſt cõferre ſacros ordines, c.ab excommunicatis, c.ordinationes, ix.q.j. & de hoc ibi videbis. Et epiſcopus poteſt repetere clericum ſibi ſubditum ab alio detentum, c.dilectis, de appell.& ibi doct.c.ſi iudex laicus. & ibi gloſ. de ſent.excom.in vj. Eſt verum etiam inuitum quem defendere, & repetere poteſt, etiam à iudice laico, ſecundum Bal.in l.j.ff.de rei vendi. Bart.in l.præcepit. C. de cano. largit. tit. lib.x. Et clerici exempti ſunt à iuriſdictione laicorum de iure diuino. docto.in c.ſoluite, de maior.& obedien.& ibi Panor.& vide in c.de eccleſiaſtica libertate. † Et clerici nuncupantur generaliter omnes, qui in eccleſia Chriſti deſeruiunt, quorum nomina ſunt hæc, oſtiarius, pſalmiſta, lector, exorciſta, acolitus, ſubdiaconus diaconus, presbyter, Epiſcopus, vt in c.cleros, xxj.diſt. Et clerici in quibus caſibus ſubijciantur laicis, vide Imolam in Clement. ij.de electio. Sed mulier commiſcens ſe clerico, ſubijcitur foro eccleſiaſtico. Abbas in c.clericos, de cohabita.cler.& mulie. Et de exemptione clericorum vide infra in titu.de eccleſiaſtica libertate. Et ciuitas poteſt ciuem ſuum ab alio detentum repetere, gloſ.in authen. de manda.prin.colla.iij.§.patrocinia, vide glo.& doct.in d.c. ſi iudex laicus. notant Bart.& docto.in d.l.præcepit. ff.de rei vendi.vbi dicunt, quòd villa habens maſſarios obligatos ad onera, poteſt eos vendicare, l.de iure, ad municipa. Inno.& Imo.in d. c. dilectis. Sed ſi clericus incarceratur ab Epiſcopo, & moriatur in carcere, Epiſcopus non efficitur irregularis, ſecundum Bal.in l.j.in fi.C.qui ad liberta. peruen.non poſſ.& plenè in l.pen.C.ad leg.Aquiliam, vbi dicit verum, niſi ponat eum in loco arcto, vbi aerem carceratus non videat. Et epiſcopus in quolibet loco diœceſis per ſe, & per alium poteſt pro tribunali ſedere, & liberè exequi, quæ ad ipſius ſpectant officium, c.cum epiſcopus, de offi.ordinar.in vj.vbi dicit gloſ. quòd manus inijcere 12

in aliquem non debet Epiſcopus per text.not.in c.non liceat,lxxxvj.diſtinct.& de ipſius mandato capiétes excommunicati non ſunt,c.vt famæ,de ſentent.excommun.& c. ſi clericos. Et capientes clericum de mandato Epiſcopi in excommunicationem non incidunt,glo.in d.c.cum Epiſcopus. Et de his vide Panor.in d. c. vt famæ. & laici ſine licentia Epiſcopi poſſunt capere clericum,ne fugiat,vt præſentent iudici ſuo,& ſic ad bonum finem. Idem in familia poteſtatis, quæ poteſt capere clericum inuentum de nocte, cum ſit præſumptio fraudis. ita (vt dixi) Panor. in d.c.vt famæ,de ſenten.excommun. late in c. cùm non ab homine,de iudi. Sed ſi Epiſcopus non habet clericum,verberat per ſe,glo.& docto. in d.c.non liceat. Et Epiſcopus Romæ, vel in curia Papæ poteſt ordinare ſibi ſubditum. ita Abb.anti.in c.omnibus, de appellatio. ſequitur Bal. in marga.verſi.Epiſcopus vero. Et vtrum Epiſcopo credatur de clerico ſuo,quem forte repetat à iudice laico, & aſſerat eum eſſe clericum, Reſpon.ſic; ſi per literas ſuas facit ei fidem de clericatu , vel ſi pronunciauit eum eſſe clericum, non autem literis teſtimonialibus, ſecundum Bald.in l. ſi qua per calumniam. C.de Epiſ.& cler. vbi vide ; & etiam dicit credi probationibus de clericatu factis coram Epiſcopo,qui debet de quæſtione incidenti clericatus cognoſcere. Et ibi dicit,quòd familia poteſtatis poteſt capere clericum inuentum in rixa : & interim iudex laicus detinens non debet innouare contra detentum , vt ibi per Bald. & nota,in c.ſi iudex.de ſentent.excommun.in vj. Debet autem iudex ſtatim remittere, ſi captus incedens in habitu, & tonſura allegat ſe clericum ; alias non, niſi cauſa cognita de clericatu,d.c.ſi iudex. & Bald. vbi ſupra. Cùm verò remittitur ad Epiſcopum, debet remitti ſub fida cuſtodia. Angel.in l.eos.§.ſuper his.C.de appell. & ſcias, quòd clericus ioculator,vel buffonus, qui per annum artem illam exercuit,& tertio monitus non deſtitit, vel ſi eſt clericus vxoratus non incedés in habitu,& tonſura, vel bigamus, vel degradatus,qui omnes non gaudent priuilegijs ; non eſt ad Epiſcopum remittendus,de vita,& honeſta.cler. c.j. in vj.de cler.coniug.c.j.de biga.c.j.de pœniten. c.ſi,in vj.

Et

Et ita tenet glo.ord.in d.c.ſi iudex. & Epiſcopus poteſt agere per iniuriam illatam ſuo vicario, vel ſubdito. Ita Inno.in c.dilectis, de appella. & ibi docto.in c.contingit, de ſentent.excommun. Ioan. Andr.in c.ad Apoſtolicæ, de re iudi. Quod eſt verum, ſi iniuria fuit facta in contumeliam Epiſcopi, alias non, ſecundum Bart.in l.j.§.fin. ff.de iniur. Idem in ciuitate, vel domo, vt agere poſsit pro iniuria illata ciui, vel ſubdito ſuo, vel officiali, Barto. vbi ſupra, & Inno.in d.cap.dilectis. † An Epiſcopus poſsit ſequeſtrare 12 corpus vſurarij defuncti, ne ſepeliatur quouſque hæredes caueant de vſuris reſtituendis? Reſpon. quòd ſic, vt tenet Angel.in authen.vt defun.ſeu fun.co. colum.v. Acceſſoriè hoc infero, quòd cadauer debitoris non poteſt à ſepultura ſuſpendi, vel ſequeſtrari ad inſtantiam creditorum, in authent. vt cum de appell.cogno. §.meminimus. nec poteſt appellari, vt quis non ſepeliatur. ita Spe.de appel.verſi.viij.§.ij. Cadauera enim ſepultura interdici regulariter non poſſunt, niſi in caſibus expreſsis in iure. quibus adde, quòd occidens ſeipſum carere debet eccleſiaſtica ſepultura, xxv.quæſt.v.placuit; & ibi gl.dicit, quòd debet ei concedi canina ſepultura. Et tenet glo.in c.ex parte, de ſepul. ſecus ſi caſualiter ſe perimat, d.c.ex parte. † Et qualis cor- 13 rectio debeat per Epiſcopum fieri de rixis, vide tex. in c.j. ij.iiij.xlv.diſtinct. vbi dicitur, quòd correctio potius verbalis ſit, quàm realis. ibi videbis, vbi dicitur; non ſeueritate, ſed beneuolentia ſubditos prælati corripiant. & ibi dicit glo. ſemper iudex potius ſequi debet miſericordiam, quàm iudicium; vel æquitatem, quàm rigorem, c.non ſatis, lxxxvj.diſtinct. Et corrigere eſt ſuperioris, Cardi.poſt glo.in Clemen.ij.§.notarij, de hæret. Et vid.gl.in c. irrefragabili, de offi.ordina. Et correctio exceſsiua an patiatur appellationem, vide Spe.in tit.de inquiſitione.§.viſo igitur, verſ.quid ſi prelatus, dicit, nec valeat appellatio interpoſita, ne inquiratur contra eum, vel ne viſitetur; vel ne corrigatur. Et ſoli Epiſcopi exequuntur canones circa correctionem clericorum, vt in Clemen.j.de vita, & hone. clericorum; Et ibi Cardi.enumerat xiiij.priuilegia clericorum. Sed priuilegium clericorum conſiſtit in duobus;

M 5 pri-

ſuræ continentur in cap. vt inquiſitionis, de hæret. libro vj.

Exercentes regimen in triremibus infidelium. de Iudæis, in c, ita quorundam.

Principes, & officiales, qui tertio admoniti ab Epiſcopis, vel viris eccleſiaſticis recuſant facere iuſtitiam ſuper eorum cauſis, xxiii. q. v. adminiſtratores.

Facientes ſtatuta, iudicantes ſecundum ea contra libertatem eccleſi. de ſent. excom. c. nouerint.

Item qui talia iudicata in publicam formam redigunt. Ibidem.

Percutiens clericum, vel religioſum leui percuſſione.

Laici ſacrilegi, incantatores, inuocatores dæmonum, & diuinatores vtriuſq; ſexus excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateranenſi. ſuperne diſpoſitionis.

Gloſantes, ſeu commentantes, vel interpretantes conſtitutiones factas in Concilio Lateranenſi, quæ continentur in bulla, quæ incipit, ſuperne diſpoſitionis.

Prædicantes, vel diſputantes verbo, vel ſcripto, quod montes pietatis inſtituti iuxta tenorẽ terminationis Concilij Lateranenſis ſint male ordinati, excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateranenſi, Inter multiplices.

Imprimentes, vel imprimi facientes libros, vel aliquam ſcripturam ſine examine, & approbatione Vicarij domini Papæ, & magiſtri ſacri palatij in vrbe, & extra vrbem ſine licentia dioceſani, & Inquiſitoris hæreticæ prauitatis, excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateranenſi, Inter ſolicitudines.

CASVS, QVI SVNT ALIQVANdo Papales, aliquando Epiſcopales. Cap. XXII.

SVMMARIVM.

1 *Qui, & quot ſunt caſus aliquando Papales, & aliquando Epiſcopales.*

Incen-

INcendiarij † eccleſiarum, vel monaſteriorum, vel piorum locorum ſunt excommunicati ipſo iure excommunicatione Epiſcopali; ſed poſt denuntiationem ſunt excommunicati excommunicatione Papali, de ſenten. excommun. tua nos. 1

Effractores cum ſpoliatione eccleſiarum, vel monaſteriorum, vel piorum locorum ante denuntiationem ſunt excommunicati excommunicatione Epiſcopali; poſt denuntiationem verò Papali. Ibidem.

Dantes licentiam offendendi, vel grauandi eos, qui ſententias excommunicationis, vel interdicti tulerunt cõtra quemcunque, niſi ſententiam ipſam re integra reuocauerint, vel ſi ad bonorum captionem proceſſum fuerit, niſi infra octo dierum ſpatium omnia reſtituerint, vſq; ad duos menſes eſt Epiſcopalis; & exinde Papalis.

Item qui tali ſententia data vti auſi fuerint.

Item qui motu proprio aliquid præmiſſorum commiſerit, eſt Epiſcopalis, vel Papalis, vt ſupra, de ſent. excommun. quæcunque.

Item abſoluti à ſententia excommunicationis ratione periculi alicuius, ſi poſt periculum non repræſentant ſe illi, qui poteſt eos abſoluere, in eandem ſententiam incidũt Papalem, vel Epiſcopalem.

Participantes in crimine cum excõmunicatis, aliquando ſunt excommunicati excommunicatione Papali, aliquando Epiſcopali, ſecundum quod excommunicatio fuerit Papalis, vel Epiſcopalis.

DE PRAESTANTIA SANCTISſimorum Epiſcoporum. Cap. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiatus ab Epiſcopo compelli poteſt, vt beneficij ſui titulum oſtendat.*

2 *A correctione Epiſcopi an poſſit appellari.*

3 *Qualiter Epiſcopus à clero, & populo ſuam ingrediens ciuitatem ſuſcipi debeat.*

Et notabis, quòd in c. niſi cum pridem, de renunciatione, Papa ponit ſex cauſas, ex quibus epiſcopi poſſunt petere, & Papa cõſueuit concedere cedendi licentiam, ſcilicet debilis, ignarus; malè conſcius, irregularis, quem mala plebs odit, dans ſcandala.

† Sed an poſsit appellari à correctione epiſcopi, dic, vt per Panor. poſt Hoſt. & Ioannem Andream, in c. licet, de offi. ordi. & vide Abba. in c. de priore, de appell. dicentem ex mente Hoſtienſis, quod ſi prælatus corrigens ſubditũ, eodem peccato æquali, vel maiori notoriè detinetur, poteſt ab eo appellari. dicit idem etiam Panor. in c. intelleximus, de adulterijs. † Epiſcopus creatus, confirmatus, conſecratus, cùm ciuitatem ſuam ingredi debet, clerus, & populus proceſsionaliter, & honorificè eum ſuſcipere debent, cùm epiſcopi vice Chriſti fungantur in terris. c. omnis qui. vij. q. j vbi legitur: Qui enim perſequuntur dominos epiſcopos, non eos tantum perſequuntur, quantum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cuius legatione funguntur, ſimilis text. eſt in c. in nouo teſtamento, xxj. diſt. vide etiam de hoc Spe. in tit. de legatio. in §. ſequitur videre. Et monachi debent ire proceſsionaliter cum clero obuiam epiſcopo ſecundum Bald in l. fin. C. de bo. liber allegat Oldra. ſuper hoc conſultus ab Archiepiſcopo de Rauenna. † Nec poteſt epiſcopus cum mulieribus conuerſari: docto. in l. cum qui. C. de epiſ. & cler. lxxxj. diſtinct. c. in omnibus, c. ſequent. & per totum. Vnde Hieronymus, hoſpitiolum tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant; quia non poteſt toto corde cũm Deo habitare, qui fœminarum acceſsionibus copulatur. c. hoſpitiolum. xxxij. diſt. Propterea fertur Auguſtinum noluiſſe habitare cum ſorore, c. legitur, lxxxj. diſtinct. dicens: Quæ cum ſorore mea ſunt, ſorores meæ non ſunt. Idem probatur diſt. xxxiiii. c, j Quod intellige, ſi ſoror eſſet malæ famæ, vt in c. à nobis, de coha. cler. & mulie. c. volumus, lxxxj. diſt no. in c. cum in iuuentute, de præſumpt. & c. fœminas, & cap. cum omnibus, lxxxi. diſtin. † Sed dubitatur de epiſcopo, nunquid poſsit ſecum habere matrem ſuam, ſeu aliam nõ ſuſpectam, Anto. in c. j. de coha. cle. & mul. dicit, quòd nõ.

Panor.tenet ibi oppoſitum, ſed fatetur, quòd opinio Antonij eſt honeſta; maximè propter alios clericos cum Epiſcopo morantes. Sed Epiſcopus non permittat mulieres cum clericis habitare, niſi forte tales ſint, cum quibus naturale fœdus nihil ſæui criminis ſuſpicari permittat, vt in c.à nobis. & ibi Panor.de cohabitatio.cler.& mulie. Et in Nicæno Concilio fuit prouiſum; Non habitent cum clericis mulieres, niſi quæ naturali fœdere omnem ſuſpitionem excluduut.c.interdixit, xxxij.diſtinct. Sed ſacerdotes Græci non ligantur, quia iſta lex non erat de neceſsitate ſalutis; & non fuit recepta ab ipſis Græcis per longa tempora, Papa ſciente, & non puniente. Panor. in c.cum olim, de clericis coniugatis. Et ibi dicit Panor.an eccleſia poſsit ſtatuere, quòd clericus poſsit contrahere matrimonium; ibi videbis. Et quia Papa non reprobat conſuetudinem eccleſiæ, quæ eſt talis, ideo non eſt hæretica: vide
6 docto.& glo.in c.de libellis.xx.diſtinct. † Et Epiſcopus etiam non debet ludere, vt in authent.interdicimus. C. de Epiſ.& cler. c.Epiſcopus. xxx. diſtinct. & ludus ſcacchorum eſt prohibitus etiam, iudicio meo, licet multi tenuerint contrarium; ſed per illum ludum Epiſcopi poſſunt abſtrahi à diuinis, ergo prohibitus. Si fuerint ludi noxij, vitandi ſunt, ſicut taxillorum, vt c.clerici, de vita, & hone. cler. Crimina ex ludo oriuntur, Hoſti.in ſumma, in tit.de exceſsibus prælatorum. & de ludo vide infra in iſto Spe. lxij.§.de ludo. Et debet Epiſcopus prohibere ludos in cõuiuijs ſuis, & Cantilenas decantari, & laruis adeſſe, per
7 tex.no.in c.nullus presbyterorum, de conſe.diſt.v. † De qualitate verò menſę Epiſcopi dico, quòd in principio debet fieri benedictio, & in fine actio gratiarum, vt in c.non liceat, xliiij.diſtinct. Item debet lectionibus vti ſacrarum ſcripturarum, vt euitentur confabulationes, & animæ ædificent ad bonum, vt in c.pro reuerentia, xliiij.diſt. Nec epulis lautius longo labore quæſitis vti, ne videantur immemores Chriſti, & pauperis eſurientis, & nudi.c.eccleſię principes.xxxv.diſtinct.vbi legitur: Si in Apoſtolorum loco ſumus, nõ ſolum ſermonẽ eorũ imitemur, ſed etiã conuerſationem, & abſtinentiam. Nec debet Epiſcopus conuiuijs

uiuijs inuigilare. xliiij. diſt.c.multis. Item debet habere Epiſcopus ſuppellectilem menſæ vilem, victumque pauperem, c. Epiſcopus, xlj. diſtin. cum glo. quæ dicit, de conſuetudine non ſeruari. vbi dicit tex. Epiſcopus vilem ſuppellectilem, & menſam, at victum pauperem habeat, & dignitatis ſuæ authoritatem, fidei, & vitæ meritis quęrat. Poteſt Epiſcopus vti veſtibus ſecundum conſuetudinem religionis, ne vileſcat dignitas. Item debet vti veſtibus deſuper clauſis, non tamen de pannis rubeis, vel viridibus. Sed non poteſt Epiſcopus vti veſtibus laicorũ; nec extra domũ ire habet ſine proprio habitu, c. Epiſopi. xxj. q. iiij. & c. ſine ornatu. & c. ſequen. Sed Epiſcopus non poteſt intereſſe cauſæ ſanguinis, c. clericis, c. ſententiam, ne cler. vel mona. c. ex literis, de exceſ. præla. c. in Archiepiſcopatu, de rapto. c. conqueſtus, de foro compet. tenet Spe. in titu. de iuriſd. omnium iudi. §. fin. verſi. & nota, quòd Epiſcopus. Et ideo 8
† Epiſcopi habentes iuriſdictionem temporalium, committunt laicis cauſas ſanguinis, vt dicunt canoniſtæ. Et quia excedunt prælati multoties, vide docto. in tit. de exceſsibus præla. Et an Epiſcopus ſit irregularis, ſi de facto comparet in cauſa ſanguinis, quæ vertitur coram iudice ſuo, vide Spe. in tit. de diſpenſa. §. iiij. & ſi prælatus procedit in cauſa ſanguinis, non valet proceſſus. Felin. in c. ſi quando, de reſcript. vide Ripam in c. ij. de iudi. num. 45. Et an Epiſcopus vnus debeat alterum honorare, ſecundum dignitatem eccleſiæ, notatur in c. ſi forte, de electio. in vj. & vide tex. in c. quanquam, & c. puto, ij. quæſt. vij. quia Epiſcopi licet pares ſint meritis, gradu tamen differunt dignitatis, vt in d. c. puto. Et nota, quòd cæteris paribus debet conferri prius in ordine Epiſcopatus ei, qui plus alijs laborabit per eccleſiam Dei, vt de maio. & obed. c. j. xliiij. diſt. c. Epiſcoporum, lxxv. diſtinct. c. fin. & Iacobus maior dictus eſt, quia adhæſit prius Domino, licet poſtea natus fuerit quàm Iacobus minor, vt legitur in hiſtoria ſcholaſtica. Quod verum eſt, niſi ſit Metropolitanus, vel alius ſuperior, vt per glo. in c. fin. xvij. diſtinct. Et vtrum Epiſcopus poſsit arma ſuſcipere, vel mouere, dic, vt dicemus infra in c. de bello. Item dicunt doctores, † quòd Epiſcopus 9

poteſt eſſe conſiliarius Principis ſecularis, vel Papæ; ſed malè dicunt,quia reſidentia epiſcopi eſt de iure diuino, vt dixi pluries, & videbis ſupra in c.nono. & ideo epiſcopus non poteſt in Cardinalem promoueri, c. bonæ memoriæ, ij. de poſtul.prælat. Et an clericus poſsit eſſe legatus Principis ſecularis, reſpondeo, quòd ſic. c. cum parati, & ibi docto,de appell.vide docto.in authen.habita.C.ne fil.pro patre. Et epiſcopus poteſt excommunicare Principem laicum ſuæ diœceſis, glo.in c.omnes,de maio.& obedien.docto.in c.duo ſunt, xcvj.diſtinct. Sed debet epiſcopus mitius agere cum Principe, quàm cum alijs, vt in c.de rebus, xij.quæſt.ij. Et de epiſcopo legitur in Apocalypſi,c.j.ſeptem ſtellæ angeli ſunt ſeptem eccleſiarum.i.epiſcopi ipſarum,vnde angelus,qui interpretatur miſſus, eſt nomẽ epiſcopalis officij,vt ibi per Lyram,& doct.Legitur etiam in Apocalypſi c.ij. & angelo Epheſi eccleſiæ ſcribe. i. eius epiſcopo. & dicunt communiter expoſitores, quòd iſte fuit Timotheus Pauli diſcipulus, quem conſtituit epiſcopum eccleſiæ Epheſinæ. Sed Ioannes erat ſuper omnibus epiſcopis Aſiæ,cuius eccleſias fundauit,& erexit,vt habetur in libro virorum illuſtrium; tamen communiter manebat Epheſi. Et epiſcopus eſt iudex inter laicos ratione peccati. Ioan.And.in c.fin. de foro compet. in vj.notatur in cap.nouit,de iudi. Quod eſt verum inter contrahentes laicos,non inter hæredes. Bald.in authen.ſacramenta puberum. Item verum eſt etiam in cauſa feudali propter iuramentum fidelitatis, Bald.in l.liberti.C.de ope.liber. vlt. colum.& in c.ij.de except. in vj. vbi not. quòd epiſcopus eſt iudex inter laicos ratione peccati, & in c.mulieri,de iureiuran.& in c.cæterum,de iudi.& in c.verum,de fo.compet. Item contra raptorem,vel furem rei eccleſiæ, c.fin.de fo.compe.c.ſi quis.j. c.ſi quis,ij.xxiiij.q.iij. Et epiſcopus debet inſtituere,vel confirmare præſentatum à patrono eccleſiæ,ſi reperit eum eſſe idoneum, c. monaſterium, c.decernimus,xvj.q.vij. Inno.& doct. in c.Bertoldus,de re iu-
50 di.& vide not.in c.ex frequentibus,de inſtit. † Et epiſcopus poteſt eccleſias parochiales facere conuentuales; ſecundum Abba.anti. in c. cum veniſſent, de conſtit. refert

Bal.

Bal.in marga.in verbo, epiſcopus. Et epiſcopus, ſeu ſacerdos non poſſunt dimittere Miſſam inchoatam imperfectã ſine cauſa neceſſaria, c.nihil, vij.q.j.c.nullus epiſcopus, de conſe.diſt.j. dicitur enim Miſſa imperfecta antequam detur benedictio, c.miſſas, de conſecr diſt.j. & epiſcopus excommunicatus poteſt cõferre ſacros ordines, c.ab excommunicatis, c.ordinationes, ix.q.j. & de hoc ibi videbis. Et epiſcopus poteſt repetere clericum ſibi ſubditum ab alio detentum, c.dilectis, de appell.& ibi doct.c.ſi iudex laicus. & ibi gloſ. de ſent.excom.in vj. Eſt verum etiam inuitum quem defendere, & repetere poteſt, etiam à iudice laico, ſecundum Bal.in l.j.ff.de rei vendi. Bart.in l.præcepit. C. de cano. largit. tit. lib.x. Et clerici exempti ſunt à iuriſdictione laicorum de iure diuino. docto.in c.ſoluitæ, de maior.& obedien.& ibi Panor.& vide in c.de eccleſiaſtica libertate. † Et clerici nuncupantur generaliter omnes, qui 11 in eccleſia Chriſti deſeruiunt, quorum nomina ſunt hæc, oſtiarius, pſalmiſta, lector, exorciſta, acolitus, ſubdiaconus diaconus, presbyter, Epiſcopus, vt in c.cleros, xxj.diſt. Et clerici in quibus caſibus ſubijciantur laicis, vide Imolam in Clement. ij.de electio. Sed mulier commiſcens ſe clerico, ſubijcitur foro eccleſiaſtico. Abbas in c.clericos, de cohabita.cler.& mulie. Et de exemptione clericorum vide infra in titu.de eccleſiaſtica libertate. Et ciuitas poteſt ciuem ſuum ab alio detentum repetere, gloſ.in authen. de manda.prin.colla.iij.§.patrocinia, vide glo.& doct.in d.c. ſi iudex laicus. notant Bart.& docto.in d.l.præcepit. ff.de rei vendi.vbi dicunt, quòd villa habens maſſarios obligatos ad onera, poteſt eos vendicare, l.de iure, ad municipa. Inno.& Imo.in d. c. dilectis. Sed ſi clericus incarceratur ab Epiſcopo, & moriatur in carcere, Epiſcopus non efficitur irregularis, ſecundum Bal.in l.j.in fi.C.qui ad liberta. peruen.non poſſ.& plenè in l.pen.C.ad leg.Aquiliam, vbi dicit verum, niſi ponat eum in loco arcto, vbi aerem carceratus non videat. Et epiſcopus in quolibet loco diœceſis per ſe, & per alium poteſt pro tribunali ſedere, & liberè exequi, quæ ad ipſius ſpectant officium, c.cum epiſcopus, de offi.ordinat. in vj. vbi dicit gloſ. quòd manus inijcere

in aliquem non debet Epiſcopus per text.not.in c.non liceat,lxxxvj.diſtinct.& de ipſius mandato capictes excommunicati non ſunt,c.vt famæ,de ſentent.excommun.& c. ſi clericos. Et capientes clericum de mandato Epiſcopi in excommunicationem non incidunt,glo.in d.c.cum Epiſcopus. Et de his vide Panor.in d. c. vt famæ. & laici ſine licentia Epiſcopi poſſunt capere clericum,ne fugiat,vt præſentent iudici ſuo,& ſic ad bonum finem. Idem in familia poteſtatis, quæ poteſt capere clericum inuentum de nocte, cum ſit præſumptio fraudis. ita (vt dixi) Panor. in d.c.vt famæ,de ſenten.excommun. late in c. cùm non ab homine,de iudi. Sed ſi Epiſcopus non habet clericum,verberat per ſe,glo.& docto. in d.c.non liceat. Et Epiſcopus Romæ, vel in curia Papæ poteſt ordinare ſibi ſubditum. ita Abb.anti.in c. omnibus, de appellatio. ſequitur Bal. in marga.verſi.Epiſcopus vero. Et vtrum Epiſcopo credatur de clerico ſuo,quem forte repetat à iudice laico, & aſſerat eum eſſe clericum, Reſpon.ſic; ſi per literas ſuas facit ei fidem de clericatu, vel ſi pronunciauit eum eſſe clericum, non autem literis teſtimonialibns, ſecundum Bald.in l. ſi qua per calumniam. C.de Epiſ.& cler. vbi vide; & etiam dicit credi probationibus de clericatu factis coram Epiſcopo,qui debet de quæſtione incidenti clericatus cognoſcere. Et ibi dicit,quòd familia poteſtatis poteſt capere clericum inuentum in rixa: & interim iudex laicus detinens non debet innouare contra detentum, vt ibi per Bald. & nota,in c.ſi iudex.de ſentent.excommun. in vj. Debet autem iudex ſtatim remittere, ſi captus incedens in habitu, & tonſura allegat ſe clericum; alias non, niſi cauſa cognita de clericatu,d.c.ſi iudex. & Bald. vbi ſupra. Cùm verò remittitur ad Epiſcopum, debet remitti ſub fida cuſtodia. Angel.in l.eos.§.ſuper his.C.de appell. & ſcias, quòd clericus ioculator,vel buffonus, qui per annum artem illam exercuit,& tertio monitus non deſtitit, vel ſi eſt clericus vxoratus non incedēs in habitu,& tonſura, vel bigamus, vel degradatus,qui omnes non gaudent priuilegijs; non eſt ad Epiſcopum remittendus,de vita,& honeſta.cler. c.j. in vj.de cler.coniug.c.j.de biga.c.j.de pœniten. c.fi.in vj.

Et

Et ita tenet glo.ord.in d.c.ſi iudex. & Epiſcopus poteſt agere per iniuriam illatam ſuo vicario,vel ſubdito. Ita Inno.in c.dilectis, de appella.& ibi docto.in c.contingit,de ſentent.excommun.Ioan.Andr.in c.ad Apoſtolicæ,de re iudi. Quod eſt verum,ſi iniuria fuit facta in contumeliam Epiſcopi,alias non,ſecundum Bart.in l.j.§.fin. ff.de iniur. Idem in ciuitate,vel domo, vt agere poſsit pro iniuria illata ciui,vel ſubdito ſuo,vel officiali, Barto. vbi ſupra, & Inno.in d.cap.dilectis. † An Epiſcopus poſsit ſequeſtrare corpus vſurarij defuncti,ne ſepeliatur quouſque hæredes caueant de vſuris reſtituendis? Reſpon.quòd ſic,vt tenet Angel.in authen.vt defun.ſeu fun.eo. colum.v. Acceſſoriè hoc infero, quòd cadauer debitoris non poteſt à ſepultura ſuſpendi,vel ſequeſtrari ad inſtantiam creditorum,in authent. vt cum de appell.cogno. §.meminimus. nec poteſt appellari,vt quis non ſepeliatur. ita Spe.de appel.verſi.viij.§.ij. Cadauera enim ſepultura interdici regulariter non poſſunt,niſi in caſibus expreſsis in iure.quibus adde, quòd occidens ſeipſum carere debet eccleſiaſtica ſepultura,xxv.quæſt.v placuit; & ibi gl.dicit,quòd debet ei concedi canina ſepultura. Et tenet glo.in c.ex parte, de ſepul. ſecus ſi caſualiter ſe perimat,d.c.ex parte. † Et qualis correctio debeat per Epiſcopum fieri de rixis, vide tex. in c.j. ij. iiij.xlv.diſtinct. vbi dicitur,quòd correctio potius verbalis ſit,quàm realis.ibi videbis, vbi dicitur; non ſeueritate,ſed beneuolentia ſubditos prælati corripiant. & ibi dicit glo.ſemper iudex potius ſequi debet miſericordiam, quàm iudicium; vel æquitatem,quàm rigorem,c.non ſatis,lxxxvj.diſtinct. Et corrigere eſt ſuperioris, Cardi.poſt glo.in Clemen.ij. §.notarij, de hæret. Et vid.gl. in c. irrefragabili,de offi.ordina. Et correctio exceſsiua an patiatur appellationem,vide Spe.in tit.de inquiſitione. §.viſo igitur,verſ.quid ſi prelatus,dicit,nec valeat appellatio interpoſita,ne inquiratur contra eum, vel ne viſitetur; vel ne corrigatur. Et ſoli Epiſcopi exequuntur canones circa correctionem clericorum,vt in Clemen.j.de vita,& hone. clericorum; Et ibi Cardi.enumerat xiiij.priuilegia clericorum. Sed priuilegium clericorum conſiſtit in duobus;

primo, quia non poſſunt vexari in perſona, nec in rebus. C. de Epiſco. & cler. l. ij. & de immunitate eccleſiarum, per totum. Secundo gaudent priuilegio canonis, c. ſi quis ſuadente, xvij. q. iiij. & vide Cardi. in Clem. perpendimus, de ſent. excommun. Et priuilegium clericorum in veteri lege incepit à Rege Aegypti, Geneſ. xlvij. vbi dicitur, quòd ab eo tempore vſque ad præſentem diem in vniuerſa terra Aegypti Regibus quarta pars ſoluitur abſque terra ſacerdotali, quæ libera erat: & habetur in c. non minus, de immunitate eccleſiarum. In noua lege ab Imperatoribus. C. de ſacroſan. eccleſ. l. ad inſtructiones. & l. plærumque, de cenſi. c. j. Et idem eſt priuilegium clericorum, & eccleſia-
14 rum. Cardi. in d. c. Clem. j. † Sit tamen prudẽs Epiſcopus, vt ſtatim non credat, ſed veritatem prius inquirat, nec à correctione incipiat, c. ſi quid vero, lxxxvj. diſt. Illud tene menti, quòd poteſt Epiſcopus excommunicare ſubditum alterius Epiſcopi ob prædam factam in diœceſi excommunicantis, vel alibi factam in illius diœceſi adductam, c. vlt. iij. q. vj. c. j. de rapto. Et Epiſcopus punit etiam exemptum delinquentem in ſua diœceſi per dicta iura, & c. ad abolendam, de hæret. vbi dicitur, quòd nullum priuilegium iuuat delinquentem, & de priuil. & excel. priuil. c. tuarum. quia ratione delicti pditur priuilegiũ, c. priuilegiũ, xj. q. iij. vbi dicitur: Priuilegiũ omnino meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate. Et Epiſcopus debet tueri implorantes auxilium ſuum, & eccleſię, ſcilicet viduas, & pupillos, lxxxviij. diſtin. per totum. Et eccleſia ſuccedit Epiſcopo, xij. q. vlt. c. fin. c. j. de ſucceſ. ab inteſt. & ibi vide doct. & de hoc vide ea, quæ ſupra dixi.
15 † Scias autem, quòd quarta pars regulariter debetur Epiſcopo de relictis ad pium vſum: probatur x. q. j. c. de his. & c. antiquos, xij. q. ij. c. vobis, c. vulteranæ, & c. cõceſſo, c. quatuor, c. de redditibus, & c. cognouimus, xvj. q. j. c. conſtitutum, & c. ad hoc, de offi. ordi. c. conquerente, de teſta. c. officij, c. requiſiſti. & ibi doct. poſt Inno. c. fin. de ſucceſ. ab inteſt. c. de quarta, de præſcrip. Quæ pars Epiſcopo debetur ex l. diſpoſitione, ſecundum Inno. in c. j. de ſta. mon. Debetur etiam in compenſatione onerum, quæ ſuffert à
ſin-

ſingulis eccleſijs, hoc verum, niſi conſuetudo aliter ſe habeat. Sed plures ſunt caſus, in quibus quarta non debetur Epiſcopo, videlicet de relicto facto vni ex fratribus minoribus. Bal. in l. ſi quis ad declinandum. §. in omnibus. C. de Epiſ. & cler. & ibi videbis multa de hoc. & per Pau. & doct. in l. id, quod pauperibus, eo. tit. & vide Rom. in auth. ſimiliter, ad leg. Falcid. ſed attendenda eſt conſuetudo loci, quæ multum operatur. Et de hoc vide Gratum in reſponſ. cxlij. in ij. par. Et ex diuturnitate temporis præſumuntur omnia ſolennia interueniſſe. Gratus vbi ſupra. & vide Alex. in conſi. ccxix. in vj. par. & vide docto. in l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acqui. hære. Item contra ſortilegos per viam inquiſitionis procedunt. & de ſortilegis vide tractatum Pauli in v. volum. tractatuum, in fol. 234. & vide infra in iſto Spec. c. lxij.

AN RES ECCLESIAE POSSINT Alienari, & aliqua de Reuerendiſſimis dominis Cardinalibus. Cap. XXIIII.

SVMMARIVM.

1 *Res eccleſiæ an ſine capituli conſenſu ab Epiſcopo alienari poſſunt: fallit niſi aliter conſuetudo ſe habeat. & num. 2.*

3 *Hodie de iure canonico alienatio rei eccleſiæ aliam requirit ſolennitatem, quàm de iure ciuili inductam, fallit in alienatione rerum eccleſiaſticarum fratrum Prædicatorum ſancti Dominici, necnon fratrum ſancti Auguſtini & nume. 4. 5.*

6 *Prælatus adminiſtratione priuandus eſt, qui ſine ſolennitate res eccleſiæ diſtrahit.*

7 *Pontifex an poſſit ſine Cardinalium conſenſu eccleſiæ ciuitates in feudum dare, & quid de caſtris, & alienatione rerum cuiuſcunq; eccleſiæ. & num. 8.*

9 *Soli Pontifici facultas data eſt, laico temporalem iuriſdictionem concedendi.*

10 *Solus Papa an poſſit ſine Cardinalibus ardua negotia gerere.*

11 *Epiſcopi quo ad ordines Papæ ſunt æquales, remiſſiuè.*

12 *Characteris impreſſio in ſeptem ordinibus fit, & quid ſit character,*

racter, & alia plura, remiſsiuè.

13 *Cardinales beatiſsimos Apoſtolos repræſentant, & Papæ tanquam principi aſsiſtunt.*

14 *Cardinales partem introitus cameræ habere debent.*

15 *Tempore Pontiani Pontificis fuerunt ducenti, & triginta Cardinales.*

16 *Non habent Cardinales maiorem dignitatem quàm Epiſcopi, ſed maius officium.*

17 *Multa circa materiam Cardinalatus, per Ludou. Roman. conſil. fin.*

18 *De numero & qualitate Cardinalium, remiſsiuè.*

19 *Omnes Apoſtoli fuerunt Epiſcopi, & Epiſcopatus propriè eſt dignitatum culmen.*

20 *Ex quibus cauſis poſsit Epiſcopus eccleſiæ bona alienare.*

21 *Licentia alienandi concedenda Epiſcopo per Papam, vel clerico per Epiſcopum, debet eſſe ſpecialis.*

22 *In alienatione res eccleſiaſticæ, quæ requirantur.*

23 *Vaſallus poſsitne ſine prælati conſenſu feudum vendere, remiſsiuè.*

24 *Epiſcopus an vendere poſsit iuriſdictionem ſuam.*

25 *Clericus, de bonis per eccleſiam acquiſitis, vtrum teſtari poſsit.*

ET † an Epiſcopus poſsit alienare res eccleſię pretioſas ſine conſenſu capituli. Reſpon. per
1 c.j. de his, quę fiunt a præla. xij. quæſt. ij. ſine exceptione. & in Spe. de his, quæ fiunt à prę-lat. in prin. Quod intellige, ſi eccleſia capitulum habeat, quo caſu requiritur conſenſus canonicorum, videlicet ſubſcriptione eorum accedente. d.c.j. & ibi Ioã. aliàs vero non requiritur ſubſcriptio, ſecundum Archi. in d.c. ſine. Sed ſi eccleſia non habet capitulum, vt eccleſia Tuſculana, ſunt adhibendi honeſtiores clerici ſuæ diœceſis. xij. q. ij. placuit, de offi. ordi. c. paſtoralis, de appel. c. fin. facit l. vbi abſunt, de tut. & cura. dat. ab his. Item intellige, niſi magna neceſsitas ſubſit eccleſiæ; quia tunc etiam pretioſas poteſt alienare Epiſcopus ſine conſenſu capituli, ſecundum Archi. xij. quæſt. ij. c. terrulas, vt refert, & ſequitur Bal. in c. j. vij. colum. qui feu. dar. poſſ. in vſi. feud. Vbi etiam

etiam ponit Bal. quæ prælati poſſunt inconſulto Papa alienare, & quæ non. † Idem intellige, niſi conſuetudo aliter 2
ſe habeat, quæ facit valere contractum alienationis rei eccleſiæ cum minori ſolennitate, quàm à iure ſit introducta, ſecundũ Inno. in c. ſtatuimus, de tranſact. Archi. & docto. poſt glo. in d. c. dudum, de rebus eccleſ. non alien. Bal. aliter loquitur in authen. hoc ius porrectum, iiij. colum. C. de ſacroſan. eccleſ. Vbi vide, & per Inno. in c. ea noſcitur, de his, quæ fiunt à prela. & in c. iii. de conſue. vide Pau. de Caſtr. in l. diuturna. ff. de legib. † Hodie de iure canonico
alienatio rei eccleſiæ requirit aliam ſolennitatem, quàm 3
inductam à iure ciuili, per authen. hoc ius porrectum, de ſacroſanct. eccleſ. cum requiratur forma tradita in c. ſine exceptione, xij. quæſt. ij. & in c. j. cum glo. de reb. eccl. non alien. in vj. vt dixit Bart. in e. authen. hoc ius porrectum.
† Et nota dictam ſolennitatem non requiri in alienationi- 4
bus rerum eccleſiaſticarum fratrum Prædicatorum ſancti Dominici, ſecundum Archi. xxvij quæſt. j. c. de viduis. & Bald. in c. cauſa, de ſent. & re iudi. & in authen. ſi qua mulier. v. colum. & in authen. hoc ius porrectum, vij. colum.
C. de ſacroſan. eccleſ. † Secus tamen dicitur in alienatione 5
rei eccleſiæ fratrum ſancti Auguſtini, vt dicit Ang. in authen. de non alienan. §. vt autem. Hodie tamen per conſti. Pauli indifferenter prouiſum eſt, vt nullatenus teneat alienatio rerum cuiuſcunque eccleſiæ. & iſta conſtitutio vbique ſeruatur. Sed an requiratur auctoritas, & ſolennitas iuris in alienatione rei ſterilis, & minimæ, dic, quòd ſic, ſi neceſsitas ſubſit, xij. quæſt. ij. c. terrulas. Immo Epiſcopus alienans rem minimã nõ punitur, vt ibi not. per glo. in c. i. vij. queſt. iiij. quæ dicit verũ, ſi res ipſa, licet minima, ſit inutilis eccleſiæ; nam ſi vtilis ſit, quomodo puniendus eſt alienans, vt dicit d. c. j. & ſic concordatur cum d. c. terrulas. quod benè nota. Minoris tamen prædium, etiam ſterile non poteſt alienari, ſecundum Bart. not. iij. in l. ij. C. de agri. & cenſi. lib. xj. † Adde priuandum eſſe adminiſtratione 6
prælatum, qui ſine ſolennitate res eccleſiæ diſtrahit. l. iubemus. & ibi Barto. & docto. C. de ſacroſan. eccle. vide in c. ij. de rebus eccleſ. non alienan. in vj. Incidenter quæritur,

7 tur, † an Papa poſsit ſine conſenſu Cardinalium dare in feudum ciuitates eccleſiæ? Reſpon. non: ſed caſtra ſic, ſecundum Bald. in l. pen. C. de bon. quæ liber. vbi etiam ſubdit, poſſe Papam vẽdere de rebus eccleſiæ. † Et adde, ꝙ Papa poteſt concedere in feudum res cuiuſcunque eccleſiæ, ſecundum Bal. in c. pen. qui feu. da. poſſ. quinetiam poteſt Papa ſine conſenſu Cardinalium alienare de bonis eccleſiæ, vt notatur in cap. ad audientiam. & ibi docto. de præſcript. licet contrarium not. xij. q. ij. c. non liceat Papæ. Et ibi vide per Archi. & per Ioan. And. in c. ſuper eo, de hære. in vj. † Poteſt etiã ſolus Papa concedere laico iuriſdictionem temporalem, & alia iura pertinentia ad Romanam eccleſiam, vt in d. c. ad audientia, & ibi doct. dixit tamẽ Pau. de Caſt. in l. j. ff. de legib. quòd Papa nihil graue facere poteſt ſine Cardinalibus. Sed hodie prouiſum eſt aliter per conſtitutiones ſacri conſiſtorij, loquantur Reuerendiſsimi Cardinales. † An autem ſolus Papa poſsit ſine Cardinalibus facere negotia ardua, Ioan. And. in d. c. ſuper eo, de hære. in vj. dicit, quòd non. Quod eſt verum de poteſtate ordinaria; ſecus vero de poteſtate abſoluta: quia omnia poteſt, vt tenet Alberi. de Roſa. in d. rub. ff. de legib. & docto. in d. c. ſuper eo. & Paul. de Caſtr. vbi ſupra. Quæ omnia nota perpetuo. licet de his nihil ad nos, & dixi in libro meo de concilio generali indicendo. Et Cardinalatus eſt officium. ita Bald. in c. bonæ, de poſtula prælat. Quod officium conſiſtit in conſulendo Romano Pontifici. Itaque Cardinales conſiliarij ſunt, vt in c. fundamenta. §. decet, de elect. in vj. † Sed Epiſcopi ſunt æquales Papæ, quo ad ordinem: & de hoc vide Auguſtinum in tractatu de poteſtate eccleſiaſtica, in q. j. vbi etiam dicit: † Characteris impreſsio fit in ſeptem ordinibus. & vide in libro meo de generali concilio. c. xviij. Et character quid ſit, vide Anto. in rubr. de ſacramen. non iterandis. Et vide de charactere Inno. & Hoſtiẽ. in rub. de baptiſ. & in c. fin. Et de charactere ordinis dic, quòd eſt figura intellectualiter indelebilis, per quam ordinatus à non ordinato in die iudicij diſcernetur. & ibi Anto. vbi ſupra. Succeſſerunt enim loco Apoſtolorum, c. in nouo teſtamento, xxj. diſtinct. Et Apoſtoli fuerunt

Note: margin numbers 8 (line 4), 9 (line 11), 10 (line 17), 11 (line 27), 12 (line 29) appear beside the lines where they begin.

ſunt æquales Petro, quoad ordines, vt in d.c.in nouo. Et licet Papa ſit maior eis, ſunt tamen vocati ad partem ſolicitudinis, c.ad honorem, de author. & vſu pal. & Papa appellat Epiſcopos fratres, c.quàm graui, de crim.fal. Et ſingulariter dixit Spe. in tit. de legat. §. j. quòd quilibet Epiſcopus eſt quò ad quædam Vicarius Ieſu Chriſti. allegat c. mulier, xxxiij. quæſt.v. & eſt tex. melior de corpore iuris in Clemen. ſi quis ſuadente, de pœnis. Et Epiſcopi ſunt ſanctiſsimi Chriſti legati eccleſiæ, vt in d. c. fundamenta, de electio. in vj. & Barba. in tracta. de præſtantia Cardinalium in j.q.iiij.colum. dicit: Cardinalatus eſt minor Epiſcopatu. Dicit etiam, quòd Cardinalatus eſt de iure poſitiuo Romanorum Pontificum introductus. Dicit etiam, quòd tex. in c.per venerabilem, qui filij ſint legit. loquitur de Epiſcopis, non de Cardinalibus. & dicit Panor. quòd Epiſcopus eſt maior presbytero Cardinali, vt not. gloſ. in d.c.quanquam, ij.q.vij. dicit etiam, quod non eſt differentia inter antiqua tempora, & moderna. & de hoc vide Barba. in d. ſuo tractatu in q.j. colum. vij. Et in colum. ix. dicit, † quòd Cardinales repræſentant beatiſsimos Apoſtolos, & aſsiſtunt Papæ, tanquam principi, qui eſt Vicarius Chriſti, & Petri ſucceſſor, & ſummũ Pontificem eligunt, & conſtituunt: de iure enim diuinò exordium ſumpſerunt, vt in c. per venerabilem. §. rationibus, qui fil. ſint legit. licet alij docto. contradicant, quod Romani Pontifices ſoli in eccleſia Dei Cardinales introduxerunt, teſte Archid. in c. vbi periculum, de electio. in vj. vbi refert, Pontianum Papam introduxiſſe Cardinales ad ſepeliendum mortuos, & baptizandum infantes. & Syluester fecit Cardinales in Concilio generali, vt in cap. præſul. ij.q.iiij. ita Oldra. in conſi. lxij. & legitur in Chronicis. Et in iudicando, & conſulendo ſtatur Chronicis, vt per Barba. in d. colum. ix. Sed tu vide circa materiam dominorum Cardinalium Ludo. Roma. in conſi. fin. vbi omnia inuenies. † Sed Cardinales debent habere partem introitus cameræ, vt in cap. vbi periculum. §. prouiſiones, de electionib. in vj. Et non eſt à iure taxatus certus numerus Cardinalium, ſed eſt in arbitrio Papæ: debent tamen eſſe plures,

15 (margin, beside "cit, † quòd Cardinales…") · 14 (margin, beside "lium Ludo. Roma…")

vt

vt per tex.& docto.in c.vbi periculum,de electio.in vj. & in Clemen.ne Romani, de electio. & ibi dicit Cardina. in
15 ver.porro, † quod aliquando fuerunt ducenti, & triginta Cardinales, tempore Pontiani: & Marcellus Papa conſtituit xv.propter baptiſma,& ſepulturas hominum.Et vide Calderi.in conſi. j. tit.de translat.prælat. Sed Cardinalis maior eſt officio,non dignitate: & Cardinales in ſuis parochijs tenent locum Epiſcoporum,Cardi.in Clemen.ij. §.irritum,de electio.& vide Alexandrum in rubr.de iuriſ-
16 dict.omn.iud.dicentem: † Non habent Cardinales maiorem dignitatem,quàm Epiſcopi,ſed habent maius officium allegat Bar.in l,j.§.ſi quis.ff.de appella.facit tex. in c. Abbate,de elect.lib.vj.& notatur per domi. Abba.in c.eccleſia veſtra,vlt.de electio.& in c.ij.de clericis non reſid.& eſt gloſ.reputata ſing.in d.c.quanquam, ij. quæſt.vij. in gloſ. fin.quæ dicit: Epiſcopum eſſe maiorem presbytero Cardinali,ſcilicet dignitate, reſpectu ordinis Epiſcopalis:non enim reperitur ordo maior Epiſcopatu. Vnde Papa denominando ſe ab ordine appellat ſe Epiſcopum,vt legitur,& notatur in procemio Sexti.& ibi per glo. in verbo,Epiſcopus, Vbi tamē Cardinales æquiparantur procōſulibus, & Epiſcopi præſidibus. vt in c.ij. de offi. deleg. in vj. Et proconſul dicitur tantum ſpectabilis, & præſes dicitur clariſsimus,vt notatur in rubr. de offi. proconſul. & in rubr. de offi.præſidis. Sed tu dic,quod tex.in d.c.ij.loquitur in Cardinalibus legatis,qui ſemoti erant à latere Pontificis. ita Alexan.in d.rub.de iuriſdict.omn. iud. Itaque Cardinales ſunt digniores in curia, quàm extra curiam. tenet etiam expreſſe Bald.in rub.ff.de offi.proconſ. & Ludo. Ro-
17 manus in d.conſi.fina. dicit multa circa materiam Cardinalatus.i.de Romanæ eccleſiæ conſiliarijs, & Papæ coadiutoribus, qui in executione Pontificalis officij illi ſemper fuerunt,licet non ſub Cardinalium nomine,ſed ſub alio: ita Romanus addens Cardinales Apoſtolos repræſentare,eo quod aſsiſtant Papę,qui eſt Chriſti vicarius.Et demonſtrat,non rectè dixiſſe Archid. in c. vbi maius periculum,de elect.in vj. referentem ex Chronica Martini,Cardinales initium habuiſſe tempore Pontiani Papæ, & Mar-

cellini,

cellini, qui fuerunt anno ccciij. in vrbe Romana conſtitui propter baptiſma, & ſepulturas mortuorum.

† De numero, & qualitate Cardinaliũ vide in hiſtoria Concilij Baſilienſis in ſeſsione xxiij. & ibi fuit ſtatutus numerus xxiiij. de omnibus Chriſtianitatis regionibus. & ibi dicitur: Sint viri in ſcientia, moribusque, ac rerum experientia excellentes, non minores triginta annis, Magiſtri, Doctores, ſeu Licentiati cum rigore examinis in iure diuino, vel humano. Sit ſaltem tertia, vel quarta pars de Magiſtris, aut Licentiatis in ſacra ſcriptura. Inter hos autem viginti quatuor poterunt eſſe admodum pauci filij, fratres, aut nepotes Regum, ſeu magnorum principum in quibus cum circunſpectione, & maturitate morum competens literatura ſufficiat. licet in ſcriptura ſacra ſemper inuenio Epiſcopos, & nõ Cardinales. Ita beatus Petrus in cano. c. iij. Conuerſi eſtis nunc ad paſtorem veſtrum, & Epiſcoporum animarum veſtrarum. Et ſcriptum eſt: Et Epiſcopatum eius accipiat alter. Scriptum etiam eſt: Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe: &, qui Epiſcopatũ deſiderat, bonum opus deſiderat. dicitur etiam: Epiſcopatus vnus eſt, in cap. loquitur, xxiiij. q. j. Et Paulus dixit maioribus natu eccleſię Epheſinę: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, Actuum xx. Itaque Epiſcopatus de iure diuino eſt. & vide ſupra in c. j. de electione ſum. Pontif. ad fin. cap. † Et notabis, quod omnes Apoſtoli fuerunt Epiſcopi, c. loquitur, xxiiij. quæſt. j. & in d. cap. in nouo teſtamento. Et Epiſcopatus propriè eſt dignitatum culmen, vt in c. venerabilis. de præben. & Panor. in c. ſolitæ, de maio. & obedien. Et ideo præſunt Principibus temporalibus: & Reges, & Principes debent aſſurgere in aduentum Epiſcoporum, & ſunt ponendi ad partem dexteram. ibi videbis per Abba. & clarè patet, quòd ordo prælationis proceſsit à Deo in veteri teſtamento, in nouo à Chriſto. Et quòd huiuſmodi ſtatutum ſit nullatenus contemnendum, probat Auguſtin. in c. eccleſiaſticarum, xj. diſt. & dixi latiſsimè in libro meo de generali Concilio celebrando, c. xv.

† Ex quibus cauſis poſsit Epiſcopus alienare bona ec-

cleſiæ, dicitur, quòd ex cauſa neceſsitatis, quia debitum vrget. Item ex cauſa pietatis, vt pro redemptione captiuorum, vel pro alimonia pauperum. Item ex cauſa vtilitatis. vel incommoditatis. glo. ſing. in c. j. xij. q. ij. An requiratur tractatus in alienatione rerum eccleſiaſticarum, dic, quòd ſic, ſaltem vnicus, c. j. de reb. eccleſ. non alien. in vj. glo. in extrauag. c. ſi religioſus. §. verũ, de electio. Ioan. And. in addit. ad Spe. tit. de loca. §. ſequitur, verſ. ſcias. Vbi dicit eſſe verum, niſi in monachis nigris ſancti Benedicti, vigore conſtitutionis dicti ordinis requirentis tractatus duorum dierum interpolatorum. Et quæ ſit forma tractatus, vide in Spe. vbi ſup. d. t. de loca. §. ſequitur. Sed debet inſtrumentum fieri per ſe de ipſo tractatu. In alienationibus ad vitam non requiritur tractatus, per c. poſſeſsiones, xvj. q. j. & c. illud, ij. q. vj. niſi Epiſcopus faciat in fraudem eccleſiæ, c.
21 Epiſcopus, xij. q. ij. † Et licentia alienandi concedenda Epiſcopo per Papam, vel clerico per Epiſcopum debet eſſe ſpecialis, c. ij. de reb. eccle. non alie. in vj. facit c. ij. de præb. eod. lib. & c. qui ad agendum, eod. lib. vj. de procurato. glo. in Clemen. de offi. ord. not. in l. magis puto. §. ne tamen. ff. de re. eo. qui ſub tut. l. ob æs. C. de prædi. mi. Et alienatio rei eccleſiæ ſolenniter facta per Epiſcopum, vel clericum in caſu prohibito non valet ſecundum veram, & commu. opin. ita Anto. in c. j. de in integ. reſtit. & ibi Inno. niſi eſſet vtilis eccleſiæ. Et vide de hoc text. & docto. in fin. de reb. eccle. non alien. in vj. & vide docto. in c. ad aures, de rebus
22 eccle. non alie. † Et in alienatione rei eccleſiaſticæ requiruntur duo, vt adhibeantur ſolennitates, & vt fiat in caſu licito; alias eſt ipſo iure nulla: & ſolennitates adſcribuntur in c. tua, de his, quæ fiunt à prælatis. & in c. ſine exceptione, xij. q. ij. Sed aduerte, quòd cum agitur de alienatione rei eccleſiaſticę, requiritur conſenſus expreſſus capituli, non autem tacitus. tex. eſt iuncta glo. in c. j. de reb. eccle. alien. vel non. lib. vj. & c. ſine exceptione, xij. q. ij. Et debent canonici conſentire, & ſe ſubſcribere. Panor. in c. irrita, de his, quæ fiunt à præla. ſine conſ. capit. Sed in rebus minimis conſenſus tacitus requiritur. Panor. in c. vt ſuper de reb. eccleſ. non alien. Et intellige, quòd eſt neceſſarius

con-

conſenſus capituli in alijs, quæ ſunt communia inter Epiſcopum, & Capitulum, Panor. in c. cum vos, de his, quæ fiunt à prælat. ſine conſen. capi. Nam ſi bona prælati ſunt diſtincta à bonis capituli, ſufficit ſola conceſsio prælati, quia ſolum agitur de præiudicio ſuo. Panor. in c. continebatur, de his, quæ fiunt à præl. & Freder. de Senis in conſi. liij. docto. in c. conueniens, de tranſact. Hoſt. in ſumma. §. fin. Et eccleſia poteſt agere contra prælatum alienantem, vt puniatur de delicto ſuo, & eſt pœna depoſitionis, vt in c. monemus, xij. q. ij. Vide glo & docto. in c. quod ſicut, de electio. † An vaſallus poſsit vendere feudum ſine conſen- 23
ſu prælati; vide Aluarot. in vſibus feudor. in c. quæ ſit prima cau. ben. admi. Et vt iſtam materiá prolixam relinquamus, notabimus vltimo pro complemento, quòd quatuor ſunt caſus principales (vt dixi) in quibus res eccleſiæ licitè alienantur, neceſsitatis, vtilitatis, pietatis, & quartus incommoditatis cauſa, vt quia res alienanda eſt magis damnoſa eccleſiæ, quàm vtilis, ita Pan. in c. nulli, de reb. eccle. non alie. Quandò præſcriptio, vel ius commune eſt contra eccleſiam, conſilium prælati præiudicat, & notat. Panor. in c. ſi diligenti, de præſcrip. & vide Panor. in c. fin. de præſcrip. quia ſi voluntariè confitetur, non præiudicat eccleſiæ, ſi per confeſsionem deuenitur ad diſtractionem de re immobili: quia quòd nō poteſt dicere, nō dicitur poſſe facere indirecte. Abb. in c. fin. de præſcrip. Et Epiſcopus poteſt propter indigentiam nouá eccleſiam ædificare, vt per tex. & doct. in c. fin. de eccle. ædifi. vel repar. & de reditibus, qui ſuperſunt, tenetur conferre ad conſtructionem, ſeu reparationem eccleſiæ, vt in c. de his, eod. tit; & vid. in c. j. † Sed Epiſcopus non poteſt vendere ſuam iuriſdictio- 24
nem Epiſcopalem, vt in c. j. ne prælati vices ſuas. Sed alij fructus eccleſiæ benè poſſunt vendi vnicuiq;, vt per Abb. in d. cap. j. & c. querelá. An Epiſcopus ſucceſſor teneatur ſtare colono, vide Anto. de But. & vide Abbatem in c. querelam, eo. tit. ne prælati vices ſuas. Vide per Alexan. & docto. in l. ſi filiofami. §. ſi vir in quinquennium. ff. ſol. matri. Et fructus eccleſiæ vacantis debent reſeruari futuro ſucceſſori, vel eccleſiæ, & non valet contraria conſuetudo

in eccleſijs cathedralibus, vel collegiatis, vt per Philipp. Fran. in c. præſenti, de offi. ordinan. in vj. Et vide text. in c. quia ſæpe, de electio. eo. lib. vj. & vide doct. in c. relatum, de teſtamen. ſed dicit ibi Panor. quòd bona acquiſita per prædeceſſorem nõ cedunt lucro ſucceſſoris, ſed debet hic diſpenſare, ſicut diſpenſat alia bona eccleſiæ. Et ibi dici-
25 tur, † quòd clericus non poteſt teſtari de bonis per eccleſiam acquiſitis, ſed de acquiſitis aliquo iuſto artificio poteſt teſtari. ibi videbis. Et ſolus prælatus poteſt repudiare legatum, vel hæreditatem delatam eccleſiæ. Iaſon latè in l. legatum, de lega. j. & ibi vide, quid de tutore. ſed Alexan. dicit ibi, quòd communis opinio eſt in cõtrarium. & hæc eſt veritas. Sed olim in primitiua eccleſia non erat proprietas apud eccleſias, ſed volentes conferre bona ſua vendebant, & pretium offerebant egenis. Sed poſtea fuit conſtitutum, eo quòd ſic melius ſubueniretur conſtitutus in neceſsitatibus, vt proprietas non venderetur, ſed reſeruaretur eccleſijs, & ex redditibus alerentur indigentes, vt in c. videntes, xij. q. j. licet à principio naſcentis eccleſiæ, eccleſiæ nulla tenebant bona, nec prædia poſsidebant, vel alia immobilia bona, nec longo tempore tenuere. Immo clerici, & religioſi, ac cæteri eccleſiæ miniſtri more Apoſtolico, vt in Actibus Apoſtolorum ſubijcitur, & xij. q. j. per totum, viuebant, & vixerant vſque ad tempora beati Vrbani Papæ martyris huius nominis primi, qui poſt Calixtum primum etiam martyrem in cathedra Petri circa annum Chriſti ccxx. immediatè ſedit. Et de iſtis videbis repetitionem Benedicti in c. Rainutius, de teſtamen. in j. deciſione.

Sed omnino vide xij. quæſt. j. vbi clericis nullo modo licebat habere proprium. & ibi vide c. futuram. & c. videntes. & in c. ex his, dicitur: Epiſcopus ex rebus eccleſiæ ſibi, & ſuis neceſſaria ſumat. & in c. nulli Epiſcoporum, dicitur: Non liceat Epiſcopo res eccleſiæ in ſuos vſus conuertere.

DE AVCTORITATE EPISCOPALI. *Cap.* XXV.

SVM.

SVMMARIVM.

1 *Iudicare ſecundum conſcientiam ſuam an debeat Epiſcopus.*

2 *Collegium Cardinalium, ſede Papali vacante, periculo imminente in cauſis arduis iuriſdictionem habet.*

3 *Tenetur Epiſcopus eccleſiam ſuam defendere, ac etiam mortem ſubire pro defenſione dictæ eccleſiæ ac Chriſtianæ fidei, poteſt etiam iura eccleſiæ, vel pauperum ad tempus dimittere, quando non poteſt ſine contentioſo iudicio recuperare. & num. 4.*

5 *Epiſcopus in Epiſcopatu ſuccedens, an teneatur ſtare colono prædeceſſoris, & de prælato poßitne ad vitam locare.*

6 *Epiſcopus eccleſiæ bona nomine ſuo naturaliter poßidet: nomine verò eccleſiæ naturaliter, & ciuiliter poßidet: poteſt etiam ad vitam alicui pro benemeritis de bonis eccleſiæ concedere.*

7 *Epiſcopus cum capitulo ſtatuta condere poteſt, eaq; interpretari.*

8 *Epiſcopus an cogatur punire clericum condemnatum à iudice ſeculari pro crimine antequam efficeretur clericus.*

9 *Damnato clerico per eccleſiam, feudum reuertitur ad dominũ temporalem, damnato verò laico per iudicem temporalem, feudum reuertitur ad eccleſiam.*

10 *Epiſcopus de crimine inquiſitus, vel accuſatus, innocentiam ſuam per ſuos domeſticos familiares probare poteſt.*

11 *Familiares qui dicantur.*

AN † ſecundum conſcientiam ſuam iudicare 1 debeat Epiſcopus, vide Ioan. Bertach. in tracta. de Epiſcopo, in iiij. volum. fol. 60. & ibi dicit, quid in cauſa confinium? & ibi multa videbis circa hoc. Et ibi tractat, an Epiſcopus poſsit delegare cauſam alicui, exiſtens extra prouinciam: & non valet quod geritur ſede vacante contra Epiſcopum, ſed eſt reuocandum: quia eccleſia fungitur vice minoris, de in integ. reſt. c. j. xij. quæſt. ij. ſi qua de rebus, de iure patron. c. ſicut, ſecundum Spe. tit. ne ſede vacan. verſi. & nota, vbi etiam ſubdit, poſſe tunc procuratorem, vel viſitato-

ſitatorem conſtitui, qui tractet cauſas, & negotia Epiſcopatus,lxj.diſt.c.obitum,& c.ſeq. vij. q.j. conſtitutum. In hoc tamen capitulum procedet de conſuetudine creando procuratorem,per c.is,qui,de maio.&obed.ſecundum Spe.vbi ſupra,& Ioan.And.in c.j.ne ſe.vacan.in vj.Philip. in c.bonæ,de appel.& Rayn.de Flor.in l.à tutoribus. §. fi. ff.de adminiſt. tuto. poteſt etiam ipſum capitulum habere curam,& cuſtodiam; quia tunc iuriſdictio eſt apud capitulum. Barto.in l.vbi abſunt.ff.de tuto.& cura.dat.ab his; non tamen quò ad collationem beneficiorum,ſecundum
2 docto.& Ioan.And.in c.ij.ne ſede vacan. † Collegium verò Cardinalium ſede Papali vacãte habet iuriſdictionem, ſi periculum imminet in cauſis arduis,ſecundum gloſ. & doct.in c.j.de ſchiſmaticis,in vj.vide glo.in Clem. ne Romani,de elect.& per docto.in c.cum ex eo,de præbend. Et
3 Epiſcopus tenetur defendere ſuam eccleſiam, c.penul.de iur.calum.tenet Spe.in tit.de reſtit.in integ.verſi.ſed nunquid
4 quid prælatus. † Immo debet mortem ſubire pro defenſione ſuæ eccleſiæ,& fidei Chriſtianæ, glo.eſt not. in c.conuenior,xxiij.q.viij. Et de hoc vide Inno.in c.nihil,de præſcrip.& ibi vide Abb. vbi notatur,quòd Epiſcopus poteſt dimittere iura eccleſiæ,vel pauperum ad tempus,quando non poteſt ſine contentioſo iudicio recuperare: alias negligentia in prælato eſt peccatum mortale. Panor.ibi.Adde quòd Epiſcopus & clericus tenẽtur patrocinari in cauſis eccleſiæ ſuæ,glo.notab.in c.nulli,iij.q.j.& tenetur Epiſcopus defendere eccleſiam vacantem, ita Spe.in tit. de acto.verſ.item Epiſcopus.not. in c.cum dilectus.de ſucce. ab inteſt. Et Epiſcopus ſine mandato ſpeciali petit reſtitutionem in integrum pro eccleſia. ita Spe. in tit. de reſtitu. in integ.verſi.prælatus autem nomine. Idem dic in actore vniuerſitatis, patre, tutore, curatore, & quolibet alio legitimo adminiſtratore. ita Barto.in l.j.C.etiam per procuratorem cau.res,in integr.agi poſſ. Spe.vbi ſupra.& dicit idem in ſyndico. tenet gloſ. in l.res publica. C. ex qui-
5 bus cau.maio. † Et an Epiſcopus ſuccedens in Epiſcopatu tenetur ſtare colono prædeceſſoris, & an prælatus poſſit locare ad vitam, vide de hoc Ioan. Bertachin.in tractatu de

tu de Epiſcopo, folio 57. & ibi videbis, ſi Epiſcopus non ſoluit, eum priuari feudo, in vita ſua tantum. Et an Epiſcopus præiudicet eccleſiæ recipiendo canonem ab emphyteota iam priuato, ibi vide. Et an Epiſcopus teneatur ſententiare ſecundum allegata, & probata, videbis ibi in folio 60. & quando iudicat de ætate, & in materia confinium, quia oculata fides multum operatur, vt ſupra tetigi. † Et Epiſcopus poſsidet bona eccleſiæ nomine ſuo 6
naturaliter; ſed nomine eccleſiæ naturaliter, & ciuiliter poſsidet, ſecundum Inno in cap. in literis, de reſtitu. ſpolia. & Flori. in l. ſeruitutes. ff. de ſeruitu. Et Epiſcopus poteſt concedere ad vitam alicui pro benemeritis de bonis eccleſiæ, cap. poſſeſsionis xvj. quæſt. j. Sed quæro, quando Epiſcopus condemnat criminoſum, an poſsit in ſententia ſibi pœnas applicare? Bald. tenet, quòd non, in authen. bona damnatorum. C. de bonis damnat. & Angel. in authen. vt nulli iudi. §. vt autem, in princi. Quin etiam dicit Bald. in l. ij. C. de Epiſco. audi. quòd non debet Epiſcopus pœnam ſuæ cameræ applicare, niſi ex cauſa neceſsitatis. & vide in cap. irrefragabili, de offi. ordinarij.

Et delinquunt prælati in ſubditos exigendo exactiones indebitas. vide Hoſtien. in ſumma, in tit. de exceſ. prælatorum: Sed veniam à ſubditis non petunt, ſi in corripiendo modum exceſſerint, c. quando, lxxxvj. diſtinct. † Et E 7
piſcopus cum capitulo poteſt condere ſtatuta, vide docto. & Anton. in c. cum omnes, de conſtit. Et Epiſcopus poteſt interpretari ſtatuta, & alia dubia coram ſe occurrentia. ita notat. in c. nec licuit, xvij. diſt. & in c. inter alia, de ſenten. excom. & de hoc vide Bart. in l. omnes populi, iij. q. princip. ff. de iuſt. & iu. † Et an Epiſcopus cogatur punire cle- 8
ricum condemnatum à iudice ſeculari pro crimine, antequam efficeretur clericus, Barto. tenet, quòd ſic, in. l. cum quædam, de iuriſd. om. iud. Cyn. in l. properandum, de iudi. §. ſin autem. Inno. in c. j. de offi. ordin ſed non cogitur à laico. Sed quãdo fit clericus laicus, dum eſt in carcere, vel quando eſt accuſatus, vel de crimine diffamatus, vide Bar. in l. j. ff. de pœn. Ioan. An. in c. j. de oblig. ad ratioci. & vid.

Bal.in l.officiales. C.de Epiſ.& cler. & in auth. cauſa quæ, eod.tit. Et Epiſcopus poteſt eligere ſibi tribunal in quocunque loco ſuæ dioceſis, c.cum Epiſcopus, de offi.ord.in vj.no.in c.qua frõte, de appel. Sed iudex laicus ordinarius debet ius reddere in loco conſueto, gl.in l.ij ff.de arb. Bar. in l.penul.ff.de iuſti.& iure. Bart.in l.cum ſententiam, C. de ſenten.& in l.j.C.de ſenten.experi.reci. vide Alexand. in addi.in l.j.ff.de legi. Et ſi de crimine actum, & pronunciatum ſit, executio in temporalibus debet fieri per iudicem, & dominum temporalem, authen. ſi quis. C. de Epiſcopa.audi. Nec eſt nouum, quòd vnus exequatur ſenten-

9 tiam alterius, c.poſtulaſti, de foro compet. † Et damnato clerico per eccleſiam, feudum reuertitur ad dominũ temporalem: & damnato laico per iudicem temporalem, feudum reuertititur ad eccleſiam, c.in quibuſdam, c.felicis, de pœnis, in vj.tex.in c.ſi quis teſtibus, iiij, quæſt.iij. & vide Bart.in l.ſi finita.§.ſi de vectigalibus.ff de dam.infecto. & ibi vide docto. & vide ea, quæ dixi in libro meo de adminiſtratio.iuſtitiæ.j.par.in regula de locato. colum.xxx.

10 † Et eſt aduertendum, quòd ſi Epiſcopus eſt de crimine inquiſitus, vel accuſatus, poteſt probare innocentiam ſuã per ſuos familiares domeſticos, ita Bal.in addi.ad Spe.tit. de inquiſitione, verſ.Epiſcopus, & vide docto. in l. etiam. C.de teſti.vbi vide Bart.& Bald. Regulariter verò teſtes domeſtici non admittuntur, d.l.etiam.l penult. ff.de teſti. c.in literis, eod.tit. Spe.in tit.de teſtib.§.j.verſ.item excipitur, quòd eſt domeſticus. Sed fallit, vt dixi, in domeſticis Epiſcoporum, & nobilium. Quod intellige, niſi extent cum Epiſcopo pro ſolis ſumptibus vitæ. ita Cardina.in c. inſinuante, de offi.deleg. Fallit etiam in caſibus, in quibus veritas aliter non poteſt haberi, quàm per domeſticos. l. conſenſu. C.de repu. Spe.vbi ſupra, c.veniens, ij. de teſti.

11 & vide Bertachi. in tract.de Epiſcopo, fol.64. † Et qui dicantur familiares, vide Spe.in d.§.j. verſi. excipitur, cum quatuor verſiculis ſequentibus. & vide docto. in c. ſicut, de verborum ſignif. lib.vj. In materia teſtium vide iiij. q. iij. c.ſi teſtes. Et nota, quòd ex conſuetudine prodeſt iudici, vt mors Epiſcopi, vel alterius magni prælati annuncie-

tur

tur Principi, & ab eo petatur licentia eligendi prælatum: intereſt enim Regis, vel Principis, ne eligatur ſibi ſuſpectus, qui reuelet ſecreta regni. l.omne delictum. §.exploratores.ff.de re milit.ſecundum Panor.in c.quòd ſicut,de elect. Quod dictum intellige,& declara ſecundum ſingulare verbum Inno.in c.ſuper his,de accuſatio.Caueant tamen Principes, ne per indirectum vſurpēt iuriſdictionem eccleſiaſticam, c.maſſana,de elect. c.ſciant,eod.tit,lib.vj. Nam ſi princeps ſecularis videt prælatum inſtitutum á ſummo Pontifice ſuſpectum ſtatui ſuo, debet deſcribere ſummo Pontifici. iuxta not.in c.ſuper his,de accuſa.

DE POTESTATE SANCTISSIMOrum Epiſcoporum circa vltimas voluntates alienas. Cap. XXVI.

SVMMARIVM.

1 *Si intra annum executor teſtamentarius non impleuit officium ſuum, Epiſcopus poteſt ſe intromittere poſt annum in vltimis voluntatibus decedentium in ſua dioceſi.*

2 *Legatum, vel hæreditas relicta pauperibus, ab Epiſcopo diſtribui debet.*

3 *Teſtator prohibens, ne bona ſtabilia vendantur, nunquid ab Epiſcopo pro diſtributione pauperum vendi poſſunt.*

4 *Pro paruo debito non debet executor ponere manum ad res magnas.*

5 *Epiſcopus diſtributor bonorum inter pauperes, actiones habet hæreditarias.*

6 *Loca ad pios vſus deputata quæ ſint.*

7 *De iure communi habere debet Epiſcopus regulariter quartam de mortuarijs relictis, fallit in aliquibus caſibus.*

NVnc aggrediamur de poteſtate Epiſcoporum circa vltimas voluntates alienas:† quia 1
de iure Epiſcopus poteſt ſe intromittere poſt annum in vltimis voluntatibus decedentiū in ſua dioceſi, ſi intra annum executor teſtamentarius non impleuerit officium ſuum. c.nos quidem,

de teſtam.l.nulli,& ibi doct. C.de Epiſc.& cler. niſi qualitas officij duret poſt annum. ita Bal.in d.l.nulli, & in l.id, quod pauperibus,eod.tit.vbi dicit,quòd ſi fieri debet monaſterium,quod intra annum non poteſt conſtrui,durabit executoris officium etiam poſt annum. Item verum in his tantum,quæ pertinent ad cauſas pias,nō in alijs, l.ij. §.ſed & ſi quis.C.com.de leg.& ibi Bal. niſi poſt annum ſit à teſtatore prouiſum: quia teſtator poteſt diſponere,quòd executore non exequente intra annum,alius puta Petrus exequatur; & ſic epiſcopus excludatur.ita Bal.in auth.licet, C.de Epiſ.& cle.& in l.vnica.C.de cad.tol.& in l.ſi fundū. §.Stichum,de leg.j. Sed merus executor teſtamētarius nō poteſt exequi per ſubſtitutū, vt notatur in c.Ioan. de teſta. tenet Archi.in c.ſi.eo.tit.lib.vj.Bal.in d.l.nulli. Et de hoc vide Ioan.An.de elect.c.vt circa,in vj.& Oldra.in conſil. xcv.vide etiam Bertach.in d.fol.vj.eiuſdem tract.vbi multa dixit in col.iiij. Sed Epiſcopus poteſt alium ſubrogare loco executoris priuati propter malè geſtum officium, ad piam cauſam tantum,ſecundum Bal.in auth.hoc amplius. C.de fideicom.quin etiam poteſt Epiſcopus cogere executorem emendare,quod malè geſſit,c.tua,de teſtam.Spe.in tit.de inſtrumentorum editio.§.nunc vero aliqua. Et poteſt Epiſcopus,ac hæres teſtatoris, vel legatarius, vel quilibet, cuius intereſt, impedire malam adminiſtrationem teſtamentarij executoris, ſecundum Spe. vbi ſupra,& de hoc vid.Bald.in l.ij.§. ſed & ſi quis, in lectura antiqua. C. com. de legatis. Et executor poteſt diſtribuere bona inter pauperes alterius loci,quàm in quo ſunt factæ rapinæ. Bal. in d.l.id,quod pauperibus. & vide Frede.de Senis in conſil.xxxj.& vide Bart. in authen.omnes peregrini. C.com. de ſucceſſ. Hoſtien.contra in c.cum tu,de vſur.quod nota
2 benè. † Epiſcopus etiam debet hæreditatem, vel legatum relictum pauperibus diſtribuere, doct.in l.ſi quis ad declinandā; C.de Epiſ.& cle.Inno.in c.cum tibi,de teſta.Quin etiam ſi ſimpliciter eſt relicta hæreditas, quam executor diſtribuat, intelligitur ſcilicet ad pias cauſas pro anima teſtatoris inter pauperes: vt tenet Bal.in l.executorem,ij. col.C.de executione rei iudi. vbi dicit de hoc eſſe caſum

nota-

notabilem in d.c.cum tibi. Et relictum pro anima intelligitur ad pias cauſas. glo.& ibi Barto. in l.ſi quis Titio, de lega.ij.Bald.in l.j. C.de ſacroſan.eccle. Et intellige prædicta de pauperibus loci, in quo teſtamentum factum eſt, & vſuræ extortæ,vel alias malè ablata, ſecuudum Bal. in l. j. C.de bonis auct.iud.poſ. Vide tamen Spe.vbi ſupra, verſ. lxv.& ibi Ioan.And.in addi. Ideo dicit Bal.in c.iniuria.de pa.iuram.fir.quòd reſtitutio malè ablatorum incertorum, & rapinarum debet fieri per Epiſcopos locorũ, in quibus rapinæ factæ ſunt. Et de hoc vid.Hoſt.in c.cum tu,de vſu.

Excommunicatus in caſu clementi.eos qui, de ſepulturis,debet ſatisfacere arbitrio diœceſani.& de huc vid.Cardin.in d.Clemen.cos.

† Nunquid Epiſcopus poſſit vendere bona ſtabilia, vt diſtribuantur inter pauperes, ſi teſtator prohibuit ea vendi? dic,quòd ſic; vt tenet Bald.in d.l.ſi quis ad declinandam, ij.col. & ibi etiam vide Bart. C.de Epiſ.& cle. Quod intellige verum,ſi deſunt nomina debitorum,& bona mobilia,in quibus primo debet executor ponere manum,videlicet prius à nominibus debitorum eſt inchoandùm, quàm ad mobilia veniendum pro ſatisfactione teſtamentorum, ſecundum Nicol.de Neapol. in l.magis puto.§.in primis. ff.de reb.eorum. Secundo ad mobilia, priuſquam ad immobilia,ſecundum Bald.in l.fin. §.ſin autem. C. de bonis,quæ lib.& Bar.in l.alio hærede. ff.de alimen. & cib. leg.Nec poteſt Epiſcopus,vel executor teſtamenti plus de bonis vendere,quàm ſit opus pro ſatisfactione teſtamenti, d.§.ſi autem legata. & ibi Bald. Vbi etiam not.† quòd pro paruo debito non debet executor ponere manum ad res magnas. quod etiam tenet Ange.in authen. de alie.& emphy.§.hoc etiam.v.colum.collat.ix. & in l. iij. C.quando decreto opus non eſt.& ibi glo. quæ ſic debet intelligi, alias reprobatur per l.magis. §.in primis. ff.de reb.eorum, ſecundum Bart.ibi,& Nico.de Neapol.in l.j.in prin.ff eo. Vbi dicit,quòd non poteſt vendere de bonis hæreditarijs pro ſatisfactione teſtamẽti.ita Bar.in l.alio, de alimen. & cib.a.lega.niſi quando executor eſſet hęres vniuerſalis,vel quando aliter non poſſet ſatisfieri voluntati teſtatoris,

ſe-

ſecundum Spec.in tit.de inſtru.editio.§.nunc verò aliqua. & ibi vide Bal.in addi. Fallit etiam, quando teſtator dedit poteſtatem vendendi, ſecundum Bart.in l.j.§ j. ff.de rebus eorum. quo caſu venditio facta per teſtatorem poterit ratificari per hæredem. ita Bal.in authen.ſi captiui. C.de Epiſ.& cler.

5 † Et Epiſcopus diſtributor bonorum inter pauperes habet actiones hæreditarias, ſicut hæres & executor teſtamentarius, ſecundum doct.in l.ſi quis ad declinandam. C. de Epiſ.& cler. propterea dicit Epiſcopum eſſe mittendum in poſſeſsionem hęreditatis relictæ pauperibus ad diſtribuendum ex beneficio. l.fin.C.de edicto diui Adria.toll. & vide de hoc Innō.in c.cum tibi, de teſtamen. Et Epiſcopus cogit ex officio implorato per ſupplicationem ei porrectam ſolui legatum factum fratribus, ita Bald.in l.j. C. de fideicommiſ.& l.eam, quam eodem tit. Vbi dicit, quòd pia legata petuntur officio iudicis ſecularis, vel officio E-
6 piſcopi. tenet Bart.in l.ſolent. ff. de alim. legæ. † Et multa ſunt loca ad pios vſus deputata; quorum aliqua vocantur hoſpitalia; aliqua domus de miſericordia; aliqua à rectoribus nominantur domus de fraternitate; & aliqua ſunt altaria, in quibus celebrantur diuina; Aliqua ſunt ſimpliciter domus, in quibus ſeruat hoſpitalitas, & alia opera pietatis. Item iſtorum aliqua reguntur per clericos, aliqua per laicos ſine authoritate Epiſcopi. Et huiuſmodi locis multa per fideles in teſtamentis, & vltimis voluntatibus relinquuntur pro remedio animarum. An autem Epiſco-
7 pus ab eis de prædictis relictis quartã petere poſsit, † quia certum eſt, Epiſcopum de iure communi debere habere quartam regulariter de mortuarijs relictis. Sed fallit in caſibus priuilegiatis ab homine, vel à iure. Caſus autem priuilegiati à iure habentur, de teſtamen. c. fin. & in c. ex parte, de verborum ſignifi.& ibi doct. & in tracta. de canonica portione, & de quarta, in volumine tractatuum xj. fol. 210. Et de canonica Epiſcopali, & parochiali videbis tractatum Petri de Vbaldis in eodem vol.xj. fol.236. & de cano. portione, vide tract. Ioannis Hugonis in vol. octauo tractatuum de officio quatuor prælatorum, fol.91. & de

cano-

canonizatione ſanctorum. vid. tractatum Maluetij in volum.ix.tractatuum, fol.126.

Item reductio ad arbitrium boni viri à laudo dato per dictos arbitros, quorum vnus ſit clericus, alter laicus, debet peti coram Epiſcopo. ita Bald. in l. præcipimus. C. de appel.& Lanfrancus in tract,de arbitro.7 par.q.xliij.Idem & quando laudum eſt iuratum, notatur in c. cum laicus, de for.compet.in vj.Item ſi laudum ſit latum ſuper matrimonio, vel alia re ſpirituali. ita docto. in c. quinta vallis, de iurreiuran. Sed clericus executor teſtamenti debet inuentarium facere coram iudice laico, ita Ang.in l.j.§. hæc ſtipulatio,ff.ſi cui pluſquàm per l,falci.xiiij.col.

DE VICARIO SANCTISSIMORVM *Epiſcoporum, & Epiſcopali præſtantia.* *Cap. XXVII.*

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Epiſcopi dicitur ordinarius, & an cognoſcat de cauſa Epiſcopo delegata, & econtra.*

2 *Beneficia eccleſiaſtica à Vicario generali Epiſcopi conferri non poſſunt, niſi habeat ſpecialem commiſsionem.*

3 *Poteſtas Epiſcoporum magna eſt, quia ſunt fundamenta ſanctorum montium.*

4 *Prælati ſunt ſucceſſores Apoſtolorum. Item in vita contemplatiua, & actiua perfecti eſſe debent, præ cæteris etiam debent eſſe excellentes, quoad quatuor.*

EPiſcopi † Vicarius dicitùr ordinarius, not.in c.ij.de conſuet. lib. vj. & in c. perlectis, xxv. diſtinct. Sed non poteſt creare alterum vicarium. tenet Hoſtien.in c.clericus, de offi.vica. An autem vicarius Epiſcopi cògnoſcat de cauſa delegata Epiſcopo,& econtra, reſpondeo non. Vnde Epiſcopus nõ cognoſcit de cauſa delegata ſuo vicario ſub nomine proprio,& dignitatis, vel proprio tantum ; ſecus ſi ſub nomine dignitatis tantum ; quia cognoſcit Epiſcopus vicario mortuo, vel remoto, vt per Inno. in c.eam te, 1

de

de reſcript.& in Spe.de delega. §.fin.verſi.quid ſi cauſa. &
3 Felin.in c.dilecti,de appell. † Sed vicarius generalis Epiſcopi non poteſt conferre eccleſiaſtica beneficia, niſi habeat ſpecialem commiſsionem, c.cum in generali,de offi. vica.in vj. Poteſt tamen vicarius inſtituere præſentatum a patrono eccleſiæ, c.ex frequentibus, & docto. poſt gloſ. ibi.de inſtitutio. Sed non poteſt vicarius Epiſcopi eſſe laicus,ſed poteſt eſſe aſſeſſor, vel conſultor. ita Inno. & Imo. in c.decernimus,de iudi. Et vicarius Epiſcopi non ſuccedit in legato facto ſuo prædeceſſori ſub nomine dignitatis. ita Bart.in l.quod Principi.ff.de lega.ij. Et vicarius Epiſcopi,& Archiepiſcopi cognoſcit de appellationibus interpoſitis ad Archiepiſcopum, c. dilecti, & dilectis. & ibi docto.de appella. Et Epiſcopi,& vicarij Epiſcopi idem tribunal eſt, in c.ij. de conſuet. lib.vj. Sed Epiſcopus poteſt cauſam vertentem coram ſuo vicario ad ſe aduocare. ita Philip.Fran.in c.vt noſtrum,de appella. Et Chriſtus dedit exemplum prælatis eccleſiæ committendi ea,quæ poſſunt fieri commodè per inferiores,vt ipſi liberius poſsint in altioribus exerceri,vt Ioannes in c.iiij.ſui Euangelij. & Petrus, quia pluribus intentus eſſe non poterat, cum orationi, & prædicationi vacaret,duos Epiſcopos ordinauit,Linum, & Cletum , qui ſacerdotale miniſterium Romano populo, & aduenis benè ſentientibus exhiberent. ita Platina in hiſtoria Pontificum ſcribendo de vita Petri. Et fi-
4 naliter dico, quòd † magna eſt poteſtas Epiſcoporum; quia ſunt fundamenta ſanctorum montium , & petræ, ſupra quas ſunt fundatæ eccleſiæ. Nam in ſignum huius non poteſt eccleſia fieri, niſi primo Epiſcopus crucem ibi ſignet,& primarium lapidem ponat,vt in c.nemo,de conſe. diſtinct. j. Itaque multæ ſunt prærogatiuæ Epiſcopoporum,vt in iſto tractatu continentur. Sed aduertant Reuerendiſsimi Epiſcopi , quia de Apoſtolis, & Epiſcopis ſcriptum eſt: Vos eſtis ſal terræ, quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet vltra,niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. † Et eſt conſiderandum, quòd prælati ſunt ſucceſſores Apoſtolorum , & ideo debent eſſe perfecti in vita cõtemplatiua,& actiua. Et eſt ad-

uer-

uertendum, quòd prælati prę ceteris debent eſſe excellentes, quantum ad quatuor. Primum eſt diſcretio in agendis: quia ſunt ductores & gubernatores aliorum. Et hoc deſignatur, cùm dicitur; vos eſtis ſal terræ: ſicut enim ſale condiuntur omnia cibaria, ita diſcretione prælatorũ debent dirigi, & ordinari omnia opera ſubditorum. Secundum, in quo debent præcellere prælati, eſt clara notitia in ſcripturis intelligendis. Et hoc eſt, quod de illis dicitur: Vos eſtis lux mundi: Sicut enim lux eſt manifeſtatio omnium occultorum, ſic prælati per intelligẽtiam ſacræ ſcripturæ debent ex officio notificare alijs omnia opera virtutum. Tertium, in quo debent præcellere, eſt conſtantia in oppreſſoribus pauperum reprimendis. Vnde dicit Saluator, Ioan. x. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis; mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, videt lupũ venientem, & dimittit oues, & fugit. Quartum, in quo debet prælatus excellere, eſt ſanctitatis euidentia in exemplis dandis, quia tantum debet excellere actionem populi actio paſtoris, quantum diſtat à grege vita paſtoris. Et gloria Epiſcopi eſt pauperum opibus prouidere, & ignominia ſacerdotis eſt proprijs ſtudere diuitijs, c. gloria, xij. q. ij. & Epiſcopus debet eſſe talis, vt meritò cum ſanctiſsimo Iob dicere poſsit: Oculus fui cæco, & pedes claudo, pater etiam eram pauperum.

DE INDVLGENTIIS SACRORVM *ſummorum Romanorum Pontificum.* *Cap. XXVIII.*

SVMMARIVM.

1 *Indulgentia quid ſit, vnde dicta, & per quem concedatur.*

2 *Papa in perſona Petri Apoſtoli, & vicarij Chriſti peccati pœnã ſine vlla exceptione licentiam habuit relaxandi.*

3 *Papa abſque dubio particulares, & generales indulgentias concedere poteſt.*

4 *Epiſcopus electus confirmatus, & conſecratus ſine dubio poteſtatem habet indulgentias concedendi.*

5 Epi-

5 *Epiſcopus tantæ eſt præeminentiæ, atque authoritatis, quòd in cauſa pœnitentiam à domino Papa iniunctam minuere poteſt.*

6 *Reuerendiſsimi domini Cardinales abſque dubio in omnibus eccleſiis titulo ſuo ſubiectis indulgentias concedere poſſunt.*

7 *Sententia lata ab Epiſcopo extra ſuam diœceſim nulla eſt.*

8 *Indulgentiæ exiſtentibus in purgatorio per modum ſuffragij proſunt.*

9 *In dante, & recipiente indulgentiam duplex requiritur conditio.*

10 *Hæreticus eſt, qui pertinaciter tenet, quòd indulgentiæ ad pœnæ remiſsionem non valeant, vel quòd Papa indulgentiam plenariam concedere non poteſt.*

11 *Culpa non remittitur, niſi per contritionem, & confeſsionem verbalem.*

12 *Epiſcopus in ſpiritualibus maximam habet authoritatem.*

1 INdulgentia † eſt remiſsio pœnæ temporalis, quæ pro peccatis debetur, conceſſa à Papa, vel ab alio poteſtatem habente. Et hæc definitio eſt de mente omnium doctorum. Dixi remiſsio pœnæ, &c. quia licet omnis pœna, quæ debetur pro peccato, relaxetur merito paſsionis domini noſtri Ieſu Chriſti in baptiſmo, vt in c. paruulo, de conſe. diſtinct. iiij. & Magiſter Sententiarum in iiij. diſtin. iuxta illud Apoſtoli: Saluos nos fecit per lauarum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nobis abundè: & ad Titum cap. iiij. tamen cùm homines poſtea peccantes reddant ſe indignos tanto, & tali beneficio, remanent obligati ad temporaliter ſatisfaciendũ, pœnamque temporalem ſoluendam, niſi fortè adeſſet feruentiſsima, & tanta contritio, per quam remitteretur tota pœna, alias autem ſolum minoratur. ita voluit Magiſter Sententiarum diſtinct. xix. Et ideo per indulgentias, quæ conceduntur, fit remiſsio illius pœnæ temporalis, qua homines poſt baptiſmum illaqueantur ex peccatis ſuperuenientibus. Et † Papa in perſona Petri Apoſtoli, & vicarij Chriſti

Chriſti habuit licentiam relaxandi pœnam peccati ſine vlla exceptione, c. Deus, de pœn. diſt. j. Et ſic de præſenti habet eccleſia, & paſtor eius hanc poteſtatem clauium ligandi, atque ſoluendi ſibi conceſſam à Chriſto, c. noua, de pœnit. & remiſs. legitur Matth. xvj. tranſſumptiuè in c. manet, & c. omnibus, & in c. quodcunque, xxiiij. q. j. & voluit Richar. in diſtin. xviij. quarti, vbi dixit, quòd claues regni cœlorum datæ ſunt eccleſiæ. Et ideo Papa tanquam verus Chriſti vicarius habet plenitudinem poteſtatis ab ipſo Chriſto, c. cum ex eo, de pœn. & remiſ. & omnes canoniſtæ, Inno. Hoſt. Ioan. And. & Imola in Clem. ij. eo. tit. & in Clem. j. de priuil. Roma. in conſil. cclxiiij. † Itaque Papa 3 abſq; dubio poteſt concedere indulgentias particulares, & generales, & plenarias indulgentias per totum orbem, per tex. in d. c. Deus, de pœnit. diſt. j. Nam ipſe primus eſt cui commiſſa eſt diſpenſatio theſauri eccleſiæ, cui data eſt plenitudo poteſtatis ab ipſo Chriſto, vt in d. c. cum ex eo, de pœni. & remiſ. & dixi latè in lib. meo de concilio generali in c. xviij. Poteſt etiam Archiepiſcopus in Epiſcopatibus ſuorum ſuffraganeorum, & etiam Epiſcopus in ſuo Epiſcopatu, Legatus in ſua prouincia tantum, d. c. cum ex eo, cum glo. ſua. & ibi Panor. & c. accedentibus, eod. tit. † Sed Epiſcopus electus, confirmatus, & conſecratus ſine 4 dubio habet poteſtatem concedendi indulgentias, dummodo non excedat annum, pro dedicatione baſilicæ, nec quadraginta dies pro anniuerſario dedicationis, vt in d. c. cum ex eo, de pœni. & remiſ. ſecundum omnes ſcribentes: quia Epiſcopus dicitur ſanctiſsimus Chriſti legatus, text. eſt in Clem. ſi quis ſuadente, de pœni. Spe. in tit. de lega. §. j. facit text. in c. mulierem, xxx. q. v. Et Papa appellat eos fratres, c. quam graui, de crim. falſ. facit tex. in c. ante omnia, xliij. diſtin. cum glo. quæ dicit, quòd primus locus eſt Papatus, ſecundus verò eſt Epiſcopatus. Ideo Epiſcopi ſummi dicuntur, quia vltra eos nullus eſt ordo, c. de his, c. manus, de conſe. diſt. v. & ibi dicitur, quòd non ab alijs, quàm ab Epiſcopis manus impoſitionis ſacramentũ perfici poteſt, nec tempore Apoſtolorum ab alijs, quàm ab ipſis Apoſtolis legitur, aut fuit peractum, facit text. in c. pleriſ-

que,de electio. vbi Epiſcopus appellatur ſereniſsimus, ex quo text. infert ibi domi. Cardi. quòd nihil eſt clarius, & beatius Epiſcopo: Et Epiſcopatus eſt dignitas dignitatum, c.venerabilis,de præben.voluit gloſ.in c.ij. eod..tit. lib.vj. & vide glo.in c.tempora plenitudinis, xxvj. quæſt.
5 vij.& gl.in c.latorem,xxiij q.ij.quæ voluit,quod† Epiſcopus ſit tantæ præeminentiæ,& authoritatis, quòd ex cauſa poteſt minuere pœnitentiam iniunctam à domino Papa. Et plus dicit Bald.in l.omnes populi. ff.de iuſti. & iur. quòd epiſcopus ex cauſa poteſt facere conſtitutiones contra canones Papæ. Et ſi epiſcopus non ſit conſecratus,ſed confirmatus,poteſt concedere indulgentias, etiamſi non ſit ſacerdos: quia conceſsio indulgentiæ proceſsit ex iuriſdictione epiſcopali,& non ex ordine. Et epiſcopus electus, & confirmatus, licet non ſit conſecratus in Epiſcopum,vel ſacerdotem,habet tamen iuriſdictionem text.in c.ex tranſmiſſa, de electio. Ideo poteſt concedere indulgentias. ita Panor.in c.accedentibus,de exceſs.prælato.& dicens hanc opinionem fore veriorem allegat, & refert ſanctum Thomam iiij.ſentent.diſt.xxiij.art.ij. tenentem, quòd etiamſi epiſcopus non ſit ſacerdos,poteſt indulgentias concedere. De Archiepiſcopo,& Legato diximus, & vide tex.& docto. in d.c.noſtro, & ibi gloſ. & in d.c. cum
6 ex eo, de pœnit. & remiſ. † De reuerendiſsimis dominis Cardinalibus,abſque dubio poſſunt ipſi in omnibus eccleſijs titulo ſuo ſubiectis concedere indulgentias: quia in eis habent omnimodam iuriſdictionem epiſcopalem, & poteſtatem excommunicandi.caſus eſt notab. in c.is qui, de maio.& obedi.& ibi Panor. & Ioan.Mona. in c. vnico, eod.titu.lib.vj. Et conſuetudo generalis obſeruat, quòd Cardinalis,& Epiſcopus confirmatus, licet non ſit conſecratus in epiſcopum, vel ſacerdotem, poſſunt concedere indulgentias: quæ conſuetudo eſt optima legum,& canonum interpres. l.de quibus.ff de legi.& per totum.C.quę ſit longa conſuetudo,& in c.conſuetudo, & in c.nos autem,diſtin.j. Et hanc conſuetudinem in terminis noſtris amplectitur Gulielmus in Clemen.ſi dominum,de reli.& venera.ſanct. Et Cardinales concedũt centum dies de indul-

dulgentia,& habent hoc ex priuilegio. Inferiores ab illis non poſſunt indulgentias concedere, niſi hoc habeant ex ſpeciali priuilegio, ſecundum gl. iuncto tex. in c. accedentibus, de exceſs. prælat. Nec alij ſacerdotes poſſunt indulgentias concedere: quia licet ipſi habeant etiam claues, clauis non eſt tota ratio virtutis faciendi indulgentias, ſed eſt poteſtas clauis cum iuriſdictione, & authoritate diſpenſandi theſaurum eccleſiæ: quæ facultas ſolum competit prælatis, niſi concedatur à Papa. Bonauentura in quarto ſententiarum, art. xvij. & ibi Richardus. Et epiſcopus poteſt in diœceſi aliena concedere indulgentias, quò ad hoc, vt proſint tantummodo ſubditis epiſcopi concedentis, alijs autem non ſubditis non proſunt, niſi interueniat licentia proprij epiſcopi. Ita Hoſtien. in ſumma, in tit. de pœn. & remiſ. Et ea, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, poſſunt exerceri omni tempore, & in omni loco, l. ij. & l. fin. ff. de offi. procon ſ. l. emancipati. ff. de adoptio. glo. & docto. in c. nouit, de offi. deleg. & ſcribentes in l. fin. ff. de iuriſdict. om. iud. † Sed ſi epiſcopus tulit ſententiam extra ſuã diœceſim, nulla eſt ratione loci. Spe. in tit. de ſententia. §. iuxta, & docto. in d. l. fin. ff. de iuriſd. omn. iud. Sed capitulum ſede vacante non poteſt concedere indulgentias. Ioannes And. in c. vnico, de maior. & obed. in vj. Sed vacante epiſcopatu iuriſdictio remanet apud Capitulum; & vacante Papatu iuriſdictio remanet apud Collegium Cardinaliũ, Bart. in l. vbi abſunt. ff. de tuto. & curato. dat. ab his. & vide Bart. in l. infamem. ff. de pub. iud. & vide docto. in c. illa, ne ſede va. & vide glo. & docto. in c. cum olim, de maior. & obedi. Sed malè loquitur Barto. quia iuriſdictio non remanet penes Cardinales mortuo Papa, tex. in Clemen. ne Romani. §. irritum, de electio. & ibi gloſ. & docto. & vid. glo. & docto. in c. vbi maius, de electio. in vj. §. ideoque, & vid. glo. in c. j. de ſchiſmat. in vj. vbi dicitur, quòd mortuo Papa eccleſia non remanet ſine ſponſo, qui eſt Chriſtus. & quòd Cardinales non habeant iuriſdictionem, voluit Bal. in tractatu de ſchiſmat. & vide Barba. in conſil. vbi latè de poteſtate Papæ & Cardinalium in xxxiij. colum. vide additio. Imolæ in d. Clemen. ne Romani, & vide addit. Barr.

8 in d. l. vbi abſunt. † Et indulgentiæ proſunt exiſtentibus in purgatorio per modum ſuffragij. Anton. in c. quia nonnulli, de cler. non reſid. ſed vbi concederet Papa indulgentiam mortuis de plenitudine poteſtatis, valeret, nec poſſemus nos apponere os in cælum. Et Ioan. de Imo. in Clem. ij. de pœniten. & remiſs. multa dicit, & vide Hoſtienſ. in ſumma in d. tit. & vide Abbat. in c. quod autem, de pœniten. & remiſs. Indulgentia quid ſit, iam diximus; ſed Calderi. in repeti. c. noſtro, de pœniten. & remiſs. dicit, quòd indulgentia eſt remiſsio pœnæ temporalis pro peccatis actualibus pœnitentia non remiſsis in abſolutione ſacramentali facta à prælato eccleſiæ, ex cauſa rationabili pro recompenſatione de pœna indebita. Itaque rationabilis cauſa eſt neceſſaria ad indulgentiam. i. ad efficaciam indulgentiæ: & ſic ad tantam indulgentiam eſt etiam neceſſaria rationabilis cauſa illius quantitatis. Sed fides noſtra eſt, quòd indulgentiæ ritè datæ ſunt validæ. ita doctiſsimus Caietanus in ij. Tomo, in c. de theſauro indulgentiarum. Sed ſi indulgentia eſt indiſcreta, quia caret rationabili cauſa, aut omnino, aut quò ad tantam quantitatem, eſt inualida, ſecundum Caietanum vbi ſupra, & dicit Alexan. de Aleſ. in iiij. ſententiarum, diſtinct. xx. † quòd in dante, & in
9 recipiente indulgentiam requiritur duplex conditio, in dante poteſtas, & cauſa rationabilis, & honeſta, vt pro terra ſancta, & pro ædificatione eccleſiæ, pro viſitatione ſanctorum corporum Romæ, pro inchoando ſtudio, & ſimilibus. & vide de hoc Abbatem in d. c. quod autem, de pœniten. & remiſs. Ex parte autem recipientis requiritur deuotio, & contritio: & ibi dicit, quòd indulgentia tantum valet, quantum ſonat. & iſta eſt communis opinio. Nam ſcire debes, quòd ex effuſione ſanguinis Chriſti, & multis meritis martyrum, & aliorum ſanctorum conſtituitur theſaurus eccleſię, cuius poteſtatem habet vicarius Chriſti, & claudit, & aperit, cui vult, & quando vult. Nam minima gutta ſanguinis Chriſti fuiſſet ſufficiens ad redimendum totum mundum. Item martyres fuerunt hic puniti vltra quàm eorum delicta meruerunt. Vnde merita eorum remanſerunt in eccleſia vniuerſali, quia ſicut nullum malũ

impu-

impunitum, ita nullum bonum irremuneratum, vt Gene.
c. iiij. Ille ergo, qui concedit indulgentiam, intendit com-
municare illa bona irremunerata compenſatione quadã.
ita Abbas in d. c. quod autem. Sed nota, quod plena indul-
gentia dicitur ex eo, quod nihil ei deeſt, c. ieiunium, lxvj.
diſt. c. re vera, de conſe. diſt. ij. c. veniens, de verb. ſignif. c.
cum locum, de ſponſ. c. cum inter, de re iudi. Et eccleſia in
hoc errare non poteſt, per illud Lucæ xxij. Ego oraui pro
te, vt non deficiat fides tua. facit c. à recta, xxiiij. q. j. Cum
ergo tota eccleſia affirmet indulgentias valere, tenendum
eſt, quòd valeant, ita Richard. in iiij. ſenten. diſt. xx. † Ita- 10
que eſſet hæreticus, qui pertinaciter teneret, quòd indul-
gentiæ non valent ad remiſsionem pœnæ, habitis debitis
circunſtantijs; vel quòd Papa non poſſet concedere ple-
nariam indulgentiam: quia in ſymbolo fidei vnus ex ar-
ticulis dicit: Sanctam eccleſiam, ſanctorum communio-
nem, peccatorum remiſsionem: in quo comprehendũtur
effectus gratiæ, remiſsionis peccatorum per ſacramẽta ec-
cleſiæ: & effectus gratiæ, quæ eſt communicatio merito-
rum, & bonorum operum, quæ eſt per charitatem cum re-
laxatione pœnæ, quæ fit per indulgentias, innititur meri-
tis eccleſiæ, & præcipuè paſsionis Chriſti. Vnde tenere a-
liter eſt contra articulos fidei, & determinationem eccle-
ſiæ. ita Felin. in ſuo ſermone de indulgentia plenaria alle-
gans ad hoc multa optima. † Et aduerte (vt dixi) quia cul- 11
pa non remittitur, niſi per contritionem, & confeſsionem
verbalem, vt in c. voluiſſent iniqui, de pœnit. diſt. j. Et in-
dulgentia poteſt fieri (vt dixi) ad remiſsionem pœnæ: &
culpa eſt macula, ſeu obfuſcatio, quæ generatur in anima
peccatoris. ita Card. in Clem. j. de priuil. Et indulgentiæ
operantur, quòd abſque alia pœnitentia quandoq; pœna
tollitur in parte, quandoq; in totum, vt per Felin. vbi ſup.
& dicit ibi allegando Theologos, quòd data indulgentia
viſitanti certam eccleſiam, vel offerenti certum quid, tan-
tum participat offerens duos ſolidos, quantum offerens
duos aureos, & tantum veniens à longe, quantũ ſtans pro-
pe locum. dicit tamẽ Richar. (vt ipſe allegat) quòd quan-
tum ad remiſsionem pœnæ benè ſunt pares. Sed de illis

duobus, quorum vnus dat plus conſequitur, niſi in caſu, quo minus datuũ eſſet maius per comparationẽ ad dantẽ, ſicut de paupercula dicitur Matth,xij. Et licet indulgentiæ iſtis ambobus æqualiter valeant, quantum ad remiſsionem pœnæ: tamen magis laboranti plus valent ad meritum æternæ vitæ, & ad gratiæ augmentum: quia etiam ſine indulgentia talis magna eleemoſyna, & magnus labor fuiſſent meritoria. Et dicunt etiam, quòd ſi dicitur: Quicunque viſitauerit talem eccleſiam, habeat xl. dies indulgentiæ, intelligitur remitti tantum de pœna debita in purgatorio, quantum remitteretur, ſi in hoc mundo pœnitentiam egiſſet. Et quoniam xl. dies pœnitentiæ plus valent perficienti eam cum feruore, maiorique labore, quàm perficienti eam cum minori, ita xl. dies indulgentiæ plus valent, qui ſe magis diſponit, vel magis laborat, vel magis ſe affligit, ratione melioris diſpoſitionis. Sed quo ad pœnam æqualiter remittitur laboranti, & non laboranti, feruenti, & plus, & minus, data ſufficienti contritione. Et iſtud intelligo procedere in indulgentia particulari certi temporis, ſed in indulgentia plenaria totius pœnæ, ſi quis ſtatim poſt eam acceptam moreretur, non eſſet differentia inter primum, & ſecundum, quò ad gloriam, niſi fortè reſpectu maioris prærogatiuæ in cœlis habẽdæ. Et indulgentia anni Iubilæi, quæ habetur Romæ, in nullo differt ab indulgentia plenaria, quæ alibi conceditur. & de hoc vide Felin. vbi ſupra. Et indulgentia conceſſa verè pœnitentibus, & confeſsis, prodeſt illis, qui ſunt confeſsi ſemel in anno, & habent propoſitum confitendi. Abb. in c. omnis vtriuſq; ſexus. & Feli. vbi ſupra, in ſuo ſermo. Et de anno Iubilæi vid. extrauag. Bonifacij incip. Antiquorum; & ibi in commento videbis multa de indulgentijs. & ibi dicitur, quòd theſaurus eccleſiæ per diſpenſationem non
12 minuitur. † Epiſcopus in ſpiritualibus habet maximam authoritatem, nam poteſt abſoluere & ligare animas à peccatis, c. quodcunque, & c. manet, xxiij. q. j. & Matth. xvj. Quod verum, niſi de peccato in ſpiritum ſanctum, quod eſt irremiſsibile etiã in alio ſeculo, c. poteſt, de pœni. diſt. v. & ibi glo. quod intellige de finali impœnitẽtia, & obſtinatione

natione, c. diaconi ſunt, xciij. diſtinct. de pœn. diſtinct. vij. & vide docto. in c. à nobis, il ij. de ſentent. excom. & in articulo mortis vide c. cognouimus, c. de his, & c. his, qui, & c. ſi presbyter, & ibi gloſ. & quid in raptore, vide c. ſuper eo, de rapto. & ibi gloſ. Et epiſcopus ponit pœnam ex arbitrio pœnitentibus in extremo vitæ, c. tempora, & ſequen. & c. pœnitentibus.

DE DEPOSITIONE, ET DEGRAdatione. Cap. XXIX.

SVMMARIVM.

1 *Degradatio eſt priuilegiorum, & ordinum ſacrorum amotio, vel priuatio, depoſitio verò eſt à dignitatibus, & honoribus amotio. & num. 2.*

3 *Quibus ex cauſis, à quibus, & qualiter fiat degradatio: & de eius effectu, remiſſiuè.*

4 *Non valet Epiſcoporum ſententia in degradatione, & depoſitione Epiſcopi, niſi omnes ſint concordes.*

5 *An ſine cauſa Epiſcopus per Papam priuari poſſit.*

6 *Prouinciale concilium an deponere poſſit Epiſcopum, aut pronunciare deponendum.*

ET in primis præmitto, quòd degradatio eſt priuilegiorum, & ordinum ſacrorũ amotio, vel priuatio ob crimen atrox factum contra clericum conſtitutum in ſacris. Probatur in c. ij. de pœn. in vj. & in c. nouimus, de verbo. ſignif. & in c. cum non ab homine, de iudi. & in c. qualiter, & quando. de accuſa. † Sed depoſitio eſt à dignitatibus, & honoribus amotio. ita Spe. in tit. de accuſat. §. ij. & probatur in iuribus ſuperius allegatis. Et hic aduerte, quòd degradatio propriè eſt ab ordinibus; depoſitio verò ab honoribus, & dignitatibus, ſecundum Spe. vbi ſupra. † Et à quibus fiat degradatio, & ex quibus cauſis epiſcopus, vel clericus ſit degradandus, & qualiter fiat degradatio, & de effectu degradationis, videbis latè per Ioan. Bertachin. in tractatu ſuo de epiſcopo, in folio vij. & vide doctor. in

c.degradatio,de pœn.in vj. De degradatione Epiſcopi vide in c.ij.de pœnis, in vj. & vide Spe. in tit. de accuſa. §.j. Et Epiſcopus deponitur per Papam, vel eius commiſſariũ, c.per principalem, ix.quæſt.iij.& vide Panormi. in c. dudum, de re iudi. Et an ſit deponendus, vel non, debet agitari in publico ſynodo, c. nullus Epiſcopus, v. quæſt. iiij. Et Epiſcopi depoſitio tractatur per xij. Epiſcopos, dummodo ſententia reſeruetur Papæ, ſi ſit conſecratus, glo. & docto.in c.non poteſt, de re iud.& vide Spe. in tit. de accuſa.
4 §.iiij. verſi.illud. † Sed cum deponitur, vel degradatur Epiſcopus, non valet ſententia epiſcoporum, niſi omnes ſint concordes. Ita Spe. in d. §.iiij.verſi.ſed nunquid, in titu.de accuſa.

Primo Epiſcopus deponitur propter crimina enormia, c.nouimus, de verb.ſignif.c.tua, de pœnis.

2. Propter hæreſim, c. ad abolendam, de hæreti. & ibi docto.

3. Propter falſitatem in literis Papæ commiſſam, c. ad falſariorum, de crim.falſ.

4. Propter coniurationem contra Epiſcopum, c.ſi quis ſacerdotem, xj.q.j.

5. Propter ſortilegium, c.admoneant, xvj.q.vj.

6. Si ſit incantator, d.c.admoneant.

7. Si ſit incorrigibilis, c.cum non ab homine, de iud.& vide glo.& doct.in c.ad reprimendam, de offi.ordi.

8. Propter homicidium, c.ſi quis viduam, & c.ſi epiſcopus, l.diſt.c.j.de homi.

9. Qui communicat excommunicatis, c. Theugualdum, xj.quæſt.iij.

10. Propter ſui ſimplicitatem, cap.ſi quis Abbas, xviij. quæſt. ij.

11. Si confeſsionem reuelat, de pœniten. diſtinct.vj.c. ſacerdos.

12. Qui aſſumit curas, & negotia ſecularia, cap.epiſcopus, lxxxviij.diſtinct.

13. Qui clericos ordinat per ſimoniam, c.ſi epiſcopus, j.quæſt.j.

14. Si non ſeruat conſtitutiones concilij, vel eccleſiæ Ro-

Romanæ, vt in c.fin.§.fin.iiij.diſtinct. vbi litera dicit: Illi qui ſacris neſciunt obedire canonibus, penitus officio iubeantur carere ſuſcepto: & hoc ſi credat fieri potuiſſe: ſecus ſi non credat; quia punitur vt hæreticus, c. nulli fas, xix.diſtinct.glo.in c.generali,de elect.in vj.Itaque Epiſcopus non debet canones violare, quorum obſeruantia ei incumbit. ita Cardin.in Clemen.j.de æta.& quali.Et purgatio Epiſcopi requirit xij.teſtes, c.omnibus,ij.q.v.† Et an 5
ſine cauſa Epiſcopus poſsit priuari per Papam, vide Feli.in c. quæ in eccleſiarum, de conſtitutio. † Et an Concilium 6
prouinciale poſsit deponere Epiſcopum, aut pronunciare deponendum,vide Feli.in c.j.de iudi. Et congregatur de mandato Papæ, vel Patriarchæ, vel Metropolitani. Cardi. in Clemen.j.§.quod & interdictis,de ſent.excommu. Sed non proceditur ad inquiſitionem contra prælatum, niſi quando inualeſcit clamor, qui ſine ſcandalo tolerari non poteſt, vt in c. qualiter, il ij. de accuſatio.verſi.verum. Et de negligentia prælati vid.Hoſt.& doct.in c j.de offi.cuſt. qui tex. loquitur de eo, qui monitus non ſe corrigit. quia ſi monitus non ſe corrigit, & negligentia eſt valdè perniţioſa,eſt remouendus: vt in d.c.j.de offi.cuſtod. Et de degradatione à dignitate doctorum, & militum, & clericorum, vide Barto.in l.ij.§.exercitum.ff.de infamibus. & vide doct.in l.iudices,de dignita. libro xij. vide Abba.& Felin.in c.cum ſit,de ſimonia.

DE POTESTATE ET OFFICIO *Epiſcopi.* Cap. XXX.

SVMMARIVM.

1 *Non poteſt Epiſcopus in diœceſi præſente legato de latere crucem præ ſe ferre.*

2 *Quibus ex cauſis Epiſcopus irregularis fiat, remiſsiuè.*

3 *An poſsit Epiſcopus cum clerico alium clericum percutiente diſpenſare.*

4 *In puniendis delictis enormibus Epiſcopus ſollicitus eſſe debet.*

5 *Sine capituli conſilio non poteſt Epiſcopus clericos ſuos corrigere.*

6 *Capituli conſenſus in quibus caſibus requiratur, remiſſiuè.*

7 *Quæ, vel qualia requirantur, & quibus modus prælatus clericum ſuum capere poteſt, remiſſiuè.*

8 *Sententiæ exequutio pertinet ad Epiſcopum, in cuius diœceſi beneficium habet.*

9 *Exilij pœna per ius canonicum approbata eſt.*

10 *Delegare poteſt Epiſcopus, quod habet, quod ſit meri imperij.*

11 *Ab Archiepiſcopo puniri poteſt Epiſcopus, non autem deponi.*

12 *Epiſcopus non poteſt eſſe minor annorum triginta.*

13 *Nihil laborioſius, atque difficilius Epiſcopi, presbyteri, aut diaconi officio.*

1 SEd præſente Legato de latere in diœceſi non poteſt Epiſcopus crucem præ ſe ferre, quam ferre alias poteſt ex dignitate epiſcopatus, c. antiqua, de priuileg. Et ludere non poteſt, authen. interdicimus, de epiſ. & cler. xxxv. diſtinct. c. epiſcopus, & c. clerici, de vi. & honeſt. cler. † Et
2 ex quibus cauſis epiſcopus fiat irregularis, vide Spe. in titu. de diſpenſa. §. iiij. Et epiſcoporum debet alter alterum honorare ſcilicet maiorem, & digniorem, l. nemo. C. de offi. magiſtra. Hoſtien. in ſumma, poſt principium, c. ſi forte. de electio. in vj. Et epiſcopus Cardinali præferri debet, ſed non ſeruatur, c. quanquam, ij. quæſt. vij. Et non poteſt negotiari, vel mercari, c. fin. de vit. & honeſt. cler. Et poteſt ſibi eligere ſepulturam, etiam extra ſuam eccleſiam cathedralem, Abb. in c. ad Apoſtolicæ, de donatio. Et epiſcoporum ceſſio, translatio, & depoſitio ſunt de reſeruatis ſedi Apoſtolicæ, c. inter corporalia, de translat. epiſ. Et epiſcopus cum capitulo dicitur explicare negotia eccleſiæ, nec vnus ſine alio, c. cum non liceat, de præſcript. Sed poteſt compellere canonicos ad ſubdiaconatum, vt in c. extirpandæ. §. qui vero, per Panor. Et epiſcopi in Concilio ſunt tanquam vniuerſitas, & non vt ſinguli. ita Panor. in c. fin. de re iudi.

3 † Et an epiſcopus poſsit diſpenſare cum clerico percutiente alium clericum, vide Panor. in c. j. qui cler. vel voue. Et an poſsit liberè vicarium remouere, docto. in c. edoceri,

ceri de reſcrip. Et poteſt Epiſcopus electus, & cōfirmatus, (vt dixi) exercere ea, quæ ſunt iuriſdictionis, non autem ea, quę ſunt ordinis Epiſcopalis ante conſecrationem, docto. in c. tranſmiſſam, de elect. & ibi dicunt, an poſsit Epiſcopus exercere ſuam plenariam iuriſdictionem, ſi non acceperit poſſeſsionem Epiſcopatus. Et iurat Epiſcopus non alienare res eccleſiæ Romano Pontifice inconſulto, docto. in c. tua nos, de eccle. ædifi. Et poteſt compellere Epiſcopus aliquos ex ſuis canonicis ad ſibi aſſociandum, doct. in c. ad audientiam, de cle. non reſid. † Sed Epiſcopus 4
debet eſſe ſolicitus in puniendis delictis enormibus, vt in Clemen. j. & ibi. Cardin. de offi. ordina. Et dicit ibi text. Epiſcopi ita debent corrigere clericorum exceſſus, quòd metu ipſi pœnæ arceantur, & alij pertimeſcāt: quia eorum officium eſt corrigere. Ideo etiam debet Epiſcopus punire clericos forenſes delinquentes in diœceſi, vt per Cardi. in d. Clem. j. Et negligens in puniendis criminibus videtur promittere impunitatem, vt in Clemen. j. de celebra. Miſ. & Cardinal. ibi de mente Hoſtien. dicit, quòd in miniſtris eccleſiaſticis reprobatur negligentia, & quòd quęlibet negligentia eſt ſufficiens ad remouendum prælatum ab adminiſtratione: & hoc poteſt tolerari in his, quæ ſpecificè committuntur ſibi: quia talis negligentia in eo eſt mortale peccatum. & ſic loquitur tex. in c. j. de offi. cuſto. Sed tu intellige, ſi monitus non ſe corrigit. vnde propter negligentiam nunquā remouetur prælatus, niſi ſit valdè pernitioſa eccleſiæ, & monitus non ſe corrigat. Nam etiam ad inquiſitionem non proceditur contra prælatū, niſi quando inualeſcit clamor, qui ſine ſcandalo tolerari non poteſt, vt in cap. qualiter, & quando, il. ij. de accuſa. verſi. verum. † Sed notabis, quòd Epiſcopus non poteſt corrigere 5
clericos ſuos ſine conſilio capituli, c. nouit, de his, quæ fiunt à præla. c. j. de exceſſ. præla. niſi conſuetudo ſit in contrarium, vt in c. non eſt, de conſuetud. in vj. & in c. irrefragabili, de offi. ordina. Præſupponitur pro intellectu, d. c. non eſt, quòd licet Epiſcopus ſolus habeat iuriſdictionem in ſuos ſubditos, & canonici non habeant iuriſdictionem, illam tamen iuriſdictionē habet exercere Epiſcopus cum

con-

conſilio canonicorum, non dico cum conſenſu: quia Epiſcopus non tenetur ſequi eorum conſilium, niſi velit. Idem de collatione beneficiorum, vt in c.nouit, & c.quanto, de his, quæ fiunt à præla. ſine conſen.cap. ſed tex. in d. c.non eſt, dicit: Valet conſuetudo præſcripta, quod Epiſcopus in inquirendo, puniendo, & corrigendo ſubditorum exceſſus ſui capituli cõſilium requirere non tenetur, etiam in arduis, vt per Ioannem And.& Domin.in d.cap. non eſt. & tenet Ioan. And.in glo.in c.degradatio, de pœnis, in vj.in quantum dicit, quòd de conſuetudine poteſt Epiſcopus ſine capituli ſui præſentia procedere ad clerici degradationem; quæ quidem degradatio dicitur de arduis negotijs. tenet etiam iſtam opinionem additionator Ioannis Monachi contra Ioannem Monachum in d.c.nõ eſt. Itaque tene menti. d.cap. non eſt, & ad hoc allegatur, quòd aſtrictus in aliquo actu ad acquirendum conſilium alterius, poterit cõſuetudine, vel præſcriptione ſibi quærere, vt illud requirere minimè teneatur: & de hoc vide Panor.& docto.in c.irrefragabili, de offi.ordi. & vide tex. in c.nouit, eod.titu. vbi dicitur: Prælatus non debet ſine conſilio capituli neque inſtituere, neque alia negotia eccleſiæ tractare; ſed poterit Epiſcopus conſuetudine, vel præſcriptione ſibi quærere, vt dixi. Sed in notorijs non eſt neceſſe requirere conſilium capituli, vt notatur per Panor.in d.c.irrefragabili, & in c.quanto.de offi.or.dicitur: Epiſcopus non poteſt corrigere ſubditum ſine conſenſu capituli, ſed valet conſuetudo in contrarium. Et canonici dicuntur fratres Epiſcopi, ſicut Cardinales Papæ, vt in c.j.de offi.lega.in vj. Ipſi tamen debent eum honorare, & appellare patrem. de hoc eſt bonus text.in c.graue, de exceſs.prælat. vbi reprehenditur Archidiaconus, qui negauit Epiſcopum eſſe dominum ſuum. & dic de hoc, vt ibi notatur. Et quando prælatus poſsit exercere negotia contra voluntatem capituli, vide Panor.in c.nouit, vbi multa vtilia inuenies. Sed canonici non exiſtentes in ſacris nõ habent vocem in capitulo, & Epiſcopus poteſt compellere canonicos ad ſubdiaconatum. Panor.in c.extirpandæ. §. qui vero, de præben.& dign.& ibi dicit in principio, quòd

ele-

clerici de iure diuino debent eſſe literati, & quòd ad te-
nuitatem beneficiorum ſequitur quaſi neceſſario promo-
tio, & aſſumptio imperitorum, & ita non datur facultas
clericis vacandi ſtudio: nam per ſtudium prouidetur toti
eccleſiæ vniuerſali. † Et conſenſus capituli in quibus ca- 6
ſibus requiratur ſiue tacitè, ſiue expreſse, vide Panor. in c.
j. eod. tit. de his, quæ fiunt à prælat. ſine conſen. capi. Et E-
piſcopus non ſit irregularis, ſi clericus moriatur in carce-
re. Bald. in l. 1. C. qui ad libertat. peruen. non poteſt. & in l.
penul. ad leg. Aqui. niſi poſuerit eum in loco arcto, in quo
de facili potuit mori. Et quæ requirantur ad hoc, vt poſ-
ſit Epiſcopus capere, & carcerare clericum, vide Corne. in
conſi. cccxxv. in iiij. par. & vide tex. in c. ſi clericos, de ſen-
tent. excommun. in vj. † vbi notantur, quæ, vel qualia re- 7
quirantur. Et quibus modis prælatus clericum ſuum ca-
pere poteſt, vide tex. in c. vt famæ, de ſent. excommu. & ibi
docto. & in d. c. ſi clericos, notatur, quòd clerici pro ſuis
exceſsibus poſſunt capi, & detineri per iudicem laicum
mandato Epiſcopi. Et poteſt capi clericus non ſolum pro
delicto enormi, ſed etiam pro leuiori, licet in modo rela-
xandi ſit differentia: nam pro leuiori delicto dat cautioné
fideiuſſoriam de parendo iuri; niſi exceſſus enormitas,
vel alia rationabilis cauſa ſuaſerit detinendum: & ibi tra-
ctatur, an clericus pro debito ciuili poſsit incarcerari. Et
quantum ad text. in d. c. ſi clericos, appellatione clericorũ
veniũt tam conſtituti in ſacris, quàm alij minorũ ordinũ.
& vide de iſta materia tex. ſing. in c. cum Epiſcopus, de of-
fi. ordin. in vj. vbi litera dicit: In quolibet loco diœceſis
poteſt Epiſcopus per ſe, & per alium pro tribunali ſedere,
& libere exequi, capere, ac carcerare, necnon cætera, quæ
ad ipſius ſpectant officium, liberè exercere. Et poteſt pu-
nire clericos alterius diœceſis delinquentes in ſua diœce-
ſi, vt eſt tex. in c. poſtulaſti, de foro compet. & in c. vlt. eod.
tit. & c. placuit, ij. quæſt. iij. quia caput eſt ſuæ eccleſiæ ca-
thedralis, & cæteri tanquam membra faciunt vnum cor-
pus, c. nouit, de his, quæ fiunt à prælat. ſine conſen. capitu.
† Sed exequutio ſententiæ pertinet ad Epiſcopum, in cu-
ius diœceſi beneficium habeat, docto. in d. c. poſtulaſti.

Et

Et quod epiſcopus ſit caput, vide c. cũ non liceat, de præſcrip. Et matrimonium dicitur contraxiſſe cum ſua parochiali eccleſia. Sed non poteſt epiſcopus proprijs manibus clericum cedere, cap. cum non liceat epiſcopo, lxxxvj. diſt. ſed poteſt per clericum, ibi videbis. & vide gloſ. in c. cum epiſcopus, de offi. ordin. in vj. Et ſi epiſcopus non habet clerum, vide glo. in d. c. non liceat. Epiſcopus etiã poteſt citare ſubditum ſuum repertum in curia Papæ. Abb. in cap. meminimus, de appellat. quod verum eſt etiam realiter faciendo eum capi, ſecundum Philippum, & Bald. ibi. quia ſub iudice ſuo conueniri poteſt, licet ad curiam acceſſerit. quod tene menti, ſecundum Bald. ibi. Et poteſt ordinare clericum ſuum etiam in curia Papæ. Abbas antiquus in c. in omnibus, de appel. Bal. in marg. in ver. Epiſcopus. Et poteſt cognoſcere de quęſtione clericatus incidenti coram iudice ſeculari. Bald. in l. ſi qua per calumniam, de epiſ. & cler. & notatur in c. ſi iudex laicus, de ſent. excomm. in vj. Sed debet charitatiuè tractare ſubditos: ita Cardi. in Clemen. j de exceſ. præla. & ibi examinat, ſi reus erat incarceratus ante appellationem, an remitti debeat ad iudicem; ad quem? Et exemptum in ſua diœceſi delinquentem Epiſcopus poteſt punire. cap. Romana. §. contrahentes, de foro compet. in vj. c. j. iij. q. vj. c. ad abolendam, de hæreti, c. tuarum. de priuileg. c. priuilegium, xj. quæſt. iij. Et non poteſt creari Epiſcopus homicida; c. ſi quis viduam, l. diſtinct. Et debet omnes ſubditos ſubleuare, & fouere, c. clemens, viij. q. j. Et poteſt epiſcopus mittere ſuos

9 clericos in exilium, ne veniant in eius diœceſim. † Nam pœna exilij eſt approbata à iure canonico, vt in c. ad audientiam, de crimi. falſi. Et Epiſcopus loci ex ſuo mero officio poteſt excommunicare adulterum, & adulteram. docto. in c. intelleximus, de adulter. Et quare Epiſcopus diſpenſat in criminibus, & non ſuper defectu, vide docto. in c. nimis, de fil. presbyt. & ibi Anton. Et Epiſcopus poteſt committere alteri ea, quæ ſunt conſecrationis, ſeu ordinis, docto. in cap. quod ſedes, de offi. ordi. Et an Epiſcopus poſsit diſpenſare cum inceſtuoſo, vt contrahat, vide docto. in c. veniens, de eo, qui cogno. conſang. Et poteſt ex

offi-

officio procedere contra hæreticos, docto.in c.literas, de præſumpt. Solus Epiſcopus debet ferre annulum, inferiores prælati non; niſi ex priuilegio, docto.in c.fin.de tranſlat.Epiſcopo. Et non poteſt Epiſcopus vendere ſuam iuriſdictionem Epiſcopalem, in c.j.ne prælati vices ſuas. Sed ſi Epiſcopus dat beneficium eccleſiaſticum alicui hoc pacto, vel intentione, vt exinde ſuis conſanguineis prouideat, eſt manifeſta ſimonia. ſanctus Thom.in q.c.art.v. Et ſi Epiſcopus dat beneficium conſanguineo, eſt illicita, & carnalis collatio, non tamen ſimoniaca. ſanctus Tho.ibi. & beneficium poteſt concedi pro obſequio honeſto. i.ſi obſequium eſt ad ſpiritualia ordinatum, puta ad eccleſiæ vtilitatem. Sed ſi eſt obſequium ad carnalia ordinatum, puta quia ſeruiunt prælato ad vtilitatem conſanguineorum, vel patrimonij ſui, collatio eſt ſimoniaca. ibi ſanctus Tho.& videbis infra in titu.de ſimonia. Et Epiſcopus tènetur ſibi vicarium conſtituere, docto.in c.quoniam, de offi.ordina. Sed circa hoc vide omnino Panor. quia bene loquitur. Et Epiſcopus in iuriſdictionem concurrit cum omnibus prælatis inferioribus ſuę diœceſis. Et eſt locus præuentioni.& vide de hoc doct.in c.cum ab eccleſiarum, de offi.ordi. Sed Epiſcopus poteſt ad ſe reuocare cauſas vertentes coram eius vicario. ita docto. in c.vt noſtram, de appellat. Sed Epiſcopus nondum conſecratus (vt dixi) poteſt concedere indulgentias, docto in c.ſuffraganeis, de electio. Epiſcopus non poteſt deſerere epiſcopatum, & tranſire ad vitam ſolitariam, Anto.in c.niſi, de nunti. nec poteſt tranſire ad religionem ſine licentia Papæ, Cardin. in cap.licet, de regulari. Et an epiſcopi poſsint diſpenſare cum homicida voluntario in minoribus ordinibus, docto. in c.Henricus, de cler.pugn. in duello. Et epiſcopus acceptans aliam dignitatem non priuatur ipſo facto. cap. cum noſtris, de conceſs.præben. Et epiſcopus originis, vel beneficij poteſt promouere aliquem ad ſacros ordines ſine licentia proprij epiſcopi, c. nullus epiſcopus, de parochi. Et epiſcopus non poteſt in totũ tollere votum, ſed poteſt ipſum cõmutare, doct.in c.propoſuit, de conceſ.præb. An epiſcopus poſsit, & debeat examinare clericũ per lite-

ras commendatitias præſentatum, vide docto. in c. in La-
10 teranenſi, de præben. & vide in c. an ſecundum, eo. ti. † Et Epiſcopus poteſt delegare, quod habet, quod ſit meri imperij. doct. in c. aqua, de conſe. eccle. vel alta. Et Epiſcopus ſolus poteſt dare ordinem, ſed non poteſt deponere, c. inter corporalia, de transla. Epiſ. Et Epiſcopus an poſsit diſpenſare in vno ſimplici, & in alio curato, vide Panor. in c. de multa, de præben. & vide in c. extirpandæ. §. qui vero, de præben. Sed Epiſcopatuum diuiſio eſt de iure poſitiuo, vide docto. in c. per venerabilem, qui fil. ſint legit. Et poteſt diſpenſare ſuper crimine adulterij à clerico commiſſo, docto. in c. at ſi clerici. §. de adulterijs. Et in quibus alijs poſsit diſpenſare, ibi vide. Et dicunt, quod Epiſcopus electus, & confirmatus non poteſt procedere ad degradationes Epiſcopi, ſi commiſit homicidium, vide in c. ex literis, de exceſs. prælat. Et Epiſcopus poteſt ad libitum vicarium remouere, docto. in c. dilecti filij. de appella. Et Epiſcopus non appellatur Epiſcopus ante conſecrationem, nec Archiepiſcopus ante pallij receptionem, c. niſi ſpecialis, de autho. & vſu pallij. Et diſpenſat Epiſcopus circa omne votum regulariter, in c. ex multa, de voto, & in c. cum officijs, de teſtamen. Quicquid acquirunt Epiſcopi ex eorum induſtria, acquirunt ſibi, non eccleſijs. † Sed Epiſco-
11 pus poteſt puniri ab Archiepiſcopo, non autem deponi, docto. in c. inter corporalia, de transla. prælat. Et Epiſcopus poteſt diſpenſare, quod clericus abſens cauſa ſtudij lucretur fructus, etiam de beneficio curato, etiam quòd non ſit promotus. Panor. in c. tuæ, de cleri. non reſid. Quomodo Epiſcopus debeat cognoſcere de crimine, quod non conſtat niſi ipſi epiſcopo. Panor. in c. conquerente, de reſtitut. ſpoliat. Et poteſt teſtari de rebus patrimonialibus, non de rebus quæſitis intuitu eccleſiæ, c. j. de teſtamen. ibi docto. Et epiſcopi non ſeruantes ſacros canones, an incidant in periurium, docto. in c. ego, de iureiuran. Et ibi dicitur, quòd epiſcopi tenētur vſitare limina Apoſtolorum
12 ſingulis annis. † Epiſcopus non poteſt eſſe minor xxx. annorum, c. ſuper inordinata, de præbend. & vide in c. cum in cunctis, de electio. Epiſcopatus in quo caſu poſsit diuidi per

di per Papam, vel parochia per Epiſcopum, vide Panor. in c. ad audientiam, de eccle. ædif. Et nemo debet petere epiſcopatum ratione ambitionis vitandæ, Abb. in c. per noſtras, de iure patron. Epiſtola non debet cantari, niſi per ſubdiaconum, de vit. & honeſta. cleri. c. quiſque. Et conſecrandi poteſtatem ſacerdotibus ſuæ eccleſiæ Chriſtus donauit, quibus in Apoſtolis ait: Hoc facite in meam commemorationem, Luc. xxij. presbyteris nanque ſolum datum eſt tam admirabile ſacramentum conficere, vt in cap. perlectis, xxv. diſtinct. & ſacerdos dictus eſt, quia conſecrat, & ſanctificat, c. cleros, xxj. diſtinct. & poteſtas ſpiritualis clauium tam bonis ſacerdotibus, quàm malis communis eſt, ita Cardin. de Turre cremata, in j. lib. c. xcix, & vide ſanctum Thom. in iiij. diſtinct. xix. & vide in iiij. contra gentiles. & oſtenditur ex eo, quòd Dominus ait, Matthæi xxiij. Super cathedram Moyſis ſederunt ſcribæ, & Phariſæi; quæ autem dicunt vobis, ſeruate, & facite; ſecundum autem opera eorum nolite facerè. Ecce quòd malis prælatis Chriſtus iubet obediendum, quod non faceret, niſi in eis etiam malis exiſtentibus poteſtas ſpiritualis maneret. Non ergo propter peccata miniſtrorum poteſtas ſpiritualis eis collata adimitur, aut minuitur in eis Archiepiſcopus quam iuriſdictionem habeat in ſubditos ſuffraganeorum ſuorum, vide Panor. in c. paſtoralis, de offi. ordi. & ibi de negligentia epiſcopi, de clerico negotiatore, & de clerico artifice, an debeant ſoluere collectas, vide Panor. in c. fin. de vi. & honeſt. cler. & ibi dicit, quòd ad hoc, vt clericus perdat priuilegium etiam in negotiationem oportet, quòd ſit tertio monitus. Si prælatus confert beneficium indigno, peccat mortaliter, quia infidelis eſt domino ſuo. i. Deo: quia hoc vergit in detrimentum eccleſiæ, quia melius eſt habere paucos bonos. Cardin. in Clemen. j. de æta. & qualit. Sed notabis, † quòd Auguſti. in epiſtola ad Valerium dicit: Cogitet religioſa prudentia, nihil eſſe in hac vita, maximè hoc tempore, difficilius, laborioſius, periculoſius Epiſcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio, ſed apud Deum nihil beatius, ſi eo modo militet, quo Imperator noſter iubet. Et Princeps poteſt obij- 13

cere contra electum, quod eſt ſibi ſuſpectus in regimine, non enim tenetur admittere prælatum, de quo non poſsit confidere; ne fortè reuelet aduerſario ſecreta regni, Panor. in c. & ſi vnanimiter, de poſtula. prælat. Inno. in c. ſuper his, de accuſatio. Panor. in c. quòd ſicut, de elect. Inno. in c. paſtoralis, de priuilegijs. & vide ſuprà in c. xxvj. ad finem. Et olim Epiſcopi erant pauperes, vt in c. de his. x. q. j. & ibi videbis de hoc glo. magiſtralem.

AN PAPA POSSIT CONSTITVEre *Epiſcopos in terris infidelium, vbi per idololatriam blaſphematur Deus, vt in præſentia ſit ad præſentationem Catholici Regis noſtri.*

Cap. XXXI.

SVMMARIVM.

1 *Papa an poſsit Epiſcopatum in terris infidelium conſtituere.*

2 *Hiſpaniæ Rex Monarcha eſt in regno ſuo, & ex conceſsione, & gratia ſummi ſacri Romani Pontificis infideles noui orbis cogere poteſt, ne contra legem naturæ viuant, ſed ſecundũ Hiſpanicam legem.*

3 *Infideles aliam legem licitam non habent, præter legem naturæ.*

4 *Vbique, & in toto mundo Chriſti nomen laudatum fuit.*

5 *Infideles noui orbis Hiſpaniarum Regi obedire tenentur.*

6 *In temporalibus Imperator eſt Chriſti vicarius.*

7 *Ante Chriſti aduentum iura Imperialia, & Pontificalia erant indiſtincta.*

8 *Chriſti regnum erat ſpirituale.*

9 *Qui Chriſtianus non eſt, temporalem iuriſdictionem exercere non poteſt.*

10 *Cyrus ex Dei ordinatione in regnum eleuatus eſt, ad deſtructionem Chaldæorum, & Iudæorum liberationem.*

11 *Filij paruuli Saracenorum an ipſis à Rege auferri poſſunt, vt ſanctum recipiant baptiſma.*

12 *Principes Deum imitare debent.*

13 *Poſt Chriſti aduentum apud infideles non eſt honor, neque dominium, neque poteſtas.*

14 Omnis

14 *Omnis poteſtas à Deo ordinata eſt.*
15 *In Anglia, Gallia, Hiſpania, & alijs prouincijs Reges conſtituuntur per ſucceſsionem.*
16 *Talmuth Iudæorum liber iuſſu Gregorij IX. Innoc. IIII. necnon Iulij III. ſummorum Romanorum Pontificum combuſtum fuit.*
17 *Papa ex cauſa maxima Imperium, & regna de gente in gentem transferre poteſt.*

AN † Papa poſsit conſtituere Epiſcopatum 1
in terris infidelium, dico quòd ſic, vt per Bald. & Ange. notatur in l. id, quod. ff. de lega. j. Ideo ſumpta occaſione ex doctrina Bal. & Angeli dicemus aliqua pro complemento tractatus de poteſtate Papæ, & Imperatoris in Saracenos, & alios infideles noui orbis. In primis dico, quòd contra terram, in qua per idololatriam blaſphematur Deus, iuſtum bellum inuenitur motum in ſacra ſcriptura, vt per Nicolaum de Lyra Numeri c. xxxj. Nam cum populus Iſrael fornicatus eſſet cum mulieribus Madianitis cõſilio Balaam, dominus dixit ad Moyſem; Hoſtes vos ſentiant Madianitæ, & percutite eos, vt habetur Nume. xxv. Vnde non obſtante, quòd prohibitum erat prælium contra Madianitas, vt in c. ij. Deut. & mares, & fœminas interfecerũt; quia iratus Moyſes principibus exercitus ait; Cur fœminas reſeruatis? Nonne iſtæ ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael, & præuaricari vos fecerunt in domino? vt Numeri cap. xxxj. Item ſcriptum eſt, cap. xij. Deuteron. Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes deos ſuos, diſsipate aras eorum, & confringite ſtatuas, & diſperdite idola, & nomina eorum de locis illis. Et in c. ix dicitur, Audi Iſrael, ne dicas, propter iuſtitiam meam introduxit me Deus, vt terram hanc poſsiderem: quia non propter iuſtitias tuas, ſed quia illæ egerunt impie, deletæ ſunt. Itaque contra illos infideles idololatras noui orbis, vbi per idololatriam blaſphematur Deus, agentes contra legẽ Chriſti, & contra legem naturæ iuſtum bellum poteſt indici à Rege noſtro: † quia Monarcha eſt in regno ſuo præci- 2

 puè,

puè, quòd Rex Hiſpaniæ iure proprio, & ex conceſsione, & ex gratia ſummi ſacri Romani Pontificis poteſt cogere illos infideles noui orbis, vt non viuant contra legem naturæ, ſed viuant ſecundum Hiſpanicam legem. Legitur etiam in cap. xviij. Deut. Quando ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue, ne imitare velis abominationes illarum gentium, ne inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam, ducès per ignem. Itaq; iſtæ gentes propter idololatriam fuerunt deletæ. Quòd ſi ante aduentum circa Deum colendum, & idola ſpernéda hæc præcepta ſeruanda ſunt, quanto magis ante aduentũ Chriſti, ſeruanda ſunt, vt in c. ſi audieris, xxv. quæſt. v. Et iſtæ infideles, vt omnibus notum eſt, immolabãt victimas humanas, & contra legẽ naturæ delinquebãt. vnde in peccato contra naturam Papa, & Rex noſter poſſunt eſſe iudices. Sed inter eos habet locum præuentio, vt in c. paſtoralis, c. duo, de offic. ordin, quia idololatria, & peccata contra naturam concernunt Dei reuerentiam, qui eſt conditor vniuerſalis creaturæ. & de hoc vide Barto. in l. ſenatus. ff. de accuſa. & vide in c. gaudemus, de diuor. & vide Innocent. in c. quod ſuper, de voto. & vide ea, quæ notantur per Abbatem in c. in Archiepiſcopatu, de rapto. dicentem, quòd Papa punit infideles contra legem naturæ delinquentes. Et aduerte, quia Innocen. in d. c. quòd ſuper, dicit, quòd ſi infideles ſunt infeſti Chriſtianis, vel delinquant contra legem naturæ, quòd poterit eis indicere bellum, & eos priuare, & debellare dominia ſua. tenet etiam ibi dominus Abbas poſt Innocent. & ibi dicit Hoſtienſis, quòd ſi infideles non cognoſcunt dominium eccleſiæ, licitè poſſunt bonis ſpoliari per id, quod habetur in Eccle-
3 ſiaſte x. Transfertur à gente in gentem regnum, &c. † Et infideles non habent aliam legem licitam præter legem naturæ; ſi delinquunt in illam, puniuntur, vt dixi. ita Innocen. in d. c. quod ſuper, de voto. ſed Panor. dicit ibi, aduerte, quia Innocen. omnem iuriſdictionem infidelium videtur attribuere Papæ: quod non procedit indiſtinctè; nam omnes infideles ſunt ſub Imperatore, vt C. de Iudæis, & C. de paganis, per totum, & c. poſtulaſti, de Iudæis. & Imperator

rator ſaltem quò ad exercitium habet iuriſdictionem in vniuerſo orbe,& eſt dominus mundi. hæc ille. Sed tu vide ea,quæ ſcripſi in c.de Imperatore,& in c.de voto, infra in iſto Speculo. Sed hos infideles non poſſeſsionibus,& facultatibus ſpoliandos eſſe credo, nec in ſeruitutem redigendos,ſed Regi catholico noſtro ſubijciendos, vt ex inſraſcriptis dicendis apparebit, ne fidem,aut eius propagationem impediant prædicationibus obſiſtendo, & Deum per idololatriam blaſphemando: quia iſti barbari implicati ſunt grauiſsimis peccatis,vt dixi. Et hodie etiam eſt vnicus Monarcha Rex noſter, quia Imperator eſt, & dominus totius orbis,ratione protectionis,& iuriſdictionis, vt vniuerſo orbi notum eſt, & vt dixi ſupra. De hoc vide infra in tit. de Imperatore,& ſuprà c.xvj. Hoſtes fidei, & Principis ſunt dicti infideles, & ipſo iure ſunt diffidati à lege, vt per Alexan.in l.hoſtes; & per Bald.& Paul. in authen.nauigia. C.de fur. † cum non ſit locus in mundo,in 4
quo nomen Chriſti non fuerit laudatum,& cultum; & de Apoſtolis dicitur, quòd in omnem terram exiuit ſonus eorum, vt in c. fundamenta,de elect.in vj.c. ita dominus, xix. diſtinct. & ipſe Saluator dixit diſcipulis ſuis: Eritis mihi teſtes in omni Iudæa,& Samaria,& vſq; ad vltimum terræ. & pro hoc xxj. diſtinct. c.in nouo: vbi litera dicit: Diſcipuli iubente Domino in toto orbe terrarum diſperſi Euangelium prædicauerunt. De Chriſto enim verificatur, quòd omnes Reges terræ adorabunt eum, & omnes gentes ſeruient ei, c.diſplicet, xxiij.q.viij. Vnde de eccleſia catholica intelligitur illud,quod Abraham dicit Sarræ vxori ſuæ conquerenti de illa infideli ancilla: Ecce, inquit, ancilla tua in manu tua, vtere ea: per Sarram enim iſta ſancta catholica eccleſia ſignificatur; per ancillam, illa maledicta ſecta infidelium. Vtatur ergo iſta ſancta eccleſia,quæ per Sarram ſignificatur, iſta maledicta ancilla, vt fuit vſa illa beata Sarra, illam affligendo Vtatur etiam ea, vt præcepit Dominus,eam eijciendo, & expellendo,& filios eius ab hæreditate, & poſſeſsione, ne partem habeant cum filijs liberæ. Nam cùm illi ſint filij ancillæ, & ſic ſerui, non ſunt capaces iuriſdictionis domini, vel

honoris, vt per D. Auguſtinum contra Petilianum, vbi dicit: Ad omnes iniquos, & impios illa vox Domini valet: Auferetur à vobis regnum Dei ſpirituale, & temporale, & dabitur genti facienti iuſtitiam. i. populo Chriſtiano. An fruſtra ſcriptũ eſt: Labores iniuſtorum pij edēt? quæ verba ſunt canonizata in cap. ſi de rebus, xxiij. q. vij. vbi dicit Cardinalis doctiſsimus ille de Turre cremata, exponendo textum, Auferetur regnum non ſolum ſpirituale, & æternum, ſed temporale, & dabitur genti facienti iuſtitiam in populo Chriſtiano, vt dixi: quia infideles vtuntur dominio, & iuriſdictione ad perſciſsionem, & offenſam Dei. & voluit Chriſtus, vt omnis homo eſſet Chriſtianus, vt conſtat per totã Euangelicam doctrinam: & voluit etiam, vt omnis homo eſſet ſubditus Regi Chriſtiano, vt infrà dicetur. Sed ſi infideles noui orbis non perſequuntur Chriſtianos, & Regi noſtro vbique, vt vaſalli, ſeruire, & obedire parati ſunt, non poſſumus expugnare eos, vt dixi ſuprà. Quod eſt notandum per text. notabilem, in c. diſpar. xxiij. q. viij. vbi dicitur: Saracenos debemus perſequi, non Iudæos: quia Iudæi vbique ſeruire parati ſunt, vt dicemus
5 infrà. Itaque per iſtum text. † infideles noui orbis tenentur obedire Regi Hiſpaniarum; alias licitè debellantur. Sed ſi volunt ſoluere tributum pacificè, dic vt infrà dice-
6 mus. † Et Imperator eſt vicarius Chriſti in temporalibus, vt per Bald. in l. j. C. de iure aureo. annul. & authoritatem habet à Romano Pontifice, vt dixi. & ſicut Deus iudicauit gentes agentes contra legem naturæ, Geneſ. xviij. ſic ad Regem noſtrum ſpectat punire, & debellare paganos, & alios Barbaros agentes contra legem naturæ, & contra legem Chriſti. Itaque hodie non eſt dominium, nec iuriſdictio, nec poteſtas penes infideles. Nam per aduentum Chriſti tranſlata ſunt in Chriſtianos, vt per D. Auguſt. in d. c. ſi de rebus. & ibi Cardinalis de Turre cremata, vt dixi. & ita tenet Cardinalis Hoſtienſis doctiſsimus canoniſtarum in c. cùm ſuper, de voto. & Oldra. ſequitur eum in conſil. lxxj. Eſt poſtquam Chriſtus venit in mundũ, præcepit, vt Pontifex cœleſtia diſpenſaret, & Rex tantũ terrenis præſideret. Itaq; poteſtates ſunt diuiſæ per aduentum

Chri-

Chriſti, vt in c. cùm aduentum, xcvj. diſt. & ibi dicit Cardi. ſancti Sixti, † Ante aduentum Chriſti iura Imperialia, 7
& Pontificalia erant indiſtincta, idem erat Imperator, & Pontifex, vt in c. cleros, xxj. diſtin. ſed à Chriſto diſtincta ſunt iura, & officia Imperatoris, & Pontificis; & alia attributa ſint Imperatori, ſcilicet temporalia; ſed ſpiritualia ſunt conceſſa Pontifici. Tempore etiam legis naturæ ſimul ambo concurrebant regnum ſcilicet, & ſacerdotiũ, vt omnes primogeniti Regum ſacerdotes eſſent, & Reges, & iuriſdictionem in temporalibus, & ſpiritualibus exercebant. Nec debebant diſtingui illo tempore: quia nondũ erant ſacerdotes vocati ad ſpiritualis vitæ exercitium, ſicut tempore gratię. Et Leuitæ in templo Dei myſtici ſacramenti myſteria explebant in veteri teſtamento, c. cleros, xxj. diſt. & de hoc videbis ſuprà in iſto Spec. c. xvj. Et de hoc manifeſtè figurabat ab æterno Deus hæc officia diuidendo in duo magna luminaria; vnum, quod præeſſet diei. i. ſpiritualibus, alterum verò nocti, i. temporalibus. Et Reges Chriſtiani ſunt dati à Deo, ad vindictam malefactorum, & ad laudem bonorum, vt per D. Ambroſ. in c. magnũ, xj. q. j. vbi legitur, Magnum quidem eſt, & ſpeciale documentũ, quo Chriſtiani viri ſublimioribus poteſtatibus docetur eſſe ſubiecti. Sequitur tex. Item Apoſto. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Item Petrus Apoſtol. ſcribit ad Tit. Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe. Itaque hodie non eſt honor, nec poteſtas, nec dominiũ penes infideles (vt dixi) & ſi Ieſus Chriſtus Rex Regum, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo, & in terra, miſit ad capiendã poſſeſsionem mundi Apoſtolos, & nõ milites armatæ militiæ, dico, quòd miſit ad capiendam poſſeſsionẽ regni ſpiritualis, non temporalis. Et licet ſecundum veritatem diuinitatis omnia ſint ſubiecta Chriſto, tamen quantũ ad humanitatem in primo aduẽtu ſuo non venit ad dominandũ temporaliter. Ideo declarauit Pilato regni ſui conditionem dicendo, Ego in hoc natus ſum temporaliter, & ad hoc veni in mundũ per carnis aſſumptionem, vt teſtimonium perhibeam veritati docendo, radicando veritatem de diuinis in cordibus fidelium,

8 & per conſequens in talibus ſpiritualiter ego regno. † Et quia regnum Chriſti erat ſpirituale, in nullo impediebat Imperatoris Romani dominium, de quo quærebat Pilatus. Et Chriſtus ſoluit tributum; & dixit etiam, Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & approbato Imperio tranſtulit in Chriſtianos. Et quia Imperator debet eſſe de ouili eccleſiæ, & de ouibus Chriſti, data eſt Papæ facultas examinandi, & cognoſcendi, ſi talis eſſet, vt in cap. venerabi-
9 lem. de electio. & in Clemen. vno, de iureiuran. † quia qui non eſt Chriſtianus, non poteſt exercere iuriſdictionem temporalem, vt per Barto. in rubr. ff. de iuſt. & iure. & adde ad ea, quæ ſuperius diximus. Ecce quòd Imperator noſter, vt Imperator, & vt Monarcha, & Rex Hiſpaniarum, & authoritate Apoſtolica ſibi conceſſa, poteſt per prædicta occupare dominium nouæ orbis, vbi habitatores idololatrant, & viuunt contra legem Chriſti, & contra legem naturæ: quia (vt dixi) apud idololatras non eſt dominium, nec poteſtas, nec honor, quia per aduentum Chriſti translata ſunt in Chriſtianos. Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti iuſtitiam; transfertur enim regnum de gente in gentem propter iniuſtitias, & labores impiorum pij edent. Et etiam legitur, Inimicos meos illos, qui voluerunt me regnare ſuper ſe, præcipuè quòd miraculosè ducente diuino ſpiritu Reges Hiſpaniarũ obtinuerunt dominium illorum infidelium. Et piè credendum eſt, quòd regna illa tranſtulit Deus in Reges noſtros, poſtquam completæ fuerunt iniquitates eorum; vt per Dominũ fuit dictum Abrahæ: Necdum. n. completę ſunt iniquitates Amorrhæorum, Geneſ. xv. Deus enim expectat in talibus menſuram ſui iudicij: vel occulto Dei iudicio voluit Dominus, vt cum effectu prædicaretur Euangelium illis gentibus regnante Rege Hiſpaniarũ: quia Reges (vt dixi) procedunt ex Dei ordinatione, qui ſecundum voluntatem ſuam transfert regna, & conſtituit, vt in c. ij. Dani. & hoc contingit frequenter propter peccata hominum. Et aliquando malos homines in regnum eleuat
10 ad punitionem aliorum peccatorum; † ſicut patet de Cyro, qui ex ordinatione Dei eleuatus eſt in regnum, ad de-

ſtructio-

ſtructionem Chaldæorum, & liberationem Iudæorum, ſecundum quòd dicitur Iſa. xlv. Hæc dicit Dominus chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubijciam ante faciem eius gentes. Sed animaduertendum eſt, quòd illud, quod dixit Apoſtolus ad Romanos: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: & illud, quod dixit Petrus: Eſtote ſubditi dominis veſtris; fidelibus ſcribunt, non paganis: vt per D. Ambroſ. in d.c. magnum, xj. q. j. Sed Rex noſter tenetur mittere ad hos idololatras prædicatores bonos, qui opere, & ſermone conuertant eos ad Deum, obſeruando mandatum Domini dicentis Matth. vlt. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. † Et an Rex poſsit auferre Saracenis filios par- 11
uulos, eos facere baptizare, vide Cardin. in Clemen. vna, de Iudæ. & Saracen. ad finem. Et quia Rex in regno ſuo dicitur lex animata, & Reges dicuntur, quaſi in virtutibus alios regentes, debent Reges Hiſpaniarum nominare optimos vicarios, iudices, præſides, & miniſtros: vt in vtroque tempore bellorum, & pacis vnicuique ius ſuum tribuant in illo nouo orbe diuina virtute, & Apoſtolica ſibi conceſſo. † Et recordentur Principes, quia debent imita- 12
ri Deum, vt in authen. vt omnes obed. iudic. prouin. §. arripiant, colla. v. & vtinam Reges poſſent dicere cum Dauid: Oculi mei ad fideles terras, vt ſedeant mecum. Et eſt impoſsibile, quòd illi recipiãt prædicatores, niſi ab adminiſtrante iuriſdictionem temporalem mittantur, & conſeruentur. Itaque Rex noſter iuſtè debellauit, & poteſt continue iuſtè debellare illos idololatras noui orbis, & omnes illi debent eſſe vaſalli angarij, ſed non perangarij: ſed ex delicto poſſunt fieri perangarij, ſcilicet ſi fuerint rebelles. Et eſt aduertendum, quòd generatio iſta non fuit vllo tempore moleſta religioni Chriſtianæ, & non aſperis, ſed blandis verbis ſunt ad fidem prouocandi, c. qui ſincera, xlv. diſt. & c. debet homo, xxiij. q. iiij. Sed licèt generatio iſta non fuerit moleſta religioni Chriſtianæ, ſubditi tamẽ, & vaſalli debent eſſe Regi noſtro, vt dixi: † quia poſt 13
aduentum Chriſti apud infideles non eſt honor, neq; do-

minium, neque poteſtas, vt dixi. Ideo infidelium terram, quam tenent iſti infideles, licitum eſt inuadere: quia domini eſt terra, &c. ipſe enim Deus creator eſt omnium vniuerſorum, & hæc omnia ſubiecit dominio rationalis creaturæ, propter quam hæc omnia fecit, Gen. c. j. Hæc igitur a principio fuerunt communia, quouſq; introductum fuit, quòd terræ diuiderentur, & limitarentur, vt vnuſquiſque, quod ſuum erat, ſciret: quod de iure gentium introductum eſt, vt in c. ius gentium, j. diſt. nec fuit hoc malum, immò bonum: quia communio parit diſcordiam. ff. de lega. ij. l. cùm pater. §. dulciſsimis. Habuerunt etiam primi parentes dominia particularia per diuiſiones inter eos factas, ſicut apparet in Abraham, & Loth, quorũ vnus accepit ad dexteram, alius ad ſiniſtram, Geneſ. xiij. Super homines verò tanquam ſuper ſeruos nullus habuit dominium ante ius gentium: natura enim omnes homines liberi ſunt, Inſtit. de Libertinis, §. j. Sed gladius datus ad vindictam quomodo cœpit? neſcio, niſi quia forte Deus dedit aliquẽ, vel aliquos, qui facerent iuſtitiam ſuper delinquentes. & vide infra in tit. de Rege, & regia dignitate. vbi multa de origine Regum. Sed & iure naturæ paterfamilias ſuper familiam ſuam omnem iuriſdictionẽ habuit à principio. Hoſti. in c. quod ſuper, de voto. quamuis hodie non habeat, niſi in leuibus, & paucis. ff. de furtis. l. ſerui, & filij, j. reſpon. & de fur. l. reſpiciendum, §. furta domeſtica, & l. congruentius. C. de patria poteſtate. Hoc autem certum eſt, quod ipſe Deus à principio per ſe iuriſdictionẽ exercuit, & iuſtitiam fecit in cœlo expellendo angelos, de paradiſo expellendo etiam hominem, & in mundo mittendo diluuium, vt Ezech. c. xxviij. & Eſa. c. xiiij. Gene. iij. & vij. & multa alia ſunt exempla, quæ in diuerſis locis
14 ſacræ ſcripturæ colligi poſſunt. † Sed omnis poteſtas à Deo eſt ordinata, vt in c. xiij. ad Roma. vnde & qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit, c. qui reſiſtit, xj. q. iij. Sed per electionẽ conſtituuntur principes ſuper homines, vt patet in Saule, & multis alijs, c. licet, viij. q. j. & c. ergo, & c. audacter, & in multis alijs capitulis, & in c. legim⁹, xciij.
15 diſt. † Sed in Anglia, & Gallia, & Hiſpania, & alijs prouin-
cijs

cijs Reges conſtituuntur per ſucceſsionem, & non per e-lectionem. Et naturale eſt vnum ſolum Deum colere, & non creaturas: inde eſt quòd Papa iudicat, & punit Iudæos, ſi contra legem faciant in moribus. Et eodem modo punit eos, ſi contra legem ſuam hæreſes inueniat, & obſeruent: † & hac ratione moti Papa Grego. I X. & Innocen. 16
IIII. & Papa ſanctiſsimus Iulius III. mandauerunt comburi librum, quem Iudæi vocant Talmuth, in quo multæ hæreſes continentur. Et licet infideles ad fidem præcisè non cogantur, quia omnes ſunt libero arbitrio relinquendi, & ſola gratia Dei in hac vocatione valet, c. de Iudæis, xlv. diſtinct. c. ad fidem, xxiij. quæſt. v. & dixi ſuprà: poteſt tamen Papa mandare infidelibus, quòd in terris iuriſdictionis ſuæ Euãgelij prædicatores admittãt: nam cum omnis rationalis creatura facta ſit ad Deum laudandum, iuxta illud Pſal. Laudate Dominum omnes gentes; & iterum, Omnis ſpiritus laudet Dominum; certum eſt, quòd ſi prædicatores prohibeant pagani prædicare, peccant; & ideo à Papa puniendi ſunt. Et ſi diceret aliquis, nihil ad nos de his, qui foris ſunt. vt ait Apoſt. & c. multi, ij. q. j. ſolut. Verum eſt, quòd excommunicando, vel præcisè ad fidem compellendo cum ſola gratia Dei vocandi ſint, vt in d. c. de Iudæis, xlv. diſt. aliàs ſi nos, vel prædicatores perturbent, ſeu inquietent, ſeu bona noſtra occupent, vel ſi nolent obedire Regi noſtro, vt ſuperius dixi, per text. ſingu. in c. diſpar, xxiij. q. viij. multum ad nos, vt per docto. in c. gaudemus, de diuortijs, vbi dicit Panorm. Infideles delinquentes contra ius diuinum puniri poſſunt: Itaq; lex diuina omnes infideles comprehendit. Ideo mihi videtur, quòd in aduentum Chriſti omnis honor, & omnis principatus, & omne dominium, & iuriſdictio de iure, & ex cauſa iuſta per illum, qui habet ſupremam manum, nec errare poteſt, omni infideli ſubtracta fuerit, & ad fideles translata. vt dixi ſuperius, & probatur in d. c. ſi de rebus. xxiij. quæſt. vij. & probatur Eccleſiaſt. x. Regnum de gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Quod hoc factũ ſit, comprobatur in c. translato, de conſtitu. & in perſona Chriſti

filij

filij Dei viui: quia non ſolum ſacerdos fuit, ſed & Rex, Lucæ c.j. Ecce concipies in vtero, &c. Regni eius non erit finis. Vnde & ipſe dixit, Matth. xxj. Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti faciēti iuſtitiam. i. populo Chriſtiano, vt ſuperius dixi. Vnde conſtánter aſſerimus, quod de iure infideles debent ſubijci fidelibus, non è contra: vt patet in eo, quod legitur, & notatur in c.j. de Iudæis, in fine. & c. & ſi Iudæos. §. inhibemus. Concedimus tamen, quòd infideles, qui dominium eccleſiæ recognoſcūt, ſint ab eccleſia tolerandi: quia nec ad fidem præcisè cogendi ſunt, vt dixi ſuprà. Tales etiam poſſunt habere poſſeſsiones ex tolerantia eccleſiæ. alios autem infideles, qui nec poteſtatem eccleſię Romanæ, nec dominiū recognoſcunt, nec ei obediūt, indignos regno, principatu, iuriſdictiōne, & omni dominio iudicamus. vt diximus de mente Hoſti. in d.c. quod ſuper his, de voto. Itaque Papa habet iuriſdictionem temporalem proprio iure, ſcilicet quantum neceſſarium eſt ad conſeruationem rerum ſpiritualium in directionem hominū in ſalutem æternam, ad correctionem peccatorum, & poteſt cogere iſtos idololatras ad legem naturæ ſeruandam, quæ præcepta in Decalogo continentur, Matth. vltimo: Docete omnes gentes, &c. Et poteſt cogere eos, vt dixi, vt prædicatores admittant, & audiant: nam colentes idola, violatores ſunt legis naturæ, & agunt
17 contra legem Chriſti. † Ideo Papa poteſt ex cauſa maxima transferre Imperium, & Regna de gente in gentem, vt in c. venerabilem, de election. & ſic Papa tranſtulit imperium Græcorum in Germanos, & Alexander VI. Pontifex Max. tranſtulit illam regionē noui orbis in catholicū Regem Ferdinandū Regem noſtrum: & de hoc videbis in c. xvj. iſtius Speculi. Et licet omnis poteſtas dicatur à Deo, quandoq; tamē poteſtas nō à Deo eſt, ſed ex peruerſo hominis appetitu, qui per ambitiones, vel quocunq. alio illicito modo poteſtatem adipiſcitur, Amos vj. Nunquid in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua. Quandoque autem non eſt à Deo poteſtas, puta cùm ſint aliqui ſecundum illud Pſal. Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, &c. & Oſeæ

c.viij.

c.viij. Ipſi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Bene hoc poſſemus dicere de omnibus infidelibus, & in ſpecie de infidelibus noui orbis: quia ſunt hoſtes fidei, & ideo ſunt ipſo iure diffidati à lege, vt per Alexan. in d.l. hoſtes. ff. de capti. & poſtlim. re. & Pau. & Bal. in authen. nauigia. C. de furt. vt dixi, licet non ſint moleſti religioni Chriſtianæ: quia idolorum cultores ſunt, & inimici Chriſti ſunt. Sed concludendo materiam præſentis capituli dico, quòd ſi iſti infideles noui orbis nolunt acceptare prædicatores, qui ordinatione Dei, & Romani Pontificis mittuntur, nec obedire Regi noſtro, vt vaſalli tenentur obedire Regi ſuo, poſſumus dicere, quòd generatio iſta praua eſt, & Religioni Chriſtianæ moleſta, & iuſtè pugnabitur contra illos, vt in c. diſpar. xxiij. quæſt. viij. quia fugiunt prædicationem, & doctrinam Chriſti, & conuerſationem Chriſtianorum, & nolunt obedire Regi noſtro, fugiendo colloquia vaſallorum ſuorum, & Papa in illis terris poteſt conſtituere Epiſcopos, & prædicatores ad præſentationem Regis catholici noſtri, vt in pręſentia fit, per ea quæ latiſsime ſcripta ſunt. Sed ſi iſti acceptant prædicatores Chriſtianos, & obediunt Regi Hiſpaniarum, vt dixi, non poſſumus expugnare dictos infideles: & iſta eſt veritas: & ita intellige doctiſsimum Caietanum: nec hos infideles poſſeſsionibus, & facultatibus ſuis ſpoliandos eſſe credo, nec in ſeruitutem redigẽdos, ſed Regi Catholico noſtro, & ditioni eius ſubijciendos, ne fidem, aut eius propagationem impediant prædicatoribus obſiſtendo, vt ſuprà dixi. Et in d. c. ſi de rebus, dicit D. Auguſt. contra Petilianum: Quid ergo indignũ, ſi ea, quæ tenebant hæretici ſecundũ parem voluntatem domini, catholici tenent? & contra omnes iniquos, & impios illa vox Domini valet: Auferetur à vobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti iuſtitiam. i. populo Chriſtiano: an fruſtra ſcriptum eſt, Labores impiorum pij edẽt? Quapropter magis mirari debetis, quòd adhuc tenetis aliquid, quàm quod aliquid amiſiſtis; quia illius imperio, cuius facta ſunt omnia, facta ſunt noſtra, & iuſtè noſtra ſunt. vos eis vtebamini ad præſciſsionem, nos ad vnitatẽ.

Et vide omnia, quæ dixi in iſto Speculo, in tracta. de bello. Sed aduertite, quia aliqui ſunt naturaliter ſerui, & expedit aliquibus alijs eſſe ſubiectos. Aegidius Roma. in iij. par. libri ij. de regimine princi. c.xiij.& xiiij.dicit: Oſtendemus primo ſeruitutem aliquam naturalem eſſe, & quòd naturaliter expedit aliquibus alijs eſſe ſubiectos: quod probat Philoſophus primo Poli. Dicit etiam Aegidius Romanus in d. cap. xiij. Sicut naturale eſt, beſtias ſeruire hominibus, ſic naturale eſt, ignorantes ſubijci prudentibus; expedit enim eis ſic eſſe ſubiectos, vt per eorum induſtriam dirigantur, & ſaluentur. Quare ſeruitus eſt aliquo modo quid naturale, & naturaliter expedit ſocietati humanæ, aliquos ſeruire, & aliquos principari. Sed preter ius naturale propter commune bonum oportuit dare leges aliquas poſitiuas, ſecundum quas regerentur regna, & ciuitates: ſic viſum fuit cõditoribus legum, quòd præter ſeruitutem naturalem, ſecundum quam ignorantes debent ſeruire ſapientibus, eſſet dare ſeruitutem legalem, & quaſi poſitiuam, ſecundum quam debiles, & victi ſeruirent victoribus, & potentibus. Eſt enim iuſtum legale, vt recitat Philoſophus primo Poli. ſuperatos in bello ſeruire ſuperantibus. Videtur autem huiuſmodi iuſtũ, quòd ſecundum Philoſophum eſt ſecundum quid poſitiuum, triplicem congruitatem habere, quarum prima ſumitur ex conditoribus legum; ſecunda ex defenſione patriæ; tertia ex ſalute debellatorum.

Et ſanctus Thom. in libro de regimine principum, libro iiij. c.xj. dicit: Interdum enim dum populus non cognoſcit beneficium boni regiminis, expedit exercere tyranuides, quæ aliquando ſunt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ; quoniam aliter multi populi regi non poſſent, niſi in virga ferrea: nam apud quaſdam barbaras nationes regale dominium eſt omnino odioſum, quia aliter regi non poſſunt: verba gemmea ſunt, ideo notate ea, & addite ad ſuperius dicta.

DE

DE AVTHORITATE EPISCOPALI. *Cap.* XXXII.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus, vel alius prælatus, cui interdicitur ingreſſus eccleſiæ, an perdat iuriſdictionalia.*

2 *Epiſcopi ſubiecti Archiepiſcopo, ſuffraganei dicuntur.*

3 *Epiſcopi in concilio ſunt tanquam vniuerſitas, non vt ſinguli.*

4 *Diuiſio Epiſcopatuum eſt de iure poſitiuo.*

5 *Pendente appellatione quoad Epiſcopi depoſitionem, an iura Epiſcopalia exercere poteſt.*

ET † notabis, quòd Epiſcopus, vel alius prælatus, cui interdicitur ingreſſus eccleſiæ, nõ per hoc perdit iuriſdictionalia. Ita docto. in c. ſacro, de ſent. excom. Sed non poteſt recipere clericos alienos quoad ordines, ſed poſtquam eis dederit beneficia, poterit eos ordinare: quia incipiunt eſſe ſui ſubditi, ita Panor. in c. cùm iam dudum, de præben. Sed ſi beneficium confert Epiſcopus indigno, priuatur poteſtate cõferendi pro prima vice, ſi ſciẽter fecerit. ita Panor. in c. cùm in cunctis, §. clerici ſanè, de elect. Et an poſsit eximere aliquam eccleſiã à iuriſdictione ſua, vide Panor. in c. conſtitutus, de relig. domi. Et an Archiepiſcopus poſsit compellere Epiſcopum ſuffraganeum, ad acceptandũ commiſsionem circa ea, quæ ſunt conſecrationis, ſeu ordinis, vide per doct. in c. quoad ſedem, de offic. ord. Et ibi etiam dicit Panorm. nota, quòd Epiſcopus, ſeu Archiepiſcopus poteſt committere ea, quæ ſunt conſecrationis, ſeu ordinis Epiſcopo, ſicut cõmittit ea, quæ ſunt meri imperij; cùm in ea exerceatur iuriſdictio ex officio nobili, & ad publicã vtilitatẽ. facit tex. in c. aqua, de conſe. eccl. vel alta. & c. ſuffraganeis, de elect. & ibi dicitur, & in d. c. quoad ſedem, † quòd Epiſcopi ſubiecti Archiepiſcopo dicuntur ſuffraganei: ſuffragãtur enim ſibi in cõſecratione, & in alijs, nam requiritur conſiliũ Epiſcoporum in ordinatione prouinciæ, c. j. & ij. xj. q. iij. & cùm conſecrat Epiſcopũ, debet habere ſecũ alios Epiſcopos (vt diximꝰ) xlv. diſt. quaſi

quaſi per totum. Et Epiſcopus originis, vel domicilij poteſt promouere quem ad ſacros ordines ſine licentia proprij Epiſcopi. Sed vide Abb. in c. nullus Epiſcopus, de paroch. Sed non poteſt Epiſcopus eſſe canonicus in illa eccleſia, in qua ipſe eſt Epiſcopus, vt in c. poſtulaſti, de conceſsio. præben. Et Epiſcopus licet non poſsit tollere votum in totum, poteſt ipſum commutare, vt per doctores in c. propoſuit, de conceſsio. præben. Debet etiam Epiſcopus examinare clericum ſibi præſentatum per literas commendatitias, docto. in c. in concilio, de præbend. ſed non poteſt delegare ea, quæ ſunt ordinis illi, qui non eſt Epiſcopus, c. aquam, de conſecra. eccleſ. vel altaris. Et Epiſcopus poteſt compellere canonicos ad ſubdiaconatum, vt per Panorm. in c. extirpandæ. §. qui verò, de præben. & ibi dicit etiam, quòd Epiſcopus poteſt ex beneficio pingui conſtituere duo ex cauſa. Et Epiſcopus, q̄ui petijt, & obtinuit licentiam de cedendo, an poſsit re integra ab ea recedere, vide Anto. de Butrio in c. quidam, de renuncia. † Et notabis, quòd Epiſcopi in concilio ſunt tanquam
3 vniuerſitas, non vt ſinguli. ita Panorm. in c. fin. de re iud. An & quando Epiſcopus poſsit extra ſuam diœceſim celebrare, vide Anton. in c. fide, de vſu pallij. dicit etiam in c. fin. de æta. & qual. Si Epiſcopus priuatur, remanebit habitus officij, & remanebit character. Si Epiſcopus delinquit extra ſuam diœceſim, qualiter puniatur, vide Panor. in. c. inferior, de maior. & obed. vbi videbis. Et Epiſcopus debet tractare ſacerdotes non vt vaſallos, ſed vt fratres. ita Panor. in c. j. de exceſs. prælat. & compelluntur venire ad concilia prouincialia, vt per docto. in c. fin. de his, quæ fiunt à præ. ſine con. cap. Et Epiſcopus in diœceſi ſua eſt maior quocunque principe ſeculari, vt per docto. in c. ſolitæ, de maio. & obed. † Et notabis ad multa, quòd Epi-
4 ſcopatuum diuiſio eſt de iure poſitiuo. ita Panor. in c. per venerabilem, qui filij ſint legitimi. Sed ſi Epiſcopus præſtat cauſam directè, vel indirectè homicidio, priuatur ab officio ſacerdotali, vt per Panor. in c. ex literis, de exceſsi. prælat. Sed prælati habentes iuriſdictionem temporalem, non debent præſtare præſentiam ſuam, quando fit iuſtitia corpo-

corporalis: quia videtur præſtare opem, & incurrit irregularitatem, vt per Panor. in c. ex literis, de pigno. Et Epiſcopi non ſeruantes, vel ſeruari facientes ſacros canones, an incidant in periurium, vide Panor. in c. ego enim Epiſcopus, de iureiur. † Sed ſi Epiſcopus fuerit depoſitus, 5
& appellauit, pendente appellatione exerçet iura Epiſcopalia. & idem in alijs. vt per doct. in c. ij. vt lite pendente. Et licet aliqui Epiſcopatus habeant maiores redditus, ſunt tamen pari dignitatis. ita Panor. in c. fi. de transla. præla. & c. legimus, xxiij. diſtinct. Et ea, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, non poſſunt adquiri; illa verò, quæ ſunt dignitatis, aut iuriſdictionis, poſſunt adquiri, vt per docto. in c. accedentibus, de exceſs. prælat. Et Epiſcopus non poteſt ſeipſum abſoluere à iuramento; & authorizare non poteſt quis ſibi ipſi. ita Panor. in c. at ſi clerici, §. adulterijs, de iudi. Et aduertant Epiſcopi, quòd licet ſit ſtatutus certus numerus canonicorum antiquitùs, ſi tamen creſcant facultates eccleſiæ, præbendæ debent augeri, docto. in c. clerici, de vita & honeſt. cler. Et vide gloſ. & docto. in c. in nouo teſtamento, xxj. diſt. & ita alia beneficia augenda ſunt, vbi facultates eccleſiæ creſcunt. Et Epiſcopus de iure communi eliget ſacerdotes: & de iure communi ad Epiſcopum ſpectat electio canonicorum. videbis optimam gloſ. & videbis docto. in c. j. xxj. diſt. Et Moyſes in veteri teſtamento elegit ſacerdotes ordinatione Dei, & Dominus in nouo, vt docto. in c. in nouo teſtamento, xxj. diſtinct. & videbis infrà in cap. lxviij.

DE HORIS CANONICIS.
Cap. XXXIII.
SVMMARIVM.

1 *Certus modus in dicendis diuinis officijs ab Epiſcopo ſtatui poteſt, qui in ſua cathedrali eccleſia obſeruetur, & num. 15.*
2 *Papa in toto diſpenſare non poteſt, ſed in tanto.*
3 *Diuinum officium horis debitis dici debet.*
4 *Miraculum de quodam Eremita.*
5 *Horæ canonicæ ſeptem ſunt, tres nocturnæ, & quatuor diurnæ.*

6 *Clericus licet beneficiatus non ſit, obligatus tamen eſt ad diuinum officium dicendum.*
7 *Horæ vnde dictæ.*
8 *In orando qui modus ſeruari debet.*
9 *Horæ canonicæ cum puritate dici debent, & quid ſint, quot, & quare inſtitutæ ſint, & num. 10.*
11 *Biſſena hora quæ ſit.*
12 *Excommunicatus, ſuſpenſus, vel depoſitus ſecretè debet horas dicere. ita quòd à nemine audiatur.*
13 *Cæleſtinus Miſſæ introitum dedit, item & multa alia ad Miſſam pertinentia quis dederit.*
14 *Miſſæ, quæ in Natalis Chriſti nocte celebrantur, à quo conſtitutæ fuerunt, & qua hora noctu celebrari debeant.*
16 *Infirmitate impeditus, à dicendo, vel audiendo horas excuſatur.*
17 *Oratio Dominica debet alias præcedere, cùm ab authore ſalutis inſtituta fuerit.*
18 *Apoſtolorum limina (ſi à Romana curia vltra duas dietas non diſtant) ſingulis annis ab Epiſcopo viſitari debent.*
19 *Primis motus in poteſtate noſtra non ſunt.*

1 ET † Epiſcopus poteſt habere certum modũ in dicendis diuinis officijs, qui in ſua cathedrali eccleſia obſeruetur, argu. c. illa, xij. diſtinct. quoniam ipſe eſt caput, c. cum non liceat, de præſcript. Et licet Romanus Pontifex conſtituerit certum modum in horis dicendis per circulum anni, quem ſeruant, c. in die, de conſec. diſt. v. & ibi notatur: non tamen alijs præcipit obſeruare. Igitur permittitur, vt quælibet eccleſia cathedralis ſibi modũ competentem inueniat, quem obſeruare tenentur omnes clerici.
2 † Et Papa non poteſt diſpenſare in toto, ſed in tanto, in horis non dicendis: quia quòd dicantur horæ, eſt de iure diuino, ſed quod debet dici pro horis, non eſt ex præcepto, vt per Cardi. in Clem. j. de celeb. Miſſ. & in Clem. dignum. Videtur ergo ſecundũ eum in d. Clem. dignum, quòd Papa poſſit diſpenſare in tanto; ſed quòd non teneatur quis orare, hoc non poteſt concedere Papa: quia eſſet

ſet contra ius diuinum. † Et horis debitis debet dici diui 3
num officium. Et Papa, & Cardinales, & alij Pontifices pro parte maiori hoc obſeruant, dicendo de mane officiū vſque ad ſextam, & nonam incluſiuè propter occupationes ſuperuenientes poſtea. Nam cùm prima hora diei ſit aptior, & deuotior: ideo melius eſt preuenire horā, quàm præueniri. ad hoc eſt tex. cum glo. in l. ij. ff. de verb. ſignif. Et quòd hoc poſsit fieri, habes notabilem text cum glo. in c. j. de celebr. Miſſa. qui ex cauſa permittit, vt poſsit clericus de mane etiam veſperas dicere. Itaque ex cauſa licita, & neceſſaria poteſt clericus licitè ſeruare, quod dictū eſt, ſecundum Hoſtien. & Panor. in c. j. de celebra. Miſſa. Sed in eccleſia, in qua ſolent diuina officia publicè dici, debent horæ canonicæ celebrari competentibus horis. Et refert Panorm. poſt Ioannem Andream † hoc miraculum de 4
quodam ſancto Eremita, quem Angelus paſcebat, & tempore vuarum portabat ei quandoque vuas bonas, quandoque marcidas, quandoque agreſtes. Interrogatus angelus ab Eremita, quæ ſit tanta diuerſitatis cauſa, reſpondit, quod bonas portabat tempore, quo dicebat officium tempore competenti, & horis competentibus; agreſtes verò, quando anticipabat horam; marcidas, quando differebat vltra debitam horam. Et hoc ideo, quia Eremita non occupabatur alijs exterioribus. Et competens tempus eſt, quando hora officij reſpondet horæ diei; vt ſic dicatur matutinum in nocte, Prima in diluculo, & ſic de alijs horis. Et dicit Ioan. And. in d. c. j. & ibi Panor. † quòd horæ ca- 5
nonicæ ſunt ſeptem, tres nocturnæ, & quatuor ſunt diurnæ. Nam Matutinum, Prima, & Completorium ſunt horæ nocturnæ. Dicit Hoſtien. quòd generalis conſuetudo habet, quòd in diebus communibus poſsit Miſſa dici vſq; ad ſextam, in vigil. js vſque ad nonam, in quatuor temporibus vſque ad veſperas. facit quod not. in c. ſolet, de conſecr. diſtin. j. & in c. non liceat, xliiij. diſt. Quotidiè in eccleſia Miſſa cantatur multiplici ratione: primo, quia oportet ſemper eſſe paratam medicinam contra peccata quotidiana; item vt Chriſtus nobis vniatur ſacramentaliter, & vero Agno quotidiè vtamur; item vt ſit apud nos magnæ

memoriæ. ita ſanctus Thom.in iiij.ſenten.diſt.xij.q.j. arti.ij. Et de iſta materia videbis Panor.in c.j.de celeb.Miſſ. vbi ipſe dicit: Not. quòd de iure diuino clericus tenetur ad ſeptem horas canonicas,ſed nō ſunt de iure diuino iſtæ horæ determinatæ: vnde officium, ſeu determinatio, & diſtinctio officij eſt de iure poſitiuo, ſed ſepties in die laudare, eſt de iure diuino. Ex quo infertur (vt ſuperius eſt dictum) quòd Papa licitè poteſt diſpenſare circa mutationem officij; ſed non credo, quòd Papa poſsit diſpenſare (vt dixi) quòd clericus non teneatur dicere aliquod officium, pro hoc,quod legitur, & notatur in c.propoſuit, de
6 conceſs.præb.hoc adde ad ea,quæ ſuperius diximus. † Et clericus beneficiatus, vel in ſacris conſtitutus, licet nō ſit beneficiatus, eſt obligatus ad dicendum officium: clerici etiam tenentur ex præcepto dicere officium beatæ Virginis. ſed & clerici in minoribus non beneficiati, tenentur dicere officium, licet conſuetudo contrarium obſeruet, quæ non dicentes excuſat, vt per Panorm.in d.c.j.de celebra.Miſſar. vbi etiam dicit,quòd clericus non dicens officium ſine cauſa rationabili tenetur ad reſtitutionem fructuum beneficij in foro animæ. Horæ canonicæ ſunt ſacrificium, ſeu hoſtiæ laudis, quas quis Deo de fructu labiorum ſuorum offert purè,& deuotè: Itaque ſunt dicen-
7 dæ verbali expreſsione. † Et dicuntur horæ ab oro; quia orando, & contemplando debent dici. Et dicuntur canonicæ,quia à canone ſunt inductæ, vt in c.j. & c.dolentes, de celebr.Miſſar. An clericus indeuotè orans,peccet mortaliter,vel venialiter? dic, quod qui ex propoſito, voluntariè, aut malitiosè, aut negligenter indeuotè horas dicit, vel aliquid ex eis omittit,vel ad hoc operam dat, puta ponendo ſe inter fabulas, is mortaliter peccat, ſecundū Pau. & Guil.in Clemen.j.de celebr.Miſſ.& facit regula,qui ex timore. vbi patet,quòd qui præceptum aliter facit, quàm debet,iam non facit. Sin autem ex negligentia leui,vel leuiſsima, quæ non prouenit ex propoſito, ſed præter voluntatem ad cogitandum de alijs, rapitur forte de contemplatione,vel nimio ſomno, talis peccat venialiter,xxv. diſt. c, vnum orarium. §. alias, ſecundum Hoſtienſ. Inno. & Io-

& Ioan. Andr. Et eſt ratio ſecundum eum, quòd cùm cor hominis ſit nobilius omni nobili, non eſt à Deo factus homo, quòd tales cogitationes poſsit euitare: quia non requiritur ſecundum Theologos, quòd attētus ſemper permaneat in oratione propter actus eſſentiam. Vnde Pſalm. xxij. Cor meum dereliquit me: Satis eſt, quòd maneat per virtutem; quod eſt, quando quis accedit ad legendum horas cum bona intentione, & ſic in proſecutione perdurare intelligitur. argum. de baptiſ. c. maiores, §. item quæritur. Et hoc eſt verum, niſi eſſet tanta diuagatio, quòd omnis attentio deperiret. & tunc habet locū, quod dicit Cyprianus in libro de oratione Dominica: Quando poſtulas te audiri, cùm te ipſum non audias? & authoritas: Populus hic labijs me orat, corde autem, &c. Matth. xv. † Videat 8 quilibet tam clericus, quàm laicus, vt in oratione ſtet, vel ſedeat quietus, aut flectat deuotus, manus leuando, pectus tundendo, ſuſpirando, & rurſum inſpiciendo. Iſti enim ſunt modi orandi in ſcripturis ſanctis approbati. Nam dicitur in Pſalmo: Stantes erant pedes noſtri. & Marci xj. Cùm ſtabitis ad orandum, dimittite. Sic Martha ſtetit, & ait ad Chriſtum: Domine non eſt tibi curæ, &c. Luc. x. Sic leproſus genu flexit, & impetrauit curationem, Mar. j. Hydropicus ſtans ante Chriſtum, obtinuit ſanitatem, Lucæ xiiij. De ſedendo, Matth. xxvj. dicitur, vbi Chriſtus dixit Apoſtolis: Sedete hic, & orate, ne intretis in tentationem. Item Mar. xiiij. De quiete dicitur Matth. vj. Cùm oraueritis, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora. Cubiculum autem eſt locus quietis. De flexura dicitur de leproſo, qui procidens adorauit, Luc. v. & Paulus dicit: Flecto genua mea ad Deum pro vobis, ad Epheſ. c. iij. Et item de eleuatione manuum habetur Exo. xvij. vbi Moyſes eleuatis manibus orauit. Et Dauid: Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum, Pſalm. cxl. De tunſione pectoris habetur Lucæ xviij. vbi Publicanus percutiens pectus orabat. De ſuſpiratione, Ioan. xj. vbi Chriſtus infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, volens Lazarū ſuſcitare. De surſum inſpiciendo dicitur Ioan. xj. vbi Chriſtus ſuſpiciens in cœlum, dixit: Pater gratias tibi ago, quoniam exaudiſti me.

9 me. † Itaq; horæ canonicæ debent dici cum puritate: & ex hoc arguitur ſecundum Cardin. in Clem. j. de celebra. Miſſa. quòd qui eſt in mortali peccato, ſi dicit eas, nihil agit: ſicut ſunt concubinarij, fures, & ſimiles: vnde in Pſalmo: Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas? &c. Ex hoc etiam arguitur contra clericos, qui potius pro denario, quàm pro Deo, accedunt ad officium, qui committunt ſimoniam non veram, ſed mentalem, vt in c. fin. de ſimo. & c. ſacerdos, j. q. j. vbi dicitur: Sacerdos in quacunq; fuerit macula, non accedat offerre oblationes Domino. Dixi, quòd horæ canonicę debent dici cum puritate; ſed qui eſt in mortali peccato, benè facit, ſi dicat, ad hoc vt Deus citius illuminet mentem ſuam. ita Inno. in c. dolentes, de celebr. Miſſa. argu. c. quòd quidam, de pœnit. & remiſs. vt per Cardin. in d. Clem. j. † vbi dicit etiã,
10 quid ſint horæ canonicæ, & quot, & quare ſint inſtitutæ: & dicit, quòd ſunt ſeptem, vt in glo. Et Ioan. de Imo. in d. Clemen. j. dicit, horæ canonicæ ſunt ſeptem. & Guid. dat verſus, ex quibus colligitur, quare ſunt ſeptem, videlicet,

In matutino damnatur tempore Chriſtus.
Quando ſurrexit, Primam canit ordo fidelis.
Tertia cùm canitur, tunc eſt cruciamina paſſus.
Sexta ſunt tenebræ per mundi climata factæ.
Emiſſus Nona diuinus ſpiritus hora.
Veſperè clauduntur Chriſti ſacra membra ſepulchro.
Chriſto biſſena cuſtodia traditur hora.

11 † Et dicitur biſſena hora, quaſi vltima hora. Et de hoc per Ioan. And in d. c. j. Et nota ſecundum Inno. c. j. de celebr. Miſſa. quòd Miſſa quoad ordinem, quo nunc vtimur, fuit inſtituta à beato Iacobo Apoſtolo, & à Baſilio, c. Iacobus, de conſec. diſt. j. vbi legitur: Iacobus frater Domini ſecundum carnem, cui primum credita eſt Hieroſolymitana eccleſia, & Baſilius Cæſarienſis Epiſcopus, cuius claritas per totum orbem refulſit in ſcripturis, addiderunt nobis Miſſæ celebrationem. De ratione ſingularium partium Miſſæ vide S. Tho par. iij. q. lxxxiij. art. iiij. dicentem, quòd quia myſterium noſtræ ſalutis totũ comprehenditur in ſacramento Euchariſtiæ, ideo tale ſacramẽtum præ cæteris agitur

tur cum maiori ſolennitate. Et de ratione ſingulariũ partium Miſſæ vide Cardi. in d.c.j. de celeb. Miſſa. Sed vt materiam reſtringamus, notabimus, quod presbyter tenetur horis debitis dicere horas canonicas: permittitur tamen ſibi ex cauſa dicere eas vſque ad veſperas incluſiuè, tex. ad hoc in c.j. de celebr. Miſſa. ex Concilio Agatenſi. Et horæ canonicæ ſunt quædam ſatisfactio obligationis contractæ propter beneficium, ordinem, vel officium ſuſceptum, ex quibus, vel altero eorum quis deuotè obligatur ad ipſas horas dicendas. Ita Albertus de Ferrarijs in lectura ſua dicti cap. primi. Et dicuntur canonicæ, quia à canone ſunt inſtitutæ. de quibus in c. ij. xcj. diſt. & in c. fin. xij. diſt. & in Clem. j. de celeb. Miſſa. & in d. c. j. pro eorum fundamento aſſumentes dictum Pſalmi: Septies in die laudem dixi tibi, &c. Ideo iſtæ horæ ſunt ſeptem. Item ſeptem ſunt, ſicut ſeptem ſunt dona ſpiritus ſancti, xxx. q. j. c. peruenit. Septem ſunt dies ſęculi, iuxta illud: Orbis volutus ſepties ſignat beata tempora. Septem ſunt ætates, quibus finietur mundus: Septem diaconi, per quos deſignantur ſeptem candelabra aurea, quæ erant in templo Dei, xciij. diſt. c. diaconi, qui. Item ſcribitur Leuiti. xvj. c. quod Aaron de ſanguine vituli ſeptem vicibus aſpergit digito contra propitiatorium ad orientem. Aaron ipſe eſt, qui ad honorem ſacerdotij vocatus extitit; de quo per Apoſto. ad Hebræ. v. & Leui. viij. & xxj. q. j. §. j. & in c. qualiter, de elect. Aaron ergo idem eſt quod ſacerdos, qui accipit has ſeptem horas ad pſallendum in memoriam vituli. i. Ieſu Chriſti crucifixi, qui in ligno crucis pro nobis ſanguinem ſuum ſparſit. Item ſunt iſtæ horæ ſeptem, per quas ſingulis diebus eius paſsionem recolere debemus. & vide glo. in d. c. j. & ibi doctο. Et hora competens ad perſoluendum has horas dicitur, quæ per ſonum campanæ ſignatur, vt per gl. in d. c. j. Et propter officiũ datur beneficium, vt in c. fin. de reſcrip. in vj. & in c. cùm ſecundũ Apoſtolum, de præben. Etiam clericus in minoribus, ſi beneficiũ tenue habeat, tenetur horas canonicas legere. ita Hoſt. in ſumma, in tit. de conſec. eccl. vel alta. † Et excõmunicatus, ſuſpenſus, vel depoſitus 12
debet horas dicere ſecrete, ita quod à nemine audiatur. ita

 Alber-

Albertus de Ferrarijs in d. c. j. Quid de ſcholaribus, qui occupantur ſtudio literarũ, an poſsint inſimul horas ſuas perſoluere? reſponde, quòd non: licet per homines literatos dicatur: Fidem catholicam muro inexpugnabili circuncingi. Ita Alber. in d. c. j. & ibi dicit, quòd presbyter non poteſt celebrare Miſſam matutino non expleto: ſed ſi quis infirmaret ad mortem, & non eſſet hoſtia conſecrata, & eſſet periculum in mora, ſacerdos poſſet Miſſam celebrare matutinali officio non expleto. Et Miſſa non eſt de horis canonicis, ſed benè eſt de officijs, vt per gloſſam in Clem. 1. de celebr. Miſſar. Petrus enim vbi conſecrauerat, oratione, Pater noſter, vſus eſt. Auxit hæc myſteria Iacobus Epiſcopus Hieroſolymitanus, auxit & Baſilius: auxere & alij. † Nam Cæleſtinus Miſſæ introitum dedit. Gregorius Kyrieeleyſon. Gloria in excelſis Deo, Teleſphorus. Collationes Gelaſius. Epiſtolam, & Euangelium Hieronymus. Alleluia verò ſumptum eſt ex eccleſia Hieroſolymitana. Symbolum in Concilio Nicæno. Mortuorũ autem commemorationem in Miſſa Pelagius inſtituit. Thus Leo tertius. Oſculum pacis Innocentius primus. Vt caneretur Agnus Dei, Sergius Pontifex inſtituit. Ita Platina in hiſtoria Sixti, qui fuit Papa VIII. Teleſphorus Sixto ſucceſsit, & conſtituit, vt ſeptem hebdomadibus ante Paſcha ieiunium obſeruaretur: atque † vt in natali Ieſu Chriſti noctu tres Miſſæ celebrarentur: Prima in dimidio noctis, quo Chriſtus in Bethleem naſcitur: ſecunda illuceſcente aurora, quando à paſtoribus cognitus eſt: tertia eadem hora diei, qua nobis dies redemptionis, & veritatis illuxit. Conſtituit item, vt ante ſacrificium hymnus ille cantetur, Gloria in excelſis Deo. Vide text. in c. nocte ſancta, de conſecrã. diſt. j. & vide tex. & ibi docto. in c. conſuluiſti, de celebrat. Miſſar. de Miſsis celebrandis in nocte natiuitatis. Et beneficiati debent eccleſiam officiare, ſcilicet cantando, & legendo, & ad hoc poſſunt compelli, argum. c. ſignificatum, de præben. Nam beneficium confertur eo animo, vt fiat in eo reſidentia, & diuina officia, propter quæ beneficium fundatum, & dotatum eſt, celebrentur, c. relatum, & c. quia nonnulli, de clericis non reſiden.

Itaque

Itaque lucrum beneficij amplectentes onere recuſato non debent tolerari, l. vnica, §. pro ſecundo, C. de cadu. toll. Beneficia plura tenens an pro quolibet debeat horas canonicas dicere? videtur, quòd ſic, vt per Alber. de Ferrarijs in d.c.j. ſi beneficia non eſſent tenuiſsima, quia non debet quis plura beneficia appetere, poſtquam à iure reprobatur. Quod ſi in duabus eccleſijs, in quibus quis eſt beneficiatus, fiant diuerſa officia, cuius eccleſiæ officium debeat dicere? dic, quòd officium illius eccleſiæ, in qua habet maiorem gradum, vel dignitatem. Sed de hòc vide Alber. in d.c.j. Quid de illo, qui dimittit horas canonicas dicere pro eo, qui non habet Breuiarium? An ſi dixerit alias horas, poſsit recompenſare, vide ibi Albertum. Et omittens officium beatæ Virginis, vel vigilias mortuorum, peccat mortaliter, docto. in Clem. j. de celeb. Miſſ. Quando presbyter Miſſam celebrat, quilibet deuotè audire debet orationes, Epiſtolam, & Euangelium; quia cùm legitur Euangelium, qui loquitur, Chriſtus eſt, non homo. quod probatur ex tenore Euangeliorum. Quòd ſi quæris, ſecundum quem ritum, & quot Pſalmos pro qualibet hora clericus debeat dicere, dic ſecundum docto. in d. Clemen. i. quòd quilibet debet eccleſiæ ſuæ conſuetudinẽ ſeruare, c. nouit, xij. diſtinct. & c. ſequenti. & ſi ſecus faceret, tanquam tranſgreſſor conſuetudinis, aut inſtitutionis eccleſiæ, poterit priuari, & perinde ac ſi eſſet tranſgreſſor legis, c. in his, xj. diſtinct. In eccleſijs verò monachorum, & aliorum religioſorum ſeruari debet illud, quod dicit eorum regula, & inſtitutio, aut cóſuetudo, vt in c. de his, xij. diſtinct. & licet mos eccleſiæ Romanæ in ſacramentis debeat ſeruari, non tamen ſic eſt in iſtis horis canonicis, & officijs diuinis, vt notatur in c. in die, de conſe. diſtinct. v. & notatur in c. ij. de tempo. ordi. vbi dicit etiam notanter Panorm. quòd ſi ordinatur quis non congruo tempore, licet recipiat characterem, non recipit ordinis executionẽ, & deponendus eſt. Vel dic, quòd illa, quæ eccleſia Romana mandat, & docet ſeruari, ad illa tenetur quiſque; ſecus vbi non mandat, vel docet ſeruari, quæ ipſa facit, argum. nota. in c. in cauſis, de ſententia, & re iudicata. Et de hoc

15 vide Albertum de Ferrarijs in d.c.j. † Et nota (vt ſuperius dixi) quòd Epiſcopus poteſt inducere conſuetudinem nouam in eccleſia ſua, quoad officia celebranda, c.nouit, xij. diſtinct. & de conſecrat.diſt.iij.c.j. & expreſsè in glo.in c. Eleutherius, xcj. diſtinct. ſuper verbo, vigilijs. quod ſic intelligitur ſecundum Archidiaco. ibi, quòd Epiſcopi in his, quæ circa ſolennitatem eccleſiæ tantum conſiſtunt, quæ conſuetudine, non præcepto maiorum ſunt introducta, mutare poſſunt, & ſtatuere. Itaque contra illud, quod ſtatutum eſt ab Apoſtolis, vel ſanctis Patribus, non debent Epiſcopi, nec poſſunt immutare: Sed in his quæ circa ſolennitatem tantum eccleſiæ conſiſtunt, quæ cõſuetudine, non præcepto maiorum ſunt introducta, mutare poſſunt, & ſtatuere. ita Archidiaconus in d.c. Eleutherius. & legit eum cum c.j. & vid. Ioan. de Lignano in principio tractatus de horis canonicis. Et vide etiam Archidia. in c.j. xxj. q.j. vbi tractando etiam de pluralitate beneficiorum dicit ſecundum Ioannem de Ancona: Indubitanter peccat clericus recipiendo diuerſa beneficia: quia cùm vix vnum officium implere ſufficiat, ſtipendia ſibi vendicat aliorũ, & facit contra Concilij interdictum, c.quia, de clericis non reſiden. Secundo, propter ambitionem, c.quia, de præben. Tertio propter cupiditatem, cap. ſi quis Epiſcopus ſuæ, & c.ſi quis de ordine, vij.quæſt.j. Quarto, quia diminuitur cultus diuinus. Et adduco illud Matthæi, cap. vj. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Ideo illud eſt meritò fugiendum ab homine, per quod impeditur obſequium Deo debitum, ad quod obligatur homo ex beneficio creationis, & ex alijs beneficijs. Et ibi dicit Nicolaus de Lyra, quòd auaritia, quæ eſt ſeruitus idolorum, nõ poteſt ſtare cum obſequio diuino. Et ideo Chriſtus in d.c.vj. concludit, Nõ poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ. Mammona enim lingua Syriaca nomẽ eſt diuitiarum, vel nomẽ dæmonis, qui tentat de cupiditate diuitiarum. Auarus autem, qui theſaurizat, inordinatè ſeruit vtriſq;. Et ideo non poteſt ſimiliter Deo ſeruire. Et de pluralitate beneficiorum dicemus in cap.ſequenti. Et de conſuetudine introducta contra reſidentiam beneficiorum dicit Archidiaco.

in d.c. Eleutherius, quòd ſi tali conſuetudine contenderetur in iure, aboleretur. de præben. c. cùm iamdudū. † Sed 16
ſi aliquis eſt infirmus tali infirmitate, quæ impedit à dicendo, vel audiendo horas, excuſatur infirmus. ita Panor. in c. j. de celebrat. Miſſar. nec tenetur poſtea aliquid dicere, quia neceſsitas non habet legem, c. conſilium, de obſerua. ieiuniorum. Secus eſt ſecundum Hoſt. ſi infirmitas ſolum impediret dicere, ſed non audire: tunc enim ſacerdos debet aliquem alium coram ipſo legentem audire. & ſi eſt infirmitas leuis, vt vetus quartana, omnes horas legere tenetur. Et ſacerdos tenetur ad horas beatæ Virginis non de iure, tamen de optima conſuetudine. c. in his rebus, xj. diſtinct. quia multa ſunt in eccleſia Dei, quæ non ſunt de inſtitutione eccleſiæ: ſed ex ſolo conſuetudinis vſu antiquo, quæ non debent vllo modo prætermitti ſine periculo ſalutis; vt ſignatio crucis, qua fideles ſignantur, benedictio fontis, trina vnctio olei in baptiſmo: quæ omnia, vt dicit Auguſtin. in c. eccleſiaſticarum, xj. diſtinct. obſeruata ſunt reuerenter à Patribus, text. in c. in his, eadem diſt. Et Panor. in c. j. de celebr. Miſſa. dicit, Multa ex radice antiquorum Patrum ſunt in præcepto, quæ non reperiuntur ſcripta. d. c. eccleſiaſticarum, xj. diſtinct, c. cum Marthæ, de celebra. Miſſa. Et dicit Cardina. poſt Hoſtien. quòd generalis conſuetudo habet, quòd omni die celebrari poſſit vſque ad ſextam, c. non liceat, xliiij. diſtinct. in vigilijs vſque ad nonam, ſabbatis quatuor temporum vſq; ad veſperas. Et ſacerdotes curati tenentur ad vigilias mortuorum ordinarias, iuxta conſuetudinem eccleſiæ cathedralis: ita Nicolaus Plocius in tractatu ſuo de horis dicendis, q. vij. Pater noſter poſt horas debet dici, cap. id ſemper, de conſecra. diſtinct. v. vbi litera dicit: Id ſemper placuit obſeruare, vt omnibus diebus, & poſt matutinas, & veſperas oratio Dominica à ſacerdote proferatur. Ante horas dicere, Pater noſter, iuſtum eſt; nam inuocandus eſt omnium rerum pater. † Et rationabile eſt, vt prius illa oratio præ- 17
cedat, quàm author ſalutis dictauit, & inſtituit, quàm illę, quas ſancti Patres poſtea dictauerunt. Et aſtrictus ad horas canonicas, ſi fuerit in gratia, meretur augmentum gloriæ,

riæ, & diminutionem pœnæ, ſicut faciens alia bona opera, de pœniten. diſt. iij. c. ſi quis autem, c. legatur, xxiij. q. ij. Si autem non eſt in gratia legens horas, tunc non meretur augmentum gratiæ, ſed alia plura; ſicut alia bona opera, quæ extra fiunt, extra charitatem faciens: primo, ad minus ſupplicium; ſecundo ad bonum temporale; tertio, vt citius cor eius ad veram pœnitentiam illuſtretur. Et hoc notatur, de pœnit. & remiſs. c. quod quidem. Hoſtien. addit duo; quòd diabolus non habet in tali homine tantam poteſtatem, quantam habebat, ſi talia non faceret. De hoc Gregorius ponit exemplum in dialogo de Iudæo, qui ſignauit ſe ſignaculo ſanctæ crucis. Item valet ad aſſuefactionem bonorum, & habituationem. Et hoc verum de illis bonis operibus, quæ fiunt extra charitatem ad gloriã, & honorem Dei; ſecus eſſet, ſi propter gloriam humanã: vt ſi quis daret eleemoſynam propter vanam gloriã, quia tunc non mercedem, ſed pœnam mereretur, c. ſi quis, & quod ibi notatur, de pœnit. diſtinct. iiij. Ideo dixit Chriſtus: Videte, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem, qui in cœlis eſt, Matth. vj. Obligatur quis ad dicendum horas canonicas, vt ſatisfaciat pro illis, qui beneficia fundauerunt. Cardina. ſancti Sixti in c. cantantes, xcij. diſtinct.
18 † Et ſingulis annis Apoſtolorum limina viſitent Epiſcopi, c. iuxta, xciij. diſtinct. intellige, ſi nõ diſtant vltra duas dietas à Romana curia. Et per ſe, vel per alios debent comparere. vide docto. in d. c. iuxta. Et ſanctus Thom. in Quodlibeto de omiſsione horarum canonicarum dicit, quòd non dicenti horas pœna arbitraria eſt imponenda in foro pœnitentiæ. Quæ pœnitentię ſunt arbitrariæ, c. Deus, qui, de pœnit. & remiſ. & c. quæſitum, de pœniten. diſtinct. j. & c. menſuram. Sed horæ canonicæ non poſſunt dici ſine oris expreſsione. ita ſanctus Thom. in ſecunda ſecundæ, q. lxxxiij. Sed oratio, quæ ſingulariter offertur à ſingulari perſona, poteſt fieri in mente ſine verbali expreſsione, itaque non eſt neceſſe, vt ſit vocalis. Adiungitur tamen vox tali orationi triplici ratione, primo ad imitandum interiorem deuotionem, qua mens orantis

rantis eleuetur in Deum. Cætera videbis in d.q.lxxxiij. arti.xij. vbi in quæſtione prædicta de oratione tractatur. Sed attendite omnes participantes de matrimonio Chriſti, & attendite etiam omnes ſacerdotes. Nam horæ canonicæ debent dici cum puritate conſcientiæ, & animi deuotione, & modeſtia, non intermiſcendo vana colloquia; ſed ſufficit, quòd quis bona intentione inceperit, licet in progreſsis mens rapiatur ad alia: † quia primi motus non 19
ſunt in poteſtate noſtra, & habetur in Pſalmo xxxix. Cor meum dereliquit me: quod intellige, niſi tanta ſit euagatio, quòd omnino attentio pereat: quia tunc ſuccedit, Quomodo exaudiri à Deo poſtulas, cùm teipſum nõ exaudias? ſed Ioannes cap.xviij. dicit: Maledictus homo, qui facit opus Domini deſidiosè. Poſſet dici, quòd ſi aliquis immiſceat ſyncopas, vel omittat verſum, vel Pſalmũ, vel aliquam partem magnam, vel modicam, quòd ſi hoc facit in choro cum alijs, non reiteret totus chorus propter ſcandalum; ſed ipſe ſolus per ſe ſub ſilentio, vel ad partem. Si verò ſolus officium dicebat, & tunc, ſi tempore omiſsionis erat ſic infirmus, quòd non poterat commodè dicere, non tenetur iterare, ſecundum Hoſtien. Innoc. tamen contra. Si autem non erat ſic infirmus, & tunc aut omittit ex malitioſa negligentia, & tenetur iterare; vel ad pœnas condignas, & ſemper punitur de peccato omiſsionis. Si autem hoc facit præter propoſitum, & tunc non peccat, ſecundum Inno. & Hoſtien. in d.c. dolentes. quod intelligit Guil. mortaliter; venialiter autem benè peccat, xxv. diſtinct.c.vnum orarium, §. alias. quod intelligit, ſi nõ ſit facta magna interpolatio, quia alias peccat mortaliter. Aliqui autem Theologi ſecundum eum dicunt aliter; quia aut ipſe dat operam ſuæ omiſsioni, puta ponendo ſe circa fabulas, & tunc tenetur; aut ab alio rumpitur, & tunc nõ, ſecundum Inno. Et dicit, quòd ſi ex negligentia omittitur aliquis verſus, vel inſtantia, quòd non peccat, nec tenetur à capite reincipere, etiamſi dimitteret Pſalmum, & nõ debet ad illum redire, cùm poſſet aliquod ſcandalum generare; ſed negligentiam ſuam confiteri tenetur. Nec obſtat, quòd maledictus dicitur, qui negligenter diuinũ officium

cium egit: quia illud intelligitur de malitioſa negligentia, non autem de illa, quæ prouenit ex meditatione diuina, & ſic ex leui, vel leuiſsima culpa. Horæ ſunt cenſus, ſeu debitum retentum à Deo in perſonas eccleſiaſticas de ſuo patrimonio ſpecialiter viuentes: quia ſicut ſeruus ad tributum, ſic viuentes de patrimonio Chriſti ad diuinũ officium obligantur, Cardina. & docto. in Clemen. j. de celeb. Miſſa. & ibi per Docto. videbis multa: & infra in iſto Speculo, in titu. de penſionibus eccleſiaſticis. & vide infra in titulo de ſermone Epiſcopali, in §. de oratione. Et à quibus vitijs debeant eſſe immunes, qui in Epiſcopum ſunt ordinandi, vide notabilem textum diui Gregorij, in c. ecce, & c. hunc, xlix. diſtinct.

DE PLVRALITATE BENEFICIORUM. *Cap.* XXXIIII.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiorum, quædam ſuprema, quædam duplicia, & quædam ſimplicia.*

2 *Quæ dicantur beneficia ſine titulo.*

3 *De iure nemo duas ſupremas dignitates habere poteſt, eſt etiam contra ius canonicum, & contra vocem Domini eſt duo poſſidere beneficia, & num. 4. 5.*

6 *Ex iuſta cauſa Papa diſpenſare poteſt, & quæ ſit iuſta cauſa.*

7 *Poſsidens beneficium vnum, ex quo ſe honeſtè ſuſtinere poteſt, recipiendo aliud mortaliter peccat.*

8 *Miraculum de quodam cancellario mortuo, qui multa retinebat beneficia, dum viueret.*

9 *Beneficiatus de redditibus eccleſiæ voluptuoſè expendens, ad reſtitutionem tenetur.*

10 *Reſidentia eſt de iure diuino, & num. 13.*

11 *In foro contentioſo quæ pœna imponitur plura beneficia poſsidenti.*

12 *Olim in curis & dignitatibus diſpenſabant Epiſcopi.*

14 *Prælatus eccleſiæ an licitè beneficia, aut officia eccleſiæ conſanguineis, & amicis conferre poſsit.*

15 *Diſpen-*

25 *Diſpenſatio Papæ cadit ſuper ius poſitiuum, non autem ſuper ius diuinum aut mortale.*

AD †euidentiam ſciendum eſt, quòd quædã
ſunt beneficia ſuprema, quædam duplicia, 1
quædam ſimplicia. Suprema ſunt Epiſcopa-
tus, & ſuperiora, in quibus non eſt dubium,
quòd aſſumendo ſecundum cum authorita-
te Papæ, ipſo facto vacabit primum; ſi ſine authoritate Pa-
pæ, vtroque caret, de tranſlat. c. quanto. Duplicia ſunt di-
gnitates inferiores perſonatus, & beneficia curam anima-
rum habentia; in quibus aſſumendo pacificè poſſeſsionẽ
ſecundi cum titulo, ipſo facto vacat primum, de præben.
c. de multa. Et in hoc caſu, & in præcedenti ſolus Papa diſ-
penſat, nec valet conſuetudo in contrariũ, vt in c. de mul-
ta. Omnia verò alia beneficia ſunt ſimplicia; & in iſtis an
ſint compatibilia, vel ne. i. an duo quis poſsit in ſimul reti-
nere, diſtingue: quia aut quis tenet ea, non vt intitulata,
ſed vt ſimplicia beneficia; aliàs velut commẽdata: in quo
caſu talis non cenſetur clericus illius eccleſiæ, in qua inti-
tulatus non eſt, licet beneficiatus ibi ſit, vt nota. xxj. q. j. c.
j. † Et voco beneficium ſine titulo iſtos aſſaſsios, penſio- 2
narios, portionarios, prçſtimoniarios, habentes altaria, vel
capellas pro Miſsis defunctorum; c. pen. de cleri. non reſi-
dentibus, c. ſignificatum, de præben. & idem de habenti-
bus poſſeſsiones ad vitam, c. poſſeſsiones, xvj. q. j. & c. qui-
cunque, xij. q. ij. cum ſimili. & in hoc caſu crederem ali-
quem de iure communi poſſe habere plures, maximè vbi
aliàs per ſe non ſufficerent: niſi fortè ex iure ſpeciali eſſet
prohibitus; puta priuilegio, ſtatuto, ſeu cõſuetudine. Sunt
alia ſimplicia, & intitulata, ſicut ſunt eccleſiæ rurales ſine
cura, vel præbendæ alicuius eccleſiæ collegiatæ, vel cathe-
dralis, c. ſanctorum, lxx. diſtinct. c. clericos, lxxj. diſtinct. c.
clericus, xxj. q. j. † Itaque de iure nemo poteſt habere du- 3
as dignitates ſupremas, tex. in c. ſicut, de exceſs. prælat. &
per totum titulum de tranſla. præla. & notatur in c. muta-
tiones, vij. q. j. nec poſſunt habere duo beneficia duplicia,
vt cum cura duo beneficia retineri, vt notatur in cap. de
multa,

multa, de præben. & in extrauaganti, execrabilis. Et nemo poteſt habere duas dignitates in diuerſis eccleſijs, quia dignitates requirunt reſidentiam, & eſt contra rectum ſermonem: gens enim ſcandalizatur, & murmurat de poſsidentibus multa beneficia. Nam cùm ſit contra ius naturale, & diuinum diſponens vnam fore ſponſam carnalem,
4 ita vna debet eſſe ſponſa ſpiritualis. † Et etiam eſt contra ius canonicum: quod clarum eſt, vt hæc omnia notant docto. in d.c.de mulcta. Et Panorm. in repeti. c. extirpandæ, §. qui verò, de præben. Et in ſeptima ſynodo diſpoſitum eſt, vt in c.j.xxj. quæſt.j. vbi dicitur: Clericus ab inſtanti tempore non connumeretur in duabus eccleſijs: negociationis enim hoc eſt, & turpis lucri proprium commodum. Hoc enim ſtatuit ſancta vniuerſalis eccleſia a ſpiritu ſancto congregata in Concilio Chalcedonenſi celeberrimo, vt in c.x. illius Concilij; vbi definitum eſt, non licere clericis duabus ciuitatibus ordinari. Itaque nemo poteſt habere, nec retinere duos Epiſcopatus, vel duas dignitates ſupremas, vel inferiores, nec duo beneficia curata, nec duo beneficia ſimplicia, ſi requirunt reſidentiam: nam ſunt incompatibilia; quia vnumquodque beneficium inſtitutũ eſt pro officio. ita notanter Panorm. in c. cùm iamdudum, de præb. & in d. repetitione, §. qui verò, quia non eſt beneficium ſimplex, quod non requirat reſidentiam. Nam dicit Apoſtolus: Qui altari ſeruit, de altari viuere debet: & ſic eſt iuſtum, vt qui ex altari viuit, altari ſeruiat; per locũ à conuerſis. Et verba Apoſtoli ſunt canonizata in c. cùm ſecundum, de præben. licet ſint aliqua beneficia, quæ à principio fuerunt inſtituta pro ſcholaribus, quæ de iure non
5 requirunt reſidentiam, vt ſunt præſtimonia, vt dixi. † Et poſsidere duo beneficia eſt contra vocem Domini dicentis, Lucæ xvj. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Et Apoſtolus ad Romanos: Vnuſquiſque maneat in vocatione, qua vocatus eſt. Et in c.ij.xxj. quæſt.j. (vt dixi) Concilium prohibet, vt nemo vocetur ad duas eccleſias: Nam ſi vnum beneficium ſufficiat pro ſuſtentatione, non debet aliud accipi ad propriam vtilitatem, & recipiens peccat mortaliter. Quia ibi eſt vitium ambitionis, & auaritiæ,

tiæ, occupando ſtipendium pauperum, & proborum virorum. Et quærendo victum aliorum inducunt diminutionem cultus diuini; quod deterius eſt. ita notanter Panor. in c. cùm iamdudum, de præben. & in d. repetitione, §. qui verò. Et de iure nullus Regularis poteſt tenere duos prioratus, tex. in c. cum ſingula: de præben. in vj & Clem. j. de ſupplen. negligentia prælatorum. Et etiam dico, quòd nemo poteſt poſsidere duo beneficia ſimplicia in vna eccleſia, text. & ibi docto. in c. literas, de conceſsio. præben. & in Clem. ſi iuxta, de præben. † Sed dicunt, quòd ex iuſta 6 cauſa Papa poterit diſpenſare: & cauſa quæ ſit iuſta, & rationabilis, eſt publica vtilitas, vel neceſsitas eccleſiæ, aut nobilitas, ſiue prerogatiua literarũ. Ille enim generalis diſpenſator, ſcilicet Papa, poteſt relaxare rigorem iuris communis, & vni plura conferre beneficia, contemplato bono publico, & ratione ſuadente (vt dixi) & hoc ad inſtar patrisfamilias diſtribuentis, conſiderando conditiones perſonarum, vt in c. de multa, de præben. in fine. Totum tamen debet referri (vt dixi) ad publicum bonum: quia de fideli diſpenſatore loquitur tex. Lucæ xij. Et ne decipiantur nobiles, vel literati credentes, quòd diſpenſetur cum eis principaliter, quia ſunt nobiles, aut literati: nam non diſpenſatur, niſi quia intereſt vniuerſali eccleſiæ, quòd nobiles, aut literati conſtituantur in dignitatibus, præſumitur enim, quòd ab eis multi venient fructus ad populum Chriſtianum. Itaque ſi nobiles, aut literati tòt ſuſciperent beneficia, quòd ratione pluralitatis parum, aut nihil proficerent fidelibus, talis diſpenſatio vocaretur diſsipatio. Idē eſſet, quando duo tantum ſuſciperent beneficia, & in nullo reſiderent poſtquam ex tali nobilitate, aut literis non redundat vtilitas eccleſiæ, & ſtatui religionis, immò damnum; ſi viuunt ex altari, & non ſeruiunt altari. Nam quid debet eccleſia Dei nobilium vanitati, vt patrimonio Ieſu Chriſti, quod flagellis, & ſanguinis effuſione quæſiuit, eorum alat accipitres, educet canes, ſaginet equos? Quid nempe debere poteſt pluribus alijs ruſticorum filijs, qui illicitis medijs plura occupant beneficia? quid deniq; eccleſia mater quantumuis peritiſsimis, ac literatiſsimis viris

ris debere iudicabimus, vt beneficiorum congeriem ſuæ ambitionis inſatiabilem ſitim extinguere debeat? Dic mihi (quicunque tu es, quantumcunque tu polleas eruditione) an eo ſolo, quòd vigilias ſuſtinueris, ſtudioque vacaueris, tibi aſtricta eſt eccleſia Dei, vt te in ſtatu grandi, ac pompa magna ſuſtineat? Quid igitur tibi ſuades, eo quòd cogites tibi plura eccleſiæ beneficia retinere, cùm neque vnius onera ſubeas? Aduerte quęſo, quòd literatis viris nõ plura beneficia, ſed maiora concedi ſanxerunt canonica iura. Si quãdo verò, vt plura habeãt beneficia, cum peritis diſpenſare conceditur, fit ob eccleſiarum vtilitatem. Quid enim prodeſt eccleſiæ ſanctę ſtudium tuũ, ſi id ſolũ operatur, vt plura occupes loca, in quibus poſſent plures eidem ſeruire, qui ſufficienti peritia, & maiori charitate, ſeu virtute iniuncta onera ſubirent? Quid prodeſt populo Chriſtiano doctrina tua, ſi oues Chriſti tibi commiſſas imperito mercenario cum tenui ſalario paſcendas committis? quantum hæc conſuetudo obſtet canonicis ſanctis inſti-
7 tutis in iſto capitulo apertè monſtratur. † Eſt etiam aliquorum Theologorum ſententia, quòd ſi quis poſsidet vnum beneficium, ex quo ſe poſſet honeſtè ſuſtentare, peccat mortaliter recipiendo aliud beneficium. ita Panorm. in cap. conquerente, de cler. non reſiden. & allegat glo. in c. dudum, ij. de electione, & vid. Ioannem de Lignano in tractatu de pluralitate beneficiorum, & vid. Bernar. in epiſto. cclxxj. ad comitem Theobaldum. & vide ſanctum Thomam in Quodlibeto, ix. ar. xv. & ita Specula. in tractatu de modo Concilij celebrandi, in titulo, ne quis in duabus præbendis intituletur: Vbi recitat, quòd iſta quę-
8 ſtio fuit determinata Pariſijs, † & quidam magiſter in ſacris literis, qui tunc erat Cancellarius, non obtemperauit dictæ concluſioni, qui multa retinebat beneficia, licet eum ſæpè rogauerit Epiſcopus Pariſienſis. Et deinde mortuo dicto Cancellario, & Epiſcopo dicente officium pro eo circa eius ſepulchrum, cùm diceret, De profundis; apparuit ei quædam vmbra, quæ voce clariſsima dixit, Ne ores pro me, qui ſum condemnatus; quoniã nolui credere, quòd eſſet peccatũ mortale poſsidere plura beneficia. Itaque

que in tali caſu non erit tutus quoad Deum, is, cum quo diſpenſatur, vt per Panorm. in c. extirpandæ, §.qui verò. & in d.c.de multa, & in c.per venerabilem, qui filij ſint legit. & notatur in c.conſequens, xj.q.iij. tenet Anto.in d.c. de multa; & ibi Anchar. Cardi.Ioan.And Henri. Et quia aliqui dubitant, ſi quis poteſt de iure communi poſsidere duo beneficia ſimplicia in diuerſis locis de ſtricto iuris rigore? dico, quòd non, per prædicta: nec eſt in iure fundamentum validum, quod poſsit tenere duos titulos vniformes: quia ſicut qui altari ſeruit, de altari viuere debet, ita per locum a conuerſis, qui de altari viuit, altari debet ſeruire (vt diximus.) Et decimæ ſunt purè ſpirituales ratione finis, & obiecti, quia connexæ ſunt officio eccleſiaſtico: quoniam Dominus ordinauit, eos, qui Euangelium enunciant, de Euangelio viuere. Et beneficium eccleſiaſticum eſt ius recipiendi ſuſtentationem ratione officij, & ſeruitij, non aliter. quia ſicut dignus eſt operarius mercede ſua, vel cibo ſuo, Matth.x.& Luc.x. ſic, vt dixi, qui non laborat, non manducabit. Ideo beneficium eccleſiaſticum eſt de iure diuino, quia dignus eſt operarius mercede ſua, dixit Dominus, vt dixi, Matt.x.Luc.x. Et vnuſquiſq; titulus beneficij requirit reſidentiam, & ſeruitium, vt probatur in c.j.de celebra.Miſſar.& in c.fina. de reſcript.li.vj. quia, vt ibi dicunt docto. beneficium datur propter officium. & notant docto.in c. relatum, & in c.pen. de cler.non reſiden. etiam per totum titulum. Dato hoc pro conſtanti, impoſsibile eſt reſidere, & reſidendo ſeruire in duobus locis: quia eſt contra principium naturale, vt patet ad ſenſum. probatur in c.ſanctorum. lxx. diſtinct. vbi pluralitas beneficiorum prohibita eſt per hæc verba: Omnino autem in duabus eccleſijs aliquem intitulare non liceat. Hoc etiam improbat Toletanum Concilium, vt in c.vnio. x.q.iij.vbi dicitur: Sed & hoc neceſſarium inſtituere duximus, vt plures eccleſiæ vni nunquã committantur preſbytero: quia ſolus per ſingulas eccleſias nec officium valet perſoluere, nec rebus earum curã impendere. Confirmatur hoc, notãdo verba Iuſtiniani in l.nemo, C. de aſſeſſori. dum dicit: Nec enim facilè credendũ, duabus neceſſarijs

rebus vnum ſufficere. & etiam probatur in c. quia in tantum, & in c. cùm non ignores, de præben. Et quod dictum eſt, etiam ratione fundatur, quia ius reprobat inhabiles, text. in c. ij. de inſtitut. cum ſimili, & in c. ſuper inordinata, de præben. nec eſt inhabilis, ſi ius non inhabilitat. Ergo impoſsibile eſt de iure communi tenere duo beneficia, & quem intitulari in pluribus titulis eccleſiaſticis. ita Panor. allegando Innocen. in c. clericus, de cler. non reſidenti. Et miniſtri iuxta facultatem eccleſiæ inſtituuntur, c. j. & ij. de inſtitu. c. cum. M. de conſti. Debet ergo titulus ad victum honeſtum, & neceſſarium miniſtri ſufficere: etſi illud ſufficiat, non quærat multiplicationem titulorum: quia tunc quærit victum aliorum miniſtrorum, & quærit diminutionem cultus diuini: & hæc omnia abhorrent iura. & hoc adde ad ea, quæ diximus in c. vj. ſuprà in iſto Speculo, vbi diximus, quòd tam Epiſcopi, quàm clerici, ſunt tantum vſuarij. Ideo optimum eſſet, quòd iudices ſpirituales perpenderent contenta in iſto capitulo, cùm confiteātur perſonæ eccleſiaſticæ fruētes redditibus, & patrimonio Chriſti: quia ſacerdoti viuere de altari permiſſum eſt, non luxuriari. Ita Panor. in c. fina. de peculio cleri. & ibi refert
9 Archidia. dicentem: † Si beneficiatus expendit de redditibus eccleſiæ voluptuosè, tenetur ad reſtitutionem. quod nota benè. Et eccleſia habet ius vendicandi omnia quęſita de bonis eccleſiæ poſt mortem clerici. Habent ergo Epiſcopi, & clerici liberam adminiſtrationem ad diſpenſationem fructuum beneficij in benè diſpenſando, vt per Panor. in c. cùm eſſes, de teſtamen. Itaque ego crederem, opinionem Archidiaconi veriſsimam, quam ponit in c. ſtatutum, §. aſſeſſorem, de reſcript. in vj. quæ habet, quòd clericus nō eſt vſufructuarius. & videtur hoc ſentire Inno. de æta. & qual. c. indecorum. Et vide Ioan. de Lignano in ſuo elegantiſsimo tractatu de pluralitate benef. vbi multa o-
10 ptima dixit. † Reſidentia eſt de iure diuino, vt dixi in c. lxvj. infrà in iſto Speculo. & in c. ſingula, lxxxix. diſtinct. dicitur: Vni ipſi duo non committantur officia: ſicut enim varietas membrorum per diuerſa officia & robur corporis ſeruat & pulchritudinem repræſentat; ita varietas per-

perſonarum per diuerſa nihilominus diſtributa officia, & fortitudinem, & venuſtatem ſanctæ ecclefiæ Dei manifeſtat. Et ſicut indecorum eſt in corpore humano, vt alterũ membrum alterius fungatur officio; ita nimirum noxiũ, ſimulque turpiſsimum eſt, ſi ſingula eorum myſteria perſonis totidem non fuerint diſtributa, vt Gregor. ſcribit omnibus Epiſcopis in d. c. ſingula. & vide in c. ad hoc etiã, xcix. diſtinct. vbi dicitur, quod graduum, & ordinum diſtributio eccleſiæ vnitatem conſeruat, ideo non vni perſonæ plura committenda ſunt. Et legitur in Leu. c. xviij. Solis filijs Leui pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis, dedi omnes decimas filiorum Iſraelis in poſſeſsionem, & ſolis filijs Leui in tabernaculo ſeruientibus, & portantibus peccata populi.

De pluralitate beneficiorum ſcribere volui, licet noſtris temporibus infelicibus non modo non iudicatur criminoſum, verùm is ſapientior habetur, maiorique dignus honore, qui plura beneficia aggregare, & acquirere ſciuerit; licet hoc pernitioſiſsimum Chriſtianæ Reipublicæ, eccleſiæque vniuerſalis ſtatui, animarumque ſaluti fore cenſeo, idque rationi naturali obuiare, ac ſaluti eccleſiæ, conſtitutionibusque, plurimumque ſanctorum Doctorum opinionibus contradicere. Quid enim rationi naturali aduerſum magis, quàm quòd vnus, & idem homo varia eccleſiæ ſtipendia in varijs, & diſtantibus ſæpè locis, & quibus varia incumbunt onera, in ſe ipſum ſuſcipiat? Quæ eſt enim humana reſpublica, quæ ſuos iudices, rectores, tabelliones, & alios officiales ſtipendijs in abſentia frui, & vagari permittat? Sola domus Dei, eccleſia ſancta, tali inordinatione ſuo priuatur miniſterio, ac debitis fraudatur obſequijs. Et aduertat quæſo religio audientium, quia vltra opiniones grauium, & ſingularium virorum, & vltra ſtatuta, & decreta ſanctorum Patrum, in iſta materia miracula quædam referuntur, vt dixi in c. ſexto, quæ quidem à Chriſtiano viro non contemnenda ſunt. Nec enim ſalus æterna propter delicatiorem victum, & ornatiorem veſtitum, ſeu ampliorem familiam poſtponenda eſt. Relicta igitur animæ pœna ſupremo iudici mor-

11 tuorum, atque viuorum, † pœna, quę ſe offert in foro contentioſo, eſt, quòd habens plura beneficia, quamuis ſimplicia, quorum vnum ſufficit per ſe ad vitam beneficiati, poteſt legitimè altero priuari, c. conquerente, de cler. non reſiden. ſecundum Abbat. ibi, & nunquam eſt obliuioni tradendum. Et pro hoc vide bonam gloſſ. in c. dudum, ij. in verbo, intitulatam, de electio. quæ dicit, ſine peccato mortali non poteſt quis tenere plura beneficia, quando alterum per ſe ſufficit. Tu limita, vt notatur per Inno. in c. cùm iamdudũ, de prẹben. niſi fuerint ipſi collata non ratione ſui, ſed propter vtilitatem eccleſiæ; vt quia eſt homo induſtrioſus, bonæ famæ, & conſcientiæ. An autem excuſetur propter aliquam cauſam? credo, quòd non, quoad Deum, ſi fructus beneficiorum conuertit in cauſam non piam. ita Abbas in d. c. conquerente. & vide eundem Abbat. in c. de multa, de præben. & vide ſuprà in titulo de horis canonicis, vbi optima videbis. Dixi ſuperius, quòd beneficium eccleſiaſticum eſt de iure diuino, & verum eſt. Et Papa diuiſit bona eccleſiaſtica, & ordinauit titulos; ſed ordinauit, quia Dominus ordinauit, eos, qui Euangelium enunciant, de Euangelio viuere, vt dixi. Ideo eſt ſimonia vendere titulum beneficij. Item in c. de multa, de præben. ſtatutum fuit per iſta verba, Quicunq; receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, ſi prius aliud beneficium habeat, eo ſit ipſo iure priuatus: & ſi forte illud retinere contenderit, etiam alio ſpolietur. Et vlterius decernit text. idem eſſe in perſonatibus. Fuit etiam extenta pœna iſta per iura Sexti, & Clementinarum, primo ad regulares dignitates, vt in c. cùm ſingula, de præben. in vj. ſecundò, ad prioratus, vt in Clemen. j. de ſupplen. neg. prælat. Itẽ ad vicarias perpetuas eccleſiarum parochialium, vt in Clemen. vna, de officio vicarij. Et ſi alicui conferantur duo curata ſimul, & ſemel, tunc datur ſibi optio, ſecundum Abb. ibi, licet alij tenuerint, quòd non valeat collatio. Pœna verò iſta vacationis beneficij non vendicat ſibi locum, niſi poſt habitam poſſeſsionem pacificam ſecundi beneficij. Sed hæc pœna dicti cap. de multa, nouiſsimè aucta eſt per Ioannem xxij. in extrauaganti,

Exe-

Execrabilis,ſub tit. de præben. in §.qui verò. Et quod durius eſt,reputatur inhabilis ad ſacros ordines ſuſcipiẽdos, & ad habendum quodcunque beneficium eccleſiaſticum; quas duas pœnas inhabilitatis ad ordines ſacros, & ad beneficiũ incurrit ipſo facto.Ideo ne deſpiciant Abbates noſtri temporis, quia multum errant habentes iſtas eccleſias in commendam, ſeu gubernationem, qui debent tenere eccleſias illas in priori ſtatu, nec diminuere cultum diuinum ſolitum. & ex fructibus ſuperextantibus, deductis expenſis pro ſtatu ſolito, debent ſuſtentari. ad hoc vide Inno. in c. paſtoralis, de priuileg. vbi dicit, quòd ſi religioſis conceditur aliqua eccleſia, vt conuertant fructus illius in proprios vſus, intelligitur conceſsio facta modo prædicto,vt ſcilicet eccleſiam teneant in priori ſtatu: quia non eſt veriſimile, quòd Papa fecerit conceſsionem in præiudicium diuini cultus. Fortius ergo prædicta interpretatio debet habere locum, quando eccleſia conceditur Cardinali, vel alteri in commendam, vel gubernationẽ, vt prædixi. ita Panorm. in c. querelam, de electione, & ex ſupradictis in iſto capitulo bene fundatur. Et de pluralitate beneficiorum vide fratrem Dominicum de Soto in illo ſuo doctiſsimo libro de iuſti. & iure, folio 262. colum. iij. Et de plural. benefi. vide Cardi. in Clemen. gratiæ, de reſcrip. vbi multa dixit.& vide Marianum in ſua repetitione, in c.de multa, de præben. & vide Felin. in c. dilectus, j. de ſimo. Et de iſta materia dixi multa in libro de generali cõcilio indicendo iam in lucem edito anno Domini 1544. Et de pluralitate benefi. vide Cardina. ſancti Sixti in c. ſanctorum, lxx. diſtinct. & ibi etiam dixit multa circa reſidentiam perſonalem. Et de pluralitate benefi. vide eundem Cardina. in c. ſingula, lxxxix. diſt. vbi dicit, quòd habere ſimul plura beneficia, quorum vnum ſufficit, eſt illicitum prohibitione iuris communis, & diximus etiam ſuprà in iſto c. Ex quibus omnibus patet, quòd tam iure naturali, quàm humano ſit prohibitum, plura ſimul habere beneficia, aut officia, vt iam latè diximus. Sed nihilominus propter aliquas particulares circunſtantias interueniẽtes, aut ex parte beneficiorum, aut ex parte eccleſiarũ, aut ex parte per-

te perſonarum poteſt contingere, quod bonum ſit, vnum habere plura beneficia, & ſit licitum, & honeſtum, & maximè cùm per eum, qui præeſt, & habet huiuſmodi circumſtantias ponderare, cuiuſmodi eſt Papa, diſpenſatur: nam habere plura beneficia ſimul, licet abſolute ſit malum, non tamen eſt ſimpliciter malum, & ſecundum ſe malum, vt in nullo caſu poſsit bene fieri: quia non tollitur finis. poteſt enim beneficiatus doctus, vel nobilis perſona eminens miniſtrare per ſe, vt ſuperius diximus authoritate Papæ, dummodo iuſta ex cauſa fiat: & non eſt acceptio perſonarum, ſi non ſeruentur æqualia in perſonis æqualibus. Vnde quando conditio alicuius perſonæ requirit, vt rationabiliter aliquid in eo obſeruetur, non eſt perſonarum acceptio, ſi ſibi ſpecialis aliqua gratia fiat. Sed diſpen-
12 ſatio non fiat paſsim, & indiſcretè, † quoniam olim in curis, & dignitatibus diſpenſabant Epiſcopi: ſed hoc mutatum fuit propter indiſcretas, & ſtultas diſpenſationes Epiſcoporum. Vnde nec Papa debet diſpenſare, niſi hoc iuſta ratio poſtulet. Vnde Bernardus ij. lib. de conſide. ad Augenium, ipſum alloquens inter cætera ait: Non ſum tam rudis, vt ignorem poſitos vos diſpenſatores, ſed in ædificationem, non in deſtructionem. Vbi neceſsitas vrget, excuſabilis diſpenſatio eſt: vbi vtilitas prouocat, diſpenſatio laudabilis eſt: vtilitas, dico, communis, nō propria. Nanque nihil horum eſt non planè fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſsipatio eſt. Hæc Bernardus. Itaque diſpenſatio facta in pluralitate beneficiorum ſine cauſa iuſta non excuſat eum, cum quo fit diſpenſatio quoad Deum, vt per Cardi. ſancti Sixti in d. c. ſingula, vbi multa dixit. Et de iure etiam diuino, vt dixi in iſto capitulo, eſt reſidentia ſa-
13 cerdotij: † & de nouo dico, quod reſidentia eſt de iure diuino; quia Dominus ordinauit, eos, qui Euangelium enuntiant, de Euangelio viuere: quia dignus eſt operarius mercede ſua, vel cibo ſuo, Matth. x. & Luc. x. & Apoſto. dixit: Qui non laborat, non manducet. Itaque reſidenti debentur fructus de iure diuino, & non reſidenti ſine maxima, & neceſſaria cauſa nihil debetur: & habens pluralitatem beneficiorum non poteſt reſidere, vt dixi ſupra, & fru-

ctus

ctus non debentur, niſi reſidenti, & ſeruienti. Ideo ex ſuperius dictis in iſto c.conſtat, prohibitam eſſe de iure diuino pluralitatem beneficiorum. Conſiderate benè, & quòd beneficium eccleſiaſticum eſt ius recipiendi ſuſtentationem ratione officij, & ſeruitij; quia dignus eſt, vt dixi, operarius mercede ſua. Itaque beneficia eccleſiaſtica ſunt de iure diuino, vt multoties dixi, & Papa conſtituit dignitates,& diuiſionem, vt hodie ſunt,ſed Dominus,vt iam dixi,ordinauit, eos,qui Euangelium enuntiant,de Euangelio viuere: & dedit Leuitis decimas, qui in ſacrario miniſtrabant: vt qui altari ſeruit,de altari viuat,vt pluries diximus,& videbis c.lxvj.infrà in iſto Speculo.

† Prælatus eccleſiæ an poſsit licitè conferre beneficia, 14 aut officia eccleſiæ conſanguineis, & amicis, quamuis idoneis,magis idoneis poſtpoſitis? dic ſecundum Thom. quodlibe.iiij. Aut conſanguineus prælati,& amicus eſt æquè idoneus,ſicut alius extraneus; aut minus idoneus. Si æquè idoneus,ſit iſta concluſio: quòd prælatus poteſt ſuũ conſanguineum,aut amicum præferre. probatur ſecundũ ordinem rectum charitatis. Homo plus debet diligere ſibi magis coniunctos,ſed his,quos magis ex charitate diligimus, magis debemus prouidere,vnde eorum meritum creſcat. Cùm igitur ex bona eccleſiæ diſpenſatione, ſiue adminiſtratione creſcat meritum benè adminiſtrantis, videtur, quòd prælatus magis debeat ſuis, quam extraneis, cæteris paribus,prouidere. Dicit ſanctus Thom. hoc eſſe verum, niſi forte ex hoc ſcandalum oriatur, vel aliqui exinde malum exemplum accipiant, vt probabiliter præſumi poſsit, quòd alij prælati hoc exemplo inducantur ad dandum ſuis conſanguineis,etiam minus dignis. Patet etiam veritas præfatæ concluſionis ideo, quia ex quo nihil deperit vtilitati eccleſiæ prouidendo ſic conſanguineo, cùm æquè idoneo prouideatur; licitum eſt circa hominis prouiſionem etiam amori naturali ſatisfacere, qui non eſt contrarius charitati, ſed magis charitate conformatur. Et hoc ſignificatur Geneſ. xlvij. vbi Pharao dicit ad Ioſeph: De fratribus tuis, ſi noſti eos viros induſtrios, conſtitue eos magiſtros pecorum meorum. Si verò conſanguineus præ-

multa, de præben. & in extrauaganti, execrabilis. Et nemo poteſt habere duas dignitates in diuerſis eccleſijs, quia dignitates requirunt reſidentiam, & eſt contra rectum ſermonem: gens enim ſcandalizatur, & murmurat de poſsidentibus multa beneficia. Nam cùm ſit contra ius naturale, & diuinum diſponens vnam fore ſponſam carnalem,
4 ita vna debet eſſe ſponſa ſpiritualis. † Et etiam eſt contra ius canonicum: quod clarum eſt, vt hæc omnia notant docto. in d.c. de mulcta. Et Panorm. in repeti. c. extirpandæ, §. qui verò, de præben. Et in ſeptima ſynodo diſpoſitum eſt, vt in c. j. xxj. quæſt. j. vbi dicitur: Clericus ab inſtanti tempore non connumeretur in duabus eccleſijs: negociationis enim hoc eſt, & turpis lucri proprium commodum. Hoc enim ſtatuit ſancta vniuerſalis eccleſia a ſpiritu ſancto congregata in Concilio Chalcedonenſi celeberrimo, vt in c. x. illius Concilij; vbi definitum eſt, non licere clericis duabus ciuitatibus ordinari. Itaque nemo poteſt habere, nec retinere duos Epiſcopatus, vel duas dignitates ſupremas, vel inferiores, nec duo beneficia curata, nec duo beneficia ſimplicia, ſi requirunt reſidentiam: nam ſunt incompatibilia; quia vnumquodque beneficium inſtitutũ eſt pro officio. ita notanter Panorm. in c. cùm iamdudum, de præb. & in d. repetitione, §. qui verò, quia non eſt beneficium ſimplex, quod non requirat reſidentiam. Nam dicit Apoſtolus: Qui altari ſeruit, de altari viuere debet: & ſic eſt iuſtum, vt, qui ex altari viuit, altari ſeruiat; per locũ à conuerſis. Et verba Apoſtoli ſunt canonizata in c. cùm ſecundum, de præben. licet ſint aliqua beneficia, quæ à principio fuerunt inſtituta pro ſcholaribus, quæ de iure non
5 requirunt reſidentiam, vt ſunt præſtimonia, vt dixi. † Et poſsidere duo beneficia eſt contra vocem Domini dicentis, Lucæ xvj. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Et Apoſtolus ad Romanos: Vnuſquiſque maneat in vocatione, qua vocatus eſt. Et in c. ij. xxj. quæſt. j. (vt dixi) Concilium prohibet, vt nemo vocetur ad duas eccleſias: Nam ſi vnum beneficium ſufficiat pro ſuſtentatione, non debet aliud accipi ad propriam vtilitatem, & recipiens peccat mortaliter. Quia ibi eſt vitium ambitionis, & auaritiæ,

tiæ, occupando ſtipendium pauperum, & proborum virorum. Et quærendo victum aliorum inducunt diminutionem cultus diuini; quod deterius eſt. ita notanter Panor. in c. cùm iamdudum, de præben. & in d. repetitione, §. qui verò. Et de iure nullus Regularis poteſt tenere duos prioratus, tex. in c. cum ſingula: de præben. in vj. & Clem. j. de ſupplen. negligentia prælatorum. Et etiam dico, quòd nemo poteſt poſsidere duo beneficia ſimplicia in vna eccleſia, text. & ibi docto. in c. literas, de conceſsio. præben. & in Clem. ſi iuxta, de præben. † Sed dicunt, quòd ex iuſta 6 cauſa Papa poterit diſpenſare: & cauſa quæ ſit iuſta, & rationabilis, eſt publica vtilitas, vel neceſsitas eccleſiæ, aut nobilitas, ſiue prerogatiua literarũ. Ille enim generalis diſpenſator, ſcilicet Papa, poteſt relaxare rigorem iuris communis, & vni plura conferre beneficia, contemplato bono publico, & ratione ſuadente (vt dixi) & hoc ad inſtar patrisfamilias diſtribuentis, conſiderando conditiones perſonarum, vt in c. de multa, de præben. in fine. Totum tamen debet referri (vt dixi) ad publicum bonum: quia de fideli diſpenſatore loquitur tex. Lucæ xij. Et ne decipiantur nobiles, vel literati credentes, quòd diſpenſetur cum eis principaliter, quia ſunt nobiles, aut literati: nam non diſpenſatur, niſi quia intereſt vniuerſali eccleſiæ, quòd nobiles, aut literati conſtituantur in dignitatibus, præſumitur enim, quòd ab eis multi venient fructus ad populum Chriſtianum. Itaque ſi nobiles, aut literati tot ſuſciperent beneficia, quòd ratione pluralitatis parum, aut nihil proficerent fidelibus, talis diſpenſatio vocaretur diſsipatio. Idẽ eſſet, quando duo tantum ſuſciperent beneficia, & in nullo reſiderent poſtquam ex tali nobilitate, aut literis non redundat vtilitas eccleſiæ, & ſtatui religionis, immò damnum; ſi viuunt ex altari, & non ſeruiunt altari. Nam quid debet eccleſia Dei nobilium vanitati, vt patrimonio Ieſu Chriſti, quod flagellis, & ſanguinis effuſione quæſiuit, eorum alat accipitres, educet canes, ſaginet equos? Quid nempe debere poteſt pluribus alijs ruſticorum filijs, qui illicitis medijs plura occupant beneficia? quid deniq; eccleſia mater quantumuis peritiſsimis, ac literatiſsimis vi-

que in tali caſu non erit tutus quoad Deum, is, cum quo diſpenſatur, vt per Panorm. in c. extirpandæ, §. qui verò. & in d.c. de multa, & in c. per venerabilem, qui filij ſint legit. & notatur in c. conſequens, xj. q. iij. tenet Anto. in d.c. de multa; & ibi Anchar. Cardi. Ioan. And Henri. Et quia aliqui dubitant, ſi quis poteſt de iure communi poſsidere duo beneficia ſimplicia in diuerſis locis de ſtricto iuris rigore? dico, quòd non, per prædicta: nec eſt in iure fundamentum validum, quod poſsit tenere duos titulos vniformes: quia ſicut qui altari ſeruit, de altari viuere debet, ita per locum a conuerſis, qui de altari viuit, altari debet ſeruire (vt diximus.) Et decimæ ſunt purè ſpirituales ratione finis, & obiecti, quia connexæ ſunt officio eccleſiaſtico: quoniam Dominus ordinauit, eos, qui Euangelium enuntiant, de Euangelio viuere. Et beneficium eccleſiaſticum eſt ius recipiendi ſuſtentationem ratione officij, & ſeruitij, non aliter. quia ſicut dignus eſt operarius mercede ſua, vel cibo ſuo, Matth. x. & Luc. x. ſic, vt dixi, qui non laborat, non manducabit. Ideo beneficium eccleſiaſticum eſt de iure diuino, quia dignus eſt operarius mercede ſua, dixit Dominus, vt dixi, Matt. x. Luc. x. Et vnuſquiſq; titulus beneficij requirit reſidentiam, & ſeruitium, vt probatur in c. j. de celebra. Miſſar. & in c. fina. de reſcript. li. vj. quia, vt ibi dicunt docto. beneficium datur propter officium. & notant docto. in c. relatum, & in c. pen. de cler. non reſiden. etiam per totum titulum. Dato hoc pro conſtanti, impoſsibile eſt reſidere, & reſidendo ſeruire in duobus locis: quia eſt contra principium naturale, vt patet ad ſenſum. probatur in c. ſanctorum. lxx. diſtinct. vbi pluralitas beneficiorum prohibita eſt per hæc verba: Omnino autem in duabus eccleſijs aliquem intitulare non liceat. Hoc etiam improbat Toletanum Concilium, vt in c. vnio. x. q. iij. vbi dicitur: Sed & hoc neceſſarium inſtituere duximus, vt plures eccleſiæ vni nunquã committantur preſbytero: quia ſolus per ſingulas eccleſias nec officium valet perſoluere, nec rebus earum curã impendere. Confirmatur hoc, notãdo verba Iuſtiniani in l. nemo, C. de aſſeſſori. dum dicit: Nec enim facilè credendũ, duabus neceſſarijs

rebus vnum ſufficere. & etiam probatur in c. quia in tantum, & in c. cùm non ignores, de præben. Et quòd dictum eſt, etiam ratione fundatur, quia ius reprobat inhabiles, text. in c. ij. de inſtitut. cum ſimili, & in c. ſuper inordinata, de præben. nec eſt inhabilis, ſi ius non inhabilitat. Ergo impoſsibile eſt de iure communi tenere duo beneficia, & quem intitulari in pluribus titulis eccleſiaſticis. ita Panor. allegando Innocen. in c. clericus, de cler. non reſidenti. Et miniſtri iuxta facultatem eccleſiæ inſtituuntur, c. j. & ij. de inſtitu. c. cum. M. de conſti. Debet ergo titulus ad victum honeſtum, & neceſſarium miniſtri ſufficere: et ſi illud ſufficiat, non quærat multiplicationem titulorum: quia tunc quærit victum aliorum miniſtrorum, & quærit diminutionem cultus diuini: & hæc omnia abhorrent iura. & hoc adde ad ea, quæ diximus in c. vj. ſuprà in iſto Speculo, vbi diximus, quòd tam Epiſcopi, quàm clerici, ſunt tantum vſuarij. Ideo optimum eſſet, quòd iudices ſpirituales perpenderent contenta in iſto capitulo, cùm confiteatur perſonæ eccleſiaſticæ fruẽtes redditibus, & patrimonio Chriſti: quia ſacerdoti viuere de altari permiſſum eſt, non luxuriari. Ita Panor. in c. fina. de peculio cleri. & ibi refert
9 Archidia. dicentem: † Si beneficiatus expendit de redditibus eccleſiæ voluptuoſè, tenetur ad reſtitutionem. quod nota benè. Et eccleſia habet ius vendicandi omnia quęſita de bonis eccleſiæ poſt mortem clerici. Habent ergo Epiſcopi, & clerici liberam adminiſtrationem ad diſpenſationem fructuum beneficij in benè diſpenſando, vt per Panor. in c. cùm eſſes, de teſtamen. Itaque ego crederem, opinionem Archidiaconi veriſsimam, quam ponit in c. ſtatutum, §. aſſeſſorem, de reſcript. in vj. quæ habet, quòd clericus nõ eſt vſufructuarius. & videtur hoc ſentire Inno. de æta. & qual. c. indecorum. Et vide Ioan. de Lignano in ſuo elegantiſsimo tractatu de pluralitate benefi. vbi multa o-
10 ptima dixit. † Reſidentia eſt de iure diuino, vt dixi in c. lxvj. infrà in iſto Speculo. & in c. ſingula, lxxxix. diſtinct. dicitur: Vni ipſi duo non committantur officia: ſicut enim varietas membrorum per diuerſa officia & robur corporis ſeruat & pulchritudinem repræſentat; ita varietas

per-

perſonarum per diuerſa nihilominus diſtributa officia, & fortitudinem, & venuſtatem ſanctæ ecclesiæ Dei manifeſtat. Et ſicut indecorum eſt in corpore humano, vt alterũ membrum alterius fungatur officio; ita nimirum noxiũ, ſimulque turpiſsimum eſt, ſi ſingula eorum myſteria perſonis totidem non fuerint diſtributa, vt Gregor. ſcribit omnibus Epiſcopis in d. c. ſingula. & vide in c. ad hoc etiã, xcix. diſtinct. vbi dicitur, quod graduum, & ordinum diſtributio eccleſiæ vnitatem conſeruat, ideo non vni perſonæ plura committenda ſunt. Et legitur in Leu. c. xviij. Solis filijs Leui pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis, dedi omnes decimas filiorum Iſraelis in poſſeſsionem, & ſolis filijs Leui in tabernaculo ſeruientibus, & portantibus peccata populi.

De pluralitate beneficiorum ſcribere volui, licet noſtris temporibus infelicibus non modo non iudicatur criminoſum, verùm is ſapientior habetur, maiorique dignus honore, qui plura beneficia aggregare, & acquirere ſciuerit; licet hoc pernitioſiſsimum Chriſtianæ Reipublicæ, eccleſiæque vniuerſalis ſtatui, animarumque ſaluti fore cenſeo, idque rationi naturali obuiare, ac ſaluti eccleſiæ, conſtitutionibusque, plurimumque ſanctorum Doctorum opinionibus contradicere. Quid enim rationi naturali aduerſum magis, quàm quòd vnus, & idem homo varia eccleſiæ ſtipendia in varijs, & diſtantibus ſæpè locis, & quibus varia incumbunt onera, in ſe ipſum ſuſcipiat? Quæ eſt enim humana reſpublica, quæ ſuos iudices, rectores, tabelliones, & alios officiales ſtipendijs in abſentia frui, & vagari permittat? Sola domus Dei, eccleſia ſancta, tali inordinatione ſuo priuatur miniſterio, ac debitis fraudatur obſequijs. Et aduertat quæſo religio audientium, quia vltra opiniones grauium, & ſingularium virorum, & vltra ſtatuta, & decreta ſanctorum Patrum, in iſta materia miracula quædam referuntur, vt dixi in c. ſexto, quæ quidem à Chriſtiano viro non contemnenda ſunt. Nec enim ſalus æterna propter delicatiorem victum, & ornatiorem veſtitum, ſeu ampliorem familiam poſtponenda eſt. Relicta igitur animæ pœna ſupremo iudici mor-

11 tuorum, atque viuorum, † pœna, quę ſe offert in foro contentioſo, eſt, quòd habens plura beneficia, quamuis ſimplicia, quorum vnum ſufficit per ſe ad vitam beneficiati, poteſt legitimè altero priuari, c. conquerente, de cler. non reſiden. ſecundum Abbat. ibi, & nunquam eſt obliuioni tradendum. Et pro hoc vide bonam gloſſ. in c. dudum, ij. in verbo, intitulatam, de electio. quæ dicit, ſine peccato mortali non poteſt quis tenere plura beneficia, quando alterum per ſe ſufficit. Tu limita, vt notatur per Inno. in c. cùm iamdudū, de pręben. niſi fuerint ipſi collata non ratione ſui, ſed propter vtilitatem eccleſiæ; vt quia eſt homo induſtrioſus, bonæ famæ, & conſcientiæ. An autem excuſetur propter aliquam cauſam? credo, quòd non, quoad Deum, ſi fructus beneficiorum conuertit in cauſam non piam. ita Abbas in d. c. conquerente. & vide eundem Abbat. in c. de multa, de præben. & vide ſuprà in titulo de horis canonicis, vbi optima videbis. Dixi ſuperius, quòd beneficium eccleſiaſticum eſt de iure diuino, & verum eſt. Et Papa diuiſit bona eccleſiaſtica, & ordinauit titulos; ſed ordinauit, quia Dominus ordinauit, eos, qui Euangelium enunciant, de Euangelio viuere, vt dixi. Ideo eſt ſimonia vendere titulum beneficij. Item in c. de multa, de præben. ſtatutum fuit per iſta verba, Quicunq; receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, ſi prius aliud beneficium habeat, eo ſit ipſo iure priuatus: & ſi forte illud retinere contenderit, etiam alio ſpolietur. Et vlterius decernit text. idem eſſe in perſonatibus. Fuit etiam extenta pœna iſta per iura Sexti, & Clementinarum, primo ad regulares dignitates, vt in c. cùm ſingula, de præben. in vj. ſecundò, ad prioratus, vt in Clemen. j. de ſupplen. neg. prælat. Itē ad vicarias perpetuas eccleſiarum parochialium, vt in Clemen. vna, de officio vicarij. Et ſi alicui conferantur duo curata ſimul, & ſemel, tunc datur ſibi optio, ſecundum Abb. ibi, licet alij tenuerint, quòd non valeat collatio. Pœna verò iſta vacationis beneficij non vendicat ſibi locum, niſi poſt habitam poſſeſsionem pacificam ſecundi beneficij. Sed hæc pœna dicti cap. de multa, nouiſsimè aucta eſt per Ioannem xxij. in extrauaganti,

Exe-

Execrabilis, ſub tit. de præben. in §. qui verò. Et quod durius eſt, reputatur inhabilis ad ſacros ordines ſuſcipiẽdos, & ad habendum quodcunque beneficium eccleſiaſticum; quas duas pœnas inhabilitatis ad ordines ſacros, & ad beneficiũ incurrit ipſo facto. Ideo ne deſpiciant Abbates noſtri temporis, quia multum errant habentes iſtas eccleſias in commendam, ſeu gubernationem, qui debent tenere eccleſias illas in priori ſtatu, nec diminuere cultum diuinum ſolitum. & ex fructibus ſuperextantibus, deductis expenſis pro ſtatu ſolito, debent ſuſtentari. ad hoc vide Inno. in c. paſtoralis, de priuileg. vbi dicit, quòd ſi religioſis conceditur aliqua eccleſia, vt conuertant fructus illius in proprios vſus, intelligitur conceſsio facta modo prædicto, vt ſcilicet eccleſiam teneant in priori ſtatu: quia non eſt veriſimile, quòd Papa fecerit conceſsionem in præiudicium diuini cultus. Fortius ergo prædicta interpretatio debet habere locum, quando eccleſia conceditur Cardinali, vel alteri in commendam, vel gubernationẽ, vt prædixi. ita Panorm. in c. querelam, de electione, & ex ſupradictis in iſto capitulo bene fundatur. Et de pluralitate beneficiorum vide fratrem Dominicum de Soto in illo ſuo doctiſsimo libro de iuſti. & iure, folio 262. colum. iij. Et de plural. benefi. vide Cardi. in Clemen. gratiæ, de reſcrip. vbi multa dixit, & vide Marianum in ſua repetitione, in c. de multa, de præben. & vide Felin. in c. dilectus, j. de ſimo. Et de iſta materia dixi multa in libro de generali cõcilio indicendo iam in lucem edito anno Domini 1544. Et de pluralitate benefi. vide Cardina. ſancti Sixti in c. ſanctorum, lxx. diſtinct. & ibi etiam dixit multa circa reſidentiam perſonalem. Et de pluralitate benefi. vide eundem Cardina. in c. ſingula, lxxxix. diſt. vbi dicit, quòd habere ſimul plura beneficia, quorum vnum ſufficit, eſt illicitum prohibitione iuris communis, & diximus etiam ſuprà in iſto c. Ex quibus omnibus patet, quòd tam iure naturali, quàm humano ſit prohibitum, plura ſimul habere beneficia, aut officia, vt iam latè diximus. Sed nihilominus propter aliquas particulares circunſtantias interuenientes, aut ex parte beneficiorum, aut ex parte eccleſiarũ, aut ex parte per-

te perſonarum poteſt contingere, quod bonum ſit, vnum habere plura beneficia, & ſit licitum, & honeſtum, & maximè cùm per eum, qui præeſt, & habet huiuſmodi circumſtantias ponderare, cuiuſmodi eſt Papa, diſpenſatur: nam habere plura beneficia ſimul, licet abſolute ſit malum, non tamen eſt ſimpliciter malum, & ſecundum ſe malum, vt in nullo caſu poſsit benè fieri: quia non tollitur finis. poteſt enim beneficiatus doctus, vel nobilis perſona eminens miniſtrare per ſe, vt ſuperius diximus authoritate Papæ, dummodo iuſta ex cauſa fiat: & non eſt acceptio perſonarum, ſi non ſeruentur æqualia in perſonis æqualibus. Vnde quando conditio alicuius perſonæ requirit, vt rationabiliter aliquid in eo obſeruetur, non eſt perſonarum acceptio, ſi ſibi ſpecialis aliqua gratia fiat. Sed diſpen-
12 ſatio non fiat paſsim, & indiſcretè, † quoniam olim in curis, & dignitatibus diſpenſabant Epiſcopi: ſed hoc mutatum fuit propter indiſcretas, & ſtultas diſpenſationes Epiſcoporum. Vnde nec Papa debet diſpenſare, niſi hoc iuſta ratio poſtulet. Vnde Bernardus ij. lib. de conſide. ad Augenium, ipſum alloquens inter cætera ait: Non ſum tam rudis, vt ignorem poſitos vos diſpenſatores, ſed in ædificationem, non in deſtructionem. Vbi neceſsitas vrget, excuſabilis diſpenſatio eſt: vbi vtilitas prouocat, diſpenſatio laudabilis eſt: vtilitas, dico, communis, nō propria. Nanque nihil horum eſt non planè fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſsipatio eſt. Hæc Bernardus. Itaque diſpenſatio facta in pluralitate beneficiorum ſine cauſa iuſta non excuſat eum, cum quo fit diſpenſatio quoad Deum, vt per Cardi. ſancti Sixti in d. c. ſingula, vbi multa dixit. Et de iure etiam diuino, vt dixi in iſto capitulo, eſt reſidentia ſa-
13 cerdotij: † & de nouo dico, quod reſidentia eſt de iure diuino; quia Dominus ordinauit, eos, qui Euangelium enuntiant, de Euangelio viuere: quia dignus eſt operarius mercede ſua, vel cibo ſuo, Matth. x. & Luc. x. & Apoſto. dixit: Qui non laborat, non manducet. Itaque reſidenti debentur fructus de iure diuino, & non reſidenti ſine maxima, & neceſſaria cauſa nihil debetur: & habens pluralitatem beneficiorum non poteſt reſidere, vt dixi ſuprà, & fru-

ctus

ctus non debentur, niſi reſidenti, & ſeruienti. Ideo ex ſuperius dictis in iſto c. conſtat, prohibitam eſſe de iure diuino pluralitatem beneficiorum. Conſiderate benè, & quòd beneficium eccleſiaſticum eſt ius recipiendi ſuſtentationem ratione officij, & ſeruitij; quia dignus eſt, vt dixi, operarius mercede ſua. Itaque beneficia eccleſiaſtica ſunt de iure diuino, vt multoties dixi, & Papa conſtituit dignitates, & diuiſionem, vt hodie ſunt, ſed Dominus, vt iam dixi, ordinauit, eos, qui Euangelium enuntiant, de Euangelio viuere: & dedit Leuitis decimas, qui in ſacrario miniſtrabant: vt qui altari ſeruit, de altari viuat, vt pluries diximus, & videbis c. lxvj. infrà in iſto Speculo.

† Prælatus eccleſiæ an poſsit licitè conferre beneficia, 14
aut officia eccleſiæ conſanguineis, & amicis, quamuis idoneis, magis idoneis poſtpoſitis? dic ſecundum Thom. quodlibe. iiij. Aut conſanguineus prælati, & amicus eſt æquè idoneus, ſicut alius extraneus; aut minus idoneus. Si æquè idoneus, ſit iſta concluſio: quòd prælatus poteſt ſuũ conſanguineum, aut amicum præferre. probatur ſecundũ ordinem rectum charitatis. Homo plus debet diligere ſibi magis coniunctos, ſed his, quos magis ex charitate diligimus, magis debemus prouidere, vnde eorum meritum creſcat. Cùm igitur ex bona eccleſiæ diſpenſatione, ſiue adminiſtratione creſcat meritum benè adminiſtrantis, videtur, quòd prælatus magis debeat ſuis, quam extraneis, cæteris paribus, prouidere. Dicit ſanctus Thom. hoc eſſe verum, niſi forte ex hoc ſcandalum oriatur, vel aliqui exinde malum exemplum accipiant, vt probabiliter præſumi poſsit, quòd alij prælati hoc exemplo inducantur ad dandum ſuis conſanguineis, etiam minus dignis. Patet etiam veritas præfatæ concluſionis ideo, quia ex quo nihil deperit vtilitati eccleſiæ prouidendo ſic conſanguineo, cùm æquè idoneo prouideatur; licitum eſt circa hominis prouiſionem etiam amori naturali ſatisfacere, qui non eſt contrarius charitati, ſed magis charitate conformatur. Et hoc ſignificatur Geneſ. xlvij. vbi Pharao dicit ad Ioſeph: De fratribus tuis, ſi noſti eos viros induſtrios, conſtitue eos magiſtros pecorum meorum. Si verò conſanguineus præ-

prælati ſit minus idoneus, tunc eſt concluſio, quòd prælatus non debet eum præficere ad curam eccleſiæ, poſtpoſito meliori. Et hanc concluſionem probat S. Tho. duplici ratione. Primo quidem, quia videtur eſſe contra fidelitatem, quam in bono diſpẽſatore Deus requirit. Non enim fideliter faceret negotium alicuius domini, qui poſſet rem eius meliorare, ſi hoc prætermitteret, vt ſuis cõſanguineis ſatisfaceret. Secundo, quia hoc videtur ad perſonarũ acceptionem pertinere, quæ conſiſtit in hoc, quòd aliquis accipit perſonam, quæ non facit ad negotium: ſicut ſi aliquis daret ſententiã pro aliquo, quia diues eſt, & non quia iuſtitiam habet; quæ eſt conditio faciens ad negotium. Eſſe autem conſanguineum non aliqua conditio eſt pertinens ad curam eccleſiæ, quę non obtinetur iure ſanguinis, ſed diuino munere. Eſſet autem conditio faciens ad negotium circa diſpenſationem patrimonialium bonorũ. Vnde ſi Epiſcopus de patrimonialibus bonis magis prouideat ſuo conſanguineo minus idoneo, non eſt acceptio perſonarum. Sed ſi ratione conſanguinitatis magis prouideat ei de patrimonio Chriſti, non caret vitio acceptionis perſonarum, quam Auguſt. dicit in eccleſiarum gradibus diſpenſandis interuenire, exponens illud Iac. ij. Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti. D. Hieronymus etiam dicit, vt habetur viij. q. j. in c. Moyſes; Extraneus ex alia tribu à Moyſe eligitur, vt ſignificaret principatũ in populos non ſanguini deferendum eſſe, ſed vitæ; at nunc cernimus plurimos hanc rem beneficio facere, vt non quærant in eccleſia columnas erigere, quos plus cognoſcant eccleſiæ prodeſſe, ſed quos vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequijs deliniti, vel pro quibus maiorum quiſpiam rogauerit. hæc ille. Sed nota, vt alias dixi, quòd Ambroſius in lib. de officijs, tranſſumptiuè in c. eſt probanda, lxxxvj. diſt. dicit: Proximos ſeminis tui ne deſpicias, ſi egere cognoſcas; melius eſt enim, vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab alijs ſumptum depoſcere, non tamen, vt illi ditiores fieri velint, ex eo, quod tu potes conferre inopibus, de hoc vide in ſermone Epiſcopali. §. de eleemoſyna, infrà in hoc Speculo. Mortale autẽ peccatum

catum in huiuſmodi pluralitate interuenit, quando non propter rationabilem cauſam obtinet quis multa beneficia, quia vnus occupat loca multorum, alij autem eſuriunt: itaq; eſt notabile damnum clericorum benè meritorum in illis partibus, vbi ſunt hæc beneficia, quia deberet ex his beneficijs & honorari, & paſci. Nec excuſatur peccatum mortale propter diſpenſationem Papæ, vt dixi, ſine rationabili cauſa: quoniam diſpenſatio Papæ cadit ſuper ius poſitiuum, & non ſuper ius diuinum, aut mortale: pluralitas autem beneficiorum ſine rationabili cauſa eſt contra ius diuinum, & mortale, quo communia eccleſiæ bona diſtribui iuſtè debent partibus eccleſiæ. Nec obſtat, quòd beneficiòla plura dicuntur licitè dari vni: quia beneficiũ adeò tenue, quod non ſufficit ad ſuſtentandũ miniſtrum, non eſt beneficium niſi imperfectè: & ideò de his minimis fit, vt melius fieri poteſt. Propterea qui hæc paruipendit, quia ſic cõmuniter à multis fit, & quia forte Papa diſsipando diſpoſuit, non eſt abſoluendus. ita doctiſsimus Caietanus in ſua Summa, folio 45. in libro meo. vbi dicit etiam: Peccatum quoq; eſt beneficij eccleſiaſtici prouentus malè expendere, vt ſi inde ditat propinquos, aut in pompis, & luxibus expendit; quia non dominus, ſed diſpenſator eſt; & debet primo ſui, deinde eccleſiæ, & propinquorum indigentium curam gerere, non vt diuites fiant, ſed ne indigeant, & ibi in folio 42. dicit: In beneficio de iure requirente reſidentiam peccatum eſt ſine rationabili cauſa non reſidere, pro quanto damnum infert animarum; infert enim contrarium naturali iuſtitiæ, qua tenetur ipſemet ex ſuſcepto officio gerere ouium Chriſti curã, quæ ſine reſidentia non poteſt haberi, vt debet. eſt etiam contra debitã charitatem Chriſti. Nam amor eius non eſt apud eum, qui paruipendit, quæ maxima ſunt Chriſti, ſalutem animarũ ſibi commiſſarum. Excuſare tamen poteſt abſentiam ſine rationabili cauſa à mortali imperfectio actus, vel propter paruitatem damni, vel propter paruitatem temporis, & ſi quid eſt huiuſmodi. Hæc ille. Et in interrogationibus præambulis confeſſor diligenter interrogabit eccleſiaſticos, ſi prudens eſt in ſacramento pœnitentiæ, eccle-

eccleſiaſticos dico, qui deteſtabilem abuſum habent poſſidendi plura beneficia abſque rationabili cauſa, confidentes in bullis ſcriptis. Et prædicendum eſt eis, Prouide primum, vt ſit tuta conſcientia tua, & hoc, vt dixi, in interrogationibus præambulis ad confeſsionem, ante confeſsionem. Et hoc, vt non poſsit pœnitens conqueri dicendo; tu voluiſti audire, & ſcire facta mea. Ita Caietanus in Summa, folio 382.

DE IMMVNITATE, ET LIBERTATE eccleſiaſtica. Cap. XXXV.

SVMMARIVM.

1 *Clerici à iuriſdictione laicorum de iure diuino exempti ſunt.*

2 *Nulla dignitas ſæcularis ſimilis eſt ſacerdotio.*

3 *Clericus mendicare non debet.*

4 *Clericorum alij coniugati ſunt, alij non.*

5 *De omnibus eccleſiarum, & clericorum priuilegijs, remiſsiuè.*

6 *Enormia delicta quæ, & quot ſint.*

7 *Immunitas eccleſiaſtica quæ ſit.*

8 *De proprio patrimonio non tenetur aliquas gabellas, vel pedagia ſoluere.*

9 *An teneatur eccleſia pro poſſeſsionibus ſibi collatis ſoluere collectas, ſeu alia onera, quæ ante collationem ſoluebantur.*

10 *Clericus habens communia cum fratre laico an ſoluere teneatur collectas, & ſimilia.*

11 *Quædam priuilegia à Deo conceſſa ſunt, quædam ab homine.*

12 *Priuilegia multa ſunt à Papa conceſſa: item & ab Imperatore.*

13 *Caſus, in quibus inijcientes manus in clericum, non incurrunt excommunicationis pœnam.*

14 *Epiſcopus clericum ſuum repetere poteſt, vbi ab alio detinetur.*

15 *Detinens clericum incidit in ſacrilegij crimen.*

16 Cle-

16 *Clericalis habitus in duobus conſiſtit.*
17 *Ordo, ſiue clericatus quomodo probetur.*
18 *Clericus ſeditionem, & guerram in populo faciens, dicitur ſe immiſcere enormitatibus.*
19 *Percutiens clericum ſe defendendo an incidat in excommunicationis pœnam.*
20 *Clericus exercens artem per annum, omne clericale priuilegiũ perdit.*
21 *Munerum quædam perſonalia, quædam patrimonialia, et quædam miſta ſunt.*
22 *Angariæ nomen vnde.*
23 *Quæ dicuntur munera ordinaria, & quæ extraordinaria.*
24 *Muneris patrimonialis appellatione quid contineatur, & de triplici munere merè patrimoniali, & num. 25.*
26 *Eccleſiæ immunes ſunt ab inſcriptionibus erariorum.*
27 *Quælibet poſſeſsio ab antiquo eſt onerata ad ſolutionem tributi Imperatori.*
28 *Imperator tanquam ſubditus, ſuper rebus Deo dicatis ſtatuere non poteſt.*
29 *Munus miſtum quod dicatur.*
30 *Vbicunque tractatur de generali vtilitate clericorum ſimul, & miſtim, clerici tenentur contribuere vna cum laicis, & nume. 33.*
31 *Nulla maior pietas eſt, quàm patriam, debiles, atque pauperes ab hoſtibus defendere.*
32 *Decretorum gloſator Ioan. Andreas, iuris ciuilis autem Bartol. nuncupantur.*
34 *Qui prætextu immunitatis delinquunt, immunitate eccleſiaſtica non gaudent.*
35 *Laicus in eccleſia delinquens à quo iudice puniendus eſt.*
36 *Ex propoſito delinquens maiori pœna affici debet.*
37 *In quantum, ad quid, & ad quos immunitas eccleſiæ, & cœmiterij extendatur, remiſsiuè.*

SAnctiſsimi Epiſcopi in ſuis diœceſibus ad- 1
uertant circa immunitatem clericorum. † Quia clerici ſunt exempti à iuriſdictione laicorum de iure diuino, cùm ſint res ſpirituales,

tuales: eo enim ipſo, quod quis ordinatur in clericum, efficitur res ſacra, & transfertur in ſortem Domini, c. cui portio, xij. quæſt. j. c. quanquam, de cenſibus; in vj. Gen. cap. xlvij. item j. Eſdræ cap. xvij. & c. Imperator, xcvj. diſtinct. vt ibi notatur. Et ſic eo ipſo eximitur à poteſtate iu
2 dicis ſæcularis. † Quinimmo nulla dignitas ſæcularis ſimilis eſt ſacerdotio, vt dicit text. in c. duo, xcvj. diſtinct. Ideo iterum aduertant ſummi Romani Pontifices, & reuerendiſsimi Epiſcopi, quòd hodie vileſcit dignitas clericatus propter numeroſitatē, vt dicit tex. in c. legimus, xciij. diſtinct. Olim autem, quia non omnes indiſtinctè promo-
3 uebantur, erant in maximo honore; † quoniam clericus non debet mendicare, vt in c. diaconi, xciij. diſtinct. vbi litera dicit: Mendicat infelix in plateis clericus, & ſeruili opere mācipatus publicam à quolibet poſcit eleemoſynā; ſolus Epiſcopus incumbit bonis, ſolus vtitur monaſterio, ſolus Epiſcopus vniuerſa vendicat, ſolus occidit vniuer-
4 ſos. † Et clericorum alij ſunt coniugati, alij non coniugati. Et ſciendum eſt, quòd clericus coniugatus cum vna tantum, & virgine, & tonſuram, & habitum deferat clericalem, duplici tantum gaudet priuilegio; immunitatis perſonæ, vt in ipſum manus temerarias, vel violentas inijciēs ipſo facto ſententiā excōmunicationis incurrat, vt in c. ſi quis ſuadente, xvij. q. iiij. Itaque clerici cōiugati nullo gaudent priuilegio clericali vltra duo, quia gaudent priuilegio canonis, ſi quis ſuadente, vt dixi; & gaudent priuilegio fori taliter, quòd ſi deferant tonſuram, & veſtes, non conueniuntur coram iudice ſæculari, vt in c. vno, de clericis coniugatis, libro vj. Sed ſi non deferunt, tunc in nullo gaudent; etiamſi non præceſſerit aliqua admonitio, cùm in eis non ſit neceſſaria, ex quo non tenentur clericaliter viuere. Aliud eſt in clericis non coniugātis, vt in c. ad audientiam, & c. contingit, de ſent. excom. & vide de iſta admonitione, quod dicitur per dominum Antoni. in c. Ioan. de cler. coniug. Et generaliter clerici coniugati nō gaudent de omnibus priuilegijs eccleſiarum, & clericorum. &
5 vide Ioan. Andr. in c. nouerit, de ſent. excom. † Et de omnibus priuilegijs eccleſiarum, & clericorum vide eundem

Ioan.

Ioan.Andr.in d.c.nouerit,de ſent.excomm.vt dixi. Et appellatione clericorum veniunt omnes clerici, etiam conſtituti in ſacris,c.de perſona,in fin.xj.q.j. quia omnes ſunt clerici. Et priuilegium clericale quando nominatur, intelligitur de duplici,ſcilicet immunitatis perſonæ, & fori. quod dic,vt in glo. in Clem.de offi. ordin. quatenus iuncto tex.notat hoc ſingulariſsimè. & vid.c.fin.de vita & honeſt.cler.c.ex parte,de priuil.c contingit,& c.ſi iudex laicus,de ſent.excom.lib.vj. Et priuilegium clericale in multis conſiſtit,l.ij.C.de Epiſc.& cler.& ibi Bald.& docto. & in d.c.j.de cler.coniuga. & in c.quanquam,de cenſib.lib. vj. Itaque clerici non vexentur in perſonis, & rebus, vt in Clem.j.de vita & honeſt.cler. & d.l.ij. & de immunitate eccleſiarum per totum. Et ſi ciuitas,vel laicus aufert ab eccleſia pedagia,& guidagia,vel collectas,puniuntur pœna, de qua in c.non minus,& c.aduerſus,extra.de immun.eccleſ. & vide notanter in Clem.vna,de immunit eccleſ,vbi videbis notabilem text. Sed dicunt docto. quòd prætextu priuilegij nō debet clericis creſcere authoritas delinquendi; reatus enim omnem honorem excludit, l.j.C.vbi ſenato.vel clariſs.authen.qua in prouincia.vbi de crim. agi. opor.quia priuilegium meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate,c.priuilegium,xj.q.iij. ad hoc.c.ſuggeſtum, de deci. Ideo prælati maximè ſoliciti eſſe debent ad caſtigandum delicta,vt in c.quod in dubijs, de pœnis; præcipue enormia. † Et enormia delicta ſola inducunt irregularitatem, vt per Cardi.in Clemen. j.de offi. ordin.& enormia delicta ſunt iſta, homicidium, ſacrilegium,adulterium,falſum teſtimonium,& ſimilia,c.ſi Epiſcopus,l.diſtinct.c.Apoſtolus,lxxxj.diſtinct. vbi dicitur,quod crimē eſt graue; cùm eſt accuſatione, & damnatione digniſsimū. Et quid ſit peccatum, & quid ſit delictum, vide c.peccatum,de pœnit.diſtinct.j.& c.peccatum, de regulis iuris,in vj. Et quid ſit leuis culpa,nota.in c.j. lxviij.diſtin.Et ſi clericus non propulſando,ſed inferendo iniuriam enormem, ſeu ſæua frequenter conſueuit committere, perdit priuilegium canonis,xvij. quæſt.iiij.ſi quis ſuadente: perdit etiam, de ſenten.excommu.c.perpendimus, & vide Cardi. 6

in d.

in d.Clemen.j. Sed quia ſæpè quærimus, & dubitamus de clericis relinquentibus habitum,& tonſurá,& delinquentibus,vel facientibus contrarium ordini clericali,ad dubitationem tollendam omnium decretalium, ſic diſtingue ſecundum Ioan.Andr.in ſua quæſt.Aut clericus clericaliter ducit vitam ſuam, aut non: & ſi quidem viuit clericaliter, & delinquit in habitu, quocúnque modo, & qualitercunque,non amittit priuilegium, nec poteſt capi,detineri, vel puniri per iudicem ſæcularem, & percutiens eum,vel capiens incidit in canonem latæ ſententiæ, xvij. q.iiij. c. ſi quis ſuadente. & in hoc caſu loquitur c. ſi quis ab homine,de iudi. quod apparet ex verbis ipſius cap.quę dicunt, ipſum eſſe clericum, & in ordinibus conſtitutum aſſertiuè: & hoc niſi fuerit incorrigibilis, & fuerit depoſitus per iudicem eccleſiaſticum, & traditus poſtea curiæ ſæculari, vt ibi dicitur. Si verò clericus non viuit clericaliter, diſtingue; aut portat tonſuram, & habitum, tamen vadit negotiando, vel tenet tabernam, vel ſtat ad aliquam ſtationem,& ad faciendum aliquam mercaturam; & tunc non perdit priuilegium clericale, niſi poſt trinam admonitionem. Et in hoc caſu loquitur c.fina. extra,de vita, & honeſt.cler. & apparet id qualiter in d.c. quidam clerici, &c.& ita ponit aſſertiuè, & poſtea dicit in negotiationum ſuarum quæſtionibus. per quod apparet, quòd loquitur, quando clericus mercatur, & negotiatur cauſa lucri, & quæſtus. Si verò accipit ſecundam vxorem, vel viduam, vel facit ſe militem, tunc ex toto amittit priuilegium clericale; quia in talibus non cadit character ordinis clericalis,vt lxxxiiij.diſtinct.c.quiſquis, & extr.de bigamis, c. ij.& iij. Si verò accepit vxorem vnicam,& virginem,tunc portando habitum, & coronam, & clericaliter viuendo, non perdit priuilegium clericale, vt extra,de vita, & hon. cler.c.clericus. Si accepit vxorem, & reliquit habitũ clericalem,perdit priuilegium,vt extra,de cleri.coniugat. c. pen. & c. Ioannes. & ibi not. Si verò non coniugatus, & nõ portat veſtes, nec habitum, nec tonſuram clericalem, & facit aliquid contrariũ ordini clericali, vel delinquit, tunc diſtingue; Aut leuiter delinquit, vel aliquid facit contra

contra regulám ordiniſ clericalis, vt quia portat arma, vel ludit ad tabulas in vijs, vel mutuat ad ludum, & vadit venando: & tunc ſi aliquis ignorans eum clericum committat in eum, non incidit in pœnam canonis, ſi quis ſuadente, ipſum percutiendo, vel feriendo. ſecus ſi ſcienter, vt extra, de ſentent. excomm. c. ſacro, il ij. & hoc, niſi poſt trinam monitionem; quia tunc perdit omne priuilegium, extrà, dè ſentent. excommun. c. in audientia. vbi dicitur, quòd portabat arma relicto habitu, & tonſura clericali. & in c. ſi contingat, dicitur, quòd delinquit ſæculari luxu. & ita quodammodo non delinquit leuitatis cauſa, ſeu modicè. Per quæ apparet, quòd in ipſis capitulis loquitur, quando leuiter delinquit, vel modicè. Si verò relinquit habitum, & tonſuram, & immiſceat ſe enormitatibus, vel ſæua exerceat, & in iſtis perſeueret, ita quòd hæc faciendo fuerit deprehenſus per iudicem ſæcularem, vel offenſus fuerit per alium; tunc nullo gaudet priuilegio, vel beneficio, & in his caſibus loquitur extra de apoſtatis, c. j. & c. priuilegijs, & de exceſs. præla. c. ex parte, circa fin. & c. perpendimus. Et eſt ratio manifeſta: quia cùm elegerit vitam ſæcularem, ipſius vita debet ſubijci diſciplinæ, iuxta illud; Dignum eſt, vt qui cum alijs ſimilem vitam ſuſcipiunt, ſimilem in legibus ſentiant diſciplinam, vt extra de ſta. mo. c. recolentes. & per hoc reducentur ad concordiam, gloſ. Inno. Bar. & aliorum doctorum dicta. † Et notabimus, 7
quòd immunitas eccleſiaſtica eſt libertas, ſeu exemptio eccleſię in perſonis, & rebus, ac iuribus eccleſiaſticis quibuſcunque. Sciendum eſt etiam, quòd priuilegia conceſſa ſuper libertate eccleſiæ poſſunt tripliciter diſtingui; primò, reſpectu formalitatis, qui eſt attendēdus, vt in c. porrò, de priuil. ſecundò, reſpectu eius, cui conceduntur. tertiò, reſpectu concedentis. Iuxta primum modum quædam ſunt priuilegia perſonalia, quædam realia. i. quædam concernunt perſonas clericorum, quędam res, ſeu iura clericorũ, & eccleſiarum. hanc diſtinctionem facit glo. in c. vnico, de biga. lib. vj. in verſi. priuilegio. Et de priuilegio perſonarum vide c. ſi quis ſuadente, xvij. q. iiij. De priuilegio rerũ exemplificat d. gloſ. per l. j. & ij. & l. generaliter, C. de

Epiſco.& cler.& de vita & honeſt.cler.c.fin.in quibus priuilegiantur clerici maximè reſpectu munerum, ſeu onerum. Quibus autem muneribus obligentur, & in quibus non, plenè diſtinguit Inno.in c.non minus,de immun.eccleſiarum. & Guidus de monte Laudo in Clem.j. de vita, & honeſt. cler. Sed clericus, qui tertio monitus à negotiationibus ſæcularibus non abſtinet,interim perdit, quoad bona,priuilegium clericale,tex.in d.c.fin.de vita,& honeſt. cler. Et ibi notatur, quòd quemadmodum clericus non tenetur aliquid ſoluere pro facultatibus eccleſiæ, ita
8 nec pro facultatibus proprijs. Ex quo infertur, † quòd de proprio patrimonio clericus non tenetur ſoluere aliquas gabellas,vel aliqua pedagia, Clemen præſenti,de cenſi.& c.quanquam,eod.tit.lib.vj. Idem dic, ſi aliquid donatur, vel requiritur eccleſiæ. Et idem puto, ſi donatio fiat clerico,dicit Panor.in d.c.fin.Itaque ex his habes caſum valdè generalem, in quo bona clericorum gaudent eodem priuilegio cum bonis eccleſiæ, ſed clericus nō gaudet immunitate in his,quæ deferuntur cauſa negotiandi, text.& ibi Phil.Franc.in c.quanquã,de cenſi lib.vj. text.in Clemen.iij. de cenſi.& ibi docto. Spec.in tit.de immun.eccleſiaſt.§.fin. Et ſi eſſet quæſtio inter clericum, & publicanũ de rebus,quæ portantur, an deferantur cauſa negotiandi, vel non,vide Barto.in l.licitatio,§.mercatores,ff.de publi. Ancha.Phil Fran.in d.c.quanquam,de immun. eccleſ. in vj. Et quod dixi de tertia monitione, dic, quod non ſufficit vnum peremptorium,quia agitur ad pœnam. Panor.in d.c.fin. Sed clerici coniugati non gaudent priuilegio in
9 facultatib. vt iam dixi. Eccleſia † an teneatur ſoluere collectas,ſeu alia onera pro poſſeſsionibus ei collatis,pro quibus antequàm ad eccleſiam perueniſſent, ſoluebãtur talia onera;dic poſt multas opiniones,& iſta eſt verior,quòd aut illa bona habebant onus perpetuum annexum,& inuariabile,& tunc tranſeunt ad clericos cum oneribus ſuis. facit Clemen. præſenti, de cenſib. & quod ibi notatur; aut onus tale eſt, vt ſunt iſtæ deſcriptiones, & æſtimationes, quæ fiunt hodie (quia æſtimantur bona cuiuſcunque, vt ſoluant plus, vel minus ſecundum impoſitionem collectæ)

ctæ) & ad iſta onera non tenetur eccleſia, nec clerici: quia
non poteſt dici, quòd hoc ſit onus annexum poſſeſsionibus, cùm non ſit perpetuum, ſed variabile, & quandoque
imponitur perſonæ pro rebus. Si ergo perueniunt ad eccleſiam, debent cenſeri iure eccleſiaſtico, pro hoc eſt bonus text. in c. vnico, de iure patronatus, in vj. & ibi Panor.
in c. fin. de vita & honeſtate cleri. † Et quid ſi clericus ha- 10
beat communia cum fratre laico, nunquid teneatur ſoluere? De hac, & ſimilibus quæſtionibus vide Speculat. in titulo de clericis coniugatis. & vide Barto. in l. reſcripto, ff. de muner. & honor. vbi ponit aliquas practicas efficiendi bona ſæcularia; vt ſic effecta tranſeant ad clericos; cuius dicta non placent Panormitano, maximè propter fraudem, ita Panorm. in d. c. fin. Sed vide priuilegia conceſſa clericis ab Imperatore in l. j. C. de ſacroſanctis eccleſijs. Et quædam ſunt priuilegia, quæ conceſſa ſunt toti eccleſiæ, vt priuilegium fori clericorum, & canonis, ſi quis ſuadente; & aliqua alia, de quibus infrà dicemus. Quædam ſunt priuilegia ſpecialia, vt alicuius ordinis, vt de reſcript. c. cum ordinem; vel vni eccleſiæ conceſſa, vt in c. auditis, de præſcriptio. & c. veniens. & de deci. c. dudum, & c. ij.
de decimis. in vj. † Item quædam priuilegia ſunt conceſſa 11
à Deo, quædam ab homine: priuilegia conceſſa à Deo ſunt quàmplura, ſed principaliter tria. Primum eſt illud, ex quo tota poteſtas eccleſiaſtica dependet, & cauſata eſt, ſicut illud: Quodcunque ligaueris, &c. c. quodcunque, xxiiij. quæſt. j. & de transla. c. j. & dixi ſuprà in iſto Speculo in c. j. & ij. & iij. & per Papam habet poteſtatem decidendi, & interpretandi omnia dubia iuris etiam ciuilis, c. per venerabilem, qui filij ſint legitimi, verſi. rationibus. Secundum eſt priuilegium de decimis, & oblationibus dandis clericis, c. reuertimini. xvj. quæſt. j. c. tua, de decimis, ij. & notatur plenè in c. à nobis, eodem titu. Tertium eſt priuilegiũ, quod habet eccleſia, vt adminiſtret ſola. i. ſine laicis res ſuas, c. ſi Imperator, xcvj. diſtinct. de rebus eccleſię non alienan. c. fin. Et hinc eccleſia ſola de ſpiritualibus, & non Imperator ius concedere, & aliter diſponere poteſt, c. denique, xcvj. diſt. & c. cùm ad verum. Multa ſunt & alia

priuilegia conceſſa eccleſijs à Deo, quæ patent in nouo, & veteri teſtamẽto, vt dicit Innocen. in c. nouerit, de ſenten. excommun. De priuilegijs autem eccleſiæ conceſsis ab homine, dic, quòd quædam à principe, quædam ab inferioribus. De primis quædam conceduntur à Papa, quædã ab Imperatore. De conceſsis à Papa eſt priuilegium canonis, ſi quis ſuadente, xvij. quæſt. iiij. de his etiam eſt priuilegium ſuper legatis ad pias cauſas probandis per duos teſtes, vt in c. relatum, de teſtamen. & quod ibi notatur. & notabis, quod text. in d. c. relatũ, dicit indiſtincte, quòd cauſa ſuper talibus relictis pertinet ad forum eccleſiæ.

12 † Multa alia ſunt priuilegia à Papa conceſſa, vt illud; Ne res eccleſiaſticæ alienentur ſine certa ſolennitate, c. ſine exceptione, xij. q. ij. c. ſi quis, de rebus eccleſiæ non alien. Priuilegia conceſſa ab Imperatore ſunt multa, C. de ſacroſanctis eccleſ. l. j. & in l. nemo, C. de Epiſc. & cler. & per totum tit. de his, qui ad eccleſias confugiunt. & proſequitur Inno. (vt dixi) in d. c. nouerit, de ſentent. excommu. Et de priuilegijs conceſsis eccleſiæ ab inferioribus iam ſuperius diximus. Diximus, quòd qui in clericum violentas manus temerarias iniecerint per ſe, vel per alium, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrunt, vt in d. c. ſi quis ſuadente, xvij. q. iiij. dixi violentas propter c. contingit, de ſenten. excommun. vbi dicitur; Excommunicatus eſt, qui in clericum etiam violentam manum iniecerit. Et ibi dicit Panorm. an poſsit eccleſia agere pro iniuria facta clerico. dicit etiam ibi, quòd Epiſcopus poteſt remittere iniuriam competentem eccleſiæ. Sed intrudens clericum inuitum in cuſtodia publica, vel priuata, vel vinculis, huiuſmodi ſententiam incurrit, vt de ſenten. excommun. c. nuper. hoc tamen verum eſt, præterquàm in decretali, c. vbi periculum maius, §. præterea, de electio. in vj. & in caſu decretalis, ex reſcripto, de iureiurando; cum determinatione tamen, quam ibi poſuit dominus Ioan. Andræas. & ibi dicit Panorm. quando monachus clericus poſsit dari in obſidem. Ideo detinentes eum inuitum, non ſunt excommunicati, dummodo de voluntate Abbatis.

13 † Sunt tamen caſus, in quibus inijcientes manus in clericum

cum in pœnam non incurrunt. Primus eſt, ſi prælatus eccleſiaſticus ipſius clerici ipſum capit, vel per alium capi fecit propter exceſſum ab eo commiſſum, etiamſi faciat eum carceri mancipari. Nam eo caſu neque faciens, neq; mandans excommunicationem incurrunt; dum tamen ex propoſito non excedatur vltra, quàm ipſius rebellio requirit, vt de ſentent. excommun. c. vt famæ. & eodem titu. c. ſi clericos, libro vj. Secundus caſus, ſi officium in eccleſia habens manus inijciat, moderatè tamen inter turbantes diuinum officium, c. veniens, de ſentent. excommun. Tertius, ſi magiſter in ſcholarem clericum diſciplinæ cauſa manus inijciat, moderatè tamen. Quartus, ſi dominus in familiarem. Quintus, ſi propinquus in propinquum clericum, inferioris tamen gradus, correctionis cauſa manus apponat, moderatè tamen. præmiſsi caſus patent in c. cum voluntate, de ſentent. excommun. Sextus, ſi clericũ turpiter inuentum cum matre, filia, ſorore, vel vxore quis percutiat, vel lædat, c. ſi verò, §. nec ille, de ſenten. excommun. Septimus, ſi percutiens probabiliter ignorat eum eſſe clericum, vt in d. c. ſi verò. Octauus, ſi ioco eum percuteret, vt c. j. de ſentent. excommun. j. reſpon. & in dicto c. vero, dicitur: Officialis deliberatè inijciens manus in clericum per Papam abſoluitur: ſecus, ſi turbam arcendo, non ex deliberatione, ſed fortuito caſu. Et ſi eſt impubes, percutiens clericum animo iniuriandi, abſoluitur ab Epiſcopo: ſi maior, requiritur abſolutio Papæ. Panorm. in d. c. j. Quid autem de ſpuente in clericum? dic, vt in d. c. ſi quis ſuadente. & de deturpante veſtem. & vid. per Panor. in d. c. j. ea, quæ requiruntur ad incurrendum illam excommunicationem, c. j. ſi quis ſuadente. Nonus, ſi repellendo vim in ipſum manus inijciat, dummodo id faciat cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt in præalleg. c. ſi vero. & eod. tit. c. ex tenore. & ibi notatur de homi. c. ſignificaſti, il ij. Et hi caſus notantur in prædicto c. cum voluntate, in gloſſ. ij. Decimus, ſi amens, vel infans, vel dormiens talem clericum percuſſerit, vt in Clem. furioſus, de homi. in Clem. Verùm quia iudices ſæculares ſæpè propter maleficia capiunt, & captiuos detinent clericos, qui petũt

ſe ad forum eccleſiaſticum remitti, vel ab eccleſiaſtico iudice repetuntur, vt in c. ſi iudex laicus, de ſenten. excommu. in vj. ideo ad lecturam, & intellectum d. c. veniamus, & primò ad ea, quæ continentur in text. vbi habetur, & dicitur ſecundum communem intellectum docto. Si malefactor captus à iudice laico dicit ſe clericum, huius rei cognitio ad iudicem eccleſiaſticum ſpectat: Et ſi notoriè, vel publica fama, vel communi æſtimatione habetur pro clerico, ſtatim fit remiſsio. Idem, ſi prius ſe gerebat pro clerico, & modo deprehenſus fuit in habitu clericali. Si autem prius ſe gerebat pro laico, licet modò in clericali habitu deprehenſus fuerit, non fiet remiſsio, donec fuerit de clericatu probatum; ſed interim contra eum iudex in nullo procedet.
14 † Et ita habemus hic, quòd Epiſcopus poteſt repetere clericum ſuum, vbi ab alio detinetur. huius ratio eſt, quia in ſpiritualibus nec incidenter, nec principaliter poteſt iudex laicus procedere, c. tuam, de ordin. cogni. c. lator, qui filij ſint legit. Sed vocatur iudex ſæcularis, & alij, quorũ intereſt ad iſtã cognitionem: quia in cognoſcendo, & ſententiando ſunt vocandi, quorum intereſt, & denunciatio eſt illis facienda, aliàs non teneret, quod aliter fieret, ff. de re iudica. l. de vnoquoque. & de maiorita. & obedi. c. inter quatuor, & l. emptor, C. de euictio. Et procedetur ſic, primò videbitur de poſſeſſorio clericatus, vt quia eſt notoriũ, aut quia fama publica hoc diuulgat, aut quia iſte pro clerico communiter habeatur. Et vno iſtorum faciente pro capto, reſtitui debet antequàm de clericatu cognoſcatur: reſtitui debet ſcilicet curiæ eccleſiaſticæ: & ſic iſta poſſeſsio facit, cognitionem eſſe fori eccleſiæ. Sed iudex ſæcularis dicet coram iudice eccleſiaſtico: Vir iſte perpetrauit delictum tale in mea iuriſdictione, vnde coram me ſortitur forum; & ideo peto, quòd mihi reddatur per me iuſtificandus. Si dicatur, eſt in poſſeſsione clericatus; dicet, poſſeſsio non facit clericum, l. Herennius, ff. de decurioni. vnde probet, ſi poteſt. Dico tamen, quòd vbi eſſet antiquata poſſeſsio, reputarem calumniam, & illum eſſe clericum præſumerem, argumen. de ritu nuptiarum, l. in liberæ mulieris. ſecus, ſi factus eſſet recens, vt in

c. il-

e.illud, de præſumptio. Et articulo probationis pendente ſuper clericatu, non procedetur contra captum, vt in fine capituli noſtri: & cognitio ſpectat ad iudicem eccleſiaſticum, vt in tex. Et prælatus ex officio petit remiſsionem, quia in iniuriam eccleſiæ non poteſt clericus conſentire, vt in c. contingit, de ſenten. excômu. c. in primis, ij quæſt. j. faciunt ea, quæ notantur in c. ſi diligenti, de foro compe. quinimmò Epiſcopus, ſi eſt ordinarius capientis, poteſt procedere per modum inquiſitionis contra detinentem. † Nam crimen ſacrilegij eſt clericum detinere, vt 15
in cap. quiſquis, xvij. quæſt. iiij. vbi de multiplici genere ſacrilegij. facit etiam text. in c. ſi quis deinceps, xvij. q. iiij. & hoc verum, ſi fama eſt, eum eſſe clericum: ſi vero notorium eſt, tunc ſine fama requirit eum, & excommunicat detinentem. Sed iudex laicus licitè capit clericum pro maleficio, ſi gerit ſe pro laico, vt in d. c. ſi iudex laicus, de ſenten. excommun. facit c. ſi clericos, eod. tit. Immo voluit Bald. in l. ſi qua per calumniam, C. de Epiſ. & cler. quòd etiam clericum inuentum in crimine in habitu & tonſura poteſt iudex laicus, ſeu eius familia capere, & ad Epiſcopum ducere. idem vuit Inno. in c. vt famæ, de ſentent. excommun. quod intellige, quando eſſet in fuga, vel ſuſpicio de eo; alias non liceret laicis capere clericos etiam inuentos in delicto, vt eſt text. notabilis in c. ſi verò, il ij. de ſenten. excomm. quod tamen intelligit ibi Inno. eſſe verũ, quando clericus à delicto deſiſteret, ſecus ſi continuaret, quia tunc poſſet capi à quocunque, etiam laico ſine pœna excommunicationis, ſi non eſſet ibi officialis ipſius clerici, qui hoc faceret, ſecundum Inno. ibi. & de hoc vide Ioan. Andr. in c. cùm non ab homine, de iudicijs. Et ita eſt tenendum, quicquid dixerit Bal. in l. ſi qua per calumniã, de Epiſco & cleri. Vnde ex his infertur ſecundum docto. quòd ſi miles inuenit clericum de nocte, ſi ſe gerit pro laico, vel veriſimiliter poteſt timere delictum committendum; poterit eum capere ſine pœna excommunicationis, argum. etiam, c. conſuluit, de offi. delega. quia videtur tunc impedire delictum committendum. aliàs autem non poteſt capere. † Et notabis, quòd habitus cleri- 16

calis conſiſtit in duobus, ſcilicet in tonſura, & veſtibus: & de veſtibus vide per glo. notabilem in Clemen.j. de elect. in verbo, ſæcularis. & de tonſura vide gl. in Clem. ij. de vita & hon. cler. in verbo, & tonſuram. Notabis etiam, quòd in dubio quis præſumitur talis, & ita iudicari debet, qualis in habitu apparet, vt in d.c. ſi iudex laicus, facit l. moueor. C. de ſeruis export. vnde dicenti contrarium incumbit onus probandi, per text. in d.c. ſi iudex laicus. Et nota, quòd poterit fieri probatio per inſtrumentũ clericatus coram iudice ſæculari. Bald. in d.l. ſi qua, ad inſtructionem ipſius iudicis, & ad inducendam ſententiam, vt ſic poſtea ſit excommunicatus, ſi eum detineat. Nec in tali oſtenſione eſt neceſſe aduerſarium citari, cum non fiat in modum probationis, ſed inſtructionis, argum. l. ſi quis inficiatus. ff. depoſi. Aduerte tamen, quòd eo caſu, quo captus non reperitur in habitu clericali, vel reperitur in habitu de proximo aſſumpto, requiritur vera probatio tituli clericatus, vt in d. c. ſi iudex laicus. Et talis vera probatio nõ poteſt fieri coram laico, etiam per inſtrumentum, cùm ſit quid ſpirituale, vt in præſenti, d.c. ſi iudex laicus, & facit,
17 quod notatur in c. non licet, de regu. iuris. in vj. † Et tene menti glo. in d. c. ſi iudex, dicentem, quòd ordo, ſeu clericatus poteſt probari non ſolùm per inſtrumenta, ſed etiam per teſtes. & in iſto caſu ad probandum clericatum nõ ſufficerent literæ Papæ productæ, in quibus nominat eum clericum. ita Ioannes Andræas in c. non licet, de regu. iur. in vj. & Petrus de Anchar. & Philip. Franc. in d. cap. ſi iudex laicus. Vnde talibus literis iudex laicus credere non debet, ſed benè tenetur credere probationibus legitimè factis coram iudice eccleſiaſtico, & ſententiæ iudicis eccleſiaſtici, qui pronuntiat illum clericum, vt in c. fin. de exceptio. libro vj. Bald. in d.l. ſi qua. & Frederi. de Senis in conſil. cxxix. incip. Factum ſic ſe habet. & ibi Fred. dicit quatuor quæſtiones, quarum prima eſt; Si conuerſus ſe confiteatur laicum coram iudice laico, an ſibi noceat? & vide Philippum Franc, in d.c. ſi iudex, ſuper dictas quęſtiones; vbi latè examinat, & allegat dictum Frederi. ſed in d. conſilio cxxix. d. F. non tangit dictas quæſtiones. Sed mortuo

Petro

Petro Fiſcus vult occupare bona, quia deceſsit ſine conſanguineis, & Epiſcopus dicit illum eſſe clericum, tunc titulus debet probari; & nō ſufficit probare poſſeſsionem clericatus, vt in l. j. C. quorum lega. & facit tex. in d. c. ſi iudex laicus. † Et nota, quòd clericus dicitur ſe immiſce- 18
re enormitatibus, quando facit ſeditionem in populo, & guerram, tex. & docto. in c. perpendimus, & c. cum ab homine, de ſenten. excomm. Et talia exercens perdit priuilegium canonis, ſi quis ſuadente. ita Panorm. in d. c. perpendimus. & adde ad ea, quæ ſuperius dixi. Sed officialis iniijciens manus in clericum incidit in excommunicationem, intellige, ſi deliberatè, vt per text. & docto. in c. ſi vero, de ſenten. excommun. & per Papam abſoluitur. ſecus, ſi repellendo vim vi. Sed ſolum factum non ſufficit ad incurrendum excommunicationem, ſed requiritur animus iniuriandi. † ideo percutiens clericum ſe defendendo ex- 19
communicatus non eſt, de quo vide Panorm. in d. c. ſi verò. Et clericus de mādato prælati ſui licitè poteſt capi per laicum, & per eum ad iudicem ſuum duci, vt in c. vt famæ, de ſentent. excommun. libro vj. Sed verberari per laicum non debet, etiam de mandato prælati, vt in c. vniuerſitatis, de ſentent. excommun. aliàs incidit in excommunicationem, vt ibi notatur. Sed aduerte, quòd eſt licitum occidere clericum ſine metu excommunicationis pro defenſione perſonæ, vel rei propriæ, vel proximorum, vide de hoc Panorm. in d. c. ſi verò. vbi etiam dicit: Quid ſi clericus venit ad bellum armatus, & fecit inſultum, & ibi fuit captus, & percuſſus, nunquid percutiens ſit excommunicatus? ibi videbis per eum. Sed licitum eſt clerico pro ſua neceſſaria defenſione aſſumere arma, vt in c. perpēdimus, de ſentent. excommun. † Sed clerici Buffones in lingua 20
Italica, & Truhanes in lingua Hiſpana, ſi illam artem exercent per annum, perdunt omne priuilegium clericale, vt per Panor. in c. perpendimus, de ſent. excommun.

Et clericus incorrigibilis poteſt licitè per prælatum incarcerari. Et carcer etiam eſt inuentus ad pœnam, de iure canonico. ita Panor. in d. c. perpendimus. Et prælati, qui habent iuriſdictionem in clericos, ſunt Epiſcopi, qui ha-

bentiuriſdictionem ordinariam vt c. de perſona, xj.q.j.c. at ſi clerici, de iudic. vbi videbis Panor. & in c. cùm non ab homine. Si iniuria facta clerico fuerit leuis, Epiſcopus abſoluit. Et quæ ſit leuis iniuria, mediocris, vel enormis, arbitrio Epiſcopi committitur, Panor. & docto. in c. prouenit, de ſenten. excommun. Et an prælatus ſit iudex in cauſa vbi agitur de iniuria ſibi facta, vide Panor. in c. cùm veniſſent, de iudicijs. & ibi dicit, quòd Papa, & Imperator, & non recognoſcẽtes ſuperiorem ſunt iudices in cauſa propria. & in d. c. cùm non ab homine, videbis Panor. dicentem de clerico deprehenſo, & de clerico depoſito, & incorrigibili. & ibi dicit, quomodo excõmunicatio, & anathema differant. Et clericus homicida detruditur in carcerem toto tempore vitæ ſuæ, quia non punitur ſanguine; ſed irregularitatem incurrunt prælati, quando mori faciunt ſuos clericos in carceribus, forte quia non faciũt prouidere de victu. vid. Panorm. & docto. in d. c. cùm non ab homine. Et clerici non efficiuntur irregulares, ſi neceſsitate vrgente pugnant vnà cum alijs, dum tamen actualiter ipſi non occidant, licet vulnerẽt. ita Panor. in c. peruenit, de immun. eccleſiaſt. & ibi dicit etiam, an, & quando clerici poſsint compelli ad cuſtodiam ciuitatis tempore guerræ, & quòd clerici tenentur ad tallias, & collectas, & angarias tempore alicuius guerræ: quod debet intelligi propter neceſsitatem inſtantem; Inno. in c. non minus, de immunitate eccleſiarum, multa dicit. ſed dicit Panor. quòd
81 confusè loquitur more ſuo. ideo dic: † Munerum quædam ſunt perſonalia, quædam patrimonialia, quædam miſta. Et primo ſcias, quòd munus dicitur tribus modis, l. munus tribus, ff. de verbor. ſignifi. & dicit Panor. in rubri. de immunita. eccleſiarum. Et nota, quòd clerici eccleſiæ regulariter ſunt immunes ab omnibus collectis, & impoſitionibus laicorum, niſi interuenientibus ijs, de quibus in iſto cap. dicemus. Et ſic in propoſito noſtro Munus propriè eſt, quod neceſſario ſubimus lege, vel moribus, imperio eius, qui habet poteſtatem, vt l. munus propriè. ff de verbo. ſignifi. & hoc tenentur perſonæ eccleſiaſticæ ſubire reſpectu iurium eccleſiaſticorum, vt in c. conqueren-

querente, de offi. ordi. cũ ſim. Sed materia noſtra conſiſtit reſpectu laicorum, àn, & quando eccleſię, & clerici tenean tur ad munera laicorum. Veniamus igitur ad primũ mem brum: dixi enim, quòd quædam ſunt merè perſonalia, & dicuntur merè perſonalia, quia labore corporali explicantur ſine detrimento rerum, vt in d.l. munerum, in prin. Et iſtorum quædam habent honorem annexum, & appellantur honores. hinc dixit tex. not. in l. munerum, ff. de mune. & hon. quòd ſi alicui fuit muneris publici conceſſa vacatio, non remittitur ei, ne magiſtratus fiat, quia id ad honorem magis, quàm ad munera pertinet. quod not. Et ad hoc munus honorabile tenentur laici, l. incola, ff. ad municipa. etiam fœminæ, ſi non habent iuriſdictionem admiſtam, d.l. vnica, C. de mul. & dic, vt plenè de hoc, quoad laicos, not. ibi per Bar. Clerici verò nec tenentur, nec poſſunt hos honores inter laicos ſumere; quoniam nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſæcularibus. & apertius probatur in l. placet, C. de Epiſ. & cler. vbi text. dicit, quòd nihil commune debent clerici habere cum publicis actionibus, vel ad curam pertinentibus corpori non ſunt annexi, &c. Per illum text. dicitur, quòd etiam de vniuerſitate laicorum non ſunt. vnde non habent vocem in cõſilio populi: quòd tenet Inno. in c. dilecta, prope fin. de exceſ. prę lat. Quædam vero munera perſonalia habent non honorem, ſed quandam vtilitatem annexam; & appellantur ſcilicet munera ſordida: & hæc conſiſtunt in vilibus officijs, vt in arena fodienda, & in calce coquenda, & alijs, in quibus verſatur quædam vtilitas. & vide multa exempla, in l. maximarum, C. de excu. mu. lib. xj. Et poteſt in iſtis cognoſcendis dari hæc regula ſecundũ Bar. in d.l. vnica, quòd ſicut illud eſt honor, quod in loco reputatur honor, vt no. Inno. in c. de multa, de præben. facit c. olim, de conſue. ita illud eſt vile, quod reputatur vile. †Et hæc officia vilia 22
poſſunt dici angariæ ab augo, quod idem eſt, quod conſtringo, quia conſtringunt ad illud. Ita ſumitur illud verbum in Paſsione Domini, quod ad ferendum crucem angariauerunt quendam Simonem, &c. Hæc officia vilia de iure ciuili deferuntur tantum humilioribus perſonis, non

autem

autem maioribus, vt l. humiliores, C.de ſuſcept. & circa lib.x. Ab his verò clerici, & mancipia, ſeu coloni clericorum, & eccleſiarum ſunt immunes etiam de iure ciuili, l. placet, C.de ſacroſan.eccleſ.& l.ij. C.de Epiſ.& cleri. Sed contra hoc facit l. neminem, C.de ſacroſanct. eccleſ. vbi innuitur, quòd eccleſia tenetur ad angarias, & perangarias. ſoluit Innocen.dupliciter. Primò, quòd ibi non dicitur, quòd eccleſia ſubeat angarias; ſed dicitur, neminem excuſari, etiamſi poſſeſsio pertineat ad eccleſiam. quod eſt intelligendum ſecundum eum de ruſticis, & colonis eccleſiæ, qui non excuſantur in caſu ibi expreſſo, ſcilicet in aduentu principis; quamuis aliàs ſerui, & coloni eccleſiarum non debeant angarijs, & perangarijs fatigari, xij.q. ij.eccleſiarum ſeruos. Clerici autem hoc caſu ſunt immunes ſecundum quoſdam. Secundò poteſt dici ſecundum eum, quòd eſt ſpeciale in aduentu principis, vt angarias, & perangarias præſtent etiam eccleſiæ, dummodo ad ſordida munera non cogantur. Ego puto, quod clerici, vel ſerui, qui ſunt de dominio eccleſiarum, nullo modo teneantur, etiam in aduentu principis: quia tunc dictæ perſonæ ſunt exemptæ à dominio, & iuriſdictione laicorum, vt leg.& not.xcvj.diſt.c.ſi Imperator.not.Inno.in c.ij.de ma. & obe.& glo.iuncto tex.in c.quanquam, de cenſi.libro vj. Ergo in nullo tenentur eorum perſonę ad obſequium Imperatoris. facit l.reſcripta,§.fin. & quod ibi not. per Bart. ff.de munc.& hon.& quod infrà dicam. Vnde non potuit Imperator in hoc per aliquã legem diſtringere clericos, c. quæ in eccleſiarum, de conſti.& c.ſi.de reb.eccl.non alien. & not.hic Ioan.And.ſuper gl.& infrà latius dicam. Sed reſpectu colonorum liberorum, qui ſeruiunt eccleſiæ pro mercede, poteſt procedere d.l. neminem, & dictum Inno. cùm enim illi ſint ſubiecti Imperatori iuxta not.in c.indicatum eſt nobis, lxxxix.diſtin. & per ipſum Imperatorem ſint multi exempti.d.l.j.& ij.C.de epiſc.& cler.potuit Imperator in certis caſibus illam immunitatem limitare, & reſtringere. vt in ſimili not.glo.& in c.cùm ſecundum leges, de hæret.libro vj. Quædam, & tertiò ſunt onera perſonalia, quæ non habent in ſe dignitatem, ſeu honorem, vel

vel vtilitatem, vt eſt legatio, ſeu tutela, vel cura; & ad hoc omnes laici tenetur, niſi habeant excuſationem legitimã, ff. de excu. tut. per totum, ff. de legi. per totum, ſed clerici non tenentur, vt l. generaliter, C. de Epiſ. & cler. canonizata, xvj. quæſt. j. c. generaliter. vide tamen tex. iuncta glo. notabili in c. peruenit, lxxxvj. diſt. vbi legitur, & no. quòd licet clerici, & monachi non teneantur ſubire tutelam, & curam minorum, poſſunt tamen, ſi volunt, agnoſcere legitimam, quia eſt officium pium. quod nota, & dic, vt ibi latius not. In hoc caſu rectè poſſet intelligi, c. ij. ſuprà de immun. eccleſ. nam quia pium eſt cuſtodire ciuitatem, & patriam tempore neceſsitatis, ideo diſponitur ibi, vt clerici teneãtur. & dic latius, vt ibi per docto. Et hæc ſufficiunt, quòd ad primum membrum: & intelligo prædicta procedere, quoad clericos, tam in muneribus ordinarijs, quàm extraordinarijs. † Et dic, quòd ordinaria 23 munera dicuntur illa, quæ habent certam & determinatam, ſeu ordinatam præſtationem: extraordinaria ſunt, quæ quandoque per accidens imponuntur ad hoc, quod in ſimili habetur in l. ſcio, §. medico, ff. de annulo lega. & hoc tenuit Guil. in l. neminem, C. de ſacroſanct. eccleſ. vbi tractauit iſtam materiam. poſuit Barto. in d. l. vna. & ſecundum eum poteſt dici, quòd illa ſunt extraordinaria munera, quæ non imponuntur à lege, vel à Senatuſconſulto, vel conſtitutionibus principum, & hoc videtur innuere text. in l. j. C. de vaca. mun. lib. x. ſed in idem recidit cum præcedenti; quia quando imponitur lege, vel conſuetudine, habet de neceſsitate certam præſtationem. Et hęc ordinaria munera reſpectu rerum, & pręſtationum appellantur quinque indicta, quinque ſuperindicta. nam princeps quinq; imponit collectas pro neceſsitatibus occurrentibus. Et hoc poteſt appellari ſuperindictum, quia indicitur ſuper ordinarium: indictum verò olim erat extraordinarium, ſed poſtea effectum fuit ordinarium, quia imponebatur per ſingula luſtra, id eſt, de quinquennio in quinquennium; & ſic habebat certam, & determinatam præſtationem. & vide de his, C. de indi. per totum. & l. vna, C. de ſuperindict. lib. x. Ab his omnibus eccleſia eſt

eſt exempta, vt infrà patebit, etiam de iure ciuili, d. l. placet, C. de ſacroſanct. eccleſ. authen. item nulla communitas, eod. tit. & c. quanquam, de cenſib. lib. vj.
24 † Venio nunc ad ſecundum membrum principale. i. ad munus patrimoniale. Et ſciendum, quòd id appellatur propriè patrimoniale, vbi vertitur ſumptus, vt in l. munerum, §. patrimoniorum, ff. de munc. & hon. Et hoc munus tripliciter imponitur; nam quandoque imponitur rebus, nulla habita contemplatione perſonæ; quandoque imponitur perſonæ tantũ, nulla habita contemplatione patrimonij; quandoque imponitur perſonæ pro rebus, habita contemplatione patrimonij.
25 † Venio ad primum membrum, quod eſt munus merè patrimoniale, & iſtud eſt triplex: nam quandoque indicitur rei de eo, quod fiendum eſt de ipſa re, vt quod nauis, equus, vel currus vadat ad ſeruitiũ Reipublicæ, hoc enim fit in ipſa re; quandoque hoc munus imponitur ſuper eo, quod percipitur ex ipſa re, vt detur certa pars fructuum, vt in l. modios, C. de ſuſcep. & arcan. lib. x. quandoque imponitur ipſi rei de eo, quod non percipitur ex ipſa re, nec eſt in ipſa re, ſed omnino extra rem, vt quando debet pro ipſa re præſtare certam quantitatem pecuniæ annuatim. Exemplum primi, & ſecundi in d. l. munerum, §. patrimoniorum, & ſeq. exemplum tertij in l. hactenus, ff. de vſufruct. & in omnibus legibus tractantibus de tributo & vectigalibus, quæ ſoluuntur in pecunia pro rebus, vt in c. j. in fi. de cenſi. & d. l. placet, C. de ſacroſan. eccleſ. & c. tributum, xxiij. q. viij. Differt iſtud tertiũ à munere, quod imponitur perſonæ pro rebus: nam ibi eſt obligata perſona, & per conſequẽs omnes res patrimonij, l. offertur, §. fiſcus, ff. de iu. fiſci. hic verò quælibet res tenetur pro munere, quod eam reſpicit, & vltra, l. Imperatores, ff. de pub. Qui autẽ excuſentur ab iſtis munerib. dixit Barto. in d. l. vnica, quòd nemo cuiuſcunque dignitatis, exiſtat, etiamſi ſit eccleſia, alleg. C. de exact. trib. l. ſi. C. de ſacro. eccle. l. iubemus nullam nauem, l. placet, & l. de his. C. de epiſ. & cler. niſi quatenus lege, vel priuilegio ſpecialiter ſit expreſſum, vt in l. j. C. de Epiſc. & cleri. Aduerte, nam Inno. hic inuolutè loquitur: hoc tamen in hoc paſſu ſen-

ſentire videtur: dicit enim, quòd ſi ad eccleſiam peruenivnt poſſeſsiones, quarum ratione debet præſtari perſonale munus, ſeu militare, puta exercitus, ſeu hoſpitum, vel aliud ſimile, iſtud præſtabit eccleſia, argum. xviij. diſtinct. ſi Epiſcopus Metropolitanus, xxiij. q. viij. ſi vobis, & c. ſæpè, ff. de publ. l. Imperatores. Tunc tamen non ſubit iſta tanquam onera, ſed vel ex pacto, vel tanquam tenens rem oneratam, quælibet enim res cum ſuo onere tranſit. ſuprà de deci. c. paſtoralis, & c. ex literis, de pig. Hæc autem munera propriè patrimonialia appellantur ſecundum eum, ff. de mune. l. j. §. patrimoniale; & hæc benè ſubit eccleſia, niſi ſint ſuperindicta, quia ad illa nòn tenetur, C. de Epiſ. & cler l. omnes, xj. q. j. c. ſi tributum. Ab his etiā ſuperindictis immunes ſunt clerici, & eorum vxores, & liberi, xvj. q. j. c. nouorū, C. de Epiſ. & cler. l. ij. & l. omnes; niſi neceſsitas immineat, ſuprà c. peruenit, lxxxvj. diſtin. Et in hoc iudicio meo incompetenter alleg. illud c. in iſtis muneribus patrimonialibus, quia illud cap loquitur de perſonalibus. Subijcit etiam Inno. quòd ab illis omnibus, & ſingulis excuſantur, & quantū ad decimas, & oblationes, & alia ſpiritualia, & etiam quantum ad menſam eccleſiæ, ſiue dotem: ita tamē, quod ſi fundus eccleſiæ. i. in quo fundata eſt eccleſia, vel fundus dotalis erat prius tributarius, redimatur, & tributū non ſoluat, xiiij. q. vj. c. comperimus. Quantum verò ad alias poſſeſsiones, ſubit eccleſia munera extraordinaria, dum tamen reſpiciant pietatem, C. de ſacroſan. eccl. l. ad inſtructionem. Et ſic poteſt intelligi ſecundum eum, c. peruenit. Ad hoc tamē non ſunt eccleſiæ, & clerici per ſæcularē iudicē compellēdi, ſed per eccleſiaſticum, de cuius foro ſunt perſonæ. Extraordinaria verò, quæ ad publicā vtilitatem tantum reſpiciunt, non ſubit eccleſia; niſi in euentū principis, & felicis embolæ, C. de ſacroſan. eccl. l. iubemus, & l. placet, & l. neminē. † Item eccleſiæ ſunt immunes ab ærariorū inſcriptionibus, xxiij. q. viij. c. in qualibet, §. ſancimus. Hæc ſunt in effectu dicta Inno. quæ videntur concernere totum ſecundum membrum principale. Sed ego quodlibet membrū per ſe dicerem ſic; cùm quæritur, an eccleſia teneatur ad munus patrimoniale, dic, 26

le, dic, quòd ſi poſſeſsio, ſeu fundus perueniēs ad eccleſiam habebat certum onus annexum, ad illud tenetur, ſiue habuerit illud onus ex priuata diſpoſitione, argum. in c. dilecti, de dona. & c. quanto, de cenſib. ſiue ex diſpoſitione publica, puta principis, antequàm perueniret ad eccleſiā.
27 † Exemplum in tributo, nam quælibet poſſeſsio eſt ab antiquo onerata onere ſoluendi tributum Imperatori, vt in l. Imperatores, ff. de publi. l. placet, C. de ſacroſan. eccleſ. & c. j. in fin. de cenſib. Ideo dico, quòd eccleſia tenebitur ad tributum ratione poſſeſsionis, ſeu poſſeſsionū, quas poſtmodum acquiſiuit. quod clarè innuit d. c. j. & ibi dixit Panorm. plenè. Fateor, quòd Italia, quæ eſt princeps prouinciarum, non obligatur hodie ad hæc tributa, vt not. in l. j. ff. de cenſib. idem dico in alijs oneribus, quæ ratione naturali incumbunt in ipſis rebus; vt reficere iter ante domum, ff. de via publ. reſi. l. j. not. Bart. in l. ad inſtructionē, C. de ſacroſan. eccleſ. item in purgatione putei neceſſarij toti viciniæ, in qua eſt eccleſia, quod not. Spe. in ti. de cenſib. §. nunc dicendum, verſi. item pone, quod vicinia. Ad alia autem onera, quæ imponuntur rebus ſecundum neceſsitatem accidentem, puto eccleſiam non teneri, quia non poſſunt res illæ onerari: ideo ex quo peruenerunt ad eccleſiam, eximuntur ab omni exactione. Et fortè hoc voluit dicere Inno. dum dixit, eccleſias eſſe immunes à ſuperindictis: tamen non mihi placet dictum Inno. in quantum dicit, eccleſiam teneri in aduentu principis, & felicis embolæ: quia non video, quomodo Imperator potuerit hoc ſtatuere in præiudicium eccleſiæ, ex quo aliter à principio non obligauit poſſeſsiones ad hoc onus: nam poſſeſsiones, quæ dantur eccleſiæ, dantur Deo, & ſic efficiuntur ſancta ſanctorum, xij. q. ij. c. quicunque militum, & c. nonnulli.
28 † Imperator autem tanquam ſubditus non poteſt ſtatuere ſuper rebus Deo dicatis, de conſtit. c. quæ in eccleſiarum; præſertim, cùm tam eccleſiæ, quàm clerici, & bona eorum habeant à iure diuino immunitatem ab iſtis exactionibus, vt eſt tex. iuncta gloſſ. in d. c. quanquam. Imperator autem non poteſt ſtatuere contra legem Dei, xxv. q. j. c. ſunt quidam. Et hoc eſt, quod voluit Ioan. Andr. hic, &
in-

in c.peruenit. vbi dixit, quòd nulla lex potuit conſtringere eccleſiam ad hæc onera. Et per hoc patet reſponſio ad d.l.munerum, §.ad huiuſmodi, iuncta gloſ. ff.de mune. & hon.& ad alia iura, quæ videntur indiſtinctè velle, eccleſiam teneri ad onera patrimonialia. Vnde puto l. iubemus nullam nauem, C.de ſacroſan.eccle.non procedere in præiudicium rei eccleſiæ.de quo etiam tetigit in c.j.de dolo,& contuma. Circa manſum eccleſiæ, ſeu dotem, & hortum iuxta poſitum ſto cum Inno. vt tributum non debeat ſolui,ſed debet prius redimi ab eo,qui vult eccleſiam ędificare; alias non debet Epiſcopus pati eccleſiam conſtrui, de quo dicendum,vt in d.c.quanquam, de cenſi. & hoc quoad primum onus patrimoniale. Secundum fuit, quando imponitur perſonæ, nulla facta mentione de re. Et ad iſta in dubio non tenetur eccleſia, nec clerici, quoniam non ſunt ſubditi Imperatori, ſed omnino exempti, vt in iuribus ſuperius alleg.in d.c.quanquam. quinimò dico,quòd ad hoc non tenentur laici ciues,ſed tantum ruſtici; & appellatur hæc exactio, capitatio; quia imponitur per capita,non habita ratione patrimonij, vt l.vna, C.de capitatione ciuium cenſibus eximenda, lib.xj. not.Bart. ibi in d.l. vna. Tertium ius, quando imponitur onus perſonæ, habito reſpectu ad patrimoniũ;& ad hoc tenetur nó eccleſia, nec etiam laici non ſubditi, licet habeant patrimonium in loco,vt l.reſcripto, §.ſi. & ibi per Barto. ff.de mun.& hon. niſi aliud habeat conſuetudo,vt not.Bart. in d.l.vna. Non tamen valebit conſuetudo in præiudicium eccleſiarum, tum quia eſt grauis eccleſijs,vt in c.j.de conſue. tum quia eſt contra libertatem eccleſiaſticam, vt in authen. caſſa, & irrita, C.de ſacroſanct. eccleſ.coniuncta authen, item nulla communitas, C.de Epiſ. & cleri. & in iſto membro poteſt propriè intelligi, c.fin. de vi.& honeſt.cler. & c.quanquam,præalleg. Venio ad tertium membrum principale, ſcilicet ad onus patrimoniale miſtum. † Et dicitur munus 29
miſtum illud, quod habet onus cum ſumptu, ff. de mun. & hon. l. munerum, §. miſta. participat enim de munere perſonali, quatenus habet onus annexum; item cum patrimoniali, quatenus eſt cum ſumptu.vnde perangariæ dicuntur

T

cuntur munera miſta. Et de his dic, vt ſuprà in præcedentibus; nam vbi eccleſia non tenetur ad perſonalia, nec realia, fortius nec ad iſta miſta. vbi dixi, eam teneri ad vtrunque, tenetur ad iſta, ad hoc, c.ij. ſuprà eod. titu. vbi procedunt regulariter. Sed dubitatur in quibuſdam: & primo, quid ſi eſt aliquid explicandum, quod reſpiciat pietatem? Inno. vt ſuprà dixi, voluit eccleſiam teneri per d. l. ad instructionem, & per c.ij. ſuprà eod. tit. ſecus dicit, ſi reſpicit publicam vtilitatem, vt hic. Aduerte, quòd in l. ad inſtructionem, loquitur de refectione itinerum, & pontium, & ſic vult Inno. eccleſiam teneri ad contributionem talium, & ſimilium. Et per hoc videtur idem ſenſiſſe in ædificatione, ſeu reparatione ciuitatis, ſeu caſtri. Idem Vincen. & Hoſtien. ſed Ioan. And. ſentit contrarium; loquitur tamen de inſtructione murorum. & cum Ioan. concordat Accur. in d. l. ad inſtructionem. Phil. dicit hic, tales contributiones ſine Papæ licentia fieri non debere per c. aduerſus. Ioan. An. dicit, ſe non videre, quomodo leges non ſolùm Digeſtorum, ſed etiam Authenticorum poſsint conſtringere eccleſias ad talia. & remittit ad not. per ſe in c. conſtitutus, de religioſis dom. & ſic videtur velle, quòd l. ad inſtructionem, & ſimiles non procedant in præiudicium eccleſiæ. do. Anto. tranſit ſimiliter recitando docto. in d. l. ad inſtructionem. Item Ioan. And. & Phil. dicunt, quòd in omnibus caſibus, in quibus reperitur expreſſum de iure ciuili, eccleſias teneri, quod tenentur etiam inconſulto Romano Pontifice. Nec obſtat dictum c. aduerſus, de immu. eccle. quoniam ibi prouidetur cõtra grauamina extraordinaria, quæ propter aliquid accidens per principem ſæcularem imponuntur, aliàs ſi c. aduerſus loqueretur generaliter de omnibus muneribus, multæ leges corrigerentur: quod non eſt ſentiendum, arg. de elect. c. cùm expediat, lib. vj. nam leges habent vim canonum, ſi canon ſpecialiter non contradicit, de no. ope. nun. c. j. Et ex hoc putat ſtandum huic gl. quòd eccleſia teneatur ad iter, vel pontem faciendum, vel muros reficiendos, ſi fuerit de neceſsitate; ſecus, ſi ad decorem, do. Pet. de Ancha. tranſit quoad inſtructionem, & refectionem murorum cum opin. Iaco. Butr. quam po-

ſuit

ſuit in d. l. ad inſtructionem. diſtinxit enim; aut fiunt ad ornatum, & non tenetur; aut neceſſariò, puta propter guerram, vel ſuſpitionem guerræ, & tenetur eccleſia. dixit enim Butri. ibi, quòd eccleſia tenetur ſoluere gabellam de plauſtris, ſiue curribus, ſi gabella conuertitur in reparationem viarum, & pontium: quia ſic de ipſorum etiam priuatorum vtilitate tractatur. † Et per hoc dixit ipſe do. Pe. 30
poſſe dari generalem doctrinam, quòd vbicunque tractatur de generali vtilitate clericorum ſimul & miſtim, clerici teneantur contribuere vna cum laicis. Hinc dicit, ſe audiuiſſe, quod ad aggeres, qui fiunt iuxta mare, vel flumina propter timorem inundationum poſſeſsionum, tenentur prò poſſeſsionibus ſuis contribuere clerici, ſicut laici, propter communem inundationem, ſeu propter commune periculum. Idem fortè ſecundum eum ad euitandum rapinas, incendia, captiuitates, & alia multa mala ex aduentu alicuius ſocietatis hoſtilis contra ciuitatem, ſi pecunia ſe redimant, aliter ſe defendere non valentes. hic enim verſatur vtilitas clericorum, ſicut & laicorum propter damna in eorum poſſeſsionibus infligenda: vbi enim eſt damnum, debet eſſe & commodum, vt in Clem. j. de cenſib. Et hoc vltimum originaliter fuit Bar. licet ipſe non alleget, in l. nullus, C. de curſ. pub. lib. xij. & ad idem facit ſecundum do. Pe. ſuprà c. peruenit. vbi clerici tenentur etiam vigilare pro cuſtodia, & tuitione ciuitatis. Item licitum eſt eccleſias incaſtellari, vt boni à malis valeant ſe tueri, & dixi infrà in c. de bello. Item † nulla eſt maior pietas, quàm defen 31
dere patriam, & debiles, & pauperes ab hoſtibus, xxiij. q. iij. c. fortitudo, & c. non inferenda. Et hac ratione pro pace, & quiete, qua tueri & defendi debent eccleſiæ, ſoluitur Imperatori tributum, xxij. q. viij. c. tributum. Item hoc munus reſpicit pietatem, vt euitentur incendia, & occurratur periculis captiuorum, & multis malis. Ergo tenetur eccleſia per ſupradicta; maximè per Inno. Igitur vbi onus venit imponẽdum pro communi neceſsitate clericorum, vel laicorum, non habet locum d. c. aduerſus, ſalua determinatione melius ſentientis. dicit tamen quòd portio tangens eccleſiam debet peti coram iudice ſuo, non per lai-

cos debet cogi. Et quoad principalem quæſtionem de refectione murorum, opin. But. tenuit Bald. in d.l. ad inſtructionem, cum hac vltima limitatione, vt fiat compulſio per iudicem eccleſiaſticum, & non per laicum. Et Panor. in ciuitate Senarum habuit hanc quæſtionem de facto tangentem principale monaſteriũ montis oliueti, contra quod inſtabat communitas, vt contribueret ad expenſas murorum cuiuſdam villæ, in qua monaſterium habebat multas poſſeſsiones; & conſuluit monaſterium non teneri. Et ita mediante conſilio ſuo monaſterium fuit abſolutum. Et quia per motiua aperitur intellectus multorũ iurium in hac materia, inſeram in effectu conſilium illud, & reſpondebo ad motiua in contrarium facta: probo enim eccleſiam non teneri iuribus, rationibus, & ſummorũ doctorum authoritatibus. Et primò adduco c. non minus, de immunitate eccleſiarum, vbi tractabatur de foſſatis faciendis, quæ profecto concernunt cuſtodiam ciuitatis, & vtilitatẽ publicam tam clericorum, quàm laicorum, & tamen deciditur, quòd ab eccleſia non debeat exigi aliqua portio, vel debita; immo prohibetur ſub anathematis diſtrictu, niſi Epiſcopus, & clerici tantam neceſsitatem, vel vtilitatem inſpexerint, vt abſque vlla diſtrictione, vel coactione ad releuandas communes vtilitates, vel neceſsitates, vbi laicorum non ſuppetunt facultates, ſubſidia per eccleſias æſtiment conferenda. Et pondera illud verbum, communes vtilitates; non enim dicit laicorum tantum. Et hoc idem verbum reperitur in d. cap. aduerſus. Ex quo patet, quòd imminente neceſsitate clericorum, & laicorum, non tenentur clerici aliquid conferre, niſi ſponte velint, approbante Epiſcopo cum clero, & vbi laicorum non ſuppetant facultates. Et hodie per c. aduerſus, non poſſunt clerici in his contribuere, niſi Romano Pontifice prius conſulto; & fuit illud ſancitum propter quorundã imprudentiam ſępè allegantium talẽ neceſsitatem, vel vtilitatem. Secundò adduco text. not. in authen. item nulla communitas, C. de Epiſ. & cleri. vbi generaliter prohibetur, ne quis audeat ab eccleſijs exigere collectas, exactiones, angarias, & perangarias: quæ omnia propter communem vtilitatem, &

defen-

defenſionem reipublicæ exiguntur. Ad idem tertiò adduco c.j. de immun. eccleſ. lib. vj. c. quanquam, de cenſibus, eod. lib. & Clement. præſenti, & c. fin. de vi. & honeſt. cler. & l. placet, C. de ſacroſan. eccleſ. l. ij. C. de Epiſ. & cler. xvj. queſt. j. c. generaliter, cum multis alijs tex. qui eximunt eccleſias, & ipſarum bona ab omnibus gabellis, collectis, exactionibus, & ſimilibus. Probatur quartò hac ratione. Bona eccleſiarum ſunt deputata publico vſui ſpirituali, xij. q. j. videntes, xvj. q. j. quoniam, & d. l. placet, & hinc dicit text. in c. nulli liceat, xij. q. ij. quòd omne illud, quod eccleſiæ conſecratur, ſiue fuerit animal, ſiue ager, ſanctum ſanctorum Domino efficitur, & ad ius pertinet ſacerdotū: Non ergo debent mundano vſui, & publico deſeruire: Quia ſemel Deo dedicatum ad humanos vſus tranſire nō debet amplius, vt in illa regula, ſemel Deo, de reg. iur. lib. vj. nam & ius publicum verſatur in ſacerdotibus, & ſacris, j. diſtinct. ius publicum. Laici ergo cùm ſint mundani, & principaliter habeant vtilitatem in Republica mundana, debent ſubire onera Reipublicæ mundanæ; bona verò eccleſiarum, quæ ſunt Dei, debent deſeruire Reipublicę ſpirituali. Similiter videmus in perſonis; nam milites ſæculares militant mundo, milites cœleſtes militant Deo: & ſic illi in temporalibus, iſti in ſpiritualibus, vt in c. reprehenſibile, & c. quo auſu, xxiij. q. vi. Rectè ergo dixit tex. in c. non minus, quòd quamdiu laicorum facultates ſuppetant, non debent eccleſiæ aliquid elargiri, ne ſubtrahantur bona vſui publico ſpirituali. Hinc not. text. in Clem. quia contingit, de religioſis dom. dicentem, quòd deputata certo vſui largitione fidelium non debent deputari ad alium vſum, authoritate Romani Pontificis duntaxat excepta. hinc text. dicit, onera eſſe laicorum, vt patet ibi, Iſti verò onera ſua, &c. licèt in ſequentibus tractet de communi vtilitate, vel neceſsitate, ſed dicit illa laicorum, quæ eis incumbunt rationibus prædictis; licet dom. Pet. intellexerit, & non benè iudicio meo, quòd loquatur de neceſsitate, vel vtilitate laicorum duntaxat. Nam ſi dictum ſuum fuiſſet verum, replicaſſet poſtmodum de laicis: quod non fecit, ſed dixit de communibus. & idem dixit in c. aduer-

ſus. quod præſertim probatur ibi, dum Papa dixit, quòd intereſt prouidere communibus vtilitatibus clericorum. hanc etiam ſententiam probat communis opin. docto. vtriuſque iuris in c. fin. de vi. & honeſt. cle. & in c. de immu. eccl. lib. vj. & in Clem. præſenti, de cenſi. per Io. de Lign. & Bart. in l. reſcripto, ff. de mu. & hon. in l. placet, C. de ſacroſan. eccl. dicunt enim, quòd bona eccleſiaſtica non tenentur ad aliqua onera mundana, niſi prius fuiſſent cenſualia, aut tributaria, quàm perueniſſent ad eccleſiam, ita quòd ſoluiſſent certum tributum, vel cenſum; aliter autem non tenentur, quanquam priores poſſeſsiones prius ſoluiſſent tempore neceſsitatis, vel vtilitatis, aliquas collectas, ſeu factiones. Ad hæc multa iura ſuperius allegata hanc ſententiam præcisè, quoad caſum noſtrum, ſcilicet in refectione murorum, tenet glo. in c. generaliter, §. nouarum, xvj. q. j. vbi expreſsè dicit, quòd l. ad inſtructionem, non tenet. vnde apertiſsimè, & ſingulariter voluit ille iuris canonici Speculum Io. And. vt ſuprà dixi, quòd nulla lex nec Digeſtorum, nec Codicis, nec Authenticorum potuit in hoc aſtringere eccleſias. Hanc eandem ſententiam ſecutus eſt gloſſator iuris ciuilis clariſsimus in d. l. ad inſtructionem. Idem ibi Barto. iuris ciuilis illuminator dicens, quòd dicta lex ad inſtructionem, in parte corrigitur per Authen. item nulla communitas, præallegata, & diſtinguit inter onera realia, & quę imponũtur perſonis propter bona: vt ad prima teneantur eccleſiæ, ad ſecunda verò non, quum pro refectione pontis, & murorum onera imponuntur perſonis pro rebus. nullo enim iure cauetur poſſeſsiones ad hoc obligatas fore. Quid plura? ipſemet Hoſtien. videtur correxiſſe opin. ſuam, quam aſſerebat in c. non minus, nouiſsimè in ſumma ſua, in tit. eod. §. in quibus, verſ. ad extraordinaria. vbi dicit, quòd hodie eccleſiæ ſint immunes ab iſtis muneribus concernentibus publicam vtilitatem per dictam Authen. item nulla cõmunitas, cum ſim. & ſic, quòd hodie non procedit ex toto diſpoſitio illius legis, ad inſtructionem. Multi etiam docto. antiqui hanc opin. ſecuti ſunt, de quibus non curo ſpecificam mentionem facere, cùm pro ſententia noſtra habeamus vtriuſque iuris illu-

mina-

minatores, † vt gloſſatorem in Decreto, gloſſatorem ſanctionis Iuris ciuilis, Barto. & Ioan. Andream. Quis enim auderet ab hac opin. ſaltem in practica recedere, maximè contra religionem, cùm non parua ſit ratio, quæ pro religione facit, l. ſunt perſonæ, ff. de reli. & ſumpt. fun. Et profectò ſi quis rectè ponderat gloſſam iſtam in cap. aduerſus, eius opinionem prima fronte ſentire videtur: nam iſta gloſſa eſt hic poſita ſuper caſu excepto, ſcilicet quando Epiſcopus, & clerus inſpicientes neceſsitatem, vel vtilitatem laicorum, volunt abſque occaſione aliqua ſubſidia elargiri. vnde gloſſa iſta in verſi. ad releuandas, voluit potius exemplificare de hac neceſsitate, vel vtilitate communi, quàm ponere caſum exceptum à diſpoſitione iſtius cap. quod ſatis colligitur etiam in eo, quod dixit, conferre enim debet. & ſic per verbum, enim, continuat ſe ad textum. ſi enim voluiſſet ponere caſum exceptum, dixiſſet, conferre tamen licet; vel per verba ſimilia locuta fuiſſet. Et quicquid ſentiat, ſatis eſt hæc opinio noſtra fulcita iuribus, rationibus, authoritatibus, quare eccleſiæ ad hæc onera non tenentur, niſi ſeruata diſpoſitione huius cap. aduerſus, & Romano Pontifice prius conſulto, vt dicitur in dicto c. aduerſus. Putarem tamen, quòd vbi tanta neceſsitas immineret, quòd non poſſet ſine aliorum ſcandalo, & periculo haberi prius recurſus ad Papam, quòd ſufficeret tunc deliberatio Epiſcopi, & clericorum, argum. opti. in l. tutor qui repertorium, ff. de adminiſt. tut. Non obſt. huic concluſioni motiuum dom. Cardin. in eo, quod dixit, ſtandum legibus, ex quo in canonibus contrarium non reperitur, vt in c. j. de no. oper. nun. dico enim, illa iura non procedere, quando lex Imperialis eſt damnoſa eccleſijs; ſeu eccleſiaſticis perſonis: non enim tenet, niſi ſpecificè approbetur ab eccleſia, vt communis docet theorica in c. fin. de ſol. & in c. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtit. facit x. diſtinct. c. ſi in adiutorium, & c. fin. de reb. eccleſ. non alie. Et per hoc patet, quod l. ad inſtructionem, & l. iubemus, nullam nauem, C. de ſacroſan. eccleſ. & l. nullus, C. de curſ. pub. lib. xij. cum ſimili. non tenent, quoad eccleſias; cùm ſpecificè nõ reperiantur

approbatæ per eccleſiam; immo potius reprobatæ, ſaltem quoad effectum, vt in d.c. quáquam, de cenſib. lib. vj. cum ſimi. Item & ſecundo poteſt reſponderi, quòd illa iura nó procedunt, quando lex imperialis generaliter diſponit; & tunc eſt ſeruanda in foro canonico, ſi canon non contradicit; ſecus, quando lex ſpecificè diſponit ſuper rebus, & perſonis eccleſiaſticis, quia talis lex eſt nulla ex defectu poteſtatis, quantumcunque canon ſpecificè illam non improbet, vt voluit Cal. & benè, in d.c.j. de no. ope. nun. Et vide Abbatem in repetitione, c. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtit. & pondera, quia iſte text. videtur directè concludere contra illam l. nullus. nam ibi dicitur, quòd tempore expeditionis nullus excuſatur, etiam eccleſia; & iſte text. innuit apertè oppoſitum, in eo, quod facit mentionem de expeditione, & concludit, eccleſiam non teneri, niſi ſponte velit eccleſia, & clerus ſubſidia aliqua conferre, vbi laicorum non ſuppetunt facultates. Et exponit Ioan. And. illud verbum expeditiones .i. caualcatas, vel miſsiones nuntiorum. Et per hoc videtur, quod dictum Bart. in dicta l. nullus, & dictum domini Cardin. hinc non procedant, ſaltem indiſtinctè in eo, quòd volunt eccleſias, & clericos teneri ad contribuendum caualcatæ tempore, cum ſcilicet veniunt iſtæ ſocietates ad damnificandum communitates. vnde ad illam .l. nullus, per quam fuit Barto. motus, & ad alia iura ciuilia patet ſatis reſponſum. Reſtat nunc reſpondere ad conſiderationem domini Pet. in eo, quod ponderauit communem vtilitatem clericorum, & laicorum: dicerem enim ſic, quòd aut neceſsitas, vel vtilitas imminens concernit vtilitatem eccleſiarum à remotis per quandam conſequentiam, & tunc text. apertus eſt hic, quod eccleſiæ non tenentur, inducendo tex. prout ſuprà dixi. Et faciunt aliæ rationes per me ſuprà inductæ: nam in hoc prodeſt immunitas eccleſiæ conceſſa, quia in publica vtilitate, in qua includitur vtilitas priuata, nó tenetur ad munera ſubeunda; ſi enim concernerent ad expediendam ſolum vtilitatem laicorum, in nullo prodeſſet hæc immunitas eccleſiæ. Aut neceſsitas, vel vtilitas concernit de directo, & principaliter vtilitatem eccleſiarum, & laicorum, vtputa,

quod

quod praua ſocietas territorium ciuitatis incendit, deuaſtat, conſumit, in quo eccleſia habet multas poſſeſsiones, vel quando hoſtes fidei deuaſtant, & deminorant religionem, vt in præſentia: & tunc dico, quòd eccleſia deberet contribuere, ſed non ad ſolam deliberationem laicorum. Vnde pondera, quòd ad hæc onera poſſeſsiones non ſint obligatæ. Sed cùm collecta eſt imponenda perſonis contemplatione rerum, oportet quod clerus, & populus principaliter conueniant, & deliberent ſuper hac exactione redimenda: nec totius populi deliberatio habebit obligare clerum, nec cótra; cùm enim agatur de vtilitate vtrorunque, oportet vtrorunque conſenſum interuenire: quia quod omnes tangit, debet ab omnibus comprobari, vt in Clem.j.de cenſib.& c.ad hæc, de offi. Archi. facit quod in ſimili leg.& not.in c.paſtoralis, de reſcript. & optime facit c.fin.de fer.c.j.de cenſi. vbi text.in concernentibus clerũ, & populum, etiam in actu concernente animam, requirit conſenſum vtriuſque. & vide quod dixit Panorm. in d.c. fin. Fateor tamen, quod ſi clericus non vellet ſine legitima cauſa conſentire, populus poterit officium ſuperioris eccleſiaſtici implorare, vt compellat clerum ad conſentiendum, & contribuendum, argum.bo.in c.nullus, de iure patron. Puto etiam, quod in hoc caſu non habebit locum diſpoſitio, c.aduerſus, vt Romanus Pontifex prius conſulatur: quia impenſa eſt fienda non ſolum propter vtilitatẽ publicam, ſed etiam propter vtilitatem priuatam bonorum eccleſiæ; & ſumus extra caſum illius c.aduerſus, facit j. & ij.de cenſi. & nota diligenter hæc dicta mea, quia optima. Sed vide infrà in iſto Speculo, c.lxiij.quando neceſsitas vrget pro religione tuenda, vbi multa vtilia inuenies. Reſpondeo inſuper ad alia motiua, quæ videntur obuiare concluſioni ſuprà factæ. Et primo ad c. peruenit, ſuprà de immunitate eccleſiarum, dico, quòd non loquitur in fructibus, & bonis diſtrahendis, ſed de quadam cuſtodia ad neceſſariam tuitionem ciuitatis, quæ non imminet in caſu noſtro. Item præſuppoſito, quòd eſſet magna neceſsitas, debet ſeruari tenor, c.non minus aduerſus, propter periculum indebitæ alienationis bonorum eccleſiæ, quod

quod imminet in caſu c. peruenit. Item ibi tractatur de negotio concernente immediatè vtilitatem clericorum, nec fit deliberatio per laicos, ſed Epiſcopus habet hoc diſponere, vt ibi. Item non obſtat quod dicitur de pietate, dico enim, quòd vbi agitur directè de captiuis redimendis, vel pauperibus alendis, tunc eccleſia debet nedum ſubuenire, ſed etiam bona ſua diſtribuere, vt in c. aurum, xij. q. ij. ſecus autem in caſu noſtro, ſcilicet in refectione murorum, & ſimilium, vbi etiam diuitum nutritur vtilitas. Item ex quo laici ſunt potentes, debent ipſi hoc facere, vt hic diſponitur de foſſatis; & non detrahere de cultu diuino, & pauperibus, & religioſis ſumptibus, & neceſſaria, vt expenſa fiat ſibi in cauſa non neceſſaria. Et vbi præſumeretur, quod laicorum facultates non ſuppetant, & neceſsitas vrgeat, tunc ſeruetur quod dicitur in c. aduerſus. & hæc bene notabis. Vltimo quæritur hic, an eccleſiæ teneantur ad gabellas, qui hodie imponuntur in vino, & ſimilibus; & dic, quod non, per illam Authen. item nulla communitas, C. de ſacroſanct. eccleſ. tenet Bal. in d. l. placet, C. eod. tit. niſi gabella fuiſſet impoſita pro oneribus, ad quæ tenetur eccleſia: quia tunc ſuccedit loco onerum, vt voluit Butri. in d. l. ad inſtructionem. & vide de iſta materia quod plenius legi. & not. in c. fi. de vita & honeſt. cler. ita Panor. in c. non minus, de immun. eccleſiarum, vbi multa vtilia dixit, vt ex ſupradictis conſtat. & videbis Anchara. in d. c. non minus, dicentem, quod ex prædictis poſſet dari generalis doctrina, quod vbicunque tractatur de communi vtilitate clericorum, & laicorum ſimul, & permiſtim, clerici tenentur contribuere ſimul cum laicis; quia vbi commodum, ibi onus, vt in Clem. j. de cenſib. Vnde audiui fuiſſe conſultum, quod ad aggeres, qui fiunt iuxta mare, vel flumina propter timorem inundationis poſſeſsionum, tenentur pro poſſeſsionibus ſuis contribuere clerici, ſicut laici propter commune periculum. Idem fortè ſi ad euitandum rapinas, incendia, captiuitates, & alia multa mala ex aduentu alicuius ſocietatis hoſtiliter contra ciuitatem, ſe pecunia redimunt, aliter reſiſtere non valentes: hic enim vt laicorum, ita clericorum verſatur vtilitas, propter damna

ip-

in eorum poſſeſsionibus, ſicut laicorum infligenda. Item clerici tenentur vigilare pro cuſtodia ciuitatis, & eius tuitione. Licitum eſt etiam eccleſias incaſtellare, vt boni à malis valeant ſe tueri, vt not. Inno. Item nulla maior pietas, quàm defendere patriam, debiles, & pauperes ab hoſtibus, xxiij. q. iij. c. fortitudo, & c. ſi quis, & c. non inferenda. Et hac ratione pro pace, & quiete, qua tueri & defenſari debent eccleſiæ, Imper. tributum ſoluunt, xxij. q. viij. tributum. Sed omnia ceſſant, quando tractatur de religione tuenda. in tali caſu vide infrà in c. lxiij. † Sed non gau 34
dent immunitate eccleſiaſtica, qui prætextu immunitatis delinquunt in eccleſia, c. fin. de immunitate eccleſ. & ibi eſt text. contra peccantes ſub ſpe veniæ. vnde ſcriptura: Maledictus homo, qui peccat in ſpe. Vnde voluerunt quidam, hoc eſſe peccatum in Spiritum ſanctum. dicunt tamẽ docto. quòd propriè peccatum in Spiritum ſanctum eſt peccatum obſtinationis: illud enim nec in hoc ſæculo remittitur, nec in futuro, de quo vide, quod legitur, & notatur in c. qualis, xxv. diſtinct. & in c. ſciendum, de pœnit. diſtin. ij. Sed delinquens in eccleſia grauius peccat, quàm qui extra, vt in d. c. j. facit l. ſi quis in hoc genus, & l. conuenticulam, C. de Epiſ. & cleri. & in c. cùm pro cauſa, de ſentent. excommun. & c. frater, xvij. q. iiij. Et non ſolum eccleſiæ, ſed earum cœmiteria hac immunitate gaudent.
† Et laicus delinquens in eccleſia venit puniendus per ſu- 35
um iudicem laicum, & non eccleſiaſticum, vt per Panor. in d. c. fi. tenet Barto. in l. ſi tui. ff. de accuſa. Vbi autem delictum committunt extra eccleſiam, ſaluantur omnes, excepto publico latrone, & agrorum depopulatore, vt in c. inter alia, de immunitate eccleſiarum. Et ſeruus fugiens ad eccleſiam timore domini ſui, domino de eius impunitate iuranti reſtituendus, vt in d. c. inter alia. Circa iſtam materiam cùm quæritur nunquid eccleſia præſtet immunitatem fugientibus ad ipſam, vid. Panorm. in d. c. inter alia, vbi multa dicit. Si autem liber homo fugit propter delictum, aut propter atrox delictũ, & non habebit immunitatem; aut propter minimum, & habebit, l. ij. C. de his, qui ad eccleſias confugiunt. Et hoc voluerunt Petrus & Iaco-

bus

bus de Rauenna, ſed glo. ſentit idem in quolibet delicto, vt not. in d. l. ij. & in d. §. ſed neque, in authent. de manda. prin. hoc dicit Cyn. procedere de iure ciuili, ſed de canonico diſtinxit, quòd aut deliquit in eccleſia, aut extra. Primo caſu non iuuatur per eccleſiam, per c. fin. infrà eod. ſi extra eccleſiam, iuuatur, vt non puniatur perſonaliter in vita, vel in membro. alleg. hoc c. exceptis publicis latronibus. vt hic. refert tamen Pet. quòd quædam ſcripta canonica diſtinguunt, quòd aut delictum atrox eſt commiſſum ex propoſito, aut ex caſu; ſi ex propoſito, non gaudebit immunitate eccleſiæ, vt in d. Authen. ſecundo caſu, ſic:
36 (vt in iſto textu) † quia delictum quod committitur ex propoſito, eſt magis puniendum, l. abſentem, in fin. ff. de pec. & hoc voluit Hoſtien. per decre, j. de homi. ſed aliqui, vt refert Cyn. intelligunt iſtum text. de altari veteris teſtamenti. Sed contra hanc diſtinctionem proximam facit ſecundum Cyn. quod de raptore dicitur, qui gaudet immunitate, vt in c. de raptoribus, xxxvj. quæſt. j. & tamen ille delinquit ex propoſito. Ideo Pet. circa iſtud membrum diſtinxit ſic; aut delictum commiſſum ex propoſito committitur ſtimulo naturali, aut ſine ſtimulo naturali: primo caſu gaudebit, vt in præal. c. de raptoribus: ſecundo, non. & ita ſimpliciter recitando tranſiuit Cyn. Sed tu dic de hoc vltimo membro, ſcilicet quando propter delictum homo liber fugit ad eccleſiam, vt ſuprà dixi; nam hæc differentia Pet. videtur contra iſtum text. iuncto, c. fin. infrà eod. Hinc enim dicitur, quòd quantumcunque grauius maleficium commiſerit, gaudet immunitate, & in c. fin. excludit grauiter delinquentem ex propoſito, quando delinquit in eccleſia; ſecus ergo ſi extra eccleſiam, vnde tam de iure ciuili, quàm de iure canonico, quoad hoc membrum dic, vt ſuprà dixi. ſed volui prædicta referre, vt dicta Legiſtarum non videantur incognita, & vt pateret ad illa reſponſio. Ex prædictis patet clariſsimè, qui gaudeant hac
37 immunitate eccleſiæ. ita Panorm. in d. c. inter alia. † In quantum, & ad quos, & ad quid immunitas eccleſię, & cœmiterij extendatur, vid. Hoſtien. in Summa, in tit. de immunitate eccleſ. in §. in quantum. & ibi dicit, quòd quan-

diu

diu eſt intra eccleſiam, non eſt per violentiam eijciendus, nec detinendus, nec conſtringendus, nec victualia denegandα. Et idem priuilegium habet palatium Epiſcopi, ſi eſt intra fines eccleſiæ, Hoſtien. in d.c.inter alia. Si dicas, quare Decretalis fecit mentionem de duobus generibus hominum (vt diximus) plus quàm de alijs. dicit Hoſti. in d.c.inter alia, quia de alijs non præſumitur, quòd inſidioſè hoc fecerint, niſi aliud probetur. Sed ſi proditoriè agitur, non eſt immunitas in eccleſia, vt in c.j.de homi.ſed de populatore agrorum, & de latrone ſemper præſumitur, quòd inſidioſe hoc fecerint, niſi aliud probetur. & ita de conſuetudine ſeruatur in regno Hiſpaniarum. Et ſi quis in eccleſia aliquem occiderit, non debet ab eccleſia defendi, qui eccleſiam violauit, c.quia fruſtrà, de vſur.arg.xvij. q.iiij. c.de viro. Sed de delinquente ex propoſito Henricus facit vnam longam diſtinctionem in c.eccleſiæ, de immun.eccleſiarum. ſed non loquitur de illo, qui proditoriè egit. & ibi dicit, quòd eccleſia interdicta gaudet priuilegio ſuo, ſicut clericus interdictus, ſuſpenſus, vel excommunicatus gaudet priuilegio immunitatis circa manuum iniectionem, & circa forum, c.dictum, lxxxj. diſt. & ibi dicit glo.quòd clericum depoſitum verberans incidit in canonem. ſed depoſitus debet clericaliter viuere, & ſi fuerit incorrigibilis, excommunicatur. & de hoc in c.cùm non ab homine, de iudi. & infrà in iſto Speculo videbis titulum de degradatione. Et confugiens ad eccleſiam euitat pœnam corporalem, & ſanguinis effuſionem, c.id conſtituimus, xvij. q.iiij. poſſet tamen detrudi in monaſterium ad pœnitentiam peragendam, c. ſi Epiſcopus, l. diſt. Anton.in d.c.inter alia. per quod Inno.videtur ſentire, quòd per iudicem eccleſiaſticum poſſet inde extrahi, & puniri, dum tamen puniatur eccleſiaſtica pœna. & dicit ibi Anto. quòd qui fugit propter tributum, extrahitur ab eccleſia, vt in Authen.de manda.princip. §. tributorum, alij contra. Si propter delictum atrox, non habebit immunitatem, vt C.de his, qui ad eccleſias cófu. l.ij.intellige, vt ſuperius dixi. Et ſi captus ducatur per cœmiterium, & inde violenter extrahatur, non videtur immunitas violata, vt per

col-

collecta.in d.c.fin.ſecus ſi cùm portatur corpus Chriſti ad infirmum, quis fugeret ad ipſum. quia ſi eccleſia immunitatem habet propter corpus Chriſti, multo fortius ipſum corpus debet habere. ad quod vide de celebratione Miſſa. c.ſanè. collecta.ibi. ſed ſi volens de eccleſia extrahatur, eccleſia non offenditur, quia ſola violentia punitur. Hoſt. & Ioan. Andr. in d.c.fin. Sed ſi confugiens ad eccleſiam fuit per violentiam extractus indebitè, eccleſia poteſt agere, cùm ſit ſpoliata libertate, & per excõmunicationem compellere extrahentem ad reſtitutionem, ac etiam interdicere. ita Panor. in d.c. inter alia. & ibi de Iudæo fugiente ad eccleſiam. & ibi à quo debeat alimentari fugiens ad eccleſiam. Ex ſupradictis notabimus, quòd qui contra libertatem eccleſiæ venire nituntur, ſunt ipſo iure excommunicati, vt in c. nouerit, de ſenten. excommu. & c. grauem, eo. tit. vbi Papa Honorius III. excommunicat officiales locorum, in quibus ſunt ſtatuta contra eccleſiaſticam libertatem, niſi ea deleri fecerint. Nunc examinandum eſt, quando dicatur violari libertas ſeu immunitas eccleſiaſtica, Cardi. in c. perpendimus, de ſentent. excommun. proſequitur per plures quæſtiones vtiles, & nouas. ibi videbis per eum. Bart. autem in l. j. §. quæ onerandæ, ff. quarum rerum actio non da. dicit fieri contra libertatem eccleſiæ, quando fit aliquod ſtatutum, vel aliqua diſpoſitio, propter quam clerici efficiuntur timidiores. itaque ſi ab vna particulari eccleſia exiguntur collectæ per laicos, violatur libertas eccleſiæ, de qua in c. non minus, de immun. eccle. & c. aduerſus, & c. clericis, eo. tit. lib. vj. quod c. clericis licet ſublatum ſit quoad ſuam particularem pœnam per Clementinam vnicam, de immu. eccl. tamẽ adhuc durat in ratione ſua. Item fit contra libertatem eccleſiæ, ſi fiat ſtatutũ municipale, quòd nullus coquat panem clericis certi loci, vel cũ eis cõtrahat, quia fit cõtra libertaté eccleſiæ indirectè, c. quanto, de priuil. & de immu. eccl. c. fi. lib. vj. Ex hoc infertur, quòd fit contra liberatem eccleſiæ, quotieſcunq; tollitur, vel diminuitur libertas eccleſiæ, etiam particularis, vt in c. j. de immun. eccleſ. libro vj. Per hoc patet, quòd qui turbat iuriſdictionem vnius ordinarij eccleſiaſtici, tur-

bat libertatem eccleſiæ, & dicitur facere iniuriam eccleſiæ vniuerſali, c. quoniam, de immun. eccleſ. lib. vj. Ex prędictis concludo ſecundum communem opinionem doct. quod fit contra libertatem eccleſiæ, quandocunque violatur priuilegium conceſſum ſuper generali libertate eccleſiæ, & hoc ſiue violetur quoad omnes eccleſias, ſeu clericos, ſiue quoad vnam eccleſiam, vel clericum: quia omnes eccleſiæ ſunt vna eccleſia, xxiiij. q. j. c. loquitur, vbi litera dicit: Epiſcopatus vnus eſt. & de ſumma Trini. c. j. §. vna. & in Clem. j. de ſenten. excommun. Secus de libertate particularis eccleſiæ. i. non competenti eccleſiæ vniuerſali, vt patet ex prædictis. quod eſt diligenter notandum, quia per prius non ita benè explicatum. In generali ergo conceſsione facta populis ſuper condendis legibus per l. omnes populi, ff. de iuſti. & iure, non intelligitur derogatum priuilegio tali eccleſiarum, vt in earum præiudicium poſsint populi ſtatuere. ad hoc ff. de offi. eius, cui mandata eſt iuriſdictio, l. j. in princ. l. ſanctio legum, ff. de pœn. c. cum inſtantia, de cenſi. regula, generali, de regu. iur. in vj. & habitus clericalis conſiſtit in duobus, ſcilicet in tonſura, & veſtibus, vt notatur in cap. j. de cleri. coniugat. in vj. & vide Rotam in deciſione ccij. & vide Philippum Francum in d. c. j. & in d. c. iudex laicus. & vide ea, quæ dixi in l. non debet actori licere, ff. de reg. iur. Et clericus incedens in habitu, & tonſura, ſi eſt in loco forenſi, probabit ſe clericum ex ſuo iuramento, Panor. in c. ex parte, de priuilegijs. glo. in Clem. præſenti, de cenſib. De clericis relinquentibus habitum, dic, vt dixi in d. l. non debet, de reg. iur. vbi multa dixi in lectura mea.

DE IVRISDICTIONE CERTO MOdo *ſæcularium in perſonas eccleſiaſticas.*

Cap. XXXVI.

SVMMARIVM.

1 *Papa ex cauſa dat Principi poteſtatem iudicandi clericos.*

2 *Clericus falſum deponens in ſæculari iudicio à ſæculari iudice puniri poteſt.*

3 *Principes temporales habent poteſtatem includendi in conclaui*

claui debentes eligere ſummum Pontificem.

4 *Negotiationum appellatione quid contineatur: Item & de commercio.*

5 *Clerici vſurpare volentes Regiam iuriſdictionem per iudicem ſæcularem mulctari poſſunt.*

6 *Ab eccleſia ſubueniri indignum eſt, qui ſcandalum ibi commiſit.*

7 *Receptans, defendens, vel occultans aſſaßinos ipſo iure ſunt excommunicati.*

8 *Iudex laicus in clericos iuriſdictionem habet, quando reſpectu certæ cauſæ iuriſdictionem habet.*

DIximus in præcedenti capitulo de libertate, & immunitate eccleſiaſtica, & de priuilegijs clericorum, nunc de poteſtate ſæcularium, ſuper eccleſijs, & perſonis eccleſiaſticis dicamus. † quia Papa ex cauſa dat vni princi-
1 pi poteſtatem iudicandi de clericis certi loci, vel territorij: ad quod adduco Cardin. in c. perpendimus, de ſenten. excommun. vbi tenet, quòd Papa non poteſt tollere priuilegium clericorum, quoad forum, quòd illud eſt de iure diuino, non cœremoniali, ſed morali; contra quod Papa non diſpenſat, c. ſunt quidam, xxv. q. j. Abbas in cap. ij. de maiori. & obed. hoc verum, quando id vellet facere ex toto: quoad vnum autem, vel quoad aliquos in particulari bénè poſſet ſecundum Cardin. allegát c. lector, xxxiiij. diſtinct. quod notat Archidia. in d. c. ſunt quidam, c. vnico,
2 de cleri. coniuga. lib. vj. ſecundum eum. † Item iudex ſæcularis poteſt ciuiliter punire clericum in ſæculari iudicio falſum deponentem, text. in l. nullum, C. de teſtib. & ibi glo. Cyn. Bal. ſed ego dubito. Item vbi eccleſiaſtica poteſtas deficit: quia hoc caſu iudex laicus poteſt corrigere clericos, vt in c. principes ſæculi, xxiij. q. v. & ibi gloſ. vt cùm ſchiſma faciunt, & non poſſunt ab eccleſia compeſci, vt voluit glo. in c. tua, de deci. allegát text. in c. nec licuit, xvij. diſtinct. & eſt optimus text. & facit text. in c. de liguribus, xxiij. quæſt. v. & facit text. in c. vt famæ, de ſentent. excommun. propter quod dicit Panorm. in c. tua, infrà de deciſ

deci. Quotieſcunque fieret in eccleſia Dei ſchiſma, ſi non poſſet ſedari, poſſunt domini temporales ſe intromittere, & facere dubium ſopiri per eccleſiam. † Et principes temporales habent poteſtatem, vt debentes eligere ſummum Pontificem includantur in conclaui, vt in c. vbi periculum, de electio. in vj. & principes ſæculares acceperunt poteſtatem à Deo principaliter, vt eccleſiam Dei iuuarent, & vt in ſuis neceſsitatibus ei ſubueniant, vt in d. c. principes, & in d. c. dicat aliquis, §. præterea, xxiij. quæſt. v. & de hoc videbis (vt dixi) Panorm. in d. c. tua. Item in caſu c. cùm non ab homine, de iudicijs. Item in clerico ioculatore, qui anno elapſo, & tertiò monitus, non deſiſtit, talis eſt ipſo iure priuatus clericali priuilegio, tex. in c. vno, de vita & honeſt. cler. lib. vj. (vt dixi in c. præcedenti) quod procedit etiam in clerico in ſacris ordinibus conſtituto, ſecundum Archi. & Domi. licet Ioan. Monachus cõtra. Sed dicit Rota in deciſ. cccxlix. in antiquis, quòd inter opiniones diuerſas præfertur opin. Archidiaconi. Item iudex ſæcularis habet iuriſdictionem contra clericos coniugatos non deferentes veſtes, & tonſuram, vt in c. vno, de cler. coniugatis, lib. vj. quia tales non gaudent priuilegio clericali, vt per docto. ibi. Item in clerico in minoribus conſtituto, qui duas vxores habuit, vel cum vidua, aut corrupta contraxit; quia talis ſubditus eſt coercioni fori ſæcularis, vt in c. vno, de bigamis, in vj. & videbis circa bigamiam, docto. in d. c. vno. Item in d. c. j. de vita & honeſt. cleri. puniuntur clerici coniugati, & puniuntur, qui perſonaliter, & publicè carnificum, & tabernariorum officium exercent, qui per diœceſanos nominati, & tertio moniti illud officium non dimittunt. Et in d. Clemen. textus excitat diœceſanos contra clericos, qui ſæculares actus exercent. & videbis dictam Clementinam, quia coniugati perdunt omne priuilegium clericale; & non coniugati, ſi omnino vt laici incedant, quandiu præmiſsis inſtiterint, eo ipſo etiam perdunt priuilegium clericale. & text. loquitur in macellarijs, & tabernarijs. Et an habeat locum in alijs vilibus officijs, vt aptare pelles, vel quid ſimile, glo. dicit, quòd non. Cardin. contra. Imola tenet cum glo. ſed ante monitionẽ

non perdit priuilegium, & non ſufficit vna monitio cum
4 peremptorio, vt per doct. in d.Clemen.j. † Et appellatione negociationum comprehenduntur lanificium, textura, vel ſimilia. Commercium dicitur mercatura, vt emendo, vendendo, nauigando. Imol.in d.Clem.j.& terminus eſt arbitrarius, vt per Cardi.in d.Clem.j. Item qui aſſumpſit clericatum, poſtquam fuit captus à iudice ſæculari, efficitur de foro ſæculari; eſt enim cauſa, & perſona præuenta. Et in dubio id videtur feciſſe in fraudem, vt ff. de his, qui ſibi mortem conſci.l.fin.ità Ioan.Andre.in c.vnico, de obli.ad ratio. & in c.Ioannes, de cler.coniug.& in c.ex parte, il.iij.de priuileg. & communiter Legiſtæ in l. pen. ſi ex noxa. cauſa agatur, & Barto.in l.j ff. de pœnis. Secus autem, ſi ante iudicium inchoatum aſſumpſit clericatum: quia tunc coram eccleſiaſtico debet conueniri, poſtquam iudex laicus non præuenit, in c. propoſuiſti, de foro competenti. & l. ſi quis poſtea, ff. de iudi. Vbi verò poſt iudicium inchoatum coram iudice ſæculari efficitur clericus, ſunt opiniones diuerſæ, de quibus per Ioan.Andr.& doct. in d.c.vnico. Communiter tamen in hoc caſu ſequendo opin.Ioan.And.concludo, quòd in ciuili, & criminali nulla debet fieri diſtrictio per iudicem ſæcularem, vt ponere in carcerem, detinere, & ſimilia. nec etiam aliqua executio in perſonam clerici, nam clericatus eximit perſonam, quoad omnem manus iniectionem, & diſtrictionem, ſed non eximit cauſam à iuriſdictione præuenientis, quoad ipſius proceſſum, & inſtantiam finiendam, & realiter quoad bona exequenda; & ſic erit iudex cauſæ, non perſonæ, vt in iſto habetur in c. ſanè, de foro compet. Idem tenent Spec.in tit.de reo, verſ.ſed quid ſi eſt criminalis. & Archi. xj.q.j.c.j. vbi ſatis de hac materia. & vide, quod legitur, &
5 not.in l. hos accuſare, §.j.ff.de accuſa.& per Lucam de Penna in l.fin. C. de vetera. lib.xij. † Item vbi clerici volunt vſurpare iuriſdictionem Regiam; nam tunc poſſunt mulctari per iudicem ſæcularem. ad quod videtur facere, c. ex parte, de verb.ſignifi. vbi permittitur iudici defendere iuriſdictionem, & territorium ſuum. facit tex. in c. dilecte, de ſenten.excommun. lib.vj. iunctis nota.per Inno.

in c.olim,j.de reſtit.ſpoliat.& c.dilectus,de pœnis. vbi dicit,ordinario competere iuriſdictionem in extraneos impedientes eius iuriſdictionem. per d.c.j. de offi. delegat. faciunt notata in l.ij.ff.de iuriſdict.om.iudi. Ideo dicebat Bal. in margarita, in verbo, iudex, quòd iudex ſuperior poteſt ſuam iuriſdictionem defendere, etiam cum enſe,& in bello. Item ſi clericus aſſumit adminiſtrationem,& officia laicorum,in quibus ſi delinquant,per iudicem ſæcularem puniuntur. pro quo facit text. in c.ſacerdotibus, ne cler.vel mon.ſecundum opinionem illorum, qui ſumunt argum.ex illo text. quòd iudex laicus authoritate illius c. poſsit capere clericum priuilegio clericali ceſſante, quia fruſtra inuocat auxilium legis,c.quia fruſtra,de vſurarijs; † & indignum eſt eis ab eccleſia ſubueniri, per quos con ſtat ſcandalū in eccleſia generari; vt in d. c.ſacerdotibus. 6
vbi dicit etiam tex.clerici ſi ſunt negotiatores,vel procuratores laicorum,non eſt eis ab eccleſia ſubueniendum, ſi ex cupiditate hoc faciant; ſecus, ſi ex charitate.Sed tu vid.Panor.in d.c.ſacerdotibus. Sed in foro eccleſiaſtico,& in negocijs eccleſiaſticis poteſt clericus eſſe procurator laici; & ſic nō contradicit text. in c.Epiſcopus.vbi dicit litera:Epiſcopus, aut diaconus,aut ſacerdos nequaquam ſæculi curas aſſumant; ſin aliter,deijciantur, intellige, præcedente trina monitione,vt per Panorm.in d.c.ſacerdotibus. quia vbicunque agitur ad pœnam incurrendam, vna citatio peremptoria non ſufficit. Item clericus, qui commiſit aſſaſsium,aliàs aſſaſinium, poteſt criminaliter puniri per iudicem ſæcularem abſque alia degradatione per c.j. de homi.in vj.quia ipſo iure videntur degradati. & de hoc vid. Hippolytum de Marſilijs in l.vnius facinoris, §.cognitorum, ff.de quæſt.in xj.col. & vid.Paridem de Puteo in tractatu de ſyndi. in verbo,inquiſitio,in verſi.dicit conſtitutio regni. Et omnes docto in c.at ſi clerici,de iudi.dicunt, quòd clericus aſſaſsinus poteſt impunè offendi. Et ibi dicit additio Abbatis: † Receptans aſſaſsinios,vel defendēs, 7
vel occultans, ſiue ſint clerici, ſiue laici, ipſo iure ſunt excommunicati. Et de iſto enormi delicto dixi multa in libro meo de adminiſtratione iuſtitię in ij.parte,in reg.xxij.

Et in iſto delicto punitur affectus, glo. in l.j. ff. quod quiſque iuris. & dixi vbi ſuprà. Item ſi clericus poſt aſſumptũ clericatum immiſcuit ſe enormitatibus, & ſæuis, & diu in illis perſeuerauit, habitu & tonſura dimiſsis. Si deprehenditur in delicto tali, non poteſt ſe pro clerico defendere, quominus per iudicem ſæcularem puniatur. pro quo eſt tex. ſingularis in c. ex parte, de priuil. & pro hoc etiam videtur eſſe text. in c. perpendimus, de ſentent. excommun. ſecundum docto. ibi. & Ioan. And. inducit text. in c. vnico, de vita & honeſt. cler. lib. vj. & de hoc dixi in c. præcedenti. vbi videbis. Item notabis de clerico, qui relicto ordine clericali, & habitu ſuo in apoſtaſia, tanquam laicus, conuerſatur; quia ſi in crimine deprehenſus fuerit, per eccleſiam non liberatur, ſed per iudicem ſæcularem punitur, per tex. ſecundum vnum intellectum in c. j. de apoſta. Et idem in clerico in minoribus conſtituto, qui effectus miles exercet arma: nam talis ipſo facto perdit priuilegium clericale, ſecundum Inno. in c. j. & Panor. ibi. nam hoc faciendo exercet actum omnino contrarium clericatui. Sola verò militia ſecundum Panorm. non ſufficeret, niſi exerceret arma, vel ſæua. Item nota de clerico arma militaria deferente, qui ſi tertio monitus non deſiſtit, perdit omne priuilegium clericale, vt in c. in audientia, de ſentent. excommun. Adeo quòd ſecundum Panorm. & docto. non eſt opus alia degradatione, quia ſi monitus non depoſuerit arma, eſt exutus omni priuilegio clericali, & relinquitur iudicio ſæculari. Et idem in clerico inhoneſtè viuente; quia ſi tertio monitus non ſe correxerit, perdit priuilegium clericale, c. contingit, ij. de ſenten. excommun. & appellatione priuilegij clericalis intelligitur tam de priuilegio perſonali, c. ſi quis ſuadente, quàm de priuilegio fori, vt eſt glo. ſing. in Clemen. j. de offi. ordin. & ibi Cardin.

8 † Item iudex laicus habet iuriſdictionẽ in clericos, quando habet iuriſdictionem reſpectu certæ cauſæ, quæ viget in clericis, etiam in præiudicium ordinariæ iuriſdictionis Epiſcopi, vt expreſsè colligitur ex textu in c. cæterum, de iudi. Nam iuriſdictio reſpectu Feudi tributa eſt domino Feudi per legem ciuilem, vt in c. imperialem, de prohibita feu-

ta feudi alienatione,per Fred. in libro feudorum. & nihilominus vendicat ſibi locum in clericis actiuè, & paſsiuè. Itaque ſi laicus eſt dominus Feudi, habet iuriſdictionem, etiamſi vaſalli ſunt clerici, vt in d.c.cæterum,& ibi Panor. poſt alios. & in c.verum, de foro compet. vbi dicitur; Feudi quæſtio debet terminari per dominum Feudi ſiue laicum, ſiue eccleſiaſticum, & clericus recognoſcit laicum in ſuperiorem ratione Feudi. & ibi vide Panor. & docto.

DE ECCLESIASTICO INTERdicto. Cap. XXXVII.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum eccleſiaſticum quid ſit, & in quo differat ab excommunicatione, & num. 2.*

3 *Sententia excommunicationis, interdicti, & ſuſpenſionis, in decem æquiparantur, differunt etiam in alijs decem, & nume. 6*

4 *Solus Papa diſpenſare poteſt ſuper irregularitate contracta ex diuinorum officiorum celebratione.*

5 *Suſpenſionum ſpecies quæ, & quot ſint, remiſſiuè.*

7 *Generale interdictum quod dicatur, & quod ſpeciale.*

8 *Suſpenſus ab eccleſiæ ingreſſu, in ea diuina celebrans eſt irregularis.*

9 *Quatuor ſacramenta, à quolibet interdicto excepta cenſentur, & num. 10.*

11 *In quo differat ceſſatio à diuinis, & interdicti ſententia.*

12 *Priuilegium canonicorum eccleſiæ Pictauien. quod ſit.*

13 *Fieri non debet ceſſatio à diuinis, niſi ex legitima cauſa, quæ vera, atque notoria ſit.*

14 *De materia interdicti aliqua.*

15 *Excommunicatio non tranſit in tertiam perſonam.*

16 *Vtrum Epiſcopus à Pontificalibus ſuſpenſus, vel interdictus, ſacerdotis officium exercendo fiat irregularis.*

17 *Caſus prohibiti, & conceſſi tempore generalis interdicti eccleſiaſtici, qui ſint.*

1 INterdictum † eccleſiaſticum eſt cenſura eccleſiaſtica prohibens adminiſtrationem diuinorum. Hoc differt ab excommunicatione, quia per interdictum nunquam tollitur communio hominum; differt à ſuſpenſione, quia interdictum cadit in rem inanimatam, vt in locum, de ſenten.excommun.c.ſi ciuitas,lib.vj.vbi interdicta ciuitate, ſuburbana & continentia ædificia dicuntur interdicta. Et interdicta eccleſia, capella contigua, & cœmiterium contiguum dicitur interdictum. ita Cardin.in c.fin. de cleri.excomm.minis. & in Clemen.j.de ſent.exxomm. Sed notabimus,quòd hoc nomen, Interdictum,prohibitionem ſignificat,quæ proprio alluditur vocabulo,vt inſtit. de interdict.§.ſunt tamen, c.ſignificaſti, de offi. Archidia. & c.cùm illorum,de ſentent.excommun. & in Rubrica de matrimonio contracto contra interdictum eccleſiæ, idem importat, ſicut ſi diceret contra prohibitionem. per eccleſiaſticum autem, vel per diuina, intelligo officia diuina, & ſacramenta, largè ſumpto vocabulo, de ſponſalib. cap. non eſt nobis.
2 † Et interdictum, & excommunicatio ponuntur,vt diuerſa,vt in c.j.de offi.deleg.c.cùm ab eccleſiarum.de offi ordin.cum concordan.Licet autem ex prædictis iuribus multas conuenientias,& differentias inter interdictum, & excommunicationem, & ſuſpenſionem poſsit diſcurrere curioſus indagator, non omitto,
6 quòd † notant docto. in c. j. de ſentent.excommun. libro vj. quòd prædicta tria ſcilicet ſententia Excommunicationis, Interdicti, & Suſpenſionis æquiparantur in decem. Primò,quia forma huius conſtitutionis in ipſarum qualibet eſt ſeruanda,vt hic. Secundo,quia in iſtis tribus præcedens appellatio tuetur appellantem, in alijs non, vt ſuprà de appella. ad hæc quoniam. & c.paſtoralis. & inf. eod. is cui §.fin. Tertio,quia neuter iſtorum debet celebrare diuina,vt in c.ij.& c.poſtulaſti,§.fin.de cler.excomm.Quarto, quia quamlibet ſententiam horum trium debet monitio præcedere,vt in c.reprehenſibilis,de appella. Quinto, quia quilibet iſtorum iurat antequam abſoluatur, & in vtroque fieri poteſt abſolutio ad cautelam, vt in c. venera-

bili, de ſenten. excommun. Sexto, quia quælibet ſententia à ſuperioribus eſt ſeruanda, de offic. ordin. c. cùm ab eccleſiarum. Septimo, quia durante ſententia neuter eligere, vel eligi, vel teſtificari poteſt, vt in c. cùm dilectus, de conſuet. de except. c. Apoſtolicæ, & de teſtibus, c. veniens, in fine. Octauo, quia non debet ſuperior de ipſis aliquid diſponere, partibus non vocatis, vt in c. Romana, §. ſi. de ſenten. excommun. lib. vj. Nono, quia ſpeciales filij Apoſtolicæ ſedis nulla iſtarum ſententiarum Apoſtolicæ ſedis poſſunt ligari, vt in c. veniens, de verb. ſign. lib. vj. & in priuilegijs ſolent iſta tria miſceri, vt in c. j. in fine, de priuileg. in vj. Decimo, quia omnia iſta comprehenduntur appellatione cenſuræ, vt in c. quærenti, de verbo. ſign. Vndecimo quoad irregularitatem contrahendam propter celebrationem diuinorum. Et Irregularitas non ſolum contrahitur per celebrationem Miſſarum, ſed etiam per celebrationem aliorum diuinorum. de quo per Inno. & docto. in c. fin. de exceſs. prælat. & in c. Abbates, de priuil. in vj. & notabis caſum reſeruatum ſoli Papæ, † qui ſolus poteſt diſpenſare ſuper Irregularitate contracta ex celebratione diuinorum. facit text. in c. j. de re iudi. in vj. in tantum, quòd etiam Pœnitentiarij, qui ſunt ordinarij in curia ad pœnitentias imponendas, non poſſunt cum irregulari diſpenſare, vt tenent docto. in c. clerici, de cler. excommun. minis. & Ioan. Andre. in c. latores, eod. titu. dicit tamen Ioan. Andr. quòd conſuetudo habet, vt cum talibus, qui claues non contempſerunt, poſsint legati de latere diſpenſare. & vid. Philip. Franc. in d. c. j. de ſenten. excommu. libro vj. §. caueant. Et notabis, quòd non quælibet executio diuini officij facta per ſuſpenſum, vel interdictum inducit Irregularitatem, ſed illa tantum, quæ fit ſolenniter officiando, vt per Philip. Fran. in d. §. caueant. Super quo tamen generaliter ſic concludе, quando ſit, quòd ſuſpenſus ingerendo ſe in diuinis incurrat Irregularitatem; quia aliquando id facit ignoranter ignorantia probabili, & excuſatur, vt in c. pen. de cler. excommun. mi. Aliquando ſcienter, vel craſſa ignorantia, & tunc ſi immiſcet ſe diuinis, non vt officians, ſed vt debitum ſoluens, & idem: ex 4

quo non exequitur, vt prius, quod requirit iſte tex. & quia ſuſpenſus tenetur officium, non vt officians, ſed ſecretò, vt debitum perſoluens, aliàs pœna preſtaret immunitatẽ, quod eſſe non debet, vt l. relegatorum, in fin. ff. de interdict. & releg. de quo per docto. in d.c. clerici, & in c. illud, eod. tit. & per Spe. tit. ij. §. iuſta, verſi. quid ſi excommunicatus. & per glo. lxxxj. diſtinct. c. dictum, & in c. cupientes, §. cæterum, de elect. eod. lib. Aliquando immiſcet ſe in diuinis, exercendo ea, quæ ſunt certo ordini, vel officio certi ordinis deputata; & ſi talis non eſt in dicto ordine conſtitutus; vt ſi acolytus epiſtolam in apparatu ſubdiaconi, vel ſubdiaconus Euangelium in apparatu diaconi; tunc talis tenetur pœna falſi, vt d.c. illud, ſed non incurrit irregularitatem, ex quo non celebrat in ſuo officio, vt prius, prout requiritur, vt in d. §. caueant. Et intellige hæc de irregularitate, de qua in d. §. caueant. ſed benè incurrit aliã irregularitatem, quam incurrit ille, qui nullum habet ordinem, ſi celebrat. de quo per Specu. in tit. ij. §. nunc de Epiſcoporum, verſi. xviij. & dicitur plus delinquere, quàm ordinatus, qui poſt ſuſpenſionem celebrat in ſuo officio: quia eo caſu ſolus Papa diſpenſat, vt notatur in d. verſi. xviij. & in c. ij. de cler. excommun. miniſt. Si verò talis eſt in dicto ordine, & celebrat, vt prius irregularitatem, vt in d. §. caueant. non ſolum ſi talis eſt in ſacris, ſed etiam in alijs minoribus ordinibus conſtitutus, ſecundum Ioan. Andre. & docto. in d.c. ij. Itaque non ſolum ſubdiaconus epiſtolam dicens, diaconus Euangeliũ, ſed & presbyter Miſſam. vnde ſi benedicitur aqua, incurritur irregularitas, vt voluit Specu. in tit. de diſpenſatio, §. iuſta, verſi. quid de benedicente, c. aqua, de conſecr. diſtinct. iij. ſecundum Ioan. Andr. in dicto §. caueant, & in c. fin. de exceſs. prælat. & de irregularitate dicemus infrà in c. ſequenti. † Et aduerte, quia plures ſunt ſpecies Suſpenſionum, de quibus per gl. in Clemen. cupientes, de pœnis, in verbo, ſuſpenſi. Vnde generaliter conclude, quando ſit, quòd ipſe ſuſpenſus incurrat irregularitatem, vt per Philip. Fran. in §. caueant. vbi etiam dicit: Suſpenſus ab officijs ordinum incurrit irregularitatem, ſi contra interdictum fecerit. dicit etiam

ibi,

ibi: Suſpenſi quandoque non incurrunt irregularitatem, in certis caſibus notatis ibi per eum. Diximus ſuperius, quòd ſententia Excommunicationis, Interdicti, & Suſpenſionis æquiparantur in decem; † nunc notabimus, 6
quòd differunt in alijs decem. Primo, in participatione, quia cum Suſpenſo, vel Interdicto participari poteſt, niſi participatio ſpecialiter eſſet interdicta, argumen. ff. de pœnis, l. mores. ſed cum Excommunicato indiſtinctè prohibetur, vt in c. ſacris, de his, quæ vi, metuſve cauſ. Secundo, quia propriè loquendo homo excommunicatur, vel ſuſpenditur, ſed non interdicitur, niſi impropriè, c. cum dilectus, de religioſis domi. & c. paſtoralis, de appella. loca verò propriè interdicuntur, vt c. non eſt, de ſponſa. licet in pœnam perſonarum delinquentium. ideo debet per id potius fieri diſtrictio in perſona, quàm in facultatibus, c. illud, in fine, xvj. q. xvj. Tertio, quia effectus Excommunicationis latæ non poſſunt ſuſpendi, ſed reliquorum ſic, vt in c. ad hæc quoniam, de appella. Quarto differunt in caſu c. quia periculoſum, de ſentent. excommun. libro vj. Quinto differunt, vt c. præſenti, de ſenten. excommu. lib. vj. vbi dicitur: Relaxatio ad cautelam non habet locum in generali Interdicto. Sexto differunt, vt in c. Romana, ad finem, de ſenten. excommun. lib. vj. vbi dicunt docto. nota ex text. differentiam inter excommunicationem, & interdictum; quia ſententia Interdicti, per quam punitur quis pro delicto alterius, & iuſtè, benè poteſt fieri contra vniuerſitatem, & iuſtè, vt in c. non eſt, de ſponſ. vbi legitur: Per cenſuram eccleſiaſticam pater compellitur reſtituere filio eius vxorem, quam iniuſtè detinet. Secus in ſenten. Excommunicationis contra vniuerſitatem, & iuſtè, dicendo: Excommunico omnes de vniuerſitate, qui fuerunt mandato meo rebelles. ita probatur ex dicto text. ſecundum Ioan, And. ibi. Immo ſi conſtaret, quòd tota vniuerſitas, vel collegium deliquiſſet, excommunicari poſſent ſinguli de vniuerſitate, vel collegio, & locus interdici, vt voluit Hoſtien. in Summa, in tit. de contuma. §. fi. dicens; quòd ſic poteſt fieri: Excommunico Præpoſitum, Decanum, Archidiaconum, & omnes alios de tali collegio,

quia noluerunt parere mandatis meis. adducens ad hoc c. propoſuit de cleric. excommun. miniſt. & Ancharan. & Philip. Fran. in d. c. Romana, §. in vniuerſitatem. Septimo, & octauo, in c. fin. §. j. de ſenten. excommun. & in §. in feſtiuitatibus, vbi dicitur, quòd peioris conditionis eſt excommunicatus, & longe plus eſt prohibita celebratio diuinorum excommunicatis, quàm interdictis, vt patet in d. §. in feſtiuitatibus. Et in d. c. fin. incipienti, alma mater eccleſia, dicitur: Tempore interdicti etiam ſani ad pœnitentiam admittuntur, niſi ſint excommunicati, qui non niſi in mortis articulo admittentur, vel niſi cauſam dederint interdicto, qui non admitterentur, niſi ſatisfaciãt, vel caueant, prout poſſunt. Item illo tempore Miſſæ & alia diuina officia ſub pœna diſtributionum, ſicut prius, in eccleſijs celebrentur ianuis clauſis, planè ſine excommunicatis, & interdictis, & ſonitu campanarum. Et quater in anno altè cum campanis, & ianuis apertis celebrare poſſunt, excluſis Excommunicatis; Interdictos tamen admittere debent; ita tamen, quòd hi, propter quorum exceſſum latum eſt, non appropinquent altari. In cæteris ſeruatur interdictum, & vltra id reuocata ſunt priuilegia quibuſcunque conceſſa. Et extra eccleſias, vel monaſteria tempore interdicti celebrari, vel alia diuina officia dici non poſſunt ſine violatione interdicti. ita Anchar. & Philip. Fran. in d. c. alma mater. † Sed quæro pro declaratione multorum,
7 quod dicatur Interdictum generale, & quod ſpeciale? dic, quòd generale Interdictum dicitur, cùm concernit locũ, territorium, ſiue ſolum, c. cùm in partibus, c. cùm inter, de verbor. ſignifi. c. petiſtis, de priuileg. c. vbi periculum, §. ciuitas, de electio. in vj. & c. felicis, §. fin. de pœnis. & in Clemen. ſi quis ſuadente, §. ſi quæ ciuitas, de pœnis. Et dicitur generale, quia in nulla particula talis loci poterit celebrari abſque violentia Interdicti. Vnde & ſi in illo loco interdicto nulla eccleſia ſit, ſiue vna tantum, dicetur generale, quoad omnem eius effectum, vt notat Ioan. Andre. in d. c. cùm in partibus, de verbo. ſigni. Speciale autem Interdictum eſt, cum interdicitur vna eccleſia, etiam plures, etiam omnes eccleſiæ ciuitatis, vel loci interdicerentur,

puta

puta, propter decimas non ſolutas, vel procurationes legatorum, vel cauſas. Nam vt dicit Ioan. And. in c. præſenti, de ſenten. excommun. in vj. Interdicta eccleſiarum non debēt dici generalia quoad effectum generalis interdicti, etiamſi interdicerentur omnes eccleſiæ ciuitatis, vel prouinciæ, nec erit tunc locus, c. alma mater, §. adijcimus, de ſenten. excommun. libro vj. Nam non poterit in illis eccleſijs celebrari, etiam cum moderamine, de qua ibi; ſed extra illas ſub territorio, vel ſi qua eſſet non interdicta, benè poterit celebrari: nec tunc eſſet locus denegationi ſepulturæ hominibus illius loci, nec aliorum ſacramentorum, & diuinorum officiorum, quæ non prohibentur, niſi tempore generalis Interdicti, vt in d. c. alma mater. ita Pet. de Anchar. in d. c. præſenti, de ſenten. excommun. libro vj. An in Interdicto generaliter promulgato in ciuitates, loca, &c. habeat locum relaxatio ad cautelam? dixi quòd non. Quid in Interdicto ſpeciali? ſumendo ſpeciale (vt dictum eſt) vid. Anchar. in d. c. præſenti. Conclude, quòd generale Interdictum non poteſt relaxare ad cautelam, ſecus in ſpeciali interdicto, vid. Archi. in d. c. præſenti. & vid. Ioan. Mona. in d. c. præſenti. & vid. Cardi. ita affirmantem in tractatu ſuo de interdictis, in iiij. colum. Et ſi eccleſia eſt ſpecialiter interdicta, non poſſunt in ea celebrari diuina officia, ſeruata forma decretalis, alma mater, §. adijcimus, quia loquitur, cùm locus fuerit interdictus; & tale appellatur generale interdictum, vt in d. c. cùm in partibus, vt ſuperius dixi. Sed in eccleſia ſpecialiter interdicta poteſt quis baptizari, & in fronte chriſmari; quia à quouis interdicto prædicta ſunt excepta, de ſponſa. c. non eſt nobis, & c. quoniam, de ſenten. excommun. lib. vj. vbi dicitur, quòd tempore interdicti etiam poteſt confici chriſma in die cœnæ Domini propter indigentiam; quia non vtimur chriſmate veteri poſt annum. Et in d. c. quoniam; dicit Philipp. Fran. Nota ex textu, quia duo ſacramenta poſſunt conferri tempore Interdicti, Chriſma, & Baptiſmus: & idem de ſacramento Pœnitentiæ, vt in d. cap. alma mater, & in cap. quòd in te, de pœniten. & remiſs. Et dicit Ioannes Andre. quòd iſta duo ſacramenta, de

de quibus in d.cap.quoniam, non poſſunt conferri alta vo-
ce, & ſolenniter tempore interdicti, cùm hoc non expri-
matur in dicto cap. quoniam. tenet etiam Philipp. Franc.
8 in dict. cap. qnoniam. † Sed ſuſpenſus ab ingreſſu eccle-
ſiæ, celebrans in ea diuina, eſt irregularis, c. is cui, de ſen-
ten. excommun. lib. vj. Sed de excommunicato maiori ex-
communicatione, an poſsit per eccleſiam tranſire? dic.
quòd ſi talis vult intrare, vt audiat verbum Dei in illa, &
poteſt, vt in c. reſponſo, de ſenten. excommun. vbi litera
dicit: Excommunicatis, & Interdictis prædicari poteſt li-
citè verbum Dei. & dicitur etiam, quòd tempore genera-
lis interdicti cõcedi poteſt Baptiſmus, & Chriſma in fron-
te, & Pœnitentia morientium. Hodie etiam omnibus da-
tur Pœnitentia tempore interdicti, vt in c. alma mater (vt
dixi) ſed corpus Chriſti non conceditur niſi morientibus,
vt in d.c. alma mater, & ibi notatur. Et licitè participatur
cum excommunicato ad eius correctionem, vt in c. cum
9 voluntate, de ſenten. excommun. vbi dicit Panorm. † A
quolibet Interdicto cenſentur excepta quatuor ſacramen
ta, vt Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, confectio
Chriſmatis: nam ex quo conceditur Baptiſmus, per con-
ſequens cõceditur Chriſmatis confectio, cùm ſine Chriſ-
mate non fiat Baptiſmus, vt in d.c. quoniam, de ſenten. ex-
10 commun. lib. vj. † Dubitant docto. de matrimonio, nun-
quid poſsit contrahi tempore interdicti. communiter con
cluditur, quòd ſic. ſed de ſolennitate matrimoniali dubi-
tatur per Panorm. in d.c. non eſt. Et ſic habes quinque ſa-
cramenta excepta tempore interdicti. Dubitatur de ſexto,
ſcilicet Ordinum collatione: & videtur in d.c. non eſt, vel-
le Innocen. quòd laicis non poſſunt conferri Ordines; ſed
aliàs clerici poterunt promoueri ad maiores, cùm ipſi non
ſint interdicti. Aduerte, quòd iſtud dictum eſt ſatis obſcu-
rum, & ſine ratione. Nam cùm interdicitur locus, nec lai-
ci, nec clerici ſunt interdicti. Vnde extra locum licitè per-
cipiunt diuina. Quandoque autem perſonæ ſunt interdi-
ctæ, & tunc quocunque ſe conferant, interdictum ſequi-
tur eos. de quo in c. ſi ſententia, de ſenten. excommun. lib.
vj. vbi legitur: Interdicto clero non eſt interdictus popu-
lus,

s, nec econuerſo; & interdicta ciuitate propter delictũ omini, ciues non ſunt interdicti, & extra ipſam audiunt iuina. Interdicto populo, ſingulares de populo intelligũ- ır interdicti. & in quæſt. præcedenti non videtur differen a inter clericos, & laicos. Itaque ſi clericis poſſunt cõfer- ordines, etiam laicis. de hoc vid. Panorm. in d.c. non eſt. duerte tamen, quòd in caſu d.c. non eſt, non eſt propriè nterdictum, ſed ceſſatio à diuinis, ſecundum Inno. & be- è. Et pro differentia inter iſta vid. tex. cum glo. in Clem. de ſenten. excommun. quod notat Ioannes Andr. in c. ſi anonici, de offic. ordina. Et notabis ex d.c. non eſt, quòd x facto principis poteſt patria ſubijci interdicto, & ſic in- irectè puniuntur populi de facto principis. ex quo vid. uod not. glo. in c.j. xxiiij. q. iij. & in text. dicitur; Quan- loque temporaliter punitur vnus pro alio ſine culpa, non ine cauſa: de quibus multa exempla ponuntur in textu, le peccato Sodomitarum, de peccato Amalechitarum, tem de peccato Dathan, & Abiron, & ibi examinatur in lo. an familia pro delicto domini ſit excommunicanda. Dixi ſuperius de ceſſatione à diuinis; ſed tu dic, quòd eſt eſſatio generalis, & ceſſatio ſpecialis; & ſpecialis obſer- atur ſolum in eccleſijs, in quibus ſunt; ſed generalis ſer- andæ ſunt ab alijs, vt in d. Clement. j. de ſentent. excom- nun. Alia differentia, quia generales habent vim interdi- ti, & comparantur interdicto, vt in d. Clemen. §. in ceſſa- ionibus; ſpecialis autem non, vt in c. dilectis, de appellat. & quod ibi notatur. & c. ſi canonici, de offi. ordin. lib. vj. † Itaque differentia eſt inter ceſſationem à diuinis, & ſen- entiam interdicti. Nam ceſſatio à diuinis eſt quid facti; non enim aliud eſt quàm ſuſpendere organa miniſtrorũ, vt ibi non celebrent. Sententia verò interdicti eſt quid iu- ris; vnde ſupponitur ille locus interdicto, ita quòd ibi ce- lebrans quantumcunque forenſis incurret irregularitaté, quia celebrat in loco interdicto, vt in d. c. is qui, de ſent. excõmun. lib. vj. ſecus autem quãdo clerici deliberant in- ducere ceſſationem, quia tunc celebrans ibi non efficitur irregularis, tanquam non celebrans in loco interdicto. Hoc notanter voluerunt docto. in d. c. dilectis, de appella. 11

& in

& in c. irrefragabili, §. cæterum, de offi. ordin. Dubium tamen remanet, quid ſi ceſſatio à diuinis eſt generalis, puta reſpectu totius ciuitatis, nunquid ibi celebrans efficitur irregularis? Ioan. Andr. in c. ſi canonici, de offi. ordin. lib. vj. concludit, quòd ſic; quia talis ceſſatio generalis æquiparatur interdicto, per Clemen. j. de ſenten. excommu. ſed Anton. in d. c. dilectis, dicit ſub dubio, fortè quòd ex toto non procedit illa æquiparatio. & Panorm. in d. c. dilectis, dicit: Ego verius putarem, quòd celebrans in ceſſatione generali non efficiatur irregularis: Regula eſt, vt nunquã quis incurrat irregularitatem, niſi in caſibus iure expreſſis, vt in d. c. is qui. ſed iure non cauetur, niſi de celebratione in loco interdicto. Nec obſtat illa Clemen. j. quæ facit æquiparationem tantum in illo caſu; & pœnæ non debent extendi, vt in regul. odia, & regul. in pœnis, de regulis iur. in vj. Et ratione conſuetudinis quandoque ſpectat ad capitulum ceſſare à diuinis, & in c. quamuis, de offi. ordina. lib. vj. vbi notant docto. capitulum ex iure ſpeciali poſſe inducere ceſſationem à diuinis contra Epiſcopum proprium. Et ſi delinquens eſſet rector, vel dominus loci, & offendit, propter iniuriam, vel offenſam illatam poſſunt ceſſare à diuinis: ſed offenſa debet eſſe ſufficiens ad inducendum ceſſationem à diuinis. Et cauſam ceſſationis à diuinis debent mittere illi iniurianti, & illum requirere, vt ſatisfaciat pro iniuria commiſſa. Si autem non velit ſatiſfacere, poterunt ceſſare à diuinis; & tunc ipſi ceſſantes mittant ad Apoſtolicã ſedem, vt in d. c. quamuis. Et quam ſolennitatem clerici debent ſeruare in ceſſatione à diuinis inducenda propter iniuriam ſibi, vel eccleſiæ illatam, vide in c. ſi canonici, de offi. ordina. in vj vbi legitur, & eſt

12 caſus. † Canonici eccleſiæ Pictauien. habent ex priuilegio, vel conſuetudine, quòd cùm aliquis eos offendit, vel occupat res eccleſiæ, poſſint ceſſare à diuinis, donec ſit eis ſatisfactum. Accidit, quòd quidam offendit, vel aliquod delictum commiſit, propter quod poſſunt ipſi canonici ceſſare à diuinis. quæritur in textu, quam formam teneantur ipſi obſeruare? Reſpondit Gregorius IX. in generali Concilio Lugdunen. quòd in ſcriptis inſtrumento

publi-

publico, vel literis ſigillatis ſigillo authentico debent inſerere cauſam ſuæ ceſſationis, & notificari delinquenti, quòd propter illam cauſam intendunt ceſſare à diuinis. Et ſi ipſi non ſeruant iſtam formam, punientur, quia non percipient fructus ſuarum præbendarum; & ſi percipient, tenentur reſtituere, & ſatisfacere de iniurijs illi, in cuius odium ceſſabant. Itaque ſecundum docto. notabis, quæ ſeruari debent in ceſſatione fienda à diuinis: quæ locum habent tam in certa eccleſia, & ſic in ſpecie, vt in d. c. ſi canonici, & in c. quamuis, de offi. ordina. in vj. quàm etiam in generali ceſſatione à diuinis, quæ fierent in tota ciuitate, vt in d. Clemen. j. de ſenten. excommun. pro quo facit text. in d. c. ſi canonici, & d. c. quamuis. qui generaliter loquitur. Et notat Philip. Fran. de mente docto. in d. c. ſi canonici, quòd ceſſationes generales, factæ ab habentibus poteſtatem, habent vim interdicti. Et ſic ſi in loco fieret generalis ceſſatio à diuinis, tunc celebrans irregularitatem incurrit. Et in d. c. ſi canonici, videbis per Phil. Fran. qualiter fieri debeat extimatio iniuriæ de iure canonico, ſed ibi dicit Anchar. Extimatio damni, & intereſſe iniuriæ taxatur iudicis arbitrio. Et in ceſſatione à diuinis requiritur ſcriptura ad ſubſtantiam actus, vt in d. c. ſi canonici. Alij plures caſus enumerantur in c. j. de cenſi. lib. vj. Et notabis ex d. c. ſi canonici, † quòd ceſſatio à diuinis debet fieri ex cauſa legitima, quæ ſit vera, & debet eſſe notoria: & ſufficit ſi ſit manifeſta, cùm examinari debeat, vt in d. c. ſi canonici. & Ioan. And. in d. §. cæterum, dicit, quòd ceſſatio à diuinis debet aggrauari cum irreuerentia Creatoris, & Sanctorum. Sed notabis, quòd ceſſatio à diuinis eſt odioſa; ideo cum magna maturitate procedendum antequam fiat: tendit enim ad diminutionem diuini cultus, multa igitur ſunt obſeruanda antequam fiat, vt per gl. fi. in d. c. quamuis. Itaque ad hoc, vt fiat ceſſatio, neceſſe eſt hæc interuenire. Primo, quòd qui ceſſant, habeant de conſuetudine, vel alio iure, vt ceſſare poſsint. Secundo, quòd vocentur abſentes ad tractandum de ceſſatione. Tertio, quòd tractent. Quarto, quòd de ceſſatione deliberent. Quinto, quòd ſit manifeſta offenſa, propter quam ceſſant. Sexto,

to, quod ſit rationabilis. Septimo, quòd ante ceſſationem inſtrumento publico, vel patentibus literis authentico ſigillo munitis cauſam ceſſationis exprimãt. Octauo, quòd illud inſtrumentum, vel literas tradant ei, cõtra quem ceſſant. Nono, quòd requirant illum, quod emendet competenter iniuriam, vel offenſam, propter quam ceſſare volunt. quod ſi non fecerit, tunc locum habet ceſſatio. Poſt ceſſationem debet vtraque pars arripere iter ad ſedem Apoſtolicam infra menſem per ſe, vel per procuratorem ſufficienter inſtructum. Omnia iſta continentur in d. gloſſa fin. Nunc ad materiam Interdicti redeamus.

34 † Interdum interdicitur locus ſub appellatione regni, prouinciæ, ciuitatis, caſtri, vel villæ, de verbo. ſignifi. c. cùm in partibus, c. j. de poſtula. prela. c. ſanè, de offi. lega. c. ex reſcripto, de iureiuran. & c. quanquam, de cenſi. lib. vj. c. Epiſcopo, de priuileg. c. præſenti, de ſenten. excommu. quibus ipſius loci ſuburbia, continentia ædificia intelliguntur interdicta, de ſenten. excommun. ſi ciuitas, lib. vj. nam appellatio vrbis, vel ciuitatis includit ſuburbia, & continentia ædificia, vt not. in l. ij. ff. de verbo. ſignifi. Circa quod quæro, ſi ſuburbia, & habitantes in eis non ſunt de iuriſdictione loci interdicti, ſiue ciuitatis ipſius, an propter interdictum loci in eis valeat celebrari, vel non? Reſpondeo, nõ, per rationem prædictæ decre. ſi ciuitas,. ſcilicet ne vilipendatur ſententia Interdicti, vt in Clementina, de ſent. excommun. cùm eo. Sic ergo Interdictum promulgatum in locum includit ſuburbia, & continentia ædificia, etiam in nullo ſubiecta dicto loco, vel vniuerſitati ipſius. Quod puto verum, ſi proferens Interdictum habeat iuriſdictionem ſpiritualem, non ſolum in locum, quem interdixit, ſed in ipſius loci ſuburbia, vel cõtinentibus ædificijs, cùm ius huiuſmodi ſententiam interpretatur, de arbit. cùm olim, de verbo. ſignifi. in his, ff. de appel. ab excu. l. j. Sed ſi proferens non habeat iuriſdictionem ſpiritualem in ſuburbijs, vel continentibus ædificijs, licet habeat in loco, quem interdixit, non videtur habere locum decre. ſi ciuitas, per l. iij. ff. de offi. procon. & de iuriſd. om. iud. l. fi. ix. q. iij. Epiſcopũ; de offi. lega. nouit; de conſti. c. ij. ij. reſpon.

lib.

lib.vj.ad idem benè facit. ff.de bon.autho.iud poſsidendis, cùm vnus, §. is qui, ff. de inter. & releg. l. relegatorum, j. reſpon. Et licet ita videatur de iure ſcripto; tamen ponderata ratione decre. ſi ciuitas, poſſet dici, quòd in hoc caſu ſuburbia, & continentia ædificia adhærentia loco interdicto intelligantur interdicta non ab homine, ſed à iure, de ſent.excommun.nuper,argum.de accuſ.ſuper his, verſic. poſt confirmationem: & per hoc reſpondetur ad iura in contrarium allegata. Sed quæ dicantur continentia ædificia, dicit ibi glo. hoc eſſe in iudicis arbitrio relinquendũ. Et de hoc vide Calder, in tractatu de interdictis, colum. vj. & ibi dicit vſque ad quem locum durent ſuburbia. Sed nunquid adhærentia, vel contigua ſuburbia, vel continentia ædificia intelligantur interdicta? dic,quòd non; aliàs ſequeretur, quòd adhærentia adhærentibus eſſent interdicta, & ſic vna ciuitate interdicta totus mundus eſſet interdictus: quod eſt abſurdum. ad hoc, de teſti.licet, iij. & facit decre. ſi ciuitas; quæ vult interdictum loci per certum finem determinari. ita Calder. in loco iam allegato.

† Simile de eo, quòd dicitur, quòd excommunicatio non 15 tranſit in tertiam perſonam, xj. q. iij. quoniam. Et dico, quòd quandoque interdictum profertur in eccleſiam, & tunc ipſius capella eidem eccleſiæ contigua, & cœmiteriũ ipſius eccleſiæ contiguum intelliguntur interdicta; ſecus ſi prædicta non ſint contigua eccleſiæ interdictæ, vt præcedenti de re. ſi ciuitas, ij. reſponſ. Sic etiam eccleſia polluta intelligitur etiam cœmiterium eidem contiguum, nõ autem è conuerſo; nam cœmiterio polluto, non eſt pollutum alterum etiam ſibi cohærens pariete intermedio. hæc habentur de conſecratione eccl.vel alta.c.j.lib.vj. Ex quibus ſequitur, quòd interdicta eccleſia, altaria, vel cœmiterium altari etiam cohærens interdicto, vel ad cœmiterium interdum cohærens, pariete intermedio, non intelliguntur interdicta. Item interdicto loco ſub appellatione ciuitatis non ſunt interdicti ciues illius ciuitatis. Idem in interdicto cuiuſuis loci, puta caſtri, villæ, vel huiuſmodi. Quod eſt verum, cùm interdicitur locus propter delictum domini, vel alicuius ſingularis perſonæ; ſecus, ſi

propter delictum ciuium, vel populi, vel vniuerſitatis ip ſius lo. i. hæc habentur de ſenten. excommu. ſi ſententia, ij. reſponſ. lib. vj. Sed primo caſu, an perſonæ culpabiles ſint interdictæ? dic, quòd ſic, vt ibi innuitur, cùm dicitur: Culpabiles nõ ſunt, facit d. c. alma, §. illis, & de priui. quod nonnullis. & eod. tit. licet, in fin. libri vj. Item ſcias, quòd quandoque interdicitur clerus alicuius loci, & tunc illius loci populus non intelligitur interdictus; quia hæc ſunt diuerſa, vt in c. ſi ſententia, de ſent. excommun. & c. ex parte, de priuil eod. lib. Et an interdictis clericis ſpecialis eccleſiæ alicuius, etiam ſub nomine collegij, intelligatur eccleſia interdicta? dic, quòd non, vt probatur in c. per exemptionem, de priuil. in vj. Et interdictum loci aliud eſt, & aliud vniuerſitatis, vel collegij, vt per doct. in d. c. ſi ſententia. & videtur expreſſum in c. j. de vſuris, lib. vj. Poterit ergo celebrari in illo alta voce, quia hoc non eſt prohibitum, vt in c. cùm apud, de ſponſa. cum ſim. Quæritur de habitatibus in ciuitate, non de populo illius ciuitatis, num includantur in interdicto illius vniuerſitatis, vt in d. c. ſi ſententia, de ſenten. excommun. lib. vj. §. vlt. ibi, ſingulares ex eo perſonæ; ſed ciues, habitantes continuo extra ciuitatem, & ſuburbia intelligũtur interdicti, populo vel ciuibus dictæ ciuitatis interdictis, vt per Cal. in xj. col. ſui tractatus. Idem dicit de Baronibus habitãtibus in diœceſi, vel ciuitate cuius populus eſt interdictus: intellige, ſi ibi ſubeunt onera, & habẽt honores. Et idem ſi per priuilegiũ eſſent exempti a muneribus, ſiue oneribus dictæ vniuerſitatis; quia per hoc non ſequitur, quòd non ſint de vniuerſitate. & ſic ligantur pœnis, c. cùm capella, de priui. in vj.

16 † Et Epiſcopus ſuſpenſus, vel interdictus à pontificalibus, ſi exercet officium ſacerdotis, etiam cum pontificalibus non eſt irregularis; ſed ſi exercet aliquid, quod per ſe ſpectat ad officium Epiſcopi reſpectu conſecrationis Epiſcopalis, ſiue cum Miſſa, vt conſecrare, vel ordinare, quod fieri debet cum Miſſa, vt plenè notatur in c. quod ſicut, de electio. ſiue ſine Miſſa, vt ſolet fieri cum confirmat in fronte; eſt irregularis. Sed ſalua pace domini Ioan. Mon. tale interdictum ſuſpendit Epiſcopum à collatione ſacramen-

mentorum, ſicut à celebratione diuinorum. & c. vlti. de cler.exc.miniſt. loquitur in excommunicato minori tantum. & de hoc vid.Calder.in d. ſuo tractatu,colum.xij. Et is,cui eſt interdictus eccleſiæ ingreſſus, non poteſt tranſire per eccleſiam, cùm ibi celebrantur diuina, c. præſenti, v.q.ij. facit c.alma mater, §.adijcimus,c.quòd in te,de pœnit. & remiſs, ſed nec alio tempore licitè intrat eccleſiam orandi cauſa, c.cleros, in fin.xxj.diſtinct. c.qui ſanctus,de pœniten.diſtinct.j. ſed de hoc vid.latè Calde. in d.ſuo tractatu,colum.xiiij. Item notabis, quòd à iure interdicitur ingreſſus eccleſiæ in caſibus, c. ſacro, de ſenten. excommun. & c.j. de ſenten.excommun.lib.vj.c.exigit,de cenſi. c.ſi quis deinceps,xvj. q. vij. ſecundum communem opinionem per interdictum ab homine interdicitur ingreſſus eccleſiæ, xvj.q.vij. nullus,de offic.delega. ſanè, ij.eod.tit. c.ij.lib.vj.de pœn.& remiſ.omnis. pôſt quod interdictum iuris, vel hominis in eccleſia ingreſſus ſe diuinis ingerens in ſuo officio,ſicut prius,irregularis eſt. de ſenten.excommun.is cui.li.vj.dixi autem in eccleſia,quia ſi extra eccleſiam, puta ſub dio, vel ſub tentorio, vel in domo priuata ingerit ſe diuinis, non eſt irregularis, vt ibi not.in ij. glo. Et eſt ratio,quia dictum limitatum ſecundum ſuam limitationem debet intelligi, xliij.diſt.ſit rector,in fi.de tranſla.c.fin.de ver.ſign. c.abbas, in fin. ff.vi bon.rapt.l.j.§.non autem,cum ſim.hic autem limitatur pœna,cùm ſcilicet celebratur in eccleſiâ; ergo non habet locum, ſi celebretur extrà. Vide,quod dixi ſuprà verſ.quandoque profertur interdictum eccleſiaſticum. & de pœn.diſt.j.§ penè,de elec. ſtatum,lib.vj. Cætera in materia interdicti videbis per Ioan.Calde.in tracta. ſuo de interdictis, in xj.vol. tractatuũ, fol.80. & ibi fol.87. videbis tabulam remiſſorum Ioan. de Lign.quam fecit ſuper tract.de eccleſiaſtico interdicto. Et in d.tracta.Calderini † ponuntur caſus prohibiti, & con- 17
ceſsi tempore generalis interdicti eccleſiaſtici.

Primo, conferri poteſt baptiſmus cum officio catechumenorum.

2. Confirmatio,& chriſma confici.

3. Pœnitentia imponi poteſt.

4. Infirmis poteſt dari corpus Chriſti in præſentia aſtantium.

5. Corpus Chriſti poteſt portari cum lumine, & campana pulſari.

6. Pulſari poteſt campana pro prædicatione, & prædicari.

7. Non debet pulſari aliqua campanula pro diuino officio ad congregationem clericorum.

8. Non debet pulſari aliqua campana, vel campanula pro funere.

9. Laici poſſunt pulſare campanam ad oſtendendum tempus horarum, ſicut tertiam, & nonam, &c.

10. Poteſt pulſari ad Aue Maria.

11. Famuli ſacerdotum in eccleſia non collegiata poſſunt admitti ad diuina, non autem collegiata.

12. Sacerdos poteſt mutare famulum, & alium recipere, vel etiam ſi ille moreretur; dumtamen ille electus ſic, non eſſet in alia eccleſia collegiatus, vel intitulatus.

13. Archipresbyteri rurales quando conficiunt baptiſmum, poſſunt accipere presbyteros rurales.

14. Laici admitti poſſunt ad crucem adorandam in paraſceue.

15. Extrema Vnctio non poteſt dari nec laicis, nec clericis.

16. Commendatio animarum fieri poteſt tam laicis, quàm clericis.

17. Poteſt fieri officium circa ſepulturam clericorum, ſed non laicorum, vòce ſubmiſſa ſine cantu, excluſis ſęcularibus, non pulſatis campanis præſente corpore.

18. Clerici, qui ſunt interdicti, non poſſunt celebrare, nec laici diuina audire in eccleſia extra ciuitatem, nec in ciuitate interdicta, nec etiam peregrini exiſtentes.

19. Mulieribus prægnantibus, vbi timetur de morte, poteſt dari corpus Chriſti.

20. Eccleſiæ poſſunt conſecrari, & reconciliari; & altaria, & viatica, & paramenta, & vaſa ſancta, & oratoria conſecrari; ſed tamen ſecretè.

21. In quatuor feſtis priuilegiatis non poteſt fieri officium

cium circa funus publicè, nec clericis, nec laicis; nec debent laici in cœmiterijs ſepeliri.

22. In prædictis quatuor feſtis poteſt alia Miſſa priuata cantari, quam Miſſa de feſto; dummodo Miſſa de feſto non omittatur.

23. In prædictis quatuor feſtis clerici beneficiati non poſſunt in alia eccleſia officiare; ſi autem non habent eccleſias, poſſunt: dico tamen non collegiatam. dico etiam, ſi presbyter non caret clerico, poteſt etiam in collegio celebrare.

24. In prędictis quatuor feſtis ſequens Completorium cantari non poteſt.

25. Clerici diuerſarum eccleſiarum in ciuitate interdicta non poſſunt extra eccleſiam dicere ſimul oficium; extra ciuitatem tamen poſſunt, dummodo ipſi clerici non ſint interdicti.

26. Clerici poſſunt dare ſubſtitutos, ſeu vicarios loco ſui, ſi ex hoc habent priuilegium, vel ab homine, vel à iure; dummodo non ſint officiati alibi: ſi autem alias, non poſſunt.

27. Moniales, ſeu ſorores, per Epiſcopum approbatæ, & confirmatę, non habentes proprium ſacerdotem determinatum poſſunt alium pretio conducere, qui eis Miſſam celebret, ipſis præſentibus; dummodo non ſint interdictæ, nec ſacerdos aliam habeat eccleſiam; & talis poteſt eis ſacramenta conferre per totum annum.

28. Laici interdicti non poſſunt extra ciuitatem communicare, nec audire diuina; ſi autem non ſunt interdicti, & ex ſpeciali priuilegio ad diuina admittantur, non poſſunt in quatuor diebus priuilegiatis communicare: nec etiam clerici interdicti poſſunt communicare; ſi autem non ſunt interdicti, poſſunt.

29. Panis, & fructus oliuæ, & huiuſmodi poſſunt ſecretè benedici, & dari clericis, & laicis: in feſtis verò priuilegiatis poſſunt publicè benedici, & dari.

30. Benedictio ſponſorum poteſt fieri die aliquo priuilegiatorum; in alijs autem non.

31. Non poteſt fieri aliquod officium mulieribus poſt

partum, niſi in diebus priuilegiatis.

32. Fieri poteſt benedictio menſæ præſentibus ſæcularibus, cùm non ſit de horis canonicis, nec competat ratione alicuius ordinis: poteſt enim laicus hoc facere. Et nota, quód excommunicatio cum ſolennitate dicitur anathema. de hoc vide Panorm. in c. cùm non ab homine, de iudi. dicitur anathema .i. ſuprema maledictio, de qua etiam habetur in c. guiliſarius, xxiij. q. iij.

DE IRREGVLARITATE.
Cap. XXXVIII.
SVMMARIVM.

1 *Irregularitas quid ſit, vnde dicta, quæ perſonæ, & quibus de cauſis irregulares dicantur.*

2 *Irregularis eſt tam ille, qui fecit, quàm qui conſuluit.*

3 *Clericus volens hominem interficere, inuento eo mortuo, nihilominus caput ei amputauit, vtrum ſit irregularis.*

4 *Percutiens aliquem cum moderamine inculpatæ tutelæ, quomodo intelligatur.*

5 *Suſpenſus à iudice, ſiue ad certam diem, ſiue perpetuo, ſiue quouſque pœniteat, niſi prius ſententialiter abſoluatur, celebrare non poteſt.*

1 IRregularitas † eſt nota .i. infamia, vel impedimentum canonicum ex vitio, ſeu defectu proueniens, qua quis prohibetur ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & in eiſdem miniſtrare. Ita diffinit Guil. Dura. in Spec. tit. de diſpenſa. §. iuxta propoſitionis. Dicitur autem canonicum impedimentum, quia ortum habet à iure canonico, licet inceperit à veteri teſtamēto, quoad aliqua; quia dictum eſt Dauid: Non ædificabis mihi templum, quia vir ſanguinis es, j. Para. xxviij. c. & in cano. xlix. diſt. hinc etenim. vbi habetur, quòd in Leui. etiam multi a ſacerdotio repellebantur propter defectus naturales, ſicut propter ſcabiem, & gibboſitatem, &c. Et dicitur irregularitas ab in, quod eſt ſine, & regula, quaſi contra regulam eccle-

ſia

ſiæ natus, ſiue propter factum, vel defectum extra eccleſiam poſitus. Sumitur autem tripliciter. Primo pro defectibus, qui ſunt in homine ſine peccato, vt quia qui eſt bigamus, vel maritus viduæ, vel illegitimus, & huiuſmodi; vt de renun. niſi cum pridem, §. perſonæ. Secundo dicitur irregularitas perſonæ, vbi generaliter prohibetur quilibet ordinari, vel celebrare in ordine iam ſuſcepto ſine diſpenſatione domini Papæ, ne patiatur defectum, &c. de quibus infra patebit. Tertio dicuntur irregulares omnes illi, qui non poſſunt remanere in ſuſceptis ordinibus, nec ad maiores promoueri, etiam poſt actam pœnitentiam, ſine diſpenſatione domini Papæ, & aliorum prælatorum. de quo dantur regulæ.

Prima regula. Omnis furioſus, ebrioſus, illiteratus, impudicus, percuſſor, litigioſus, neophytus, & generaliter quilibet in membris naturalibus defectuoſus, irregularis eſt ad ſacros ordines ſuſcipiendos. patet hoc in decre. latè, incipiendo à xxvj. diſt. vſque ad xlix. per totum. vbi illa ſingulatim probantur.

Secunda regula. Accuſans, vel deferens aliquem de crimine coram judice, pro quo pœna capitis debetur, vel truncatio membri, irregularis eſt, v. quæſtione ij. delatori. & vj. quæſtio. j. in Summa, de accu. accuſaſti.

Tertia regula. Percutiens aliquem ſiue propria perſona, ſiue per alium eius mandato, ſi ſequatur inde homicidium, vel membri mutilatio, ſi hoc facit abſque inenitabili neceſsitate, irregularis eſt, de homi. presbyteri, & c. Petus, l. diſt. miror.

Quarta regula. Percutiens abſque mortis periculo, vel ſanguinis effuſione, vel truncatione, habens ad hoc poteſtatem, non eſt irregularis, vt de rapt. in Archiepiſcopatu. & xxiij q. viij. ſæpe.

Quinta regula. Iudex, actor, vel procurator, notarius ſiue dictator, vel promulgator, ſi in membris ſecuta eſt mutilatio, irregularis eſt, l. diſt. ſi quis, ne cler. vel mona. ſententiam, de homi. poſtulaſtis, l. diſt. c. j. Et generaliter purgationem vulgarem, quæ fit in torneamentis, vel alio

modo, & quicunque vindictæ ſanguinis authoritatem, benedictionem, ſeu patientiam ſui exhibentes, irregulares ſunt de exceſs. prælat. ex literis.

Sexta regula. Licet clericus non debeat intereſſe vindictæ ſanguinis, ſi tamen ex ſola curioſitate, vel leuitate interfuerit, vbi latro ſuſpenditur, vel vbi quis in duello occiditur, licet peccet grauiter, non tamen fit irregularis, ſi nec auxilium, nec conſilium, vel authoritatem præſtiterit ſecundum Guil. in Spec. tit. de diſpen. §. iuxta propoſitionis.

Septima regula. Iudex, vel officialis, ſeu aduocatus, qui tractauerunt cauſam criminis, dantes operam, vt ſanguis effunderetur, licet nec mors, nec ſanguinis effuſio fuerit ſubſequuta, irregulares ſunt: poteſt tamen in talibus per Epiſcopum diſpenſari ſecundum Guil. ſimiliter cum illo, qui non ex officio ſuo, ſed ex odio dedit operam, & fecit, quod potuit, vt occideretur, non tamen occiditur, vel mutilatur: indiget enim talis diſpenſatione ſecundum Guil.

Octaua regula. Exercens artem chirurgiæ, ſi propter imperitiam, & negligentiam eius ſit mors ſubſecuta ab inciſione, aduſtione, vel potione, quam dedit infirmo, irregularis eſt, vt de homi. tua, § j. Si tamen peritus exiſtens phlebotomat ſanguinem, vel ſecat, adhibens omnem diligentiam, non eſt irregularis, etiamſi mors fuerit ſubſecuta; quia potius præſumitur caſu, & culpa patientis eueniſſe, xxiij. quæſt. v. de occidendis. Secus ſi per eius negligentiam ſecundum Guil.

Nona regula. Licet laicus exercens artem chirurgiæ nō ſit irregularis, ſi non propter eius incuriam multi obierunt; clericus tamen, ſi ſub eius cura aliqui, etiam præter eius culpam obierunt, irregularis eſt, ſecundum Innocen. qui hoc notauit in c. tua, de homi. ne cler. vel mona. ſententiam.

Decima regula. Extrahens ſagittam, vel telum, vel gladium infixum corpori alicuius, ſi propter hoc vulneratus citius moritur, irregularis eſt. de homi. tua.

Vndecima regula. Cuſtodiens infirmum, & dans ei bibere

bere imperitè, vel aliquid aliud contra conſilium medicorum faciens, propter quod mors ſit ſubſecuta, irregularis fit propter imperitiam, & negligentiam diſſolutam. Si tamen quis facit bona fide circa ægrotum, non debet eſſe facilis ad faciendum conſcientiam ſcrupuloſam, quamuis in aliquo ſit erratum: ſi ibi non ſit lata culpa cum negligentia diſſoluta, quæ eſt prope dolum; & huiuſmodi ſcrupulum de facili deponere debet ad conſilium ſapientis. Si tamen tanta culpa fuerit, vel negligentia diſſoluta, & certum eſt, quòd mors inde fuit ſubſecuta, irregularitas contrahitur. Si verò non ſit certum, tunc diſtinguendum eſt: aut enim dubitatur probabiliter ſecundum iudicium medicorum, & tunc abſtinendum eſt ab officio; ſi autem non dubitatur, tunc depoſita erronea conſcientia adminiſtrare poteſt, & etiam promoueri; alias non, ſecundum Rayn. l. diſt. hi qui arborem, & c. ſæpè. Et ſecundum quoſdam ſolus Papa cum talibus diſpenſat.

Duodecima regula. Conſulens aliquid, vnde ſequitur homicidium, irregularis eſt; vt ſi ſuaſit iactum baliſtæ, machinæ, vel lapidis, vel quòd iret ad capiendum caſtrũ, quod capi non poteſt ſine hominis morte; ſi inde ſequitur mors, ex illo conſilio irregularis eſt, ſecundum Guil. Item, ſi facit, vel conſulit furtiuè, vel proditionaliter capi caſtrum, ſi mors inde ſequitur, irregularis eſt, quia debuit veriſimiliter pręſumere hoc euenire poſſe. In talibus enim punitur, qui remotam cauſam homicidio dedit, ſicut qui propinquam, vt notatur de homi. presbyter.

Decimatertia regula. Mandans aliquem verberari, ſi verberans occidit verberatum, irregularis eſt, qui mandauit, niſi expreſsiſſet, ne occideretur. de homic. ſignificaſti hodie. de homi. is qui mandauit, lib. vj. in fin. vlt. gloſ. Secus tamen de illo, qui conſuluit aliquem capi, vt puta malefactorem; quia tunc non fit conſulens irregularis, etiam ſi capiens occidit illum, quia hoc non conſuluit, argu. de homi. c. fin. Abſit enim, vt ea, quæ propter bonum facimus, ſi præter voluntatem noſtram quicquam mali acciderit, nobis debeant imputari, xxiij. q. v. de occiden. ſemper tamen fit irregularis dans directè cõſilium in mortem

alterius, vt ne cler. vel mona. ſententiam. nec intereſt ſiue is, cui datum eſt conſilium, ſtatim fecerit homicidium, vel etiam diu poſt; niſi prius conſilium reuocauerit, & contrarium ſuaſerit, de homi. Petrus. Immò ſi firmiter, & probabiliter credat, quòd poſt reuocationem conſilij non reuocetur is, cui datum eſt conſilium, à propoſito occidendi, nec eſſe, vt denunciet illi, de cuius morte tractandum eſt, quòd caueat ſibi. In eo autem, qui mandauit per ſe fieri homicidium, videtur ſufficere, ſi conſilium mandat tantum. de reg. iur. omnis res. vel ſi ſciente eo, is cui mandatum eſt, iuit ad eum occidendum, vt xxij. q. j. omne quod. vel parentelam, vel amicitiam cum eo contrahat; licet ei hoc non ſignificauerit, quia qui eſt certus, certiorari non debet, de elect. inter vniuerſas.

Decimaquarta regula. Conſulens alicui, vt occidat aliquem, ſi ipſe, cui conſultum eſt occidere, occidatur ab illo occidendo, ſecundum opinionem mitiorem non iudicatur ille conſulens irregularis. Ratio, quia fines conſilij exceſsit, ex quo egreſſus eſt ad occidendum, nec ſibi benè cauit; niſi excitaret eum ad occidendum alium. forte in tali caſu, vbi periculum eſſe poſſet, tunc eſſet irregularis, etiamſi is, cui conſuluit, occidatur, ſecundum Guil. vbi ſuprà. ſecundum rigorem tamen iuris hodie talis conſulens irregularis eſt, per Ioan. Andr. in nouella. de homi. is qui mandauit, lib. vj.

Decimaquinta regula. Si quis ſuadet alicui, quòd pro patria, vel pro proximo ſuo, vel pro iure eccleſiæ ſuæ periculo ſe exponat, non ob hoc fit irregularis, etiamſi ibi moriatur, xxxiij. q. iij. pro membris, & c. ſeq. Si tamen ſciret, vel crederet eum ibi moriturum, tunc videtur, quòd fiat irregularis, ſecundum Guil. Si autem conſulat, quòd indubitatę morti ſe exponat pro honore Chriſti, vel fide, vel ſtatu eccleſiæ, non fit irregularis, etiamſi mors inde ſequatur, xxj q. j. ſunt quidam, xj. q. iij. non ſolum. hac ratione excuſantur Inquiſitores hæreticæ prauitatis, ſciẽtes, quòd ſtatim poſtquam aliquem pronunciauerint hæreticum eſſe, illi morte tradetur; hoc etiam aliàs multipliciter procurando. ad hoc etiam accedit, xxiij. q. viij. legi, & q. v. ſi

audie-

audieris. Illi tamen clerici, qui portauerunt ligna cauſa indulgentiarum ad hæreticos comburendos, irregulares ſunt, nec cum eis diſpenſatur, niſi per Papam.

Decimaſexta regula. Dans operam rei licitæ, vtputa ædificando eccleſiam, vel domum, adhibita omni diligentia, quam potuit adhibere, ſi occjdit aliquem caſualiter, non efficitur irregularis. Si tamen dat operam rei illicitæ, nec adhibuit omnem diligentiam, quam debuit, fit irregularis, vt de homi. lator. & c. ex literis, & c. ſicut dignum. & c. presbyterum. & c. continebatur. & c. ad audientiam. Hinc eſt, quòd medico operanti ſecundum regulas artis ſuæ non imputatur ei, ſi quis ſub eo moritur: ſed ſi negligentiam commiſit, conſulitur ſibi, vt non promoueatur ad ordines. de quali. ordi. ad aures. Sed quid de illo medico, qui vertit infirmum ad aliud latus, vt citius moriatur? Reſpódeo, † quòd irregularis eſt tam ipſe, qui fecit, quàm 4 ipſe, qui conſuluit, ſi ex hoc mors fuerit ſubſecuta; quia fortè via anhelitus præcluditur, vel apoſtema rumpitur ex violentia motus, vel ſuffocatur. Si autem non citius moritur ex hac cauſa, non fit irregularis, ſed pœnitere debet de facto.

Decimaſeptima regula. Non ſolum eſt irregularis quis, ſi ex eius percuſsione eſt mortuus aliquis, ſed etiam ſi ex hac percuſsione infirmitatem contraxerit, vnde mortuus eſt; vt de homi. presbyterum. & c. ad audientiam. & ij. diſtinct. ſtudeat.

Decimaoctaua regula. Defendens ſe in caſu euitabili, & occidens aliquem, irregularis eſt, l. diſt. ſi quis viduam. & talis ad ſuperiora non aſcendat, & in ſuſceptis non facilè diſpenſatur. Sed ſi neceſsitas fuit ineuitabilis, datur conſilium ei, vt non miniſtret, l. diſt. de his clericis. non tamẽ propter hoc deponitur, immò in ſuo ordine adminiſtrans toleratur de iure communi, abſque diſpenſatione ſecundum Lau. l. diſt. quia tua. Sic loquitur de homi. c. ij. prout proſequitur ibi Hoſtienſ. Et quidam dicunt, Epiſcopum poſſe in tali caſu diſpenſare, licet hoc nó poſsit ſecundum Io. de Deo, qui dicit ſolum Papam hoc poſſe. Hodie dicitur ſimpliciter, irregularitatem nullam incurrere illum, qui

qui perſonam ſuam defendendo in caſu ineuitabili occidit, de homi. ſi furioſus, in Clemen.

Decimanona regula. Infans, vel furioſus committens homicidium non eſt irregularis, vt in Clem. ſi furioſus, de homi. Idem eſt de dormiente, ſi aliquem occidat, qui tamen non habuit propoſitum occidendi eum.

Vigeſima regula. Potens hominem liberare à morte, & non faciens, irregularis eſt: quia qui poteſt defendere, & non defendit, occidit, de homi. ſicut dignum. Quod intellige ſecundum glo. c. iiij. de ſent. excommun. de illo, ad quem ex poteſtate, ex officio, vel dignitate pertinet realiter defendere, & non ſimpliciter de quocunque. Vnde dicit ibidem glo. quòd ſi ego non habeo aliquam poteſtatem, & video, quòd aliquis vult verberare clericum ſine auxilio meo, aut conſilio, non credo, quòd ſim excommunicatus, ſi non prohibeo illum; licet alias fortè peccem, quia non defendo, cùm poſſem.

Vigeſimaprima regula. Retrahens à propoſito liberandi hominem à morte, irregularis eſt; quia quodammodo indirectè homicidium commiſit. l. diſt. ſi quis viduam, & de pœnit. diſtinct. j. periculosè.

Vigeſimaſecunda regula. Percutiens animo occidendi latronem, ſi ex aliquorum vulneribus latro obijt, irregularis eſt, vt colligitur de homi. ſignificaſti, j. reſpon. Idem etiam ſi non percuſſit, ſed aliquid operis impendit ad mortem eius; puta quia latronem detinuit, vel cõtra eum clamauit: aliàs autem ſi clamaſſet contra eum, non in mortem eius, ſed quòd caperetur; vel detinuit eum, vel ſe leuem extendi :, irregularis non eſt de morte eius: vel etiam ſit in neglectu; alias ſi malitia eius perpetretur homicidium: & idem, ſi negligentia eius committatur, l. diſtinct. hi qui. Et ideo ſi clamat contra latronem, ſiue eum capiat, ſiue alias quocunque modo potuit intelligere, & ex clamore ſuo, vel alio actu homicidium ſequitur, irregularis eſt; niſi fortè faciat propter periculum corporis ſui, vt ſi videt, quòd aliquis eum occidere vult, tunc enim poteſt benè inuocare, & clamare pro auxilio, quia non intendit in aliorum mortem, ſed in ſuam liberationẽ. Secus ſi hoc

faciat

faciat propter periculum rerum ſuarum, ſi fugæ præſidio euadere poteſt. de homi. ſuſcepimus.

Vigeſimatertia regula. Clericus ligans cum ſocio latronem, ſi poſtea timens, ne occidatur à latrone, ipſe potius occidit, irregularis eſt. de homi. vbi ſuprà.

Vigeſimaquarta regula. Si clericus non valens aliter recuperare res ſuas tenet furem, ne cum rebus fugiat, donec eum exhibeat iudici, vel eius auxilium inuocet ad res ſuas recuperandas, non eſt irregularis, licet poſtea fur à iudice puniatur: dum intentio eius non ſit corrupta intendendo ad furis mortem, vel mutilationem, &c. Idem dicendum eſt, ſi clericus credit, vel tradit ſæculari poteſtati latronem, petens, quòd eum puniat citra ſanguinis effuſionem, vel petens rem ſubtractam ſibi reſtitui: ſi poteſtas in latronem animaduertat. i. puniat eum morte, non propter hoc clericus erit irregularis, vt de homi. de latoris, libro vj. nec etiam nocet illi, ſi ad conuincendum latronem tradidit interſigna. Et idem ſi ſimpliciter deponit querelam de iniuriantibus ſibi, & eccleſiæ ſuæ, quamuis tales vix abſque ſanguinis effuſione valeant coarctari. de homi. tua nos, §. vlt. & c. poſtulaſti, xxiij. quæſt. iiij. Maximianus. & q. v. c. v. & c. vnum, & c. pœna. Et hæc omnia vera ſunt, quando non intendit ad mortem, nec hoc in animo gerit, ſed proteſtatur publicè, quòd citra ſanguinis effuſionem caſtigetur. Non eſt ergo irregularis curialiter agens contra furem, non criminaliter ad mortem, vel ſanguinem; licet eum iudex ex cauſa probabili ſuſpẽdat ab officio ſuo, vt de homi. poſtulaſti. Ex quo vlterius patet, quòd nullus notam irregularitatis incurrit, qui per extortores, ſiue exactores alicuius curiæ curauit aliquem capi propter delictum tale, propter quod nec mori, nec mutilari poſſet; licet iudex inueniens eum alia commiſiſſe, propterea ſuſpendit eum: ſi tamen nec ille crediderit, nec cogitauit illud contingere poſſe.

Vigeſimaquinta regula. Si iudex officialis inſequitur furem fugientem, & quærit à me vtrum viderim illum, & ego ſciẽs, quòd fur ille ad mortem quæritur, inſtruo eum, ſi per meam reſponſionem fur inuentus eſt, & occiſus, ſum irre-

irregularis: ſecus, ſi nec ſciui, nec ſuſpicatus ſum, quòd ad mortem, vel ad pœnã ſanguinis quæritur. Vnde conſulitur in caſu hoc, cùm aliquis ſcit, aliquem ad morté quæſitum fugere non poſſe, niſi per alteram de duabus vijs, nõ debet dicere, per hanc non fugit; quia ſic proderet eum per alteram fugientem: ſed aut taceat, aut quærentem curialiter euadat dicendo, nunquid ego cuſtos illius ſum? vel alio modo.

Vigeſimaſexta regula. Si clericus, qui egit ad res ſuas recuperandas, ex poſt facto ratum habet, quòd ſuſpenſus latro eſt, & hoc ſibi placet, ſi talis nullum conſenſum habuit in mortem illius, nec quicquam cooperatus, non eſt irregularis, ſecundum Guil. & hoc ſi gaudet, quòd maleficium eſt punitum, non autem perſona: cùm ſecundum ipſum irregularitas ex homicidio ſolo non contrahatur, niſi culpa, vel voluntas præcedat, vel ſcandalum ſequatur, vt nota. l. diſt. hi qui. & de homi. ex literis. & c. veruntamen. Hodie verò iure cautum eſt, quòd ſi quis abſq; mandato meo manus violentas iniecit in clericum meo nomine; ſi hoc ratum habeo, excommunicationis canonem incurro, & hoc propter ratihabitionem, quæ retrotrahitur, & mandato comparatur: ſi autem hoc meo nomine non eſſet factum, licet ratum haberem, peccarem, ſed non incurrerem excommunicationem, vt dicitur expreſsè in c. cùm quis, de ſent. excommun. lib. vj. Vt hoc intelligas, pono tibi caſum: Aliquis amicus, vel ſeruitor tuus ſciens aliquem clericum tibi feciſſe iniuriam verbalem, vel realem, percuſsit eum; quem tu poſtea receptando magis amicum habuiſti, vel gauiſus es, & hoc factum commendaſti, vel laudaſti; tu es excommunicatus propter ratihabitionem, ac ſi mandaſſes. Sed ſi vnus extraneus percuſsit clericum, & tu audiẽs gratum habes, & gratularis de hoc, licet non ſis excommunicatus, tamen peccas, ad minus venialiter, ſecundum Ioan. Andr. in nouella ſupradicti cap. cùm quis, lib. vj.

Vigeſimaſeptima regula. Si quis mandat capi vnũ clericũ de tribus ſimul incedẽtibus, & alios duos nõ grauari, & mandatarius excedit fines mandati etiam alios duos capiendo,

piendo, ille mandans non erit excommunicatus ſecundum Ioan. de Deo, lib. iij. ſuarum quæſtionum, q. xiiij. Et ratio eſt, quia captio contra voluntatem eius eſt facta. Petrus tamen de Samprana, alias Sanſona putat, quòd de damno tenetur, quod illi paſsi ſunt. de iniurijs, c. fin. xxiij. q. viij. propterea. Et hoc infertur per ſimile de irregularitate, quòd irregularitas ratione homicidij non contrahitur ſola voluntate, niſi homo actu occidatur. de homi. ſicut dignum, §. j. vbi de hoc in glo. ex corde, xv. q. j. ſi quis non iratus. Sed nec fit quis irregularis propter ſolum homicidium, niſi culpa, vel voluntas præcedat, vel alias ſequatur ſcandalum, vt notatur, l. diſt. hi qui prioris, de homi. ex literis, de cleri. ægrotan. tua. † Ex hoc dicto ſoluitur quæſtio, qua quæritur, an clericus, qui volebat interficere hominem, ſed non potuit, quia inuenit eum iam mortuum, ſed volens nihilominus ſatisfacere iræ ſuæ, amputauit caput mortui, ſit irregularis? Et dicendum eſt, quòd licet voluntas occidendi fuit, tamen non eſt irregularis, ſecundum Archid. xv. q. j. ſi quis. Ratio, quia ad hoc, quòd homicidium committatur, requiritur, quòd homo animatus occidatur. de homi. ſicut dignũ, xxxij. quæſt. ij. Moyſes. vbi abortus fœtus inanimati non imputatur ad homicidium, ſicut etiam not. Aluarus, Inno. Bernar. de homic. ſi aliquis. 2

Vigeſimaoctaua regula. Si quis in rixa mortuus eſt, neſcitur tamen quis illum interfecit, licet ſecundum quoſdã ſcilicet Ioan. omnes irregulares ſint, quoad promotionem ad ordines propter incertitudinem, vt xxiij. q. vlt. c. fi. tamen probabilius eſt, quòd in tali caſu quilibet ſuæ conſcientiæ ſit relinquendus, ſecundum Guil. in ſpeculo. & Hoſtien. in Sum. de homi. §. qua pœna.

Vigeſimanona regula. Si amici mei occidunt aliquem mihi iniuriantem me inuito, & contra meam prohibitionem, mihi non nocet, vt de homi. Petrus, iij. q. iij. qui à præſulatus. Idem eſt, ſi me ignorante; de ſimonia, nobis. & c. de regularibus. Sed ſi turbata cõſcientia ſit, puta quia non expreſsè conſenſi, nec contradixi, imputabitur, argu. de ſimonia, Matthæus. Immò etiam dicunt quidam, quòd

ſi ſci-

ſi ſciens contractum de morte habitum non reuelaui, non ſum irregularis: quia homicidium non commiſi facto, mandato, conſilio, vel defenſione, l. diſtinct. ſi quis viduam, & de homi. Petrus. Alij dicunt contra; ſi credidi, quod obſtante mea prohibitione mei intuitu interficeretur: & hoc eſt tenendum. Nam in tali caſu tenebar reuelare illi, contra quem contractum eſt.

Trigeſima regula. Si aliquis vadit ad interficiendum aliquem, & tu ei ſcienter conſentias, non tamen eum incitas ad homicidium perpetrandum, nec cum eo ſuper hoc aliqua verba habuiſti, vel ſi habuiſti, ſemper ex animo hoc ei diſſuaſiſti, ſed cùm nollet tibi acquieſcere, timens de ipſo, eum aſſocians eo propoſito, vt ſi fortè eum quis inquireret, defendas, & tunc homicidium perpetrat, verè irregularis es, ſecundum Hoſtien. ad quod facit, de homi. ſicut dignum, §. illi qui.

Trigeſimaprima regula. Clericus miniſtrans arma pugnantibus, ſi aliquis interficitur, irregularis eſt, arg. xxiij. q. j. niſi bella. §. fin. Nomine autem armorum intelliguntur fuſtes, lapides, ligna, &c.

Trigeſimaſecunda regula. Iudex eccleſiaſticus poteſt hortari brachium ſæculare contra violentos, & hæreticos, vel paganos, non vt occidat, vel mutilet, ſed vt de terris fidelium expellat. Nec etiam eſt irregularis, ſi aliqui incidenter ſunt occiſi, xxiij. q. j. de occidendis, & xxiij. q. iij. Maximianus: immo ſecundum Inno. de homi. petitio. licet aliquis in bello iuſto aliquos percuſſerit, ſi tamen inde nullus eſt mortuus, non fit ex hoc irregularis. Idem, ſi quis accedit ad bellum iuſtum cauſa pacificandi, vel ex alia iuſta cauſa, licet ex eius præſentia aliquod robur accreſcit ſuis, vel timor incutiatur aduerſarijs, non eſt ſibi imputandum; dummodo dolus, & etiam lata negligentia abſit omninò, ſecundum Guil.

Trigeſimatertia regula. Clericus, qui intereſt iuſto, vel iniuſto bello in armis, vel ſine armis, ſi aliqui ſunt hinc inde interfecti, irregularis eſt, licet ipſe non occidat, lj. diſtinct. ſi quis, xiij. quæſt. iij. porro, xxiij. q. vlt. quicunque, j. q. j. c. fin.

Trige-

Trigeſimaquarta regula. Clericus defendens ſe, vel ſuos, licet tunc ex defendentibus aliquis interfectus eſt ex aliqua parte, non eſt irregularis, vt illi qui non interfecerunt, nec interfectores adiuuabant, non ſunt irregulares, licet voluntatem occidendi habuiſſent: quia lex promotionis factum requirit, xv.q.j.ſi quis non iratus.

Trigeſimaquinta regula. Clericus in bello iuſto, quod non ad occidendum, ſed ad defendendum geritur, miniſtrans ſagittam baliſtario ſuo ad ſui defenſionem, ſi ille baliſtarius aliquem interfecerit, ſed ille clericus non intendebat, quòd ipſe aliquem interficeret, ſed quòd illos detinuiſſet, & ſua defendiſſet, aut recuperaſſet, non eſt irregularis, ſecundum Guil. Idem dicit de illo, qui in bello iuſto præpoſitus fuit exercitui, & ſumptus facit, & cuncta diſponit, ſi fortè eum contingat lanceas, vel ſagittas emere, & miniſtrare, & ad exercitum, vel ad cuſtodiã caſtri mittere; vel ſi hortatur ad currendum poſt hoſtes, vt eis præda hominum, vel animalium auferatur, & tunc fortè aliquis interficeretur, dummodo ſolum intenderet ad recuperationem prædæ, non ad vindictam, talis enim cauſa remota non nocet.

Trigeſimaſexta regula. Qui mulieri facit, ne conciperc, vel generare, vel poſt conceptum parere poſsit, & qui prægnantem mulierẽ percutit, ita quòd facit abortiuum, ſi fœtus iam fuit viuificatus, irregularis eſt. Sed ſi nondũ fuit viuificatus, ſolum mortaliter peccat, de homi. ſi aliquis, ij.quæſt.v.conſuluit. Vel ſi probabiliter dubitat, vel credit, an ſit mortuus, vel viuus fœtus ex illa percuſsione, vel vtrum conceptus fuerit animatus, vel non, in tali dubio debet à promotione, & à miniſterio abſtinere, nec periculo ſe committere. Si verò leuem, vel temerariam habet opinionem, deponat eam, ſi poteſt, & ſic poterit promoueri, & adminiſtrare; alias non. arg. de ſent. excommu. inquiſitio. & de ſimo. per tuas. ij.

Trigeſimaſeptima regula. Licet clericus aliquem occidens pro defenſione rerum ſuarum, irregularis eſt, de homi. ſuſcepimus, vbi dicitur: poſt tunicam relinquendum eſt pallium. & melius eſt rerum iacturam pati, quàm pro

ſeruandis vilibus rebus, ac tranſitorijs acriter in alios exardeſcere; clericus tamen perſonam propriam defendendo neceſsitate ineuitabili repellens vim vi, cum moderamine inculpatæ tutelæ percutiens aliquem, ſi inde mors ſequitur, non imputatur ei, vt notatur de homic. ſignificaſti, ij. & iij. & c interfeciſti. vnde dicit Archidia. xxiij. q. j. quod clericus etiam interficere poteſt, vt non interficiatur, argum. de fur. cap. iij. dum tamen hoc faciat pro perſona propria. hodie expreſsè in Clemen. ſi furioſus, de homici. Et dico perſonam propriam; nam ſecus eſt ſecundum Ioan. Andr. in nouella ſuper Clemen. ſi furioſus, de homic. ſi non valens euitare mutilationem, licet mortem poſsit euitare, mutilauit, vel occidit aliquem inuaſorem. Et idem, ſi aliter non valens ſaluare res ſuas, eum occiderit, qui deportare volebat. Secus etiam ſecundum glo. dictę Clemen. ſuper verbo, ſuo, de illo, qui occidit illum, qui occidere volebat patrem, filium, coniugem, vel perſonam coniunctam, quam aliter iuuare non potuit, quod putat Ioan. Andr. quaſi caſus ille non includatur ſub neceſsitate ineuitabili. Intelligitur autem neceſsitas ineuitabilis, ſecundum Ioan. Andr. ibidem, ſuper verſi. non valens, vt quia inangulatus erat, vel ſic arctatus, quòd fugere non poterat, nec clamore iuuari. † Intelligitur autem cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſi fiat ex incontinenti, non ex interuallo, & cauſa defenſionis, non vltionis; & ſi æqualiter ſe defēdat, ſicut infeſtatur, vt ſi gladio percutitur, & ipſe gladio percutiat, vel ſi ligneo baculo, & ipſe è conuerſo baculo ligneo, aut ſi ferreo baculo percutitur, & ipſe è conuerſo, ne amplius percutiantur ad mortem. Si autem percutiatur paruo ligneo baculo, a quo non timeatur mors, vel depilatur, vel per veſtem trahitur, & ipſe repercutiens ferro occidit ſuum inuaſorem, irregularis eſt, quia non eſt moderamen inculpatæ tutelæ: debuit enim ſe moderatè tueri, & non exceſsiuè vltra violentiam ſibi illatam. aut ſi percuſſus eſt ſemel, & ſic dimiſſus eſt, nec vlterius ſe credit percuti, ſi incontinenti repercutit, & occidit, irregularis eſt. Nam non debet occidere inuaſorem, ex quo ab eo nō credebat ſe occidi; vnde exceſsit in moderatione, quia

pro

pro vna percuſsione non lætali occidit. hæc omnia colliguntur in glo.c.ſignificaſti,ij de homi.

Trigeſimaoctaua regula. Prælatus ſpiritualis habens iuriſdictionem temporalem in ſuo dominio, ſi fur, vel latro deprehenſus in furto, vel maleficijs adducitur ad præſentiam eius, & petitur puniri iuxta condignum ſui exceſſus; non debet ipſe perſonaliter de hoc cognoſcere, iudicare, aut ſentētiare; ſed debet hoc committere ſuo procuratori dicendo iſta verba; fiat iuſtitia; generaliter, non deſcendendo ſpecialiter qua morte ſit moriturus. ne cler. vel mona. c.vlt.lib.vj. Nec per hoc etiam eſt irregularis, ſi ſequatur ſanguinis pœna. vnde poteſt fieri ſpecialis commiſsio ſuper tali caſu, ſed non expreſſa pœna ſecundum Goffre. Idem tenet Nouellator in d.c. vlt. lib. vj. dicit tamen Nouellator in nouella ibidem, quòd ſi Epiſcopus, vel prælatus mandat notario ſuo, vt in tali caſu ſcribat commiſsionem procuratori Epiſcopi, vt ſuper his faciat iuſtitiam, talis notarius eſt irregularis. Quod probat ex eo, quia talis non habet facere quicquam ex officio ſuæ iuriſdictionis, quod requirit illa decretalis. Sit ergo Epiſcopus cautus, vt non inijciat laqueum clerico; vnde committat iſtam iuriſdictionem laico per ſeipſum immediatè, & per alium laicū, non autem per clericum. Et ſcias, quòd hoc non ſolum veritatem habet in prælato habente iuriſdictionem temporalem ratione beneficij, ſed etiam ratione patrimonij ſecundum Nouellatorem ibidem. Et quod plus eſt, dicit idem, quòd ex quo clerici tales caſus ſine metu irregularitatis poſſunt alijs delegare, ſatis videtur, quòd ſi laicus talem iuriſdictionem habens, ſed probabilem, cauſas ſanguinum terminat, poterit hoc non obſtante ordinari; quia non fit irregularis ea ratione. Caueat ergo prælatus cum interrogatus fuerit à iudice, ne reſpondeat; malum eſt, ſi ille malefactor remanſerit impunitus; nam tunc eſſet irregularis, vt de exceſ. præla. ex literis.

Trigeſimanona regula. Si iudex habens latronem captum quærit de aliquo perito, quid debeat fieri de tali, & ille reſpondet, talem eſſe morte puniendum, vel ſimile; iudex autem ſecutus eius conſiliū latronem punit ad mortē,

irregularis eſt conſulens; quia fuit in culpa in caſu, in quo de facto non erat reſpondendum, vt de exceſs. prælato. ex literis. Si tamen non eſt caſus de facto, ſed iudex quærit ſimpliciter, qualiter tales ſint puniendi, & clericus reſpondet, quòd ad mortem, vel ad ſanguinem; ſi reſpondens reſpondet, quòd ad mortem, vel ad ſanguinem, & reſpondet ſecundum veram iuris ſententiam, vt expertus iuriſconſultus, non eſt irregularis; & maximè ſi extra iudicium, vt dicit glo. in d. c. ex literis. Si autem errans in iure dixit, cùm aliter iura diſponant, irregularis eſt, vt colligitur per Guil. in Specu. tit. ij. §. iuxta propoſitionis. Si autem qui non reputatur iuriſconſultus, interrogatus reſpondet, nõ vt iuriſconſultus, ſed ſimpliciter dicit, quid de talibus ſentiat, nec præſumit, quòd iudex eius ſequatur reſponſioné, non eſt irregularis; ex quo non reſpondet ad caſum, qui ſit de facto. Nam ſi conſuleret ad caſum de facto, irregularis eſſet ſecundum Ray.

Quadrageſima regula. Suſpenſus ab officio celebrando eſt irregularis, vt xj. q. iij. ſi quis damnatus. & c. ſi Epiſçopus in concilio. Et licet illi canones loquantur de excommunicato ſcienter, & in contemptum clauium celebrante, hodie tamen idem irregularis eſt in ſuſpenſione à diuinis, vt de re iudica. cum æterni. & de ſenten. excomm. cum medicinalis, lib. vj. & in hoc caſu ſolus Papa diſpenſat, vt notauit Guil. in Specu. tit. ij. §. nunc de Epiſcoporũ, verſi. eſt inquam. Suſpenſus autem à beneficio tantũ non fit celebrando irregularis, quia hoc nullo iure cauetur ſecundum Innocen. de elect. cùm in cunctis, §. clerici, & c. ſtatuimus, de conceſs. præben. quia diuerſitatem. Minori quoq; excommunicatione propter participationem excommunicati in locutione, vel ſimilibus ligatus, licet celebrando grauiter peccet, non tamen efficitur irregularis; quia hoc nullo iure cauetur ſecundum Innocen. immo ſi medio tempore poſtquàm communicat excommunicato, celebrauerit, bene poteſt pœnitentia peracta ſine Papæ diſpenſatione celebrare, vt de cle. excomm. miniſtri. c. fin. xj. q. iij. ſi quis presbyter. Inno. tamen & Hoſtienſ. dicunt, quòd tales non propter ſuſpenſionem à iure celebrare

brâre prohibentur, cùm non ſint ſuſpenſi à iure, nec ſuſpendendi: ſed ſolum propter peccatum prohibêtur, cùm fuerint ſuſpenſi quoad Deum à ſacramentis, & à promotione: ſi enim à iure ſuſpenſi eſſent, celebrando fierent irregulares per cap. cùm æterni, de re iudic. lib. vj. & de ſenten. excommun. cum medicinalis. eod. lib. vj. Ex quibus omnibus hoc colligitur ſecundum Abba. in diſtinctionibus ſuis; & c. ſi celebret, & c. de cleri. excommun. miniſt. quòd celebrans in mortali peccato non incurrit irregularitatem poſt pœnitentiam, & reconciliationem obtentam ſuper peccato mortali, vel excommunicatione minori; ex quibus celebrans poterit ſine aliqua diſpenſatione ſuperioris celebrare. Nec obſtant noua iura, ſcilicet cap. cùm æterni, de re iud. & c. cùm medicinalis, de ſenten. excommun. libro vj. quæ loquuntur de illis, qui ſunt ingreſſu eccleſiæ priuati, & à diuinis ſuſpenſi: quod non eſt in iſtis, cùm iſti nec ingreſſu ſint priuati, nec etiam à collatione ſacramentorum, ſed ſolum à perceptione ſunt ſuſpenſi.

Quadrageſimaprima regula. Notorius fornicator à iure ſuſpenſus celebrans non fit irregularis ſecundum Guil. in Specu. tit. ij. §. iuxta propoſitionis. Nec obſtat, quod quidam dicunt, quòd quodlibet peccatum notorium facit hominem irregularem, vt de tempor. ordin. capi. quæſitum. hoc enim verum eſt, ſed ibi non intelligitur irregularitas, quæ requirit Papæ diſpenſationem. Vnde dicit Abb. vbi ſuprà, quòd in illa irregularitate, quam quis incurrit ex notoria fornicatione, ſi in tali celebrat, poteſt Epiſcopus diſpenſare poſt pœnitentiam, per c. ac ſi, de litis conteſta. & ita hodie ſeruatur. Et quamuis quidam nimis rigidi, vt Hoſt. & Innocen. dicant contrarium, tamen nõ ſunt audiendi, quia qui nimis emungit, elicit ſanguinem, iiij. diſtinct. denique. Nec aduertas rationem illam, quam dicunt; Omnis ſuſpenſus ab officio per canonem, celebrando fit irregularis, vt dicitur in c. cùm clerici, de re iudic. & c. cùm medicinalis, de ſenten. excommun. lib. vj. ſed talis eſt fornicator notorius, vt patet in c. quæſitum, de cohabi. cler. & mu. & xxxiij. diſt. propter hoc; ergo efficitur

irregularis celebrando. Ad hoc enim reſponde audacter, ſecundum Franciſcum de Zabarel. in c.veſtrá, & c.quæſitum, de cohab. cleri. quòd ſuſpenſus à canone celebrans, tunc ſolum incurrit irregularitatem, quando per modum ſententiæ ſit à canone ſuſpenſus, vt in d.c.cùm æterni, lib. vj. Sic autem non eſt in fornicatore notorio, & ſymoniaco; quia non per modum ſententiæ, ſed enunciatiuè dicitur à canone, quòd ſint ſuſpenſi, vt patet in c.quæſitum, de cohab.cler. ergo celebrando non fiunt irregulares; de ſenten.excommun. lib.vj. Tene ergo ſecundum Franciſcum, quòd ſi in canone pœnam imponente dicitur, quod talis ſit ſuſpenſus ab officio; vel dicitur, Suſpendimus talem ab officio, ſi hoc fecerit; tunc taliter ſuſpẽſus celebrãs fit irregularis, vt in d.c.cùm æterni. Sed ſi dicitur à canone pœnam approbante, vel enunciante, ſeu recitante, aliquem eſſe ſuſpenſum, ſicut dicitur de fornicatore notorio in c. quæſitum. vbi conſtat notorium fornicatorem eſſe ſuſpenſum; talis celebrando non fit irregularis. pro iſto dicto eſt famoſiſsimus ille doctor Guido de Baiſio, Archidiaconus nuncupatus, xxxij.diſt.ad hæc verò. vbi ipſe notat in fine glo.quæ incipit, iſtud intelligitur; quòd notorius fornicator non eſt principaliter ſuſpenſus à canone, ſed à Deo. quod patet ex eo, quia quàm cito pœnitet, licitè celebrat; de coha.cler.c.vlt.licet in odium criminis per canones aliquid ſit additum, quoad vitationem eorum; vt ſcilicet non audiantur ab eis diuina, vt in c.veſtra, & in c. tua, de cohab.cler. xxxij.diſt.nulla, & c.præter hæc. & hoc ſecundum Inno.licet Hoſt.notauerit contrarium in Spec. titulo ſecundo, §. iuxta propoſitionis; & §. nunc de Epiſcoporum, verſ.xxvj. & hanc viam tanquam mitiorem puto complectendam.

Quadrageſimaſecunda regula. Suſpenſi à canone non propter aliquem defectum, vtputà illegitimè nati, & corpore vitiati, non incurrunt nouam irregularitatem, ſi ante obtentam diſpenſationem celebrent ſecundum Guil. in Spec.tit.ij. §. iuxta propoſitionis, verſ.porro. & idem not. per Archid.lvj.diſt.Apoſto.in principio. & hoc ſeruat curia; quia quando diſpẽſat cum talibus, ſimpliciter diſpen-

ſat

ſat ſuper defectu, nulla facta mentione de irregularitate, quia nullam incurrunt, lvj. diſt. Apoſtolica; & c. Cenomanenſem, de filijs presbyterorum, veniens. Ideo dicit intelligendum eſſe Speculatorem de illis, qui propter infamiam ſuſpenſi ſunt a canone, ſicut ſunt illi, quorum crimina ſunt notoria, & qui etiam poſt peractam pœnitentiam celebrare propter ſcandalum, & infamiam prohibentur, vt in c. fin. de cohab. cler. & mu. & de hon. ex literis, c. fi. & tamen ante diſpenſationem celebrando nouam irregularitatem non incurrunt; quia hoc non inuenitur iure cautum, ſecundum Guil. in Spec. vbi ſupra, & Archidi. lvj. diſtinct. Apoſtolica, &c.

Quadrageſimatertia regula. Suſpenſus à confeſsionibus audiendis celebrans ante reconciliationem non efficitur irregularis ſecundum Guil. quia hoc non inuenitur iure cautum, xj. q. iij. §. euidenter. de hac ſuſpenſione habetur xxvj. q. j. & v. q. vj. per totum.

Quadrageſimaquarta regula. Recipiens beneficium in irregularitate, impetrata abſolutione ſuper irregularitate, non indiget alia diſpenſatione ſuper beneficio obtento, ſecundum Rayn. & Guil. in Spec. Caueat tamen quilibet, ne in peccato mortali, vel ſuſpēſione beneficium recipiat. Vnde ſecurius eſt, vt talis confiteatur ante receptionem, ne collatio ſit vitioſa, ſecundum Guili. in c. ſi celebret, de cler. excommu. min. Licet hoc ſit perdurum, eſt tamen verum propter rationem ibi poſitam; quia ſcilicet eligi non poteſt in peccato mortali ad illa, à quorum perceptione à ſanctis patribus eſt priuatus. Veruntamen Abb. ibi moderatur hoc dicens, quòd ſi cui exiſtenti in occulto collatum ſit, ſed ipſe recipit illud poſt peractam pœnitentiam, poterit retinere. allegat de tempo. ordin. quæſitum, de ſent. excommun. c. vlt. Sed propter peccatum enorme, vtputa propter homicidium, ipſe iure perdit beneficium, vt not. per Archidia. l. diſtinct. ſtudeat, in gloſſa, hic diſpenſat. vbi dicit glo. quia de iure debet eo carere: quod exponit Archidiac. per ſententiam, non ipſo iure. Nam homicidium non inducit ipſo iure priuationem beneficij, ſecundum Bernard. Compoſt. qui ita notauit, de electione, cap.

quòd ſicut, in gl. j. §. ſi. verò, verſ. alia autem. Et idem ſentit Inno. dicens, quòd in homicidijs irregularibus cadere poteſt ius cuiuslibet dignitatis; quia etiam iuſtè habent eam, ſi cùm eis fuerit diſpenſatum. Et etiam ſine diſpenſatione iuſtè tenent prædicti dignitates ſuas, quouſque renuncient, vel deponant ſecundum Innocen. qui ita notauit de exceſsibus prælatorum, c. cùm, in princ. Contra tamen iſtud dictũ faciunt multa iura, vt de clerico pugnante in duello, c. Henricus, in fin. Item lv. diſtinct. ſi Euangeliſta. cùm diſpenſatio requiratur, vt homicida beneficium recipiat: videtur ſecus de iure communi. Item cum homicida miniſtrare non poteſt, etiam poſt pœnitentiam ſine diſpenſatione; de tempo. ordin. quia ſuſpenſus eſt à beneficio, quod datur propter officium. & ſic etiam accedit, lxxxj. diſtinct. eos. & notatur de conſuetu. cùm dilectus, in gloſ. ſuſpenſus enim. Tu dic breuiter, quòd hic nulla eſt contrarietas. Nam Bernar. & Innoc. intelligunt, quòd homicida iuſtè tenet, & recipit beneficium, quouſque deponitur per ſententiam. Iura autem in contrarium inducta dicunt, quòd debet carere, & priuari beneficio de iure; quia de iuris rigore eſt inhabilis ad illud. Non tamen hoc negant, quin hoc fiat per ſententiam; & ſic idem ſentiunt.

Quadrageſimaquinta regula. Presbyter excommunicatus, vel ſuſpenſus ſimpliciter ab ordinibus ſuis, adminiſtrans in ordine Acolytatus, efficitur irregularis, ſecundum Guil. ſecus ſi tantum à Miſſarum celebratione fuerit ſuſpenſus.

Quadrageſimaſexta regula. Clericus in minoribus conſtitutus excommunicatus, miniſtrans ſacerdoti in altare portando aquam, lumen, & alia ſimilia, non eſt irregularis, ſecundũ Guil. Idem putat de presbytero, diacono, & ſubdiacono. Ratio, quia iſta nulli ordini ſunt annexa, cùm & per laicos literatos expediantur.

Quadrageſimaſeptima regula. Epiſcopus ſuſpenſus à pontificalibus celebrando in eis non fit irregularis, quia pontificalia non ſunt de ſubſtantia ſecundum Guil.

Quadrageſimaoctaua regula. Suſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ

cleſiæ, ſi in ea celebrat, irregularis eſt; & ſi in tali ſuſpenſione decedit, non ſepelitur in cœmiterio, vt de ſenten. excommun. is cui, libro vj. Notat enim Nouellator in nouella, quòd poteſt in eccleſia audire diuina ſine metu irregularitatis, ſed non ſine peccato; licet Hugo, & Rayn. aliud notauerint, quorum opinio refutatur per modernos.

Quadrageſimanona regula. Excommunicatus, vel ſuſpenſus baptizans ſolennniter in ſuperpellicio, & ſtola publicè, irregularis efficitur ſecundum Guiliel. ſecus ſi aliter, ſcilicet ſimpliciter baptizat, & maximè in neceſſitate.

Quinquageſima regula. Quicunque non poteſt promoueri ad ordines ſine diſpenſatione, nec etiam ad honores; & quicunque eſt ineligibilis, irregularis eſt ſecundum Guiliel. Idem intellige de omnibus caſibus, qui impediunt promouendos, vel deijciunt iam promotos, vel qui pœnam depoſitionis merentur. Vnde regulare eſt, quòd quicunque poſt peractam pœnitentiam non habent ordinis executionem, irregulares ſint, ſicut homicidæ, l. diſt. §.j. extra de ſimo. tanta. Item excommunicatus, interdictus, ſuſpenſus, in contemptum clauium ſe faciens ordinari; de ſent. excommun. cum illorum. Item ſi etiam præſumit celebrare, xj. q. iij. ſi quis, de vita & honeſt. cleri. vt clericorum, §. ſi quis igitur. Item violans interdictum; de exceſ. præl. clerici tãta. Item falſarius literarũ Papæ, de crimine falſi, ad falſariorum, §.j. Talis tamen ſecundum Inno. ſi occultus eſt, poſt abſolutionem, & pœnitentiam poteſt ordinari; quia nullo iure cauetur, quòd ſit infamis ipſo iure. Item hæreticus; de purgatione canon, inter ſolicitudines; vel exhibentes hæreticis ſacramenta; de hæret. excommun. §. ſi verò. Item ſodomita; de exceſs. præl. cler. Item presbyter denudans cõfeſsionẽ, de pœniten. & remiſ. omnes, c. fin. Item incorrigibilis in contumacia perſeuerans, de dolo & contu. veritas, §. fin. Item notorium crimen de iure vel facto; de tempo. ordi. c. fin. Item vtens officio aſſaſsinorum, vel defendens, receptans, occultans eos; licet mors non ſequatur inde; de ho. pro huma. li. vj.

Item apoſtata; de apoſta.c.fi. Item ſchiſmaticus; de ſchiſmaticis,c.j. Item intruſus voluntariè per poteſtatem ſæcularem, viij.q.j. factus, de elect. ſi quis. Item omne crimen, quod ipſo facto inducit infamiam ciuilem, ij.q.vij. §.porrò. Item infamia deſcendens ex delicto per ſententiam declarato; quia pœna poteſt demi culpa permanēte, ij. q.iij. c.Euphemium, §.hic colligitur. Infamis enim eſt irregularis, ſiue infamia ſit iuris, ſiue facti; vt de accuſationibus, omnipotens; de teſtibus, teſtimonium.

Quinquageſimaprima regula. Excommunicatus maiori excommunicatione ſiue ab homine, ſiue à iure, ſcienter durante excommunicatione celebrans ſemper fit irregularis, & eſt deponendus; de cleri.excommun. mini. latrones. ſecus, ſi ignoranter, vt eod.tit.c.Apoſtolicæ. Si autem dubitaret probabiliter de ſententia excommunicationis, præſertim quando conſcius eſt de culpa ſua, propter quam iuſtè potuit excommunicari, neſcius tamen exponit ſe diſcrimini, & celebrat, cùm ſit excommunicatus, irregularis eſt, & indiget diſpenſatione Papæ, ſecundum Guil.vt in d.c.Apoſtolicæ. Craſſa autem ignorantia in talibus iudicatur, vt ſi citatus peremptoriè nec iuit, nec miſit ad terminum, & ſic celebrat, licet nihil de excommunicatione ſciat.

5 † Circa præmiſſa ſciendum eſt, quòd ſuſpenſus à iudice, ſiue ad certam diem, ſiue perpetuo, ſiue quouſque pœniteat, ſemper ſi celebrat, eſt irregularis; quia talis non deberet celebrare, niſi prius ſententialiter abſoluatur, ſicut ſententia ſuſpenditur. In vltimo tamen caſu quidam contradicunt, vt ij.quæſt.v.presbyteris. vbi dicitur, quòd talis ad arbitrium ſuſpendentis facere debet; & ſi ante abſolutionem celebrat, fit irregularis, & idem, de re iudi. dilectus, de exceſs. prælat. Apoſtolicæ. Suſpenſi verò à Deo, vt ſunt omnes peccatores celebrantes in peccatis, non fiunt irregulares, licet peccent; niſi celebrent in criminalibus, vt in homicidio, in ſimonia, & ſimilibus, in quibus etiam acta pœnitētia executio interdicitur, vt ſuprà dictum eſt. Suſpenſi autem ab officio à canone propter crimen, ſi celebrant, irregulares ſunt. Et hoc intellige, ſi ſuſpenduntur

tur à canone pœnam imponente, non autem approbante, vt in c.cùm æterni, de re iudi. lib.vj. quia etiam in minori excommunicatione exiſtentes ſuſpenſi ſunt à canone nõ imponente pœnam, ſed approbante; & quàm cito pœnitent, poſſunt celebrare; de ſenten. excommun. nuper. vnde potius dicitur ſuſpenſio Dei, quàm canonis ſecundum Guil. Et nota ſecundum Ioan. And. in Clemen.j. de decimis, in glo. ſuper verbo, donec; quòd cùm aliquis ſuſpenditur, donec ſatisfecerit, ſufficit iudicis declaratio ſuper ſatisfactione ſine alia abſolutione. In excommunicatis verò eſt neceſſaria abſolutio poſt ſatisfactionem. Concordat ad hoc glo. Ioan. And. in c. ſæpe quia, de elect. lib.vj. ſuper verſi. donec plene. vbi dicitur, quòd illi, qui occupant bona eccleſiarum vacantium, & ea diſtrahunt, tandiu ſunt à beneficijs, & officijs ſuſpenſi, donec ea plenè reſtituerint: ipſis autem reſtituentibus ipſo iure ſine alia ſententia reſtituti erunt, vt notauit Ioan. Andre. lxxxj. diſtinct. ſi qui. Præterea ſciendũm eſt, quòd ſecundum gloſſam, xxvj. diſtinct. deinde. infamia, & irregularitas contracta ante baptiſmum tollitur poſt baptiſmum; & hoc ſi prouenit ex proprio delicto; quia dona baptiſmi ſunt ſine omni pœnitentia, & ſatisfactione, vt de conſecratione, diſtinctione quarta, cap. ſine. Si autem peccatum non deletur quantum ad infamiam, adhuc poſt baptiſmum obeſſet. quod negat Ambroſius vigeſimaſexta diſtinctione, vna. Vnde ſi aliquis occidit mille homines ante baptiſmum, omnis infamia, & irregularitas tollitur, vt quinquageſimaprima diſtinctione, ſi quis poſt acceptum: vt patet de Paulo, qui ante baptiſmum fuit homicida, & tamen poſtea factus eſt Apoſtolus, vt quinquageſima diſtinctione, cap. ſi poſt, §. è contra. Huic tamen dicto aduerſantur doctores; nam Archidiaconus in dicto cap. deinde, dicit, quòd benè infamia (ex quo non deſcendit niſi ex peccato) deletur in baptiſmo, ſicut & peccatum; ſed non irregularitas, quæ non fundatur ſuper peccato; vnde ita irregularis eſt, qui occidit cum peccato, ſicut qui occidit ſine peccato, vt iudex. ne cleri. vel mona. cap. ſententiam. & ibi bigami, & corpore vitiati. Et ita ipſe Innocen. notauit de diuortijs.

Ipſe

Ipſe tamen notauit, de homic. c. presbyterum, quantum ad homicidium, ante baptiſmum, quod ſiue ex officio, ſiue ex voluntate fecerit homicidium, non eſt poſt baptiſmum irregularis; quia omnis ſequela peccati deleta eſt. Sed Goffre. de conuerſione infidelium, c. j. notauit, quòd peccatum, & ſequela peccati benè delentur in baptiſmo, ſed non defectus, ſiue impedimentum. Prima via communiter approbatur. Specu. tamen in titu. de diſpenſationibus, §. iij. verſ. is autem, videtur declinare. &c.

DE CENSVRA ECCLESIASTICA: Cap. XXXIX.

SVMMARIVM.

1 *Cenſura eccleſiaſtica quæ dicatur, & quot ſint eius ſpecies.*
2 *Excommunicationis ſpecies quot ſunt.*
3 *Propter mortale peccatum homo à Deo traditur ſathanæ.*
4 *Quot ſint caſus, quibus incidit quis ipſo iure, remiſſiuè.*
5 *Quotuplex ſit minor excommunicatio.*
6 *Percutiens clericum in habitu clericali incedentem, & immiſcentem ſe ſæuis, an ſit excommunicatus.*
7 *Quot, & qui ſint caſus excepti à regula, quæ habet, quòd iniiciens manus violentas in eccleſiaſticam perſonam eſt excommunicatus.*
8 *An vxoris nomine intelligatur ſponſa de præſenti, & matris appellatione intelligantur omnes aſcendentes.*

1 Eccleſiaſtica † cenſura eſt ſpiritualis pœna, quam eccleſia propter inobedientiam infligit locis, & vniuerſitatibus, ſacramentalia ſingularibus perſonis, communionem, & actus ſpirituales interdicendo. Cenſuræ tamen principalis eſt punitio inobedientiæ hominis, vel canonis. Quot ſunt autem ſpecies cenſuræ eccleſiaſticæ? Reſponde, vt in decre. quærenti, de verb. ſign. Et dic, quod ſunt tres, ſcilicet, interdicti, ſuſpenſionis, & excommunicationis. Dico, quòd excommunicatio eſt cenſura eccleſiaſtica propter contumaciá, vel crimen in ſingulares perſonas

ſonas lata, à communione fratrum, & ſacramẽtorum tantum excluſoria. Et per hoc infertur vnde, & quare excommunicatio dicitur; quia dicitur à communione excluſio tam ſacramentorum, quàm fratrum; vt congruat ethymologia etiam maiori excommunicationi. † Quot ſunt au- 2
tem ſpecies excommunicationis? Attende, quod (vt iura exprimunt) duæ ſunt ſpecies excommunicationis, ſcilicet excommunicatio maior, & excommunicatio minor: maior ſeparat à communione fratrum, & ſororum; minor à communione paſsiuè ſacramentorum; vt c. ſi celebrat, de cler. excommu. depoſito. Iura tamen variè loquuntur de excommunicatione. Vnde aliquando ſumitur pro excluſione à communione fidelium, & non ſacramentorum; aliquando temporaliter. ſic loquitur v. quæſt. iiij. in ſynodo. vbi trium dierum excommunicatione feriatur. ſic loquitur canon v. quæſt. ij. præſenti. Item ſancta eccleſiæ communione, &c. Sed, vt ibi notat glo. intelligitur à communione fratrũ in choro, & eccleſia; quia cum fratribus non communicabit. ſic loquitur tex. xviij. diſtin. placuit. & ibi in glo. ſic loquitur tex. xxxiij. diſtinct. quorundam, lviij. diſtinct. ſi quis de alterius. & iſta appellatur maior excommunicatio, nõ ſimpliciter, ſed limitatè; quia ſimpliciter maior excommunicatio ſeparat à communione fratrum, & ſacramentorum perpetuo. i. donec abſoluatur. Sic etiam de minori excommunicatione, quæ ſeparat à ſacramentis, variè loquuntur iura; nam aliquando fertur ab homine; & de hac loquuntur text. v. quæſt. j. per totum. Et aliquando fertur à canone propter ſimplex participium, vt c. nuper, de ſenten. excommu. & c. ſi celebrat, de cler. exc. min. Et has duas ſpecies, ſcilicet maiorem excommunicationem, & ſimpliciter excludentem à communione fratrum, & ſacramentorum; & minorem latam à canone propter ſimplex participium nunc proſequar. Vnum eſt, quòd minor excommunicatio largè ſumpta, vt ſeparat à communione ſacramentorũ, aliquando infligitur à ſeipſo, cùm pœnitet, & propter conſcientiam abſtinet à communione paſsiua, vt de homi. ſicut ex literarum. aliquando à ſacerdote pœnitentiam iniungente; de pœni, diſt. ij.

faci-

facilius. & hoc melius, quàm ſi ex authoritate propria; de pœni. diſtinct. iij. accuſatione. & hoc cùm pœnitet. Sed in
3 pœnitentia infligitur aliquando à Deo; † nam propter peccatum mortale Deus tradit hominem ſathanæ, xj. q. iij. audi. Sunt ergo duæ ſpecies, ſcilicet maior, & minor. maior autem aliquando vocatur anathema, vt in principio cano. Engeltrudam, iij. q. iiij. & xj. q. iij. nemo Epiſcoporum; & c. euidenter, ead. cauſa & quæſt. Et aliquando excommunicatio, vel anathema ſumitur largè, vt eſt ſeparatio à Deo, vt xiiij. q. iij. certum. & xiij. q. iij. euidenter caueat. tamen in effectu non eſt differentia excommunicationis. Et ſi quæratur, quæ eſt ratio, cùm iura videantur in ſimilibus caſibus diſponere contrarium, de conſti. ex parte, ff. de lega. iij. l. nummis, ff. de reg. iur. l. in obſcuris. & l. ſi præſes, ff. de pœn. & hoc contrarium format glo. xj. q. iij. c. debent. & ſoluit ſtandum verbis. Et pro quolibet peccato mortali quilibet eſt excommunicatus minori quoad Deum, etiam ſine alia ſententia hominis; ergo ſi quis excommunicetur ab homine propter mortale, quia aliter nõ fertur, xj. q. iij. nemo Epiſcoporum; verba debent aliquid operari, ff. de lega. j. l. ſi quando. Sic ergo cùm prius foret excommunicatus, nunc eſt, maiori aliud addere non poteſt; & illa fuit legiſlatoris intentio in c. ſi quem, de ſent. excommun. lib. vj.

4 † XXXII. ſunt caſus, quibus incidit quis ipſo iure, quos glo. enumerat in c. eos, de ſent. excommu. lib. vj. ſuper ver. canonis: duos addit Bonifa. poſt compilationem ſexti per extrauag. deteſtante, & c. ſtatuimus, qui. lij. caſus, quibus quis incidit per compilationem, in Clem. j. de ſententen. excomm. ſuper ver. excommunicationis; & illorum xvj. ſunt reſeruati Papæ. Quædam lata à canone cum hominis miniſterio, vt canon profert. ſed proferri mandat, vt in canonibus referendę ſententię, quas enumerare plus
5 eſſet laborioſum, quàm vtile. † Conſequenter quæritur, quotuplex ſit minor excómunicatio? Sol. Minor excommunicatio aliquando ſumitur pro ſola ſeparatione à Deo tantum, & illam inducit mortale tantum ſine alio eccleſię militantis miniſterio, vt Eſaiæ lix. Iniquitates veſtræ diuiſerunt

ſerunt inter vos, & Deum veſtrum. & notatur in c.quorundam, de Iudæis. Aliquando ſumitur pro ſeparatione à ſacramentorum participatione paſsiua; & tunc, aut hoc inducitur à canone propter participationem cum excommunicato maiori, vt in c.nuper, de ſent.excommun. & c. cum excommunicato, xj.q.iij.cum ſimilibus eiuſdem can. & quæſt.aut inducitur à ſeipſo, vt cùm quis peccat, & abſtinet à ſacramentis, de homi.c.ſicut ex literis. Aut pœnitentia imponitur à ſacerdote, de pœn. diſtinct.j. facilius, & melius, quàm ſi à ſeipſo, de pœn.diſtinct.iij.actione. Aliquando impœnitentes à Deo ſubtrahuntur, vt cùm traduntur ſathanæ, xj.q.iij.denique. Aliquando impœnitentes à ſeipſo ſubtrahuntur, & credunt ſufficere, & malè, de pœn.diſt.j. ſunt qui arbitrantur. quæ omnia proſequere, vt not.glo.in c.ſi quem, de ſent.excomm. xj.q.iij.ſi inimicus. Verum eſt, quòd excommunicatio minor aliquando fertur ab homine per ſententiam, vt v.q.j.& ij. & quaſi per totum. Fertur tamen aliquando excommunicatio, quę ſeparat à communione fidelium, & non ſacramenti, & fertur ab homine. & hæc quoad minorem. Et de hoc loquitur canon v.q.ij.præſenti, & v.q.iiij.in loco, xviij.diſt.placuit, xxxiij.diſt.quorundam, lviij.diſt. ſi quis de alterius. Concludo, quòd tot reperiuntur excommunicationes, quot reperiuntur communiones, tamen eccleſia (vt frequentius) vtitur duobus generibus, de quibus ſuprà. † Quid de percutiente clericum incedentem in habitu ſeculari, & immiſcentem ſe ſæuis, an ſit excommunicatus? & facit dubium, c.perpendimus, de ſenten.excommu. vbi videtur innuere tex.quòd non. in contrarium facit c.contingit, & c.in audien. eod.titu.vbi probat text. quòd non perdat priuilegium niſi trina monitio præueniat. Aliqui dicunt, quòd in c. perpendimus Papa reſpondet deciſe; quia dicebatur, ipſum in bello interfectum fuiſſe. & ſic clarũ. Alij dicunt, quòd interfectores fuerunt excommunicati, ſed Papa concedit priuilegium, quòd non teneantur accedere ad ſedem Apoſtolicam. & ſic foret etiam clarum. Tancre. Vincen.& Phil.dicunt c.cõtingit, & c.in audientia, intelligi de illo, qui depoſuit, & nulli iniuriabatur; 6

&

& ſic non perdit priuilegium, niſi monitus, ſed c.perpendimus, loquitur, vbi depoſuit, & iniuriabatur; qui ſine monitione perdit priuilegium. hoc intelligit c.perpendimus.cùm quis clericus non ex vanitate deponit habitum, ibi requiritur monitio,vt probat c.contingit,& c.in audientia. Sed cùm ex malitia, & iniquitate deponit habitum, ibi ſine monitione perdit, cùm ſe immiſcet ſæuis, & tyrannis. Ibi igitur Papa tenet, quòd clericus dimittens habitum, etiam faciens enormitates, non perdit priuilegiũ, niſi monitione præmiſſa, nec quoad forum, nec quoad immunitatem perſonæ. Sed ſi ibi capiatur, debet reſtitui iudici eccleſiaſtico. & ſic ibi reſpondet narrationi deciſè. Si autem vis ſequi opin. Hoſti.poſſes dicere, quòd loquatur de inueterato in tyrannis, & incorrigibili per c.vnicum,de vit.& honeſt.cler. lib.vj. Et ſic reſpondet Papa in in facto occiſi; vel ſcitum fuit pòſt, quòd clericus erat. Conclude ergo ſublatis dubium facientibus,quòd percutiens clericum incedentem ſine habitu, ſi monitus fuerit, & non aſſumpſerit, non incidit in canonem. Si autem non monitus fuerit,& ipſum percuſſerit, non in actu belli, vel aggreſsiuè, tunc incidit, etiamſi clericus habitu depoſito ſe aliàs immiſcuerit. Sed ſi ipſum percuſſerit in actu belli, & aggreſsiuè, tunc non incidit, ſecundum Innocen. Hoc tamen ponderarem,cùm quis dederit cauſam bello,& aggreſſuræ. Nam ſi clericus iniuſtè cauſam nõ dederit,tunc indubitatum,quòd illi,contra quos non incidunt ex capite defenſæ permiſſæ, vt c.ſi verò, neque tertij fauentes aggreſſo etiam non incidunt. & hoc facit actualis immixtio clerici, vt c. perpendimus. Si autem alter non dedit cauſam aggreſſuræ contra clericum, tunc etiam dans, & fauens percutienti clericum ſunt excommunicati, quia hic eſt iniurioſa iniectio,vt in canone,ſi quis ſuadente,xvij.q. iiij. Si autem tertius contra tertium, & clericus temerè ſe immiſceat habitu depoſito, tunc crederem, percutientes in liminibus aggreſſuræ non fore excommunicatos. & ſic intelligo opin.Inno.

7 † Viſa regula, quæ habet, quòd inijciens manus violentas in perſonam eccleſiaſticam eſt excommunicatus, per conſe-

conſequens reſtat videre caſus exceptos à regula. Nam fallit in quatuordecim caſibus.

Primus, cùm quis percutit clericum incedentem in habitu clericali, quem ignorat clericum, vt c. ſi verò, ij. de ſententen. excommun. Si autem percutiens vidit tonſuram, & tamen non credit ipſum clericum, tunc incidit, vt not. glo. in d. c. ſi verò. Nam probabilis ignorantia excuſat in primo caſu, cùm quis veriſimiliter pro tali haberi debeat, in quali habitu reperitur, C. de aquæ duc. l. decernimus, lib. xj. C. de fabri. l. ſtigmata, & c. ſi iudex laicus, eod. tit. lib. vj. hic autem non excuſatur in ſecundo caſu, cùm tonſuram viderit. & hoc verum, niſi ignorantia probabilis inſurgat ex more patriæ, qui debet attendi, ff. de fun. inſtru. leg. l. cùm de lanionis, §. aſinam, ff. de pign. act. l. cùm vniuerſorum. nam alicubi laici tempore caloris deferunt tonſuram. Quid ſi percutiens credebat percuſſum clericum, cùm non eſſet clericus, gloſſ. in c. ſi verò, dicit, quòd percutiens propter conſcientiam, eſt excommunicatus, niſi certus poſtea efficiatur, allegat c. quoniam multos, xj. q. iij. ſecundum vnum caſum. & hoc operatur affectio operæ ſecutæ, de biga. c. nuper, & c. fin. ff. ad leg. Aquil. l. ſcientiam. In contrarium videtur; nam non debet iudicari ſecundum quod quis facere debet, & intendit, ſed ſecundum quod fit, ff. ad leg. Corn. de ſicar. l. j. §. diuus, ff. de iniur. l. ſi cum ſeruo, & l. præcedenti. Et hanc credo partem veram; & ſic determinat glo. in c. in audientia, eod. tit. Et moueor, quia vt quis incidat in canonem, requiritur perſuaſio diabolica, & conſummatio facti qualificati, vt ſuprà pluries deductum eſt. Quòd ſi intendens percutiens Titium laicum, errans in perſona percuſſit Gaium clericum, Alanus dixit, quòd incidit in canonem, quia iniuriari voluit, ff. de iniur. l. eum qui. §. ſi iniuria, de fur. c. vlt. Tancre. tenuit contrarium. & probat per tex. c. ſi verò. Nam ibi dicit text. quòd ſi percutiat clericum, quem credebat probabiliter laicum, non incidit; ergo ſic hic à ſimili ignorantia excuſabit à pœna cano. Nam temeritas, & violentia ponderantur in pœna illius canonis, vt in c. j. & c. veniens, eod. tit. de iniur. l. illud. glo. in c. ſi verò, dicit opin. Ala. tu-

tiorem, pro opin. Ala. facere videtur text. Nam ſi quis intendit furari aurum, & furatur æs, tenetur furti æris. Sic ſi quis furetur ſaccum plenum pecunia, tenetur furti nomine ſacci, licet non habuit intentionem furandi ſaccum. Credo opin. veriorem de iure. moueor, quia vt vendicet ſibi locum pœna canonis, debet præcedere perſuaſio diabolica, vt in c. ſi quis, quæ hic non præceſsit circa clericũ, vt probat thema quæſtionis. Non obſt. l. allegata, quia vtrobique committitur furtum tam in ære, quàm in auro ex ſola contrectatione; licet non ex qualibet, & cuiuslibet percuſſura quis incidat in canonem, ſed ex qualificatione, de qualitate perſonę.

Secundus caſus eſt, cùm quis percutit clericum in habitu laicali incedentem, monitum, non correctum, vt c. in audien. eo. tit. Iſtum articulum ſuprà examinaui explicando contrarium, c. perpendimus, c. in audien.

Tertius eſt caſus in clerico gerente adminiſtrationem rerum ſæcularium, vt in c. ſacerdotibus, ne cle. vel mo. Ex illo cap. ſumunt aliqui indiſtinctè argumentum, quòd eo ipſo, quòd ſe ſic ingerit, ſit clericus priuatus priuilegio clericali, ipſo iure, quod non eſt verum; immò requiritur monitio, vt c. in audien. Licet ergo Goffre. in Summa ponat ipſum pro caſu excepto indiſtinctè, tenet gl. in c. ſacerdotibus, quod dixi. idem tenet Vincen. Phi. & Goffr. ibidem Inno. & Hoſt. Hoc verum, niſi Epiſcopus in ſynodo mandaſſet ſub pœna priuationis priuilegij clericalis; quia illud haberet locum trinæ monitionis. hunc intellectum probat tex. in c. ſacerdotibus, in verſi. quòd ſi poſtmodum. ergo requiritur monitio.

Quartus in eo, qui iocosè inijcit manus in clericum, vt c. j. eo. tit. debet tamen moderari qualitas ioci: & ratio fallentiæ eſt, quia in pœna canonis ponderatur perſuaſio diabolica, quam excludit iocus ipſius qualitate ponderata, arg. not. in c. j. de præſump.

Quintus caſus in magiſtro, qui gratia diſciplinę percutit ſcholarem, vt in c. j. eod. tit. tamen debet moderari modus percuſsionis: quia leuis permittitur magiſtro, vt in l. x. ff. ad leg. Aqui. & not. in c. cum voluntate, eod. tit.

Sextus

Sextus caſus in eo, qui repellit vim vi à clerico, ipſum propulſante, vt in c. ſi verò, eod. tit. hic ponderandum tamen quare vim vi repellat; de quo plenè tractaui in tracta. de bello particulari ob tutelam corporis ſui, & rerum. ratio fallendi, quia naturaliter inductum eſt, ſe defendere.

Septimus caſus in eo, qui reperit clericum in adulterio, vel ſtupro cum vxore, matre, filia, vel ſorore; vt c. ſi vero, j. de ſenten. excommun. Sed quid in ea, quæ putatur vxor, & non eſt? idem dicendum per ea, quæ habentur in l. ſi vxor, §. j. ff. de adul. faciunt, quę not. in c. pleriq;, de dona. inter vir. & vxo. in vlt. glo. & hoc tenet Vinc. & Goffre. in d. c. ſi verò. † An autem nomine vxoris intelligatur ſponſa de præſenti, glo. tenet, quòd ſic; quia lex permittit pro illa accuſare iure mariti, ff. de adul. l. vxor. §. j. An autem nomine matris intelligantur omnes aſcendentes, glo. tenet, quòd non hoc caſu; quia non debet extendi licentia, vt c. tuæ, de deci. Hoſtien. dicit hoc tutius: dicit tamen, quòd lex addit excipiendo neptem, & ſponſam, vt in Authen. vt liceat mat. & auiæ. §. quia non ita comperiantur, collat. ix. forte non foret abſurdum diſtinguere inter neptem ex filio, vel filia, vt l. liberos, in fin ff. de ſena. quia hæc eſt materia brocardica, nunc pertranſeo; & in ſequenti tractatu expediam. 8

Octauus caſus in eo, qui authoritate ſuæ prælationis, vel de mandato prælati iniecit manus in clericum, eod. ti. ex tenore, & c. vniuerſitatis, & c. vt famæ, eod. tit. & intelligas in prælato corrigente, non tamen modum excedente; aliàs foręt locus appellationi. de offic. ordina. irrefragabili, & punietur ſic excedens, de appel. de priore. leuis enim correctio eſt permiſſa, vt c. cum voluntate; eod. tit. cum ſimi. ibi not. Fallit tamen in Epiſcopo, qui nullum manibus proprijs etiã corrigẽdo percutere debet, lxxxvj. diſtinct. non liceat, C. de Epiſc. & cler. Auth. ſiue quæ. In inferiore autem Epiſcopo, ſi mandat prælatus capituli etiam per laicum, neuter eſt excommunicatus, vt c. vt famę, eod. tit. & c. ſi clericos, eo. tit lib. vj. Si autem mandat percuti, & verberari, mandet per clericum, vel monachum. Nam ſi per laicum, tunc vterque eſt excommunicatus,

vt c.vniuerſitatis, eod. tit. Ita etiam not. glo. in c. ſi clericos, eod. tit. lib. vj. in glo. nodari. Epiſcopus tamen poteſt proprijs manibus, vbi non habet clericum, per quem percutiat; vt not. glo. in c. non liceat, lxxxvj. diſt.

Nonus caſus in inferioribus, alias ſenioribus eccleſiæ, qui pueros corrigere poſſunt, vt l. cum voluntate, eod. tit. hoc intellige modum non excedendo, vt ſuprà tactum eſt.

Decimus in dominis corrigentibus.

Vndecimus in propinquis.

Duodecimus in patribus corrigentibus filios. hoc intelligendum, dummodo nó ſint conſtituti in ſacris. Nam ſacer ordo liberat à patria poteſtate, & ſeruili, quoad manuum iniectionem, liiij. diſt. ex antiquis, & c. frequens, & ſi ſeruus ſciente. Si autem tales perſonæ excedãt modum, tenet glo. quòd non ſint excommunicati, in c. cum voluntate, eod. tit. in glo. vlt. Mouetur gloſſ. quia canon exigit dolum, ſine quo violentia permittitur; ſed hæ manus ſunt charitatiuæ, licet caſu modus excedatur. Ego non credo glo. veram; nam limitata correctio eſt permiſſa, patribus erga filios, & dominis erga ſeruos, ſicut prælatis erga ſubditos per ſuprà allegata: exceſſus ergo inducit pœnam, vt ſuprà tactum eſt.

Decimuſtertius in eo, qui iniecit manus in clericum depoſitum, & traditum curiæ ſæculari, de iudi. cùm non ab homine, xvij. q. iiij. ſi quis deinceps. Hunc punctum expediui ſuprà.

Decimuſquartus caſus, cùm quis iniecit manus in clericum, qui transfert ſe ad vitam contrariam clericali, vt cùm bigamiam contrahit, lxxxiiij. diſt. quiſquis, & hunc articulum etiam ſuprà expediui. Addi poteſt alius caſus in percutiente clericum hæreticum, vt tenet Inno. in c. ſi verè, eod. tit. Et in iſta materia vide Goffredum in ſua Summa, in tit. de ſenten. excommu. & vid. Hoſtien. in ſua Sũmma, eodem tit. de ſenten. excommsnicationis. Et de cenſura eccleſiaſtica, ſeu de excommunicatione, vide tractatum Ioannis de Lignano in volumine tractatuum, xix. fol. 288.

DE

DE POTESTATE CAPITVLI, *ſede vacante.* Cap. XL.

SVMMARIVM.

1 *An ſede vacante capitulum ſuccedat generaliter in iuriſdictione prælati ſui.*

2 *An poßit capitulum ſede vacante cognoſcere de matrimoniali cauſa, reſignationes admittere, & authorizare beneficiorũ permutationes. & num. 3.*

4 *Alienare aliqua de bonis prælaturæ vacantis an poßit capitulum.*

5 *De vicario domini Papæ; quid ſit mons pietatis; de virtute, & viribus iuramenti; & de penſionibus; remißiuè. & numero 6. 7.*

QVæritur † generaliter, an circa poteſtatem capituli ſede vacante, capitulum ſuccedat generaliter in iuriſdictione prælati ſui; & dico, quòd ſic, vt in tractatu dẽ poteſtate capituli ſede vacante, in nono volumine tractatuum, in princ. in j. q. Et capitulum ſede vacante an poſsit committere alicui Epiſcopo ea, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, ibi videbis in q. iij. Et an indulgentias, quas Epiſcopi viuentes poſſunt dare, poſsit etiam capitulum ſede vacante dare, ibi vid. in q. iij. ad fin. Et an capitulum poſsit diſpenſare generaliter, ſicut viuẽs poſsit prælatus, ibi videbis in q. v. Et an capitulum poteſt facere ſtatuta, quæ poſſet facere prælatus viuens, vid. in q. vj. Et an capitulum poſsit viſitare prouinciam ſuam ſede vacante, vide in q. vij. Et an capitulum ſede vacante poſsit diſpenſare cum clerico, ne deponatur, vide Panor. in c. at ſi clerici, §. de adulterijs, de iudicijs. 1

An poſsit capitulum dare licentiam ſubditis tranſeundi ad aliam diœceſim ſede vacante, & an poſsit dare literas commendatitias ad ordines ſuſcipiendos in aliena diœceſi, vid. in q. viij. Et capitulum ſede vacante an ſuccedat in iuriſdictione prælato defuncto, à iure, vel ab homine delegata, vid. in q. x. † Sede vacante an poſsit capitulũ 2

cognoſcere de cauſa matrimoniali; & in quibus capitulum interponat decretum ſede vacante, ibi videbis. Expectantes ad collationem prælati mortui an ſede vacante poſsint acceptare beneficia vacantia, ibi videbis in d. x. q. Et capitulum ſede vacante an poſsit conferre beneficia ad collationem prælati ſpectantia, etiam deuoluta, vid. tex. & docto. in c. illa, ne ſede vacan. quia nunquam cautum inuenitur in iure, quòd capitulum ſede vacante fungatur vice Epiſcopi in collationibus præbendarum. & vid. tex. & docto. in c. j. de inſtit. lib. vj. Et idem dicendum eſt de præſtimonijs; quia ſunt beneficia eccleſiaſtica, & perpetua. Oldra. conſ. cxiij. quod incipit: In eccleſia Calaguritana,
3 tex. in c. fin. de conce. præben. † Capitulum ſede vacante an poſsit admittere reſignationes, & authorizare permutationes beneficiorum, vid. in ij. q. ij. par. Beneficia commendare, & adinuicem vnire, & vnita dimembrare, an poſsit capitulum ſede vacante, vid. in q. iij. ij. par. Commenda quid ſit, ibi videbis, & in c. ſi conſtiterit, de accuſa. Et beneficia nō debent dari ad tempus, ſed in perpetuum, vt not. in c. veniens, ad fi. de fil. presb. Capitulū ſede vacante poteſt præſentatos à patronis inſtituere in beneficijs, ad quæ præſentantur, tex. in c. j. de inſtit. lib. vj. & in c. cùm in illis, §. cùm autem, de præben. lib. vj. Et capitulum ſede vacante gerit vices prælati in non prohibitis, vt c. illa, ne ſede vacan. & vid. in q. v. ij. par. Beneficiatos deſtituere, excommunicare, vel abſoluere an poſsit ex cauſa capitulum ſede vacante, vid. in q. v. ij par. Sed quicquid poteſt Epiſcopus in corrigendo crimina, & mores reformando, & puniendo, poteſt capitulum ſede vacante, c. his quæ, de maio. & obed. & c. j. eod. tit. lib. vj. & ibi docto. & vid. in q. vj. ij. par. Et capitulum ſede vacante an ſe poſsit intromittere in executionibus vltimarum voluntatum, ibi vid. in vij. q. ij. par.
4 † Alienare aliqua de bonis prælaturæ vacantis an poſsit capitulum, vid. in q. viij. ij. par. & ibi dicitur, quòd res quæ ſeruari non poſſunt, liberè poſſunt alienari. Et Archiepiſcopus in rebus Epiſcopalibus, & Epiſcopus in rebus capellarum ſuarum eſt viſitator à iure, lxxj. diſt. c. fraternitatem, x. q. ij. c. fi. Et ſic ſi eccleſia collegiata vacat, poteſt tūc

etiam

etiam pro prælato conſtituere actorem, vel ſyndicum, ſi quod cuiuſque vni. l. ſicut mancipium. Et capitulum an poſsit conſtituere vicarios generales, vel ſpeciales ſede vacante, vid. in Clem. j. de foro compe. & vid. in x. q. ij. par. Et poteſt conſtituere vicarium vnum ex canonicis de eo capitulo, vt per Cardi. in Clem. ſtatutum, de elect. † De vicario domini Papæ, vid. in x. q. & de alienatione rerum eccleſiaſticarum vide tracta. de empt. & vendi. vol. j. fol. 212. 5
Quid ſit mons pietatis, vid. tractatum Thomæ de Vio in volum. x. tractatuum, fol. 175. & ibi. in fol 172. videbis tractatum de cambijs. † Et de virtute, & viribus iuramenti vid. optimum tractatum in volumine tractatuum, volum. j. fol. 186. Et de vnione eccleſiarum vid. tractatum in volum. xj. fol. 279. Et de penſionibus vid. tractatum in volumine xj. fol. 150 & alium tractatum in d. volum. xj. fol, 192. & vide infrà in cap. de penſionibus eccleſiaſt. Et de monte pietatis, & de cambijs vide infrà in c. de vſuris. 6

DE BELLO IVSTO, ET INIVSTO.

Cap. XLI.

SVMMARIVM.

1 *Humani generis calamitates à bello ortæ ſunt, inuentæq́; ſeruitutes.*

2 *Quæ, & quot ſint belli ſpecies.*

3 *Pro iuſto bello indicendo quæ requirantur.*

4 *Gothorum hiſtoria.*

5 *Vbi deeſt ſuperior de iure, vel de facto, ad Papam recurrendum eſt.*

6 *Hodie vtrum inter Chriſtianos bellum dici poſsit licitum.*

7 *Militare peccatum non eſt, niſi propter prædam militatur.*

8 *Interficiens aliquē in bello licito an teneatur in foro conſcientiæ,*

9 *Bellum tripliciter committitur.*

10 *Bellum, quod ad offenſam fit, nullo iure licitum eſt.*

11 *Bellum, quod pro gloria, & imperio fit, an ſit de iure naturali.*

12 *Mandare poteſt Papa infidelibus, quòd admittant prædicatores Euangelij in terris ſuæ iuriſdictionis.*

13 *Hodie per Chriſti aduentum iuriſdictiones, dominia, honores, atque*

que poteſtates, quæ penes infideles erant, in Chriſtianos translata ſunt.

14 *Ad indicendum bellum hodie inter Chriſtianos quæ, & quot requirantur.*

15 *Propter delictum domini negligentis iuſtitiam facere, contra totam terram, & omnes gentes ſubditas ſibi poteſt indici bellum: item & deprædari.*

16 *Melius eſt hoſtem in domo ſua inuadere, quàm in domo propria bellare.*

17 *In Imperatore ſemper præſumitur cauſa legitima.*

18 *Clericus Miſſam celebrans ſi ab aliquo inuaditur, & ſe defendendo aggreſſorem occidat, an poterit ad altare redire, & officium perficere.*

19 *Habentes commercia cum Saracenis, vel ei præſtantes ſubſidium, vel conſilium tempore guerræ, non ſolum excommunicati ſunt, verum etiam iram Dei incurrunt.*

20 *Dux, vel Marchio bellando contra eccleſiam captus an teſtari poſsit.*

21 *Qui pro defenſione ſua, rerumq; ſuarum bellum mouet, licitè dicitur id agere.*

22 *Plus Deum, quàm hominem timere debemus.*

23 *Sceleratis præſtare auxilium prohibitum eſt.*

24 *Vaſalli non defendentes dominum in prælio an feudo priuari poſsint.*

25 *Quæ, & quotuplex ſint cauſæ, propter quas princeps iuſtum poteſt indicere bellum.*

26 *Mala quælibet tolerare debemus, quàm malo conſentire.*

27 *Quid contineatur ſub pugnæ nomine: item & prælij.*

1 Bella † quia fuerunt cauſa primarum calamitatum humani generis, inuictiſsime princeps, vt per Bald. in l.j.C.de ſer.fug. per tex. in authen.quib.mo.natu.effici.leg.colla.vij. & quia bellum ſeruitutem inuenit, vt in l. hoſtes, ff.de capti.vbi legitur: Ab hoſtibus autem captus ſeruus eſt hoſtium. Alij dicunt, quod de iure diuino eſt inducta ſeruitus, & non eſſet hodie ſeruitus, ſi ebrietas non fuiſſet, vt in c.ſexto dic, xxxv.diſtin.manebat autem ante,

quàm

quàm vinum inueniretur, omnibus inconcuſſa libertas. Et quia bellum inter Chriſtianos eſt perditio animæ, & corporis, & ſubſtantiæ, vt in C. per glo. publicæ lætitiæ, in l.j. lib. xij. & per Bald. in l. vnica, C. de cadu. tollen. & per Archid. in c. noli, xxiij. q. j. per text. in authen. de armis, in princ. ſcripſi tractatum de bello iuſto, & iniuſto tuę Maieſtati dedicatum. Et audeo ſcribere, quia etiam minus benè dicta proſunt; incitant enim alios ad inueſtigationem perfectam. Cupio igitur corrigi, & ſuppleri; charitas enim incitat me ad laborem, vt via aperiatur, per quam inducatur intelligentia. Hoc igitur ordine procedam, vt diſcutiamus, vtrum aliquod bellum poſsit dici licitum inter Chriſtianos. Secundo dicemus, quòd bellum tripliciter committitur, aut pro offenſa, aut pro defenſa, aut pro gloria. Tertio, quòd bellum eſt licitũ, ſi geritur per Chriſtianos contra infideles. † Quarto dicemus, quòd ad bellum iuſtum indicendum tria requirũtur, ſcilicet iuſta cauſa bellandi, authoritas indicendi bellum, & intentio recta. a

Et dicemus, in quibus caſibus Papa poſsit indicere bellũ, & vtrum clericis licitum ſit bellare. Et vtrum ſit licitum bellantibus vti inſidijs. Et vtrum liceat in diebus feſtiuis bellare. Et vtrum habens iuſtum bellum teneatur deſiſtere à bello, hoſte iniquo offerente ſatisfactionem. Et dicemus aliqua de tregua ad tempus pręſtita, diſcordia nondũ finita. Et quia diffidatio debet præcedere bellum, aliqua de diffidatione dicemus. Et vtrum domini, qui bella gerunt, poſsint inuicem componere de damnis, & iniurijs ſubditorum eis inconſultis. Et dicemus, quòd quando bellum iuſtum eſt, omnes capiuntur, & ſpoliantur, & ſpolians dominus rei fit. Et dicemus, an liceat principi Chriſtiano in bello iuſto vti auxilio infidelium. Et dicemus, an Imperator, vel aliquis Chriſtianorũ poſsit inire pacem, vel longas inducias cum Saracenis, vel Turcis ſine conſenſu ſummi Pontificis. Et pro complemento tractatus dicemus, an iuſtè liceat Catholico Imperatori, & Catholico Regi noſtro indicere bellum publicum in occurrenti calamitate, ius ſibi, & iuſtitiam miniſtrando; quia hic eſt finis libelli noſtri, cùm iuſtè debellare ſit iuſtè iudicare.

† In primis igitur eſt conſiderandum, quot ſunt ſpecies belli. Et docto. dicunt, quòd ſunt ſeptem. Primum Romanum. Secundum iudiciale. Tertium præſumptuoſum. Quartum licitum. Quintum temerarium. Sextum voluntarium. Septimum neceſſarium; vt per Hoſtienſ. in Summa, in tit. de treg. & pa. & per docto. in c. j. de homic. in vj. Sed primum bellum fuit ſupernum; & de illo dicere non eſt noſtrum, ſed relinquo beatis Theologis. Secundum bellum fuit naturali inſtinctu inductum, quo cuncta animalia ſunt edocta. Ex illo enim cuncta animalia, quæ in cœlo, terra, mariq; naſcuntur, viciſsim bellant; & præcipuè illa, quæ ad prædam, & deuorationem intendunt, vt ſunt aues rapaces, leones, & ſimilia, & infiniti piſces maris. Et de hoc bello habemus in l. j. §. cùm arietes, ff. ſi quad. pau. fec. di. Aliud bellum fuit ſupernaturale, & miraculoſum inter Eſau, & Iacob, qui pugnauerunt adinuicem in vtero matris ſuæ, ſignificauitque pugna eorum pugnam gentium, & Chriſtianorum, vt Geneſ. xxv. ſed aduerte, quòd de bello vero, & proprio tractare intendimus. Et bellum verum, & proprium ſolus Imperator indicit authoritate Cæſarea in eum translata per Romanum populum, vt per tex. & Bart. in l. hoſtes, ff. de capt. & poſt. reuer. iuncta glo. mag. dum dicit, accipiendum populum Romanorum in hac materia pro toto Imperio Romanorum. Et ideo ſi aliquis bellum indicit contra alium Regem, tale bellum ex neutra parte cauſat ſeruitutem: quia tale bellum fuit à iure gentium introductum, ſucceſsiuè iure ciuili poſtea confirmatum. Ante quod bellum omnes homines liberi, & legitimi naſcebantur: ſed ipſum bellum introduxit ſeruitutem, vt in l. ex hoc iure, ff. de iuſtitia & iure, & in Authen. quibus modis natura. efficiantur legitimi. collatio. vj. & inſtitut. de iure perſon. §. ſeruitus, & in l. naturalem, §. fin. ff. de acquir. rer. domin. Sed hodie de conſuetudine, quæ potius dicenda eſt corruptela, omnes Reges vnus contra alium indicunt bellum ad inuicem pro libito voluntatis, inconſulto Romano Pontifice, & inconſulto Imperatore, & inter eos habetur pro bello proprio, & vero, contra ordinationem eccleſiæ, & contra maieſtatem Impera-

ratoris. Sed ille, qui præparat exercitum ſine iuſſu Im-
ratoris, incidit in l. Iuli. maieſta. l. lex xij. tabularum, ff.
leg. Iul. maieſta. Sed Rex Hiſpaniarum poteſt indicere
llum publicum, & verum, ius ſibi, & iuſtitiā miniſtran-
; quia de iure non recognoſcit ſuperiorem, vt eſt gloſſ.
rea, & notabilis in c. Adrianus, ij. lxiij. diſtinct. vbi legi-
r: Reges Hiſpaniarum cùm non ſubeſſent Imperio, re-
um ab hoſtium faucibus eruerunt. & Oldra. in conſi.
x. dicit: Hiſpani terram illam per arma ab infidelibus
quiſiuerunt. Et dicunt docto. in c. per venerabilem, qui
ij ſint leg. quòd Rex Hiſpaniæ, Franciæ, & Angliæ de fa-
non recognoſcunt ſuperiorem, vid. Alber. in l. cun-
os populos, de ſumma Trini. & fide cath. Sed pro Rege
ſpaniæ, quòd de iure non recognoſcat ſuperiorem, glo.
aurea, & ſing. vt dixi, in d. c. Adrianus, & eſt text. in l.
iij primæ partitæ, tit. v. † Et altius hiſtoriam recenſen-
, veritas ſic ſe habet: Primi quidem Gothorum Reges
hanaricus, vel ſecundū alios Alaricus, à quibus Catho-
us Imperator noſter indubitatam trahit originem, ex
ta Honorij Imperatoris conceſsione Hiſpanias virili-
aggreſsi ſunt, & Vandalos, Sueuosq;, qui eas tunc tem-
is tyrannicè, & contra Imperatoris voluntatem occu-
is tenebant, forti animo debellando eos ab Hiſpanijs
ulerunt, & in Africam fugere coegerunt. Et ex tunc
quam Hiſpanicam Monarchiam adepti ſunt, vſque ad
pora noſtra Reges Gothi regnauerunt, & in ſempiter-
ecula regnabunt, eo quòd iuſtè, & non tyrannicè ini-
n ex prædicta Honorij Imperatoris conceſsione habu-
nt. Quamobrem in temporalibus ſuperiorem non re-
noſcunt. Tunc verò conſtruxerunt ſacra templa, &
ſias, vbi diuina officia celebrarentur, dotemque eis
ituerunt, & ornamenta plurima miniſtrarūt: ex quo
atronatus in eiſdem eccleſijs præſertim cathedralibus
ſſerunt, & ſpecialiter ſibi reſeruauerunt, vt in c. no-
& c. præterea, de iur. patro. & c. Eleutherius, xviij. q. ij.
Frigentius, xvj. q. vij. & c. piæ mentis, & c. filijs, & cap.
aſterium, de quo vide Archi. in c. lectis, lxiij. diſtin. &
n procœ. decretaliū, in §. Rex pacificus. & Doctorem
Pala-

Palacios ruuios virum magnæ authoritatis in tractatu ſuo
de beneficijs in curia vacantibus, §.viij. (vt dixi in tracta-
tu de Concilio, c.xiiij.) Sed collige vnum notabile ver-
5 bum, † quòd vbi deeſt ſuperior, de iure vel de facto recur-
rendum eſt ad Papam ex poteſtate generali, quàm à Deo
recepit; quia ſuccedit, vt faciat iuſtitiam. ita Panor. in c. &
ſi neceſſe, de dona. inter vir. & vxo. Sed aduerte, quòd Im-
perium eſt à Deo; & tripliciter probatur. primò permiſſi-
uè, ſecundo adprobatiuè, tertio formaliter, & effectiuè; vt
dixi in libro meo de adminiſtratione Iuſtitiæ in regula de
Imperio, & Imperatoris poteſtate. Et eccleſia approbat Im-
peratorem, vt in Clemen. venerabilem, de elect. & ibi do-
cto. & vnicus eſt in orbe, qui præſit Regibus, vt in l. depre-
catio, ad leg. Rho. de iactu. & eſt princeps principū, vt per
Cardi. & docto. in Clemen. vna, de iureiuran. & dicitur vi-
carius Chriſti in temporalibus, vt per Bald. in l. j. C. de iur.
6 aur. annul. His præmiſſis conſiderandum etiam eſt, † v-
trum hodie aliquod bellum poſsit dici licitum inter Chri-
ſtianos, quia militare videtur alienum ab Euangelica diſci-
plina, & omnis militia vel ob iniuriam propulſandam, vel
propter vindictam inferendam eſt inſtituta; iniuria autem
vel à propria perſona, vel à ſocio repellitur: quod vtrunq;
Euangelica lege prohibetur, cùm ſcriptum ſit Matth. v. Si
quis te percuſſerit in vnam maxillam, præbe ei & alteram.
& iterum: Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo
duo millia. Item cùm Apoſtolus dicat ad Romanos xij.
Non vos defendentes chariſsimi, ſed date locum iræ. Item
cùm Petro gladio magiſtrum defendenti Chriſtus dixerit
Matth. xxvj. Conuerte gladium tuum in vaginam: an
putas, quòd non poſſum rogare patrem meum, &c. Deni-
que ſicut de beato Andrea legitur, quòd cùm fieret con-
curſus populorum, vt de manibus iniqui iudicis eum eri-
perent, & ab iniuria mortis illum defenderent, ipſe roga-
bat eos, ne ſuum martyrium impedirent; quid aliud mo-
nemur, quàm ſicut proprias, ita & ſociorum iniurias pati-
enter tolerare, nec ad arma concurrere, ſed eorum exem-
plo ad ſimilia perferenda animum præparare? Item cùm
in Deut. dicatur: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit
domi-

Dominus: in his omnibus quid aliud præcipitur, quàm
vindictæ delinquentium diuino reſeruentur examini?
ùm ergo (vt ſupra dictum eſt) militia videatur inſtituta
iniuriam propulſandam, vel propter vindictam infe-
ndam, & vtrumque Euangelica lege prohibeatur, appa-
t, quòd militare peccatum eſt: pœna etenim non inſligi-
r niſi pro peccato. Sed à Domino indicitur pœna bel-
ntibus, ſecundum illud Matth. xxvj. Omnis qui accepe-
gladium, gladio peribit; ergo omne bellum eſt illicitū.
d ſupradicta præcepta magis ſunt ad præparationem
rdis, quàm ad opus, quod in aperto ſit: vt teneatur in
reto animi patientia cum beneuolentia; & oſtenditur
uidò, dum Dominus Ieſus per exemplum ſingulare pa-
ntiæ cùm percuteretur in faciem, reſpondit: Si malè lo-
itus ſum, exprobra me de malo; ſi autem benè, quid me
dis? Nequaquam igitur præceptum ſuum, ſi verba in-
nur, impleuit, neque enim præbuit alteram partem,
potius prohibuit, ne faceret, & ne iniuriam augeret: ta-
paratus aduenerat non ſolum percuti in faciem, ve-
etiam pro his, à quibus patiebatur, crucifixus occidi,
quibus ait in cruce pendens: Pater ignoſce illis, quia
iunt quid faciunt. Nec Paulus Apoſtolus præceptum
mini videtur impleſſe, vbi percuſſus etiam in facie di-
Principi ſacerdotum: Percutiat te Deus paries deal-
: ſedes me iudicare ſecundum legem, & contra legem
me percuti? Et cùm à circumſtantibus diceretur:
riam facis Principi ſacerdotum; irridens eos admone-
uit, quòd dixerit, vt qui ſaperent, etiam intelligerét,
deſtruendum eſſe in aduentum Chriſti parietem
atum, hoc eſt, hypocriſim ſacerdotij Iudæorum. ait
e: Neſciui fratres, quia princeps eſt; ſcriptum eſt e-
Principi populi tui non maledices. Cùm proculdu-
i in hoc populo creuerat, atque in lege fuerat eru-
illū principem ſacerdotum neſcire non poſſet. Sunt
ſta præcepta patientiæ ſemper in cordis præparatio-
nenda: ipſa quoque beneuolentia, ne reddatur ma-
ro malo, ſemper in voluntate complenda. Sed diſci-
Chriſtiana non omnia bella prohibuit, debent enim
ſeruare

ſeruare bellatores regulam Ioannis Baptiſtæ militibus datam: neminem ſcilicet concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti eſtote ſtipendijs veſtris, vt Lucas in c. iij. ſui Euangelij teſtatur.
7 † Ideo militare (vt dixi) non eſt peccatum, niſi propter prædam militetur, & vt milites prædam non faciant, ſtipendia ſunt eis cõſtituta. vltra quæ ſi aliquid extorſerint, tanquam calumniatores, & concuſſores damnabuntur. Vnde Auguſtinus in ſermone de puero Centurionis ait: In bellicis armis multi Deo placere poſſunt: in his erat ſanctus ille Centurio, qui Domino dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. In his erat ſanctus Dauid, cui Dominus tam magnum perhibuit teſtimonium. & etiam habetur iſta litera in c. noli exiſtimare xxiij. q. j. Et iuſta bella gerebantur à filijs Iſrael contra Amorrhæos: innoxius enim tranſitus negabatur, qui iure humanæ ſocietatis æquiſsimo patere debebat. & Iudith iuſtè interfecit Holofernem pro liberando populo ſuo. Et arma fuerunt inſtituta, vt vita hominum corrigatur, text. eſt iuncta glo. in c. non fruſtra, xxiij. q. v. Et poteſt aliquando homo occidere hominem ſine peccato, vt miles hoſtem. ita Auguſti. de libero arbitrio, libro primo. & iſta verba ſunt canonizata in c. ſi homicidium, xxiij. q. v. vbi habetur: Cùm homo iuſtè occiditur, lex eum occidit, non tu, ſimilis tex. in c. de occidendis, ead. q. & cauſ. vbi legitur: De occidendis hominibus, ne ab eis quiſpiam occidatur, non mihi placet conſilium, niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur. Et Chriſtus inſinuans arma ad regnum huius mundi pertinere, interrogatus à Pilato an Rex eſſet, ait: Regnum meum non eſt de hoc mundo; ſi enim eſſet de hoc mundo, miniſtri mei vtiq; decertarent, vt ego non traderer Iudæis. Et eſt conſiderandum, quòd à principio bella in genere humano introducta fuerunt à iure gentium, & ius gentium naturale dicitur, cùm ipſum ſit ſemper bonum, & æquum, ſicut ius naturale, vt inſtit. de rer. diui. §. ſingulorum. & ff. de iuſti. & iur. l. pen. & l. ex hoc iure gentium introducta ſunt bella. & aliqui dicunt, & benè, quòd illa lex intelligitur de bello licito, non de illicito: quia cùm ex bellis oriantur incendia, & omnia

omnia mala, vt ff. ad leg. Iul. de vi publi. l. quoniam multa, n authen. de armis, in princ. colla. vj. ius gentium bonum, & æquum non introduxit iniuſtum bellum. & licet ex bel o licito oriantur multa mala, non debent conſiderari ma- a, quæ in conſequentiã veniunt, ſed conſiderandum eſt, uod principaliter agitur, ſcilicet bellum licitũ, iuxta no- ta in l. ſi quis nec cauſam, ff. ſi cert. pet. per Cyn. & Iaco. ut. in l. cũ proponas, C. de dolo. Ex quo ſequitur, † quòd 8
terficiens aliquẽ in bello licito, non tenetur in foro con- ientiæ, nec delinquit (vt iam dixi) cùm faciat lege per- ittente, text. eſt ſing. in c. miles, xxiij. q. v. & vide de hoc iam Inno. & Io. And. in c. petitio, de homi. † Sed aduer- 9
ea, quæ ſuperius diximus, quòd bellum tripliciter com- ittitur, aut pro defenſa, aut pro offenſa, aut pro gloria. imo poteſt dici bellum iuſtũ tam de iure gentiũ, quàm ili, quàm etiá de iure diuino, diuerſis reſpectibus. Nam conſideramus inclinationem, & illa eſt de iure natura- quoniam ex principijs naturalibus habemus inclinati- m ad excluſionem cuiuſcunq; oppugnationis, vt patet nimalibus brutis, ff. ſi quad. pau. fec. dic. l. j. §. cùm arie- vnde iura dicunt, quòd defenſio eſt de iure naturali, vt d leg. Aquil. l. iiij. in princ. & l. ſcientiam, §. qui cùm ali- cum glo. quæ dicit, defenſam eſſe permiſſam à iure ci- patet etiam in c. ius naturale, j. diſtin. vbi repulſio vio- iæ ponitur inter ea, quę ſunt de iure naturali. itẽ patet lem. paſtolaris, de re iud. Aut nos conſideramus recti- nem inſtinctus, quę prouenit ex ratione; & illa eſt de gentium, cùm ratio ſit communis ſolis hominibus, & brutis. Aut conſideramus confirmationẽ, & approba- m defenſionis, per reſpectũ ad animam; & iſta eſt de iuino, vt patet in Clem. ſi furioſus, de homic. vbi de anonico permittitur talis defenſio, nec incurritur a- rregularitas ex homicidio cõmiſſo, multo ergo min' itur peccatũ, cùm facilius cõtrahatur irregularitas. o permiſſa eſt de iure canonico, ſimiliter de iure diui- ius canonicũ ſubalternetur diuino, & tẽdat ad eundẽ raq; de iure diuino bellũ eſt permiſſũ, vt patet in d. ſi furioſus, dę homi. Itẽ patet, quia de iure diuino li-

citum

citum eſt defendere proximum à morte, vt in c. ipſa pietas, xxiiij. q. iiij. & dilectio proximi includit dilectionem ſui, quia ſicut charitas eſt in diligendo proximum, ita in diligendo ſeipſum: defenſio ergo ſuijpſius tendit in charitatem, igitur de iure diuino permiſſa, cuius præcepti finis eſt charitas, vt in c. charitas, de pœnit. diſtinct. ij. & Apoſto. Plenitudo legis eſt dilectio. Et tertius etiam poteſt occidere aggreſſorem proximi, ſi aliàs iniuriam nõ poteſt propulſare, vt in c. quis poteſt, & c. Maximianus, xxiij. q. iij.

10 Circa ſecundum † de bello, quod fit ad offenſam, illud nullo iure eſt licitum: quia non ius, ſed nefas dicitur, l. vt vim, ff. de iuſt. & iure. Aliquando tamen permittitur à iure ex cauſa, vt in l. j. C. quando liceat vni. ſine iu. ſe vendi. vbi ponuntur caſus, in quibus non expedit, quòd aliquis iudicem adeat, ſed propria authoritate poteſt ius ſibi dicere, etiam occidendo, ſcilicet in nocturno depopulatore agrorum, & in latrone platearum, & in deſertore militię: & in illis non eſt licita defenſio, vt per Bal. & Paul. ibi, & vide text. in l. furem nocturnum, ff. de ſicarijs. & vid. Iaſo. in inſti. de actio. in princ. Et ſi aliquis minatur alicui, quòd ipſum interficiet, minatus poteſt præuenire, & illum impunè occidere per rationem, quæ ponitur in d. l. j. melius eſt enim occurrere in tempore, quàm poſt exitum vindicare. quòd intellige ſecundum Paul. ibi, ſi minans erat ſolitus minas ſuas executioni mandare: quia nòn debet expectare ſe percuti. & adde, quod notatur extra de homi. c. ſignificaſti, quia illata percuſsio non poteſt temperari. Et milites transferentes ſe ad hoſtes poſſunt à quolibet impunè capi, & reſiſtentes poſſunt impunè occidi, vt publici latrones, text. eſt in l. ij. eod. tit. † Circa tertium bellum, quod

11 fit pro gloria, & imperio, non animo defendendi, vel offendendi principaliter, ſed animo ſubiugandi, tale bellum de iure naturali non eſt: quia talis inſtinctus non eſt apud animalia ratione carentia. Sed aliquando tale bellum poteſt eſſe licitum de iure diuino, vt ſi gereretur per fideles contra infideles, iuxta notata per Inno. in c. licet, de voto. ſed tunc tale bellum potius tendit in charitatem, quàm ad gloriam, ſcilicet vt eos reducat ad fidem: quia aut

ipſi impugnant Chriſtianos, & tunc non eſt dubium, in c.diſpar, xxiij.q.viij. quia licitum eſt vim vi repelle- l.vt vim.ff.de iuſt,& iur. & ff.ad leg.Aquil.l.ſcientiam, qui cùm aliter,de ſenten.excommun.c.ſi verò,l.j.C.vn- vi. & etiamſi velint viuere in pace. Aliud dico, quòd lum debet eis inferri,quia veriſimile eſt,quòd quando- nque oportunitatem habebunt,oppugnabunt,& perſe- entur Chriſtianos,& eccleſiam; nam hoc videtur in eis uraliter ineſſe. vnde dicit Magiſter in ſcholaſtica hiſto- in c.de fuga Agar,quòd illud,quod ſcribitur Gen.xvj. patre eorum Iſmael, à quo ipſi deſcendunt, notatur in ſi Iudæos, de Iud. & Sarac. ſcilicet manus eius contra nes, & manus eorum contra eum, in regione fratrum toria figet: verificatur in Saracenis, qui de genere ſuo cendunt. Nam ipſi pugnant contra omnes, & omnes nant contra eos; & ideo nunquam ſunt in pace: ideo eſt eis indulgendum, vt in c.noli, xxiij.q.j.& tanquam tes fidei ipſo iure ſunt diffidati, vt per Alex.in l.hoſtes, ap. Et licet non debeant infideles cogi ad fidem, quia nes libero arbitrio relinquendi ſunt, & ſola Dei gratia ac vocatione valeat, c.de Iudæis, xlv.diſtinct. † tamen 12 dare poteſt Papa infidelibus, quòd admittant prædi- res Euangelij in terris ſuæ iuriſdictionis. Nam cùm is creatura rationabilis facta ſit ad Deum laudandũ, ſi prohibent prædicatores prædicare, peccant; ideo- puniendi ſunt. ita Innoc.in c.quod ſuper,de voto. & Panorm.in c.ſicut Iudæi,de Iud. Et dixi,quod hoſtes ipſo iure ſunt diffidati: Ratio eſt, quia in prouincijs per idololatriam blaſphematur Deus; & ſcriptum eſt tero.c.xij. Subuertite omnia loca,in quibus coluerũt es Deos ſuos,diſsipate aras eorum, & confringite ſta- & diſperdite idola, & nomina eorum de locis illis. uerte, † quia hodie non eſt iuriſdictio,nec dominiũ, 13 honor, nec poteſtas penes infideles: nam per aduen- Chriſti translata ſunt in Chriſtianos: transfertur e- regnum de gente in gentem propter iniuſtitias ſuas, c. ſi de rebus, xxiij.q.vij. de quo vide Oldra.in conſi. & in d.c.ſi de rebus, legitur: Auferetur à vobis re-

gnum; & dabitur genti facienti iuſtitiam; & labores iniuſtorum pij edent. & Cardin. ſancti Sixti in ſua Summa de peccatis tractando breuiter de bello dicit: Bellum iniuſtum ex propria ratione conſtat eſſe peccatum mortale.
14 † Et hodie inter Chriſtianos ad iuſtum bellum proprium, & verum indicendum tria requiruntur, ſcilicet, primo, iuſta cauſa bellandi, ſecunda authoritas indicendi bellum, tertio recta intentio, vt in c. iuſtum eſt bellum. & c. dominus noſter, xxiij q. ij. & in c. quod culpatur, xxiij. q. j. & legitur in c. quod, ead. cauſa & quæſt. Apud veros Dei cultores ipſa bella pacata ſunt, quæ non cupiditate, aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, vt mali coerceantur, & boni ſubleuentur. Ideo bellum tripliciter contingit inueniri iniuſtum, vel defectu iuſtitiæ in cauſa, vel ex defectu authoritatis in capite, vel ex defectu rectitudinis in intentione; quandocunque ſiquidem eorum defectu acciderit, bellum redditur iniquum. Et ſanctus Thomas in ſecunda ſecundæ, in q. xl. ſcribendo de bello dicit: Conuocare multitudinem, quòd in bellis oportet fieri, non pertinet ad priuatam perſonam: cùm autem cura reipublicæ commiſſa ſit principibus, ad eos pertinet rempublicam ciuitatatis, vel regni, & prouinciæ ſibi ſubditæ tueri, & ſicut licitè defendunt eam materiali gladio contra interiores quidem perturbatores, dum malefactores puniuntur, ſecundum illud Apoſtoli ad Romanos, c. xij. non ſine cauſa gladium portat, miniſter enim Dei eſt, vindex in ira ei, qui malè agit; ita etiam gladio bellico ad eos pertinet Rempublicam tueri ab exterioribus hoſtibus. vnde principibus dicitur: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. & Auguſtin. contra Fauſtum dicit: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus poſcit, vt ſuſcipiendi belli authoritas, atque conſilium penes principes ſit. & in d. c. iuſtum eſt bellum, legitur: Iuſtum eſt bellum, quod ex edicto geritur de rebus ſcilicet proprijs repetendis, aut propulſandorum hominum cauſa: iure autem diſceptare eſt iuſtè iudicare, & bellum pro iniuria propulſanda dicitur, quando quis actualiter non offenditur, ſed veriſimiliter offendi dubitat: nam non debet expectare offen-

ſam,

ſam, ſed ſe præparare, & offendere, ne offendatur, iuxta ea, quæ notantur in l.j. C. vnde vi, per glo. & docto. Pau. in l. ex hoc iure. & in d. l. j. quando liceat vni ſine iud. ſe vindi. Et princeps poteſt pugnare extra regnum eligendo pro meliori remedio (vt infra dicetur) cùm authoritas ſuſcipiendi bellum eſt in principe. Secundo, requiritur cauſa iuſta, vt ſcilicet ille, qui oppugnatur, propter aliquã culpam impugnationem mereatur. vnde Auguſtinus in libro quæſtionum ait: Iuſta autem bella ſolent diffiniri, quæ vlciſcuntur iniurias: ſic gens & ciuitas plectenda eſt, quæ vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere, quod per iniuriam ablatum eſt. Sed hoc genus belli ſine dubio iuſtum eſt, quod Deus imperat, qui nouit quod quiſque facere debet. In quo bello ductor exercitus, vel Imperator, vel Rex nõ tam author belli, quàm miniſter iuſtitiæ iudicandus eſt. Iſta verba Auguſtini ſunt canonizata in c. dominus noſter, xxiij. quæſt. ij. & ibi dicitur in c. iuſtum eſt bellum: Iuſtè debellare eſt iuſtè iudicare; † & ideo deficiente iuſtitia, poteſt ciuitas, vel domi- 15
nus terræ, qui circa iuſtitiam eſt negligens, ab aduerſario deprædari, & etiam poſſunt deprædari omnes ſubditi domini, vel ciuitatis. ita Barto. in tractatu repræſalium, q. j. ſtatim 7. & Hoſtien. & Ioan. Andr. in c. j. de treg. & pa. præmiſſo tamen ſpirituali gladio, ſi poteſt haberi, vt in c. j. de iniur. lib. vj. & per Barto. in d. tractatu repræſalium. Et in tali bello iuſto vaſallus debet iuuare dominum, vt per Andre. de Iſer. & docto. in tit. in quibus cauſis feu. amitta. in feudo. & etiam tenetur iuuare dominum extra regnũ, ſi habeat iuſtum bellum, pro defenſione regni, vt colligitur ex c. dominus, xxiij. q. ij. quia ſi dominus gentem, vel ciuitatem, quæ emendare neglexit iniuſtè facta, petit per bellum, & ſic eundo contra illam gentem, & ciuitatem neceſſariò debet egredi regnum ſuum; multo fortius, ſi inimicus Regis veniret ad offenſionem iniuſtè; & Rex pro ſua iuſta defenſione vellet pugnare extra regnum ſuum, eligendo pro meliori remedio non expectare eum in regno ſuo, cùm authoritas ſuſcipiendi bellum ſit in principe, vt in c. quod culpatur, xxiij. q. j. Erit ergo authoritas

principis in loco, quia ſi de toto, de parte, ſeu circunſtantijs belli, argum. ff. de pact. l. iuriſgentium, §. qui iubet iudicare. & credi oportet experto in arte bellandi, argum. ff. de ventre inſpici. l. j. in princ. & parendum eſt ei in his, quæ ad bellum pertinent, ff. de re mili. l. iij. §. in bello; quia Scipio Africanus (vt expertus) noluit pugnare in Italia, ſed traiecit bellum in Africam; ſic Agathocles Rex Carthaginem; ſic Metellus in Hiſpaniam recedens de obſidione Trebiæ alias regiones petendo. Et inter aſtutias, &
16 ſtratagemata præliorum vna principalis eſt † non bellare in domo propria, ſed potius inuadere hoſtem in domo ſua, vt animos hoſtium contundat prius: quia in primis finibus arcendus eſt hoſtis, dicit Seneca in libro primo de ira, ij. charta. Et principum exempla ſequenda ſunt, vt ff. ad Trebel. l. apud Iulianum, §. Antiſtia. Et poteſt princeps deſiſtere à bello contradicentibus ſubditis, quia apud eum ſicut mouendi bellum, ita & deſiſtendi à bello reſidet authoritas. Cauſa verò iuſta, authoritas, aut intentio recta ſi defuerit in bello, non bellum, ſed inuaſio de facto, cædes, rapinaq; eſt per ea, quæ ſuperius dixi. Et licet præſentia Dei ſit vbique, tantum in iuſto bello ſolet adeſſe certantibus pro iuſtitia per ſpecialem cõſeruationem, & protectionem ipſorum. ita Nicolaus de Lira in c. xx. Deuter.
17 † Sed in Imperatore ſemper præſumitur legitima cauſa, iuxta notata per Legiſtas in l. præſcriptione, & in l. fin. C. ſi contra ius, vel vtil. pub. & per canones in c. quæ in eccleſiarum, de conſtit. Et quando bellum ſit indictum ex edicto Imperatoris, eſt propriè bellum; quia in Imperatorem eſt translata omnis iuriſdictio populi Romani, vt in l. hoſtes, ff. de capt. & in l. hoſtes, de verbo. ſignif. Et ſi quis diceret, Imperatorem non eſſe dominum, & monarcham totius orbis, forte eſſet hæreticus. ita Bart. in l. hoſtes, de capt. Sed ad occiſionem, ſeu membri debilitationem clericus procedere non debet pro defenſione rerum; & hoc ſentit Inno. in c. ſi verò, j. de ſenten. excommu. & text. in c. qui poteſt, xxiij. q. iij. non ligat clericos; quia, vt dicitur in præſenti cap. clericale officium reddit clericos inhabiles ad pugnandũ. Sed benè poteſt clericus obuiare ſine occa-

ſione

ſone, ſed faciat omne illud, quod in ſe eſt, ſine occiſione, & membri mutilatione, & ſine exercitatione armorum: quia in perſona Petri, vt diximus, prohibitum fuit clericis. † Et ſi clericus celebrans inuaditur, iuſte dimittit celebra- 18
tionem; & ſi defendendo ſe occidit aggreſſorem, poteſt incontinenti redire ad altare, ac officium perficere. ita Panorm. in c.clerici, de vita & honeſt. cler. Et clericus iudicium exercens ab officio, & beneficio deponitur, vt in c. *clericus*, & c.ſententiam, ne cler, vel mona. Ideo aduertant Pontifices, quia Moyſes ad bella non vadit, vt dicit diuus Hieronymus in Leuitico, tráſſumptiuè in c.ſi quis, xxxvj. diſt. vbi litera dicit: Si quis vult Pontifex eſſe, non tam vocabulo, quàm merito imitetur Moyſen, imitetur & Aaron. Quid enim dicitur de ijs? quòd non deſcendunt de tabernaculo Domini. Quid autem ei opus erat? vt aut à Deo *aliquid* diſceret, aut ipſe populum doceret: hæc duo ſunt Pontificis opera, vt à Deo diſcat legendo ſcripturas diuinas, & ſæpius meditando: aut populum doceat, ſed illa doceat, quæ à Deo ipſe didicerat, non ex proprio corde, vel humano ſenſu, ſed quæ ſpiritus ſanctus docet. Eſt & aliud opus, quod fecit Moyſes. Ad bella non vadit, non pugnat contra inimicos, ſed quid facit? orat, & donec orat, *vincit* populus eius: ſi relaxauerit, & dimiſerit manus, populus eius vincitur, & fugatur. Oret ergo ſacerdos eccleſiæ indeſinenter, vt vincat populus, qui ſub ipſo eſt, hostes inuiſibiles Amalechitas, qui ſunt dæmones. Itaque Moyſes in bello pro veritate fidei, licet eſſet præſes, nó vadit *ad bellum*, nec pugnauit. Sed qui bellis interfuerunt, poſſunt fieri clerici, ſi interfuerunt in bello licito, nec interfecerunt, aut mutilauerunt, aut præſtiterunt cauſam mortis; & in tali caſu diſpenſatione non indigent. Si vero aliquis interſit bello illicito, & ibi homines ſunt occiſi, etiam ſi non per illum, imputabitur illi propter culpá præcedentem, & ita non poterit promoueri, vt in c.vlt.xv.q.j. & c.præſentium, de cler. percu. & c.continebatur, de ho-[micid.] Sed credo cum talibus Epiſcopos poſſe diſpenſare, dummodo nec mors, nec mutilatio fuerit ſubſequuta, ſciens per illos promouendos, argum.c.j.ij. de cler.pug. in

 duel.

duel. vide de iſta materia in c. xvj. Item bellica exercitia impediuntur clericis propter ſpecialem rationem: nam omnes clericorum ordines ordinantur ad altaris miniſterium, in quo ſub ſacramento repræſentatur paſsio Chriſti, ſecundum illud j. ad Corinth. c. xij. Quotieſcunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Et ideo non competit eis occidere, vel effundere ſanguinem, ſed magis eſſe paratos ad propriam ſanguinis effuſionem pro Chriſto, vt imitentur opere, quod gerunt miniſterio. Et propter hoc fuit inſtitutum, vt effundentes ſanguinem, & etiam ſine peccato, ſint irregulares. Vnde clericis non licet omnino bella gerere, quæ ordinantur ad ſanguinis effuſionem. vt in c. nimirum, & c. reprehenſibile, xxiij. q. viij. & c. miror, cum duobus ſequenti. & c. de his clericis, & quaſi per totã l. diſtinct. Et aduerte, quia tex. in c. clericum, l. diſtinct. dicit, quòd clericus, qui paganum occidit, ad maiorem gradum peruenire non poteſt: ſed ſi clericus non poteſt mortem aliter vitare, poteſt impunè occidere ſuum aggreſſorem, vt dixi. Et aduerte, quia iſta neceſsitas debet eſſe ineuitabilis: nam potius aggreſſor videtur ſeipſum occidere, quàm ab aggreſſo occidi, vt probatur in Clemen. ſi furioſus, de homic. & ideo nullum peccatum incurrit. Et vtrum Epiſcopi, ſiue ſacerdotes licitè poſsint intereſſe in bello, vide Cardinalem ſancti Sixti in c. ſi quis vult, xxxvj.
19 diſtinct. † Et Papa etiam excommunicationi ſupponit, & excommunicati ſunt principes, & alij, qui cum Saracenis tempore guerræ aliquod habent commercium, vel eis præſtant ſubſidium, vel conſilium: & non ſolum ſunt excommunicati, verumetiam iram Dei viuentis incurrunt, vt in c. quod olim, de Iudæis. Et cùm proceditur ad correctionem peccati, non eſt facienda diſtinctio inter magnum, & paruum: in modo tamen coercendi, & puniendi, & in generibus pœnarum benè fit differentia, vt in l. ſeruorum, ff. de pœnis. opti. text. in c. qui contra, xxiij. quæſt. j. Vbi habetur: Qui contra eccleſiæ pacem ſunt, ſi dignitatem aut cingulum militiæ habent, nudentur eis. facit tex. in c. homo Chriſtianus, xl. diſtinct. vbi dicitur, quòd qualitas de-

linquentis aggrauat delictum.& ſcriptum eſt in lege di-
na: Ita magnum iudicabis, vt paruum. Ideo legitur in c.
uit, de iudicijs, quòd Papa poteſt procedere contra Re-
s ratione peccati, maximè ratione periurij, vel pacis fra-
e, vt in illo text. proceditur contra Regem Francorum;
debet compellere Reges ad concordiam, & ad pacem re-
rmandam, ſeu ad treguas ineundas, vt in c. placuit, x. di-
nct. vbi legitur: Qui inimicitias deponere pernicioſa
tentione noluerint, de eccleſiæ cœtu iuſtiſsima excom-
unicatione repellantur. Et inter reges maximè circa pa-
m, & iuramentum ſpecialius cognoſcit eccleſia, quia
x eſt vinculum charitatis; & ideo vt pax habeatur, de-
t geri bellum, præcipuè ex negligentia Papæ: quia quan
principes diſcordant, debent compellere eos (vt dixi)
pacem, ſeu ad treguas ineundas. & de hoc habetur la-
ſimè per docto. in d. c. nouit. † Et ſi Dux, vel Marchio 20
it bellum contra eccleſiam, captus non poteſt teſtari,
ia dicitur captus ab hoſtibus populi Romani. ita Barto.
l. qui à latronibus, ff. de teſtamen. & etiam contra infi-
es Papa poteſt mouere bellum, & condere indulgen-
pro recuperatione terræ ſanctæ, Innoc. in c. quòd ſu-
, de voto. & in c. omni timore, xxiij. quæſt. viij. dicitur:
eleſte regnum à Deo conſequitur, qui pro defenſione
riſtianorum moritur. Idem legitur in c. omnium, xxiij.
eſt. v. vide etiam text. cap. fin. de pœn. diſtinct. v. Tertio
uiritur in bello, vt ſit intentio recta, vel vt bonum pro-
ucatur, vel vt malum vitetur. vnde Auguſtinus in li-
de verbis Domini ait: Apud veros Dei cultores etiam
bella pacata ſunt, quæ non cupiditate, aut crudelitate,
pacis ſtudio geruntur, vt mali coerceatur, & boni ſub-
ntur. Et ad rectitudinem intentionis dicit text. in cap.
l culpatur, xxiij. quæſt. j. Nocendi cupiditas, vlciſcen-
rudelitas, implacatus, atq; implacabilis animus, feritas
llandi, libido dominandi, & ſi quæ ſimilia, hæc ſunt,
in bellis culpantur. Ideo Ioannes (vt dixi) non iubet
edere ab armis, & Chriſtus tributa Cęſari monet red-
uia propter bella neceſſariò militi ſtipendiũ præbetur.
eſt autẽ contingere, vt ſit legitima cauſa, & iuſta, & au-

thoritas indicentis bellum, nihilominus propter prauam intentionem bellum reddatur illicitum. Ideo dicit Auguſtinus ad Boniſac. Bellum autem debet eſſe neceſsitatis, vt liberet Deus à neceſsitate, & conſeruet in pace. Non quæritur pax, vt bellum exerceatur, ſed bellum geritur, vt pax acquiratur. Bellum non contrariatur paci, quia illi, qui iuſta bella gerunt, pacem intendunt. Eſto ergo bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas; Beati enim pacifici, dicit Dominus, quoniã filij Dei vocabuntur. Itaque hoſtem pugnantem neceſsitas premat, non voluntas; ſicut bellanti, & reſiſtenti violentia redditur. Habetur tota iſta litera Auguſtini in c. noli exiſtimare, xxiij. q. j. & c. militare. ideo enim bellamus, vt ſine iniuria in pace viuamus. & de hoc vide tex. in c. ad Apoſtolicæ, de re iudi. lib. vj. & c. debitores, de pignori. Et aduerte, quòd ſi quis vult mouere bellum contra habentem ſuperiorem, non poteſt, niſi primo requiſito ſuperiore, vt de tali ſubdito miniſtret iuſtitiam: qua denegata ſibi licitè poteſt mouere bellum. ita Inno. in c. dilectus, de appel. & vide de hoc docto. in c. olim, de reſti. ſpol. Et aduerte, quòd ſi ille, contra quem volunt mouere bellum, non recognoſcit ſuperiorem; ſi eſt paratus ſtare iuri, vel iudicio arbitrorum, vel bonorum virorum, non debent contra talem mouere bellum, quia bellum (vt dixi) debet eſſe neceſsitatis; & illa bella pacata ſunt, quæ non cupiditate, aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur; vt mali coerceantur, & boni ſubleuentur, vt dixi.
21 † Sed aduerte, quòd pro defenſione ſua & rerum ſuarum omnibus eſt licitum mouere bellum, nec dicitur propriè bellum, ſed defenſio, ita Inno. in c. olim, de reſti. ſpol. in ij. colum. & cùm hoc à iure ſit conceſſum, non eſt authoritas principis neceſſaria, & quando quis eſt eiectus, antequam ad aliena negotia diuertat, licitum eſt ſibi impugnare, ff. de verbor. obliga. l. continuus, C. vnde vi, l. j. l. prohibitum, de iur. fiſci, libro x. cum ſimi. Cauſa verò iuſta, aut intentio recta, aut authoritas ſi defuerint in bello, non bellum, ſed inuaſio de facto, cædes, rapinaque eſt. Itaque militantibus in bello iuſto præmium conceſſum eſt, ſed ſi certum eſt eſſe iuſtum,

quia

ia(vt dixi) in bellicis armis multi Deo placere poſ-
nt. Sed militare in bello iniuſto, ex propria ratione con-
t eſſe peccatum, ſi certum eſt eſſe iniuſtum; ſi verò cer-
m non eſt, ſubditi principis exercentis bellum excuſan-
r, dicente Auguſtino in c.quid culpatur, xxiij. q.j. Vir
ſtus, ſi forte etiam ſub Rege, & homine ſacrilego militet,
ſtè poteſt illo iubente bellare, ſi quod ſibi iubetur, non
e contra Dei præceptum certum eſt; vel vtrum ſit, cer-
m non eſt. Excuſatur ergo ſubditus in bello, de quo ne-
t, an ſit iuſtum, ratione obedientiæ. Et vniuerſalis ra-
, quare obedientia in dubijs excuſat, eſt; quia non eſt
oditorum diſcutere conſilia, diffinitioneſque domino-
n: ſed præſumenda ſunt iuſta, niſi manifeſtā contine-
iniquitatem, ita text.in d.c.quid culpatur, & in c.quid
o, xj. q. iij. Ita quando Rex pro libito voluntatis inua-
prouincias, vel regnum alterius, & non fauore Reipu-
æ, neque ſubditi, neque vaſalli tenentur eum ſequi
bellandum (vt dixi) & eſt text. in c. de forma fidelita-
xxij. quæſt.v. tenet Panor. in c.ſicut, iij. de iureiuran.
nem: † quia plus Deum, quàm hominem timere de- 22
us, vt in c. non enim. & c. ſi dominus, & c. qui reſi-
& c. Imperatores, & c. Iulianus, xj. q.iij. vbi legitur,
d Imperator Iulianus apoſtata habebat ſub ſe Chriſti-
milites, quibus cùm dicebat, producite arma cum de-
ſione Reipublicæ, obediebant ei, cùm autem diceret
producite arma in Chriſtianos, tunc recognoſcebant
eratorem cœli, & vide text.in c.j.in tit.hic finitur lex,
f. *feudo*. vbi dicitur, quòd vaſallus debet iuuare domi-
in bello iuſto, quod infert dominus, vel alius ei in-
niuſtè. idem ſi ſit certum, & dubium. Et ſi certum eſt,
m eſſe iniuſtum, non debet iuuare dominum; nam
iniuſta ſunt quædam latrocinia, vt per text. & docto.
: hoc iure, ff. de iuſt. & iur. † & preſtare auxilium ſce- 23
s prohibitum eſt, vt in l.per omnes, C. de defenſo.ci-
Nec excuſatur propter timorem amittendi feudum,
currendi damnum aliud temporale, per ea, quæ ſu-
s dixi, & per tex.in c.ita ne. xxxiij.q.v. vbi habetur:
s quælibet mala tolerare decernat, quàm malo cōſen-

tire. Sed vaſallus, qui non habet feudum, tenetur etiam adiuuare dominum in bello iuſto, quando dominus prouocatur ad bellum. de quo vide Innocen. in c.ſicut, iij.de iureiur. & vide Lucam de Penna in tit. ne ruſticani ad vllum obſequium deuocentur, lib.xj. & ibi etiam dicit, quòd quando Rex habet iuſtum bellum, poteſt conuocare vniuerſum populum ad iuuandum eum: & ego allego text. ſing.in l.nullus, iij.& ibi Bar. ff.de angar.& perãgar.& curſu pub.lib.xij.
24 † Sed vaſalli feudatarij ſpecialiter tenentur iuuare, & defendere dominum in prælio campeſtri iuſto, & pro domino pugnare, aliàs feudo priuantur. Idem erit, ſi dimiſerint dominum morantem in ipſo prælio vulneratum non ad mortem, & receſſerint ab ipſo prælio, text. eſt in c.j.qui.mo.feu.amit. quia vaſallus non debet dimittere dominum in prælio, etiamſi illa dimiſsio non fuerit nociua. Et etiam vaſalli tenentur iuuare dominum, quando guerra eſt extra regnum: quia vbi eſt Rex, ibi eſt territorium, ſecundum Andr.& Bald.& Matth.de Afflict.in d.c.j. vbi etiam dicunt, quòd Rex poteſt accedere extra territorium pro vindicanda iniuria commiſſa in ſuum ſubditum. Et bellum iuſtum dicitur, ſi princeps vult facere guerram pro defenſione regni ſui extra territorium: ita Matth. de Afflict. in tit. quæ ſit pri.cau.benè amitt. in vſi. feud. Sed nec ille, qui incœperit iuuare dominum in bello iuſto, etiamſi non ſit vaſallus, non poteſt eum relinquere ſine eius conſenſu. ita Matthæ.de Afflict. in d.c.j. Et eſt tex.in l.nihil naturale, ff.de reg.iur.& not.in l.hæredes palam, §.ſi quid, ff.de teſtamen. & ſuperius in iſto c.dixi latiſsimè, quòd vaſallus tenetur iuuare dominum in bello iuſto extra regnum, ibi videte. Et circa vaſallos vide infrà in c.vj. vbi dicitur, quòd qui iuſtum bellum mouet, non ſolum ab hoſte, ſed etiam à ſubditis eum iniuſtè iuuantibus poteſt ſpolia capere & perſonas, & ſubditi non excuſantur. Non excludo à ſubditis milites illos mercenarios, qui ſub continuis ſtipendijs alicuius degunt tam pacis, quàm belli tempore: hi ſiquidem tanquam ſubditi habendi ſunt. Faciamus ergo differentiam inter extraneos, qui tempore dubij belli inueniuntur prius ſtipendiati ad bel-

a exercitia,& illos, qui tunc conducuntur: nam primi
putantur tanquam conducti ad iuſti belli miniſterium,
ordo ſeruiendi, quo ſubeſſe regi noſcuntur, faciat, vt nõ
eorum diſcutere de iuſtitia belli: ſecundi autem ſimi-
ſunt illis, qui ſub dubio iudice conduci vellent, quos
nſtat nõ tutè exponere ſe periculo iniuſtitiæ exercendę.
ui autem ſiue ſubditi, ſiue non ſubditi audito belli no-
ne domino ſpecialiter non iubente, nõ curantes de bel-
iuſtitia ad pecuniæ ſonitum currunt extra conſcientiæ
rupulos, ſunt in ſtatu damnationis æternæ, donec reſipi-
nt, ſicut qui currunt ad clades, & prædas non ſoliciti
iuſto, vel iniuſto bello, ita Card. ſancti Sixti in ſua Sum-
a de peccatis ſcribendo de bello. Sed intellige ſemper,
òd boni vaſalli, & ſubditi etiam non vocati multoties
dito belli nomine currunt ad bellum, qui non tenentur
cutere, vt iam diximus, conſilia dominorũ, & Regum:
de voluntate taliũ nos nõ poſſũmus iudicare, ideo iudi-
ille, qui nihil ignorat: quia bella dominorum præſu-
nda ſunt iuſta, niſi manifeſtam contineãt iniquitatem,
nõ eſt ſubditorum diſcutere, vt diximus, ſecreta, & con-
a dominorũ. † Et multæ ſunt aliæ cauſæ, propter quas 25
nceps poteſt iuſtum bellum indicere.

Prima eſt contra prouinciam, in qua per idololatriam
ſphematur Deus, vt in c.xij. Deut. vbi legitur: Subuer-
omnia loca, in quibus coluerunt gentes deos ſuos, diſ-
ate aras earum, & confringite ſtatuas, & diſperdite ido-
& nomina eorum de locis illis.

Secunda, ſi à Dei cultu recedatur, vt Deutero.c.xiij. vo
egitur: Si ſurrexerit in medio tui propheta, & dixerit
, Eamus, & ſequamur deos alienos; propheta ille in-
icietur, quia loquutus eſt, vt vos auerteret à Domino
o veſtro.

Tertia, ſi fidelitas temporalis domini deferatur, vt Re-
n iij. c.xiiij. vbi tres Reges fuerant congregati contra
gem Moab: quia noluit ſoluere Regi Iſrael centũ mil-
gnorum, & centum millia arietum cum velleribus ſu-
uæ ſolitus erat ſoluere Regi Iſrael, & præuaricatus eſt
us, quod habebat cum dicto Rege, recedendo ab

eo,

eo, cuius occaſione Rex Iſrael recenſuit vniuerſum Iſrael, miſitque ad Ioſaphat Regem Iuda, dicens: Rex Moab receſsit à me, veni mecum contra eum in prælium, & cæt.

Quarta, ſi rebellio moueatur contra dominum, vt ij. Regum c. xx. vbi legitur, quòd Seba leuabat manum ſuam contra Regem Dauid, & Ioab oppugnabat eum in Abella, & obſeſſa eſt vrbs. Omnis autem turba, quæ erat cum Ioab, moliebatur deſtruere muros; ſed mulier ſapiens exclamauit, & dixit: Ecce caput Sebæ, & proiecerunt ad Ioab. Et ille cecinit tuba, & receſſerunt ab vrbe vnuſquiſque in tabernacula ſua. Ioab autem reuerſus eſt Hieruſalem ad Regem. fuit ergo Ioab ſuper omnem exercitum Iſrael.

Quinta, ſi malefactor defendatur, vt in libro Iudicum, c.xx. vbi legitur de pugna totius Iſrael contra tribum Beniamin, quia noluerunt tradere homines de Gabaa poſt flagitium perpetratum cõtra vxorem viri Leuitæ, ſed ex cunctis vrbibus, quæ ſortis ſuæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium contra vniuerſum populum Iſrael; ſed poſt pugnam non ſuperfuerunt de tribu Beniamin niſi ſexcenti viri; quia vigintiquinque millia mortui ſunt, vt in d.c. legitur.

Sexta, ſi iniuria fit principi, vel eius legato irrogetur, vt in ij. libro Regum, cap. x. vbi legitur de nuncijs Dauid, quibus Rex Hanon fecit radi dimidiam barbam: quod cùm audiſſet Dauid, miſit Ioab, & omnem exercitum bellatorem contra Regem Hanon, & ibi legitur de pugna, & victoria contra Ioab contra Hanon, & Syros. Sed ſi orator iniuſtam legationem exercet, benè poteſt offendi: itaque ſi aliquis Rex ex Chriſtianis mittat oratores principi tempore guerræ in detrimentum religionis, non eſt eis indulgendum, neque principi ſuo, quia non debent obedire domino in rebus illicitis, neque excuſantur propter timorem amittendi bona, vel incurrendi damnum aliud temporale, per text. in cap. ita ne,
26 xxxiij. quæſt. v. † vbi habetur: Potius quælibet mala tolerare decernat, quàm malo conſentire, quia plus Deum, quam hominem timere debemus, c. de forma, xxij. quæſt.

quæſt. v. facit text. in c. Iulianus, & c. non enim, & c. ſi dominus, cum ſim. xj. q. iij.

Septimò, poteſt princeps iuſtum bellum indicere, vt liberetur à ſolutione iniuſti tributi, vt in c. viij. Regum ij. vbi legitur de victorijs Dauid, qui tulit frænum tributi de manu Philiſtijm, & humiliauit eos.

Octauo, poteſt princeps iuſtum bellum indicere, vt amicus ab hoſtibus eripiatur, vt Geneſ. xiiij. vbi legitur de pugna, & victoria Abrahæ liberantis Loth extra territorium ſuum. Et ideo dicit And. de Iſer. in tit. hic finitur lex Federici, cap. domino guerram, quod pro recuperanda re ubditi iniuriati, & pro recuperanda perſona ſubditi, ſi aptus eſt, poteſt dominus indicere bellum, & debet conare per notorium facti permanentis, quod habetur pro era probatione, vt in c. euidentia, de accuſa. & in c. manifeſta, ij. q. j. Et quòd princeps poſsit indicere bellum pro ecuperanda libertate ſubditi, text. ſingu. & vnicus in iu in Authen. vt liberti de cætero, §. hæc ſimiliter, com. vj.

Nono, princeps poteſt indicere bellum pro recuperan- finibus regni occupatis, vel turbatis: nam fines non ſſunt præſcribi, & ante aduentum Chriſti prouinciæ et limitatæ, vt in c. j. xcviij. diſt. Sed bella non erant iuſta recuperandis finibus, ſi mouens bellum per trecentos os nihil ſuper recuperatione tentauit. ad hoc allego peregrinum, in lib. Iudic. c. xj. vbi legitur pugna filio- Ammon contra filios Iſrael.

ecimo, iuſtum bellum inuenitur motum in ſacra ſcria contra illum, per quem hoſtis roboratur, ij. Reg. c. vbi legitur de bello Dauid contra Syriam Damaſci, iod ferebat auxilium Adar-ezer Regi Soba, vt per nentatorem in libro Numeri c. xxxj. † Sed aduerte, 29 bellum eſt ipſa pugna, & eſt totum tempus, quo in a ſumus, quam illiterati guerram vocant; prælium pſum tantummodo armorum certamen. hæc Valla. lum ſine hoſte bellum ciuile vocauit Lucanus.

DE

DE BELLO MVLTA HIC TRActantur. Cap. XLII.

SVMMARIVM.

1 *Princeps de damnis ſubditorum inconſultis ipſis pacem componere poteſt.*

2 *Ciuitas pro pace habenda bona ciuium ſuorum concedere poteſt.*

3 *Ius poſtliminij inter Chriſtianos an locum habeat.*

4 *Redimens aliquem ab hoſtibus an imponere poſſit maiorem taliam, quam ipſe ſoluerit.*

DIxi ſuprà, quòd princeps poteſt indicere bellum, ſi iniuria irrogetur eius legato, quia honorantes legatum principem honorant, & è cõuerſo. tex. in c. nobiliſsimus, xcvij. diſt. †
1 Et princeps poteſt componere pacé de damnis ſubditorum eis inconſultis, quando aliter pax haberi non poteſt, & ita intellige, ff. de pactis. l. conuentionum, quádo pax reſpicit publicum bonũ: quia ex publica cauſa poteſt res priuatorum capere, l. item ſi verberatum, §. j. ff. de rei vendi. & ibi vide Ange. & docto. vbi fundus tertij datur ad vſum militibus, & vide Bart. in proœmio. ff. forum. & vide text. in l. Lucius, ff. de euictio. glo. & docto. in l. fin. C. ſi contra ius, vel vtilitatem publicam. & docto. in d. l. conuentionum, & Canoniſt. in c. quæ in eccleſiarum, de conſtitu. Et licet princeps non ſit dominus bonorum ſubditorum, tamen eſt dominus, quo ad eorum conſeruationem, vide Cardina. in Clemen. vnica, de iureiur. & vide text. & docto. in l. benè à Zenone, C. de quad. præſcrip. & vide de hoc Domi. in c. authoritatem, de priuileg. in vj. Bal. in l. quicunque, de ſeruis fugi. & vide Feli. in c. ex parte, de accuſa. & in c. quæ in eccleſiarum, de conſtit. vbi ipſe
2 noua, & vetera recompilauit. Et † ciuitas pro pace habenda poteſt concedere bona ciuium ſuorum. Bal. Ange. in d. l. benè à Zenone, C. de quadr. præſcrip. & vide Innoc. in c. in noſtra, de iureiur. & vide Alexan. poſt gl. ibi in l. j. ff. de pactis, & vide docto. in c. j. de homi. lib. vj. & vide Alexan.

in j.

j. conſtitutione ff orum, §. omnem. Et nota, quòd exer-
tus non dicitur niſi habens ad minus vnam legionem, l.
§. quod ait, ff. de his, qui notantur infamia, & ibi Barto.
uod nota ad multa.
Inferentes iniuſtam guerram tenentur ad reſtitutionem
nnium damnorum illatorum, c. de noſtra, de iniurijs,
Inno. in c. fin. quod metus cauſa, & Bal. in l. ij. C. de ſen.
æ ſine cer. qua. Si Princeps mandauit capitaneo ai mo-
m, vt vadat ad bellum, & capitaneus, vel miles amiſerit
uos, vel arma, tenetur princeps, vel ciuitas emendare:
ia mandatarius habet regreſſum ad damna, & expenſas,
not. in l. etiam, C. mand. ſecus ſi miles, vel capitaneus eſ-
conductus pretio, vt hodie faciũt principes: nam tunc
tenetur princeps, Inno. in c. ſicut, il iij. de iureiuran.
od eſt menti tenendum, & vide ibi docto. Acquiſita li-
in bello quis poteſt retinere; ſecus ſi illicitè, Innoc. in
. plerique, de immunitate eccleſ. & in c. ſicut dignum,
omi. ſi enim ab armis ſubtraxeris iuſtitiam, arma erũt
ſa delictorum, & omnium malorum in authen. vt om-
obed. iudi. & propterea maieſtatem principis non ſo-
armis, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam, vt in
œmio inſtitut. † Ius poſtlimin. inter Chriſtianos non 3
et locum in bello reſpectu perſonarum, quia non effi-
tur capientium, de conſuetudine, ſecundum Bart. in
ſtes, ff. de capt. & poſtlimin. reuer. & vide Ange. in
utatione, quæ incipit, renouata guerra, vide Bal. in l.
C. de inge. & ma. Prælatus non debet perſonaliter pu-
e, etiam pro vtilitate ſuæ eccleſiæ, ſed alios poteſt hor-
Ioan. Andr. in c. fin. de dila. Ciuitates captæ ab hoſti-
non efficiuntur ſeruæ hoſtium, ſed ſubditæ quoad iu-
t. & ciues illius ciuitatis retinent bona, & poſſunt te-
Iaco. de Belui. in authen. de hær. ſal. Bart. in l. diuus,
iuſtitia, & Bald. in rub. de tregua & pace. Si mandata
lo non ſeruauerunt, etiam ſi res benè geſta fuerit, ca-
uniuntur, l. deſertorem, §. in bello, ff. de re mil. & c.
, xxiij. q. v. † Redimens aliquem ab hoſtibus non po- 4
ponere maiorem taliam, quàm ipſe ſoluerit. Bald. in
de epiſc. audien. Finito tempore treguæ non dicitur
noua

noua guerra, ſed continuari prima, Ang. in l. ſi vnus, §. j. de pactis. Princeps, qui conceſsit caſtrum in feudum, poteſt ponere cuſtodes in dicto caſtro timore guerræ, domino caſtri inuito, l. ſi vt legatum, §. dominus, ff. de vſu, & habita. vide Ang. in authen. nunc ſi hæres, C. de litigioſis. Propter delictum populi, vel principis negligentis facere iuſtitiam poteſt indici bellum contra totam ciuitatem, & ſubditos dicti principis, vbi aliud haberi non poteſt. Bald. in tractatu repræſalium, primo folio. Agentes bellum ſine diffidatione dicuntur proditoriè agere, ſecundum Bald. in c. j. quib. mod. feu. amit. Vadens ad bellum proprio motu, non conductus, vel vocatus à principe animo obligandi illum, cuius negotia geſsit, agit actione negotiorum geſtorum ad equos, & arma deperditos in bello, l. ſed vltro, & l. fin. ff. de neg. geſt. & vide not. in c. ſicut. il iij. de iureiuran. Morientes in bello iuſto pro defenſione eccleſiæ & fidei, conſequuntur cœleſte regnum, c. ſi in morte, xxiij. q. viij. & c. omnium, xxiij. q. v. vbi duo text. boni, & nota pro euntibus ad bellum contra infideles. Si in bello iuſto comburantur, vel deſtruantur ſegetes, vel vineæ, non tenetur comburens eccleſiæ ad decimam, Ioan. Andr. in c. commiſſum, de decimis; quod eſt ſingulare propter conſcientiam. Miles, etiam vulneratus, non debet diſcedere à ſignis ſine licentia, per text. & ibi Ange. in l. j. C. quibus obſ. long. temp. præſcrip. Capitaneus faciens ſaluum conductum ad eundum, dicitur & concedere ad redeundum, ſecundum Bar. in l. vtimur, ff. de ſepul. vio.

VTRVM LICEAT BELLANTIBVS *vti inſidijs.* Cap. XLIII.

SVMMARIVM.

1 *Vtrum liceat bellantibus vti inſidijs.*

2 *In bello licito an liceat in diebus feſtiuis bellare. & num. 3.*

4 *Neceſſitate vrgente etiam in diebus quadrageſimalibus licet bellum inire.*

ET † vtrum liceat bellantibus vti inſidijs, di- 1
co, quòd cùm bellum iuſtum ſuſcipitur, ni-
hil ad iuſtitiam intereſt, vtrum apertè pug-
net aliquis, an ex inſidijs; & hoc probatur
authoritate Domini, qui mandauit Ioſue, vt
ſidias poneret habitatoribus ciuitatis Hay, vt habetur
ſue c.viij. Dupliciter autem aliquis poteſt falli, ex facto,
l ex dicto alterius: vno modo ex eo, quod ei dicitur fal-
n, vel non ſeruatur promiſſum; & iſtud ſemper eſt illi-
um, & hoc modo nullus debet hoſtes fallere: quia fi-
s etiam hoſti ſeruanda eſt, contra quem bellum geritur,
oli, xxiij.q.j. & Barto. in l.j.ff. ad leg. Iul. maieſta. vbi lo-
itur etiam latè de ſecuritate data. Etenim ſunt quædam
a bellorum, & fœdera etiam inter ipſos hoſtes ſeruan-
vide Ambro. in libro de offic. Alio modo aliquis poteſt
i ex dicto, vel facto noſtro, quia ei propoſitum, aut in-
ectum non aperimus. Hoc autem ſemper facere non
emur: quia etiam in doctrina ſacra multa ſunt occul-
da, maximè infidelibus, ne irrideant, ſecundum illud
th.vij. Nolite ſanctum dare canibus. Vnde multo ma-
a, quæ ad oppugnandum inimicos paramus, ſunt eis
ltanda. vnde inter cætera documenta rei militaris
præcipuè ponitur de occultandis conſilijs, ne ad ho-
perueniant, & talis occultatio pertinet ad rationem
iarum, quibus licitum eſt vti in bellis iuſtis, neque iu-
e repugnant, & legitur in c. dominus noſter, xxiij. q.
ùm autem iuſtum bellum ſuſceperit, vtrum apertè pu-
, an ex inſidijs, nihil ad iuſtitiam intereſt, & vide text.
rtilem, xxij.q.ij. & l. nihil intereſt, ff. de capti. & poſt.
. † Et in bello licito licitum eſt in diebus feſtiuis bel- 2
qui legitur in primo libro Machab. c.ij. Cogitauerũt
biliter Iudęi, dicentes: Omnis homo quicunque ve-
ad nos in bello, in die ſabbatorum pugnemus aduer-
m, quia obſeruatio feſtorum non impedit ea, quæ
antur ad hominis ſalutem etiam corporalem. Vnde
inus arguit Iudæos dicens Ioan. vij. Mihi indigna-
quia totum hominem ſaluum feci in ſabbato. Inde
uòd medici licitè poſſunt medicare homines in die

feſto; multo autem magis eſt obſeruanda ſalus Reipublicæ, per quam impediuntur occaſiones plurimorum, & innumera mala temporalia, & ſpiritualia, quàm ſalus corporis vnius hominis.
3 † Et ideo pro tuitione Reipublicæ fidelium licitum eſt iuſta bella exercere in diebus feſtiuis; ſi tamen hoc neceſsitas expoſcat: hoc enim eſſet tentare Deum, ſi quis imminente tali neceſsitate à bello deſiſteret. Sed neceſsitate ceſſante non eſt licitum bellare in diebus feſtiuis propter rationes inductas. Et Hoſtien. & Ioan. Andr. in c.j. de tregua, & pace dicunt: Die Iouis non eſt bellandum propter aſcenſionem Domini in cœlum: neque die Veneris propter reuerentiam paſsionis; neque die Sabbati, quia in eo die diſcipuli latuerunt propter metum Iudæorum, & corpus Chriſti latuit in ſepulchro; neque Dominica propter honorem reſurrectionis: quod limitatur per ea, quę ſuperius dixi, niſi cauſa neceſsitatis ſuperueniente, & eſt tex. in c. ſi nulla, xxiij. q. viij. vbi dicitur: Si nulla vrget neceſsitas, non ſolum Quadrageſimali tempore, ſed etiam omni tempore eſt à prælijs abſtinendum;
4 † ſed neceſsitate inſtante etiam in Quadrageſimalibus diebus bellum inire licet: quia neceſsitas Legi non ſubiacet, vt in c. ſi quis propter neceſsitatem, de furtis, & c. diſcipulos, cum ſimi de conſecr. diſtinct. v. et in l. pen. ff. de ferijs, dicitur, quòd militaris diſciplina poteſt die feriata fieri. Et in actu militari debet miles præcedere Doctorem, ſed in actu doctoreo indifferenti Doctor debet præcedere militem; quia regens eſt nobilius recto. l. iubemus, in fine, C. de Epiſco. & cleri. ſed leges regunt miniſterium militare, l. leges, C. de legi. & vide Marti. in tractatu de Dignitate, in vj. volum. fol. 69.

DE REVOCATIONE BELLI. *Cap. XLIIII.*

SVMMARIVM.

1 *Vtrum habens iuſtum bellum teneatur à bello deſiſtere, cùm ab hoſte iniquo offeratur ſatiſfactio.*

2 *Belli finis eſt pax, & vniuerſi tranquillitas.*

Habens iuſtam be landi cauſam hoſtium ſuorum index efficitur.

Commodans arma, vel equum ad bellum, ſi amittantur, an poſſit agere actione legis Iuliæ repetundarum; limita.

Preparans exercitum ſine iuſſu ſuperioris incidit in crimen læſæ maieſtatis.

Ex re turpi nulla contrahitur obligatio.

Treguæ diffinitio.

Iuramentum obſeruandum non eſt, quando ſeruari non poteſt ſine interitu ſalutis corporalis, vel ſpiritualis.

Tenetur belli dux prædam inter milites ſuos diuidere.

Dux exercitus in territorio alieno exiſtens cum ſuo exercitu poteſt aliquem condemnare.

Imperatorem, vel Ducem generalem exercitus oportet plura, & meliora ſcire, eorum enim doctrina omnibus prodeſſe debet.

Tribunorum officium quod ſit.

Miles dimicandi ſcientiam habere debet.

Non debent armigeri per viam tranſeuntes aliquod damnum inferre; & aliter facientes impunè offendi poſſunt.

Capitula per prædeceſſorem facta an per ſucceſſorem ſeruari debeant; remiſsiuè.

T † vtrum habens iuſtum bellum teneatur 1
deſiſtere à bello hoſte iniquo offerente ſatiſfactionem? dico, quòd in hoc diſtinguamus tria tempora belli ſecundũ Card. ſancti Sixti, ſcilicet principium, medium, & quaſi fi- : nam in principio belli, hoc eſt, poſtquam bellum eſt ctum, & congregatum, ante tamen conflictum, ex quo ictæ negotium adhuc eſt integrum, tenetur princeps ttere ſatisfactionem, & reuocare bellum. Et ratio eſt, bellare non eſt voluntatis, ſed neceſsitatis, vt in c. noe iij. quæſt. j. In propoſito autem ceſſat neceſsitas belx eo, quod offertur ſatisfactio re adhuc exiſtente iu- : nam finis belli eſt conſeruatio ſuiipſius, & bom; & ſuſcipienda bella ſunt quidem ob eam cauſam, e iniuria in pace viuatur: † cùm finis belli ſit pax, 2

& tranquillitas vniuerſi, vt in c. noli, xxiij. q. j. nam aliter princeps debet eſſe pacificus, quantum in ſe eſt, vt in cap. verba, xj q. iij. Sed eſto ſanus lector, & intellige de ſatisfactione plena, hoc eſt, non ſolùm iniuriæ, ſeu rerum, ſed ſumptuum, & damnorũ. Nam poſtquam ſemipræliatũ eſt, & mortes hominũ hinc inde intercesſerunt, non tenetur habens iuſtũ bellum reuocare bellũ, propterea quia hoſtis nunc offert ſatisfacere: & ratio eſt, quia habens iuſtũ bellũ gerit perſonam iudicis criminaliter procedentis. Et quòd gerat perſonam iudicis, patet ex eo, quòd prælium iuſtum eſt actus vindicatiuæ iuſtitiæ, quæ propriè eſt virtus principis, ſeu iudicis. non eſt enim priuatæ perſonæ opus vindicare, text. eſt in c. non fruſtra, & c. ſi homicidium, & c. miles, xxiij. q. v. & in c. dominus noſter, & c. iuſtum eſt bellum, xxiij. quæſt. ij. vbi dicitur: Iuſtè bellare eſt iuſtè iudicare; ſcriptum eſt enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. quod verò criminaliter procedat, patet ex eo, quòd procedit ad cædes, ad ſeruitutem perſonarum, & damnum rerum. Per hæc omnia iuſtum bellum infert; quamuis hodie à ſeruitute inter Chriſtianos abſtineatur de conſuetudine, cui ſtandum eſt, vt dixi allegando Barto. in l. hoſtes, de capti. & poſt. reuer. Manifeſtatur quoque idem, quòd habens iuſtum bellum non eſt pars, ſed ipſa ratione, & neceſsitate ad bellum efficitur iudex hoſtium ſuorum, vt in d. c. iuſtum eſt bellum, & c. dominus noſter, xxiij. q. ij. ex eo, quòd eadem ratione poteſt princeps in perturbatores ſuæ Reipublicæ intraneos, & extraneos vti gladio propria authoritate, ſcilicet ex ratione perfecta Reipublicę: non enim eſt perfecta Reſpublica, cui deeſt poteſtas vindicatiua, iuſtitia mediante, ſiue contra perturbatores Reipublicæ intrinſecos, ſiue extrinſecos. Et niſi ſic eſſet, cùm par in parem non habeat imperium, bella omnia iniuſta eſſent, niſi defenſiua. Qui igitur habet iuſtum bellum, gerit perſonam iudicis procedentis ſecundum vindicatiuam iuſtitiam aduerſus extraneos perturbatores Reipublicæ, & in medio belli iam effectus eſt dominus cauſæ, non exiſtente amplius integro negocio vindictæ, & poteſt, niſi miſericordia vti velit, perſequi bellũ,

&

vindicatiuam exercere iuſtitiam gladio bellico. Sibi autem hoſtis imputet, quòd reduxit ſe ad eum ſtatum, in quo iuſtitia vindicatiua poteſt ab alienis contra ſe exerceri: erat enim in poteſtate ſua offerre ſatisfactionē. † Et quòd habens iuſtam cauſam bellandi, efficiatur iudex hoſtium ſuorum, tex. eſt in d. c. iuſtum eſt bellum, & c. dominus noſter, xxiij. q. ij. Et ſic patet, quòd ex arbitrio principis iuſtè bellantis pendet continuatio belli, cùm bellum eſt quaſi in ...e, licet offerant ſatisfacere. Et ſi princeps non habet coram ſuperioris, poteſt præparare bellum contra ſubditos ...os inobedientes, & contra alios, l. ſi alius, §. belliſsimè, ff. quod vi aut clam. facit tex. in l. ait prætor, §. ſi debitorem, quæ in frau. credi. Sed mouentes guerram tenentur de omnibus malis, quæ exinde ſequuntur, niſi guerra fuerit iuſta: quia qui cauſam mali dat, &c. quando cauſa eſt coniuncta damno; ſecus ſi cauſa eſſet multum remota, l. ſi mu..., ff. rerum amota. & per Bald. in c. ſicut, de teſti. Et ſi ...uens iuſtum bellum conduxerit milites pretio, vt hodie faciunt principes; ſi miles amiſerit equos, & arma, non ...etur princeps emendare, ita Inno. in c. ſicut, iij. de iureiurn. & Anton. in c. olim, de reſtit. ſpol. vide etiam Barto. ... j. C. de re mili. & Bald. in l. fin. C. de condi. inſer. & vi...is longam, & optimā diſtinctionem Salyceti in l. quo...n, C. ad leg. Iul. de vi. pub. in viij. colum. in libro meo. ...d commodatarius, qui commodat equum, vel arma ad 4 ...um, ſi amittantur, non cōpetit ei actio ad ea repetenda. ...oc erit eadem ratione; quia non exceſsit fines con...us; nec conductor tenetur locatori, quia locator de...ſſe contentus mercede ſua, dummodo conductor non ...miſerit dolum, vel culpam; commodatarius etiā non ...tur niſi de dolo, & lata culpa, vel leui, & leuiſsima, de ...vide Inno. in d. c. ſicut. & latè per Anton. de Butr. in ...lim, de reſtit. ſpo. Et ſi alicui fit guerra iniuſta, amici ...etiam non vocati poſſunt eum iuuare. Bal. in c. ad A...licæ, de re iudic. vide Barto. in l. prohibitum. de iur. ... lib. x. & in l. vt vim, de iuſti. & iure. Sed quando bel...eſt iniuſtum, inferens tenetur ad reſtitutionem omni...amnorum illatorum, c. in noſtra, de re iudi. Innocen.

 in c.

in c. fin. quod met.cau. Bald. in l. ij. C. de ſenten. quæ pro eo, quòd inte. Sed ſi aliquis acceſſerit ad bellum non vocatus, animo obligandi principem, aget neg. geſt. l. ſed an vltro. ff. de neg. geſt. & quod vtiliter eſt geſtum nomine alicuius, quis cogitur habere ratum. ita Bart. notanter in l. Pomponius, ff. de neg. geſt. Quid de accedentibus propter gloriam conſequendam, quia non accedit animo gerendi negotia aliena, immò propria, licet in vim conſequentiæ alterius negocia gerat? nulla actio tali competit. ita Ioan. de Lign. in tractatu ſuo de bello, argum. glo in l. ſi finita. §. ſuam. ff. de dam. infect. Idem, ſi geſsiſſet aliquid ex neceſsitate, vt concludit Barto. in l. cotem, §. fina. in fin. ff. de pub. & in l. damni, §. ij. ff. de dam. infect. & eſt glo. in l. ſupra iter, §. Caſsius, ff. de aqua plu. arcen. De his, qui accedunt animo prædandi, non eſt dubium, quin talibus non competit actio: cùm ſuper facto turpi nulla inducatur obligatio, ff. de verbo. oblig. l. veluti, & l. generaliter, & l.
5 ſi plagi. Aduertendum tamen eſt, † quòd ſi aliquis præparauit exercitum ſine iuſſu ſuperioris, incidit in crimen læſæ maieſtatis. Bart. in l. ij, ff. ad leg. Iul. maieſt. Et duellum eſt de iure prohibitum, c. porrò. & ibi glo. de pug. in duel. Sed ſi tempore guerræ aliquis in ſe ſuſcepit cuſtodiam, & caſtrum, videtur in ſe ſuſcipere caſum fortuitū, etiam ſi per vim auferatur, & hoc ex natura eius, quod in ſe ſuſcepit; quia cuſtodiam tempore guerræ ſuſcepit. tene menti ſecundum Paul. in l. eâ quidem, C. commod. Et Bart. in l. ſi quis, ff. locat. dicit; Valet pactum, quòd quis teneatur de caſu fortuito. Et dominus, qui conceſsit caſtrum in feudum, poteſt ponere cuſtodes in dicto caſtro tempore guerræ, domino caſtri inuito. text. in l. ſicut legatum, §. dominus, ff. de vſu, & habi. Ange. in authen. nunc autem, de litigio. quod eſt notandum. Et non licet facere noua caſtra, neque incaſtellare vetera. de quo vide Innoc. in c. Piſanis, de reſti. ſpo. & Barto. in l. ex hoc iure, ff. de iuſti. & iure. Et eccleſia non poteſt incaſtellari ad aliquem defendendum. Archid. in c. ſanctorum patrum, x. q. j. ſed ad defenſionem bonorum, & eorum, qui in caſu licito ad eam confugiunt, incaſtellari poteſt. argum. de immun. eccleſ. c.
cùm

ũm eccleſia. Sed vocatus ad bellum iniuſtum non habet actionem mandati : † quia ex re turpi non contrahitur obligatio, inſti.man.§.illud quoque,ff.mandati.l.ſi vero non remunerandi.§.reſcripti, l.ſi mandauero,§.qui eadem.& Anton.in d.c.olim,de reſtit. ſpo. Vocati autem ad iuſtum bellum actionem mandati habent contra vocantem, niſi cauſa pietatis, vel humanitatis, ſiue parentelæ hoc fecerint. ff.de neg.geſt. l. Ne ſennius, c.non inferenda, xxiij. q.iij.& c.ſeq. & vide Inno. in c.ſicut. & latè per Anton. in d.c.olim,de reſtit.ſpo. Sed milites conducti pretio non habent actionem mandati, vt ſuperius dixi. Sed ſi vocati ad iuſtum bellum acceſſerint, animo obligandi principem, dic, vt dixi. 6

† Quia multoties inter principes exercituum tractatur de tregua, aliqua de ſecuritate treguæ dicemus. Eſt Tregua ſecuritas perſonis,& rebus ad tempus pręſtita diſcordia nondum finita,vt in l.non dubito, & l.poſtliminium, §.induciæ,ff.de capti. Et eſt Tregua conuentionalis,& eſt Tregua canonica. Conuentionalis dicitur, de qua tractamus, quæ ex conuentione recipit formam, ſicut contractus quilibet.ff.depoſiti,l.prima,§.ſi conueniat. & ff.de regu iu.l.contractus,& hoſti ſeruanda eſt,vt in c.noli,xxiij. q.j. Inno.xxij.q.iiij. quia graue eſt fidem fallere, ff.de conſti.pecu.l.prima. Et ſi duo Reges habuerunt inter ſe guerram, & dum faciunt pacem, apponunt pactum, quòd liceat alteri ſe vindicare, vel rumpere fœdera pacis, iſtud pactum valet in caſu,quo eſſet permiſſum de iure, Bald.in authen.ſacramenta puber. C.ſi aduer vendi. in princi. Et an Tregua non ſit ſeruanda non ſeruanti fidem, nec conuentionem, nec iuramentum. Innoc. in c peruenit, ij. de iureiur.dicit: Si duo aliquid ſibi inuicem iurauerunt, ſi vnus non ſeruauit iuramentum,nec alius tenetur ſeruare. Et de hoc vide etiam Innoc. in c. venerabilem, de elect. vbi dicitur, quòd contra tale iuramentum poteſt quis propria authoritate contrauenire; quia in eo, quòd neceſſario defenditur, non eſt neceſſaria ſuperioris authoritas. vt ff.de lega. iij. l. fideicommiſſa , §. ſi quis illicitè. Itaque ſi duo Reges habuerunt inter ſe guerram , & inter 7

ſe fecerunt conuentionem treguæ iuramento interueniente,& vnus fregiſſet treguam, non tenetur alter ſeruare, quia frangenti fidem fides frangatur eidem,l.j.in fin.ff.de loco pub.& fruſtra ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe preſtitam ſeruare recuſat,vt in reg.fruſtra, de reg.iur.in vj. Et eſt vnus caſus, in quo licitum eſt ſibi ipſi propria authoritate remittere iuramentum, vt per Innoc. in d.c.venerabilem,de electio. præcipuè ſi obſeruatio iuramenti tenderet in detrimentum Chriſtianorum, & pacis vniuerſalis; quia iuramentum non eſt obſeruandum, cùm poſsit vergere in perditionem vitæ corporalis alicuius priuati, quanto magis in perditionem multorum, vt xxij. q.iiij. c.j. cum quatuor ſequen. Et pietas fuit, quòd Dauid Nabal ſicut iurauerat, nó occiderit: & licet à principio iuramentum eſſet illicitum,& non vitioſum in natura ſui; ex cauſis tamen extrauenientibus fidem promiſſam ſeruari prohibetur. ita Ambro. in libro de officijs, cuius verba ſunt canonizata in c.fin.xxij.queſt.iiij. & Panor.
8 in c.ſi vero, de iureiuran. Itaque eſt concluſio vera, † quod iuramentum non eſt obſeruandum,quando non poteſt ſeruari ſine interitu ſalutis corporalis, vel ſpiritualis. Sed Dux belli, qui hodie appellatur generalis, non poteſt facere pacem cum inimicis, nec treguam, vel inducias, vt per Iaſ.in l.conuentionum, ff.de pact.niſi tales induciæ fierent ob neceſsitatem belli, puta vt cadauera ſepeliantur, & dicunt etiam docto.in c.j.de tregua & pace,& in c.cùm olim,de reſtit. ſpoli. ſed limitat Iaſ. in d.l. conuentionum, niſi talis capitaneus eſſet etiam locum tenens principis, cùm omnia poſsit, ſicut ipſe princeps, ſecundum Bart. in l.j. §. à præfecto, ff.de lega.iij. in l.j. poſt glo.ibi.C.de offic. eius, qui vicem alter. gerit. ponit Alexand. ad aliud propoſitum in rubr. ff. de offic.eius. Sed de conſuetudine generali, quæ communiter viget in toto orbe, capitaneus generalis, etiamſi ſit locumtenens principis, non excedit fines inſtructionum ſuarum, & mandati inconſulto principe, & omnia, quæ facit,vel donat,ſunt ad beneplacitum
9 principis. Et † dux belli debet prædam diuidere inter milites ſuos, c.dicat aliquis, xxiij.q.v.c.ius militare,j.diſtin.

Sed

d non poteſt donare caſtella, vel poſſeſsiones prædatas bello, quia ſunt ſuperioris bellum mouentis, ita Anton. Butr. in c. olim, de reſtit. ſpo, Alex. poſt Barto. in l. fin. ff. capti. Sed ciuitates captæ ab hoſtibus non efficiuntur ruæ hoſtium, ſed ſubditæ, quoad iuriſdictionem, Barto. l. diuus, ff. de iure fiſci. Bal. in rubri. de treg. & pac. in fi. bi dicit, quòd retinent bona, & habent teſtamenti factionem. & Bart. & Bald. allegant Iaco. de Beluiſo in authen. de ere. & falci. in ij. colum. Sed Iacobus de Beluiſo dicit, uòd aut capta eſt perſonarum generalitas, aut id in parculari accidit: primo caſu, ſi deſinant eſſe rebelles, reciunt antiquam libertatem; ſecundo caſu ſemper rema- 10
ent ſerui. † Et Dux exercitus poteſt condemnare aliuem in territorio alieno, in quo reſidet cum exercitu, ita l, in l. iij. ff. de offi. præſi. facit text. in Clemen. j. de foro mpet. ratio affirmatiua eſt, quia videtur eſſe cum vniuer ate; cùm vniuerſitas non minus inhæreat iuriſdictioni, àm fundo. quod eſt notandum. Et ratio eſt, quia tunc n dicitur eſſe extra ſuum territorium: dicitur autem ritorium à poteſtate terrendi, l. pupillus, §. territorium, de verbo. ſignifi. & intellige, quando acceſsit extra terorium pro vindicanda iniuria commiſſa, & ſic indicen iuſtum bellum; ideo (vt dixi) non dicitur extra territium. Et ſi capitaneus generalis facit ſaluum conductú eundum, dicitur etiam concedere ad redeundum. Barin l. vtimur, ff. de ſepul. viola. & vide Barto. in l. j. ad leg. . maieſta. Et de materia ſalui conductus vid. Ioan. de o. in l. is qui reus, ff. de pub. iud. † Ideo nullus eſt, quem 11
orteat plura, vel meliora ſcire, quàm Imperatorem, vel cem generalem exercitus, cuius doctrina debet omni prodeſſe ſubiectis, & debet exire, & intrare ante om. Et officium regentis exercitum non tantum in dan- ſed etiam in obſeruanda diſciplina conſiſtit, l. officium, e re militari. & ibi dicitur. † Officium tribunorũ eſt, 12
eorum, qui exercitui præſunt, milites in caſtris contie, & ad exercitationem perducere, claues portarũ ſuſere, vigilias interdum circuire, frumentationibus com itonum intereſſe, frumentum probare, fraudem men-

Bb 5 ſuræ

ſuræ coercere, delicta caſtigare, principijs frequenter intereſſe.i.cùm milites aſſumũtur. Et princeps exercituum debet milites valetudinarios inſpicere, & debet educere, vel introducere exercitum: itaque non debet eſſe vltimus ad labores, ſed primus, vt legitur Numeri c.xxvij. Et ad ducem belli pertinet remouere ineptos ad bellandum; & remouendi ſunt pauidi, & formidoloſi, quia pauci pauidi faciunt alios timere, & fuga eorum diſsipat, & deordinat aciem. Item antiquitus remouebantur, qui ædificauerant domos nouas, & qui plantauerant vineas, & non comederant de fructibus earum: & etiam erant remouendi illi prælio, qui deſponſauerant vxores, nondum tamen adhuc eas cognouerant per matrimonij conſummationem, ita Nicolaus de Lira in cap.xx.Deuteron. Et Dux exercitus debet eligere viros ad pugnandum, & egreſſus pugnare contra inimicos, & non expectare vt inimici veniant, exemplo Moyſis, vt legitur Exodi cap.xvij, vbi Ioſue pugnauit contra Amalech. Et tempore expeditionis nec militi commeatum dare.i.licentiam recedendi non concedat, d.l.officium. & in l.prima,de commeatu, libro xij.

13 † Et miles ſcientiam dimicandi debet habere, inexercitatus quippe miles non benè pugnabit: & Caſsiodorus dicit; Etiam ferocium militum corda longa pace vileſcunt, & terribilis eſt hominibus conflictus, ſi non ſit aſsiduus. Et ars bellandi ſi non præluditur, cum fuerit neceſſaria, non habetur. diſcat ergo miles in ocio, quid agere debeat in bello: nam pro tironibus habendi ſunt, qui longo tempore militare deſueuerũt,dixitque lex ciuilis,quòd officium tribuni militum eſt ipſos ad exercitationem producere, ff. de re mili. l. officium, §.j. & de officio præf. præto. Aphricæ, l.ij. §. ſit & frequens. & Tullius in iiij.Rheto. dicit: Milites debent eſſe exercitati, vt vtiles ſint, in authen. neque miles, neque fœderatus, in princ. colum. viij. & facit l.qui cum vno, ff.de re milita. legitur etiam in libro Iudith: Vocetis maiores natu.& Duces bellorum. Ea itaque virtus bellica dici poteſt, cui comes ſit prouidẽtia: nam ſine conſilio fortitudinem temeritatem videri. Et de materia ſingularis certaminis vid.Paridem de Puteo

in

ractatu ſuo in volumine ſexto tractatuum, fol. 113. Et
ierte in materia tregue, quòd ſi à principe, vel duce bel
rmigeris datur paſſus per ſuam ciuitatem, †armigeri 14
ent tranſire per viam rectam, non dantes per viam da-
um; aliàs impunè poſſunt inuadi, & offendi, ita Ange.
. qui ſella. ff. de ſer. vrba. prædi. Et aduerte, quòd pax,
tregua facta à principibus ligat etiam cohærentes, tex.
ſing. in c. j. de poſtula. præla. & Ioan. And. in c. ad Apo-
icæ, de re iudic. in vj. quod eſt verum ſecundum do-
. in l. quæ religioſis, ff. de rei vendi. ſiue expreſsè fiat
ntio de adhærentibus, ſiue non: quia etiam de ipſis
am videtur. Sed tutius eſt iudicio meo in hodiernis
poribus, vt omnia exprimantur; & vtinam in expreſ-
pacta. & iuramenta ſeruarentur. Et de hoc videbis Ale.
d. in l. ſi conuenerit, §. ſi nuda, ff. de pigno. actio. Et fi-
tregua, bellum ſi eſt iuſtum, exerceri poteſt, ſine a-
iffidatione, vt in c. ſequenti dicetur. Et ſi Capitaneo
tis armorum fuit conceſſus tranſitus, intelligitur, vt
li modo tranſeat non deuaſtando fructus, Ange. in-
. de ſeruitutibus; ſed nulla fides, pietasque viris, qui
a ſequuntur. †Et capitula pacis an debeant ſeruari 15
ucceſſorem, vide Bal. in l. digna vox, C. de legi. & dic,
d pacta, quæ fierent hodie inter Regem Franciæ, &
aniarum, debēt ſeruari per ſucceſſorem, vt per Bal. in
igna vox, C. de legibus.

DE DIFFIDATIONE.

Cap. XLV.

SVMMARIVM.

iffidatio, & diffidare quid ſit, & in quo differāt, & nu. 4. et 5.
*d hoc vt bellum licitum dicatur inter Chriſtianos, prius requi-
renda eſt diffidatio. & num. 3.*
iratæ hoſtibus fidei, & Principis æquiparantur.
ides promiſſa frangenda non eſt, etiam morte interueniente.

Iffidatio quia debet præcedere bellum, ali-
qua de diffidatione dicamus. † Et diffidatio
eſt quodammodo initium belli, quæ fieri de-
bet antequam Chriſtianus Chriſtianum
offen-

offendat, ita Ioan.And. & docto.in c.j.de homic.lib.vj. & Bal.in authen.item nulla, C.de Epiſc.& cleri. & l.ij. xj.colum.C.de ſerui.& in l.iiij. C. de obſeq.patron.præſt. Alexan.in addi.ad Barr.in l.fin.de capt.dicit: † Vnum tamen
3 nota, quòd ad hoc, quòd dicatur bellum licitũ inter Chriſtianos, inter alia requiritur diffidatio, allegat Ioan.And. & Archidiac.in d.c.j. de homic.in vj. Sed princeps in cauſa tanti ponderis ante diffidationem conſulatur, vt per Andre.de Iſern.in tit.hic finitur lex, in vſi.feudo. Et diffidatio facta intelligitur etiam contra complices, & ſubditos eius, qui diffidatur, ita Bald.in d.l.ij. & Alexan. in d.l.fina. Sed licet vaſalli, vel ſubditi intelligantur diffidati à iure, non poteſt, qui iuſtum bellum mouet, capere ſpolia à vaſallis inimici, ſi vaſalli, vel ſubditi non pręſtant conſilium, vel fauorem domino; nec poſſunt capi, ne pœna excedat ſuos authores, vt dicetur latè in c.xlvj. infrà in iſto tractatu. Finita tregua, ſine alia diffidatione bellũ exerceri poteſt vt per Deci.in c.nouit, de iudi.colum.v. & per Bald.in c. volentes, de offi.lega.& per Ang.in l.ſi vnus, §. ſi cum reo, ff.de pact. & Bal.in tit. de pace Conſtan. §.vaſalli. & dixi in c.præceden. Sed ſi materia eſt præparata ad guerram, tamen nondum erat mota guerra, & principes fecerunt
4 inter ſe treguam duorum annorum, elapſo tempore † neceſſaria eſt diffidatio ad hoc, vt ille, qui aggreditur territorium alterius, non dicatur eſſe latrunculator, ita Bald.in d.§.vaſalli: tenet etiam hoc allegando Bal.commentator quæſtionum delphinatus, q. cxcix. Et diſpoſitio facta de pace non habet locum in tregua, vt dicit Pau.de Caſtro in l.conuentionum, ff. de pact. Ange. in l.j.ff. de pact. facit
5 text.in c. ſignificauit, de iudi. † Et diffidare eſt licentiare quemlibet ad offendendum, ita Bal.in l.iiij. C.ad leg. Falci.& Ange.in conſi.xiiij. & Bald.dixit in l.ſi manumiſſori, C.de obſe.patro.præſt.& Alex.poſt Barto.in l.hoſtes, ff.de capt.& poſtlim.reuerſ.dicit, quòd Chriſtianus non poteſt venire ad arma, vel bellum ſine monitione legitima, vel ſine diffidatione, & ex eo ipſo, quòd perſona eſt diffidata, bona eius diffidata cẽſentur. ita Philip.Franc.in c.j.de homic.lib. vj. & poſtquàm eſt facta diffidatio, & admonitio,

eſt

eſt bellum indictum: † quia diffidatio, vel admonitio nihil aliud eſt, quàm indicere bellum, vt per Bald. in d. l. manumiſſori, & etiam dicit Bald. in l. penul. C. de exe. re. iud. quòd bellica diffidatio eſt hoſtilis declaratio: quandoque tamen lex indicit bellum, & tunc non eſt neceſſaria monitio, vt C. de fur. authen. nauigia. † Et piratæ æquiparantur hoſtibus fidei, & principis, & poſſunt impunè à quolibet deprædari: quia ſunt ipſo iure diffidati, vt per Bald. in d. authen. nauigia, facit text. in authen. ceſſationes, C. de ſacroſanct. eccle. Et hypocritæ dicuntur hoſtes humani generis, & merito: vnde dignum eſt à cunctis publicum bellum contra eos indici, ita Alexan. in additio. ad Barto. in d. l. hoſtes, ff. de capti. & poſtl. reuer: & ſic ipſo iure diffidati. Et agentes bellum ſine diffidatione dicuntur proditoriè agere. Bald. in d. authen. nulla, C. de Epiſc. & cleri. allegat Ioan. And. in d. c. j. de homi. lib. vj. & aduerte, quòd aſſaſini à toto populo diffidati ſunt, vt nota. in d. c. j. de homic. lib. vj. & facit text. in authen. item nulla communitas, C. de Epiſc. & cler. Et pagani pacifici abſque legitima cauſa non poſſunt debellari, nec deprædari à quolibet, humiliter conuerſantur, & non inferunt moleſtiam religioni Chriſtianæ: ſed recipiendi ſunt, & tales non ſunt ipſo iure diffidati, vt eleganter conſuluit Oldra. in conſi. lxiiij. Sed intellige, ſi pagani non ſunt Agareni, quia Agarenis, vel Saracenis, etiam ſi velint viuere in pace, debet bellum inferri: quia veriſimile eſt, quòd quandocunq; opportunitatem habebunt, oppugnabunt Chriſtianos, vt in ſuprà in c. j. benè facit hoc pro habitatoribus noui or-, ſi ſunt pacifici, & humiliter conuerſantur, & admittūt prædicatores Euangelij; aliter puniendi non ſunt, vt ſcri- in d. c. j. ſed dic, vt dixi in c. xxxj. in iſto Speculo. Sed aduerte, & benè nota, † quòd nemo poteſt frangere fidem promiſſam, etiam ſi in ea ſeruanda mors immineret, vt legitur de Marco Regulo conſule Romano, qui captus à Carthaginenſibus fuit miſſus Romā; & quia promiſit redire, ne violaret ſuam promiſsionem, & fidem, redire voluit Carthaginem, & fuit interemptus à Carthaginenſibus ſtatim, vt redijt; qui cùm ſciret, quòd in reuerſione

ſua

ſua Carthaginenſes eum interimerent, voluit potius mori, quàm fidẽ violare. Et hoc iure vtuntur armigeri, quando ex duobus exercitibus duo volunt pugnare data ſecuritate à ducibus belli; & pugnant infra præſidia alterius ſine ſuſpicione iudicis, & loci, quia ſecuritas ducis præſidentis in territorio locum ſecurum facit.

DE DVELLO. CAP. XLVI.

SVMMARIVM.

1 *An licitè, vel iuſtè duellum indici poſſit.*
2 *Licitum eſt bellum iuſtum in duellum reſoluere.*
3 *Quæ, & quot ſint cauſæ finales pro pugna ſingulari ordinanda.*

1 LIcitè, vel iuſtè duellum indici non poteſt; itaque duellum, hoc eſt, ſingulare bellum indicere, peccatum mortale eſt; quia eligitur percuſſio proximi, & mors proximi abſque ſufficienti talis belli cauſa. Itaque ſuſcipere, ſeu acceptare duellum, vel pro manifeſtatione veritatis, peccatum mortale eſt; quia contra rationem rectam eligitur percuſsio proximi, periculum vitæ, & diuini iuris fit vſurpatio cum tentatione Dei, & diabolica adinuentio impletur. Et per eandem rationem peccant mortaliter bellantes, decem hinc, & decem inde, vt quãdoque ſpectaculi gratia tempore belli fit. Non enim excuſantur propter tempus belli, quaſi ſit partialis conflictus cum hoſtibus; quia non habet locum finis belli in huiuſmodi partiali certamine. Non enim ordinatur conflictus iſte ad bellandũ, vel minuendum hoſtium virtutem, ſed ad oſtentationem hominum, vel ad euitationẽ ignominiæ ſuo iudicio (quaſi vilis, & degeneris animi reputetur, niſi acceptet duel-
2 lum.) † Sed licitum eſt reſoluere bellum iuſtum in duellum, quando pars habens iuſtum bellum videt ſe aliter ſuccumbere; vtitur enim viribus ſuis, vt melius poteſt.
3 † Sex autem cauſæ finales videntur potiſsimè, ad quas ſingularis pugna ordinatur; & prima manifeſtatio veritatis,

quia

ia aliqui confidunt, quòd victoria ſua erit teſtis verita-
;& tale bellum, vel certamen propriè vocatur duellum,
damnatur ab eccleſia, vt in titulo de purgatione vulga-
; & in cap. Monomachiam, ij. quæſt. v. Monomachia, id
, ſingulare certamen inter duos. Monos enim dicitur
um, & machia pugna interpretatur. iſtos enim lex
omana condemnat, vt C. de gladiatoribus, l. vnica, li-
o xj. Itaque duellum eſt de iure canonico etiam prohi-
tum, c. porro. & ibi glo. & docto. de pugnantibus in du-
o. Euchariſtia ergo non eſt danda talibus, cùm peccent
ortaliter. dicunt quidam quòd defendentes poſſunt ſu-
re, quia eſt defenſio. Sed tu vide docto. in d. c. Mono-
chiam, vbi litera dicit: Monomachiam verò in lege
n aſſumimus, quam præceptam fuiſſe non reperimus;
am licet quoſdam inijſſe legamus, ſicut Dauid ſanctũ,
Goliam ſacra prodit hiſtoria; nuſquam tamen, vt pro
e teneatur, alicubi diuina ſanxit authoritas; cùm hæc,
uiuſmodi ſectantes Deum ſolummodo tentare vide-
ur. & ibi dicit glo. Dauid non peccauit, quia inſtinctu
ritus ſancti fecit, vt Samſon, et alij, vt in c. ſi non, xxiij.
. vbi litera Auguſtini dicit; Qui Deo authore bella
erunt, præcepta non occidendi nequaquam tranſgreſ-
int. & videbis docto, in c. gaudemus, de diuortijs; &
è doctiſsimum Caietanum in ſua Summa, fol. 128. & vi-
n Commentarijs in ſecunda ſecundæ ſancti Thomæ,
xcv. ad octauum. vbi etiam videbis de ſorte.

ANDO IVSTVM BELLVM EST, *mnes capiuntur, & ſpoliantur, & ſpolians dominus rei ſit.* Cap. XLVII.

SVMMARIVM.

n bello iuſto omnes capiuntur, & ſpoliantur.

De iure diuino, quando bellum iuſtum eſt, ſpolia inimicorum capientium fiunt, & homines ſerui fiunt. & numero 3.

uſtum bellum quod dicatur.

Ca-

5 Captus in bello iuſto, à domino ſuo recedens mortaliter peccat: ſecus ſi bellum iniuſtum ſit.

6 Iuſtè pugnans non tenetur ad prædæ reſtitutionem.

7 Etiamſi bellum iuſtum ſit, non licitè capit, nec retinet, ſi animo vlciſcendi id agit.

8 Multis modis delicto auxilium præſtatur.

9 Auxilium præſtantes Saracenis contra Chriſtianos de damno per eos illato tenentur.

10 Dominus tenetur prædam inter milites diuidere ſecundum perſonarum qualitatem: limita, niſi aliter conſuetudo ſe habeat. & num. 12.

11 Quando dicatur aliquid incontinenti fieri.

13 Duces belli an poſſeſſiones in bello captas donare poſſint.

14 Dux generalis ab altero Duce captus ſeruus efficitur.

15 Beſtiæ ab hoſtibus ablatæ, & à ſtipendiarijs recuperatæ an ijs, quorum primo erant, reſtitui debent.

16 Magiſter militum competens iudex eſt.

17 Ruſticos viatores, aut in agricultura exiſtentes ſpolians rapinam committit.

18 Incendens domum, agrum, aut vectigalia etiam hoſtium ſine authoritate, vel ſuperioris ordinatione an teneatur ad ſatiſfactionem.

19 Mercatorum appellatione qui intelligantur.

20 Milites Deum blaſphemantes è caſtris educi debent, atque lapidibus obrui.

21 Nihil pernicioſius in militia inobedientia.

22 Miles in bello, Duce belli, & patris concurrente, cui magis obedire tenetur.

23 Manlius Torquatus ob inobedientiam ab eius filio præſtitam ipſum interimi fecit. remiſſiuè.

24 Antequam quis Imperator exercitus efficiatur, quid ſibi competat.

25 Captiuus plurium effectus nobiliori obedire debet.

26 Captiuus in bello illicito, etiamſi iuraſſet, non tenetur reuerti.

27 Iniuſtum bellum quot modis dicatur.

28 Poſtliminium quid ſit.

29 Miles etiamſi infirmus ſit, ita quòd ſeruire non poſſit, nihilominus ſalarium habere debet.

30 Caſtels

30 *Caſtellanus, vel ciuitatis cuſtos dupliciter poteſt hoſtes decipere; tunc, & eo caſu, quo ab ipſis inuitatur pro accipienda pecunia.*

31 *Caſtellanus, cuſtos alicuius ciuitatis, vel caſtri an teneatur de violentia ſibi illata.*

32 *Princeps habens guerram pro ſecuritate ſtatus, an capere poßit caſtrum vaſalli ſui.*

33 *Loca fortia fieri non debent ſine principis decreto.*

34 *Ad quid teneatur Caſtellanus tam tempore guerræ, quàm pacis, & de eius officio. & num. 35.*

ET † notandum, quod quando bellum iuſtũ eſt, omnes capiuntur, & ſpoliantur, & ſpolians dominus rei fit, vt in c. ius naturale, j. diſtinct. & c. dicat aliquis, xxiij. q. v. & ff. de acqui. re. dom. l. naturalem, ad fin. vbi dicitur; Quæ ab hoſtibus capiuntur, iure gentium ſtatim capientium fiunt. Notat etiam Aret. in l. j. ff. de acqui. poſſ. & in l. transfugam, de acquir. rer. dom. vbi dicitur; Transfugam iure belli recipimus, & quæ res hoſtiles apud nos ſunt, nõ publicæ, ſed capientium fiunt. Et transfuga quis ſit, habes ff. de capti. l. poſtliminium, §. transfuga. itaque noſter eſt ſeruus, ſi prius erat liber, & etiam interficere licet, ff. de ſicarijs, l. iij. §. fin. Et deſertor eſt, qui tempore belli ſe abſentat à ſignis, l. j. C. de deſertor. lib. xij. & ibi vide docto. & in l. iij. §. emanſor. ff. de re militari, & in l. qui cum vno, §. fi. eo tit. † Scriptum eſt etiam de iure diuino, quòd quando bellum iuſtum eſt, ſpolia inimicorum capientium fiũt, vt legitur Ioſue c. vj. vbi Hiericho cum habitatoribus deſtructa fuit, aurum verò & argentum, & ferrum, & quæ inuenta fuerunt ibi, ex ſpeciali præcepto fuerunt reſeruata, & Domino conſecrata; ita quòd de cetero non poſſent humanis vſibus applicari, ſed ad faciendum ex illis ea, quæ erant neceſſaria ad cultum Dei. Hierichò enim fuit prima ciuitas capta à filijs Iſrael, & ſpeciali miraculo. Ideo Ioſue Dux exercitus, licet ſpolia eſſent capientium, cõuenienter iuſsit vt omnia eſſent reſeruata, & Domino cõſecrata: ſed ſpolia ciuitatis Hay occupantium fuerunt iuſſu

Domini, vt legitur Ioſue viij. vbi dicit Dominus Ioſue: Facieſque vrbi Hay, & Regi eius, ſicut Hiericho, & Regi illius: prædam verò, & omnia animantia diripietis vobis.
3 † Itaque de iure diuino non ſolum ſpolia ſunt capientiũ, ſed homines capti in bello iuſto ſerui efficiuntur capientium. Itaque præda capta de animatis ab homine vſque ad pecus diuidebatur, & ſi aliqua pars pugnauit, & reliqua multitudo parata erat ad pugnandum, præda diuidebatur inter eos, qui pugnauerunt, & inter reliquam omnem multitudinem, & magiſtri belli diuidebant prædam mandato principis. Et de medietate pugnatorum ſeparabatur pars quinquageſima Domino, & dabatur ſummo ſacerdoti: quia primitiæ Domini ſunt, & ideo cadebant in vſum ſacerdotis, ſicut primitiæ fructuum, & animaliũ. Et de medietate, quæ erat reliquæ multitudinis, quinquageſimum indiuiduum debebat tradi eis, qui ſeruiebant in tabernaculo Domini: & de inanimatis quod vnuſquiſque in præda rapuerat, ſuum erat, vt colligitur Numeri cap. xxxj. Et perſonæ humanæ ſunt illa, quæ ſunt principalia in prçda.
4 Et licet multoties in iſto tract. dixi, nouiter dico, † quòd iuſtum bellum dicitur illud, quod fit authoritate iuris, vel iudicis iuſta cauſa intercedente, licet contrarium quotidiè fiat. Et ad quos ſpectat cognoſcere, an bellum ſit licitum, an non? dic, quod ratione pacis hoc ſpectat ad eccleſiam, vt in c. nouit, de iudi. & in j. & ij. de treg. & pa. & vide Anto. de Butrio in c. olim, de reſtit. ſpo. vbi dicit etiam, quòd bellum ſemper præſumitur iniuſtum in primo mouente, quia illi imputandum eſt totum ſequutum in illo conflictu, C. ad leg. Iul. de vi pub. l. quoniam multa facinora, ff. ſi qua. paup. fe. dica. l. j. §. cùm arietes, & ideo dixit Innoc. in c. ſicut, il iij. de iureiuran. quòd in mouente bellum præſumitur iniuſtum prima facie, quando non apparet licitum. Et Inno. in c. ſicut, il iij. de iureiur. dicit: In iuſto bello, quod fit ex edicto principis, res occupatæ ſunt capientium, & liberi homines capti ſunt ſerui, vt ff. de capti. l. hoſtes. & ff. de verb. ſignifi. l. hoſtes: & poteſt capiens gaudere, tanquam proprio, glo. eſt in c. iuriſgentium, & c. ius militare, j. diſt. & in tantum qui capitur fit ſeruus capi-

entis, vt in d c. dicat aliquis, † quòd mortaliter peccat ca- 5
ptus in bello iuſto, ſi recedat à domino ſuo, vt in c. ſi quis
ſeruum, xvij. q. iiij. & eſt gl. ſingu. in d. c. iuriſgentium, j. di-
ſtinct. Sed ſi bellum non eſt iuſtum, licitum eſt capto fuge-
re, dum poteſt, vt in l. nihil intereſt, ff. de capti. Sed ſi bel-
lum non eſt iuſtum, non poteſt imponi talia, quia latruncu
latores non poſſunt imponere taliam, ita Bald. in l. nam &
ſeruus, ff. de nego. geſt. vbi eſt text. vnicus ad hoc, quòd ſi
quis remanſit obſes pro aliquo, poteſt repetere quicquid
ſoluit pro illo. Et de obſidibus dic, vt notatur in c. ex re-
ſcripto, de iureiur. facit text. in l. ij. C. de patri. qui filij di-
ſtra. & notatur in l. qui obſes, C. de actio. & oblig. ſed text.
in d. c. dicat aliquis, videtur ſibi contradicere, quia in prin
cipio dicit, quòd res capta eſt victoris; poſtea videtur di-
cere, quòd ſit Regis. & in Gen. xiiij. c. dixit Abraham: Nõ
accipiam ex omnibus quæ tua ſunt. Sed eſt dicendum,
quòd Abraham non ſuberat illi Regi, nec erat de regno
ſuo, ideo præda erat in ſua poteſtate: alioquin ſi non fuiſ-
ſent ſua, nó potuiſſet, nec dediſſet decimas Melchiſedech:
immò nec Abraham legitur ibi aliquid recepiſſe, ſed ſolam
prædam factam illi Regi recuperaſſe, quæ & antequam
Rex ei occurreret, in manibus ſui erat; vnde potuit dare
decimas, vt dedit ſacerdoti Melchiſedech. poſt occurſum
verò eidem Regi reddidit omnia, & ideo dixit, non acci-
piam ex omnibus, quæ tua, ſubaudi, fuerunt, & ſunt: quia
tibi omnia reſtituam. † Et is, qui iuſtè pugnat, non tene- 6
tur ad reſtitutionem prædæ, quia fit capientis, vt dixi. &
vide notabilem text. in c. ſi de rebus, xxiij. q. vij. Et de re-
ſtitutione prædæ vide Hoſtien. in Summa, in tit. de pœni.
& remiſs. §. quid de rapina. Et ſi quis emit ſcienter, quod
prēda de iuſto bello eſt, omnino excuſatur, cùm à vero do-
mino emat: ſed ſi emit prædam ſciens eſſe prædam, vel
credens probabiliter, quòd prēda ſit de iniuſto bello, indi-
ſtinctè tenetur ad reſtitutionem. de hoc vide etiam Hoſti-
enſ. in Summa, in d. tit. §. quid de præda ementibus. Et
talis contrectando rem alienam furtum committit, & fur
ſemper in mora eſt, ff. de fur. l. qui inuenta, ff. de condi. fur.
l. in re furtiua, ff. commo. l. fin. § ſed interdum, l. certum,

C.de rei vendi. Et quod dictũ eſt de primo emptore, idem intelligas de ſecundo, tertio, & quarto: & ſi per manus plures ambulauerit, idem iuris erit, ff. de mino. l. ſed vbi, ff. de petit. hære. l. ſed & ſi §. ſiue autem. Si verò emens hoc neſciebat, probabiliter tamen credebat, puta quia omnes vicini ſui, vel maior pars credebant, durante hac bona fide non tenetur; ſed tenetur, ſi poſtea adierit ciuitatem, & curet aliàs cautius negociari. C. de fur. l. ij. poteſt tamen agere contra venditorem, vt ipſum ſeruet indemnem, c.
7 vulteranæ, xij. quæſt. ij. † Sed aduerte, quòd quantumcunque quis habeat iuſtam cauſam belli, ſi ex animo bellum eſt iniuſtum, non licitè capit, nec retinet, maximè ſi geritur ex rancore, vel animo vlciſcendi iniurias, vt in c. militare, xxiij. quęſt. j. vbi dicitur, propter prædam militare peccatum eſt. facit text. in c. omnes, & c. bonorum, xlvij. diſtinct. Et præda dicitur iniuſta ex loco, quia in loco ſacro fuit capta, vt in c. fin. xlij. diſtinct. & in c. decet, de immun. eccl. libro vj. Sed qui conſilio, vel auxilio induxerũt tyrannum ad prędam faciendam, vel guerram mouendam iniuſtè, tenentur ad reſtitutionem inſolidum. ita Hoſtien.
8 in d. §. quid de rapina. † Et auxilium delicto tripliciter præſtatur, præſtando ferramenta, vel ſcalas, l. pignore, §. qui ferramenta, ff. de fur. vel mutuando pecuniam ad malefaciendum, vt per Bal. in l. cuius, ff. ad l. Iul. maieſta. & l. ſi ſcientiæ, de parrici. & Alexander in l. furti, ff. de fur. Item præſtando domum ad commodè loquendum de delicto, vel ad ſe reponendum in ea. pro delicto committendo, l. & ſi amicis, §. j. & ibi Barto. ff. de adul. & l. qui domũ. Item præſtatur auxilium delicto in aſſociando delinquentem, l. j. C. de raptu virginum. Bal. in l. j. C. de ſeruis fug. l. raptores. & ibi Bart. C. de Epiſ. & cler. Item in aſſociando poſt delictum, vel in iuuando ad euadendum. Bart. in l. furtum non committit, ff. de furt. Bald. & Ang. in l. j. C. de his qui latro. occi. & in l. non eo minus, C. de accuſ. Et dicitur etiam præſtare auxilium delicto, qui ſtat armatus cum delinquente, ita Inno. in c. continentia, de cleri. percu. & Bal. in l. in rixa, ff. de ſicar. & ibi Hippolytus fol. 22. Item dicitur auxiliator, qui conſuluit. ita Bar. in l. in furti,
ff. de

ff. de furt. & ibi Alexan. & Salic. in l. j. C. de ſeruis fugi. Et hoc notabis † contra eos, qui præſtant auxilium Saracenis contra Chriſtianos: quia tales auxiliatores tenentur de damnis a Saracenis illatis, vt per glo. & Bart. in l. j. §. ſi is, ff. de vi. bon. rapto. & tenentur, vt principales aggreſſores, vt in c. j. de offi. deleg. & per Cardi. in Clemen. j. de immun. eccle. & in l. ſi quis opem, ff. de fur. & contra tales ſemper bellum publicum eſt indictum, vt per Oldra. in conſi. lxxj. & de hoc dicemus latiſsimè in fine iſtius tractatus, & vide conſi. lxxxviij. ij. par. incip. viſa bulla, vbi dicit in iiij. colum. quòd tunc auxilians punitur eadem pœna, quando dedit cauſam delicto. & eſt text. in d. c. ſi pignore, §. qui ferramenta, vbi dicitur: Qui ferramenta, vel ſcalam ſciens commodauerit, furti tenetur, licet nullum eius conſilium principaliter ad furtum faciendum interuenerit. 9
† Verum ſi quis ſub aliquo militet, tota præda eſt domini: ſed dominus ipſe tenetur æqualiter diuidere inter milites, & hæc diuiſio fit ſecundum qualitatem perſonarum, vt in c. ius militare, j. diſt. Quod ergo dicitur, quòd de iure gentium noſtra fiunt, quæ capimus in bello, vt ff. de acquir. rer. domi. l. naturalem, §. vltimo, verũ eſt, quòd capientis eſt, ſed tenetur domino dare, vt diuidat ſecundum merita hominum, vt dixi, vt in c. ius militare, j. diſt. & in c. Vulteranæ, xij. q. ij. & Bal. & Bar. in l. ſi quis pro redemptione, C. de dona. dicunt, quòd mobilia diſtribuuntur; ſed res mobiles, quæ primo fuerunt noſtræ, recuperatæ per noſtros incontinenti ſtipendiarios, debent reſtitui antiquis dominis, vt l. ſicut liberis, & l. ab hoſtibus, C. de capti. quod debet reſtitui gratis, non pretio: & ratio eſt ſecundum Bald. ibi, quia ipſi faciunt hoc ex debito, quia milites. Et fingitur propter ſubitam recuperationem, quòd præda nunquam fuerit capta. pro quo eſt caſus in l. qui poſsidet, ff. de vi, & vi arma. vbi poſſeſsio recuperata incontinenti fingitur non perdita, quia quæ incontinenti fiunt, ineſſe videntur, l. iuriſgentium, §. quinimmo, ff. de pact. & l. lecta, cum ſimi., ff. ſi cert. pet. † Et quando dicatur incontinẽti, relinquitur arbitrio iudicis, inſpecta qualitate vim inferentis, & vim paſsi, & rerum ablatarum. ita 10 11

Barto.in l.idem cùm igitur, ff.de vi, & vi arma. vbi dicit, incontinenti fieri hoc, quod ſit, cùm primum fieri poteſt.
12 & vide infrà. Et quod dixi, † quòd Dux belli tenetur ipſam prædam diuidere inter milites; limita, niſi conſuetudo haberet, quòd quiſque ſibi retineret, quod cœpit: quia tunc non tenetur aſsignare, cùm illud intelligatur actum, quod eſt conſuetum, l. quod ſi nolit, §. qui aſsidua, ff. de ædili.edict. Et iſta conſuetudo generaliter viget hodie in tota Chriſtianitate, quod bona mobilia hoſtium ſtatim capientium fiunt, & immobilia publicantur, iuxta formam text.in l.ſi captiuus, §.expulſis, ff.de capti.& eſt opti.text. ſecundum Are.in l.j ff.de acqui.poſſ.in l.in agris, ff.de acquir.rer.domi. ſi bona illa erant hoſtium primordialiter; aliàs redeunt ad antiquos dominos, vt ibi.de quo vide Panor.in c.ſicut, il.iij.de iureiur. & Oldra.in conſi.xvij. tex. eſt in l.diuus, ff.de iur.fiſci, Bal.in l.ſi quis pro redemptione, C.de dona. Bart.in l.ſi quid in bello, ff.de capti.& quia de iure (vt dixi) immobilia ſunt principis mouentis bel-
13 lum, † ideo Duces belli non poſſunt donare poſſeſsiones captas in bello, vt per Anton de Butr.in c.olim, de reſtitu. ſpol.& per Alexan.in l.ſi quid in bello, ff.de capti.in additio.ad Bart. Et de conſuetudine etiam tormenta belli publicantur: & de conſuetudine vidi etiam in obſeruantia,
14 † quòd captus Dux generalis exercitus ſeruus efficitur alterius Ducis, & ſoluendo taliam liberatur: quia licet de iure antiquo capti efficiantur ſerui, hodie inter Chriſtianos non ſeruantur iura captiuitatis, aut poſtliminij, quoad ſeruitutem, ex conſuetudine; cui ſtandum eſt, vt per Barto.in l.hoſtes, ff.de capti. Sed licet hoſti ſit concedenda venia, intellige, vbi non timetur pacis perturbatio; alias non, vt per Archidia.in c.noli, xxiij.quæſt.j.vbi dicit, quòd ſi timeretur, & deſperaretur de eius correctione, nõ eſt eius miſerendum: & fertur, quòd per illam doctrinam Carolus fecit amputari caput Conradino. ita Ioan. de Li-
15 gna.in tractatu ſuo de bello, in fine tertij tractatus. † Sed beſtiæ ab hoſtibus ablatæ, & à noſtris ſtipendiarijs recuperatæ, reſtitui debent his, quorum primo erant, l. ſicut liberis; & l.ab hoſtibus, il ij.C.de poſtli.reuer.quod verum eſt

in

in rebus habentibus poſtliminium: quod locum habere puto, vbicunque illud, quod capitur, erat paratum ad vſum belli, vt equus, naues onerariæ, currus, & boues, & quadrigę, cum quibus in campum victualia deferuntur, & alia ad vſum belli parata; de quibus in d.l. ab hoſtibus. Et aduerte, quia preda eſt capientis, poſtquam eſt deducta inter præſidia, hoc eſt, intra confinia hoſtium.i.in loco tuto. de quo per Ang. in q. renouata guerra: ante enim captus manet ciuis, vt ff. de capt. & poſt. reuer. l. poſtliminij. & ibi Bart. & inſti. qui. mo. ius patr. poteſt ſolui, §. ſi ab hoſtibus. Ante enim quàm ſit intra præſidia, non puto prædá tranſiſſe in dominium capientium. quod intelligo verum, niſi tantum temporis ſit translatum, quòd qui perdiderit prædam, veriſimiliter depoſuiſſe videatur animum recuperandi. Et hoc totum relinquendum eſt iudicis arbitrio, vt per Innocen. in c. querelam. de electi. † Eſt autem competens 16 iudex magiſter militum, C. de iu. om. iud. l. magiſteriæ. & intelligitur de conſuetudine, ſi pęr vnam diem fuerit prędà in campo detenta per hoſtes capientium; & eſt conſuetudo ſatis rationabilis; quia communiter per lapſum dici videtur reponi animus recuperandi, argum. opti. ff. de acquir. rer. domi. l. iij. inſtit. de re. diui. §. ferę; niſi contra occupantes ſit perſeueratum in actu recuperandi, quia tunc licet longum interuallum interceſſerit, non dicitur recuperatio facta ex interuallo, ex quo nunquam intrauit intra præſidia hoſtium, vt in l. quod ait, §. fin. ff. de adul. & l. naturalem, ff. de acquir. rer. domin. & Ange. in ſua q. Sed captiui recuperati nunquam ſunt in præda recuperantiũ, ſed ſemper in ſtatum priſtinum reuertuntur iure poſtliminij, ff. de capti. l. nihil. vnde liberi ſtatum ſuum recuperát; ſerui autem reſtituuntur eorum dominis, l. ab hoſtibus, C. de capti. facit l. ſi Barſatoram. & ibi Bal. C. de fideiuſſo. Sali. in l. ab hoſtibus. & non currit præſcriptio contra eum, vt per glo. in c. prima actione, xvj. quæſt. iij. & de rigore arma non reſtituuntur ijs, qui amiſerunt, vt ff. de capti. l. ij. Sed ſi habens iuſtum bellum, vel ſe in illo reperiens ſpoliauit clericos religioſos, vel conuerſos, aut peregrinos, quamuis eſſent cum hoſtibus, reſtituere tenetur; & mor-

taliter peccet talis, niſi licentiam haberet à prælatis eccleſiaſticis, habentibus iuriſdictionem ſuper illos: rapinam etiam committit, † ſi ſpoliat ruſticos, aut viatores, aut exi-
17 ſtentes in agricultura, & animalia, quibus arant, & ſemina portant ad agrum, vt in c. innouamus, de treg. & pa. ſed malè obſeruatur. Et repreſaliæ non exercentur contra clericos, ſed ſunt licitæ repreſaliæ de iure, quando rector, vel dominus alicuius ciuitatis denegat iuſtitiam facere ciuibus alterius ciuitatis. ita Alberi. in ſtatutorum tract. in p. de repreſa. & Barto. in tracta. de repreſa. Et ſubditi domini iniuſtè bellantis non præſtantes conſilium, auxilium, vel fauorem directè, vel indirectè non ſunt ſpoliandi, nec in aliquo puniendi, ſed tenentur reſtituere, ne pœna excedat authores, argum. de his quæ fiunt à maio par. c. quæſiuit. j. quæſt. iiij. c. j. vbi dicitur: Nullius crimen maculat neſcientem; & quis locus innocentiæ relinquitur, ſi alienum crimen maculat neſcientem. & Innocen. in c. olim, de reſtit. ſpo dicit, quod qui iuſtum bellum cõtra aliquem mouet, non ſolum ab hoſte, ſed etiam à vaſallis, & ſubditis cum iniuſtè iuuantibus poteſt ſpolia capere, & perſonas; ſed ſi ſubditi, vel vaſalli non præſtant conſilium, vel fauorem, non poſſunt capi, nec ſunt ſpoliandi, ne pœna excedat authores. Auxiliatores non poſſunt capi, niſi in bello, & ſic non extra prouinciam, vel regnum, vbi bellum eſt indictum, niſi fortè læderent de caſtris, vel ædificijs ſuis, quæ fortè eſſent circa confines regni, vel prouinciæ, vbi bellum eſt indictum. & hoc de mente Inno. in c. olim. Sed iuſtè pugnans tantum poteſt in vaſallos, & ſubditos hoſtis, & eorum bona, quantum victoria requirit, per ſtabilita in d. c. innouamus; & reſtituere tenetur, quę ſuperſunt, & ſic à fortiori tenetur reſtituere damnificans innocentes non ſubditos hoſtis, niſi hoc faceret præter ſuam intentionem, puta ſi non valens capere ciuitatem, dat eam ad ſaccum, vel incendit; non aliter potens punire multos nocentes, niſi inuoluendo aliquos innocentes. † Et qui in
18 bello iuſto ſine ſuperioris authoritate, vel ordinatione incendit domum, agrum, aut victualia etiam hoſtium, incendiarius eſt, & ad ſatisfactionem tenetur, vt in c. quid cul-

culpatur, xxiij q.j. facit text. iuncta glo. in c. miles, xxiij. q. v. ſed vt bladum mittatur ad exercitum, poſſunt capi boues, & animalia ſubditorum, l. ij. de naui. non excu. lib. xj. facit text. in l. curſum ambularem, de curſu pub. de angar. & peranga. lib. xij. ſed ſi ſegetes, vel vineæ comburantur, comburens ad decimas non tenetur. ita Ioan. Andre. in c. commiſſa, de decimis. & Cardin. ſancti Sixti in dicta ſua Summa tractando de bello dicit; damna omnia, quę ex iuſto bello illata non ſunt pugnantibus, ſed cuilibet membro Reipublicæ, contra quam eſt iuſtum bellum, abſq; peccato ſunt; nec ad reſtitutionem tenentur, qui intulerunt; etiam ſi innocentes contingat per accidens damnificari, vt ſuperius dixi; quia ſententia iuſtitiæ bellicæ non tenetur diſcutere, an aliqua pars Reipublicæ ſibi iniuſtè hoſtis ſit, & innocens; quia præſumitur tota hoſtis; & propterea totam dãnat, ac diripit. ideo miles iuſtè accipit, quãuis aliquis innocens per accidens iniuſtè patiatur, ſecus autẽ eſſet, ſi ex intentione miles ageret cõtra innocentẽ. Sed aduerte (vt dixi) quaſdã perſonas eſſe de iure canonico exẽptas à damnis bellicis, vt in d. c. innouamus, de treg. & pa. vbi dicitur; Monachi, presbyteri, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici euntes, vel redeuntes, & animalia, quibus arant, & ſemina portant ad agrum, ſecuritate congrua lętentur. vt in c. paternarum, xxiiij. q. iij. explicantur etiam mercatores. † Verùm per mercatores intelligo non ne- 19
gociatores, qui reſident, ſed illos, qui hoſpitantur, aut tranſeunt: quoniam mercatores incolas non video melioris eſſe conditionis, quàm artifices. Itaque ſiue iuſtum, ſiue iniuſtum ſit bellum, debent ſeruare bellatores regulam Ioannis Baptiſtæ illis datam, ſcilicet, neminem concutiàtis, neque calumniam faciatis. Et, eſtote contenti ſtipendijs veſtris: peccant ſiquidem mortaliter opprimendo ruſticos ad diſcretionem, immò ad deſtructionem hoſpitantes, & alia huiuſmodi latrocinia committendo; nec excuſantur, quia non datur eis ſtipendium; quoniam ex hoc ruſticorum, & ciuium res non obligantur illis; nec diſsimulatio, aut authoritas capitanei, aut principis excuſat; niſi in pœnam ruſticis, aut ciuibus iuſtè inflictam hoc

faceret; quia (vt dixi) qui iuſtum bellum mouet contra aliquem, non ab hoſte, ſed etiam à vaſallis, & ſubditis eius, eum iniuſtè iuuantibus poteſt ſpolia capere. Sed probata conſuetudo obtinuit, vt ligna, & paleas militibus hoſpites gratis tribuant. At non hodie milites obſeruant antiquam diſciplinam, quia non debent milites eſſe terribiles inferioribus ſecundum Bal. in rubri. C. qui accuſa. non poſſ. vbi dicit, quòd milites debent ſuos ciues defendere, & caſtris inſiſtere, non verſari circa lites; & neminem opprimere, ſed eſſe contenti ſtipendijs ſuis, vt dixi. Et milites prælijs atque vulneribus debent patriam, parenteſque defendere, in l. aduocati, C. de aduoc. diuer. iudi. Et vide de hoc Adrianum Papam in Quodlibetis, quæſt. lx. char. xciij. litera g. Sed omnes milites hodie concutiunt, & opprimunt, ſaltem hoſpites ſuos, deuorant, rapiunt, deprędantur, graſſantur, & depopulantur nedum laicos, ſed eccleſiaſticos, & non inimicos tantum, ſed etiam amicos; ſi enim non eſt licitum concupiſcere ſuem, bouem, vel aſinum alienū, ſed debet quis ſtare contentus ſorte ſua, quanto minus rapere licebit. Non enim antiqui milites ſic faciebant. Quid enim differt ab hoſtibus, qui hoſtium modo aufert, deprędatur, & tam ſocios, quàm aduerſarios, volendo zucharum, bruſcum, &c.
20 † Et aliqui, ſed non omnes, tot blaſphemias contra Deum, & eius immaculatam Matrem effundunt, quòd ſufficerent ad deſtructionem exercitus; & tamen niſi faciant, non videntur fortes. Et tales deberent educi extra caſtra, & obrui lapidibus, vt in Leui. cap. xxiiij. nec vidimus pro aliquo ſcelere Deum tot miracula oſtendiſſe, ſicut pro blaſphemia; ſpiritus autem blaſphemię nō remittetur. Matth. x. Non mirum ergo ſit, ſi moderni milites coguntur etiam quodlibet minimum municipium cum magna ſanguinis effuſione ſuperare. Quia plerūq; in bello valet bona conſcientia; & non ſecundum armorum potentiam, ſed prout ſibi placet, dat Deus victoriā dignis. Et artellaria ſolet peiores eligere à bonis, quos plerunque miraculosè intermedios omittit illæſos. ideo Grego. in c. ſi non ex fidei, xiij. quæſt. iiii. commendat Genandium patricium, ex eo, quòd victorias ſuas faciebat non per corpo-

ralem

ralem prouidentiam, ſed magis orationibus præuenientibus; quod in alijs ducibus non contingit; & quòd pugnabat non cauſa fundendi ſanguinis, ſed potius cauſa Reipublicæ dilatandæ, id eſt, eccleſiæ. Sunt etiam qui dicant, bellum eſſe exequutorem iuſtitiæ, quoniam occiſores, & fures, qui plerunque à iudicibus tolerantur, ſolent ibi communiter interire, vt Iudic. xx. vbi licet Deus iuberet ire in bellum, tamen non dedit victoriam, donec in duobus diebus xl. millia ſceleratorum, qui erant in exercitu, occidi permiſit. Et noſtri milites ſingulos annos diuerſas veſtes variant, modò longas, modò breues, modò albas, modò nigras, &c. Nam quilibet in habitu vult videri miles, miles capitaneus, & quilibet capitaneus vult videri Princeps. Et nunc quia ad pompas militum ſtipendia non ſufficiunt, concutiunt, & extorquent à ruſticis; & miniſtri quidam prohibent verbo ſed non facto. O milites malè diſciplinati in hodiernis temporibus, immemores, quòd defendentibus Rempublicam ſit deſtinatus locus in cœlo, vt refert Papa ad Ducem Mediolani, epiſt. xlix. ideo Claudianus in monarchia ſua acriter inuehitur contra capitaneos, qui hæc ſufferunt, vt captent beneuolentiam militibus. † Et nihil pernicioſius in militia inobedientia, vt pa- 21
tet ex vulgato iudicio Ciceronis, cui cùm explorator retuliſſet exercitum Pompei numeroſiorem eſſe, ſed Cæſaris obedientiorem, Cicero ſtatim victoriam Cæſari adiudicauit. Et in tantum obedientia laudatur, quòd miles etiam vulneratus non debet diſcedere à ſignis ſine licentia, per text. & ibi Ang. in l. j. C. qui. non obſt. long. temp. præſ. Et ſi ab armis ſubtraxeris obedientiam, & iuſtitiam, arma erunt cauſa delictorum, & omnium malorum, vt in auth. vt omn. obe. iudi. Et propterea maieſtatem Principis non ſolum armis, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam, vt legitur in procemio Inſtitutionum. † Et miles magis debet 22
obedire Duci in bellicis, quàm patri, etiamſi ſimul eodem momento concurrant; quia obediendum eſt illi, qui imperat in ordine ad nobiliorem finem; & bonum commune eſt melius, & communiter amabile. Et milites Neapolitani deuotè obedierunt Conſtantino tribuno depu-

deputato ad cuſtodiam Neapolitanæ ciuitatis; quia ſumma militiæ laus inter alia bona hæc eſt, obedientia Reipublicæ, vt in c. ſumma, xxiij. q.j. Non immeritò ergo lex inobedientes milites capite punit, etiamſi res benè ſuccedat, l. deſertorem, §. in bello, ff. de re mili. & ibi legitur etiam: Si is qui volens fugere ad hoſtes apprehenſus eſt, ca-
23 pite puniatur. † Ita Manlius Torquatus filium ſuum occidi fecit; quia cùm ipſe imperaſſet, ne aliquis bellum cum hoſtibus iniret, ille cùm ab vno hoſtium prouocatus eſſet, & ſperaret de eo victoriam reportare, decertauit. Vnde quamuis de hoſte triumphauerit, fecit tamen eum pater interimi, quia inobediens fuit, vt refert Auguſtinus libro v. de ciuitate Dei. Sed omnia iudicio meo debent conſiderari à duce belli, quia omnis actus qui fit bono zelo ad publicam vtilitatem, & gratia virtutis, licet ſit aliàs reprobatus, commendabilis eſt: commendantur ergo virtuosè pugnantes, & ex probabili cauſa, vt per Ange. in l.j. §. beſtias, ff. de poſtula. Sed nota, quòd examinandi ſunt, qui ad militiam admittendi ſunt, vt per Ioan. de Plate. in l. ſi quis ſeruum, C. qui milita. poſſunt, lib. xij. allegat Veget. in libro j. de re milita. c. j. ij. iij. iiij. v. vj. quia hoc eſt, in quo tota ſalus Reipublicæ conſiſtit, vt tyrones non ſolum corporibus, verùm etiam animis præſtantiſsimis eligantur: ho-
24 neſtas enim idoneum militem reddit. † Oportet etiam antequam quis efficiatur Imperator exercitus, quòd primò fuerit armiger, deinde miles gregarius, poſtea Dux; & ſic ordinatè accedendum eſt: non autem debet eligi ille, qui non peruenit ad illos gradus, ſicut eſt armiger, vel miles. eſt text. lix. diſtinct. ordinatos, ibi. qui per ſingula ſtipendia creuerit, ad meritum ſtipendij non poteſt ordine peruenire. Ad idem etiam eſt text. pulcherrimus in c. indecorum, extra de æta. & qual. qui ſic dicit: Indecorum eſt, vt hi debeant eccleſias regere, qui non nouerint gubernare ſeipſos; & etiam text. in authen. de ſanctiſſ. Epiſco. in princ. ij. colum. ibi, qui enim alios, collat. ix. & ibi glo. quæ dicit, quòd ridiculum eſt, eos velle docere, qui nondum didicerant. Et redeundo ad ſpolia, quæ capiuntur in bello, intelligo quando bellum eſt indictum à principe non
recog-

recognoſcente ſuperiorem,& eſt iuſtum, vel dubitatur, an ſit iuſtum; quia ſi bellum eſt iuſtum, captura eſt iuſta,& licita, vt per Inno.in c.olim, de reſtit.ſpo.& de hoc latiſsimè ſuperius dixi. Et in tali iuſto bello ſi capti captiuantibus aliqua promittant,eis ſeruare tenentur; & ideo tenentur redire; ſicut carcerati iuſtè, ſi quid in carcere promittunt carcerantibus,aut alijs,valent eorum promiſſa,& ſeruanda ſunt,l. qui in carcerem, cum ſua materia, ff. quòd met.cau. Et ſic ſi aliquis fuerit captus, & relaxatus, & poſtea captus ab alio, captiuus erit eius, qui primò eum cœpit in guerra. tex.eſt in l.ſi quid bello, ff. de capti. ne vnus ſit prędaduorum. Et ſic nota ſecundum glo.ibi,quòd occupata in bello firmius,quàm ſua propria,ſeruantur occupatori; & ita magis eſt meum,quod per meam probitatem quæro,quàm id,quod per anteceſſores, vt in l.iiij. ff.de inter.& releg. & nullus eodem tempore poteſt eſſe captiuus, ſiue ſeruus duorum inſolidum, l.hæreditatem,§.pater, ff. de caſtr.pec. nec eiuſdem rei eodem tempore duo poſſunt habere dominium inſolidum, l.ſi vt certo, §.ſi duobus vehiculum, ff. commoda. Sed capti, relaxati tempore pacis initæ, captiui non erunt eorum, qui primò eos cœperunt in bello, ſi fuit conuentum tempore pacis initę de ipſis relaxandis, vt eſt text.in d.l. ſi quid bello; etiamſi ſimpliciter fuerint relaxati,quia liberati intelliguntur perpetuò liberati,& liberatio in dubio perpetua eſt,non ad tempus, vt ff.de pact.l.hæredi,§. fin. & vincula captiuitate ſemel ſoluta non reuiuiſcunt, l.qui res, §.aream, cum ſimi. ff.de ſolutio. Et ſi plures captiuant vnum, captiuus eſt omnium; & ſi plures eodem tempore eũm vocant,tenetur parere primo captiuanti,quia habet in eo potentius ius, ff.de re iud. l.contra pupillum, §.is qui, ff. de in ius vocan. l.ij. & l.iij. & eſt caſus,ff.ad municipa.l.libertus,§.præſcripto.vbi obligatus ad munera in pluribus locis, ſi ſimul vocatur per ambos,tenetur obedire loco originis; quia eidem fuit aſtrictus primò. & eſt caſus in l.in operis, ff.loca.& ſi vocatio fit diuerſis temporibus, omnibus parere tenetur. de hoc videbis Ange.in d.ſua quæſt. † Sed ſi eodem tempore 25
vnus plurium eſt captiuus,& omnes ſimul eum vocant; ſi

vnus

vnus ex captiuantibus eſt nobilior alijs, ei obediendum eſt primo, C.de natu.liber.l.ſi quis, in authent.de hære. & falci. §.ſi quis autem & in authen.de defenſo.ciui. §.interim, ff.de fide.l.fin. Si autem nullus eorum eſt nobilior, vocatus poteſt gratificare cui vult, ff. de leg.ij. ſi quis ſeruũ. & ibi docto.in c.venerabilem,de electio. videbis gl.& docto. videbis Ange. in ſua. q. colla.vij. Si autem non vult gratificare, forte res dirimenda eſt inter captiuantes, C. comm. de leg. l.fina. ff.de iudi.l.ſed cum ambo. Si autem nolunt eſſe concordes, tunc inuicem ſe impediunt, ff. de vſufructu lega. l.quoties duobus. eſt glo.notabilis in l.ciues,de incolis, quæ eſt melior alia,quæ ſit in toto corpore iuris. Et aduerte, quòd ſi capti fecerunt ſe captiuos capientium dando fidem, tunc etiam ſi recuperantur ex interuallo, vel incontinenti, non reuertuntur in ſtatum priſtinum. caſus eſt in l.poſtliminium,& in l.in bello, §. manumittendo, ff. de capti. & hoc benè ſeruant moderni milites, qui cùm capiunt in actu armorũ, ſemper faciunt, quòd captus ſe reddat captiuum dando fidem ; & nihil contingere poteſt, quod fidem datam, per quam captiuanti ius, & obligatio eſt quæſita, tollere poſsit, citra voluntatem ipſius. Et non ſolum captura fecit captum captiuum, ſed fides data per captum, qui ne occideretur ſe reddidit. Et fidei inconſtantia eſt de iure gentium, & ciuili reprobata, ff. de pact. l. j. vbi legitur : Quid enim tam congruum eſt fidei humanæ, quàm ea, quæ placuerunt inter eos, ſeruare, facit tex.in l.j.de conſti.pecu.& adde pulchrum text.in Epiſto.inter claras, C. de ſumma Trin. & fid. catho. vbi dicitur, nihil eſſe, quod lumine clarius præfulgeat, quàm recta fides, & obſeruantia in principe. vnde Ariſto. ad Alexandrum ait: O Alexander, obſerua fidem datam, & fœdera confirmata, aliàs malus finis ſequetur. ſicut ipſe ponit in libro, qui vocatur ſecreta ſecretorum. & vide Cyn. in l.digna vox, C. de legibus.& vide Bal.in d.l.j.ff.de pact. omnia iſta referentem. & eſt opti.tex.in d.l.poſtliminio carent. vbi legitur: poſtliminio carent, qui armis victi hoſtibus ſe dederunt. Itaque iſta redditio præ timore hoſtium à iure damnatur, vt in d.l.poſtliminio carent; quia ignominio-

miniosum erat militibus de iure antiquo, ſed hodie talis ignominia non curatur. Itaq; non eſt ſubueniendum eis, qui ex culpa periclitati ſunt, & maximè ſi ſe captiuos reddiderunt trepidè ſe gerendo, & contra armorum conſuetudinem, vt d.l. poſtliminio carent, ff. de capti. & poſtl. reuer. Cauere igitur permultum debent milites militantes in armis, ne metu ſe hoſtibus reddant. Et eſt verum pro militātibus pro Imperio Romano, vel pro eccleſia ſancta Dei, faict tex. in l. ij. ff. de capti. & text. in l. iij. §. miles, ff. de re militari, vbi legitur: Miles, qui in bello arma amiſit, capite puniatur; intellige, illicitè. Et iure poſtliminij non potitur, qui voluntariè capitur, & vbique occidi poteſt; ſed ſi iam victus ſponte ſe is dedit, ſeu reddit, tunc ſolum poſtliminio caret, vt in d.l. poſtliminio, ff. de capti. erubuit enim populus Romanus, quòd aliquis militum ſuorum diceret, ego me reddo, vel, me tibi trado. Quod notandum eſt ſecundum Salicet. in l. ſi quos, C. de captiuis. vide Archi. in c. fina. xxiij. q. j. An liceat fugere militi, quando defenſio ſua non prodeſt, vid. tex. in c. ipſa pietas, xxiij. q. iiij. & vide Albe. in l. deſertorem, §. fin. ff. de re militari. Et fides hoſti ſeruanda eſt: † ſed in bello illicito, captiuus non 26
tenetur reuerti, etiamſi iuraſſet, gl. in l. nam & ſeruitus, ff. de neg. geſt. immo tale iuramentum de redeundo eſt reprobatum, ff. de captiuis, l. poſtliminium, §. captiuus autē. Non enim fuit licita captiuatio in iniuſto bello: & in tali caſu inobſeruantia fidei eſt dolus bonus, & approbatus à iure, vt in l. j. §. non fuit, ff. de dolo. Et quod dixi de bello illicito, intellige vel ex defectu iuſtitiæ, vel ex defectu authoritatis indicentis bellum. Et quicunq; bellum mouet iniuſtum, vel ita iuuat, quod ſine eo non fieret, vltra mortale peccatum tenetur hoſtibus de omnibus damnis. † Et 27
iniuſtum bellum dicitur quinque modis, vt per glo. in c. j. xxiij. q. ij. vel ratione perſonæ, quia eccleſiaſtica: ratione rei, quia non eſt de repetendis, vel pro defenſione patriæ, vel propter cauſam, vt ſi propter voluntatem, & non propter neceſſitatem pugnatur; ex animo eſt etiam iniuſtum bellum, vt ſi animo vlciſcendi fiat. Item eſt iniuſtum bellum, ſi non indictum authoritate principis. † Et poſtli- 28
minium

minium eſt ius amiſſæ rei recuperandæ ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reſtituendæ, inter nos, ac liberos omnes populos regesque moribus, legibus conſtitutum, l. poſtliminium, ff. de capti. & diceret aliquis, nonne hæc metu geruntur? ergo nulla in effectu, vt in toto tit. ff. quòd met. cau. Reſpondeo ſecundum Ange. in d. ſua quæſt. quòd in actu b.llico licitum eſt metum inferre, & cædes, & vulnera. Et ſi præda facta aufugit, poſtquàm iam intrauerat pręſidia hoſtium, capientium fit, nec reuertitur ad prima dominia, l transfugam, ff. de acquir. rer. domi. Et eſt aduertendum, quòd ſi habebam captiuum in bello, ſi aliquis me compulit ad relaxationem, tenetur mihi actione in factũ, tex. eſt in l. in laqueum, ff. de acqu r. rer. domin. Itẽ damna ſocijs occurrẽtia, culpa aliorum ſociorum, damno eorum cedunt, vt ff. pro ſocio, l. cum duobus, §. damna, & l. rei criminis nomine, eo. tit Et ſi habebam inimicum oppreſſum, & non apprehenſum, quia non ſe reddiderat, non dicitur ſeruus meus, donec ſit manu apprehenſus, tex. eſt in d. l. in laqueũ, ff. de acqui. rer. domi. Et eſt aduertendũ, quòd captiuus eſt illius, cui ſe reddidit, vt per Ange. in d. ſua quęſt. vbi etiam dicit, quod captiui à captura dicuntur, & quòd non dicitur captus, qui non durat captus; vel niſi dederit fidem, quia (vt ſuperius dixi) non ſolum captura facit captum, ſed fides data per captiuum, qui ne occideretur, ſe reddidit. Et milites, qui non pugnauerũt, quia obedierunt principi militum ſtando ad cuſtodiam, & per eos non ſtetit, pro pugnantibus habendi ſunt: ideo debent habere partem prædæ, & ita pronunciauit Dauid, cùm expugnaſſet Amalechitas, vt infrà dicetur; & ex quo ſteterunt ad cuſtodiam, dicuntur participes aggreſſurę; & ſi aggreſſura eſſet illicita, punirentur, vt aggredientes, ff. de adulte. l. & ſi amicis, & l. qui domum. Et cuſtodientes fauendo dant fauorem aggreſſuræ, ff. ad leg. Aqui. l. qui occidit. multifariam enim præſtatur fauor, id eſt, non tantum corpore, ſed clamore, vt ff. ad Sil ani. §. eodem autem tecto. Et de auxilio dixi ſuprà in iſto cap. Et ſi milites remanerent tempore pugnę feſsi, vel forſitan infirmi, vel aliter caſu impediti, vel eorum mortui in via, aut inutiles facti, dico,

quòd

quod tales milites numerantur in numero pugnatorum, & ſic vocantur ad partem prædæ: & ita pronunciauit Dauid. cùm expugnauit Amalechitas, & eis abſtulit cuncta ſpolia, Reg.j.c.xxx. quia licet aliqui laſsi ſubſtiterint, diuiſit tamen prædam æqualiter remanentibus; pro cuius ſententia facit, quia non minus dicuntur ſeruire in bello, qui ægri, aut debilitati curantur, quàm illi, qui ſeruiunt, l. cùm hæres, §. ſtichus, ff. de ſtatu lib. ff. loca. l. ſi vno. §. item cùm quidam, per Ange. in q. incip. renouata guerra. Sed capti ab hoſtibus nõ debẽt habere ſalariũ, vt in l. j. de re mili. lib. xij. vbi caſus nota. † Et ſi miles ſit infirmus, ita quòd 19 non poſsit ſeruire, debet nihilominus habere ſalariũ, quia non minus dicuntur ſeruire in bello, quàm illi, qui ſeruiunt (vt dixi) & ita de conſuetudine obſeruatur hodie, quia differentia eſt inter famulum, & militem, vt per tex in l. vna, C. negociatores ne militent, lib. xij. & per omnes Leges loquentes de re militari. Sed ſi milites caſu fortuito accedere non potuerunt ad pugnam, nihil conſequuntur, ſicut locator operarum, quanquam conſequantur, cùm caſu impediuntur. ita Ange. in d. ſua diſputatione, renouata guerra. Sed pollens conſilio non dicitur inhabilis ad pugnandum, licet corpore pugnare non poſsit, vt per Abba. in c. ex multa, de voto. quia conſilio, authoritate, & ſententia res magnæ geruntur. Sed ſi ſtipendiarius receſsit per aliquod tempus cum licentia capitanei, debet habere interim ſalariũ, glo. in d. l. deſertorem, §. fin. l. ad diem, ff. de re mili. vide etiam quod dixit Bal. in l. fin. C. de condi. inſer. Sed aduerte, quòd de eccleſia rapere non poſſunt iuſtè bellantes, niſi victualia hoſtium, & huiuſmodi; puta & eorum arma, & alia ſua, quibus iuuabantur contra hoſtes. Et ſi hoſtes incaſtellauerunt eccleſiam, gaudere non debent immunitate eccleſiæ, quam ipſi primo violauerunt inde pugnando; quia fruſtra inuocat auxilium legis, qui in lege errauit, c. quia fruſtra, de vſur. Et in bello iuſto eccleſia poteſt euerti, quando hoc non ſit à propoſito. ſed dum iuſtè bellantes dant operam rei licitæ, incendendo machinas hoſtium, & huiuſmodi, ſic poſſunt incendere villam, aut caſtrum, quando aliter commodè capere non poſſunt. Fa-

 cto

cto proclamate per Ducem belli; quicunque accenderit primus, lucretur mille; ſi multi accenderunt, primus tantum habebit mille. Bar. in l. hoc articulo, de hæred. inſtitu. Imo. & moderni in l. qui filia, §. j. ff. de lega. j. Iaſ. in l. conuentionem, ff. de pactis. Itaque ſi præmium conſiſteret in re, quæ pluribus poteſt dari in ſolidum, vt quantitas, cuilibet debent dari centum; ſed debes conſiderare ſecundũ Bart. in d. l. hoc articulo, per quæ verba loquitur proclama, vt ſi dicat, quiſquis, vel ſi quis, vel quicunque primo ingreſſus fuerit. Et aduerte, quòd Iacobus in canonica dicit; vnde bella, & lites in vobis? Nónc hinc ex cõcupiſcentijs veſtris, quæ militant in membris veſtris? itaque diuina prouidentia ſolet corruptos hominum mores bellis emendare, atque conterere, vt per diuum Auguſti. in libro j. de ciuita. Dei, c. j.

30 † Et notabis, quòd caſtellanus, vel cuſtos ciuitatis, ſi inuitatur ab hoſtibus, vt pecuniam accipiat, & ponat caſtrum, vel ciuitatem in manibus hoſtium, poteſt duplicem facere tractatum, & decipere hoſtes, facta prius relatione de hoc domino caſtri, vel ciuitatis. Ipſe autem caſtellanus licitè non poſſet ex ſe alium inuitare, & duplicem facere tractatum, argum. l. ſi quis ſeruo perſuaſerit, C. de fur. & ibi Ange. ponit etiam ipſe Ange. in l. quicunque, C. de ſeruis fugit.

31 Legato caſtro cedunt arma, quæ in caſtro erant ad defenſionem caſtri, ſecundum Oldra. conſ. cxxxij. facit quod not. in l. j. & ij. ff. de verb. ſignif.

† Si princeps committat cuſtodiam caſtri caſtellano, tenetur de violentia caſtellanus, ſi culpa caſtellani præceſsit violentia, puta quia non habebat arma ad defendendum, vel victualia; proinde ex culpa caſtellani fuit perditum caſtellum, l. merces, §. culpæ, ff. loca. Si vero culpa nõ præceſsit, non tenetur, l. quæ fortuitis, C. de pigno. act. l. ſi vt certo, §. nunc videndum, ff. commo. faciunt no. per Bar. in repe. l. quod nerua, ff. depo.

32 † Princeps habens guerram, ſi accipit caſtrum cuiuſdam baronis, vel ſui vaſalli, exiſtens in confinibus hoſtiũ, pro ſecuritate ſtatus, quod poteſt facere, l. j. C. de naui. nõ

excu-

excuſan.l. Lucius, ff.de euic.l.fin. ff.de pign.act. bello finito debet illud caſtrum reſtituere vaſallo, vel baroni; nec expenſas factas in caſtro tenetur vaſallus reſtituere: quia vbi quis facit principaliter ad ſui vtilitatem, licet expenſæ cedant ad alterius vtilitatem, non poteſt eas expenſas repetere, l. ſi habendæ, in princ. ff. de vſuſr. l. fin ff. de impenſis, l. ij. §. item labeo, ff. ne quid in loco publico. quia inſpicitur, quod principaliter fit, l. j. ff. de autho. tut. cum ſimi. princeps facit expen. ad vtilitatem pro defendendo ſtatum.

Caſtrum, vel alium locum cuique licet facere in ſuo, niſi fecerit ad alterius æmulationem. † Nam fortia loca non debent fieri ſine licentia principis, not. in l. per prouinciã, C. de ædif. priuatis. & in l. j. ff. quod cuiuſque vniuer. & Innoc. in c. piſanis, de reſtit. ſpo. vel niſi fiat in liminibus imperij, glo. in d. l. ij. C. de fundo limi. lib. xj. quia in limine imperij nullus debet eſſe caſtelli detentor, in l. j. eod. tit. & libro. & ibi not. Barto. quòd licet priuatis perſonis loca propria muris circundare, & cuſtodire; quia collatio ædificiorũ eſt de iure gentium. & ſic limita. l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iur. & ibi Bar. niſi fiat ad æmulationem regni, vel ſcandalum inde ſequi poſsit, vt per Ioan. de Plat. in d. l. j. ſed caſtella iuxta limen regni poſita non licet alicui priuato tenere, niſi ex permiſsione Regis, vel per tempora vetuſtata poſſederint, quia tunc talis vetuſtas pro lege habetur, vt in d. l. j. & in d. l. ij. ff. de aqua plu. arcen. cum ſimil. & vide docto. in c. piſanis, de reſtitu. ſpolia. vbi dicunt docto. ad æmulationem alterius non debent noua caſtra facere, nec vetera inhabitata rehabitare. Sed quid ſi propter conſeruationem honoris, & proprij patrimonij? vide Abba. ibi. 33

† Qui habent rochas, vel caſtra in cuſtodia, non debent credere literis generalibus domini; & ſi crederent, non excuſarentur, immò punirentur; quia debent recipere ſigna eis deputata, Bal. in c. ſignificauit, de appel. 34

† Quando eſt ſuſpitio guerrarum, habens cuſtodiam caſtrorum, vel fortalitiorũ debent tempore nocturno cuſtodias duplicare, l. j. & ibi Bar. & Sal. C. de cuſt. & ex. reorũ. 35

36 Caſtellanus, qui ſcienter permiſit venire hoſtes ad prędandum, debet viuus comburi, glo. in l. ſi quis à barbaris, C. de re milit. lib. xij.

37 Item princeps poteſt ponere cuſtodes ſuper cãpanile eccleſiæ, ſi ipſum campanile eccleſiæ habeat fortalitium pro defenſione ſtatus principis, non aliter. Cyn. in l. nullius, C. de ſum. Trin. & fid. catho.

38 Item qui promittit non ponere fortalitium in manibus inimicorum, tenetur etiam curare, ne per inimicos occupetur, quantum poteſt. Ange. in l. non impoſsibile, ff. de pac.

39 Item ſi Caſtellanus credat ſigno dato, puta corniolæ ſecretæ principis, non dicitur in culpa, l. j. & ibi no. in princ. ff. de eo, per quem factum erit. & ibi vide Ange.

40 Item ſi Caſtellanus perdat caſtrum dolo, vel culpa lata, vel leui, tenetur domino; non ſi leuiſsima. niſi ſpecialiter mercedem pro cuſtodia accepit; quo caſu etiam de leuiſſima tenetur, glo. in l. qui mercedem, ff. de loca. de caſu nõ tenetur, l. ſi vt certo, §. nunc videndum, ff. commo. niſi caſtellanus obtulerit finito tempore; quia tunc niſi de dolo, & lata culpa non tenetur, ſecundum Ray. Barto. & alios in l. ſi mora, ff. ſol. matri. vide quæ ibi ſcripſit Martinus Laudenſis. vide Alberi. in l. iij. ff. de offic. præf. vigi. & ibi notatur, quòd cui commiſſa eſt cuſtodia alicuius rei, tenetur, ſi malè cuſtodiat. Ideo cuſtodes, qui eliguntur in ciuitatibus ad cuſtodiendum de nocte, tenentur emendare furta, & damna, quæ committuntur. Idem dic de cuſtodibus deputatis ad cuſtodiam alicuius caſtri, ſi eorum negligentia inimici intrauerunt caſtrum, quòd teneãtur. Sed quæro, dicit Alberi. cui incumbit onus probandi, vtrum cuſtodibus, quòd caſu fortuito intrauerint inimici, an agenti contra eos, quòd dolo, vel culpa eorum? cuſtodibus incumbit probatio, qui allegant caſum fortuitum, ſecundum Alberi. in d. l. iij. Et in exercitu ſunt neceſſarij homines & mulieres, aliqui ad pugnandum, & aliqui ad alia; & ideo ſi indulgentia concedit, omnibus prodeſt. Alberi. in l. poſtliminium, ff. de capti. & poſtli. reuer.

DE

DE MILITIA, ET RE MILITARI. Cap. XLVIII.

SVMMARIVM.

1 *Militia quid ſit, & ad quæ inſtituta fuerit.*

2 *Regi, & ad Ducem exercitus maximè ſpectat militaris prudentia, & num. 7.*

3 *Quæ, & quot habere debeant bellicoſi homines, ad hoc vt benè pugnent.*

4 *Exercitium in quolibet negocio audaciam præbet.*

5 *Qui ſint meliores bellatores, an vrbani & nobiles, vel agricolæ, & rurales, remiſsiuè.*

6 *Reges, ac magnanimi exercitus Duces multa in bello conſiderare debent.*

IN ſuperioribus capitulis multa de bello, & de ducibus belli diximus. Nunc breuiter aliqua in iſto §. dicemus de militia, & ad quæ fuit inſtituta. † Militia eſt quædam ſpecies 1 prudentiæ, per quam ſuperantur hoſtes, & prohibentes bonum ciuile, & commune: ex hoc autem apparet, ad quid ſit militia inſtituta. Sic quælibet ciuitas, & regnum indiget duplici virtute, & duplici prudentia, videlicet legum poſitiua, & militari. Itaque militaris quędam ſpecies prudentiæ eſt, per quam ſuperantur hoſtes. Nam ſicut leges principaliter reſpiciunt commune bonũ, ſic & militia principaliter inſtituta eſt ad defenſionem cõmunis boni, vt ciuitatis, aut regni. Ideo ad milites principaliter ſpectat benè, & fortiter ſe habere in opere bellico, & per actiones bellicas opprimere impedimenta hoſtium, & ſecundum iuſsionem regiam impedire omnes ſeditiones ciuium, per quas turbari poteſt tranquillitas ciuium, & commune bonum. † Hanc autem prudentiam 2 militarem maximè debet habere Rex; nam ſcire quomodo cõmittenda ſint bella, & qualiter cautè remoueri poſsint impedientia commune bonum, maximè ſpectat ad Regem, & ad Ducem exercitus. Itaque militia videtur eſſe quædam prudentia operis bellici ordinata ad commune bo-

ne bonum; videtur enim ſe habere miles in opere bellico, ſicut magiſtri, & docto.in ſcientijs. Quare ſicut nullus efficiendus eſt magiſter in alijs ſcientijs, niſi conſtet ipſum eſſe doctum in arte illa, ſic nullus aſſumendus eſt ad dignitatem militarem, niſi ſit multum expertus in arte bellica, & multum induſtrius in opere bellico. Nam debẽt duces pedeſtrium, vel equeſtrium eſſe magiſtri bellorũ, & or-
3 dinatores aliorum in bello. † Quæ, & quot habere debeãt homines bellicoſi, vt bene pugnent, quantum ad præſens ſpectat, enumerare poſſumus octo. Rex eliget homines, qui poſsit ſuſtinere magnitudinem ponderis armorum. Nam inermes à quacunque parte feriantur, ſuccumbunt. Secundo, bellicoſi homines debent ſuſtinere aſsiduos labores, & magnos. Tertio, miles debet tolerare parcitatem victus. Quarto, nòn debet curare miles de incommoditate iacendi, & ſtandi. Quinto, non debet miles quaſi appretiare corporalem vitam. Sexto, non horrere ſanguinis effuſionem. Septimo, debet miles habere aptitudinem, & induſtriam, quando eſt in conflictu, ad protegendum ſe, & feriendũ alios. Octauo, verecundari, & erubeſcere, eligere turpem fugam. Nam vt dicitur tertio Ethi. apud illos ſunt viri fortiſsimi, apud quos honorantur fortes. Inter cætera autem, quæ reddunt hominem bellicoſum, eſt diligere honorari ex pugna, & erubeſcere turpem fugam. Sed in opere bellico multum valet exercitatio armorum. Nam recitat Vegetius in libro de re militari, exercitationem armorum, & induſtriam bellandi fuiſſe ea, quæ terrarum orbem Romano populo ſubiecerunt. Nam quid potuiſſet potentia Romanorum aduerſus fortitudinem Hiſpanorum? quid potuiſſet contra prudentiam Græcorum? quid potuiſſet contra multitudinem Orientis, niſi plus illis fuiſſent exercitati in armis, & magis habuiſſent bellandi induſtriam? Vnde multoties cõtingit, quòd prudentes in rebus alijs, propter inexercitium armorum non
4 ſunt induſtrij in bellis. † Exercitium enim in quolibet negocio præbet audaciã, vt nõ metuat illud facere. Inde eſt, quòd tantũ valet armorũ exercitatio, quòd in bellorũ certamine paucitas exercitata plus valet (ſi ſit prompta) ad victo-

ad victoriam. Et multitudo rudis, & indocta ſemper eſt parata ad fugã. Itaq; illi bellatores eligẽdi ſunt ad pugnã, in quibus plura reperiũtur de ijs, quæ requirũtur ad pugnã. † Qui ſunt meliores bellatores an vrbani, & nobiles, vel agricolæ, & rurales, vide Veget. in lib. de re militari. Sed in 5
equeſtri pugna magis eligẽdi ſunt ipſi nobiles. Et in pugna equeſtri, & pedeſtri nimiũ valet ¦ ellãdi exercitatio, & ſagacitas ſociata erubeſcẽtię fugiendi. Sciendũ tamẽ, quòd vt nobiles ex omni parte efficiãtur ſtrenui bellatores, aſſueſcendi ſunt ad portandũ armorum pondera, & ad ſuſtinendum labores, & motum brachiorũ, & aliorum membrorũ corporis, vt requirit operatio bellica. Item bellantes aſſueſcendi ſunt ad gradũ, & paſſum bellicum, vt gradatim pergant, ita vt quilibet ſe in ſuo ordine teneat. Item exercitandi ſunt homines bellicoſi ad inuadendũ hoſtes, & ad percutiendũ armis, & ad emittendũ tela, ſiue iacula, & ad percutiendum lancea, & ad iaciendum ſagittas, & ad proijciendum lapides fundis, & tormentis bellicis. Item debent milites exercitari ad aſcendendos equos, & debent exercitari in alijs multis ſecundum conſuetudinem regionis.

Et quia negotia bellica inter cętera periculoſa eſſe vidẽtur, ideo in eis eſt magna diligentia adhibenda. Nam recitat Vegetius, dixiſſe Catonẽ, quòd in alijs rebus, ſi quid erratum eſt, poteſt poſtmodũ corrigi; delicta, vel negligẽtię bellorũ emendationem nõ recipiunt, ſed ſtatim pœna errorem cõſequitur; quia imperitè, & imprudẽter pugnantes, vel cõfeſtim pereunt, vel in fugã verſi adeo efficiuntur timidi, quòd contra ſuos victores vix, aut nunquam audent bella cõmittere. Ideo vltra ea, quæ diximus, vtile eſt in exercitu facere foſſas, & conſtruere caſtra, vt hodie famoſi, & experti Duces faciunt. † Et aduertant Reges, & magnani- 6
Duces exercituum, quia multa ſunt conſideranda in illo, ſi debeat publica pugna committi; melius enim eſt pugnam non committere, quàm abſque debita prouiſione fortunæ, & caſui ſe exponere. In vniuerſo igitur Rex, Dux exercitus in omnibus debet eſſe vigilans, ſobrius, prudens, & induſtrius, quia multa, vt dixi, ſunt conſideranda prius, quã n eligat publicam pugnã committere.

 Ideo,

7 Ideo, vt dixi, † Rex in rebus bellicis debet habere maximam peritiam, & debet ſcire qualiter ordinādæ ſint acies, & ideo debet habere armorum, & belli maximam experientiam, & debet ſcire quando debeat contra hoſtes, vel aduerſarios dimicare, & quot modis, & qualiter debeat hoſtes inuadere. Debet etiam ſcire, quibus cautelis debet vti, ne ſuus exercitus lædatur in via, & qualiter facilius poſſit hoſtes debellare. Debet autem ſcire Dux exercitus, quo tempore melius eſt obſidere ciuitates, & caſtra; & quot ſint genera machinarum, per quæ impugnari poſſint ciuitates obſeſſæ, & deuinci; & qualiter ædificanda ſint caſtra, aut ciuitates, ne per pugnam ab obſidentibus facilius deuincantur. Debet etiam Dux exercitus ſcire, qualiter conſtruenda ſit nauis, & qualiter conſtruendæ ſint triremes, & biremes; & qualiter committendum ſit nauale bellum. Ideo aduertat ſacra Regia maieſtas, quia in hoc calamitoſo tempore omnis in ferro eſt ſalus. Sed vt latiſsimè dixi in toto præſenti tractatu de bello iuſto, & iniuſto, bellũ debet eſſe iuſtum, & apud veros Dei cultores illa bella pacata ſunt, quæ non cupiditate, aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur.

DE IVSTITIA; ET DE EXCELLENTIA IVSTITIÆ. Cap. XLIX.

SVMMARIVM.

1 *Iuſtus Rex iuſtitiam diligere debet.*

2 *Iuſtitiæ definitio, & num. 3. 4. 6. 8. 11. 13.*

5 *Iuſtitia alijs virtutibus moralibus præponi debet.*

7 *Reſponſum quoddam Alex. Magno factum.*

9 *Iuſtitiam miniſtrans leges obſeruare debet, vitamq; ſuam emendare, & num. 10.*

12 *Rectè iudicans remunerationis præmium ſperare non debet.*

14 *Exempla quædam pulcherrima gentilitatis paganorum.*

15 *Iuſtitiæ adminiſtrator, antequam aliquem puniat, maturè inquirere debet de veritate.*

16 *Mortem potius quis ſubire debet, quàm timore alicuius ſupplicij aliquem iniuſtè puniri.*

17 Iuſtie

17 *Iuſtitia duplex eſt, ſecundum Philoſophum.*
18 *Ciuitas vel regnum ſine iuſtitia durare non poteſt.*

MVlta diximus de Rege, & regia dignitate,
†ſed quia Rex iuſtus debet diligere iuſtitiã, 1
cùm ſit ſeruator iuſtitiæ, ideo aliqua de ex-
cellentia iuſtitiæ dicemus, Deo optimo ma-
ximo luſtrante viam. † Iuſtitia igitur eſt con 2
ſtans & perpetua voluntas ius ſuũ vnicuique tribuens. ita
Iuſtinianus in principio Inſtitutionum, & Iuriſconſultus
in l. iuſtitia, ff. de iuſti. & iu. Sed vt inquit Ariſto. v. ethico-
rum, iuſtitia largo modo ſumpta comprehendit omnes
virtutes; & iſto modo accipitur ab ipſo Ariſto. in libro j.
polit. c. j. vbi ait: Sicut homo perfectus eſt omniũ anima-
lium optimus; ita ſeparatus à lege, & iuſtitia eſt peſsimus
omnium. Hoc etiam modo accepit Saluator, dum dixit
Matth. v. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra, pluſquàm Scri-
barum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlo-
rum. Et iuſtitia propriè dicta eſt nobilior omnium virtu-
tum moralium: ideo inquit Ariſto. v. ethico. † Præclariſ- 3
ſima omnium virtutum videtur eſſe iuſtitia, & neq; Heſ-
perus, nec Lucifer ita admirabilis. & addit: Iuſtitia virtus
eſt maximè perfecta, quoniam perfectæ virtutis vſus eſt,
& in ipſa ſimul omnis virtus. & Cicero in j. de offic. ait:
Iuſtitiæ ſplendor eſt maximus, ex quo boni viri nominan-
tur. & in iij. eiuſdem operis dicit: Iuſtitia eſt vna omnium
domina, reginaque virtutum. & in authen. vt omnes obe-
diant iudici princi. dicitur: Vnam quidem eſſe omnium
perfectiſsimam virtutem arbitrãdum eſt hominibus, quæ
iura omnibus diſtribuit: hæc eſt autem cognominata iu-
ſtitia. & Tull. in ij. Rhetor. dicit: † Iuſtitia eſt habitus ani- 4
mi ſuam vnicuique tribuens dignitatem. Cùm ergo cæte-
ræ virtutes morales, vt plurimum ſint ſolum habenti vti-
les, iuſtitia & ſibi, & alijs, immo omnibus in mundo exi-
ſtentibus eſt vtilis: quia vt dicitur, in l. iuſtitia, ff. de iuſti.
& iure: Iuris præcepta ſunt hæc, Honeſtè viuere, alterum
non lædere, ius ſuum vnicuique tribuere. Ecce vtilitas
ad omnes. Sequitur, quòd alias virtutes excedit, & nulla

eam. Itaque obtinet principalem gradum bonitatis iuxta
notata in l. vbi autem, ff. de verbo. obliga. & idem habetur
5 in l. vnica, C. de cadu. tollen. † Itaque manifeſtè apparet,
iuſtitiam eſſe aliis virtutibus moralibus præponendā; per
quam multorum ſalus, & incolumitas procuratur, vt eſt
text. in l. prouinciarum præſides, C. de ferijs. vnde Am-
broſius in libro de officijs de illa inquit: Iuſtitia vnicuiq;
quod ſuum eſt, tribuit, vtilitatem propriam negligit, vt
communem vtilitatē cuſtodiat. Ex quibus infertur, quòd
Reſpublica abſque iuſtitia conſeruari non poteſt; vnde Au-
guſtin. in lib. vj. de ciuitate Dei, c. xix. ſapientium ſenten-
tias recitans concludit, hoc veriſsimum eſſe, videlicet ſine
iuſtitia Rempublicam regi non poſſe. Et Macrobius in lib.
de ſomnio Scipionis ait: Sine iuſtitia non ſolum Reſpu-
blica, ſed nec exiguus hominum cœtus, nec quidem par-
ua domus conſtabit. & Saluſt. in Catil. dicit: Labore, ac
iuſtitia Reſpublica excreſcit. & Cypria. in lib. de xij. abu-
6 ſionibus ait: † Iuſtitia eſt pax populorum, tutamen patrię,
immunitas plebis, munimentum gentis, & gaudium ho-
minum, & merito: nam Reſpublica tempore pacis, & bel-
li optimè gubernatur, vt habetur in proœ. Inſtitutionum:
Per iuſtitiam nanq; mali terrentur, & boni conſeruantur,
vt in c. non fruſtra, xxiij. q. v. & in l. capitalium, §. famo-
ſos. & in l. aut facta, §. fina. ff. de pœnis. nam per iuſtitiam
cùm punitur vnus malus, alijs incutitur metus: & illo mo
do pax, & tranquillitas conſeruatur, vt in l. j. C. ad leg. Iul.
repet. & in l. diuus, ff. de cuſto. & exhi. re. Item ſummum in
rebus bonum eſt iuſtitiam colere, tex. in c. cùm deuotiſsi-
mus, xij. q. ij. & Auguſt. in lib. iiij. de ciu. Dei, c. iiij ait: Re-
7 mota iuſtitia quid ſunt regna, niſi magna latrocinia? † vn-
de Alexandro Magno quidam apprehenſus pirata reſpon-
dit, cùm idem Rex hominem interrogaſſet, quare ſic ma-
re haberet infeſtum; ille libera contumelia inquit: quare
& tu orbem terrarum? quia enim ego exiguo nauigio prę-
dor, latro vocor, & quia tu magna claſſe, diceris Imperator.
Ambro. quoque in Hexameron, oſtendens excellere alias
virtutes inquit; vbi eſt prudentia, ibi interdum eſt mali-
tia; vbi fortitudo, ibi iracundia; vbi eſt temperantia, ibi
im-

impatientia plerunque, & alia vitia; vbi autem iuſtitia, ibi cæterarum virtutum concordia. vnde Cicero in iij. de offi. ait: Qui veram gloriam adipiſci vult, iuſtitiæ fungatur officijs. Et Plato in libro de legi. dicit: Nullum ſupplicium lege factum ad malum tendit, ſed duorum alterum ſemper ferè ſolet efficere; nam aut melior, aut minus prauus, qui pœnas dedit, factus eſt & Seneca in libro de iiij. virtutibus inquit: Quid eſt iuſtitia, niſi diuina lex, & vinculum ſocietatis humanæ? Vlpia. quoque in l. j. ff. de iuſti. & iure ait: † Eſt autem ius à iuſtitia appellatum; & eſt ars boni, 8
& æqui, cuius merito quis nos ſacerdotes appellat. Iuſtitiam nanque colimus, boni, & æqui notitiam profitemur, æquum ab iniquo ſeparantes, licitum ab illicito diſcernentes, bonos non ſolum metu pœnarum, veram præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes; veram, niſi fallor, philoſophiam, non ſimulatam, affectantes. imperator etiam in authen. vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiant, §. eos autem, coll. ij. & in l j. C. de cuſto. reo. exhortatur omnes ad iuſtitiam, maximè miniſtros iuſtitiæ, vt innocentes adiuuent, malosque caſtigent. & in authen. de non eligen. ſecundo nub. mulieres, §. ſin autem, dicit, vt notant docto. quod æqualitas ſemper eſt ſeruanda, &c. † Sed qui iuſtitiã 9
vult miniſtrare, & aliquem punire, debet obſeruare leges, quas ab alijs vult obſeruari; ſcriptum nanque eſt in c. cùm illorum, de ſenten. excommun. Alijs legem imponere non debent, quam ipſi negligunt obſeruare. Et ea cauſa Auguſti. in lib. v. de ciui. Dei, c. xvj. laudat Romanos, qui viuebant ſub legibus, quas alijs gentibus obſeruandas tradebant. Ideo inquit Imperator in l. ex imperfecto, C. de teſta. Nihil tam proprium Imperij eſt, quàm legibus viuere. facit tex. in l. digna vox, C. de legi. Et ſic eſt concludendũ, quòd tranſgreſſor legis rectè alium iudicare non poteſt. & in c. ſacerdos, iij. q. vij. dicitur: Criminoſus criminis alterius iudex eſſe non poteſt; nam ſeipſum damnat, dum in alterius crimen ſententiam profert. & in c. iudicet. eadem cauſa, & quæſtione dicitur: Iudicet ille de alterius errore, qui non habet quod in ſe ipſo condemnet. facit ad idem text. in c. inique, xxxij. q. vj. O quot inueniantur iudices hodier-

hodiernis temporibus, qui magis merētur laqueo ſuſpendi, vel decapitari, quàm illi, quos ad ſupplicium iudicant,
10 & condemnant. † Debet ergo ille, qui iuſtitiam vult miniſtrare, vitam ſuam emendare. facit ad hoc tex. in c. nemo. lxxxj. diſtinct. debet & adminiſtrator iuſtitiæ facere iuſtitiam omnibus, non alicui in particulari; quia periclitatur Reſpublica, & non benè regitur, quando iuſtitia fit vni, & non alteri. Hic enim non eſt actus veræ iuſtitiæ per iura ſuperius allegata; quia in iudicijs ſeruanda eſt æqualitas, l. non ignoret, C. de fruct. & lit. expen. & in c. j. & ij. de mu
11 tuis petitio. Et philoſo. in v. ethic. dicit: † Iuſtitia eſt virtus, per quam ſinguli habent, quæ ſua ſunt, non acceptans perſonas hominum, ſed æqualiter omnes dijudicans, pauperem, ſicut diuitem, & ciuem intraneum, ſicut extraneum: ſicut etiam Sol æqualiter ſtat in medio planetarum, & lumen ſuum æqualiter diffundit inter eos, ſic etiam iudex, & adminiſtrator iuſtitiæ debet eſſe media perſona inter reum, & actorem; amicum, & inimicum; paruum, & magnum; pauperem, & diuitem; inter quos debet diuidere lumen veritatis iuſtitiæ; & non debent adminiſtratores, & executores iuſtitiæ facere, ſicut iaſpis, lapis quidam, qui non benè exercet virtutem ſuam, niſi inuoluatur auro, vel argento. Iſtis nanque temporibus, vt plurimum, licet cauſa pauperis ſit clara, non tamen expeditur, niſi manus iudicum auro, vel argento inungatur. & Gre-
12 go. inquit in c. qui rectè. ij. queſt. iij. † Qui rectè iudicat, & præmium remunerationis ſperat, fraudem in Deo perpetrat; quia iniuſtitiam, quam gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendidit; & deberent ſeruare illud Deuteron. c. ij. Ita paruum audietis, ſicut magnum, quia Dei iudicium eſt. Sed in multis hæc conditio non reperitur, nam ſunt, ſicut aues viuentes de rapina, & nocentibus ſæpè parcunt, & innocentes occidunt; accipiter enim parcit aui prædatori, ſed non parcit columbæ, vel turturi innocenti. Et lupus ſæpè parcit vulpi fraudulentiſsimo animali, nunquam tamen parcit oui; & in communi prouerbio dicitur: Lupus non capit lupum. Et ſic iſtis temporibus, vt plurimum, iuſtitiam obtinere non poſſunt, niſi diuites,

mites, & potentes, pauperibus reiectis, quibus curia clauſa eſt. † Sed eſt menti tenendum, quòd Azo dicit in ſua 13
Summa, in rubr. de ſumma Trin. Iuſtitia à ſumma Trinitate originem ducit, à qua omnis iuſtitia, & veritas in lucem ſplendeſcit. Et Apoſtolus ad Roma. in c.j ait: Reuelatur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem iniuſtitiam. & Deuteron. c.xxv. dicitur: Deus auerſatur omnem iniuſtitiam. & Pſal. xcvj. Iuſtus, vt palma, florebit. Salomon quoque Prouerb. x. & Sapientiæ c.j. ait: Iuſtitia perpetua eſt, & immortalis. & in c.iij. eiuſdem libri ait: Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. & Dauid in Pſal. x. ait: Deus enim iuſtus eſt, & iuſtitiam diligit. † Modo contra iniquos executores iuſti 14
tiæ volo adducere aliqua exempla gentilitatis, & paganorum. Refert enim Helinandus in geſtis Romanorũ, quòd cum Traianus Imperator equum aſcendiſſet ad bellum profecturus, vidua quædam apprehenſo pede eius iuſtitiam ſibi adminiſtrari petijt de filio ſuo innocente occiſo. Cui Imperator dixit: Cùm rediero tibi ſatisfaciam. At illa: Quid ſi non redieris? & ille, ſucceſſor meus tibi ſatisfaciet: illa verò ait: Quid tibi proderit, ſi alius mihi iuſtitiam miniſtrauerit? Ad quæ verba motus Imperator, deſcendit de equo, & inueniens filium ſuum occidiſſe filium viduæ, dedit eum viduæ loco filij ſui amiſsi, eamque multis donis contentam reddidit. Habemus etiam exemplum de Romanis, qui propter zelum, & affectionem, quam habebant iuſtitię, ædificauerunt pulcherrimum templum in honorem illius virtutis, & tanquam ſanctiſsimum, & conſecratum illud venerabantur, vt habetur in l.j. §. eumque, C. de veteri iure enucl. Refert etiam Valerius Maximus lib. vj. quendam iudicem corruptum pecunia iniuſtè iudicaſſe, quem Rex Cambiſes decoriari fecit, & occidi; & ſuper ſedem, in qua iudicabat, fecit corium illius poni; deinde filium ipſius iudicis loco patris ſubſtituit, & ſuper illam ſedem iudicare iuſsit, vt ſic exemplum miniſtrandi iuſtitiam caperet. Refert etiam Tit. Liu. in lib. ij. ab vrbe condita, quòd expulſo Tarquinio Rege à Romanis, quidam iuuenes, inter quos erant filij Bruti, tractabant de reducti-

one

one Regis; ſed cùm fuiſſent à quodam ſeruo detecti, Brutus Conſul proprios filios ad palum ligatos occidi fecit in conſpectu ſuo, nullum doloris ſignum oſtendens. Auguſtin. etiam recitat in lib. v. de ciui. Dei de Manlio Torquato, qui filium ſuum occidi fecit, quia cum ipſe imperaſſet, ne aliquis bellum cum hoſtibus iniret, ille cùm ab vno hoſtium prouocatus eſſet, & ſperaret de eo victoriam reportare, decertauit. vnde quamuis de hoſtibus triumphauerit, fecit tamen eum pater interimi, quia inobediens fuit.

15 † Item adminiſtrator iuſtitiæ magna maturitate inquirat de veritate iuſtitiæ, antequam aliquem puniat, & non leuitate, aut furore ductus ſententiam præcipitet, vt habetur in c. ſummoperè, xj. q. iij. & in c. omnipotens Deus, ij. q. j. Et ideo non debet eſſe nimis facilis ad credendum; quia qui cito credit, leuis eſt corde, vt dicitur Eccleſiaſt. c. xix. Notabimus etiam, quòd mali homines ſemper perſequentur iuſtitiam, vt patet ex verbis propoſitis. vnde in c. forus, de verbo. ſignif. dicitur: Iuſtitia cum ſcelerato nó poteſt habere commercium. vltimò notabimus, quòd iuſtitiæ ſunt multa contraria, ſed præcipuè quatuor, videlicet, amor, odium, timor, cupiditas: de quibus inquit Gregorius xj. q. iij. cap. iiij. quatuor modis humanum iudicium peruertitur, timore, dum metu poteſtatis alicuius veritatem loqui pertimeſcimus; cupiditate, dum præmio animum alicuius corrumpimus; odio, dum contra quemlibet aduerſariũ molimur; amore, dum amico, vel propinquo præſtare contendimus. De timore inquit Auguſt. in c. quicunque, ead. q. & cau. Quicunque metu cuiuslibet poteſtatis veritatem occultat, iram Dei ſuper ſe prouocat, quia magis hominem, quàm Deum, timet. & ideo dicitur Eccleſiaſt. c. v. Noli quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem poten-
16 tis. † Debet igitur quis potius mortem ſubire, quàm timore alicuius ſupplicij iniquè aliquem damnare. vt in c. nemo, ij. q. iij. ideo inquit Caſsiod. lib. x. epiſtolarum, epiſtola xix. Illa ſunt vera iudicia, vbi neminem comprimit vlla timiditas. De cupiditate verò quomodo contrarietur iuſtitiæ, & recto iudicio, referam quid Iſidorus in j. Soliloquio-

quio-

quiorum, c. j. dicat; ait enim: Pereunt leges auaritia iudicante. Nam præmia, & dona legibus vires tollunt; pecuniaq́; venale iudicium facit. & Auguſt. ait: Vſq; adeo cupiditatis inoleuit malum, vt iam ex conſuetudine vendantur leges, corrumpantur iura; & ſententia ipſa venalis ſit. Odium autē, & inimicitia, quòd recto impediat iudicio, omnia iura docent; & ideo permittitur, vt iudices poſsint recuſari. & inquit Caſsiod. lib. epiſtolarum, epiſtola j. Periculoſum eſt pati iudicem iratū, & illum de fortunis tuis decernere, quem te conſtat grauiter irritaſſe. De amore autem inquit Tull. in lib. iij. de officijs: Nec contra Rempublicam, nec contra iuſiurandum, aut fidem amici ſui cauſa vir bonus faciat; nam ſi omnia facienda ſunt, quæ amici volunt, non amicitia eſt, ſed coniurationes putandæ ſunt, & in c. quicunque, ij. q. iij. Quicunque conſanguinitate, aut amicitia, vel hoſtili odio, aut amicitia in iudicando ducitur, peruertit iudicium Chriſti, qui eſt iuſtitia; & fructum illius vertit in damnationum amaritudinē. Ideo Valerius Maximus laudat Zaleucū, qui in vrbe Locrēſium cum ſaluberrimas leges dediſſet populo, ſecundum quas adulter vtroque oculo erat priuandus, deprehenſo eius filio in adulterio, volebat, vt oculi eruerentur, ſed rogante populo, vt pœnā adoleſcentis remitteret, aliquandiu repugnauit; ad vltimum populi precibus euictus ſuo prius, deinde filij oculo eruto, vſum videndi vtrique reliquit. Et ſic nec propter filij affectionem, aut ſui ipſius ſenſualitatem à iuſtitiæ rectitudine declinare voluit; ſine qua omnia regna ad nihilum veniunt. Et gens ſine iuſtitia eſt ſine regimine nauis in vndis. † Sed philoſophus v. Ethicorum diſtinguit duplicem iuſtitiam, legalem, & æqualem; 17
legalis enim iuſtitia eſt quid generale, & quodammodo omnis virtus. Nam ex hoc eſt quis legalis, quia adimpleat præcepta legis. Sed (vt dicitur primo Magnorum moralium) lex præcipit actus omnium virtutum. Præcipit enim lex operari fortia, & temperata, & vniuerſaliter omnia, quæ dicuntur ſecundum virtutes. vnde ibidem dicitur, quòd iuſtitia legalis perfecta virtus ſit. etiam v. Ethicorum ſcribitur, quòd lex præcipit non derelinquere aciem,

neque

neque fugere, neque abijcere arma; quod ſpectat ad fortitudinem: & præcipit nõ mœchari, quod pertinet ad temperantiam: & non percutere, neque contendere, quæ ſunt opera manſuetudinis. Lex igitur vniuerſaliter iubet omnem virtutem implere, & malitiam fugere. Quare iuſtitia legalis, id eſt, impletio legalis, eſt quodammodo omnis virtus. Iuſtitia autem æqualis eſt quædam virtus ſpecialis, per quam redditur cuilibet quod eſt æquum, id eſt, quod ſibi debetur. Differentia autem harum iuſtitiarum ſic poteſt accipi. Nam (vt ſcribitur v. ethicorum) iuſtitia eſt in ordine ad alterum; prout igitur ciues habent ordinem ad ſe inuicem, & ad Rempublicam; ſic & ad Legislatores, ſeu ad ipſum Regem habet eſſe in eis iuſtitia legalis, & æqualis. Nam in ipſis ciuibus ex eo, quòd huiuſmodi ordinem habent, vel quæritur bonum commune, vel bonum ſpeciale, & proprium. Si quæritur commune bonũ, ſic eſt in eis iuſtitia legalis. Si autem quæritur in ipſis aliquod bonum priuatum, erit in eis iuſtitia æqualis. Bonum enim commune reſultat ex omni bono ciuium; res enim publica, & tota ciuitas melior eſt qualitercunq; ciues boni ſint. Siue enim ciues ſint boni in ſe, ſiue in ordine ad alios, ſemper ciuitas melior eſt, quæ ex melioribus ciuibus conſtat; & quanto pluribus modis ſunt boni ciues, tanto magis eſt bona ciuitas. Leges igitur intendunt commune bonum, præcipiunt omnem modum bonitatis. Eſſe igitur iuſtum ſecundum legem, & implere legalem iuſtitiam eſt ſequi omne bonum, & fugere omne vitium, & habere quodammodo omnem virtutem: propter quod legalis iuſtitia dicta eſt quodammodo omnis virtus; quia exercet opera omnium virtutum. Inde eſt ergo, quòd hęc iuſtitia dicitur vnicuique ſuum tribuere; quia ius in quadam æqualitate conſiſtit; hæc autem vnicuique tribuit quod iuſtum, vel æquum eſt. Sic etiam dicitur vnicuique tribuere, quod ſuum eſt; quia æquum eſt, quemlibet poſſidere ſua, Si igitur hæc iuſtitia ſpecialis ęqualis dicitur, & æqualitati intendit; cùm bona exteriora dupliciter ciues inæqualiter participare poſsint; dupliciter erit huiuſmodi particularis iuſtitia. Itaque oſtenſum eſt quomodo differat

ferat iuſtitia à virtutibus alijs; quia virtutes aliæ magis
perficiunt hominem in ſe; iuſtitia verò ſiue ſit legalis, ſiue
diſtributiua, ſiue commutatiua, perficit hominem in or-
dine ad alium. Dicebatur in præcedentibus, duas eſſe iu-
ſtitias, vnam generalem, & aliam ſpecialem, ſed ad hoc,
vt regna ſubſiſtant, & pacificè maneant, vtraque iuſtitia
eſt neceſſaria, quia abſque iuſtitia generali regna durare
non poſſunt. Nam vt ſuperius diximus, legalis iuſtitia eſt
quodammodo omnis virtus: habere enim huiuſmodi eſt
implere legem. Si ergo lex iubet omne bonum, & prohi-
bet omne malum, implere legem eſt eſſe perfectè virtuo-
ſum. Ideo primo Magnorum moralium capitulo de iuſti-
tia dicitur, quòd legalis iuſtitia eſt perfecta virtus. ergo
per locum ab oppoſito; legalis iniuſtitia eſt integra, & per-
fecta malitia. In nullo ergo obſeruare leges, & ciues non
participare in aliquo legalem iuſtitiam, eſt eos eſſe inte-
grè, & perfectè malos. Sed, vt dicitur iiij. Ethicorum, c.
de manſuetudine, malum ſeipſum deſtruit, & ſi integrum
ſit, importabile fit. Importabile igitur eſſet illud regnum,
& durare non poſſet illa ciuitas, cuius ciues integrè eſſent
mali, & in nullo vellent implere legem, nec vellent in ali-
quo participare legalem iuſtitiam. Ex parte igitur ipſius
legalis iuſtitiæ, quæ eſt perfecta virtus, cuius oppoſitum
eſt perfecta malitia, probari poteſt, quòd abſque legali iu-
ſtitia non valent regna ſubſiſtere. † Quocunq; tamen mo-
do ſumatur iuſtitia, ſine ea ciuitas, vel regnum durare non 18
poteſt. Benè ergo dictum eſt, quod dicitur .i. Magnorum
moralium, c. de iuſtitia; quòd iuſtum eſt quoddam pro-
portionabile, & continet vrbanitates. Nam ſicut ani-
ma continet corpus, quia recedente ea corpus diſſolui-
tur, & marceſcit; ſic iuſtitia continet vrbanitates, id eſt,
ciuitates, & regna; quia ſine ea diſſoluitur ciuitas, & non
poſſunt regna ſubſiſtere. Valdè igitur iniuriatur regno, &
Regi, qui iuſtitiam non obſeruat. Si igitur iuſtitia eſt tan-
tum bonum Regis, & regni, ſummopere Rex ſtudere de-
bet, vt in ſuo regno ſeruetur iuſtitia, non ſolum ijs, qui in
regno nati ſunt, ſed etiam peregrinis, & aduenis: cuicun-
que enim negatur iuſtitia, manifeſte Regi, & regno infer-

Ec [illegible] tur

tur iniuria. Itaque maximè decet Reges & Principes eſſe iuſtos, & in ſuo regno iuſtitiam obſeruare, vt multoties diximus.

Philoſophus circa finem 1. ethicorum, inuictiſsime, catholice Rex, præter iuſtitiam, & prudentiam enumerat decem alias virtutes morales, videlicet, fortitudinem, temperantiam, honoris amatiuam, magnanimitatem, largitatem, magnificentiam, manſuetudinem, veritatem, affabilitatem, & eutrapeliam, quam benè ſocietatem, vel bonam conuerſationem appellare poſſumus. Itaque duodecim ſunt virtutes, quarum vna eſt in intellectu, vt prudentia; vna in voluntate, vt iuſtitia, quatuor in iraſcibili, vt fortitudo, manſuetudo, magnificentia, & magnanimitas; & ſex in concupiſcibili, vt temperantia, liberalitas, honoris amatiua, veritas, affabilitas, eutrapelia. Sed non omnes illæ duodecim ſunt equè principales, quia quædam ſunt cardinales, & principales; quædam verò annexæ. Cardinales autem ſunt quatuor, videlicet, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia. Annexa autem ſunt aliæ octo, de quibus ſuprà fecimus mentionem.

DE SERMONE EPISCOPALI, IN *quo tractatur de iuſtificatione hominis, de prædeſtinatione, de eleemoſyna, de ieiunio, de oratione, de articulis fidei, de ſacramentis, de iudicio vniuerſali, & de purgatorio. Cap. L.*

SVMMARIVM.

1 *Hominum malignitas hodierno tempore multum aucta.*
2 *Ad imaginem Dei creatus eſt homo. & num. 34.*
3 *Dei filius cur in mundum miſſus à patre.*
4 *Fides ſine operibus mortua eſt.*
5 *Fides inprimis Chriſtiano neceſſaria eſt.*
6 *Chriſtus in oratione Dominica quid nos doceat.*
7 *Eleemoſynam faciens non palam, ſed ſecretè eam facere debet.*
8 *Conuerti faciens peccatorem ab errore viæ ſuæ animam ſuam à morte ſaluat.*
9 *Secundum laborem vnuſquiſque mercedem ſuam accipiet.*

10 *Peccati ſtipendium mors eſt.*

11 *Semper orandum eſt.*

12 *Omnis lex in vno ſermone impletur.*

13 *Opera carnis manifeſta ſunt. Item quæ, & quot ſint. & numero 18.*

14 *Fructus ſpiritus qui, & quot ſint.*

15 *Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas verò ad omnia.*

16 *Oratio quos fructus pariat, & quæ in oratione requirantur. et num. 17.*

19 *Præcepta veteris teſtamenti quot erant.*

20 *Duplex eſt hominis iuſtificatio.*

21 *Deus hominem de paradiſo eijciens naturæ legem illi dedit.*

22 *Originale peccatum quid ſit.*

23 *Per baptiſmum tollitur originale peccatum.*

24 *Tria ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.*

25 *Naturæ lex quid ſit.*

26 *Homo qua de cauſa retrahitur à malo, bonoq́; adhæret.*

27 *Quadruplex lex inuenitur.*

28 *Maximum, & primum mandatum quod ſit.*

29 *Tota Chriſti lex à charitate dependet.*

30 *Mandatorum omnium duæ ſunt radices.*

31 *Gratia licet à ſolo Deo data ſit, attamen homini datum eſt, vt ſibi concedatur. & num. 32.*

33 *Error Pelagij poſuit hominem ex ſola libertate arbitrij poſſe mereri.*

5 *Prædeſtinatio quid ſit, & in quo differt prouidentia à prædeſtinatione.*

36 *Vtrum prædeſtinatio habeat infallibilem certitudinem.*

37 *Quare Deus quoſdam prædeſtinat, alios verò reprobet.*

38 *An prædeſtinatio ſanctorum precibus iuuari poſſit, ad hoc vt non prædeſtinatus prædeſtinetur.*

39 *Duæ in Deo intelliguntur prædeſtinationes, ſeu ordinationes.*

40 *Deus multoties propter duritiam, & hominum peccata deſerit eos in manu, ſeu conſilio ſui liberi arbitrij.*

41 *Prædeſtinatio neminem cogit ad malum, ſiue ad bonum.*

42 *Alius prædeſtinationis modus ſecundum Dei prouidentiam.*

43 *Euangelica præcepta quomodo intelliguntur.*

44 *Ad maiora non vocat Deus, quos & minora videt non præſtare.*
45 *Iuſtificatio eſt, cùm homo ex impio pius fit. item quæ, & quot requirantur ad hominis iuſtificationem.*
46 *Imperfectè diſpoſitus quomodo intelligatur.*
47 *Hominis iuſtificatio duplex eſt.*
48 *Secunda hominis iuſtificatio quæ ſit.*
49 *Declaratio iuſtificationis in ſacroſancta œcumenica ſynodo Tridentina.*
50 *Per obſeruationem mandatorum Dei & eccleſiæ, bona fide cooperante, homines de die in diem renouantur, atque magis iuſtificantur.*
51 *Pro mortali peccato amittitur iuſtificationis gratia, fides verò non item.*
52 *Eleemoſyna vnde dicta: item & quos effectus pariat.*
53 *Habens ſuperfluum naturæ, & perſonæ, ſuperfluitatis ratione alijs ſubuenire tenetur.*
54 *An de illicitè acquiſitis eleemoſyna fieri poſſit: & quæ dicantur illicitè acquiſita.*
55 *In poteſtate alterius conſtitutus eleemoſynam facere nō poteſt, quia de alieno faciendæ non ſunt.*
56 *Per ieiunium caſtitas conſeruatur, & mens liberius ad ſublimia contemplanda eleuatur.*
57 *Ieiunium duplex eſt.*
58 *Quæ perſonæ ab obſeruatione ieiunij excuſentur.*
59 *Oratio vnde dicta, & quantas afferat vtilitates.*
60 *Pro inimicis orandum eſt.*
61 *Breuis, & cum feruore oratio eſſe debet.*
62 *De valore orationis dictæ ab audientibus Miſſam.*
63 *Quæ, & quot requirantur ad hoc, vt oratio perfecta ſit. Et Dominica oratio cæteris præfertur.*
64 *Inter omnia neceſſaria ad ſalutem Chriſtianam præcipua eſt oratio.*
65 *Orationis Dominicæ expoſitio.*
66 *Orans mentem in Deum eleuare debet.*
67 *Hæretici propriè dicuntur lupi rapaces.*

ET quia † hominum malignitas in his tem- 1
poribus multum creuit, vnde maximà diſ-
ceſsio in eccleſia Dei orta eſt, ideo ſanctiſsi-
mi Epiſcopi in ſuis eccleſijs hunc ſermonem
prædicent iudicio meo, iuxta illud Matth.
vltimo: Euntes ergo docete omnes gentes, docentes eos
ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Matth. v. Vos
eſtis lux mundi, &c. & ſicut lux eſt manifeſtatio omnium
occultorum, ſic prælati per intelligentiam ſacræ ſcripturæ
debent ex officio notificare alijs omnia opera virtutum.

PRIMA PARS SERMONIS EPISCOPALIS.

De Iuſtificatione hominis, de Prædeſtinatione, de Eleemoſyna, de Ieiunio, & de Oratione.

DEus † creauit hominem ad imaginem ſuam, Gene- 2
ſis j. eumq́ue gratia ornauit. Itaque creauit homi-
nem rectum, & reliquit in manu conſilij ſui, vt nō
minorem haberet vim ad eligendum bonum, quàm ma-
lum. Quòd ſi hac libertate vſus fuiſſet rectè, & mandatis
obediſſet, bona, quæ acceperat, atque iuſtitiam, ſibi & po-
ſteritati ſuæ conſeruaſſet, omne denique peccatum, atque
vitium vitaſſet. Verùm poſtquam primus parens contra
ea, quæ mandauerat Deus, fecit, incidit in pœnam à Deo
propoſitam, & iuſtitiæ donum pulcherrimum amiſit: Ita-
que caro corrupta ſtetit, & deinde proceſsit animi, & cor-
poris infirmitas. † Deus igitur, qui diues eſt in miſericor- 3
dia, nolens perire, quod condiderat, filium ſuum miſit in
mundum, vt per ſanguinem eius natura humana haberet
redemptionem, Apoſt. ad Epheſ. j. poſuit enim Deus ſuper
eum iniquitates noſtras, vt in corpore ſuo peccata ferret
in cruce, Eſa. liij. & Petrus in epiſt. j. c. ij. Peccata noſtra ip-
ſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui
iuſtitiæ viuamus, cuius liuore ſanati eſtis; eratis enim ſic-
ut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem ve-

ſtrum, Epiſcopum animarum veſtrarum. Ideo dixit Apoſtolus j. ad Cor. vj. Abluti eſtis, ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis. Abluti eſtis virtute ſanguinis Ieſu Chriſti in baptiſmo, ſecundum illud Apocal. j. Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Sanctificati eſtis virtute ſanguinis Chriſti, per gratiam conſecrati. Iuſtificati eſtis ad ſtatum iuſtitiæ, ita ſanctus Thom. in d. c. vj. Sed aliqui inſenſati credebant fidem & baptiſmum ſufficere ad ſalutem ſine operibus bonis, etiam cum operibus malis. Quod falſum eſt, falsū.
4 quia † fides ſine operibus mortua eſt; vt in epiſt. Iaco. c. ij. Ideo Apoſt. ad Roma. vj. dixit poſt multa: Quid ergo peccabimus, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? abſit. Liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ, q. d. non valet obiectio, quia tempore nouæ legis manent præcepta moralia, eo quòd ſunt de dictamine rationis rectæ: propter quod non ſumus abſoluti ab eorum obligatione, liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ i. obligati ad iuſtitiæ operationem. Et aduerte, quia antiquis temporibus fuerunt inſani, dicentes, quòd cognitio fidei ſine operibus ſufficiebat ad ſalutem. Contra quem errorē ſcripſit beatus Iacobus (vt dixi ſuprà) in epiſt. ſua c. ij. & ideo contra ſequentes dicit beatus Ioan. in dicta epiſto. j. c. iij. Filioli, nemo vos ſeducat, qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt. i. non ille, qui credit ſine operibus, ſed qui facit iuſtitiam. i.
5 opera iuſtitiæ. † Sed primum, quod eſt neceſſarium Chriſtiano, eſt fides, ſine qua nullus dicitur fidelis Chriſtianus: & inde eſt, quòd quando homo baptizatur, primo confitetur fidem, & dicitur Matth. vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. & dicitur ad Heb. xj. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo. Itaque per fidem inchoatur in nobis vita æterna; quia fides docet nos omnia neceſſaria ad bene viuendum; & accedentem ad Deum oportet credere, ad Hebr. xj. Ideo fuit neceſſarium, vnitatem fidei in vnum colligi, vt facilius poſsit ab omnibus proponi, ne aliquis per ignorantiam fidei à veritate deficeret. Sed de fide dicemus in ſecunda parte ſermonis.

6 † Et Chriſtus in oratione Dominica docet nos orare pro peccatis dicendo. Et dimitte nobis debita noſtra; ita-

que

que homo iuſtificatur ex fide nuda, ſed ex fide charitate formata, vt dixi. Quia qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius nõ cuſtodit, mendax eſt, & veritas in eo non eſt, Ioan. in epiſt. j. c. ij. &, ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, Matth. xix. & omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; & afferẽtem fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat, Ioan. xv. & ibi etiam legitur: Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego patris mei præcepta ſeruaui. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis, animas veſtras caſtigantes in obedientia charitatis, id eſt, ex charitate mandata Dei ſeruando, in quibus prohibetur adulterium, &c. Legitur etiam Matth. vltimo: Euntes docete omnes gentes, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. &, omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Eſtote autem factores verbi, non auditores tantum, fallentes voſmetipſos, Iaco. j. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum, Matth. iij. & iiij. Pœnitemini, & credite Euangelio, Mar. j. Mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris, Apocal. ij. Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc; & ſanctus ſanctificetur adhuc, Apocal. cap. fina. Creſcite verò in gratia, & in cognitione Saluatoris Domini noſtri IeſuChriſti, id eſt, merendo eius augmentum per bona opera, Petrus in ij. epiſt. cap. vlt. Si diligitis me, mandata mea ſeruate: qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt, qui diligit me, Ioan xiiij. & ſcriptum eſt: Nemo venit ad patrem, niſi per me. i. in me credendo, & opera imitando. Et legitur in ſancto Ioanne, c. viij. Amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulſate, & aperietur vobis; intrate per anguſtam portam. i. per conatum liberi arbitrij, Matth. v. Legitur etiam in epiſt. j. Petri, cap. iiij. Omnium autem finis appropinquabit: eſtote itaque prudentes, & vigilate in orationibus: ante omnia autem mutuam in vobiſmetipſis continuam charitatem habentes, quia chari-

tas operit multitudinem peccatorum. Qui non accipit
crucem ſuam, & ſequitur me,non eſt me dignus,id eſt,vo
luntariè mortem tolerando,Matth.x. & neſcitis,quòd hi,
qui in ſtadio currunt,omnes quidem currunt,ſed vnus ac
cidit brauium? ſic currite, vt comprehendatis brauium,
ſeu præmium æternæ felicitatis, ad Cor. ix. Videte ne iu-
ſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini
ab eis,alioquin mercedem nó habebitis apud patrem, qui
in cœlis eſt, Matth.vj.

Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis cali-
cem aquæ frigidæ tantum, amen dico vobis, non perdet
F mercedem ſuam,Matth.x. † Et te autem faciente eleemo-
ſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, Matth.
vj. & à diebus Ioannis Baptiſtæ vſque nunc regnum cœ-
lorum vim patitur, & violenti rapiunt illud, Matth.xj. &
Chriſtus dixit: Verè dico vobis, quia hæc vidua pauper-
cula plus omnibus miſit, Lucæ xxj. Et Apoſtolus, qui cer-
tus erat, quod Deo erat acceptus, petit, & orat pro ſe, vt in
cap.xiij. ad Hebr. & etiam ipſe pro alijs. Nemo igitur ad-
eo magnus,aut ſanctus ſit in oculis ſuis,vt non indigeat o-
rationibus Sanctorum. Interrogatus etiam Chriſtus à
Phariſæis, quando venit regnum Dei,dixit eis: Regnum
Dei intra vos eſt, Luc.xvij. hoc eſt, in veſtra poteſtate eſt
conſtitutum,vt illud promereri poſsitis; quia ſi feceritis,
quod in vobis eſt, Deus gratiam tribuet promerendi. Et
ſcriptum eſt, mandatum nouum do vobis, vt diligatis in-
uicem, ſicut dilexi vos, Ioan. xij. & finis præcepti eſt cha-
ritas, j. ad Tim.c.j. &, gloria autem, & honor, & pax omni
operanti bonum, ad Roma. ij. Si cor noſtrum non repre-
henderit nos, fiduciam habemus ad Deum, vt quidquid
petierimus, accipiemus ab eo, quia mandata Dei cuſtodi-
mus, dicit beatus Ioan. in j. epiſto. c.iij. Surge qui dormis,
reſurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus, ad Epheſ.c.
v. Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed o-
pere, & veritate, Ioan. in j. epiſto.cap.iij. & Apoſtolus di-
xit ad Roma.xiij. Plenitudo legis eſt dilectio. Et ad Cor.
epiſt.j.cap.j.dixit: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chri-
ſti. Eſtote autem factores verbi, non auditores tantum, Ia-
co.j.

co.j. † Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ 8
ſuæ,ſaluabit animam eius à morte,& operit multitudinem
peccatorum, Iaco.in c.fin. Si confiteamur peccata noſtra,
fidelis eſt,& iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, Ioan.
in j.epiſt.c.ij. Miſericordiam volo,non ſacrificium, Matt.
ix. Nemo poteſt venire ad me,niſi pater,qui miſit me,traxerit eum, Ioan. vj. id eſt, per fidem charitate formatam. Mutuum date, nihil inde ſperantes, & erit merces veſtra multa,& eritis filij altiſsimi. Tu autem cùm oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito; & pater tuus,qui videt te in abſcondito, reddet tibi, Matth. vj. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos; iugum enim meũ ſuaue eſt, & onus meum leue, Matth. xj. Qui ſuſcipit vnum paruulum talem in nomine meo, me ſuſcipit, Matth.x. & Luc.ix.quia qui ſuſcipit proximum propter Chriſtum,dicitur Chriſtum recipere. Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. Non enim veni vocare iuſtos,id eſt, ad pœnitentiam, ſed peccatores: licet aliquos iuſtos vocauerit ad augmentum gratiæ, vt Petrum, Andream,& conſimiles, Matth.ix. & etiã Abraham propter obedientiam meruit augmentum,licet ipſe eſſet vir iuſtus,vt conſtat ex ſacra ſcriptura, Gene.xx.
† Vnuſquiſque autem propriam accipiet mercedem ſe- 9
cundum ſuum laborem, ad Corinth.j. cap.iij. Tu reddis Domine vnicuique ſecundum opera ſua, Pſal.vj.& Matt. xvj.legitur: Filius enim hominis venturus eſt in gloriam patris ſui cum angelis ſuis, & tunc reddet vnicuiq; ſecundum opera eorum. Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? id eſt,per Ieſum Chriſtum me-
diatorem noſtrum. † Stipendiũ enim peccati,mors; gra- 10
tia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro, id eſt,per Chriſtum mediatorem noſtrum, ad Roman.vij. Venite ad me omnes,qui laboratis, & onerati eſtis,& ego reficiam vos, Matth.xj. Et legitur in Hieremia,cap.xxxii. Oculi Domini aperti ſunt ſuper omnes vias filiorum Adam, vt reddat vnicuique ſecundum vias ſuas. Dum tem-

pus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè au-
11 tem ad domeſticos fidei, ad Galat.vj. † Oportet ſemper o-
rare, & non deficere, Luc.xviij. Qui manducat meam car-
nem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam; &
ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die, Ioan. vj. Manda-
tum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi
12 vos, Ioan.xij. † Omnis enim lex in vno ſermone impletur;
diliges proximum tuum, ſicut teipſum, ad Galat. viij. Si
quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus
diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud
eum faciemus, Ioan.xiiij. In Chriſto Ieſu neque circunci-
ſio aliquid operatur, neque præputium, ſed fides, quæ per
13 charitatem operatur. i. implendo diuina præcepta, ad Ga-
lat.v. † Omnis enim lex in vno ſermone impletur; dili-
ges proximum tuum ſicut teipſum, ad Galat.viij. Spiritu
ambulate, & deſideria carnis non perficietis, ad Galat. v.
Conuincuntur hæretici dicentes, quòd credentes non da-
mnabuntur, etiam ſi moriantur in peccato mortali. Sed im-
probatur hoc per Apoſtolum ad Gal.v. Manifeſta ſunt o-
pera carnis, quæ ſunt immunditia, fornicatio, impudici-
tia, luxuria, inimicitiæ, &c. quoniam qui talia agunt, reg-
num Dei non poſsidebunt. Et illud, quod dixit Apoſtolus
j. ad Timoth.c.j. Lex iuſto non eſt poſita, intellige, quan-
tum ad vim coactiuam; quia iuſtus non cohibetur timo-
re pœnæ à malis. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſci-
te à me, quia mitis ſum, & humilis corde; & inuenietis re-
quiem animabus veſtris, Matth. xj. Legitur etiam in cap.
iiij. epiſtolæ diui Iacobi: Appropinquate Deo, & appro-
pinquabit vobis, dona gratiæ ſuæ conferendo, & etiam
augmentando, quia ſine gratia ſenſus, & cogitatio homi-
14 nis prona ſunt in malum ab adoleſcentia ſua, Geneſ.viij.
† Fructus autem ſpiritus eſt charitas, pax, patientia, benig-
nitas, fides, modeſtia, continentia, &c. ad Galat.v. Vendite
quæ poſsidetis, & date eleemoſynam, Lucæ xij. Stipendiã
enim peccati mors, gratia autem vita æterna in Chriſto Ie-
ſu Domino noſtro, ad Roman. vj. Imitatores mei eſtote,
ſicut & ego Chriſti. Laudo autem vos fratres, quòd per o-
mnia mei memores eſtis; & ſicut tradidi vobis, præcepta
mea

mea tenetis, j.ad Cor.xj. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo per opera charitatis, ij.ad Corinth.v. Adiuuantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam recipiatis; ait enim, tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nūc dies ſalutis, nemini dantes vllam offenſionem, vt non vituperetur miniſterium noſtrum; quia mala ſubditorum redeunt in vituperium prælatorū. Qui parcè ſeminat .i. parum dat, parcè & metet. i. parum in præmio recipiet. Et qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet: Hilarem enim datorem diligit Deus, ij.ad Cor.vj. Placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in neceſsitatibus, in perſecutionibus, in anguſtijs pro Chriſto. Cùm enim infirmor, tunc fortior ſum per auxilium diuinum mihi collatum, ad Cor.xij. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti, ad Galat.vj. Et Apoſtolus dicit ad Coloſſ.j. Vt ambuletis dignè Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei; & ad Timo.c.ij. dicit: Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate cōſtituti ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & charitate. Hoc enim bonum eſt, & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire. Et in c.iij. dicit prælatis: Et ſic miniſtrent nullum crimen habentes; qui enim benè miniſtrauerint, gradum bonum ſibi acquirent. Et in cap. iiij. ad Timoth. legitur: Exerce autem teipſum ad pietatem; nam † exercitatio corporalis ad modicum vtilis eſt, pietas autem ad 15
omnia vtilis eſt, promiſsionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ. Et in cap.vj. ad Hebr. dicit Apoſtolus. Non enim iniuſtus Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius. Et ſanctus Lucas in Actib. Apoſt.xiij. dicit: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et in cap. x. legitur: Orationes tuæ, & eleemoſynæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. & in cap. xxvj. legitur etiam: In omnem

rego-

regionem Iudeæ, & gentibus annunciabant Apoſtoli, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes, vt ſecundum qualitatem delictorum ſit quantitas bonorum operum. Dixi ſuperius, exerce teipſum ad pietatem, id eſt, ad cultum omnipotentis Dei, & opera miſericordiæ. Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant, Ioan. xij. Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli iſti, non intrabitis in regnum cœlorum, xviij. Matth. Sinite paruulos venire ad me, talium eſt enim regnum cœlorum, Matth. xix. Dixi ſuperius allegando Timotheum in cap. ij. Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, &c. debetis ſcire quod poſtquàm Apoſtolus docuit Timotheum, quomodo reducat populum ad formam veræ fidei, docet eum, vt doceat populum de pertinentibus ad cultum fidei, id eſt, orationibus, & obſequijs; vt conſtat ex textu, in quo apertè oſtendit Apoſtolus, quòd inter omnia neceſſaria ad ſalutē Chri-
26 ſtianam præcipua eſt oratio. † Tria bona facit oratio; eſt efficax, & vtile remedium contra mala; liberat enim à peccatis commiſsis; liberat etiam à timore peccatorum ſuperuenientium, à tribulationibus, & triſtitijs; liberat etiā à perſecutionibus, & inimicis; item ad ſecretorum diuinorum reuelationem, c. ſi ergo, viij. q. j. Item ad cœleſtiū deguſtationem; vnde ſine oratione non guſtantur diuina. Et oratio eſt efficax, & vtilis ad omnia deſideria obtinenda; ideo legitur Lucæ xviij. Oportet enim ſemper orare, & nunquam deficere. Et oratio nos facit familiares Deo. Dauid, Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Sed oratio Dominica inter alias principalior
27 inuenitur: † Habet enim quinque excellentias, quæ in oratione requiruntur: nam debet eſſe oratio ſecura, recta, ordinata, deuota, humilis. Et de oratione diximus ſupra in cap. de horis canonicis, & in iſta prima parte ſermonis dicemus. Multæ aliæ authoritates eiuſdem ſententię poſſent adduci, ſed ex dictis conuincuntur hæretici, dicentes, quòd credentes non damnabuntur, etiamſi moriantur in peccato mortali. Et etiam improbatur per Apoſtolum

lum ad Galat.v. dicentem (vt iam dixi) † Manifeſta ſunt 18
opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidia, homicidia, ebrietates, & his ſimilia: quoniam qui talia agũt, regnum Dei non conſequentur. Et illud, quod dicitur ad Roman.iij. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis; dicamus ſic, Arbitramur enim nos Apoſtoli à Spiritu ſancto inſtructi, hominem iuſtificari per fidem charitate formatam, ſine operibus legis cæremonialibus, ac iudicialibus. † Triplicia nanque erant præcepta 19
veteris teſtamenti; moralia, ſeu naturalia, iudicialia, & ceremonialia. Cæremonialia, quoniam figuratiua erant, & pro ſtatu illo ſolum accommodata, ceſſauerunt veritate adueniente, id eſt, Chriſto paſſo, ac prædicato. Iudicialia ſine periculo in nouo teſtamento omittũtur, & obſeruantur, ſi à ſuperiori inſtituuntur, & regimini Chriſtianorum congruant. Præcepta autem moralia, quæ ordinantur ad bonos mores, eo quòd ſunt de dictamine rationis, rectè manent, & non ſumus abſoluti ab eorum obligatione; & non ſolum manent in nouo teſtamento, ſed etiã per Chriſtum perficiuntur, Matth. v. &. ad ſalutem requiruntur. iuxta illud Matth.xix. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Eadem fides eſt fidelium noui, & veteris teſtamenti; quamuis tempora ſint mutata, & fides ſit nobis magis explicata, & quod illi credebant futurum, nos credimus factum. Cùm ergo lex vetus fuerit via, ac diſpoſitio ordinata ad Euangelicam legem, non dicitur deſtrui lex vetus, ſed impleri, ac perfici Euangelica lege ſuperueniente: ceſſat tamen, quantum ad modum prioris obſeruantiæ Et quod minus in moralibus præceptis continebatur, in Euangelio additur; & quod tunc promittebatur futurum, fides aduenisse teſtatur. Tollitur autem litera occidens, & moralia præcepta literaliter manent; propter quod ait Saluator, Matth.v. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere.

Itaque homo non iuſtificatur ex fide nuda (vt dixi) ſed ex fide, & charitate formata. Dixit Apoſtolus (vt dixi) arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus

bus legis; ſed tu intellige, quòd Apoſtolus loquitur de prima iuſtificatione hominis. Sed Iacobus, cùm dicit, videtis, quòd ex operibus iuſtificatur homo, loquitur de ſecunda iuſtificatione, ſeu incremento gratiæ, & iuſtitiæ. vt videbitis infrà in iſta prima parte ſermonis tractando de
20 iuſtificatione; vbi dixi, † quòd duplex eſt iuſtificatio hominis, prima, & ſecunda. Ad maiorem euidentiam dico, quòd Deus creauit hominem, vt ipſum cognoſceret, & cognoſcendo amaret, & amando frueretur, & ſic beatificaretur in tali fruitione. Sed voluit Deus, vt homo attingeret talem beatitudinem, & præmium, niſi operãdo mereretur. Ideo in paradiſo terreſtri dedit ei legem in principio valdè leuem.i. vt operaretur, & cuſtodiret lignum vitæ, & coleret; & de omni ligno ederet ad vitam ſuſtentandam, ſed de ligno vitæ ederet ad vitam perpetuandam; & de omni ligno ederet, præterquàm de ligno ſcientiæ boni, & mali: Et hoc ſub comminatione duplicis mortis, Geneſ. ij. Et ſic patet, quòd in illa duplex præceptum erat.i. vnum affirmatiuum, aliud negatiuum. Vnde erat propoſitum præmium, ſi obſeruaret, & obtemperaret, & pœna, ſi tranſgrederetur. Sed quia præuaricati ſunt primi parentes præceptum, & legem Domini, ideò perdiderunt præmium, & beatitudinem promiſſam, & inciderunt in pœnam mortis, & miſeriæ, & ſic à paradiſo terreſtri fuerunt expulſi. Sed Deus miſericors miſertus eſt hominis, & vt recuperaret felicitatem, quam peccando amiſerat, voluit Deus, vt non aliter quàm per legem fidei ambulando, & ipſam legem Dei obſeruando ad cœleſtem felicitatem perueniret: Et loco originalis iuſtitiæ dedit ei legem, quam nunc habemus, per quam ambulat homo myſticus in hoc mundo: & ſic per hanc legem ambulauit Adam cum tota ſua poſteritate fidelium vſque ad Chriſtum, & ambulat in præſenti vſque ad iudicium. Ex quo patet, quòd tota lex Dominica tam in veteri teſtamento, quàm in nouo data eſt nobis à Deo ad ipſum colendum, & obſeruandum, loco illius originalis iuſtitiæ, quam homo debebat ſeruare in paradiſo. Et iſta dicitur lex Domini, quæ ſecundum diuerſas ætates accepit maiorem perfectionem, vſque ad Chriſtum, in

quo

quo accepit gratiam, & redemptionem; nunc iam non exſpectat, niſi vltimum terminum, & beatitudinem, vt per Auguſtin. in libro confeſsionum. † Et aduerte, quòd eijciens Deus hominem de paradiſo dedit illi legem naturæ, non quòd per ſolam legem naturalem tenderet in Chriſtum, quia fidem habuit etiam, per quam tẽderet in Chriſtum redemptorem ſuum de virgine naſciturum, vt Adam propter inſtantem miſeriam non deſperaret, ſed propter Chriſtum ſibi de ſua carne promiſſum gauderet: & ſic ab Adam, & ſua poſteritate fidelium ſemper Domini præſtolabatur aduentus. Sed iſta lex continuè accepit aliquam perfectionem, & augmentum, vt patet per diſcurſum veteris teſtamenti. Nam à Noe cœperunt quædam ſacrificia, & præcepta; & in Abraham circuncifio; & in Moyſe præcepta moralia, & cæremonialia, & iudicialia. Ex quo patet, quòd lex vetus nihil aliud fuit, niſi via in Chriſtum, vt diximus ſuprà, & magis ſaluati ſunt per fidem Chriſti, quàm per opera legis; quia non exercebant opera legis, niſi proteſtando Chriſti fidem futuri. Et ſicut Deus remiſit Adam, & omnes fideles veteris teſtamenti ad Chriſtum, vt ab eo redimerentur in primo aduentu ſuo, ita Chriſtus remiſit ſuos ad ſecundum aduentum ſuum, vt ab eodem glorificarentur. Itaque quod Adam perdidit, Chriſtus recuperauit: Hoc probat Apoſtolus per totum diſcurſum, ad Roma.iij.& iiij.c.vbi dicit: Omnes in Adam peccauerunt, & egent gratia Dei. & vide beatum Auguſt. in libello, cur Deus homo. 23

Et † quia multum congruit, dicamus quid ſit originale peccatum; & quia priuatio cognoſcetur per habitum, ideo primo videndum, quid ſit originalis iuſtitia, cuius priuatio eſt originalis culpa Eſt autem originalis iuſtitia quædam humanæ naturæ rectitudo, per quam corpus erat animæ ſubditum, & vires inferiores rationi, quandiu anima ſubdita eſſet ſuo creatori. Hæc autem rectitudo non erat ex principijs naturæ humanæ, cùm corpus humanum ſit naturaliter corruptibile, ſed à Deo data in prima hominis conditione, ſecundum quod dicitur Eccleſ. vij. Hoc ſcio, quòd à principio fecit Deus hominem rectum. 22

Et

Et quia iuſtitia eſt quædam rectitudo, propter hoc talis rectitudo naturæ humanæ benè iuſtitia vocatur; & originalis, quia data eſt humanæ naturæ in ſua prima origine; & quia per originem in poſteros fuit transfuſa, ſi ab Adam fuiſſet ſeruata; ipſo vero peccante iuſte fuit ab eo ſubtracta. Et quia carentia perfectionis, quæ debet ineſſe, culpabilis eſt in homine, cuiuſmodi fuit dicta rectitudo, ſeu originalis iuſtitia; ideo eius carentia cum debito eam habendi dicitur peccatum originale, ita quod debitum habendi eſt ibi formale. Et peccatum Adæ poſteris imputatur, quia Adam non ſolum conſideratur vt ſingularis perſona, ſed etiam vt totius humanæ naturæ principium, à quo alij deſcendunt tanquam à mouente per vim generatiuam, & efficiuntur eius membra.

23 Peccatum † originale tollitur per baptiſmum, quoad reatum; in quantum anima recuperat gratiam, quantum ad mentem; remanet tamen peccatum originale actu, non quòd remaneat culpa, ſed quantum ad rebellionem, quæ pœna eſt, non peccatum inferiorum partium animæ.

Et aduerte, quòd ſanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato, j. Ioan. c. j. quia ſacramenta nouæ legis efficaciam habent à paſsione Chriſti; & per ſeptem ſacramenta conſequimur peccatorum remiſsionem. ideo in Symbolo dicitur, credo remiſsionem peccatorum.

24 † Tria ſunt neceſſaria homini ad ſalutem, ſcientia credendorum, ſcientia deſiderandorum, & ſcientia operandorum. Et multa hic diximus de ſcientia operandorum; ſed duæ ſunt radices principales omnium mandatorum, id eſt, dilectio Dei, & proximi. Scientia credendorum docetur in Symbolo, vbi traditur ſcientia de articulis fidei. Scientia deſiderandorum traditur in oratione Dominica. Scientia operandorum traditur in lege, & in Euangelio, vt ex ſuprà dictis apparet, & ad maiorem euidentiam qua-
25 druplex inuenitur lex. † Prima dicitur lex naturæ, quæ nihil aliud eſt, niſi lumen intellectus inſitum nobis à Deo, per quod cognoſcimus, quid agendum, & quid vitandum. Hoc lumen, & hanc legem dedit Deus homini in creatione, Ge-

re, Geneſ.iiij. Sed multi credunt excuſari per ignorantiā, ſi hanc legem non obſeruant; ſed contra eos dicit Pſal.v. Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? quaſi ignorent, quid ſit operandum. Sed ipſe ibidem reſpondet, ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: lumen. i. intellectus, per quod nota ſunt nobis agenda. Nullus enim ignorat, quòd illud, quod nollet ſibi fieri, non faciat alteri, & cætera talia. Sed licet Deus in creatione dederit homini hanc legem naturæ, ipſe tamen homo legis diuinæ immemor, & concupiſcentia attractus decrrauit à Deo Nam quouſque in primo homine anima fuit ſubdita Deo, ſeruando diuina præcepta, etiam caro fuit ſubdita in omnibus animæ, vel rationi: ſed poſtquàm diabolus per ſuggeſtionem retraxit hominem ab obſeruantia diuinorum pręceptorum, ita etiam caro fuit inobediens rationi. Et inde accidit, quod licet velit homo bonum ſecundum rationē, tamen ex concupiſcentia ad contrarium inclinatur. Et hoc eſt quod dicit Apoſtolus ad Rom.vij. Video legem aliam in membris meis repugnantem legi mentis meæ, captiuantem me in lege peccati. Quia ergo lex naturæ per legem concupiſcentiæ deſtructa erat, oportebat quòd homo reduceretur ad opera virtutis, & retraheretur à vitijs; ad quæ neceſſaria erat lex ſcripturæ.

† Sciendum, quòd homo retrahitur à malo, & inducitur ad bonum, ex duobus; primo timore: primum enim, propter quod aliquis maximè incipit peccatum vitare, eſt conſideratio pœnæ inferni, & extremi iudicij, & ideo dicitur Eccleſ. j. Initium ſapientiæ timor Domini. & ibidem timor Domini expellit peccatum. Licet enim ille, qui ex timore non peccat, non ſit iuſtus, inde tamen incipit iuſtificatio. Hoc ergo modo retrahitur homo à malo, & ducitur ad bonum per legem Moyſis. Sed quia modus iſte eſt inſufficiens, & lex, quæ data erat per Moyſem hoc modo. ſ. per timorem, retrahebat à malis, inſufficiens fuit, non quòd talis timor ſit malus. Ideo eſt alius modus retrahendi à malo, & inducendi ad bonum, modus ſcilicet amoris: & hoc modo fuit data lex Chriſti. i. lex Euangelica, quę eſt lex amoris; & obſeruatores primæ legis illa lex ad bo- 20

na temporalia introducebat, Iſa. j. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Sed obſeruatores ſecundæ legis in bona cœleſtia introducunt, Matth.xix. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. & Matth.iij. Pœnitentiã agite, &c. Alias duas differentias ponunt Doctores inter iſtas duas leges. Sanctus Thom. in opuſculo iiij. de duobus præceptis charitatis, & decem legis præceptis.

27 Sicut ergo iam prædictum eſt, † quadruplex lex inuenitur, prima naturæ, ſecunda concupiſcentiæ, tertia ſcripturæ, quarta charitatis, & gratiæ, quæ eſt lex Chriſti. Sed manifeſtum eſt, quòd non omnes poſſunt ſcientiæ inſudare; & propterea à Chriſto data eſt lex breuis, vt ab omnibus poſſet ſciri, & nullus propter ignorantiam poſsit ab eius obſeruantia excuſari; & hæc eſt lex diuini amoris. Apoſt. ad Roman. ix. Verbum abbreuiatum faciet Dominus ſuper terram. Et Ioan. in j. epiſt. cap. ij. dicit: Filioli mei, ſcribo vobis, vt non peccetis; ſed ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum; & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Et in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruemus: quia amor Dei nunquam eſtocioſus: operatur enim magna, ſi eſt: ſi autem renuit operari, amor non eſt. Ideo ſubdit Euangeliſta: Qui dicit ſe noſſe Deũ, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt, & in eo veritas non eſt: qui autem ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt. Et Chriſtus dixit, mater mea, & fratres mei hi ſunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt, Luc. viij.

28 Interrogatus Chriſtus à legisperitis, † quod eſſet maximum, & primum mandatum, dixit Matt. xxij. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute. i. fortitudine tua. Et in hoc omnia mandata implentur. dixit etiam Chriſtus: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum: vbi conſiderandum eſt, quòd qui hoc ſeruat, totam legem implet. ad Rom. xiij. plenitudo legis eſt dilectio, vt ſuperius dixi.

29 Sicut iam dictum eſt, † tota lex Chriſti dependet à charitate; charitas autem pendet ex duobus præceptis, quorum

rum vnum eſt de dilectione Dei, reliquum de dilectione proximi. Nunc autem ſciendum, quòd Deus dando legem Moyſi dedit decem præcepta in duabus tabulis lapideis ſcripta, quorum tria in prima tabula ſcripta pertinent ad amorem Dei, & ſeptem verò ſcripta in ſecunda tabula, pertinent ad amorem proximi. Et ideo lex Chriſti tota fundatur in duobus præceptis, vt dictum eſt. Hæc ergo ſunt decem præcepta, de quibus dicit Dominus Matt. xix. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: † duæ enim ſunt 30
radices principales omnium mandatorum, dilectio Dei, & proximi. Diligenti autem Deum tria neceſſe eſt facere, ſcilicet quòd habeat alium Deum, & quantum ad hoc dicit: Non coles deos alienos. Secundo, quòd honoret eum; & quantum ad hoc dicit, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Tertio, quòd libenter quieſcat in eo, & quantum ad hoc dicit: Memento, vt diem ſabbati ſanctifices. Diligentem autem proximum oportet primo ei facere honorem debitum. Secundo, quòd abſtineat à faciendo ei malum. vnde dicit, non occides, non adulterabis, non furtũ facies, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces rem proximi, & non deſiderabis vxorem proximi tui. Sed in corde tuo commendabis illud ſancti Ioan. in c. iij. Apoc. Quos amo, arguo, & caſtigo, pœnitentiam age; ecce ſto ad oſtium, & pulſo; ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. † Itaque licet gratia ſit ſolo Deo data, 31
tamen in poteſtate hominis eſt, vt ſibi detur; quia influxus diuinus communiter fit omnibus hominibus, quandiu ſunt in vita præſenti, qui ſpecialis nuncupatur à Theologis. Et multi conſequuntur hunc influxum per conatum liberi arbitrij, ſe diſponentes ad ſupernaturale bonum, quod eſt gratia, qua iuſtificantur à Deo. Et ſic gratis à Deo per gratiam ſibi acceptam iuſtificantur, & per eam eius augmentationem de condigno merentur; alij verò non conſequuntur, propter quod demerentur ſibiipſis, & vlterius in peccata labuntur per defectibilitatem liberi arbitrij. † Quia licet gratia ſit à ſolo Deo (vt dixi) ta- 32
men in poteſtate hominis eſt, vt ſibi detur; quia poteſt

ſe ad eam diſponere modo modo prædicto, id eſt, mediante tali auxilio ſpeciali, ita Nicolaus de Lira intelligendo c. ij. ad Roman. Itaque liberum arbitrium extra gratiam poteſt auxilio Dei ſpeciali, quòd nulli peccatori deeſt, ſe ſua vertibilitate ad gratiam præparare tali ordine. Stimulatur primum auxilio diuinæ gratiæ, quæ nemini deeſt. (vt dixi) ecce ſto ad oſtium, & pulſo. Apocal. iij. Et ſtimulatur auxilio diuinæ gratiæ, vt peccata deteſtetur; ſubinde pœnitet illum, eadem peccata commiſiſſe. Et ſacramentorum virtute Deus gratiam infundit peccatori pœnitenti; & pœnitentia, quæ prius informis erat, euadit formata. itaque per ſacramenta eccleſiæ Deo reconciliamur. Et quia Chriſtus eſt caput eccleſiæ, vt in c. j. ad Epheſ. bonum ergo communicatur omnibus Chriſtianis, ſicut virtus capitis omnibus membris. Et hæc communicatio fit per ſacramenta eccleſiæ, in quibus operatur virtus paſsionis Chriſti, quæ operatur ad conferendam gratiam in remiſſionem peccatorum. Itaque ſacramenta nouæ legis continent, & conferunt gratiam, & in eis virtus Chriſti ſub tegumento rerum viſibilium, ſecretius operatur ſalutem, & ſunt præſtantiſsima remedia contra peccata, & efficacia ſigna gratiæ Dei. Et licet gratia ſit à ſolo Deo data, tamen in poteſtate hominis eſt, vt ſibi detur; quia poteſt ſe ad eam præparare modo ſuprà dicto, vt per Nicolaum de Lira ad Roma. ij. & per omnes Doctores Theologos, & per ſacra Concilia, & in ſeſsione vj. Concilij Tridentini. Ideo dicitur Apoc. iij. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, vt locuples fias, & veſtimentis albis induaris, vt nō appareat confuſio nuditatis tuæ. Et illud meretur aliquis de condigno, quod ei ſecundum rationem iuſtitiæ eſt reddendum: Ratio eſt, quia valor operis meritorij non ſolum attenditur ſecundum quod procedit ex libero arbitrio, quia ſic non eſt meritorium vitæ beatæ, ſed etiam attenditur ſecundum quod procedit ab Spiritu ſancto habitante in homine iuſtificato per gratiam, & mouente ipſum ad opus meritorium. Sed hoc opus meritorium, in quantum eſt ab Spiritu ſancto, qui eſt infiniti valoris, meretur de cō digno bonum infinitum. Hic eſt modus noſtræ iuſtificationis;

tionis; ideo aduertite, quia gratia Dei intercedente, & ſacramentorum virtute per conatum liberi arbitrij reconciliamur Deo, & iniqui proprio ſuo libero arbitrio condemnantur. Et cætera de iuſtificatione vide infrà, vbi de prima, & ſecunda iuſtificatione optima inuenies.

Et † aduerte, quia error Pelagij poſuit hominem ex ſo- 13
la libertate arbitrij poſſe mereri; ſed homo non poteſt ad hoc attingere virtute propria, ſed ſolum ex diuina gratia. & hoc habetur ad Roma. vj. Gratia Dei vita æterna. & vide Nicolaum de Lira in Matth. xix. c. Nihil enim poteſt aſcendere ad id, quod eſt ſupra naturam ſuam, niſi ab alio trahatur, ſicut lapis non poteſt ſurſum aſcendere, niſi per motum alterius. de quo etiam vide Nicolaum de Lira in cap. vj. Ioan. ſuper illud, Nemo poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum. Quia fides formata charitate trahit hominem ad diuinam naturam, ſecundum illud ij. Petri j. Magna & pretioſa promiſſa donauit nobis, vt per hoc efficiamini conſortes diuinæ naturæ. Et ideo tale donum non poteſt homo conſequi, niſi à Deo trahatur (vt ſuperius diximus) & dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, Ioan. j. Si quis ſitit veniat ad me, & bibat. Ioan. vij. & Moyſ. Exod. xxxiiij. nullusque apud te innocens eſt
per ſe. † Et aduerte, quia (vt dixi) Deus ab initio conſti- 14
tuit hominem rectum, & reliquit eum in manu cõſilij ſui. Adiecit mandata, & præcepta ſua. Ezech. Non ſubtraxit ei conſeruationem ſuam, & gubernationem, quia ſtatim incidiſſet in nihilum; ſed fecit eum arbitrio liberum, quæ libertas eſt poteſtas conſeruandi iuſtitiam. Nam poſſe peccare non eſt libertas, neque pars libertatis, ſed eſt defectus ſequens liberum arbitrium, eo quod eſt de nihilo. ita Nicolaus de Lira in d. c. xv. Eccleſiæ adiecit mandata. i. ſuper liberum arbitrium, quo poteſt iuſtitia conſeruari, addidit legem naturalem impreſſam homini, quæ dirigit ad conſeruationem iuſtitiæ, & ſic adiuuat. Sed homo ſemper mouetur à Deo ad volendum, & currendum per modum liberæ voluntatis. Itaque non vt principaliter mouentis, ſed Dei, vt iam dixi. ita Nicolaus de Lira in c. ix. ad Rom. Sed non tradas obliuioni illud beati Auguſtini de eccle-

ſiæ dogmatibus dicentis: Si qui ſunt, qui dicant, prædeſtinationem, & ſcientiam Dei neceſsitatem imponere, anathema ſit. Et, vt facilè intelligas, tractabo ſine argumentis ea, quæ pertinent ad materia prædeſtinationis, & quid de ea ſacri Theologi ſentiant.

DE PRAEDESTINATIONE.

15 IN † primo quæritur, quid eſt prædeſtinatio? Reſpondeo, eſt ordinatio à Deo creaturæ rationalis in finem ſupernaturalem, id eſt, beatitudinem.

Secundo quęritur, in quo differt prouidentia à prædeſtinatione? Reſpondeo, dupliciter differunt: vno modo ſecundum magis, & minus commune: quia prouidentia eſt omnium rerum, & reſpectu cuiuſcunq; finis, hoc eſt, tam naturalis, quàm ſupernaturalis: prædeſtinatio vero eſt ſolius creaturæ rationalis, & reſpectu ſolius finis ſupernaturalis. Secundo modo differunt, quia prouidentia non includit conſequutionem finis: prædeſtinatio autem includit conſequutionem finis. Quare dicitur, & bene, à Theologis, quòd prædeſtinatio habet adiunctam voluntaté conſequentem, quæ ſemper impletur: prouidentia autem habet adiunctá voluntatem antecedenté, quæ ſemper nó impletur. Ex quo ſequũtur duo corollaria, ſeu concluſiones. Prima eſt, quòd ſolius eſt Dei prædeſtinare, quia ſolus Deus poteſt perducere ad finem ſupernaturalem. Secunda eſt, quòd ſolius creaturę rationalis eſt prædeſtinari, quia ſola talis eſt capax beatitudinis, quę eſt finis predeſtinationis.

16 Tertio quæritur, † vtrum prædeſtinatio habeat infallibilem certitudinem? Reſpondeo, prædeſtinatio habet infallibilem certitudinem: quia prædeſtinatus, in quantum prædeſtinatus, infallibiliter ſaluabitur, cùm prædeſtinatio includat conſequutionem finis, vt dixi.

Quarto quæritur, vtrum ad Deum pertineat reprobare quempiam? Reſponſio: reprobatio propriè dicta eſt diuina ſententia de ineptitudine alicuius ad vitam ęternam, & & propoſitum refutandi eum ab ea: Itaque reprobatio includit actum intellectus, & voluntatis diuinæ. In hac autē

repro-

reprobatione ſunt duo effectus, excluſio à gloria, & inflictio pœnæ propter culpam reprobi. Excluſionem à gloria præcedit ſubtractio gratiæ, quæ dicitur in ſcriptura obcęcatio, & induratio: Huius autem Deus non eſt cauſa effectiua; alterius, id eſt, inflictionis pœnæ Deus propriè eſt cauſa effectiua. Ex quo ſequitur, quòd ad eum pertinet aliquos reprobare; quia ſicut decet iuſtos præmiari propter meritum, & eos acceptari ad gloriam; ſic decet malos puniri propter culpam, & à gloria excludi.

Quinto quæritur, vtrum electio præcedat prædeſtinationem? Reſpondeo, electio ſecundum rationem præcedit prædeſtinationem; nam ex eo, quòd creatura rationalis eligitur ad conſequēdam beatitudinem, oportet quòd ei conferantur auxilia perducētia ad talem beatitudinem; ergo electio præcedit prædeſtinationem.

Sexto quæritur, vtrum prædeſtinatio habeat aliquam cauſam præter voluntatem diuinā? Reſpondeo, hæc quęſtio debet intelligi de totali effectu prædeſtinationis in prædeſtinato; nam aliter inepta eſſet quęſtio, cùm prædeſtinatio integra, & totalis ſit à voluntate diuina, cuius nulla poteſt eſſe cauſa. Quare nec merita pręcedentia, vt dixit Origi. nec merita ſequentia, & pręuiſa, vt alij dixerūt, ſunt cauſa totalis prædeſtinationis; præſertim cùm dicat Apoſto. ad Rom. ix. Cùm enim nondū fuiſſent nati, maior ſeruiet minori: ſicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. † Quæritur ergo ex parte Dei, quare quoſdā 37
prędeſtinat, alios verò reprobat? ad quod reſpondendum eſt, quòd in generali poteſt reddi talis ratio; propter perfectionem vniuerſi, & propter manifeſtationem diuinę bonitatis quoſdam prædeſtinauit, alios vero non. Nam ad rationem vniuerſi pertinet, quòd contineat omnes gradus perfectionis in moribus, ſicut in natura; ſed ſi omnes ſaluaſſet, nō eſſet iuſtitia puniens; ergo &c. Item Deus vult monſtrare bonitatem ſuā, hoc autē optimè fit oſtendendo ſuam iuſtitiam, & miſericordiam; quorū altera relucet in damnatis, altera monſtratur in prædeſtinatis; oportuit ergo quoſdam prædeſtinare, quoſdam verò non. In particulari autem an poſsit reddi ratio, quare hunc prædeſtinat,

illum verò reprobat, relinquamus prudentioribus Theologis diſcutiendum. Altiſsimum eſt enim hoc negocium. vnde Apoſtolus ad Roma. ix. Quàm incomprehenſibilia iudicia eius. Scientia enim & prædeſtinatio Dei non imponit neceſsitatem, vt dixi.

58 † Septimo quæritur, vtrum prædeſtinatio poſsit iuuari precibus Sanctorum? Reſpondeo, quòd prædeſtinatio non iuuatur bonis operibus Sanctorum, ita vt non prædeſtinatus prædeſtinetur; quia vel hoc eſſet pro eodem tempore, vel pro diuerſis temporibus: non poteſt dici primum, quia includit contradictionem; neque ſecundum, quia dicit mutabilitatem in prædeſtinante: prædeſtinatio tamen iuuatur ad hoc, vt effectus prædeſtinationis impleatur; quia etiam prædeſtinatum eſt, vt mediantibus operibus, & precibus Sanctorum talis effectus eueniat: ideo dixit ſanctus Petrus in j. epiſt. cap. ij. Quapropter fratres ſatagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis; hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Quapropter, ò fratres, magis ſatagite, id eſt, diligentius inſiſtite, & ſtudete, vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis. i. vos ipſos in primis, & quodammodo alios certificetis, vos eſſe à Deo ad ſtatum gratiæ, ac ſalutis vocatos, deductos, atque ab ipſo electos, ſeu æternaliter prædeſtinatos. Hoc enim ſuo modo agnoſcitur, ſi quis Creatori ſuo ſeruiat diligenter, peccata abhorreat, Deo ſemper intendat, deſideret, & conetur, ac perſeueret ſemper in bonis. Poſſet hic quæri, an quis in vita hac certitudinaliter ſcire valeat, ſe eſſe in charitate, & gratia, ſeu eſſe electum? Et poſſent pro vtraque parte multæ ex ſcripturis authoritates, & ex verbis Sanctorum allegari; ſed prolixitatem vitando (quia hæc queſtio alibi copioſè inuenitur diſcuſſa) in hoc ſtat vis reſponſionis ſecundum Doctores præcipuos: quod tanta eſt conformitas amoris naturalis acquiſiti, & amoris infuſi, cæterarumque virtutum infuſarum, & acquiſitarum, inter ſe, & in actibus ſuis, quod nemo abſque diuina reuelatione certitudinaliter ſcire poteſt ex quibuſcunque actibus ſuis ſe eſſe in charitate, & gratia; quamuis coniecturas

ꝭturaliter poſſet hoc ſcire, & probabiliter valdè. Alioquin periculoſe agerent ſacerdotes deuoti aſsidue celebrando. Et quanto quis in virtutibus amplius proficit, tanto probabilius poteſt cognoſcere ſe eſſe in charitate. Sed & Spiritus ſanctus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſumus: quod tamen teſtimonium diuerſimodè poteſt intelligi, & multipliciter perhiberi. Nec verum eſt, quod quidam ſcribit hoc loco, dicens: Eo ipſo, quòd aliquis eſt in gratia, oportet, quòd ſit vocatus, & electus, ſi de electo ſit propriè ſermo: ſecundum quod ait Saluator: Multi vocati, pauci electi; multi etenim reprobi, & præſciti ſunt ad tempus in gratia. Vnde quod princeps Apoſtolorum hic ait: Per bona opera certam faciatis vocationem veſtram, & electionem, valdè penſandum eſt; quia videtur innuere quòd per bona opera poſſet quis certificare ſe, quòd ſit electus. Quocirca ſciendum, quòd eo modo, quo per quotidiana opera bona certi efficimur, quòd ſumus de facto, vel in præſentia in gratia; ita perſeuerando in eis certificamur de noſtra electione. Sed vtraq; certificatio intelligenda eſt non de certitudine abſoluta, qualis habetur in Mathematicis, ſed de certitudine veriſimili, coniecturali, & probabili, quæ habetur in moralibus. vnde Ariſto. Boetiusq; affirmant, quòd ſenſati, atq; diſciplinati viri eſt, in omni materia certitudinem quærere, prout materia ſuſtinet, & natura rei admittit. Idcircò & ſapientiſsimus Archiapoſtolus loquitur modò de certitudine huiuſmodi, quæ in genere iſto, ſeu propoſito, ac materia haberi poteſt: hæc enim facientes, id eſt, per opera virtuoſa certam veſtram vocationem, electionemque facientes, non peccabitis. Et hoc tripliciter poteſt intelligi: Primò, quia ſic conuerſando ad æternam beatitudinem pertingetis, in qua nunquam peccabitis. Secundò, quia manendo in gratia non peccabitis, cùm peccatum contingat gratiam amittendo, vel ab eius perfectione deficiendo. ſicque in Ioan. fertur, qui manet in eo, non peccat. Tertiò, quia hæc faciendo homo meditatur nouiſsima ſua, quorum meditatio frequens expellit peccatum, ſecundum Eccleſ. In omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, &

in æternum non peccabis: Itaque non peccabitis, loquendo de peccatis mortalibus. Nam venialia prorſus vitare non poteſt homo in vita hac fragili; quorum etſi ſingula, non tamen omnia queunt vitari; eo quòd cùm homo eſt intentus vitare vnum, ſubito ex fragilitate, & inſtabilitate propriæ mentis incidit in aliud, propter quod iij. Reg. habetur: Non eſt homo ſuper terram, qui faciat bonum, & non peccet. Quoniã ipſis bonis operibus venialia ſe commiſcent. ideo dixit Apoſto. j. ad Corinth. x. Tentatio vos non apprehendat, niſi humana, id eſt, illa tentatio, quæ non poteſt deuitari ab homine totaliter in vita præſenti, de peccato veniali. Et in dicto cap. x. dixit etiam Apoſtolus: Qui ſe exiſtimat ſtare, id eſt, quod ſit in gratia, videat ne cadat. item neſcit homo, vtrum amore, vel odio dignus ſit. Ad materiam prędeſtinationis poſt tantam digreſ-
39 ſionem finem ponamus; † quia duas intelligimus in Deo prædeſtinationes, ſeu ordinationes. Nam vna voluntas eſt in Deo abſoluta, quæ quidem voluntas efficaciſsima eſt, & magni roboris, quia omnipotens eſt: hac enim voluntate Deus cœlum, & terram creauit, & omnia, quæ in eis ſunt: de qua verificatur illud, In voluntate tua Domine cuncta ſunt poſita; & non eſt, qui tuæ poſsit reſiſtere voluntati. Nec non Propheta canit: Deus autem noſter in cœlo omnia, quæcunq; voluit, fecit. & Apoſtolus ad Roman. ix. Voluntati eius quis reſiſtet? De hac enim prędeſtinatione credendum eſt, Deum prædeſtinaſſe glorioſam Virginem Matrem ſuam, & eam ab omni labe peccati pręſeruaſſe. Nec non prædeſtinaſſe Hieremiam, & Ioannem Baptiſtã, & alios Sanctos, de quibus ſcriptura teſtatur, ſanctificatos eſſe ex vtero matrũ ſuarum: & hoc ex mera gratia, & mera liberalitate, & voluntate abſoluta. Hæc eſt illa prædeſtinatio, de qua nullus poteſt arguere Deum, quarę hunc trahat, & non illum; quia non poteſt dari alia ratio, niſi quia ita fuit voluntas Dei dare, quę ſua ſunt, quibus illi placuit. Ideo dicit Auguſtinus, quare hunc trahat, & illum non, noli iudicare, ſi non vis errare. Et Paulus exclamat: O altitudo diuitiarum, ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, &c. Et contra

tales

tales loquitur etiam Apoſtolus: Tu quis es, vt reſpódeas Deo? an licet figmento dicere figulo, cur ita facis? & Hieremias ait: Ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos domus Iſrael in manu mea. Sed non iſto modo, aut iſta voluntate abſoluta Deus reprobat peccatores. Nam ſi ſic eſſet, dicerent præſciti, Domine quare nos condemnas, eo quòd nõ fuit in poteſtate noſtra nos ſaluare? Quare ergo Domine videris acceptor perſonarum illos ſaluãdo, nos autem tua ſola voluntate condemnando. quod abſit; quia Petrus dicit in Act. Apoſtolorum: In veritate comperi, quòd Deus non eſt acceptor perſonarum. Et Apoſtolus: Non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Et Auguſtin. Non prius eſt Deus vltor, quàm aliquis ſit peccator. & rurſum: Damnatis iuſta pœna redditur. Propter quod certum eſt, impios proprijs peccatis condemnari, nulla cogente voluntate Dei, benè tamen permittente, ſed ſuo libero arbitrio dictante. Nam omne bonum à Deo eſt, omne malum à nobis, vt ipſe clamat Oſe. xiij. Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo auxilium tuum in me: perditio tua Iſrael, id eſt, ex demerito facti tui: tantũmodo in me auxilium tuũ, id eſt, pœna tua non poteſt, niſi per me, ſaluari. Et quandocunque in ſacra ſcriptura inuenitur Deum tradere homines in reprobum ſenſum, aut indurare cor eorum, non eſt de poteſtate abſoluta, vt dixi, quia in punitione malorum nulla eſt iniuſtitia apud Deum. Ideo Apoſtolus ad Roman. ix. inducit ſcripturam, dicens: dicit enim ſcriptura Pharaoni, &c. † Itaque Deus multoties pro- 40
pter duritiam, & peccata hominum deſerit eos in manu, ſeu conſilio ſui liberi arbitrij: quod probat Dauid dicens in perſona Dei: Dimiſi eos ſecundum deſideria cordium eorum, & ibunt in adinuentionibus ſuis. Et Deus dixit Moyſi: Ego indurabo cor Pharaonis. Et poſtea dicit: Et ingrauauit Pharao cor ſuum. Ex quo ſequitur, Pharaonẽ ſuo libero arbitrio ingrauaſſe cor ſuum, ex quo Deus reliquit eum in poteſtate ſua: nam, vt ait Auguſtinus, criminoſus erat. Sed gratia Dei ordinata nunquam deficit volentibus, & acceptantibus eam, vt Apocal. iij. Ecce ſto ad oſtium, & pulſo; ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit

uerit mihi ianuam, introibo ad eum, & cœnabo cum eo, & ipſe mecum. Itaque gratia Dei nunquam deficit, niſi aliquando eis, qui ſuo libero arbitrio ſemper in finem vſque repugnant acceptare gratiam: quod probat textus Auguſtini in cap. Nabuchodonoſor, xxiij. q.iiij. vbi litera dicit: Nabuchodonoſor pœnitentiam meruit fructuoſam: nonne poſt innumeras.i. multas impietates flagellatus pœnituit, & regnum, quod perdiderat, rurſus accepit? Pharao autem ipſis in flagellis durior eſt effectus, & periit? Hic mihi rationem reddat, qui diuinum conſilium nimium altè, ſapientique corde dijudicat, cur medicamentum vnius medici manu confectum alij ad interitum, alij valuerit ad ſalutem? niſi quia Chriſtus bonus odor alijs eſt odor vitæ in vitam; alijs eſt odor mortis in mortem. Quantum ad naturam ambo homines erant, quantum ad dignitatem ambo Reges, quantum ad cauſam ambo captiuum Dei populum poſsidebant, quantum ad pœnam ambo flagellis clementer admoniti: quid ergo fines eorum fecit eſſe diuerſos, niſi quòd vnus manum Dei ſentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei miſericordiſsimam veritatem pugnauit arbitrio? Itaque occulto Dei iudicio mali, ſiue preſciti flagellis indurantur; & boni, ſiue prædeſtinati emendantur: Et Auguſtin. in d. c. Nabuchodonoſor, aſsignat cauſam, quare iſte ſaluatus eſt, & ille damnatus. Sed quare iſti.i. Nabuchodonoſori datum eſt, vt pœniteret, & non illi, ſcilicet Pharaoni, non reddit; quia nemo eſt, qui huius rationem reddere poſsit, quare hunc ad vitam trahat, & illum non. Vnde Apoſtolus hoc admirans ad Rom.xj. (vt dixi) ait: O altitudo diuitiarum ſapiētiæ, & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viç eius: quis cognouit ſenſum Domini? aut conſiliarius eius fuit? Sed (vt ſuperius diximus) gratia Dei nunquam deficit, niſi eis, qui ſemper vſque in finem repugnant acceptare ſuo libero arbitrio gratiam, vt fecit Nabuchodonoſor. Quia Chriſtus dixit: ecce ſto ad oſtium, & pulſo, vt dixi, Apocal.iij. Itaque ratio diuerſitatis inter iſtos duos Reges fuit ex parte liberi arbitrij. Et dico, quòd præſcientia

tia Dei neque imponit neceſsitatem præſcitis, vt faciant malum; neque prædeſtinatis ad bonum operandum: quia ſi prædeſtinatio & præſcientia neceſsitatem imponerent, præceptum Domini de non peccando eſſet impoſsibile: quod eſt hæreticum; quaſi idem, ſi neceſsitatem imponeret, ſequeretur, quod lex à Deo data eſſet impoſsibilis.
† Itaque prædeſtinatio neminem cogit ad malum, ſiue ad 41
bonum. Et liberum arbitrium eſt facultas rationis, & voluntatis; vnde poſſunt mandatis Dei obedire. Et quia ſunt aliqui, qui dicunt, aut putant, aut falsò imaginantur, quòd prædeſtinatus neceſſariò ſaluetur, & reprobatus neceſſariò damnetur, taliter quod neque prædeſtinato ſua opera imputantur ad meritum, nec reprobo ſua demerita imputantur ad culpam; dico ſecundum fidem noſtram, quæ veriſsima eſt, quòd hæc particula, neceſſariò, apud Theologos capitur duobus modis: primo modo, vt dicat neceſsitatem conſequentiæ; verbi gratia, Deus ſcit Petrum ſaluandum, ergo neceſſariò ſaluabitur; quod ſignificat, quòd conſequens benè, & certè ſequitur ex antecedenti, quia connexio vtriuſque eſt infallibilis, & neceſſaria, vt conſtat benè intelligenti. Secundo modo, neceſſario, dicit neceſsitatem conſequentis; verbi gratia, Dominus ab æterno ſcit Petrum ſaluandum, ergo neceſſariò ſaluabitur: de neceſsitate conſequentis hoc non eſt verum, quia in hoc caſu, hæc propoſitio, Petrus ſaluabitur, eſt contingens; nam potuit aliter ſe habere. Hæc diſtinctio probat, quòd præſcientia Dei rerum, etſi dicat certitudinem earundem, non tamen imponit neceſsitatem eiſdem, ita vt non poſsint aliter euenire. Ideo vt ſuprà dixi, dixit Auguſtinus: Si qui ſunt, qui dicant, prædeſtinationem, & ſcientiam Dei neceſsitatem imponere, anathema ſit. Itaque licet dixerimus ſupra de prædeſtinatione abſoluta,
† aduerte, quia eſt aliud modus prædeſtinationis ſecun- 42
dum prouidentiam Dei ordinatam in finem. Et iſta prædeſtinatio, qua Deus prædeſtinat homines, generalis eſt, & non eſt totalis ab ipſo Deo; nam ordinatur ab ipſa Dei voluntate ordinata. Iſta enim voluntate ordinata vult Deus homines prædeſtinari & ſaluari, facientes quod in ſe

eſt,

eſt, diſponendo ſuum liberum arbitrium cum gratia Dei præeunte ad hoc, vt gratia Dei ſubſequens faciat in eis fructus bonorum operum: & hoc non illi, ſed gratia Dei cum illis, vt dicit Apoſtol. Vtrum prædeſtinatus poſsit damnari? Reſpondeo, quòd aut quæritur in ſenſu diuiſo, aut in ſenſu compoſito, ſecundum Theologos. Nam in ſenſu compoſito, prædeſtinatus non poteſt damnari: quia ſenſus eſt; prædeſtinatus, in quantum prædeſtinatus, poteſt damnari. hic ſenſus eſt impoſsibilis; quia prædeſtinatus, in quantum prædeſtinatus, ſaluabitur infallibiliter: quia oppoſitum inducit pugnantiam, ſeu contradictionem; & patet intelligenti terminos. In ſenſu verò diuiſo, prædeſtinatus poteſt non ſaluari, quia in ſenſu diuiſo talis propoſitio ſignificat, quòd homo prędeſtinatus potuit non prędeſtinari à Deo, & ſic non ſaluari, quod eſt veriſsimum. Eodem modo poteſt reſponderi, quando quæritur, vtrum reprobus, aut præſcitus poteſt ſaluari: quia in ſenſu compoſito eſt falſa, & impoſsibilis propoſitio. Nam ſenſus eſt, quòd reprobus, in quantum reprobus, excluſus eſt finaliter à gratia, & per conſequens à gloria. In ſenſu autem diuiſo vera eſt, & poſsibilis propoſitio; quia ſignificat, quòd reprobus, ſeu præſcitus potuit non eſſe talis, & ſic demum ſaluari: quod eſt in fide noſtra certiſsimum, vt conſtat ex ſupradictis.

Et licet multa de iuſtificatione hominis dixerimus, accedat nunc expoſitio decreti ſacri Concilij Tridentini, vt ſcripſit doctiſsimus frater Andreas a Vega in libro xj. vbi in præfatione legitur: Non minima pars iuſtitiæ noſtræ, ſed magna, & omnino maxima in obſeruatione mandatorum Dei conſiſtit. Omnia in ſe promiſſa Dei continent, omnium bonorum ſunt cauſæ; cuncta noſtra commoda tuentur, ordinant, & perficiunt, & abſque illis nemo hactenus iuſtificari potuit, neque vnquam poterit. † Euangelica præcepta, fratres chariſsimi, vt ait eleganter, & pientiſſimè Cyprianus, nihil ſunt aliud, quàm magiſteria diuina, fundamenta ædificandæ ſpei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præſidia obtinendæ ſalutis; quæ dum dociles

ciles credentium mentes in terris inſtruunt, ad cœleſtia regna perducunt. Et nemo quantumuis iuſtificatus liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet: Nemo temeraria illa, & à patribus ſub anathemate prohibita voce vti debet; Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſsibilia. Nam Deus impoſsibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſsis, & petere, quod non poſsis; & adiuuat, vt poſsis, cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt, qui autem diligunt eum, vt ipſemet teſtatur, ſeruant ſermones eius: quod vtique cum diuino auxilio præſtare poſſunt. Licet enim in hac mortali vita quantumuis ſancti, & iuſti, in leuia ſaltem, & quotidiana, quę etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadant, non propterea deſinunt eſſe iuſti: nam iuſtorum illa vox & humilis, & verax, Dimitte nobis debita noſtra. Quo fit, vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quò liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, ſobriè, iuſtè, & piè viuentes proficere poſsint per Chriſtum Ieſum, per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam: Deus nanque ſemel ſua gratia iuſtificatos nō deſerit, niſi ab eis prius deſeratur. Itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatemq; conſequuturum, etiamſi Chriſto non compatiatur, vt & glorificetur. Nam & Chriſtus ipſe, vt inquit Paulus, cùm eſſet filius Dei, didicit ex his, quæ paſſus eſt, obedientiam, & conſummatus eſt factus, omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ. Et propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos dicens: Neſcitis quod ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidē currunt, ſed vnus accipit brauium; ſic currite, vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, nō quaſi in incertum; ſic pugno, non quaſi aerem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Item princeps Apoſtolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis, hæc enim faciendo non peccabitis aliquando. Vnde conſtat eos ortho-

thodoxæ doctrinæ aduerſari, qui dicunt iuſtũ in omni bo-
no opere ſaltẽ venialiter peccare; aut (quod intolerabilius
eſt) æternas pœnas mereri: atque etiam eos, qui ſtatuunt,
in omnibus operibus iuſtos peccare, ſic in illis ſuam ipſo-
rum ſocordiam excitando, & ſeſe ad currendum in ſtadio
cohortando, cùm hoc, vt in primis glorificetur Deus, mer-
cedem quoque intuentur æternam, cùm ſcriptum ſit: In-
clinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas pro-
pter retributionem. & de Moyſe dicat Apoſtolus, quòd
reſpiciebat ad remunerationem. & in cap. vj. eiuſdem li-
bri xj. legitur. Et quidem ſubiectos mandatis docere in
primis poſſumus ex verbis Chriſti ad adoleſcentem, qui
eum rogauit, quid faciendo vitam æternam poſsidebo?
legimus apud Matthæum, reſpondiſſe ei Saluatorem: Si
vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: hic autem adole-
ſcens fidem habebat, & iuſtus iam tunc erat; omnia ete-
nim mandata cuſtodierat, vt ipſe mox de ſe ſubiecit. Et
quanquam Auguſtinus epiſt. lxxxix. & Chryſoſtomus ar-
rogantius hoc putant, quàm verius eum dixiſſe; tamen,
ſicut Baſilius, & alias idem Chryſoſtomus, & alij Docto-
res graues tradunt, dubitandum non eſt, quin verè ille &
ſyncere hoc de ſe dixerit; alioquin non ſubiunxiſſet Mar-
cus: Ieſus autem intuitus eum dilexit eum, & dixit ei: V-
num tibi deeſt. Non ſic humanè, & benignè, vt hæc verba
innuunt, conieciſſet Chriſtus in eum ſuos placidiſsimos
oculos, non eum dilexiſſet, neque perfectionis ſemitam ei
tradidiſſet, & ad eam vocaſſet, niſi vere illum, & ex ani-
mo, & abſque vlla iactantia, ea de ſe affirmaſſe intellexiſ-
ſet. Auertit Dominus oculos ſuos à peccatoribus, exoſos
44 eos habet, † & ad maiora non vocat, quos & minora videt
non præſtare. Et ſi iuſtificatus non fuiſſet, non vnum ad-
huc ei deeſſe Magiſter veraciſsimus dixiſſet: quoniam his
verbis reſponſum illius confirmabat, & velut eum, qui
iam minora impleuerat, ad ſuperiora, & difficiliora voca-
bat. Et Hieronymus non ab hac abfuit ſententia; quid-
quid enim alias dixerit, certè in ſecundo contra Pelagia-
nos de hoc adoleſcente ſic ſcribit: In lege doctiſsimus o-
mnia mandata ſe feciſſe dicit, quamobrem & amatur à
Domi-

Domino,& tamen plenam iuſtitiam non habuit,quia ſo-
luit ſubſtantiam ſuam pauperibus erogare. Hæc ille. qui-
bus verbis iuſtitiam ei tribuit,ſed plenam abrogat. Poſſu-
mus & hanc obligationem iuſtorum ad mandata firmare,
quia diſcipulis inter ſe diſputantibus de primatu in regno
cœlorum,tametſi fidem habebant,& iuſtificati iam erant,
humilitatem tamen eis eſſe neceſſariam ad ſalutem Chri-
ſtus docuit, dicens : Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini
ſicut paruuli,non intrabitis in regnum cœlorum. & alibi:
Si hæc ſcitis,beati eritis,ſi feceritis ea. Et Chriſtus clarè aſ-
ſeruit Phariſæis, primum, & maximum eſſe mandatum de
dilectione Dei ex toto corde. & vt eſt videre apud Marcũ,
adiuncto præcepto diligendi proximum, mox ſubdit, nul-
lum eſſe mandatum his duobus maius. Abſurdum eſt pro-
fectò, & omnino intolerabile, eo præterito vnum manda-
tum de fide eſſe neceſſarium, & ſufficere ad ſalutem: Nam
vtique illud maximum mandatum eſt cenſendum, quod
vnum ſufficit ſine alijs ad ſalutem, omnium reliqua ſine
ipſo non ſufficiant. Iuſtificati etiam erant Corinthij,& cre
debant, & tamen conſtanter eis prædicabat Paulus : Cir-
cunciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio
mandatorum Dei. Et ſæpè alibi, nec iuſtis, neque alijs ex-
ceptis, omnes mandatorum tranſgreſſores manifeſte exclu
dit à regno Dei. Et tam ipſe, quàm cæteri Apoſtoli, palam
docuerunt adeo non eſſe liberos à lege credentes in Chri-
ſtum, vt grauioribus eſſent mulctandi ſupplicijs; ſiquidẽ
deprehenderentur mandatorum diuinorum præuaricato-
res. Quicunque igitur omnia alia præcepta abrogant, vel
certè ad non iuſtificatos, aut ad non perfectos arctant, aut
doceant vbi Deus eam abrogationem, vel limitationem fe-
cerit, aut iuxta Dei antiquum mandatum lapidibus obru-
antur, vt pſeudoprophetæ fingentes ſomnia, & volentes
nos abſtrahere à via, quam præcepit nobis Dominus: &
diſcipulis ſuis dixit : Nõ veni ſoluere legẽ, ſed adimplere;
& Iudæis dixit aliàs: Procedent, qui bona fecerũt, in reſur-
rectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem
iudicij. † Et iuſtificatio eſt, cùm homo ex impio, aut pec- 45
catore fit pius, iuſtus, & filius Dei, & tandem reſurgit in

gratiam. Sed ad iuſtificationem hominis duo requiruntur, vnum ex parte Dei, & alterum ex parte hominis: Ex parte Dei requiritur infuſio gratiæ, ex parte verò hominis requiritur motus liberi arbitrij, quo deteſtetur peccatum propter Deum. Itaque cùm homo deteſtatur peccata ſua, quia ſunt commiſſa contra Dei reuerentiam, ſtatim Deus illi infundit gratiam, eumque iuſtificat: hoc autem intelligitur de adulto, qui hoc modo iuſtificatur ſine ſacramento, actu, ſeu re ſuſcepto, non tamen ſine ſacramento in voto. Sed non ſic eſt de paruulis nondum vſum liberi arbitrij habentibus, qui ſanctificantur per ſolam Dei gratiam cum ſacramento baptiſmi, ſine quo minime ſaluari valeant, niſi ex priuilegio: Nam Deus, qui virtutem ſanctificandi contulit ſacramentis, poteſt ad libitum ſine ipſis ſacramentis ſuam gratiam impartiri, vt conſtat de beata Virgine, & Ioanne Baptiſtâ, & cæteris in vtero ſanctificatis. Et nota ſecundũ Theologos, quòd ea, quæ concurrũt ad iuſtificationem impij, fiunt ſimul tempore; nam in eodem inſtanti, quo homo deteſtatur peccatum, tanquã Dei offenſiuum, id eſt, quia eſt factum contra Dei reuerentiã, & amorem, in eodem inquam inſtanti Déus illi infundit gratiam, nullam temporis moram expectando: quia ille talis motus liberi arbitrij eſt vltima diſpoſitio ad gratiam: & ideo ſunt ſimul & in eodem inſtanti: & hoc eſt quod clamat ſcriptura, quòd Deus neminem deſerit, ſed omnes confugientes ad ſe ſtatim recipit, & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & quòd omnes vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, atque in omni gente qui timet eum, & facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. Neque ſolum non eſt acceptor perſonarum, quia nemini quicquam debet, & liberrime poteſt ſuam impartiri gratiam pro beneplacito ſuo, quin ſi alicui faciat iniuriam, an iuſte ei dici poſsit, cur ita facis? ſed etiam, quia ex æquo omnes recipit, qui ad ſe confugiunt, neque quenquam repellit à ſua gratia, ſi faciat quod in ſe eſt, ad eam aſſequendam. Neque audias hoc in loco virum aliàs doctiſsimum opinantem, poſſe impium deteſtari peccata ſupra omne odibile, propter Deum ſuper omnia dilectum, vt obiectum eſt

eſt beatitudinis, cum propoſito de cætero vitandi peccata ſupra omne vitabile, & non ſtatim iuſtificari; quia ſanctus Thomas tenet ea, quę ſuperius dicta ſunt, & tota ſchola Theologorum, & ſacroſancta Tridentina Synodus, vt ex infra dicendis apparebit.

Quæ hactenus dicta ſunt de adulto iuſtificato, intelligi oportet de impio perfectè diſpoſito, qui ſine ſacramento in re ſuſcepto, non tamen ſine eo in voto iuſtificatur. ſecus tamen eſt de imperfectè diſpoſito. † Et tunc erit im 46
perfectè diſpoſitus, quando diſplicent ſibi peccata propter fugienda ſupplicia æterna: itaque non diſplicent ſibi peccata, quia ſunt contra Deum commiſſa. Et hoc poteſt contingere dupliciter, vno modo, quod impio ſic diſpliceant ſua peccata propter fugiendas pœnas illas æternas, vbi eijcient omnes illos inutiles ſeruos; & ibi erit amaritudo vera, & ſtridor dentium; quia Dominus permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuũ, paleas autem comburet igni inextinguibili. Itaque primo modo contingit, ſi impio, vt diximus, diſpliceant peccata propter fugiendas prædictas pœnas æternas; quòd putet, & ſibi videatur probabiliter, quòd non propter Deum, ſed ob vitandas tales pœnas deteſtatur talia peccata. Alio modo contingere poteſt, quòd doleat, ſeu deteſtetur peccata propter illa ſupplicia ęterna fugienda, exiſtimãs quòd non ob illa ſupplicia fugienda, ſed ob Dei amorem talia peccata deteſtatur; tamen in rei veritate fallitur, quia nõ propter Deum, ſed propter pœnas inferni fugiendas ſibi diſplicent, & deteſtatur peccata. Et tu lector præ oculis habeas hanc diſtinctionem, quia ſi primo modo impius ſit diſpoſitus, & ſit infidelis, quia nondum ſuſcepit ſacramentum baptiſmi, poterit cum tali diſpoſitione ad baptiſmum accedere, & obtinebit remiſsionem totalem peccatorum ex vi baptiſmi; tamen ſi eſt impius fidelis, qui poſt ſuſceptum baptiſmum lapſus eſt in peccatum mortale; ſi illo primo modo accedat diſpoſitus ad pœnitentiæ ſacramentum, non iuſtificabitur per ſuſceptionem talis ſacramenti, non ex defectu ſacramenti, ſed ex defectu impij ſine diſpoſitione ſufficienti ad tale ſacramentum acce-

dentis. Sed ſtatim quæres, quid eſt in cauſa, quod impius accedens ad baptiſmum cum illa diſpoſitione prima iuſtificabitur; & ſi poſt baptiſmum ſuſceptum labatur in peccatum, & cum eadem diſpoſitione accedat ad ſacramentum pœnitentiæ, non iuſtificabitur? Reſpondeo, quòd licet hæc duo ſacramenta baptiſmi, & pœnitentiæ in hoc conūeniant, quòd ambo ordinata ſunt à Chriſto Ieſu in remiſsionem peccatorum, vbi non ſit obex complacentiæ peccatorum, & tollatur talis obex, & complacentia deteſtando peccata propter pœnas inferni; tamen baptiſmus eſt ſicut generatio quædam, vbi actus recipientis baptiſmum non concurrunt, vt pars ſacramenti. Sacramentum verò pœnitentiæ eſt medicina quædam, vbi concurrunt actus pœnitentis, ſcilicet deteſtatio ipſa, & confeſsio, vt materia, & pars ſacramenti, vt videre eſt in ſancto Thoma, iij. par. quęſt. lxxxv. art. j. & ideo non eſt vtriuſque idem vſus. Nam ad baptiſmum nulla eſt accuſatio, vel confeſsio neceſſarià, quod depoſcitur ad ſacramentum pœnitentię, tam quam partes ipſius ſacramenti. Et ita qui probabiliter exiſtimaret ſe non deteſtari peccata propter Deum, profectò non eſſet vera eius accuſatio in confeſsione; ſiquidem accuſatio non eſt, niſi de offenſa Dei, & quatenus eſt eius offenſa: quare impius qui ita diſpoſitus ad ſacramentum pœnitentiæ accederet, quod odiret peccata propter pœnas ſcienter, vt dictum eſt, & mihi conſtaret ita, grauiſsimè formidarem ſic eum abſoluere, immò non abſoluerem. Hæc eſt vna canſa, quare beatus Auguſtinus dubitauit de ſalute ſerò pœnitentium: Nam non dolent ſuorum criminũ ea ratione, quòd fuit Deus offenſus, ſed quia incurrunt in gehennam. Et hæc conſtare poſſunt ex Concilio Tridentino ſeſsione viij. cap. vj. ad baptiſmum ſuſcipiendum ſatis eſſe moueri per odium aliquod aduerſus peccatum; tamen capitulum quartum in dicta ſeſsione ait: Pœnitentiam poſt lapſum, multo aliam eſſe à baptiſmali. Ex quo conſtat maiorem diſpoſitionem exigi ad ſacramentum pœnitentiæ, quàm ad baptiſmum. Tamen ſi ſecundo modo diſpoſitus accedat, nempe, quòd ſibi diſpliceant peccata propter pœnas vitandas, exiſtimans ſe talia peccata deteſtari

ſtari ob Dei amorem, tunc virtute ſacramenti pœnitentiæ actu ſuſcepti iuſtificabitur. Et hoc eſt, quod Doctores dicunt, quòd nonnunquam per ſacramentum pœnitentiæ ex attrito fit impius contritus, id eſt, quando ſic deteſtatur peccata propter vitanda ſupplicia æterna, quòd exiſtimat ſe propter amorem Dei illa odire; tunc enim licet hæc attritio, ſeu deteſtatio per ſe, id eſt, ſine ſacramento pœnitentiæ actu ſuſcepto non ſufficiat ad gratiam obtinendam, tamen ſic ſuſcipiens ſacramentum illud cum tali diſpoſitione, quia bona fide accedit, iuſtificabitur. Et nota, quòd tanta poteſt eſſe negligentia in illo, qui ſe exiſtimat contritum, id eſt, in illo, qui deteſtatur crimina propter ſupplicia æterna, putans ſibi diſplicere propter Deum, vt ſit nouum peccatum accedere ad ſacramentum pœnitentiæ, eo quod habet ignorantiam craſſam, quæ eum non excuſat: Et tunc neque per ſacramentum pœnitentiæ recipit gratiam; perinde enim eſſet, ac ſi accederet ſciens ſe non eſſe contritum, id eſt, ſciens, ſe non deteſtari peccata propter Deum. Sed quando negligentia, ſeu ignorantia excuſat à nouo peccato, porro quia eſt probabile feciſſe quod debuit, tunc licet dolor per ſe non ſufficeret remittere preterita peccata, cùm non ſit vltra diſpoſitio ad gratiam, ſeu contritio; tamen quia illa ignorantia eſt inuincibilis, & bona fide accedit, primam recipiet gratiam per ſacramentum.

† His igitur breuiter expoſitis dico, duplicem eſſe hominis iuſtificationem, primam videlicet, & ſecundam. Prima igitur iuſtificatio eſt, qua homo ex impio, & peccatore & filio iræ fit pius, iuſtus, filius Dei, & reſurgit in gratiam, quam Chriſtus nobis largitur. Ipſe enim ſolus, cùm eſſemus filij iræ, & inimici Dei, non potentes pro nobis ſatiſfacere, ſua morte, de rigore iuſtitiæ, pro peccatis noſtris ſatisfecit, quibus morte digni eramus; & propria virtute reſurgens iuſtificauit nos relinquens in cruce omnes paſsiones ab Adamo aſſumptas; quia Chriſtus reſurgens à mortuis iam non moritur, neque illi mors vltra dominabitur. Hæc igitur prima hominis iuſtificatio eſt miſericorditer à Deo, in qua efficiamur noua creatura, & veterem hominem 47

nem exuimus. Nam ad hanc primam iuſtificationem hæc omnia concurrunt, infuſio gratiæ, motus liberi arbitrij in Deum per fidem, & motus liberi arbitrij in peccatum, & remiſsio culpæ. Hæc autem, vt diximus, in eodem inſtanti ſunt: eſt tamen inter ea ordo naturæ, vt eſt author diuus Thomas, pri. ſecundæ. q. cxij. art. vj. & art. viij. *Si enim conſideremus ea ex parte impij, & ſubiecti, prius eſt motus liberi arbitrij in Deum, & in peccatum, & remiſsio culpæ, quàm gratia. Si autem conſiderentur ex parte Dei, prius eſt infuſio gratiæ, &c.* Ad rem igitur redeundo omnes concedunt infuſionem gratiæ, & remiſsionem peccatorum fieri à ſolo Deo, vt patet ex ſacra ſcriptura. Motus autem liberi arbitrij, quamuis ſit à nobis, tamen tribuitur Deo: quia non fit niſi Deo principaliter mouẽte. De hac ergo iuſtificatione prima loquitur Paulus Apoſtolus, cùm dicit, hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis. Et ne putes ad iuſtificationem impii ſemper requiri illos duos motus diſtinctos, & explicitos; eò quòd ſanctus Thom. eos ponat diſtinctos: nam vnico motu, regulariter loquendo, mouetur quis in Deum, & in peccatum, deteſtando peccata propter Deum.

48 † Secunda autem iuſtificatio hominis eſt, qua in iuſtitia proficimus, & iuſtiores efficimur, vt in Apoc. xxij. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc, & ſanctus, ſanctificetur adhuc. Et iſta ſecunda iuſtificatio emanat à prima iuſtificatione; & propter hanc noſtra opera dicuntur meritoria vitæ æternæ, non ex dignitate talium operum, ſed quia ſunt admixta, & coniuncta fidei, & gratiæ: per quæ ex bonitate Dei nobiſcum paciſcentis dicimur mereri. Et de hac ſecunda iuſtificatione loquitur ſcriptura, cùm dicit, reddet iuſtis mercedem. & Apoſtolus ad Cor. iij. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet. & Eccleſ. xvj. Miſericordia faciet locum vnicuique ſecundum meritum operum ſuorũ. & in Pſal. lxj. dicitur: Tu reddis Domine vnicuiq; ſecundum opera ſua. & Matth. xvj. legitur: Filius enim hominis venturus eſt in gloria patris ſui cum angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundum opera eorum. & Matt. iij. dicitur: Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt, omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum, excide-

tur,& in ignem mittetur. & ibi dicitur etiam: Permundabit aream ſuam, congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili & de iſtis loquitur Iudas Apoſtolus in epiſtola ſua dicens: Ecce venit Dominus in ſanctis millibus ſuis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus impietatibus eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ contra Dominum loquuti ſunt peccatores impij. Vos autem chariſsimi ſuperædificantes voſmetipſos ſanctiſsimæ noſtræ fidei, in ſpiritu ſancto orantes, voſmetipſos in dilectione Dei ſeruate, expectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam. & Ioan.j.epiſt.cap.iij. dicit: Filioli, nemo vos ſeducat. Qui iuſtitiam facit, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt; qui facit iuſtitiam, id eſt, opera iuſtitiæ. Itaq; ſapientiſsime lector ex ſermone meo conſtat clarè (iudicio meo) rectè intuenti, nullam eſſe diſſonantiam inter Apoſtolos Paulum, & Iacobum; quia vno, & eodem Spiritu ſancto inſpirante loquuti ſunt. Ideo dixit Petrus in ij. canonica, cap.j. Spiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines. Et quia Paulus, quando dicit, arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis, loquitur de prima iuſtificatione: ſed Iacobus, cùm dicit, videtis, quòd ex operibus iuſtificatur homo, loquitur de ſecunda iuſtificatione, ſeu incremento gratiæ, & iuſtitiæ. Et aduerte, quia qui cùm mortui eſſemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, liberati à peccato originali; ſed non fuimus liberati ab obſeruātia decem præceptorum moralium ſeu naturalium, vt docet nos Apoſtolus ad Rom.vj. dicens: Quid ergo peccabimus, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? abſit. liberati autem à peccato.i. per eius dimiſsionem, ſerui facti eſtis iuſtitiæ, id eſt, obligati ad iuſtitiæ operationem. Et beatus Petrus canonica ij.cap.finali: Creſcite verò in gratia, & in cognitione Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt, merendo eius augmentum per bona opera, & in cognitione Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt, vt magis explicitè cognoſcatis articulos, & beneficia Ieſu Chriſti. &, ſanctus ſanctificetur adhuc, & iuſtus iuſtificetur

 tur

turadhuc. & credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt, &c. Et Abraham iuſtiſsimus erat, & de ipſo dixit Dominus ad Abimelech, Geneſ. xx. Redde viro ſuo vxorē, et orabit pro te, quia propheta eſt, & viues. & Dauid dixit, j. Reg. c. xxvij. Dominus autem retribuet vnicuique ſecundum iuſtitiam ſuam, & fidem; & nemo tam perfectus, quin poſsit creſcere, ad Epheſ. iiij. et vide in c. charitas, de pœnit. diſtin. ij. *Et charitas nunquam excidit. i. in hac vita: in futuro enim fides conuertetur in ſcientiam. ſpes in rem, charitas autem augebitur.* Vnde Propheta, Viuit Dominus, cuius ignis eſt in Sion, id eſt, in eccleſia militante. & Apoſto. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo; quia licet reconciliauerit nos Deus per mortem Chriſti, ad hoc vt ſimus participes huius reconciliationis, requiritur in nobis debita diſpoſitio per baptiſmum, & pœnitentiam. † Et nobis ad corroborationem ſer-
49 monis noſtri, quòd in ſacroſancta Oecumenica ſynodo Tridentina, in vj. ſeſsione ſic dicitur:

Declarat ſancta Synodus ad iuſtificationis doctrinam, vt vnuſquiſque agnoſcat, & fateatur, quòd cùm omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti immundi, & vt Apoſto. inquit, natura filij iræ, vſqueadeò ſerui erant peccati, & ſub poteſtate diaboli & mortis, vt non modò gentes per vim naturæ, ſed neque Iudæi quidem per ipſam etiam literam legis Moyſis inde liberari, aut fugere poſſent; tametſi in eis liberum arbitrium minimè extinctum eſſet, viribus licet attenuatum, & inclinatum. Quo factum eſt, vt cœleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis Chriſtum Ieſum filiū ſuum, & ante legem, & legis tempore, multis ſanctis patribus declaratum & promiſſum, cùm venit illa beata plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt & Iudæos, qui ſub lege erant, redimeret; & gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum Dei reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro veſtris, ſed etiam pro totius mundi. Verum etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non

omnes

omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, ſed ij dun- „
taxat, quibus meritum paſsionis eius communicatur. Et „
in cap. iiij. dictæ ſeſsionis inſinuatur deſcriptio iuſtificationis impij, & motus eius in ſtatu gratiæ. Quæ quidem translatio poſt Euangelium promulgatum ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Et in cap. v. ſacrum Concilium declarat ipſius iuſtificationis exordium in adultis à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia, ſumendum eſſe, hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur; vt qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo, & cooperando diſponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem, neque homo nihil omnino agat inſpirationem illam recipiens, quippe per illam & adijcere poteſt, neq; tamen ſine gratia Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſsit. Vnde in ſacris literis cùm dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, libertatis noſtræ admonemur; cùm reſpõdemus: Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur. Et in cap. vj. dictæ ſextæ ſeſsionis ponitur modus præparationis ad iuſtificationem ante baptiſmum in adultis. Et vide etiam in cap. ix. vbi tractat contra inanem hæreticorum fiduciam, cuius verba ſunt: Quamuis au- „
tem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa „
vnquam fuiſſe peccata, niſi gratis propter Chriſtum diui- „
na miſericordia; nemini tamen fiduciam, & certitudinem „
remiſsionis ſuorum peccatorum iactanti, & in ea ſola qui- „
eſcenti peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe dicendum eſt: cùm „
apud hæreticos, & ſchiſmaticos poſsit eſſe, immo noſtra „
tempeſtate ſit, & magna contra eccleſiam Catholicam con- „
tentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota „
fiducia: ſed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos, qui „
verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omnino dubitatione a- „
pud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos; neminemque „

à peccatis abſolui, atque iuſtificari, niſi eum, qui certò, & firmiſsimè credat, ſe abſolutum, & iuſtificatum eſſe; atque hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſsis, & de mortis, & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet: eum velut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deq́; ſacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet. Sic quilibet dum ſeipſum, ſuamq́ue propriam infirmitatem, & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere poteſt, cùm nullus ſcire valeat certitudinem fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe eſſe gratiam Dei conſequutum. Sed eſt aduertendum, quòd in cap. vij. dictæ ſextæ ſeſsionis dicit ſacroſancta Synodus hæc verba: Quanquam enim nemo poſsit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſsionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur, id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſsimæ paſsionis merito per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione cum remiſsione peccatorum hęc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, fidem, ſpem, & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat, & charitas, neque vnit perfectè cum Chriſto, neque corporis eius membrum viuum efficit. Qua ratione veriſsimè dicitur, fidem ſine operibus mortuam, & ocioſam eſſe; & in Chriſto Ieſu neque circuncíſionem aliquid valere, neque præputium, ſed fidem, quę per charitatem operatur. Hanc fidem ante baptiſmi ſacramentum ex Apoſtolorum traditione catechumini ab eccleſia petunt, cùm petunt fidem vitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe, & charitate fides præſtare non poteſt. Vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Itaque veram, & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam pro illa, quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

50 † Sic ergo iuſtificati, & amici Dei, ac domeſtici facti, eun-

euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in diem; hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei, & eccleſiæ in ipſa iuſtitia per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus creſcunt, atq; magis iuſtificantur; ſicut ſcriptum eſt, Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. & iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. & rurſus: Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. & ſanctus ſanctificetur adhuc. & Petrus dixit in canonica, c. fin. Creſcite in gratia, & in cognitione Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt, merēdo eius augmentum per bona opera. Hoc vero iuſtitiæ incrementum petit ſancta eccleſia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, ſpei, & charitatis augmentum. Nemo autem quantumuis iuſtificatus liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet; Deus nanque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis prius deſeratur. Itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet. putans fide ſola ſe heredem eſſe conſtitutum, hæreditatemque conſequuturum. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: Neſcitis, quòd ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currūt, ſed vnus accipit brauium; ſic currite, vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertū, ſic pugno, non quaſi aerem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo; ne fortè, cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. item princeps Apoſtolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis; hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Vnde conſtat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt, iuſtum in omni opere bono ſaltem venialiter peccare, aut (quod intolerabilius eſt) pœnas æternas mereri; cùm ſcriptum ſit: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem. & de Moyſe dicat Apoſtolus, quòd aſpiciebat in remunerationem. Nemo quoque, quandiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio, neque adeò præſumere debet, vt certò ſtatuat, ſe omnino eſſe in numero præ-

prædeſtinatorum ; quaſi verum eſſet, quòd iuſtificatus aut amplius peccare non poſsit, aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam promittere debeat : nam niſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit. Veruntamen qui ſe exiſtimant ſtare, videant, ne cadant, & cum timore, ac tremore ſalutem ſuam operentur in laboribus, in vigilijs, in eleemoſynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs, in caſtitate ; formidare enim debent ſcientes, quòd in ſpem gloriæ, & nondum in gloriam renati ſunt. De pugna, quæ ſupereſt cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores eſſe non poſſunt, niſi cum Dei gratia, Apoſtolo obtemperent, dicenti : Debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus ; ſi enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini ; ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Qui verò ab accepta iuſtificationis gratia per peccatum exciderunt, rurſus iuſtificari poterunt : cùm excitante Deo per pœnitentiæ ſacramentum, meritò Chriſti amiſſam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio, quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti Patres aptè nuncuparunt : Etenim pro ijs, qui poſt baptiſmũ in peccata labũtur, Chriſtus Ieſus ſacramentum inſtituit pœnitentiæ, cùm dixit, Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Vnde dicendum eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum multò aliam eſſe à baptiſmali, atque continere non modo ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem, aut cor contritum, & humiliatum ; verumetiam eorundem ſacramentalem confeſsionem, ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & ſacerdotalem abſolutionem ; itemque ſatisfactionem per ieiunia, & eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur, ſed pro pœna temporali, quæ (vt ſacræ literæ docent) non tota ſemper, vt in baptiſmo fit, dimittitur illis, qui gratia Dei, quam acceperunt ingrati, Spiritum ſanctum contriſtauerunt, & templum Dei violare non

re non ſunt veriti. de qua pœnitentia ſcriptum eſt: Memor eſto, vnde excideris; age pœnitentiam, & prima opera fac. & iterum: Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. & rurſus: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ. † Et 51 pro mortali peccato amittitur gratia iuſtificationis, ſed nõ amittitur fides iuſtificatis hominibus (vt diximus) ſiue acceptam gratiam perpetuo conſeruauerint, ſiue amiſſam recuperauerint. Proponenda ſunt Apoſtoli verba: Abundate in omni opere bono, ſcientes, quòd labor veſter non eſt *inanis* in Domino: Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius. &, Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem: atque ideo benè operantibus vſque in finem, & in Deo ſperantibus, proponenda eſt vita æterna, & tanquã gratia filijs Dei per Chriſtum Ieſum miſericorditer promiſſa, & tanquam merces ex ipſius Dei promiſsione bonis ipſorũ operibus, & mentis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen, & curſum repoſitam ſibi eſſe aiebat Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam: non ſolum autem ſibi, ſed & omnibus, qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipſe Chriſtus Ieſus, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit, comitatur, & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata, & meritoria eſſe poſſent; nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quominus plenè, illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo etiam tempore (ſi tamen in gratia deceſſerint) conſequendam, vere promeruiſſe cenſeatur: cùm Chriſtus Saluator noſter dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Itaque neque propria noſtra iuſtitia, tanquam ex nobis propria ſtatuitur, neque ignoratur, aut repudiatur iuſtitia Dei, quæ etiam iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur; illa

eadem

eadem Dei eſt, quæ à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum. Neque verò illud omittendum eſt, quòd licet bonis operibus in ſacris literis vſque adeo tribuatur, vt etiam qui vni ex ſuis minimis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Chriſtus, eum non eſſe ſua mercede cariturum, & Apoſtolus teſtetur: Id, quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis: abſit tamen, vt Chriſtianus homo in ſeipſo vel confidat, vel glorietur, & non in Domino; cuius eſt tanta erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnuſquiſque ſicut miſericordiam, & bonitatem, ita ſeueritatem, & iudicium ante oculos habere debet, neque ſeipſum aliquis, etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita non humano iudicio examinanda, & iudicanda eſt, ſed Dei, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cõſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui (vt ſcriptum eſt) reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Poſt hanc Catholicam de iuſtificatione doctrinam, quam niſi quiſque fideliter, firmiterque receperit, iuſtificari non poterit (ita fuit deciſum in ſancta vniuerſali Synodo Tridentina, in ſeſſione ſexta) ad alia tranſeamus.

DE ELEEMOSYNA.

52 Eleemoſyna † dicitur ab ἐλεέω, quod eſt verbũ Græcum, cuius imperatiuus eſt ἐλέησον, id eſt, miſerere; à quo ἔλεος, id eſt, miſericordia: ideo dixit Saluator, Matth. v. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. & legitur in Eccleſ. cap. iij. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis. &, Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in conſpectum Dei. legitur hoc in cap. x. Actuum Apoſtolorum. &, Vendite, quæ poſsidetis, & date eleemoſynam. & legitur Lucæ xj. Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Itaque eleemoſyna magnã habet

habet virtutem ad remiſsionem peccatorum, Daniel.iiij. peccata tua eleemoſynis redime. facit text.in c.animæ defunctorum, xiij. quæſt.ij. vbi dicit tex. Animæ defunctorum ſoluuntur charorum eleemoſynis, &c. legitur etiam Matth.xviij. Qui ſuſcipit vnum paruulum talem in nomine meo, me ſuſcipit. Crimina eleemoſynis redimuntor,c. medicina, de pœniten. diſt. j. vbi Ambroſius dicit: Medicina miſericordiæ tollit peccata magna: Habemus plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimimus: pecuniam habes, redime peccatum tuum; redime te operibus tuis; redime te pecunia tua: vilis eſt pecunia, ſed precioſa eſt miſericordia. Eleemoſyna (inquit) à peccato liberat: crimina ergo eleemoſynis redimuntur, vt dixi. Et Cyprianus in c.miror, de pœnitent.diſtinct.j.dicit: Eleemoſyna à morte liberat, non vtique ab illa morte liberat, quam ſemel ſanguis Chriſti extinxit, & aqua nos ſalutaris baptiſmi, & Redemptoris noſtri gratia liberauit; ſed ab ea morte, quæ per delicta poſtmodum ſerpit, id eſt, à morte actualium peccatorum. facit etiam text.in c.non ſufficit, de pœnit. diſt.j.vbi diuus Auguſt.ait: Non ſufficit mores in melius commutare, & à præteritis malis recedere, niſi etiam de his, quæ facta ſunt, ſatisfiat Domino per pœnitétiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium cooperantibus eleemoſynis, & ieiunijs. & ibi dicit Archidia. Eleemoſyna eſt ſatisfactoria ad ſalutem: ſed dicit, non eſt ſatisfactoria pro peccatis, ſi donas eleemoſyná, quam teneris aliàs dare; vt ſunt illi, qui donant, vt diſpenſatores. Sed talis eleemoſyna multum valet. ibi videbitis. Sed notabis, quòd dare eleemoſynam de ſuperfluo eſt in præcepto, & etiam dare eleemoſynam conſtituto in extrema neceſsitate, ſanctus Tho.in ſecunda ſecundæ, q.xxxij. & vide in c.paſce, lxxxvj.diſt.& legitur in libro Tobiæ, c. iiij. Eleemoſyna ab omni peccato, & morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.&, Panem tuum cum eſurientibus, & egenis comede, & de veſtimentis tuis nudos tege. Et de eleemoſyna vide docto. in c. non ſatis, lxxxvj. diſt.& vide in c.omnis, vij.q.j. & Iob dixit, Oculus fui cæco, pedes claudo, pater eram pauperum. Ita ſunt Epiſcopi, quia

pi, quia ſunt diſpenſatores, & ſunt patres pauperum. Et de iuſtis laboribus facite eleemoſynam, docto. in c. innouamus, de cenſib. An eleemoſyna ſit danda de neceſſarijs? videtur, quod ſic, quia Dominus dicit Matth. xix. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Sed ille, qui dat omnia, quæ habet, pauperibus, non ſolum dat ſuperflua, ſed etiam neceſſaria, ergo de neceſſarijs poteſt homo eleemoſynam dare, dicit ſanct. Tho. in d. quæſt. xxxij. ad ſextum. Neceſſarium dupliciter dicitur, vno modo ſine quo aliquid eſſe non poteſt. & de tali neceſſario omninò eleemoſyna dari non poteſt, vt ſi aliquis ſolum haberet, vnde poſſet ipſe ſuſtentari, & filij ſui, vel alij ad eum pertinentes. de hoc enim neceſſario eleemoſynam dare, eſt ſibi, & ſuis vitam ſubtrahere. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium, ſine quo non poteſt conuenienter vita tranſigi ſecundum cõditionem, & ſtatum propriæ perſonæ, & aliarum perſonarum, quarum cura ei incumbit, vt infrà dicemus: Et huiuſmodi eleemoſynam dare, eſt bonum, & non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio; inordinatum eſſet autem ſecundum ſanctum Thom. ſi aliquis tantum ſibi de bonis proprijs ſubtraheret, vt alijs largiretur, quòd de reſiduo non poſſet vitam tranſigere conuenienter, ſecundum proprium ſtatum, & negotia occurrentia; ſed tria ſunt excipienda: primum, propter ingreſſum religionis omnia bona dedicat Deo: ſecundò, quando bona, quæ ſibi ſubtrahit, de facili reſarciri poſſunt: tertium, quando occurreret extrema neceſsitas alicuius priuatæ perſonæ, vel reipublicæ. In his enim caſibus laudabiliter prætermitteret aliquis id, quod ad decentiam ſui ſtatus pertinere videretur, vt maiori neceſsitati ſubueniret. ita ſanctus Thom. & nota, quòd Dominus laudauit viduam, quæ ex eo, quod deerat illi, omnem victum, quem habuit, miſit, Lucæ xxj. & melius eſt pluribus indigentibus elargiri. Itaque eleemoſyna non vni ſoli, ſed multis detur, vt pluribus proſit. Itaque grandis culpa eſt, vt fidelis egeat, præſertim illis, qui egere erubeſcunt. Omnibus debetur miſericordia iuſto amplius, c. non ſatis, lxxxvj. diſtinct. Item ſubuenite debes proximis, c. eſt probanda. &

c. con-

e. conſideranda. ea. diſt. vbi dicitur; Conſideranda eſt in largiendo ætas ac debilitas, & verecūdia; & ſenibus, & infirmis plus largiaris. Omnia iſta dicit beatus Ambro, lxxxvi. diſt. & ibi eſt tex. in d. c. paſce fame morientē, & cætera.

Dixi ſuperius multa in materia eleemoſynæ, nunc addendo dicemus aliqua pro complemento de mente Sancti Thom. & de mente doctiſsimi Caietani, & de mente ſacrorum doctorūm. † Habens ſuperfluum naturæ, & perſonę, tenetur alijs ſubuenire ratione ſuperfluitatis, licet pauper 53 non appareat in extrema neceſsitate, ita Baſilius, & Ambroſius, Auguſt. quoque in c. quid dicam, xiiij. q. iiij. idem ſentit in his verbis; Nonne omnes, qui ſibi videntur gaudere conquiſitis, eiſquè vti neſciunt, alienum poſsidere conuincimus? hoc enim certè alienum non eſt, quod iure poſsidetur. hoc autem iure, quod iuſtè, & hoc iuſtè, quod benè, omne igitur, quod malè poſsidetur, alienum eſt; malè autem poſsidet, qui malè vtitur. hæc ille. Vbi apparet ſuperfluum naturæ, & perſonæ alienum eſſe quoad vſum, & conſequenter diſpenſandum; aliter iniuſtè poſsidetur, quia habens non rectè vtitur illo. Eandem ſententiam confirmat beatus Hierony. in c. hoſpitalem. xlij. diſtinct. dicens: Aliena rapere conuincitur, qui ſibi vltra neceſſaria retinere probatur; hæc ille. Vbi magni damnantur omnes, reſeruantes ſibi diuitias. i. ſuperflua, & qui eis famulatur. Apparet etiā ex verbis Domini. Mat. vi. Non poteſtis Deo ſeruire & māmonæ, vbi B. Hier. exponēs, quid ſit ſeruitus diuitiarū, ait: Audiat hoc auarus, audiat hoc homo Chriſtianus, non poſſe ſimul diuitijs, Chriſtoq; ſeruire; & tamē nō dicit, qui habet diuitias, ſed qui ſeruit diuitijs; qui enim diuitiarū ſeruus eſt; diuitias cuſtodit, vt ſeruus; qui autē ſeruitutis excuſsit iugum, diſtribuit eas, vt dominus. hæc ille. vbi apparet, quòd eſt impoſsibile, ſuperflua cuſtodire non diſpenſando, & Chriſtū amare. Beda quoq; ſuper illud Lucæ. xi. Quod ſupereſt, date eleemoſynam, ait: Neque enim ita facienda iubetur eleemoſyna, vt teipſum cōſumas inopia, ſed vt tui cura corporis expleta inopem, quantum vales, ſuſtentes; hæc ille. Vbi iuberi expoſuit ſuſtentationem inopum poſt neceſſaria nobis. Inter poſte-

riores vero doct. Petrus de Palude in iiij. diſtinct. xv. q. iij. expreſſe ponit hoc cadere ſub pręcepto: Richar. quoque in iiij. diſtinct. xv. q. ij. hoc idem confirmat: Durandus autem, & Roman. ibidem, quaſi mortale, pauidi timent. Diximus ſupra, quòd dare eleemoſynam exiſtenti in extrema neceſsitate de neceſſario perſonæ ſit in præcepto; allegando text. Ambro. in c. paſce. Grego. quoque in Homelijs ſuis ait: Quia in lege ſcriptum eſt, diliges proximum tuum, ſicut teipſum; minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in neceſsitate illius etiam ea, quæ ſunt ſibi neceſſaria, partitur. Idcirco de diuidendis cum proximo duabus tunicis datur præceptum. hæc ille. Vbi euidenter apparet, quòd neceſſaria non communicatá neceſſitatibus abſque dubio extremis minorem debito dilectionem Chriſti conuincunt, & conſequenter charitatis extinctionem, quæ diminutionem non patitur. Baſilius etiam ſuper illud Lucæ. iij. Qui habet duas tunicas, det non habenti, ait: Hic autem docemur, quòd ex omni eo, quod affluit ſupra proprij victus neceſsitatem, tenemur erogare illi, qui non habet, propter Deum, qui, quæcunque poſſidemus, largitus eſt. hæc ille. Iuniores quoq;, ſcilicet, Petrus de Palude, Richardus, Durandus, & Romanus in iiij. ſententiarum, diſtinct. xv. intrepidè aſſerunt, teneri quemlibet de neceſſario perſonæ ſubuenire extremæ neceſsitati pauperis: Non abſque temeritate ergo à tot doctoribus ac rationibus ſubtrahet ſe quiſpiam volens magis hominibus placere, quàm veritatem ſequi. Audi dominum Ieſum Chriſtum in euangelio diuitibus dicentem: Facilius eſt camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum; intellige de diuite, qui captus eſt à diuitijs, & famulatur eis. nam diues eſt, qui ſibi reſeruat diuitias; œconomus verò, ſiue diſpenſator, qui ad opus aliorum has tenet. Et ſic patet ex omnibus dictis regula generalis circa eleemoſynarum largitionem neceſſaria; applicatio autem eius ad particularia ſcientificæ determinationi non ſubeſt, ſed prudentiæ committitur, quæ circa particularia verſatur. Eſt autem magna opus circunſpectione, vt concludatur hunc habere ſuperflua: opor-

oportet ſiquidem conſiderare ſtatum, filios, filias, ſeruos, alumnos, hoſpites, conuiuas, munificentiam, magnificentiam, & ſi quæ ſunt huiuſmodi; & habere ſemper præ oculis, quòd neceſſarium perſonæ non conſiſtit in indiuiſibili: multis enim adiunctis non apparebit ſuperfluum; & multis ſubtractis non cenſebitur quis indigens. Et hæc de eleemoſynæ præcepto dicta ſufficiant ſecundum doctiſsimum Caietanum. Sed aduerte, & nota benè, quia quum pauper apparet in extrema neceſsitate conſtitutus, peccatum mortale eſt non facere eleemoſynam, vt in d. c. paſce fame morientem. Item nota benè, quia ſi habes de ſuperfluo naturæ, & perſonæ, & eleemoſynam non facis, peccas mortaliter; quia præceptum hoc, ſcilicet quod ſupereſt, eleemoſynam date, eſt affirmatiuum, & obligat pro loco, & tempore: propterea fidei ac prudentiæ illius, qui ſuperfluum habet, commiſſum intelligitur, quando & quibus actualiter diſpenſet illud ſuperfluuum ſimul, vel ſucceſsiuè, vt melius ſibi videbitur. Itaque eleemoſynam non facere, eſt peccatum mortale in iſtis duobus caſibus tantũmodo. Sed in Epiſcopis, & clericis, deducto victu, & veſtitu ex Epiſcopatu, vel beneficio, omne aliud ſuperfluũ eſt; quia vſuarij ſunt, vt videbis ſupra in iſto Speculo, c. ſexto.

Itaque notabis ſecundum Sanctum Thom. quòd eſt aliquod tempus dare, in quo mortaliter peccat, ſi eleemoſynam dare omittat; ex parte quidem recipientis, cum appareteuidens, & vrgens neceſsitas, nec apparet in promptu, qui ei ſubueniat: ex parte vero dantis, cum habet ſuperflua, quæ ſecundum ſtatum præſentem non ſunt ſibi neceſſaria; provt probabiliter exiſtimari poteſt. Nec oportet, quód conſideret omnes caſus, qui poſſunt contingere in futurum, non intelligas extremam neceſsitatem, quando emiſſurus eſt ſpiritum, ſed quando ob defectum neceſſariorum apparet, quod ille morietur, niſi ei ſuccurratur, quando poſſunt ei prodeſſe ſubuentiones, antequàm deſperetur de vita illius. † Et an poſsit fieri eleemoſyna de illicitè acquiſitis? tripliciter ſecundũ S. Tho. poteſt aliquid 54
eſſe illicitè acquiſitum, ſicut rapina; & de talib. tenetur ad reſtitutionem, & non poteſt ideo fieri eleemoſyna: Alio

verò modo eſt aliquid illicitè acquiſitum, quia ille, qui acquiſiuit, retinere non poteſt, nec tamen debetur ei, à quo acquiſiuit; quia ſcilicet contra iuſtitiam accepit, & alter contra iuſtitiam dedit; ſicut in ſimonia; quia illud debet in eleemoſynas erogari. & eadem ratio eſt in omnibus: datio & acceptio eſt contra legem. Tertio modo, eſt aliquid illicitè acquiſitum, non quidem, quia ipſa acquiſitio ſit illicita, ſed quia id, ex quo acquiritur, eſt illicitum; ſicut patet de eo, quod mulier acquirit per meretricium. & hoc propriè vocatur turpe lucrum, & cótra legem Dei. Sed in eo, quod accipit, non iniuſtè agit, nec contra legem. vnde quod ſic illicitè acquiſitũ eſt, retineri poteſt, & de eo eleemoſyna fieri. Non autẽ fit de eo ſacrificium, vel oblatio ad altare, tum ꝓpter ſcandalũ, tum ꝓpter ſacrorũ reuerentiã. Circa illa vero, quæ per aleas acquiruntur, videtur eſſe aliquid illicitũ ex diuino iure, ſcilicet quòd aliquis lucretur ab his, qui rem ſuã alienare non poſſunt, ſicut ſunt minores, & furioſi, & huiuſmodi. & quòd quis trahat alium ex cupiditate lucrandi ad ludum, & quòd fraudulenter ab eo lucretur; in his caſibus tenetur ad reſtitutionem; & ſic de eo non poteſt eleemoſynam facere. Aliquid autem videtur eſſe illicitum ex iure poſitiuo ciuili, quod prohibet vniuerſaliter tale lucrum apud illos, qui ſunt talibus legibus ſubiecti, & tenentur vniuerſaliter ad reſtitutionem, qui lucrantur, niſi forte conſuetudo contraria præualeat; aut niſi ille lucratus ſit ab eo, qui traxerit eum ad ludum: in quo caſu non tenetur reſtituere, & poteſt facere eleemoſynas de tali lucro. ita Sanctus Thom. vbi ſupra, ad ſeptimum in d. q. xxxij. & ibi dicit ad octauum. † Et ille, qui eſt
55 in poteſtate alterius conſtitutus, non poteſt eleemoſynam facere, quia eleemoſynæ non ſunt faciendæ de alieno, ſed mulier, ſi habet alias res pręter dotem, poteſt dare eleemoſynam; aliàs autem non poteſt ſine conſenſu viri expreſſo, vel præſumpto, niſi in articulo neceſsitatis extremæ, in quo licitum eſſet ei furari; & etiam monacho, vt eleemoſynam daret. & filiusfamilias poteſt dare aliquam modicam quantitatem, de qua poteſt præſumere, quòd patri placeat. Et pro complemento dic, quòd Matth. x. & Marci. ix.

ei.ix.legitur; Qui ſuſcipit vnum paruulum talem in nomine meo, me ſuſcipit; &, quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantum, amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. & Chriſtus dixit, Ioan. xij. pauperes enim ſemper habebitis vobiſcum.

DE IEIVNIO.

ITem † Epiſcopi prædicabũt in ſuis eccleſijs, vt omnis populus ieiunet, quia per ieiuniũ caſtitas conſeruatur, 56
& mens liberius eleuatur ad ſublimia contemplanda. vnde dicitur Dan. x. Quod poſt ieiuniũ trium hebdomarũ reuelationẽ accepit à Deo: & eſt vtile ieiuniũ ad ſatisfaciendũ pro peccatis, vnde dicit. Ioe. ij. Cõuertimini ad me in toto corde veſtro, & in ieiunio, & fletu, & planctu. Sed ieiunij neceſsitas tria includit neceſſariò, quæ ſunt de neceſsitate ieiunij, ſcilicet, qualitas ciborum, hora competens, & vna comeſtio: exigit quippè omne eccleſiæ ieiunium abſtinentiam ab eſu carnium. dies ieiunij noti ſunt de iure, & conſuetudine. Et ieiunium, vt dicit Augustin. purgat animam, mentem ſubleuat, propriam carnem ſpiritui ſubijcit, cor facit contritum, & humiliatum, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis verò lumen accendit. Et ieiunium non ſolum eſt ab eſcis, ſed à cunctis illecebris abſtinentia. dictum eſt autem, quòd ieiunium vtile eſt ad deletionem culpæ, & ad eleuationem mentis in ſpiritualia; vnuſquiſque autem ex naturali ratione tenetur tantum in ieiunijs vti, quantum ſibi neceſſarium eſt ad prædicta, ſecundum Sanctum Thom. in ſecunda ſecundæ q. cxlvij. vbi etiam dicit; Ieiunium in communi cadit ſub præcepto legis naturæ. Sed determinatio temporis, & modi ieiunandi ſecundum conuenientiam, & vtilitatem populi Chriſtiani cadit ſub præcepto iuris poſitiui, quod eſt à Pontificibus eccleſiæ inſtitutum: & hoc eſt ieiunium eccleſiæ, vt in titu. de obſeruatione ieiuniorum. Aliud vero eſt ieiunium naturæ: & quia multitudo hominum vt plurimùm indiget tali remedio, conueniens fuit, vt eccleſia aliqua ieiunia ſtatueret, ab hominibus communiter obſeruanda, quaſi in ſpeciali determi-

nans id, quod eſt neceſſarium in communi. & videbis tex. in c. ieiunium, de obſeruatione ieiuniorum: & ieiunium in effectu eſt afflictio carnis ex abſtinentia ciborum. Et ieiunans qua hora debet comedere? dic in ieiunijs quadrageſimalibus poſt completas Veſperas in eccleſijs, quæ tempore quadrageſimali dicuntur de mane, vt in c. ſolent, de conſecra. i. diſtinction. In alijs vero ieiunijs non eſt hora præfixa ab eccleſia; & ideo communiter tenetur, vt in Nonis ſumatur cibus; & ita eſt in communi obſeruantia. ita Panorm. in Rubri. de obſeruatione ieiuniorum. & aliquid ſumere pro collatione de Sero, magis ad ſuſtentationem naturæ, quam ad delitias, non eſt prohibitum, dummodo fiat moderatè ſecundum conſuetudinem regionis. ita Panorm. in d. Rubri. vbi etiam dicit: Dies Dominicales ſubtrahuntur ab obſeruantia ieiuniorum. Et debemus abſtinere à cibis delicatis, c. denique. iiij. diſtinct. & omnes, qui non ſeruant ieiunia eccleſiæ, peccant mortaliter. Ieiunia verò, quæ ſunt in præcepto, ſtatuta ſunt in concilijs Epiſcoporum, & conſuetudine vniuerſalis eccleſiæ roborata. Nec ſunt contra libertatem populi fidelis, ſed magis ſunt vtilia ad impediendum ſeruitutem peccati, quæ repugnat libertati ſpirituali, de qua dicitur ad Galatas. cap. v. Vos enim fratres in libertatem vocati eſtis, tantum ne libertatem in occaſionem detis carni, ſed per charitatem ſeruite inuicem. Præcepta enim eccleſiæ obligant, ſicut Dei præcepta ſecundum illud Lucæ. x. Qui vos audit, me audit: & ieiunia, quæ præcepto eccleſiæ inſtituuntur, ſunt ieiunia afflictionis, quæ non conueniunt in diebus lætitiæ: propter quod non eſt ieiunium inſtitutum ab eccleſia in toto Paſchali tempore, nec etiam in dieb. Dominicis, vt dixi. Sed Hieronym. ſcribit ad Lucinum: Vtinam omni tem-
57 pore ieiunare poſſemus. † Et duplex eſt ieiunium: Vnum quidem naturæ, quod requiritur ad Euchariſtiæ ſumptionem; & hoc ſoluitur per quemlibet potum, etiam aquæ, poſt quem etiam non licet Euchariſtiam ſumere: ſed ieiunium eccleſiæ non ſoluitur niſi per ea, quæ eccleſia interdicere intendit inſtituendo ieiunium; quia non interdicit potum; ideò licet pluries ieiunantibus bibere. Et medici-

narum

narum aſſumptio non ſoluit ieiunium. Sed aduerte, quia, vt dixi, omnes tenentur ieiunare, niſi in eis fuerit aliquod ſpeciale impedimentum, vt infra dicemus. Et licet pueri non teneantur, conueniens tamen eſt, vt etiam in puerili ætate ſe ad ieiunandum exerceant plus, vel minus, ſecundum modum ſuæ ætatis. Quandoque tamen magna tribulatione imminente in ſignum pœnitentiæ acerbioris, etiam pueris ieiunia indicuntur, ſicut etiam de iumentis legitur Ionæ.iij. homines, & iumenta non guſtent quicquam, nec aquam bibant. Et de hoc vide doctiſs. Caietan. in ſua Summa de peccatis in parte, ieiunium; & dicit. Excuſantur à ieiunio non ſolum laborantes in agricultura, ſed in quacunque arte, qui aut vix ſic, aut nec ſic acquirere poſſunt omnia neceſſaria ſibi, familiæque ſuæ, ſi cum huiuſmodi exercitio nõ poſſunt ſimul ieiunare; quia ſicut lex ieiunij non impedit neceſſaria opera, ita non impedit opera debita. Similiter ſi vir non poteſt ieiunando debitum vxori reddere, non tenetur ieiunare. & ibi dicit, quid de peregrinantibus, & de alijs dicit multa. Dicit etiam, quod excuſantur infirmi & debiles; & excuſat etiam impotentia naturalis, & excuſat impotentia habendi panem: & videbis etiam canoniſtas in titulo de obſeruatione ieiuniorum, vbi multa in materia ieiunij dicunt, & ibi quærunt. † Vtrum aliqui excuſentur ab obſeruatione præcepti. In pueris eſt, vt dixi, euidens cauſa non ieiunandi propter debilitatem naturæ, quandiu ſunt in ſtatu augmenti, quod eſt vſque ad finem tertij ſeptennij. Item ſenes non tenentur ieiunare, quia egent frequenti alimento, & medico, ſicut infirmi: & hoc accidit communiter anno ſexageſimo ætatis. De prægnantibus, & lactantibus dic, quòd non tenentur ieiunare. Circa peregrinos, & operarios diſtingue, vt per ſanctum Thom. ſecunda ſecundæ q. cxlvij. arti. iiij. & ibi vide Caietanum. & ibi in d.q. videbis multa circa materiam ieiunij. & videbis etiam Hoſtienſem, & Goffre. in titu de obſeruatione ieiuniorum. Et Hieronymus dixit in c. ſint. de conſecra. diſt. v. Sint tibi quotidiana ieiunia: & refectio ſacietatem fugiens: & de ieiunio, & ebrietate vide Cardi. ſancti Sixti in cap. ſexto die, diſt. xxxv. 58

DE ORATIONE.

ITem ſanctiſsimi Epiſcopi in eccleſijs ſuis de oratione populum inſtituant circa modum orandi: ideo de oratione hunc tractatum compoſui. † Oratio dicitur quaſi oris ratio, & oratio eſt in præcepto, vt Lucæ. xvi. Oportet ſemper orare, & non deficere; itaque bona operatio nō poteſt eſſe ſine oratione; & iſta eſt veritas quod oratio ſit in præcepto, & orare eſt proprium rationalis creaturæ, quia eſt actus rationis. Et orate pro inuicem, vt ſaluemini; multum enim valet deprecatio iuſti aſsidua, Iacobus in canon. c. fin. & Chryſoſt. ſuper Lucam cap. xviij. dicit; Conſidera quanta eſt tibi conceſſa felicitas, quanta gloria attributa orationibus, fabulari cum Deo, cum Chriſto miſcere colloquia, optare quod velis, quod deſideras poſtulare. Et in Pſal. dicitur, Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Et omnia illa, per quæ Deo reuerentia exhibetur, pertinent ad religionem; per orationem autem homo Deo reuerentiam exhibet, in quantum ei ſe ſubijcit, & profitetur orando ſe eo indigere, ſicut authore ſuorum bonorum. Vnde manifeſtum eſt, quod oratio eſt propriæ religionis actus; & non ſolum petere, quæ deſideramus, ſed etiam rectè aliquid deſiderare ſub præcepto cadit: ſed deſiderare quidem cadit ſub præcepto charitatis, petere autem ſub præcepto religionis: quod quidem præceptum ponitur Matth. vj. vbi dicitur, petite, & accipietis. Et oratio præeminet alijs actibus religionis: & ratio ſoli deo eſt porrigenda, vt eam impleat; & Sancto per ipſum impetranda, ideo dicitur Iob. v. Voca, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere. Et orationes porrigimus ſanctis angelis, & hominibus, non vt per eos noſtras orationes cognoſcant, ſed vt eorum precibus & meritis orationis noſtræ ſentiamus effectum. Cum ergo pſallendo Deo loquimur, multa attentione & cogitatione intendendum eſt orationi. Bernardus: Cum ad orandum in eccleſiam intraueris, fluctuantiam cogitationum tuarum relinque exterius, vt ſoli deo vacare poſsis: fieri non poteſt vt cum deo loquatur, qui cum toto mundo etiam tacens fabulatur. Et de oratione dicitur Apocal. viij. quòd aſcendit fumus

mus incenſorum de orationibus ſanctorum, de manu an-
geli coram Deo. Et hoc etiã patet ex modo ipſo, quo ec-
cleſia vtitur in orando: Nam à ſancta Trinitate petimus vt
noſtri miſereatur, ab alijs autem ſanctis petimus, vt orent
pro nobis. Et licet mortui neſciant, etiam ſancti, quid
agant viui; ſed, vt Gregorius dicit, ad excellentiam eorum
decet, vt cognoſcant petitiones ad eos factas; & Deo ma-
nifeſtante cognoſcunt. Et in oratione aliquid determinatè
eſt petendum, Matth. vi. & Lucæ. ix. docuit dominus diſci-
pulos determinatè petere ea, quæ continentur in petitione
orationis dominicæ: ſed Matth. vi. legitur, Primum quæri-
tur regnum dei. Temporalia autem licet deſiderare, non
quidem principaliter, vt in eis finem conſtituamus, ſed ſi-
cut quædam adminicula, quibus adiuuemur ad tenden-
dum in beatitudinem; in quantum per ea vita corporalis
ſuſtentatur: ſed non ſunt quærenda principaliter, ſed ſe-
cundario. & dicitur Prouerb. xxx. tribue tantum victui
meo neceſſaria. & debemus etiam pro alijs orare, vt Iaco-
bi. v. Orate pro inuicem, vt ſaluemini. ſed Chryſoſt. di-
cit ſuper Matth. Pro ſe orare neceſsitas cogit, pro altero
autem charitas fraternitatis hortatur; & ſi non eis proſit,
ego tamen non ſum fruſtratus mea mercede, ſecundum il-
lud Pſ. oratio mea in ſinu meo conuertetur. † Et debemus 60
pro inimicis orare. Matth. v. Orate pro perſequentibus, &
calumniantibus vos. & Apoſto. ad Roman. xij. dixit. Mihi
vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Sed licitum
eſt impugnare inimicos, vt compeſcantur à peccatis.
quod cedit in bonum illorum, & aliorum. Et ſic etiam
licet orando petere aliqua temporalia mala inimico-
rum, vt corrigantur. & ſic oratio, & operatio non
erunt contraria. Ad propoſitum adduco illud Iacobi in
epiſt. c. fin. dicentem; Helias homo erat ſimilis nobis paſsi-
bilis, & oratione orauit, vt non plueret ſuper terram, &
non pluit annos tres, & menſes ſex; & rurſum orauit, &
cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum: mul-
tum enim valet deprecatio iuſti aſsidua, vt in d. cap. fin. Et
legitur Iob. cap. fin. Iob autem ſeruus meus orabit pro vo-
bis. legitur etiam Geneſ. xx. Redde viro vxorem eius, &

orabit pro te, quia Propheta eſt. & in epiſt.i. Pet. cap. iij. dicitur: Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorum. Legitur etiam Actuum. x. Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. & Matth. xix. dixit Chriſtus: Serue nequam omne debitū dimiſi tibi, quia rogaſti me, &c. Sed oratio Dominica perfectiſsima eſt, quia ſi rectè & congruenter oramus, nihil aliud dicere poſſumus, quàm quod in iſta oratione

61 Dominica poſitum eſt. † Oratio debet eſſe breuis, & cum feruore; ideo ſancti Patres orabant, & poſtea aliquid operis faciebant, & poſtea ad orationem redibant. Matth. vj. Orantes nolite multum loqui. & nihil aliud cogitet animus, quàm id ſolum, quod precatur. Itaque adſit debita intentio, ſaltem actualis in principio, ſecundum communem opinionem: ſed ſi eſſet notabilis negligentia, erit peccatum mortale in clerico, vt dixi ſupra in iſto Speculo, in titu. de horis canonicis. Et ſancti, qui ſunt in patria, orant pro nobis; ſed illi, qui ſunt in purgatorio, non ſunt in ſtatu orandi, ſed magis, vt oretur pro eis.

62 † De valore orationis dictæ ab audientibus Miſſam recta via eſſet, vt ſolamente circa tantum ſacrificium occuparentur præſentes, petendo, vt ſacrificium gratum ſit pro eccleſia, pro ſe, pro defunctis, gratias agendo Deo de tanto beneficio paſsionis Chriſti, & præſentiæ ſuæ. Et oratio debet eſſe vocalis, vt dicitur in pſalmo: Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus ſum. Sed duplex eſt oratio, communis, & ſingularis: Communis quidem oratio eſt, quæ per miniſtros eccleſiæ in perſona totius fidelis populi Deo offertur. & ideo oportet, quod talis oratio innoteſcat toti populo, pro quo profertur; quod non poſſet fieri, niſi eſſet vocalis. Oratio verò ſingularis eſt, quæ offertur à ſingulari perſona cuiuſcunque, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs orantis: & licet non de neceſsitate, adiungitur tamen vox tali orationi ad excitandum interiorem deuotionem. Sed aliquando non eſt neceſſaria excitatio in aliquibus. vnde Pſalm. dicit: Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea. & de Anna legitur, Reg. i. quòd loquebatur in corde ſuo. Adiungitur etiam

vocalis

vocalis oratio ex quadam redundantia ab anima in corpus, ex vehementi affectione, vt in Pſa. Lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea. Et dicentes priuatas Miſſas ita ſubmiſſè de induſtria, vt intelligi ab auditoribus nequeant, à ratione deuij videntur, niſi fortè per accidens coram alijs non celebrent; tunc enim ſufficiens videtur, ſi à ſeruitore proximo audiri poſsit. ita Caietanus ſecunda ſecundæ. quæſtion. octuageſima tertia, articul. duodecimo. Et aduerte; nam legitur Matt vj: Tu autem cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito; ideo noli orare vt ab hominib. videaris: & Apoſt. ad Timo. i. c. ij. dicit: Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate; hoc enim bonum eſt, & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 63 † Sed oratio Dominica inter alias principalior inuenitur: habet enim quinque excellentias, quæ in oratione requiruntur. Debet eſſe oratio ſecura, recta, ordinata, deuota, humilis, & continua. Secura, vt cum fiducia adeamus ad thronum gratiæ eius, ad Hebræos, iiij. in fide etiam non deficientes; Iacobus: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans, & ſecurior eſt, quia ab hac oratione nunquam ſine fructu receditur. Recta, vt petat à Deo ea, quæ ſibi conueniunt. Iacob. iiij. Petitis, & non accipitis eo, quòd malè petitis: ea, quæ ipſe orare docuit, rectiſsimè poſtulantur. Ordinata, vt cœleſtia terrenis præferamus, Matth. vj. Primum quærite regnum Dei. Deuota, quia pinguedo deuotionis facit ſacrificium orationis eſſe Deo acceptum: conſurgit deuotio ex charitate, quæ eſt amor Dei, & proximi; quorum vtrunque in hac oratione oſtenditur. Nam ad inſinuandum amorem vocamus eum patrem; ad inſinuandum amorem proximi communiter pro omnibus oramus dicendo, Pater noſter. Humilis, & in iſta oratione humilitas obſeruatur: Reſpexit in orationem humilium. Tria bona facit oratio, eſt efficax, & vtile

vtile remedium contra mala; liberat enim à peccatis commiſsis, liberat etiam à timore peccatorum ſuperuenientium, à tribulationibus & triſtitijs; liberat etiam à perſequutionibus, & inimicis: Item ad ſecretorum diuinorum reuelationem, c. ſi ergo. viij. q. i. Item ad cœleſtium deguſtationem; vnde ſine ipſa non guſtantur diuina. Et eſt efficax, & vtilis ad omnia deſideria obtinenda, Mar. ij. Omnia quæcunque oratis, credite, quia accipietis. & ſi non exaudimur, hoc eſt, quia non inſtanter petimus; oportet enim ſemper orare, & nunquam deficere, Lucæ, xviij. vel quod non petimus id, quod magis expedit ad ſalutem. Tertio eſt vtilis, quia facit nos familiares Deo; Dauid, Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. ad Tim. ij. Poſtquam Apoſtolus docuit Timotheum, quomodo reducat populum ad formam verę fidei, docet de pertinentibus ad cultum fidei, ſcilicet orationibus, obſequijs, dicendo; obſecro igitur primum, &c. in
64 quo apertè oſtendit Apoſtolus, † quod inter omnia neceſſaria ad ſalutem Chriſtianam præcipua eſt oratio, & non
65 ceſſat orare, qui non ceſſat benefacere. † Sanctificetur nomen tuum, id eſt, nomen tuum manifeſtetur, & declaretur in nobis. Et iſtud nomen petimus manifeſtari & declarari, vt cognoſcatur, & teneatur ſanctum. Adueniat regnum tuum: cum ergò petimus, quod veniat regnum, oramus, quòd non regnet in nobis peccatũ, ſed ipſe deus: vel adueniat regnũ tuũ. i. gloriæ. Fiat voluntas tua. In hac petitione petimus, vt voluntas dei impleatur in nobis, quia tunc eſt rectum cor hominis, cùm concordat cum voluntate diuina, & hoc Chriſtum fecit deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed eius qui miſit me, Ioan. vi. Voluntas completa eſt in angelis, & in ſanctis, qui ſunt in patria, quia vident Deum, & cognoſcunt, & fruuntur eo: & ſic nos deſideramus, quòd voluntas dei, quæ eſt, vt homines habeant vitam æternam, impleatur in terra: ſed vult deus, vt obſeruemus mandata. Vel fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra, id eſt, ſicut in angelis, & electis, qui ſunt in cœlo; quia ſicut angeli faciunt voluntatem dei, ita & homines.

Panem

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, id eſt, vnius diei, vel vnius temporis. Prouer. xxx. Diuitias, & paupertatem ne dederis mihi, ſed tantum victui meo tribui neceſſaria: vel panem noſtrum. i. panem ſacramentalem. Et dimitte nobis debita noſtra, id eſt, peccata noſtra. Auferimus deo ius ſuum, cum præferimus voluntatem noſtram voluntati ſuæ; & hoc eſt peccatum: eſt ergò conſilium ſpiritus ſancti, vt petamus à Deo veniam peccatorum, Lucæ. vi. dimittite, & dimittemini; Ezech. xxviij. Homo homini ſeruat iram, & à Deo quærit medelam. Et dimitte nobis debita noſtra, id eſt, peccata, quæ nos debitores pœnæ conſtituunt, & quibus obligamur ad pœnam aut ſatisfactoriam, aut purgatoriam, aut æternam. Et ne nos inducas in tentationem, id eſt, per conſenſum. Deus non inducit ad malum, ſed dicitur inducere ad malum permittendo, in quantum propter multa peccata ſubtrahit homini gratiam. Oſtendit non id à nobis orandum, vt non tentemur: ſed ne deſerti adiutorio Dei in tentationem per cōſenſum inducamur. Sed libera nos à malo. Petitio generalis eſt contra omnia mala præſentia, & futura. Amen. confirmatio omnium.

Et de oratione Chriſtus dixit Apoſtolis Petro, Ioanni, & Iacobo, Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. itaque ſub præcepto cadit oratio, Matth. xxvi. & Petrus in canon. c. iiij. dixit: Eſtote itaque prudentes, vigilate in orationibus, &c.† Et in oratione mens debet in deum eleuari; quia oratio eſt eleuatio mentis in Deum. & de oratione videbis ſanctum Tho. ſecunda ſecundæ q. lxxxiij. & videbis ſupra in iſto Speculo multa vtilia, in tit. de horis canonicis. Inter omnia autem opera bona (vt teſtatur Abbas Agathon) orare deum eſt difficillimum, & plus habet laboris, quia ſemper dæmones feſtinant interrumpere orationem, ſcientes, quòd ex nulla re impediuntur, ſicut per orationem fuſam ad deum. Et inde eſt, quòd in principio omnium horarum canonicarum munientes nos ſigno crucis contra infeſtationes diaboli dicimus, Deus in adiutorium meum intende. Itaque in quacunque tribulatione, vel neceſſitate habemus dicere, Deus in adiutorium meum 66

meum

meum intende. Et Hieronymus in cap. non mediocriter, de conſecrat. diſtin. v. ait: Melior eſt quinque pſalmorum decantatio cum cordis puritate, ac ſpirituali hilaritate, quàm totius pſalterij modulatio cum anxietate cordis, atque triſtitia. & Dominus dixit Matt. xviij. Serue nequam omne debitum tibi dimiſi, quoniam rogaſti me; nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, pater veſter cœleſtis dimittet vobis peccata veſtra.

CONTRA HAERETICOS.

ET aduertite Fratres, quia in iſtis temporibus tempeſtuoſis, & periculoſis erunt multi magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, de quibus
67 prophetauit Beatus Petrus in canonica; † & multi lupi rapaces, qui ſubtilitate, & perſuaſione ſua ducentur, & in domibus ſuis clam, non palam, aliter ſcripturas interpretari conabuntur: Ideo aduertant fideles, quia in his periculoſis temporibus (vt dixi) ſunt multi, qui ſubtilitate, & perſuaſione ſua ducuntur, & volunt interpretari aliter diuinas ſcripturas, quàm debeant, & aliter quàm Spiritus ſanctus flagitat, & ita errant, & in ſchiſma incidunt: quod peccatum grauiſsimum eſt. contra quos eſt text. in capit. non adferamus. xxiiij. quæſtio. i. vbi litera dicit: Non adferamus ſtateras doloſas, vbi appendamus quod volumus pro arbitrio noſtro, dicentes hoc graue eſt, hoc leue eſt: ſed adferamus diuinam ſtateram de ſcripturis ſacris, tanquam de theſauris dominicis. facit tex. in capit. quod autem. xxiiij. quæſtio. iij. vbi litera dicit: Quid autem iniquius eſt, quàm impia ſapere? & ſapientioribus doctioribuſque non credere? ſed ad ſemetipſos recurrunt: & ideo magiſtri erroris exiſtunt, quia veritatis diſcipuli non fuerunt. faciunt notata in capit. ne innitaris. de conſtitu. vbi litera dicit. Ne innitaris prudentiæ tuæ: Prudentiæ ſuæ
„ innititur, qui ea quæ ſibi agenda vel dicenda videntur,
„ Patrum decretis præponit: & vino inebriantur, qui ſcrip-
„ turas ſacras malè intelligunt, atque peruertunt. capit. vino inebri-

inebriantur.xxxvij. diſtinct. accedit etiam text. ſingularis in capit.relatum.ea.diſtinct.cuius verba ſunt:Relatum nobis eſt,quòd quidam in veſtris partibus commorantes ad uerſantur ſacris doctrinis, & prout eis videtur, non ſecundum traditionem Patrum, ſed iuxta ſuum ſenſum docere videntur:& inf. Ideo diligenter obſeruandum eſt, vt lex Dei,cum legitur,non ſecundum propriam ingenij virtutem vel intelligentiam legatur, aut doceatur: Sunt enim multa in ſcripturis diuinis,quæ poſſunt trahi ad eum ſenſum,quem ſibi vnuſquiſque ſponte præſumpſerit,ſed non oportet.& inf. Et ideo oportet ſciētiam ab eo diſcere ſcripturarum, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat.Sed oportet vel ex paſtorali officio,vel ſuperioris authoritate prædicare;iuxta Apoſtoli ſententiam; & per tex.& docto.in c.excommunicamus. de hæreticis.

SECVNDA PARS SERMONIS EPIScopalis. *De articulis Fidei, & Sacramentis.*

SVMMARIVM.

1 *Primum quod eſt Chriſtiano neceſſarium eſt fides:quatuor enim bona facit.*
2 *Fides docet omnia neceſſaria ad bene viuendum.*
3 *Fides quid ſit.*
4 *Chriſti fideles quæ credere debeant.*
5 *Duo ſunt homini neceſſaria.*
6 *Eccleſia tres partes habet.*
7 *Fides ad multa vtilis eſt.*
8 *In reſurrectione quadruplex conditio attendi poteſt.*
9 *De ſymbolo Patrum,& de ſymbolo, quod in eccleſia cantatur, remiſſiuè,& vnde dictum.*
10 *Inter alia ſacramenta Baptiſmus eſt magis neceſſarius, & efficax.Item vnde dicitur & vbi inſtitutus fuerit.*
11 *Quis poſſit,vel debeat baptizare,& quæ ſit eius forma.*
12 *Quid ſi alius liquor ſit cum aqua mixtus,an teneat baptiſmus?*
13 *Cum dubitatur de baptiſmi omiſſione,reiterari poteſt.*

14 *Infantes*

14 *Infantes ſine baptiſmo decedentes Dei viſione priuantur.*

15 *Iudeus omnia, quæ per vſurariam prauitatem extorſit, antequam baptizetur, reſtituere debet.*

16 *Cum dubitatur an aliquis baptizatus ſit vnius teſtimonio ſtandum eſt.*

17 *Credens ſe baptizatum eſſe, cum non ſit, an ſibi noceat.*

18 *Baptiſmi forma vnde habuerit originem.*

19 *Secundum Sacramentum eſt Confirmatio.*

20 *Decedens cum ſacramento Confirmationis maiorem habet gloriam, quam non confirmatus.*

21 *Omnia ſacramenta crucis ſignaculo perficiuntur.*

22 *Tertium ſacramentum eſt Euchariſtia, quomodo celebrandum, & in quo loco.*

23 *Quandoque licet hominem occidere.*

24 *In celebratione ſacramenti, vnuſquiſque ritum ſuæ eccleſiæ ſeruare debet.*

25 *In ſacramento Euchariſtiæ aſſumi non debet, niſi triticeus panis, & vinum de vite.*

26 *Euchariſtiæ ſacramentum vide dictum. & nu. 27. 28. 29.*

30 *Vtrum liceat ſumere hoc ſanctiſſimum ſacramentum ſub vna ſpecie tantum.*

31 *Liceatne hoc ſacramentum ſingulis diebus frequentare.*

32 *Sacerdos celebrare potens, & non faciens, ſanctam Trinitatem gloria priuat.*

33 *Quid repræſentet, & contineat hoc ſacramentum Euchariſtiæ.*

34 *Corporis, & ſanguinis ſacramentum duobus modis inſtitutum eſt.*

35 *Licet angelus ſit ſuperior homine natura, gratia, & officio, Chriſtus tamen illis poteſtatem non dedit conficiendi Chriſti corpus.*

36 *Vnitas perfecta eſt inter nos, & Chriſtum, & nume. 37.*

38 *Neceſſarius eſt homini cibus ſpiritualis in vita ſpirituali.*

39 *In iſto altiſſimo ſacramento euchariſtiæ accidentia ſunt ſine ſubiecto.*

40 *Frequens huius ſacramenti perceptio quos fructus pariat.*

41 *Inſtitutio ſacramenti euchariſtiæ per Chriſtum.*

42 *Quotidie in eccleſia Miſſa celebrari debet.*

43 *Memoria paſſionis Chriſti ad multa nobis prodeſt.*

44 *Sacrificium quid ſit.*
45 *Totum noſtræ ſalutis myſterium in ſacramento euchariſtiæ deprehenditur, & de ratione ſingularium partium Miſſæ, remiſſiue.*
46 *Altaris ſacrificium, in lineo, non autem ſerico panno conſecrandum eſt.*
41 *Tandiu durat corpus, & ſanguis Chriſti, quandiu durant accidentia panis, & vini.*
48 *Moralia præcepta non ſolum manent in nouo teſtamento, verum etiam per euangelica Chriſti conſilia perficiuntur.*
49 *Pœnitentia quartum ſacramentum eſt, quid ſit, & vnde dicta. & num. 46.*
50 *Pœnitentia triplex eſt.*
51 *Vera confeſſio triplex eſt.*
52 *Sacramentalis confeſſio ex præceptione eccleſiæ neceſſaria eſt.*
53 *Adultus cum ad annos diſcretionis peruenerit, ſemel in anno confiteri tenetur.*
54 *Homo peccatum committens an ſtatim confiteri debeat.*
55 *Presbyter morientibus pœnitentiam abnegans reus eſt.*
56 *Confiteri quomodo intelligendum.*
57 *Quinque per Epiſcopum ſemper annuntianda ſunt.*
58 *Quintum ſacramentum eſt extrema Vnctio.*
59 *Materia huius ſacramenti quæ ſit, & de eius forma. & nu. 60.*
61 *Solus ſacerdos huius ſacramenti eſt miniſter.*
62 *Quibus dari debeat hoc ſacramentum, & in quibus corporis partibus dandum ſit.*
63 *Scapulæ an vngi debeant.*
64 *Sacramentum hoc an iterari poſſit.*
65 *Sacerdos in collatione huius ſacramenti pecuniam petere non debet.*
66 *Sextum ſacramentum eſt Ordo.*
67 *Septimum ſacramentum eſt Matrimonium.*
68 *Per hæc ſeptem ſacramenta peccatorum remiſſionem homo conſequitur.*

PRimum † quod eſt neceſſarium Chriſtiano, 1
eſt fides, ſine qua nullus dicitur fidelis Chriſtianus. Fides autem facit quatuor bona: primum eſt, quod per fidem anima coniungitur

Deo: Nam per fidem anima Chriſtiana facit quaſi quoddam matrimonium cum Deo. Oſe. c. ij. Sponſabo te mihi in fide. & inde eſt quod quando homo baptizatur, primo confitetur fidem, cum dicitur ei, credis in Deum? quia baptiſmus eſt primum ſacramentum fidei. & ideo dicit dominus Mar. vltimo. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: & baptiſmus, qui eſt ſine fide, non prodeſt. Ideo ſciendum eſt, quòd nullus eſt acceptus Deo ſine fide. ad Heb. xj. ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Et per fidem inchoatur in nobis vita æterna: Nam vita æterna nihil aliud eſt, quam cognoſcere Deum, vnde dicit Dominus Ioannis xvij. Hæc eſt vitá æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum. Hæc autem cognitio Dei incipit hic per fidem, ſed perficitur in glorioſa vita futura, in qua cognoſcemus eum, ſicuti eſt. Ideo dicitur ad Heb. xj. Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum. Nullus ergo poteſt peruenire ad beatitudinem, quæ eſt vera cognitio Dei, niſi primo cognoſcat per fidem. Ioan. xx. Beati qui non viderunt, & crediderunt.

2 † Fides autem docet omnia neceſſaria ad benè viuēdum: ipſa enim docet quod eſt vnus Deus, qui eſt remunerator bonorum, & quod eſt alia vita. Et patet quod nullus philoſophorum ante aduentum Chriſti cum toto conatu ſuo potuit tãtum ſcire de Deo, & de neceſſarijs ad vitam æternam, quantum poſt aduentum Chriſti vna vetula per fidem. Ideo dicitur Iſai. ij. Repleta eſt terra ſcientia domini.

3 † Item fides eſt, qua vincimus tentationes, ad Heb. ij. ſancti per fidem vicerunt regna. Et hoc patet, quia omnis tentatio, vel eſt à diabolo, vel à mundo, vel à carne. Diabolus enim tentat, vt non obedias Deo, neque ſubijciaris Deo: & hoc per fidem remouetur. Nam per fidem cognoſcimus, quod ipſe dominus eſt omnium, & ideo ſibi eſt obediendum. 1. Petr. v. Sobrij eſtote & vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus tanquã leo rugiens circuit, quærens, quem deuoret; cui reſiſtite fortes in fide. Mundus autem tentat vel alliciendo proſperis, vel terrendo aduerſis: ſed hęc vincimus per fidem, quæ facit nos credere aliam vitam meliorem iſta. Et ideo proſpera mundi huius deſpicimus, & non formi-

formidamus aduerſa. Ioan. i. Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Et etiam quia docet nos credere alia maiora mala. i. inferni. Caro vero tentat inducẽdo nos ad delectationes vitæ præſentis momentaneas; ſed fides oſtendit nobis, quòd per has, ſi eis indebitè adhæremus, æternas delectationes amittimus, ad Eph. vj. In omnibus ſumẽtes ſcutũ fidei. Fides eſt habitus mentis, quo inchoatur vita ęterna in nobis faciens intellectũ aſſentire non apparentibus. ad Hebr. ij. Iuſtus autẽ ex fide viuit, ad Rom. i.

† Inter omnia, quæ debent fideles credere, hoc eſt primum, quòd ſit vnus ſolus Deus. ſecundum eſt, quod iſte Deus ſit creator, & factor cœli, & terræ, viſibilium, & inuiſibilium. Non ſolum eſt neceſſe Chriſtianis Deum credere, ſed etiam neceſſe eſt, vt credant, quod Deus eſt pater, & quod Chriſtus ſit verus filius Dei, Deo Patri cõſubſtantialis, & coæternus. Item non ſolum eſt neceſſarium Chriſtiano credere filium Dei, vt oſtenſum eſt, ſed etiam oportet credere incarnationem eius. Et ideo beatus Ioannes, poſtquam dixerat multa ſubtilia, & ardua, conſequenter inſinuat nobis eius incarnationem, cùm dicit, verbum caro factum eſt. Et ſicut neceſſariũ eſt Chriſtiano, quòd credat incarnationem filij Dei, ita neceſſarium eſt, quod credat paſſionem eius, & mortem. Et ſicut dictum eſt, mors Chriſti fuit in ſeparatione animæ à corpore, ſicut & aliorum hominũ: ſed diuinitas, ita indiſolubiliter iuncta fuit homini Chriſto, quod licet anima, & corpus ſepararentur adinuicem, ipſa tamen deitas perfectiſsimè animæ, & corpori affuit ſemper: & ideo in ſepulchro cum corpore fuit filius Dei, & ad inferos cum anima deſcendit. 4

† Duo ſunt neceſſaria homini ad cognoſcendum. i. gloria dei, & pœna inferni: Nam per gloriam electi, & per pœnas territi cauent ſibi homines, & retrahuntur à peccatis. Sed hæc ſunt valdè difficilia homini ad cognoſcendum, vnde de gloria dicitur. Sap. ix. Quæ in cœlis ſunt, quis inueſtigauit? & hoc quidẽ difficile eſt terrenis, quia vt dicitur Ioan. iij. Qui de terra eſt, de terra loquitur: ſed nõ eſt difficile ſpiritualib. quia qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt. Et ideo Deus de cœlo deſcendit, & incarnatus eſt, vt doceret nos 5

cœleſtia: Erat enim difficile cognoſcere pœnas inferni, Sap. ij. Non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis: & hoc dicitur in perſona impiorũ. & hoc non poteſt modo dici, quia ſicut deſcendit de cœlo, vt doceret cæleſtia, ita reſurrexit ab inferis, vt nos de inferis edoceret. Et ideo neceſſe eſt, vt credamus, quod non ſolum homo factus eſt, & mortuus, ſed quod reſurrexit à mortuis: & ideo in ſymbolo dicitur, Tertia die reſurrexit à mortuis. Poſt Chriſti reſurrectionem oportet credere eius aſcenſionem, per quam in cœlum aſcendit: quia ergo Chriſtus aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei, ſicut dominus omnium, manifeſtum eſt, quod ſpectat ad eum iudicium, ideo in regula catholicæ fidei confitemur, quod venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. Hoc etiam dixerunt angeli, Actuum. i. Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Item debemus credere in Spiritum ſanctum verum Deum, conſubſtantialem patri, & filio.

Sicut videmus, quod in vno homine eſt vna anima, & vnum corpus, & tamen ſunt diuerſa membra ipſius, ita eccleſia catholica eſt vnum corpus, & habet diuerſa membra: anima autem, quæ hoc corpus viuificat, eſt ſpiritus ſanctus; & ideo poſt fidem de ſpiritu ſancto iubemur credere ſanctam eccleſiam Catholicam. Vnde additur in ſymbolo, ſanctam eccleſiam catholicam.

6 † Hæc autem eccleſia habet tres partes, vna eſt in terra, alia eſt in cœlo, tertia eſt in purgatorio. Sicut in corpore naturali operatio vnius membri cedit in bonum totius corporis, ita in corpore ſpirituali, id eſt, eccleſiæ: & quia omnes fideles ſunt vnum corpus, bonum vnius alteri communicatur, Apoſt. ad Roman. xij. ſinguli autem alterius membra. Vnde & inter alia credenda, quæ tradiderunt Apoſtoli, eſt quod communio bonorum ſit in eccleſia. Et hoc eſt, quod dicitur in ſymbolo Apoſtolorum, Sanctorum cõmunionem. Inter alia vero membra eccleſiæ principale membrum eſt Chriſtus, quia eſt caput, ad Eph. i. Ipſum dedit caput ſuper omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius: bonum ergo Chriſti cõmunicatur omnibus Chriſtianis,

ſtianis, ſicut virtus capitis omnibus membris: & hæc communicatio fit per ſacramenta eccleſiæ, in quibus operatur virtus paſsionis Chriſti, quæ operatur ad conferendam gratiam in remiſsionem peccatorum.

Spiritus ſanctus non ſolum ſanctificat eccleſiam quantum ad animam, ſed virtute eius reſurgent corpora noſtra. ad Roman.iiij. Qui ſuſcitauit Chriſtum Ieſum dominum noſtrum à mortuis. & i. ad Corinth. xv. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ideo ſecundum fidem noſtram credimus reſurrectionem mortuorum futuram.

† Et notabis, quòd ad multa eſt nobis vtilis fides, & ſpes 7 reſurrectionis; ad tollendum triſticias, quas ex mortuis concipimus: Item aufert timorem mortuis: Item reddit homines ſollicitos ad bene operandum: Item retrahit à malo.

† Et ſciendum eſt, quantum ad omnes, quadruplex con 8 ditio attendi poteſt in reſurrectione: prima eſt identitas corporum reſurgentium, quia idem corpus, quod nunc eſt, & quantum ad carnem, & quantum ad oſſa, reſurget virtute diuina, Iob. xix. rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Et corpora bonorum, & malorum erunt incorruptibilia, quia boni erunt ſemper in gloria, & mali ſemper in pœna eorum. Et omnes boni & mali reſurgent cum omni integritate, quæ ad perfectionem hominis pertinet. Non erit cæcus, vel claudus ibi. vt Apoſt. i. ad Corinth. xv. mortui reſurgent incorrupti, id eſt, impaſsibiles, quantum ad corruptiones præſentes. Et boni, & mali reſurgent in ætate perfecta, id eſt, triginta duorum, vel trium annorum. ad Ephe. iiij. donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Et quantum ad bonos, erit ſpiritualis gloria, quia ſancti habebunt corpora glorificata, in quibus erit quadruplex conditio. Prima eſt claritas, Matth. xiij. fulgebunt iuſti, ſicut ſol, in regno patris eorum. Secunda eſt impaſsibilitas. i. ad Corint. xv. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Apoc. xxi. Abſterget Deus omnem lachrymam

ab oculis eorum,& mors vltra non erit, nec luctus, neque clamor,neq; dolor erit vltra, quæ primo habuerunt. Tertia eſt agilitas. Sap. iij. Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Quarta eſt ſubtilitas, j. ad Corinth.xv. ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Non quod omnino ſit ſpiritus, ſed quia erit totaliter ſpiritui ſubiectum. Circa quartum ſciendum, quia damnatorum conditio contraria erit conditioni beatorũ, quia erit in eis pœna æterna, in qua eſt quadruplex mala conditio. Nam corpora eorum erunt obſcura, Eſa. xiij. Facies combuſtæ vultus eorum. Item paſsibilia, licet nunquam corrumpantur; quia ſemper in igni ardebunt, & nunquam conſumentur, Eſa. lxvj. Vermis eorum non morietur. & ignis eorum non extinguetur. Item erunt grauia; Anima enim erit ibi quaſi cathenata. Pſal. ad alligandos reges eorum in compedibus. Item, erũt quodammodo carnalia, & anima, & corpus. Iohel.j. Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo. Conuenienter in fine omnium deſideriorum noſtrorum, id eſt, in vita æterna, finis credendis, cùm dicitur in Symbolo, Vitam æternam, Amen. Accedentem ad Deum, oportet credere, ad Heb.xj. & ideo fuit neceſſarium veritatem fidei in vnum colligi, vt facilius poſſet omnibus proponi, ne aliquis per ignorantiam fidei à veritate deficeret. Et Symbolum eſt authoritate eccleſiæ vniuerſalis editum, & eccleſia vniuerſalis nõ poteſt errare in his, quæ ſunt fidei; quia ſpiritu ſancto gubernatur: hoc enim promiſit Dominus diſcipulis, Ioan.xvj. dicens: Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

9 †De ſymbolo Patrum, & de ſymbolo, quod in eccleſia cantatur, vide S. Thom. ſecunda ſecundæ, q.j. art.ix. & vide Abb. in c.j. de ſumma Trin. & fide catho. & ſymbolum Athanaſij authoritate eccleſiæ receptum eſt: ſed Athanaſius non compoſuit manifeſtationem fidei per modũ ſymboli, ſed magis per modum cuiuſdam doctrinæ. & de articulis fidei vide Abb. in d.c.1. de ſum. Trin. & fid. catho.

Symbolum autem Græcè, Latinè ſonat iudicium, vel ſignum, vel collatio, & regulam fidei plenã indicat, & perfectam;

fectam; quia ſimul in vnum continet articulos, & compoſitum fuit ex diuerſis verbis Apoſtolorũ. Traditur enim, quòd poſtquam Apoſtoli ſpiritum ſanctum acceperunt, cùm iam forent ad prædicandum euangelium profecturi, conferentes in vnum ſuper articulis fidei ſtatuerunt, vt ſicut omnes erant in vna fide conformes, & concordes, ſic omnes vnam fidem concorditer prædicarent; & ſymbolum compoſuerunt: itaque ſymbolum, fidei eſt profeſsio.

Et in omnibus ſymbolis eadem fidei docetur veritas: & fuit neceſſe edere plura ſymbola, & in nullo alio differũt, niſi quod in vno minus explicantur, quæ in alio continentur implicitè, ſecundum quod exigebat hæreticorum inſtantia. Credo in ſpiritum ſanctum & in ſanctam eccleſiã. ſit ſenſus, credo in ſpiritum ſanctum ſanctificantem eccleſiam; Sed melius eſt ſecundum communem vſum, vt non ponatur ibi, in, ſed ſimpliciter dicatur, ſanctam eccleſiam catholicam.

Itaque notabis ſymbolum Patrum eſſe declaratiuum ſymboli Apoſtolorũ, & publicè in Miſſa cantatur. Et ſymbolum Apoſtolorum in prima, & in completorio dicitur, quaſi contra tenebras errorum præteritorum, & futurorum. Eccleſia quando loquitur de fide, intelligit de fide formata charitate, & bonis operibus, & non de fide nuda, quia operibus iuſtificatur homo, non ex fide tantum.

DE SACRAMENTIS, ET PRIMO *de Baptiſmo.*

DIximus ſuperius, quòd bonum Chriſti communicatur omnibus Chriſtianis, ſicut virtus capitis omnibus membris; & hæc communicatio fit per ſacramẽta eccleſię, in quibus operatur virtus paſsionis Chriſti: hæc autem ſacramenta ſunt ſeptem. Baptiſmus, qui eſt primus, & eſt quædam regeneratio ſpiritualis, Ioan, iij. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Et peccatum originale tollitur per baptiſmum. † Et baptiſmus inter alia ſacramenta magis eſt neceſſarius, & efficax, vtpote fundamentum omnium ſacramentorum, c. præter, §. porro, xxxij. diſt. c. veniens, de presbyt. non bapti. miniſt. Quid ſit baptiſmus? 10

eſt ablutio exterior cum certa forma vorborum, ſine qua nemo ſaluari poteſt, & quæ proficit ad ſalutem, & colligitur. i, q. i. detrahitur. & de ſumma trinitate. capit. i. §. vlti. Quandoque autem vocatur baptiſmus, ipſe character animæ impreſſus. de conſecratio. diſtin iiij. tunc valere. quæ enim eſt iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? niſi hoc faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur. Nam & ipſo verbo, aliud eſt ſonus tráſiens, aliud virtus manens. i, q. i. detrahere. Vbi fuit inſtitutus? Circa hoc diuerſæ ſunt opiniones; nam quidam dicunt ipſum fuiſſe inſtitutum per verba, quæ Ieſus Chriſtus dixit Nicodemo, niſi quis renatus, &c. de conſecrat. diſtinct. iij. filius. Secundi dicunt, quod quando miſit Iudam cum alijs. i. quæ. i. dedit. Tertij, quando dixit diſcipulis, Ite, baptizate omnes gentes, &c. de conſecra. diſt. iiij. Alij quarto ipſum inſtitutum fuiſſe putant, cum dominus à Ioanne baptizatus eſt, vbi vim regeneratiuam contulit aquis. de conſecration. diſtinct. iij. capit. per aquam. Dic quòd ibi fuit inſtitutum facto, & exemplo; verbo autem, & præcepto fuit inſtitutum, cum dixit Apoſtolis ſeu diſcipulis; Euntes in mundum docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, de conſecrat. diſtinct. iiij. propriè. de baptiſ. debitum. & c. non vt apponeres.

11 † Quis poſsit vel debeat baptizare? & certè nedum ſacerdos, vel diaconus, ſed & hæreticus, & paganus, excommunicatus, de conſec. diſt. iiij. ſiue hæreticus, & quicunque, dum tamen in forma eccleſiæ rite conferatur, vt patet ſupra de ſum. trinita. cap. i. §. pen. & in his, quæ no. ſupra de temp. or. §. & a quo. ver. hæc igitur ſit fides tua. & xxij. diſt. §. verum. tranſit enim ſol vel per lapideos canales, & venit ad aureolam. xix. diſt. ſecundum; ſic nihil intereſt quis recipiat, quoad veritatem, licet interſit, quo ad effectum, de conſecra. diſt. iiij. ſicut in ſacris.

Quæ ſit eius forma? ad eius formam, ſeu eſſentiam duo neceſſaria ſunt, verbum, & elementum. c. non vt apponeres, de baptiſmo. Vnde cum ſaliua non poteſt quis baptizari. Item neceſſarium eſt verbum, ſcilicet, quod obſeruetur

forma

forma verborum, videlicet, quod dicat baptizans mergendo baptizandum ter. Petre, ego baptizo te in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, vt in c.i. de Baptiſmo. ſed ſufficit vnica immerſio, ſi conſuetudo terræ hoc approbet, cap. de trina. de conſec. diſt. iiij. optimus tex. ad hoc in c. eodem modo. de conſecratio, diſt. iiij.

Et baptizari poteſt à quocunque ſiue Iudæo, pagano, hæretico (vt dixi.) ita Hoſtien. in ſumma, in titulo de Baptiſmo. & ibi dicit; Ordo ſi mutatur in baptiſmo, an valeat. Et exorciſmus quid ſit. & mulier, ſi laborat in extremis, qualiter poteſt baptizari infans, ibi videbis. & baptizati inuiti, an ſint baptizati: & baptizati ficte, an ſint baptizati, ibi videbis. & de furioſis baptizatis, ſi ſemper fuerunt furioſi, tenet baptiſmus. vt ibi. Et ſi baptizans non intendit baptizare, dic, quòd nihil confertur. ibi etiam videbis. & de hoc etiam vide Goffredum in Summa ſua de Baptiſmo. † Quid ſi alius liquor ſit cum aqua mixtus? tenet, ſi aqua 18 præualet, aliàs contra. Secus autem in ſacramento Eucha riſtiæ, in quo plus de vino requiritur, quàm de aqua, vt c. pernitioſus. de celebratio. Miſſarum. per quam Decretalem videtur contrarium poſſe dici; cùm generalis conſuetudo eccleſiæ teneat, vt in ſola & pura aqua ſine alia mixtura fiat baptiſmus. vide Hoſt. vbi ſupra. Et ſpecies baptiſmi ſunt tres: Aquæ (vt diximus) & Flaminis, & Sanguinis. Flaminis, id eſt ſpiritus ſancti, vt ſi aliquis velit baptizari, & hoc deſideret cum ſummo feruore animi, & contritione, ſeu deteſtatione ſuorum peccatorum ex amore Dei; ſi non inueniat, qui eum baptizet, & ſic moriatur, ad æternam patriam conuolat. de bapt. debitum. de conſecra. diſtinct. iiij. baptiſmi vicem. & capit. cathecuminum. & cap. non dubito. Inde legitur, quod cum Beatus Ambroſius Valentinianum duceret ad baptiſmum, mortuus eſt Valentinianus. Vnde Ambroſius, Ventrem meum doleo, quia quem regeneraturus eram, perdidi; ille tamen gratiam, quam popoſcerat, non amiſit. de presbytero non bapt. c. Apoſtolicam. & ibi gloſſ. Dixit doleo ventrem, per ſimilitudinem, ſicut poſſet dolere mater, ſi amiſiſſet partum: Nam ſicut carnaliter gignitur filius, carnali actu interueniente,

niente; ſic ſpirituali interueniente generatur ſpiritualis; & character interior imprimitur animæ. Sicut baptizans quantum ad exteriorem, pater ſeu patrimus intelligitur; ſici quantum ad interiorem, ſpiritus ſanctus. de baptiſ. c. debitum. & ſic anima eſt filia Dei. inde propheta; Audi filia, & vide, & c. dicitur Sponſa. vnde Apoſtolus; Deſpondi vos vni viro, & c. ad hoc, de cogn. ſpi. §. quot eius ſpecies. ver. ſic ergo. baptizans, & præced. & de presby. non bapti. veniens. Et baptiſmus ſanguinis, quo ſancti innocentes baptizati intelliguntur; vt ſi credens in Chriſtum, antequam baptizetur, occidatur pro Chriſto. de conſecra.
13 diſtinct. iiij. baptiſmi vicem. † Et baptiſmus reiteratur, ſi dubitatur de eius omiſsione, vt in capit. ij. de baptiſmo; & procedit ille tex. tam in dubio facti, quàm iuris; vt cum reperitur infans expoſitus ſine ſigno baptiſmi. nam dubium conſiſtit in facto. De ſecundo poſſunt poni multa exempla vt per Panorm. ibi. De quibus dubium eſt, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis præmiſsis; Si baptizatus es, non te rebaptizo, ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c. Et ſacramentum baptiſmi vtiliter confertur paruulis, licet non credant, nec intelligant, & remittitur eis peccatum originale. tex. in cap. maiores. de Baptiſmo. Itaque dicendum eſt, quòd etiam paruulis virtutes infunduntur in baptiſmo. & hæc opinio eſt hodie approbata, vt in clement. i. de ſumma trin. ad finem. Conclude ergo, quod per baptiſmum tollitur illa macula, ſeu ſordes animæ, & per conſequens tollitur ille reatus: Item illa pronitas ad peccandum debilitatur, maximè poſt ſacramentum Confirmationis. Nam per chriſmationem, ſeu confirmationem Chriſtianus confirmatur in fide, & efficitur fortior ad reſiſtendum diabolo, & concupiſcentijs carnalibus. vt in capit. i. de conſecra. diſtinct. v. & adde iſtis glo. not. in
14 capit. ij. de conſecra. diſtinct. iiij. quam omnino vide. † Et infantes decedentes ſine baptiſmo priuantur viſione Dei; aliam vero pœnam actualem non patiuntur. ita Panorm. in d. capit. maiores. §. ſed adhuc. Illa tamen pœna maxima eſt, vt in capit. firmiſsimè. de conſecra diſtinct. iiij. licet reſpectu pœnæ actualis dicatur mitiſsima. Et dormientes, &

furioſi

furioſi non poſſunt baptizari, niſi ante dormitionem, & furorem volebant baptizari, vt per Panorm. in d.cap. maiores, §.fin. vbi etiam dicit, quod infideles non poſſunt cogi ad fidem ſuſcipiendam. Et nemo poteſt ſeipſum baptizare, etiam inſtante neceſsitatis articulo. cap. debitum, de baptiſmo. vbi etiam dicit Panorm.

† Iudæus, antequam recipiatur ad baptiſmum, debet omnia reſtituere, quæ extorſit per vſurariam prauitatem, & illicitè; illa verò, quæ licitè quæſiuit, non; ſicut multi ſimplices credunt, vt in c. ſicut Iudæi. de Iudæis. Nemo etiam poteſt baptizari in aqua roſacea, quia non eſt elementum; ſed in aqua transformata ſic, puta in lixiuio, vel aqua lutoſa, vel ſulphurea, vt in cap. non apponeres. per Panorm. ibi. 15

† Vltimo notabis, cum dubitatur, an aliquis ſit baptizatus, ſtatur teſtimonio vnius, vt de conſec. diſtinct. iiij. placuit. Et idem in conſecratione eccleſiæ, vt de conſ. diſtin. i. Eccleſiæ: Secus in ordine, vt xcviij. Afroſ. & ſupra cle. peregr. capit. i. Rationem diuerſitatis collige ex §. gratia. iij. q. i. §. ecce cum honores, Ita effectus baptiſmi eſt remiſsio omnium peccatorum: Nam ſine pœnitentia omnia peccata tollit actualia, & originalia. de conſe. diſtinct. iiij. c. ſine pœnitentia, & de pœnitentia, diſtinct. vij. c. ſi. quis autem §. hoc autem. & c. ſequenti. vbi probatur, quod talis moriens neque purgatorium tangit. Sed ſi poſtea corruerit homo, per pœnitentiam reſurget, & reparabitur; & nouus efficietur. c. i. de ſumm. trinit. §. ſacramentorum, & §. fin. & c. ferrum. l. diſt. Originalia tamen remanent actu, licet tollantur reatu, de conſec. diſtinct. iiij. non ex quo. Licet autem baptiſmus tollat peccata, non tamen tollit notam, ſeu irregularitatem, ergo neque bigamiam. xxviij. q. iij. acutius. & c. vna tantum, xxxvj. diſt. Et ſi aliquis adultus baptiſmũ accipit fictè, licet character in eum imprimatur, non tamẽ gratia, neq; remittuntur peccata; ſed tunc demũ incipit operari, cum fictio recedit. de conſ. diſt. iiij. cũ valere. Nam gratia in baptiſmo non quærit gemitum, vel planctum, non opus aliquod, ſed ſolam contritionem cordis & fidem; vt diximus ſupra, in materia de iuſtificatione: quod videbis, ne fallaris in hoc, quod hic dicimus, ad ſuſceptionem 16

baptiſmi

baptiſmi requiri contritionem; nam ſufficit attritio, vt ſatis explicauimus: ſic omnia gratis condonat, vt ibidem probatur, & d. capit. ſine pœnitentia, ſecundum Ambroſium ad idem de pœnit. diſtinct. i. §. ſimiliter, in fin. & hoc intellige quantum ad peccata mortalia; nam originalia per vim ſacramenti remittuntur paruulis: Secus in adultis, in quibus requiritur contritio, vt diximus; aliàs etiam originalia non remittentur: hoc intelligas, etiam ſi dormientes baptizentur, vel amentes; ſi poſtea vigilant, vel ſani facti ſunt. Sed ſi nullum actuale peccatum commiſerant, vt puta, quia à natiuitate continuo furore laborauerunt, non video, quare talibus non dicam peccata dimitti, & originalia, & actualia; & hæc dicta comprobantur in d. c. maiores. §. cæterum, & ſequenti: ſecundum hoc intellige quod præcedit, & quod legitur, de conſec. diſtinct. iiij. c. paruulo recenter nato. & xxvj. q. vj. qui recedunt, & infra
27 d. cap. maiores. §. verum & ſeq. hic vero, & §. ſeq. † Et omiſſio baptiſmi non nocet credenti probabiliter ſe eſſe baptizatum, vt in cap. ad Apoſtolicam. de presbytero non baptizato miniſtrante. & ibi dicit Panor. quod qui ordinatur ab eo, qui putabatur Epiſcopus, cum non eſſet, nullum ordinem recipit; valent tamen ſic geſta quoad meritum, propter fidem. Et dic, vt notatur in c. dudum, de electio. & in l. barbarius. ff. de offi. præto. vide Panor. in dicto capit. ad
28 apoſtolicam. † Vltimo notabis, quod baptiſmus habuit formam ſuam ab Euangelio, cum Chriſtus dixit Apoſtolis; Baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. vt in capit. pe. de baptiſmo. Alia vero, quæ in baptiſmo dicuntur, fuerunt inſtituta ab eccleſia, & in euangelio Matth. capit. xx. & c. propriè, de conſecr. diſtinct. iiij. Et conceſſum fuit Apoſtolis baptizare in nomine Chriſti, propter nomen Chriſti ampliandum. Act. ij. & in d. cap. propriè, ad finem. & vide textum Nicolai in c. à quodam, de conſ. diſtinct. iiij. Et ibi vide Arch. poſt gloſſam ibi. & vide Cardinalem ſancti Sixti. & Petrus baptizabat in nomine domini Ieſu Chriſti, Act. x.

DE CONFIRMATIONE

SEcundum ſacramentum eſt † Confirmatio, vnde & 19
Apoſtoli ad hoc quod eſſent fortes, receperunt ſpiritum ſanctum poſt aſcenſionem Chriſti.xxiiij. Lucæ. Vos autem ſedete in ciuitate, quouſque induamini virtute ex alto. hoc autem robur confertur in ſacramento Confirmationis. Ideo illi, qui habent curam puerorum, debent multũ eſſe ſoliciti, quod confirmentur; quia in Confirmatione confertur magna gratia. † Et ſi decedet, maiorem 20
habet gloriam confirmatus, quàm non confirmatus: quia hic habuit plus de gratia. Itaq; poſt Baptiſmum ſacramentum Confirmationis præſtetur, vt in capit.i.de conſe.diſt. v.vbi litera dicit; Omnes fideles per manuum impoſitionem Epiſcoporum ſpiritum ſanctum poſt Baptiſmum accipere debent, vt pleni Chriſtiani inueniantur; quia cum ſpiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur. Sed non ab alijs, quàm ab Epiſcopis, manus impoſitionis ſacramentum perfici poteſt, vt in cap.manus, de conſecr. diſtinct. v. quia neque tempore Apoſtolorum ab alijs, quàm ab ipſis Apoſtolis, legitur aut ſcitur peractum eſſe: Nam ſi aliter actum fuerit, irritum habeatur, & vacuum. vt in d.capit.manus. Quid conferat ſpiritus ſanctus in Baptiſmate, quid in Confirmatione, vide optimum tex.in cap.ij.de conſe.diſtinct.v.vbi litera dicit: Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero „ deſcendit lapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad inno- „ centiam: In confirmatione augmentum præſtat ad grati- „ am. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuiſi- „ biles hoſtes, & pericula gradiendum eſt, in Baptiſmo rege- „ neramur ad vitam, poſt baptiſmum confirmamur ad pug- „ nam. In baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur; „ & quamuis continuò tranſituris ſufficiant regenerationis „ beneficia; victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis „ auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat, mox in pace baptiſmi, „ vel ſeculi recipiendos; Confirmatio armat, & inſtruit ad „ agones mundi, & prælia reſeruandos. Qui autem poſt baptiſmum cum acquiſita innocentia immaculati peruenerint ad mortem, confirmantur morte; quia iam non poſſunt

ſunt peccare poſt mortem. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo ſacramenta, vt ab inuicem (niſi morte præueniente) nullatenus poſsint ſegregari; & vnũ ſine altero rite perfici non poteſt, id eſt, Chriſtianum facere plenum, & perfectum, vt in cap. de his, de conſecr. diſtinct. v. & in capit. i. vt dixi. Quare etiam Confirmationis ſacramentum baptizato tradatur, vide etiam tex. in cap. nouiſsimè, de conſ. diſtinct. v. cuius verba ſunt; Nouiſsime à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paraclitus traditur baptizato, vt roboretur per ſpiritum ſanctum ad prædicandum alijs, id eſt donum, quod in baptiſmate conſecutus eſt, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chriſmate in ſummitate capitis per ſacerdotem, per pontificem verò in fronte; vt in priori vnctione ſignificetur ſuper ipſum ſpiritus ſancti deſcenſio ad habitationem Deo conſecrandam; in ſecunda quoque, vt eiuſdem ſpiritus ſancti ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis, & ſcientiæ, & virtutis venire in hominem declaretur. Bis enim deſcendit ſpiritus ſanctus ſuper Apoſtolos; primo, quando inſufflauit in eos dicẽs, accipite ſpiritum ſanctum. Ioan. xx. poſtea deſcendit de cœlo ſuper eos igneis linguis; Actu. ij. & repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Et ſtatutum fuit, vt ieiuni ad confirmationem veniant, & perfectæ ætatis; vt moneantur confeſsionem facere, vt mundi donum ſpiritus ſancti valeant accipere, vt in c. vt ieiuni. de conſe. diſtinct. v. & ibi dicit gloſ. perfectam ætatem vocat, quando poſsit promoueri ad ordines minores, vt extra, de ætate, & qualitate. Et Epiſcopi non niſi ieiuni per impoſitionem manuum ſpiritum ſanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus, vt in cap. vt Epiſcopi. de conſecr. diſtinct. v. Et hoc etiam in alijs ſacramentis obſeruandum eſt, vt in cap. honeſtum. xxij. q. v. & cap. liquido. de conſecr. diſtinct. ij. Secundo autem, vel tertio nullus confirmetur, vt in cap. dictum eſt. de conſec. diſtinct. v. & in cap. de homine. vbi litera dicit; De homine, qui à pontifice confirmatus fuerit denuo, illa talis ite-
21 ratio, vel confirmatio eſt prohibenda. † Et notabis, quòd omnia

omnia ſacramenta ſignaculo crucis perficiuntur; & in modum crucis fit ſolennis baptiſmus. Notabis etiam quod ſacramentum Confirmationis de iure diuino eſt, vt in principio probaui; Vos manete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Lucæ. xxiiij. Itaque dominus noſter Ieſus Chriſtus Apoſtolos confirmauit, cum in die Pentecoſtes ſpiritum ſanctum eis contulit; & per eos, eorumque ſucceſſores, ſcilicet Epiſcopos, populos confirmandos eſſe decreuit. Sed nullus non confirmatus poteſt eſſe in confirmatione patrimus: Et adulti debent prius confiteri, poſtea confirmari. Hoc ſacramento contrahitur compaternitas, & affinitas ſpiritualis, prout in baptiſmo, impediens matrimonium contrahendum, & dirimens iam contractum. Nullus præſentet, niſi vnum aut duos, non plures. Confirmandi debent eſſe ieiuni, vt dixi; intellige de honeſtate; ſimiliter confirmans. Et confirmato debet ligari frōs, & ſic manere quouſque chriſma deſiccetur: Infantes per patrimos teneantur in brachijs dextris: Adulti ponant pedem ſuum ſuper pedē dextrum patrimi ſui. Iſta eſt conſuetudo ſanctæ matris Romanæ eccleſiæ. & eccleſiaſticarum inſtitutionum quaſdam in ſcriptis, quaſdam vero apoſtolica traditione per ſucceſſores in miniſterio confirmatas accepimus: quaſdam verò conſuetudine roboratas approbauit vſus. Et in his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. Et ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt. xj. diſtinct. Forma huius ſacramenti ſunt verba, quæ Epiſcopus dicit, quando facit crucem in fronte confirmandi cum chriſmate. quæ verba ſunt iſta: conſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, amen. & Papa poteſt committere ſacerdoti, vt conferat ſacramentum Confirmationis. & pueri ſunt confirmandi, quando ſunt apti ad confitendum fidem Chriſti.

DE SACRAMENTO SANCTISSImo Euchariſtiæ.

22 TErtium † ſacramentum eſt Euchariſtia; & regulariter non licet ſacramentum Euchariſtiæ celebrare, niſi in locis ſacratis: quæ concluſio habetur in cap. i. de conſecra. diſtinct. i. & in capit. ſequentibus. & in cap. miſſarum, & c. nullus presbyter. & vide ſanctum Thom. iij. parte. ſed propter deſtructionem Eccleſiarum, vel quia in itinere ſunt conſtituti, tunc ſi eccleſia defuerit, licet in eccleſijs non conſecratis conſecrare Domino, dummodo habeatur altare portatile conſecratum; aliàs non licet, niſi Epiſcopo concedente, vt in cap. concedimus, de conſecr. diſtinct. i. & de hoc videbis docto. in d. c. i. & ibi notatur, quod conuenienter prohibitus fuit Dauid ab ædificando templum domino propter effuſionem ſanguinis, vt in textu lib. i. Paralip. cap. xxij. habetur; Dixit Dauid ad Salomonem; Filij mi, voluntatis meæ fuit, vt ædificarem domum nomini Dei mei; Sed factus eſt ſermo domini ad me dicens; Multum ſanguinem effudiſti, & plurima bella bellaſti, non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſanguine coram me: filius, qui naſcetur tibi, vir quietiſsimus, ipſe ædificabit domum nomini meo. Et ſi aliquis diceret, quilibet homicida poteſt conſtruere templum; quare igitur Dauid fuit prohibitus? Reſpondeo. Dauid non fuit prohibitus ædificare templum domini propter ſimplex homicidium, ſed propter multum ſanguinem effuſum per eum, vt conſtat ex iam dictis. Item aliud eſt de ædificatione illius templi famoſi, quod erat tantum vnum in tota eccleſia tunc, & aliud eſt in ædificatione templorum, ſeu eccleſiarum particularium nunc: reſpectu enim illius ædificandi propter aliquam ſignificationem, & ſingularitatem excellentiæ poterat quis propter homicidium prohiberi, qui non prohiberetur ab ædificando aliquam domum particularem eccleſiæ. Itaque propter myſterium Dominus noluit, vt Dauid ædificaret templum; licet expenſas in magna parte expoſuerit. Poſſunt de hoc duæ myſticæ rationes aſsignari: Vna eſt, quia eccleſia, cuius figura fuit templum materiale, maximè in

vnio-

vnione charitatis, & pace fraternæ ſocietatis conſiſtit, ſecundum illud ad Eph. iiij. Sollicitè ſeruate vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Vnde vna eſt columba mea, vna eſt columba perfecta mea. Canti. vj. Et de primitiuis lapidibus eccleſiæ primitiuæ dicitur; Erat enim anima vna, & cor vnum in Domino, Actuum. iiij. & in pſal. lxvij. dicitur; Qui habitare facit vnanimes in domo. Vnde in huius rei ſignum Deus voluit, quod prima ſtructura templi fieret in Hieruſalem, quæ interpretatur Viſio pacis, & quod fieret per virum non effuſorem ſanguinis, non bellatorem, ſed pacificum, & quietum, cuiuſmodi fuit Rex Salomon. Et iſta ratio aſsignatur in textu, primo Paral. xxij. Vbi inquit Dauid; factus eſt ſermo domini ad me dicens: multum ſanguinem effudiſti, & plurima bella bellaſti, non poteris ædificare domum nomini meo; ſed filius tuus, qui naſcetur, erit vir quietiſsimus, ipſe ædificabit templum nomini meo. Secunda ratio capitur ex glo. ordinaria in eodem loco, videlicet ad ſignificandum, quòd ſanguinolenta opera non poſſunt ſpirituale ædificium domino preparare. Diceret aliquis; Moyſes fuit homicida, vt in capit. non inferenda, xxiij. q. iij. & conſecrauit eccleſiam, vt dicitur in d. capit. i. de conſecr. diſtinct. i. & ibi. glo. & in ij. Exod. Dico quod Moyſes non eſt dicendus homicida; quia, vt dicit Nicolaus de Lyra ſuper illud Exod. ij. Moyſes erat iudex electus à Deo, & habebat authoritatem iudicandi iniurias factas Hebræis, & hoc faciebat per reuelationem diuinam: & authoritate legis occidit Aegyptium. Etſi homicidium eſt hominem occidere; † poteſt tamen alius alium aliquando occidere ſine peccato, nam miles hoſtem, & iudex nocentem. Idem in quæſtionibus Leuitici; Si homo iuſtè occiditur, lex eum occidit, non tu. capit. ſi homicidium. xxiij. q. v. Et ſi aliquis diceret; Sacerdotibus veteris legis fuit licitum interficere; Non valet, quia non eſt ſimile de illis, & de ſacerdotibus nouæ legis. illi erant ſacerdotes veteris legis, ſecundum quam pœnæ corporales infligebantur; ideo eis occidere propria manu congruebat. Clericis autem committitur miniſterium nouæ legis, in qua non determinatur de occiſione, vel corpo- 23

rali pœna:ideo, vt ſint idonei miniſtri nouæ legis, debent à talibus abſtinere. & dicit Auguſti.ad Pollentium, libro. iij.tranſumptiuè in cap.quod autem.xxxij.q.i.quod Dauid fuit præfigurator noui teſtamenti;ideo dicit gloſ.in d. capit.ideo, in figura iſtius temporis dictum eſt ei; Non ædificabis mihi templum, &c. Et ſi propter homicidium repulſus fuit à conſtructione templi, multo potius à miniſterio. Itaque homicida non admittitur ad ſacra. & vide in capit.i.de homicidio. & vide docto.in capit. ſicut dignum.& in clement.ſi furioſus.

Ad vlteriora procedendo in materia noſtra dic, quòd in ſacramentorum oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolennia Domino offeruntur, panis, & vinum aqua permixtum in ſacrificium offeruntur. quia vtrunque ex latere Chriſti in paſsione ſua profluxiſſe legitur, vt in capit. primo & ſecundo de conſecra. diſtinct. ij. & iij. vbi legitur: Nunc à Domino admoniti, & inſtructi ſumus, vt calicem Domini cum vino mixtum, ſecundum quod Dominus obtulit,offeramus. In commiſtione enim vini & aquæ ſignificatur plebis perfecta redemptio, vt in cap.cum omne.de conſecr.diſtinct. ij. & in concilio Carthaginenſi legitur:In ſacramento corporis, & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur,quā quod ipſe Dominus tradidit; hoc eſt panis, & vinum aqua miſtum. Nec amplius in ſacrificijs offeratur, quàm de vuis, & frumentis. capit.in ſacramento. de conſecrat.diſtinct.ij. Vtrum hoc ſacramentum debeat confici ex pane azimo? Reſponde iuxta ſanctum Thom.iij. parte, quod circa materiam huius ſacramenti Euchariſtiæ duo poſſunt conſiderari; ſcilicet, quid ſit neceſſarium, & quid conueniens. Neceſſarium ſiquidem eſt, vt ſit panis triticeus, (vt dixi) ſine quo non perficitur ſacramentum; non eſt autem de neceſsitate ſacramenti, quod ſit azimus, vel fermentatus, quia in vtroque confici poteſt. Conueniens enim
24 eſt, † vt vnuſquiſque ſeruet ritum ſuæ eccleſiæ in celebratione Sacramenti. Super hoc autem ſunt diuerſæ eccleſiarum conſuetudines. dicit enim beatus Grego.in regiſtro; Eccleſia offert azimos panes, eo quod dominus

nus ſine vlla commiſtione ſuſcepit carnem : & peccat ſacerdos in eccleſia Latinorum celebrans in pane fermentato:cap.per literas, de celebration. Miſſarum. Græci celebant in pane fermentato: ſed conſuetudo Latinorum rationabilior eſt propter multa. Primo, propter inſtitutionem Chriſti, qui hoc ſacramentum inſtituit primo die azimorum, vt habetur.xxvj.Matthæi,& Marci.ix. & Lucæ.xxij. Secũdo, quia panis eſt propriè ſacramentum corporis Chriſti, quod ſine corruptione conceptum eſt. Tertio, quia hoc magis competit ſinceritati fidelium, quæ requiritur ad vſum huius ſacramenti, vt refert Beatus Apoſtolus Paulus, primo ad Corinth.capit.quinto: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: Itaque epulemur in azimis ſinceritatis, & veritatis. Quarto, rationabilior eſt ritus conſecrationis in azimis, quia eſt ritus eccleſiæ Romanæ, quæ ex inſtitutione Apoſtolorum videtur, & certum eſt, ſuum ritum accepiſſe : quod eſt maximum argumentum contra Græcos. Vnde Innocentius: Id ſolum ſufficit Latinis contra Græcos, quod Conſtantinopolitanam eccleſiam multarum hæreſum corruptio fermentauit: Romanam autem eccleſiam, ſupra Apoſtolorum fidei petram ſtabili ſoliditate fundatam, nulla prorſus hæretica prauitatis procella potuit conquaſſare; ſed illud ſemper integra fide ſeruauit, quod ab ipſis Apoſtolis accepit, qui eam præſentialiter ſacris inſtruxere doctrinis, & eccleſiaſtici ritus regulam docuerunt. Conſuetudo tamen Græcorum, vt dicit ſanctus Tho. in iij. parte, habet aliquam rationem, & ſignificationem, quam tangit Gregor. eo ſcilicet, quòd verbum patris vnitum eſt carni. † Et ſicut in hoc ſacramen- 25
to non debet aſſumi, niſi panis de tritico, ita non debet aſſumi niſi vinum de vite. Et ſicut dominus comparauit ſe grano frumenti, Ioannis xij. ita comparauit ſe viti, Ioannis xv. Ego ſum vitis vera. In aceto non poteſt confici hoc ſacramentum, ideo diligenti ſtudio vinum optimum quærendum eſt; vitium tamen vini non maculat ſacramentum. Quocirca ſiue muſtum, ſiue acidum, non perfectè corruptum, in ſacramentum

offeratur, ſacramentum conficitur, & diuinitus conſecratur. Sed vinum corruptum non eſt eiuſdem ſpeciei: & duplex eſt corruptio: quædam, qua tollitur optimum ipſius corrupti, & non eſſe ſimpliciter, vt pote in vino acido non perfectè. Eſt etiam quædam corruptio, qua tollitur eſſe ſimpliciter, ſiue eſſe ſpeciei. Prima corruptio non tollit potentiam conſecrandi; ſecunda vero ſic. Vide de hoc Card. ſancti Sixti in c. in ſacramento. de conſec. diſt. ij. & vide S. Tho. in. iiij. idem de parte. quia ſi ſit in via ad corruptionem, poteſt confici; peccat tamen conficiens. Et ex ſola admiſtione aquæ, & non alterius liquoris fieri debet, vt in dicto c. in ſacramento. Et ſic reſpondebis ad multa.

26 † Dicitur ſacramentum Euchariſtiæ, quia Euchariſtia eſt, & nominatur, ab εὖ & χάρις, quod ſonat bona gratia; quia cum in omnibus ſacramentis gratiam eius participemus; tamen in hoc ſacramento totum eſt gratiæ, quod videmus, quod tágimus, & quod deguſtamus: & non tantum gratia eſt, quicquid in hoc ſacramento eſt, ſed etiam non niſi gratia eſſe poteſt. Quis enim dignis meritis, aut pretio digno, aut merito, hoc poſsit comparare, quod in ſolius ſui dulcedine parauit pauperibus: vnde in Pſ. lxvij. Paraſti in dulcedine tua pauperi Deus. Item ſacramentum vocatum eſt Euchariſtia, ſiue gratia; quia, quòd à gratiſsimo Deo, ſic & gratiſsimis amicis paratum eſt, optimè gratiæ nomen accepit: quia gratiſsimis optima capimus, & paramus, vt in Can. iiij. dicitur; Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſsimi. Cum enim charorum ſit inuicem habitare per deſiderium, non diceret, comedite, & bibite amici, niſi per ſuum corpus, & ſuum ſanguinem, & diuinitatem eos penetrare quæreret. Hoc etiam figuratum eſt Heſter. i. capit. vbi dicitur, quòd Rex Aſſuerus tertio anno imponi fecit grande conuiuium cunctis principibus: Sic enim noſter Aſſuerus, qui beatus interpretatur, tertio anno, id eſt, tempore gratiæ, quod anteceſſerat annus legis naturalis, & Moſáicæ, in quo in Agno Paſchali fuit expreſſus, & figuratus; hoc ergo anno imperij ſui tertio fecit grãde conuiuium, ſcilicet, principibus, qui ſunt, non niſi, quę digna ſunt principi, cogitantes: quia ipſis parauit hoc conuiuium,

uiuium, de quibus Lucæ. xxij. Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. † Vocatur etiam Euchariſtia, quia non niſi gratiam bonam operatur, & omnis ſuus affectus optimæ gratiæ eſt effectus. de qua ad Hebr. xiij. Optimum eſt gratia ſtabilire cor; gratia enim, quæ in hoc ſacramento datur, cor hominis in bono ſtabilitur, & confortatur. Item ſacramentum Euchariſtiæ eſt gratia ſuper gratiam, quaſi cumulum continēs gratiarum: cōfert enim hoc ſacramentū gratiarū cumulum & ſanctitatis; ex corpore quidem gratiam communionis omnium membrorum: ex ſanguine quidem gratiam expiationis; ex anima vero gratiam redemptionis; ex ſpiritu vero Chriſti gratiam dat viuificationis, & virtutis, ex diuinitate confert gratiam refectionis, ex toto ſigno ſacramenti confert gratiam æternæ beatitudinis. De gratia communionis dicit Apoſtolus. i. ad Corinth. Panis, quem frangimus, nonne communicatio corporis eſt? quaſi diceret, ſic eſt. De gratia expiationis ab omnibus peccatorum periculis dicitur ad Heb. viij. Sanguis Chriſti mundabit conſcientiám noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti. Confertur etiam gratia redemptionis, quæ eſt in animæ pretio, quod pro nobis offertur in hoc ſacramento: hoc enim, vt dicit Ambroſius, eſt admirabile pretium, cuius pondere tota eſt redempta captiuitas mundi, tartarea confracta ſunt clauſtra inferni, aperta eſt nobis ianua regni, & nos ſumus omnes liberati; quia pretium animæ Chriſti plus pondere intulit in theſauros patris, quàm totum abſtulit humanum genus. de quo Ioan. xiij. Maiorem hac dilectionem nemo habet; vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Et idem Ioan. x. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. De gratia viuificationis ex ſpiritu Chriſti dicitur Ioan. vj. Qui manducat me, & ipſe viuet propter me. item ibidem, ſpiritus eſt, qui viuificat. De gratia refectionis ex diuinitate intelligitur illud Iſa. xviij. Suſtollam te ſuper altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris. Altitudo enim terræ eſt excellentia corporis Chriſti, in quo cibus eſt, & refectio per hoc, quod diuinitati eſt vnitum, & hæc eſt hæreditas Iacob, & omnium

ab initio Patriarcharum: quia omnes in ſide, & benedi-
ctione huius ſacramenti ſunt vegetati, & refecti. Hoc eſt,
quod omnes inuitans dominus dicit Math. xj. Venite ad
me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam
vos. Sicut enim Chriſtus in ſpecie ſacramenti nunc ſacra-
mentaliter ſe influit nobis ad gratiam, ita ſecundum diui-
nitatem influit ſe nobis ad gloriam: gratiam enim, & glo-
riam dabit Dominus, ait Propheta: gratiam autem in præ-
28 ſenti, gloriam in futuro. † Et dicitur Euchariſtia, quia
omnis gratiæ eſt contentiuum. Dicitur etiam à Patribus
ſacramentum ſacramentorum: Corpus enim Chriſti vas
eſt auri diuinitatis. ad Colo. c. ij. In ipſo ſunt omnes the-
ſauri ſapientię, & ſciẽtiæ Dei abſconditi: De quo poteſt ex-
poni illud. iij. Reg. viij. dixit dominus, vt habitarem in ne-
bula: in hac enim nebula, id eſt, velamine ſpecierum ſen-
ſibilium ſtatuit habitare ſplendor diuinitatis ad noſtram
ſalutem. Nominatur enim hoc ſacramentum donum, ſiue
munus, quoniam in eo ſingulariter magnificentia diuinæ
liberalitatis oſtenditur. Perfectum planè fuit opus dona-
tionis huius ſacramenti; quando nihil ſibi priuatim reti-
nuit, quod non nobis donauit: quod admirans beatus
Auguſtinus ait: Mira in hoc ſacramento Patris apparet
liberalitas, cui non ſufficit, quòd ſemel nobis filium in
pretium dedit, ſed etiam nobis in quotidiano ſacramento
exhibuerit; vt tanto bono nec in vita, neque in morte ca-
reamus. Profectò hoc eſt datum optimum, & donum per-
fectum deſcendens à patre luminum. O liberalitas om-
nipotentis Dei, omni laude digniſsima, omniq́ue gratia-
rum actione proſequenda. Sanè eleuata eſt magnificen-
tia tua ſuper cœlos: cùm, quicquid in cœlo eſt gratiæ &
gloriæ, totum nobis ſub hoc diuiniſsimo ſacramento do-
naſti. Magna planè, & ſublimia ſunt hæc munera. O fide-
lis anima, quid retribuendum cenſeas pro tanto & tam
magnificentiſsimo munere, ac dono largitori? profectò
non habes, vt retribuas, niſi tantum, vt diligas; quoni-
am quod per amorem datum eſt, neque melius, neque de-
centius, quàm per dilectionem, rependi poteſt. Dilige
ergo tota virtute tua tam benigniſsimum ac magnificen-
tiſsi-

cîſsimum Dominum; cuius ad te tam ineffabilem charitatem pretioſiſsimo hoc munere experiris. Ponitur etiam hoc ſacramentum à ſanctis Patribus in genere cibi, & potus, ſicut & ipſe ait. vj Ioan. Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: verè quidem dicitur, cibus eſt; vere dicitur nutrire, tum primo, quia nutrit cœleſti virtute, quæ nobilior eſt omni virtute humana, vel humani cibi, vnde Ioannis vj. Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed pater meus dedit vobis panem de cœlo verum; panis enim verus eſt, qui de cœlo deſcendit: hic enim panis vegetare habet, & nutrire ad vitam cœleſtem. Item verus cibus dicitur, quia nutrit virtute cibi, quod conuenientius dicitur de cibo illo, quàm de naturali cibo corporis: verus enim cibus dicitur ille, qui nihil habet ſibi admiſtum, niſi cibum. Multa enim ſunt admiſta cibo corporali, quæ non ſunt de cibi veritate. Et ideo natura in nobis fecit inſtrumenta, quæ non cibum à vero cibo ſeparent; itá quod ſolum verus cibus ad nutrimentum membrorum deferatur. In iſto autem cibo nihil niſi verum & ſimplex eſt: nihil penitus de impuro, ac non vero cibo admiſtum habens; & ideo verus cibus, & potus vocatur. Dicitur autem verus cibus, quia eſt cibus vitæ: habet enim in ſeipſo principium vitæ, vt dicitur Ioan. vj. Ego ſum panis vitæ, qui de cœlo deſcendi. Dicitur etiam verus cibus, quia confert immortalitatem, & immortalitatis radicem. Ioan. vj. Qui mãducat carnem meam, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam; & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Et inde habet, quòd viaticum dicitur, quoniam itinerantes per mortale huius exilij deſertum, vſque ad ſtabilimentum immortalitatis, gloriamque perducit æternitatis. de quo beatus Ambroſius ait. Figura Dominici corporis præceſsit, quando Dominus in deſerto Patribus manna præbuit; quia ſicut ille panis populum per deſertum tranſeuntem ad terram promiſsionis duxit, ita hæc eſca cœleſtis fideles huius ſæculi per deſertum tranſeuntes in cœlum ſubuehit; vnde rectè viaticum appellatur. Omnium etiam ore fidelium ſacramentũ vocatur, quia cõmunicare nos facit omnibus

membris corporis Chriſti,& omnibus ſanctis. Sicut enim in vno corpore Chriſti naturali & vero omnium membrorum vna fuit communicatio omnis boni,& gratiæ; ita in corpore myſtico per corpus Chriſti verum omnes in omnibus gratijs communicamus: de quo in Symbolo, Sanctorum communionem,& Pſal.cxviij. Participem me fac omnium cuſtodientium mandata tua, & timentium te.& Apoſtolus ad Col.i. Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum.Ideo Damaſ-
29 cenus in.iiij. ſententiarum ſuarum ita ait: † Euchariſtia, communio dicitur; & eſt verè, quia communicamus per ipſam Chriſto,& quia participamus carne eius, atque diuinitate; & quia communicamus, & vnimur ad inuicem per ipſam: quia enim ex vno pane aſſumimus vnum corpus Chriſti & vnum ſanguinem ad inuicem membra generamur,concorporati Chriſto exiſtentes. Et Propheta Pſal. cix. de domino dominorum ſummo omnium ſacerdote loquitur, dicens: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Dicitur autem ſacrificium, ſecundum ſanctum Tho. iij. parte, in quantum memoriale eſt paſsionis diuinæ, quæ acceptiſsimum ſacrificium omnipotenti Patri fuit,& gratiſsimum; de quo in Pſal. exponitur illud. Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.Rectè autem illud ſacrificium iuſtitiæ appellauit Propheta; quoniam impleuit iuſtitiam,& in ipſo omnes oblationes, & holocauſta perfecta ſunt, & accepta Deo. & Malach. iij. Placebit domino ſacrificium Iuda,& Hieruſalem Hoſtia verò dicitur, & oblatio ſecundum eundem ſanctum Thom. inquantum continet ipſum Chriſtum,qui eſt hoſtia,& oblatio ſalutaris. de quo ad Ephe. inquit Apoſtolus; tradidit ſemetipſum pro nobis,oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: ab omnibus enim ponitur in genere ſacramenti:habet enim communem diuiſionem cum cæteris ſacramentis,quæ eſt,iuxta Magiſtrum ſententiarum, inuiſibilis gratiæ viſibilis forma,ſiue viſibile ſignum; cuius imaginem gerat, & cauſa exiſtat. Et in ſacrificijs, ſiue ante legem,ſiue ſub lege Deo oblatis,hoc ſacrificium ſiue
obla-

oblatio,omni alio pretioſius, nobilius, atque acceptius eſt. Sed ſicut precioſius, cæteriſque potius eſt ſacrificium, ita ampliori deuotione colendum, & reuerentia tractandum eſt, vt per doctores in.cap.nihil in ſacrificijs. de conſecr.diſt.i. Vbi dicunt doctores, quòd Euchariſtia, ſicut eſt ſacramentum omnibus ſacramentis præſtantius, atque dignius, ita & ſacrificium, & omnibus ſacrificijs præſtantius, quæ Deo vnquam oblata ſunt.† Quæritur vtrum li- 30
ceat ſumere hoc ſacramentum ſanctiſsimum ſub vna ſpecie tantum.ſcilicet, panis, vel vini. de hoc in cap.comperimus.de conſe diſt.ij. & ibi opt.glo. Reſpond.quod non eſt licitum; vt nec hoc licitum, quod hoc ſacramentum detur ſub vtraque ſpecie populo Chriſtiano, ſcilicet, ſub ſpecie panis, & vini, ſed ſub vna tantum, panis ſcilicet: Sacerdotibus tamen conſecrantibus non licet ſub altera tantum, ſed ſub vtraque neceſſe eſt. Et ita eſt conſuetudo eccleſiæ, quia non communicat populum fidelem ſub vtraque ſpecie, ſed ſub altera tantum, ſcilicet panis, vt dixi. Et ſatis inuenitur authoritate vniuerſalis eccleſiæ hæc conſuetudo habuiſſe robur, & originem, vbi hoc ſacramentum reſeruari præcipitur pro infirmis communicandis. vt in.c. peruenit, & cap. presbiter. de conſecr. diſt.ij. vbi litera dicit; Presbiter Euchariſtiam ſemper habeat paratam, & quando quis infirmatus fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur. Et hoc quidem habetur in vj. Synodo vniuerſali Conſtantinopolitana, vbi apertè conſpicitur, illis temporibus vſum vnius ſpeciei fuiſſe apud populum laicalem: item ex xij. Concilio Toletano, quod præter dominici calicis hauſtum miniſtrabatur Euchariſtia. Et non obuiat conſuetudini noſtræ, quod non reperitur ex ſtatuto vniuerſali decreta; quoniam non omnia, quæ eccleſia vniuerſalis multa cum veneratione modo obſeruat, prius publicata fuerunt, ſeu mandata ſcriptis; ſed multa eorum ſunt ſola conſuetudine introducta, vt in capit. eccleſiaſticarum. xj. diſt. vbi litera dicit. Eccleſiaſticarum inſtitutionum quaſdam in ſcriptis, quaſdam verò Apoſtolica traditione accepimus, per ſucceſſores in miniſterio confirmatas; quaſdam verò conſuetudine robora-

tas approbauit vſus in capit. in his. ea. diſt. legitur. Etiam in his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt: & ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita & contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinũ coercendi ſunt. & videbis de iſta materia Doctores in d. c. comperimus, de conſec. diſt. ij. & ibi præcipuè videbis doctiſsimum illum Cardinalem S. Sixti, in omnibus ſequentem veſtigia beati Thomæ. Itaque prouidè ordinatum eſt, vt populus non communicet ſub vtraque ſpecie, propter plures cauſas ſufficientiſsimas, vt per Doct. in d. c. comperimus, & prouidè ordinatum eſt, vt obſeruetur conſuetudo ſanctæ matris Romanæ eccleſiæ: ſacerdotibus autem conſecrantibus nõ licet ſub altera tantum, ſed ſub vtraque ſpecie. vt in d. c. comperimus, vt dixi.

31 † Et an liceat hoc ſacramẽtum ſingulis diebus frequentare? Vide tex. in cap. quotidie, de conſec. diſt. ij. vbi litera Auguſtini dicit: Quotidie Euchariſtiæ communionem accipere, nec laudo, neque vitupero; omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor. Dic ſecundum S. Thom. in iij. parte: Quòd circa vſum huius ſacramenti duo veniunt conſideranda: Vnum quidem ex parte ipſius ſacramenti, ex qua parte nulli dubium eſt, quin ſit vtile ipſum continuè accipere: Et ideo Ambroſius ait in libro de ſacramentis: Quoties effunditur ſanguis Chriſti in remiſsionem peccatorum, debeo ſemper accipere, quia ſemper pecco. Secundum, quod eſt conſiderandum circa vſum huius ſacramenti, eſt ex parte ſumentis, videlicet, quòd cum ſumma ad hoc ſacramentum accedat reuerentia: Et ideo, ſi aliquis ſe quotidie ad hoc paratum inueniret, laudabile eſt, quòd quotidie ſumat. Vnde Ambroſius, Accipe quotidie, quòd tibi proſit; ſic viue, vt quotidie merearis accipere. Itaque quotieſcunq; ſe homo paratum inuenit, accedat ad ſanctiſsimum ſacramentum. Pertinet ergo ad reuerentiam huius ſacramenti, vt inquit ſanctus Thomas, quòd quotidie ſumatur, & quod aliquando abſtineatur. Vnde ſi aliquis experimentaliter cognoſceret ex quotidiana aſſumptione feruorem amoris augeri, & reuerentiam

rentiam non minui, talis deberet quotidie communicare. Quare ſacerdos, & vnuſquiſque alius videtur, quantum ad hoc, ſuo iudicio relinquendus: faciat vnuſquiſque, quod ſecundum fidem ſuam piè credit eſſe faciendum. Nec enim litigauerunt inter ſe Zachæus, & ille Centurio, cùm alter illorum gaudens ſuſcepit Dominum, alter verò dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ambo ſaluatorem glorificantes, ſed non eodem modo. † Et 32
ſacerdos quando eſt abſque peccato mortali, & celebrare poteſt, & non facit, priuat ſanctam Trinitatem gloria: ſecundo, angelos in ſuprema Hieruſalem lætitia; tertio, homines in eccleſia militante adiutorio, & venia; quarto, animas in purgatorio ſubſidio & gratia, ſeipſum priuat ordinatione mentis, informatione intellectus, verborum veritate, famæ claritate, deſideriorum puritate, & omni ſtabilitate. Hæc Beda venerabilis, vt refert, Cardinalis ſancti Sixti in d.c. quotidie. Amor autem & ſpes præferuntur timori; vnde cùm Petrus dixit: Exi à me Domine, quoniam peccator homo ego ſum? reſpondit Ieſus; Noli timere. Et qui accedit ad ſacramentum, non ſolum proprium commodum quærit, immo & quærit gloriam Dei; repræſentare enim intẽdit illam ſummam charitatem, qua propter nos Dominus paſſus eſt in cruce: præterea illam ſummam potentiam, qua Chriſtus, Deus & homo, ſub tantilla ſpecie continetur. Et dicit S. Thomas, vt refert Cardinalis ſancti Sixti in d.c. quotidie, quòd cùm in hoc maximè attendatur gloria Dei, & bonitas, quòd ſe creaturis pro captu eorum communicet; magis videtur ad gloriam Dei pertinere, quòd aliquis ad communionem accedat, quàm quòd abſtineat.

Congruebat hoc ſacramentum figurari ratione difficultatis, quia cùm inter cætera credibilia ſit difficillimum ad credendum; conueniebat, vt manuductione figurarum homines aſſueſcerent ad hoc, figurali quadam manuductione. Et ratione etiam ſignificationis fuit congruum hoc præfigurari. † Repræſentat enim hoc ſa- 33
cramentum, & continet Chriſtum paſſum, quo datur vita fidelibus. Vel ſic, vt arguit ſanctus Thomas: Hoc ſacra-

ſacramentum eſt ſpecialiter memoriale paſsionis Chriſti, ſed paſsionem Chriſti præcipuè oportebat præfigurari, per quam nos redemit, vt fides antiquorum ad redemptorem referretur; ergo præcipue conueniebat hoc ſacramentum præfigurari. Ideo dico, quòd agnus paſchalis fuit præcipua figura ſimpliciter huius ſacramenti. Pro cuius declaratione notabis cum ſancto Tho. in iij. parte, quòd in hoc ſacramento tria conſiderare poſſumus, ſcilicet illud, quod eſt ſacramentum tantum, vt panis & vinum; & id, quod eſt res, & ſacramentum, velut corpus Chriſti verum; & id, quod eſt res tantum, ſcilicet effectus huius ſacramenti. Quantum igitur ad id, quod eſt ſacramentum tantum, potiſsima figura fuit huius ſacramenti oblatio Melchiſedech, quando panem, & vinum obtulit Abrahæ. Geneſ. xiiij. & capit. in calice, de conſecr. diſt. ij. Quantum autem ad Chriſtum paſſum, qui continetur in hoc ſacramento, figuræ ipſius fuerunt omnia ſacrificia veteris teſtamenti, & præcipue ſacrificium expiationis, quod erat ſolenniſſimum. Quantum autem ad effectum, fuit præcipua figura manna, quod habebat in ſe omnis ſaporis ſuauitatem, vt dicitur Sapientiæ. xvj. Sicut & gratia huius ſacramenti, quantum ad omnia, reficit mentem. Sacramentum eucharistiæ conuenienter fuiſſe præfiguratum per manna, vide docto. in capit. corporeum. de conſecr. diſt. ij. Sed agnus paſchalis quantum ad tria præfigurabat hoc ſacramentum; quantum ad primum, quia manducabatur cum panibus azimis, ſecundum illud Exod. xij. Edent carnes, & azimos panes. Quantum vero ad ſecundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Iſrael decima quarta luna, quod fuit figura paſsionis Chriſti, qui propter innocentiam dicitur agnus. Quantum vero ad effectum, quia per ſanguinem agni paſchalis protecti ſunt filij Iſrael à deuaſtāte angelo, & educti de Aegyptiaca ſeruitute: & quantum ad hoc ponitur figura huius ſacramenti præcipue agnus paſchalis, quia ſecundum omnia ipſum repræſentat.

34 † Duobus enim modis inſtituit ſacramentum corporis, & ſanguinis, facto ſcilicet, & præcepto; facto, quando poſt typicum

typicum agnum corpus, & ſanguinem ſuum conſecrauit, & diſcipulis in cœna porrexit: quæ inſtitutio habetur in capit. quia corpus, de conſecr. diſt. ij. Vbi litera dicit; Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſyderibus, neceſſarium erat, vt die cœnæ ſacramentum nobis corporis, & ſanguinis conſecraret, &c. Præcepto, quoniam mandauit ab alijs ſic faciendum, dicens, hoc facite in meam commemorationem. Et videbis tex. beati Hieronymi in capit. nec Moyſes; & cap. accipite, de conſecr. diſt. ij. vbi legitur. Neque Moyſes dedit vobis panem verum, ſed dominus Ieſus ipſe conuiua, & conuiuium fuit, ipſe comedens, & qui comeditur. Dixit Chriſtus diſcipulis; Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum. Poſtquam typicum paſcha fuit completum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat, aſſumpſit panem, qui confortator eſt hominis, & ad verum paſcha tranſtulit ſacramentum; vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech panem & vinum offerens fecerat; ipſe quoque in veritate ſui corporis & ſanguinis repræſentaret. Itaque Chriſtus idem eſt ſacerdos, & ſacrificium. Magna profectò miſericordia Dei in huius menſæ ſacramentalis inſtitutione oſtenſa eſt, in qua carnem ſuam ad manducandum, & ſanguinem ſuum ad bibendum nobis proponit. Pro quo notandum, quòd multos gradus diuinæ largitatis, & magnificentiæ ſuæ erga nos diſtinguere poſſumus. Primus, omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. pſal. viij Item largitus eſt homini duces, Principes, & Barones curiæ ſuæ angelorum in miniſterium ſalutis ſuæ, ad Heb. i. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſsi propter nos, &c. Item quia largitus eſt ſeipſum homini multis modis. Primo enim ſe dedit in ſocium in incarnatione per aſſumptionē noſtræ humanitatis. Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens, ad Philip. ij. &, paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Iſai. viij. Secundo dedit ſe ipſum in magiſtrum & verbo, & prædicatione, Ioan. xiij. Vos vocatis me magiſter, & domine, & benè facitis; ſum etenim. Tertio dedit ſe in ducem per exemplum in operatione, Ioan. xiij. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego

ego feci,&c. & Exod. xv. & in pſal. lxxviij. Dux fuiſti in miſericordia populo tuo, quem redemiſti. Quarto dedit ſeipſum in pretium in paſsione. j. ad Corinth. xvj. Empti enim eſtis pretio magno, &c. Vltimo dat ſe ipſum in cibum quotidie, Ioan. vj. Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. In quo ſingulariter magnitudo diuinæ miſericordiæ relucet, Pſal. xc. Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator dominus, eſcam dedit timentibus ſe. & Ioan. vj. Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Et ſi per negligentiam aliquid de ſanguine Chriſti ſtillat in terram, vide tex. in cap. ſi per negligentiam, de conſecra. diſt. ij. & vide cap. ſeq. Et quare in ſpecie panis & vini ſacramentum ſuum Chriſtus nobis miniſtrauit, vide tex. & docto. in cap. quia paſſus, de conſecra. diſt. ij. Et dum hoſtia frangitur, paſsio Chriſti ad memoriam redit, cap. cum frangitur, de conſecr. diſt. ij. & in cœna domini etiam communionem debemus accipere,
35 cap. in cœna domini, de conſecra. diſt. ij. † Et licet angelus ſit ſuperior homine natura, & gratia, & officio, Chriſtus tamen non dedit angelis poteſtatem conficiendi corpus Chriſti, vt per tex. & docto. in cap. quid ſit, de conſecr. diſt. ij. & ibi examinant, an corpus Chriſti poſsit eſſe in
36 pluribus locis localiter. † Et aduerte, quia vnitas perfecta eſt inter nos, & Chriſtum, cap. in Chriſto. il. ij. & ibi docto. de conſecr. diſt. ij. & ibi dicitur, Caro mea vere eſt eſca, & ſanguis meus vere eſt potus; qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Ioannis vj. Et in hac participatione corporis, & ſanguinis Chriſti, Chriſto incorporamur, & vnimur; quia qui ſumit corpus Chriſti, Chriſtus eſt in eo. Itaque participatione huius ſacramenti non tantum efficimur vnum cum Chriſto vnitate voluntatis, per conformitatem in volito nihil aliud volendo, niſi quod Deus vult; ſed vnum quodammodo vnitate naturali, inquantum per hoc ſacramentum manet in nobis Chriſtus ſecun-
37 dum vtramque ſuam naturam. † Sed notabis ſecundum Cardinalem ſancti Sixti in dicto capit. in Chriſto. il. ij. de conſecra. diſt. ij. quòd vnitas, qua vnimur Deo, duplex

videtur

videtur diſtingui à doctorbus in d. capit. in Chriſto. Vna eſt voluntatis, & hæc eſt duplex; vna, qua per inhabitantem gratiam ſic vnimur Deo in hac vita, vt ab eo non diſſentiamus, alia, qua vniuntur ei ſancti per gloriam in alia vita, vt nihil velint, vel velle poſsint, niſi quod ipſe Deus vult. Alia eſt vnitas naturæ, vel naturarum, & iſta videtur diſtingui dupliciter; vna eſt per aſſumptionem carnis noſtræ in vtero virginis, in qua factus eſt nobis cõformis in natura. Altera eſt per participationem corporis, & ſanguinis Chriſti in ſacramento; in qua ſecundum vtranque naturam Chriſtus manet in nobis. Secundum vtramque vnitatem voluntatis vnimur patri & filio & ſpiritui ſancto; per vtramque vnitatem naturæ vnimur proprie filio mediante quodammodo vnimur patri, & ſpiritui ſancto. Sanè ſi Chriſtus non aſſumpſiſſet naturam noſtram, & coniunxiſſet diuinæ naturæ ſuæ, cuius gratia mediator dicitur, non eſſet talis perfectio vnitatis inter nos, & Deum. Ideo de veritate corporis, & ſanguinis Chriſti nulli ambigere licet, capit. in quibus, de conſecra. diſtinct. ij. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe Chriſtus partus ex virgine? vt in d. capit. in quibus. Item Ambro. in libro de officijs; Ante benedictionem illa ſpecies nominatur, poſt benedictionem Chriſti corpus ſignificatur. Item in illo ſacramento Chriſtus eſt. Item, qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remiſsio omnium peccatorum, capit. ante benedictionem, de conſecra. diſt. ij. Item ſub ſpecie panis & vini inuiſibilem Chriſti carnem, & ſanguinem honoramus. cap. nos autem, de conſecr. diſt. ij. Et die, panem & vinum, quæ in altari ponunt, poſt conſecrationem non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus, & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe; & ſenſualiter non ſolum ſacramentum, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari, frãgi, fidelium dentibus atteri, vt in cap. ego Berengarius, de conſecratio. diſt. ij.

Tertium ſacramentum eſt eucharistia (vt dixi) vt ſicut in vita corporis, poſtquam homo natus eſt, & vires ſumpſit, neceſſarius eſt ei cibus, vt conſeruetur, & ſuſtentotur;

38 tetur; † ita in vita ſpirituali poſt habitum robur, neceſſarius eſt ei cibus ſpiritualis, qui eſt corpus Chriſti. Ioan. vj. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. & Ioan. in canonica. capit. 1. ait. Sanguis Chriſti Ieſu emundat nos ab omni peccato; quia ſacramenta nouæ legis efficaciam habent à paſsione Chriſti. Et ideo ſecundum ordinationem eccleſiæ quilibet Chriſtianus ſemel in anno debet recipere corpus Chriſti, dignè tamen, & mundè; quia, vt dicit Apoſtolus. 1. ad Corinth. xj. Qui manducat, & bibit indignè, ſcilicet, cum conſcientia peccati mortalis, de quo non confeſſus eſt, ſi ſit copia ſacerdotis; iudicium ſibi manducat, & bibit. vide tex. in. c. omnis, de pœniten. & remiſ. & in cœna domini etiam communionem debemus accipere; cap. cœna domini. de conſecra. diſt. ij. & in. c. cum omne, de conſecr. diſ. ij. legitur. Calix dominicus vino & aqua permixtus debet offerri; quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero oſtendi ſanguinem Chriſti.

In vltimo inſtanti prolationis verborum, quando ſacerdos dicit, Hoc eſt enim corpus meum, & ſic poſt conſecrationem licet ſpecies panis, & vini remaneat, tamen non eſt ibi realiter, niſi corpus & ſanguis Chriſti, & idem corpus, quod natum eſt de Virgine, quodque pependit in cruce, & poſitum eſt in ſepulchro, quod ſurrexit, & in cœlum aſcendit, & ſedet ad dexteram Dei Patris, & quod venturum eſt iudicare viuos, & mortuos, in altati nunc eſt, excluſa paſsibilitate. capit. omnia, capit. ego Berengarius, & cap. quid ſit ſanguis. de conſecra. diſt. ij. ibi docto. Ita-
39 que † in iſto altiſsimo ſacramento accidentia ſunt ſine ſubiecto, puta quantitas, quæ fuit in pane, odor, color, & ſapor, contra eorum naturam, virtute diuina; quia in hoc altiſſimo ſacramento oportet aliquid eſſe ſupra naturam, vt intellectus noſter aſſueſcat ad ea quæ ſunt fidei credenda. Eſt ergo corpus Chriſti in hoſtia conſecrata, & in omnibus hoſtijs conſecratis, & eſt corpus Chriſti in qualibet particula hoſtiæ conſecratæ. Itaque ſubſtantia panis & vini deſinit ibi eſſe; tranſſubſtantiatur enim in corpus & ſanguinem Chriſti; & tamen ipſorum accidentia ibi remanent,

nent, ſcilicet ſapor, & color, & pondus; & ſub illis ſpeciebus, id eſt, accidentibus, eſt corpus Chriſti, vt dixit Hoſti. in ſumma ſua, in tit. de conſe. eccle. § & quando. Et in cap. ſinguli, de conſec. diſt. ij. dicitur: Corpus Chriſti in ſingulis portionibus ſinguli totum accipiunt; & totus Chriſtus eſt in qualibet parte ſpecierum panis, & vini. Late hoc examinat Cardinalis ſancti Sixti de mente omnium Doctorum in cap. ſinguli, de conſecr. diſt. ij. & vide etiam tex. & Docto. in cap. vbi eſt pars. de conſecr. diſt. ij. adſit, & omnis quæſtio ſoluta manebit. Itaque probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat; qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, id eſt, ad ſuam condemnationem ſumit, j. ad Corinth. xj. vt ſuperius dixi. Et in ſacrificio, vt iam dixi, aqua vino miſcetur, c. in calice, de conſecr. diſt. ij. quia Moyſes ſacerdos mandato Dei tangit petram, & fluit aqua, & bibit populus Dei, & petra erat Chriſtus; redundat aqua in calice, ſalit aqua in calice, ſalit ſanguis in vitam æternã. Item de latere Chriſti fluxit ſanguis, & aqua; aqua, vt emundaret; ſanguis, vt redimeret. Quare de latere? quia vnde culpa, inde gratia; culpa per fœminam, gratia per Chriſtum. Sed dices, quando ergo Melchiſedech panem, & vinum obtulit Abrahæ, quid ſibi vult admiſtio aquæ? dico, vt dixi, corpore Chriſti mortuo fluxerunt ſanguis & aqua, Ioan. x. & tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, id eſt, anima Chriſti, aqua, & ſanguis; & hi tres vnũ ſunt, Ioan. in j. cano. cap v. Sed expreſſum non habemus, quòd Melchiſedech obtulerit aquam Abrahæ, præſumimus tamen, quòd vinum lymphatum obtulit, ideo forte, quia fatigatis non purum vinum, ſed cum aqua miſtum ſolemus offerre. Et prohibitum erat ſacerdotibus in templo, ne vinum purum biberent. bona glo. in d. c. in calice.

† Crebra igitur huius ſacraméti perceptio non tantum venialia tollit peccata, & pœnam mortalium, quorũ iam pœnitentiam egeris, verum etiam excellenter auget gratiam Dei, ita vt videatur anima incorporata Chriſto. Imo Doctor Angelicus in iij. parte expreſsè dicit, hoc ſanctiſsimum ſacramentum viuificare mortuos: quod fit confe- 40

Ll rendo

rendo primam gratiam ex mente diui Auguſtini. de hoc videbis ſanctum Tho. iij.p.quæſt.lxxix.art.iij. &. q.lxxx. art.iiij. & in.iiij.ſententiarum diſt. xi q.j.art. iij. Et idem tenet Durandus in. iiij. diſt. ix.q.iiij. Idem etiam Adrianus in iiij. prima quæſtione de euchariſtia. denique eſt communis opinio Theologorum præter Ioan. Maiorem. Imo etiam Sanctus Tho. ſuper Ioan. cap. ij. ſuper verba illa, quæ dixit dominus diſcipulis ſuis de Lazaro, ſoluite eum, &c. tenet de omnibus ſacramentis hoc idem, quod

41 de euchariſtia. † Et quia Chriſtus in carne aſſumpta non erat manſurus nobiſcum perſonaliter, ſed aſcenſurus in cœlum, ideo in die cœnæ inſtituit ſacramentum euchariſtiæ; vt ille, qui ſemel oblatus eſt pro noſtra redéptioné, in memoriam paſsionis ſuæ quotidie in ſacramento offeratur; quod à ſenſu corporeo non percipitur, ſed fide, & intellectu comprehenditur; ſicut ille, qui per baptiſmum mutatur de malo in bonum. cap. quia corpus, de conſecra. diſtinct. j. & ita, vt dixi, iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel paſſus ſit; quia quotidie peccamus: & ideo, quia quotidie labimur, Chriſtus quotidie myſtice pro nobis immolatur intra ſanctam eccleſiam catholicam, vt in cap. vtrum, de conſecr. diſt. ij. vbi legitur; Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus: alioquin quomodo magnum erit; Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita; niſi vera ſit caro? Sed quia fas non eſt, Chriſtum vorari dentibus, voluit dominus panem & vinum hoc in myſterio, vere carnem ſuam & ſanguinem ſuum conſecratione ſpiritus ſancti potentialiter creari. Et ad tranſubſtantiationem tota trinitas operatur; Cardinalis in cap. corpus, de conſecr. diſt. ij. Et voluit Deus quotidie pro mundi vita myſtice immolari, vt ſicut de virgine per ſpiritum ſanctum vera caro ſine coitu creatur, ita per eundem ex ſubſtantia panis & vini myſtice idem corpus Chriſti conſecratur. Corpus Chriſti & veritas, & figura eſt; veritas, dum corpus Chriſti, & ſanguis virtute ſpiritus ſancti in virtute ipſius ex panis & vini ſubſtantia efficitur. Figura vero eſt id, quod exterius ſentitur. Et ſubſtātiam panis conuerti in ſubſtantiam corporis Chriſti, non eſt aliud

aliud (vt dixi) niſi quia in vltimo inſtanti prolationis verborum, quãdo ſacerdos dicit, hoc eſt enim corpus meum, in hoc vltimo inſtanti, virtute diuina deſinit eſſe ſubſtantia panis, & ſuccedit ibi corpus Chriſti, ſicut erat in cruce ſecluſa paſsibilitate; & non poteſt aliter fieri, quia ſic Deus æternus ordinauit, vt dixi.

Et † Miſſa omni die debet celebrari in eccleſia ſecundum Innocentium, & Cardinalem in cap. iteratur, de conſecra. diſt. ij quinque de cauſis; primo, quia ſemper oportet eſſe paratam medicinam contra quotidiana peccata. Secundo, vt lignum vitæ ſemper ſit in medio paradiſi. Tertio, vt nobis Chriſtus ſemper vniatur ſacramentaliter, & nos ei ſpiritualiter. Quarto, vt ſit apud nos iugis memoria paſsionis eius. Quinto, vt vero agno, loco typici quotidie vtamur. De vtilitate memoriæ paſsionis Chriſti diximus, vt videbis docto. in cap. ſemel Chriſtus, de conſecra. diſt. ij. Sed repetimus etiam nunc aliqua pro vtilitate materiæ iuxta illud, quod notauit Archid. in d. cap. iteratur. quòd † memoria paſsionis Chriſti prodeſt nobis ad multa; obſcurat enim gaudia mundi; in cuius ſignum, vt dicitur Lucæ. xxiij. ſol obſcuratus eſt. quod moraliter ſignificat, quòd cogitatio paſsionis Chriſti oſcurat in nobis gloriam, & proſperitatem huius mundi. Secundo, tremorem incutit: in cuius ſignum paſsionis tempore factus eſt terræmotus magnus, habetur Matth. xxvij. per quod ſignificatur, quod corda noſtra in memoriam paſsionis Chriſti debent timere, & tremere, conſiderata tanta humilitate Chriſti patientis: timentes, ne vacui reddamur fructu paſsionis ſuæ. Tertio, duritiam cordis emollit: in cuius ſignum tempore paſsionis petræ ſciſſæ ſunt, Matth. xxvij. Quarto, à peccato ſuſcitat, in cuius ſignum tempore paſsionis Chriſti monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt, Matth. xxvij. Quinto, à morſibus dæmonum ſanat: quod figuratum fuit, Nume. xxj. vbi dominus dixit Moyſi, fac ſerpentem, & erige eum in palo: quicunque aſpexerit eum, viuet. Sexto, labores pœnitentiæ dulcorat: quod ſignificatum fuit Exod. xv. vbi dicitur,

42 (margin, beside "Et † Miſſa omni die…")

43 (margin, beside "ratur. quòd † memoria…")

quòd oſtendit Dominus Moyſi lignum, quod cùm miſiſſet in aquas Marach, dulcoratæ ſunt. Septimo, liberat à morte æterna, quod ſignificatum fuit Ioſue vj. vbi dicitur, quòd Raab meretrix per filum coccineum pendens in feneſtra, liberata eſt. Filum coccineum, quod rubeum eſt, ſignificat paſsionem; feneſtra cor noſtrum deſignat. Itaque (vt dixi) Chriſtus in paſsione ſua dicitur immolatus. Et paſsio ſua conuenienter dicta eſt ſacrificium, vnde Apoſtolus ad Ephe.v. Tradidit ſemetipſum pro nobis ob-
44 lationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. † Pro cuius intelligentia notandum eſt, quòd ſacrificium dicitur aliquid factum ad honorem propriè Deo debitum ad eum placandum. Et inde, vt Auguſtin.x. de ciuitate Dei dicit, verum ſacrificium eſt omne opus, quod agitur, vt ſancta ſocietate Deo inhæreamus, relatum ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſumus. Chriſtus autem ſeipſum obtulit in paſsione pro nobis voluntariè, & hoc ipſum opus fuit Deo maxime acceptum, vtpote ex charitate proueniens. Vnde manifeſtum fuit, quòd paſsio Chriſti fuit verum ſacrificium; &, vt dicit ſanctus Tho.iij. par. dupliciter celebratio huius ſacramêti Euchariſtię dicitur Chriſti immolatio. Primo quidem, quia celebratio huius ſacramenti imago eſt quædam repræſentatiua paſsionis Chriſti, quæ eſt vera immolatio. Vnde Ambroſ.ſuper epiſtolam ad Hebr.x. ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem ſempiternam potens. quid ergo nos? nonne per ſingulos dies offerimus ad recordationẽ mortis eius? Alio modo, quantum ad effectum paſsionis; quia ſcilicet per hoc ſacramentum efficimur participes fructus dominicæ paſsionis. Et Iacobus frater Domini, & Baſilius Cæſarienſis addiderũt nobis Miſſæ celebrationem, cap.Iacobus, de conſecr. diſt. j. itaque dederunt ordinem. Verba enim, quibus Chriſti corpus conficitur, ab ipſo Domino ſunt tradita, vt diximus. vide c.Eccleſiaſticarum, xj. diſt. vide de Miſſa in c. de horis canonicis. vbi multa videbis.

Myſterium noſtræ ſalutis totum comprehenditur in ſacramento Euchariſtiæ, ideo tale ſacramentum præ cæteris agitur cum maiori ſolennitate. De ratione ſingularium partium

partium Miſſæ, vide ſanctum Thom.iij.parte.queſt.lxxxiij.arti.iiij. & vide Cardinalem in capit.primo, de celeb. miſſarum.

Et Græci dicunt, quòd hoc ſacramentum eſt tantæ neceſsitatis, quòd pueris debet dari, ſicut baptiſmus: quod eſt falſum, quia in ſumente hoc ſacramentum requiritur actualis deuotio, & reuerentia, quæ non ſunt in pueris. Et ideo verbum, quod importat præceptum, tantummodo intelligitur de adultis, quibus neceſſarium eſt ad ſalutem hoc ſacramentum euchariſtiæ accipere, ſaltem in voto, ſi non poſsit haberi in re. Et pro infirmantibus presbyter ſemper Euchariſtiam habeat paratam, capit. presbyter. de conſecr. diſt. ij. Et Euchariſtia, & chriſma debent fideliter cuſtodiri. Petrus de Ancha. in c.i. de cuſtodia euchariſtiæ. Et calix ex auro, ex argento, ex ſtanno fiat. cap. vt calix, de conſecr. diſt.i.

† Altaris etiam ſacrificium non in ſerico, ſed lineo pan- 45
no conſecretur, ſicut corpus domini noſtri Ieſu Chriſti in ſyndone linea munda ſepultum fuit, vt in capit. conſulto, de conſecra. diſt.i. vbi legitur. Conſulto omnium ſtatuimus, vt ſacrificium altaris non in ſerico panno, aut intincto quiſq; celebrare audeat Miſſam, neq; præſumat; ſed in puro lineo, vel linteo, ab epiſcopo conſecrato, terreno lino. ſ. procreato, ac cõtexto, ſicut corpus domini noſtri Ieſu Chriſti in ſindone linea munda ſepultum fuit: ideo corporalia debẽt eſſe linea certa ratione. De ære, aurichalco non fiat calix. Nullus autem in ligneo, aut vitreo calice præſumat Miſſam cantare, cap. vt calix, de conſecra. diſt.i. & c. vaſa. Et qua hora ſint Miſcharum ſolennia celebranda, vide tex. in c. nocte, de conſ. diſt. j & in cap. conſuluiſti, de celebratione miſſarum, & in cap. ex parte, eo. titul. ibi quoque videbis, quot miſſas in die ſacerdoti celebrare licet. 46

† Corpus Chriſti, & ſanguis tandiu durat, quandiu durant accidentia panis, & vini. Ideo debet differri cibus per tantum tempus, quo veriſimiliter illa accidentia, & per conſequens Chriſti corpus, non ſit amplius in corpore recipientis. Iſta eſt communis opinio ſecundum Panor. in capit. ex parte, de celebra. miſſarum. & vide S. Tho.

iij.p.q.lxxx.art.viij.ad ſextum.& vide tex.& docto. in c. tribus,de conſec.diſt.ij.ſed dicit D.Thom.quod per contrariam conſuetudinem dictum caput eſt abrogatum. Et Paulus Apoſtolus in cap.x.ad Hebræ.dicit; Vna oblatione conſummauit in ſempiternũ ſanctificatos. & aliqui inſenſati tollunt ſacrificium Miſſæ.Sed non ideo tollendum eſt ſacrificium Miſſæ, quia eſt eadem hoſtia, & ideo ſemper Deus illa placatur:aliter tamẽ nunc exhibetur,hoc eſt, non cruento,ſed incruento modo; quia corpus reſurgens à mortuis iam non moritur, & mors vltra illi non dominabitur. Itaque hic, id eſt,in iſta oblatione eſt ſacramentum, quia ſignum rei ſacræ, & eiuſdem contentiuum, & collatiuum;& eſt ſacrificium, quia eſt idem cum alio antiquo aliter exhibito. Et in illa authoritate ſuperius dicta ponit Apoſtolus differentiam inter Chriſtum, & ſacerdotem legalem. Nam ſacerdos legis non per vnam hoſtiam, ſed per plures;neque ſemel, ſed ſæpe poterat auferre peccata;Chriſtus verò dominus,& proprius, & verus Pontifex vna hoſtia,hoc eſt,ſemel perfecit vſque in finem ſanctificatos,eos Deo coniungendo, & copulando. Vna namq; oblatio facta in cruce ſufficiens eſt, propter quod omnia ſacrificia legis ceſſare debent. Vna enim oblatione, id eſt, merito ſuæ vnicæ paſsionis,ſeu immolationis in cruce cõſummauit,id eſt plene redemit,&, quantũ in ſe eſt,ad perfectionem adduxit in ſempiternum ſanctificatos,id eſt,electos,ſeu omnes,qui in hoc ſeculo per gratiam ſanctificantur.Vna oblatione cõſummauit, id eſt,perfecit,quod fecit ſanctificando, reconciliando, & coniungendo nos Deo; quia hoſtia Chriſti, qui Deus eſt,& homo,habet virtutem æternam ſanctificandi. Et vt ſanctificaret Ieſus per proprium ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt, vt ad Hebræ. xiiij. Itaque per virtutem paſsionis ſuæ Chriſtus intra cœleſtia ſancta nos introducit ad patrem. Et ideo nõ ſumus ſub lege,ſed ſub gratia,vt per Apoſtolum ad Rom. vj.Sed tempore nouæ legis manent præcepta moralia, eo quod ſunt de dictamine rationis rectæ; propter quod non ſumus abſoluti ab eorum obligatione.Ideo ait Apoſtolus, liberati autem à peccato,ſerui facti eſtis iuſtitiæ.i. obligati

ad

ad iuſtitiæ operationem. Et illud, quod dicit ad Rom.iij. arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis, ſic intellige, vt diximus in prima parte ſermonis; ſcilicet in prima hominis iuſtificatione; quia de illa loquitur Apoſtolus. Et Iacobus in Cano.cap.ij.loquitur de ſecunda iuſtificatione; quia per bona opera meremur augmentum gratiæ, vt dicit Petrus in canonica, & Ioannes in 47
Apocalypſi, vt dixi in prima parte ſermonis. † Præcepta autem moralia, quæ ordinantur ad bonos mores, non ſolum manent in nouo teſtamento, ſed etiam per euangelica Chriſti conſilia perficiuntur, &ad ſalutē requiruntur, iuxta illud Matth.xix. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Eadem enim fides eſt fidelium noui ac veteris teſtamenti; quamuis tempora ſint mutata, & fides nobis ſit magis explicita: quod enim illi futurum credebant, nos factum credimus. Ipſe quoque habitus fidei, qui eſt virtus Theologica, eſt vnus in ſpecie in omnibus fidelibus, qui vnquam fuerunt, ſunt, & erunt, & propter formalem obiecti vnitatem, quod eſt veritas prima, propter quod credimus omnia, quæ cadunt ſub fide. Patet ergo, quia id, quod ait Apoſtolus in d.cap.ad Rom.iij.ex fide, & per fidem, ſit idem re, quamuis in ipſo modo loquendi videatur diſtinctio: Apoſtolus nanque frequēter mutat præpoſitiones, & modum loquutionis in eodem ſenſu. Quia vero ex prædictis, ac ſimilibus verbis imponebant Iudæi Paulo, quod eſſet legis deſtructor, propterea Apoſtolus ſe excuſans adiecit; Legem ergo (Moſaicam) deſtruimus per fidem & euangelium, vt nobis imponitur? abſit. Sed legem ſtatuimus, id eſt, approbamus ac roboramus pro ſtatu, ac tempore. Cum ergò lex vetus fuerit via, ac diſpoſitio ordinaria ad euangelicam legem, non dicitur deſtrui, ſed adimpleri, ac perfici euangelica lege ſuperueniente; ceſſat tamen quantum ad modum prioris obſeruantiæ. Vnde Ambroſius dicit: Non deſtruitur lex, cum impleta ſecundum ſpiritum, ceſſat ſecundum literam; quia hic, ” ſcilicet in nouo teſtamento, gratia fidei eſt, qua impletur ” lex, quæ ſine fide eſſet infirma; firmatur enim lex, quoniam ” ceremonialia ſpiritualiter implentur; & quod minus in ” mora-

„ moralibus continebat,in euangelio additur;& tunc,quod
„ promittebatur futurum,fides aduenisſe teſtatur. Tollitur
autem litera occidens,& moralia literaliter manent.prop-
„ ter quod ait Saluator: Non veni ſoluere legem, ſed adim-
plere.

DE POENITENTIA.

48 QVartum † ſacramentum eſt Pœnitentia; vt enim contingit in vita corporali, quòd quandoque quis infirmatur,&,niſi habeat medicinam,moritur;ita & in vita ſpirituali quis infirmatur per peccatum; vnde neceſſaria eſt medicina ad recuperandam ſanitatem; & hæc eſt gratia,quæ confertur in Pœnitentiæ ſacramento. In Pœnitentia tria debent eſſe; Contritio, quæ eſt dolor de peccato cum propoſito abſtinendi; Confeſsio peccatorum cum integritate,& Satisfactio,quę eſt per bona opera. Perfecta Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre: In corde enim contritio,in ore eius confeſsio, in opere tota humilitas, & ſatisfactio: hæc eſt fructifera Pœnitentia: Sola autem cordis contritione,& ſecreta ſatisfactione abſque oris confeſsione non poteſt Chriſtianus Deo ſatisfacere,vt in cap.i.cum ſequentibus capit.de pœnit.diſt. i.& in capit. omnis vtriuſque ſexus, de pœnitentijs, & remiſsionibus. Vbi quilibet doli capax tenetur ſemel in anno confiteri proprio ſacerdoti, & Euchariſtiæ ſacramentum ad minus in Paſcha recipere.

49 † Pœnitentia vera,eſt dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis,quæ quiſque commiſit, vel quibus conſenſit. Et,pœnitentia eſt,præterita mala plangere,& plangenda iterum non committere,de pœnit.diſt.i. cap. ecce & c. pœnitentiam, de pœn.diſt.iij.vbi dicit Ambroſius.Pœnitentia eſt mala præterita plangere & plangenda iterum nõ committere;& ibi dicit gl.Pœnitentia, id eſt,gratia, quæ vere pœnitenti infuſa eſt, facit eum præterita plangere, &eum munit,vt caueat,ne committet,quę fleuit:Et quod hic traditur potius eſt effectus Pœnitentiæ,quã definitio.

Quem ſacerdos iudicat, Deus iudicat,cuius perſonam in eccleſia gerit,cap.ſceleratior,de pœni.diſtinct.iij.

50 † Eſt autem triplex pœnitentia,ſcilicet,ſolennis, publica,

lica, & ſecreta. Solennis pœnitentia eſt, quæ per epiſcopum ſolenniter in quarta feria cinerum indicitur propter peccata enormia, & publica, l. diſt. c. in capite. & in pontificali agitur. Alia eſt pœnitentia publica, quæ à ſacerdote imponitur. c. ſi quis. ij. q. 1. Tertia eſt pœnitentia priuata, quæ quotidie imponitur, cum quis peccata ſua ſacerdoti ſacramentaliter confitetur. xxvj. q. vj. cap. presbiteri. ij. q. 1. c. ſi peccauerit. Forma huius ſacramenti, ſunt verba abſolutionis, dum ſacerdos dicit; ego te abſoluo. Miniſter huius ſacramenti eſt Sacerdos. Effectus huius ſacramenti eſt abſolutio à peccatis, liberatio à pœnis inferni, & reſtitutio diuinæ gratiæ.

† Triplex eſt confeſsio vera, Mentalis, quæ eſt recognitio peccati coram Deo in corde: & hæc fuit tempore legis naturæ, ſcilicet ſtatim poſt peccatum Adæ. Secunda Ceremonialis confeſsio, ſcilicet quod, peccans tali peccato offerat tale ſacrificium, & peccans in alio peccato offerat aliud; & hæc fuit in lege Moſaica. Tertia eſt confeſsio Sacramentalis, quæ fit ſacerdoti; quæ eſt de neceſsitate ſalutis, triplici ratione. Primo, ex Chriſti inſtitutione, qui eam inſtituit implicitè, & explicitè; Implicitè in figura, dum dixit leproſo, Matth. v. Vade, & oſtende te ſacerdoti: Explicitè, dum dixit, Ioan. xx. Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c. ibi enim ſacerdotibus poteſtas iudicandi, & remittendi conceditur; quæ requirit manifeſtationem de ipſis peccatis, quæ eſt confeſsio, quibus enim datur poteſtas iudicandi de aliqua cauſa, datur eis poteſtas cognoſcendi de illa. Nullus autem poteſt iudicare, & eſſe bonus iudex de ijs, quæ ignorat. Sacerdos vero non poteſt cognoſcere ſufficienter facta conſcientiæ peccatoris, niſi ea ipſa peccator ei per confeſsionem aperiat. Et ſic Chriſtus confeſsionem oris inſtituit. Secundò, ex doctorum, & ſcripturarum teſtificatione confeſsio ſacramentalis eſt neceſſaria. Ambroſius in libro de paradiſo, & habetur de pœn. diſt. i. cap. non poteſt. Non poteſt quiſquam iuſtificari à peccato, niſi peccatum fuerit ante confeſſus. Et ibidem Ioannes Chryſoſtomus; Non poteſt quiſquam gratiam vitæ cœleſtis accipe-

re, niſi purgatus fuerit ab omni ſorde per Pœnitentiæ confeſsionem. Et Auguſtinus in libro de pœnitentia: Agite pœnitentiam, qualis in eccleſia agitur, vt oret pro vobis eccleſia. Nemo ſibi blandiatur, & dicat: occultè ego apud Deum ago; nouit Deus, qui nihil ignorat, quæ in corde ago: Ergo ſine cauſa dictum eſt, quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo? ergo ſine cauſa datæ ſunt eccleſiæ Dei claues? quaſi dicat, non. Et de pœnit. diſt. j. cap. multiplex, Leo Papa. Non remanet in iudicio condemnandum, quod fuerit confeſsione purgatum.

52 † Tertiò, ex eccleſiæ præceptione confeſsio ſacramentalis eſt neceſſaria; quia eccleſia præcipit, quod ſemel in anno quilibet, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, debeat ſacerdoti omnia peccata ſua confiteri, de pœniten. & remiſs. c. omnis vtriuſque ſexus; & dicit omnia peccata, ſcilicet, cogitationis, locutionis, operationis, & omiſsionis, ſecreta, & manifeſta cum eorum circunſtantijs aggrauantibus, vel in aliam peccati ſpeciem trahentibus, quę ſunt iſtæ; ſcilicet, prima perſonæ, cum qua peccauit, nomine eius tacito, ſcilicet ſi cum nupta, vel moniali. Secunda loci, ſi in loco ſacro peccauit. Tertia temporis, ſi in die feſto. Quarta numeri, ſcilicet, quoties idem peccatum commiſit; quantum recordari poteſt. Quinta modi, vt ſi quis cum muliere peccaret contra naturam. Sexta qualitatis, ſi ſit publicum, vel occultum, & hoc propter ſcandalum. Septima, ſi ipſe peccauit, & alium induxit ad peccandum. Octaua conſequentiæ, quando in vno peccato multa conſequuntur, puta in ludo mendacia, periuria, blaſphemiæ.

53 † Omnes autem adulti, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerint, tenentur confiteri ſemel in anno, id eſt, in quadrageſima; & qui hoc non fecerit viuens ab ingreſſu eccleſiæ arceatur, & moriens eccleſiaſtica careat ſepultura. vt in Concilio generali, extra, de pœnit. & remiſs. c. omnis vtriuſque ſexus.

54 † Non tenetur tamen homo poſt peccatum commiſſum ſtatim confiteri, ſed dolere de commiſſo, & proponere de cætero non peccare, cum intentione in futura proxi-

ma

ma quadrageſima confiteri; & hoc ſufficit pro tunc ad acquirendum ſtatum gratiæ. Sunt autem aliqui caſus, in quibus homo tenetur ſtatim confiteri. Primus eſt infirmitas grauis. Secundus, quando imminet periculum mortis, ſicut mare tranſire, longam peregrinationem, ſeu periculoſam viam agere. Tertius eſt, quando habet aliquid agere, quod exiſtens in peccato mortali non poteſt facere ſine peccato mortali, ſicut dicere Miſſam, vel ſumere Euchariſtiam extra Miſſam. Sed ſi ſacerdos aliquod ſacramentum miniſtraret, vt eſt Baptiſmus, vel Pœnitentia, cæteraque ſacramenta, præter Miſſam celebrandam, non tenetur confiteri, ſed ſat eſt conteri: ad Miſſam autem celebrandam, aut Euchariſtiam ſumendam neceſſe eſt confeſſionem præcedere (vt diximus), ſiue ſit ſacerdos, ſiue laicus. Quartus, quando habet copiam confeſſoris, qui poteſt eum abſoluere à peccatis, à quibus ſuus confeſſor non poteſt; & veriſimile eſt, quòd in quadrageſima talem copiam non habebit. Quintus eſt, quando habet conſcientiam, quòd ſtatim debeat confiteri; quia tenetur aut talem conſcientiam deponere, aut confiteri. Et licet hoc poſsit differri (vt prædictum eſt), melius tamen, & tutius eſt quamprimum confiteri poſt peccatum commiſſum propter multa mala, & pericula, quæ euenire poſſunt, & multa bona, quæ inde ſequuntur, ita in libro ſacerdotali. Et reus eſt animarum presbyter, qui pœnitentiam morientibus abnegat, c. ſi presbyter, xxvj. quæſt. vj. vbi litera dicit: †Si presbyter pœnitentiam morientibus abnegauerit, reus erit; quia Dominus dicit: Quacunque die conuerſus fuerit peccator ad pœnitentiam, vita viuet, & non morietur. Vera enim confeſsio in vltimo tempore eſſe poteſt; quia Dominus non ſolum temporis, ſed etiam cordis inſpector eſt: ſicut latro vnius momenti pœnitentia meruit eſſe in paradiſo, in hora vltimæ cõfeſsionis. & vide Ezechielem cap. xix. & cap. xxxiij. & vide text. in cap. ſi quis, ilij. de pœniten. diſtinct. vij. Itaque nos dicimus, & firmiter credimus, & affirmamus, haberi ex Euangelio confeſsionem peccatorum mortalium omnium. Quod autem peccata omnia confitenda ſint in ſacramentali con-

li confeſsione, ex ipſa forma miniſtrandi ſacramentum Pœnitentiæ, tradita à Chriſto, quando inſtituit hoc ſacramentum, manifeſtatur. Ait enim Chriſtus Apoſtolis, Ioan.xx. Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. In quibus verbis datur à Chriſto miniſtro ſacramenti facultas duarum actionum, videlicet remittendi, vel retinendi peccata quorumcunque. Et ex hoc ipſo, quòd miniſtro committitur facultas diſcernendi, an remittenda, an retinenda ſint peccata cuiuſque pœnitentis, manifeſtè ſequitur, quòd oportet miniſtrum (niſi cæcus miniſtrare velit) noſſe, ſi in pœnitente eſt aliquod peccatum retinendum; quod eſt noſſe, ſi in pœnitente ſit aliquid impediens remiſsionem. Nam omne peccatum retinendum impedit remiſsionem cuiuſcunque peccati hominis confitentis, quia non poteſt ſimul vnum peccatum remitti, & aliud retineri. Nam mortalia peccata quæcunque vnius hominis connexa eſſe tam quoad remiſsionem, quàm quoad retentionem, & relatiuè ad Deum, & relatiuè ad Chriſti miniſtrúm, perſpicuum eſt. Et relatiuè quidem ad Deum patet ex eo, quòd ille, cui remittitur à Deo peccatum, amicus Dei conſtituitur, iuxta illud, Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Ille autem, cuius retinet Deus peccatum, & manet in peccato vnico, inimicus Dei eſt, vtpote omnium reus, iuxta illud; qui in vno offendit, reus omnium factus eſt. Ex hoc autem, quòd tam remiſsio, quàm retentio diuina eſt peccatorum mortalium omnium, quæ quis habet, manifeſte ſequitur, quòd etiam tam remiſsio, quàm retentio, quæ fit à Chriſti miniſtro, debet eſſe non aliquorum peccatorum mortalium confitentis, ſed omnium, quia tam remiſſio, quàm retentio miniſtri debet eſſe talis, vt remiſsioni aſsiſtat diuina remiſsio, & retentioni aſsiſtat diuina retentio; alioquin non verificarentur Chriſti verba; Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Non vendicarent autem miniſtri aſſiſtentiam remiſsionis diuinæ, ſi diſcordaret à remiſsione

miſsione diuina: diſcordaret autem, ſi Deo remittente omnia, vel retinente omnia, miniſter quoque non remitteret omnia, vel non retineret omnia. Ad hoc autem, vt miniſter vel retineat omnia, vel remittat omnia, oportet miniſtro innoteſcere omnia, niſi cæcus, aut temerarius remiſſor, vel retentor ſit. Et quoniam miniſtro Chriſti peccata pœnitentis per ipſius confeſsionem propriam innoteſcunt, conſequens eſt, vt oporteat confitentem confiteri omnia ſua mortalia peccata. Vnde examina, & libera prudens lector, quæ diximus, & perpendes ex ipſa inſtitutionis forma in euangelio ſcripta, vt dixi, haberi confeſsionem omnium peccatorum.

Supereſt diluere obiecta ab Hæreticis, diſtinguendo de confeſsione vel abſolutè, vel vt eſt actus humanus. † Eſt 56 autem confiteri omnia abſolute, nullum peccatum inconfeſſum relinquere; confiteri verò omnia, vt confeſsio eſt actus humanus, eſt confiteri omnia, quorum confeſsio ſubeſt humanæ facultati. Vnde ex hoc, quòd delicta nullus ad plenum intellexit, eſto, quod impoſsibile ſit hominem confiteri abſolutè omnia peccata ſua (quoniam ignota relinquit inconfeſſa:) non tamen hinc ſequitur, quin confeſsione humana poſsit quis confiteri omnia peccata ſua: Quoniam ſub integritate confeſsionis humanæ non comprehenduntur omnia peccata abſolutè, ſed duntaxat nota, & quorum quis memoriam habet: nam oblita & incognita confiteri non ſubeſt facultati humanæ, actionem nullam exigi ab homine, quæ non ſit in hominis poteſtate: ideo quum ex Euangelio habetur, confeſsionem omnium peccatorum requiri ad ſacramentum Pœnitentiæ, non eſt ſermo de confeſsione omnium peccatorum abſolutè, ſed de confeſsione omnium peccatorum, vt ſubeſt facultati humanæ; quod eſt dicere, vt pœnitentes confiteantur omnia peccata ſua non ignota, nec oblita. Hæc de confeſsione omnium peccatorum ſcripſimus de mente omnium doctorum, & decretorum, de pœnitent. diſtinct. i. & de mente Sacrorum Theologorum, de mente etiam doctiſsimi Cardinalis ſancti Sixti in illa ſua ſumma de peccatis. & vt dixi,

vide

vide Ezech.xix.& xxxiij. Et vide tex.in cap.ſi quis,il.j. de pœnit.diſtinct.v.j.

Item Epiſcopi,& rectores prædicent omnibus generaliter, videlicet vt credant Patrem & Filium & Spiritum ſanctum,vnum Deum eſſe omnipotentem, qui omnia fecit,& vnam eſſe deitatem,& ſubſtantiam,& maieſtatem in tribus perſonis patris,& filij,& ſpiritus ſancti.Item prædicabunt, quomodo filius Dei incarnatus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria virgine, pro ſalute humani generis, paſſus, ſepultus,tertia die reſurrexit,& cœlum aſcendit,& in fine mundi veniet iudicare omnes homines ſecundum propria opera, quando impij cum diabolo in ignem æternum mittentur,iuſti cum Christo in vita æterna erunt, Matth. xxv.Item prædicabunt, quòd homines in propria carne reſurgent. Iubendum eſt etiam, quòd oratio Dominica, in qua omnia neceſſaria humanæ vitæ comprehenduntur,& Symbolum Apoſtolorum,in quo fides catholica ex integro comprehenditur, ab omnibus diſcatur, tam latinè,quàm barbaricè, vt quod ore profertur, corde credatur,& intelligatur.Et Epiſcopi clamabunt ſemper; pœni-
57 tentiam agite. Et ſemper † Epiſcopi debent annuntiare populo quinque, ſcilicet, quid credendum, quid agendum,quid vitandum,quid timendum, quid ſperandum. Et ita Apoſtolus dixit ad Corinth.primo capit.xiiij. In eccleſia volo quinque verba ſenſu meo loqui, vt & alios inſtruam, quam decem millia verborum in lingua. Dixit Apoſtolus ſe velle loqui quinque verba, quia prædicatores debent annuntiare quinque, vt dixi,ſcilicet,quid credendum,ſcilicet articulos fidei;quid agendum. i. operandum decem præcepta; quid vitandum, ſcilicet peccata; quid timendum, ſcilicet pœnas inferni, quid ſperandum,ſcilicet mercedem æternam. Iſta verba debent ſemper cum breuitate ſermonis prædicari; ideoque dixit Apoſtolus quinque tantummodo verba, id eſt, pauca verba.

DE

DE EXTREMA VNCTIONE, Ordine, & Matrimonio.

QVintum † ſacramentum eſt extrema Vnctio; & nullus poteſt intrare vitam æternam, niſi ſit benè purgatus. ideo neceſſarium fuit aliud ſacramentum, quo homo purgaretur à peccatis, & liberaretur ab infirmitate, & præpararetur ad introitum regni cœleſtis: Et hoc eſt ſacramentum extremæ Vnctionis. Iacob. v. dicitur, Infirmatur quis in vobis, inducat presbiteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngẽtes eum oleo in nomine domini. & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus; & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Confitemini ergò alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini; multum enim valet deprecatio iuſti aſsidua. 58

Extremæ Vnctionis ſacramentum debet dari laborantibus in extremis; & iſtud ſacramentum inducit mundationem à peccatis. Circa quod plura aduertenda ſunt, videlicet materia, forma, miniſter, & effectus, quibus dari debeat, quibus corporis partibus & an poſsit reiterari.

† Materia huius ſacramenti eſt oleum oliuarum, non aliud oleum, ab Epiſcopo prius ſanctificatum, & benedictum. Quod ſacramentum Chriſtus inſtituit, quando Apoſtolos ad prædicandum miſſos docuit oleo vngere infirmos, Mar. vj. & beatus Iacobus in canonica ſua capit. v. dicit; Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo ſancto. Et tale oleum vocatur oleum infirmorum, non cathecumenorum. Vnde diligenter aduertat ſacerdos, ne vnum pro alio miniſtret, de ſacra vnctione. capit. vnico. Et ſi ex errore hoc fecerit, debet cautè ſuppleri per ſacerdotem; de ſacramentis iterandis, vel non. c. i. in fine. 59

† Forma huius ſacramenti ſunt verba, quæ profert ſacerdos, quando inungit infirmum, ſcilicet, per iſtam vnctionem, & ſuam pijſsimam miſericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid deliquiſti per viſum, per auditum, &c. Ita quod forma eſt hæc; per iſtam vnctionem, & ſuam 60

pijſsi-

pijſsimam miſericordiam indulgeat tibi dominus quid-quid deliquiſti per viſum,& ſimiliter in alijs membris.

61 † Miniſter huius ſacramenti eſt ſolus ſacerdos, & non alius. quod patet in prædicta authoritate ſancti Iacobi.c. v.vbi ait,Inducat presbyteros eccleſiæ, & xxv. diſt. §. ſed quæritur,& cap.ſequenti. Neque eſt de neceſsitate quod ſint plures ſacerdotes præſentes, ſed vnus ſolus cum clerico poteſt ſacramentum conferre. de verborum ſignificatione.c.quæſiuit. Si tamen ſint plures ſacerdotes, melius eſt. Et ille, qui inungit, debet dicere verba, & cæteri reſpondere,& aſsiſtere, & pro infirmo orare. Effectus huius ſacramenti eſt multiplex. Primus eſt conſolidatio ſpiritualis debilitatis per peccatum inductæ; dicit enim ſanctus Tho.quòd talis vnctio dicitur quædam ſpiritualis ſanatio; quia datur contra quandam inhabilitatem, vel ineptitudinem, quæ in nobis remanſerat ex peccato actuali, vel originali;vel venialium peccatorum remiſsio. Secundus effectus eſt ſanitas corporalis, ſi diuina ſapientia id nouerit infirmo vtiliter expedire. Tertius eſt, quia per iſtud ſacramentum remittuntur peccata venialia,& mortalia, quæ ignorantur, vt in eadem authoritate beati Iacobi cap.v. Et ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. Quartus eſt diminutio pœnæ peccato mortali debitæ. Quintus eſt gratiæ augmentum, quæ in hoc ſacramento confertur, & augetur, niſi obex ponatur;& ex conſequenti gloria. Sextus eſt interior lætitia, & robur contra dæmonis inſidias, quæ potiſsimæ tunc inſunt. Septimus arctatio diabolicæ poteſtatis, quæ nõ eſt ita potens ſumpto ſacramento. Octauus eſt proteſtatio decedentis, quòd permanſerit in fide militantis eccleſiæ; ex qua vadit ad eccleſiam triumphantem, tanquam miles, qui fideliter pugnauit.

Hoc ſacramentum debet dari ſolum infirmis adultis, & pœnitentibus,qui ſunt infirmi in periculo mortis;& illis,qui inſtanter petunt illud, & petierunt;licet tunc nihil intelligant propter mortis anxietatem,vel phreneſim, vel aliud accidens.

62 † Dandum eſt autem hoc ſacramentum in illis corporis parti-

partibus,& locis, per quæ morbus in animam intrauit. Et quia ſenſus quinque ſunt illi, per quos potiſsimum homo peccat, ideo in illis locis dandum eſt hoc ſacramentum infirmo, de cuius morte timetur; qui vngendus eſt in oculis propter viſum, in auribus propter audituum, in naribus propter odoratum, in ore propter guſtum, vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter greſſum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. hæc ibi. Et ſi quis non haberet oculum, vel naſum, vel alia membra, inungantur loca magis propinqua dictis ſenſibus, vel locis, quæ inungi deberent. Inunguntur etiam renes, quia in eis incentiuum libidinis conſiſtit; Ideo Saluator noſter Lucæ xij. dicit: Sint lumbi veſtri præcincti, &c. † Non debent autem ſcapulæ inungi, quia vncti 63
fuerunt in baptiſmo. Nec manus presbyteri vngendæ ſunt interius, ſed exterius, quia prius ab Epiſcopo interius inunctæ fuerunt in ordinatione ſua. Et ſi talis infirmus laborat in extremis, cito inungatur, ne ſine vnctione decedat, diſt.v.cap. baptizari.

† Poteſt autem iterari hoc ſacramentum toties, quoties 64
infirmus morti appropinquari videtur; ſed in eadem infirmitate, ſi fuerit longa, & timetur de periculo mortis, poterit reiterari ſemper. Si verò ſit infirmitas breuis, non reiteratur, niſi reualuerit. Neque eſt expectandum ad inungendum infirmum vſque ad vltimum, quia tunc nullum ſenſum, vel deuotionē habere poteſt. Et debet dari etiam illud recuſantibus, dummodo ſint pœnitentes, eos ligando per manus, & pedes, & brachia, & ſic inungi debent. Qui negligunt recipere hoc ſacramentum, vel contemnunt, grauiter peccant; & tempore interdicti eccleſiaſtici hoc ſacramentum non debet conferri. Sacerdotes curati, qui renuunt, aut negligunt hoc ſacramentum conferre, non euadunt peccatum mortale. Sacerdos quolibet anno debet ſacrum oleum mutare, & vetus in eccleſiæ lampadibus ad comburendum ponere. Et ſi contrarium faceret, grauiter peccaret, de conſec. diſt. iiij. ſi quis de alio. Et ſi ſacrum chriſma, vel oleum catechumenorum, vel infirmorum ex vſu defecerit, debet ſuper illa imponi oleum

 non

non benedictum, & totum efficitur benedictum, de conſecra. eccleſiæ, vel alta. c. quod in dubijs.
65 † Sacerdos non debet petere in collatione huius ſacramenti pecuniam, quia ſimoniacus eſſet; ſponte tamen oblatam poteſt recipere, j. q. iij. cap. vlt. Et ſi infirmus petierit hoc ſacramentum, & antequam ſacerdos veniat, loquelam amiſerit, vel notitiam; nihilominus ſacerdos eum inungat, xxvj. q. v. cap. his qui. & de ſent. excom. cap. à nobis, il. ij. quia in tali caſu etiam deberet baptizari, & à peccatis abſolui; de bap. & eius effectu, cap. maiores. & vide in tit. de ſacra Vnctione per totum. Et ibi dicitur de vnctione Regum, & de vnctione chriſmatis poſt baptiſmum, quæ dicitur Confirmatio. & ibi dicit text. Scire te volumus, duas eſſe ſpecies vnctionis; exteriorem, quæ materialis eſt, & viſibilis; & interiorem, quæ ſpiritualis eſt, & inuiſibilis. Exteriori viſibiliter inungitur corpus, interiori inuiſibiliter inungitur cor. De prima Iacobus Apoſtolus ait: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo ſancto in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum. De ſecunda Ioannes Apoſtolus ait: Vos vnctionem, quam accepiſtis ab eo, maneat in vobis; & non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos, ſed ſicut vnctio vos docet de omnibus, ita faciatis. Vnctio viſibilis & exterior ſignum eſt interioris, & inuiſibilis vnctionis. Vnctio verò inuiſibilis & interior non ſolum eſt ſignum, ſed etiam ſacramentum; quia ſi dignè ſumitur, vel agit, vel auget abſque dubio, quod deſignat. Sic ergo patet, quòd per quinque ſacramenta, quæ prædicta ſunt, habetur perfectio vitæ.
66 † Sed quia neceſſariũ eſt, quòd prædicta ſacramẽta conferantur per determinatos miniſtros, neceſſarium fuit ſacramentum Ordinis, cuius miniſterio hæc ſacramenta diſpenſarentur, ad Heb. v. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Et hoc eſt ſextum ſacramentum Ordinis.

67 † Septimum ſacramentum eſt Matrimonium, in quo, ſi mundè viuunt homines, ſaluantur; & poſſunt ſine peccato mortali viuere. Et interdum declinant coniugati ad venialia, quando eorum concupiſcentia non fertur extra

bona

bona matrimonij : & ſi feratur extra, tunc declinant ad mortale. & de hoc vide Hoſt. in Summa, in tit. de ſponſa. §.quid ſit effectus. & vide ea, quæ ſcripſi in lectura mea de regulis iuris, ff. in l. nuptias.

† Per hæc autem ſeptem ſacramenta conſequimur pec- 68
catorum remiſsionem; & inde in ſymbolo dicitur, Remiſsionem peccatorum, vt dixi. Per hoc etiam datum eſt Apoſtolis dimittere peccata. Ideo firmiter credendum eſt, quòd miniſtri eccleſiæ, ad quos deriuata eſt huiuſmodi poteſtas ab Apoſtolis, & ad Apoſtolos à Chriſto, in eccleſia habeant poteſtatem ligãdi, ac ſoluendi. Et quod in eccleſia ſit plena poteſtas dimittendi peccata, dixi latè ſupra in c.j.

Sciendum etiam eſt, quòd non ſolum virtus paſsionis Chriſti communicatur nobis, ſed etiam meritũ vitę Chriſti, & quidquid boni fecerunt omnes ſancti, communicatur in charitate exiſtẽtibus; quia omnes vnum ſunt. Pſal. Particeps ego ſum omnium timentiũ te. Et inde eſt, quòd qui in charitate viuit, particeps eſt omnis boni, quod fit in toto mundo; ſed tamen ſpecialius illi, pro quibus ſpecialius fit aliquod bonum. Nam vnus poteſt ſatisfacere pro alio, ſicut patet in beneficijs, ad quæ plures congregationes admittunt aliquos. Sic ergò per hanc communionem conſequimur duo; vnum ſcilicet, quòd meritum Chriſti communicatur omnibus; aliud, quòd bonum vnius communicatur alteri. Vnde excommunicati per hoc, quòd ſunt extra eccleſiam, perdunt partem omnium bonorum, quæ fiunt.

TERTIA PARS SERMONIS EPISCOpalis, *de Iudicio finali, id eſt, vniuerſali, & de Purgatorio.*

SVMMARIVM.

1 *Quis prophetauerit finale iudicium. & num. 3.*

2 *Tota Trinitas authoritatiue iudicabit: Chriſtus verò in quantum homo, executiue iudicabit, & ab omnibus videbitur.*

4 *Quæ erunt ſigna præcedentia vniuerſale iudicium, vſque ad num. 19.*

20 *Tria ſigna infallibiliter colliguntur ex euangelico textu.*

21 *Locus, vbi omnes homines in die iudicij congregabuntur.*
22 *Qui, & quot erunt accuſatores contra malos in die iudicij; Item & quot teſtes examinandi erunt. & num. 23.*
24 *Triplicem ruinam reparabit, & reficiet Chriſtus.*
25 *De purgatorio multa alia, & ſcitu pulcherrima.*
26 *Animæ ex hac vita migrantium quo vadant. remiſſiue.*
27 *Suffragia fieri non debent pro exiſtentibus in paradiſo.*
28 *Morientes cum peccato originali vadunt ad limbum; ad infernum vero qui; Item & de purgatorio. & num. 29. 30.*
31 *Animæ in purgatorio exiſtentes poſſunt viuorum ſuffragijs adiuuari.*
32 *Decreuit eccleſia, vt quotidie pro defunctis oremus.*
33 *Purgatorij pœnæ cuius miniſterio infligantur.*
34 *Quantum ſit terribilis Purgatorij ignis.*
35 *Mortui quomodo liberari poſſunt à tormentis purgatorij.*
36 *Malum duplex eſt.*

1 PRophetauit † autem iudicium ſeptimus ab Adam, Enoch dicens; Ecce venit dominus in ſanctis millibus ſuis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt; & de omnibus duris, quæ contra Deum loquuti ſunt peccatores impij. Et ideo ſecundum fidem noſtram credimus (vt in ſymbolo) reſurrectionem mortuorum. & etiam dicitur in ſymbolo Patrum. Et de reſurrectione mortuorum vide ſupra in iſto capit. in ij. parte ſermonis Epiſcopalis. De iudicio finali dixit etiam ſanctiſsimus Iob in cap. xix. Scio enim, quòd redeptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum; & rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo: quare ergò nunc dicitis, perſequamur eum? & radicem verbi inueniamus contra eum? fugite ergò à facie gladij, quoniam vltor iniquitatum gladius eſt; & ſcitote eſſe iudicium. Et in Pſal. xcvij. dicitur; Iudicabit orbem terrarum in iuſtitia, & populos in æquitate. Et Apoſtolus ad

Theſſa-

Theſſalonicenſes j. c.iiij. & v. prophetauit iudicium, dicendo: Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem nõ habent. Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu Domini non præueniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, & voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo; & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi; deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus, obuiam Chriſto in aera; & ſic ſemper cum Domino erimus. Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis. De temporibus autem, & momentis, fratres, non indigetis, vt ſcribamus vobis; ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet; cùm enim dixerint, pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Et in j. epiſtol. ad Corinth. capit. xv. dicitur: Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur, ſcilicet de ſtatu miſeriæ ad ſtatum gloriæ: & mortui reſurgẽt incorrupti, id eſt, amplius non morituri, & ſine diminutione membrorum. Et ibi dicit Apoſtolus: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſsima tuba omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur, id eſt, de ſtatu animalitatis ad ſtatum ſpiritualitatis: in nouiſsima tuba, id eſt, in voce Chriſti dicentis: Surgite mortui, venite ad iudicium. Et ibi dicit Apoſtolus: Caro, & ſanguis regnum Dei poſsidere non poſſunt, id eſt, homines dediti vitijs. Et Petrus in epiſtola ij. c. fin. dicit: Non tardat Dominus promiſsionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant, ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autem dies Domini, vt fur, in quo cæli magno impetu tranſient, elementa vero calore ſoluentur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia diſſoluenda ſint, quales oportet vos eſſe in ſanctis conuer-

ſationibus, & pietatibus, expectantes, & properantes in aduentum diei Domini; per quem cœli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent? Nouos verò cœlos & nouam terram, ſecundum promiſſa ipſius expectamus, in quibus iuſtitia habitat. Propter quod, chariſsimi, hæc expectantes, ſatagite immaculati, & inuiolati ei inueniri in pace; & Domini noſtri Ieſu Chriſti longanimitatem, ſalutem arbitremini: Sicut & chariſsimus frater noſter Paulus ſecundum datam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis; ſicut & in omnibus epiſtolis loquẽs in eis de ijs, in quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionem. Et Matth. cap. iij. dicit: Permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et in cap. xiij. dicit; Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis; & ibi erit fletus, & ſtridor dentium. & cap. xvj. dicit; Filius enim hominis venturus eſt in gloria patris ſui cum angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundum opera eius. Et Petrus in canonica dixit; Nouit dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudicij reſeruare cruciandos. & in. i. epiſ. cap. iiij. dicit; Omnium autem finis appropinquabit, &c. Et ſanctus Lucas in cap. xiij. ait. Vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Et in c. v. Ioan. dicitur; Et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius
2 hominis eſt.† Et tota Trinitas authoritatiuè iudicabit, ſed Chriſtus, inquantum homo, iudicabit executiuè; & videbitur ab omnibus: ratio eſt, quia iudex debet eſſe manifeſtus omnibus iudicandis; Deus autem Pater, vel Filius ſecundum diuinam naturã non videbitur in iudicio ab omnibus, quia tunc omnes eſſent beati; quoniam in tali viſione conſiſtit Beatitudo. Ideo executio iudicij data eſt Chriſto homini, qui poterit ab omnibus videri. Et procedent, qui bona fecerunt; hoc dicitur ad denotandum; quod fides ſine operibus non ſufficit ad ſalutem; ita Nicolaus de Lyra in c. v. Ioannis. vbi dicit textus; Et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Et Paulus. i. ad Corinth.

Corint.vj.dicit;Neſcitis, quoniam angelos iudicabimus, quanto magis ſecularia, ſcilicet, per approbationem. Et legitur Apocalip. xxj. Abſterget Deus omnē lachrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, & nox vltra non erit. Et Iacobus in canonica dicit; Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis: & loquitur de iudicio finali. Notabis, quòd anima nō poteſt eſſe perfectè beata, nec quieta, niſi vniatur cum corpore, ad quam vnionem habet naturalem inclinationem, vt notatur per Nicolaum de Lyra. xxij. Matth. Et in reſurrectione multi erunt nouiſsimi primi, & primi nouiſsimi, & neque nubent, nec nubentur, ſed erunt ſicut angeli Dei in cœlo, vt Matth. xxij. Vbi etiam dicit: De reſurrectione autē mortuorum non legiſtis, quod dictum eſt à Deo, dicente vobis: Ego ſum Deus Abraam, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Dominus mortuorum, ſed viuentium, & c. xxv. dicitur; Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam. Et in ſymbolo Apoſtolorum, vt dixi; Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. Et in ſymbolo patrum; Expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſeculi. † Et 3
de iudicio finali vide Matth. xxv. dicentem: Cum autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli eius cum eo. tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & cōgregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos adinuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis; & ſtatuet oues quidem à dextris, hœdos autē à ſiniſtris; oues quidem à dextris, id eſt, in potioribus bonis, quia transferentur ad gloriam, hœdos autem à ſiniſtris, quia mali dimittentur ad pœnam, & quia dextra eſt locus honorabilior, ideo conuenit electis. Tunc dicet Rex his, qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, poſsidete paratū vobis regnum à conſtitutione mundi; eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare; ſitiui, & dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & collegiſtis me; nudus, & operuiſtis me; infirmus, & viſitaſtis me; in carcere eram, & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes; Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus? ſitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te? aut

nudum, & cooperuimus te; aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et reſpondens Rex, dicit illis: Amen dico vobis, quandiu feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt; Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius; eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare; ſitiui, & non dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & non collegiſtis me; nudus, & non cooperuiſtis me; infirmus, & in carcere, & non viſitaſtis me. Tunc reſpondebant ei, dicentes; Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, dicens; Amen dico vobis, quamdiu nõ feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt ij in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. Quantum vtile ſit reducere in mentem terribilitatem vniuerſalis iudicij, oſtẽdit ſapiens Eccleſ. vij. dicens: In omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis. Et Greg. in quadam homelia. xxxix. inquit; Præſentis temporis, ſi quę eſt, ita eſt agenda lætitia, vt nunquam amaritudo diuinæ iuſtitiæ, & iudicij diuini recedat à memoria. Ait etiam Ambroſius in quodam ſermone: Valde ſe ſolicitat in bono opere, qui ſemper cogitat de extremo fine: & vera eſt illa Auguſtini ſententia dicentis; quia apud Deum nullum bonum irremuneratum, & nullum malum impunitum. Neceſſe ergò eſt, quòd veniat vniuerſale iudicium, in quo quiſque recipiet, ſecundum opera ſua, bonum, vel malum. Dixi ſuperius; diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius; Dico quòd peccatum angeli non potuit reparari, quia ſecundum ordinationem diuinam tempus merendi præfixum eſt tam angelis, quàm hominibus; hominibus quidem mors, angelis verò caſus. Itaque caſus in angelo eſt, mors in homine: & ſicut homo poſt mortem non poteſt mereri culpæ remiſsionem, ita & angelus poſt caſum non poteſt mereri; eſt enim ſemper in termino, & nunquam in via merendi, aut demerendi, & hæc eſt veritas.

DE

DE SIGNIS IVDICIVM VNIuerſale præcedentibus.

SCiendum † eſt, ſecundum Richardum in. liij. diſt. art. xlviij. q. iij. & ſanctum Bonauenturam ead. diſtinct. in quæſtion. circa literam, quod Hieronymus in quadã epiſtola ſcribit, ſe legiſſe in annalibus Iudæorum quædam ſigna, quæ dicuntur debere præcedere vniuerſale iudicium; ſed vtrum debeant eſſe continua, non expreſsit; quæ 4
ſunt hæc. † Prima die omnia maria exaltabuntur xv. cubitis ſupra omnes montes à loco ſuo miraculoſe, iuxta illud pſal. ciij. Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram. Erit ergò, ſicut fuit tempore, quo filij Iſrael tranſierũt mare rubrum: nam aqua erat illis pro muro, Exod. xiiij. De hac autem eleuatione prophetatum videtur Pſal. xcij. vbi ait Dauid, loquens de futuris, tanquam de præteritis: Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem ſuam; Eleuauerunt flumina fluctus ſuos, à vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris. &c. Et Iſa. l. Ait Deus; Ego Dominus, qui conturbo mare, & intumeſcent fluctus eius: Videntes autem hæc homines valde contremiſcent. Vnde idem propheta inquit Pſal. xlvij. Ipſi videntes ſic, admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, tremor apprehendit eos. Et congrue ponitur eleuatio xv. cubitorum; quia praui per trãſgreſsionem Decalogi contra Deum eriguntur, iuxta illud Iob xv. Tetendit manum ſuam contra Dominum, & contra omnipotentem cucurrit erecto collo, &c. Et ſimiliter eriguntur contra eccleſiam, quæ in quinque Patriarchatibus conſiſtit, Romano ſcilicet, Conſtantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hieroſolymitano; de quibus exponi poteſt illud Hiere. xix. In illa die erunt quinque ciuitates iurantes per dominum exercituum. † Secunda die omnia æquora proſter- 5
nentur in profundum, ita vt vix videri poſsint: quod fiet cum terribili ſtrepitu, dicente propheta Abach. iij. Dedit abyſſus vocem ſuam. Dauid Pſal. lxxvj. Viderunt te aquæ Deus, & timuerunt, & turbatæ ſunt abyſsi. & Iſaiæ dicitur; Areſcet aqua de mari, & fluuius deſolabitur, ac ſicca- 6
bitur.

bitur.& deficient flumina, attenuabuntur,ac ſiccabuntur riui aggerum: quod erit ſignum depreſsionis damnandorum in profundum inferni;qui in hoc mundo fuerunt per ſuperbiam eleuati.de quibus dicit Claudianus li.j.in Ruffinum. Tolluntur in altum, vt lapſu grauiore ruant: Et Martialis poeta inquit:Altior aſcenſus, grauior plerumq; ruina.Et Maximianus canit; Et grauius ſummo culmine
7 celſa ruunt. † Tertia die aquæ ipſius maris redigentur in priſtinũ ſtatum,& fiet adęquatio,& tranquillitas in aquis. Sicut autem exaltatio maris, & depreſsio, ac conturbatio eius ſignificat & conturbationem,& conculcationem malorum,iuxta illud Iſa. lvij. Cor impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt; & redundant fluctus eius in conculcationem,& luctum: ita ipſius maris tranquillitas denotabit,quòd boni, qui in hoc mundo,qui mari aſsimilatur,fuerunt, diuerſis conquaſſationibus agitati, perfectam quietem recipient,& conſolationẽ,iuxta illud, quod dicitur Thobiæ iij. Poſt tempeſtatem tranquillum facis,
8 poſt lachrymationem, & fletum exultationem infundis. † Quarta die omnes beluæ, & animalia, quæ mouentur in aquis,congregabuntur, & eleuabuntur ſuper pelagus inuicem mugientes.iuxta illud Sap. xvij. Mugientium valida vox beſtiarum deficientes illos faciebat præ timore. Hoc autem ſignum erit ad deteſtationem nolentium confiteri peccata ſua; ſicut præcipitur Iacob. v. confitemini alterutrum peccata veſtra: Nam ipſæ beluæ marinæ facient,quód rationales creaturæ facere contempſere: Illæ enim pro modulo ſuo clamabunt ad dominum; homines verò, quibus data eſt ratio,vox,& voluntas, ſua peccata
9 tacebunt. † Quinta die omnia volatilia cœli congregabuntur in campis, & non guſtabunt quidquam, nec bibent;ſed emittent voces quaſdam quaſi flebiles, & quaſi dicant illud Apocal.viij.Væh,væh, væh, habitantibus in terra,id eſt, tractantibus ea, quæ corporis ſunt, quod de terra originem traxit. Væh habitantibus in terra,id eſt, in peccato mortali:Væh auaris, væh raptoribus, væh vſuarijs, væh ſuperbis, væh tyrannis & oppreſſoribus proximorum,væh luxurioſis, væh adulteris, væh ſodomitis,

væh

væh gulоſis, væh partialibus, væh diſſolutis iuuenibus, væh vanis mulieribus, væh malis religioſis, clericis, & ſacerdotibus, væh malis prælatis, væh inobedientibus ſubditis, væh malis artificibus, & mercatoribus, væh omnibus malè viuentibus, væh hæreticis, & omnibus infidelibus, væh vobis impijs, qui dereliquiſtis legem domini altiſsimi, Eccleſ. xlj. Væh genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filijs ſceleratis. Iſa. j. Væh qui contradicit factori ſuo. Iſa. xlv. † Sexta die flamma maxima 10
conſurget ab occaſu ſolis, currens contra faciem firmamenti vſque ad orientem, ad deſignandum, quòd peccatores, qui fuerunt frigidi in amore Dei, debent flamma infernali in proximo incendi, iuxta illud Pſal. cv. Flamma combuſsit peccatores † Septima die omnia ſydera, 11
tam fixa, quàm erratica ſpargent ex ſe igneas comas, ſicut cometæ ad denotandum, quòd omnes ſtatus mundi debent mutari, iuxta illud Lucani in j. Mutantem regna cometam, &c. † Octaua autem die ita magnus erit terræ- 12
motus, quòd omnia ædificia alta proſternentur. de quo Apocal. xvj. dicitur, terræmotus factus eſt magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt ſuper terram. Et hoc ſignum fiet ad deteſtationem cupiditatis humanæ, quaſi terra non poſsit amplius auaros ſuper ſe tollerare, vnde Iſa. xv. & xxiiij. dicitur: Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra, ſicut ebrius, & grauabit eam iniquitas. † Nona die omnes 13
lapides ſcindentur, & inuicem collidentur. Et hoc in deteſtationem eorum, qui noluerunt conteri de peccatis, quibus dicitur Eccleſ. x. Cor durum malè habebit in nouiſsimo, quia noluit ſeruare illud Ioh. ij. Scindite corda veſtra. Vnde verificabitur illud Eccleſ. xvj. Conteretur cum delinquente delictum. † Decima die omnes plantæ, & her- 14
bæ fluent ſanguineum rorem. de quo Ioh. ij. dicit dominus; Dabo prodigia in cœlo ſurſum, & in terra deorſum ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Et de hoc prophetauit Sybilla Tiburtina, dicens iudicij ſignum; Tellus ſudore madeſcet. Iſa. xxxiiij. dicitur. Inebriabitur

terra

terra ſanguine;& hoc ad deteſtationem eorum,qui nolue-
runt effundere lachrymas ex dolore peccatorum ſuorum,
15 & memoria paſsionis Chriſti. † Vndecima die omnes
montes,& colles, & ædificia in puluerem redigentur, &
adæquabitur terra, de quo Pſal.xcvj.dicitur:Montes ſicut
cera fluxerunt à facie domini,quia venit iudicare terram.
Et Iſa.iiij.dicit:Omnis vallis implebitur,& omnis mõs,&
collis humiliabitur, & reuelabitur gloria Domini,&c. Et
hoc ad ſignificandum,quòd illi, qui habuerunt altitudi-
nem,& ſuperioritatem, ac dominationem ſuper alios, in
die iudicij eam habere ceſſabũt; tunc enim,vt ait glo.in.c.
fi.lxxxix.diſt.amplius non erit dominatio,ſiue gradus ma-
ioritatis vnius ad alterum. De hoc etiam ſigno prædictum
fuit Baruch.v.vbi dicitur:Conſtituit Deus humiliare om-
nem montem excelſum,& conualles replere in æqualitate
16 terræ. † Duodecima die omnia animalia congregabun-
tur in campis rugientia,& nihil guſtantia,iuxta illud Hie-
re.ij.Super eum rugierunt leones,& dederunt vocẽ ſuam:
& hoc ad denotandum perpetuum lamentum damnato-
rum;in quorum perſona dicitur Iſa. xlix.Rugiemus quaſi
17 vrſi omnes. † Tertia decima die omnia ſepulchra ab ortu
ſolis vſque ad occaſum patebunt cadaueribus ad reſugen-
dum; & oſſa mortuorum ſimul congregata ſuper ſepul-
chra ſtabunt, iuxta illud Ezech.xxxvij. Ecce ego aperiam
tumulos veſtros dicit dominus. Et ibidem, Acceſſerunt
oſſa ad oſſa, vnumquodque ad iuncturam ſuam. Quod
erit in deteſtationem eorum,qui credunt nullam aliam eſ-
ſe vitam, & negant reſurrectionem futuram; ſecundum
quorum opionem dicitur Pſal.xxxxviij. Et ſepulchra eo-
18 rum domus illorum in æternum. † Quarta decima die ho-
mines tunc viuentes de habitaculis ſuis recedent, diſcur-
rentque attoniti, velut amentes, & nihil ad inuicem lo-
quentes ex timore & ſtupore, iuxta illud Iſa. xxxiij. Con-
territi ſunt Syon peccatores, poſſedit hypocritas: Quod
fiet in deteſtationem eorum, qui nõn timent, neque cre-
dunt venturum Dei iudicium, ſed derident prædicantes
de ijs; de quibus dicit Pſal.xij. Non eſt timor Dei ante
oculos eorum.De vagatione autẽ illorum dicitur,Soph.i.
Ambu-

Ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt.† Quin- 19
ta decima die omnes homines morietur, & reſurgent cum mortuis longè ante defunctis, iuxta illud Iſa. xiij. Omnis, qui inuentus fuerit, occidetur. & Dani. xij. Qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt. Et poſito, quòd iſta ſigna debeant accidere, credo, quòd homines erunt ita cæci diuino iudicio, quòd non intelligent ea, ſed tantum trepidabunt, & pleni formidine deficient à ſenſu. Verum quia Hieronymus non affirmat prædicta ſigna debere accidere, †ideo ex euangelico textu tria infallibiliter colligun- 20
tur: primum ſignum dicitur redemptoris apparitio: Secundum, corporum cœleſtium immutatio: Tertium, euangelicarum virtutum commotio. De primo canit eccleſia in feſto Sanctæ Crucis, dicens; Hoc ſignum crucis erit in cœlo, cum dominus ad iudicandum venerit. Et dominus noſter Ieſus Chriſtus, Matth. xxiiij. dicit. Tunc apparebit ſignum filij hominis in cœlo. Vnde magiſter in iiij. diſt. xlviij. inquit: Angeli deferent ante eum ſignum crucis. & dicit Richar. in ead. diſt. in quæſtio. circa literam, quòd ipſammet crucem, in qua crucifixus eſt, portabit ad iudicium, reſtauratam miraculoſè, maximum habentem ſplendorem. De quo Chryſoſt. ſuper Matth. dicit. Crux apparebit ſole lucidior exiſtens. Licet autem aliqui dixerunt, quod non erit lignum crucis, in qua mortuus eſt Chriſtus, ſed quoddam ſignum illius crucis repræſentatiuum; tamen communiter tenetur, quod illamet crux, in qua crucifixus eſt Chriſtus, portabitur ad iudicium. Qui enim corpora humana, redacta in pulueres, eadem in numero reſtaurabit, illam eandem crucem numero reſtaurare poterit. Et multo rationabilius eſt, quòd ipſamet ad iudicium portetur, quàm aliquod ſignum pro ea: Et hoc triplici ratione. Primò, in oſtenſionem glorioſæ victoriæ Chriſti, vt videant omnes, quàm mirabiliter ab eo fuerint redempti. Secundò, in oſtenſionem eius miſericordiæ, vt videant boni, quàm miſericorditer ab eo fuerint ſaluati. Tertiò, in oſtenſionem ſuæ iuſtitiæ, vt videant mali, quàm iuſtè ſunt damnati. Secundum ſignum habetur Matth. xxiiij. vbi dicitur: Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen

ſuum,

ſuum,& ſtellæ cadent de cœlo. Et Lucæ xxj. Erunt ſigna in ſole,& luna, & ſtellis. Et hoc prædixit Iſa.xiij. dicens. Stellæ cœli non expandent lumen ſuum; obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non reſplendebit in lumine ſuo. Circa obſcurationem ſolis notandum eſt ſecundum Alexandrum de Ales, in iij. par. ſummæ. & Richar. qui ſequuntur Magiſtrum in iiij.diſtinct. xlviij. quòd ſolem, & lunam obſcurari poteſt intelligi, vel in ipſo aduentu iudicij:& ſic dicuntur obſcurari non ſui luminis priuatione; ſed ſuperueniente maioris luminis claritate, vt ait Hieronymus; quia maius lumen obfuſcat minus. Vnde Chryſoſt.ſuper Matth.inquit: Sicut in hoc ſæculo Luna, & ſydera mox obſcurantur orto ſole, ſic in glorioſa Chriſti apparitione ſol obtenebreſcet, & Luna non dabit proprium lumen; hæc ille. Tertium ſignum erit angelicarum virtutum commotio; de qua Matth. xxiiij. dicitur; Virtutes cœlorum mouebuntur. & Lucæ xxj. idem dicitur. Et hoc etiam ſecundum præfatos doctores dupliciter intelligi valet, aut pro ordine virtutum, qui, ſecundum Dyoniſium in libro de angelica hierarchia, eſt medius in media hierarchia; aut pro omnibus cœleſtibus ſpiritibus. Si primo modo, ideo virtutes cœlorum mouebuntur, quia angeli illius ordines, quorum officium eſt circa mundi regimen, faciendo aliqua facta inſolita ad reuocandum mentes hominum in Deum, per modicum tempus ante Chriſti aduentum facient facta maioris admirationis, quàm vnquam ante fecerunt. & in ipſo aduentu mouere ceſſabunt corpora cœleſtia. Item notabitis capit. ij. in epiſtola ij. ad Theſſa. vbi Apoſtolus reddit Theſſalonicenſes cautos. Circa quod ſciendum, quòd aliqui Theſſalonicenſes credebant diem iudicij appropinquaſſe propter tribulationes, quas ſuſtinebant; quia Chriſtus in Euangelio dixerat, eccleſiam maximè tribulari appropinquante die iudicij, vt patet Matth.xxiiij. propter quod timebant maiores tribulationes incurrere; tum quia Apoſtolus dixerat in.i.epiſt.ad Theſſ.c.iiij.(vt iam diximus) multa dè iudicio vniuerſali: Propter quod in.d.c.ij. aſſecurat eos de die iudicij longa diſtantia, reddens eos cautos, dicens: Ro-

gamus

gamus autem vos, fratres, per aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti,& noſtræ congregationis in ipſum, vt non cito moueamini à veſtro ſenſu, neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam, tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini: neque vos ſeducat vllo modo; quoniam niſi venerit diſceſsio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus. Non retinetis, quod cum adhuc eſſem, apud vos, hoc dicebam vobis? Itaque iſta duo ſigna, ſecundum Apoſtolum, præcedent iudicium. De diſſenſione in eccleſia meo iudicio iam laboramus in ea propter prauam inuentionem hæreticorum. & vide Nico. de Lyra in d.c.ij † De loco iudicij, vbi congregandi ſunt omnes 21
homines, habemus ſcripturam Iohel. iij. Vbi inquit Deus; Adducam omnes gentes in valle Ioſaphat, & diſceptabo cum eis. Pro quorum declaratione videbis Richar. in iiij. diſt. xlviij. argu.j. q. vij. quòd Chriſtus non deſcendet in vallem, ſed ſuper montē Oliueti, vbi in cœlum aſcendit; & reſidebit in aere in throno fulgentiſsimo, in loco alto, vt ab omnibus poſsit videri. Homines cōgregabuntur in valle Ioſaphat, cui præminet mons Oliueti, electis tamen ad dexteram iudicis exiſtentibus, non in terra, ſed in aere, iuxta illud .j. ad Theſſal. iiij. Rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aere. Sed perfecti eminētius, & magis prope iudicem erunt; reprobi verò in terra ſtabunt à ſiniſtris iudicis, vt habetur expreſſè Matth. xxv. & cum ijs concordat Magiſter in iiij. diſt. xlviij. c. pe. Itaque reprobi iacebunt ſicut vermes fœtidi, & valdè lapſi. & dicunt doct. quod magis congruum eſt, quòd Chriſtus iudicando ſtabit in aere ſuper mōtem Oliueti, quàm ſuper locum, in quo paſſus eſt in forma infirma: Nā iudicabit in forma glorioſa, ſicut & aſcendit. † Faciet igitur Deus venire accuſa- 22
tores contra malos, qui erunt quatuor principales; primus erit conſcientia propria cuiuſque iuxta illud xxj. Danielis. Milla millium miniſtrabant ei, & decies centena milia aſsiſtebant ei: ſeditque iudicium, & libri aperti ſunt, id eſt, con-

conſcientiæ.& Hiere.ij. dicitur; Arguet te malitia tua. & Sap. iiij. Traducēt illos ex aduerſo iniquitates ipſorum.& ad Roma.ij. inquit Paulus: Teſtimonium illis reddente conſcientia eorum: tunc enim in conſcientia cuiuſque patebunt omnia ſcelera. Et qui de peccatis pœnitentiam non fecerunt, in conſpectu totius mundi confundentur; quia (vt ait Bernardus) peccatum proprium cuique dicet in iudicio, tu me feciſti, opus tuum ſum, ego ſemper tecum ero. Secundus accuſator erit ſcriptura ſacra, prophetæ, & prædicatores, Ioan.v. Eſt qui vos accuſat, Moyſes, & lex Moyſis. Tertius erit cœlum cum omnibus creaturis, Iob. xx. Reuelabunt cœli iniquitatem eius, & terra conſurget aduerſus eum. Quartus erit Dæmon, de quo Apoc.xij. dicitur. Diabolus accuſator eſt fratrum, qui accuſabit eos an-
23 te Domini noſtri conſpectum. † Examinabuntur teſtes, quorum primus erit angelus cuiuſque: Vnde Chryſoſt. ſuper Matt. inquit: Angeli erunt cum ipſo teſtificantes quantum adminiſtrauerunt á Deo miſsi. Secundus teſtis erit filius indiſciplinatus contra patrem; ideo Eccl.xlj. dicitur; De patre impio conqueruntur filij; quoniam propter illum ſunt in opprobrium. Tertius teſtis erit clamor pupillorum, orphanorum, & viduarum, de quibus Sap v. dicitur; tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Item teſtes erunt Chriſtus, & Paſsio eius, iuxta illud Hierony. Crux Chriſti contra te perorabit. Plangent ergo omnes tribus terræ; neque enim virtus reſiſtendi erit, neque fugiendi facultas à facie eius, nec pœnitentiæ locus, nec ſatisfactionis tempus; & anguſtia erit omnium rerum, nihilque eis remanebit præter luctum. Quæ omnia conſiderans Bernardus, in quodam ſermone inquit: Attendo quàm cito veniet dies vltima: ſubito veniet, & forſitan hodie erit, iam adeſt. Et poſt iudicium aer erit clarior ſepties, quàm nunc ſit, neque habebit impreſsiones, quas patitur modo; quia non erunt nubes, neque venti, nec pluuia, nec ros, neque grando, neque tonitrua, neque fulgura. Et tunc verificabitur illud Pſal. xvij. Præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis:

nis: & vide Baſilium ſuper Pſal.xxviij. Ignis verò, & aqua fient puriora, & manebunt, ſecundum Doctores, non ſolum ſecundum ſubſtantiam, ſed etiam ſecundum qualitates ſuas, quantum ad habitus, quos nunc habent, & non quantum ad vſum. Et in Pſal.cix.dicitur: Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, cōquaſſabit capita in terra multorum. † Et aduerte, quod triplicem ruinam reparabit 24
& reficiet Christus, & reſtaurabit in die Iudicij. Nam primò reparabit, & implebit ruinam corporum, & cadauerū mortuorum, quia mittet angelos ſuos, & vocabit omnes mortuos à quatuor ventis terræ, & congregabit omnes in vallem Ioſaphat; & ſic erit impleta, & reparata ruina corporum mortuorum: Et Christus implebit & reparabit ruinam falſam Iudiciorum: Et Christus implebit & reparabit ruinam angelorum; quia tunc erit completus numerus electorum, & implebuntur ſedes vacuæ, de quibus angeli mali ruerunt. Ex ſupradictis conſtat, quod requiritur ad vltimam hominis beatitudinem, quòd anima rurſum corpori vniatur, ita ſanctus Thom. in ſuo compendio Theologiæ, cap.clj. & idem corpus reſumet, vt in c. clij. eiuſdem operis, & omnia membra reſurgent, & ſine aliquo defectu, quia Deus omnia ſupplebit in corpore deformato. Et in dicto Compendio videbis aliqua de reſurrectione mortuorum, & vide omnino ea, quę dixi in ſecunda parte præſentis ſermonis. Et nunc iſta ſufficiant. Iam verò aliqua pro complemento ſermonis de Purgatorio dicamus. Itaque ex lectura ſermonis noſtri conſtat, quòd humana ſalus conſiſtit in veritatis cognitione, ne per diuerſos errores intellectus obſcuretur humanus; in debiti finis intentione, ne indebitos fines ſectando à vera felicitate deficiat; in iuſtitiæ obſeruatione, ne per vitia diuerſa ſordeſcat. Cognitionem autem veritatis, humanæ ſalutis neceſſariam, breuibus & paucis fidei articulis comprehendit. Hinc eſt, quod Apoſtolus ad Rom. ix. dicit: Verbum abbreuiatum faciet Deus ſuper terram: & hoc quidem eſt verbum fidei, quod prædicamus. Intentionem humanam breui oratione rectificauit, in quo, dum nos orare docuit, quò noſtra intentio & ſpes tendere debet, oſten-

dit. Humanam iuſtitiam, quæ in legis obſeruatione conſiſtit, vno præcepto charitatis conſummauit; Plenitudo enim legis eſt dilectio. Vnde Apoſtolus j.ad Corinth.xiij. in fide, ſpe, & charitate, quaſi in quibuſdam ſalutis noſtræ compendioſis capitulis, totam præſentis vitæ perfectionem conſiſtere docuit, dicens: Nunc autem manent fides, ſpes, & charitas. Vnde hæc tria ſunt, vt beatus Auguſtinus dicit, quibus colitur Deus. Ideo, fratres chariſsimi, optimam doctrinã de Chriſtiana religione tradidi, quam ſemper præ oculis poteritis habere. Et circa hæc tria in præſenti ſermone tota noſtra verſatur intentio: Nam diximus de fide, de ſpe, de charitate: nunc (vt promiſimus) de Purgatorio dicamus.

DE PVRGATORIO.

25 Licet † aliquæ animæ ſtatim, cùm à corporibus abſoluuntur, beatitudinem æternam conſequantur, aliquæ tamen ab hac conſequutione retardantur ad tempus. Contingit enim quandoque aliquos pro peccatis commiſsis, de quibus tamen finaliter pœnitent, pœnitentiam debitam non impleuiſſe in hac vita: & quia ordo diuinæ iuſtitiæ habet, vt pro culpis pœnæ reddantur, oportet dicere, quòd poſt hanc vitam animæ pœnam exſoluant, quam in hoc mundo nõ exſoluerunt. Non autem ita, quòd ad vltimam miſeriam damnatorum deueniant, cùm per pœnitentiam ad ſtatum charitatis ſint reductæ, per quam Deo ſicut vltimo fini adhæſerunt, per quod vitam æternam meruerunt. Vnde ſequitur, poſt hanc vitam eſſe quaſdam purgatorias pœnas, quibus pœnitentiæ non impletæ impleantur. ita beatus Thom. in ſuo compendio Theologiæ, cap.clxxxj. Similiter etiam contingit, aliquos in hac vita decedere ſine peccato mortali, ſed tamen cum peccato veniali, per quod ab vltimo fine non auertuntur, ſed circa ea, quæ ſunt ad finem, indebitè inhærendo peccauerint. Quæ quidem peccata in quibuſdam viris perfectis ex feruore charitatis purgantur, in alijs autem oportet per aliquam pœnam huiuſmodi peccata purgari; quia ad

vitam

vitam æternam aſſequendam non perducitur, niſi qui ab omni peccato, & defectu fuerit immunis: Oportet igitur ponere purgatorias pœnas poſt hanc vitam. ita S. Thom. vbi ſupra, cap. clxxxij. † Ad maiorem declarationem ſcien dum eſt ſecundum Richar. in iiij. diſt. art. ij. q. j. & beatum 26
Thom. eadem diſtinct. art. ij. q. iiij. quòd animæ decedentium ex hac vita aut vadunt in paradiſum, vel in limbum, aut in infernum, aut in purgatorium. In paradiſum vadunt ſtatim poſt mortem tres ſpecies hominum, quæ ſunt ſignificatæ per illos tres homines, quibus apertum eſt cœlum. Primò apertum eſt Chriſto baptizato, Lucæ iij. per quod ſignificatur, quod cœlum aperitur baptizatis. Quicunque enim rectè baptizati ſunt, ſiue paruuli, ſiue adulti, ſi decederent ſtatim poſt baptiſmum, ad cœlos recto tramite euolarent. Baptiſmus enim virtute paſsionis mundat ab omni peccato tam originali, quàm actuali, ſecundũ Auguſtinum in libro de baptiſmo paruulorum: vt etiam habetur in c. per baptiſmum, de conſec. diſt. iiij. & per Magiſtrum in iiij. diſt. iiij. Secundò apertum eſt cœlum Stephano lapidato, & martyrizato: Vnde dixit Act. xij. Ecce video cœlos apertos. per quod ſignificatur, quòd cœlum aperitur omnibus martyribus, ita quod ſtatim poſt mortem euolant ad cœlos; & omnia peccata, quæ habent, ſalce martyrij reſecantur, quoad omnem pœnam, c. baptiſmi vicem, & c. catechuminum, de conſecr. diſt. iiij. & cap. firmiſsimè, xv. q. j. Tertiò apertum eſt cœlum Ioanni Euangeliſtæ, viro perfectiſsimo, vnde ipſe dixit Apoc. iiij. Vidi oſtium apertum in cœlo. per quod ſignificatur, quòd viris perfectis, qui totaliter pœnitentiam de peccatis compleuerunt, vel nulla peccata mortalia commiſerunt, & ſi quæ venialia fecerunt, feruore charitatis protinus abſorpta ſunt, cœlum ipſum continuò aperitur, & in illud perpetuo regnaturi ingrediuntur; vt habetur Apoc. xiiij. vbi dicit Aquila volans: Audiui vocem de cœlo dicentem mihi, ſcribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodò enim iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis: opera enim illorum ſequuntur illos.

† Concludo igitur ſecundum Richar. & Tho. vbi ſup. 27

& Auguſt. in Enchry. quòd ſuffragia non debent fieri pro exiſtentibus in paradiſo; cùm ipſi ex noſtris orationibus non poſsint percipere aliquam vtilitatem, cùm ſint immunes ab omni indigentia, & habent, quicquid habere cupiunt, ſecundum omnes Theologos in iiij. diſtin. xlix. Ideo dicit Auguſt. vbi ſupra; Iniuriam facit Martyri, vel Beato, qui orat pro ipſo. Tamen ſi quis orauerit pro aliquo, qui ſit in paradiſo, de cuius ſtatu non eſt certus, non amittit mercedem ſuam; quia oratio eius (vt ait Pſalmiſta) in ſinu ſuo conuertetur.

28 † Secundò dico, quòd ad limbum vadunt omnes illi, qui moriuntur ſolum cum peccato originali, ſecundum prædictos Theologos, videlicet Richar. & Thom. vbi ſupra. Et ſciendum eſt ſecundum Richar. in iiij. diſt. xlv. art. j. q. ij. quòd ſub terra ſunt quatuor loca, vnus ſupra alterum; quæ omnia poſſunt appellari infernus, quaſi inferius, generaliter accipiendo, ſed particularia habent nomina: Nam vltimus dicitur infernus propriè: Secundus prope ipſum dicitur Limbus: Tertius Purgatoriũ: Quartus ſinus Abrahæ. Lucæ xvj. in quo nunc non eſt aliquis, ſed ibi ſteterunt ſancti Patres ante Chriſti aduentum: & aliquando etiam appellatur limbus. Qui ergo vadunt ad limbum, ſunt morientes ſine baptiſmo ſine aliquo actuali peccato. Et pro his non debemus ſuffragia facere, quia nihil eis proſunt, ſicut probat Franc. de May. in tract. ſuo de ſuffrag. Et poteſt ſic probari: Fundamentum omnium ſacramentorum eſt baptiſmus, de conſec. diſt. iiij. c. cum itaque. & ſine illo alia ſacramenta conferri non poſſunt, j. q. j. cap. ſi quis per ignorantiam: cùm ergo in limbo nõ ſint, niſi illi, qui non ſunt baptizati, pro peccato originali puniuntur pœna damni, ſcilicet carentia viſionis diuinæ; ergo non poterunt adiuuari per ſuffragia, cùm non ſint vniti per baptiſmum corpori myſtico eccleſiæ. Ex quo apparet, quàm graue ſit peccatum illorum, qui occidunt pueros ante baptiſmum, quia nunquam poſſunt reſtituere illis, quod auferunt, ſcilicet vitam æternam, & gloriam cœleſtem.

29 † Tertio ad infernum deſcendunt omnes illi, qui moriuntur

riuntur cum peccato mortali; ideo cuilibet ſic morienti dicitur, Iſa. xiiij. ad infernum detraheris in profundum, &c. Et de his ſciendum ſecundum Auguſt. in Enchry. & Magiſtrum in iiij. diſt. xlv. & ſanctum Bona. Scotum, Rich. & ſanctum Tho. ea. diſtinctione; & habetur extra de celebr. miſſ. cum Marthæ, & xiij. quęſt. ij. capit. in præſenti, & cap. pro obeuntibus; quòd pro damnatis non debent fieri ſuffragia, quia nihil eis prodeſſe poſſunt; nam ſicut membra præſciſſa à corpore non poſſunt recipere alimentum de cibo aſſumpto ab ipſo corpore; ita damnati, cum ſint præciſi à corpore myſtico eccleſiæ, quia non habent charitatem, per quam membra corporis myſtici vniantur, nõ poterunt ſentire aliquod iuuamen per ſuffragia eccleſiæ. Vnde concludit ſanctus Bona. in iiij. diſt. xlvj. art. j. q. j. quòd in inferno nulla eſt redemptio, neque quò ad totalem liberationem, nec quò ad pœnæ diminutionem, vel mitigationem, neque quò ad temporis ſuſpenſionem, neque quò ad fortificationem ad leuius tolerandum. Et hoc eſt, quod dicitur Prouerb. xj. Mortuo homine impio non erit vltra ſpes. Et dicit ſanctus Bona. vbi ſupra, quòd eccleſia non intendit vllo modo pro damnatis orare, quia neque ipſi, nec alij poſſunt pro eis Deo ſatisfacere; quamuis enim damnati ipſi ſemper ieiunabunt, tamen hoc illis non erit ad meritum, ſed ad ſupplicium. Hiere. xiiij. Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Non etiam poterunt Deo ſatisfacere per orationes, Prouerb. j. Tunc inuocabunt, & ego non exaudiam, dicit dominus. Vnde de damnato ait Pſal. Et oratio eius fiat in peccatum. Neque etiam per opera miſericordiæ: nõ enim poterunt aliquem induere, quia ipſi erunt totaliter denudati, Ezech. xvj. Eris nuda, & confuſione plena. Non cibum, vel potum alicui porrigere, quia erunt perpetua fame, & ſiti afflicti, Iſa. lxv. Ecce ſerui mei comedent, vos eſurietis, &c. Nec hoſpitio aliquem recipere, quia erunt à ciuitate Dei exules, Apocal. xxij. foris canes, & venefici, & impudici &c. Nec infirmos viſitare; quia iacebunt perpetuis doloribus cruciati. Iſa. l. In doloribus dormietis, &c. Nec ad incarceratos ire, quia erunt perpetuis vinculis compediti, Sap. xvij.

Vinculis tenebrarum,& longæ noctis compediti,&c.Nec aliquos ſepelire,quia ipſi erunt in inferno in æternum ſepulti,Lucæ xvj. Mortuus eſt diues,& ſepultus eſt in inferno.Nec etiam ſancti poterunt eis veniam impetrare, dicente domino,Hiere.vij, Tu noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eo laudem, quia non exaudiam te. Sed contra prædicta inducunt aliqui exemplum Gregorij, de quo legitur in vita eius, quòd cum ſemel tranſiret per forum Traiani,recordaretur de eius manſuetudine.Nam cum quadam die ipſe Traianus feſtinaret ad bellum, vidua quædam occurrit ei, dicens; obſecro, vt ſanguinem filij mei innocentis interempti vindicare digneris. Cumque Triaianus dixiſſet, quòd ſi ſanus reuerteretur, vindictam faceret, tunc vidua dixit; Quis mihi hoc præſtabit, ſi tu in prælio mortuus fueris? Reſpondit Traianus, ille, qui poſt me imperabit. Cui vidua; Et quid tibi proderit, ſi alter mihi iuſtitiam fecerit? Reſpondit Traianus, vtique nihil.Et vidua ait;Nonne melius eſt, vt tu mihi iuſtitiam facias, quàm alteri tranſmittas? Tunc Traianus de equo deſcendit, & viduæ iuſtitiam miniſtrauit, inuenitque, quod filius ſuus, dum per vrbem equitando nimis laſciuè diſcurreret, filium viduæ interemit. Quare Traianus filium ſuum, qui hoc fecerat, viduæ loco filij ſui defuncti tradidit, & magnificè eam dotauit. Quam manſuetudinem conſiderans beatus Gregorius in eccleſia ſancti Petri pro anima Traiani amariſſimè fleuit. Et ibi diuinitus ſibi reſponſum fuit; Ecce petitionem tuam compleui, & Traiano pœnam æternam remiſi: de cætero autem caue, ne pro damnato aliquo preces fundas. hæc omnia habentur in legenda beati Gregorij. Damaſcenus autem in quodam ſermone dicit; Gregorius audiuit vocem ſibi diuinitus dicentem; Vocem tuam audiui, & Traiano veniam do. Ex quibus videtur concludi, quòd oratio Gregorij profuit Traiano damnato. Sed ſuper hoc diuerſi varia ſenſerunt; aliqui enim dixerunt, quòd Traianus fuit reuocatus ad vitam, & fecit pœnitentiam, & ſic veniam meruit, & gloriam obtinuit: ſed hæc reſponſio non tollit argumentum, Alij dixerunt, quod anima Traiani non fuit ſimpliciter

ter à reatu pœnæ æternæ abſoluta,ſed eius pœna vſque ad tempus,id eſt,vtque ad diem iudicij fuit ſuſpenſa: Et hæc reſponſio non tollit etiam argumentum; quia dictum eſt in ſuperioribus,quod nullum adiutoriũ poſſunt dare ſuffragia damnatis. Ioannes vero diaconus, qui vitam beati Gregorij deſcripſit,inquit,quòd non legitur Gregorium oraſſe,ſed fleuiſſe pro anima Traiani Imperatoris; & frequenter Deus miſertus concedit, quod homo, quamuis deſiderans, petere non præſumit. Et ideo inquit, quòd anima Traiani non fuit ab inferno liberata, & in paradiſo poſita, ſed tantum ab inferni cruciatibus exempta; poteſt enim anima in inferno exiſtere, & inferni cruciatus per Dei miſericordiam non ſentire. Hæc tamen opinio non tollit argumentum. Vnde aliorum eſt opinio verior, & communior, quòd Traianus non fuerat a Deo damnatus per diffinitiuam ſententiam; diuina enim ſapientia præuidens beatum Gregorium debere orare pro Traiano, ex ſingulari diſpenſatione diſtulit ſententiam diffinitiuam; & ideo oratione beati Gregorij condonauit Traianò pœnam,ad quam merebatur damnari, & gloriam æternam illi conceſsit. Et ideo non eſt dicendum ex hoc vnò,& ſingulariſsimo exemplo,quòd damnatis per diffinitiuam ſententiam ſuffragia eccleſiæ proſint; cum nec in minimo poſsint eis fauere: ius enim ſingulare non trahit ad conſequentiam.l.quod vero cõtra.ff. de legibus.

Dicit ergo Auguſt. in libro enchri. de ſuffragijs,quæ fiunt pro malis; Talia enim omnia etſi pro valde malis nulla ſint adiumenta,qualeſcunque tamen ſunt conſolationes viuorum: hæc ille. Pro concluſione ergo quò ad hoc dico, quòd quia neſcimus ſæpenumero, vtrum quis ſit ſaluatus,vel damnatus;& multi ſunt, qui ita videntur boni, vt in morte credantur tranſire ad cœlum, & tamen vadunt ad purgatorium propter aliqua peccata ſecreta, quæ non purgauerunt. Alij vero,qui ſemper fuerunt mali,aliquando in morte accipiunt talem còntritionem,quòd ab inferno liberantur, & ad purgatorium mittuntur,& de eorum contritione nobis non conſtat;poſſumus rogare Deũ cum conditione, ſcilicet ſi ſunt in tali ſtatu, quod noſtra

oratio illis prodeſſe valeat: & tales orationes non erunt fruſtratoriæ: quia ſi non proderunt illis, proderunt nobis, iuxta illud Saluatoris dictum Matth. & Lucæ x. Si ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra; ſin autem, ad vos reuertetur.

20 † Quarto dico ſecundum prędictos doctores, quòd aliquæ animæ vadunt ad purgatorium, & ſunt illæ, quæ moriuntur cum peccatis venialibus ſolum; vel ſi quæ mortalia commiſerunt, tempore mortis contritionem habuerunt, ſed pœnitentiam debitam non impleuerunt. Tales enim non debent ire ad infernum, quia non ſunt mortui in peccato mortali; neque ad limbum, quia ſunt baptizati; neque paradiſum poſſunt intrare, quia ſcriptum eſt in c. non poteſt, de pœn. diſt. j. Non poteſt quiſquam gratiam vitæ cœleſtis accipere, niſi purgatus fuerit ab omni labe peccati. ſcriptum eſt enim Apocal. penultimo. Nihil coinquinatum intrabit in illam. Vnde dicit Richar. in iiij diſt. xxj. art. j. quæſt. j. quòd nullus poteſt de lege communi intrare vitam æternam, donec eſt obligatus alicui pœnæ. Quia ergo iuſtitia requirit, vt peccata purgentur, & puniantur. l. ſi longius, cum ſimilibus. ff. de iudicijs, ideo neceſſe eſt dicere, quòd tales animæ, quæ in hoc mundo non fuerunt purgatæ, & non ſupportauerunt pœnas, quas meruerunt pro peccatis, poſtmodum vadunt ad aliquem locum, in quo purgantur. Et ille locus dicitur purgatorium a purgando, vt inquit Franc. de May. in ſuo tra. de purgatorio. Vnde de igne purgatorij poteſt exponi illud, quod dicitur Num. xxxj. Omne, quod poteſt tranſire per flammas, igne purgabitur; & illud Prouerb. xxv. Aufer rubiginem de argento, & erit vas puriſsimum. Sed notandum ſecundum Richar. in iiij. diſt. xxj. art. j. quæſt. iij. diſt. xlv. art. j. quæſt. ij. & ſanctum Bona. in iij. diſt. xx. art. j. q. vij. quòd eſt vnum purgatorium commune, & generale ſub terra ſuper infernum; ad quod communiter vadunt animæ purgandæ: ſunt & alia purgatoria Particularia, ad quæ aliquando animæ à Deo mittuntur ad faciẽdam pœnitentiam etiã in hoc mundo. Et hoc facit ſecundum prędictos doctores, quinque de cauſis; primo propter eorum

leuio-

leuiorem punitionem, quia aliquando non meruerunt horribilia tormenta purgatorij communis, & ideo mittũtur in hunc mundum, vt eorum peccata leuia ſic purgentur. Vnde Grego. in iiij. dialogorum refert aliquibus reuelatum fuiſſe, animas quorundam defunctorum eſſe in vmbra ad faciendam pœnitentiam: & cuidam ſancto patri reuelatum fuit animam cuiuſdam defuncti eſſe in glacie ad faciendam pœnitentiam. † Itaque animæ in purgatorio 31
exiſtentis poſſunt ſuffragijs viuorum adiuuari, intelligendo purgatorium ſiue ſecundum legem communem, ſiue ſecundum diuinam diſpenſationem. Modus autem liberandi animas eſt quadruplex, vel quadrupliciter reducibilis. Nam ſcriptum eſt xij. q. ij. cap. animæ defunctorum, & ſunt verba Grego. Animæ defunctorum quatuor modis ſoluuntur, aut oblationibus ſacerdotum, aut orationibus ſanctorum, aut charorum eleemoſynis, aut ieiunio cognatorum. Et idem habetur in capit. non æſtimemus, ea. q. & cap. Ideo Auguſt. in ſermone de cathedra ſancti Petri ait; Oſtendam hominibus, qua ratione defunctorum ſuorum animas iuuare vtilius poſsint: orent quotidie pro charis ſuis, interpellent Deum voce flebili, deprecentur pro eorum errore veniam, & lapſuum remiſsionem; paſcant eſurientes, veſtiant nudos, & ſi quid horum defunctorum negligentia minus actum eſt, fide viuentium ſuppleatur; adhibeat quoque vnuſquiſque pro charis ſuis ſanctorum preces, ſacrificia offerat, & ſacerdotali eos proſequutione domino cõmendet: hæc enim ſunt, quæ charos noſtros iuuare poſſunt; hæc ſunt refrigeria quieſcentium; hæc remedia defunctorum. hæc ille. De qua re ille inclytus dux Iudas Machabæus laudatur in Mach. ij. c. xij. vbi dicitur; Vir fortiſsimus Iudas collatione facta duodecim millia drachmas argenti miſit Hieroſolymã offerri eas ibi pro peccatis mortuorum, iuſte & religioſe de reſurrectione cogitans. Niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis; ſed quia conſiderabat, quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repoſitam gratiam; ſancta ergo, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à pec-

catis ſoluãtur. hæc ibi. Et ideo ſe debet vnuſquiſque ſolicitare, vt orationibus, & eleemoſynis, ac alijs bonis operibus animas defunctorum abſolui faciat à vinculis pœnarum, iuxta illud Hebræ. xiij. Memento vinctorum tanquam ſimul vincti, & laborantium, tanquam & ipſi in corpore morantes. Et ſi opera bona omnia defunctis eis proſunt, potiſsimum tamen ex ijs eſt ſacrificium Miſſæ, in quo meritum paſsionis Chriſti efficacius operatur. Ideo Auguſt. & Grego. dum opera, quæ proſunt defunctis, commemorãt, primum omnium ſacrificium altaris enumerant. Similiter in ſacramento Ordinis poteſtas confertur presbytero offerendi pro viuis & pro mortuis. Quod autem verum ſit, mortuos à pœnis per ſuffragia liberari, patet per exemplum, quod ponit Greg. iiij. dialogorum dicens, quòd cum quidam monachus ſuus, nomine Iuſtus, ad extremum veniens tres ſe habere occultos aureos indicaſſet, & de hoc ingemiſcens mortuus fuiſſet; præcepit Greg. fratribus, vt corpus eius cum tribus aureis in ſterquilinio ſepelirent. Tamen cuidam ex fratribus Greg. prȩcepit, vt vſque ad dierum. xxx. ſpatium omni die pro eo corporis Chriſti hoſtiam immolaret. Qui cum iuſſa compleſſet; qui defunctus fuerat, in die trigeſimo cuidam fratri ſibi germano apparuit. quem germanus requiſiuit dicens; Quomodo es? cui ille reſpondit, hucuſque male fui, ſed iam modo bene ſum, quia hodie communionem accepi. Quia vero virtute triginta Miſſarum ex impoſitione beati Gregorij dictarum anima illa fuit liberata à pœnis purgatorij, ideo laudabilis conſuetudo inter Chriſtianos exorta eſt, vt pro ſuis defunctis faciãt celebrare xxx. Miſſas, quæ dicantur Miſſæ S. Greg. propter prædictam cauſam, quo nihil gratius fieri poteſt ipſis mortuis.

32 † Et ideo Eccleſia ordinauit, vt in omnibus horis canonicis quotidie fiat oratio pro defunctis, & dicatur, fideliũ animæ per miſericordiam Dei requieſcant in pace. Item inſtituit diem commemorationis omnium defunctorum; cuius cauſam aſsignat author rationalis diuinorum officiorum lib. vij. dicens, quod ſicut feſtum omnium ſanctorum ordinatum eſt multis de cauſis; maxime propter

emiſſo-

omiſſorum feſtorum ſuppletionem, quia ipſorum ob multitudinem de omnibus ſpecialiter feriari non valemus, item propter negligentiarum in feſtis, quæ celebramus, commiſſarum expiationem. Vnde in ſermone omnium ſanctorum dicitur, decretum eſt, vt de iſta omnium ſanctorum memoria habeatur, vt quidquid humana fragilitas per ignorantiam, aut negligentiam, vel per occupationem rei familiaris in ſolennitatibus ſanctorum minus plene peregiſſet, in hac ſancta obſeruatione perſoluat. Ita pariformiter commemoratio omnium fidelium defunctorum inſtituta eſt fieri ab eccleſia tali die, vt generalibus beneficijs adiuuentur, qui ſpecialia habere non poſſunt. Sicut enim Pet. Damianus ait; Sanctus Hodibe comperiens, quòd apud Vulcanum Siciliæ crebræ voces, & vlulatus dæmonum audiebantur lamentantium, eo quòd animæ defunctorum per eleemoſynas, & orationes de locis pœnalibus accipiebãtur, ordinauit in ſuis monaſterijs, vt poſt feſtum omnium ſanctorum fieret commemoratio defunctorũ: quod poſtmodũ a tota Eccleſia fuit approbatum. Et ideo talem diem expectant mortuorum animæ, cum maximo deſiderio expectantes à pœnis eripi per fidelium ſuffragia in totum, vel in partem. Et in omnibus Miſſarum ſolennibus pro defunctis oratio fit. c. viſum, de conſe. diſt. j. & Apoſtolus ad Hebræos c. v. dicit; Omnis nanque Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.

† Si autem quæratur, cuius miniſterio pœnæ purgatorij infligantur? Reſpondet Rich. in iiij. diſt. ij. ar. ij. q. iij. & ſanctus Bonau. ead. diſt. argumento primo quæſt. v. quòd non videtur conueniens, neque veriſimile, quòd Dæmones exerceant hoc miniſterium. Nam non decet, eum, qui iuſte de aliquo triumphauit, poſtea puniri per ipſum, & illi ſubijci poſt triumphum; ſed animæ, quæ ſunt in purgatorio, iuſtitiæ adhærendo diabolum deuicerunt, & de eo triumphauerunt in hac vita; ergo non eſt rationabile, quòd eius miniſterio puniantur: iniuſtùmque eſt, quòd diabolus habeat ſuper ipſas poſt hãc vitã. Præterea, iſtã pœnam purgatorij ſciũt Dæmones indubitãter eſſe vtilẽ illis, rj

qui

qui ibi cruciantur:quia ad hoc puniuntur, vt purgentur, & ad Deum introducantur; ſed Dæmones vtilitatem hominum non quærunt,ſed damnum,abhorrentque animarum liberationem, & purgationem ; ergo talem punitionem non adminiſtrant,ſed fugiunt.Item alius eſt, qui punit filium;alius,qui punit latronem;nam filium punit dominus domus,& doctor, ſed latronem punit cõmiſſarius, & tortor:ſed dæmones ſunt tortores , & iuſti ſunt ſicut filij,ideo non eſt conueniens,eos à dæmonibus puniri.Præterea,vt Aug.inquit , ſi Diabolus cognouiſſet patientiam Iob , & quod eius tentatione debebat proficere , nequaquam ipſum vexaſſet;ergo cum ſciat certis ſignis,quod illæ animæ non ſunt ſuæ , & quòd ex pœna ſunt meliorandæ, non videtur quod eas vllatenus vexet. Si autem quæratur,vtrum hoc fiat miniſterio bonorum angelorum , reſpondet ſanctus Bona.vbi ſupra,quòd non; quia nõ eſt veriſimile , quòd ipſi tam grauiter affligant conciues ſuos. Cruciantur ergo illæ animæ,quæ ſunt in purgatorio, nullo alio miniſterio eas torquente,ſed ſolum illa pœna,vt inſtrumento diuinæ iuſtitiæ,ipſas cruciante.Et ideo exiſtens in purgatorio inquit illud Iob. xix. Manus domini tetigit me.Ipſæ tamen animæ iuſtæ cum exeunt de corporis ergaſtulo,per miniſterium angelorum deferuntur ad purgatorium,ſi habent aliquid purgandum;& finita purgatione educuntur ab eiſdem,& ad cœlum deferuntur. Itaque ipſi angeli boni ſunt prædictarum animarum ſolummodo adiutores,& non tortores.

34 † Iſte autem ignis purgatorij quantum ſit terribilis, habetur de pœn.diſt.vij.cap.nullus §.hic autem.vbi dicitur; Hic etiam ignis etſi æternus non ſit, miro tamen modo grauis ; excedit enim omnem pœnam,quam vnquam aliquis in hac vita paſſus ſit. Nunquam in carne inuenta eſt tanta pœna , etſi mirabilia paſsi ſunt martyres tormenta. hæc ille.Et ſunt verba Auguſt.in libro de pœnitentia. Et eadem ſententia quaſi per omnia habetur xxv.diſt.cap.qui aliud.& idem dicit Magiſter.iiij.diſt.xxj.& ibi ſanctus Bona.art.j.quæſt.ij & beatus Tho.in eadem diſt.art.j.q.iij.& Franciſcus de May. in tractatu de purgatorio. Richar. &

Magiſter

Magiſter in iiij.d.xx.argu.ij.q.j.dicit, quod pœna cauſatur dupliciter, ſcilicet ex abſentia boni amati,& præſentia mali oditi:& vtroque iſtorum modorum pœna purgatorij eſt maior qualibet pœna temporali, declarando vt ibi. & ea diſt.q.ij.ait, quòd parum de pœna, quam homo volũtarie aſſumit in hoc mundo, liberat eum magna portione illius pœnæ, quæ eſt in purgatorio. Algazel quoque, ſcilicet, phyſi.cap.iiij.de pœna purgatorij dicit, quòd eſt cruciatus ineffabilis. Vnde ſcribit Iac. Epiſcopus Tuſculanus, quod quidam mortuus precibus cuiuſdam ſancti fuit ereptus de purgatorio ad agẽdam pœnitentiam in terris: qui poſtmodum ita ſe affligebat, quod in ſepulchris habitabat, & in igne, ac niue, & glacie ſe inuoluebat. Vnde interrogatus, cur hoc faceret, reſpondit, ſi lacus ante eccleſiam totus igneus eſſet, eligerem in eo eſſe vſque ad diem iudicij, vt poſſem euadere pœnam purgatorij. Itẽ legitur de beato Gregorio, quòd poſtquam orauit pro Traiano, apparuit ei angelus, & ait: Quod pro damnato rogaſti, duorum tibi datur optio; aut in purgatorio duobus diebus cruciaberis, aut toto tempore vitæ tuæ fatigaberis doloribus, & infirmitatibus; quod ipſe potius elegit, quàm duobus diebus in purgatorio cruciari. Legitur quoque de quodam ſancto viro, quòd cum eſſet infirmus ad mortem, propter quædam peccata, quæ adhuc non purgauerat, dedit Deus illi hanc electionem, quod aut ſtaret per horam in purgatorio, aut ſeptem annis in hoc mundo cum magnis, & continuis infirmitatibus. Quo eligente purgatorium, cum ibi fuiſſet per ſpatium minimum, cœpit clamare ad angelum, qui eum detulerat; Tu non ſeruaſti promiſſum; nam dimiſiſti me hic per annum; quo dicente, quòd non ſteterat, niſi per dimidium aue maria: ille potius elegit reuerti ad corpus, & ſtare ſeptem annis in hoc mundo cum omnibus pœnis præſentibus, quàm illic parum temporis, quod reſiduum erat. † O deuoti Chriſtiani, ſi vos vultis, poteſtis faciliter liberare mortuos veſtros à tantis tormentis, ſcilicet orationibus, eleemoſynis, ac ieiunijs, alijſq; ſuffragijs. 34
Legitur nanque in chronicis ordinis beati Franciſci, quod quidam frater mortuus apparuit beato Corado de Offida

eiuſdem ordinis, & interrogatus ab eo, quomodo ſtaret, reſpondit, quòd erat in purgatorio; ſed rogabat eum, vt pro eo faceret aliquam orationem. Tunc beatus Conradus dixit vnum Pater noſter pro anima eius, quo dicto ille mortuus dixit; O pater chariſsime, quantam mihi conſolationem dedit oratio veſtra; certe videtur mihi, quod magnas mihi pœnas abſtulerit, ita quod ſum valde alleuiatus. Tunc beatus Conradus dixerat iterum centum Pater noſter pro eo. quibus finitis, dixit ille mortuus; Gratias vobis immenſas ago, pater venerande, quia per orationes veſtras ſum liberatus ab omnibus pœnis purgatorij, & vado ad gloriam cœleſtem. Et his dictis ad cœlum aſcendit. Legitur quoque in eiuſdem chronicis, quòd dum beatus frater Ioannes de Abierna eiuſdem ordinis in die mortuorum Miſſam diceret pro eis, vidit quaſi infinitas animas de purgatorio exeuntes, & Paradiſum aſcendentes, tanquam ſcintillas de ardenti fornace exeuntes, & in aera tranſuolantes. O ſi poſſemus aures ad os purgatorij ponere, audiremus profecto mortuos noſtros clamantes in igni horribili, & dicentes; O quam terribilis eſt iſta flamma, ò quàm ardentiſsimus ignis; quis nobis aliquid refrigerij præſtabit? Vnde inquit Greg. iiij. dialogorum; Non eſt differentia inter ignem inferni, niſi quòd illi, qui ſunt in purgatorio, habent ſpem aliquando exeundi inde, quam non habent damnati. Clamantque patres, & matres in purgatorio dicentes; O filij ingrati, quibus bona noſtra dimiſimus, ſuccurrite nobis. Clamant mariti vxores vocantes, & dicentes; O vxores, in quibus confidentiam habentes, diuitias noſtras vobis dimiſimus, & dotes accreuimus, ac dominas noſtrorum bonorum vos reliquimus, ſubuenite miſeris, & nos adiuuate, vt exuamur ab his atrociſsimis pœnis. Vbi eſt amor, quem nobis oſtendebatis? bene apparet, quòd vera eſt illa ſententia, quæ dicit; qui longe eſt ab oculis, corde longe abeſt. Heu nobis, quia quilibet noſtrum dicere poteſt cum pſalmiſta; Obliuioni datus ſum, tanquam mortuus à corde. Et de nobis prophetauit idem pſalmiſta; Deperijt memoria eorum cum ſonitu, ſcilicet camparum, & fletu in morte, & ſepelitione

tione noſtra. O igitur propinqui, & affines noſtri, ſi nos diligitis, oſtendite modo in tantis calamitatibus noſtris.

De quo quidem igne purgatorij Paulus j. ad Corinth. iij. ſcribit; Vniuſcuiuſque opus, quale ſit, ignis probabit. Et paulo infra; Ipſe autem ſaluatus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Et aduertite, quòd aliqui hæretici negabant purgatorium; & in concilio Ferrarienſi, ſeſsione prima, præſente Ioanne, Imperatore Conſtantinopolitano, & præſente Patriarcha Conſtantinopolitano, inter doctores Latinos, & Græcos fuit quæſtio de purgatorio diſputata. Et licet eſſet aliqua diſcrepantia inter Latinos & Græcos, tamen Græci conuenerũt cum Latinis, vt conſtat in dicta ſeſsione prima dicti Concilij celebrati Ferrariæ, die mercurij, octauo menſis Octobris, anno. M.ccccxxxviij. Et Latini allegabant pro ſe ſupradictam ſanctam, & piam ſententiam Apoſtoli dicentis; Vniuſcuiuſque opus, quale ſit, ignis probabit; ipſe autem ſaluabitur, ſic tamen quaſi per ignem; & concordes intelligebant, & exponebant dictum Apoſtoli pro igne purgatorij; non autem pro igne perpetuo capi debere dicebant, iuxta illud prophetæ; Salua me domine, quoniam defecit ſanctus. & alibi; Salua ſeruum tuum Deus meus ſperãtem in te. Et, Domine Deus virtutum conuerte nos; & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Petrus autem timens, ne ſubmergeretur, dixit; Domine ſalua me; Chriſtus extendens manum accepit, & ſaluauit ipſum. Et, Salua Deus populum tuum. Verbum ergo ſaluare dicebant Latini ſemper in bonam partem accipitur: Et ſic fuit concluſum ſecundũ opinionẽ Latinorum, authoritate Apoſtoli. Et de purgatorio vide in c. vij. Lucę vbi Saluator dixit; Remittũtur ei. ſ. Magdalenę peccata multa; quoniã dilexit multũ; cui autẽ parũ dimittitur, parũ diligit. Ex hoc loco ſumitur quòd vbi eſt parua dilectio, eſt parua remiſsio; ſed non quantũ ad culpã, quia totaliter remittitur culpa; ergo debet intelligi quantũ ad pœnã. Ergo ſi impius erat debitor multæ pœnæ, & parum diligat, remittetur ei parum pœnæ; & ita remanebit ei aliqua purganda. Itaq; ſi tunc decedat ab hac vita, cum non dilexerit multũ, ſequitur, quod purganda erit talis pœna

na in alio ſæculo. Itaque ſupradictis authoritatibus conuincuntur hæretici negantes purgatorium. Item pro complemento ſermonis dicemus, quòd quæſtiones diſputentur in ſcholis, & non in eccleſijs coram omni populo; & prædicare officium eſt presbyterorum tantum. capit. adijcimus. xvj. quęſt. j. Et mulieres in eccleſia taceant, id eſt, ceſſent à doctrina. † Et nota, quòd duplex eſt malum, ſci-
36 licet, culpæ, & pœnæ: culpa enim remittitur ex ſola contritione peccatorum, ſine qua non ſufficiunt opera charitatis. c. dixi, & c. ſi peccatũ, de pœnit. diſt. j. ſed pœna peccati ex ſola contritione non dimittitur niſi ex pœnitentia exteriori, niſi maxima eſſet contritio; nam maxima contritio maxima pœna eſt, vt cõtritio Magdalenæ, & beati Petri, & boni latronis, & aliorum, vt notatur in glo. & per doct. in c. baptiſmi vicem, de conſecra. diſt. iiij. Et anima exiſtens in purgatorio certa eſt de ſua ſalute ęterna, ſecundum communem doctrinam eccleſiæ, & videt charitatem, ſeu gratiæ habitum in ſe ipſa exiſtentem; & ſic eſt certa de ſua ſalute æterna. & vide doctiſsimum Caietanum in tomo ſecundo, quæſtione xvij.

DE ORIGINE CELEBRATIONIS *Conciliorum generalium in Eccleſia Dei. Cap. LI.*

SVMMARIVM.

1 *Vnde conciliorum celebratio habuerit originem.*
2 *Prima ſynodus à quo celebrata fuerit, & ſic de alijs vſque ad num. 9.*
10 *Generalia concilia in Eccleſia* Dei *Conſtantini Imperatoris tempore cœperunt.*
11 *Concilia à quibus, quo tempore & vbi, celebrata fuerint, vſque ad num. 27.*
28 *In factis arduũ, ad concilium recurrendum eſt.*
29 *Concilium generale qua de cauſa vacare debet.*
30 *Non poteſt congregari concilium ſine licentia Pontificis, debet enim habere caput & membra.*

31 Pon-

31 Pontifices ſiue eorum Legati ſolummodo concilium generale congregandi poteſtatem habent, Imperatores autem habent conſuetudinem hortandi & inſtandi, pro dicta congregatione, vrgente tamen neceſſitate.

32 Multa ſunt conciliorum genera.

33 Ad concilium qui citari debeant.

34 Principes ſeculares an ſint de corpore concilij.

35 Prælati perſonaliter in concilio præeſſe debent, ſaluo iuſto impedimento. Item & de Epiſcopis, & num. 37.

36 Forma citationis, per Papam vel eius Legatum fienda, quæ ſit.

38 Chriſtiani Principes an poſſint mittere procuratorem.

39 Qua pœna plectendi ſunt conciliorum contemptores.

40 Quodlibet impedimentum non ſufficit ad excuſandum non venientem ad concilium.

41 Trina citatio requiritur, ſi concilium vult contra contumaces procedere.

42 Impedimenta præſtantes concilijs, quanta pœna digni ſunt.

43 Epiſcopi citati & requiſiti, in termino eis aſſignato non comparentes, ſententiari poſſunt.

44 Omnes de concilio debent eſſe ſemper præſentes in actibus prouincialibus.

45 Sententia dictari debet in plurali numero.

46 Ad concilium generale pertinet cognitio, quando duo contendunt de Papatu.

47 Congregato concilio quid agendum, & num. 50.

48 Quis alium inter prælatos eiuſdem dignitatis præcedere debet.

49 A ſententia concilij appellari non poteſt.

51 Papa contra ſtatuta conciliorum generalium diſpenſare non debet.

52 Beneficia Eccleſiaſtica reſidentiam perſonalem requirunt.

53 Conſuetudo an excuſet clericum, de non reſidendo in beneficijs.

54 Penſio non requirit reſidentiam.

55 Reſidentia ſacerdotij eſt de iure diuino, remiſſiue.

56 Quædam abuſiua, quæ verſantur in Chriſtiana religione.

57 Mendicantes ad clericatum admitti non debent.

38 *Eligens aliquem in Epiſcopum, tenetur ſemper meliorem eligere.*

1 PErcurrentibus † diligenter ſcripturam ſanctam facilè erit reperire, vnde Conciliorum celebratio in Eccleſia Dei originem habuerit: exemplum inuenimus ſiquidem à Patribus in veteri teſtamento, quod ab Apoſtolis in nouo deriuatum eſt in Eccleſia. De veteri quidem teſtamento colligitur ex illo Numeri xvj. vbi dicitur: Viri proceres ſynagogæ, qui tempore concilij per nomina vocabantur. In nouo autem teſtamento exemplum celebrationis conciliorum colligitur ex libro Actuum Apoſtolo-
2 rum. † Prima enim ſynodus ab Apoſtolis celebrata fuit ilico poſt aſcenſionem Domini ſuper electione Matthiæ, vt Lucas Euangeliſta & ſcriptor veridicus teſtatur Act. primo. Et huic ſynodali congregationi non ſolum Apoſtoli interfuerunt, ſed etiam diſcipuli Domini omnes fe-
3 rè centum viginti. † Secunda ſynodus ab Apoſtolis celebrata fertur, cùm ſeptem diaconi electi dicuntur ad quotidianæ diſpenſationis miniſterium, de quo Act. 6. Vbi aduertendum, quòd conuocati per duodecim Apoſtolos ad hanc ſynodum, ſiue ad hoc concilium interfuerunt etiam diſcipuli Domini, quibus Apoſtoli libertatem dederunt eligendi eos, qui neceſſariorum diſpenſationis miniſterio
4 ſuperintenderent. † Tertia ſynodus fuit ab Apoſtolis celebrata, quando audientes, quòd Samaria ad prædicationem Philippi, qui erat vnus de ſeptem dyaconibus, recepiſſet verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Ioannem, vt acciperent Spiritum ſanctum. ſ. inuiſibili ſigno. Nondum enim in quenquam eorum venerat. ſ. viſibiliter, vt habetur in c. viij. Actuum Apoſtolorum. de iſto concilio
5 loquitur text. in c. ſi quis carnem, xxx. diſt. † Quarta ſynodus ab Apoſtolis dicitur celebrata, vbi cùm fidelium populus Apoſtolica prædicatione caleſceret, augereturque indies, congregatur eccleſia; & Apoſtolis concilium agentibus, primo diſcipuli vocati ſunt Chriſtiani, qui prius cõmuniter diſcipuli vocabantur. de hac ſynodo mentionẽ

facit

facit gloſſa in cap. ſacroſancta, xij. diſtin. Intra quam ſynodum hoc venit notandum, quòd in ea non fuerunt niſi Paulus, & Barnabas Apoſtoli. † Quintam ſynodum, ſiue quintum concilium celebraſſe dicuntùr ſuper quæſtione de obſeruatione legalium, de qua Actuum xv. vbi ſic dicitur: Surrexerunt autem quidem de hæreſi Phariſæorum, qui crediderunt, dicentes, quòd oportet circuncidere eos, præcipere quoque ſeruare legem Moyſi: conueneruntque Apoſtoli, & ſeniores, videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum eligere gentes verbum Euangelij, & credere, &c. vbi dicit gloſ. præ omnibus, quaſi princeps, Petrus loquitur. Vide de hoc Panor. in cap. Oſius Epiſcopus, de electione. Et ibi dat practicam condendi canones in concilio generali. † Sexta ſynodus legitur congregata ſub Paulo Mileti, ſuper regimine Eccléſiæ; in qua congregaſſe dicitur maiores natu Eccleſiæ, quos ipſe Paulus ibi venerando nomine appellat Epiſcopos; quibus ait Actuum xx. Attendite vobis, & vniuerſo gregi, &c. † Septima ſynodus à Paulo, & Iacobo celebrata fuit Hieroſolymis ſuper abolenda ſuſpitione quorundam Iudæorum, vt habetur Act. xxj. † Octaua ſynodus, quam Apoſtoli celèbraſſe dicuntur, fuit illa, in qua Apoſtoli in vnum conuenientes Symbolum ediderunt, quod vniuerſa tenet Eccleſia. ſic enim beatus Clemens teſtatur. † Vnde pro pleniori notitia conſiderandum eſt, quòd concilia generalia in Eccleſia Dei tempore Conſtantini cœperunt. Ideo text. in c. j. xv. diſt. de hoc loquens, ita dicit: Canones generalium conciliorum (vt Iſidorus ait lib. vj. Ethymologiarum, cap. xviij.) à temporibus Conſtantini cœperunt. In præcedentibus nanque annis perſequutione feruenti docendarum plebium minime dabatur facultas: inde Chriſtianitas in diuerſas hęreſes ſciſſa eſt, quia non erat Epiſcopis licentia conueniendi in vnum. † Sub hoc etiam ſancti patres in concilio Nicæno de omni orbe terrarum conueniētes, iuxta fidem euangelicam, & apoſtolicam, ſecundum poſt Apoſtolos

ſymbolum tradiderunt. & in iſta ſynodo peruerſum Ar-
12 rij dogma deſtruitur. † Deindè fauore Theodoſij maio-
ris in eius præſentia fuit congregatum ſecundum Conci-
lium generale Conſtantinopoli tempore Papæ Damaſij;
vbi interuenerunt centum, & quinquaginta Epiſcopi, in
13 quo Eunomij, & Macedonij error conuincitur. † Ter-
tium concilium generale fuit congregatum Epheſi, ſub
Imperatore Theodoſio iuniori, tempore Papæ Cæleſtini
primi, contra impietatem Neſtorij Epiſcopi Conſtantino-
14 politani; vbi conuenerunt ducenti Epiſcopi. † Quartum
concilium generale cõgregatum fuit Chalcedoniæ, annu-
ente Imperatore Marciano, tempore Leonis Papæ primi,
& adfuerunt in eo ſexcenti, & triginta Epiſcopi; vbi Eu-
thicetis, & Dioſcori prauitas eſt reprobata. Et notandum
eſt, quòd iſta ſunt quatuor concilia generalia, quę Grego-
rius Papa ſuſcipit, & veneratur, ſicut quatuor ſancta Eu-
angelia. ita dicit text. in c. ſicut, xv. diſtinct. de quibus eti-
am loquuntur c. ſexta ſynodus, c. prima autem ſynodus,
xvj. diſtinct. Sed aduerte, quòd cæteris concilijs genera-
libus iſta quatuor dicuntur ſolenniora, & antiquiora. De-
inde celebrata fuerunt xxiiij. concilia ſub diuerſis tem-
poribus, & in diuerſis, & ſingulis ſtatuti ſunt diuerſi cano-
nes, qui habentur diuerſi in diuerſis partibus corporis Iu-
ris, teſtante Beda in libro de temporibus. Item notandum
eſt, quòd ſub Imperatore Conſtantino congregatur ſextũ
conciliũ generale ſub Papa Agathone. Sed Imperatore Iu-
ſtiniano filio Conſtantini congregatur iterum iſtud ſex-
tum concilium, vbi promulgati fuerunt canones, qui non
fuerunt declarati tempore Conſtantini, vt patet in c. ha-
beo librum, c. quoniam, c. ſancta, c. ſexta, & in c. prima,
xvj. diſt. Poſtea verò, dum regnaret Carolus Magnus Im-
perator, Pipini filius, Auſtriæ Archidux, vnus ex maiori-
bus, & anteceſſoribus Maieſtatis tuæ, congregatur conci-
lium generale ſub Papa Adriano: in eoque aſſiterunt cen-
tum & quinquaginta Epiſcopi. Et ibi Papa, & concilium
dederunt authoritatem Imperatori eligendi Pontificem,
vt eſt tex. in c. Adrianus, ſecundus in ordine, lxiij. diſtinct.
15 Sed ſucceſſores nõ probrauerunt iſtud decretum. † Et ad-
uerte,

uerte, quòd poſt primam ſynodum Nicœnam fuit concilium celebratum Romæ, in quo anathematizatæ ſunt plures hæreſes, de quibus. ſ. concilio, & hæreſibus in eo condemnatis Damaſus Papa ſcribit Antiochenum Epiſcopum, vt patet in libro Conciliorum. † Et poſt iſtud con- 16
cilium, & ante ſecundam ſynodum vniuerſalem fuit celebratum concilium Gangrenſe, vbi plures errores fuerunt condemnati, vt habetur per totam diſtinctio. xxx.
† Et aduerte, quod inter ſecundam ſynodum vniuerſalē, 17
& inter tertiam ſynodum vniuerſalem, tempore Innocentij primi fuit celebratum concilium Mileuitanum: vbi fuit condemnata hæreſis Pelagiana, præſidente beato Auguſtino. † Et poſt quartam ſynodum vniuerſalem congre 18
gata fuit prima ſynodus Toletana iuſſu Leonis Papæ: vbi concilium condemnauit errores, & hæreſes contra Priſcillianiſtas. De alijs verò concilijs celebratis vſque ad annum Domini milleſimum non ita patet. † Circa annum 19
vere Domini milleſimum Victor, genere Alemanus, Florentiæ concilium celebrauit, & multos Epiſcopos propter ſimoniam, & fornicationem depoſuit. Non poſt multum temporis poſtea Gregorius ſeptimus concilium celebrauit, & Henricum Imperatorem tertium excommunicauit, quia ſe contra Eccleſiam erexit, & ſchiſma procurauit, alium Papam faciens. † Poſt hunc Vrbanus ſecundus con- 20
cilium celebrauit apud Clarum montem; & ibi ordinatum fuit, vt dicerentur horæ officij Virginis Mariæ, ordinariæ, ſicut dicitur officium Domini noſtri. † Exinde ſub 21
Nicolao Papa ſecundo congregatum eſt concilium cum centum & quatuordecim Epiſcopis Romæ: in quo Berengarius Thuronenſis abiurauit hæreſim ſuam coram Nicolao. † Anno Domini MCXXX. ſynodus ſub Innocen- 22
tio celebratur Remis: & Petrus Leonis, qui per contemplationem ordinatus eſt, ſeu factus Papa, demum repulſus eſt. ad quod ſchiſma tollendum, multum laborauit B. Bernardus, & ita profecit, quod extinctum eſt, eiecto Petro, qui ſe Anacletum nominari fecerat. † Aliud concilium in 23
vrbe Romana celebrauit, anno Domini M.clxx. & anno Domini M. ccxv. Innocentius tertius concilium La-

teranenſe celebrauit,in quo cònuenerunt ferè.M. cc.præ-
lati,ſcilicet Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi & alij præ-
24 lati,& multæ ſalutiferæ decretales ibi æditæ ſunt. † Anno
domini.Mccxl.vel circa, Innocentius quartus Ianuenſis
celebrauit concilium Lugduni, & Imperatorem Fede-
ricum excommunicauit.Poſt quem fuit Alexander quar-
25 tus. † Anno domini.M.cclxij.creatus eſt Papa Gregorius
x.natione Italus, patria Placentinus.Hic Lugduni conci-
lium celebrauit,vbi fuerunt quingenti Epiſcopi,lx.Abba-
tes,& alij prælati circa mille,vbi Græcorum, & Tartaro-
rum nuncij interfuerunt,& Græci ad vnitatem eccleſiæ
redire promiſerunt: in cuius ſignum confeſsi ſunt ſpiri-
26 tum ſanctum à patre & filio æternaliter procedere. † Poſt
hunc Honorius quartus,& eſt vltimus in Martiniana,an-
no domini.M.cclxxxiiij.Poſt hunc fuit Cœleſtinus,quem
ſequitur Bonifacius viij.& eum Benedictus x.demum Cle
mens quintus,ſub quo concilium Viennenſe.Ioãnes xxij.
Vrbanus, Gregorius xj. Poſt quẽ ſchiſma inter duos, ſci-
licet Vrbanum,ſub quo Italia, Vngaria, & Alemania fue-
runt,& Clementem,ſub quo Francia, Hiſpania,& Arago-
nia fuerunt. Vrbano ſucceſsit Bonifacius; Bonifacio Inno-
centius,Innocentio Gregorius xij. Ex alia parte Clemen-
ti ſucceſsit Benedictus xiij.Et ſub his duobus ſcilicet Gre-
gorio xij. & Benedicto xiij. factum eſt tertium ſchiſma,
concilio celebrato Piſis; vbi factus eſt tertius Papa dictus
Alexander ordinis minorum;cui ſucceſsit Ioan.xxiij. † Et
concilio generali congregato Conſtantiæ Gregorius xij.
depoſitus fuit propter contumaciam nolens comparere;
& electus eſt Martinus quintus ex familia Columnenſi-
um;& vt apparet in libro conciliorum, iſtud concilium
generale fuit congregatum anno.M.ccccvij.menſe Octo-
bri,tempore Imperatoris Sigiſmundi; & cum Imperator
diſceſsit Conſtantiam,concilium orauit pro eo, & omnes
vocauerunt eum regem, Imperatorem, aduocatum, &
defenſorem.Notandum tamen eſt, quòd in ſeſsione trice-
ſima nona recitat concilium iſta verba;Continua celebra-
tio conciliorum generalium cultura eſt, ac purgatio meſ-
ſis domini,quæ præcipue deſtruit ſpinas, hæreſes, errores

ac ſchiſmata, & caſtigat exceſſus, male regulata reformat, & affert in vineam domini fructum vberrimæ fertilitatis. Et ſic ibi fuit decretum, quòd de decennio in decennium generale congregaretur concilium. Nam, vt diximus, quoties in Republica Chriſtiana oriebatur hæreſis, aut ſchiſma, ſtatim vniuerſalis eccleſia recurrebat ad concilium; quia vera reformatio Chriſtianæ religionis, commodius fit congregando concilium generale, ſequendo doctrinam Apoſtolorum in primitiua eccleſia. Nam ſi Imperatorem decet pro remedio temporalium conuocare in vnum vniuerſam curiam imperialem per totum orbem diuiſam, nihilo minus Pontifici ſummo licebit, cum Chriſtiana religio fluctuat, vel indiget reformatione, congregare concilium generale. Nam ſi tempore neceſsitatis non recurriſſent ad concilium, ſancti patres non ſcripſiſſent tot decreta circa ordinem, & regulam concilij generalis, vt patet per diſtinct. xv. xvj. xvij & xviij. Et Auguſtinus in libro de gratia, & libero arbitrio, loquens de hæreſi Pelagiana dicit, quòd in euidenti neceſsitate ſtatim eſt recurrendum ad concilium. Et quanquam ex ſupradictis, clementiſsime Imperator, ſatis perſpicuum ſit, quòd quàm plurimum vtilitatis afferat ſanctæ eccleſiæ pia vniuerſalium conciliorum celebratio, nihilominus ad pleniorem huius rei notitiam, quaſi repetentes dicemus, quòd eſt vtilis celebratio conciliorum generalium ad Tyrannorum, & infidelium ſuperbiam humiliandam; quia Turcæ & pagani terrentur audientes apud Chriſtianos concilia generalia celebrari, vt referunt antiqui doctores. Et hoc rationabiliter; quoniam eccleſia Dei (vt dicitur Canticorum vj.) terribilis eſt, vt caſtrorum acies ordinata. Eſt etiam vtiliſsima congregatio conciliorum ad refrænandum exorbitantias quorundam, & in multis errantium, & male de fide ſentientium.
† Itaque in arduis factis probè recurrendum eſt ad concilium, quoniam ſi in medio duorum, vel trium in nomine Chriſti congregatorum ipſe eſt, vt ſpirator, dator, & adiutor, vt habetur Matt. xviij. multo amplius, vbi ſanctorũ patrum multorũ ſocietas, in nomine Ieſu Chriſti conuenerit, 28

maxime pro rebus vniuerſitatem Chriſtianæ religionis reſpectiue concernentibus, intereſſe credendum eſt, vt eſt tex. not. in cap. ſi ille. l. diſt. Verum inuictiſsime catholice rex, eſt aduertendum, quòd hæc, quæ dicta ſunt, accipienda veniunt, cum in ſpiritu ſancto legitime congregantur concilia: quoniam aliàs melius foret ſuperſedere ab eorum celebratione. Nam quemadmodum concilia rite celebrata ſaluberrimos fructus operata ſunt, ita non rite celebrata conciliabula maximis ſcandalis vniuerſam perturbant eccleſiam; ſicut patrum traditiones, & venerabiles hiſtoriæ nos docent. Et ad vlteriora procedendo dico, quòd fuit celebratum etiam aliud concilium generale Ferrariæ ſub Eugenio quarto natione Veneto; ſed propter peſtem poſtea translatum eſt in Florentiam: in quo concilio generali reducti ſunt Græci ad fidem per confeſsionem veram de proceſsione ſpiritus ſancti. & Armenij etiam reducti ſunt. Ad quod concilium venerunt Patriarcha Græcorum Conſtantinopolitanus; & Ioannes Imperator Græcorum. Et in ipſo etiam concilio generali de Baſilea in Ferrariam, & de Ferraria, in Florentiam translato propter reductionem Græcorum; illi congregati Baſileæ depoſuerunt Eugenium, & ducem Subaudiæ, dictum Amadeum, creauerunt vocantes Felicem, ſed poſtea renunciauit pontificatui dictus Felix. Et quia iſta materia conciliorum eſt ſancta, ac vtiliſsima Chriſtianæ religioni, inuocato Dei auxilio, tuæque Maieſtatis ſuffragio, diuidam per capita, & eam ex ordine tractabo; cui competit; aut ineſt authoritas congregandi concilium generale; qui ſint etiam citandi, & requirendi, vt veniant ad concilium. Item de forma citationis, & qualiter ad Imperatorem ſpectat hortari Pontificem, vt celebretur concilium generale. Et dicam, qui vocem habeant in concilio ſtatuendi; & qualiter authoritas eccleſiæ vniuerſalis reſtat inobedientibus venire ad concilium; & quæ ſit maior authoritas, Romani Pontificis, an concilij generalis. Dicam etiam de vnitate eccleſiæ, ſcribendo aliqua etiam maxime neceſſaria pro reformatione religionis. tractando aliqua de origine Pontificatus, & de pleniſsima Romani

Pon-

Pontificis ſpirituali poteſtate. Sed de hoc late diximus in capit. primo ſupra in iſto Speculo. & in capit. xvj. & in capit, de voto.

.§. I.

AD † maiorem euidentiam huius tractatus notandum eſt, quod concilium generale præcipue vacare debet in extirpandis hæreticorum erroribus, vt fides catholica vna & vera radiet in dominico grege. Item vacare debet concilium in reformanda eccleſia in capite, & in membris, vt not. in cap. i. & cap. ſicut. xv. diſt. Nam concilium Baſileæ inter alias cauſas congregatum fuit principaliter, vt abduceret eccleſiam orientalem ab aliquibus erroribus, reformando eccleſiam vniuerſalem. quæ reformatio facienda erat in concilio Coſtantienſi; ſed fuit prætermiſſa ob multa negocia, quæ ibi occurrerunt. Vnde ſtatuerunt, quod in primo concilio ageretur; & adhuc facienda eſt. ſed Deus non obliuiſcitur confringere impedientes eam. Et concilium generale nihil aliud eſt, niſi congregatio vniuerſalis Chriſtianorum, maxime Epiſcoporum, ita Bal. in tracta. de ſchiſma. dictum nanque eſt à communi intentione, eo quòd in vnum dirigunt omne mentis intuitum, vt in cap. i. diſt. xv. Sed non poteſt regulariter congregari ſine authoritate & licentia ſummi Pontificis, aut eius legati habentis ſpeciale mandatum, vt not. in cap. regula. §. porro. diſt. iij. tractatur etiam xij. diſt. per totum, & in cap. multis. xvij. diſt. & in cap. concilia. §. hinc. Ratio eſt, quia conuocatio faciẽda eſt per maiorem partem vniuerſitatis, vt not. in l. i. ff. de albo ſcriben. & in l. ij. C. de decurio. lib. x. & in c. ſynodo. lxiij. diſtinctio. Et cum nemo ex Chriſtianis maior ſit, quam Papa, ideo ſibi competit conuocatio ad concilium. Nam vniuerſalis eccleſia abſque Papa eſt corpus repræſentatum. ita dicit Auguſtinus in lib. ij. de doctrina Chriſtiana; cum Papa ſit vicarius Chriſti in terris. cap. ij. & iij. de tranſ. præ. & dixi ſupra in cap. j. & xvj. Sed ſede vacante, quòd Cardinales poſſunt conuocare concilium generale, tenuit Bald. in c. olim, de reſcrip. & vide ea, quæ continentur in 29

cap.ſequenti.& vide Cardin. in rep.cap.licet, de electione, vbi allegat Inno.in capit.j. de maio.& obedi.ad quod vide Fely.in c.i.de maio.& obe. Et in primis citandi ſunt prælati, & alij fideles, vt notant docto. in d.§. hinc. & iſta facultas citandi non competit niſi habenti iuriſdictionem ſuper citatos:& ſicut non reperitur, qui iſtam teneat poteſtatem niſi Papa, vt dicitur in capit. cuncta per mundum. ix.q.iij. manifeſtè apparet, quòd nemo poteſt conuocare
50 concilium niſi Papa. † Nam ſi congregaretur concilium ſine licentia Pontificis, monſtroſum eſſet, & contra naturam conciliorum; quia concilium debet habere caput, & membra, vt in cap.ſubmittitur.xxxj.diſt.& iij.diſt. cap. regula.§.porro. Vnde ſi conuocarent concilium ſine licentia Papæ, eſſent ſchiſmatici.tex.eſt in cap.multis.xvij.diſt. quia receſſerunt ab vnitate eccleſiæ, quæ diuiſionem non recipit.& vnitas repræſentatur in Papa, vt in c. loquitur. xxiij.quæſt.j, & in c.Nouatianus.vij.q.j. Et concilium generale totius orbis poteſt committere aliquibus conſiliarijs, quòd aliquid faciant. Nam quod fit ab his, qui habent authoritatem, à concilio videtur fieri.tex.eſt, & ibi Bart.in l.item eorum.§.ſi decuriones. ff.quod cuiuſque vniuerſitatis.& licet vniuerſalia concilia, non niſi per Romanum Pontificem, conuocanda ſint, nihilominus non eſt neceſſarium, vt ſuper illis præſentialiter interſit; ſed ſufficit, quòd legati, aut vicarij eius interſint. Quod ex illo apertiſsime oſtenditur, quòd nulli octo conciliorum vniuerſalium, quæ in Eccleſia, vt præſtantioris authoritatis deſcribuntur, Romanus Pontifex perſonaliter interfuit, ſed per Legatos ſuos. Vnde Leo Papa, huius nominis primus, ab Imperatore Chriſtianiſsimo Marciano ad Chalcedonenſe concilium deuotiſsime inuitatus hac ratione inter alias ſe excuſauit, quod nullum inde exemplum à prædeceſſoribus acceperit.

.§. II.

51 IN.§.præcedenti dictum eſt, † qualiter Pontifices, aut eorum Legatus ex mandato ſpeciali ſolummodo authoritatem haberent congregandi concilium generale;

le;Imperatores autem conſuetudinem habebant hortandi & inſtandi, vt celebretur concilium vrgente neceſsitate, vt reformetur Chriſtiana religio, ſequẽdo exemplum Imperatoris Conſtantini,vt in cap.j.xv.diſt.vbi ipſe dedit facultatem Chriſtianis libere congregari. ita Cardin.in rep. c.licet,de electio.inducens ad hoc dicta Innoc.in cap.j.de maiori.& obedi.Et vide Felyn.in c j.& in c.querelam. de iureiuran.& omnino vide.& videbis Petrum de Monte in ſua monarchia col.xj. & vide Antonium de Roſelis in tractatu de concilijs.Nunc autem notandum eſt † multa eſſe 32
genera conciliorum; nam eſt concilium ſynodale, quod tantummodo Epiſcopus facit in ſua diœceſi. Eſt aliud cõcilium prouinciale,quod congregat Archiepiſcopus cum Epiſcopis, qui ſunt ſubiecti eius iuriſdictioni. Aliud eſt concilium generale,cuius eſt materia præſentis tractatus, quod congregat Papa,vel eius legatus habens authoritatem,& mandatum ſpeciale de eo, vt per gloſſ. & docto. in c.conuenientibus.j.q.vij.Et notandum eſt,quòd conciliũ generale,quod congregat Papa, quandoque tantum congregatur ex clericis,& populo Romano. & de hoc concilio loquitur tex.in c.in ſynodo.lxiiij. diſt. Et iſtud concilium regulariter non continet eius authoritatem, quam habet concilium generale,quod congregat Papa ex omnibus Epiſcopis:quia eſt magnæ authoritatis.Sed redeundo ad materiam, in concilio ſynodali Abbates, & inferiores Epiſcopi citandi ſunt,& omnis clericus interuenire debet c.quod ſuper,de maior.& obedi.& in c.decernimus.xviij. diſt.& vide Innoc in c. graue,de præben. & ibi vide doct. In concilio prouinciali non eſt neceſſaria alia perſona præter Epiſcopos.Nam illi tantum ſunt,qui tenent vocem iudicandi,vt apparet.xviij.diſt.per totum.& vide Innoc. in cap.graue, de præben.& doct.in c.ſicut olim,de accuſatio. Item inferiores Epiſcopi citandi ſunt, vt conſulantur, quando eorum concilium eſſet neceſſarium. de hoc habetur in c.obeuntibus.lxiij.diſt.& ideo ibi debẽt adeſſe Abbates,vt probat tex.in c.fina.de cau.poſſeſ.& propri. † Ci- 33
tandi ſunt etiam illi,quorum intereſt particulariter.tex.eſt in capit.propter eccleſiaſticas.ij. in ordine. xviij.diſtinct.

Idem

Idem erit in concilio generali, quod tantum citabuntur Epiſcopi ad effectum ſtatuendi, & iudicandi. Item cauſa conſulendi citabuntur Abbates, vt ſupradictum eſt. Sed ſi ſunt Abbates habentes iuriſdictionem epiſcopalem, vocem habent deciſiuam, vt infra dicetur. Item eccleſiæ cathedrales vocandæ ſunt.tex.in capit.fina.de his, quæ fiunt à maior.par.capit.ſic poteſt intelligi tex.in cap.ſicut olim, de accuſa.Item citabuntur omnes, quorum ſpecialiter intereſt; quoniã citatio eſt de iure diuino,& naturali. tex.eſt in clementi. paſtoralis, de re.iudi.& in l. defenſionis facultas, de iur.fiſci.lib.x.& in l. nam ita diuus.ff.de adop.& dicit Felin. in capit.ex parte, de offic. deleg. Et quod citatio ſit de iure diuino, vide text.in cap. omnipotens Deus. ij.quæſt.j.& Spe.in procœ. ſui ope. Et ideo quando prædidicta ſpectarent ad fidem, laici (vt puto) citandi ſunt, & debent interuenire concilio iure proprio, & habent vocem conſultiuam, non autem deciſiuam. ita intelligitur tex.capit. vbinam. xcvj. diſt.& cap. nos ad fidem. In alijs autem negocijs ſi laici inuitantur, habebunt vocem conſtitutiuam vel prout Papa conceſſerit. Nam Papa poteſt eos facere capaces iurium ſpiritualium,& maxime poteſtatis vocis dandæ, vt in cap. Adrianus.ij. lxiij. diſt. & in c.in ſynodo legitur;& not.ij. quæſt.iiij. c. mennam. Vnde notabis, quòd laici in tribus caſibus poſſunt vocari, vt arbitror,& intereſſe concilijs eccleſiaſticis. Primus eſt, ſi ſpecialiter inuitarentur, vt in c. Adrianus, ad finem.lxiij.diſt. Secundus, ſi tractatur caſus fidei, vt dixi. Tertius, ſi tractatur de matrimonijs.cap. ad ſedem. xxxv.quæſt. v. & vide
34 de hoc vj.capit.in iſto tractatu. † Et aduerte, quòd principes ſeculares ſunt de corpore concilij, per tex.in capit.ad Apoſtolicæ, de re iudi.lib.vj.vbi Papa pollicitus fuit ſe vocaturum ad concilium Reges, prælatos, & principes tam eccleſiaſticos, quàm ſeculares, vt per ſe, vel per ſolennes nuntios venirent. Et Imperator debet intereſſe.xxj.diſt.c. nunc autem. Immo quod plus eſt, proponit Imperator ibi, ſicut quilibet alius prælatus:& ſi agerentur in concilio res fidei, Imperator debet perſonaliter adeſſe concilio. text.eſt in d.capit. vbinam. Et Reges, & principes ſeculares

res vocandi ſunt ad concilium generale, vt dixi. Et reaſſu-
mendo quod dictum eſt, dico, quòd Epiſcopi tantum ha-
bent ſtatuere, & definire in concilio. tex. eſt in c.i.xv.diſt.
& in capit.ſexaginta. decima ſexta diſtinctione. & proba-
tex. in cap. habeo librum, & in cap. ſexta. decima ſexta diſt.
Et in factis fidei dubijs, vel concernentibus vniuerſalem
ſtatum Eccleſiæ, vocare etiam debet Papa magnos prælatos,
habentes Epiſcopalem iuriſdictionem. Nam iſti ſunt
à Deo conſtituti ad regimẽ vniuerſalis eccleſiæ. tex. eſt. in
capit. conuenientibus. j. quæſt. vij. vbi Abbas tenuit locum
Papæ in concilio; & multi Abbates dederunt vocem de-
ciſiuam, quemadmodum Epiſcopi: quod de alijs inferio-
ribus non legitur ibi ad idem. capit. Adrianus. ij. lxiij. diſt.
& vide Panor. in quæſt. j. Et aduerte, quòd eccleſiæ olim
regebantur per omnes ſacerdotes; Ideo non mirum, ſi om-
nes ſeniores vocabantur ad concilium. ſed hodię non fit.
vt xv. diſt. cap. j. Sed omnes alij prælati inferiores poterunt
in concilio proponere, & admittendi ſunt, vt dixit tex. in
d. cap. vbinam. Et finito concilio Cardinales, Epiſcopi, &
Abbates habentes Epiſcopalem iuriſdictionem ſubnota-
bunt eorum nomina, imponendo titulos dignitatis ſuæ,
ſequendo ordinem ſeruatum, quando Eugenius Papa ge-
nerale celebrauit concilium cum Imperatore Ioanne Cõ-
ſtantinopolitano, & incœptum fuit Ferrariæ, & finitum
fuit Florentiæ, vt apparet per ſcripturas, & ſeſsiones dicti
concilij. Sed non video per illud concilium (licet Impera-
tor affuerit) eccleſiam orientalem remanſiſſe vnitam to-
taliter eccleſiæ Romanæ: ob quod peccatum credendum
eſt, Deum deduxiſſe eos in ſeruitutem paganorum. Pla-
ceat diuinæ maieſtati liberare eos à iugo acerbiſsimæ ſer-
uitutis manu tuæ inuictiſsimæ celſitudinis, vt cum Roma-
na vniantur eccleſia. † Et attende, quòd prælati debent 35
eſſe perſonaliter in concilio, niſi iuſto impedimento deti-
neantur; & tunc debent mittere Legatos, vt in cap. Epiſ-
copus ad ſynodum. xviij. diſt. & vide, quod not. Io. And.
& Hoſt. in capit. ij. de proba. Sed aduertat ſacra, & C. M.
quod quatuor potiſsime requiruntur in conuocandis præ-
latis ad vniuerſalia concilia ſcilicet ſapientia, vitæ ſancti-

tas,

tas,experientia, & zelus ad bonum Chriſtianæ Reipublicæ. Vnde Conſtantinus Imperator pro ſexta ſynodo congreganda ſcribens Agathoni Papæ ita dicit; Adhortamur veſtram paternam beatitudinem per poteſtatem noſtram piam,ſacram,dirigere viros vtiles, & modeſtos, notitiam habentes totius (Deo inſpirante) doctrinæ;& per t á irreprehenſibilem habentes dogmatum, induentes perſonam veſtræ Apoſtolicæ ſedis. Merito ergo dicemus, quod in conuocandis requiritur primo ſapientia; quia magnæ res non viribus geruntur,ſed conſilio, & authoritate. Vnde Thobiæ.iiij.dicitur; Conſilium à ſapiente ſemper require. Eccleſiaſtici viij. Os prudentis quæritur in Eccleſia. & cap.ix.dicitur.Cum ſapientibus,& prudentibus tracta. Secundo vocandi ad concilia debent pollere vitæ ſanctitate, vt veraciter eorum conuentus ſanctorum patrum nominari poſsit, ac de eo dici cum propheta; Confitebor tibi domine in toto corde meo, in concilio iuſtorum, & congregatione;vt enim inquit Ambroſ.in lib.de officijs; talis debet eſſe conſiliarius,qui nihil nebuloſum habeat, nihil fallax,nihil ſimulatum,quod vitam eius,ac mores refellat, nihil improbum,aut maleuolum,quod auertat conſultantes. Sanè non erunt conuenientes conſiliarij, cum ad tractandum de reformatione eccleſiæ venerint homines vani,carnales,auari,qui præſentia appetunt, æterna deſpiciunt,iniuſta agunt,& iuſta derident,ſua quærunt,non quæ Ieſu Chriſti,de quibus Iob in perſona eccleſiæ dicit orás; Conſilium impiorum longe fac. Conſilium impiorum (vt ait Gregor.) eſt terrenam gloriam quærere,æternam negligere. Laborandum eſt ergo, vt cum ſanctis viris habenda ſint conſilia;quoniam ſanctitas plurimum conducit ad bene coſulendum,quod ſapiens teſtatur cum ait Eccleſiaſtici.xxxvj. Cor boni conſilij ſtatue tecum. Tertio patres vocandi ad concilium debent eſſe experti,maxime in illis, ſuper quibus quærendum eſt conſilium; quia qui non eſt expertus pauca recognoſcit. Hinc reprobatur iuuenum conſilium,quia inexperti ſunt:patet hoc in Roboam, qui relicto ſenum conſilio pro magna parte regnum amiſit.iij Reg.c.xj.propter quod dicitur Eccle. xxv. Quàm ſpecio-

ſum

ſum cànitiei iudicium, quàm ſpecioſa veteranis ſapientia. Quarto vocandi ſunt ad concilium vniuerſale habentes zelum domus Dei, vt ſint de numero eorum, de quibus in Pſal. lxviij. dicitur: Zelus domus tuæ comedit me: ſiquidem debent habere zelum ad reformationem morum, ad correptionem vitiorum, & ad augmentum diuini cultus. De hoc zelo exemplum habemus in filijs Iſrael, qui (vt dicitur Iudicum xx.) congregati cccc. millia, dixerunt, quòd non redirent domum, donec vlciſcerentur ſcelus commiſſum in vxorem Leuitæ in Gabaa.

§. III.

FOrma † citationis erit, quòd Papa, vel eius legatus 36 poterit per viam citationis, aut mandati iubere omnibus Patriarchis, Archiepiſcopis, & Epiſcopis, vt veniant ad concilium generale, aſsignando, quo tempore, & quo loco celebretur concilium, vt not. in l. aut qui aliter, ff. quod vi aut clam. & aſsignabitur tempus in citatione; quia citatio debet continere tempus determinatũ, vt not. in d. l. aut qui aliter, in §. j. not. etiam in l. j. §. ſi autem, C. de iur. domi. Impe. & not. Cyn. in l. dies feſtos, ff. de fer. & Bal. in l. liber homo, ff. de verb. obliga. Et iſta citatio, quam facit Papa, facienda eſt per literas Apoſtolicas, vt probatur in c. dilecti, de dolo. & contu. in ver. volentes. Et quando Legatus Papæ citat ad conciliũ, in literis legati inſerendus tenor literarũ Apoſtolicarum, vt not. in c. præterea, de dila. & in c. cùm in iure, de offi. deleg. Verum quia difficile eſſet citare oẽs Epiſcopos, poterunt citari Archiepiſcopi, vt veniãt ad concilium generale, in tali loco, & tali tempore; & illi monebũt Epiſcopos intimando mandatũ Pontificis, tex. eſt in c. ſi Epiſcopus Metropolitanus, xviij. diſt. Sed dicunt doctores quòd iſta citatio poterit fieri in palatio ſummi Pontificis in publica audientia, mandante Papa ex certa ſcientia, affigendo citationem in valuis palatij ſancti Ioannis Lateranenſis, & ſancti Petri. & vide Ioan. And. in c. quoniam, in §. porro, vt lit. non cont. & ibi doct. Sed mihi videtur, quòd Io. And. loquitur, quando citatus nõ habet domi,

nationis æternæ, vtpote contemptores & ſubſannatores patris ſui, omniumque fidelium. ſ. Romani Pontificis, & matris ſuæ vniuerſalis Eccleſiæ per vniuerſale concilium repræſentatæ; quos videtur reſpicere ſententia illa terribilis Prouerbiorum xxx. Oculum, qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, fodient eum corui de torrentibus, comedent eum filij aquilæ. Notanter autem diximus, prælatos vocatos ad concilium venire contemnentes, præfatis pœnis venire plectendos, quoniam ſecus eſſet, ſi non ex contemptu, ſed impedimento legitimo eos non venire contigerit: quod ex duobus perpendi poteſt. Primò, ſi, antequàm terminetur concilium, veniant: quia licet à principio non venerint, ex quo tamen veniunt, præſumitur, quòd non ex contemptu, ſed ex aliquo impedimento demorati ſunt. Iſta eſt ſententia Archidiaconi in d.c. ſi Epiſcopus. Secundo, ſi Epiſcopus excuſationes literatoriè ſcribit ad ſynodũ, vel procuratorem mittit cum legitimis rationibus, quod venire non poterit. de primo in c. placuit, diſtinct. viij. loquitur concilium Carthaginenſe, ita dicens: Placuit, vt quocunque congregandum ſit concilium, Epiſcopi, qui nec ætate, neque ægritudine, nec grauiori neceſsitate impediuntur, competenter occurrant; quòd ſi non potuerint occurrere, excuſationes ſuas literatoriè ſcribant. De ſecundo, ſcilicet de procuratore habetur in c. ſi ægrotans fuerit, v. quæſt. iij. vbi Adrianus in ſynodo inſtituit; ſi Epiſcopus ægrotus fuerit, aut aliqua grauis neceſsitas eum detinuerit, pro ſe legatum ad ſynodum mittat, vt per docto. in d.c. placuit. Et procurator aſsignet ſiue probet cauſam legitimam eſſe, quòd Epiſcopus non veniat. † Quodlibet autem impedimentum non ſufficeret ad excuſandum non venientem, puta leuis febricula, gloſſ. in c. placuit, xviij. diſtinct. ſed debet eſſe grauis neceſsitas, quæ illum impediat, d.c. ſi ægrotans, v. quæſt. iij, vbi legitur: Si Epiſcopus fuerit ægrotans, aut aliqua eum grauis neceſsitas detinuerit, pro ſe legatum ad ſynodum mittat, vt antea dixi. facit etiam text. in c. fin. de ijs, quæ fiunt à prælato. Et laicus an poſsit conſtitui procurator, vt interſit pro aliquo Epiſcopo in concilio, & eius

nomine ſtatuat, ac iudicet, dico, quòd non. Nam licet hæc ſint iuriſdictionis, tamen demum adminiculo ordinis Epiſcopalis exercentur. & oſtendi in §. ij. quod hoc ius ſtatuendi, & iudicandi in concilio competit ſolum ordini Epiſcopali; quia ea, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, non poſſunt demandari, vt notanter dixit gloſſ. in c. peruenit. xcv. diſt. circa finem primæ gloſæ. Fateor tamen, quòd ſi concilium vellet etiam laicum procuratorem admittere, quod poſſet; cum habeat liberam facultatem ſtatuendi. Nam quemadmodum Papa poteſt laico poteſtatem tractandi quæcunque ſpiritualia concedere. lxiij. diſtinct. cap. Adrianus, & cap. in ſynodo; ita etiam concilium poteſt. Et idem ſi Papa non eſſet, & alteri commiſiſſet ſpecialiter; quia ibi Papa eſſe cenſetur. Sed laicus, vel clericus poteſt conſtitui procurator ab Epiſcopo ad recipiendum ſtatuta concilij, vel ad proprias cauſas Epiſcopi tractandas, agendo. vel reſpondendo. c. j. de procu. in vi. Et hoc, quando non ſunt ſpiritualia, ſed temporalia; vel ſi ſunt ſpiritualia, laicus in iudicio nihil ſpiritualitatis exercet; ſed forte ſolum in iudicio diſputat de effectu actus ſpiritualis, an tenuerit & tunc ad talem actum ſpiritualem poſsit; ali-
41 ter non poteſt laicus conſtitui procurator, quia ſpiritualia tractare non poteſt. c. decernimus, de iud. † Sed ſi concilium vellet procedere contra contumaces, neceſſario requiritur trina citatio vt not. in c. j. de pace iuramẽto firm. in vſibus feudo. & in c. j. de ſupplen. negl. præl. facit tex. in cap. propter eccleſiaſticas. xviij. diſt. & tex. in arg. in c. indigne, xij. q. ij. Epiſcopus autem iuſto impedimento detẽtus poteſt committere vocem, & votum ſuum vni de concilio; tex. eſt in c. quià propter. §. illud autem, de electio. & c. ſiquis iuſto. §. ſi. eo. tit. lib. vj. Si vero Epiſcopus eſſet contumax, poteſt excommunicari, vt in c. non oportet, iuncta gloſ. xviij. diſt. & not. in c. primo, de iudi. Eademque pœna mulctabitur, ſi venit, & poſtea non dimiſſus, vel (vt vulgo dicitur) illicentiatus receſsit; vt not. in c. ſiquis autem. xviij. diſt. & in l. quæſitum. ff. de re iud. Sed ſi citatus ob propriam cauſam contumax fuit in non comparendo, remedia ſtatuta contra contumaces exequentur contra eum;

quæ

quæ remedia notantur per gloſſ.& doct.in c.iij.vt lit. non conteſt.&in l.contumacia.§.primo.ff.de re iud.& enumerantur per Specul.in tit.de primo decre.§. iam de effectu. Sed aduerte, quòd in congregatione concilij generalis minor pars eorum, qui debent intereſſe,poteſt citare maiorem:& data eius contumacia poteſt minor pronunciare ſe conſtituere concilium generale, & in ſe eſſe iuriſdictionem.ita Felin. in capit. ſuper literis, de reſcrip.col.x.& in cap.j.de maio.& obed.col. ij.& bene faciunt ea, quæ not. in ſequenti.§. Et poſtquam de contumacia ſermo habitus eſt,iam loquendum venit de impedimenta præſtantibus, ne concilia ſuam habeant proſequutionem. † Planè non 42
ſufficit ſermo noſter explicare, quanta pœna digni ſint, qui conciliorum celebrationi impedimenta moliuntur inferre. Iſti inprimis veluti tyranni, & Reipublicæ hoſtes habendi ſunt,tot generibus mortis digni, quot egregia bona per talia vniuerſalia concilia facienda ſperabantur.Præterea ſi ob confundendas hæreſes ſynodus congregata foret, tales certè conciliorum celebrationi impedimenta præſtantes, hæreticorum defenſores viderentur. Si verò reformationis cauſa patres conueniſſent, certè qui concilij celebrationi aduerſarentur, tanquam hoſtes Chriſtianæ religionis habendi forent. Ad quorum propulſandas temeritates obligatus eſt Imperator,vt in cap.principes.xxiij.q.v.& etiam alij principes ſunt obligati.In quo ſi negligentes reperirentur, ſuſpecti haberētur,iuxta tex.in cap.qui.xxiij.q.iij.vbi dicitur; Qui poteſt obuiare peruerſis,& non facit,nihil aliud eſt,quàm fauere impietati eorum.

Sed vbi non agitur de fide,poteſt numerus relinqui arbitrio ſummi Pontificis.Nec curandum videtur de diminuto numero prælatorum, per illud verbum Chriſti diſcipulis ſuis dictum; Vbi duo, vel tres in nomine meo fuerint congregati, ego in medio eorum ſum. Matth. xviij.j.quæſt.j.cap.cum ſcriptura.xxxiiij.quæſt.j.cap.alienus,facit.c.Apoſtolicę,de re iudi.in vj. Et aduerte,quia intantum eſt neceſſaria monitio,ſeu citatio ſuperioris,quod licet vnus Epiſcopus videat alios ire ad concilium, non

tenetur ire, niſi ſpecialiter vocetur; vt not. Ioan. And. in capit. ego. N. de iureiur. per illum tex. qui dicit. Vocatus ad concilium veniam. Si autem concilium congregetur pro facto hæreſis, vel concernente vniuerſalem ſtatum Eccleſiæ, per quod ſtatus eccleſiæ poſſet turbari, neceſſario debent vocari Epiſcopi, & alij magni prælati, habentes quaſi Epiſcopalem iuriſdictionem, vt ſup. in §. ij. dixi.

.§. IIII.

43 NON † comparentibus Epiſcopis citatis, & requiſitis, in termino eis aſsignato, vt veniant ad concilium, notorium eſt, quòd ſunt inobedientes, non obtemperando mandatis, aut iuſtis requiſitionibus. Et eo caſu ius ſtatuendi, & ſententiandi habent venientes ad concilium, ita not. in capit. gratum, de poſtul. præl. Nam iſta inobedientia, & diſsimulare eſt peccatũ grauiſsimum in prælatis, vt not. in cap. officij, iuncta. glo. xxiiij. quæſt. j. Et ex prædictis infero, quòd ſi in concilio aſſiſtit Papa, vel eius legatus ſpecialiter deputatus ad aſsiſtendum in concilio, & non veniret, niſi vnus Epiſcopus, eſſet concilium. Vnde concludo, quòd ſi vnus Epiſcopus tantum iniret concilium, in eo eſſet tota authoritas ſtatuendi, & definiendi. & vide Inno. in c. j. de mai. & obed. & in cap. ij. de no. ope. nunt. & pro hoc tex. in c. cum nobis olim, de electio. vbi dicitur; quòd ſi vocati ab habente poteſtatem nolunt venire, faciunt ſe alienos. & vide glo. in clem. quocirca, de electio. & Io. And. in capit. in cauſis, de electio. & vide Panor. in cap. cum omnes, de conſtitu. & vide Ludo. Rom. in conſi. ccclij. & vide tex. in cap. ſi forte. lxv. diſt. & l. ſicut. ff. quod cuiuſ. vniuerſi. & Lapum alleg. cxxxj. Et in vno ſolo Eccleſia, ſiue concilium eſt, vt not. Panor. in diſputa. incipi. Epiſcopus. Et ita intelligitur illud; Oraui (vt inquit Chriſtus) pro te Petre, hoc eſt, pro eccleſia; quia (vt dixi) in vno ſolo eccleſia ſiue concilium eſt. Et eſt aduertendũ, quòd poſt illam orationem à Chriſto factam Petrus peccauit; & eccleſia remanſit in ſola virgine Maria, vt not. in cap. noua, de pœnit. & remiſs. Ideo quando agitur in concilio

concilio cauſa fidei, laici ſunt admittendi, non ſolum vt audiant, ſed vt conſulant, & dicant opinionem ſuam, non autem decidant, vt in c. vbinam. xcvj. diſt. & c. nos ad fidē. Et ratio eſt, quia fides poteſt remanere etiam apud ſimplicem laicum, & in omnibus alijs perire; ſicut accidit in perſona beatæ Mariæ in paſsione Chriſti, vt dixi. Sed Papa congregans concilium poteſt facere capaces laicos vocis dandæ. cap. Adrianus. lxiij. diſt. & c. in ſynodo. notatur etiam in c. mennam. ij. q. v. Nam & poteſtatem excommunicandi poteſt Papa laico concedere. xxxij. diſt. c. præter verum. xcvj. diſt. c. bene quidem. not. Ioan. And. in c. ij. de præben. lib. vj. & vide ſupra. §. iij. facit etiam. Nam ſi duo Cardinales reperiũtur tempore mortis Papæ, vnus poteſt eligere alium. Si vero vnus ſolus remanſit, ille habebit electionem, non tamen poterit eligere ſeipſum: poterit eligi interueniente compromiſſario, vt Panor. in c. licet, de electio. ad finem. Et ius, & nomen vniuerſitatis ſeruatur in vno. text. eſt, & ibi Bart. in l. ſicut. §. in decurionibus. ff. quod cuiuſ. vniuerſi. † Et aduerte, quòd omnes de concilio debent ſemper eſſe præſentes in actibus prouincialibus, ſicut eſſent in libelli oblatione, ſi aliqua cauſa eſſet ventilanda in concilio. de libel. oblat. c. j. de iudi. c. j. Idem in lit. conteſt. & allegationibus, quæ fierent hinc inde. ad quod vide. xvij. diſ. §. hinc etiam. j. q. vij. c. conuenientibus. In alijs autem actibus ſufficeret præſentia illorum, qui ſunt deputati, vt præſint concilio. ita Inno. & Hoſt. in cap. graue, de præben. facit. c. in ſingulis, de ſtatu monacho. Illud tamen certiſsimum, quod in cauſis tam ciuilibus, quàm criminalibus tractandis per concilium procedi debet ſeruato iudiciorum ordine, ſecundum Inno. & Hoſt. in d. c. graue. pro quo facit tex. in d. c. j. de iudi. Præmiſſa procedunt in iudicialibus agitandis in concilio. In alijs authoritatibus, in quibus non proceditur ordine iudiciario, vt xvij. diſt. §. hinc etiam, & c. conuenientibus. j. q. vij. obtinet illud, in quo maior pars conuenerit; cum integrum ſit iudicium, quod plurimorum ſententia confirmatur. de offi. deleg. c. prudentiam. §. j. lxiiij. diſt. c. extra conſcientiam, de ſum. trinit. c. j. §. fina. niſi minor pars rationabiliores cauſas 44

aſsignaret, quia illa pars ſequéda eſſet. Non ſemper multitudo arguit perfectioné. ff. de teſti. l. ob carmen. §. vltimo. Sed regulariter (vt dixi) ſtandum eſt diſpoſitioni plurimorum. Sed tene ſemper menti pro præſidentibus loco Papæ in concilio generali, quòd oportet omnes conſentire in actu gerendo, alias contradictio vnius inficit totum. Secus eſt in contradictione minoris partis concilij; de quo vide Panor. in d. cap. in ſingulis. Sed ſi concilium ſit congregatum per Papam pro negocijs eccleſiæ, & Papa ſit in concilio, ipſe eſt iudex, & alij prælati interſunt tanquam conſiliarij, & acceſſores. Nam ſolus Papa eſt ille, qui debet præeſſe concilio. cap. ſignificaſti, de electio. not. Hoſti. in cap. qualiter. ij. de accuſa. cap. ad Apoſtolicæ, de re iudic. in vj. §. nos itaque. Vbi Papa protulit ſententiam contra Imperatorem Fredericum cum conſilio fratrum ſuorum, & concilij. Ac idem in cap. pro humani, de homici. in vj. Nec potuit Papa ſic iudicans, vt ſuſpectus recuſari, vt per doct. in cap. j. de iudic. Hoc itaque caſu ſinguli de concilio non ſunt iudices, ſed coniudices, quia ad vniuerſitatem, vt vniuerſitatem, ſpectat, non ad ſingulos, vt iudices, ſed omnes ſunt coniudices. arg. ff. de in ius voca. l. ſed ſi hac. §. qui manumittitur; & xij. quæſt.
45 ij. cap. Epiſcopus. §. qui manumittitur. † Ideo verba formantur in plurali, quia dicitur; patres de concilio iudicant; vel, placuit patribus de concilio. Poteſt etiam in ſingulari dictari ſententia, ſub nomine tamen vniuerſitatis, puta; ſynodus iudicat; vel ſynodo placuit. Debet adhiberi cautela, vt de mandato, & commiſsione concilij fiat publicum inſtrumentum; vt per gloſſ. in cap. cum ab vno, de re iudi. in vj. bene facit, quod notatur in cap. cum in iure, de offi. deleg. Et priſcis temporibus quilibet ex patribus concilij ſe ſubſcribebat ſententiæ, vt in d. §. hinc etiam. xvij. diſt. & dixi ſupra in præcedenti cap. Notandum eſt, quòd Papa regulariter eſt ſupra concilium; & omnia ſtatuta concilij intelliguntur, excepta authoritate Papæ. tex. eſt not. in cap. ſignificaſti, de electio. & in cap. aliorum. ix. q. iij. & in cap. nemo. vbi dicitur, quòd nemo poteſt iudicare primam ſedem, & facit etiam. c. cuncta per mundum, & c.

per

per principalem,ea.q.& cau.ſed vide glo. in cap. legimus. xciij. diſt. vbi tex.ſancti Hieronymi facit in contrarium dicens;quòd mundus eſt maior ciuitate.& Abbas,vir tantæ authoritatis,& Cardi.ſanctæ Romanæ Eccleſię dicit in cap.ſignificaſti, de electio. quòd omnia prædicta debent reſtringi ad ea,quæ pendent à plena diſpoſitione Pontificis;quia in his,quæ ſunt de iure poſitiuo, non dubium eſt, quin Papa ſit ſupra concilium; ſed in rebus, quæ non dependent à plena poteſtate Pontificis; dic vt per Præpoſi. Alexan.in cap.canones,:v.diſt. vbi late quæſtionem examinauit.& etiam videbis doctiſsimum Cardinalem ſancti Sixti in ſua ſumma; vbi examinat latiſsimè quæſtionem iſtam & concludit,quòd Papa eſt ſupra concilium.& vide de hoc concilium Conſtantienſe in ſeſsione.iiij.& in ſeſsione.ij. vj. xviij. concilij Baſilcen. Papa approbat decreta concilij, vt approbauit decreta concilij Nicæni ad inſtantiam patrum dicendo:quidquid in Nicęa conſtitutum eſt, ad robur ſanctæ matris Eccleſiæ catholicæ, & Apoſtolicæ à ſanctis ſacerdotibus,cccxviij.noſtro ore conſortes firmamus,&c.Omnes,qui auſi fuerint diſſoluere, anathematizamus.Et dixerunt omnes Epiſcopi, placet. † Et vt nihil 46 relinquamus intactum;duobus contendentibus de Papatu, concilium generale de tali controuerſia cognoſcere, & iudicare debet.cap.ſi duo.lxxxix. diſtinct. vbi litera dicit,quòd iſto caſu ille erit Papa,quem iudicium,& vniuerſitatis conſenſus elegerit:nomine autem vniuerſitatis debet intelligi tota vniuerſitas fidelium. Ad idem facit ratio, quia ex quo contenditur de Papatu, nec ſubeſt certitudo vnius veri,& indubitati ſponſi, ſatis poteſt dici etiam vacare,cum de iure non poſsit eſſe,niſi vnus.vij. quæſt.j.cap. factus eſt Cornelius. vt habetur Ioan.x. Erit vnum ouile, & vnus paſtor.Vbi tamen neuter poſſet plene adminiſtrare,cenſetur eccleſia quaſi vacans.argu.de transla. præl.c. ij.Cum autem vacat eccleſia,tunc poteſtas debet remanere penes ipſam vniuerſalem Eccleſiam, quæ eſt fidelium congregatio;de conſecr.diſt.j.cap.eccleſia;de biga.c.debitum.c.fundamenta,de electio.in vj.illam autem eccleſiam concilium repræſentat.j.diſ.c.domino ſancto. Et licet non

aſsignaret, quia illa pars ſequéda eſſet. Non ſemper multitudo arguit perfectioné. ff. de teſti. l. ob carmen. §. vltimo. Sed regulariter (vt dixi) ſtandum eſt diſpoſitioni plurimorum. Sed tene ſemper menti pro præſidentibus loco Papæ in concilio generali, quòd oportet omnes conſentire in actu gerendo, alias contradictio vnius inficit totum. Secus eſt in contradictione minoris partis concilij; de quo vide Panor. in d. cap. in ſingulis. Sed ſi concilium ſit congregatum per Papam pro negocijs eccleſiæ, & Papa ſit in concilio, ipſe eſt iudex, & alij prælati interſunt tanquam conſiliarij, & acceſſores. Nam ſolus Papa eſt ille, qui debet præeſſe concilio. cap. ſignificaſti, de electio. not. Hoſti. in cap. qualiter. ij. de accuſa. cap. ad Apoſtolicæ, de re iudic. in vj. §. nos itaque. Vbi Papa protulit ſententiam contra Imperatorem Fredericum cum conſilio fratrum ſuorum, & concilij. Ac idem in cap. pro humani, de homici. in vj. Nec potuit Papa ſic iudicans, vt ſuſpectus recuſari, vt per doct. in cap. j. de iudic. Hoc itaque caſu ſinguli de concilio non ſunt iudices, ſed coniudices, quia ad vniuerſitatem, vt vniuerſitatem, ſpectat, non ad ſingulos, vt iudices, ſed omnes ſunt coniudices. arg. ff. de in ius voca. l. ſed ſi hac. §. qui manumittitur; & xij. quæſt.
45 ij. cap. Epiſcopus. §. qui manumittitur. † Ideo verba formantur in plurali, quia dicitur; patres de concilio iudicant; vel, placuit patribus de concilio. Poteſt etiam in ſingulari dictari ſententia, ſub nomine tamen vniuerſitatis, puta; ſynodus iudicat; vel ſynodo placuit. Debet adhiberi cautela, vt de mandato, & commiſsione concilij fiat publicum inſtrumentum, vt per gloſſ. in cap. cum ab vno, de re iudi. in vj. bene facit, quod notatur in cap. cum in iure, de offi. deleg. Et priſcis temporibus quilibet ex patribus concilij ſe ſubſcribebat ſententiæ, vt in d. §. hinc etiam. xvij. diſt. & dixi ſupra in præcedenti cap. Notandum eſt, quòd Papa regulariter eſt ſupra concilium; & omnia ſtatuta concilij intelliguntur, excepta authoritate Papæ. tex. eſt not. in cap. ſignificaſti, de elelectio. & in cap. aliorum. ix. q. iij. & in cap. nemo. vbi dicitur, quòd nemo poteſt iudicare primam ſedem, & facit etiam. c. cuncta per mundum, & c.

per

per principalem, ea.q.& cau. ſed vide glo. in cap. legimus. xciij. diſt. vbi tex. ſancti Hieronymi facit in contrarium dicens; quòd mundus eſt maior ciuitate. & Abbas, vir tantæ authoritatis, & Cardi. ſanctæ Romanæ Eccleſię dicit in cap. ſignificaſti, de electio. quòd omnia prædicta debent reſtringi ad ea, quæ pendent à plena diſpoſitione Pontificis; quia in his, quæ ſunt de iure poſitiuo, non dubium eſt, quin Papa ſit ſupra concilium; ſed in rebus, quæ non dependent à plena poteſtate Pontificis; dic vt per Præpoſi. Alexan. in cap. canones, xv. diſt. vbi late quæſtionem examinauit. & etiam videbis doctiſsimum Cardinalem ſancti Sixti in ſua ſumma; vbi examinat latiſsimè quæſtionem iſtam & concludit, quòd Papa eſt ſupra concilium. & vide de hoc concilium Conſtantienſe in ſeſsione. iiij. & in ſeſsione. ij. vj. xviij. concilij Baſileen. Papa approbat decreta concilij, vt approbauit decreta concilij Nicæni ad iuſtantiam patrum dicendo: quidquid in Nicęa conſtitutum eſt, ad robur ſanctæ matris Eccleſiæ catholicæ, & Apoſtolicæ à ſanctis ſacerdotibus, cccxviij. noſtro ore conſortes firmamus, &c. Omnes, qui auſi fuerint diſſoluere, anathematizamus. Et dixerunt omnes Epiſcopi, placet. † Et vt nihil 46
relinquamus intactum; duobus contendentibus de Papatu, concilium generale de tali controuerſia cognoſcere, & iudicare debet. cap. ſi duo. lxxix. diſtinct. vbi litera dicit, quòd iſto caſu ille erit Papa, quem iudicium, & vniuerſitatis conſenſus elegerit: nomine autem vniuerſitatis debet intelligi tota vniuerſitas fidelium. Ad idem facit ratio, quia ex quo contenditur de Papatu, nec ſubeſt certitudo vnius veri, & indubitati ſponſi, ſatis poteſt dici etiam vacare, cum de iure non poſsit eſſe, niſi vnus. vij. quæſt. j. cap. factus eſt Cornelius. vt habetur Ioan. x. Erit vnum ouile, & vnus paſtor. Vbi tamęn neuter poſſet plene adminiſtrare, cenſetur eccleſia quaſi vacans. argu. de transla. præl. c. ij. Cum autem vacat eccleſia, tunc poteſtas debet remanere penes ipſam vniuerſalem Eccleſiam, quæ eſt fidelium congregatio; de conſecr. diſt. j. cap. eccleſia; de biga. c. debitum. c. fundamenta, de electio. in vj. illam autem eccleſiam concilium repræſentat. j. diſ. c. domino ſancto. Et licet non

omnes fideles conueniant, ſufficit, quòd veniant magni prælati, & alij principaliores. quod facit ad id, quod notat Innoc. in cap. fin. de maio. & obedi. vbi dicit, quòd in rebus vniuerſitatum requiruntur rectores, vel pars magis idonea. bene facit. C. de iuram. calu. l. ij. §. ſin autem. ff. de condi. & demonſt. l. municipibus, de procur. capit. fin. vbi eſt bonus textus.

§. V.

47 CONgregato † concilio ſuper rebus attinentibus ad fidem, aut ſuper reformatione ſtatus vniuerſalis eccleſiæ, ibi determinandæ ſunt omnes cauſæ, quæ tangunt forum eccleſiaſticum, vt ſunt cauſæ Epiſcoporum, & aliorum clericorum, & cauſæ eccleſiaſticæ. Et concilium Epiſcopos puniet, & deponet, ſi opus eſt. v. quæſt. iiij. cap. j. & ij. not. glo. ij. quæſt. j. c. primates. quanuis concilium prouinciale audiat, & non deponat. capit. fin. iij. q. viij. Sed cauſæ merè ſeculares, & inter laicos non ſubditos eccleſiaſticæ iuriſdictioni, non poterunt ibi terminari. de hoc vide not. per docto. in c. nouit de iudi. & in c. licet ex ſuſcepto, & in c. ſi clericus laicum, de foro compe. & in c. cauſam; & in c. lator. qui filij ſunt legi. vbi notantur aliqua, in quibus concilium poſſet iudicare inter laicos, ſcilicet ratione peccati. Notãdum tamen eſt, quòd congregato concilio generali Papa, vel eius legatus, & omnes patres congregati obſeruabunt ordinem, & cæremonias ſecundum formam traditam in libro conciliorum generalium, folio primo. Et vt ibi habetur, congregabuntur qualibet die vſque ad finem in expeditione concilij.

§. VI.

48 IN † ſesſione autem in concilio quis alium inter Prælatos eiuſdem dignitatis, puta Epiſcopos, vel Archiepiſcopos, Abbates, & huiuſmodi, debet prꝺcedere, not. in cap. Epiſcopus. xvij. diſt. vbi dicitur: Epiſcopus ſecundum ordinationis ſuæ tempus, ſiue ad conſedendum in con-

concilio, ſiue ad ſubſcribendum, ſiue in qualibet alia re ſua attendere loca decernimus, & ſuorum ſibi prærogatiuam ordinum vendicare. quod tempus ordinationis non ad eccleſias, ſed ad perſonas refertur: ſicut ex conſuetudine ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Epiſcoporum vniuſcuiuſque prouinciæ euidenter apparet. & vide Archi. in cap. concilia, ad finem, ea. diſt. Et concilium procedet in cauſis, vt melius ſibi videbitur; nam tenet liberam poteſtatem transgrediendi legem, ordinandi, ſtatuendique. Idem poſſunt Papa, & Imperator in temporalibus, nam non ſunt obligati legi, vt not. doct. in cap. propoſuit, de conceſs. præben. l. principes legibus. ff. de legi. & Imperator poteſt tollere ius ciuile. ita Inno. in capit. quæ in eccleſiarum, de conſti. & poteſt tollere actionem, & exceptionem. Alexan. poſt gl. in l. iij. §. ſi is, pro quo. ff. quod quiſque iur. & in Rubr. ff. ſi cer. pet. & vide Bal. in præludijs feu. in parte. Sed pauca de principe dicamus: & vide doct. in l. gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de lib. & poſthu. Nec eſt præſumendum, quod talis proceſſus contineat labem, vel defectum, vt no. in cap. in ſede, & in capit. hæc eſt fides. xxiiij. quæſt. j. quia præſumitur, quod omnia fuerint ſolenniter geſta, vt not. in cap. Apoſtolicæ. xxxv. q. ix. & in c. ad audientiam, de reſcript. & C. de appella. l. ne cauſas. de reſcrip. c. ad audientiam. Et ratio eſt, quia cæleſte arbitrium cenſetur habere, vt C. de ſum. trinit. & fide catho. l. j. in fine. & error principis facit ius. ff. de ſuppell. leg. l. iij. in fi. Et hæc videntur vera, attenta conſuetudine Romanæ curiæ, vbi per ſolam facti narrationem verbalem, factam coram Papa, & fratribus. & verbalem reſponſionem, intelligitur lis conteſtata. Hoſti. in c. in cauſis, de re iudi. contra not. in cap. j. de libel. obla. ſupplere enim videtur præſentia Papæ, quæ eſt in concilio, vel Cæſaris, omnem defectum ſolennitatis, l. omnium. C. de teſta. Inno. in c. vno, de lit. cont. quia pro omni actu principis præſumitur. l. reſcripta C. ſi con. ius, vel vti. publ. Et à ſententia concilij non poteſt appellari, quod conciliũ eſt loco ſenatus, vt not. in c. eccleſia. xvj. q. j. & à ſenatu nó appellatur, vt. ff. à quib. appe. non lic. l. j. Et hoc intelligo in illis caſibus, in quibus concilium eſt ſupra Papam, vt iam

49 dixi †. Sed benè poterunt dicere de nullitate cótra ſententiam, vt not. in l. ſi vt proponis. C. quomo. & quan. iud. & Bar. in l. ſi expreſsim, ff. de appel. & Spe. in tit. de ſenten. §. iuxta. Et à Papali ſententia an poſsit appellari ad generale concilium, dic, quòd non. vide Ludo. Roman. in conſil. cccccxxj. incip. in Chriſti nomine, amen. Notandum etiam eſt, quod concilium non poteſt recuſari, nec Papa, quando ſibi contingeret iudicare in cauſa propria, vt not. in c. ex parte, de verb. ſignif. & in l. eſt receptum, ff. de iuris d. omni. iudic. & not. in c. nouit, de appell. & in l. j. ff. de offi. præfect. præto. quia non aliter, quàm decet, præſumitur iudicare: & quamuis conciliũ prouinciale poſsit recuſari, non tamen generale, glo. eſt in c. ſingulis, de ſta. mo. ita intelligitur glo. in c. j. de iudi. vbi docto. concludunt, quòd concilium generale totum non poſſet recuſari. Vtrum concilio poſsit dici de nullitate ſententiæ Papæ, dico, quòd ſic, eo volente; per tex. in c. nos ſi incompetenter, ij. q. vij. etiamſi Papa ſit præſens in cõcilio, vel eius legatus. Et quia diximus, quòd patres congregabuntur vſq; ad finem concilij, dico, quòd concilium durabit, quouſque terminata fuerint negotia, & cauſæ, ob quæ fuit congregatum concilium, vel pro quibus concilium fuit congregatum, debitum finem ſuſcipiant: quia in requirentibus perfectionem ex actu iuſtitiæ nihil creditur actum, quum aliquid reſtat agendum, vt not. in l. penul. C. de his, qui. vt indig. l. cum Sillanianum, in fi. ff. de his, qui. vt indig. & Spec. in tit. de ſala. aduo. verſi. ſed nunquid aduocatus: nec dicitur perfectum, niſi perfectionis ordine ſit perfectum, l. qui cum maior, §. accuſaſſe, ff. de bon. liber. l. item apud Labeonem, ff. de iniur. c. nihil, vij. q. j. & vide Bald. in tracta. de ſciſma. & doct. in l. poſsideri, §. ex pluribus, ff. de acquir. poſſ. Nam proprium legislatoris, & ſummi Pontificis eſt, vt nullum ab eo cœptum, imperfectum relinquatur, C. de emen. Iuſti. codi. in princi. & id demum perfectum dicitur, quod ex omnibus ſuis partibus conſtat, vt in l. j. ff. de orig. iuris. Et is, qui habet poteſtatem diſſoluendi concilium, eſt idem concilium, cuius caput eſt Papa, not. in c. præcedenti. Nam de iudicio Apoſtolicæ ſedis

dis debet procedere diſſolutio concilij, probat tex. in c. re-
gula, xvij. diſt. vbi dicitur: Neque vllum ratum eſt, aut e-
rit vnquam concilium, quòd non fuerit authoritate Papæ
diſſolutum. Et circa iſtud punctum, quis habeat authori-
tatem diſſoluẽdi concilium, remitto me ad ſtatutum con-
cilij Conſtantienſis, quod incipit, Frequens, confirma-
tum per Papam Martinum.

§. VII.

CONgregato † cócilio eo modo, vt dictum eſt, & cum
ceremonijs, & ſolennitatibus conciliorum, ſumma 50
ope curandum eſt, vt extirpentur hæreſes, quæ ad præſens
ſunt ſeminatæ, citando prius authorem, & eius ſequaces,
ad conuincendum eorum malitiam; obſeruando ordiné,
quem ſeruauerunt ſancti patres, cum quatuor concilia ge-
neralia deſtruxerũt hæreſes, de quibus fit mentio in c.j. &
in c. ſicut, xv. diſt. Et obſeruandus eſt ordo, quem obſer-
uauit Papa Ioannes XXII. quando conſiſtoriũ damnauit
tres errores, quos habebat doctor Ioannes de Poliaco Pa-
riſienſis, vt cóſtat per extrauag. quæ incipit: Vos electionis
doctor. Et concilium Nicænum Arium, & conſectatores
eius anathematizauit, oẽs abijciens, neq; accedere Alexan
driam permiſit; præceptumq; principis repente eundem
Arium, & qui circa Euſebium, & Theoginũ, & qui cum
eis erát, exilio deportauit; poſtquam conuicti decretis con
cilij nõ obtemperauerunt, vt legitur in hiſto. tripar. lib. ij.
c. ix. Et aduerte, quòd hæretici, & in hæreſi permanentes
à cœtu concilij excluduntur, vt in c. cum quibus, xxiiij. q.
iij. quia tales ſunt extra eccleſiam, & tanquam membra pu
trida, & oues morboſæ non debent admitti, ne forte to-
tum ouile inficerent, argu. de reg. iur. c. fi. xxiiij. q. iij. c. re-
ſecandæ. ſecus, ſi ad fidem eſſent reuerſæ, vt not. Arch. in
d. c. conuenientibus, j. quæſt. vij. ſed ſi tales volunt inter-
eſſe, tanquam membra talis corporis, & vellent eſſe ad ſe
excuſandum, ſic benè poſſunt intereſſe concilio, vt not. gl.
in d. c. conuenientibus. Item eſt notandum, quòd ſcri-
ptum eſt in principio libri decretorum, quòd humanum
genus

genus duobus regitur, naturali videlicet iure, & moribus. Ius naturale eſt, quod in lege, & in euangelio continetur, quo quiſque iubetur alijs facere, quod ſibi vult fieri; & prohibetur alijs inferre, quod ſibi nolit fieri. Vnde Chriſtus in euangelio Matth.vij. Quęcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis; hæc eſt enim lex, & prophetæ. Et aliud, quo genus humanum regi debet, ſunt leges humanæ. vt ſcriptum eſt in capit. omnes.j. diſt. cum cap.ſeq. Propterea neceſſarium eſt, quod Papa princeps, & Imperator, vt princeps principum ſeculi obſeruent contenta in lege euangelica, & omnia ſtatuta in iure, & approbata in concilio, quod facile poteſt oſtendi. Nam eorum poteſtas à Deo eſt, vt ait Apoſtolus ad Rom. xiij. & ideo Papa, & Reges debent operari bonum, vt eorum exemplo alij compellantur ad agendum idem: quia exempla magis mouent, quam verba, vt inquit Seneca. Et Chriſtus etiam dixit; exemplum meum do vobis, vt ſicut ego facio, ita & vos faciatis. Et cum eſſet verus Deus, & verus homo, verus Rex, & verus Pontifex, cœpit facere, deinde docere, vt ſcribit Lucas Actuum. j. Itaque decet honeſtatem Pontificis obſeruare ſtatuta, & traditiones vniuerſalis eccleſiæ. tex. eſt in cap. confidimus; & in cap. ſunt quidam; & in cap. contra. xxv. q.j. & tex. eſt in cap. fin. xiiij. diſt. in qui-
51 bus omnibus decretis not. quod † Papa non debet diſpenſare contra ſtatuta conciliorum generalium, ſine cauſa; quia Papa non eſt ſupra legem Dei, qui recordatur iuſtitiam facere electis ſuis, vt proprio ore teſtatur per Lucam euangeliſt. c. xviij. & in c. violatores. xxv. q.j. dicitur; Qui voluntarie violabunt canones ſtatutos à ſanctis patribus motis ab ſpiritu ſancto, condemnandi ſunt, ſicut execratores ſpiritus ſancti. Itaque Pontifices non ſolum debent cuſtodire ſtatuta, & leges diuinas, ſed etiam decreta ſanctorum patrum. Nam prima ſalus eſt rectè fidei regulam cuſtodire, & à conſtitutis patrum nullatenus deuiare. tex. eſt in c.j. xxv. q.j. & quæ ad perpetuam generaliter ordinata ſunt vtilitatem, nulla commutatione varientur; neque ad priuatum trahantur commodum, quæ ad bonum commune ſunt præfixa. tex. eſt in c. quę ad perpetuam. xxv. q.j.
&

& proinde Leo Papa dicit in c.fin.cau. & quæſt. prædicta; Ideo permittente Deo paſtores hominum ſumus effecti, vt quod patres noſtri ſiue in ſacris canonibus, ſiue in mundanis affixere legibus, excedere minime debeamus; contra eorum quippe ſaluberrima agimus præcepta, ſi quod ipſi diuino ſtatuerunt conſulto, intactum non conſeruamus. Et idem Greg. inquit; Si ea deſtruerem, quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed euerſor eſſe iure comprobarer. ita ſcriptum eſt. in c. ſi ea. xxv. q. ij.

Dicit etiam, ſicut ſancta Euangelia quatuor, ſic quatuor concilia ſuſcipere, & venerari me fateor: vt eſt tex. in c. ſicut. xv. diſt. vnde Prouerb. xxij. dicitur, Non tranſgrediaris terminos, quos poſuerunt patres tui. Et Nicolaus Papa ſcribit; Ridiculum eſt, & ſatis abominabile dedecus, vt traditiones, quas à patribus accepimus, infringi patiamur. cap. ridiculum. xij. diſt. Itaque ſcire debet Papa, quod omnes ſeruabunt decreta, quando ipſe illa obſeruabit, & reuerenter accipiet, ſequendo exemplum Chriſti, qui ſacramenta eccleſiæ in ſemetipſo ſanctificauit, vt ſcribit Lucas c. ij. nam qui miniſtrat iuſtitiam, non debet facere, quod ipſe alijs prohibet, quo minus fiat; vt not. in capit. vno, de nat. ex lib. vent. & in c. diuerſis fallacijs, de cler. coniug. ſcriptum namque eſt in cap. cum illorum. de ſenten. excomm. Alijs legem imponere non debent, quam ipſi negligunt obſeruare. Et tranſgreſſor legis recte alium iudicare non poteſt. text. eſt in c. ſacerdos. iij. q. vij. Et iudicet ille de alterius errore, qui non habet, quod in ſeipſo condemnet; vt dicitur in c. iudicet. ea. cau. facit etiam tex. in c. iniquum. xxxij. q. vj. vbi dicitur; Iniquum eſt, vt quiſque de alio iudicare velit, & iudicari de ſe nolit. Debet ergo ille, qui iuſtitiam vult miniſtrare, ſeipſum emendare; tex. eſt in c. nemo. lxxxj. diſ. & Auguſt. lib. v. de ciuit. Dei. cap. xvj. laudat Romanos, qui viuebant ſub legibus, quas alijs gentibus obſeruandas tradebant. Et quia in libro de adminiſtratione iuſtitiæ in eius procemio iam impreſſo, & Imperiali Maieſtati dedicato, multa ſunt ſcripta circa iſtud punctum, ad præſens nihil aliud dicam, niſi quod conuenit bono regimini vniuerſalis eccleſiæ, & ſaluti Chriſtianæ

religio-

religionis, quod Pontifex, vt caput principale fabricæ, obſeruet, & veneretur ſingula decreta ſanctorum patrum. Nam principalis reformatio eccleſiæ conſiſtit in obſeruatione canonũ, & decretorum, vt dictum eſt; poſtquam fuerunt ordinata interueniente ſpiritu ſancto. c. ſi ille. l. diſt. Nam concilium generale habet poteſtatem maximam, vt dicit concilium Conſtantienſe in ſeſsione. iiij. & concilium Baſilienſe in ſeſsione xviij. & ſeſsione. iiij.

§. VIII.

51 COnſiderandum † eſt, quod beneficia eccleſiaſtica requirunt reſidentiam perſonalem, intantum quod Cardinales tenentur reſidere in eccleſia ſibi intitulata; & de rigore, ſi monitus nõ reſidet, eſt deponendus. vt not. in c. exegiſtis, de cler. non reſ. vbi Cardinalis S. Marcelli ob non reſidentiam in ſynodo priuatus fuit dignitate ſua, admonitione præcedente; licet Cardinales ſint pars corporis Papæ, & Papa cum eis iudicat totum orbem; & ſunt in quaſi poſſeſsione, vt Papa non iudicet ardua, neq; explicet ſine conſilio Cardinalium. Et Papa debet habere conſilium Cardinalium in arduis. tex. in cap. per venerabilem, qui ſint legi. & eſt tex. vnicus in iure ad probãdum, quòd Cardinalatus, ſaltem figuratiue, ſit de iure diuino, facit tex. in c. xvij. Deut. vbi dicitur: Si difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris, veniens ad ſacerdotes Leuitici generis, &c. & vide tex. in c. fundamenta, de electi. in vj. ſed tu dic, vt dixi ſup. in c. xxiiij. vbi late de dominis Cardinalibus; Sed Epiſcopatus eſt de iure diuino, non Cardinalatus. Ad materiam capituli dico, quòd in beneficio curato, aut dignitate, ſi citatus non veniat ad reſidendum in termino aſsignato, priuandus eſt tali dignitate, aut beneficio, tex. eſt in cap. ex parte, de cle. non reſi. & not. in cap. inter quatuor, & in c. fi. eo. tit. Et de forma citationis vide, quæ not. in c. ex tunc, eo. ti. De eo autem, qui habet iuſtam abſentiæ cauſam, vt ſtudiorum, not. in c. tuæ fraternitatis, de cler. non reſi. & in c. cum ex eo, de elect. lib. vj. vbi dicitur, quòd abſens ex iuſta cauſa habetur pro

præ-

præſente.nota.etiam in c.ex parte,eo.ti. Et familiares domini Papæ poſſunt recipere fructus, vt in c.cum dilectus, & in cap.ad audientiam,de cle.non reſi.vbi dicunt Abbas, & doct.quòd iſti familiares Papæ nō debent eſſe, niſi duo. Et infringendo ſtatuta conciliorum generalium faciunt, vt eodem gaudeant priuilegio familiares Cardinalium. Ideo ex cautela multi fiunt familiares, nō quòd vere ſint, ſed vt gaudeant gratia. Sed hi tales ſunt negociatores, vt dicit Abb.in c.cum dilectus.& in curia hodie appellantur piſcatores. De reſidentia ſacerdotis, & quòd ſit de iure diuino reſidentia perſonalis, vide in iſto Speculo.cap.lxviij. & omnino vide.

Redeundo igitur ad materiam diſpenſationis, dico, quòd non debet Papa dare indulgentiam. cauſa non exiſtente, vt Epiſcopus non reſideat in ſuo Epiſcopatu, & vnuſquiſque in ſua dignitate,aut beneficio. Nam diſſolutionis,& vagationis materiam inducit,& periculum continet animarum.Ideo neceſſarium eſt,vt gaudentes patrimonio,& oblationibus Chriſti,reſideant, & ſeruiant dignitatibus,& beneficijs,ſtatuendo, vt ſeruetur ius canonicum, & traditiones conciliorum generalium; quia aliter violatur totum ius,dum ſic regnat auaritia radix omnium malorum. Et ſicut Hiſpania eſt regnum, vbi ditior eſt eccleſia Dei, ſic ibi maius damnum emergit tali abuſione, dum magis infringuntur iura,& ſtatuta conciliorum, quàm in alio regno fidelium. Nec diu eſt, quòd Romæ quidam curialis Hiſpanus è vita deceſsit, qui, quamuis eſſet clericus, nunquam tamen celebrauit; & eius morte vacauerunt centum, & triginta beneficia eccleſiaſtica; & reliquit Romæ apud negociatores centum & triginta millia ducatorum. Et in hoc ſolicitare Pontificem præcipuè ſpectat ad tuam maieſtatem. Nam eſt annihilatio Hiſpaniarũ,quòd Romæ ſint clerici innumerabiles, gaudentes patrimonio Chriſti ſine ſeruitio Eccleſiæ,vel altaris,poſsidentes dignitates,& beneficia,nec vacantes, niſi incitando,& moleſtādo innumerabiles clericos pauperes. Et dum non ſeruiunt eccleſiæ,maximum damnũ inferũt. Sed ſuprema iuſtitia,quæ non relinquit quenquam impunitum,

nitum, quotidie flagellat, & caſtigat tales inutiles ſeruos. Cum autem iuſto iudicio Dei ſeruus nequam in iudicium vocatur, in ſede iniquitatis ſemper ſubrogatur alius ſimilis, auaritia feruente, radice omnium malorum, vt dixit Apoſt.

Dominus autem ordinauit his, qui euangelium enunciant, de euangelio viuere, vt Matth. x. & Lucæ x. Et ideo beneficium eccleſiaſticum eſt de iure diuino. Et beneficium eccleſiaſticum eſt ius recipiendi ſuſtentationem, ratione officij, & ſeruitij. Itaque fructus eccleſiaſtici debentur operarijs, non alijs; & qui non reſidet, non eſt bonus operarius. Et beneficia dantur propter officia, vt in c. fin. de reſcrip. lib. vj. & in foro animæ, qui non dicit officium, tenetur reſtituere fructus. Abbas poſt Calde. in capit. j. de celebra. Miſſarum. & vide infra, in tit. de horis canonicis. & in c. xviij. Numeri. Et reſidentia ſacerdotij eſt de iure diuino, vt dixi in capit. lxviij. infra iſto Speculo. & in capit. xxxiiij. ſupra in eodem libro.

53 † Et an conſuetudo excuſet clericum de non reſidendo in beneficijs, notant doct. poſt gloſſ. fi. in c. cum omnes, de conſti. vbi concludunt, quòd in ſimplicibus beneficijs valeret conſuetudo de non reſidendo, dummodo eccleſijs præiudicium non inferatur. Sed ſi clericus vagaret, conſuetudo non valeret. Fely. poſt omnes in d. capit. cum omnes. & vide in tract. de benefi. in prin. quartæ partis. Sed tu dic, quòd reſidentia eſt de iure diuino, vt in cap. lxviij. infra in iſto Speculo. & non poteſt eſſe conſuetudo ſine
54 diminutione diuini cultus. † Sed ſi beneficium non datur in titulum, non requirit reſidentiam, vt in penſione. Nam penſionem poteſt etiam laicus habere, vt per Archi. in cap. quamuis. j. de præb. in vj. docto. in capit. clericos, de cler. non reſi. & in cap. ad audientiam. ij. de reſt. Sed aduertat Romanus Pontifex, quia penſiones, quæ conſtituuntur in fraudem canonis, reprobatæ ſunt, vt quia deputantur ei, qui non eſt capax beneficij; vt per Panor. & Fely. in d. c. ad audientiam. Sed ex aliqua cauſa licita & honeſta poteſt alicui conſtitui penſio ex reditibus beneficij. & intellige, quòd remaneat presbytero ſoluenti penſionem,

vnde

poſsit viuere; alias ſecus, vt per Panor. in c.conquerente,
de cle.non reſid. Hinc puto inoleuiſſe practicam, quòd vt
plurimum ſtatuitur onus vſque ad tertiam partem redi-
tuum, quantitatiue tantum, non per viam quotæ. Et ſi con-
tingeret eccleſiam eſſe nimis oneratam, ſolet modificari,
vt in c.prohibemus, de cenſi. Et talis moderatio eſt cano-
nibus amica, bonus tex. ad hoc in c.quanto, de cenſib. Et
aduertat etiam Romanus Pontifex, poſtquam incidenter
de materia penſionum loquuti ſumus, quia multi incre-
dibili cupiditate moti, reſignant beneficium eccleſiaſti-
cum, obtinentes à Papa impoſitionem annuæ penſionis
ſoluendæ ſibi annuatim per ſucceſſorem: quam poſtea
ipſi pecunia redimunt ex præcedenti pactione inter eos
inita; & ſuo iudicio non credunt, talem contractum ſimo
niacum eſſe, quæ omnia indigent celeri reformatione. Et
de penſione eccleſiaſtica dic, vt infra in tit. de penſionibus
eccleſiaſticis. Et de reſidentia ſanctiſsimorum Epiſcopo-
rum vide ſupra in c. ix. † Et quòd reſidentia ſacerdotij
ſit de iure diuino, vide infra in iſto Speculo; vt dixi in c. 55
lxiij. & iſta eſt veritas. ideo non valet conſuetudo in con-
trarium, quia eſſet abuſio, & corruptela, talis conſuetudo
contra ius diuinum. Ideo aduertant beneficiati, quia vl-
tor iniquitatum gladius eſt, vt ibi dixi. Et de reſidentia
Epiſcoporum, & Cardinalium dixi ſupra in iſto Specu-
lo, cap. nono.

§. IX.

NVNC † dicamus de aliquibus abuſibus, qui in
Chriſtiana religione verſantur. Nam omnes ferè 56
laici conſtituuntur in minoribus ordinibus, non
vt clericaliter vitam ſuam ducant, non vt religioni vtilita-
tem afferant, non vt Deo ſeruiant, ſed gratia exemptionis
duntaxat, vt quando delinquunt, non poſsint capi, nec de-
tineri, nec puniri. Et dum non viuunt clericaliter, nihilo-
minus per dilucida interualla (vt rectè dicam) portant ha
bitum, & tonſuram: & licet talibus veſtibus induti ſem-
per negociando vadunt, vel tenent tabernam, vel ſtant ad

aliquam ſtationem exercendo aliquam artem, vel merca turam: & ſub inuolucro talium negotiationum grauia, & plura facinora impunè perpetrant. Et hinc oriuntur iurgia, & contentiones inter iudices eccleſiaſticos, & ſeculares, ſuper iuriſdictione contendendo: quia de iure, ſi relicto habitu, & tonſura immiſceant ſe enormitatibus, vel ſæua exerceant, nullo gaudent priuilegio, vt in capit. j. de apoſta. & c. priuilegijs. & de exceſsibus præla. cap. ex parte. & c. perpendimus. Sed omnes iſti abuſus oriuntur ex negligentia Epiſcoporum, qui ordināt ignotos, & idiotas, & multoties homines delinquentes, & facinoroſos: & paſsim conceduntur gratiæ & pueris, & illiteratis, vt à non ſuis Epiſcopis ordinentur. Sed abuſio abuſionum eſt, deficiente Epiſcopo, quod Capitulum de iure, ſede vacante, ſuccedit in iuriſdictionalibus (quod ignoſcite) quia illi, Epiſcopi nullius diœceſis, tanquam mercenarij, & non paſtores, ordinant ſutores, ſartores, & omnes volentes, & nolentes; & ſic de malo in peius transfretamus profundum orbis pelagus. Et quid dicemus, inuictiſsime princeps, circa vitam, & honeſtatem clericalem? nam ius loquens de tali honeſtate, & vita ſacerdotali regulariter non eſt in obſeruantia; quia omnes ferè clerici mercenarij non portant habitum congruum, vt decet; & forſitan ratione paupertatis. Alij vero clerici in dignitatibus conſtituti, cum plura, & opulenta poſsideant beneficia, non credunt decretis ſanctorum patrum eſſe obtemperandum, ſuperbia elati. Et vt rem ipſam paucis abſoluamus; admiretur totus orbis de ſequenti inopinata abuſione. Nam licet ſacramenta nouæ legis contineant, & conferant gratiam, & in eis virtus Chriſti ſub tegumento rerum viſibilium ſecretius operetur ſalutem; & licet ſint perfectiſsima remedia contra peccatum, & efficacia ſigna gratiæ Dei; & licet fuerit neceſſarium, vt baptiſmus, confirmatio, euchariſtia, pœnitentia, extrema vnctio, matrimonium conferantur per determinatos miniſtros; & licet fuerit neceſſarium ſacramentum Ordinis, cuius miniſterio prædicta diſpenſarentur ſacramenta; quorum ſacramentorum ſacerdotes diſpenſatores ſunt; nūquam tamē clerici noſtri temporis.

ris, licet plura, & pinguia curata beneficia poſsideant, conferunt populo Chriſtiano prædicta eccleſiæ ſacramenta, tanquam ſibi minimè pertinentia, immemores Apoſtoli dicentis: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Itaque Deus in ſacramentis nouæ legis inuiſibiliter operatur, ſicut in veteri lege viſibiliter operatur, Præpoſi. poſt glo. in capit. cum ſcriptura. j. quæſt. j. Sed infelices clerici mercenarij, & mẽdicantes ſuſtinent pondus, & onera aliena. Itaque contra tales pingues, & diuites, & inutiles diſpenſatores poſſemus dicere cũ Cypriano Papa: Hoſtes ſũt, inimici ſunt, latrones ſunt. Et aduertãt, quia prophetia Malachiæ præcipue dirigitur contra ſacerdotes. Et quia de clericis mendicãtibus, incidenter ſermo habitus eſt, neceſſe vt dicamus, † quòd 57 mendicantes non debent admitti ad clericatum. & hoc fuit ſtatutum, vt ordinati non mendicarent, in opprobrium clericatus: & eſſet valdè vtile ſeruare diſpoſitionem tex. in capit. ij. de præben. & cap. Epiſcopus. eo. tit. vbi cauetur, quòd Epiſcopus ordinans aliquem ſine titulo, & ſic non habentem, vnde viuat; debet illi prouidere de ſuo, donec conſequatur aliquem titulum. Nam certum eſt, quòd turba clericorum facit eos contemptibiles, vt in cap. legimus. xciij. diſtinct. Sed animaduertendum eſt, quod ſi eccleſia cathedralis in Hiſpania vacat, præſentatio ſpectat ad Regem, quia Reges noſtri patroni ſunt omnium eccleſiarum cathedralium. Quia poſtquam Reges Gothi, à quibus inuictiſsimus Rex Cathol. noſter indubitatam trahit originem, Hiſpanicam monarchiam, debellando Vandalos, adepti ſunt, conſtruxerunt ſacra templa, & eccleſias, vbi diuina officia celebrarentur; dotemque eis conſtituerunt, & ornamenta plurima miniſtrarunt. Ex quo ius patronatus in eiſdem eccleſijs, præſertim cathedralibus, acquiſierunt, & ſpecialiter ſibi reſeruauerunt, vt in cap. nobis. & in c. præterea, de iure patro. & c. Eleutherius. xviij. q. iij. & c. Frigentius, xvj. q. vij. & c. filius, & cap. monaſterium. de quo vide Archi. in c. lectis. lxiij. diſt. & Bal. in proœ. decreta. §. rex pacificus. Bene verũ eſt, quòd patronus cõſequitur ius patronatus ex tollerãtia, & gratia

eccleſiæ, vt per Docto. in c. quoniam, de iure patron. Ideo aduertat princeps noſter circa electionem Epiſcoporum ante præſentationem faciendam; quia eligendus eſt vir bonæ vitæ, literatus, conſtitutus in ſacris, ex legitimo matrimonio natus, in temporalibus circumſpectus & in ſpiritualibus, qui poſsit iura eccleſiæ tueri, prudens, docilis, temperatus, caſtus, ſobrius, & in literarum ſenſibus acutus, in dogmatibus eccleſiaſticis exercitatus, doctus, prouidus, maturus, & qui reprehendi non poſsit, Deo, & hominibus placens, hoſpitalis, bonis moribus ornatus, & manſuetus; Vnius vxoris virum .i. non bigamum, oportet eſſe Epiſcopum, non vinolentum, non percuſſorem, ſuæ domui bene præpoſitum; qui enim domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Et ideo iure cauetur, quod magis idoneus ſemper eligendus eſt. ita Inno. in c. cum olim, de teſt. & per Specu. in tit. de electio. verſic. publicatione. vbi ponit exemplum de Apoſtolis, qui elegerunt Matthiam, & non Ioſeph iuſtum, licet conſanguineum eorum. Et aduertant, quia electio eſt periculo eligentis, g'oſſ. in c. Valentinianus, lxiij. diſt. & electores non excuſantur, ſi velint allegare ignorantiam, eligendo indignos: vt per Albe. in l. qui cum alio, ff. de regu. iur. & in l. eum, qui certarum, §. cum pure. ff. de verbo. obliga. Et mala electio eſt in culpa, inſti. qui mo. re cont. obli. §. præterea; & C. de periculo nominatorũ, l. j. & ij. lib xj. Sed vide Præpoſi. in c. vilifsimus, j. q. j. & omnino vide. Et Chriſtus dixit Petro: Diligis me plus his? quaſi expreſsè dicat; ille, qui eligitur ad officium prælationis, debet Deum diligere præ cæteris: & tantum debet excedere actionem populi vita paſtoris; quia paſtor eccleſiæ debet ſubditos paſcere triplici pabulo, ſcilicet veritatis verbo, vitæ exemplo, temporali ſubſidio.
58 † Ideo ille, qui aliquem eligit in Epiſcopum, tenetur ſemper eligere meliorem, & ille eſt eligendus, qui omnibus conditionibus penſatis melior eſt ad tale officium, ad honorem Dei, & eccleſiæ vtilitatem, ſecundum iudicium eligentis: aliter autem eligens, vel promouens non videtur iudicium diuinum euadere. De hoc diximus ſupra in iſto Speculo

culo.cap v. Et Epiſcopus dicitur ſuperintendens, & quaſi ſpeculator, in eccleſia poſitus ad ſpeculandum mores, & vitam ſubditorum. Ex quo patet quod Epiſcopus nomen eſt operis, non honoris. viij.quæſtione j cap. qui Epiſcopatum. tenet Azo. in Rubri. C.de Epiſcopis, & cle.Ideo aduertat ſacra Maieſtas circa translationem Epiſcoporum; quia non licet Epiſcopo de ciuitate ſua tranſire ad alium Epiſcopatum.& tex.dicit;Manifeſta eſt enim cauſa, pro qua facere hoc attentant; cum nullus ſit inuētus Epiſcopus,qui ad minorem de maiori ciuitate tranſiret.Et matrimonium ſpirituale contrahitur inter Epiſcopum,& eccleſiam,interueniente authoritate eligentis,& confirmantis.Quare ergo Epiſcopus vult dimittere propriam ſponſam, & tranſire ad aliam, cum innumerabilia naſcantur damna de translatione Epiſcoporum ex vna ciuitate ad alium Epiſcopatum? Et hinc etiam oritur occaſio delinquendi, & multa inconuenientia, quæ nunc ſurda aure tranſeo.Et poſtquam veſtrá maieſtas habet ius eligendi,& præſentandi Epiſcopos(vt dixi) multum intereſt conſcientiæ ſuæ reformare talem deformitatem, & abuſum, & componere ſolita authoritate ſtatum religionis. Et ſi veſtra maieſtas rempublicam Chriſtianam ſaluam cupit, vt vniuerſo orbi notum eſt,à Regnis Hiſpaniæ vera reformatio incipere debet, quia ſola Hiſpania inter alias à/his regiones abutitur iuribus diſponentibus de translatione Epiſcoporum.Et Apoſtolus dixit:Vnuſquiſque maneat in vocatione,qua vocatus eſt.Et aduertat ſacra maieſtas,quia ex abuſione aſſiduarum translationum nullus Epiſcopus Hiſpaniarum poſſet iure dicere cum Chriſto redemptore noſtro; Ego ſum paſtor bonus, cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ;quia paſtores in hodierna calamitate nec cognoſcunt oues ſuas, nec oues paſtores ſuos.Et de patronatu Hiſpaniarum vide infra in illo Speculo capit. lxv.& dixi etiam in capit.de bello,ſupra in eodem Speculo:& vide ſupra.in iſto Speculo. capit.quinto; & omnino vide.

DE VARIIS ANTIQVIS HAERESIBVS ab eccleſia Dei condemnatis, & primo de his, quæ in prima ſynodo Nicæna. Cap. LII.

SVMMARIVM.

1 Arius peſſimus hæreticus cum complicibus ſuis, per ſanctam ſynodum Nicænam condemnatus fuit.

2 Plures hæreſes anathematizatæ fuerunt poſt concilium Nicænum, in concilio Romano.

3 Errores condemnati in concilio Gangrenſi, poſt Nicænum concilium.

4 Secunda ſynodus vniuerſalis, omnem hæreſim Eunomiorum anathematizauit.

5 Pelagiana hæreſis condemnata fuit in concilio Milmitano.

6 Tertia ſynodus vniuerſalis, videlicet Epheſina, iuſto anathemate Neſtorium condemnauit.

7 Hæreſes condemnatæ in concilio Chalcedonenſi.

8 Errores condemnati in prima ſynodo Toletana.

9 Quinta ſynodus vniuerſalis Conſtantinopolitana, Theodorum Mopſueſthenum & omnes ſequaces eius condemnauit, multoſque alios errores anathematizauit, vſque ad num. 16.

17 Hæreſes condemnatæ in prima ſynodo Bracarenſi.

18 Hæreſes condemnatæ in ſexta ſynodo Conſtantinopolitana.

19 Hæreticorum ſectæ quot ſint, & vnde nomina acceperint, remiſſiue.

20 Hæreſes atque errores condemnati in Decretalibus.

21 Catharorum ſiue Patarenorum varij errores.

22 Qui ſint errores pauperum de Lugduno.

23 Hæreſes condemnatæ in Sexto & in Clementinis.

24 Qui & quot ſint errores ſectæ Beguardorum & Beguinarum.

25 Errores & hæreſes cõdemnatæ in extrauaganti Bonifacij VIII. Incipiente vnam ſanctam, & cætera.

26 Errores quorundam fratrum minorum condemnati, in extrauagante Clementinæ. v quæ incipit, Eccleſia &c.

28 In extrauagante, quæ incipit, licet iuxta doctrinam, ſeptem errores condemnantur.

29 Error

29 *Error condemnatus, in extrauagante, quæ incipit, cum inter nullos, & cætera.*

30 *Errores Ioan. de Poliaco magiſtri Pariſienſis, per Papam Ioan.* X X I I. *condemnantur.*

31 *Hæreſes Ioan Vicleff. & Ioan. Hus, in concilio Conſtantienſi condemnatæ*

QVoniam non parum commoditatis arbitrati ſumus afferre præſenti tractatui de hæreſibus, ſi in promptu ex eo poſsit haberi notitia, quæ hæreſes ſuperioribus temporibus per ſanctos patres in eccleſia ſint condemnatæ, idcirco decreuimus, quantum poſsibile nobis fuerit, hic ſub breuitate commemorare errores, & hæreſes, quæ per eccleſiam Dei ſiue in concilijs, ſiue per ſedem Apoſtolicam reprobatæ inueniuntur. † Incipiemus autem ab vni- 1
uerſali ſynodo Nicęna dicentes. quòd venerabilis, & ſancta ſynodus Nicæna. cccxviij. patrum condemnauit Arrium peſsimum hæreticum cum complicibus ſuis, qui inter alios errores, quos dogmatizauit, tres gradus aſſerebat in Trinitate, patrem ſcilicet maiorem, filium minorem, ſpiritum ſanctum creaturam, vel ſeruum. Cuius quidem Arianæ perfidiæ de inæqualitate ſanctæ Trinitatis condẽnata blaſphemia, eadem ſancta ſynodus conſubſtantialem Deo patri filium per ſymbolum definiuit, vt in cap. canones, diſt. xv. & in regula Athanaſij ab eccleſia approbata dicitur, Quicunque vult ſaluus eſſe, &c.

HAERESES CONDEMNATAE IN CONcilio celebrato Romæ poſt concilium Nicænum.

CAEterum † in concilio Romano, quod poſt conci- 2
lium Nicęnum eſt Romæ celebratum, anathematizatæ ſunt plures hæreſes, de quibus ſcilicet concilio, & hæreſibus in eo condẽnatis Damaſus Papa loquitur, vt patet in lib. conciliorum, hoc modo ſcribens ad Antiochenum epiſcopum. Poſt Nicænum concilium, aliud in vrbe Roma congregatum eſt poſtea à catholicis Epiſcopis, qui addiderunt de ſpiritu ſancto. Et quia poſtea talis error

exortus eſt, vt quidam dicere prophano ore præſumunt, ſpiritum ſanctum per filium fuiſſe factum, ideo anathematizamus eos, qui non cum omni prædicant libertate, cum patre & filio ſpiritum ſanctum vnius eiuſdemque ſubſtantiæ, atque poteſtatis exiſtere.

Similiter autem anathematizamus eos, qui errorem Sabellij ſunt ſequuti, eundem dicentes eſſe patrem, quem & filium.

Anathematizamus Arium, & Eunomium, qui ſimili impietate (licet verbis diſcrepent) filium tamen, & ſpiritum ſanctum creaturam eſſe confirmant.

Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati non impietatem, ſed vocabulum mutauerunt.

Anathematizamus Fontinum, qui Ebionis hæreſim renouãs dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſolum ex Maria confitetur.

Anathematizamus etiam eos, qui duos filios eſſe profitentur, vnum ante ſecula, & alterum per carnis aſſumptionem ex virgine.

Anathematizamus etiam eos, qui pro anima rationali confirmant, quia Dei verbum in humanam carnem conuerſum eſt; ipſe nanque filius Dei verbum non pro rationali anima, & intelligibili in ſuo corpore factus eſt, ſed noſtram, hoc eſt, rationalem animam, & intelligibilẽ animam ſine peccato aſſumpſit, atque ſaluauit.

Anathematizamus eos, qui dicunt verbum Dei productione, & correptione à patre ſeparatum, & ſine ſubſtantia eum terminandum eſſe blaſphemant.

Si quis non dixerit ſemper patrem, & ſemper filium, & ſemper ſpiritum ſanctum eſſe, anathema ſit.

Si quis non dixerit, filium natum ex patre, hoc eſt ex diuina eius ſubſtantia, anathema ſit.

Si quis non dixerit, verbum Domini, filium Dei, ſicut verum Deum patrem eius, & omnia poſſe, & omnia noſſe, & patri æqualem eſſe, anathema ſit.

Si quis dixerit, quòd in carne degens filius Dei, cum eſſet in terra, in cœlis & cum patre non fuerit, anathema ſit.

Si

Si quis dixerit, quòd in paſsione crucis dolorem paſſus eſt filius Dei Deus, & non caro cum anima, qua induta eſt, aliàs quæ induerat formam ſerui, quam ſibimet aſſumpſit, ſicut ſcriptura dicit, anathema ſit.

Si quis non dixerit, quia in carne, quam aſſumpſit, ſedet ad dexteram patris, in qua etiam venturus eſt iudicare viuos & mortuos, anathema ſit.

Si quis non dixerit, ſpiritum ſanctum ex patre eſſe vere, & proprie, ſicut & filium ex diuina ſubſtantia, & verum Deum, anathema ſit.

Si quis non dixerit, omnia poſſe ſpiritum ſanctum, & omnia noſſe, & vbique adeſſe, ſicut & filium, & patrem, anathema ſit.

Si quis dixerit, ſpiritum ſanctum facturum, aut per filium factum, anathema ſit.

Si quis non dixerit, omnia per ipſum filium, & ſpiritum ſanctum feciſſe patrem, hoc eſt viſibilia, & inuiſibilia, anathema ſit.

Si quis nó dixerit, patris, & filij, & ſpiritus ſancti vnam diuinitatem, poteſtatem, deitatem, virtutem, vnam gloriam, dominationem, imperium, vnam voluntatem, & veritatem, anathema ſit.

Si quis tres perſonas non dixerit veras, patris, & filij, & ſpiritus ſancti æquales, ſemper viuentes, omnia continentes viſibilia, omnipotentes, omnia iudicantes, omnia viuificantes, omnia creantes, omnia ſaluantes, anathema ſit.

Si quis non dixerit ſpiritum ſanctum adorandum ab vniuerſa creatura, ſicut & filium, & patrem, anathema ſit.

Si quis de patre, & filio bene ſapit, de ſancto autem ſpiritu non recte crediderit, hæreticus eſt; quia omnes hæretici de filio Dei, & ſpiritu ſancto male ſapientes, Iudæorum, atque gentilium incredulitate conſiſtere conuincuntur, anathema ſit.

Si quis autem diuiſerit Deum patrem dicens, & Deum filium eius, & Deum ſpiritum ſanctum affirmans, Deos dicit, & non Deum propter vnam deitatem; atque poteſtatem, quam eſſe credimus, & nouimus patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ſubtrahens verò filium, & ſpiritum ſan-

ctum,tanquam ſolum opinatus patrem Deum, anathema ſit.

Nomen enim Deorum & omnibus ſanctis à Deo poſitum eſt,atque donatũ:de patre,verò,& filio,& ſpiritu ſancto propter vnam, æqualemq; diuinitatem non Deorum nomina,ſed vnum Dei nomẽ traditur,atq; ſignificatur,vt credamus,,quia in patre, & filio, & ſpiritu ſancto ſolummodo baptizamur, & nõ in Archangelorum nominibus, ſicut hæretici,aut ſicut Iudæi, Gentileſque inſaniunt.

Hæc ergo Chriſtianorum ſalus eſt,vt credẽtes Trinitati,quæ ὁμούσιος eſt, (patri ſcilicet, & filio, & ſpiritui ſancto)& in ea baptizati,vnam deitatem,& poteſtatem,& diuinitatem, & ſubſtantiam in ea eſſe credamus.

ERRORES CONDEMNATI
in concilio Gangrenſi.

B CAEterum † in concilio Gangrenſi,quod poſt concilium Nicænum celebratum eſt, ſunt ſequentes condemnati errores;de quo habetur in decreto.diſt.xxx.

Si qui filij parentes,maximè fideles,deſeruerint, occaſione Dei cultus hoc iuſtum iudicantes, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, vt hoc ipſum in eis venerentur,quod fideles ſunt,anathema ſit.

Item,quæcunque mulier religioni iudicans conuenire, comam ſibi amputauerit,quam Deus ad velamen eius, & ad memoriam ſubiectionis illi dedit, tanquàm reſoluens ius ſubiectionis,anathemá ſit.

Item,ſi qua mulier derelicto viro diſcedere voluerit ſoluto vinculo coniugali nuptias condemnando,anathemà ſit.

Item,ſi quis virginitatem propter Deum profeſſus, in coniugio poſitos per arrogantiam vituperauerit, anathema ſit.

Item,ſi quis virginitatem, vel continentiam profeſſus, tanquàm abominabiles nuptias iudicat, & non propter hoc ſolum,quòd virginitatis bonum ſanctumque propoſitum ſit,anathema ſit.

Item,ſi qua mulier ſuo propoſito vtile iudicans,vt viri-

li veſte-

li veſte vtatur,& propter hoc viri habitum imitetur, anathema ſit.

Item,ſi quis tanquàm hoc continentiæ conuenire iudicans die dominico ieiunauerit in eiuſdem diei contemptum,anathema ſit.

Item,ſi quis eorum,qui in propoſito ſunt continentiæ, præter neceſsitatem corporalē ſuperbiat, & ieiunia communia putauerit contemnenda,totius eccleſiæ perfectam in ſua conſcientia iudicans rationem,anathema ſit.

Item,ſi quis per ſuperbiam,tanquàm perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui per loca, & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt,vel accuſauerit,vel etiam oblationes,quę ibidem celebrantur,ſpernendas eſſe crediderit,memoriaſque ſanctorum contemnendas,anathema ſit.

Item,ſi quis extra eccleſiam priuatim populos congregans contemnat eccleſiaſticás ſanctiones, ipſamque eccleſiam apud ſe ſine Epiſcopi conſilio cum presbitero agat, anathema ſit.

Item,ſi quis nuptias in accuſationem duxerit,& mulierem fidelem, ac religioſiſsimam cum viro ſuo dormientem abominandam crediderit, aut accuſandam,tanquàm non poſſe coniugatos in regnū Dei ingredi,anathema ſit.

Item,ſi quis carnem manducátem ex fide, cum religione præter ſanguinem, & idolo immolatam, & ſuffocatam crediderit condemnandam, tanquam ſpem non habentem,qui eam manducat,anathema ſit.

Item,ſi quis dereliquerit proprios filios, & non eos aluerit,&,quod pietatis eſt, neceſſaria non præbuerit, ſed ſub occaſione continentiæ negligendos putauerit, anathema ſit.

Item,ſi quis virorum putauerit ſacro propoſito, id eſt, continentiæ conuenire, vt pallio vtatur, tanquàm ex eo habiturus iuſtitiam,& reprehendat,vel iudicet alios, qui cum reuerentia birris vtuntur,& alia veſte communi,quæ in vſu eſt,anathema ſit.

Item,hęc ſcripſimus non abſcindentes eos,qui in eccleſia Dei ſecundum ſcripturas propoſitum ſanctum continentiæ eligunt,ſed eos, qui ſuſcipiunt habitū eiuſdem,&

in

in ſuperbiam efferuntur aduerſus eos, qui ſimplicius viuunt: ſed & hos condemnamus, qui ſe extollunt aduerſus ſcripturas, & eccleſiaſticos canones, & noua introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam cum caſtitate, & religionem cum charitate Deo acceptiſsima dicimus, & renunciationes ſæcularium negociorum, atque actuum cum humilitate approbando laudamus, & nuptiarum vinculum, quod ſecũdum caſtitatem perdurat, honoramus, & diuites cum iuſtitia, & operibus bonis non abijcimus.

HAERESES CONDEMNATAE
in ſecunda ſynodo vniuerſali.

AMplius ſecunda ſynodus vniuerſalis Conſtantinop. cl. patrum Macedonium Conſtãtinum ſpiritum ſanctum Deum eſſe negantem condemnans conſubſtantialem patri & filio ſpiritum ſanctum demonſtrauit; dans ſymboli formam, quam tota latinorum, & Græcorum confeſsio in eccleſijs prædicat, vt ſcribit Iſi.
4 vij. ethym. & ponitur. c. canones. diſt. xv. † Quæ ſynodus anathematizauit omnem hæreſim, ſpecialiter Eunomiorum, immò Anomianorum, qui latine ſine lege dicuntur, Ayranorum, ſiue Eudoxianorum, i. qui contra ſpiritum ſanctum pugnant, & Sabellianorum, & Marcellianorum, & Coſmorum, & Molonariſcarum.

ERRORES CONDEMNATI
in concilio Milmitano.

5 PRæterea † in concilio Milmitano, quod fuit tempore Innoc. I. condemnata eſt hęreſis Pelagiana; contra quam definita ſunt ea, quæ ſequuntur, ſcilicet.

Placuit igitur omnibus Epiſcopis, qui fuerunt in hac ſancta ſynodo conſtituere hæc, quæ in præſenti concilio definita ſunt, vt quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret,

non

non peccati merito,ſed neceſsitate naturæ, anathema ſit.

Item placuit,vt quicunque paruulos recenter ab vteris matrum baptizandos negat,aut dicit in remiſsionem quidem peccatorũ baptizari,ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati,quòd lauacro regenerationis expietur; vnde ſit conſequens,vt in eis forma baptiſmatis in remiſsionem peccatorum non vera,ſed falſa intelligatur,anathema ſit.

Item placuit, vt quicunque dixerit gratiam Dei, qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ad ſolam remiſsionem peccatorum valere, quæ iam commiſſa ſunt,non etiam ad adiutorium, vt non committantur, anathema ſit.

Item placuit, vt quicunque dixerit, eandem gratiam Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum propter hoc tantum nos adiuuare, ad non peccandum, quia per ipſam nobis reuelatur,& aperitur intelligentia mandatorum, vt ſciamus,quid appetere, quid vitare debeamus, atq; valeamus,anathema ſit.

Item placuit, vt quiſquis dixerit, ideo nobis gratiam iuſtificationis dari,vt quod facere per liberum arbitrium iubemur,facilius poſsimus implere per gratiam, tanquam etſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſemus etiam ſine illa implere diuina mandata, anathema ſit.

Si dixerimus,quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt: quiſquis ſic accipiendum putauerit, vt dicat, propter humilitatem non oportere dici nos non habere peccatum, non quia veritas eſt,anathema ſit.

Item placuit,vt quicunq; dixerit, in oratione dominica ideo dicere ſanctos; dimitte nobis debita noſtra, vt non pro ſeipſis hoc dicant, quia non eſt iam eis neceſſaria iſta petitio,ſed pro alijs,qui ſunt in ſuo populo peccatores, & ideo non dicere vnumquemque ſanctorum, dimitte mihi debita mea;ſed dimitte nobis debita noſtra;vt hoc pro aliis potius, quàm pro ſe iuſtus petere intelligatur, anathema ſit.

Item placuit, vt quicunqne ipſa verba dominicæ orationis,

tionis, vbi dicimus, dimitte nobis debita noſtra, ita volunt à ſanctis dici, vt humiliter veraciter hoc dicatur, anathema ſit.

ERRORES CONDEMNATI IN
tertia ſynodo vniuerſali, vel Epheſina.

6 PRæterea † tertia ſynodus vniuerſalis, videlicet Epheſina prima, cc. patrum ſiue Epiſcoporum, Neſtorium duas perſonas aſſerentem in Chriſto, iuſto anathemate condemnauit, oſtendens manere in Chriſto duas naturas, & vnam Domini Ieſu Chriſti perſonam. Quæ quidem ſynodus ſequentes condemnauit errores.

Si quis non confitetur, Deum veraciter eſſe Emanuel, & propterea Dei genitricem ſanctam virginem Mariam; peperit enim ſecundum carnem ſanctum Dei verbum, ſecundum quod ſcriptum eſt, verbum caro factum eſt, anathema ſit.

Si quis non confitetur, carni ſecundum ſubſtantiam vnitum verbum Dei patris, vnumque eſſe Chriſtum cum propria carne, eundem ſcilicet Deum ſimul, & hominem, anathema ſit.

Si quis in vno Chriſto diuidit ſubſtantias poſt vnitatem, ſola eas connexione coniungens, eamque, quæ ſecundum carnis dignitatem ſit, vel etiam auctoritatem, & poteſtatem, ac non potius conuentu, qui per vnitatem factus eſt naturalem, anathema ſit.

Si quis in perſonis duab. vel ſubſiſtentijs eas voces, quæ in Apoſtolicis ſcriptis continentur, & euangelicis, diuidit; quæ vel de Chriſto dicūtur à ſanctis, vel ab ipſo; & aliquis quædam ex his velut homini, qui præter Dei verbum ſpecialiter intelligatur, aptauerit; illas autem tanquā Deo dignas, ſoli Dei patris verbo deputauerit, anathema ſit.

Si quis audeat dicere Chriſtū hominē, θεοφόρον i. Deum ferentē, & non potius Deū eſſe veraciter dixerit, tanquam filiū per naturam, ſecundū quòd verbum caro factū eſt, & cōmunicauit ſimiliter, vt nos, carni & ſanguini, anathema ſit.

Si

Si quis dicit, Deum eſſe, vel Dominum, Chriſtum Dei patris verbum, & non potius eundem ipſum confitetur Deum ſimul, & hominem, propterea, quòd verbum caro factum eſt, ſecundum ſcripturas, anathema ſit.

Si quis velut hominem Ieſum operante Deo verbo dicit adiutum, & vnigeniti gloriam, tanquam alteri præter ipſum exiſtenti, tribuit, anathema ſit.

Si quis audet dicere, aſſumptum hominem coadorandum Deo verbo, & conglorificandum, & coununcupandum Deum, tanquam alterum cum altero; nam con ſyllaba ſuperadiecta hæc cogit intelligi, ac non potius vna ſupplicatione veneratur Emanuel, vnamque ei glorificationem dependit, iuxta quod verbum caro factum eſt, anathema ſit.

Si quis vnum Dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum glorificatum dicit à ſpiritu ſancto, tanquam qui aliena virtute per eum vſus fuerit, & ab eo acceperit efficaciam contra immundos ſpiritus, poſſe & coram hominibus diuina ſigna perficere, ac non potius proprium fatetur eius ſpiritum, per quem diuina ſigna expleuit, anathema ſit.

Pontificem, & Apoſtolum confeſsionis noſtræ factum eſſe Chriſtum diuina ſcriptura commemorat; obtulit enim ſemetipſum pro nobis in odorem ſuauitatis Deo, & patri. Si quis ergo Apoſtolum, & Pontificem noſtrum dicit eſſe factũ non ipſum Dei verbum, quando caro factum eſt, & homo iuxta nos homines, ſed velut alterum præter ipſum ſpecialiter hominem ex muliere. Aut qui dicit, quòd pro ſe obtuliſſet ſemetipſum oblationem, & non potius pro nobis ſolis: non enim eguit oblatione, qui peccatum omnino neſciuit; anathema ſit.

Si quis non confitetur carnem Domini viuificatricem eſſe, & propriam ipſius verbi Dei patris, ſed velut alterius preter ipſum coniuncti ei per dignitatẽ, aut quaſi diuinam habentis habitationem, ac non potius viuificatricẽ eſſe, quia facta eſt propria verbi cuncta viuificare valentis, anathema ſit.

Si quis nõ confitetur Dei verbum paſſum carne, & crucifixũ carne, & mortẽ carne geſtaſſe, factũq; primogenitũ ex mor-

ex mortuis, ſecundum quod vita eſt, & viuificator, vt Deus, anathema ſit.

HAERESES CONDEMNATAE
in quarta ſynodo vniuerſali.

7 CAeterum † quarta ſynodus vniuerſalis Chalcedonenſis Dcxxx. Epiſcoporum condemnauit Euticem Conſtantinopolitanum Abbatem, verbi Dei, & carnis vnam naturam pronuntiantem, & eiuſdem Dioſcorum defenſorem, quondam Alexandrinum Epiſcopum, & ipſum Neſtorium Epiſcopum cum reliquis hæreticis vna patrum ſententia damnauit, prædicans eadem ſynodus Chriſtum Deum ſic natum de virgine, vt in eo ſubſtantiam & diuinæ, & humanæ confiteatur naturæ, in cap. canones. diſtinct. xv.

ERRORES CONDEMNATI
in ſynodo Toletana.

8 ITem † prima ſynodus Toletana congregata auctoritate, & iuſſu Leonis Papæ condemnauit errores, & hæreſes ſequentes contra Priſcillianiſtas.

Si quis dixerit, aut crediderit, à Deo omnipotente mũdum hunc factum non fuiſſe, atque eius omnia inſtrumenta, anathema ſit.

Si quis dixerit, atque crediderit, Deum patrem eundem eſſe filium, vel paracletum, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, filium eundem eſſe patrem, vel paracletum, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, paracletum vel patrem eſſe, vel filium, anathema ſit.

Si quis dixerit, carnem tantum ſine anima à filio Dei fuiſſe ſuſceptam, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, deitatem naſcibilem eſſe, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, deitatem Chriſti conuertibilem, vel paſſibilem, anathema ſit.

Si

Si quis dixerit, vel crediderit, alterum eſſe Deum priſcæ legis, alterum angelorum, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, ab altero Deo mundum fuiſſe factum, & non ab eodem, ſecundum quòd ſcriptum eſt, in principio fecit Deus cœlum, & terram, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, corpora humana non reſurgere poſt mortem, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, animam humanam Dei portionem, vel Dei ſubſtantiam eſſe, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, alias ſcripturas, præter quas eccleſia catholica recipit, in auctoritate habendas, vel eſſe venerandas, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, Deitatis, & carnis vnam in Chriſto eſſe naturam, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, eſſe aliquid, quod ſe extra diuinam Trinitatem poſsit extendere, anathema ſit.

Si quis aſtrologiæ, vel matheſi exiſtimat eſſe credendum, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, coniugia hominum, quæ ſecundum legem diuinam licet habere, execrabilia eſſe, anathema ſit.

Si quis dixerit, vel crediderit, carnes auium, ſeu pecudum, quæ ad eſcam datæ ſunt, non tantum pro caſtigatione corporum abſtinendas, ſed execrandas eſſe, anathema ſit.

Si quis in erroribus Priſcilliani ſectam ſequitur, vel profitetur, vt aliud in ſalubri baptiſmo contra ſedem ſancti Petri faciat, anathema ſit.

HAERESES CONDEMNATAE
in quinta ſynodo vniuerſali.

Conſequenter † quinta ſynodus vniuerſalis Conſtantinopolitana condemnauit Theodorum Mopſueſthenum, & omnes hæreticos ſequaces eius, qui dicebant eſſe alium Dei verbum, & alium Chriſtum, & ſanctam virginem negabant Dei genitricem fuiſſe, vt in

c. ſexta ſynodus, diſt. xvj. In qua quidem v. ſynodo patres hęc definiuiſſe leguntur.

Si quis non confitetur patris, & filij, & ſpiritus ſancti vnam naturam, ſiue eſſentiam, vnam virtutem, & poteſtatem, Trinitatem conſubſtantialem, vnam deitatem in tribus ſubſiſtentijs, ſiue perſonis adorandam, talis anathema ſit: vnus enim Deus, & pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & vnus ſpiritus ſanctus, in quo omnia.

Si quis non confitetur, Dei Verbo eſſe duas natiuitates, vnam quidẽ ante ſeculi, & ſine tempore ex patre incorporaliter; aliam verò eiuſdẽ in vltimis diebus deſcẽdentis de cœlo, & incarnati ex ſancta glorioſa Dei genitrice ſemq́ue virgine Maria, qui natus eſt ex ea, talis anathema ſit.

Si quis dicit, alium eſſe Deum Verbum, qui miracula fecit, & alium Chriſtum, qui paſſus eſt; vel Deum Verbum cum Chriſto eſſe dicit, quando ex muliere naſcebatur; vel in ipſo eſſe, vt alterum in altero, & non vnum eundemque Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Dei Verbum incarnatum, & hominem factum, atque eiuſdem miracula, & paſsiones, quas ſpontè paſſus eſt carne, talis anathema ſit.

10 † Si quis dicit, ſecundum gratiam, vel ſecundum operationem, vel ſecundum dignitatem, vel ſecundum æqualitatem honoris, vel ſecundum authoritatem, aut relationem, aut effectum, aut virtutem, vnitionem Dei Verbi ad hominem factam eſſe, aut ſecundum bonam voluntatem, quaſi quòd placuit Deo Verbo homini, quia benè viſum eſt ei de ipſo, ſicut Theodorus inſaniens dicit, vel ſecundum ſolam hominis ſimilitudinem, quam Græci homonymiam vocant, per quem Neſtoriani Deum Verbum Ieſum & Chriſtum vocantes, & hominem ſeparatum Chriſtum, & filium nominantes, & duas perſonas manifeſtè dicentes per ſolam nominationem, & honorem, & dignitatem, & adorationem, & vnam perſonam, & vnum Chriſtum confingunt dicere, ſed non confitentur, ſicut ſancti patres docuerunt, vnitatem Verbi ad carnem animatam,

tam, anima rationali, & intellectuali, ſecundum compoſitionem, id eſt, ſecundum ſubſiſtentiam factam, & propterea vnam eius ſubſiſtentiam, qui eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnus de ſancta Trinitate, talis anathema ſit. Cùm enim multis modis vnitas intelligitur, aliquando quidem impietatem Apollinaris, & Eutychetis ſequuntur, in peremptionem eorum, quæ conuenerunt colentes, vnitionem ſecundum confuſionem prædicant. Theodori autem, & Neſtorij ſequaces diuiſione gaudentes effectualem vnitatem introducunt. Sancta verò Dei eccleſia, vtriuſque perfidiæ impietatem eijciens, vnitionem Dei verbi ad carnem ſecundum compoſitionem confitetur, quod eſt ſecundum ſubſiſtentiam. Vnitio enim per compoſitionem in myſterio Chriſti non ſolum inconfuſa ea, quæ conuenerunt, conſeruat, ſed neq; diuiſionē ſuſcipit.

Si quis vnam ſubſiſtentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti ita intelligit, tāquam ſuſcipientem multarum ſubſtantiarum ſignificationem, & propterea conatur introducere in myſterio Chriſti duas ſubſiſtentias, vel perſonas, & ab eo introductis duabus perſonis, vnam perſonam dicit per dignitatem, & honorem, & adorationem, ſicut Theodorus & Neſtorius inſanientes conſcripſerunt, & calumniantur ſanctam Chalcedonenſem ſynodum, tanquam ſecundum hunc impijſſimum intellectum vſam vnius intelligentiæ vocabulum; ſed non confitetur Dei verbum carni ſubſtantialiter vniri, & propterea vnam eius ſubſtantiam, vel vnam perſonam, & ita ſanctam Chalcedonenſem ſynodum vnam ſubſiſtentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti confiteri, talis anathema ſit. Neque enim adiectionem perſonæ, vel ſubſiſtentiæ ſancta Trinitas ſuſcepit incarnato vno de eadem Trinitate Deo verbo.

† Si quis abuſiuè, & non verè Dei genitricem dicit ſanctam gloriosam, ſemper virginem Mariam, aut per relationem, tanquam homine puro nato. Non enim Deo Verbo ex ea incarnato, ſed relati ſecundum illos hominis natiuitate in Deum verbum, tanquam cohærens naſcenti homini, & criminatur ſanctam Chalcedonenſem ſynodum, tanquam ſecundum eundem impium intellectum à 11

Theodoro commentatum, Dei genitricem virginem aſſerentem; aut ſi quis hominis genitricem vocat eam, aut Chriſti genitricem, vtpote Chriſto non exiſtente Deo; & non ſpecialiter, & ſecundum veritatem Dei genitricem eandem confitetur ob id, quòd ante ſecula à patre genitus Deus Verbum in vltimis diebus ex ea incarnatus, & natus eſt, atque ita piè ſanctam Chalcedonenſem ſynodum Dei genitricem eam confiteri, talis anathema ſit.

12 † Si quis in duabus naturis dicens, non vt in Deitate, & humanitate vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum cognoſci, confitetur, vt per hoc ſignificet differentiam naturarum (ex quibus inconfuſa, & ineffabilis vnitas facta eſt) neque verbo in naturam carnis transfigurato, neque ad verbi naturam translatam; manet enim vtrunq;, quod eſt ſecundum naturam, & poſt factam vnitatem ſubſtantiliter, ſed in diuiſionem per partem huiuſmodi ſuſcipit vocem in myſterio Chriſti; aut numerum naturarum confitens in vno eodemque Domino noſtro Ieſu Chriſto Deo verbo incarnato, & non tantummodo contemplatione differentiam eorum accipit, ex quibus & incompoſitus eſt non interempta proprietate propter vnitatem, (Vnus enim ex vtriſque, & per vnum vtraque) ſed propterea numero vtitur tanquam diuiſas, & propriæ ſubſiſtentiæ conſiſtentes naturas, talis anathema ſit.

13 † Si quis ex duabus naturis deitate, & humanitate confitens vnitionē factam fuiſſe, vel vnam naturam Dei Verbi incarnati dicens, & non ſic has voces intelligit, ſicut ſancti patres docuerunt; quòd ex diuina natura & humana, vnitione ſecundum ſubſiſtentiam facta, vnus Chriſtus factus eſt, ſed ex huiuſmodi vocibus vnam naturam, ſiue ſubſiſtentiam deitatis, & carnis Chriſti introducere conatur, talis anathema ſit. Secundum ſubſtantiam enim dicentes carni vnigenitum Verbum vnitum eſſe, non confuſionē quadam ad vices naturarum factam fuiſſe dicimus; magis autem manente vtraque, hoc, quod eſt, vnitum eſſe carni intelligimus Verbum; propter quod & vnus eſt Chriſtus, idem Deus & homo, conſubſtantialis patri ſecundum Deitatem, & conſubſtantialis nobis idem ſecundum

humanitatem. Similiter enim & eos, qui per partes diuidunt, vel incidunt, & confundunt diſpenſationis myſterium Chriſti, auerſatur, & anathematizat ſancta Catholica Dei ecclesia.

† Si quis adorari in duabus naturis dicit Chriſtum, ex quo duæ adorationes introducuntur ſemotim Dei verbo, & ſemotim homini; aut ſi quis peremptionem carnis, aut in confuſionem deitatis, & humanitatis vnam naturam, ſiue eſſentiam conuenientium portentuoſe dicit, ſic adorat Chriſtum; ſed vna adoratione diuinum Verbum incarnatum cum eius carne adorat, iuxta quod ſanctæ Dei eccleſiæ ab initio traditum eſt, talis anathema ſit. 14

Si quis non confitetur crucifixum carne dominum noſtrum Ieſum Chriſtum eſſe verum & Dominum gloriæ & vnum de ſancta Trinitate, talis anathema ſit.

Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Neſtorem, Eutychen, & Origenem cum impijs eorum ſcriptis, & omnes alios hæreticos, qui condemnati ſunt, & anathematizati à ſancta Dei catholica, & Apoſtolica eccleſia, vel prædictis ſanctis quatuor concilijs; ſed & eorum, qui ſimilia cum prædictis hæreticis ſapuerunt, aut ſapere noſcuntur, & vſque ad finem permanſerunt in propria impietate, talis anathema ſit.

† Si quis defendit Theodorum impijſſimum, Mopſueſthenum, qui dixit alium eſſe Deum Verbum, & alium 15
Chriſtum, & paſſionibus animæ, & concupiſcentijs carnis moleſtatum, & à malis moleſtatum & à malis paulatim ſeparantem ſe, & ita ex promotione operum melioratum, & ex vitæ conuerſatione incontaminatum conſtitutum, tanquam purum hominem baptizari in nomine Dei patris, & filij, & ſpiritus ſancti, & per baptiſmum gratiam ſancti ſpiritus accipere, & adoptionem promereri, ad ſimilitudinem Imperialis imaginis in perſona Dei Verbi adorari, poſt reſurrectionem inconuertibilem ſecundum intellectum & ſine peccato penitus factum: Et iterum dicente eodem impijſſimo Theodoro, vnitionem Dei Verbi ad Chriſtum talem factam fuiſſe, qualem dixit Apoſto-

lus in marito, & vxore: Erunt duo in carne vna: Et ſuper alias innumerabiles eius blaſphemias præſumente dicere, quòd poſt reſurrectionem ſufflãs Dominus in diſcipulos ſuos, & dicens; Accipite ſpiritum ſanctum; non dedit ſpiritum ſanctum, ſed tantum ſchemate ſufflauit. Hic autem & cõfeſsionem Thomæ, per quam, dum palparet manum, vel latus domini poſt reſurrectionem, dixit, Deus meus & Dominus meus, aſſeruit non fuiſſe dictum de Chriſto à Thoma; nec enim eum eſſe Deum dicit, ſed miraculo reſurrectionis obſtupeſcentem Thomam glorificaſſe Deum, qui ſuſcitauit Chriſtum. Quod autem peius eſt, & in interpretatione facta ab eo in geſtis Apoſtolorum, quaſi in interpretatione comparans idem Theodorus Chriſtum Platoni, vel Manichæo, & Epicuro, & Marcioni, dicit, quia ſicut vnuſquiſque illorum inueniens propriam ſectam, diſcipulos ſuos fecit nominari Platonicos, & Manichæos, & Epicureos, & Marcioniſtas, ſimili modo, & Chriſto inueniẽte ſectam, ex ipſa Chriſtianos vocari. Si quis igitur defendit prædictum impijſsimum Theodorum, vel impia eius ſcripta, in quibus tam prædictas, quàm & alias innũmerabiles blaſphemias euomuit aduerſus magnũ Deum, & ſaluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum; & non anathematizat eum, & impia eius conſcripta, & omnes, qui ſuſceperint, aut defenderint eum, aut dicentes, eum rectè exponere, & eos, qui pro ipſo ſcripſerunt, & ſimilia ei ſapuerunt, aut pro eo ſcribunt, aut eius impia conſcripta, & eos, qui ſimilia ei ſapiunt, aut ſapuerunt aliquando, & vſque ad finem permanſerunt, aut permanent, in huiuſmodi impietate; talis anathema ſit.

16 † Si quis defendit impia ſcripta Theodoreti, quæ contra rectam fidem expoſita ſunt, & primam Epheſinam ſanctam ſynodum, & ſanctum Cyrillum, vel. xij. eius capitula, & ea omnia, quæ conſcripſit pro Theodoro, & Neſtorio impijſsimis, vel alijs, qui ſimilia prædictis Theodoro, & Neſtorio impijſsimis ſapuerunt; & recipit eos, vel impietatem eorum, atque propterea impios vocat eccleſiæ doctores, qui ſubſtantialiter Dei vnitionem Dei Verbi ad carnem confitentur, & non anathematizat prædicta impi-

ißsima

iſsima conſcripta, & eos, qui ſimilia his ſapuerunt, vel ſapiunt, ſed & omnes, qui contra rectam fidem ſcripſerunt, aut contra beatæ memoriæ Cyrillum, vel xij. eius capitula, & in hac impietate defuncti ſunt, talis anathema ſit.

Si quis defendit epiſtolam, quam dicitur Iba ſcripſiſſe ad Marim Perſam, qui denegat quidem domini Verbum de ſancta genitrice ſemper virgine Maria incarnatum hominem factum; dicit autem purum hominem ex ea natum eſſe, quem templum vocat, tanquam alio exiſtente Deo Verbo, & alio homine; ſed & ſanctum Cyrillum, rectam Chriſtianorum fidem prædicantem, reprehendit hæreticum, & ſimilia ſceleſti Apollinaris ſcribentem, atque vituperat Epheſinam ſanctam primam ſynodum, tanquàm ſine iudicio, & requiſitione Neſtorium deponentem, ſed & xij. capit. beatæ memoriæ Cyrilli impia, & aduerſa rectæ fidei nominat prædicta impia epiſtola; & defendit Theodorum, & Neſtorium, & impia eorum dogmata, & conſcripta. Si quis igitur prædictam epiſtolá defendit, & non eam anathemati ſubmittit, & eos, qui defendunt eam, & dicunt rectam eſſe, aut partem eius, & eos, qui ſcripſerunt, vel ſcribunt pro ea, ſiue pro impietatibus, quæ in ipſa continentur, & præſumentes ea defendere, aut poſitas in ea impietates ex nomine ſanctorum patrum, aut ſanctę Chalcedonenſis ſynodi, & vſque ad finem in his permanſerunt, talis anathema ſit.

His igitur ita confeſsis à nobis, quæ & accepimus de diuina ſcriptura, à ſanctorum patrum doctrina, & definitis de vna eademquè fide à prædictis quatuor concilijs: facta verò etiam à nobis ſuper hæreticos, vel impietatem eorum, ſed & contra eos, qui defendere præſumpſerunt, aut defendunt tria prædicta capitula, & permanſerunt, aut permanent in proprio errore & condemnatione; ſi quis conatus fuerit contra hęc, quæ à nobis piè terminata ſunt, tradere, aut docere, aut ſcribere, ſi quidem Epiſcopus eſt, aut in clero connumeratus, talis extraneus, & à ſacerdotum & eccleſiaſtica diſciplina peragens, denudabitur ab Epiſcopatu, aut clero; ſi autem monachus, aut laicus fuerit, anathematizabitur.

ERRORES CONDEMNATI
in ſynodo prima Bracarenſi.

17 AMplius † ſynodus prima Bracarenſis contra Priſcillianiſtas ſequentes errores reprobat,& anathematizat.

Si quis patrem,& filium, & ſpiritum ſanctum non confitetur tres perſonas vnius ſubſtantiæ,& virtutis, ac poteſtatis,ſicut catholica,& Apoſtolica eccleſia docet;ſed vnâ tantum,ac ſolitariam dicit eſſe perſonam,ita vt ipſe ſit pater,qui filius,ipſe etiam ſit paracletus ſpiritus,ſicut Sabellius,& Priſcillianus dixerunt,anathema ſit.

Si quis extra ſanctam Trinitatem alia,neſcio quæ,diuinitatis nomina introducit,dicens, quòd ipſa diuinitas ſit Trinitas,ſicut Gnoſtici,& Priſcillianus dixerunt,anathema ſit.

Si quis dicit filium Dei dominum noſtrum , antequàm ex virgine naſceretur , non fuiſſe,ſicut Paulus Samoſatenus, & Photinus,& Priſcillianus dixerunt,anathema ſit.

Si quis natale Chriſti ſecundum carnem non verè honorat,ſed honorare ſe ſimulat,ieiunans in eodem die & in dominico, quia Chriſtum in hominis natura natum eſſe non credit, ſicut Cerdon, Marcïon, Manichæus , & Priſcillianus dixerunt,anathema ſit.

Si quis animas humanas dicit prius in cœleſti habitatione peccaſſe,& pro hoc in copora humana in terram deiectas,ſicut Priſcillianus dixit,anathema ſit.

Si quis humanas animas,vel angelos ex Dei credit ſubſtantia extitiſſe, ſicut Manichæus, & Priſcillianus dixerunt,anathema ſit.

Si quis dicit, diabolum non fuiſſe prius bonum angelum à Deo factum,nec Dei opificium fuiſſe naturam eius, ſed dicit eum ex tenebris emerſiſſe,nec aliquem ſui habere auctorem,ſed ipſum eſſe principiũ,atq; ſubſtantiá mali, ſicut Manichæus,& Priſcillianus dixerunt, anathema ſit.

Si quis crediderit,quod aliquas in mũdo creaturas diabolus fecerit,& tonitrua,& fulgura,& tempeſtates,ſiccitateſque ipſe diabolus auctoritate ſua faciat, ſicut Priſcillianus dixit,anathema ſit.

Si quis animas, & corpora humana fatali ſigno credit aſtringi, ſicut Pagani, & Priſcillian⁹ dixerũt, anathema ſit.

Si qui duodecim ſigna.i.ſydera, quæ Mathematici obſeruare ſolent, per ſingula animæ, vel corporis membra diſsipata credunt, & nominibus patriarcharum aſſcripta dicunt, vt Priſcillianus dixit, anathema ſit.

Si quis coniugia humana damnat, & procreationem naſcentium perhorreſcit, ſicut Manichæus, & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit.

Si quis plaſmationem humani corporis diaboli dicit eſſe figmentum, & conceptiones in vteris matrum operibus dicit dæmonum figurari; propter quod & reſurrectionem carnis non credit, ſicut Manichæus, & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit.

Si quis dicit creationem vniuerſæ carnis non opificium Dei, ſed malorum eſſe angelorum, ſicut Manichæus, & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit.

Si quis immudos putat cibos carnium, quas Deus in vſum omnium dedit; & non propter afflictionem corporis, ſed quaſi immunditiam putans, ita abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, ſicut Manichæus, & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit.

Si quis clericorum præter matrem, & germanam, vel etiam quæ proximi conſanguinitate iunguntur, aliquas alias, quaſi adoptiuas feminas, ſecum retinet, & cum ipſis habitat, ſicut Priſcilliani ſecta docuit, anathema ſit.

Si quis quinta feria Paſchali, quæ vocatur cœna Domini, hora legitima poſt Nonam ieiunus in eccleſia Miſſas nõ tenet: ſed ſecundum ſectam Priſcilliani feſtiuitatem ipſius dici ab hora tertia per Miſſas defunctorum ſoluto ieiunio colit, anathema ſit.

Si quis ſcripturas, quas Priſcillianus ſecundum ſuum deprauauit errorem, vel tractatus Dictinij, quos ipſe Dictinius, antequàm conuerteretur, ſcripſit, ſub nomine patriarcharum, prophetarum, vel Apoſtolorum, & ſuo errori conſona confinxit, legit, & impia eorum figmenta ſequitur, aut defendit, anathema ſit.

HAERESES CONDEMNATAE *in ſexta ſynodo vniuerſali, & ſeptima.*

18 SExtat ſynodus Conſtantinopolitana.CL.patrum cōdemnauit ſtultitiam hæreſis Macharij, & ſociorum eius,qui vnam tantùm voluntaté, & operationem in Chriſto falſa ſuſpitione aſtruebant, vt in c. ſextà ſynodus. diſt.xvj.noualinea Septima ſynodus dicta Nicæna.CCC. lxviij.patrum condemnauit hæreſim execrantium imagines ſanctorum in eccleſia,& dicentium,illas nec colendas, nec venerandas fore.

HAERESES AB ISIDORO DESCRIPTAE *Lib.Ethymologiarum. VIII.cap.v. & poſita in decreto; quæ ab Apoſtolis,& ſanctis patribus, vel concilijs damnata dicuntur.*

19 SEctæ verò hæreticorum quot ſint,& vnde nomina acceperint,beatus Iſid.lib.viij.Ethy.cap. v.ita determinat, dicens. Quidam hæretici, qui de eccleſia receſſerunt ex nomine ſuorum authorum nuncupantur, quidam verò ex cauſis,quas eligentes inſtituerunt.

Simoniaci, à Simone dicti, magicæ diſciplinæ perito; cui Petrus in Actibus Apoſtolorū maledixit pro eo, quòd ab Apoſtolis ſpiritus ſancti gratiam pecunia emere voluiſſet.hi dicunt creaturam non à Deo eſſe,ſed à virtute quadam ſuperna creatam.

Menandriani, à Menandro mago, diſcipulo Simonis, nuncupati, qui mundum non à Deo, ſed ab angelis factum aſſerunt.

Baſilidiani à Baſilide appellati, qui inter reliquas blaſphemias paſſum Ieſum abnegauit.

Nicolaitæ,dicti à Nicolao dyacono eccleſiæ Hieroſolymitanorum,qui cum Stephano,& cum alijs conſtitutus eſt à Petro; qui propter pulchritudinem relinquens vxorem dixit,vt qui vellet,ea vteretur: verſa eſt in ſtuprum talis con-

lis conſuetudo, vt inuicem coniugia commutarent; quos Ioan. in Apoc. improbat dicens. Sed hoc habes, quòd odiſti facta Nicolaitarum.

Gnoſtici, propter excellentiam ſcientiæ ita ſe appellàre voluerunt: animam naturam Dei eſſe dicunt; bonum, & malum Deum ſuis dogmatibus fingunt.

Carpocratiani, à Carpocrate quodam vocantur, qui dixit Chriſtum hominem fuiſſe tantum, & de vtroq; ſexu græcè progenitum.

Cherintiani, à Cherinto quodam nuncupati. hi inter cætera circunciſionem obſeruant, mille annos poſt reſurrectionem in voluptate carnis futuros prædicant; vnde & χιλιάσται, latinè miliaſti ſunt appellati.

Nazaræi, dicti, quia dum Chriſtũ, qui à vico Nazareth Nazarenus eſt appellatus, filium Dei cõfitentur, omnia tamen veteris legis obſeruant & cuſtodiunt.

Ophitæ à Colubro nominati ſunt; coluber enim græcè ophys dicitur: colunt enim ſerpentem, dicentes ipſum in paradiſo induxiſſe virtutis cognitionem.

Valentiniani, à Valentino quodam Platonico ſectatore vocati, qui conas. j. ſcelera quædam in originem creatoris induxit; Chriſtum quoque de virgine nihil corporis, ſed per eam, quaſi per fiſtulam, tranſiſſe aſſeruit.

Apellitæ, quorum author Apelles princeps fuit, qui creatorem angelum, neſcio quem, glorioſum ſuperioris Dei faciens, Deum legis igneum affirmás; qui dixit Chriſtum non Deum in veritate, ſed hominem in fantaſia apparuiſſe.

Archontiani, à principibus appellantur, qui vniuerſitatem, quam Deus condidit, archangelorum opera eſſe defendunt.

Adamitæ vocati, quia Adæ nuditatem imitentur, vnde & nudi erant, & nudi inter ſe mares, feminæque conueniũt.

Caini, proinde ſunt appellati, quoniam Caim adorant.

Sethiani, nomen acceperunt à filio Adæ, qui vocatus eſt Seth, dicentes eundem eſſe Chriſtum.

Melchi-

Melchiſedechiani, vocati pro eo, quòd Melchiſedech ſacerdotem Dei non hominem fuiſſe,ſed virtutem Dei eſſe arbitrantur.

Angelici vocati,quia angelos colunt.

Apoſtolici,hoc ſibi nomen ideo ſumpſerunt, quòd nihil poſsidentes proprium,nequaquàm recipiunt eos, qui aliquo in hoc mundo vtuntur.

Cerdoniani, à Cerdone quodam nominati, qui duo contraria principia aſſerunt.

Marcioniſtæ, à Marcione Stoico philoſopho appellati, qui Cerdonis dogma ſecutus alterum bonum, alterum malum,& iniuſtum Deum aſſeruit, tanquam duo principia creationis,& bonitatis.

Artoturitæ,ab oblatione vocati;panem etenim,& caſeum offerunt dicentes, primi hominis oblationem à fructibus terræ & à fœtibus ouium fuiſſe celebratam.

Aquarij, appellati eò, quòd aquam ſolum offerunt in calice ſacramenti.

Seueriani, à Seuero exorti, vinum non bibut; vetus teſtamentum,& reſurrectionem non recipiunt.

Taciani,à Taciano vocati, qui & Encratici dicti, quia carnes abominantur.

Alogi, vocantur tanquàm ſine verbo,logos enim græce verbum dicitur;domini enim verbum non credunt,reſpuentes Ioan.Euangelium,& Apocalypſim.

Cataphrygis nomen prouincia dedit, quia ibi extiterunt:auctores eorum Montanus,Priſca,& Maximilla fuerunt. Hi aduentum ſpiritus ſancti non in Apoſtolos,ſed in ſe traditum aſſerunt.

Cathoroæ,propter mundiciam ita ſe nominarunt; Gloriantes enim de ſuis meritis negant pœnitentibus veniam peccatorum;viduas,ſi nupſerint,tanquàm adulteras damnant:mundiores ſe cæteris prædicant;quod ſi nomẽ ſuum cognoſcere vellent, mundanos potius ſe quàm mundos vocarent.

Pauliani,à Paulo Samoſateno exorti ſunt,qui dixit,nõ ſemper fuiſſe Chriſtum,ſed à Maria aſſumpſiſſe initium.

Hermogeniani, ab Hermogene quodam vocati, qui

materiam

materiam non naturam introducens, Deo nō naturæ eam comparauit, matremq; elementorum ideam aſſeruit, quos Apoſtolus comparat elementis ſeruientes.

Manichæi, à quodam Perſa extiterunt, qui vocatus eſt Manes: hic duas naturas, & ſubſtantias introduxit. i. bonam, & malam; & animas ex Deo, quaſi ex aliquo fonte, manare aſſeruit: teſtamentum vetus reſpuunt, nouum ex parte recipiunt.

Antropomorphitæ, dicti pro eo, quòd ſimplicitate ruſtica Deum habere humana membra contra ea, quæ in diuinis libris ſcripta ſunt, arbitrantur. Antropos enim græcé, latinè homo interpretatur, & Morphos græcè, latinè forma redditur: ignorantes vocem domini, qui ait; Spiritus eſt Deus: incorporeus eſt enim, nec membris diſtinguitur, nec corporis mole cenſetur.

Eraclitæ, ab Eraclio auctore exorti, monachos tantum recipiunt, coniugia reſpuunt, regna cœlorum paruulos habere non credunt.

Nouatiani, à Nouato Romæ vrbis presbytero exorti; qui aduerſum Cornelium cathedram ſacerdotalem conatus inuadere hæreſim inſtituit: noluit apoſtatas ſuſcipere, & rebaptizans baptizatos.

Montani, hæretici dicti, quòd tempore perſecutionis in montibus latuerunt: qua occaſione ſe à catholicæ eccleſiæ corpore diuiſerunt.

Ebionitæ, ab Ebione dicti, ſiue à paupertate: Chriſtum enim per prophetas olim virum iuſtum putant prædictū vel effectum; vnde & competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt. Hi ſemiiudæi ſunt, & ita tenent euangelium, vt legem carnaliter ſeruent: aduerſus quos Apoſtolus ad Galatas ſcribens inuehitur.

Photiniani, à Photino Gallogræciæ Smyrnæ Epiſcopo nuncupati, qui Ebionitarum hæreſim ſuſcitans, aſſeruit Chriſtū ex Maria per Ioſeph nuptiali coitu fuiſſe cóceptū.

Aeriani, ab Aerio quodam nuncupati ſunt; hi offerre ſacrificium pro defunctis ſpernunt.

Ethiani, ab Ethio ſunt vocati, idemq̀ue Eunomiani ab Eunomio quodā dialectico, Aerij diſcipulo; ex cuius no-

mine magis innotuerunt; diſsimilem patri aſſerentes filium, & filio ſpiritum ſanctum: dicunt etiam nullum imputari peccatum in fide manentium.

Origeniani, ab Origine authore exorti ſunt dicentes, quòd non poſsit filius videre patrem, nec ſpiritus ſanctus filium. Animas quoque in mundo principio dicunt peccaſſe, pro diuerſitate peccatorum de cœlis vſque ad terram diuerſa corpora quaſi vincula meruiſſe, eaq; de cauſa factum eſſe mundum.

Noctiani, quoque à quodam Noeto vocati, qui dicebant Chriſtum eundem eſſe patrem, & ſpiritum ſanctum, ipſamque Trinitatem in officiorum nominibus, non perſonis accipiunt; vnde & Paterpaſsiani vocantur, quia patrem paſſum dicunt.

Sabelliani, ab eodem Noeto pullulaſſe dicuntur, cuius diſcipulum perhibent fuiſſe Sabellium, ex cuius nomine maximè innotuerunt, vnde & Sabelliani vocati. Hi vnam perſonam patris, & filij, & ſpiritus ſancti aſtruunt.

Ariani, ab Ario Alexādrino presbytero exorti ſunt, qui coæternum patri filium non agnoſcens, diuerſas in Trinitate ſubſtantias aſſeruit, contra illud, quod ait dominus; Ego & pater vnum ſumus.

Macedoniani, à Macedonio ſunt dicti, negantes ſpiritum ſanctum eſſe Deum.

Appollinariſtæ, ab Appollinare vocati ſunt, dicentes Chriſtum corpus tantum ſine anima aſſumpſiſſe.

Antidicomaritæ, appellati ſunt, eò quòd Mariæ virginitati contradicunt, aſſerentes eam poſt Chriſtum natum viro ſuo fuiſſe commixtam.

Metangi nominati ideo tale nomen acceperunt, quia angios græcè vas dicitur; aſſerentes ſic patrem eſſe in filiũ, ſicut vas minus intra vas maius.

Patriciani, à quodam Patricio nuncupati ſunt, qui ſubſtantiam humanæ carnis à diabolo conditam dicunt.

Collitiani, à quodam Collitio nominati, qui dicunt Deum non facere mala, contra id, quod ſcriptum eſt; Ego dominus creans malum.

Floriniani, à Florino, qui contrariò dicunt Deũ creaſſe mala,

mala, contra hoc, quod ſcriptum eſt; Fecit Deus bona omnia.

Donatiſtæ, à Donato quodam Afro nuncupati ſunt, qui de Numidia veniens totam penè Africam ſua perſuaſione decepit, aſſerens minorem patre filium, & minorem filio ſpiritum ſanctum, & rebaptizans catholicos.

Bonoſiani, à Bonoſo quodam Epiſcopo exorti produntur, qui Chriſtum filium Dei adoptiuum, non proprium aſſerunt.

Circumcelliones dicti eò, quòd agreſtes ſint, quos ſcotopiſtas vocant, ſupradictę hæreſis habentes doctrinam: hi amore martyrij ſeipſos perimunt, vt violenter de hac vita recedentes martyres nominentur.

Priſcillianiſtæ, à Priſcilliano vocati, qui in Hiſpania ex errore Gnoſticorum & Manichæorũ permixtum dogma compoſuit.

Luciferiani, à Lucifero Firmiæ Epiſcopo exorti, qui Epiſcopos catholicos condemnauit, qui Conſtantij perſecutione perfidiæ Arianorum conſentientientes erant, & poſteà correcti redire in cathedram elegerunt, damnantes, quòd crediderunt ſiue quod crediđiſſe diſsimulauerunt. Quos eccleſia materno recepit ſinu, tanquàm Petrũ poſt fletum negationis: hanc illi matris charitatem ſuperbe accipientes, eoſque recipere volens, ab eccleſiaſtica cõmunione receſſerunt, & cum ipſo Lucifero authore ſuo, qui mane oriebatur, cadere meruerunt.

Iouinianiſtæ, à Iouiniano quodam monacho dicti, aſſerentes nullam nuptiarum, & virginum eſſe diſtantiam, nullumque inter abſtinentes, & ſimpliciter epulantes eſſe diſcrimen.

Elindiani, ab Elindio nominati, qui dicunt poſt natum Chriſtum alios Mariam filios de viro ſuo Ioſeph pepeřiſſe.

Paterniani, à Paterno quodã exorti, qui inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.

Arabici, nuncupati eò, quòd in Arabia exorti ſunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in nouiſsimo die vtrumque reſurgere.

Tertul-

Tertulliani, à Tertulliano presbytero Africanæ prouinciæ ciuitatis Carthaginenſis, animam non immortalem eſſe, ſed corpoream prædicantes, & animas peccatorum hominum poſt mortem in dæmones verti putantes.

Teſſaresdecatitæ, dicti quòd xiiij. luna Paſcha cum Iudæis obſeruandum contendunt; nam teſſera quatuor, deca decem ſignificat.

Nyctages, à ſomno nuncupati, quòd vigilias noctis reſpuant, ſuperſtitionem eſſe dicentes iura temerari diuina, qui noctem ad requiem tribuit.

Pelagiani, à Pelagio monacho exorti: hi liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt, dicẽtes ſufficere voluntatem ad implendum diuina iuſſa.

Neſtoriani, à Neſtorio Conſtãtinopolitano Epiſcopo nuncupati, qui beatam virginem Mariam non Dei, ſed hominis tantummodo matrem aſſeruit, vt aliam perſonam patris, aliam faceret deitatis; nec vnum Chriſtum in verbo Dei, & carne credidit, ſed ſeparatim, atque ſeiunctim alterum filium Dei, alterum hominis prædicauit.

Eutychiani, dicti ab Eutyche Conſtantinopolitano abbate, qui Chriſtum poſt humanam aſſumptionem negauit exiſtere de duabus naturis, ſed ſolum in eo diuinam aſſeruit eſſe naturam.

Acephali, dicti ſine capite, ꝙ ſequãtur, hæretici; nullus enim reperitur eorum auctor, à quo exorti ſint: hi trium Chalcedonenſium capitulorũ impugnatores, duarum in Chriſto ſubſtantiarum proprietatem negant, & vnam in eius perſona prædicant naturam.

Theodoſiani, & Gaianitæ, appellati à Theodoſio, & Gaiano, qui temporibus Iuſtiniani principis in Alexandria populi peruerſi electione vna die ordinati ſunt Epiſcopi. hi errorem Eutychetis, & Dioſcori ſequentes, Chalcedonenſe concilium reſpuunt, ex duabus vnam in Chriſto naturam aſſerunt, quam Theodoſiani corruptam, Gaianitæ incorruptam contendunt.

Gnoitæ, & Triboitæ, à Theodoſianis exorti ſunt; ex quibus Gnoitæ ab ignorantia dicti, qui peruerſitati, à qua orti ſunt, id adijciunt; quòd Chriſti diuinitas ignoret,

ignoret futura, quæ ſunt ſcripta de die, & hora nouiſsima; non recordantes Chriſti perſonam in Iſaia loquentem: Dies vltionis in corde meo.

Tritoitæ verò vocati ſunt, quòd ſicut tres perſonas in Trinitate, ita quoque aſſerunt tres Deos eſſe. contra illud, quod ſcriptum eſt: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus vnus eſt. Sunt & aliæ hæreſes ſine auctore, & ſine nominibus, ex quibus aliæ putant triformem eſſe Deum, aliæ Chriſti diuinitatem paſsibilem dicunt; aliæ Chriſti de patre natiuitati in tempore initium temporis dant; aliæ liberationem primi hominis apud inferos factam Chriſti deſcenſione non credunt; aliæ animam imaginem Dei negant; aliæ animas conuerti in dæmones, & in quæcunque animalia exiſtimant; aliæ de mundi ſtatu diſſentiunt; aliæ innumerabiles mundos opinantur; aliæ aquam Deo coæternam faciunt; aliæ nudis pedibus ambulant; aliæ cum hominibus non manducant. Hæ ſunt hæreſes aduerſus catholicam fidem exortæ, ab Apoſtolis, & ſanctis patribus, vel concilijs condemnatæ, quæ dum in ſe multis erroribus diuiſæ inuicem ſibi diſſentiunt, communi tamen nomine aduerſus eccleſiam Dei conſpirant. Sed quicunque aliter ſcripturam ſanctam intelligit, quàm ſpiritus ſancti ſenſus efflagitat, à quo ſcripta eſt, licet de eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt, teſte D. Auguſtino.

ERRORES, ET HAERESES *condemnati in Decretalibus.*

INter † hæreſes damnatas in Decretalibus, prima oc- 20
currit illa Abbatis Ioachim, de qua extrà, de ſum. Trinit. & fide cath. c. damnamus. vbi Innoc. III. in concilio generali ita loquitur: Damnamus ergo, & reprobamus libellum, ſiue tractatum, quem Abbas Ioachim edidit contra Magiſtrum Lombardi, de vnitate, ſeu eſſentia Trinitatis, &c. hæreſis autem Abbatis Ioachim arguentis contra Petrum Lombardi, qui docuerat, quòd quædam ſumma res eſt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & illa nec eſt

generans, nec genita, nec procedens, fuit iſta. ſ. quòd nulla res eſt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus; atque vnitas, qua pater, & filius, & ſpiritus ſanctus dicuntur vna eſſentia, vna natura, nec ſit vera, & propria vnitas, ſed ſimilitudinaria, quemadmodum multi homines dicuntur vnus populus. hanc hæreſim merito damnauit præfatus Romanus Pontifex, credens, & confitẽs cum Petro Lombardi, quòd vna quædam res eſt incomprehenſibilis quidem, & ineffabilis, quæ veraciter eſt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, tres ſimul perſonæ, ac ſigillatim quælibet earundem.

Secundo loco hęreſes, & errores condemnati, & reprobati in fine præfati capituli, ſunt errores peſsimi hæretici Almarici. Cuius errores fuerunt plures, vt colligitur ex Chronica Romanorum Pontificum tempore Innoc. III.

Primus error fuit, quòd aſſeruit ideas, quæ ſunt in mente diuina, & creare, & creari, cùm tamen ſecundum Aug. nihil, niſi æternum, atque incommutabile ſit in mente diuina.

Secundus error fuit, quòd aſſeruit, quòd ideo Deus dicitur finis omnium, quia omnia reuerſura ſunt in ipſum, vt in Deo immutabiliter quieſcant, & vnum indiuiduum, atque incommutabile in eo permanebunt.

Tertius error fuit, quòd ſicut alterius naturæ non eſt Abraham, & alterius Iſaac, ſed vnius, atque eiuſdem, ſic dixit omnia eſſe vnum, & omnia eſſe Deum. dixit enim, Deum eſſentiam eſſe omnium creaturarum, & eſſe omnium.

Quartus error fuit, quòd aſſeruit, ſicut lux non videtur niſi in aere, ſic Deus nec ab angelis, nec ab homine videtur in ſe, ſed tantum in creaturis.

Quintus error fuit, quòd aſſeruit, quòd ſi homo nõ peccaſſet, in duplicem ſexum partitus non fuiſſet, nec generaſſet. Sed eodem modo, quo angeli ſancti multiplicati ſunt, fuiſſent & homines.

Sextus error eius fuit, quòd in charitate conſtituto nullum peccatum imputabitur; Vnde ſub tali ſpecie pietatis eius ſequaces omnem turpitudinem committebant. Vnde non immerito præfatus dominus Innoc. dicit vbi ſuprà,

prà,de dicto Almarico loquens: Ita cum pater mendacij excæcauerat, vt eius doctrina non tam hæretica eſſe aſſerenda ſit,quàm inſana.

Tertio loco in c.cùm Chriſtus,extrà de hære. condemnatur hæreſis dicentium, Chriſtum non eſſe aliquid ſecundum quod homo.

Quarto loco condemnatæ dicuntur hęreſes multorum hæreticorum,vbi ita habetur: Excommunicamus,& anathematizamus vniuerſos hæreticos Catharos,Patarenos, Pauperes de Lugduno,Paſſaguinos,Ioſephinos,Arnolditas, Speroniſtas, & alios quibuſcunque nominibus cenſeantur. Qui autem fuerint errores iſtorum plenè reperire non valuimus, niſi tantum Catharorum ſiue Patarenorum, & Pauperum de Lugduno; & fortaſsis omnes alij ſequentes communicant cum iſtis, aut parum diſcrepant ab eis.

Errores † autem Catharorum, ſiue Patarenorum ſunt varij,quia ſecta eorum diuiſa eſt in tres partes, ſiue ſectas principales, quarum prima vocatur Albanenſium; ſecunda Cozonenſium; tertia Baiolenſium: nihilominus omnes Cathari conueniunt in erroribus ſequentibus, ſecundum quòd ex lib.inquiſitionis hæreticorum colligitur,dimiſsis alijs,in quibus particulariter inter ſe diſcrepant. 21

Primus eorum error communis eſt, quòd diabolus fecit hunc mundum,& omnia,quæ in eo ſunt.

Secundus, quòd omnia ſacramenta eccleſiæ nihil proſunt ad ſalutem.

Tertius,quòd ſacramenta Chriſti, & eccleſiæ non ſunt vera,ſed falſa,& deceptoria.

Quartus,quòd carnale matrimoniũ eſt peccatũ mortale

Quintus,quod negant carnis reſurrectionem.

Sextus, quia credunt,quod comedere carnes, & oua,& caſeum, etiam vrgente neceſsitate, eſt peccatum mortale.

Septimus, quod non licet iurare in aliquo caſu.

Octauus, quod poteſtates ſeculares peccant mortaliter puniendo malefactores,vel hæreticos.

Nonus,quod nemo poteſt fieri ſaluus,niſi per eos.

Decimus, quod paruuli baptizati nõ leuius punientur

 æterna-

æternaliter, quàm latrones, & homicidæ. verum cum Albanenſibus in hoc diſſentire videntur.

Vndecimus, quòd dicunt non eſſe Purgatorium.

Duodecimus error eſt, quòd fingunt multa inania, & falſa, & ſacrilega ſacramenta.

Tertiuſdecimus error eſt, quòd dicunt, quòd panis non poteſt benedici, quia eſt creatura diaboli.

Decimus quartus error eſt, quòd dicunt, quòd ex pane non conficitur corpus Chriſti.

Decimus quintus eſt, quòd per pœnitentiam nec gloria augetur, nec pœna minuitur inferni.

Decimus ſextus, quòd non plus punietur Iudas proditor, quàm infans vnius diei.

Decimus ſeptimus, quòd omnes erunt æquales in gloria, vel in pœna.

Decimus octauus, quòd de peccato non eſt pœnitendum.

Decimus nonus, quòd malè acquiſita per vſuram, vel rapinam, non ſunt reſtituenda, vſuram dicentes nullum eſſe peccatum.

Viceſimus error eſt, quòd non implorant auxilia beatæ Virginis, nec Angelorum, nec Sanctorum, nec muniunt ſe ſigno crucis.

Et hi ſunt errores communes Catharorum, ſiue Patarenorum: relinquimus autem errores ſpeciales, quos habuerunt præfatæ horum ſectæ.

ERRORES VERO PAVPERVM DE *Lugduno, qui alio nomine Valden. & Bœriſtæ nominantur, hi ſunt.*

22 PRimus, quòd contemnentes eccleſiaſticam poteſtatem, dicunt, ſe non ſubeſſe Romano Pontifici, nec prælatis eccleſiæ Romanæ.

Secundus, quòd ſe ſolos eſſe eccleſiam, & Chriſti diſcipulos affirmant,

Tertius, quòd ſe dicunt Apoſtolorum ſucceſſores, & habere auctoritatem Apoſtolicam ligandi, & ſoluendi.

Quartus, quòd dicunt Romanam eccleſiam eſſe meretricem Babylon, & omnes ei obedientes dicunt damnandos.

Quintus, quod dicunt omnes ſanctos, & fideles à tempore Syluestri Papæ eſſe damnatos.

Sextus error, quia dicunt, quòd nulla miracula in eccleſia vera fiant, quia nullus eorum aliquando miracula fecit.

Septimus, quòd dicunt poſt aſcenſionem Chriſti nulla eſſe ſeruanda ſtatuta eccleſiæ, nec eſſe alicuius valoris.

HAERESES CONDEMNATAE *in Sexto, & in Clementinis.*

COnſequenter † de erroribus, ſiue hæreſibus, qui 23
in Sexto, & in Clementinis reprobati ſunt, dicendum eſt. Sunt autem hæ hæreſes, quæ ſequuntur.

In Sexto, titulo de ſum. tri. & fide cath. in fine, condemnatæ leguntur duæ hæreſes.

Prima negantium ſpiritum ſanctum à patre, & filio, æternaliter procedere.

Secunda dicentium, quòd ſpiritus ſanctus à patre, & filio, tanquàm ex duobus principijs, & non tanquàm ex vno procedat.

HAERESES IN CLEMENtinis condemnatæ.

PRima hæreſis eſt dicentium, quòd Chriſto adhuc viuente latus eius fuerit lancea perforatum, in cap. j. de ſum. tri. & fide catho.

Secunda hereſis dicentium, quòd anima rationalis, ſiue intellectiua non ſit verè, & per ſe forma humani corporis, in c. j. de ſum. tri. & fi. catho.

Tertia hæreſis dicentium, quòd paruulis licet per baptiſmum culpa remittatur, gratia tamen informans non infundatur, nec virtutes; vbi ſupra.

QVARTO LOCO CONDEMNATVR *Secta Beguardorum, & Beguinarum ſub regno Alemaniæ, in c. ad noſtrum, de hære. Cuius ſectæ errores ſunt, qui ſequuntur.*

24 PRimus error; dicunt enim, quòd homo in vita præſenti tantum, & talem perfectionis gradum poteſt acquirere, quòd reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gratia proficere non valebit; nam, vt dicunt, ſi quis ſemper poſſet proficere, poſſet aliquis perfectior Chriſto inueniri.

Secundus; ieiunare non oportet hominem, vel orare, poſtquam gradum perfectionis huiuſmodi fuerit aſſecutus: quia tunc ſenſualitas eſt ita perfectè ſpiritui, & rationi ſubiecta, quòd homo poteſt libere concedere corpori, quicquid placet,

Tertius, quòd illi, qui ſunt in prædicto gradu perfectionis, & ſpiritu libertatis, non ſunt humanæ ſubiecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta eccleſiæ obligantur: quia, vt aſſerunt, vbi ſpiritus domini, ibi libertas.

Quartus, quod homo poteſt finalem beatitudinem ſecundùm omnem gradum perfectionis in præſenti vita aſſequi, ſicut eam in vita beata, vel patria obtinebit.

Quintus, quòd quælibet intellectualis natura in ſeipſa naturaliter eſt beata; quodque anima non indiget lumine gloriæ ipſam eleuante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum.

Sextus, quòd ſe in actibus exercere virtutum, eſt hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à ſe virtutes.

Septimus, quòd mulieris oſculum, cum ad hoc non inclinet natura, eſt mortale peccatum; actus tamen carnalis, cum ad hoc inclinet natura, peccatum non eſt, maximè cum tentatur exercens.

Octauus, quòd in eleuatione corporis Chriſti Ieſu homo non debeat aſſurgere, nec eidem reuerentiam exhibere, aſſerentes, quòd eſſet imperfectionis eiſdem, ſi à puritate, & altitudine ſuæ contemplationis tantum deſcenderent, quod circa myſterium, ſeu ſacramentum Euchariſtiæ,

ſtiæ,aut circa paſsionem humanitatis Chriſti aliqua cogitarent. Nonnulla etiam alia ſub ſimulata quadam ſanctitatis ſpecie dicunt,faciunt,& committunt,quæ oculos diuinæ Maieſtatis offendunt, & graue in ſe continent periculum animarum. Cum autem ex debito commiſsi nobis officij,huiuſmodi ſectam deteſtabilem, & præmiſſos ipſius excecrandos errores, ne propagentur vlterius, & per eos corda fidelium damnabiliter corrumpantur, extirpare ab Eccleſia catholica neceſſariò habeamus,nos, ſacro approbante concilio,ſectam ipſam cum prædictis erroribus dãnamus, & reprobamus omnino inhibentes diſtrictius, ne quis ipſos de cætero teneat,& approbat,vel defendat. Eos autem,qui ſecus egerint,animaduerſione canonica decernimus puniendos.

Quinto loco,condemnatur hæreſis dicentium,vſuram non eſſe peccatum,in c.ex graui,de vſuris.§.vltimo.

ERRORES, ET HAERESES CONdemnatæ in Extrauagantibus Alexand. IIII, & Honorij.

ALexander quartus in Extrauagante ſua,quæ incipit;Quidam ſcripturæ ſacræ intelligentiam ſe habere fatentes, &c. libellum magiſtri Guilhelmi de ſancto amore,quem contra religioſos mendicantes in detractionem,& denigrationem ſtatus eorum ediderat, qui intitulatur, de periculis nouiſsimorum temporum, tanquàm iniquum, & ſceleſtum, & execrabilem, continentem documẽta praua,falſa, erronea,& nefaria, damnat,& reprobat,mandans,vt vbicunque talis libellus reperiatur, comburatur, & aboleatur omnino,ſub pœna excommunicationis. 25

Conſequenter idem Romanus Pon. per alias Extrauagantes ſimiliter damnat,& reprobat ſupradictum libellũ, & alios famoſos libellos erroribus plenos, quos quidam alij magiſtri Pariſienſes in detractionem ordinum mendicantium malitioſe cõdiderant, ſicut patet in Extrauagante,quæ incipit; Ex alto fuiſſe conſpicimus; & in Extrauagante,quæ incipit;Cum olim.

Amplius Papa Honorius in extrauagante ſua, quæ incipit; Olim felicis recordationis, Gregorius Papa X. reprobat, & damnat ſectas eorum, qui ſe dicunt de ordine Apoſtolorum, aſſerentes, ſe vitam Apoſtolorum tenere, & euangelicam paupertatem. Quorum hæreticorum capita, & principes Geraldus Segnerelli de Parma, & Dulcinus diſcipulus eius diœceſis Nouarienſis. Quorum errores condemnati ſunt, qui ſequuntur, prout ex lib. inquiſitionis hæreticorum colligitur.

Primus eſt, quòd authoritas Romanæ eccleſiæ eſt omninò euacuata, & iamdudum ceſſauit propter malitiam prælatorum.

Secundus eſt, quod eccleſia, quam tenent Papa, & Cardinales, & clerici, & religioſi, non eſt eccleſia Dei, ſed probata eccleſia ſine fructu.

Tertius, quod eccleſia Romana eſt illa meretrix, quæ à fide Chriſti apoſtatauit, de qua ſcribit Ioan. in Apocalypſi.

Quartus, quòd tota illa poteſtas ſpiritualis, quam Chriſtus dedit eccleſiæ, ab initio translata ſit in ſectam eorum, qui dicuntur Apoſtóli, ſiue de ordine Apoſtolorum, quam ſacram vocant congregationem ſpecialiter à Deo miſſam, & electam in iſtis nouiſsimis diebus, & quod ipſi, & nulli alij, habeant poteſtatem, quam habuit beatus Petrus Apoſtolus.

Quintus, quod ipſi ſoli, qui dicuntur Apoſtoli de prædicta ſecta, ſeu congregatione, ſunt eccleſia Dei, & ſunt in illa perfectione, in qua fuerunt Apoſtoli Chriſti.

Sextus, quod non tenentur alicui homini obedire, nec ſummo Pontifici, nec alteri; quia eorum regula, quæ fuit immediatè à Chriſto, libera eſt, & perfectiſsima vita.

Septimus, quod nec Papa, nec aliquis alius poteſt eis præcipere, quod deponant ſtatum illum, ſeu ritum tantæ perfectionis, nec etiam poteſt eos excommunicare.

Octauus, quod de quolibet ſtatu & ordine, poteſt quilibet licitè tranſire ad eorum vitam, & ſtatum, ſeu ordinem, ſiue ſit religioſus, ſiue ſecularis, ita quod vir ſine conſenſu vxoris, & è conuerſo, poteſt relinquere matri-

monium, & ordinem intrare ipſorum.

Nonus, quòd nullus prælatus eccleſiæ Romanæ poteſt ſeparare matrimonium, ſed ipſi poſſunt.

Decimus, quod nullus de vita, ſeu ſtatu, vel ordine ipſorum, poteſt licitè intrare alium ordinem ſeu regulam ſine peccato mortali, nec poteſt ſe ſupponere obedientiæ hominis cuiuſque, quia hoc eſſet deſcendere à vita perfectiſsima ad minus perfectam.

Vndecimus, quòd nullus poteſt ſaluari, nec intrare regnum cœlorum, niſi ſit de ſtatu, ſeu ordine ipſorum.

Duodecimus, quod omnes, qui perſequuntur eos, peccant, & ſunt in ſtatu damnationis.

Decimus tertius, quòd nullus Papa Romanæ eccleſiæ poteſt aliquem abſoluere à peccatis, niſi eſſet ita ſanctus, ſicut fuit beatus Petrus Apoſtolus, in viuendo in omnimoda paupertate, & ſine proprio, & in humilitate, nō faciēdo guerras, nec aliquem perſequendo, ſed permittendo viuere quemlibet in ſua libertate.

Decimus quartus, quod omnes prælati eccleſiæ Ro. tàm maiores, quàm minores, qui à tempore ſancti Sylueſtri Papæ declinauerunt à modo viuendi priorum ſanctorū, ſunt præuaricatores, ſeductores, & exceptores, excepto fatre Petro de Murrone, qui fuit Papa Celeſtinus vocatus.

Decimus quintus, quod omnes ordines religioſorum, & ſacerdotum, & diaconorum, & ſubdiaconorum, & prælatorum ſunt ad fidei catholicæ detrimentum.

Decimus ſextus, quòd laici non tenentur, nec debent decimas alicui ſacerdoti, ſiue prælato Romanæ eccleſiæ, qui non ſit in tanta perfectione, & in tanta paupertate, in quanta fuerunt Chriſti Apoſtoli; & ideò decimæ non debent dari, niſi ipſis, qui dicuntur Apoſtoli, & ſunt pauperes Chriſti.

Decimus ſeptimus, quod quilibet vir, & quælibet mulier nudi ſimul poſſunt iacere licitè in vno, & eodem lecto, & licitè tangere mutuò vnus alterum in omni parte ſui, oſculari ſe inuicem ſine peccato; & coniungere ventrem ſuum cum ventre mulieris ad nudum, ſi quis ſtimuletur carnaliter, vt ceſſet tentatiō, non eſt peccatum.

Decimus octauus, quod iacere cum muliere, & nõ cognoſcere carnaliter maius eſt, quàm ſuſcitare mortuum.

Decimus nonus, quòd perfectior vita eſt viuere ſine voto, quàm cum voto.

Vigeſimus, quod eccleſia conſecrata non plus valet ad orandum Deum, quàm ſtabulum equorum, ſiue porcorum.

Vigeſimus primus, quod ita benè poteſt adorari Chriſtus in nemoribus, ſicut in eccleſijs, vel melius.

Vigeſimus ſecundus, quod pro nulla cauſa debet homo iurare, niſi pro articulis fidei, vel præceptis Dei, & omnia alia poſſunt celari, quantumcunque iurent dicere veritatem, & mentiri, & doloſè palliare, vt ſit vnum in ore, & aliud in corde.

IN EXTRAVAGANTE BONIFACII.

VIII. Quæ incipit; Vnam ſanctam, &c. ſunt errores ſequentes condemnati.

26 PRimus error eſt dicentium, quod totius vniuerſalis eccleſiæ non ſit vnum caput aſsignandum. Contra quem errorem definit, quòd cum eccleſia vna ſit, corporis eccleſiæ non ſunt capita, ſed vnum eſt, ſcilicet Chriſtus, eiuſque vicarius Romanus Pontifex.

Secundus errror eſt dicentium, gladium temporalem nullo modo pertinere ad eccleſiam, nec ſubeſſe gladio ſpirituali. Contra quem definit in poteſtate eccleſiæ duos eſſe gladios, ſcilicet ſpiritualem, & temporalem; gladiumque temporalem ſubeſſe gladio ſpirituali, & poteſtatem temporalem ſpirituali.

Tertius error eſt dicentium, non omnes fideles ſubiectos eſſe Romano Pontifici. Contra quem definit, ſubeſſe Romano Pont. omnem humanam creaturam, eſſe de neceſsitate ſalutis.

IN EXTRAVAGANTE CLEMEN. V.

Quæ incipit; glorioſam eccleſiam, &c. condemnantur errores quorundam fratrum minorum, qui ſequuntur.

PRimus † error eorum eſt, quod fingunt duas eccle- 27
ſias, vnam carnalem, & affluentem diuitijs, ſceleribus maculatam, cui Romanum præſulem, alioſque inferiores prælatos dominari aſſerunt; aliam ſpiritualem, virtute decoram, paupertate ſuccinctam, in qua ipſi ſoli, eorumque complices continentur.

Secundus eorũ error eſt, quod omnis iuriſdictionis authoritas ſit omninò in miniſtris eccleſiæ Romanæ euacuata, & in ſolis ipſis maneat, ſicut ſpiritualis vitæ ſanctitas.

Tertius error eſt, quòd nullo euentu iurandum eſt.

Quartus error, quòd ſacerdos in mortali peccato exiſtens non conficit, nec poteſt eccleſiaſtica ſacramenta conferre.

Quintus error eſt, quòd euangelium Chriſti ſe in ſolis hoc tempore aſſerunt eſſe completum, quod hactenus dicunt fuiſſe abiectum, imò prorſùs extinctum. Et, vt in præcedenti Extrauagante habetur, multa ſunt alia, quæ iſti præſumptuoſi homines contra coniugij venerabile ſacramentum garrire dicuntur, multaque de curſu temporis, ſiue ſeculi ſomniant, multaque de Antichriſti aduentu, quem iam iam ingruere aſſerunt, flebili vanitate diuulgāt. Quæ omnia quia partim hæretica, partim inſana, partim fabuloſa cognoſcimus, damnāda prius cũ ſuis authoribus, quàm ſtilo proſequenda, aut referenda cenſemus.

IN EXTRAVAGANTIBVS IOAN. XXII.

condemnantur ſequentes errores, & hæreſes Marſilij de Padua, & Ioannis de Ianduno.

IN † extrauagante, quæ incipit; licet iuxta doctrinam 28
Apoſtoli, condemnantur ſpecialiter ſeptem errores, quos Marſilius de Padua, & Ioan. de Ianduno dogmatizarunt.

Quorum

Quorum primus eſt, quòd id, quod legitur in Euágelio Mat. quòd Chriſtus ſoluit tributum Cæſari, quando ſtaterem ſumptum ex ore piſcis illis, qui petebant, dydragma iuſsit dari; hoc fecit non condeſcenſione, & liberalitate ſuæ pietatis, ſed neceſsitate coactus.

Secundus, quod beatus Petrus Apoſtolus non plus fuit caput eccleſiæ, quàm quilibet aliorum Apoſtolorum.

Tertius, quod beatus Petrus non habuit plus authoritatis, quam habuerunt alij Apoſtoli.

Quartus, quod Chriſtus nullum caput dimiſit eccleſię, nec aliquem fecit vicarium ſuum.

Quintus, quod ad Imperatorem ſpectat corrigere Papam, ac inſtituere.

Sextus, quod omnes ſacerdotes, ſiue ſit Papa, ſiue Archiepiſcopus, ſiue ſacerdos ſimplex quicunque, ſunt æqualis authoritatis, & iuriſdictionis ex inſtitutione Chriſti; ſed quòd vnus plus habeat alio, hoc eſt ſecũdum quod Imperator conceſsit, & ſicut conceſsit, ita reuocare poteſt.

Septimus, quod Papa, vel tota eccleſia ſimul iuncta nullum hominem, quantumcunque ſceleratum, poteſt punire punitione coactiua, niſi Imperator daret eis authoritatem.

IN EXTRAVAGANTE EIVSDEM IOAN. XXII. *quæ incipit; Cum inter nullos, &c. damnat, & reprobat errorem ſequentem.*

29 Condemnat † tanquam erroneum, & hæreticus eſt, ſi quis pertinaciter affirmauerit, quod redemptori noſtro, eiuſque Apoſtolis in his, quæ ipſos habuiſſe ſacra ſcriptura teſtatur, nequaquam ius vtendi, ſeu conſumendi competierit, nec illa vendendi, ſeu donandi ius habuerint, aut ex ipſis alia acquirendi, quæ tamen ipſos de præmiſſis feciſſe ſcriptura ſacra teſtatur, ſeu ipſos potuiſſe facere ſupponit expreſſe.

IN

IN EXTRAVAGANTE EIVSDEM IOAN. XXII. *Quæ incipit; Vas electionis, condemnantur errores Ioan. de Poliaco magiſtri Pariſien circa audientiam confeſsionum ſequentes.*

PRimus † error condemnatus præfati magiſtri Ioannis de Poliaco eſt, quod aſſerebat, quòd confeſsi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confeſsiones, tenentur eadem peccata, quæ confeſsi fuerât, iterum confiteri proprio ſacerdoti. 30

Secundus error fuit, quod ſtante ſtatuto, Omnis vtriuſque ſexus, edito in cócilio generali, Romanus Pontifex non poteſt facere, quòd parochiani non teneantur omnia peccata ſua ſemel in anno proprio ſacerdoti confiteri, quẽ dicit eſſe parochialem curatum: immò nec Deus poſſet hoc facere, quia (vt dicebant) implicat contradictionem.

Tertius error eſt, quòd Papa non poteſt dare generalem poteſtatem audiendi confeſsiones, immò nec Deus, quoniam confeſſus habenti generalem licentiam teneatur eadem iterum confiteri proprio ſacerdoti, quem dicit eſſe, vt præmittitur, parochialem curatum.

Iſtos errores, tanquam falſos, & erroneos, & à doctrina ſana deuios authoritate Apoſtolica dânat & reprobat dominus Ioan. xxij. doctrinam ipſam contrariam veram eſſe, & catholicam aſſerens, quod illi ſcilicet, qui prædictis fratribus confitentur, non magis teneantur eadem peccata iterum confiteri, quàm ſi aliàs illa confeſsi fuiſſent eorum proprio ſacerdoti, iuxta dictum concilium generale.

DE ERRORIBVS, ET HAERESIBVS *Ioannis Vicleff, & Ioan. Hus in concilio Conſtantienſi condemnatis.*

IAm † deſcribendæ veniunt hæreſes Ioan. Vicleff, & Ioan. Hus, quæ in concilio Conſtantienſi condemnatæ leguntur. Ponemus autem in primis errores, & hæreſes Ioan. Vicleff, ſecundò errores, & hæreſes Ioan. Hus. Et 31

primo

primo ſequitur tenor articulorum Ioan. Vicleff.

Subſtantia panis materialis, & ſimiliter ſubſtantia vini materialis remanet in ſacramento altaris.

Accidentia panis non manent ſine ſubiecto in eodem ſacramento.

Chriſtus non eſt in eodem ſacramento identicè, & realiter in propria præſentia corporali.

Si Epiſcopus, vel ſacerdos exiſtant in peccato mortali, non ordinant, non conſecrant, non conficiunt, non baptizant.

Non eſt fundatum in euangelio, quod Chriſtus Miſſam ordinauerit.

Deus dedit obedire diabolo.

Si homo debitè fuerit contritus, omnis confeſsio exterior eſt ſibi ſuperflua, & inutilis.

Iſta, & multa alia inuenies in hiſtoria concilij Conſtantienſis, vbi ſupradicti hæretici fuerunt condemnati in ſeſſione vltima, & videbis Cardinalem ſancti Sixti in ſua Summa referētem omnes hæreſes, & errores, qui in concilio Conſtantienſi fuerunt condemnati, quia Ioan. Vicleff, & Ioan. Hus fuerunt hæretici & hæreſiarchæ.

DE HAERETICIS, ET SCHISMATICIS, *& de Apoſtatis, & reiterantibus Baptiſmum.* *Cap. LIII.*

SVMMARIVM.

1 *Hæreſis vnde dicta. & quis propriè dicatur hæreticus, & num. 2. 3. 6.*

4 *Hæreticorum plures ſunt ſpecies.*

5 *De crimine hæreſis quomodò inquirendum ſit.*

7 *Ad quem ſpectat hæreticorum inquiſitiò.*

8 *Sarracenus in infātia baptizat⁹. fidē catholicā ſeruare tenetur.*

9 *Hæreticorum carcer qualiter eſſe debeat.*

10 *Ad hoc, vt quis dicatur hæreticus, & ſubiaceat pœnis contra ipſum ſtatutis, quid propriè requiratur.*

11 *Inquiſitus, ſi paratus eſt corrigi, an ſit hæreticus.*

12 *Errorem non defendens, imò cupidus rationem ipſius intelligere, an tenea-*

an teneatur pro hæretico.

13 Hæretici qua pœna mulctentur, & num. 16.

14 Hæreticorum filij, uſque ad quem generationis gradum, priuati ſint.

15 Hæreticus volens redire ad fidem, an euadat pœnam mortis.

17 In crimine hæreſis, ac læſæ Maieſt. bona ipſo iure confiſcantur, & num. 18.

19 Bonorum apprehenſio fieri non debet, niſi prius per iudicem eccleſiaſticum ſuper crimine pronunciatum fuerit.

20 Iudex ſolus an poſſit teſtes examinare, & quot numero teſtium crimen hæreſis probetur.

21 Poſt mortem an poſſit moueri quæſtio ſuper hæreſi, & quomodo contra defunctum procedatur, remiſſiuè.

22 Contra rebelles Eccleſiæ brachium ſeculare inuocatur.

23 Quod ſit grauius delictum, hæreſis an homicidium.

24 Si oritur dubium in crimine hæreſis cuiuàm, remitti debeat.

25 Schiſma proprie quid ſit.

26 Schiſmatici qua pœna mulctentur.

27 Qui propriè dicatur ſchiſmaticus.

28 Apoſtaſia propriè quid ſit, & num. 29.

30 Perſuadens aliquẽ à fide Chriſti apoſtatare, qua pœna puniatur.

31 Apoſtata quis dicatur.

32 Apoſtata volens ad religionem redire, & habitum recipere, an ſit recipiendus.

33 Pœna iterantium baptiſma quæ ſit, remiſſiuè.

34 Pertinax quis dicatur.

35 Qui & quot ſint modi, quibus pertinacia comprehendi poteſt.

36 Credentes hæreticorum tripliciter dicuntur, fautores verò multipliciter, & num. 37.

38 Receptatores hæreticorum qui dicantur.

39 De modo receptionis hæreticorum, & de forma abiurationis.

40 Reconciliatio habet locum vſque ad ſententiam definitiuam, excluſiuè.

41 Vbi pœna imponitur ipſo iure, an poſſit per negationem augeri, vel per confeſſionem.

42 Qualiter, quomodo, quare, & quis ad miſericordiam recipiatur.

43 Ad epiſcopum ſpectat diligenter inſpicere, an rediens veniat rectè vel fictè.

44 Rediens

44 *Rediens ad vnitatem eccleſiæ in tẽpore gratiæ, & ad miſericordiam receptus, an deponi debeat ab officio, vel beneficio.*

45 *Inquiſitores an poſſint abſoluere hæreticum etiam à ſententijs, quas Papa die Iouis ſeu feria quinta ſancta contra tales promulgauit.*

46 *Propter criminis magnitudinem ſuſpendi poteſt nedum ab officio, verumetiam à beneficio, donec & quouſque ſe purgauerit.*

47 *Forma abiurandi hæreſim, quando delatus eſt ſuſpectus vehementer.*

48 *Poſt factam abiurationem, quidnam facere vel dicere debet Inquiſitor.*

49 *Hæreſis crimen quoad pœnitentiam imponendam, morte extinguitur.*

50 *Hæreſis crimen licet ſit eccleſiaſticum, tamen hæreticorum bona per iudices ſeculares confiſcantur.*

IVdica me Deus, & diſcerne cauſam meam, de gente non ſancta, & ab homine iniquo, & doloſo erue me in præſenti regula. Perfecta definitio hæreſis ex infra dicendis colligitur: & omnis definitio in iure periculoſa eſt, vt inquit iuriſconſultus in l. omnis definitio. ff. de regulis iuris.

1 † Hæreſis græcè ab electione dicitur, quòd ſcilicet eam ſibi vnuſquiſque eligat diſciplinam, quam putat eſſe meliorem. Quicunque igitur aliter ſcripturā intelligit, quam ſenſus ſpiritus ſancti flagitat, à quo ſcripta eſt, licet ab eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt; & de carnis operibus eſt eligens, quæ peiora ſunt, vt in cap. hæreſis. xxiiij. quæſtio. iij. Et propriè dicitur hæreticus, qui alicuius temporalis commodi, & maximè vanæ gloriæ, principatuſque ſui gratia falſas, ac nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur, vt in cap. hæreticus. xxiiij. q. iij. Et Azo in ſumma, in rub. de hæreti. in principio dicit; hæreticus eſt, qui vel leui argumento à iudicio catholicæ religionis, & tramite detectus fuerit deuiare, vt in l. ij. in fine.

fine.C.de hæreti.vel qui non eſt membrum ſanctæ catholicæ eccleſiæ,vel qui eſt diuerſarum hæreſum, vt in auth. de priuile.dotis.colla.viij.vbi notatur, qui ſunt hæretici. Et qui non credit ſecundum quod prædicant ſancta quatuor concilia, hæreticus eſt, vt in l.quicunque.C.de hære. Et quatuor concilia, ſunt, Nicænum videlicet, Conſtantinopolitanum, Epheſinum primum, & Chalcedonenſe; eorum authoritatem videbis in cap. ſicut.xv.diſtinct. † & 2
dicitur hæreſis diuiſio,id eſt, ſeparatio à catholica fide, & ab electione erroris dicitur,vel ab erro erras, vel ab adhæreo; quia adhæret opinioni eorum; vel ab erciſco, quod idem eſt,quod diuido,quia ab vnitate eccleſiæ ſunt diuiſi. Et quis ſit hereticus,vide Bartol. in l.j.& in l.quoniam.C. de hæreticis. Et quis dicitur hæreticus, vide Archidiaco. in cap.quicunque,de hære.lib. vj. vbi ipſe dicit; pluribus modis dicitur quis hæreticus,vt qui non recipit quatuor concilia. Item qui aliter ſentit de ſacramentis, quàm ſacroſancta prædicat,& obſeruat eccleſia, vt in cap. ad abolendam,de hæreticis. Item qui conatur auferre priuilegium eccleſiæ Romanæ ſibi à Chriſto traditum, vt in c. omnes. xxij.diſt.quod eſt,vt ſit caput omnium eccleſiarum. Item dubius infidelis eſt, vt in cap.j. de hæreticis. Item omnis ſchiſmaticus eſt hæreticus,vt in cap. inter hæreſim,xxiiij. quæſt.iij.& ibi dicitur,quòd ſchiſmatici,& hæretici differre dicuntur:ſed nullum ſchiſma eſt,niſi ſibi aliquam hæreſim confingat, vt rectè ab eccleſia diſceſsiſſe videatur, vt ibi in tex. Item ſimoniacus hæreticus eſt, vt in capit. quiſquis.j. quæſt.j. vbi dicitur; quiſquis per pecuniam ordinatur,hæreticus promouetur: & ille tex. allegatur, quòd omnis ſimoniacus eſt hæreticus. Et aduerte, quòd Papa non poteſt diſpenſare cum ſimoniaco in beneficijs, quæ annexam habent poteſtatem clauium, quia videtur data pecunia illa pro illa poteſtate ſpirituali, vt in cap. ex parte. j.de officio delega.& vide ea, quæ notantur.j. quæſt.iij.c. ſaluator.& c.ex multis.In alijs autem beneficijs benè excuſaret authoritas Papæ,cum talis ſimonia ſit de iure poſitiuo,vt eſt gloſſ.in c.cum pridem.de renuncia.Et videbis de hoc in c.de ſimonia.infrà in iſto libro;quia ſecundum ſan-

ctum Tho. in ſecunda ſecundæ. q. cap. & in iiij. diſt. xxv. & ſecundum alios doctiſsimos viros, non datur ſimonia de iure poſitiuo; & nota, quia hodiè pauci aduertunt in hoc.
3 † Item eſt hæreticus, qui tranſgreditur præcepta Apoſtolicæ ſedis, vt xix. diſt. c. nulli, vbi habetur, à pontificalibus ſit alienus officijs, qui apoſtolicis non vult obedire præceptis. Item omnis præciſus ab eccleſia, vt in cap. quòd autem. iiij. q. j. vbi habetur; hæretici probantur, qui ſchiſmate, vel excommunicatione ab eccleſia ſunt ſeparati. Et vide omninò Archidia. in d. c. quicunque; vbi dicit; Quid ergo dicemus de his, qui eorum ſermones audiunt? poteſt dici, quòd ſi ſemel tantum audiunt, & nunquam poſtea redire voluerint, non debent iudicari credentes. nec enim videntur approbaſſe, quod poſtmodùm vitauerint. ad hoc eſt efficax argumentum. j. quæſt. j. c. conſtat, & in c. ex ſtudijs, de præſumptio. & C. de inceſtis nupti. l. qui contra, in fi & ff. de in rem verſo. l. ſi pro parte. Fateor ſuſpitione maximè non carere, & ideo poſſe purgationem indici. ibi vide Archid.
4 † Et plures ſunt ſpecies hæreticorum, vt notat Azo in ſumma, in rub. de hæreti. in principio. Et ſectæ hæreticorum. LXXX. ſpeciales cōnumerantur in decretis; ſed XI. vltimas non nominauit auctor nomine ſpeciali. vide de hoc tex. in c. quidam autem hæretici. xxiiij. q. iij. & in fine ponit regulam generalem dicendo; Quicunque aliter ſcripturam ſacram intelligit, quàm ſenſus ſpiritus ſancti flagitat, à quo ſcripta eſt, licet de eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt. & cum iſto tex. etiam concordat tex. in capit. hæreſis, ead. cau. & quæſt. vt in princi. regulæ diximus. & Hoſtien. in ſumma in principio dicit; Omnis ſimoniacus dicitur hæreticus, maximè qui ſacramenta peruertit. vt. j. quæſt. j. cap. fertur, & c. quiſquis, & c. eos qui: & largo modo omnis, qui non tenet articulos fidei, & ſecundum hoc Iudæi; & Gentiles hæretici ſunt; & qui communionem catholicæ eccleſiæ non recipit, hæreticus eſt. vt in auct. de priuile. dotis hæreticis mulieribus non præſtandis. colla. viij. & qui tranſgreditur præcepta ſedis Apoſtolicæ, vt in cap. nulli, xix. diſt. vt ſuperius diximus. & qui vult contrauenire decretis, & epiſtolis Apoſtolicis,

licis,vt in cap.nullus.xix.diſt. & qui eas non recipit,vt xx. diſt.cap.de libellis,nam pari iure cenſentur decreta, & decretales,vt xix.diſt.in fine. & peccatum paganis eſt Apoſtolicis præceptis contrauenire,vt lxxxj.diſt.c. ſi. qui ſunt presbyteri. Sed ſtricto modo dicitur hæreticus, qui aliter ſentit de articulis fidei,quàm Romana eccleſia,vt in capit. hæc eſt fides.xxiiij.q.j.hi enim,qui hoc faciũt,ſunt perpetuo vinculo anathematis innodati,vt in capit. ad abolendam,de hæreti.j.reſpon.his annectuntur & hi, qui aduerſantur fidei catholicæ,vt in c. firmiter credimus, de ſumma tri. & ſi.catho. & cum illo. c. debet continuari text.in c.excommunicamus, de hæreti. & his credentes coniunguntur,vt in c.excommunicamus. ij. eo.tit. §. ſi. vbi dicit; Credentes autem eorum erroribus hæreticos eos ſimiliter iudicamus; hæreticorum enim alij perfecti.i. errore ſuo firmi,& excæcati;hi non timent mortem,ſciunt erroris articulos, & exponunt eos. & licet multa falſa prædicent,tamen non dicunt contra id,quod credunt,nec contra mentem ſuam aliquid aſſerunt.Alij ſunt credentes erroribus eorum,& ſic poteſt intelligi text.in c. j. de hæreti. & de fautoribus,defenſoribus,& receptatoribus, an differant inter ſe,vi.Archid.in c.ij.de hære.in.ij.& iij.col. & vi. Ananiam in d.c.excommunicamus.§.credentes. † Et de 5 crimine hæreſis quæri poteſt per accuſationem,& inquiſitionem,& denunciationem,ſuper quo vide in ſingulis rubricis de accuſationibus,& denunciationibus, & inquiſitionibus.Vnde ſcias eſſe præceptum ſingulis Archiepiſcopis,& Epiſcopis, vt quilibet per ſe, vel archidiaconum ſuum,vel alias honeſtas, idoneaſque perſonas bis, aut ſaltem ſemel in anno propriam parochiam circumeat,in qua fama eſt hæreticos habitare; & ibi tres,vel duos boni teſtimonij viros, vel etiam totam viciniam,ſi expedire viderit, iurare compellat, quòd ſi quis hæreticos ibidem ſcierit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, quare habentur ſuſpecti,vt C.de Epiſco.& cleri. l.conuenticula.& c.cum ex iniuncto,de hæreti.j. reſponſo. & de officio delega.c.conſuluit.§.j.& ſi ſciunt aliquos à conuerſatione fidelium vita,& moribus diſcrepantes,per quod ſimpliciter

habentur ſuſpecti.arg.xl.diſtinct. cap. quiſquis. §. vita &. lxxxvj.diſ.c.inferiorum.& xxiij.quæſt.iij.cap.præterea.& xxj.q.j.c.ſi quis capillum,& in c.nemo,de ſimo. Et Dominic.in c.inquiſitores,de hæreticis.lib.vj.dicit,quòd ex ſola ſuſpitione proceditur per inquiſitionem contra hæreticos.
6 † Et hæreticici ſunt credentes poſſe fieri duos Papas veros:& largo modo excommunicati appellantur hæretici.vide de hoc Abb.in cap. firmiſsimi, de hæreti. Et nota, quòd hæreſis dicitur labes,& hoc ideò, quia in eam multi labuntur,vide.de hoc Car. in cle.j.§. propter quod hæreticis. Et crimen hæreſis eſt merè eccleſiaſticum, & ideo ſeculares non habent ſe ſuper eo intromittere, vt nota.in c. excommunicamus.ij. de hæreticis. Et excommunicationem incurrit ſepeliens ſcienter hæreticos,nec abſoluitur, niſi exhumet eorum corpora,vt in c.quicunque,de hęreti. lib.vj.in princip.& ibi eſt tex.contra receptatores, defenſores, vel fautores. Et non valet promotio hæreticorum, eis credentium,fautorum, receptatorum, & defenſorum eorum, nec filiorum ſuorum vſque ad ſecundam generationem, ad beneficia eccleſiaſtica, vel officia publica; & priuati ſunt habentes beneficia eccleſiaſtica ad preces hæreticorum,& inhabiles efficiuntur ad alia obtinenda, ſi ſcienter talia receperunt, vt in d.capit.quicunque.§.hæretici.&.§.ad hæc.de hære.lib. vj. ſed tu vide de hoc Henricum mirabiliter loquentem, in cap. vergentis. de hæreticis.& vide ea,quæ diximus in capitulo de crimine læſæ maieſtatis.

7 † Et nota,quòd inquiſitio hæreticorum ſpectat ad diœceſanum, & ad inquiſitorem hæreticæ prauitatis, vt eſt tex.in clementi.j.§.j.de hæreticis,vbi dicit text. Epiſcopus ſine inquiſitore, aut inquiſitor ſine Epiſcopo diœceſano aut eius officiali, vel Epiſcopali ſede vacante, capitulo ſuper hoc delegato,ſi ſui adinuicem copiam habere valeant,infra octo dierum ſpacium, poſtquàm ſe inuicem requiſierint, non valebit. Et ſic poteſtas inquiſitoris communicatur Epiſcopis. vide Philip. Fran. in capit. contra Chriſtianos,de hæreti.in vj. & vide. doct.in c. per hoc. Et in dicto cap. contra Chriſtianos,dicunt doct.quòd ſi Iudæus

dæus inducit Chriſtianum ad eorum ritum, poteſt per inquiſitores hæreticæ prauitatis puniri:& facit contra illos, qui nouiter ſunt conuerſi, & inducunt filios infantes ad eorum ritum. †Et notabis, quòd Sarracenus, baptizatus 8
in infantia, compellitur ſeruare fidem catholicam, vide. Dominicum in dicto c.contra & ibi etiam videbis, quòd iſti Sarraceni, nouiter conuerſi, & baptizati, poſſunt de hæreſi conuinci. & contra eos facit tex. in cap. de Iudæis. xlv.diſt.& tex.in c.merito.xv.q.j. Sed coactio, quæ eſt abſoluta, non conditionabilis, vel eſt præciſa, excuſat, adeò, quòd non obligantur ad baptiſmum, vide Archidia. in dicto c.contra, & vide doct.in c.maiores, de baptiſmo. Et ordinarius habet iuriſdictionem ordinariam, inquiſitor delegatam. Et Epiſcopus, vel inquiſitor poſſunt ponere inquiſitum in compedibus, ſi volunt, vide de hoc Cardi. in dicta clementi.j. §. propter quod. Et capitulum ſuccedit Epiſcopo in iuriſdictionalibus ſede vacante, vt notatur in dicta clement.ver.duro.& in c.ad abolendam, de hæreticis, & in c.vno, ne ſede vacante. lib. vj. & de inſtitutionibus.cap.j.eodem libro. Et ſic notabis, quod per diœceſanos locorum, & per inquiſitores à ſede Apoſtolica deputatos debet exerceri officium inquiſitionis, & hæreticæ prauitatis: debet autē exerceri tale officium remoto omni timore carnali, amore, & odio, ac cupiditate lucri carnalis, vt notat Ioan de Imo.in dicta clementi.j. in principi.
† Et carcer hæreticorum debet eſſe communis Epiſcopo, 9
& inquiſitori, vt ibi notatur. Et officium inquiſitionis hæreticæ prauitatis fuit inuentum in augmentum fidei pro hoc, quia per illud extirpantur errores, & infideles reducuntur ad ouile eccleſiæ, vt in c.vt inquiſitionis, de hære. lib.vj. in princi. Et inquiſitores non poſſunt procedere contra Epiſcopos, niſi hoc eis expreſſè ſit commiſſum; quia ſub generali mandato inquiſitionis criminum non venit poteſtas inquirendi contra Epiſcopos, vt notatur in capit. inquiſitores; ſed ſi eum culpabilem ſciuerit, nunciabit Papæ. ita Ioann. And.in dicto capit. inquiſitores, de hæreticis. lib.vj.

Et Dominicus quærit in dicto capit. inquiſitores, an

Epiſcopi poſsint cognoſcere de hoc crimine, vel de alijs
contra inquiſitores, & dicit, quòd non, niſi poſt finitum
officium; niſi crimen eſſet adeo notorium, quòd non re-
quireretur cauſæ cognitio, vt de fil.presby.c. quoniam. &
facit, quod notat Ioan.And.in c.fin. in glo.fin.de reſcript.
Aduerte tamen, quòd ſi inquiſitus de crimine hæreſis, vo-
catus coram inquiſitore, confitetur errorem ſuum, & iu-
dex videat ipſum contritum, & ſperet de conuerſione ſua,
poteſt ei parcere iniuncta pœnitentia ſalutari, & multo
fortius hoc facere debet, ſi voluntarius acceſſerit ad pœni-
tentiam. Item multo fortius, ſi in inquiſitione certũ ter-
minum appoſuerit, promittens, quòd ſi infra illud veni-
ret, & pœniteret, miſericorditer ſecum ageretur, ſicut de
facto vidi, dicit Hoſtien.in ſumma in rub.de hæret.§.qua-
liter deprehendantur, & vide Hoſtien. vbi ſupra. Si vero
inquiſitus vocatus coram inquiſitore negauerit, & con-
uictus fuerit, condemnari debet per eccleſiaſticum iudi-
cem, ad quem iſtud pertinet, vt in c.ad abolendam, de hæ-
ret. Et quia inter ſolicitudines noſtras illa debet eſſe præ-
cipua, vt vulpeculas capiamus, vt de purgatione canoni-
ca, c.inter ſolicitudines, notandum eſt, quòd hæreticus
deprehenditur etiam is, qui leui ſaltem argumento à iu-
dicio catholicæ religionis, & tramite à fide catholica dete-
gitur deuiare, vt C. de hæret. l.ij. & ſic inditia fidem faci-
unt.argum. ff.ne vis fiat ei, qui in poſſeſsionem miſſus eſt,
l.ſi quis, §.vlt.& de carbon.edicto.l.Carbonianum. §.cau-
ſæ cognitio. & intellige leui argumento. i. probabili, &
quod de facili apparet: & ſic vocatur leue propter leuem
probationem. Item ſi graui infamia laborat, de alio gene-
re hæreſis, quocunq; volueris, puta quia conuerſatur cum
hæreticis, & familiaris eſt eis. vide Hoſt. in ſumma in rub.
10 de hær.§.qualiter deprehendantur. † Sed loquendo de hæ-
retico propriè, & vt ſit excommunicatus, & ſubiaceat alijs
pœnis contra hæreticos ſtatutis, requiritur falſa creduli-
tas, vide de hoc Alex.de Alex.ſecunda ſecun.c.de hæreſi.

Sed tu nota clarius, quòd falſa credulitas contra fidem
eſt dupliciter. Primò directè, & principaliter, & hoc eſt o-
mne, quod eſt contra articulos fidei. Et de hoc vide bea-

tum Thomam ſecunda ſecundæ, quæſt.xj. artic.ii. ſecundo indirectè, & ſecundario ſicut ea, ex quibus ſequitur corruptio alicuius articu i; ſicut dicere aliquid falſum in ſcriptura diuina contentum, quia eſt corruptio illius articuli, de ſpiritu ſancto, qui locutus eſt per prophetas. Similiter dicere, quòd eccleſia male determinauit in aliquo circa fidem, eſt contra illud, ſanctam eccleſiam catholicam, & huiuſmodi. Et requiritur, vt quis ſit hæreticus, peruerſa voluntas, & inconcupiſcibilis; & requiritur impugnationis pertinacitas ex parte iraſcibili, ſcilicet quòd pertinaciter hoc teneat. Et ita etiam tenet hoc Inno. in cap. firmiter, in fine, de ſumma Trin. & fide cathol. & Bal. & Pau. de Caſt. in rubr. C. de ſumma Trini. & fide cathol. referunt, & ſequuntur Imo. & Antonius in cap. j. §. ſane, de ſumma Trini. Et omnes concludunt, quòd ſi aliquis ſimpliciter credit illud, quod credit ſancta mater eccleſia, ſed in ſpecie credat in Trinitate, patrem eſſe maiorem filio, errore ductus, quia ſic credebat tenere eccleſiam, dummodo non pertinaciter duret in hac opinione, non eſt hæreticus, nec poteſt de hæreſi puniri. quod nota ſecundum Bald. ad defendendum ruſticos, & idiotas perſonas. & adde text. in l. omnes, verſi. argumento. C. de hæreticis. & vide Cepollam in cautela. ccv. & ccxxxvij. † Et ſic notabis, quòd ſi inquiſitus paratus eſt corrigi, non eſt hæreticus. vt ait Apoſto. ad Titum in cap. finali. & tranſſumptiuè in cap. dixit Apoſt. xxiiij. quæſt. iij. vbi dicitur: Hæreticum hominem poſt primam, & ſecundam correctionem deuita; quia ſubuerſus eſt, qui huiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus. ſequitur text. Sed qui ſententiam ſuam quamuis falſam, atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis peperit, ſed à ſeductis, atque in errorem lapſis parentibus acceperunt, quærunt autem acuta ſolicitudine veritatem corrigi parati, cùm inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi. Et vide bonum textum ad hoc in cap. hæc eſt fides. xxiiij. quæſtione prima. & in cap. damnamus, de ſumma Trinitate. 11

12 † Et ſic nota, quod qui errorem non defendit, imò paratus eſt intelligere rationem, nó eſt putandus hæreticus. nec ille, qui dubitat ex animi infirmitate, non tamen pertinaciter inſiſtit. & intellige cap. ad abolendam, de hæret. quando pertinaciter inſiſtit. Et Ioan. Andreas in cap. primo, de hæreticis dicit, quòd ille text. debet intelligi de dubitatione, quæ habet in ſe firmitatem animi, & quandam pertinaciam, vt quia perſeuerat in illa dubitatione; ſecus, ſi incidat in cogitationem, vel dubitationem ex primis motibus, nec aſsiſtit, ſed reſiſtit confirmando ſe fidei eccleſiæ: quia tunc potius patitur ex illa cogitatione, ac meretur, quàm demeretur, reſiſtendo tamen. Et Abbas in d. cap. j. ad finem dicit, ſi quis erraret in fide, & crederet illam eſſe fidem eccleſiæ, & paratus eſſet ſe corrigere, ſi aliud tenet eccleſia, iſte non eſt hæreticus, quia fides eccleſiæ eſt, vt in c. ij. de ſumma Trin. & fide cathol. & quod ibi notatur. & vide, quod notatur in d. cap. hæc eſt fides catholica.

13 † Et qua pœna feriantur hæretici, certè magna, & non ſolum vna, ſed multis, & diuerſis; & hoc ideo, quia hæreticus omnes offendit: quod enim in religionem humanam committitur, in omnium fertur iniuriam, & ideo publicum crimen dicit, vt l. Manichæos, C. de hæreticis. non ergo debemus dimittere multum opprobrium illius, qui peccata noſtra deleuit, vt c. in nullis, §. illud, de Iudæis. quia longe grauius eſt diuinam offendere, quàm temporalem maieſtatem, vt in c. vergentis, de hæreticis; & in authen. vt non luxurientur contra naturam, collat. vj. Et hæreticus malè ſentiens, vel malè docens de ſacramentis eccleſiæ, excommunicatus eſt, vt iam diximus; & conuictus, niſi ſe correxerit, & errorem abiurauerit, ſi clericus eſt, degradetur, & curiæ ſeculari tradatur; per quam etiam laicus punietur. Eadem etiam eſt pœna ſuſpectis de hæreſi, ſi ſe non correxerint; & relapſis omnino audientia denegatur. Seculares principes, qui iurare nolunt, eccleſiam contra hæreticos defendere, excommunicantur, & terræ eorum ſupponuntur interdicto; & bona hæreticorum confiſcantur; & in terris eccleſiæ bona applicantur

fiſco

fiſco eccleſiæ; & in terris Imperij iudicis ſecularis fiſco, etiã ſi catholicos habeat filios. de hoc vide text. in c. ad abolendam, iuncto c. vergentis, de hæreticis. † Et filij hæreticorum vſque ad ſecundam generationẽ per lineam maſculinam, & vſque ad primam per lineam fœmineam priuati ſunt, vt ſuperius diximus in præſenti regula. Et vide text. in c. ſtatutum, de hæreticis. lib. vj. & eſt ſenſus ſecundum gloſſ. ibi. Titius eſt de hæreſi conuictus, habet filium & filiam; ex filio habet nepotem, & etiam ex filia habet alium nepotem; vtrum nepos ex filia ſit incapax beneficiorum eccleſiaſticorum, vel dignitatum ſecularium? reſpondeo non, ſed ſolum nepos ex filio deſcendens: vel etiam ponamus, quòd mulier hæretica habet filium, & ex eo nepotem, certè ſolus filius eſt incapax. ſed iſtud intelligitur de illis, qui in errore ſuo deceſſerunt; non autem de illis, qui fuerunt emendati, & incorporati eccleſiæ. Et ſic eſt caſus, in quo ex delicto patris filij puniuntur: at filius beneficiatus non perdit beneficium. gloſſ. eſt ſingularis in c. ſatis peruerſum, lvj. diſtin. ſequitur Abbas in c. cum laici, de iure patron. & in c. quanto, de iudicijs. & vide gloſſ. in c. quicunque, de hæret. lib. vj. & in d. c. quicunque. §. ad hæc, dicitur; priuati ſunt habentes beneficia eccleſiaſtica ad preces hæreticorum: & clericus hæreticus qualiter debeat condemnari, vide Philippum Franc. & Docto. in c. j. de hæret. in vj. & vide Panorm. in c. pen. de hæret. & Ioan. de Ana. in c. ij. de hæret. Et quando pater teneatur pro filio, & quando filius patitur pro patre, vide Felinum in c. vergentis, de hæret. Et nota, quòd clericus conuictus de hæreſi, non debet incontinenti tradi curiæ ſeculari, ſed prius debet deponi, & degradari, vt notatur in d. c. ad abolendam. & formam degradationis videbis in c. degradatio, de pœnis, lib. vj. 14

15 † Et notatur in d. cap. ad abolendam, quòd ſi hæreticus vult redire ad fidem, incontinenti euadit pœnam mortis: ſed duo requiruntur ad hoc, ſcilicet quòd incontinenti, & ſponte reuertatur ad fidem. ſi ergo ex interuallo non ſponte, ſed metu pœnæ, vel probationum dicunt ſe ad fidem redire, non eſt eis parcendum, quòd bene nota ſecun-

dum Abba. & docto. ibidem. Et qui dicantur ſponte redire, dic, vt notat Archid.in c. vt commiſsis, de hæreti.libro ſexto. vbi ipſe dicit in ij.colum. Conſueuit dubitari, qui dicantur ſponte ad gratiam redire; ad hoc poteſt dici, quòd illi ſponte redeunt, qui infra tempus gratiæ veniunt, licet ſint moniti; nec enim coacti videntur, qui à nemine ſunt præuenti. & vide Dominicum in capit. vt commiſsi. §. necnon, de hæretic. in vj. & vide Anani. in capit. ad abolendam. quarta collatio. & facit ad hóc. ff. ad Tertullianum. l. j §. ſi mater, cum ſequenti. & certè poſt tempus gratiæ, ſi eſt res integra, hoc eſt, quòd non eſt corporaliter requiſitus. nec probationes contra eum receptæ; facit ad hoc text. ff. de operis liber. l. mancipiorum. Nam ſi poſt tempus gratiæ, requiritur perſonaliter, quamuis errorem ſuum detegat, indignus eſt venia. Et ſic loquitur text. xxiiij. diſtinct. capit vltimo. & vide de hoc. C. de his, qui latrones occulta. l. vlt. & vide ea, quæ ſuperius diximus, vbi iudex videt ipſum contritum, & ſperet de conuerſione ſua, poteſt ei parcere iniuncta pœnitentia ſalutari. de quo per Hoſtienſem in ſumma. & Abbas in dicto c. ad abolendam dicit; Ad hoc vt redeuntibus ad fidem dimittatur pœna mortis, requiritur etiam, vt ſatisfactionem congruam exhibeat de peccato; nam poteſt ſibi indici pœnitentia, vel alia pœna pecuniaria. de quo dic, vt in cap. vt commiſsi, de hære. lib. vj. & vide ea, quæ notantur in clementi. ad noſtrum, de hæreticis. & vide textum, & Abbatem in c. excommunicamus. ij. de hæreticis.
16 † Et hæretici debent puniri pœna ignis; & ſic debent cremari. ita docto. in dicto. c. ad abolendam. & colligitur ex euangelio Ioannis in c. xv. vbi dicitur; Si quis in me non manet, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent. Sed ius ciuile punit hæreticum pœna mortis, vt in l. arriani. C. de hæreticis, coniuncta. l. vltimum ſupplicium. ff. de pœnis. & hanc pœnam eſſe debitam interpretatur conſuetudo. Conuenit ergo in hoc lex diuina, canonica, ciuilis, & conſuetudinaria, vt communiter puniantur pœna ignis. & qualiter hæreticus reconcilietur eccleſiæ ante condemnationem, dic, quòd debet

fieri

fieri præſtito iuramento, quo hęreſis abiuratur; & fides catholica ad mandatum eccleſiæ promittitur tenenda. forma autem iuramenti habetur. j. quæſt. vij. c. quoties. & de conſecra. diſ. ij. c. ego Berengarius. & clerici ſpontaneè reuertentes recipiuntur in ordinibus ſuis ex diſpenſatione. j. quæſt. j. c. omnes, &. q. vlt. c. ſaluberrimum. quòd ſi poſt hoc iuramentum, tanquam canis ad vomitum redeat, ſine aliqua audientia, & ſpe miſericordiæ condemnatur. vi. de hoc Hoſtie. in ſumma, in rub. de hæreticis, in. §. quando. vbi ipſe quærit, an cum talibus, vt promoueri poſsint, valeat diſpenſari? & concludit, quòd ſic, ibi videbis. & nota, quòd licet quo ad pœnam corporalem parcatur abiuranti hæreſim, vt in c. ad abolendam. §. illos quoque, non extenditur talis indulgentia ad bona. argu. tex. in c. vergentis, de hæreticis; niſi expreſſe dicatur: & vide. ad hoc ea, quæ not. in l. j. C. de ſenten. paſsis. & l. ſi ademptis, & l. ſi inſulam, & l. generalis, cod. tit. & l. ſeruus effectus, de actionibus, & obligat. † Et in iſto crimine hæreſis, & in crimine 17
læſæ maieſtatis bona ipſo iure ſunt confiſcata à tẽpore delicti. vide de hoc Ancha. in dict. c. vergentis. & de hoc infra dicemus. Et Cardina. in dicto c. ad abolendam, dicit, quòd relapſi hodie in nullo audiuntur, quoad euitandam pœnam temporalem, vt in c. ſuper eo, de hæreti. lib. vj. vbi dicitur: Curiæ ſeculari tradendi ſunt relapſi in hęreſim, licet ad fidem redeant. non debent eis negari ſacramenta pœnitentiæ, & euchariſtiæ. & vide ibi Philip. Francum. & vi. ibi etiam Dominicum. & vi. Anto. in c. ad abolẽdam. in j. colum. vbi ipſe dicit; Nota primo, quòd hæreticus relapſus non auditur volens iterum hæreſim abiurare. & vide tex. in c. accuſatus, de hæreti. lib. vj. quia procedit etiam, ſi crimen hæreſis tempore abiurationis non fuerat plene probatum. & quis dicatur relapſus in hæreſim, vide tex. in dicto c. accuſatus. vbi dicitur; Abiurans in iudicio hereſim propter vehementem præſumptionem, ſi iterato labitur, licet non fuiſſet plene probatum, relapſus dicitur. Secus, ſi leuis fuerat præſumptio. & culpabilis in vno articulo hæreſis, generaliter poſtea abiurando relapſus dicitur, ſi cõmittit in alium titulum ſeparatum, vt in dicto c. accuſatus.

Et ſic

ctum Tho. in ſecunda ſecundæ. q. cap & in iiij. diſt. xxv. & ſecundum alios doctiſsimos viros, non datur ſimonia de iure poſitiuo; & nota, quia hodiè pauci aduertunt in hoc.
3 † Item eſt hæreticus, qui tranſgreditur præcepta Apoſtolicæ ſedis, vt xix. diſt. c. nulli, vbi habetur, à pontificalibus ſit alienus officijs, qui apoſtolicis non vult obedire præceptis. Item omnis præciſus ab eccleſia, vt in cap. quòd autem. iiij. q. j. vbi habetur; hæretici probantur, qui ſchiſmate, vel excommunicatione ab eccleſia ſunt ſeparati. Et vide omninò Archidia. in d. c. quicunque; vbi dicit; Quid ergo dicemus de his, qui eorum ſermones audiunt? poteſt dici, quòd ſi ſemel tantum audiunt, & nunquam poſtea redire voluerint, non debent iudicari credentes. nec enim videntur approbaſſe, quod poſtmodùm vitauerint. ad hoc eſt efficax argumentum. j. quæſt. j. c. conſtat, & in c. ex ſtudijs, de præſumptio. & C. de inceſtis nupti. l. qui contra, in fi & ff. de in rem verſo. l. ſi pro parte. Fateor ſuſpitione maximè non carere, & ideo poſſe purgationem indici. ibi vide Ar-
4 chid. † Et plures ſunt ſpecies hæreticorum, vt notat Azo in ſumma, in rub. de hæreti. in principio. Et ſectæ hæreticorum. LXXX. ſpeciales cōnumerantur in decretis; ſed XI. vltimas non nominauit auctor nomine ſpeciali. vide de hoc tex. in c. quidam autem hæretici. xxiiij. q. iij. & in fine ponit regulam generalem dicendo; Quicunque aliter ſcripturam ſacram intelligit, quàm ſenſus ſpiritus ſancti flagitat, à quo ſcripta eſt, licet de eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt. & cum iſto tex. etiam concordat tex. in capit. hæreſis, ead. cau. & quæſt. vt in princi. regulæ diximus. & Hoſtien. in ſumma in principio dicit; Omnis ſimoniacus dicitur hæreticus, maximè qui ſacramenta peruertit. vt. j. quæſt. j. cap. fertur, & c. quiſquis, & c. eos qui: & largo modo omnis, qui non tenet articulos fidei, & ſecundum hoc Iudæi; & Gentiles hæretici ſunt; & qui communionem catholicæ eccleſiæ non recipit, hæreticus eſt. vt in auct. de priuile. dotis hæreticis mulieribus non præſtandis. colla. viij. & qui tranſgreditur præcepta ſedis Apoſtolicæ, vt in cap. nulli, xix. diſt. vt ſuperius diximus. & qui vult contrauenire decretis, & epiſtolis Apoſtolicis,

licis, vt in cap. nullus. xix. diſt. & qui eas non recipit, vt xx. diſt. cap. de libellis, nam pari iure cenſentur decreta, & decretales, vt xix. diſt. in fine. & peccatum paganis eſt Apoſtolicis præceptis contrauenire, vt lxxxj. diſt. c. ſi. qui ſunt presbyteri. Sed ſtricto modo dicitur hæreticus, qui aliter ſentit de articulis fidei, quàm Romana eccleſia, vt in capit. hæc eſt fides. xxiiij. q. j. hi enim, qui hoc faciũt, ſunt perpetuo vinculo anathematis innodati, vt in capit. ad abolendam, de hæreti. j. reſpon. his annectuntur & hi, qui aduerſantur fidei catholicæ, vt in c. firmiter credimus, de ſumma tri. & fi. catho. & cum illo. c. debet continuari text. in c. excommunicamus, de hæreti. & his credentes coniunguntur, vt in c. excommunicamus. ij. eo. tit. §. ſi. vbi dicit; Credentes autem eorum erroribus hæreticos eos ſimiliter iudicamus; hæreticorum enim alij perfecti. i. errore ſuo firmi, & excæcati; hi non timent mortem, ſciunt erroris articulos, & exponunt eos. & licet multa falſa prædicent, tamen non dicunt contra id, quod credunt, nec contra mentem ſuam aliquid aſſerunt. Alij ſunt credentes erroribus eorum, & ſic poteſt intelligi text. in c. j. de hæreti. & de fautoribus, defenſoribus, & receptatoribus, an differant inter ſe, vi. Archid. in c. ij. de hære. in. ij. & iij. col. & vi. Ananiam in d. c. excommunicamus. §. credentes. † Et de 5 crimine hæreſis quæri poteſt per accuſationem, & inquiſitionem, & denunciationem, ſuper quo vide in ſingulis rubricis de accuſationibus, & denunciationibus, & inquiſitionibus. Vnde ſcias eſſe præceptum ſingulis Archiepiſcopis, & Epiſcopis, vt quilibet per ſe, vel archidiaconum ſuum, vel alias honeſtas, idoneaſque perſonas bis, aut ſaltem ſemel in anno propriam parochiam circumeat, in qua fama eſt hæreticos habitare; & ibi tres, vel duos boni teſtimonij viros, vel etiam totam viciniam, ſi expedire viderit, iurare compellat, quòd ſi quis hæreticos ibidem ſcierit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, quare habentur ſuſpecti, vt C. de Epiſco. & cleri. l. conuenticula. & c. cum ex iniuncto, de hæreti. j. reſponſo. & de officio delega. c. conſuluit. §. j. & ſi ſciunt aliquos à conuerſatione fidelium vita, & moribus diſcrepantes, per quod ſimpliciter

habentur ſuſpecti.arg.xl.diſtinct. cap. quiſquis. §. vita &c. lxxxvj.diſ.c.inferiorum.& xxiij.quæſt.iij.cap.præterea.& xxj.q.j.c.ſi quis capillum,& in c.nemo,de ſimo. Et Dominic.in c.inquiſitores,de hæreticis.lib.vj.dicit,quod ex ſola ſuſpitione proceditur per inquiſitionem contra hæreticos.

6 † Et hæreticici ſunt credentes poſſe fieri duos Papas veros:& largo modo excommunicati appellantur hæretici.vide de hoc Abb.in cap. firmiſsimi , de hæreti. Et nota, quòd hæreſis dicitur labes,& hoc ideò , quia in eam multi labuntur,vide.de hoc Car. in cle.j.§. propter quod hæreticis. Et crimen hæreſis eſt merè eccleſiaſticum, & ideo ſeculares non habent ſe ſuper eo intromittere, vt nota.in c. excommunicamus.ij. de hæreticis. Et excommunicationem incurrit ſepeliens ſcienter hæreticos,nec abſoluitur, niſi exhumet eorum corpora,vt in c.quicunque,de hęreti. lib.vj.in princip.& ibi eſt tex.contra receptatores , defenſores, vel fautores. Et non valet promotio hæreticorum, eis credentium,fautorum, receptatorum , & defenſorum eorum, nec filiorum ſuorum vſque ad ſecundam generationem, ad beneficia eccleſiaſtica , vel officia publica; & priuati ſunt habentes beneficia eccleſiaſtica ad preces hæreticorum,& inhabiles efficiuntur ad alia obtinenda , ſi ſcienter talia receperunt, vt in d.capit.quicunque.§.hæretici.&.§.ad hæc.de hære.lib. vj. ſed tu vide de hoc Henricum mirabiliter loquentem. in cap. vergentis. de hæreticis.& vide ea,quæ diximus in capitulo de crimine læſæ maieſtatis.

7 † Et nota,quòd inquiſitio hæreticorum ſpectat ad diœceſanum , & ad inquiſitorem hæreticæ prauitatis , vt eſt tex.in clementi.j.§.j.de hæreticis,vbi dicit text. Epiſcopus ſine inquiſitore, aut inquiſitor ſine Epiſcopo diœceſano aut eius officiali, vel Epiſcopali ſede vacante, capitulo ſuper hoc delegato,ſi ſui adinuicem copiam habere valeant,infra octo dierum ſpacium, poſtquàm ſe inuicem requiſierint, non valebit. Et ſic poteſtas inquiſitoris communicatur Epiſcopis. vide Philip. Fran. in capit. contra Chriſtianos,de hæreti.in vj. & vide.doct.in c. per hoc. Et in dicto cap. contra Chriſtianos,dicunt doct.quòd ſi Iudæus

dæus inducit Chriſtianum ad eorum ritum, poteſt per inquiſitores hæreticæ prauitatis puniri:& facit contra illos, qui nouiter ſunt conuerſi, & inducunt filios infantes ad eorum ritum. † Et notabis, quòd Sarracenus, baptizatus 8
in infantia, compellitur ſeruare fidem catholicam, vide. Dominicum in dicto c. contra & ibi etiam videbis, quod iſti Sarraceni, nouiter conuerſi, & baptizati, poſſunt de hæreſi conuinci. & contra eos facit tex. in cap. de Iudæis. xlv. diſt. & tex. in c. merito. xv. q. j. Sed coactio, quæ eſt abſoluta, non conditionabilis, vel eſt præciſa, excuſat, adeò, quòd non obligantur ad baptiſmum, vide Archidia. in dicto c. contra, & vide doct. in c. maiores, de baptiſmo. Et ordinarius habet iuriſdictionem ordinariam, inquiſitor delegatam. Et Epiſcopus, vel inquiſitor poſſunt ponere inquiſitum in compedibus, ſi volunt, vide de hoc Cardi. in dicta clementi. j. §. propter quod. Et capitulum ſuccedit Epiſcopo in iuriſdictionalibus ſede vacante, vt notatur in dicta clement. ver. duro. & in c. ad abolendam, de hæreticis, & in c. vno, ne ſede vacante. lib. vj. & de inſtitutionibus. cap. j. eodem libro. Et ſic notabis, quod per diœceſanos locorum, & per inquiſitores à ſede Apoſtolica deputatos debet exerceri officium inquiſitionis, & hæreticæ prauitatis: debet autē exerceri tale officium remoto omni timore carnali, amore, & odio, ac cupiditate lucri carnalis, vt notat Ioan de Imo. in dicta clementi. j. in principi. † Et carcer hæreticorum debet eſſe communis Epiſcopo, 9
& inquiſitori, vt ibi notatur. Et officium inquiſitionis hæreticæ prauitatis fuit inuentum in augmentum fidei pro hoc, quia per illud extirpantur errores, & infideles reducuntur ad ouile eccleſiæ, vt in c. vt inquiſitionis, de hære. lib. vj. in princi. Et inquiſitores non poſſunt procedere contra Epiſcopos, niſi hoc eis expreſſe ſit commiſſum; quia ſub generali mandato inquiſitionis criminum non venit poteſtas inquirendi contra Epiſcopos, vt notatur in capit. inquiſitores; ſed ſi eum culpabilem ſciuerit, nunciabit Papæ. ita Ioann. And. in dicto capit. inquiſitores, de hæreticis. lib. vj.

Et Dominicus quærit in dicto capit. inquiſitores, an

Epiſcopi poſſint cognoſcere de hoc crimine, vel de alijs contra inquiſitores, & dicit, quòd non, niſi poſt finitum officium; niſi crimen eſſet adeo notorium, quòd non requireretur cauſæ cognitio, vt de fil.presby.c. quoniam. & facit, quod notat Ioan.And.in c.fin. in glo.fin.de reſcript. Aduerte tamen, quòd ſi inquiſitus de crimine hæreſis, vocatus coram inquiſitore, confitetur errorem ſuum, & iudex videat ipſum contritum, & ſperet de conuerſione ſua, poteſt ei parcere iniuncta pœnitentia ſalutari, & multo fortius hoc facere debet, ſi voluntarius acceſſerit ad pœnitentiam. Item multo fortius, ſi in inquiſitione certũ terminum apposuerit, promittens, quòd ſi infra illud veniret, & pœniteret, miſericorditer ſecum ageretur, ſicut de facto vidi, dicit Hoſtien. in ſumma in rub. de hæret. §. qualiter deprehendantur, & vide Hoſtien. vbi ſupra. Si vero inquiſitus vocatus coram inquiſitore negauerit, & conuictus fuerit, condemnari debet per eccleſiaſticum iudicem, ad quem iſtud pertinet, vt in c.ad abolendam, de hæret. Et quia inter ſolicitudines noſtras illa debet eſſe præcipua, vt vulpeculas capiamus, vt de purgatione canonica, c.inter ſolicitudines, notandum eſt, quòd hæreticus deprehenditur etiam is, qui leui ſaltem argumento à iudicio catholicæ religionis, & tramite à fide catholica detegitur deuiare, vt C. de hæret. l.ij. & ſic inditia fidem faciunt. argum. ff. ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus eſt, l.ſi quis, §.vlt. & de carbon. edicto. l. Carbonianum. §. cauſæ cognitio. & intellige leui argumento. i. probabili, & quod de facili apparet: & ſic vocatur leue propter leuem probationem. Item ſi graui infamia laborat, de alio genere hæreſis, quocunq; volueris, puta quia conuerſatur cum hæreticis, & familiaris eſt eis. vide Hoſt. in ſumma in rub.
10 de hær. §. qualiter deprehendantur. † Sed loquendo de hæretico propriè, & vt ſit excommunicatus, & ſubiaceat alijs pœnis contra hæreticos ſtatutis, requiritur falſa credulitas, vide de hoc Alex. de Alex. ſecunda ſecun. c. de hæreſi.

Sed tu nota clarius, quòd falſa credulitas contra fidem eſt dupliciter. Primò directè, & principaliter, & hoc eſt omne, quod eſt contra articulos fidei. Et de hoc vide bea-

tum Thomam ſecundâ ſecundæ, quæſt.xj. artic.ii. ſecundo indirectè, & ſecundario ſicut ea, ex quibus ſequitur corruptio alicuius articuli; ſicut dicere aliquid falſum in ſcriptura diuina contentum, quia eſt corruptio illius articuli, de ſpiritu ſancto, qui locutus eſt per prophetas. Similiter dicere, quòd eccleſia male determinauit in aliquo circa fidem, eſt contra illud, ſanctam eccleſiam catholicam, & huiuſmodi. Et requiritur, vt quis ſit hæreticus, peruerſa voluntas, & inconcupiſcibilis; & requiritur impugnationis pertinacitas ex parte iraſcibili, ſcilicet quòd pertinaciter hoc teneat. Et ita etiam tenet hoc Inno. in cap. firmiter, in fine, de ſumma Trin. & fide cathol. & Bal. & Pau. de Caſt. in rubr. C. de ſumma Trini. & fide cathol. referunt, & ſequuntur Imo & Antonius in cap. j. §. ſane, de ſumma Trini. Et omnes concludunt, quòd ſi aliquis ſimpliciter credit illud, quod credit ſancta mater eccleſia, ſed in ſpecie credat in Trinitate, patrem eſſe maiorem filio, errore ductus, quia ſic credebat tenere eccleſiam, dummodo non pertinaciter duret in hac opinione, non eſt hæreticus, nec poteſt de hæreſi puniri. quod nota ſecundum Bald. ad defendendum ruſticos, & idiotas perſonas. & adde text. in l. omnes, verſi. argumento. C. de hæreticis. & vide Cepolam in cautela. ccv. & ccxxxvij. † Et ſic notabis, quòd ſi inquiſitus paratus eſt corrigi, non eſt hæreticus. vt ait Apoſto. ad Titum in cap. finali. & tranſſumptiuè in cap. dixit Apoſt. xxiiij. quæſt. iij. vbi dicitur: Hæreticum hominem poſt primam, & ſecundam correctionem deuita; quia ſubuerſus eſt, qui huiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus. ſequitur text. Sed qui ſententiam ſuam quamuis falſam, atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis peperit, ſed à ſeductis, atque in errorem lapſis parentibus acceperunt, quærunt autem acuta ſolicitudine veritatem corrigi parati, cùm inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi. Et vide bonum textum ad hoc in cap. hæc eſt fides. xxiiij. quæſtione prima. & in cap. damnamus, de ſumma Trinitate. 11

12 † Et ſic nota, quòd qui errorem non defendit, imò paratus eſt intelligere rationem, nō eſt putandus hæreticus. nec ille, qui dubitat ex animi infirmitate, non tamen pertinaciter inſiſtit. & intellige cap. ad abolendam, de hæret. quando pertinaciter inſiſtit. Et Ioan. Andreas in cap. primo, de hæreticis dicit, quòd ille text. debet intelligi de dubitatione, quæ habet in ſe firmitatem animi, & quandam pertinaciam, vt quia perſeuerat in illa dubitatione; ſecus, ſi incidat in cogitationem, vel dubitationem ex primis motibus, nec aſsiſtit, ſed reſiſtit confirmando ſe fidei eccleſiæ: quia tunc potius patitur ex illa cogitatione, ac meretur, quàm demeretur, reſiſtendo tamen. Et Abbas in d. cap. j. ad finem dicit, ſi quis erraret in fide, & crederet illam eſſe fidem eccleſiæ, & paratus eſſet ſe corrigere, ſi aliud tenet eccleſia, iſte non eſt hæreticus, quia fides eccleſiæ eſt, vt in c. ij. de ſumma Trin. & fide cathol. & quod ibi notatur. & vide, quod notatur in d. cap. hæc eſt fides catholica.

13 † Et qua pœna feriantur hæretici, certè magna, & non ſolum vna, ſed multis, & diuerſis; & hoc ideo, quia hæreticus omnes offendit: quod enim in religionem humanam committitur, in omnium fertur iniuriam, & ideo publicum crimen dicit, vt l. Manichæos, C. de hæreticis. non ergo debemus dimittere multum opprobrium illius, qui peccata noſtra deleuit, vt c. in nullis, §. illud, de Iudæis. quia longe grauius eſt diuinam offendere, quàm temporalem maieſtatem, vt in c. vergentis, de hæreticis; & in authen. vt non luxurientur contra naturam, collat. vj. Et hæreticus malè ſentiens, vel malè docens de ſacramentis eccleſiæ, excommunicatus eſt, vt iam diximus; & conuictus, niſi ſe correxerit, & errorem abiurauerit, ſi clericus eſt, degradetur, & curiæ ſeculari tradatur; per quam etiam laicus punietur. Eadem etiam eſt pœna ſuſpectis de hæreſi, ſi ſe non correxerint; & relapſis omnino audientia denegatur. Seculares principes, qui iurare nolunt, eccleſiam contra hæreticos defendere, excommunicantur, & terræ eorum ſupponuntur interdicto; & bona hæreticorum confiſcantur; & in terris eccleſiæ bona applicantur

fiſco

fiſco eccleſiæ; & in terris Imperij iudicis ſecularis fiſco, etiã ſi catholicos habeat filios. de hoc vide text. in c. ad abolendam, iuncto c. vergentis, de hæreticis. † Et filij hæreticorum vſque ad ſecundam generationẽ per lineam maſculinam, & vſque ad primam per lineam fœmineam priuati ſunt, vt ſuperius diximus in præ[illegible] regula. Et vide text. in c. ſtatutum, de hæreticis. lib. vj. & eſt ſenſus ſecundum gloſſ. ibi. Titius eſt de hæreſi conuictus, habet filium & filiam; ex filio habet nepotem, & etiam ex filia habet alium nepotem; vtrum nepos ex filia ſit incapax beneficiorum eccleſiaſticorum, vel dignitatum ſecularium? reſpondeo non, ſed ſolum nepos ex filio deſcendens: vel etiam ponamus, quòd mulier hæretica habet filium, & ex eo nepotem, certè ſolus filius eſt incapax. ſed iſtud intelligitur de illis, qui in errore ſuo deceſſerunt; non autem de illis, qui fuerunt emendati, & incorporati eccleſiæ. Et ſic eſt caſus, in quo ex delicto patris filij puniuntur: at filius beneficiatus non perdit beneficium. gloſſ. eſt ſingularis in c. ſatis peruerſum, lvj. diſtin. ſequitur Abbas in c. cum laici, de iure patron. & in c. quanto, de iudicijs. & vide gloſſ. in c. quicunque, de hæret. lib. vj. & in d. c. quicunque. §. ad hæc, dicitur; priuati ſunt habentes beneficia eccleſiaſtica ad preces hæreticorum: & clericus hæreticus qualiter debeat condemnari, vide Philippum Franc. & Docto. in c. j. de hæret. in vj. & vide Panorm. in c. pen. de hæret. & Ioan. de Ana. in c. ij. de hæret. Et quando pater teneatur pro filio, & quando filius patitur pro patre, vide Felinum in c. vergentis, de hæret. Et nota, quòd clericus conuictus de hæreſi, non debet incontinenti tradi curiæ ſeculari, ſed prius debet deponi, & degradari, vt notatur in d. c. ad abolendam. & formam degradationis videbis in c. degradatio, de pœnis, lib. vj. 14

† Et notatur in d. cap. ad abolendam, quòd ſi hæreticus vult redire ad fidem, incontinenti euadit pœnam mortis: ſed duo requiruntur ad hoc, ſcilicet quòd incontinenti, & ſponte reuertatur ad fidem. ſi ergo ex interuallo non ſponte, ſed metu pœnæ, vel probationum dicunt ſe ad fidem redire, non eſt eis parcendum. quòd bene nota ſecun- 15

dum Abba. & docto. ibidem. Et qui dicantur ſponte redire, dic, vt notat Archid.in c. vt commiſsis, de hæreti. libro ſexto. vbi ipſe dicit in ij.colum. Conſueuit dubitari, qui dicantur ſponte ad gratiam redire; ad hoc poteſt dici, quòd illi ſponte redeunt, qui infra tempus gratiæ veniunt, licet ſint moniti; nec enim coacti videntur, qui à nemine ſunt præuenti. & vide Dominicum in capit. vt commiſsi. §. necnon, de hæretic. in vj. & vide Anani. in capit. ad abolendam. quarta collatio. & facit ad hoc. ff. ad Tertullianum. l. j §. ſi mater, cum ſequenti. & certè poſt tempus gratiæ, ſi eſt res integra, hoc eſt, quòd non eſt corporaliter requiſitus. nec probationes contra eum receptæ; facit ad hoc text. ff. de operis liber. l. mancipiorum. Nam ſi poſt tempus gratiæ, requiritur perſonaliter, quamuis errorem ſuum detegat, indignus eſt venia. Et ſic loquitur text. xxiiij. diſtinct. capit vltimo. & vide de hoc. C. de his, qui latrones occulta. l. vlt. & vide ea, quæ ſuperius diximus, vbi iudex videt ipſum contritum, & ſperet de conuerſione ſua, poteſt ei parcere iniuncta pœnitentia ſalutari. de quo per Hoſtienſem in ſumma. & Abbas in dicto c. ad abolendam dicit; Ad hoc vt redeuntibus ad fidem dimittatur pœna mortis, requiritur etiam, vt ſatisfactionem congruam exhibeat de peccato; nam poteſt ſibi indici pœnitentia, vel alia pœna pecuniaria. de quo dic, vt in cap. vt commiſsi, de hære. lib. vj. & vide ea, quæ notantur in clementi. ad noſtrum, de hæreticis. & vide textum, & Abbatem in c. excommunicamus. ij. de hæreticis.

16 † Et hæretici debent puniri pœna ignis; & ſic debent cremari. ita docto. in dicto. c. ad abolendam. & colligitur ex euangelio Ioannis in c. xv. vbi dicitur; Si quis in me non manet, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent. Sed ius ciuile punit hæreticum pœna mortis, vt in l. arriani. C. de hæreticis, coniuncta. l. vltimum ſupplicium. ff. de pœnis. & hanc pœnam eſſe debitam interpretatur conſuetudo. Conuenit ergo in hoc lex diuina, canonica, ciuilis, & conſuetudinaria, vt communiter puniantur pœna ignis. & qualiter hæreticus reconcilietur eccleſiæ ante condemnationem, dic, quòd debet

fieri

fieri præſtito iuramento, quo hęreſis abiuratur; & fides catholica ad mandatum eccleſiæ promittitur tenenda. forma autem iuramenti habetur. j. quæſt. vij. c. quoties. & de conſecra. diſ. ij. c. ego Berengarius. & clerici ſpontaneè reuertentes recipiuntur in ordinibus ſuis ex diſpenſatione. j. quæſt. j. c. omnes, &. q. vlt. c. ſaluberrimum. quòd ſi poſt hoc iuramentum, tanquam canis ad vomitum redeat, ſine aliqua audientia, & ſpe miſericordiæ condemnatur. vi. de hoc Hoſtie. in ſumma, in rub. de hæreticis, in. §. quando. vbi ipſe quærit, an cum talibus, vt promoueri poſsint, valeat diſpenſari? & concludit, quòd ſic, ibi videbis. & nota, quòd licet quo ad pœnam corporalem parcatur abiuranti hæreſim, vt in c. ad abolendam. §. illos quoque, non extenditur talis indulgentia ad bona. argu. tex. in c. vergentis, de hæreticis; niſi expreſſe dicatur: & vide. ad hoc ea, quæ not. in l. j. C. de ſenten. paſsis. & l. ſi ademptis, & l. ſi inſulam, & l. generalis, cod. tit. & l. ſeruus effectus, de actionibus, & obligat. †Et in iſto crimine hæreſis, & in crimine 17
læſæ maieſtatis bona ipſo iure ſunt confiſcata à tẽpore delicti. vide de hoc Ancha. in dict. c. vergentis. & de hoc infra dicemus. Et Cardina. in dicto c. ad abolendam, dicit, quòd relapſi hodie in nullo audiuntur, quoad euitandam pœnam temporalem, vt in c. ſuper eo, de hæreti. lib. vj. vbi dicitur: Curiæ ſeculari tradendi ſunt relapſi in hęreſim, licet ad fidem redeant. non debent eis negari ſacramenta pœnitentiæ, & euchariſtiæ, & vide ibi Philip. Francum. & vi. ibi etiam Dominicum. & vi. Anto. in c. ad abolẽdam, in j. colum. vbi ipſe dicit; Nota primo, quòd hæreticus relapſus non auditur volens iterum hæreſim abiurare. & vide tex. in c. accuſatus, de hæreti. lib. vj. quia procedit etiam, ſi crimen hæreſis tempore abiurationis non fuerat plene probatum. & quis dicatur relapſus in hæreſim, vide tex. in dicto c. accuſatus. vbi dicitur; Abiurans in iudicio hereſim propter vehementem præſumptionem, ſi iterato labitur, licet non fuiſſet plene probatum, relapſus dicitur. Secus, ſi leuis fuerat præſumptio. & culpabilis in vno articulo hæreſis, generaliter poſtea abiurando relapſus dicitur, ſi cõmittit in alium titulum ſeparatum, vt in dicto c. accuſatus.
Et ſic

Et ſic propter vehementem præſumptionem non damnatur quis de hæreſi, ſed cogitur ipſam hæreſim abiurare. vide de hoc doct. in d.c.accuſatus. & formam abiurationis vid. in c.inter, de purgatio.cano. & in c.ego, de conſ. diſ. ij. & adde ad ea, quæ ſuperius diximus de mente Hoſtien. circa abiurationem hæreſis. & vid. Spec. in titu. de hære. in verſi. de forma iuramenti.

Modo quæro, vtrum iudex ſecularis aſtrictus ad exequendam ſententiam latam contra hæreticum poſsit cognoſcere de iuſtitia proceſſus, & videbatur, quòd ſic. & Bart. tenet in l. diuus. ff. de cuſto. reor. Et Bart. & Bal. & Pau. de Caſt. in l. magiſtratibus. ff. de iuriſdictio. omni. iudi. & Bart. in l. non dubium. ff. de cuſto. reorum. & Antonius in c.j. de obligatis ad ratioci. & in c. is, de offi. ordina. Sed contrarium tenet Abb. in dicto cap. ad abolendam, & Ange. in dicta l. diuus. Et Ancha. in cap. at ſi clerici, de iudicijs, & Bal. in authe. clericus. C. de Epiſcopis, & cleri. & Ange. in dicta l. magiſtratibus; & Abb. in cap. fina. de ſtatu mona. Poterit tamen iudex ſecularis ad cautelam facere, quòd ille condemnatus confiteatur ſe eſſe illum, de quo ſententia loquitur; ſicut de bannito capto docet Bar. in l. demonſtratio. ff. de condi. & demoſt. & in l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtichum. ff. de verbo. obliga. & Bal. in cap. j. de feu. ſine culpa non amittendo. & Ange. & Imo. in l. nominatū. ff. de hæredi. inſti. Et pœna mortis debetur de iure diuino, vt in cap. ſi mulieris. xxiij. q. v. & de hoc & iam ſuperius diximus, &c. circa iſtum punctum videbis per Felinum in dicto cap. ad abolendam. ad fin. vbi circa iſtam quæſtio. plures opiniones recitauit.

18 † Et nota, quòd bona hæreticorum ipſo iure ſunt confiſcata, vt eſt tex. in cap. cum ſecundum, de hęreti. lib. vj. Et Archidia. in i. col. in dicto cap. cum ſecundum, dicit, quòd ſunt confiſcata tempore commiſsi criminis; & ſic donatio, ſiue alienatio facta per hæreticum ante damnationem nõ tenet. Et licet dominia bonorum hæreticorum non pertineant ad fiſcum, ſiue ad eccleſiam, niſi demum damnatione ſecuta ſuper crimine, tamen ex quo eſt ſecuta damnatio, effectus huius damnationis trahitur retro ad diem com-

commiſsi criminis;& ex die commiſsi criminis videtur ei interdictaalienatio. Et Dominicus ibi dicit, quòd bona intelliguntur confiſcata à die commiſsi criminis, etiamſi pœniteat. Et ideo intellige cõfiſcata in tantum, quòd ſententia ſuper crimine lata retrotrahitur:& alienata poſt crimen commiſſum poſſunt euinci tanquam propria euincentium; etiam non reſtituto precio emptoribus, quantumcunque ſint bonæ fidei. Et iſta eſt veritas per tex. in dicto cap. cum ſecundum; qui vult, quòd eo ipſo, quod crimen committitur, bona intelligantur confiſcata. & Io. And.in dicto cap.cum ſecundum,ad fi.dicit, quòd fiſcus, vel inquiſitores vendicant rem, quia effectus damnationis retrotrahitur; & allegat ad l. Iuli. maie. l. quiſquis.§. emancipatio.& C.de apoſta.l.apoſtatarum.j.reſpon.&. ff. de accuſa.l. ex iudiciorum. Et ſi hæc ſunt in crimine læſæ maieſtatis, vt in gloſ. fortius in crimine hæreſis. Et Ancha. in dicto cap.cum ſecundum, in princi.dicit, quid iuris de alienatione facta per illum, qui iam cogitauerat delinquere?quæ cogitatio colligitur ex pluribus coniecturis, quas ponit Bar.in l.poſt contractum.ff.de donationibus. ibi vide per Ancha.

Cum verò conſtitutio priuat delinquentem, ſtatim,& ipſo iure dominia,alienationes factæ per eum poſt contractum delictum non tenent,ſed reuocantur per fiſcum,etiam non reſtituto pretio emptori primo, vel vlteriori, per quotcunque manus tranſiuerit res alienata,cuius iam dominium erat acquiſitum fiſco.

Quod eſt verum ſecundum Ioan.And.niſi pretium ſolutum,vel aliud loco pretij, eſſet in bonis hæretici.argu.ff. de lega. i. l. Imperator, & l. ſequenti. idem etiam tenet Archi.in dicto c.cum ſecundum. Et ſic iſte punctus remanet expeditus.& vide Abb.in capit.fina. de hæreti. & vide Bar.in l.Imperator,de iure fiſci, lib.x. qui loquuntur circa confiſcationem bonorum hæreticorum:ſed talia bona tenentes poſſunt præſcribere.vide Anch.in dicto capit.cum ſecundum,in prin.

† Sed aduerte, & nota, quòd apprehenſio bonorũ fieri 19 non debet, niſi prius pronuntiatum fuerit ſuper crimine

per

per iudicem eccleſiaſticum, qui hoc poſsit: vt eſt tex.in d. cap.cum ſecundum.& ibi Ioan. And. Et ſi in vita ipſorum hæreticorum non fuit ſententiatum, declarabitur poſt mortem eum hæreticum fuiſſe, ad finem confiſcandi bona; quia crimen hæreſis non extinguitur morte, quò ad captionem bonorum ipſius. vide de hoc tex.in cap.accuſatus, §.in eo, de hæreti.in vj.& vide ibi Dominicum. Et propter delictum vxoris in quinque caſibus confiſcatur, & publicatur dos. ita Bar.in l. quinque legibus. ff. de bonis damnatorum.& vide Ancha. & Phi. Fran.in cap. decreuit, de hære.in vj.& nota, quòd crimen hæreſis eſt graue, vt in cap.vt officium.§.verum, de hære.in vj.& ideo debet procedi cum maiori cautela, quia de ſalute hominis agitur, vt in c.quieſcamus.xlij. diſtinct.& in c.ad hoc. vij. quæſt. ſi. in fine, & in l.additos, de appella.& iudex cum maiori cautela debet aduertere, ne magis erret in cauſa criminali, quàm faciat in ciuili, vt in c.qualiter.j.de accuſatio.& vide xxxviij.diſtinct.c.quamuis, in princi.& contra ſuſpectum de hæreſi, qui non poteſt veraciter conuinci, indicitur ſibi purgatio ad arbitrium Epiſcopi, & inquiſitoris. & ſi defecerit, punitur, vt conuictus, vt in cap.inter, de purgatio. cano.& vide de hoc Abb.in cap.ad abolendam, de hæreti. in i.colum.& vide etiam tex.in cap. quoties, de purga. canonica.& excommunicatus propter contumaciam ſuper hæreſi, de qua erat ſuſpectus, poſt annum damnatur, vt hæreticus. vide de hoc in cap.cum contumacia, de hæreti.
20 lib.vj. † Et in crimine hæreſis iudex ſolus non debet examinare teſtes, ſed habere ſecum alios ſocios probos, & honeſtos, vt notatur in cap.vt officium, de hæret.lib.vj.& ibi concluditur, quod per duos teſtes probatur crimen hæreſis. & religioſi poſſunt officium tabellionatus exercere in cauſa hæreſis, vt in dicto cap. vt officium.§. ad reſcribendas.& inquiſitores poſſunt conuocare peritos, vt eis aſsiſtant; & poſſunt recitare ſententias ſuas per alios. de quo videbis in cap.vt commiſsi. & ibi videbis per Dominicum, an ſit neceſſe in crimine hæreſis nouam ſententiam promulgare; & dicit, quòd non. quia iam per canones eſt antiquitùs promulgata; & ſic potius denũtiatur, vel declaratur.

ratur. & notabis tex. in dicto c. vt officium, in principio; qui informat inquiſitores ad Deum, vt eius timorem metui hominũm anteponant in procedendo contra hæreticos, & ſuos fautores; & etiam in eos abſoluendo, cum vere redierint & tex. in dicto cap. vt officium, in §. verum, inſtruit inquiſitores in modo examinationis teſtium; & in perſonis, quæ teſtificata ſcribere debeant. & notabis etiam tex. in c. vt commiſsi, de hære. lib. vj. quia illa decretalis comprehendit plura vtilia pro expediendo officio inquiſitorum; dat enim eis poteſtatem committendi citationes, & ſententiarum denuntiationes; dat poteſtatem vocandi peritos clerum & populum, vt eis aſsiſtant; dat poteſtatem procedendi contra illos, qui de ſua in aliam prouinciam ſe tranſtulerunt, dat poteſtatem repetendi libros, & proceſſus, commutandi, & mitigandi pœnas, priuandi, & priuatos nuntiandi officijs, & honoribus, vt videbis in tex. & in cauſa hæreſis proceditur ſimpliciter, & de plano; & dicta teſtium, & accuſatorum non publicantur. tex. eſt notabi. in cap. fi. de hæreti. lib. vj. & ibi notatur ex tex. quòd in cauſa hæreſis inquiſitor non debet ferre ſententiam ſine conſilio peritorum. & quia tex. dicit in cauſa hæreſis eſſe procedendum ſimpliciter, & de plano, vide circa iſtũ articulum ea, quæ diximus in capitulo de crimine læſæ maieſtatis. vbi etiam proceditur ſimpliciter, & de plano. ibi videbis omnino. & etiam vide tex. in clemen. i. de hæreti. à princi. vſque ad fin. quia multa prouidet, & præcipue circa carceres hæreticorum, & cuſtodes, & miniſtros, & circa alios officiales.

Et inquiſitor hæreticæ prauitatis debet ſaltem attigiſſe quadraginta annos, vt notatur in clementi. nolentes, de hæreticis; & ibi dicitur per Ioan. de Imo. quare maior ætas requiritur in inquiſitore, quàm in Epiſcopo, quum maior perfectio requiratur in Epiſcopo, quàm in inquiſitore? ibi vide per eum. & poſt mortem quæri poteſt de crimine hæreſis, vt notatur in c. filij, de hæreti. lib. vj. ibi. Ancha. vbi ipſe dicit in principio. † Nota, quòd poſt mortem poteſt 21 moueri quæſtio ſuper hæreſi contra memoriam defuncti. & eſt ſpeciale in hoc crimine, & in crimine læſæ maie.

vt

vt notatur in capit. vergentis, de hæreticis. Quomodo autem contra defunctum procedatur, vide glo. notabilem Inſti. de hæreditatibus, quæ ab inteſta. deferun. §. per contrarium. Et filij, & hæredes ſunt conuocandi, cum contra patrem proceditur poſt mortem. Ratio eſt, quia intereſt filiorum patris memoriam non condemnari, vt in cap. ij. §. hæretici. de hære. lib. vj. intereſt etiam hæredum propter bona, quæ ab eis auferuntur, vt in capit. ſecundum leges, de hæretic. lib. vj. & in dicto. §. per contrarium, Inſtitu. de hæredita. quæ ab inteſt. defe. Teſtis in cauſa hæreſis compellitur dicere veritatem etiam de ſuo crimine; & poteſt ex interuallo corrigere dictum ſuum. Et dictum teſtis habetur pro confeſsione, quatenus aliquid deponit contra ſe. vide de hoc Domi. in cap. accuſatus. §. licet, de hære. in vj. Et per quot teſtes crimen hæreſis debeat probari, vide Ioan. de Anania. in cap. excommunicamus. j. in §. addicimus, de hære. & adde ad ea, quæ ſuperius diximus. Et excommunicati, participes, & ſocij criminis admittuntur in teſtes contra hæreticos, ſi ſciunt veriſimiliter veritatem deponere, in fidei fauorem. vide de hoc tex. in cap. in fidei fauorem, de hære. lib. vj. vbi notatur, quod propter fauorem fidei multa ſtatuuntur contra iura communia. & ibi quæritur; Quid ſi teſtis eſt inhabilis per c. felicis. de pœnis, lib. vj. an admittatur in cauſa hæreſis; Archidiaconus putat, quod ſic. & vide Domi. in d. c. in fidei fauorem. & vide etiam in d. c. felicis.

Et nota, quod proceſſus inquiſitionis dicitur fauorabilis per reſpectum ad proceſſum accuſationis criminalis. quod bene nota, ſecundum Dominicum in dicto capit. in fidei. & ibi notatur an Papa poſsit accuſari de hæreſi occulta. & vide docto. in cap. ſi Papa. xl. diſtinct. & vide Calderinum in conſi. v. in titu. de hæreti. vbi ipſe dicit ad finem: Præſumptio, ſi ſit violentiſsima, ſufficit ad condemnationem de hæreſi, & ad purgationem indicendam ſufficit vehemens præſumptio. & vide de hoc in c. accuſatus, de hæreti. lib. vj. & vide Ioan. de Ana. in rub. de hæret. in ij. col. vtrum quis poſsit condemnari ex vehementi ſuſpitione, & ſuperius tetigi hoc. Et quæ circunſtantiæ ſint conſiderandæ

ad hoc, vt teſti maximè inhabili adhibeatur fides, debet diſcerni per ipſos inquiſitores, quorũ arbitrio relinquitur. Et vide de hoc Ioan. And. & vide Philippum Francum ſuper glo. in dicto cap. in fidei.

Et nota, quòd ciuitates reſiſtentes his, de quibus in cap. ad abolendam. §. ciuitas. & in iſta materia non tradas obliuioni tex. in cap. cum contumacia, de hæret. in vj. & dicitur contumax, qui non paret mandato iudicis, vel ſe abſentat à iudicio. Et propter quamlibet ſuſpitionem non debet quis citari in cauſa hæreſis, ſed debet eſſe probabilis. vide de hoc Dominicum in dicto capit. cum contumacia. Et pertinacia ſi perſeuerauit poſt annum, ibi vide doct. circa iſtam materiam. † Et nota, quòd contra rebelles ec- 22
cleſiæ inuocatur brachium ſeculare, vt in cap. ſi quis ſacerdotum. xj. quæſt. iij. & c. petimus. Ideoque manu militari ſunt hæreticis omnia bona auferenda; quia ſecundum Iſidorum, & Auguſtinum, & alios ſanctos ipſa bona nullo iure poſſunt hæretici poſſidere; naturali non, quia ſunt communia, vt in cap. ius naturale. j. diſtinct. nec iure diuino, ſicut filius Dei oſtendit dicens; Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti fructum eius. Item, labores impiorum iuſti edent. vide de hoc Hoſtien. in ſumma in rub. de hære. in §. qualiter deuitetur. † Et notà, quòd hæ- 23
reſis eſt grauius delictum, quàm homicidium. ita Bal. in l. j. C. qui accuſa. non poſ. Et dicit ibi poſt Auguſtinum, quòd hæreſis, in quam quis incidit ignoranter, eſt grauius delictum, quàm homicidium doloſum. Et ſi dominus temporalis monitionem eccleſiæ ſpreuerit excommunicandus eſt; & ſi in excommunicatione per annnum ſteterit, poſt annum elapſum ſummus Pontifex denunciet vaſallos ſuos abſolutos à fidelitate, & terram exponet catholicis occupandam, ſaluo iure domini principalis. Eandem pœnam patitur etiam, ſi nullum dominum ſuper ſe recognoſcat, vt in cap. excommunicamus. j. §. moneátur, de hęreti. Et vide Hoſtien. in ſumma, in dicto. §. qualiter diuitetur. Et ſortilegi, & dantes pocula amatoria, & inuocatores dæmonum ad ſciendum futura, & præterita, an ſapiant hæreſim, vide Ioan. de Ana. in rubri. de hære. in ij. & iij.

col. Et periurus an ſit hæreticus, vide eund. in c. j. de hæret. Et ſi accuſatus de hæreſi pendente accuſatione ſeipſum interfecit, vide late in l. ij. C. qui teſta. facere poſſunt. & vide Ioan. de Ana. in c. firmiſsime, de hæret. Et ſacerdos, qui hoſtiam non conſecratam accepit, an ſit hæreticus, vide Ioan. de Ana. in c. ad abolendam. in ij. col.

Et nota, quòd crimen hęreſis habet principium, & complementum; principium quidem in errore, complementum in pertinacia. ita Doct. in c. hæreſis, xxiij. quæſt. iij. Et ſi condemnatus de hæreſi, vel crimine læſæ maieſt. habebat ius patronatus eccleſiæ, tale ius patronatus remanebit penes eccleſiam, quæ in effectu fiet libera. Et quid ſi habebat feudum, vel prędium emphyteoticum? vide de hoc Ioan. de Ana. in c. vergentis, in j. col. Et ſcripturis, & libris hæreticorum non datur fides aliqua, quia damnato authore damnantur eius ſcripturæ, & libri, vt notatur in c. fraternitatis, de hære. & ibi notatur, quòd ſi duo contendunt de Papatu, & pro certo neſcitur, quis eorum ſit verus Papa, concilium debet cõgregari, & cauſam decidere. Et vide tex. notabilem, & non eſt alibi quoad hunc articulũ, iuncta glo. in c. duo, lxxix. diſt. Et Hugo ponit ibi vnum ſingulare dictum, quòd poterit concilium congregari per Cardinales, quando neuter contendentium vellet congregare ſuam obedientiam in eodem loco.

24 † Et nota, quòd ſi factum hæreſis eſt dubium, tunc quęſtio debet remitti ad ſolum Papam, vt in c. quoties, xxiiij. q. j. & in c. maiores, de baptiſmo. & vide Abb. in c. ad abolendam, de hæret. in ij. col. Et nota, quòd Epiſcopus etiam hæreticus non poteſt deponi ab alio, quàm à Papa, vt in c. accuſatus, iij. q. vj. & vide Abb. in c. excommunicamus, j. ad fin. de hæret.

Et clericus deprehenſus in hæreſi, volens redire ad fidem, an ſit deponendus, & in carcere detrudendus, vide Abb. in cap. excommunicamus, ij. de hæret. Et nota, quòd obligati lapſis manifeſtè in hęreſim, ſunt abſoluti de omni debito fidelitatis, & totius obſequij, & omni pacto quacunque firmitate vallato, vide Doct. ad hoc in c. fi. de hære. & nota, quòd appellatione bonorum cõtinentur obligatio-

nes,

nes,actiones,& iura, vt in l. bonorum, §. in bonis, ff. de ver. ſignif. & notat. in c. relatum, ij. de teſta. & vide Cardi. in d. c. fin. de hæret. Vbi ipſe dicit, quòd ſerui, & liberti, & mercenarij ſunt abſoluti ipſo iure. Et vide Spec. in tit. de hær. in princ. vbi dicit, in hæreſi ſic concipies libellum. Et ibi etiam videbis de modo concipiendi libellum contra credentes, & receptatores, & contra ſuſpectos de hæreſi. & ſic remanet expedita tota materia de crimine hæreſis.

Nunc ad ſecundam partem regulæ tranſeamus, ſcilicet de ſchiſmaticis. † Et ſchiſma eſt illicita diſceſsio illorum, 25
quorum vnitas eſſe debet: vel ſchiſma eſt illicita diuiſio per inobedientiam ab vniuerſitate eccleſiæ facta, vt in c. inter hæreſim, xxiiij. q. iij. Ideoque ſchiſmatici volentes Dei eccleſiam diſcindere, peccāt in fide, quoad articulum illum, Credo in ſpiritum ſanctum, & vnam ſanctam eccleſiam catholicam. Et hoc nomen ſchiſma Græcum eſt, & dicitur à ſciſſura, vt in c. ſchiſma, xxiiij. q. j. & in vnitate ſciſſura eſſe non poteſt. Non ergo vnitati communicat, qui ſchiſmaticis communicat: Partes ſibi fecerunt, & ab eo, quod vnum eſt, diſceſſerunt, vt in dicto cap. ſchiſma. Et vide de hoc gloſſ. in cap. quia diligentia, de electio. differt autem ab hæreſi in principio; nam hæreſis in ſui principio habet peruerſum dogma, quod non habet ſchiſma; ſed ſi perdurat, cadit in hæreſim, quia fingit ſe rectè ab eccleſia receſsiſſe. Et ideo cenſetur hæreticus, vt in dicto c. inter hæreſim, & ſchiſma. xxiiij. q. iij. & ſic peccat (vt ſuperius diximus) in illum articulum, Credo in ſpiritum ſanctum, & vnam ſanctam eccleſiā, &c. vel eſt inter hæc duo talis differentia, qualis inter genus, & ſpeciem; quia omnis hęreticus eſt ſchiſmaticus, ſed non conuertitur. de hoc vide Hoſti. in rub. de hæreticis, in §. j. & ij. & ſic hæreticus, vel ſchiſmaticus æquiparantur. Et regulare eſt, vt ſchiſma non ſit ſine hæreſi. & fallit in dicente ſe eſſe Papam, & alium Antipapam: nam iſti non ſunt hæretici; vnde eſt ſchiſma ſine hæreſi, quia quilibet credit vnitatem eccleſiæ, & eccleſiam eſſe apud ſe. ita dicit gl. ſingu. in c. j. xxiiij. q. j. Et idem dic de credentibus, vt non dicantur hæretici; ex quo credunt vnam eſſe eccleſiam, quam dicunt conſiſtere

debere apud iſtum. vide de hoc Abb.& Docto.in c.firmiſſime. Et largiſsimè omnes conſtituti in peccato mortali, dicuntur ſchiſmatici; ſunt enim extra charitatem, xj. q. iij. c.audi, & c.dixi, xxiiij.q.iij. largè verò dicuntur ſchiſmatici, quia ſunt extra eccleſiam, & communionem fidelium, c.cum excommunicato, & c.ſequenti, xj q.iij. ſtrictè verò dicuntur ſchiſmatici, qui proprium Epiſcopum deijciunt de ſede Epiſcopali. & communiter tenetur, quòd iſti non ſunt excommunicati, ex quo non ſunt diuiſi ab eccleſia Romana, licet proprium Epiſcopum deiecerint, & alium Epiſcopum erexerint. vide de hoc Abb. & Ioan. de Ana.in rub.de ſchiſmaticis. Aliquando, & ſtrictiſsimè dicuntur ſchiſmatici ſecundum materiam noſtram, qui diuidunt ſe ab eccleſia Romana, conſtituendo ſibi eccleſiam ordinando presbyteros, & clericos, vt in cap. loquitur dominus, xxiiij.q.j.& in d.c.inter hæreſim, xxiiij.q.iij.

Et qui contemnunt conſtitutiones eccleſiæ, ſunt ſchiſmatici ſtrictiſsimè, vt in c.nulli fas eſt, xix. diſt.& coniurationes faciunt contra Epiſcopos, & prælatos. & de hoc vide Ioan.de Ana.in d.rubr.de ſchiſmati. & vide Abb. in d. rub.vbi dicit ad finẽ: Puto hodie quòd tam ipſe, qui ſe gerit pro Papa; quàm ſibi adhærentes, excommunicationi ſubiaceant, per ea quæ notantur in cap.licet, de electio. Sed ſi quæſtio eſſet dubia, & maximè ſi conſiſtit in facto intricato, & longæuo, tunc putarem omnes euitare excommunicationem, & peccatum, argum.l.regula, & l.ij. ff. de iuris & facti ignorantia. & vide in c.Apoſtolicæ, de cler.excommuni.miniſtra. & in c.vt animarum periculis, de conſtit. lib. vj. & vide Bal. circa materiam ſchiſmatis, in tractatu ſuo de ſchiſmate, quem poſuit in rub. C. ſi quis aliquem teſtari prohibu.

Et ſchiſmatici tunicam Chriſti inconſutilem ſcindere nituntur, vt in extrauagan. incip. diſcipulorum Chriſti, ſub titu.de celebra Miſſarum. Et ideo veſtimentum Domini non fuit ſciſſum, quia eccleſia Dei ſcindi non debet, ſed tota vnitate conſiſtere debet, vt per Ioan.de Ana.in d.
26 rub.de ſchiſ.in ij.col.& vide Doct.in rub.de ſchiſma. † Et qua pœna ſchiſmatici feriantur? certè puniuntur à Deo, & ho-

& hominibus: vt ſciant homines, quàm graue, & quàm deteſtabile ſit hoc crimen, oſtendit Dominus in Chore, Datan, & Abiron, quos terra viuos abſorpſit. Et licet alibi dicatur, hæreſim eſſe maius inter crimina, eo quod primum locum tenet in pœnis, xxxij. q.vij.c. quid in omnibus; eſt verum in non ſchiſmate. Tamen ex quo ſchiſma iudicatum & confirmatum fuerit, idem eſt crimen, & vtrique eſt eadem pœna infligenda, vt patet in his, quæ ſuperius diximus.

Et ab hominibus etiam puniuntur; nam excommunicantur, ſi non reſipuerint, & deponuntur, vt in c. in nomine Domini, xxiij. diſt. Et ſi aliter non poſſunt diſtringi, inuocandum eſt brachium ſeculare, vt in c petimus, xj.q.iij. & de officio ordina.c. quoniam in quibuſdam, §.pen. & §. fin. Et diſpenſatio circa ſchiſmaticos quibus caſibus ſit reſeruata Papæ, vide Abb. in c. fin. ad fi. de ſchiſma. Et ſchiſmaticus non poteſt conferre beneficia, vel ordines, & dignitates dare. & tenens beneficium eccleſiaſticum a ſchiſmatico, vel conſentiens ordinationi factæ per eum eſt ipſo facto excommunicatus. Et ſchiſmaticus exiſtens in peccato mortali an & quando poſsit conferre temporalia, vel ſpiritualia, in quibus conferatur ordo, vel non, vide Abb. in c.j. de ſchiſma. & vide alios Doct. Et ordinatus à ſchiſmatico, eſt ab officio repellendus, niſi probet ſecum diſpenſatum per habentem poteſtatem, vt in cap. fina. de ſchiſma.

Et diſpenſatio eſt iuris communis relaxatio facta cum cauſæ cognitione ab eo, qui habet poteſtatem diſpenſandi, vt eſt glo. in c. requiritis, §. niſi rigor, j.q. vij. & vide Abba. in d.c. fin. in ij. colum. Et ordinationes factas ab illis, qui à ſchiſmaticis ordines receperunt, ſunt irritæ; vide Petrũ Anchar. in c.j. de ſchiſmaticis: non ſunt ipſo iure excommunicati, vt in c. in nomine Domini, xxiij. diſt. ſed Hoſti. dicit, propriè ſchiſmaticus dicitur, qui non recognoſcit poteſtatem Romanæ eccleſiæ; ſic enim efficitur ouis extranea ab ouili, vt de maior. & obedien cap. ſolite, §. penul. vnde ſi aliter occupet cathedram, quàm debeat, puta minus canonicè, fur eſt, & latro, vt vij. quæſt. j. c. non furem:

& xxiij.q.iiij.c. tres perſonas,& de iure patrona. cap.relatum.Et intellige etiam in paſtore ſedis Apoſtolicæ; quia ibi multo fortius debet habere locum, vt de electio.cap. licet de vitanda, & xxiij. diſtinct.cap. in nomine domini.

27 † Et proprie dicitur ſchiſmaticus (vt diximus) qui non recognoſcit eccleſiam Romanam.vi.ad hoc bonam glo.in c. non vos.xxiij.quæſt.vj.Ancha.in dicto c.j.de ſchiſmati.referendo Hoſtien.dicit,quòd illi ſchiſmatici, qui ſe extollunt contra eccleſiam Romanam,vt ſunt Græci, ipſo iure ſunt excommunicati.

Sed nota, quòd nullum peccatum, quantumcunque graue ſit in ordinatore,vel ordinato,impedire poteſt quominus ordinatus characterem recipiat, & executionem in habitu,licet non in actu. ita Anchar. in dicto c.j. referendo Innocentium.& quis poſsit diſpenſare cum ſchiſmatico,vide gloſſ.& doct.in cap.fi.de ſchiſma. & ſchiſmaticus etiam clericus poteſt puniri à iudice laico,etiam non ſecuta degradatione. vide de hoc Ioan. And. in cap.cum non ab homine,de iudi.& vide Ioan.de Ana.in rub.de ſchiſma. & vide Dominicum in cap. j. de homici. lib. vj.vbi etiam loquitur de aſſaſsinis.Et nota, quòd etiam ſi Papa dicatur hæreticus, Cardinales,& alij prælati ante tempus ab obedientia ſedis Apoſtolicæ non debent recedi: aliàs tanquam ſchiſmatici ſunt puniendi.ita probatur.xvij. diſt.c. conſilia.§. hinc etiam.,vbi dicit Dominicus bene eſſe notandũ,quia facit ad Cardinales, qui receſſerũt à Gregorio de ciuitate Lucana ad ciuitatem Piſarum, antequam eſſet à concilio Piſano depoſitus. Sed aduerte, quod ius permittit, quod quis poſsit à ſuperiori recedere, quando eſt à iure notorie ſuſpenſus;iuxta ea, quę notãtur per omnes in c.tua,& in c.veſtra,de cohabitatione clericorum.& nota, quod Cardinales tractantes de futuro Papa eligendo, viuente Papa,incidunt in crimen læſæ maie. vide Io.And.& Inno.in c.veniens,de accuſa.& vide Bal.in l. quomodo liberi.C.de teſti.& vid. Alex.in additi.in l.j.ad.l.Iulia.maie. & contra ſchiſmaticos poteſt crux prædicari, vt in c.hortatu,& precibus.xxiij.q.viij.vbi habetur, quod Papa poteſt hortari Reges catholicos ad bellum contra opprimen-

tes

tes eccleſiam. & vide Bar. in l. j. C. de pactis. & vide tex. nō allegatum à doctoribus in cap. dicat aliquis. xxiij. q. v. ver. præterea. & vide Lucam in Actibus, in c. xxiij. vbi Paulus Apoſt. inuocauit auxilium ſeculare. & an ſchiſmaticus poſſit teſtari, v. de Bar. in l. fina. C. ſi à non competenti iudice. & ſchiſmatici capti in bello debent furca ſuſpendi, ita Bal. in c. iniuria, de pace iuramen. firma. & vide tex. in c. vno de ſchiſ. in vj. vbi Bonifacius VIII. Iacobum, & Petrum de Colomna olim Cardinales depoſuit. & ibi videbis proceſſum contra eos factum. & nota, & adde ea, quæ ſuperius diximus, quod character ſpiritualis inuiſibiliter ſpiritu ſancto cooperante confertur per impoſitionem manuum factam, iuxta ritum ab Apoſtolis introductum, ſcilicet, Petro, Iacobo, & Ioanne, quando miſerunt Paulum & Barnabam ad prędicandum, vt in c. quod die dominico. lxxv. diſ. Non mireris ergo, ſi character iſte transfertur à depoſito, & nihilominus remaneat penes ipſum. & de iſto charactere ſpirituali, & de illo corporali, vide Hoſti. in ſum. in rub. de ſchiſmati. in §. fin. & circa iſtam materiam de ſchiſmaticis omnino videbis Bal. in d. tract. de ſchiſmate, vt ſuperius diximus. & vide ſanct. Tho. in ij. ij. q. xij.

DE APOSTATIS.

ET quia iam iſta materia remanet plena, transeamus ad tertiam, & finalem partē regulæ, ſcilicet, de Apoſtatis. & primo ad euidentiam quero, quid ſit apoſtaſia. † Apoſtaſia eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam quiſquis profeſſus eſt ſe tenere. 28
& dicitur apoſtaſia quaſi poſt ſtatus, i. retrogadus ſtatus. Ideo apoſtaſia eſt retroſtatio, vel retrogradatio; vnde apoſtata dicitur quaſi retro ſtans, vt xxvj. q. vlt. c. nō obſeruetis. & apoſtata non eſt aptus regno Dei, cū ad aratrum manū poſuerit, & reſpiciat retro. vt xij. q. j. c. ſancimus. de quo vi. Hoſti. in ſum. in rub. de apoſt. in prin. Sed tu vltra vi. gl. in c. ex parte, de tempo. ordin. & in c. cōſuluit, de regu. & in c. ſi. l. di. & propriè apoſtatæ dicuntur, qui propriam fidem relinquunt. vide de hoc Bar. in rub. C. de apoſta. & impropriè dicitur apoſtata, qui religionem exit. vide ad hoc gl. in l. inter claras, de ſumma trinit. & omnes docto. in

rub.de apoſtatis dicunt: Apoſtaſia eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis, vt ſuperius diximus.

29 Et Cardina in c.j. de apoſta. in ij. col. dicit: † Quæro, quid eſt apoſtaſia? & dicit vocabulum eſt æquiuocum, & multiplex; ideo non definitur in ſuo genere. Eſt autem apoſtaſia triplex, ſcilicet, perfidiæ, inobedientiæ, & irregularitatis. Perfidiæ autem dicitur apoſtaſia, quando quis recedit à fide catholica, vt fuit Iulianus Apoſtata, vt ij. quæſt. vij. cap. non poteſt. & punitur, vt hæreticus; quia vere hæreticus eſt, quia receſsit à fide. & habent locum iura poſita in titulo de hæreticis. & de iſto apoſtata proprie loquitur rubrica. C. de apoſta. & dicitur ibi in l. apoſtatarum, quòd iſtud crimen eſt publicum, & omnes admittuntur ad accuſandum. poteſt etiam quis de iſto crimine accuſari poſt mortem, & eius memoria damnari, dummodo accuſatio fiat intra quinquennium, vt in l. ij. C. de apoſta. & vide ea, quę habentur in cap. ij. de præſcriptionibus. lib. vj. Sunt & iſti apoſtatæ inteſtabiles actiuè, & paſsiuè; & à teſtimonio repelluntur; nec eis ſuperueniens pœnitentia prodeſt, vt in l. hi, qui ſanctam. C. de Apoſta. vide ibi Sali. vbi dicit, quod hæretico datur venia; ſed ſi apoſtatat non, quantum ad pœnam corporalem. Et bona apoſtatæ publicantur, vt lib. j. C. de apoſtatis. quod eſt verum, ſi crimen probetur in vita; ſed ſi poſt mortem, tūc bona deferuntur proximioribus fidelibus. vide de hoc Sali. in l. i. & ij. C. de apoſta. & vide Io. de Ana. in c. j. de apoſta.

30 † Et adde, quòd qui perſuaſionibus fecerit aliquem apoſtatare à fide Chriſti, capite punitur, ac ſi eum ad iſtud per violentiam induxiſſet; & iſto caſu perſuaſio, & violentia æquiparantur, vt in l. hi, qui. C. de ſchiſmaticis. & perſuaſio dicitur ipſum delictum. ita Bar. in l. ob hæc. ff. de infamibus. Et quæ differentia ſit inter mandantem, & perſuadentem, & inter conſilium, & perſuaſionem, & inſtigationem, & inſtructionem, vide Barto. in l. non ſolum. §. ſi mandato. ff. de iniurijs.

Nota tamen, quod ſecunda ſpecies apoſtaſię, ſcilicet inobedientiæ, quandoque incidit in primam; quia non obediens Papæ ex eo, quòd putat eum nō habere poteſtatem,

eſt

eſt hæreticus, vt ſuperius diximus in prima parte iſtius regulæ; ſed ſi non negat hanc poteſtatem, ſed non vult obedire ex contemptu, grauiter puniri debet, quia debet deponi. & ſi eſt incorrigibilis, tradetur curiæ ſeculari, vt in c. cum nō ab homine, de iudi. & vide Abb. in c. j. de apoſta. Si autem nolet obedire ex quadam cōcupiſcentia; quia tenetur aſtrictus; tunc mitius punitur. de quo aliquid in ca. nam concupiſcentiam, & in cap. primo de conſtit. Et qualiter puniantur apoſtatæ perfidiæ, & inobedientiæ, vide Hoſti. in ſumma, in rub. de apoſta. in §. qualiter puniantur apoſtatæ.

† Nunc dicamus de apoſtaſia religionis; & dicitur apoſtata, & rectè, qui reliquit habitum religionis; vnde dicũtur abeuntes retrò, vt dicit text. in c. non obſeruetis. xxvj. quæſt. fina. Vnde dicitur apoſtata is, qui ad ſeculum redijt. ita doct. in cap. j. de apoſta. & vide Archi. in cap. j. de temporibus ordinan. li. vj. & gl. in cap. j. de apoſta. ponam exẽplum de apoſtaſia religionis, videlicet, quando quis recedit ab ordine, & religione iam ſumpta. & Inno. ponit multos alios modos, vtputa, quia dimiſit habitum, & tonſuram, & duxit vxorem, & redijt ad ſeculũ. & adde id, quod notat Inno. in cap. fi. de renuntiatio. & in c. intelleximus, de ætate, & quali. vbi notantèr dicit; quod religioſus recedens inconſulto ſuperiore ſuo, & non ſubijciens ſe alicuius obedientiæ, vt quia non intrat aliud monaſterium, dicitur apoſtata, quantumcunque retineat habitum, & tonſuram: quia recedit a regula ſuperioris, & ſic venit contra vnum ex tribus ſubſtantialibus, ſcilicet, contra bonum obedientiæ, vt in cap. j. de ſtatu regularium. Et talis apoſtata circa irregularitatem poteſt diuerſimodè puniri, vt habetur in cap. pen. de apoſt. in quo habetur, quod clericus ſecularis non ipſo facto eſt excommunicatus, ſed religioſus ſic, per text. in cap. ij. ne clerici, vel monachi, lib. vj. qui debet intelligi de dimiſsione habitus longæua, continua, & temeraria. ſed ſi dimittit ex cauſa rationabili, puta quia tranſit loca periculoſa, vel ex alia iuſta cauſa, non credo, tales ligari illa conſtitutione. Et vide ibi Io. And. & nota, quod ſi clericus dimiſit habitum, & tonſuram, & immiſ- 31

cuit ſe enormitatibus, vt prelijs, & aggreſſuris; & in huiuſmodi aggreſſuris fuiſſet inueteratus, perdit omnia priuilegia clericalia. Sed ſi portat habitum, & tonſuram, licet miſceat ſe enormitatibus, non perdit priuilegium fori. Iſta ſunt de mente Hoſti. & Io. And. & aliorum doctorum, vt refert Abb. in c. perpendimus, de ſenten. excommuni. & vide tex. in c. vnico, de vita, & hone. cleri. lib. vj. vbi clerici buffones exercentes illam artem odioſam per annum perdunt omne priuilegium clericale. Et vtrum clericus immiſcens ſe enormitatibus, & perſeuerans poſsit puniri per iudicem ſecularem non præcedente monitione, vide Abb. in cap ex parte. iij. de priuile & vide Ant. in c. fi. de vita, & hone. cleri. & vide late Ancha. in repeti. regulæ, ea quæ. vide Alex. in conſil. vj. in j. vol. & vide Cardin. in repeti. dicti cap. perpendimus, de ſent. excommu. vbi etiam ipſe dicit in principio, quare facilius perdatur priuilegium canonis, ſi quis ſuadente; quam priuilegium fori. & vide de hoc Innoc. in c. ij. de maio. & obedien. & nota quod priuilegium fori eſt de iure diuino, vt ex tex. in c. quanquam, de cenſibus, lib. vj. & gl. in cap. ſi imperator. xcvj. diſt. & de hoc diximus ſupra in c. de immunit. & libertate eccle. ſupra in iſto ſpeculo. Et apoſtata religionis efficitur infamis, vt in cap. alieni. ij. quæſt. vij. & interim ad ordinem, vel dignitatem non poſſunt promoueri, vt l. diſt. c. vlt. Item quidquid acquirit, ſuo monaſterio acquirit, ſicut ſeruus domino. xviij. quæſtio. ij. cap. abbates, &. ff. de acqui. poſſeſ. l. ſeruus. Item filij, qui naſcuntur ex ipſis, ſunt famuli monaſterij, quia naſcuntur de matrimonio de facto cotracto, vt lxxxj. diſ. c. quidam. & xxij. diſ c. eos. Item à ſuo monaſterio, vel religione poſſunt capi, & incarcerari, donec ſe cõuerterint, vt in d. c. abbates, & in c. à nobis. de apoſt. vbi dicitur; Apo-
32 ſtatę incarcerari, & affligi poſſũt, vt habitũ reaſſumãt. † Sed ſi apoſtatæ volunt redire ad religionem. & habitum recipere, & deferre, ſunt recipiendi; & ſi monaſterium nollet eos recipere, debet à ſuperiori compelli, vt in c. & quia xxvij. q. j & c. peruenit. & vide Hoſti. in ſummma, in §. qualiter puniantur apoſtatæ. Et monachus in apoſtaſia ordinatus non poteſt ſine diſpenſatione Papæ in ſuſcepto ordine mini-

miniſtrare,quantumcunq; reſipiſcat, & agat pœnitẽtiam. vide de hoc tex.in c.ſi.de apoſta.& ibi dicitur,ꝙ nõ poteſt ad minores ordines promoueri;quia videtur ordinat⁹ per ſaltum:quia ex quo eſt irregularis,nõ debet ordinari,vt in c.j.de reg.iu.li.vj. & apoſtata dicitur eſſe irregularis, qui depoſito habitu ſuæ religionis efficitur clericus ſecularis; ſed ſi intrat aliud monaſteriũ in caſu non conceſſo, nõ dicitur apoſtatare,etiamſi ſecundum monaſterium ſit magis largum;quia non reperitur venire contra ſubſtantialia regulæ, vt in c.cum ad monaſterium,de ſtatu regularium.& nota.in c.ex parte,de temporibus ordinan.& vide Inn. in c.ſi.de renũcia.& in c.intelleximus,de æta.& quali.& quia ſuperius diximus,ꝙ apoſtata poteſt incarcerari,nota,quod prefati incurrunt irregularitatem, ſi permittunt mori carceratos in carceribus.ſ.attenuando cibum,& victũ, vt nota.in d.c.à nobis, de apoſtatis. & ibi videbis Abb. dicentẽ, qua pœna puniantur frangentes carcerẽ de iure canon. & de iure ciuili pœna capitis puniũtur.& ſi clericus,qui primam tonſuram acceperit,ipſam dimiſerit,cogendus eſt ad ipſam reaſſumendam; nam per primã tonſuram clericalis ordo cõfertur,vt de æta.& quali.c.cũ cõtingat. Talis ergo clericus eſt,vt in c.cleros.xxj.diſ.& c.ex antiquis.liiij.diſt. Ergo cõpellendus ad tonſuram malè dimiſſam deferendá, vt de vita, & honeſt.clericor. c. ſiquis ex clericis.& ſi cõſtitutus in ſacris ducat vxorẽ,Epiſcopus miſericorditer poteſt cum tali diſpẽſare.vide de hoc Hoſti.in ſum.in rub.de apoſta.Et quando quis ſciẽter ſe fecit ordinari ab excommunicato,vel ſuſpenſo, ſolus Papa diſpenſat cũ illo.vide Anch.in c.ſi.de apoſtatis, & ibi dicit. ꝙ religioſi apoſtatæ ipſo iure ſunt excõmunicati;& allegat tex.in c.ij.ne clerici,vel monachi,l.vj.Sed apoſtata non eſt ipſo iure excõmunicandus,niſi (vt diximus) in religioſo habitũ dimittente. de quo vid.glo.in c.j.de temp.ordin.l.vj.Et de hoc iã ſuperius diximus.& infamatus de apoſtaſia compellitur habitũ deferre,donec ſe purgauerit,vt in c. tuæ.de apoſta.quia religioſus profeſſus,vel conſtitutus in ſacris, vel conſtitutus in minoribus, habens beneficium, ſi dimiſerit habitum, dicitur apoſtatare. vide de hoc Abb. in dicto c. tuæ

Et ha-

col. Et periurus an ſit hæreticus, vide eund. in c. j. de hæret. Et ſi accuſatus de hæreſi pendente accuſatione ſeipſum interfecit, vide late in l.ij.C.qui teſta. facere poſſunt. & vide Ioan.de Ana.in c. firmiſsime, de hæret. Et ſacerdos, qui hoſtiam non conſecratam accepit, an ſit hæreticus, vide Ioan. de Ana. in c.ad abolendam. in ij. col.

Et nota, quòd crimen hęreſis habet principium, & complementum; principium quidem in errore, complementum in pertinacia. ita Doct. in c. hæreſis, xxiij. quæſt iij. Et ſi condemnatus de hæreſi, vel crimine læſæ maieſt. habebat ius patronatus eccleſiæ, tale ius patronatus remanebit penes eccleſiam, quæ in effectu fiet libera. Et quid ſi habebat feudum, vel prędium emphyteoticum? vide de hoc Ioan. de Ana. in c. vergentis, in j. col. Et ſcripturis, & libris hæreticorum non datur fides aliqua, quia damnato authore damnantur eius ſcripturæ, & libri, vt notatur in c. fraternitatis, de hære. & ibi notatur, quòd ſi duo contendunt de Papatu, & pro certo neſcitur, quis eorum ſit verus Papa, concilium debet cõgregari, & cauſam decidere. Et vide tex. notabilem, & non eſt alibi quoad hunc articulũ, iuncta glo. in c. duo, lxxix. diſt. Et Hugo ponit ibi vnum ſingulare dictum, quòd poterit concilium congregari per Cardinales, quando neuter contendentium vellet congregare ſuam obedientiam in eodem loco.

24 † Et nota, quòd ſi factum hæreſis eſt dubium, tunc quęſtio debet remitti ad ſolum Papam, vt in c. quoties, xxiiij. q. j. & in c. maiores, de baptiſmo. & vide Abb. in c. ad abolendam, de hæret. in ij. col. Et nota, quòd Epiſcopus etiam hæreticus non poteſt deponi ab alio, quàm à Papa, vt in c. accuſatus, iij. q. vj. & vide Abb. in c. excommunicamus, j. ad fin. de hæret.

Et clericus deprehenſus in hæreſi, volens redire ad fidem, an ſit deponendus, & in carcere detrudendus, vide Abb. in cap. excommunicamus, ij. de hæret. Et nota, quòd obligati lapſis manifeſtè in hęreſim, ſunt abſoluti de omni debito fidelitatis, & totius obſequij, & omni pacto quacunque firmitate vallato, vide Doct. ad hoc in c. fi. de hære. & nota, quòd appellatione bonorum cõtinentur obligationes,

nes,actiones,& iura, vt in l.bonorum,§.in bonis,ff.de verſignif.& notat.in c.relatum, ij. de teſta.& vide Cardi.in d. c.fin.de hæret. Vbi ipſe dicit,quòd ſerui,& liberti,& mercenarij ſunt abſoluti ipſo iure. Et vide Spec. in tit. de hær. in princ. vbi dicit, in hæreſi ſic concipies libellum. Et ibi etiam videbis de modo concipiendi libellum contra credentes,& receptatores,& contra ſuſpectos de hæreſi.& ſic remanet expedita tota materia de crimine hæreſis.

Nunc ad ſecundam partem regulæ tranſeamus,ſcilicet de ſchiſmaticis. † Et ſchiſma eſt illicita diſceſsio illorum, 25 quorum vnitas eſſe debet: vel ſchiſma eſt illicita diuiſio per inobedientiam ab vniuerſitate eccleſiæ facta, vt in c. inter hæreſim, xxiiij. q. iij. Ideoque ſchiſmatici volentes Dei eccleſiam diſcindere,peccãt in fide, quoad articulum illum,Credo in ſpiritum ſanctum,& vnam ſanctam eccleſiam catholicam. Et hoc nomen ſchiſma Græcum eſt, & dicitur à ſciſſura, vt in c. ſchiſma, xxiiij. q. j. & in vnitate ſciſſura eſſe non poteſt. Non ergo vnitati communicat, qui ſchiſmaticis communicat: Partes ſibi fecerunt, & ab eo,quod vnum eſt, diſceſſerunt, vt in dicto cap. ſchiſma. Et vide de hoc gloſſ.in cap.quia diligentia,de electio. differt autem ab hæreſi in principio; nam hæreſis in ſui principio habet peruerſum dogma, quod non habet ſchiſma; ſed ſi perdurat,cadit in hæreſim,quia fingit ſe rectè ab eccleſia receſsiſſe. Et ideo cenſetur hæreticus, vt in dicto c. inter hæreſim,& ſchiſma. xxiiij.q.iij.& ſic peccat (vt ſuperius diximus) in illum articulum, Credo in ſpiritum ſanctum, & vnam ſanctam eccleſiã, &c. vel eſt inter hæc duo talis differentia, qualis inter genus, & ſpeciem; quia omnis hęreticus eſt ſchiſmaticus,ſed non conuertitur.de hoc vide Hoſti.in rub.de hæreticis,in §.j.& ij,& ſic hæreticus, vel ſchiſmaticus æquiparantur. Et regulare eſt,vt ſchiſma non ſit ſine hæreſi. & fallit in dicente ſe eſſe Papam, & alium Antipapam: nam iſti non ſunt hæretici;vnde eſt ſchiſma ſine hæreſi, quia quilibet credit vnitatem eccleſiæ, & eccleſiam eſſe apud ſe. ita dicit gl. ſingu. in c. j.xxiiij.q.j. Et idem dic de credentibus, vt non dicantur hæretici; ex quo credunt vnam eſſe eccleſiam, quam dicunt conſiſtere

debere apud iſtum. vide de hoc Abb. & Docto. in c. firmiſſime. Et largiſsimè omnes conſtituti in peccato mortali, dicuntur ſchiſmatici; ſunt enim extra charitatem, xj. q. iij. c. audi, & c. dixi, xxiiij. q. iij. largè verò dicuntur ſchiſmatici, quia ſunt extra eccleſiam, & communionem fidelium, c. cum excommunicato, & c. ſequenti, xj q. iij. ſtrictè verò dicuntur ſchiſmatici, qui proprium Epiſcopum deijciunt de ſede Epiſcopali. & communiter tenetur, quòd iſti non ſunt excommunicati, ex quo non ſunt diuiſi ab eccleſia Romana, licet proprium Epiſcopum deiecerint, & alium Epiſcopum erexerint. vide de hoc Abb. & Ioan. de Ana. in rub. de ſchiſmaticis. Aliquando, & ſtrictiſsimè dicuntur ſchiſmatici ſecundum materiam noſtram, qui diuidunt ſe ab eccleſia Romana, conſtituendo ſibi eccleſiam ordinando presbyteros, & clericos, vt in cap. loquitur dominus, xxiiij. q. j. & in d. c. inter hæreſim, xxiiij. q. iij.

Et qui contemnunt conſtitutiones eccleſiæ, ſunt ſchiſmatici ſtrictiſsime, vt in c. nulli fas eſt, xix. diſt. & coniurationes faciunt contra Epiſcopos, & prælatos. & de hoc vide Ioan. de Ana. in d. rubr. de ſchiſmati. & vide Abb. in d. rub. vbi dicit ad finē: Puto hodie quòd tam ipſe, qui ſe gerit pro Papa; quàm ſibi adhærentes, excommunicationi ſubiaceant, per ea quæ notantur in cap. licet, de electio. Sed ſi quæſtio eſſet dubia, & maximè ſi conſiſtit in facto intricato, & longæuo, tunc putarem omnes euitare excommunicationem, & peccatum, argum. l. regula, & l. ij. ff. de iuris & facti ignorantia. & vide in c. Apoſtolicæ, de cler. excommuni. miniſtra. & in c. vt animarum periculis, de conſtit. lib. vj. & vide Bal. circa materiam ſchiſmatis, in tractatu ſuo de ſchiſmate, quem poſuit in rub. C. ſi quis aliquem teſtari prohibu.

Et ſchiſmatici tunicam Chriſti inconſutilem ſcindere nituntur, vt in extrauagan. incip. diſcipulorum Chriſti, ſub titu. de celebra Miſſarum. Et ideo veſtimentum Domini non fuit ſciſſum, quia eccleſia Dei ſcindi non debet, ſed tota vnitate conſiſtere debet, vt per Ioan. de Ana. in d.
26 rub. de ſchiſ. in ij. col. & vide Doct. in rub. de ſchiſma. † Et qua pœna ſchiſmatici feriantur? certè puniuntur à Deo, & ho-

& hominibus: vt ſciant homines, quàm graue, & quàm deteſtabile ſit hoc crimen, oſtendit Dominus in Chore, Datan, & Abiron, quos terra viuos abſorpſit. Et licet alibi dicatur, hæreſim eſſe maius inter crimina, eo quod primum locum tenet in pœnis, xxxij. q. vij. c. quid in omnibus; eſt verum in non ſchiſmate. Tamen ex quo ſchiſma iudicatum & confirmatum fuerit, idem eſt crimen, & vtrique eſt eadem pœna infligenda, vt patet in his, quæ ſuperius diximus.

Et ab hominibus etiam puniuntur; nam excommunicantur, ſi non reſipuerint, & deponuntur, vt in c. in nomine Domini, xxiij. diſt. Et ſi aliter non poſſunt diſtringi, inuocandum eſt brachium ſeculare, vt in c petimus, xj. q. iij. & de officio ordina. c. quoniam in quibuſdam, §. pen. & §. fin. Et diſpenſatio circa ſchiſmaticos quibus caſibus ſit reſeruata Papæ, vide Abb. in c. fin. ad fi. de ſchiſma. Et ſchiſmaticus non poteſt conferre beneficia, vel ordines, & dignitates dare. & tenens beneficium eccleſiaſticum a ſchiſmatico, vel conſentiens ordinationi factæ per eum eſt ipſo facto excommunicatus. Et ſchiſmaticus exiſtens in peccato mortali an & quando poſſit conferre temporalia, vel ſpiritualia, in quibus conferatur ordo, vel non, vide Abb. in c. j. de ſchiſma. & vide alios Doct. Et ordinatus à ſchiſmatico, eſt ab officio repellendus, niſi probet ſecum diſpenſatum per habentem poteſtatem, vt in cap. fina. de ſchiſma.

Et diſpenſatio eſt iuris communis relaxatio facta cum cauſæ cognitione ab eo, qui habet poteſtatem diſpenſandi, vt eſt glo. in c. requiritis, §. niſi rigor, j. q. vij. & vide Abba. in d. c. fin. in ij. colum. Et ordinationes factas ab illis, qui à ſchiſmaticis ordines receperunt, ſunt irritæ; vide Petrũ Anchar. in c. j. de ſchiſmaticis: non ſunt ipſo iure excommunicati, vt in c. in nomine Domini, xxiij. diſt. ſed Hoſti. dicit, propriè ſchiſmaticus dicitur, qui non recognoſcit poteſtatem Romanæ eccleſiæ; ſic enim efficitur ouis extranea ab ouili, vt de maior. & obedien cap. ſolite, §. penul. vnde ſi aliter occupet cathedram, quàm debeat, puta minus canonicè, fur eſt, & latro, vt vij. quæſt. j. c. non furem:

& xxiij.q.iiij.c. tres perſonas,& de iure patrona. cap.relatum.Et intellige etiam in paſtore ſedis Apoſtolicæ; quia ibi multo fortius debet habere locum, vt de electio.cap. licet de vitanda, & xxiij. diſtinct.cap. in nomine domini.
27 † Et propriè dicitur ſchiſmaticus (vt diximus) qui non recognoſcit eccleſiam Romanam.vi.ad hoc bonam glo.in c. non vos.xxiij.quæſt.vj.Ancha.in dicto c.j.de ſchiſmati.referendo Hoſtien.dicit,quòd illi ſchiſmatici, qui ſe extollunt contra eccleſiam Romanam,vt ſunt Græci, ipſo iure ſunt excommunicati.

Sed nota, quòd nullum peccatum, quantumcunque graue ſit in ordinatore,vel ordinato,impedire poteſt quominus ordinatus characterem recipiat, & executionem in habitu,licet non in actu. ita Anchar. in dicto c.j. referendo Innocentium.& quis poſsit diſpenſare cum ſchiſmatico,vide gloſſ.& doct.in cap.fi.de ſchiſma. & ſchiſmaticus etiam clericus poteſt puniri à iudice laico,etiam non ſecuta degradatione. vide de hoc Ioan. And. in cap.cum non ab homine,de iudi.& vide Ioan.de Ana.in rub.de ſchiſma. & vide Dominicum in cap. j. de homici. lib. vj.vbi etiam loquitur de aſſaſsinis.Et nota, quòd etiam ſi Papa dicatur hæreticus, Cardinales,& alij prælati ante tempus ab obedientia ſedis Apoſtolicæ non debent recedi: aliàs tanquam ſchiſmatici ſunt puniendi.ita probatur.xvij. diſt.c. conſilia.§. hinc etiam.,vbi dicit Dominicus bene eſſe notandũ,quia facit ad Cardinales, qui receſſerũt à Gregorio de ciuitate Lucana ad ciuitatem Piſarum, antequam eſſet à concilio Piſano depoſitus. Sed aduerte, quod ius permittit, quod quis poſsit à ſuperiori recedere, quando eſt à iure notorie ſuſpenſus; iuxta ea, que notatur per omnes in c.tua,& in c.veſtra,de cohabitatione clericorum. & nota, quod Cardinales tractantes de futuro Papa eligendo, viuente Papa, incidunt in crimen læſæ maie. vide Io.And.& Inno.in c.veniens,de accuſa.& vide Bal.in l. quomodo liberi.C.de teſti.& vid. Alex.in additi.in l.j.ad.l.Iulia.maie. & contra ſchiſmaticos poteſt crux prædicari, vt in c.hortatu,& precibus.xxiij.q.viij.vbi habetur, quod Papa poteſt hortari Reges catholicos ad bellum contra opprimentes

tes

tes eccleſiam. & vide Bar. in l. j. C. de pactis. & vide tex. nō allegatum à doctoribus in cap. dicat aliquis. xxiij. q. v. ver. præterea. & vide Lucam in Actibus, in c. xxiij. vbi Paulus Apoſt. inuocauit auxilium ſeculare. & an ſchiſmaticus poſſit teſtari, vide Bar. in l. fina. C. ſi à non competenti iudice. & ſchiſmatici capti in bello debent furca ſuſpendi. ita Bal. in c. iniuria. de pace iuramen. firma. & vide tex. in c. vno de ſchiſ. in vj. vbi Bonifacius VIII. Iacobum, & Petrum de Colomna olim Cardinales depoſuit. & ibi videbis proceſſum contra eos factum. & nota, & adde ea, quæ ſuperius diximus, quod character ſpiritualis inuiſibiliter ſpiritu ſancto cooperante confertur per impoſitionem manuum factam, iuxta ritum ab Apoſtolis introductum, ſcilicet, Petro, Iacobo, & Ioanne, quando miſerunt Paulum & Barnabam ad prędicandum, vt in c. quod die dominico. lxxv. diſ. Non mireris ergo, ſi character iſte transfertur à depoſito, & nihilominus remaneat penes ipſum. & de iſto charactere ſpirituali, & de alio corporali, vide Hoſti. in ſum. in rub. de ſchiſmati. in §. fin. & circa iſtam materiam de ſchiſmaticis omnino videbis Bal. in d. tract. de ſchiſmate, vt ſuperius diximus. & vide ſanct. Tho. in ij. ij. q. xij.

DE APOSTATIS.

ET quia iam iſta materia remanet plena, transeamus ad tertiam, & finalem partę regulæ, ſcilicet, de Apoſtatis. & primo ad euidentiam quero, quid ſit apoſtaſia. † Apoſtaſia eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam quiſquis profeſſus eſt ſe tenere. 28
& dicitur apoſtaſia quaſi poſt ſtatus, j. retrogadus ſtatus. Ideo apoſtaſia eſt retroſtatio, vel retrogradatio; vnde apoſtata dicitur quaſi retro ſtans, vt xxvj. q. vlt. c. nō obſeruetis. & apoſtata non eſt aptus regno Dei, cū ad aratrum manū poſuerit, & reſpiciat retro. vt xij. q. j. c. ſancimus. de quo vi. Hoſti. in ſum. in rub. de apoſt. in prin. Sed tu vltra vi. gl. in c. ex parte, de tempo. ordin. & in c. cōſuluit, de regu. & in c. ſi. l. di. & propriè apoſtatæ dicuntur, qui propriam fidem relinquunt. vide de hoc Bar. in rub. C. de apoſta. & impropriè dicitur apoſtata, qui religionem exit. vide ad hoc gl. in l. inter claras, de ſumma trinit. & omnes docto. in

rub.de apoſtatis dicunt: Apoſtaſia eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis, vt ſuperius diximus.
29 Et Cardina in c.j.de apoſta.in ij.col.dicit: † Quæro, quid eſt apoſtaſia? & dicit vocabulum eſt æquiuocum, & multiplex; ideo non definitur in ſuo genere. Eſt autem apoſtaſia triplex, ſcilicet, perfidiæ, inobedientiæ, & irregularitatis. Perfidiæ autem dicitur apoſtaſia, quando quis recedit à fide catholica, vt fuit Iulianus Apoſtata, vt ij. quæſt. vij. cap. non poteſt. & punitur, vt hæreticus; quia vere hæreticus eſt, quia receſsit à fide. & habent locum iura poſita in titulo de hæreticis. & de iſto apoſtata proprie loquitur rubrica. C. de apoſta. & dicitur ibi in l. apoſtatarum, quòd iſtud crimen eſt publicum, & omnes admittuntur ad accuſandum. poteſt etiam quis de iſto crimine accuſari poſt mortem, & eius memoria damnari, dummodo accuſatio fiat intra quinquennium, vt in l. ij. C. de apoſta. & vide ea, quę habentur in cap. ij. de præſcriptionibus. lib. vj. Sunt & iſti apoſtatæ inteſtabiles actiuè, & paſsiuè; & à teſtimonio repelluntur; nec eis ſuperueniens pœnitentia prodeſt, vt in l. hi, qui ſanctam. C. de Apoſta. vide ibi Sali. vbi dicit, quod hæretico datur venia; ſed ſi apoſtatat non, quantum ad pœnam corporalem. Et bona apoſtatæ publicantur, vt lib. j. C. de apoſtatis. quod eſt verum, ſi crimen probetur in vita; ſed ſi poſt mortem, tūc bona deferuntur proximioribus fidelibus. vide de hoc Sali. in l. i. & ij. C. de apoſta. & vide Io. de Ana. in c. j. de apoſta.

30 † Et adde, quód qui perſuaſionibus fecerit aliquem apoſtatare à fide Chriſti, capite punitur, ac ſi eum ad iſtud per violentiam induxiſſet; & iſto caſu perſuaſio, & violentia æquiparantur, vt in l. hi, qui. C. de ſchiſmaticis. & perſuaſio dicitur ipſum delictum. ita Bar. in l. ob hæc. ff. de infamibus. Et quæ differentia ſit inter mandantem, & perſuadentem, & inter conſilium, & perſuaſionem, & inſtigationem, & inſtructionem, vide Barto. in l. non ſolum. §. ſi mandato. ff. de iniurijs.

Nota tamen, quod ſecunda ſpecies apoſtaſię, ſcilicet inobedientiæ, quandoque incidit in primam; quia non obediens Papæ ex eo, quòd putat eum nō habere poteſtatem, eſt

eſt hæreticus, vt ſuperius diximus in prima parte iſtius regulæ; ſed ſi non negat hanc poteſtatem, ſed non vult obedire ex contemptu, grauiter puniri debet, quia debet deponi. & ſi eſt incorrigibilis, tradetur curiæ ſeculari, vt in c. cum nõ ab homine, de iudi. & vide Abb. in c. j. de apoſta. Si autem nolet obedire ex quadam cõcupiſcentia; quia tenetur aſtrictus; tunc mitius punitur. de quo aliquid in ca. nam concupiſcentiam, & in cap. primo de conſtit. Et qualiter puniantur apoſtatæ perfidiæ, & inobedientiæ, vide Hoſti. in ſumma, in rub. de apoſta. in §. qualiter puniantur apoſtatæ.

† Nunc dicamus de apoſtaſia religionis; & dicitur apoſtata, & rectè, qui reliquit habitum religionis; vnde dicũtur abeuntes retrò, vt dicit text. in c. non obſeruetis. xxvj. quæſt. fina. Vnde dicitur apoſtata is, qui ad ſeculum redijt. ita doct. in cap. j. de apoſta. & vide Archi. in cap. j. de temporibus ordinan. li. vj. & gl. in cap. j. de apoſta. ponam exẽplum de apoſtaſia religionis, videlicet, quando quis recedit ab ordine, & religione iam ſumpta. & Inno. ponit multos alios modos, vtputa, quia dimiſit habitum, & tonſuram, & duxit vxorem, & redijt ad ſeculũ. & adde id, quod notat Inno. in cap. fi. de renuntiatio. & in c. intelleximus, de ætate, & quali. vbi notantèr dicit; quod religioſus recedens inconſulto ſuperiore ſuo, & non ſubijciens ſe alicuius obedientiæ, vt quia non intrat aliud monaſterium, dicitur apoſtata, quantumcunque retineat habitum, & tonſuram: quia recedit a regula ſuperioris, & ſic venit contra vnum ex tribus ſubſtantialibus, ſcilicet, contra bonum obedientiæ, vt in cap. j. de ſtatu regularium. Et talis apoſtata circa irregularitatem poteſt diuerſimodè puniri, vt habetur in cap. pen. de apoſt. in quo habetur, quod clericus ſecularis non ipſo facto eſt excommunicatus, ſed religioſus ſic, per text. in cap. ij. ne clerici, vel monachi, lib. vj. qui debet intelligi de dimiſsione habitus longæua, continua, & temeraria. ſed ſi dimittit ex cauſa rationabili, puta quia tranſit loca periculoſa, vel ex alia iuſta cauſa, non credo, tales ligari illa conſtitutione. Et vide ibi Io. And. & nota, quod ſi clericus dimiſit habitum, & tonſuram, & immiſ- 31

enit ſe enormitatibus, vt prȩlijs, & aggreſſuris; & in huiuſmodi aggreſſuris fuiſſet inueteratus, perdit omnia priuilegia clericalia. Sed ſi portat habitum, & tonſuram, licet miſceat ſe enormitatibus, non perdit priuilegium fori. Iſta ſunt de mente Hoſti. & Io. And. & aliorum doctorum, vt refert Abb. in c. perpendimus, de ſenten. excommuni. & vide tex. in c. vnico, de vita, & hone. cleri. lib. vj. vbi clerici buffones exercentes illam artem odioſam per annum perdunt omne priuilegium clericale. Et vtrum clericus immiſcens ſe enormitatibus, & perſeuerans poſsit puniri per iudicem ſecularem non præcedente monitione, vide Abb. in cap ex parte. iij. de priuile & vide Ant. in c. fi. de vita, & hone. cleri. & vide latè Ancha. in repeti. regulæ, ea quæ. vide Alex. in conſil. vj. in j. vol. & vide Cardin. in repeti. dicti cap. perpendimus, de ſent. excommu. vbi etiam ipſe dicit in principio, quare facilius perdatur priuilegium canonis, ſi quis ſuadente; quam priuilegium fori. & vide de hoc Inno. in c. ij. de maio. & obedien. & nota, quod priuilegium fori eſt de iure diuino, vt ex tex. in c. quanquam, de cenſibus, lib. vj. & gl. in cap. ſi imperator. xcvj. diſt. & de hoc diximus ſupra in c. de immunit. & libertate eccle. ſupra in iſto ſpeculo. Et apoſtata religionis efficitur infamis, vt in cap. alieni. ij. quæſt. vij. & interim ad ordinem, vel dignitatem non poſſunt promoueri, vt l. diſt. c. vlt. Item quidquid acquirit, ſuo monaſterio acquirit, ſicut ſeruus domino. xviij. quæſtio. ij. cap. abbates, &. ff. de acqui. poſſeſ. l. ſeruus. Item filij, qui naſcuntur ex ipſis, ſunt famuli monaſterij; quia naſcuntur de matrimonio de facto cōtracto, vt lxxxj. diſ. c. quidam. & xxij. diſ. c. eos. Item à ſuo monaſterio, vel religione poſſunt capi, & incarcerari, donec ſe cōuerterint, vt in d. c. abbates, & in c. à nobis. de apoſt. vbi dicitur; Apo-
32 ſtatȩ incarcerari, & affligi poſſũt, vt habitũ reaſſumāt. † Sed ſi apoſtatæ volunt redire ad religionem. & habitum recipere, & deferre, ſunt recipiendi; & ſi monaſterium nollet eos recipere, debet à ſuperiori compelli, vt in c. & quia xxvij. q. j & c. peruenit. & vide Hoſti. in ſummma, in §. qualiter puniantur apoſtatæ. Et monachus in apoſtaſia ordinatus non poteſt ſine diſpenſatione Papæ in ſuſcepto ordine

mini-

miniſtrare, quantumcunq; reſipiſcat, & agat pœnitētiam: vide de hoc tex. in c. fi. de apoſta. & ibi dicitur, ꝙ nō poteſt ad minores ordines promoueri; quia videtur ordinatꝰ per ſaltum: quia ex quo eſt irregularis, nō debet ordinari, vt in c. j. de reg. iu. li. vj. & apoſtata dicitur eſſe irregularis, qui depoſito habitu ſuæ religionis efficitur clericus ſecularis; ſed ſi intrat aliud monaſteriū in caſu non conceſſo, nō dicitur apoſtatare, etiamſi ſecundum monaſterium ſit magis largum; quia non reperitur venire contra ſubſtantialia regulæ, vt in c. cum ad monaſterium, de ſtatu regularium, & nota. in c. ex parte, de temporibus ordinan. & vide Inn. in c. fi. de renūcia. & in c. intelleximus, de æta. & quali. & quia ſuperius diximus, ꝙ apoſtata poteſt incarcerari, nota, quod prefati incurrunt irregularitatem, ſi permittunt mori carceratos in carceribus. ſ. attenuando cibum, & victū, vt nota. in d. c. à nobis, de apoſtatis. & ibi videbis Abb. dicentē, qua pœna puniantur frangentes carcerē de iure canon. & de iure ciuili pœna capitis puniūtur. & ſi clericus, qui primam tonſuram acceperit, ipſam dimiſerit, cogendus eſt ad ipſam reaſſumendam; nam per primā tonſuram clericalis ordo cōfertur, vt de æta. & quali. c. cū cōtingat. Talis ergo clericus eſt, vt in c. cleros. xxj. diſ. & c. ex antiquis. liiij. diſt. Ergo cōpellendus ad tonſuram male dimiſſam deferendā, vt de vita, & honeſt. clericor. c. ſiquis ex clericis. & ſi cōſtitutus in ſacris ducat vxorē, Epiſcopus miſericorditer poteſt cum tali diſpēſare. vide de hoc Hoſti. in ſum. in rub. de apoſta. Et quando quis ſciēter ſe fecit ordinari ab excommunicato, vel ſuſpenſo, ſolus Papa diſpenſat cū illo. vide Anch. in c. ſi. de apoſtatis, & ibi dicit. ꝙ religioſi apoſtatæ ipſo iure ſunt excōmunicati; & allegat tex. in c. ij. ne clerici, vel monachi, l. vj. Sed apoſtata non eſt ipſo iure excōmunicandus, niſi (vt diximus) in religioſo habitū dimittente. de quo vid. glo. in c. j. de temp. ordin. l. vj. Et de hoc iā ſuperius diximus. & infamatus de apoſtaſia compellitur habitū deferre, donec ſe purgauerit, vt in c. tuæ. de apoſta. quia religioſus profeſſus, vel conſtitutus in ſacris, vel conſtitutus in minoribus, habens beneficium, ſi dimiſerit habitum, dicitur apoſtatare. vide de hoc Abb. in dicto c. tuæ

Et ha-

Et habitus clericalis conſiſtit in duobus,in veſtibus honeſtis,& in tonſura.vide Ioan.And.in cap. ſi iudex laicus, de ſent.excommuni.lib.vj.& vide Bal. pulchre declarantem in l.ſi qua per calumniam.C. de Epiſc & cleri. & vide ad-
33 ditio.Abb.in cap. cum conſuetudinis, de conſuetu. † Et quæ ſit pœna iterantium baptiſma,vide Hoſti. in ſumma, in rub.de apoſta.in § fina. & vide doct. in c. ex literarum, de apoſta.& ſic ad honorem Dei remanet plana tota materia præſentis capituli.

Quoniam pertinacia in errore (vt diximus) eſt, quæ maximè cõſtituit aliquem hæreticum, vtile duximus deſcribere,quid ſit pertinacia;& aſsignare modos, per quos debeant catholici aliquem contra fidem errantem, tanquam pertinacem habere;& quomodo de pertinacia in iudicio poſsit quis conuinci.

Circa primum notandum,quod vt ſanct. Tho. deducit in ij.ij.quæſt.cxxxviij.ar.ij. declarans qualiter pertinacia,
34 & mollicies contrarientur perſeuerantiæ, †pertinax, vt dicit Iſi.lib.ethy.dicitur qui eſt impudenter tenens, quaſi omnia tenax.& hic idem dicitur pertinax,eo quod in propoſito ſuo ad victoriam perſeuerat. Antiqui enim dicebãt vada,quam nos victoriam. Et hos philoſophus vocat. vij. ethi.iſchyrognomes.i.fortis ſententiæ,vel hydiognomes. i.propriæ ſententiæ: quia,ſcilicet, perſeuerant in propria ſententia plus,quàm oportet;mollis autem minus, quam oportet. Et perſeuerans laudatur,ſicut in medio exiſtens; pertinax autem vituperatur, ſicut ſecũdum exceſſum medij, mollis autem ſecundum defectum. hæc ſanctus Tho. Ex quibus primo habetur, quod pertinacia ſemper eſt vitium,& in malo ſumitur. Vnde Tul. in ſua Rhetorica dicit,quod ita ſe habet pertinacia ad perſeuerantiam, ſicut ſuperſtitio ad religionem. Et Papias etiam,aſsignans differentiam inter perſeuerantiam,& pertinaciam, dicit, quod perſeuerantia in virtute eſt,pertinacia verò in vitio. Secũdo habetur, quod pertinacia poſſet ſic deſcribi in propoſito noſtro; Pertinacia eſt impudens perſiſtentia in proprio errrore. Alij verò definiunt pertinacem ſic: Pertinax eſt,qui perſiſtit in eo, quod de neceſsitate debet dimittere;

re;videlicet erorem, vel dubitationem. Circa ſecundum notandum, quod modi plures ponuntur ab aliquibus doctoribus, & ab Ockam in dialogo ſuo.

† Primus autem modus, quo quis poteſt de pertinacia 35 cōprehendi, eſt, ſi facto, vel verbo monſtrat ſe non firmiter credere fidem Chriſtianam eſſe veram, & ſanam; puta ſi dixerit, fidem Chriſtianam eſſe falſam, vel dubiam; vel ad ſectam aliam, puta Iudæorum, vel Saracenorum ſe conuertat. de tali enim licet cuilibet iudicare, quòd pertinaciter errat.

Secundus modus conuincendi aliquem de pertinacia in errore circa fidem eſt, ſi quis dicit aliquam partem noui, aut veteris teſtamenti falſum aliquid aſſerere vel non recipiendam eſſe. Talis enim, quicunque ſit, eſt pertinax hæreticus iudicandus; niſi forte fuerit adeo ſimplex, quod neſciat, quid per nouum, & vetus teſtamentum importetur; & ſeductus ab alijs dicat nouum, vel vetus teſtamentum, vel aliquam partem recipi non debere, firmiter tamen credens totam fidem eccleſiæ eſſe recipiendam.

Tertius modus conuincendi de pertinacia eſt; ſiquis credit, aut teneat vniuerſalem eccleſiam errare, vel erraſſe.

Quartus modus conuincendi eſt, ſi quis Chriſtianus capax rationis negat quamcunque veritatem catholicam, quæ apud omnes catholicos fideles, cum quibus conuerſatus eſt, tanquàm catholica diuulgatur, & à prædicantibus verbum Dei publicè prædicatur, ſicut de iſta; Chriſtus fuit crucifixus; & de ſimilibus.

Quintus modus conuincendi de pertinacia eſt, cū quis negat aliquam aſſertionem, quam ſcit in ſcriptura diuina, vel determinatione eccleſiæ contineri.

Sextus modus conuincendi errantes de pertinacia eſt, cum quis ſcienter negat doctrinam ſanctorum.

Septimus modus conuincendi de pertinacia eſt, cum quis correctus legitimè oſtenſo ſibi, quod error ſuus catholicæ obuiat veritati, ſe non corrigit, nec emendat, ſuam videlicet hæreſim reuocando, hoc ex verbis Aug. in c. qui in eccleſia. xxiiij. q. iij. apertè colligitur.

Octauus

Octauus modus errantem de pertinacia conuincendi eſt; ſi quis alios ad ſuum pertinacitèr errorem defendendum, præceptis, comminationibus, pœnis, promiſsionibus, iuramentis, vel alio quouis modo arctare molitur; patet, quoniam ſi, vt inquit Leo Papa, extra de hæreti. c. qui alios; Qui alios, cum poteſt, ab errore non reuocat, ſeipſum errare denũciat, multomagis qui compellit alios hæreſim pertinaciter defenſare, vel hæreſi pertinaciter adhærere, eſt pertinax hæreticus iudicandus.

Nonus modus conuincendi de pertinacia aliquem errantem eſt, ſi aliquam veritatem catholicam abiurare pœnis, minis, vel præceptis, aut veritatêm catholicam negare compellit. patet ex præcedenti.

Decimus modus conuincendi de pertinacia quempiam eſt, cum quis abiuraſſe reperitur catholicam veritàtem, vel iurat ſe quancunque aſſertionem, quæ eſt in rei veritate hæretica, tanquam catholicam in perpetuum ſeruaturum.

Vndecimus modus conuincendi errantem de pertinacia eſt, ſi quis impedit veritatem catholicam defenſantes, aut prauitatem hæreticam impugnantes.

Duodecimus modus conuincendi errantem de pertinacia eſt, ſi errans contra fidem catholicam correctioni, & emendationi illius, vel illorum, cuius, vel quorum intereſt, ſubijcere ſe recuſat.

Tertius decimus modus conuincendi eſt, ſi quis repre-henſus à peritis de aliquo errore contra fidem, renuit de veritate informari.

Decimuſquartus modus cõuincendi eſt, ſi quis verbis, vel factis proteſtatur ſe aſſertionem ſuam, quæ eſt hæretica, minime reuocaturum. patet, quia talis non eſt paratus corrigi, & per conſequens pertinax eſt cenſendus.

Decimuſquintus modus eſt, ſi quis in fauorẽ hæreticæ prauitatis prohibet legi ſcripturas catholicas, prædicari, vel publicari catholicas veritates; patet, quia talis manifeſtus eſt defenſor hæreticæ prauitatis, & catholicæ veritatis offenſor.

Decimuſſextus modus eſt, cum quis in defenſionem hæreti-

hæreticę prauitatis nouos errores fingit,& defendit. patet, quia talis non eſt paratus corrigi, nec quærit cauta ſolicitudine veritatem. ergo pertinax eſt cenſendus.

Decimuſſeptimus modus conuincendi ſpecialiter Papam de pertinacia in hæretica prauitate eſt, ſi errorem definit ſolemniter, & a Chriſtianis aſſerit, tanquam catholicum eſſe tenendum. patet, quia talis arctans alios ad errorē pertinaciter defendendum eſt pertinax reputandus.

Decimuſoctauus modus eſt, cum quis præfatæ definitioni hæreticæ prauitatis facto conſentit, conſulendo, cooperando, inducendo, vel definiendum eſſe taliter aſſerendo. patet, quia facientes & conſentientes iuxta canones pari pœna conſtringuntur.

Decimuſnonus modus conuincendi errantem aliquem pertinacem eſt, ſi quis inferior ſummo Pontifici aliquam aſſertionem hæreticam per ſententiam definitiuam determinet eſſe tenendam, iniungens alijs, & imponens, quod ipſam ſentiant, & reputent eſſe catholicam. quicunque enim tali determinationi conſenſerit, pertinax, & hæreticus videtur eſſe cenſendus. ſicut patet ex præcedentibus.

Viceſimus modus conuincendi errantem de pertinacia eſt, ſi quis poteſtatem habēs prauitati hæreticæ non reſiſtit. patet per illud Hiero. in cap. error. diſtinct. lxxxiij. Error, cui non reſiſtitur, approbatur. qui autem errorem approbat, videtur pertinax. ergo qui errori non reſiſtit, cum poteſt, pertinax eſt cenſendus. Item Leo Papa, & habetur extrà, de hære. c. qui alios, cum poteſt, ab errore non reuocat ſeipſum errare demonſtrat. & in c. facientis, diſt. lxxxvj. dicit Ioan. Papa; Facientis proculdubio culpam habet, qui, quod poteſt corrigere, negligit emendare. Præterea eſt circa hoc aduertendum, quod pertinacia non eſt tantum iudicanda ex actu exteriori, vt puta, quod ſolus reputetur pertinax, qui verbis, aut ſcriptis, aut factis contra catholicam veritatem reſiſtit alicui modorum iam expoſitorum; verum etiam videtur contumax contra apertam, & prædicatam catholicam veritatem, qui in eccleſia latenter in errore diu perſiſtit, vel vſque ad mortem.

Talis

Talis enim, cum nouerit talem errorem eſſe damnatum per eccleſiam, excuſari non poteſt per ignorantiam, cum magis per obſtinatam malitiam perſiſtere in errore videatur. Et ideo eccleſia tales, quos reperit contra catholicam veritatem in errore vſque ad mortem perſeueraſſe, tanquā hæreticos præſumit, iudicat, & punit.

Cum non ſolum hæretici, ſed etiam credentes, fautores, receptatores, & defenſores eorū excommunicationis ſententiam incurrant, vt patet in capit. ſicut ait, extrà de de hære. & c. excommunicamus; Poſtquam expoſuimus, qui ſint vocandi hæretici, exponendum iam eſt, qui dici debeant credentes eorum, fautores, receptatores, & defenſores eorum.

36 † Credentes autem hæreticorum dicuntur tripliciter; primo quidem, qui confitentur ſe credere ita, ſicut illi credunt. Nam ex errore ſuo ſe iudicant, & hoc ſine dubitatione verum eſt. Secundo dicuntur credentes hereticorū, qui adorant eos, qui reuerentiam ſuo more eis exhibent. Tertio, qui confeſsionem, & communionem ab eis iuxta eorum ritum acceperunt, vel ſimilia perpetrarunt, quæ ad ritum eorum pertinēt. omnes enim tales profectò credentes fuiſſe conuincūtur. Nam ex factis exterioribus præſumitur de affectu. arg. xxxij. q. v. cap. qui viderit. C. de dolo. l. dolum. Nec enim refert, vtrum dictis, an factis quis voluntatem ſuam inſinuet. ff. de le. & ſen. con. l. deſtituant. Nam negare, & confiteri non ſolum ore, ſed etiam facto contingit. xj. q. iij. c. exiſtimant.

37 † Fautores verò hæreticorum dicuntur multipliciter; primo quidem, qui publica poteſtate fungentes ſi condemnatos ab eccleſia fugāt, & nō puniant. & quòd ex hoc fautores intelligantur, ad literam probant canones poſiti. xxiij. quæſt. iij. ſicut eſt. capit. qui poteſt. quod eſt Damaſi Papæ ſic dicentis; Qui poteſt obuiare, & perturbare peruerſos, & non facit, nihil eſt aliud, quàm fauere impietati. Ad idem eſt. cap. qui vitijs. j. quæſt. v. & c. præterea. quæſt. viij. eiuſdem cauſæ. Priuatæ autem perſonæ, quæ ad hoc, videlicet ad detinendum fugientes hæreticos, nec officio, nec ex præſtito iuramento tenentur, non vidētur fautores

hære-

hæreticorum dicendi;quia hoc non ad eos, ſed ad eos pertinet,qui poteſtate funguntur.Secundo fautores eſſe iudicantur verbo,qui excuſant eos non ex linguæ lubrico, ſed à propoſito in conuenticulis, vel etiam inter laicos, ſicut ſunt multi dicentes; iſti non ſunt tales, ſcilicet, hæretici, quales eſſe dicuntur,nec negant iſta,nec illa. Tales autem per mendacia excuſantes eorum exceſſus, poſſunt vere fautores dici,habita conſideratione perſonarum, temporis,& loci,& locorum.plerunque enim verba talium ſimplices homines ad hæreticorum amorem prouocant; & deuotionem,quam habent ad eccleſiam,minuunt,& eneruant. Tertio dicuntur fautores hæreticorum facto, qui procurant,qui mittunt hæreticis alimoniam, qui eos liberant,qui ea,quibus liberantur,ſubminiſtrant,& ſi qua ſunt ſimilia.& eſt arg.quamuis probatione non egeat. xxiij.q. iiij.cap.eſt iniuſta miſericordia. Quarto, qui extirpationem hæreticorum impediunt. Item non dant ad id operam,quam poſſunt,ſecundum maius,vel minus: & hoc ſecundum conſiderationem diuerſarum circunſtantiarum. Quinto fautores hæreticorum eſſe videtur,qui hæreticos zelant,cum eos poſsint,& debeant iudicare. Sexto dicuntur fautores,qui eos occultando,ſeu aliter ipſorum excõmunicationem,vel incarcerationem,vel punitionem malitioſe impedire præſumunt, aut captos, aut incarceratos relaxant præter voluntatem eccleſiæ. Item ſeptimo poſſent dici fautores etiam,qui requiſiti ab Epiſcopo, vel inquiſitore nequiter recuſant, vel prætermittunt iuuare eos,qui præfatos hæreticos capere cupiunt. † Præterea receptatores dicuntur, qui ſcienter hæreticos recipiunt, ſiue latenter, ſiue manifeſte. 38

Cæterum defenſores dicuntur primo, qui defendunt errorem hæreticorum,& iſti damnabiliores ſunt illio, qui errat; & non ſolum hæretici, ſed hæreſiarchæ dicuntur. xxiiij. quæſt. iiij. qui alios.Secundo dicuntur defenſores, qui defendunt pro ſuis viribus,vel potentia, ne ad manus iudicis veniat examinandus, vel puniendus. & de ſimili defenſione loquitur canon.xxiiij. quæſt. j. & in alijs capitulis quæſtionis,Quilibet talis credentium,fautorum, &

receptatorum,ac defenſorum hæreticorum eſt excommunicatus;& ſi non ſatisfecerit infra annum, tunc ipſo iure eſt infamis, nec ad publica officia,ſeu concilia, nec ad eligendum aliquos ad huiuſmodi,nec ad teſtimonium debet admitti;nec poſſunt condere teſtamentum, nec ad alicuius hæreditatis ſucceſsionem accedere: nullus quoque ei ſuper quocunque negocio,ſed ipſe alijs cogeretur reſpondere: ſi iudex eſt, eius ſententia non valet; ſi aduocatus, non admittitur eius patrocinium; ſi tabellio, non valent eius inſtrumenta;& ſic in ſimilibus. Si vero ſit clericus, ab omni officio, & beneficio debet deponi. Et illi, qui tales, poſtquàm ab eccleſia fuerunt denominati, euitare contẽpſerint, debent excommunicari. probantur hæc omnia, extra de hære.cap.excommunicamus.Item omnes clerici, qui talibus exhiberent eccleſiaſtica ſacramenta, vel traderent eccleſiaſticæ ſepulturæ,aut eleemoſynas,aut oblationes eorum reciperent,debent priuari ſuo officio; ad quod nunquam reſtituentur ſine indulto ſedis Apoſtolicæ ſpeciali.ſimiliter & regulares, quorum etiam priuilegia in illis locis non reſeruentur eis. vt in prædicto.ca. excommunicamus.§.ſane clerici.

DE ABIVRATIONIS FORMA OB-
ſeruanda per hæreticos, cum contingit eos ad fidem, & ad eccleſiam redire.

39 QVoniam † nulli hæreticorum ad fidem redeunti eccleſia ſancta Dei gremium ſuum claudit,reliquũ eſt,vt dicamus in fine huius vltimæ partis,de modo receptionis eorum,& forma abiurationis. De quacunque hæreſi quilibet conuertatur, non eſt recipiendus, niſi ad arbitrium ſui Epiſcopi,vel inquiſitoris fidei,abiurata, & anathematizata hæreſi. Ait enim Leo Papa ſcribens Ianuario Epiſcopo Aquilienſi & habentur in ca. ſaluberrimum.j.q. vij.Saluberrimum,inquit,& ſpiritualis medicinæ vtilitate vtiliſsimum eſt,vt ſiue presbyteri;ſiue dyaconi, aut cuiuſlibet ordinis clerici, qui ſe correctos videri voluerint, atque ad

que ad catholicam fidem, quam pridem amiſerant, rurſum reuerti ambiūt, primos errores ſuos, & ipſos auctores erroris à ſe damnatos ſine ambiguitate fateatur; & ſenſibus prauis etiā perēptis nulla deſperādi ſit occaſio. nec vllum mēbrum talium poſsit ſocietate violari; cum per omnia illis profeſsio propria cœperit obuiare. hęc ille. Hinc Epheſina ſanctiſsima ſynodus vna de quatuor principalibus de Neſtorio Epiſcopo ſcilicet, hæretico ita conſtituit; Conſequens eſt (inquit) ſi reſipiſcere volueris, vt iureiurando fatearis, & anathematizes tua polluta, & prophana dogmata; ſentias autem, & doceas, quæ nos vniuerſi per Orientem, & Occidentem Epiſcopi, & magiſtri, præſules populorum credimus, & docemus. hinc in actione eiuſdem ſynodi. cap. xv. eiuſdem forma iuramenti exprimitur in hunc modum: Ego Hyſicius agnoſcens veram fidem orthodoxam, & accedens ad ſanctiſsimam, & catholicam eccleſiam anathematizo omnē hæreſim, & maxime. N. in qua errabam; aſſentio autem præſcriptæ expoſitioni catholicæ fidei, anathematizans eos, qui non celebrant ſanctum diem Paſcha iuxta morem Apoſtolicæ, & catholicæ eccleſiæ: & iuro per ſanctum homouſion.j. trinitatem; & ſi quid ex his labefactauero, legū ſeueritati ſubiacebo; & expoſitioni mihi recitatæ ſubſcripſi manu propria. hæc ibi. hác formam iuramenti, inquit Dn. Aymarus in lib. de ſynodis, ſancta Ro. eccleſia de hæreticis cōuerſis eligere conſueuit.

Apud practicam autem inquiſitorum fidei forma abiurationis hæretici poſt confeſsionem ſuæ hæreſis, ante pœnitentiæ impoſitionem plenior habetur ſub tali verborum ſerie; Ego. N. recognoſco, & confiteor coram vobis dominis, me erraſſe in prædictis; & ſuper his corde contrito, & humiliato abſolutionem, & pœnitentiam requiro; & hanc hæreſim, & omnem aliam, quocunque nomine cenſeatur, abiuro, & promitto, quòd de cætero ſeruabo illibatam fidem, quam Romana tenet eccleſia, & prædicat; & quòd hæreticos, & credentes eorum toto poſſe meo perſequar; & tā eos fautores, receptatores, & benefactores bona fide, & ſine mora manifeſtabo eccleſiæ, vel prælato, & pœnitentiam, quæ mihi pro dicta mea culpa iniungetur, inte-

grè ſeruabo, & complebo: & volo, & concedo, quòd ſi ab hac hora in antea contigerit me relabi ad eundem errorem, vel alium cuiuſque hæreſis, quocunque nomine cenſeatur, errando forte in alique caſu, vel credendo, ſeu fidem habendo, errantibus, vel eos, vel credentes eorum recipiendo ſciens, aut defendendo, aut fouendo, dicto, vel facto, aut eis benefaciendo qualitercunque, eos vel celando, aut non manifeſtando bona fide, & ſine mora; vel ſi pœnitentiam iniunctam à vobis integrè non ſeruauero, & perfectè non compleuero, abinde ipſo facto habear excommunicatus, & periurus, & hęreticus manifeſtus; & me ego iudico, ita quòd ſine ampliori cognitione, & ſententia, quæ iure relapſis, & manifeſtis hæreticis indicitur, mihi pœna imponatur. Inſuper aſſero, & proteſtor, me puram, & totam veritatem de me, & alijs, inquantum ſcio, dixiſſe; & ſi forte cõſtare poterit, me malitioſe de veritate aliquid ſuppreſsiſſe, vel tacuiſſe, imponenda, vel iniungenda mihi à vobis pœnitentia, ſeu abſolutio obtenta, vel obtinenda nihil mihi proſit.

40 † Et nota, quòd reconciliatio habet locum vſque ad ſententiam definitiuam excluſiuè, vt in inſtructionibus inquiſitionis in xij item Hoſtien. in c. ad hæc, de ſimonia dicit, quòd quando quis timore probationum confitetur, quòd in aliquo parcendum eſt ſibi, licet non in totum; & erit arbitrarium quanta pars pœnæ indulgeatur, arg. in c. fin. de tranſact. Sed hoc dictum Hoſtien. nullo iure probatur; quinimmo omnia iura parem pœnam infligunt conuictis, & confeſsis in iudicio, vt hic in iſto c. & in l. ſi confeſſus, ff. de cuſto. rerum. & c. ij. de confeſsis, cum multis ſimilibus. & facit illud nobile dictum Inno. in c. qualiter, & quando, il. ij. de accuſationibus; vbi vult acrius puniri confeſſum per viam inquiſitionis, quàm conuictum, vt ibi dixit dominus Abb. in d. c. ad hoc; alias, ad hæc, de ſimonia. hoc Abb. in d. c.

Ego tamen meliori iudicio, me ſubmittendo etiam correctioni ſanctę matris eccleſiæ, viſis omnibus ſupradictis, licet opinio Archi. videatur rigoroſa, vt prædicitur, tamen iudicio meo multum videtur iuri conformis circa iſtos,

qui

qui iſtis temporibus apoſtatádo tranſierunt,vel redierunt ad ritus,ac cæremonias Iudæorum,&ad obſeruantiam legis Moyſi; quòd cum eis detur tempus gratiæ,ſi tales non venerint,& redierint ſtatim,& ſponte,vt in cap.ad abolendam,re integra, & cum omnibus ſupradictis conditionibus poſitis per Archidiaconum, quòd non admittantur aliter ad miſericordiam: quia ſicut quilibet homo libero arbitrio perit, ita libero arbitrio conuertatur, & non coactus,nec metu pœnæ,vt xxxv.diſt.cap.de Iudæis,& c.ſicut, & cap. conſuluit,& xij.q.j. non dicatis. Et opiniones contrariæ illi opinioni Archi. haberent locum in illis, qui haberent errorem in intellectu ſolùm, quibus non deberet denegari miſericordia, quandocunque vellent redire ante ſententiam; ſi vellent errores ſuos deteſtari, & illos abiurare; quod non videtur habere locum in iſtis, qui iudaizant, cum non ſolum errorem in intellectu habeát,ſed etiam facto, & opere errores ſuos demonſtrent,obſeruando legem Moyſis, & faciendo eius præcepta, ritus, & cæremonias,negando Chriſtum verum Meſsiam promiſſum in lege veniſſe, qui cùm ſint obſtinati, & in ſua pertinacia indurati, licet ſæpe per inquiſitores per ſua edicta vocentur, & multis monitionibus blandiantur,vt redeant ad fidem catholicam, promittendo eis miſericordiam, nolunt illis obtemperare; auribus clauſis nolunt audire, nec confiteri, quod contra fidem committunt; credendo ſe ſaluari per legem Moſaicam, quouſque capiuntur, & incarcerantur: quibus ſæpè contingit, quòd poſt accuſationem,& publicatis atteſtationibus,cùm iam ſui errores veniunt in lucem, & ſunt manifeſti, tunc timore pœnæ, ſimulata conuerſione confitentur omnia, de quibus accuſantur,& petunt miſericordiam; & pro talibus poteſt trahi in conſequentiam,quòd ſerotina pœnitentia multos ſolet decipere. ita Hoſti.in ſumma, de pœnit. §.qualis.verſi. feſtina. ſed cùm eccleſia ſit pia mater,& nunquam claudit gremium redeunti,vt in c.ſuper eo,de hæreti. lib.vj. & C. de ſumma Trinitate & fide cathol.in epiſtola,inter claras; quocunque tempore ante ſententiam iſti tales per inquiſitores de conſuetudine admittuntur ad perpetuum carcerem

cerem cum confiſcatione bonorum. Sed videri meo multis rationibus iſti tales non deberent admitti ad miſericordiam, immo tanquam ficte, & ſimulate confeſsi deberent puniri, ſicut pertinaces hæretici. Primo, quia de talibus non habetur ſpes correctionis, & non datur venia, niſi correcto, vt in regula, peccati, de regu. iuris. lib. vj. quia tam diu reputatur quis incorrectus, donec reatum ſuum recognoſcens emendetur, vt extra, de foro compet. c. nullus, in fin. & vbi non eſt ſpes correctionis, potius ſeruatur rigor, quàm miſericordia, vt xxiij. q. iiij. eſt iniuſta. Item quia non confitetur ſponte, ſed metu probationum, & timore pœnæ. & cum confeſſio facta metu mortis non teneat, vt in c. de his, quæ vi metusve cauſa fiunt; & xxxj. q. ij. Lotharius; & Specu. in tit. de confeſsione, in princ. §. ij. nam omnis confeſsio, quæ fit ex neceſsitate, fides non eſt, vt xv. q. vj. in c. ſi ſacerdotes. † Nam vbi pœna imponi-
41 tur ipſo iure, non poteſt per negationem augeri, nec per confeſsionem minui. ita not. Barto. ff. de peculio lega. l. id, quod ſenio, & de hoc eſt caſus in l. palam. iij. §. pen. ff. de ritu nupti. Item quia tales confeſsiones quando non fiunt ſponte, & incontinenti (vt dictum eſt) ſunt fictæ, & ſimulatæ, & Deum irritát. Et de iſtis dicit Hyſichius in decretis de pœnit. diſt. iij. c. inter hæc hircum, el ij. §. nam ſicut vera, talia verba: Nam ſicut vera pœnitẽtia promeretur, ita ſimulata Deum irritat; quia ſpiritus ſancti diſciplinæ effugient fictum: hoc autem ſancti patres irremiſsibile peccatum, & blaſphemiam in ſpiritum ſanctum dixerunt; & in ſceleribus vſque ad finem vitæ perſeuerare eſt de potentia, & miſericordia Dei, & Redemptoris diffidere. Item, quia cui debet dari venia, ſeu miſericordia, debet eam humiliter petere, & confiteri; aliter eam ſperare non licet, vt extra de ſimo. c. nemo, & xxij. q. ij. cum humilitatis. Cùm igitur iſti confiteãtur omnia, de quibus accuſantur, & cum confeſsio iudicialis partis accuſatæ inter omnes probationes ſit potior, & in confeſsis nullæ ſunt partes iudicis, niſi in condemnando, vt eſt glo. in c. j. de accuſatio. lib. vj. ſuper parte confeſſus; & in c. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtitu. & ij. q. j. nos iniquè; quàm neceſſario inquiſitores per

per tales confeſsiones coram ipſis factas in iudicio, deberent eos declarare hæreticos fore, & tanquam fictè confeſſos, brachio ſeculari relaxare, vt in eis exequatur pœna à iure ſtatuta contra conuictos de hæreſi; quia ſecundum regulas iuris communis; cùm ſemel commiſit crimen, debet puniri iudicialiter, & condemnari, etiamſi confiteatur, & pœniteat; quia propter pœnitentiam factam per eum, etiam quo ad formam humanam, & iudicialē nocens eſſe non deſit, vt ff. de pœnis. l. ea mente. & de edil. edict. l. quid ſi fugitiuus, in princi. Alia ratio eſt, quòd cum talibus non eſt facienda miſericordia, nec eſt eis parcendum; quia facilis ſpes veniæ occaſionem tribuit delinquendi; vt l. diſt. ſi lapſis, & xxiij. q. iiij. eſt iniuſta; de vita & ho. cleri. vt clericorum. de trausla. præla. in c. penul. in glo. Et cum iſti, qui iſtis temporibus reperiuntur iudaizare, incipiente inquiſitione in iſtis regnis ſteterint obſtinati in ſua perfidia, & noluerint confiteri ſuos errores, donec, vt delinquentes, incarcerantur ſub ſpe veniæ credendo, quòd quandocunque ante ſententiam confiteantur ſuos errores, recipiantur ad miſericordiam per inquiſitores, tales cùm ſpe veniæ ſunt in ſua pertinacia, dicuntur peccare in ſpiritum ſanctum, poſtquam inquiſitio eſt introducta; Et eſt peccatum obſtinationis, quod nec in hoc ſeculo remittitur, nec in futuro, de quo vide, quod legitur & nota. in c. qualis. xxv. diſtinct. & in c. ſciēdum. de pœnit. diſt. ij. Abb. in c. fin. in princ. de immunita. eccleſ. Ideo agenda eſt pœna aliquando ad terrorem aliorum, qui proni ſunt ad culpam; & metu pœnæ arceantur à ſimilibus committendis, vt xxxiij. q. v. non eſt innocētiæ, & de vita & honeſtate clericorū. c. clericorū. quia multis graſſantib. opus eſt exēplo, vt in l. aut facta, ff. de pœnis, & in cle. j. de pœnis. & ibi glo. & de pœn. diſt. j. aut facta, cum ſuis glo. ſuper parte graſſantibus. Item quia ſi mali non abſtinent à malo virtutis amore, abſtineant formidine pœnæ, vt in dicto cap. clericorum, de vita, & honeſta. clerico, eo quia ſi à principio tales hæreſes radicitus extirpatæ fuiſſent, nullæ manſiſſent iſtis temporibus, ſed quia tunc data fuit eis miſericordia, ideo iſti conuerſi moderni audaciam cœperunt,

& reuerſi ſunt, ſicut canis ad vomitum. ad quod etiam facit illud, quod traditur extra de cleri. coniugat. & Archi. in cap. ij. de hæreticis, lib. vj. vbi dicitur, quòd mali ſunt puniendi, quia ſæpe quos timor Dei non reuocat, ſaltem compeſcit ſeueritas diſciplinæ. Item quia iſtis temporibus in Hiſpania inueniuntur iudaizare, ſunt aſſuefacti à cunabilibus vſque ad decrepitationem.
42 † Nunc autem videndum eſt, qualiter, quis, quando, quare recipiatur ad miſericordiam. Et ante omnia eſt ſciendum, quòd hæreticorum comites quidã ſunt pertinaces in ſuis erroribus, quidam ſunt relapſi, quidam ſtatim redeunt ad fidem orthodoxam, & petunt miſericordiam, quidam expectant, vt incarcerentur, & publicentur ſibi teſtes. Sed omittendo alios.

Nunc videndum eſt de iſtis, qui ſtatim redeunt ad fidem; & videamus, quis, quando, quare ad miſericordiam recipiatur. Videtur igitur eſſe dicendum, quia aut hæreticus, ſiue credens, vult redire, & petit miſericordiam poſt ſententiam, & condemnationem, per quam eſſet condemnatus de hæreſi, ante executionem; tamen quia poſt executionem peccatorum fruſtra petitur miſericordia; & tunc recipiendus erit, vt euitet pœnas ſententiæ, ſcilicet pœnam generalem; vt admittatur ad eccleſiaſtica ſacramenta, & abſoluatur ab excommunicatione, qua tenebatur; dummodo oſtendat ſigna veræ pœnitentiæ; ſed quò ad euitandum pœnam corporalem, & æternalem, nullatenus admittitur: quia tarde venit, qui ſententiam ſperauit, vt de hæreticis. cap. ſuper eo, lib. vj. & clare patet ex his, quæ ſtatim dicentur. Et quando, & cum quibus, etiam præter caſum prædictum, ſit miſericordia deneganda, not. xxiij. diſtinct. in nomine domini, in glo. hic habes. Si verò vult redire ad eccleſiæ vnitatem, & petit miſericordiam ante condemnationem, & ſententiam; & tunc in ipſo rei primordio, cũ incidit in errorem, vel etiam ſtatim cum deprehenditur in errore, vel inquiritur contra eum, ipſe confitetur, & deteſtatur ſuum errorem, & humiliter petit miſericordiam, recipiendus erit omnino; ſi modò inquiſitor viderit, eum ex puro corde, &

de, & ſide vera; & non ficta redire, vt de hæreticis. cap. vt officium. §. prouiſo ſolerter, lib. vj. & de pœ. diſtinct. iij. inter hæc. & de conſe. diſt. iiij. oſtenditur. xxvij. diſt. quòd interrogaſti. j. quæſt. j. ſicut ficti. Et ſi omnia iſta ſupradicta concurrunt, certe talis recipi debet per inquiſitorem ad miſericordiam, eo quòd eccleſia nunquàm claudit gremium redeunti, vt. C. de ſumma trin. l. fina. in fi. & in dicto cap. ſuper eo, de hæreticis, lib. vj. quia Deus non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. habetur Ezechi. xviij. cap. & habetur tranſumptiue in c. nonne. xviij. quæſt. vlt. his, à quibus. immò antequàm condemnetur, debet inquiſitor inſiſtere blanditijs, & rectis conſilijs, vt redeat ad fidem catholicam. vt. j. quæſt. vij. conuenientibus. xxv. quæſt. vj. cognouimus. j. q. vj. ſi quis omnem; & in authen. vt non luxu. contra natu. in prin. coll. vj. nam & pœnitentibus eſt venia concedenda, vt C. de hæreticis. l. Manichæos; de pæ. diſt. iij. adhuc inſtant. xlv. diſt. ſunt namque, & c. diſciplina. Sunt tamen quidam, quos non odium Chriſti ſed timor vtilitatis, & amiſsio proprij gradus, & ambitio celſioris ad pœnitentiam cogit: hos ſacri canones irrecuperabiliter deijciunt, qui ſimulatione pœnitentiæ, vel affectione honoris à Deo non conſequuntur veniam, nec ab eccleſia reparationem merentur. habetur. L. diſt. in c. ſacerdos, in §. ſunt tamen.

Vbi verò ſtatim non vult redire, nec ſtatim ab initio petit miſericordiam, ſed poſtea in proceſſu temporum, ante tamen ſententiam; & circa hoc, an tales debeant recipi, ſunt opiniones diuerſæ doctorum; nam Archi. videtur expreſſe tenere, & Io. de Lignano in cap. ad abolendam, dicit, quòd illi demum ſunt recipiendi, qui ſponte redeunt, & nõ coacte. Et illos dicunt ſponte redire, qui miſericordiam petunt infra tempus gratiæ, quando non ſunt præuenti per alium accuſatorem; & allegat Archi. ff. ad Tertullia. l. j. §. ſed vide. verſic. quid ergo. etiam potuiſſet allegare. ff. de iure fiſ. l. edicto. in prin. ff. ad legem Iuliam maieſt. l. quiſquis. & idem dicit ipſe, ſcilicet ſi res eſt omnino integra, vt quia non ſunt corporaliter capti, nec probationibus adhuc conuicti; aliàs non videntur ſponte redire, ſed

metu detentionis,& probationum;& allegat.ff.de ope.no. nun.l.mancipiorum. optime faceret.ff.de iureiuran.l.eum qui.C.de non nume.pecu.l. contra qui propriam. accędat tex.C.de abolitio.l.fallaciter.dicens ipſe, quòd prædictus non eſt dignus venia,vt.C.de his,qui latro.occultant.l.ſi. & ita ſecundum eum debet intelligi.xxiiij.diſt.c.fin.prout not.ipſe Archi.de hæreticis,in c.vt commiſsi, lib. vj.ſuper verbo,obedientes;vt ibi not.quam tamen opinionem non dicit ex ſe, ſed eam habuit ex eis, quæ recitauit Clemens quartus in quadam ſua conſultatione, quæ incipit; quoniam illis: de qua facta fuit mentio ſupra in litera,defenſores, & fautores. Sed alij dicunt, quòd iſta opinio eſt nimis rigoroſa, & ſecundum ipſam ſequeretur abſurdum, videlicet quòd non poſsit mitius agi cum iſto volente redire, quàm cum quocunque pertinace; cum iſte eſſet deijciendus ſine ſpe veniæ, ſicut pertinax hæreticus damnaretur; & directe videretur illius opinio contradicere tex.cap.ad abolendam,de hæreticis,& cap.pe.in quibus dicitur expreſſe, quòd hæretici poſſunt recipi poſt deprehenſionem erroris: & in dicto cap.ſuper eo. ſolummodo denegantur recipiendi hæretici redeuntes poſt recidiuam, vel poſtquàm ſunt damnati. Ergo quoque ante ſententiam volentes redire erunt recipiendi: & ideo arbitrio Epiſcopi, vel inquiſitoris relinquetur recipere volentes redire ante ſententiam. Et quòd hæc poteſtas videatur attributa eis tàm in recipiendo, quàm in mitigando pœnam redeuntibus, patet per quandam conſtitutionem Extrauagantem Innocentij Papæ, quæ incipit,ſuperſtitionem;quę quamuis non ſit in libris, tamen poteſt allegari, & ſeruari,in quantum non ſit cæteris contraria,ſed iuri conſona, vt extra eo.c.fin. de hæreticis,lib.vj.Vnde ſecundum hæc Epiſcopus, vel inquiſitor ex ſuo arbitrio, & ex ſua mente recipiet redeuntes ante ſententiam. & ita ſeruat generalis conſuetudo officij in-
43 quiſitionis. † Sed Epiſcopus debet prouidere diligenter; nam debet caute inſpicere, quòd rediens veniat vere, & non ficte,vt dicto.§.ſi verò illius.cap.vt officium,de hæreticis,& c.diſciplinam,& c.ſunt namque.xlv.diſt.& de pœniten.

niten.diſ.ij.c.j.cum ſequen. & ſi Epiſcopus, vel inquiſitor viderint talem incontinenti, pure, & ſponte redire, tunc ſeruabunt, quod habetur, & legitur.xv.q. viij. in c.qui admiſit, & ca. ſi quis presbyter; & xxv. diſtinct. ſi quis presbyter, aut diaconus. & ſic ſeruatâ forma dictorum iurium benigne, & humiliter eum recipiat cum omni miſericordia; conſiderabit tamen, an iſte rediens ſit relapſus, vel non; & ſi inuenerit ipſum eſſe relapſum vere, vel ficte, cũ tali olim ſeruabatur, quòd detrudebatur in arctum monaſterium ad perpetuam pœnitentiam peragendam, vt in dicto cap. ad abolendam. §. illos, & cap. penult. §. ſi qui autem. Sed hodiè illud non ſeruatur per nouam decretalem, quæ poſteà ſuperuenit in cap. ſuper eo, eod. tit. lib. vj. nam ſi rediens inuenitur relapſus, ſolummodo recipitur ad eccleſiaſtica ſacramenta quòad ſalutem animæ, ſi ea petat humiliter, & appareant in eo ſigna contritionis, vt in dicto cap. ſuper eo. non tamen recipitur ad miſericordiam, vt euitet pœnas corporales, vt in dicto cap. habetur; quia talis ſine aliqua audientia relinquendus eſt brachio ſeculari, vt ibi in prææallegato cap. Si verò non fuerit relapſus, tunc non erit in monaſterio arcto detrudendus, ſed aliter pro motu, & arbitrio Epiſcopi, & inquiſitoris erit ſibi purgatio indicenda: nam ſi eis videbitur, facient talem abiurare, vt ſupra dictum eſt. & ſi noluerit abiurare, tanquàm hæreticus eſt condemnandus, vt in cap. excommunicamus. §. ſi quis. extra de hæreticis. Item poterit talem per alias pœnas pœnitentiales purgare, præcipiendo ieiunare, vel ſanctorum limina viſitare, errorem ſuum etiam in publicum deteſtari, & ſimilia iniungere: quod remittitur arbitrio inquiſitoris, prout melius nouerit expedire ſecundum qualitatem perſonæ, & grauitatem delicti, & diuturnitatem peccati. Et inſuper inquiſitor poterit exigere cautionem, vel fideiuſsionem ab illo, qui recipitur ad miſericordiam ſibi pœna pecuniaria de parendo mandatis. & ſi mandata ſibi per inquiſitionem commiſſa non adimpleuerit, inquiſitor poterit pœnam exigere à fideiuſſore, vt patet in quadam Extrauagante, quæ incipit, ſuper extirpatione. Poterit etiam pœnam pecuniariã imponere redeun-

redeunti,& alias pœnitentias,vel pœnas iniungere. Sed ſi aliquis non deprehenſus in hæreſi per teſtes, quia recitauit occulte, & occultè pœnitens reuertitur ad eccleſiam, parcitur tali,quò ad bona,& quò ad vitam;vt tenet Ray.in glo.quæſt.xiiij. vbi etiam dicitur ſecundum Oldr. occultos hæreticos abſolui poſſe per ſimplices ſacerdotes.

44 † Sed pone,quòd aliquis redit ad vnitatem eccleſiæ in tempore gratiæ,& recipitur ad miſericordiam, quæritur, an iſte debeat deponi?& dicendum, quòd non deponetur ab officio,& beneficio,vt xxiiij.quæſt.iij.dixit Apoſtolus, & not.xxj,diſt.tunc autem.in gloſ.ſed videtur in fi.ſed poterit ſuſpendi ad tempus.& ita notat Archi.in cap.vt commiſsi,de hæreticis,lib.vj.ſuper verbo. fiſco. quod ſecus eſſet,ſi poſt capturam,& incarcerationem confiteretur hæreſim; nam tunc deberet degradari. Sed tu videbis Paulum in tractatu ſuo de hæreti.in v.dubio, & inuenies dictum tractatum in quarto volumine tractatuum fo.lxxv. vbi ipſe dicit, quid ſi aliquis deprehenſus fuerit in hæreſi, tamen paratus eſt errorem ſuum reuocare? & ibi latiſsime examinat dictam quæſtionem.& adde ad ea, quæ ſuperius diximus.

Et in materia hæreſis videbis etiam tractatum contra hæreticam prauitatem,& Gundi ſalui de villa Diego; vbi multa vtilia inuenies;& ibi dicit in viij.quæſt.quòd hæreticus bis generaliter monendus eſt, vt ab erroribus deſiſtat,antequam ad ſpecialem procedatur inquiſitionem. & ibi videbis in x.quæſt.de hæreſi occulta.& in xij.quæſt. videbis ordinem procedendi contra hæreticos quò ad telam iudiciariam ordinandam. & in quæſtio. xiij. dicit, quòd probatio in crimine hæreſis, per quæcunque probationum genera fieri poteſt.vbi etiam dicit,quòd probatur etiam hoc crimen per inſtrumenta,vt ſi apud aliquem reperiantur libri improbatæ lectionis. Et in quæſt. xvij.tractat,an liceat iudicibus minuere,vel augere pœnam à iure impoſitam.& in quæſt.xx.tractat de tempore gratiæ. & ibi dicit,quòd forma abiurandi hæreſim traditur per tex.in c. ego Berengarius, de conſecra. diſt. ij. & debet ſcriptura ſubſcribi manu propria ipſius abiurantis.gloſſ.in c.conuenientibus.

nientibus.j.queſt.vij.Et qualiter iudex debeat pronuntiare in ſententijs ferendis, vel pœnis iniungendis redeuntibus ad fidem, & hæreſim abiurantibus, dicas, quod non debet eos pronuntiare hæreticos,quia non ſunt.xxiiij.q.j. hæc eſt fides.vbi de hoc, & q. vltima, dicit Apoſto.& cap. qui in eccleſia.Nec pronuntiabit eos tales fuiſſe,quia modus iſte non eſt datus à iure; ſed dicet ſic, quia te inuenimus per tuam confeſsionem, vel probationes legitimas hæreticum,vel hæreticos adoraſſe,nũc autem ſaniori vſus conſilio,vis(prout aſſeris)ad vnitatem eccleſiæ corde puro, & fide non ficta redire, idcirco te in primis abiurata omni hæretica prauitate iuxta formam eccleſię,ab excommunicationis vinculis, quibus tenebaris aſtrictus, abſoluimus.ſi tamen ad eandem ex corde redieris, & iniuncta tibi mandata ſeruaueris:& quia in Deum & ſanctam eccleſiam modis prædictis deliquiſti,ad peragendam pœnitentiam condignam, in perpetuum carcerem te detrudi volumus,& præcipimus ibidem perpetuo remanere.Nec miretur quis,quia dictum eſt ſic ſub conditione, nam cauſa delendæ quæſtionis expedit ſic dici,vt ſi quod ei imponitur,non ſeruaſſet, non cenſeatur abſolutus. Et hanc formam ponit Archi.in d.c.vt commiſsi.§.nec non.quem ſequitur Ioan.And. in nouel.dicens, quod quicquid dicat Archi.tamen inquiſitores noſtri temporis bene pronuntiant illum fuiſſe hæreticum, nec apparet, quid obſtet ſecundum eum.

Sed quoniam in hac forma præinſerta fit mentio de abſolutione,quæ ſibi impenditur à ſententia excommunicationis, quam incurrit propter incurſum hæreſis, quæro, † an inquiſitores poſsint abſoluere hæreticum,etiam à ſententijs,quas Papa die Iouis ſancta promulgat contra tales? 45 Archid.in d.c.vt officium, in princip.tenet, quòd ſic, per illum tex. qui generaliter permittit eis abſolutionem. & idem ſequuntur ibi Ioan.And. & Domin. Et vlterius in eadem forma abſolutionis ponitur per modum conditionis, ſi iniuncta mandata ſeruaueris,&c. hoc eſt ſatis iuri conſonum, nam tales reuertentes errorem ſuum ad arbitrium Epiſcopi debent abiurare, & ſatisfactionem

idone-

idoneam exhibere, vt dicit tex. in dict. cap. ad abolendam. §. præſenti.

Iuxta id verò, quod in huius principalis quæſtionis thema te deducebatur, quæro, quæ pœna ſit imponenda his, qui ab hæreſi reuertuntur? & dicendum, quòd hoc reſidet in arbitrio Epiſcopi, & inquiſitorum, qui in crimine hæreſis inquirunt, vt ſecundum quod eis viſum fuerit, ſatisfactionem iniungant tali conuerſo, & pœnitenti, vt probat tex. in d. §. præſenti; bona tamen, quæ propter hæreſim fuerant iudici ſeculari applicata, non reſtituuntur eis, niſi ex miſericordia ſecus fiat, vt in c. vergentis, de hære.

Conſiderandum eſt, quòd cum aliquis reperitur legitime de aliqua hæreſi publice diffamatus, & contra eum aliud non probatur, niſi infamia ipſa ſola, ſibi indicitur purgatio canonica, hoc eſt, quòd habeat bonos aliquos viros vij. x. xx. vel triginta, ſecundum quòd plus, vel minus, & in locis pluribus, vel paucioribus, magis, vel minus, in quibus fuerit diffamatus; qui ſint ſuæ conditionis, vel ordinis, vt ſi diffamatus eſt religioſus, viri ſint religioſi; ſi clericus, vel ſecularis, & illi clerici, vel ſeculares; ſi miles, & illi milites; qui purgent omni crimine, de quo eſt diffamatus; qui compurgatores debent eſſe homines fide catholici, & vita probati, qui & illius conuerſationem, & vitam non tam moderno tempore cognouerint, quam antiquo, vt habetur extra, de pur. cap. inter ſolicitudines. Si autem ſe purgare noluerit, excommunicetur; quam excommunicationem ſi per annum ſuſtinuerit animo indurato, ex tunc vt hæreticus condemnetur, iuxta cap. excommunicamus itaque. §. qui autem. Si autem ſe purgare decreuerit, ſed in purgatione defecerit, hoc eſt, quòd purgatores tales, & tantos, prout eſt ei iniunctum, qui eum purgent, non inuenerit; pro conuicto habeatur, & ſicut hæreticus condemnetur, vt habetur extra, de hæreti. capitulo, excommunicamus. §. adijcimus. & de purg. cap. cum delictis. & cap. inter ſolicitudines, vbi habetur.
46 † Propter magnitudinem criminis infamatus ſuſpendi poteſt nedũ ab officio, ſed etiam à beneficio, donec ſe purgauerit. hoc primo. Et augetur propter hoc numerus compurgatorũ.

hoc

hoc ſecundo. Ex cauſa interdum poſt purgationem præſtitam ſuſpenditur quis ad tempus. hoc tertio. & deficiens in purgatione punitur, vt conuictus.

Item notabis, quòd quando delatus de hæreſi proceſſus meritis diligenter diſcuſsis cum bono conſilio in iure peritorum, reperitur ſuſpectus de hæreſi vehementer; & hoc eſt, quando delatus de hæretica prauitate non reperitur legitime deprehenſus nec confeſsione propria, nec facti euidentia, nec teſtium productione legitima; ſed ſunt magna, & grauia probata indicia contra eum; & talia per conſilium iudicata, quæ illum reddunt ſuſpectum vehementer de prædicta hæretica prauitate; circa iſtum talis practica eſt ſeruanda. Talis namque debet, vt ſuſpectus vehementer de tali hæreſi, abiurare illam hæreticam prauitatem, ita quòd ſi poſtmodum relabatur, pœna relapſis debita puniatur, hoc eſt, quòd tradatur brachio ſeculari vltimo ſupplicio feriendus, iuxta. cap. accuſatus, in princ. de hære. lib. vj. & abiurabit publice, vel ſecrete ſecundum quòd ſuſpectus eſt habitus publice, vel ſecrete, & apud plures, vel pauciores, & graues, vel leues, vt dictum eſt ſtatim de illo, qui eſt ſuſpectus leuiter de hæreſi; & habet, vt talis, hæreſim abiurare.

FORMA ABIVRANDI HAERESIM, *quando delatus eſt ſuſpectus vehementer.*

EGo † Petrus de tali loco, talis diœceſis, in iudicio 47
perſonaliter conſtitutus coram vobis venerandis dominis Epiſcopo talis ciuitatis, & licentiato Petro inquiſitore hæreticæ prauitatis, in terris ditioni talis domini ſubiectis, ſacroſanctis euangelij poſitis coram me, & proprijs manibus per me tactis iuro me credere corde, & profiteor ore illam ſanctam fidem catholicam, & Apoſtolicam, quam ſacroſancta Romana eccleſia docet, profitetur, prædicat, atque tenet. Item iuro, me credere corde, & profiteor ore, quòd, & explicetur articulus catholicus contrarius illi hæreſi, de qua vehementer eſt ſuſpectus, vt verbi gratia, ſi eſt ſuſpectus de

pro-

proceſsione ſpiritus ſancti à patre, & filio; dicetur ſic. Iuro me credere corde, & profiteor ore, quòd ſpiritus ſanctus procedit à patre, & filio, & æqualiter, tanquàm ab vno principio, & non à duobus: & poſt abiuret hæreſim contrariam ſic. Et conſequenter abiuro, abnego, & reuoco ipſam hæreſim, quæ falſo, & mendaciter affirmat, quòd ſpiritus ſanctus non procedit à patre, & filio ſimul, tanquàm ab vno principio, ſed à duobus. Item iuro, quòd nunquàm prędictæ hæreſi credidi, nec credo, nec credam, nec illi adhæſi, nec adhæreo de præſenti, nec adhærere intendo; nec docui, nec docere intendo, nec docebo. Item iuro, & promitto, quòd talia, (& talia exprimantur) propter quæ habetis me ſuſpectum de huiuſmodi hæreſi vehementer, nunquàm faciam, nec operam, vt fiant, dabo; quòd ſi aliquid de prædictis fecero in futurum (quod Deus auertat) pœnis de iure relapſis debitis prompto animo me ſubmitto, paratus ſubire omnem pœnitentiam, quam pro his, quæ feci, & dixi, propter quæ habetis me ſuſpectum de dicta hæreſi vehementer, decreueritis mihi iniungere; & illam iuro, promitto pro viribus adimplere, & nullatenus contraire; ſic me Deus adiuuet, & hæc euangelia ſacroſancta.

Prędicta autem abiuratio fiat in vulgari, vt ab omnibus capiatur, niſi fieret ſolummodo coram perſonis eccleſiaſticis, quæ linguam latinam intelligerent competenter. Si autem abiurauerit ſecrete, ſcilicet in palatio Epiſcopi, vel in capitulo fratrum, vel camera Epiſcopi, vel inquiſitoris, quando ſcilicet factum non eſt publicum, modo con ſimili abiurabit.

48 † Facta autem prædicta abiuratione inquiſitor poterit dicere ei, qui abiurauit, talia verba ei publice vel ſimilia in effectu: Fili tu ſuſpitionem, quam de te, & merito habebamus, purgaſti per abiurationem, quam feciſti; volo tamen te reddere cautiorem. Caueas tibi deinceps, quomodo ages; nã ſi de cætero talia agas, vel dicas, propter quæ probetur, quòd incideris in futurum in hæreſim abiuratam, ſine miſericordia pœna relapſus debita punieris, & vt relapſus traderis brachio ſeculari vltimo ſupplicio feriendus: quare

quare ſuper omnia elonges te à conſortio hominum vita, & moribus ab alijs communiter diſsidentium, ne te faciant recidere in relapſum.

Sit cautus notarius, quòd ponat in actis, quomodo talis abiuratio facta eſt per talem, vt per ſuſpectum de hæreſi vehementer, & non ſolum leuiter, ad hoc, vt ſi relabatur, ſciatur, qualiter puniretur, ſcilicet pœna relapſis debita. Quibus peractis feretur ſententia, ſeu pœnitentia in hunc modum.

Aliquando delatus, in hæreſi non deprehenditur, nec confeſsione propria, nec facti euidentia, nec teſtium productione legitima, nec aliàs ſunt inditia fortia, ſeu vehementia de illa hæreſi contra eum, ſed tantummodo modica, & leuia, tamen cogitur ipſam hæreſim abiurare, per Doctores in c. accuſatus, de hæreticis, in vj. vbi dicitur abiurans in iudicio hæreſim propter vehementē pręſumptionem, ſi iterum labitur, licet non fuiſſet plenè probatum, relapſus dicitur. & de hoc vide Docto. in d. c. accuſatus; vbi eſt materia abiurationis; & ibi omnes Doctores dicunt multa vtilia. Et quòd in crimine hæreſis ex leui, & modica præſumptione poteſt procedi contra aliquem, tenet etiam Inno. in c. ſicut. de ſimo. Et in d. c. accuſatus. in §. ſane, dicunt Docto. quòd diuinationes, & ſortilegia non ſemper ſapiunt hæreſim. Inquiſitores ergo non ſemper inquirunt de his, niſi quando ſapiunt hæreſim manifeſtam: & inuocator dæmonum ſi abiurauit hæreſim coram iudice, ſi poſtea inuocauit dæmones, dicitur relapſus, pœnaq; relapſorum punitur. Et pocula amatoria dare, vel imagines facere cauſa pudicitiæ tentandæ non ſapit hæreſim. Et tu videbis optimum tractatum de lamijs, quæ vulgariter appellantur bruxæ, Ioannis Franciſci, in volum. xij. tractatuum, fol. xlvj. vbi examinat, an lamiæ ad ludum dæmonum deferantur realiter, an imaginariè. Sed iſta quæſtio eſt deciſa per tex. optimum in cap. Epiſcopi, xxvj q. v. Et in d. tractatu ſunt aliquæ quæſtiones in materia hæreſis, ibi videbis.

† Et notabis, quòd crimen hæreſis extinguitur morte, quò ad pœnitentiam imponendam, non autem quò 49

ad pœnam reſpectu bonorum,vt in dicto c.accuſatus.§.fi.
vbi dicitur, quod ad finem confiſcandi bona poteſt poſt
mortem hæretici declarari hæreticus.& ſententia non tri-
buit ius de nouo, ſed declarat iam quæſitum.& intellige,
quòd poſt mortem hæretici bona ſua confiſcantur, hoc
vſque ad quadraginta annos. Nam poſtea abdicari non
poterunt.gloſ.in dicto c.accuſatus.§.porro.& bona hære-
ticorum ipſo iure ſunt confiſcata à tempore commiſſi cri-
minis,in tantum quòd vendicantur bona à poſſeſſoribus
nullo dato pretio,per quorumcunque manus trãſiuerint,
niſi pretium,vel aliquid loco pretij eſſet in bonis hæretici,
optimus tex.& ibi Io And. & Philip. Franc.in ca. cum ſe-
cundum leges, de hæreti.in vj. vbi dicit tex. bona hæreti-
corum ipſo iure decernimus confiſcata. tamen bene re-
quiritur, vt ibi notant doct. ſententia declaratoria ſuper
hæreſi.Sed lata ſententia declaratoria ſuper crimine hæ-
reſis ſtatim fieri poteſt executio per iudicem ſecularem,
qui bona hæreticorum apprehendere poteſt, abſque alio
proceſſu,ſecundum Io.And.&Petrum de Ancha.imò etiã
ſine alio iuſſu iudicis eccleſiaſtici,cum ex ſententia decla-
ratoria ſit inductum ius occupandi in hoc crimine hære-
50 ſis,vt eſt tex.in d.c. cum ſecundum leges. † Itaque licet
crimen hæreſis ſit eccleſiaſticum, tamen bona hæretico-
rum per iudices ſeculares confiſcantur, vt dixi. & vide in
cap.vergentis,de hęreticis.vbi dicitur,quòd bona hæreti-
corum confiſcantur,& applicantur fiſco Regio,vbi hære-
tici ſunt vaſalli.Et poſt mortem hæreticorum bona etiam
publicantur,ſi apparet,ipſos in vita fuiſſe hæreticos:& filij
puniuntur propter delicta parentum. text. in d.c.vergen-
tis.& vide optimum tex. in dicto c.accuſatus. §. in eo, de
hæreti.in vj.vbi dicunt doct.per illum tex.quòd poſt mor-
tem hæretici declarari poteſt, eum hæreticum fuiſſe ad fi-
nem confiſcandi bona.Item ad alium finem ſecundum
glo.ibi, vt memoria ipſius defuncti damnetur; & ſecuta
damnatione effectus trahitur retro ad diem commiſsi cri-
minis; & ex die commiſsi criminis videtur ei interdicta
alienatio,de hoc vide Archi.in d.c. cum ſecundum leges.

Et illi dicuntur ſponte venire,qui infra tempus gratæ
veniunt;

veniunt, ſi non fuerint corporaliter requiſiti, vt per Archid. in c. vt commiſsi, de hæreti. in vj. vbi illa decretalis comprehendit plura vtilia pro expediendo officio inquiſitorum. & ibi videbis text. in c. vt officium, informantem inquiſitores ad Deum, vt eius timorem hominum metui anteponát in procedendo ſimul, vel ſeparatim contra hæreticos, & ſuos fautores: & etiam in eos abſoluendo, cum vere redierint. Inſtruit etiam inquiſitores in modo examinationis teſtium, & in perſonis, quæ teſtificata ſcribere debeant. Diximus quid ſit hæreſis, & vnde dicatur, & quid hæreticus, & vnde dicatur; nunc dicamus, quis proprie dicatur hæreſiarcha. Hæreſiarcha proprie dicitur ille, qui gignit errorem. c. qui aliorum. xxiiij. q. iij. & dicitur hæreſiarcha ab hæreſi, & archa, quaſi archa hæreſis ad conſeruandum errorem, & de hoc videbis in d. cap. qui aliorum. Multa diximus in materia hæreſis, & alia multa per viam remiſsionis docemus. videbis etiam in iſta materia vulgatam illam repetitionem domini Epiſcopi de Pati. videbis etiam librum illum intitulatum Directorium inquiſitorum; vbi multa aurea, & gemmea inuenies in iſta materia. De ſuperſtitionibus vide optimum tractatum Martini in volumine tractat. fol. cxxxij. Et de ſortilegis. vide tractatum Pauli in fo. ccliij. in volumine tractat. Alia quæ in materia hæreſis deſunt, ſupplebis tu, luſtrando optimum illud compendium doctiſſ. fratris Alphonſi à Caſtro, ordinis minorum aduerſus omnes hæreſes, iam in lucem editum, & videbis directorium inquiſitorum cum ſua tabula.

DE REGIBVS, ET PRINCIPIbus, & de authoritate Regia. Cap. LIIII.

SVMMARIVM.

1 *Reges vnde originem traxerint.*

2 *Reges a Deo dati ſunt, ad malefactorum vindictam, nec non ad bonorum laudem.*

3 *Principibus ac Regibus obtemperandum eſt.*
4 *Honor principis, publico commodo præferendus eſt.*
5 *Tempore Noe, cœpit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros,*
6 *Reges ſunt de iure diuino, & à Deo procedunt.*
7 *Quod ſit proprium Regis officium.*
8 *Reges iuxta antiquiſsimam & approbatam conſuetudinem perpetui ſunt.*
9 *Officium iudicis ſimpliciter conceſſum, ſine temporis præfinitione, an intelligatur perpetuum.*
10 *Rex, vtrum inuitis ciuibus, ciuitatem aliquam ſibi ſubiectam vendere poſſit.*
11 *In Regnis & dignitatibus ſecularibus ſucceditur per filios, ordine geniture.*
12 *Statutum, vel conſuetudo dictans, quod primogenitus in regnum ſuccedat, mortuo Rege & relicto primogenito muto à natura, ſecundo autem genito relicto habili, quis eorum ſuccedere debeat.*
13 *Regum inſignia quæ ſint.*
14 *Literæ principis geminatæ, habent vim & effectum clauſulæ, motu proprio.*
15 *Regibus, & alijs dominis iuriſdictionem habentibus, an curator dari poſsit, item an regi pupillo tutor dari poſsit, & nu. 16.*
17 *In Rege, quæ qualitates requirantur, & nu. 29.*
18 *Epiſtola principis an faciat ius in omnibus cauſis, remiſsiue.*
19 *Rex milites creare poteſt etiam extra regnum. Item, an Iudæos & Saracenos ex regnis ſuis expellere poteſt.*
20 *Principes non habentes ſufficientes redditus ad terræ cuſtodiam, vel alia neceſſaria, à ſubditis adiuuari debent.*
21 *Rex vectigalia imponens, ex cauſa id agere debet, aliàs peccat.*
22 *Princeps exigens à ſubditis iniuſta grauamina, an præſcribat.*
23 *Tempore neceſsitatis, famis, vel guerræ, ſuperindictum imponi poteſt.*
24 *Vtrum pro captiuorum redemptione, res ſacræ & ſanctæ vendi debent.*
25 *Rex filium ſuum quoad nomen Regem conſtituere poteſt, quoad regimen non item.*

26 Regis

26 *Regis filius à patre grauatus, ad recuperandam terram ſanctam, debeatnè perſonaliter ire, vel mittere.*

27 *Rex immoderate donare non poteſt, ne regnum lædatur: Alienas etiam terras regni ſui reuocare poteſt.*

28 *Quando coronatur Rex, iurare debet bona regni non alienare. Item & de non alienandis iuribus, aut rebus regni ſui.*

30 *Quilibet Rex in regno ſuo eſt monarcha.*

31 *Quid à ſubditis Rex exigere poteſt.*

32 *Rex in temporalibus legitimare poteſt, & Papa in ſpiritualibus & temporalibus.*

33 *Licet Reges de iure maximam habeant authoritatem, homicidis pœnas remittere non poſſunt, nec aliquid in præiudicium populi ſine eius conſenſu ſtatuere.*

34 *Succedens in regno, vtrum donationes per prædeceſſores vel prædeceſſorem factas in enormem regni læſionem, reuocare poteſt.*

35 *Vicarius à principe electus in loco ipſius principis, an ſit delegatus vel ordinarius.*

36 *Rex vel ciuitas iuſtum pretium frumento ſtatuere poſſunt.*

37 *Reges vbi ponere debent felicitatem ſuam, & nu. 38. & 39.*

40 *In amore diuino ponenda eſt felicitas.*

41 *Rex volens recte gerere, ad tria ſolicitare debet.*

42 *Ad hoc vt Rex à Tyranno diſtet, in multis excedere debet.*

43 *Decem ſunt ea, quæ operari debet bonus Rex.*

44 *In conſiliarijs quæ & quot requirantur.*

45 *Veri Reges à populo amandi atque timendi ſunt.*

46 *Iuſtus pro iuſtitia nulli parcere debet.*

47 *Ciuitates & Regna ſine iuſtitia durare non poſſunt.*

48 *Heſperus & Lucifer eſt vna atque eadem ſtella.*

49 *Prudentia alijs virtutibus perfectior eſt, & nu. 50.*

51 *Inter bona exteriora, maximus eſt honor.*

52 *Bonus Rex dicitur ille, qui curam ſubditorum ſuorum habet.*

53 *Decet homines eſſe humiles.*

54 *Nullus prudens eſſe poteſt, niſi bonus ſit, & voluntatem rectam habeat.*

55 *Prudentiæ partes, quæ & quot ſint.*

1 IN tam excellenti materia antiquiſsima offert ſe quæſtio,† vnde originem traxerint Reges, Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iuſtitia, & iure, dixit, ex bellis ventum eſſe ad diuiſionem gentium, & ex neceſsitate cogente: quia minor grauabatur à maiore, & pauper à diuite, & fortior debilem grauabat: ideo benignitas naturæ miſerijs hominum ſolatium dando, Reges vel rectores inſtituit: itaque creati ſunt Reges ex neceſsitate, quia omnia indigent capite, & homines faciles ſunt ad diſſentiendum, & ideo indigent Rege. & Bald. dicit, & ſentit, ex iure gentium Reges originem traxiſſe; & etiam in tractatu ſchiſmatis dicit: Reges orti ſunt de iure gentium, & in repetitione. l. C. de emanci. liberorum, dicit: Nouiſsimo iure gentium, quo omnes gentes vtuntur, introductum eſt, iuriſdictiones transmitti, vt videmus in filijs Regum, Comitum, & Baronum. Nam omnia licita facit vetuſtas, vt ibi per Bald. allega. ad hoc multa iura. Et veritas ipſarum rerum introduxit; quia impoſsibile eſt viuere ſine magiſtratibus, & ſine iuſtitia. l. ij. §. poſt originem. ff. de iuſtiti. & iure. & in auth. vt omnes obediant iudi. prouin. in princi. Paris etiam de Puteo, in tracta. de ſindicatu in titu. de exceſs. Regum, tenet, quòd Reges orti ſunt de iure gentium, notatur in l. j. ff. de iuris. omn. iudi. & in l. ij. de origine iuris, §. penul. ſed dicunt, quia circa iuriſdictionem multa ſunt addita: ideo dicitur de iure ciuili, vt in l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iur. ita Barto. in extrauaganti. qui ſunt rebelles.
2 † Sed ego dico, quòd Reges ſunt dati à Deo ad vindictam malefactorum, & ad laudem bonorum, vt ex tex. in c. magnum. xj. q. j. vbi Ambroſius dicit: Magnum quidem eſt ſpeciale documentum, quo Chriſtiani viri ſublimioribus poteſtatibus docentur debere eſſe ſubiecti; ne quis conſtitutionem terreni Regis putet eſſe non ſoluendam; ſi enim cenſum filius Dei ſoluit, quis tu tantus es, qui putas eſſe non ſoluẽdo? Item Petrus Apoſtolus generaliter ſcribit omnibus in epiſtola j. cap. ij. eſtote ſubditi dominis veſtris, ſiue regi, quaſi præexcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.

norum. Item Apoſtolus ad Romanos, cap. xiij. Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo. Et quòd reges ſint dati à Deo, allego text. nunquam allegatum ad iſtum propoſitum, in c. non fruſtra ſunt inſtituta poteſtas regis, & cognitoris, ius vngulæ carnificis, arma militis, diſciplina dominantis, & cætera, xxiij q.v. † Ideo regibus obtemperandum eſt, cum 3
generale ſit pactum ſocietatis humanæ obtemperare principibus, vt in c. quid culpatur, xxiij. q. j. & dicit Hieronymus in c. regum. xxiij. q. v. principibus, & poteſtatibus fidem, & reuerentiam ſeruari oportet; quam qui non exhibuerit, apud Deum pręmia inuenire non poterit. facit etiam, quod notatur in l. finali. C. de exactionibus tribut. libro x. Apoſtolus etiam ad Titum ſcribit iij. cap. Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe. & Eſdræ iij. iiij. cap. dicitur: Rex autem ſuper omnia dominatur, & præcellit, &c. Et principes ſacerdotes cōſtituebāt ex cōmiſſione diuina, prout habetur Exodi xxviij. de Moyſe Hebræorum duce, qui conſtituit Aaron fratrem ſuum ſacerdotem; & de Iuda Machabæorum duce, qui elegit ſacerdotes ſine macula voluntatem habentes in lege Dei, vt mundarent ſancta, vt habetur in primo libro Machabæorum c. iiij. Et prælatus electus & confirmatus non debet adminiſtrare, donec fecerit regi reuerentiam. notatur in c. cum longe. & in c. lectis. lxiij. diſtinct. & in cap. Abbates. xviij. q. iij. vide Henric. in c. nobis. de iure patron. pro rege etiam orandum eſt exemplo Baruch, ca. j. vbi dicit: Orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babylonis, & pro vita Baltaſar filij eius, vt ſint dies eorum, ſicut dies cœli ſuper terram, & cætera. Et Apoſtolus ad Timotheum, cap. ij. dicit: Obſecro igitur primo omnium fieri obſecrationes, orationes, & c. pro regibus, &c. † Et præferendus eſt 4
honor principis commodo publico, vt dicit Lucas de Penna in l. fina. in viij. & ix. colum. C. de locatione prædi. ciuili. libro xj. & Rex iuſte habet plenitudinem poteſtatis; ideo mutat rerum naturas, & de nihilo facit aliquod, vt in cap. hæc quippe. iij. quæſt. v. & in cap. j. de tranſact. & poteſt facere, quod ei placet, auferendo cui vult, vt ix. quæſt. iij. nec ei poteſt quis dicere, cur ita facis? xx. diſtinct.

ſtinct.cap.in memoria.eſt enim apud eum pro ratione vo-luntas. vt ff.de conſtitutio. princip.in l. prima. & cœleſte arbitrium cenſetur habere, vt de ſumma trinitate, & fide catholica.in l.j.in fine.Sed debet imitari Deum.in authen. vt omnes obediant iudici prouin. §. arripiat. præſumitur enim ſubeſſe cauſa in his,quę rex agit,eo quòd cor eius eſt in manu Dei,vt de ſũma trinitate,& fide catholica. l. inter claras. & l.non omnium. ff. de legib. & in lib. prouerb. Salomon.ſcriptum eſt.Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu domini:quocunque enim voluerit,inclinabit illud. Et Rex eſt lex animata in regno ſuo, Bald.in authent.hoc amplius.C. de fideicommis. Felin. in cap. cum non liceat.de præſcriptio.Ex lex animata potentior eſt ſine comparatione inanimata lege, vt in authent. de conſulibus. §. vltimo, coll. iiij. Et eſt notandum, quòd gentes prius quàm Reges eſſent,regnabant in puritate prima, & ſola natura.ideo dixit Bald.in l. ij.ff.de origi. iuris, quòd in principio vrbis conditæ populus vrbis non habebat legem; ſed habebat Regem: & quòd omnes Reges habent ſupremam poteſtatem,vt dicit Innocentius in cap.cum P. tabellio,de fide inſtrumen. & manu regia, id eſt, arbitrio regio omnia gubernabantur: adduco etiam Hoſt. Innocen. Ioann. Andre. Abbatem in cap. licet ex ſuſcepto. de foro competenti.vbi referunt à principio Deum creaſſe cœlum,& terram,& omnia,quæ in eis ſunt,angelicam, & humanam naturam, ſpiritualia, & tẽporalia, quæ in ſeipſum regit,ſicut factor ſuam rem gubernare ſolet;& hominem quoque fecit,præcepta dedit, & tranſgredienti pœnam impoſuit,vt Gene.ij.cap.ex omni ligno,&c.Ipſis etiam peccantibus pœnam impoſuit per ſe ipſum,id eſt Adæ, & Euæ.Gene.iij.mulieri vero dixit, & cætera: & ibi, Adæ vero dixit,& cætera.Qualiter etiam per ſeipſum Caim punuit. & Lamech, & quoſdam alios, Gene. iiij.& v. & ſic
5 Deus rexit mundum per ſeipſum vſque ad Noe; † & tempore Noe cœpit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros,quorum primus fuit Noe,cui dominus gubernationem arcæ ſuæ dedit, per quam eccleſia ſignificatur. Gene.v.& vij.Nam Noe, & filijs rectorem, & legem dedit.

Gene.

Gene.ix.vbi licet non legatur,ſacerdos fuit,& officium ſacerdotis exercuit ſtatim poſt egreſſum arcæ, antequam leges populo daret. Gene. viij. ædificauit autem Noe, & cætera.quod officium ſacerdotis ſimul Abel, & Caim primo feceranti:in hac autem vicaria ſucceſſerunt patriarchę, Reges,Iudices,ſacerdotes,& alij,qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum. Et ſic durauit vſque ad Chriſtum,qui fuit naturalis Dominus, & Rex noſter. de quo dicit Pſalmiſta;Deus iudium tuum regi da. Itaque ex ſupradictis concludo,quòd ſi conſideramus cauſam primariam,& immediatam, † Reges ſunt de iure diuino, & 6 procedunt à Deo,cum ſit Rex Regum ; aut conſideramus cauſam mediatam,& tunc ſunt de iure gentium.& ad prędicta vide Oldra.conſil.lxix. & Anchar. in conſilio. cccxxxix.vbi dicit; Regna iure gentium diſtincta ſunt,& Reges etiam iure diuino cœperunt: & vltra ea,quæ diximus, dicit in Dauid,Salomone,Saule,& pluribus alijs approbatis à Deo,de ſacra vnctione.ca.j.verſic. vnde : vbi enumerat text.aliquos Reges vnctos de mandato domini. & ibi text. tractat de vnctione Regum,ad idem prouerb.viij.per me Reges regnant.& in lege euangelica ſunt multæ authoritates,vt ſupra dixi.

Et in dicto conſilio dicit Ancharus, qualiter in regnis ſuccedatur. Et Reges dicuntur quaſi, in virtutibus alios regentes.text.in capitulo duo ſunt genera.xij.quæſt. j. Et † Regum proprium officium eſt facere iudicium, atque 7 iuſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos,cap.Regum.xxiij.quæſt. v.quoniam in iuſtitia Regis, exaltabitur ſolium eius. Iuſtitia vero Regis eſt,neminem iniuſte per potentiam opprimere ſine perſonarum acceptione,iuſte iudicare,cohibere furta,adulteria punire, iniquos non exaltare,hiſtriones non nutrire,impios de terra perdere,parricidas,& prauè viuentes non ſinere,eccleſias defendere,pauperes eleemoſynis alere,iuſtos ſuper regni negocia conſtituere,ſenes,& ſapientes,& ſobrios conſiliarios habere,iracundiam differre, patriam fortiter, & iuſtè ab inuaſoribus defendere.

Et prouincia,quæ non ſubeſt Imperatori, vt Hiſpania,

ſi linea,& domus regia deficeret in totũ,regnicolæ.j.magnates,& procuratores ciuitatum regni,poſſent ſibi eligere Regem.ita Corſetus in tractatu de poteſtate regia. ita Bal. etiam in l.ex hoc iure.per illum text. ff. de iuſti. & iure.& Aluarotus in tit.quis dicatur Dux , vel Marchio.& vide Angel.in d.l.ex hoc iure.& vide Modernos.

8 Et † Reges de antiquiſsima,& àpprobata conſuetudine ſunt perpetui.ſed officia non debent eſſe perpetua.& leges de officijs loquentes nolunt illa eſſe perpetua. C. de caſtrenſianis,& miniſterianis. l. j. lib. xij. vbi dicitur; Caſtrenſiani,& miniſteriani officio finito per lapſum biennij alius ſubrogatur; ipſe verò ad idem officium nullatenus eligetur,ſubaudi ſine licentia principis, vt per Ioann. de Platea.in l.ij.& iij.de diuerſis officijs.lib.xij.text. etiam in l.j.C.de decanis.libro xij. loquitur de biennio.eſt etiam text.in l.vnica de menſoribus.eodem libro.& vide text.in l.fina.C.de domeſticis , & protectoribus. lib. xij. vbi text. ſecundum Odofredum intelligitur , quòd officium ibi durabat biennio;ideo ſi defunctus moriatur primo anno, hæres petet ſalarium biennij. facit text.in l. æternam. C. de murilegulis.libro xj. & ff. de officio proconſulis. l.meminiſſe.& ff.de officio præſi.l. ſi forte. & ff.de origine iuris.l.ij.§.populo deinde aucto.& l.pridie.ff.de ferijs.facit text.in l.diem functo.ff.de aſſeſſori. ſed nõ obſeruatur,nec vnquam obſeruatum fuit in toto orbe. facit text.in cap. in iſtis.iiij.diſtin.quem videas in §.leges.& non expedit Reipublicæ , vt ſummam poteſtatem habens ſit perpetuus, vt in dicto §.populo deinde aucto.& non expedit Reipub. vt ſummam poteſtatem habens ſit perpetuus,vt iam dixi, vitando viam ambitionis,vt l.j. C.de deca. libro xij. vt facilius corrigatur, ſi delinquat,vt C.de ſuſcep.pre.& archa. l.neminem. lib. x. item ne tranſeat ad hæredes , vt in authen.de defenſoribus ciuitatum.§.fina.colla.ij.vbi legitur; & vltra biennium defenſoris officium minime durat.inde dixit Hoſtien.in cap.fina.de aliena.iudi.mu.cau.fac. quod ſecundum iura digeſtorum,honores,dignitates,& munera temporalia eſſe debent. ff. de munc. & hono.l. honor.§. gerendorum.& adduco Ioan. de Platea.in d. l. neminem, dicentem;

dicentem; officiales non debent eſſe perpetui, ſed annales vel ad plus biennales. Nam officium ſuſceptoris eſt annuale, & ex conſuetudine eſt biennale. Numerarij vero triennale eſt. C. de numerarijs. l. ij. lib. xij. poſſunt tamen quandoque ex principis conceſsione eſſe perpetui. & vide Iaſonem in l. ſufficit. ff. de condi. indebi. † & in dubio intelliguntur perpetui, quando ſimpliciter conceditur officium ſine temporis præfinitione, ſiue ad beneplacitum concedentis. l. iuriſperitos. & ibi Bal. ff. de excuſa. tuto. tenet etiam Ioan. de Platea. in d. l. neminem. de ſuſcepto. prę. & archarijs. lib. x. 9

Et quia ſumus in materia officialiũ, dico, quòd officialis miſſus in prouinciam in aliquo officio, ſi lucratus eſt mille vltra officium, quòd fiſcus poteſt auferre ei; quia præſumitur quęſiuiſſe de bonis fiſci, quantũcunq; ſit paratus reddere rationem. iſta gloſſ. eſt ſingu. in l. defenſionis facultas. de iure fiſci. l. x. & ibi Platea. & facit ibi diſtinct. ſed Bald. in authent. licentia. C. de Epiſco. & cleri. dicit, quòd eſt ſpeciale in iſtis adminiſtratoribus publicis, quòd contra eos præſumatur; ſed ſi non habet adminiſtrationem pecuniariam, aliud eſt. idem ſi habet adminiſtrationem pecuniariam, ſi tamen reddit bonum computum, vt per Plateam ibi. itaque gloſſ. in dicta l. defenſionis facultas, dicit, quicquid officialis fiſci habet, præſumitur in dubio quæſijſſe de bonis fiſci. & licet ibi Barto. teneat contra dictam gloſſ. tamen vide Bald. pro illa gloſſ. in l. ſi defunctus. C. arbi. tute. & in l. iij. C. de donatio. inter vir. & vxo. & in l. quiſquis. C. ſi certum. peta. & in l. cum oportet. C. de bonis quæ libe. & in authen. licentiam. C. de Epiſco. & cleri. & in l. j. C. de hæredi. vel actio. ven. & in c. j. de contro. inter dominum, & fide. in vſibus feudo. vbi diſtinguit, quòd illa gloſſ. procedit, antequam officialis reddat rationem adminiſtrationis; ſed poſtquam reddit rationem optimam finito officio, non procedit illa gl. vt per Barbatium in tractatu de præſtantia Cardinalium, in decimo volumine tractatuum, in folio ccxlviij. & ibi dicit, fuit dictum Guil. de Cuneo in dicta authen. licentiam. allegat Ioann. de Imo. in c. inueſtigandum. de peculio cleri. vbi loquitur

de

de vxore, ſi aliquid in vita viri acquirat; & de prælato eccleſiæ, & de filiofamilias exiſtente in poteſtate patris; & ibi dicit, quòd in iſtis recurrendum eſt ad circunſtantias. & optimus iudex conſiderabit. Et eſt maxima differentia, ſi officialis habet perpetuam adminiſtrationem, vel temporalem; quia tunc, vt in prælatis, præſumitur quæſiuiſſe de bonis adminiſtrationis. Et de officiali perpetuo, & de officiali negligenti, & quando delinquunt in officio, & quando culpa inducat ſuſpenſionem, vel depoſitionem, vide in l. contractus, de regu. iur. ff. in lectura mea. & hæredes officialis an conuincantur ex delictis defunctorum, vide in l. vna. C. ex delictis defunctorum, & cætera, & ibi docto. ſed publica iudicia peculatus, & de reſiduis, & repetundarum aduerſus hæredes exercentur. l. fin. ff. ad l. Iuli. pecula. & in l. ij. C. eo. Sed delicta, quæ reſpiciunt dignitatem, tranſeunt in ſucceſſorem officij; quia eadem eſt dignitas. Barto. in l. j. ff. de priuatis delictis. docto. in cap. aduerſus. §. cæterum. de immuni. eccle. nam ſuccedit in honore, qui ſubſtituitur in honore: & reaſſumit cauſam prædeceſſoris in eo ſtatu, in quo eſt. Felinus in ca. quia. V. de iudicijs. Si lis fuit cum defuncto conteſtata, vel aliquid ad hæredem peruenit, vide docto in dicta l. vna. & de ſuſpenſione vide Bart. in l. quod ſi forte. §. j. de ſolu. & docto. in cap. licet Heli, de ſimonia.

10 † Inuitis ciuibus non poteſt Rex vnam ciuitatem vendere, quia eorum intereſt non mutare dominum, vt per Innocen. in cap. auditis, de præſcript. & per docto. in cap. dilecti. de maiori. & obedientia. Abbas in ca. finali. de cauſa poſſe. & pro. Sed donatio principis parui præiudicij valet. notant doct. in ca. ad audientiam, de præſcrip. & vide Curti. in tractatu de poteſtate regia in v. col. & vide in l. prohibere. ff. quod vi, aut clam.

11 † In regnis, & dignitatibus ſecularibus ſucceditur per filios ordine geniture, vt ſic primogenitus debeat primo ſuccedere, & eo defuncto ſine ſobole ſecundus; & ſic deinceps. text. eſt ad hoc valde notabilis in cap. licet, & ibi Panorm. de voto. & in regno ſucceditur non per electionem, licet contrarium notet glo. in cap. Moyſes. vij. diſt.

vbi

vbi per illum textum dicunt Reges præficiendos per electionem, quemadmodum obſeruatur in Imperio, vt in ca. venerabilem, de elect. & nota. in cap. ad Apoſtolicæ, in §. illi autem. per illum tex. de ſen. & re iud. libro vj. gloſſ. enumerat electores Imperatoris. dic tamen, quòd conſuetudine illud primum inoleuit, vt filij Regum ſuccedant. quę quidem cõſuetudo iure comprobatur, ſcilicet per dictum cap. licet. & not. glo. j. in c. denique. xvij. quæſt. j. quę dicit, ibi argumentum eſſe, quòd filij Regum de iure debent eſſe Reges. & facit hodie, quod habetur in ca. Imperiali, in §. præterea ducatus. de prohi. feud. alie. per Fede. & ibi per doct. Iac. Alua. in ij. nota. & in capitulo primo. de feu. marchi. in ij. not. & in ca. j. in §. fina. in j. nota. de alie. feu. & in §. titu. Epiſcoporum, vel Abbatum.

12 † Quid ſi ſtatutum, vel conſuetudo dictet, quòd primogenitus in regnum ſuccedat, & moriatur Rex relicto primogenito penitus muto à natura, & alio filio ſecundo genito habili, an primogenit⁹ debeat ſuccedere? dic, quòd ſi primogenitus eſt ita natus, quòd vitium ſit naturale, & perpetuum, non ſuccedat, ſed ſecundo genitus; quia ſtatutum, ſeu conſuetudo debet intelligi de eo, qui naturaliter naſcitur habilis. facit. l. vt gradatim. §. & ſi lege. ff. de mune. ho. & facit. l. j. in verſic. vnuſquiſque. & gloſſ. dicit. i. habilis. C. de ſacroſanct. eccle. Sin autem ex accidenti efficietur demens, tunc dabitur curator, quia in perſona ſua radicatum eſt iam ius regiæ poteſtatis. de ſupplen. negli. præla. cap. grandi. & nota. per Archidiaco. ij. quæſtio. vj. §. item obijcitur. & Ioann. Andre. in cap. cum inter, de elect. in nouel. Ita pulchre dicit Baldus in cap. primo. in princip. in vltima colum. in verſicu. quæro ſi conſuetudo dictat, de ſuc. feu. refert, & ſequitur Ioann. Aluaro, in §. mutus, circa finem, in verſiculo quæro quid ſi ſtatutum. in titu. Epiſcoporũ, vel Abba. Ego addo Baldum in authen. hoc amplius in ij. colum. C. de fideicõmis. vbi dicit, quòd ſi primogenitus ſit inſufficiens, poteſt ſecundo genito regnum dari, vt fecit Rex Dauid; nam conſuetudo regni de præferendo primogenitum non debet interpretrari contra vtilitatem totius regni. C. de legi. l. quod

3 *Principibus ac Regibus obtemperandum eſt.*

4 *Honor principis, publico commodo præferendus eſt.*

5 *Tempore Noe, cœpit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros,*

6 *Reges ſunt de iure diuino, & à Deo procedunt.*

7 *Quod ſit proprium Regis officium.*

8 *Reges iuxta antiquiſsimam & approbatam conſuetudinem perpetui ſunt.*

9 *Officium iudici ſimpliciter conceſſum, ſine temporis præfinitione, an intelligatur perpetuum.*

10 *Rex, vtrum inuitis ciuibus, ciuitatem aliquam ſibi ſubiectam vendere poſsit.*

11 *In Regnis & dignitatibus ſecularibus ſucceditur per filios, ordine geniture.*

12 *Statutum, vel conſuetudo dictans, quod primogenitus in regnum ſuccedat, mortuo Rege & relicto primogenito muto à natura, ſecundo autem genito relicto habili, quis eorum ſuccedere debeat.*

13 *Regum inſignia quæ ſint.*

14 *Literæ principis geminatæ, habent vim & effectum clauſulæ, motu proprio.*

15 *Regibus, & alijs dominis iuriſdictionem habentibus, an curator dari poſsit, item an regi pupillo tutor dari poſsit, & nu. 16.*

17 *In Rege, quæ qualitates requirantur, & nu. 29.*

18 *Epiſtola principis an faciat ius in omnibus cauſis, remiſsiue.*

19 *Rex milites creare poteſt etiam extra regnum. Item, an Iudæos & Saracenos ex regnis ſuis expellere poteſt.*

20 *Principes non habentes ſufficientes redditus ad terræ cuſtodiam, vel alia neceſſaria, à ſubditis adiuuari debent.*

21 *Rex vectigalia imponens, ex cauſa id agere debet, aliàs peccat.*

22 *Princeps exigens à ſubditis iniuſta grauamina, an præſcribat.*

23 *Tempore neceſsitatis, famis, vel guerræ, ſuperindictum imponi poteſt.*

24 *Verum pro captiuorum redemptione, res ſacræ & ſanctæ vendi debent.*

25 *Rex filium ſuum quoad nomen Regem conſtituere poteſt, quoad regimen non item.*

26 Regis

26 Regis filius à patre grauatus, ad recuperandam terram ſanctam, debeatne perſonaliter ire, vel mittere.
27 Rex immoderate donare non poteſt, ne regnum lædatur: Alienas etiam terras regni ſui reuocare poteſt.
28 Quando coronatur Rex, iurare debet bona regni non alienare. Item & de non alienandis iuribus, aut rebus regni ſui.
30 Quilibet Rex in regno ſuo eſt monarcha.
31 Quid à ſubditis Rex exigere poteſt.
32 Rex in temporalibus legitimare poteſt, & Papa in ſpiritualibus & temporalibus.
33 Licet Reges de iure maximam habeant authoritatem, homicidis pœnas remittere non poſſunt, nec aliquid in præiudicium populi ſine eius conſenſu ſtatuere.
34 Succedens in regno, vtrum donationes per prædeceſſores vel prædeceſſorem factas in enormem regni læſionem, reuocare poteſt.
35 Vicarius à principe electus in loco ipſius principis, an ſit delegatus vel ordinarius.
36 Rex vel ciuitas iuſtum pretium frumento ſtatuere poſſunt.
37 Reges vbi ponere debent felicitatem ſuam, & nu. 38. & 39.
40 In amore diuino ponenda eſt felicitas.
41 Rex volens recte gerere, ad tria ſolicitare debet.
42 Adhoc vt Rex à Tyranno diſtet, in multis excedere debet.
43 Decem ſunt ea, quæ operari debet bonus Rex.
44 In conſiliarijs quæ & quot requirantur.
45 Veri Reges à populo amandi atque timendi ſunt.
46 Iuſtus pro iuſtitia nulli parcere debet.
47 Ciuitates & Regna ſine iuſtitia durare non poſſunt.
48 Heſperus & Lucifer eſt vna atque eadem ſtella.
49 Prudentia alijs virtutibus perfectior eſt, & nu. 50.
51 Inter bona exteriora, maximus eſt honor.
52 Bonus Rex dicitur ille, qui curam ſubditorum ſuorum habet.
53 Decet homines eſſe humiles.
54 Nullus prudens eſſe poteſt, niſi bonus ſit, & voluntatem rectam habeat.
55 Prudentiæ partes, quæ & quot ſint.

1 IN tam excellenti materia antiquiſsima offert ſe quæſtio, † vnde originem traxerint Reges, Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iuſtitia, & iure, dixit, ex bellis ventum eſſe ad diuiſionem gentium, & ex neceſsitate cogente: quia minor grauabatur à maiore, & pauper à diuite, & fortior debilem grauabat: ideo benignitas naturæ miſerijs hominum ſolatium dando, Reges vel rectores instituit: itaque creati ſunt Reges ex neceſsitate, quia omnia indigent capite, & homines faciles ſunt ad diſſentiendum, & ideo indigent Rege. & Bald. dicit, & ſentit, ex iure gentium Reges originem traxiſſe; & etiam in tractatu ſchiſmatis dicit: Reges orti ſunt de iure gentium, & in repetitione. l. C. de emanci. liberorum, dicit: Nouiſsimo iure gentium, quo omnes gentes vtuntur, introductum eſt, iuriſdictiones tranſmitti, vt videmus in filijs Regum, Comitum, & Baronum. Nam omnia licita facit vetuſtas, vt ibi per Bald. allega. ad hoc multa iura. Et veritas ipſarum rerum introduxit; quia impoſsibile eſt viuere ſine magiſtratibus, & ſine iuſtitia. l. ij. §. poſt originem. ff. de iuſtiti. & iure. & in auth. vt omnes obediant iudi. prouin. in princi. Paris etiam de Puteo, in tracta. de ſindicatu in titu. de exceſs. Regum, tenet, quòd Reges orti ſunt de iure gentium, notatur in l. j. ff. de iuris. omn. iudi. & in l. ij. de origine iuris, §. penul. ſed dicunt, quia circa iuriſdictionem multa ſunt addita: ideo dicitur de iure ciuili, vt in l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iur. ita Barto. in extrauaganti. qui ſunt rebelles.

2 † Sed ego dico, quòd Reges ſunt dati à Deo ad vindictam malefactorum, & ad laudem bonorum, vt ex tex. in c. magnum. xj. q. j. vbi Ambroſius dicit: Magnum quidem eſt ſpeciale documentum, quo Chriſtiani viri ſublimioribus poteſtatibus docentur debere eſſe ſubiecti; ne quis conſtitutionem terreni Regis putet eſſe non ſoluendam; ſi enim cenſum filius Dei ſoluit, quis tu tantus es, qui putas eſſe non ſoluẽdo? Item Petrus Apoſtolus generaliter ſcribit omnibus in epiſtola j. cap. ij. eſtote ſubditi dominis veſtris, ſiue regi, quaſi præexcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.

norum. Item Apoſtolus ad Romanos,cap. xiij. Non eſt enim poteſtas,niſi à Deo. Et quòd reges ſint dati à Deo,allego text.nunquam allegatum ad iſtum propoſitum, in c. non fruſtra ſunt inſtituta poteſtas regis, & cognitoris, ius vngulæ carnificis, arma militis, diſciplina dominantis, & cætera,xxiij q.v. † Ideo regibus obtemperandum eſt,cum 3
generale ſit pactum ſocietatis humanæ obtemperare principibus,vt in c.quid culpatur ,xxiij.q.j.& dicit Hieronymus in c.regum. xxiij.q.v.principibus, & poteſtatibus fidem,& reuerentiam ſeruari oportet; quam qui non exhibuerit,apud Deum pręmia inuenire non poterit. facit etiam,quod notatur in l.finali.C.de exactionibus tribut. libro x. Apoſtolus etiam ad Titum ſcribit iij. cap. Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe. & Eſdræ iij.iiij.cap.dicitur: Rex autem ſuper omnia dominatur, & præcellit,&c.Et principes ſacerdotes cōſtituebāt ex cōmiſſione diuina, prout habetur Exodi xxviij. de Moyſe Hebræorum duce,qui conſtituit Aaron fratrem ſuum ſacerdotem; & de Iuda Machabæorum duce, qui elegit ſacerdotes ſine macula,voluntatem habentes in lege Dei, vt mundarent ſancta, vt habetur in primo libro Machabæorum c.iiij. Et prælatus electus & confirmatus non debet adminiſtrare, donec fecerit regi reuerentiam. notatur in c.cum longe.& in c.lectis. lxiij.diſtinct. & in cap. Abbates. xviij.q.iij.vide Henric.in c. nobis. de iure patron.pro rege etiam orandum eſt exemplo Baruch,ca.j.vbi dicit: Orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babylonis,& pro vita Baltaſar filij eius, vt ſint dies eorum, ſicut dies cœli ſuper terram, & cætera.Et Apoſtolus ad Timotheum, cap. ij.dicit: Obſecro igitur primo omnium fieri obſecrationes, orationes, & c.pro regibus, &c. † Et præferendus eſt 4
honor principis commodo publico,vt dicit Lucas de Penna in l. fina. in viij. & ix. colum. C. de locatione prædi. ciuili. libro xj. & Rex iuſte habet plenitudinem poteſtatis; ideo mutat rerum naturas, & de nihilo facit aliquod, vt in cap. hæc quippe.iij.quæſt.v. & in cap.j.de tranſact. & poteſt facere, quod ei placet, auferendo cui vult, vt ix. quæſt.iij. nec ei poteſt quis dicere, cur ita facis? xx.di-

ſtinct. cap. in memoria. eſt enim apud eum pro ratione vo-luntas. vt ff. de conſtitutio. princip. in l. prima. & cœleſte arbitrium cenſetur habere, vt de ſumma trinitate, & fide catholica. in l. j. in fine. Sed debet imitari Deum. in authen. vt omnes obediant iudici prouin. §. arripiat. præſumitur enim ſubeſſe cauſa in his, quę rex agit, eo quòd cor eius eſt in manu Dei, vt de ſũma trinitate, & fide catholica. l. inter claras. & l. non omnium. ff. de legib. & in lib. prouerb. Salomon. ſcriptum eſt. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu domini: quocunque enim voluerit, inclinabit illud. Et Rex eſt lex animata in regno ſuo, Bald. in auctent. hoc amplius. C. de fideicommis. Felin. in cap. cum non liceat. de præſcriptio. Ex lex animata potentior eſt ſine comparatiõne inanimata lege, vt in authent. de conſulibus. §. vltimo, coll. iiij. Et eſt notandum, quòd gentes prius quàm Reges eſſent, regnabant in puritate prima, & ſola natura. ideo dixit Bald. in l. ij. ff. de origi. iuris, quòd in principio vrbis conditæ populus vrbis non habebat legem, ſed habebat Regem: & quòd omnes Reges habent ſupremam poteſtatem, vt dicit Innocentius in cap. cum P. tabellio, de fide inſtrumen. & manu regia, id eſt, arbitrio regio omnia gubernabantur: adduco etiam Hoſt. Innocen. Ioann. Andre. Abbatem in cap. licet ex ſuſcepto. de foro competenti. vbi referunt à principio Deum creaſſe cœlum, & terram, & omnia, quæ in eis ſunt, angelicam, & humanam naturam, ſpiritualia, & tẽporalia, quæ in ſeipſum regit, ſicut factor ſuam rem gubernare ſolet; & hominem quoque fecit, præcepta dedit, & transgredienti pœnam impoſuit, vt Gene. ij. cap. ex omni ligno, &c. Ipſis etiam peccantibus pœnam impoſuit per ſeipſum, id eſt Adæ, & Euæ. Gene. iij. mulieri vero dixit, & cætera: & ibi, Adæ vero dixit, & cætera. Qualiter etiam per ſeipſum Caim punuit. & Lamech, & quoſdam alios, Gene. iiij. & v. & ſic
5 Deus rexit mundum per ſeipſum vſque ad Noe; † & tempore Noe cœpit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros, quorum primus fuit Noe, cui dominus gubernationem arcæ ſuæ dedit, per quam eccleſia ſignificatur. Gene. v. & vij. Nam Noe, & filijs rectorem, & legem dedit.

Gene.

Gene.ix.vbi licet non legatur,ſacerdos fuit,& officium ſacerdotis exercuit ſtatim poſt egreſſum arcæ, antequam leges populo daret. Gene. viij. ædificauit autem Noe, & cætera.quod officium ſacerdotis ſimul Abel, & Caim primo feceranti:in hac autem vicaria ſucceſſerunt patriarchę, Reges, Iudices, ſacerdotes,& alij,qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum. Et ſic durauit vſque ad Chriſtum,qui fuit naturalis Dominus, & Rex noſter. de quo dicit Pſalmiſta; Deus iudium tuum regi da. Itaque ex ſupradictis concludo,quòd ſi conſideramus cauſam primariam,& immediatam, † Reges ſunt de iure diuino, & 6
procedunt à Deo,cum ſit Rex Regum; aut conſideramus cauſam mediatam,& tunc ſunt de iure gentium.& ad prędicta vide Oldra.conſil.lxix.& Anchar.in conſilio.cccxxxix.vbi dicit; Regna iure gentium diſtincta ſunt,& Reges etiam iure diuino cœperunt: & vltra ea,quæ diximus, dicit in Dauid,Salomone,Saule,& pluribus alijs approbatis à Deo,de ſacra vnctione.ca.j.verſic. vnde: vbi enumerat text.aliquos Reges vnctos de mandato domini. & ibi text.tractat de vnctione Regum,ad idem prouerb.viij.per me Reges regnant.& in lege euangelica ſunt multæ authoritates,vt ſupra dixi.

Et in dicto conſilio dicit Ancharus, qualiter in regnis ſuccedatur. Et Reges dicuntur quaſi, in virtutibus alios regentes.text.in capitulo duo ſunt genera.xij.quæſt.j. Et
† Regum proprium officium eſt facere iudicium, atque 7
iuſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos,cap.Regum.xxiij.quæſt.v.quoniam in iuſtitia Regis, exaltabitur ſolium eius. Iuſtitia vero Regis eſt,neminem iniuſte per potentiam opprimere ſine perſonarum acceptione,iuſte iudicare,cohibere furta,adulteria punire, iniquos non exaltare,hiſtriones non nutrire,impios de terra perdere,parricidas,& praue viuentes non ſinere,eccleſias defendere,pauperes eleemoſynis alere,iuſtos ſuper regni negocia conſtituere,ſenes,& ſapientes,& ſobrios conſiliarios habere,iracundiam differre, patriam fortiter, & iuſtè ab inuaſoribus defendere.

Et prouincia,quæ non ſubeſt Imperatori, vt Hiſpania,

ſi linea,& domus regia deficeret in totũ,regnicolæ.j.magnates,& procuratores ciuitatum regni,poſſent ſibi eligere Regem.ita Corſetus in tractatu de poteſtate regia. ita Bal. etiam in l.ex hoc iure.per illum text. ff. de iuſti. & iure.& Aluarotus in tit. quis dicatur Dux , vel Marchio.& vide Angel.in d.l.ex hoc iure.& vide Modernos.

8 Et † Reges de antiquiſsima,& approbata conſuetudine ſunt perpetui.ſed officia non debent eſſe perpetua.& leges de officijs loquentes nolunt illa eſſe perpetua. C. de caſtrenſianis,& miniſterianis. l. j. lib. xij. vbi dicitur; Caſtrenſiani,& miniſteriani officio finito per lapſum biennij alius ſubrogatur; ipſe verò ad idem officium nullatenus eligetur, ſubaudi ſine licentia principis, vt per Ioann. de Platea.in l.ij.& iij.de diuerſis officijs.lib.xij.text.etiam in l.j.C.de decanis.libro xij. loquitur de biennio.eſt etiam text.in l.vnica de menſoribus.eodem libro.& vide text.in l.fina.C.de domeſticis , & protectoribus. lib. xij. vbi text. ſecundum Odofredum intelligitur , quòd officium ibi durabat biennio;ideo ſi defunctus moriatur primo anno, hæres petet ſalarium biennij. facit text.in l. æternam. C. de murilegulis.libro xj. & ff. de officio proconſulis. l.meminiſſe.& ff.de officio præſi.l. ſi forte. & ff.de origine iuris.l.ij.§.populo deinde aucto.& l.pridie.ff.de ferijs.facit text.in l.diem functo.ff.de aſſeſſori. ſed nó obſeruatur,nec vnquam obſeruatum fuit in toto orbe. facit text.in cap. in iſtis.iiij.diſtin.quem videas in §.leges.& non expedit Reipublicæ , vt ſummam poteſtatem habens ſit perpetuus, vt in dicto §.populo deinde aucto.& non expedit Reipub. vt ſummam poteſtatem habens ſit perpetuus,vt iam dixi, vitando viam ambitionis,vt l.j. C.de deca. libro xij. vt facilius corrigatur,ſi delinquat,vt C.de ſuſcep.pre.& archa. l.neminem. lib. x. item ne tranſeat ad hæredes , vt in authen.de defenſoribus ciuitatum.§.fina.collá.ij.vbi legitur; & vltra biennium defenſoris officium minime durat.inde dixit Hoſtien.in cap.fina.de aliena.iudi.mu.cau.fac. quòd ſecundum iura digeſtorum,honores,dignitates,& munera temporalia eſſe debent. ff. de munc. & hono.l. honor.§. gerendorum.& adduco Ioan. de Platea.in d. l. neminem, dicentem;

dicentem; officiales non debent eſſe perpetui, ſed annales, vel ad plus biennales. Nam officium ſuſceptoris eſt annale, & ex conſuetudine eſt biennale. Numerarij vero triennale eſt. C. de numerarijs. l. ij. lib. xij. poſſunt tamen quandoque ex principis conceſsione eſſe perpetui. & vide Iaſonem in l. ſufficit. ff. de condi. indebi. † & in dubio intelliguntur perpetui, quando ſimpliciter conceditur officium ſine temporis præfinitione, ſiue ad beneplacitum concedentis. l. iuriſperitos. & ibi Bal. ff. de excuſa. tuto. tenet etiam Ioan. de Platea in d. l. neminem. de ſuſcepto. præ. & archarijs. lib. x. 9

Et quia ſumus in materia officialiũ, dico, quòd officialis miſſus in prouinciam in aliquo officio, ſi lucratus eſt mille vltra officium, quòd fiſcus poteſt auferre ei; quia præſumitur quęſiuiſſe de bonis fiſci, quantũcunq; ſit paratus reddere rationem. iſta gloſſ. eſt ſingu. in l. defenſionis facultas. de iure fiſci. l. x. & ibi Platea. & facit ibi diſtinct. ſed Bald. in authent. licentia. C. de Epiſco. & cleri. dicit, quòd eſt ſpeciale in iſtis adminiſtratoribus publicis, quòd contra eos præſumatur; ſed ſi non habet adminiſtrationem pecuniariam, aliud eſt. idem ſi habet adminiſtrationem pecuniariam, ſi tamen reddit bonum computum, vt per Plateam ibi. itaque gloſſ. in dicta l. defenſionis facultas, dicit, quicquid officialis fiſci habet, præſumitur in dubio quæſijſſe de bonis fiſci. & licet ibi Barto. teneat contra dictam gloſſ. tamen vide Bald. pro illa gloſſ. in l. ſi defunctus. C. arbi. tute. & in l. iij. C. de donatio. inter vir. & vxo. & in l. quiſquis. C. ſi certum. peta. & in l. cum oportet. C. de bonis quæ libe. & in authen. licentiam. C. de Epiſco. & cleri. & in l. j. C. de hæredi. vel actio. ven. & in c. j. de contro. inter dominum, & fide. in vſibus feudo. vbi diſtinguit, quòd illa gloſſ. procedit, antequam officialis reddat rationem adminiſtrationis; ſed poſtquam reddit rationem optimam finito officio, non procedit illa gl. vt per Barbatium in tractatu de præſtantia Cardinalium, in decimo volumine tractatuum, in folio ccxlviij. & ibi dicit, fuit dictum Guil. de Cuneo in dicta authen. licentiam. allegat Ioann. de Imo. in c. inueſtigandum, de peculio cleri. vbi loquitur

de

de vxore, ſi aliquid in vita viri acquirat; & de prælato eccleſiæ, & de filiofamilias exiſtente in poteſtate patris; & ibi dicit, quòd in iſtis recurrendum eſt ad circunſtantias. & optimus iudex conſiderabit. Et eſt maxima differentia, ſi officialis habet perpetuam adminiſtrationem, vel temporalem; quia tunc, vt in prælatis, præſumitur quæſiuiſſe de bonis adminiſtrationis. Et de officiali perpetuo, & de officiali negligenti, & quando delinquunt in officio, & quando culpa inducat ſuſpẽſionem, vel depoſitionem, vide in l. contractus, de regu. iur. ff. in lectura mea. & hæredes officialis an conuincantur ex delictis defunctorum, vide in l. vna. C. ex delictis defunctorum, & cætera, & ibi docto. ſed publica iudicia peculatus, & de reſiduis, & repetundarum aduerſus hæredes exercentur. l. fin. ff. ad l. Iuli. pecula. & in l. ij. C. eo. Sed delicta, quæ reſpiciunt dignitatem, tranſeunt in ſucceſſorem officij; quia eadem eſt dignitas. Barto. in l. j. ff. de priuatis delictis. docto. in cap. aduerſus. §. cæterum. de immuni. eccle. nam ſuccedit in honore, qui ſubſtituitur in honore: & reaſſumit cauſam prædeceſſoris in eo ſtatu, in quo eſt. Felinus in ca. quia. V. de iudicijs. Si lis fuit cum defuncto conteſtata, vel aliquid ad hæredem peruenit, vide docto in dicta l. vna. & de ſuſpenſione vide Bart. in l. quod ſi forte. §. j. de ſolu. & docto. in cap. licet Heli, de ſimonia.

10 † Inuitis ciuibus non poteſt Rex vnam ciuitatem vendere, quia eorum intereſt non mutare dominum, vt per Innocen. in cap. auditis, de præſcript. & per docto. in cap. dilecti. de maiori. & obedientia. Abbas in ca. finali. de cauſa poſſe. & pro. Sed donatio principis parui præiudicij valeit. notant doct. in ca. ad audientiam, de præſcrip. & vide Curti. in tractatu de poteſtate regia in v. col. & vide in l. prohibere. ff. quod vi, aut clam.

11 † In regnis, & dignitatibus ſecularibus ſucceditur per filios ordine geniture, vt ſic primogenitus debeat primo ſuccedere, & eo defuncto ſine ſobole ſecundus; & ſic deinceps. text. eſt ad hoc valde notabilis in cap. licet, & ibi Panorm. de voto. & in regno ſucceditur non per electionem, licet contrarium notet glo. in cap. Moyſes. vij. diſt. vbi

vbi per illum textum dicunt Reges præficiendos per electionem, quemadmodum obſeruatur in Imperio, vt in ca. venerabilem, de elect. & nota. in cap. ad Apoſtolicæ, in §. illi autem. per illum tex. de ſen. & re iud. libro vj. gloſſ. enumerat electores Imperatoris. dic tamen, quòd conſuetudine illud primum inoleuit, vt filij Regum ſuccedant. quę quidem cõſuetudo iure comprobatur, ſcilicet per dictum cap. licet. & not. glo. j. in c. denique. xvij. quæſt. j. quę dicit, ibi argumentum eſſe, quòd filij Regum de iure debent eſſe Reges. & facit hodie, quod habetur in ca. Imperiali, in §. præterea ducatus. de prohi. feud. alie. per Fede. & ibi per doct. Iac. Alua. in ij. nota. & in capitulo primo. de feu. marchi. in ij. not. & in ca. j. in §. fina. in j. nota. de alie. feu. & in §. titu. Epiſcoporum, vel Abbatum.

† Quid ſi ſtatutum, vel conſuetudo dictet, quòd primogenitus in regnum ſuccedat, & moriatur Rex relicto primogenito penitus muto à natura, & alio filio ſecundo genito habili, an primogenit⁹ debeat ſuccedere? dic, quòd ſi primogenitus eſt ita natus, quòd vitium ſit naturale, & perpetuum, non ſuccedat, ſed ſecundo genitus; quia ſtatutum, ſeu conſuetudo debet intelligi de eo, qui naturaliter naſcitur habilis. facit. l. vt gradatim. §. & ſi lege. ff. de mune. ho. & facit. l. j. in verſic. vnuſquiſque. & gloſſ. dicit. i. habilis. C. de ſacroſanct. eccle. Sin autem ex accidenti efficietur demens, tunc dabitur curator, quia in perſona ſua radicatum eſt iam ius regiæ poteſtatis. de ſupplen. negli. præla. cap. grandi. & nota. per Archidiaco. ij. quæſtio. vj. §. item obijcitur. & Ioann. Andre. in cap. cum inter, de elect. in nouel. Ita pulchre dicit Baldus in cap. primo. in princip. in vltima colum. in verſicu. quæro ſi conſuetudo dictat, de ſuc. feu. refert, & ſequitur Ioann. Aluaro, in §. mutus, circa finem, in verſiculo quæro quid ſi ſtatutum. in titu. Epiſcoporũ, vel Abba. Ego addo Baldum in authen. hoc amplius in ij. colum. C. de fideicõmis. vbi dicit, quòd ſi primogenitus ſit inſufficiens, poteſt ſecundo genito regnum dari, vt fecit Rex Dauid; nam conſuetudo regni de præferendo primogenitum non debet interpretrari contra vtilitatem totius regni. C. de legi. l. 12

quod

quod fauore. & adduco Bald. in l. ſiquis prioris, in §. talem, C. de ſecund. nupt. in verſiculo, ſed pone. vbi determinat, quòd ſi filius primi matrimonij repudiat, vel efficitur frater minor, vt fecit beatus Ludo. qui erat primogenitus, & debebat ſuccedere in regnum; tamē quia factus fuit frater minor, non fuit computatus in numero liberorum, nec habitus pro primogenito; quia non obſtat alijs ille, qui eſt omnino inhabilis, vt. ff. de contra tabu. l. ſi poſt mortē §. ſi liberi. & not. glo. & doct. in c. imperialem, in §. prætērea ducatus, in verſ. ad alium transferat. de prohibita feudi alien. & ibi Bal. in verſi. quærit glo. aliàs in §. inſuper. facit quod not. Calderi. in conſi. xcix. incip. eleganter. Notabis, quòd regnum non diuiditur, quia omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur; hæc eſt propria natura regni. Bal. in l. ſi plures. C. de condi. inſertis.

13 † Quæ ſint inſignia Regum, dic, annulus, qui ſignificat fidem, de quo xxx. quæſt. v. noſtrates. & Luc. xxv. Item armilla, quæ eſt ornamentum manuum, ſignat bonam operationem, de qua Ezech. xvj. cap. Sceptrum, quod ſignat iuſtitiam. xcvj. diſt. ca. Coſtantinus. & xxiij. q. v. Regum gladius, qui ſignat vindictam, ad Romanos. xiij. & xxiij. q. v. §. j. & cap. non ſolum. Purpura, de qua præalleg. c. Conſtantinus. vbi etiam de diademate, atque corona, de qua xiij. q. j. duo.

14 † Et literæ principis geminatæ habent vim, & effectum clauſulæ motu proprio, vt eſt dictum ſingulare Bal. in l. nec damnoſa. C. de preci. impera. offeren. quod eſt memoria dignum, ſecundum Roma. in l. ſi vero. §. de viro. ff. ſolu. matri. vbi ponit multa de verbis geminatis in repetitione illa. & de verbis geminatis vide Bart. in l. cum ſcimus, de agrico. & cenſi. lib. xj. & Feli. in c. ſi cautum, de fide inſtru.

15 † Regibus, & alijs dominis habentibus iuriſdictionem an poſsit dari curator, dico, quod ſic, iſtis de cauſis: primo, ſi neſcit regnum ſuum defendere. Item ſi in eo non ſeruat pacem. Item ſi perdita neſciat recuperare. ita Inno. in cap. grandi, de ſupplen. negli. prælato. lib. vj. & Bal. in margarita ſua, in verbo Rex.

16 † Et Regi pupillo an poſsit dari tutor, & demum curator

tor completata ætate puerili, ita vt per ſe non poſsit administrare iura regni, vel iudicare, vide docto. in dicto cap. grandi. de ſupplen. negli. prælato. libro ſexto. Oldra., in cõſilio lij. vbi cõcludit, quòd ſic, in folio. xiij in libro meo.

Curator Regi qua ſolemnitate detur, vide tex. & doct. in l. j. C. de tuto. & cura. illuſtrium, vel clariſsimarum perſonarum.

17 † Quæ qualitates requirantur in Rege, dico, quòd in Rege debet eſſe probitas, modeſtia, circunſpectio circa ſubditos, debet eſſe oculis plenus, acta ſubditorum conſiderando. Item nobilitas, deuotio, probitas ſanguinis, magnanimitas, potentia, dilectio erga ſubditos. Et Rex debet eſſe fortis, iuſtus, ſeuerus, grauis, magnanimus, largus, liberalis: hæc enim ſunt laudes Regis. Sed iuſtitia Regis debet eſſe liquore miſericordiæ temperata. Nam iuſtitia ſine miſericordia vertit verum principem in tyrannum, de hoc vide docto. in dicto cap. grandi. de ſupplen. negli prælat. & de iuſtitia principis videbis notabilem tex. in cap. omnis. xlv. diſtinct. vbi litera dicit. Omnis, qui iuſte iudicat, ſtateram in manu geſtat, in vtroque penſo iuſtitiam, & miſericordiam portat; ſed per iuſtitiam reddit peccati ſententiam, per miſericordiam peccati temperat pœnam, vt iuſto libramine quædam per æquitatem corrigat, quædam verò per miſerationem indulgeat. Qui Dei iuſtitiam oculis ſuis præponit, ſemper timẽs, & tremens in omni negotio formidat, ne de iuſtitiæ tramite deuians cadat. Et nota, quòd in dicto cap. grandi, dicit Philippus Francus, quòd gerenti vicem Regis, vel alterius debet adhiberi idem honor, ſicut Regi. de quo per Bald. in authentic. habita. C. ne fili. pro patre. & doctor. in l. ij. C. de officio eius qui vicem alterius gerit. † Epiſtola principis an faciat ius in omnibus cauſis, vide doctor. in l. j. ff. de conſti. princip. 18

De Rege Caſtellæ, Aragoniæ. habetur in c. quanto. de iureiuran.

De Rege Apuliæ, & Siciliæ habetur in cap. veritatis, de iureiurando. & in clementin. paſtoralis. de ſententia & re iudicata. Regina mortuo Rege appellatur Regina quo-

quouſque ſecundo fuerit maritata. iſta eſt opinio communis Bart. in l. quoties, C. de priuil. ſcholari, libro duodecimo.

Et Rex iurat in ſua coronatione, iura regni ſui illibata conſeruare, gloſſ. in cap. fina. de eccleſ. ædifican. c. intellecto. de iureiurando. Et Rex habet fiſci regalia, vt in c. quæ ſint regaliæ, in vſibus feudorum. vbi tex. ad literam dicit: Regaliæ, armandiæ, viæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus fiunt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgo dicuntur telonia, monetæ, mulctarum pœnarumque compendia, bona vacantia, & quæ, vt ab indignis, legibus auferuntur; niſi quæ ſpecialiter quibuſdam conceduntur; & bona contrahentium inceſtas nuptias; condemnatorum, & proſcriptorum, ſecundum quòd in nouis conſtitutionibus cauetur, angariarum, perangariarum, & plauſtrorum, & nauium præſtationes, & extraordinaria collatio ad feliciſsimam regalis numinis expeditionem, poteſtas conſtituendorum magiſtratuum ad iuſtitiam expediendam, argentariæ, & palatia in ciuitatibus conſuetis, piſcationum redditus, & ſalinarium, & bona committentium crimen maieſtatis, & dimidium theſauri in loco Cæſaris inuenti non data opera, vel loco religioſo, ſi data opera totum ad eum pertineat.

19 † Et Rex poteſt creare milites, etiã extra regnũ. Barto. in l. j. de dignita. lib. vj. ideo pulchrè dixit Bald. in l. ij. ff. de officio procon. quòd Epiſcopus extra ſuam diœceſim poteſt confirmare præſentatum à patrono, quia eſt voluntariæ iuriſdictionis. An Rex poſsit expellere Iudęos, & Saracenos ex regnis ſuis, variæ ſunt opiniones; ſed concludendum eſt, Iudæos, & Saracenos viuentes pacificè tolerandos eſſe; Sixtus Medices Dominicanus hanc rem copioſe tractat in ſuo tractatu de fœnore Hebræorum libro primo, cap. ij. iij. & inde. Si verò pericula, ſcandala, machinationes, & enormia contra fidem Chriſtianam perpetrarent, nullatenus ſunt tolerandi. & ſic poſſunt concordari opiniones Doctorum. & vide Abba. in c. quod ſuper his, de voto. Et de hoc vide ſanctum Thomam in opuſculo, xxj. ad Duciſſam Brabantiæ. vide Franc. Curt. in tractatu

ſuo

ſuo de poteſtate Regia, in vltima parte tractatus, in quæſtio. xviij.

Dixi, quòd Rex habet fiſci regalia; nunc adduco beatum Tho. in dicto opuſculo. xxj. ad duciſſam Brabantiæ: & quia verba ſunt gemmea, de verbo ad verbum ſententiam tanti viri recitabo. Quærebatis, ſi liceat vobis facere exactiones in veſtros ſubditos Chriſtianos. In quo conſiderare debetis, quòd principes terrarum ſunt à Deo inſtituti, non quidem, vt propria lucra quærant, ſed vt communem populi vtilitatem procurent. In reprehenſionem enim quorundam principum dicitur, Eze. cap. xxxiiij. Principes eius in medio eius quaſi lupi rapaces poſiti ad effundendum ſanguinem, & ad quærendas animas, & auaritiæ lucra ſequenda. Et alibi dicitur per quendam prophetam; Veh paſtoribus Iſra. qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges paſcuntur à paſtoribus; lac commedebatis, & lanis cooperiebamini: quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis. Vnde conſtituti ſunt redditus terrarum principibus, vt ex illis viuētes à ſpoliatione ſubditorum abſtineant. Vnde in eodem propheta domino mandante dicitur; quòd principi erit poſſeſsio in Iſrael, & non depopulabuntur vltra principes populum meum.
20 † Contingit tamen aliquando, quòd principes non habēt ſufficientes redditus ad cuſtodiam terræ, & ad alia, quæ imminent rationabiliter. Et in tali caſu iuſtum eſt, vt ſubditi exhibeant, vnde poſsit communis eorum vtilitas procurari. & inde eſt, quòd in aliquibus terris ex antiqua conſuetudine domini ſuis ſubditis certas collectas imponunt, quæ ſi non ſunt immoderatæ, abſque peccato exigi poſſunt; quia ſecundum Apoſtolum nullus militat ſtipendijs ſuis. Vnde princeps, qui militat vtilitati communi, poteſt de communibus viuere; & communia negocia procurare per redditus deputatos; vel ſi hi deſunt, aut ſufficientes non fuerint, per ea, quę à ſingulis colliguntur. Et ſimilis ratio eſſe videtur, ſi aliquis caſus emergat de nouo, in quo oportet plura expendere pro vtilitate communi, vel pro honeſto ſtatu principis conſeruando; ad quæ non ſufficiunt redditus proprij, vel exactiones conſuetæ; puta,

ſi hoſtes terram inuadant, vel aliquis grauis caſus emergat. Tunc enim & præter ſolitas exactiones poſſent licite terrarum principes à ſuis ſubditis aliqua exigere pro vtilitate communi: ſi verò velint exigere vltra id, quod eſt inſtitutum, pro ſola libidine habendi, aut propter inordinatas, & immoderatas expenſas, hoc eis omnino non licet. vnde Ioannes Baptiſta militibus ad ſe venientibus dixit; Neminem concutiatis, nec calumniam faciatis: & contenti eſtote ſtipendijs veſtris. Sunt enim, quaſi ſtipendia principum eorum redditus, quibus debent eſſe contenti, vt vltra non exigant, niſi ſecundum rationem prædictam, etſi vtilitas eſt communis. Et adde, quod ex publica cauſa princeps poteſt res priuatorum capere. l. item ſi verberatum. §. j. & ibi Ang. & Odof. ff. de rei vendi. vbi fundus tertij datur militibus. & tex. in l. lucius. ff. de euictio. Bar. in procemio. ff. rum. gl. & doct. in l. fin. ff. ſi cont. ius, vel vtil. pu. & docto. in l. conuentionem. ff. de pact. & in ca. quæ in eccleſiarum, de conſti.

21 † Et adde, quòd reges poſſunt imponere vectigalia ex cauſa, aliàs peccant. ita Innoc. in ca. innouamus. de cenſibus. & propter iuſtam guerram imminentem poteſt princeps imponere onera ſuis ſubditis, ſi non habet aliunde, non vnam prouinciam, vel ciuitatem onerando, ſed omnes æqualiter: niſi proptum periculũ immineret. ita Alberi. in l. neminem. C. de ſacroſanctis eccleſijs.

22 † Et ſi princeps grauamina iniuſta exigit à ſubditis non præſcribit. Inno. in cap. diligenti. de præſcrip. ſed ſi menſa principis non ſufficit, princeps poteſt imponere ſubſidia ſubditis, l. ab hoſtibus. §. ſi titio. ff. de leg. j. Bal. in c. conquerente. de officio ordi. & vide docto. in l. vectigalia. C. noua vectigalia. & vide Speculato. in tit. de cauſa poſſe. & pro. §.

23 quia verum. † Et tempore neceſsitatis, vel famis, vel guerræ poteſt imponi ſuperindictum. tex. & glo. in l. j. de ſuper indicto. & ſi tempore guerrę mãdat princeps, vt fiant muri, vel caſtra, onus imponitur pro modo patrimonij, non per capita. l. per bithiniа. C. de immu. ne. con. & ibi vide Bar. quis tenetur reficere vias publicas.

24 † Item pro redemptione captiuorum etiam res ſacræ, & ſanctæ

ſanctæ debent vendi.l.ſancimus.C.de ſacroſanctis eccl.ca. ſicut.xij.q.ij.& c.aurum.& vide infra.in c.lxiij.& de bello in Saracenos videbis infra.in c.de bello. † Et Rex poteſt filium ſuum conſtituere regem quò ad nomen,& non quò ad regimẽ,vt per Arch.in c.plerunque,§.item obijcitur.ij. q.vij.Bal.in præludijs feudorum.in verſi.aliqua.Sed pauca de principe dicamus: & vide And. de Iſer. in titu.quibus mo.feu.amitta.& de hoc vide infra.in c.lxj. 25

Sed in contractibus priuatorum,puta in pignoribus,& obligationibus,ei datur proſecutio rei obligatæ ſecũdum iuſtitiæ debitum, cui primo noſcitur obligata, vt in l. ſi fundum. C. qui potio.in pigno. habeantur, & tamen ex cauſa in pluribus caſibus lex inanimata priori creditori iuſtitiam tollit;& dat eam ſecundo, vt notat Dyn. de regu. iur.in regula,qui prior.lib.vj.Item maior eſt poteſtas principis,quam populi, etiam Romani, vt in l.Barbarius Philippus.ff.de officio præto.Item nulla comparatio eſt poteſtatis iudiciariæ ad regiam poteſtatem,à qua poteſtates reliquæ progrediuntur; ſed iudex accipit iuſto precio rem priuati eo inuito in caſibus, vt. ff. quemadmodum ſerui. amit.l. ſi locus.§. finali.multo fortius Rex poteſt auferre bona ſubditorum,pro quibus ſoluturum ſe precium debitum pollicetur;ne aliàs ipſius maieſtas,& dignitas mutilari,ſeu minui videantur,cum ſit caput Reipublicæ, & omnium ſubditorum,vt dicit Lucas de Penna.de conſulibus. l.iij.lib.xij.Et ſic ſucceſsio in regnis, & principatib.omni iure primogenito defertur,& tamẽ ex cauſa hęc pręrogatiua ſibi tollitur,& defertur ſecundo genito.Sed Rex nõ poteſt priuare filiũ regno,quando regnũ defertur per ſucceſſionem, & conſanguineos.tenent doct.in c.fi.de ſupplen. negli.prælato.Sed quando primogenitus eſt inſufficiens, rex pater poteſt dare regnum ſecundo genito. Bal. in authen.hoc amplius. ij. colum.in ver. quæro an filij Regis. & vide Oldra.in conſilio.xciiij. quod incipit eleganter, vbi dicit;quòd Pater rex poteſt ex cauſa filium primogenitum priuare ſucceſsione regni; & ſic patet in ſacra ſcriptura Geneſ. xlix. vbi ad litteram dicitur, quod Ruben fuit primogenitus Iſrael, ſed cum violaſſet thorum

patris ſui, data ſunt primogenita eius per patrem filijs Ioſeph; & non eſt reputatus ei in primogenitum. & etiam habetur iij. Regum c.j. quòd Dauid Rex prætulit in regnum Salomonem filium ſuum minorem Adoniæ filio ſuo maiori ipſo Salomone. facit ad hoc tex. in c. licet, de voto. vbi patet, quòd per impoſitionem onerum à patre, & eorum nõ impletionem per filium primogenitum, idem primogenitus iure primogenituræ priuabitur. iſta adde ad
26 ea, quæ ſuperius diximus. † Et dico, quòd filius Regis grauatus à patre ad recuperandam terram ſanctam, debet perſonaliter ire non mittere. ita Bald. in l. vna. §. ne autem. C. de caduc. tollen per tex. in d. c. licet, de voto. Item eſt notandum, quòd proprium eſt Regis donare. Inno. in c. fina. de ſupplen. negligentia prælatorum. Et donans caſtellum videtur donare iuriſdictionem, quam habet in eo, Bald. in l. monumenta. C. de legi. Sed non poteſt concedere regalia in præiudicium ſucceſſoris; quia non poteſt iura regni ſubuertere, vel minuere. Bartol. in l. prohibere. § planè. ff. quòd vi, aut clam. Cinus in l. digna vox. C. de legib. Bald. in l. pen. C. de bonis, quæ liberis. Sed alienare moderatè, dum tamen non lædatur dignitas regia. Inno. in cap. intellecto, de iureiurando. Bald. in margarit. in verbo, Rex. & Oldra. in conſilio xciiij. quod incipit, elegan-
27 ter dicit. † Rex non poteſt immoderatè donare, vt lædatur regnum. & vide Barto. in l. ſi finita. §. primo ff. de damno infecto. adde ad ea, quæ ſuperius dixi. Et Rex alienans terras regni ſui poteſt reuocare alienationem ſuam, ſicut ſucceſſor ſuus poſſet. Paul. de Caſt. in conſilio lxxij. incipiente quia fruſtra. Et Andreas de Iſernia. in iij. conſtitutio. Neapolitana dicit, quòd nullus ſine voluntate Regis debet tenere, aut alienare bona committentium crimen læſæ maieſtatis; & quia ſuperius dictum eſt, quòd Rex non poteſt regalia concedere in præiudicium ſucceſſoris, dicit ipſe Andreas, quòd regalia nomen eſt generale fiſcalia, & patrimonialia comprehendens, quæ omnia dicuntur Regis, & ſunt, vt C. de quadrienna. præſcript. l. finali. & in l. apud Iulia. §. vltimo, de legibus. & quia oportet ſcire, quæ veniant appellatione regalium,

vide

vide text.in cap.j. quæ ſunt regalia, in vſibus feudorum. & vide Archidiacon.& Ioan Andr.in cap generari, de electio. libro vj. & bene poteſt Rex alienare, quando alienatio non eſſet in graue præiudicium regni, & dignitatis regalis. vt notatur in cap. intellecto. de iureiuran. ſed ſi eſt graue præiudicium, non poteſt alienare. † Et Rex 28
quando coronatur, debet iurare non alienare bona regni, ex quo infertur, quòd Rex non eſt verus dominus regni, ſed adminiſtrator. notat Abba. in cap. intellecto, de iureiurando. hinc eſt, quod gloſſ. notabilis in cap. Moyſes, viij. q. j. arguit per illum text. Regem eligendum eſſe per electionem, ſicut Imperatorem, xciij. diſtinct. cap. legimus, licet gloſſ. arguat contrarium. vij. quæſt. j. cap. denique. & xxxiij. quæſt. j. cap. fina. de conſuetudine ſeruatur hoc vltimum in tota Chriſtianitate. ita Abb. in dicto cap. intellecto. & ita probatur in dicto cap. licet, de voto. Cardina. etiam in dicto cap. intellecto. de iureiurando dicit, quòd Reges non poſſunt facere alienationes in præiudicium regni. & Antonius de Butrio in d. c. dicit, principem in dignitate nihil poſſe alienare in præiudicium regni, vel dignitatis, aut honoris. Et notatur etiam ex illo text. quòd quilibet Rex in coronatione præſtat iuramentum de non alienandis iuribus, aut rebus regni. Et nota, quòd ſi alienauit, & iurat, iuramentum non eſt obligatorium: & in tali caſu poteſt venire contra alienationem ſuam, & reuocare, ſicut poteſt ſucceſſor ſuus. vide Specu. in tit. de inſtrumentorum editio. §. nunc autem. & vide etiam Abba. in cap. intellecto, de iureiurando. & vide Speculat. in particula de impugnatione priuileg. in fine. & dicit Anton. in cap. allegato, quòd poteſt donare Rex, dummodo non ſit in præiudicium regni, & contra honorem; quia tunc non præiudicat, nec regnum dirimit. Rex etiam teſtando non poteſt priuare filium aut fratrem regno: quod hodie defertur per ſucceſsionem. ita Innoc. in cap. grandi. de ſupplen. negli. prælatorum. & Bal. in margarita. in verbo, Rex. ver. j. & rex auctoritate regia poteſt donare filijs, & non emancipatis. Bald. in c. item ſacramenta. in vj. col. de pace iura. firman. aſ. in prælu. feud. in xvij.

col. & in l.frater à fratre, in penul.col. & Alex. in l. quanquàm. C.de teſtamen.mil. dicit, quòd Rex poteſt donare filio in poteſtate auctoritatem Regis; ſed ſi vult, quòd donatio ſua valeat, exprimere debet, ſe facere regia auctoritate, & omnino vide ibi Alex. Et Rex poteſt cum proprio filio diſpenſare. Abbas in c.per tuas.qui filij ſint legit. Et de hoc dicemus ad finem. Item Rex poteſt filium ſuũ conſtituere regem, quo ad nomen, non quo ad regimen. ita Andr.de Iſer.in titu.quibus modis feud.amitta.& Bald.in prælud.feud.xiiij.col. Sed non poteſt alienare caſtellum, vel ciuitatem inuitis hominibus ciuitatis, vel caſtelli. Bal. in c.j.verſi.quæro an dominus. Si de feudo fuerit controuerſia. hoc in c.dilecti.de maior.& obed. & vide Fel. in ca. ad audientiam. de præſcript. vbi dicit, quòd inuitis ciuibus non poteſt Rex vnam ciuitatem vendere; quia eorum intereſt non mutare dominum. allegat Inno.in c. auditis. de præſcript. & ibi etiam dicit Felin. quòd alienationes Regum non valent etiam iuratæ, ſi tendunt in magnam diminutionem. allegat Barto.in dicta l. prohibere.§.fina. ff. quòd vi, aut clam. ſecus ſi non tendunt in magnam diminutionem, per.c.Abbate.de ſenten. & re iudic. in vj. vnde dixit Bald.in d.c.intellecto, quòd iuriſdictiones ſupremæ ſunt ſacrum ſacrorum; ideo non ſunt in marſupio principis, nec poteſt vrbem habere venalem.& ibi dicit Bal. Rex debet eſſe tutor regni, & ſalutem reipublicæ tueri. de hoc
29 diximus ſupra. † Item Rex debet eſſe glorioſus, & ideo coronatur in ſignum gloriæ. Et debet æquum ab iniquo diſcernere. Item debet capere conſilium pro republica, ſicut pater pro filijs ſuis. Item debet habere omnes legis virtutes. Item eſſe melior lege ſcripta, vt C. de his, qui ad eccleſ.confu.l.j. Item eſt notandum, quòd Rex poteſt condere leges, & in regno ſuo dicitur Imperator. Bald. in l.exemplo. C.de probatio.& Oldra.in conſi.ccl. dicit, quòd Rex in regno ſuo aſsimilatur Imperatori. Bald. in l.receptitia. C.de conſtitu.pecu. Andr.de Iſer.in lectu.conſti.in con-
30 ſtitutione, cum conſtitutiones, fol.iij.dicit, † quilibet Rex eſt monarcha in regno ſuo, etiam contra legem poſitiuam: ſed non poteſt ſtatuere, quòd ego ſoluam, quod

alius

alius debet; quia re mea me inuito ſine mea culpa priuari non poſſum, per ea, quæ notantur in l.fina.in glo.j. C.ſi contra ius, vel vtil.publ.& vide Ange.in conſilio cxxxix. & Alexan.in conſi.lxvj. & Barto. in tractatu de regimine ciuitatis dicit, quod Rex debet eſſe bonus, fidelis, Chriſtianus, iuſtus, non pompoſus, nec ſubditorum grauator, non luxurioſus, non auarus, non ſuperbus. Alia autem debet facere Rex, quæ ponuntur in c.Regum, xxiij.quæſt.v. ſed ea, quæ ibi ponuntur, ad prædicta aptantur. Et princeps poteſt iudicare ſecundum veram, & iuſtam conſcientiam, vt per Barto.in l.j. C.vt quæ deſunt aduo.par.iudex ſu. Cauere igitur debet princeps, ne ſua conſcientia ſit malè formata. c.cùm æterni tribunal.de ſenten.& re iudi.in vj. Et princeps ſemper intelligitur motus iuſta cauſa, adeo vt non admittatur probatio in contrarium. ita Cynus in l.reſcripta. C.ſi contra ius, vel vtil.publi. Et ſucceſſor in regno tenetur ſtare infeudationi prædeceſſoris. Bald.in cap.j.qui feudum dare poſſunt. & Docto.in cap.nouit, de iudicijs.

† Et quia diximus, quæ Rex facere debeat, & qualis eſſe debeat, nunc dicamus, quid à ſubditis exigere poſsit; & dicit Barto. in dicto tracta. quòd poteſt exigere expenſas maieſtati regiæ congruentes. & allegat capitul. primum. quæ ſint regalia. in vſibus feud. vbi dicitur, quod ad Regem pertinent omnia tributa, vectigalia, & cenſus publici, quæ ibi ſpecialiter nominantur. addit etiam Bar.quòd ad Regem etiam pertinet ex cauſa neceſſaria imponere collectas, vt in dicto cap. j. Et de iure digeſtorum probatur, quod reges habent omnem poteſtatem, vt ff. de orig. iur. in l.ij. §.initio. Et etiam non recognoſcens ſuperiorem poteſt concedere pedagia; quod Imperator poteſt, cùm Imperatori data ſit poteſtas à populo. tenet Hoſtien. in ſumma. in §. quibus cauſis, argum. l.ij. §. deinde. ff. de orig.iuris. & ibi dicit; Exactiones pedagiorum, & ſalinarum, ac guidagiorum reprobatæ ſunt, niſi ab Imperatore, vel Rege ſint conceſſæ, vel alias ex longiſſima conſuetudine, cuius non exſtet memoria. & de hoc omnino vide Hoſtien. Sed tu vide in iſto puncto multa, 31

32 quæ ex mente ſancti Thomæ ſuperius dixi. † Nota etiam, quòd Reges poſſunt legitimare in temporalibus; & Papa in Spiritualibus, & temporalibus, Petrus de Bella perti. in l. de iu. aur. annu. Et an tutela regia firmatur xiiij. anno, & an poſsit ante xxv. annos adminiſtrare, vide Oldra. in conſilio lij. vbi dicit, quòd minores non debent admitti ad Rempublicam adminiſtrandam ante xxv. annos; nam conſtat, quòd fragile eſt, & infirmum huius ætatis conſilium, multis captionibus, & multorum inſidijs expoſitũ; præſumptio enim violenta eſt contra iuuenes. & Salomon, licet tria ſibi difficilia eſſe dicat, fatetur tamen ſe quartum ignorare, ſcilicet viam viri in adoleſcentia. vt prouerb. iij. & merito; quia dicitur prouerb. xxij. Stultitia colligata eſt in corde pueri. & dominus comminans peruerſis regionibus ait, Eſa. cap. iiij. Dabo pueros principes eorum. Et ſapiens ille compatiens terræ ait Eccleſia. x. Veh terræ, cuius Rex puer eſt, & principes eius mane comedunt: nec eſt eadem ratio in Rege, quæ in alijs priuatis, cum officium ſuum ſit iuſtitiam exercere, vt in cap. regum. xxiij. quæſt. v. & vide ibi Oldra. in dicto conſilio lij. & de Rege pupillo vide Bald. in l. finali. C. de teſta. mili. & Rex non poteſt regnum ſubijcere ſeruituti. Oldra. in conſilio. xxiij. Et Reges ſubiecti eccleſiæ Romanæ debent eccleſiam tueri, vt in cap. de forma. xxij. quæſt. v. & Card. in clementi. j. de iureiuran. Et Rex poteſt priuari regno per Papam ex cauſa, vt in cap. licet, de voto. & vide Innocen. ca. fina. de ſupplen. neg. præ. & de hoc vide ſupra in cap. xvj. Et Rex Francorum, ac Hiſpaniarum, quia non recognoſcunt ſuperiorem, poſſunt filios proprios legitimare. vide Iaſon. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, de liber. & poſthumis. Sed nota, quòd exempti ab Imperatore ſubſunt Papæ. ita Felinus in capitul. nouit. de iudici. & Rex Franciæ eum de facto non recognoſcit.

33 † Sed licet Reges habeant de iure maximam auctoritatem, vt dictum eſt; non tamen poſſunt remittere pœnas homicidijs in præiudicium reipub. & conſanguineorum occiſi, quorum punitio eis eſſet conſolatio, vt. ff. de pœnis. l. capitalium. §. fina. Et de alijs exceſsibus Regum, & principum

cipum vide Parid. de Puteo, in tractatu de ſyndic. vbi ipſe ſcribit de exceſsi. regum, & principum. Neque poteſt aliud ſtatuere in præiudicium populi ſine eius conſenſu. Anto. docto. in cap. quanto. de iureiurando. Et pro complemento capituli quæro, an Rex alienans terras regni ſui poſsit venire contra alienationem ſuam, & reuocare, ſicut poſſet ſucceſſor ſuus? reſpondeo, quòd ſic, ſecundum Paulum de Caſt. in conſil. lxxij. incipien. quia fruſtra, in verſiculo, circa ſecundum dicendum eſt. argum. cap. intellecto. de iureiurando. & xij. quæſt. ij. cap. non liceat Papæ. quia non potuit hoc facere ſine conſenſu omnium principum, & populorum regni; eſt enim iſtud ius publicum totius regni. Vnde quod omnes tangit, ab omnibus comprobari debet. regula, quod omnes. de regulis iuris, libro ſexto. cap. ad hæc, in fine. de offic. Archidiac. l. vltima. C. de autho. præſtan. & ff. de aqua plu. arcen. l. in concedendo. & in l. in diem. Ex occupatione enim, ſeu alienatione, vel donatione terrarum regni totum regnum, & regnicolę læduntur, etiam ſi facta eſſet religioſis, aut eccleſiæ; quæ cum ſit cultrix, & altrix iuſtitiæ, non patitur quicquam iniuſtum in ſe, aut in alium fieri. textus eſt notabilis. in capitulo primo. in §. ſed diuerſum. & ibi Baldus in vj. nota. de alie. feud. in vſibus feudorum.

† Et ſucceſſor in regno poteſt reuocare donationes factas per prædeceſſorem, ſeu prædeceſſores in enormem lęſionem regni, vt voluit Specu. in tit. de inſtrum. edi. §. nūc autem. in vlti. colum. in verſic. quòd ſi Imperator, vel Rex. & ibi Bald. in additio. in ix. col. in verſi. quòd ſi Rex. & vide Oldra. conſil. cxiiij. eleganter in vlti. colum. Et contractus, vel epiſtola principis habet vim legis. Iaſo. in l. ciuitas. ff. ſi certum peta. Sed regulariter ſucceſſor in regno tenetur ſtare infeudationi prædeceſſoris. Bal. in ca. j. qui feuda. poſ. docto. in cap. nouit. de iudicijs. Sed quid dicemus, quando facit princeps locum tenentem? dic, quòd locum tenens principis omnia poteſt, ſicut ipſe princeps, ſecundum Bart. in l. j. §. à præfecto. ff. de legat. iij. & in l. ij. poſt gloſſ. ibi. C. de officio eius qui vicem alterius gerit. ponit Alexan. in rubrica. ff. de officio eius, cui. man. eſt iuriſd. 34

Tamen magiſtratus ab imperatore creati non poſſunt regulariter conſtituere vicarios. in authen. de defenſo. ciuitatum. §. nulla, & Alexan. in d. rubri. ff. de officio. eius, cui man. eſt iuriſdictio.

35 † Sed aduerte, quòd ſi eligitur vicarius à principe in loco ipſius principis; puta in vrbe Romana, iſte non eſt delegatus, ſed ordinarius. ita proprie loquitur text. in cap. ſua. & ibi Inno. de officio vicarij. & gloſſ. in c. perlectis. xxv. diſtinct. & in c. ij. de officio vicarij. in vj. & vide Hoſtien. & Ioan. Andr. in ca. ij. ne præla. vices ſuas. Nam princeps eſt, qui dare poteſt iuriſdictionem ordinariam. l. j. §. cum vrbem. de officio præfecti vrbis. & plene in l. moræ. ff. de iuriſdict. omnium iudic. maxime quia hodie ex ſtilo ipſorum locum tenentium apponuntur illa verba; ponentes vos in locum, & ius noſtrum. Ex quibus verbis talis locum tenens videtur conſtitutus, vt procurator in rem ſuam, & proprio iure exercet officium vtiliter: quicquid ad principem pertinet, vt in caſu ſingulari. in l. qui quadringenta. ff. ad Trebellia. & ibi docto. & in ſpecie videbis ibi Imolam. Et locum tenens habet locum ſeſsionis eius principalis. c. fina. xciij. diſtinct.

Et locum tenens poteſt omnia, quæ poteſt is, cuius locum tenet. Sed vnus locum tenens non poteſt facere alium locum tenentem. ita Bald. in l. j. §. à præfecto. ad finem. ff. de legat. iij. Sed honor, qui debetur regi, non debetur eius vicario, vt per Bal. in l. ſed ſi hac. §. ſemper. ff. de in ius vocan. Et Rex nullum debet promouere ad officium concernens exercitium iuriſdictionis pecunia data, vt per gloſſ. & docto. in l. fina. C. ad l. Iuli. repet. Et accedens ad prouincias regendas iurare debet forma in illa lege ſcripta. & ibi dicit Salycetus, contrarium ſeruatur in hac miſera Italia. & ibi in l. iubemus, dicitur, quando officio durante officialis conueniri poſsit. Si autem loquamur de officijs, quæ ſint ſine exercitio iuriſdictionis, in his non videmus, quòd aliquo iure ſit prohibitum pro illis pecuniam interuenire, & contractus de illis celebrare. Et officium dicitur finitum per aduentum ſucceſſoris in prouincia. ita Bart. in l. j. ff. de offici. præfec. Auguſti. Et princeps poteſt ad nutum

tum reuocare citra grauamen, per tex.in l.titius.ff.de obſequijs.vbi pecunia pro aſſequendo beneficio,vel priuilegio poteſt reuocari per concedentem.& in his iuriſdictionalibus,ſiue in vim priuilegij,vel conceſsionis,ſiue in vim contractus tranſeant, ad nutum ſunt ſuperiorum. & hoc eſt,quod dicit Bal.in l.qui ſe patris.C.vnde liberi. Itaque poſſunt ad nutum reuocari per principem. Sed princeps tenetur, & eſt obligatus ad reſtitutionem recepti ſub nomine pretij. tex.ſingu. de prohibita feudi alienatione per Fredericum,in princi. ver.nos autem.ſed vi.omnino Bal.

Sed quid dicemus in quotidiano dubio; datum fuit officium pro ſe,& filio:filius eſt indiſpoſitus, vel inhabilis ad exercitium dicti officij, poteritne reuocari? dic, quod ſic,quia iuſta eſt cauſa remotionis;ſed eſt ſibi de conſimili beneficio prouidendum, iuxta notata per gloſſ. in cap. vnico, an mutus, vel alias imperfectus feudum retineat, in vſibus feudorum. hæc ſufficiant pro complemento capituli.

Et quia ſuperius dixi per viam remiſsionis de exceſsibus Regum,dico nunc,quod in tractatu de ſyndicatu Paridis de Puteo,inuenies de exceſsibus regum,principum, & Ducum,& Imperatorum. & videbis de exceſsibus militum, & de exceſsibus conſiliariorum Regum, & de exceſsibus aduocatorum;& inuenies de exceſsibus poteſtatum,terrarum,ſuorumque officialium, iudicum, aſſeſſorum,nunciorum,ſyndicorum,familiarium eorundem, & de eorum poteſtate;& inuenies de poteſtate,& officio ſyndicatorum.

† Et Rex, vel ciuitas poſſunt iuſtum pretium ſtatuere 36
frumento.Bart.in l.fin.ff.ad l.Iuli.de annona. & coguntur iuſto pretio vendere.Bart.in l.annonam.ff.de extraordina. crimi.vbi legitur; debetis cuſtodire, ne dardanarij vllius mercis ſint.& in l.ij.de annona. non permittitur ſocietas, vt annona carior fiat. & ibi ſtatuitur aduerſus eum, qui contra annonam fecerit. & videbis textum in l.in dardanarios ff.de pœnis.Sed aduertant reges, quia Iacobus dicit in epiſtola. cap. ij. Iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non facit miſericordiam.

Et

Et ſapientiæ.vj.legitur,Iudicium duriſsimũ in his, qui præſunt, fiet. & princeps in dubionõ videtur vti plenitudinepoteſtatis: quod intellige verum, quando actus, quos facit, poſſunt valere abſq; plenitudine poteſtatis: ſecus, ſi actus non poſſunt valere abſque plenitudine poteſtatis, quia tunc in dubio videtur vti plenitudine poteſtatis, ita Pau.de Caſt.in conſil.ccccxiiij.Alex.in l.quanquam.C. de teſtamentis.Sed imperator non debet vti plenitudine poteſtatis in præiudicium ſubditorum. l. j §. cum autem.& ibi Bald.C. de caducis tol.Vltimo notabimus, quòd boni principis eſt,ac religioſi, eccleſias contritas, atque conſciſſas reſtaurare nouaſque ædificare, & Dei ſacerdotes honorare, ac tueri, vt in cap.fin.xcvj.diſtinct. & dixi in titulo de eccleſiaſtica libertate.& Rex, qui habet plenariam poteſtatẽ in republica, ſi ille, qui paſſus eſt iniuriá, velit eam remittere, poterit reum licite abſoluere, ſi hoc publicæ vtilitati viderit non eſſe nocumentum. ſanctus Tho. in ij. ij. quæſt.xxxvij.ad finem.non ſic in alijs iudicibus.quod nota bene.

IN ISTO §. MVLTA DE AVCTO- *ritate regia, & multa vtilia dicuntur.*

SVperiori capitulo ſcripſimus de Rege,& regia dignitate, nunc aliqua ex varia lectione doctiſsimorum virorum de regimine principum,& Regum, Deo opti-
37 mo maximo opitulante, dicemus † & vbi Reges debent ponere ſuam felicitatem; quia non decet regiam maieſtatẽ ſuam felicitatem ponere in voluptatibus, nec in gloria, vel in fama, nec in ciuili potentia, nec in robore corporali, vel in pulchritudine; vel in alijs bonis corporis; ſed in amore Dei,& in actu prudentiæ eſt ponenda felicitas; duas autem felicitates philoſophus poſuit, vnam politicam, aliam contemplatiuam. Tamen, vt appareat, quomodo deceat regiam maieſtatem ponere ſuam felicitatem in actibus prudentiæ, ſciendum, quòd decet regiam maieſtatem ſuam felicitatem ponere in ipſo Deo; quod triplici via docebimus.

mus. Rex enim eſt homo, eſt Dei miniſter, Apoſto. ad Roma. ca. xiij. eſt etiam rector multitudinis. Inquantum autem eſt homo, participat intellectum, & rationem; cum ergo bonum rationis non ſit aliquod bonum particulare, quod eſt bonum ſecundum ſenſum; ſed bonum rationis ſit bonum vniuerſale, & intelligibile; decet regiam maieſtatem eo ipſo, quòd homo eſt, & rationem participat, ponere ſuam felicitatem in bono maxime vniuerſali, & maxime intelligibili: hoc autem eſt ipſe Deus, qui eſt maxime bonum vniuerſale, quia eſt bonum omnis boni; in eo enim omnis bonitas reperitur: eſt etiam bonum maxime intelligibile, quia eſt maxime ſimplex, & maxime à materia ſeparatum. † Secundo decet Regem ſuam felicitatem 38
ponere in ipſo Deo, non ſolum quia homo eſt, ſed etiam quia ſpeciali modo Dei miniſter eſt. Nam illud, quod habet aliquid per participationem, & imperfecte, eſt inſtrumentum, & organum eius, quod habet illud eſſentialiter, & perfecte: quia ergo bonum regiminis, & potentiam regendi habet principaliter & perfecte ſolus Deus, oportet ergo, quòd quicunque imperat, ſiue regnat, ſit diuinum organum, ſiue ſit miniſter Dei. Quare ſi miniſter ſuam mercedem, & ſuum præmium debet ponere in ſuo domino, & debet eam mercedem expectare ab ipſo domino: decet regem, qui eſt Dei miniſter, ſuam felicitatem ponere in ipſo Deo, & ſuum præmium expectare ab ipſo. † Ter- 39
tio, hoc decet regem ex eo, quòd eſt multitudinis rector, nam regens debet intendere commune bonum. In eo ergo debet rex ſuam felicitatem ponere, quod eſt maxime, & commue bonum; huiuſmodi autem eſt (vt dicebatur) Deus ipſe, rex ergo, tum quia eſt Dei miniſter, tum etiam quia habet intellectum, & tum quia intendit bonum commune, debet ſuam felicitatem ponere in Deo, cui ſeruit, qui eſt bonum maxime intelligibile, & maxime vniuerſale, & commune. Si ergo rex in Deo debet ponere ſuam felicitatem, oportet ipſum huiuſmodi felicitatem ponere in actu illius virtutis, per quem maxime Deo coniungimur: huiuſmodi autem eſt actus dilectionis, ſiue charitatis. Nam amor, & dilectio maxime vim vnitiuam, & con-
iuncti-

40 iunctiuam habent. † In amore ergo diuino eſt ponenda felicitas. Sed cum probatio dilectionis ſit exhibitio operis, & ex hoc aliquis probetur eſſe dilectius alterius, ſi agat, quæ ipſe vult; ſi rex eſt felix diligendo Deum, debet credere, ſe eſſe felicem operando, quæ Deus vult. Maxime autem Deus requirit à Regibus, & principibus, vt per prudentiam, & legem populum ſibi commiſſum iuſte, & ſancte regant. regibus ergo, & principibus ponenda eſt felicitas in actu prudentiæ, non ſimpliciter, ſed vt eſt imperatus à charitate: propter quod in ipſo actu charitatis, per quam immediatius coniungimur ipſi Deo, magis eſt ponenda felicitas, quàm in actu prudentiæ; licet in huiuſmodi actu modo, quo, dictum eſt, aliqualiter felicitas ſit ponenda.

Magnum autem eſſe præmium Regis, & magnam eius felicitatem, ſi per prudentiam, & legem recte regat populum ſibi commiſſum, ex multis dicere poſſumus; Deus enim remunerator eſt omnium bonorum: & quia non remunerat niſi ex amore, cum ſemper amor ſit ad ſimiles, & conformes, oportet eſſe ſimilem, & conformem Deo, qui ab eo remunerari deſiderat; quanto ergo quis magis gerit imaginem eius, & plus ſe conformat ei, maius meritum ab ipſo ſuſcipiet: & eo ipſo, quòd rex ſtudet per legem, & prouidentiam ſuum regnum regere, quomodo Deus totum vniuerſum regit, & gubernat, Rex maxime conformatur ei: Ergo reſpectu Dei, à quo præmium expectatur, eſt magna merces regis, ſi regnum ſuum recte regat, quia ex hoc ipſi Deo maxime conformatur. Reges ergo, ſi bene regant gentem ſibi à Deo commiſſam, conſequentur mercedem magnam; quia pro bono gentis ſuæ, & pro bono totali totaliter ſe exponunt.

41 † Decet autẽ ipſum regem volentem recte regere (quantum ad præſens ſpectat) ad tria ſolicitari. Primo, vt ametur à populo. Secundo, vt cura peruigili procuret commune bonum. Tertio, vt corrigat, & puniat mouentes ſeditiones, & turbantes populum. Si abundet in beneficijs tribuendis, diligetur à populo. Si excellat in actionibus virtuoſis, procurabit commune bonum; quia ſi vir-

ſi virtutis eſt tendere in bonum, eius erit magis tendere in maius bonum: bonum ergo commune, quod diuinius, quàm aliquod bonum ſingulare, eſt, magis procurabit vir bonus, & ſtudioſus, quàm bonum aliquod proprium, & priuatum. † Expedit etiam regi abundare in ciuili potentia, vt poſsit corrigere volentes inſurgere, & turbare pacem regni, & poſsit debellare extraneos perturbatores regni. Itaque rex in multis alijs debet excedere, vt differat à tyranno. Tangunt doct. quatuor differentias inter tyrannum, & regem. Prima eſt, quia rex reſpicit bonum commune, Tyrannus vero bonum proprium; Nam regnum eſt principatus rectus, Tyrannis vero eſt dominium peruerſum, quia peruerſe dominatur, qui ſpreto bono communi intendit bonum proprium. Item Tyrannus intendit bonum delectabile, Rex vero bonum honorificum. Nam ſicut inenarrabile eſt quanto quis delectatur in bono proprio, ſic quaſi inenarrabile eſt quantus honor ſequitur, & quanto honore eſt dignus intendens commune bonum. Quare ſi Tyrannus intendit bonum proprium, & priuatum, ſequitur, quòd eius intentio verſetur circa bonum delectabile. Item intentio Tyranni eſt circa pecuniam, qui ſpreto communi bono non curat, niſi de delectationibus proprijs, & ſua intentio ſemper verſatur circa pecuniam, credens ſe per eam poſſe in Tyrannide ſuſtentari. Sed regis intentio verſatur circa virtutem, & vt ciues ſint virtuoſi, vel ſtudioſi, quia ex hoc maxime reſultat bonum honorificum, & commune. Item Tyrannus non curat cuſtodiri à ciuibus, ſed ab extraneis, rex vero vult cuſtodiri à ciuibus, & vaſallis, & à genitis in proprio regno. Nam Tyrannus eo, quòd ſpreto communi bono non curat, niſi de delectationibus proprijs, videns ſe eſſe oneroſum, & tædioſum ijs, qui ſunt in regno, totam ſuam cuſtodiam corporis committit extraneis: ſed rex è conuerſo eo, quòd videat ſe maximam curã habere de bono regni, & communi, maxime confidit de his, qui ſunt in regno: ideo facit ſe cuſtodiri à proprijs, nõ ab extraneis. Itaq; tyrannis eſt peſsimus principatus; ideo ſumme debent cauere boni Reges, ne eorũ dominium in tyran-

tyrannidem conuertatur. & videbis circa tyrannidem optimum tractatum Bartoli. vbi multa optima de tyrannis deſcripſit.

43 † Narrare autem poſſumus decem, vltra ea, quæ diximus in ſuperiori capitulo, quæ debet operari bonus rex. eſt autem primum quod ſpectat ad verum regem facere, vt maxime procuret bona communia, & regni, redditus ſtudeat expendere in bonum commune, vel in bonum regni. Item ſpectat ad rectum rectorem regni non ſolum redditus, & oblationes ordinare in bonum commune regni, ſed etiam bona communia, & iura regni debet maxime cuſtodire, & obſeruare. Tertio decet regem non oſtendere ſe nimis terribilem, & ſeuerum, nec decet ſe nimis familiarem exhibere, ſed debet apparere perſona grauis, & reuerenda, quòd congrue ſine virtute fieri non poteſt, ideo verus rex vere virtuoſus exiſtit. Item ſpectat ad regem nullum ſubditorum contemnere, nulli iniuriari, nec in filiabus, nec in vxoribus, nec in perſona, nec in aliquibus alijs: & ſi contingeret aliquem ex regno ipſum parui facere, non propter contumeliam, vel propter aliquam libidinoſam voluntatem explendam, ſed propter bonum commune, & iuſtitiæ, ipſum punire debet; & non præcipitanter, vt in c. Deus omnipotens. ij. quæſt. j. ſed crimine liquidato non debet ſententia differri, vt in dict. ca. Deus omnipotens, & in l. cum reis. C. de pœnis. & ſic doctiſsimus Caietanus, declarat Pſalmum. C. ibi. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. Itaque ibi Dauid declarat diſpoſitionem ſuam circa exercitium iuſtitiæ per ſe, & per alios miniſtros.

Et Rex non debet abſcondere faciem ſuam à paupere negotiatore, diuertendo vultum aliò: & propterea pauper clamans in Pſal. Cj. petit à ſupremo principe; non auertas faciem tuam à me; in quacunque die tribulor inclina ad me aurem tuam.

Item Rex debet facere, vt dixit Dauid in d. Pſal. Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum. Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat; vbi Dauid declarat diſpo-

diſpoſitiones ſuas rectas reſpectu miniſtrorum; prima eſt, quòd elegit fideles miniſtros, & fideles conſiliarios, vt ſedeant ſecum. Oculi, inquit, mei non cęco intuitu, nec aliena relatione, ſed oculi mei erunt in fidelibus terræ, in ijs, qui fideles inueniuntur in terra, ad ſedendum mecum, pro conſilio, pro iudicio, & alijs publicis negotijs. Ambulans in via perfectionum ipſe ſeruiet mihi: hæc eſt ſecunda conditio miniſtrorum, ſtudium ad bonos mores: Tales enim oportet eſſe miniſtros regios, vt & in ſeipſis virtutibus præditi cum Rege, & populo fideliter agant. Sed humana electio quantumcunque oculata, quandoque fallitur; ideo ſi aliquando contingit Reges erraſſe in electione miniſtrorum, etiam ſi videantur erraſſe, non ſuſtineant illos; ne dicant gentes; malunt regimen malum, quam apparere erraſſe; quia contra hoc vitium dicit Dauid in d. pſalmo. ca. quod nec faciens, nec loquens dolum firmabitur ſecum: dicendo firmabitur, ſignificat, quod quamuis aſcitus fuerit, comperto, quod mendax eſt, non firmabitur. Et dicendo non ſedebit, ſignificat, quod quamuis aſcitus ingreſſus fuerit, comperto, quod eſt doloſus, non quieſcet, ſedēdo in medio domus Regiæ, hoc eſt, in publico officio. Ideo decet Regiam maieſtatem quærere tales conſiliatores, qui ſint boni, & amici, & ſapientes. † Itaque iſta tria quærenda ſunt in conſiliarijs, videlicet bonitas, amicitia, ſapientia. Sexto decet verum regem diligere nobiles, & barones, & alios, per quos bonum ſtatum regni conſeruare poteſt, vt ſunt homines ſapientes, & literati. 44

Decet etiam Regem eſſe moderatum in cibis, & venereis, ne à ſubditis habeatur in contemptu. Septimo decet verum Regem ornare, & munire ciuitates, & caſtra exiſtentia in regno, vt appareat magis eſſe procurator communis boni, quàm tyrannus, quærens vtilitatem propriam: Octauo decet verum regem (vt ait philoſophus) ſapientes, & bonos etiam extraneos adeo honorare, vt putetur non ſic honoratos eſſe à ciuibus proprijs, ſi inter ipſos exiſterent; quod tyranni non faciunt. Nono, decet verum regem per vſurpationem, & iniuſtitiam non dilatare ſuum dominium. Decimo, & vltimo decet veros, & bonos reges

bene ſe habere circa diuina: populus enim (vt recitat philoſophus) omnino eſt ſubiectus Regi, quem credit eſſe deicolam, & habere amicum Deum; exiſtimat enim populus talem Regem ſemper iuſte agere, & nihil iniquum exercere. Poſſumus tamen ad hoc aliam meliorem rationem adducere, dicentes, quòd ſi rex habeat amicum Deum diuina prouidentia, cui omnia ſunt nota, & eius potentia, cui nihil poteſt reſiſtere, continget eum, vt expedit ſuæ ſaluti ſemper in ſuis actibus proſperari. Immo propter ſanctitatem Regis multoties Deus multa bona confert exiſtentibus in ipſo regno. Diximus, quòd decet regiam maieſtatem bene ſe habere circa diuina, quia hoc debet eſſe finis, & complementum aliorum; ad hoc enim ſunt ſingula ordinanda. Verus ergo Rex ſecundum veritatem bene ſe habet erga diuina. Tyrannus vero non talis eſt, ſed ſimulat ſe talem eſſe: Sed expedit optimum Regem per rationem rectam, aut per legem naturalem, quam Deus impreſsit in mente cuiuslibet hominis, dirigere legem poſitiuam, & eſſe ſuper iſtitiam legalem, vel poſitiuam, & non obſeruare legem poſitiuam, vbi non eſt obſeruanda. Ex hoc autem patere poteſt, quomodo ſeueritas, & clementia poſſunt ſimul ſtare cum iuſtitia ſecundum text. & gloſſ. in cap. omnis, qui iuſte iudicat. xlv. diſtin.

45 † Reges veri debent amari, & timeri à populo; & vt amentur à populo boni reges, tria potiſsime in ſe habere debent. primo quidem debent eſſe benefici, & liberales. Secundo debent eſſe fortes, & magnanimi. Tertio Reges debent eſſe iuſti, & æquales. Primum autem ſic patet. Nam vulgus non percipit niſi ſenſibilia bona; ideo beneficos, & æquales in numiſmata, & in ea, quæ poſſunt numiſmate menſurari, amat, & reueretur. Ideo dicitur in libro ij Rethori. in capitulo de amore; quod populus amat, & honorat beneficos in pecunia, & liberales. Secundo, vt Reges amentur in populo, debent eſſe fortes, & magnanimi, & potentes (ſi oporteat) ſeipſos pro bono communi, & defenſione regni exponere. Nam populus valde diligit fortes & magnanimos exponentes ſe pro bonis communibus; credit enim per tales ſalutem conſequi; ideo dicitur

citur cap. ij. Rethori. quod diligimus beneficos in ſalutem, id eſt, eos, qui poſſunt nobis benefacere nos ſaluando, & liberando, ideo diligemus reges fortes. Tertio, vt Reges diligantur à populo, decet eos eſſe iuſtos, & æquales. Nam maximè prouocatur populus ad odium regis, ſi viderit ipſum non obſeruare iuſtitiam. & ideo dicitur. cap. ij. Retho. quòd iuſtos maximè diligimus. Viſo quomodo Reges debeant ſe habere, vt amentur à populo, videre reſtat, quomodo ſe habere debent, vt timeantur ab eis: potiſsimè autem timentur potentes (vt patet in cap. ij. Rhetori.) propter punitiones, quas exercent in ſubditos. In punitione tria ſunt conſideranda, videlicet punitionem ipſam, perſonam punitam, & modum puniendi. Quantum ergo ad punitionem timentur Reges, ſi contra delinquentes inexquiſitas crudelitates exerceant. Secundo timentur Reges non ſolum ratione punitionis diræ, ſed etiam ratione perſonarum punitarum. † Nam iuſtus pro iuſtitia nulli parcere debet, quia bene operans nulli parcit; quia nec pro patre, nec pro filio, nec pro amico dimittendum eſt operari iuſte, & bene. Itaque ratione perſonarum punitarum timentur reges, quando nec amicis, nec alijs parcunt, ſi viderint eos facinoroſa crimina facere. Timet igitur tunc quilibet ex populo mala facere, cogitans, ſe non punitionem euadere. Itaque decet reges ſeuerius ſe gerere contra amicos, ſi contingat eos crimina committere, quàm contra alios. Timentur reges etiam ratione modi puniendi, quod fieri contingit, cum ad eorum iudices, & præpoſitos latenter, & caute ſe gerunt in punitionibus exequendis, & in iuſtitia facienda. 46

Viſo quomodo reges ſe habere debent, vt amentur, & quomodo, vt timeantur, de leui patere poteſt, quod licet vtrunque ſit neceſſarium; amari tamen debent magis appetere, quàm timeri; quia malè terrore veneratio acquiritur; longe enim melius eſt amor ad obtinendum, quod velis, quàm timor. Nam timor abit, ſi recedat, manet amor. Sed vtrunque eſt neceſſarium amari, & timeri; nam non omnes ſunt adeo boni, & perfecti, quòd

ſolo amore honeſti, & boni communis, & ex dilectione regis, cuius eſt intendere commune bonum, quieſcant male agere; oportet enim aliquos inducere ad bonum, & retrahere a malo timore pœnæ. ideo dixit Iuriſconſultus; Oportet bonos prouocare per præmia, & malos per pœnas inſatiabiles totaliter extirpare; & alibi; bonos non ſolum metu pænarum, ſed præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes; eligibilius tamen eſt magis amari, quàm timeri.

47 † Ideo maxime decet Reges eſſe iuſtos, & in ſuo regno iuſtitiam obſeruare; quia ſine iuſtitia ciuitates, & regna durare non poſſunt: eſt enim Rex quædam lex, & lex eſt quidam Rex. Nam lex eſt quidam inanimatus princeps; rex vero eſt quædam animata lex. Quantum ergo animatum inanimatum ſuperat, tantum rex, ſiue princeps debet ſuperare legem. Debet ergo eſſe tantæ iuſtitiæ, & tantæ æquitatis, vt poſsit ipſas leges dirigere, cum in aliquo caſu leges obſeruari non debeant. Maxime ergo reges ſtudere debent, ne ſint iniuſti, & inæquales: quia eorum iniuſtitia, & inæqualitas tollit ab eis regiam dignitatem; quia decet, vt dixi, regiam dignitatem eſſe rectam, & æqualem. Cum ergo rex ſit, vt diximus, quædam animata lex, & quædam animata regula agendorum, ex parte ipſius perſonæ regiæ maxime decet ipſum ſeruare iuſtitiam. Nam iuſtitia eſt quoddam magnum bonum, & præclarum: ideo dicitur, quod præclariſsima virtutum videtur eſſe iuſtitia, & neque heſperus, neque lucifer ita admirabilis eſt, ſicut ipſa.

48 † Heſperus enim, & Lucifer eſt vna, & eadem ſtella, quæ eſt valde pulchra, & clara; & propter ſui pulchritudinem communi nomine appellatur Venus. hæc autem ſtella aliquando præcedit ſolem, & tunc apparet in mane, & dicitur Lucifer; aliquando vero ſequitur ipſum, & tunc apparet in ſero, & dicitur Heſperus. Eſt ergo intentio noſtra dicere, quod Venus, quæ eſt tam pulchra ſtella, non ſit ita pulchra, nec ita præclara, ſicut eſt iuſtitia. Si ergo decet reges habere clariſsimas virtutes, decet eos obſeruare iuſtitiam. Iuſtitia enim non ſolum eſt perfecta vir-

tus

tus in ſe, ſed ſi ſit in Regibus, oſtendit eos eſſe perfectè bonos. Ideo dicitur; principatus virũ oſtẽdit: propter quod & prouerbialiter dicitur; ſi quis vult cognoſcere virum, ponat ipſum in aliquo principatu. Iuſtitia ergo (quia eſt ad alterum) innoteſcit perfecta bonitas. † Nam exceptâ pru- 49
dentia, quæ alijs virtutibus perfectior eſt, quia eſt earum directiua, omnes aliæ virtutes morales, quæ perficiunt hominem in ſe, ſe videntur habere ad iuſtitiam, quæ perficit hominem in ordine ad alterum. principatus itaque virum oſtendit, vt dixi. Decet ergo reges, & principes eſſe iuſtos, tum quia debent eſſe regula agendorum, tum quia iuſtitia eſt præclara virtus; tum etiam quia ex ea manifeſtatur perfectio bonitatis. Hoc decet etiam reges ex magnitudine malitiæ, quæ ex iniuſtitia conſurgit. Nam vt dicitur. v. Ethi. ſicut melior eſt, qui non ſolum eſt bonus in ſe, ſed etiam bonitas ſua ſe extendit ad alios, ſic peior eſt, qui non ſolum malus eſt in ſe, ſed etiam malitia ſua ſe extendit ad alios: & quantum ad plures ſe extendit malitia eius, tanto peior exiſtit. Tanto igitur ſummopere ſtudere debent reges, & principes, vt ſeruent iuſtitiam, & iniuſtitiam vitent, quanto ex eorum iniuſtitia poteſt conſequi maius malum, & poteſt inferri pluribus nocumentum. Itaque prudentia, & iuſtitia principaliores ſunt virtutibus moralibus; quia prudentia eſt in intellectu, iuſtitia in voluntate. Virtutes enim morales ſunt in appetitu ſenſitiuo, vt in iraſcibili, & concupiſcibili, Appetitus autem ſenſitiuus deficit à voluntate, & intellectu, ideo prudentia & iuſtitia ſunt virtutes principaliores. † Eſt autem prudentia, vt dixi, principalior iuſti- 50
tia, quia ipſa eſt directiua omnium aliarum virtutum. Fortitudo autem, & temperantia, licet non ſint adeò principales, ſicut prudentia, & iuſtitia; tamen inter virtutes principales computantur. Eſt autem fortitudo principalior temperantia, quia fortitudo magis ordinatur ad bonum commune, vt ad tuitionem regni, & ad defenſionem patriæ. Temperantia vero magis ordinatur ad bonum proprium, vt ad moderationem ſui ipſius: bonum autem commune diuinius eſt bono proprio. Itaq; tempe-

rantia inter virtutes principales vltimum gradum tenet. Sciendum ergo, quod fortitudo media eſt inter timores, & audacias, quia qui omnia timet, non eſt fortis, nec qui omnia audet, ſed qui timet timenda, audet audenda. Rex magnificus eſt excellenter liberalis, idem eſt enim eſſe magnificum, quod eſſe abundanter liberalem. Nam magnificentia eſt quædam perfectio, & quidam ornatus liberalitatis; ſicut magnanimitas eſt quædam perfectio, & quidam ornatus omnium virtutum. Et magnanimitas eſt media inter puſillanimitatem, & præſumptionem, & magnanimitas eſt circa honores, circa diuitias, & vniuerſaliter circa omnia fortunia, & infortunia; non tamen eſt æque principaliter circa iſta. Nam magnanimitas principaliter eſt circa honores, & non circa honores quoſcunque, ſed honores magnos. Ex conſequenti autem eſt circa diuitias, & principatus, & circa fortunia, & infortunia.

51 † Nam ſecundum philoſophum inter bona exteriora maximus eſt honor: diuitiæ enim, & alia exteriora bona non ſunt tantum bonum, ſicut honor. Recitat autem philoſophus multas proprietates magnanimi, quas reges habere debent. Prima proprietas magnanimi eſt bene ſe habere circa pericula, bene autem ſe habere circa ea eſt, non eſſe amatorem periculorum, neque ſe exponere pro paruis periculis, ſed pro magnis, vel pro ijs, ex quibus poteſt conſurgere magna vtilitas. & tunc non parcat vitæ. Item competit magnanimo regi bene ſe habere circa retributiones. Item decet magnanimum regem eſſe veridicum, & vt non ſit ei curæ, quòd laudetur, nec quòd alij vituperentur: decet enim reges, ſe non exponere pro quibuſcunque periculis, niſi pro negocijs arduis, vt pro defenſione fidei, vel pro tuitione regni. Si vero occurrat caſus adeo arduus, quòd rex gentem ſuam, vel etiam ſeipſum debeat exponere periculis, ita debet eſſe conſtans, & magnanimus, vt pro bono diuino & communi paratus ſit vitam exponere. Decet etiam reges non curare, vt laudentur ab hominibus: Nam poſiti in dignitatibus multos habent adulatores. Si autem talibus adulatoribus credant,

con-

contingit eos non agere ſecundum legem, & rationem; ſed ſecundum paſsionem,& voluntatem. Tanto igitur reges,& vniuerſaliter omnes exiſtentes in dignitatibus minus debent curare de laude hominum, quanto plures habent adulatores, qui eos laudando conantur peruertere. Non decet etiam reges eſſe plangitiuos, vel deprecatiuos pro exterioribus bonis. Omnes ergo aſsignatæ proprietates in præſenti,& ſuperiori capitulo competere debent regibus. Quare decet eos eſſe magnanimos.

† Item notate, quòd ille bonus Rex eſt, qui curam ſubditorum habet, vt bene operentur, quemadmodũ paſtor ouium; quia regnum non eſt propter regem, ſed Rex propter regnum: quia ad hoc Deus prouidit de eis, vt regnum regant, & gubernent, & vnumquemque in ſuo iure conſeruent, & hic eſt finis recti regiminis. Finis itaque boni regis eſt, vt regimen proſperetur, ita quòd homines conſeruentur per regem. Sed quia nemo militat ſtipendijs ſuis vnquam,& quodam iure naturæ de ſuo labore vnuſquiſque debet reportare mercedem, hinc habemus, quòd licet regibus à ſuis ſubditis tributa percipere,& annuos cenſus. Vnde cum Apoſtolus in cap. xiij. ad Romanos probaſſet, omne dominium à Deo eſſe prouiſum, vltimo perſuadet eiſdem retribuere pro labore, ideo, inquit, & tributa præſtare: Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſi ſeruientes. Concludendum eſt ergo, legitimum Regem ſecundum formam in Deuteronomio traditam ſic debere regere & gubernare. 52

Itaque ex ſupra dictis notate, quòd Reges ſuis debent eſſe ſtipendijs contenti, niſi in duobus caſibus, videlicet ratione delicti, vt ff. de iure fiſci per totum titulum; & pro bono communi ſui regiminis; & pro bono Reipublicæ poteſt exigere, ſicut pro defenſione regni, vel pro quacunque alia cauſa pertinente rationabiliter ad bonum cõmune ſui dominij. Ratio eſt in promptu, quòd omnia neceſſaria ad communem conſeruationem humanæ ſocietatis erunt de iure naturæ. Sic igitur ſuppoſito legitimo dominio regali poteſt Rex exigere à ſubditis, quod ad bonũ ipſorũ requiritur. Et ideo concludẽdũ eſt, quòd iſtis caſib.

poteſt Rex legitime exactiones neceſſarias exigere à ſubditis;& talliæ,ac cenſus, ſiue tributa imponi, dummodo non tranſcendant neceſsitatis metas. Vnde Auguſtinus exponens illud Matthæi;reddite, quæ ſunt Cæſaris,Cæſari,inquit,Quod Cæſar præcipit,ferendum eſt;quod imperat, tollerandum. ita ſanctus Thomas in tractatu de regimine principum, libro quarto. cap. xj. hæc adde ad ea, quæ in iſto articulo dixi, in ſuperiori capitulo.

Sed meo iudicio optimi Reges debent ſic quærere opera honore digna, non vltra quam ratio dictet, ſed vt decet eorum ſtatum: debent enim agere bona opera,& honore digna boni gratia, non vt oſtendant ſe,& vt videantur excellere. Secundo decet eos eſſe humiles ratione operum fiendorum. Nam ſuperbus quærens ſuam excellentiam, vltra quàm debeat, vt plurimum tendit
53 ad ea,quæ proprias vires excellunt. † Ideo decet homines eſſe humiles, vt conſiderato proprio defectu,vel propria facultate,non tendant in ardua, vltra quàm debeant. Vt plurimum enim ſuperbi, & vltra rationem excellentiam quærentes,ſe &alios exponunt periculis,non volentes adimplere,quod inchoant. Tanto ergo reges,& principes debent à ſe ſuperbiam remouere, quanto peius eſt communia bona periculis exponere. Superbus enim dominus,vt plurimum periclitator efficitur populorum.

Itaque pro complemento præſentis capituli dicemus, quòd reges,& principes non ſufficit eſſe ſapientes, continentes,& temperantes, fortes,& iuſtos,ſed decet eos quodammodo eſſe diuinos; quia virtutes competentes, eis poſſunt exemplares dici;quia ipſi aliorum debent eſſe regula,& exemplar. Tantæ enim bonitatis debet eſſe princeps, vt quilibet ſuus ſubditus accipiat inde formam viuendi; & cognoſcat defectum ſuum videns vitam,& perfectionem principantis. Quare reges,& principes non ſolum deſtabile eſſe debet,eos turpia operari, ſed etiam nominare & audire turpia, nefas eſſe debet.Bene ergo eis cõpetunt exemplares virtutes, quibus ſecundum Plotinum nefas eſt turpia nominari: ſed cum tantæ bonitatis nullus eſſe poſsit abſque Dei gratia,& eius auxilio;quanto reges,

&

& principes alios excellere debent, tanto ardentius decet eos diuinam gratiã poſtulare. In hoc ergo eliditur Philoſophorum elatio volentium, quod ex puris naturalibus poſſemus omnia mala vitare, & perfectam bonitatem acquirere. & de hoc vide ſupra in ſermone Epiſcopali.ca.I. Et decet regem eſſe prudentem, quia prudentia eſt reſpectu agibiliũ.† Sed nullus poteſt eſſe prudẽs, niſi ſit bonus, 54
& habeat voluntatem rectam; quia eſt recta ratio agibiliũ. & prudentia eſt virtus intellectualis directiua virtutum moraliũ; quia per prudentiam recte dirigimur in bonum finem, in quem inclinant virtutes morales.† Et partes pru- 55
dentiæ ſunt octo. Memoria, prouidentia, intellectus, ratio, ſolertia, docilitas, experientia, & cautio. & ille dicitur eſſe prudens, qui eſt ſufficiens dirigere ſe, & alios in aliqua bona, ſiue in aliquos bonos fines. Rex ergo prudens maiorem partem vitæ ſuæ debet expendere in cogitando, quæ poſſunt eſſe regno ſuo vtilia; quod non ſic intelligendum eſt, vt nullas recreationes corporales habere debeat; Sed debet eis adeo moderate vti, vt non impediatur in regimine regni ſui. Nam ſemper debent ſuum regimen conformare regimini retroacto, ſub quo regnũ tutius, & melius regebatur. de hoc vide doctiſsimum Aegidium Romanũ in libro de regimine principum, in ij. parte libri. j. vbi multa videbis.

DE IMPERATORE, ET EIVS AVthoritate. Cap. LV.

SVMMARIVM.

1 *Quæ & quot requirantur, ad hoc vt quis dicatur bene regere.*
2 *Quot & quibus modis probari poſsit, Imperium eſſe à Deo.*
3 *Romanorum Imperator, vniuerſalis Chriſtianorum dominus ſeu protector eſt: & hoc ratione protectionis & iuriſdictionis. Ipſius enim eſt leges condere, tollere, ac corrigere. Item dicitur pater & anima legum, ac etiam lex animata in terris, & nu. 4.*
5 *Deo excepto ac eius vicario, ſcilicet, Domino Papa, Imperator communis hominum pater dicitur.*

Aa 4 5 6 Papa

6 *Papa vbique habet plenam ac liberam diſpoſitionem beneficiorum.*

7 *Imperator vtrum facultatem habeat, tollendi ius alteri quæſitum.*

8 *Vbi Imperator, ibi nobilium multitudo præſumitur.*

9 *Vtrum Imperator, poſsit ſine culpa vaſſallum feudo priuare, remiſsiue.*

10 *In qualibet Alemaniæ eccleſia, Imperatori poteſtas data eſt, vnũ canonicum recipiſacere.*

11 *Rex Franciæ vtrum Imperatorem recognoſcat.*

12 *Hiſpaniæ Reges ſubſintne Imperio.*

AD Iuriſtam pertinet inueſtigare, quis modus regendi ſit melior, ita Bar. in tra. de regimine ciuitatis in princ. Hoc præmiſſo; Monarchia, ſeu vnius Regis regimen eſt optimum, eo
1 quod ibi perfectiſsime vnitas reperitur: † Sed in quolibet bene regente tria requiruntur. Primo, perfecta ratio ad diſcernendum, vt ſciat iuſtum ab iniuſto, licitum ab illicito ſeparare, vt ff. de iuſtitia & iure. l. j. Secundo debet habere rectam intentionem, vt eſt tex. in c. omnis. xlv. diſ. Tertio debet habere ſtabilitatem. Iſta omnia probantur ex definitione iuſtitiæ. dum dicitur, quod eſt conſtãs, & perpetua voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens, vt in princi. inſtituti. & in l. iuſtitia. ff. de iuſti. & iure. Ex his tribus ſunt tria argumenta contra tenẽtes oppoſitum. Et ſic expedit populo, & regno, & toti orbi regi per Imperatorẽ, pro vt bonus eſt habens dictas conditiones. Ita Bar. allegando Aegid. Ro. in d. tra. de regimine ciuitatis. Et non ſine cauſa arbitrium, ſeu arbitralis poteſtas Imperatoris procedit à Deo, & eſt vniuerſalis dominus. ita Bald. referendo alios docto. antiquos in l. cunctos populos. C. de ſumma trinit. & fide catho. & allegat authen. de non alienan. §. ſin minus igitur. colla. ij. & vide text. in authen. de fide inſtru. §. quia vero. & C. de vete. iure. enucle. l. ij. §. ſiquis, & in authent. de conſulibus in fi. in l. in nomine domini. de officio præfect. & in authent. quomodo oportet Epiſco. vbi
2 probatur, quòd Imperium immediate eſt à Deo, † Et quòd

Impe-

Imperium ſit à Deo, tripliciter probatur. Primo permiſsiue; Secundo approbatiue; Tertio formaliter, & effectiue. dico primo, quòd permiſsiue; nam hoc eſt permiſſum à Deo propter bonum vniuerſale; quia entia nolunt male diſponi, nec bonum eſt pluralitas principatuum. Vnus ergo princeps. vt ait Ariſto. xij. metaphy. ad finem. Hoc enim permiſſum eſt à Deo ſub ratione finis, vt mundus optimis legibus regatur. nam ſecundum phyſicam regulam; cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt, omnia enim rectificat finis. iuſtum eſt enim à fine dominari omnia ſecundum philo. Secundo dixi, quòd Imperium eſt à Deo approbatiue; Chriſtus enim approbauit Imperium, dum dixit. imago Cæſaris reddatur Cæſari, vt habetur in euangelio. Niſi enim approbaſſet, illa imago non eſſet Cæſaris, nec deberet reſtitui iniuſto, & violento creditori; quia violentus poſſeſſor non fuiſſet defenſus à Deo in impropria poſſeſsione; licet aliqui dicant, quòd ad euitandum ſcandalum fecit: quod non approbo; quia deterius erat defendere violentum poſſeſſorem in violenta poſſeſsione. Sed Chriſtus, vt permiſit finem Regum Iſraelis, ita ſurrogauit Romanos in poteſtate Imperij: quia manifeſtè apparet, Romanos monarchiam Chriſtianam occupaſſe, & hoc non ſine domini voluntate; quia vt ait Apoſto. ad Romanos. cap. xiij. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo; quæ autem ſunt à Deo ordinata ſunt. Et etiam Daniel prophetauit in viſionibus ſuis monarchiam Aſsyriorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, quod non prophetatum fuit ſine voluntate Dei. Tertio dico, quòd Romanum Imperium à Deo eſt formaliter, & effectiue; nam cum tota collectio Chriſtianorum hoc teneat, licet quædam regna de facto non obediant, non eſt putandum aliud, niſi quòd etiam ipſe Deus hoc diſponat, qui eſt caput illius collectionis. Et poſt Deum Imperator Apoſtolicus hoc approbat, vt in cap. venerabilem. de electione. & ibi docto. † Ex quibus apparet, quod Imperator Romanorum eſt dominus ſeu protector vniuerſalis Chriſtianorũ. & vide Abba. in c. nouit. de iudi. qui dicit communem eſſe opinionem, quòd Imperiũ à Deo ſit; & à Papa immediate, 3

qui

qui eſt Vicarius filij Dei. vide Cardin. in c. eccleſia, de iure. & in clemen. fin. de cenſibus. & in clemen. j. §. cæterum. dicit, quòd Imperator recipitur in filium Papæ. Et Imperator etiam dicitur Vicarius Chriſti in temporalibus. Bald. in l. j. C. de iure aur. annulo. & Imperator vnicus debet eſſe in orbe, qui præſit cunctis regibus. text. in l. deprecatio. ad l. Rhodiam, de iactu. & in l. benè à Zenone. C. de quadrien. præſcript. & in l. leges. C. de legi. & Cardina. in clemen. j. §. fina. de iureiurando. vide Abb. allegantem multa iura in c. nouit, de iudi. & in c. venerabilem. de electio. Sed Bartholomæus Caſſaneus in catalogo glori. mundi, in v. parte. & in xxviij. conſideratione dicit, quòd Itali tenent, quòd Imperator eſt dominus totius mundi. & recitat opiniones Legiſtarum, & Canoniſtarum; & refert aliquos Docto. tenentes contrarium, & nihil dicunt ad propoſitum. Et ipſe recitat in loco iam allegato totam ſcholam Cæſaream, & Pontificiam tenentem opinionem, quòd Imperator ſit dominus totius mundi: & nihil reſpondendo aſſerit contrarium concludendo, quòd regna, & imperia originem habuerunt à violentia. Et ego vltra prædicta allego contra dictum Bartholomæum Caſſaneum opinionem Hieronymi canonizatam in c. in apibus. vij. q. j. vbi eccleſia, quæ errare non poteſt, approbando opinionem totius ſcholæ, canonizauit (vt dixi) verba Hieronymi in d. c. & ſunt hæc. In apibus princeps vnus eſt, & grues vnam ſequuntur, Imperator vnus. quæ verba ſufficiunt vltra prædicta ad confundendam opinionem dicti Bartholomæi Caſſa. optimus tex. ad hoc. in c. futuram eccleſiam. xij. q. j. vbi Melchiades Papa ſic inquit; Futuram eccleſiam Apoſtoli in gentibus præuidebant. idcirco prædia in Iudæa minimè adepti, ſed precia tantummodo ad fouendos egentes. At verò cùm inter turbines, & aduerſa mundi ſuccreſceret eccleſia, ad hoc vſque peruenit, vt non ſolum gentes, ſed etiam Romani principes, qui totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Chriſti, & baptiſmi ſacramenta concurrerēt: E quibus vir religioſiſsimus Conſtantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, dedit licentiam per vniuerſum orbem ſuo de gentibus Imperio

non

non ſolum fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricandi eccleſias; & prædia conſtituit rribuenda. Denique idem præfatus princeps donaria immenſa contulit, fabricam templi primæ ſedis beati Petri inſtituit; adeo vt ſedem imperialem relinqueret, & beato Petro, ſucceſſoribusque ſuis profuturam concederet. hæc ille ſanctus Melchiades Papa.† Et intellige, quòd Imperator ſit dominus totius mundi ratione protectionis, & iuriſdictionis ſecundum glo. & Docto. in princ. ff. orum. Domini verò rerum ſunt ſingulorum. Sed ipſe eſt princeps totius orbis, & ipſius eſt leges condere, ac tollere, ac corrigere. l. j. & ij. C. de veteri iu. enucl. vnde etiam dicitur pater legum, cui ſunt leges ſubiectæ, vt in auct. de incœſtis nuptijs. §. dubitatum. colla. ij. Et appellatur pater, & anima legum, vt nota. in auct. de fide inſtru. colla. vj. Et dicitur lex animata in terris, vt in auct. de conſuli. § fina. colla. iiij. † Item Imperator poſt Deum eiusque vicarium. ſ. dominum Papam, dicitur communis hominum pater, vt in auct. neq; virum, §. quod ex dote. in fine. colla. viij. & in auct. de fide inſtrum. § j. dicitur, quòd imperium Deus de cœlo conſtituit, & Bart. in l. non ambigitur. ff. de legi. & in l. fin. C. de legi. dicit, quòd Imperator ſolus poteſt leges condere, & appellatur Pontifex. Cardinalis in dicta Clemen. j. §. cæterum. Item ipſe Imperator ex cauſa poteſt transferre rerum dominia, vt notatur in l. item verberatum. ff. de rei vendica. & in c. j. de homicidio, lib. vj. & poteſt tollere actionem, & exceptionem. ita Alex. poſt gloſſ. in l. iij. §. ſi is pro quo. ff. quod quiſque iuris. & in rub. ff. ſi cert. peta. Et poteſt tollere ea, quæ ſunt de iure ciuili, ſecundum Alex. vbi ſupra: & cum clauſula, non obſtante; vel cum clauſula, ex certa ſcientia. Et poteſt tollere dominium ex ſententia quæſitum: quod eſt de iure ciuili. Alexan. in j. conſtitutio. ff. orum. §. omnem. & eſt ſupra ius ciuile. c. propoſuit. de conceſsione præben. Vnde Imperator poteſt tollere ius ciuile. Inno. in cap. quæ in eccleſiarum, de conſtitu. & Pau. de Caſt. in conſi. cv. Et poteſt confirmare contractum nullum ex defectu iuris poſitiui, quando de præiudicio alicuius non agitur, Paulus in dicto conſilio. Et poteſt delegare cauſam, quod ſententiam

ſic

ſic proferat. Bal. in c. j. ſi de inueſtitu. lis oriatur inter dominum, & vaſſallũ, ſicut Papa poteſt. notatur in c. Rainutius. de teſtamen. Sed ſine cauſa Imperator non poteſt auferre bona priuatorum, niſi ex cauſa publicæ vtilitatis, vt in allegata l. item verberatum. §. j. ff. de rei vendicatio. & ibi Bar. & l. Lucius. ff. de euictioni. & Cardina. in clementi. ij. ver. cæterum. de re iudica. & plenius per Alexan. in j. conſtit. ff orum. & in conſi. xciij. in iiij. parte. & in rub. ff. ſi certum pet. & in conſ. cxxxvj. in j. parte. Et ibi dicit, quando præſumatur cauſa iuſta. & Abb. in c. venerabilem. de electio. & Pau. in conſi. cv. & doc. in l. fi. C. ſi contra ius, vel vtilitatem publicam. Pau. de Caſt. in l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur. & in l. ſi hæredis ſeruus. de lega. j. Bal. & docto. in l. reſcripta. C. de preci. Imperatori offeren. & in j. conſtitu. Codicis. §. quibus. Ioan. And. in c. j. de ſumma trini. & fide catho. in vlt. nouella. Inno. in c. quæ in eccleſiarum. de cõſti. hoc intellige ſi ſit conſuetudo, quod auferat ob neceſſitatem; quo caſu debet ſoluere preciũ; intellige in neceſſitate priuata. & ita loquitur tex. in l. venditor. §. ſi conſtat. ff. commu. prædiorum, & vide ad hoc etiam tex. in l. ſi locus. §. j. ff. quemadmodum ſerui. amitta. Sed ex cauſa publicæ vtilitatis conſeruandæ tunc Imperator non tenetur ſoluere precium rei; quia propter publicã vtilitatem clericis poteſt imponi onus collectarum, quando publica vtilitas non poteſt conſeruari ſine ſubſidio clericorum; & ſic generales immunitates, & priuilegia non extenduntur ad caſum, in quo neceſsitas ſoluendi imminet gratia publicæ vtilitatis conſeruandæ, quia tunc domus regia, nec ſacroſancta eccleſia liberatur. allego ad hoc bonum textũ in l. j. C. vt nemini ab empti. ſpeci. lib. x. & etiam allego optimum tex. in l. nullus. §. j. in ordine. de cur. public. lib. xij. vbi Bart. dicit. Nota iſtam legẽ contra clericos, vt propter iſtam ſocietatem, quæ venit in comitatu depredando, currendo, & occidendo, vt poſſint clerici grauari ad datia, & collectas, vt contra dictas gentes reparetur. Et fauore publicæ vtilitatis multa conceduntur. Bar. in l. ſi alius. §. eſt autem. ff. quod vi aut clam. & in l. ij. ff. ad l. Rhodiam de iactu. Et ſic iſte punctus remanet expeditus.

† Et

† Et ad propoſitum Papa vbiq; habet plenam, liberamque diſpoſitionem beneficiorum. Card. in clemen. j. ne lite penden. Et in tantum pertinet, quod poteſt quem priuare ſuo beneficio ſine cauſa. notatur in c. per principalem. ix. q. iij. & in c. j. x. diſtin. & in c. omnis. xij. q. j. quia vocatus eſt in plenitudinem poteſtatis. vide Abbatem in c. trãslato. de cõſtitutionibus. Imolam in c. ad ſupplicationem. de renuncia. Dominic. in ca. in iſtis. iiij. diſtin. & in c. j. x. diſ. & dicit Dominicus in c. ſi gratioſe. de reſcrip. lib. vj. in penul. columna. quod Papa in titulis beneficialibus habet voluntatem pro ratione. 6

Et † vt ad materiam noſtram redeamus, Imperator poteſt tollere ius alteri quæſitum. Paul. de Caſt. in conſi. cv. & conſi. ccxxx. & Speculat. in tit. de lega. §. iiij. ver. ſed nũc quid legatus. intellige cum cauſa. Paul. de Caſtr. in conſil. clvj. Inno. in c. nouit, de iudi. & vide ibi Abb. in c. ſuggeſtum, de decimis. & Pau. in conſi. ccxvj. Item Imperator poteſt concedere minori adminiſtrationem ſuorum bonorum, non alius inferior. Bar. in l. iij. de mino. Item Imperator debet iudicare ſecundum conſcientiam ſuam. Bar. in l. vnica. C. vt quæ deſunt aduo. Sed licet habeat dominiũ generale, non habet particulare. Bar. in extrauaganti, ad reprimendum. ver. totius orbis. Alex. in conſi. lxxvj. in ij. par. Abba. in c. venerabilem. Et Imperator ſolus poteſt mandare, ſic facias. Sed inferiores mandant, iuſtitiam facias. Inno. in c. ſignificantibus, de officio delegati. & Bal. in c. j. ſi inter domi. & vaſſalum lis oriatur. Et an Imperator poſsit tollere ius ſuccedendi, dic, quod non. vide Paul. in conſi. cclxxxiiij. incipienti. in facto præſenti non intendo adulari. Sed quando Imperator incipit cognoſcere de cauſa, omnibus alijs iudicibus cenſetur impoſitum eſſe ſilentium. Inno. in c. cum M. Ferra. de conſti. Bal. in c. ad hæc. de pace iura. firman. Et curia Imperatoris dicitur communis patria, in qua poteſt quilibet conuenire. gſo. & doct. in c. fin. de foro compet. Sed Imperator non poteſt permittere vſuras, vt in c. non licet. x. diſt. Et licet ſit ſolutus legibus vt in l. princeps. ff. de legi. de ęquitate debet viuere legib9, vt in l. digna vox. C. de legi. & in l. ex imperfecto. C. de teſtam. 7

teſtam.

teſtam. vbi dicitur; Nihil tamen tam proprium Imperij eſt, quàm legibus viuere. Et licet ſit ſolutus legibus, non tamẽ eſt ſolutus moribus, & ratione Bald. in l. ij. C. de ſeruituti. & in l. princeps. iam allegata.

8 † Et vbi eſt Imperator, præſumitur eſſe multitudo nobilium, vt in l. omnium. & ibi Bar. C. de teſta. Sed debet recordari de his, quæ geſsit, vel conceſsit, vt in l. j. & ibi Bal. C. de euictio. Item Imperator & Papa poſſunt priuilegiare contra iura; inferiores non: & etiam legitimare. Bal. in l. j. C. de iure aureorum annulo. Intellige quo ad temporalia per. cap. per venerabilem. qui filij ſint legi. Bar. in auct. qui. mo. na. ſi. legi. §. penult. Et poteſt reuocare priuilegium ſuum ſine cauſa, licet alteri ſit ius quæſitum. Bal. in l. qui ſe patris. C. vnde liberi. vide Alex. conſi. cj. j. parte. niſi pro eo habuerit pecuniam. Bar. contrarium not. in l. titius. ff. de obſequijs à liberis. Cardi. in clem. j. de teſtibus. per l. ij. C. de officio præ. preto. Et excelſitudo Imperatoris eſt in temporalibus; Papæ vero in temporalibus, & in ſpiritualibus. Cardi. poſt gl. in clem. j. de iureiuran.

Non tenetur Imperator ſcire ſingulares conſuetudines; ſed nec præſumitur eas ſcire. not. in c. j. de conſti. in vj. Bal. in auct. nauigia, C. de furtis. Et Bar. in l. præſcriptionem. C. ſi contra ius, vel vtili. publi. Et Imperator poteſt præſcribere contra quemcunque. Bal. in l. ij. C. de ſeruit. & aqua. Et ſimplici verbo ei creditur, vt in ca. nobiliſsimus. xcvij. diſtinct. & Pau. de Caſt. in conſi. xxxiij. Et creditur in facto proprio, & ſine die, & conſule. Bal. in l. ex his. vlti. colum. C. de teſta. militum. & Pau. in d. conſi. vide etiam Cardin. in clem. ij. de re iudi. Et poteſt etiam teſtari, & teſtamentum reuocare. l. cum hæredes. & ibi Bal. C. qui teſtamen. facere poſſunt.

9 † Et non poteſt diueſtire vaſſallum de feudo ſine culpa. glo. & ibi Bal. in ca. j. §. notandum. qui feud. dare poſ. & in c. j. de iure nat. ꝙ ego crederem eſſe verũ, niſi feud. eſſet precariũ. Et poteſt punire ſubditum de delicto vbicunque commiſſo, quia eſt dominus mundi. Bal. in l. fina. C. de eunuchis. Et poteſt confiſcare bona ſubditi etiam pro delicto commiſſo extra territorium. Bal. in l. fin. C. de commerti. merca. Et non poteſt inuadenti ca-

ſtrum

ſtrum alterius, confirmare inuaſionem in præiudicium domini caſtri. Bal. in cap. j. de naturali feu. & in l. authoritatem. C. vnde vi. Sed bene poteſt abſoluere ſubditos Regis à fidelitate. vide glo. & Cardin. in cle. ij. de re iudic. Sed licet poſsit ſupplere defectum iuris poſitiui, non poteſt auferre defenſionem, & alia iura naturalia. Cardi. in clem. ij. §. cæterum. de re iudic. & in clem. eadem dicit Cardin. quod ſupplet omnem defectum ſolemnitatis omiſſæ, ſi aliàs rite, & recte procedit. Et idem dicit in Papa in ſuo foro per. cap. j. de tranſactioni. & per. c. hoc quippe. iij. q. vij. Imperator etiam reſtituit ad famam, etiam in terris eccleſiæ. Bal. in margari. verbo. collegium. ver. j. per totum. Alexan. in l. infamem. de public. iudi. † Et poteſt in qualibet 10
eccleſia Alemaniæ facere recipi vnum canonicum. Specul. in tit. de præben. verſi. item nota, quod Imperator. & ibi Bal. in additio. Et Imperator poteſt eſſe iudex in cauſa propria, & fiſci. l. proxime. & ibi Bart. ff. de his, quę in teſta. dele. Bar. in l. & hoc ita. §. libertus. de hæred. inſti. Bal. in l. cũ antiquioribus. & in l. & eſt receptum. de iuriſdi. om. iudi. & ibi dicit Alex. idem eſſe in Rege Francorum. Sed omnes Reges tenentur ad tributum Imperatori, etiam pro capite ſuo, niſi probent ſe eſſe exemptos. glo. in cap. Adrianus. lxiij. diſt.

Et vltimo nota, quod Reges Hiſpaniæ non ſubſunt imperio, quia regnum ab hoſtium faucibus eruerunt. gl. in c. Adrianus. ij. in ordine lxiij. diſ. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iure. vbi dicit; In Hiſpania ſi in totum deficeret progenies regia; regnicolæ poſſent eligere Regem, de iure gentium. & vide Oldra. in conſi. lxix. Tamen Abbas in cap. nouit. de iudici. dicit; quòd Rex Franciæ etiam non recognoſcit Imperatorem; ſed de facto, & omnes tenent. Et in c. per venerabilẽ, qui filij ſunt legitimi. & Specu. in tit. de appell. §. videndũ, tenet etiã, & Nicol. de Neap. diſputauit tale in tit. de patria poteſtate. inſti. vbi videbis, & vide Bar. in l. infamẽ. ff. de pub. iudi. licet Imperator ſit ſuperior, & dominus omnium prouinciarũ, vt in cap. Adrianus. lxiij. diſt. & omnium nationum. item omnium Regum, vt in c. in apibus. vij. quæſt. j. & cap. futuram. xij. quæſt. j. Paris de

Puteo in tractatu de ſyndica.ſcribendo de exceſsibus Imperatoris dicit; Imperator excedit xj.modis; ad quem me remitto. Et quia in electione Romani Pontificis excedebant, fuit ſublata poteſtas eligendi, vt in cap. quia ſancta. §. verum. lxiij. diſtin.

DE IMPERIO, ET DE TRANSLAtione Imperij ad Germanos.
Cap. LVI.

SVMMARIVM.

1 *Per quem, & qua de cauſa, Imperium ad germanos translatum fuerit.*

2 *In actu Imperatoris quæ & quot requirantur.*

3 *Tria recipit ab eccleſia Imperator. Item & quotuplici corona coronetur, & à quibus perſonis ſibi corona imponatur.*

4 *Quo tempore translatum fuerit Imperium a Græcis in Germanos, in perſona Caroli.*

5 *Papa in ſpecialem filium Imperatorem recipit.*

6 *Romanorum Rex, antequàm in Imperatorem coronatus ſit, vtrum adminiſtrare poſsit.*

7 *Quanta fuerit Caroli. V. Imp. clementia, ignoſcendo illis, qui cõtra ipſum rebellionem commiſerant.*

8 *Qui fuerit primus, & ſecundus Imperator.*

9 *A Christo Imperium approbatum fuit.*

10 *Imperator Conſtantinopolitanus vniuerſalis erat Imperator, tam Romanorum quam aliarum prouinciarum.*

11 *Reges à quo debent coronari. Poteſt etiam Imperator eligi de omni natione. Item liberalis, gratioſus, & non auarus eſſe debet, & per Papam in aliquibus corrigi poteſt.*

12 *Vacante Imperio, cui nam competat iuriſdictio in temporalibus.*

IMPE-

IMperium de cœlo Deus conſtituit, vt in difficilib. quæſtionibus, & negocijs diſponat, & bonas deciſiones aptet, ſecúdum naturæ veritatem. Ita Speculator in proœmio, verſ. cæterum, & vide Felyn. in ca. nouit de iudic. Et † eſt notandum, quòd Imperium fuit translatum ad Germanos per Papam Stephanum tertium, ex cauſa, quia Imperator Græcorum, ſeu Conſtantinopolitanus noluit defendere eccleſiam Romanam tunc oppreſſam ab Aiſtulpho Rege Longobardorum. ita Abb. in cap. per venerabilem. de electio. vbi dicit, quòd Papa priuauit dictum Impera. Græcorum, & imperium tranſtulit in Germanos, dando poteſtatem ſeptem principibus Alemaniæ, quorum tres ſunt prælati, cæteri vero laici: quos notat gloſſ. in cap. ad Apoſtolicæ, de re iudic. lib. vj. & iſti nunc appellantur electores Imperij. Et vnus eſt Archiepiſcopus Maguntinus, Alius Colonienſis, Alius Treuerenſis. Et quatuor laici. Vnus eſt comes Palatinus, Alius dux Saxoniæ, Alius Marchio Brandeburgenſis, & Rex Bohemiæ, olim dux. Et ibi Dominicus dicit, quòd electio Imperatoris ſpectat ad electores de iure, & conſuetudine antiqua. allegat text. in ca. venerabilem. de electione. Item eſt notandum, quòd ſi electores imperij ſunt negligentes in eligendo Imperatorem, Papa eos debet monere, vt infra certum terminum eligant. & tunc eis non eligentibus ad Papam deuolueretur electio. doct. in dict. cap. per venerabilem. Et notat in cap. cum eccleſia, de electione. † Et quatuor exiguntur in actu Imperatoris, primum eſt perſonæ approbatio. Secundum inunctio. Tertium conſecratio. Quartum Imperij coronatio. Et primo eligitur in Regem Romanorum. Secundo electio cum decreto præſentatur Papæ. Tertio examinata electione, & perſona approbata in Regem aſſumitur. Quarto promouendum in Imperatorem pronunciatur. Hæc omnia approbantur ſecundum Ioann. de Imo. ex tex. in clem. Romani principes. de iureiurando. & ibi dicitur, † quòd Imperator tria recipit ab eccleſia. ſ. vnctionē, conſecrationem, & diadema imperij. glo. quærit in d. clemen. quotuplici corona coronetur Imperator; & reſpōdet, quòd

1 (margin, beside "† eſt notandum"); 2 (margin, beside "† Et quatuor exiguntur"); 3 (margin, beside "† quòd Imperator tria")

triplici. Prima eſt ferrea; ſecunda argentea; tertia de auro puro. Primam recipit ab Archiepiſcopo Colonienſi Aquiſgrani eiuſdem diœceſis. Et quia ferrea eſt, & ferrum ſignificat fortitudinem, deſignat dicta corona, quòd debet eſſe fortis conculcando rebelles, & infideles. Secundam recipit ab Archiepiſcopo Mediolanenſi, in ciuitate Modicinen. Et dicta corona eſt argentea, quæ ſignificat munditiam, & claritatem; quia ita debet eſſe, qui præeſt imperio mundus à vitijs, & clarus virtutibus. Tertiam recipit in eccleſia ſancti Petri à Papa, ad altare ſancti Mauritij: quia autem aurum eſt omnibus metallis precioſius, & excellentius, dicta corona eſt aurea, & deſignat Imperatorem debere eſſe in potentia, & iuſtitia excellentiorem alijs Regibus, & principibus, & debet eſſe catholicus. Et corona Imperij datur in ſignum victoriæ, & magni muneris temporalis. Et interdum eſt ſignum regni ſpiritualis. Sed aliqui dicunt, quod prima eſt argentea, ſecunda ferrea; & ſic hodie ſeruatur. de hoc vide Cardin. in d. clemen. verſi. vlti. Et ita fuit obſeruatum in coronatione noſtri inuictiſ-
4 ſimi Imperatoris. † Et eſt notandum, quòd in perſona Caroli fuit facta translatio Imperij à Græcis in Germanos, Anno domini. Dccl. ſecundum Cardina. in clemen. j. de iureiuran. ſed Bertachinus in parte, Imperium, dicit, quòd fuit anno domini. Dcclxiiij. quo tempore fuit Stephanus Papa tertius, qui imperium Carolo infulauit: ſed diadema recepit anno domini. Dccciiij. quo tempore fuit Leo Papa tertius à Romanis captus, & excæcatus, & incarceratus; qui cum Dei miraculo ſanus euaſiſſet, ad Carolum Magnum perrexit. Ab eo honorifice ſuſceptus Papa Carolũ ſecum Romam duxit, cuius præſidio ſuos inimicos puniuit, & Carolo diadema imperij conceſsit; in quem prius Stephanus tertius imperium tranſtulit; poſtquàm in Frãcia annos quattuor, & triginta regnaſſet; ex Pipino patre, & Berta matre natus imperauit annis quattuordecim. Aquiſgrani obijt, & ſepultus eſt. Item Imperator vngitur ſacro oleo, vt in c. vno. de ſacra vnctione; & per Cardinalem Hoſtienſem, qui ſuper hoc eſt priuilegiatus, vt notat Hoſtien. in d. c. venerabilem. Sed Cardi. in dicta clementi. j.
ver.

ver. nos itaque, dicit, quod Papa ſuis manibus conſecrat Imperatorem,& inungit;& ei coronam imponit:quod intelligitur, ſi eſt præſens Romæ, alias hoc fit per manus legatorum Papæ.† Et Papa recipit Imperatorem in ſpecialē filium,vt notat.in c.j.de verbo.ſignifi.& dicit Cardina.in dicta clemen.in.§.cæterum, quod proceditur hoc ordine in promotione Imperatoris.Primò eligitur in Regem Romanorum,deinde electio cum decreto Papæ præſentatur. de cuius ſubſtantia vide ad hoc.lxi.diſ.c.Epiſcopus.Et formam decreti ponit Spec.de electio.§.j.ver. celebrata igitur.vide etiam Card.in d.clem.ver.itaque. Tertio examinatione canonica per Papam facta, & perſona approbata in Regem à Papa ſumitur. Quarto promouendus in Imperatorem pronunciatur. Quinto inungitur.Sexto conſecratur.Septimo Imperator coronatur. ita Cardina. in dicta clemen.in §.cæterum.in principio.Et Imperator iurat ſeruare fidem catholicam; & debet aſtringi iuramento de hæreticis perſequendis, vt in auth. ſtatuimus. de Epiſco. audien.& c.ad abolendam.de hæreticis.Et eſt notandum, quòd quando Imperator conſecratur, non ſuſcipit ordinem,vt aliqui intelligunt.de hoc vide in c.Valentinianus lxiij.diſ.& ff.de rerum diuiſio.l.ſacra. Et ideo conſecratio quoad hoc ſumitur improprie. Et de ſupradictis nota Imperatorem fore Papæ ſubiectum, tanquam ſuſcipientē ab illo dignitatem. Et eſt notandum, quòd Imperator iurando tangit ſacra,& ſic corporaliter iurare debet: & iurabit,vltra ſuperius iam dicta,quòd debet eſſe defenſor eccleſiæ.Solent docto.mouere quæſtionem † an Rex Romanorū antequam ſit coronatus in Imperatorem poſſit adminiſtrare,& dic, quòd ſic poteſt adminiſtrare, prout arguit gloſſ.in dicta clemen.in verſ.porro, in verbo, Reges. Ex quo habes vnum admirabile,quòd duo miniſtrent,tāquam Reges Romanorum.& vide Cardi.in clem.j.de iureiuran.vbi ipſe dicit,quod poteſt adminiſtrare. vide etiā Io. de Imo.in dicta cle.vbi ipſe affirmat prædictam opinionem,& allegat multa iura.Abb.in c.venerabilem.de electio.quærit,nunquid electus in Imperatorem poſsit illico adminiſtrare antequam coronetur,& approbetur, & di-

(margin: 5 beside "gatorum Papæ", 6 beside "cleſiæ.Solent")

cit; Olim erant variæ opiniones, ſed hodie receptum eſt conſuetudine, vt ſtatim adminiſtret: & ſi plures ſunt electi in diſcordia, quilibet adminiſtrat; ſed validitas geſtorum dependet à futuro euentu, & Specula. in titu. de reſcripti præſentatione.§.ix.ver.:tem quod obtentum eſt ab Imperatore nondum coronato, tenet, quòd Imperator etiam ante confirmationem aliquam, ex ſola principum electione, verus eſt Imperator, & poteſt adminiſtrare. Et ibi dicit, quòd valet donatio facta per Rodulphum Regem Alemaniæ nondum coronatum, quæ donatio fuit facta ecclesiæ Romanæ de ciuitate Bononia & eius diſtrictu, ac de tota Romandiola. Bar. etiam in extrauaganti, ad reprimendum, in v.colum.dicit; Nota diligenter, quòd Imperator ante coronationem habetur generalis dominus; ſi enim eſſet priuata perſona, in eũ facientes non inciderent in l.maieſta. Et ſic poteſt adminiſtrare, & dare priuilegia. Et ſic ceſſat diſputatio Iacobi de Aretio, quam ponit Cinus in l.bene à Zenone.C.de quadri. præſcrip. Poteſt etiam facere conceſſiones, vt patet ex literis domini Caroli
7 Imperatoris communi Peruſij.† Et etiam Carolus noſter Quintus Romanorum Imperator cõdidit conſtitutionẽ, & nouam legem ante coronationem, parcendo illis, qui contra eum commiſerant rebollionem; & in promulgatione dictæ legis clementia ſua manifeſta fuit. Bald. etiam in titulo de pace Conſtan.§.hoc quod nos, dicit, quòd Imperator ante coronationem poteſt concedere priuilegia. Sed omnimodo vide Philipp. Corne.in iij.volu. in j. conſilio.vbi dicit, quòd legitimatio Imperatoris nondum coronati valet; & etiam poteſt concedere reſcripta, reprobando Salice. Et dicit iſtam eſſe communem opinionem legiſtarum: allegat etiam plura fundamenta, & dicit; Item põdero, quod illa omnimoda poteſtas in Cæſarem primum Imperatorem, extitit translata, vt in authen. vt præponatur nomen Imperatoris, in princip.colla.v.vbi probatur,†
8 quòd Cæſar fuit primus Imperator, & Octauianus Auguſtus fuit ſecundus; à quibus omnes poſteri Imperatores denominati fuerunt, vt probatur in proœmio.ff.rum, ſuper rubr.& in proœ.C.ſuper rubr.

Et

Et de iſto Octauiano loquitur illud Euangelicum: Exiuit edictum a Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Et eſt notorium, quòd Cæſar coronam nunquã aſſumpſit, & habebat omnimodam iuriſdictionem. † Et 9
Chriſtus, qui approbauit Imperium per illa verba, dum dixit; quæ ſunt Cæſaris, reddite Cæſari. nec coronauit Tiberium, tunc tertium Imperatorem, ſed ſibi conceſsit Imperium ſub nomine Cæſaris, qui nunquam extitit coronatus. Et licet Papa (vt iam dictum eſt) approbauit poteſtatem Imperialem, non reperitur legibus antiquis, quòd 10
Imperator coronetur à Papa. † Et apparet, quòd Imperator Conſtantinopolitanus erat Imperator vniuerſalis tam Romanorum, quàm aliarum prouinciarum. Sed non veniebat Romam pro corona, ſed ad ſui beneplacitum aſſumebat. Cum hoc tamen ſemper poteſtas confirmandi fuit apud Dominum Papam, qui eſt vicarius filij Dei: verumtamen quoniam Imperatores illi priores infideles fuerunt, id non cognoſcebant. Primi verò illi Chriſtiani poſt Conſtantinũ paulatim eruditi ſunt, vt denique cognoſcerent fontem authoritatis ſuæ Deum, per manum ſummi Pontificis, cuius Imperator eſt ouis, ſicut alii Reges, & omnes Chriſtiani populi ſunt oues paſcuæ eius. Et ita denique Pontifices exercere cœperunt antiquam conſtituendi & coronandi Imperatoris facultatẽ. De alijs me remitto ad dictum Philippum Corne. in dicto conſilio, in quarta columna. Et Iuſtinianus Imperator in l. bene à Zenone, C. de quadrienali præſcriptione, condidit illam legem, quæ ſui natura nulla negocia prætetita terminabat, niſi quatenus legiſlator volebat ad præterita ſpecialiter trahi: voluit, quòd ad præterita vſque ad inſulas ſuſceptas traheretur, prout expreſſit ita ſtandum. Nam etſi ad præterita per annum, vel biennium, idem dicendum fuiſſet, quod etiam ad præterita traheretur; nulla ratio arctabat, quòd traheretur ad alienationes ipſius legis conditoris, & ad alienationes ſucceſſorum, quàm ad alienationes prædeceſſorum principum. Et tamen non trahitur ibi niſi ad alienationes factas, poſtquàm ipſe legiſlator ſuſcipit inſulas, vt eſt ibi expreſſum in fine literæ.

Vnde patet, quòd non ad omnia præterita trahitur, ſed quatenus placuit legislatori: nec enim vrgentem rationem habemus, quare voluit ad præterita trahi, nec quarè illud præteritum tempus limitauit, ſed ſuccedit illud, quod habetur in l. quod principi placuit. & in l. non omnium. ff. de legi. & vide de hoc etiam prædictum Phili. Corne. egregie loquentem in j. volu. conſi. clxxviij. Et ſic noſtra quæſtio remanet expedita.

11 † Item Imperator debet coronare omnes Reges, vt eſt glo. ſingularis in cap. in apibus. vij. quæſt. j. Et poteſt Imperator eligi de omni natione. Abb. poſt Cardin. in clem. venerabilem. de electio. & debet eſſe liberalis, & gratioſus, & non auarus. Bal. in l. & in legatis. in fine. C. ad l. falcidi. & in l. vnica. §. fin. C. de cadu. tollen. Et in aliquibus poteſt corrigi per Papam Inno. in c. j. de officio ordinarij. Abb. poſt gloſſ. in cap. venerabilem. de electio. & vide text. in c. ad Apoſtolicæ. de re iudic. Item Imperator non appellat aliquem dominum. Bald. in l. ſecundum. C. de contrahen. & commi. ſtipu. & nō poteſt Imperator concedere priuilegiū omnimodæ exemptionis, quia videtur deſtruere Imperium, Abbas in cap. cum non liceat, de præſcrip. Sed poteſt concedere gratiam de plenitudine plenæ poteſtatis, ex cauſa, quæ præſumitur ex claulula, ex certa ſcientia, Abb. in cap. olim de re iudic. Sed Imperator non ſolum poteſt delegare cauſas ciuiles, ſed etiam criminales. ita Inno. in c. in Archiepiſcopatu. de raptori. & poteſt tollere ſolemnitates iuris. Speculato. in titu. de lega. §. iiij. verſic. ſed nunquid legatus. Sed tenetur ſeruare conuentiones, & pacta, & contractus. Cin. & Bart. in l. digna vox. ff. de legi. Sed non arctatur ad ferias. Specula. in titu. de feri. §. j. verſicu. eſt autem. Et Imperium, & Papatus ſimul eſſe poſſunt, quia vnum ſubordinatur ad alterum. Cardin. in clemen. j. §. fin.

12 in fi. de iureiurando. † Et eſt notandum, quòd vacante Imperio iuriſdictio eius competit Papæ etiam in temporalibus, vt in cap. licet ex ſuſcepto, de foro competenti. Cardin. in clemen. ij. §. fina. de re iudicata. hoc eſt verum in Papa, non autem in legato eius. Cardina. vbi ſupra. & quomodo hoc intelligatur, vide ſupra in iſto Speculo. Et quibus

bus modis Imperator caſſetur, vel deponatur, vide Hoſtien. in cap. mihi, de iureiurando. & notat. in cap. ad Apoſtolicæ, de re iudicata. vide textum in cap. alius. xv. quæſt. vj. & vide gloſſ. in cap. ſi Papa. xl. diſtinct. & vide ſupra in cap. xvj. Et ſic ad honorem Dei remanent expeditæ materiæ præſentis Speculi noſtri. Et ſi electores ſunt negligentes, vel diſcordant, electio Imperatoris deuoluitur ad Papam, & multa de Imperatore videbis in tractatu de Imperatore Caſtaldi Peruſini, qui multa ſcripſit, licet confuſe, & inordinate. & de exceſsibus Imperatorum videbis Paridem de Puteo in tractatu de ſyndicatu. Et an Imperator habeat poteſtatem ſuam à Deo immediate, an mediante ſummo Pontifice, vide Michaelem in ſuo tractatu de regimine mundi, in ſecunda quæſtione principali, in decimo volumine tractatuum, folio. ccx. & vide in capitulo xvj.

DE CATHOLICIS, ET RELIGIOSIS *ritibus, qui in religione Christiana verſantur.* Cap. LVII.

SVMMARIVM.

1 *Quotuplex ſit monachorum genus, aſſerens ſe Christum ſequi, remiſsiuè.*
2 *Religioſorum regulæ quæ & quot ſint.*
3 *Humiliatorum ordo vnde originem traxerit.*
4 *Trinitatis ordo quo tempore inceperit.*
5 *Militares ordines ſintne ab Eccleſia comprobati, & qui ſint.*

ANtoninus Archiepiſcopus Florẽtinus in ſua ſumma in tertia parte, tit. xvj. c. j. & ij. colligit triplex eſſe monachorum genus, qui ſe Chriſtum ſequi dicunt. 1

Primi ſunt Serobitæ in libertatis ſpiritu diſcurrentes, & degentes, qui in Chalcedonenſi concilio reprobati fuerunt, vt cap. quidam monachi. xvj. quæſt. j.

& ca.qui vere. vbi dicitur; Monachi, qui ſunt in ciuitatibus, Epiſcopo debent eſſe ſubiecti.

Secundi dicti fuerunt Anachoritæ eremitici, ac ſolitarij victus aſſertores, exordium ducentes ab Helia Thesbite propheta, de quo iij. Regum.xvij. vel vt alijs placet, à D. Ioanne Baptiſta, qui primus à Chriſto nato fuit eremi cultor ab vnguiculis, à quo puto Paulum eremitam imitationem vitæ hauſiſſe, quem Anachoriticæ ſanctimoniæ authorem omnes profitentur. de quibus traditur. xvj. q.j. ca.qui vere. & ſubſunt Epiſcopis.xciij.diſtin.c.nulla ratione. & gaudent clericorum priuilegio; poſſuntque ad monachorum vocari prælaturam. de elect.c.cum monaſteriū. vnde poteſt eremita facere teſtamentum.xix.quæſtio.iij.§. ſed alius eſt. de hac vita Anachoritica participant Carthuſiani, & Camaldulenſes.

Tertij vero ſunt vocati Cœnobitæ, quaſi in vnum conuenientes, viuenteſque in congregatione; & videntur exorti ab Heliſeo, qui cuneum conſtituit prophetarum. iiij. Regum.vj. Renouati autem fuerunt à Chriſto in diſcipulis, Matthæi.v. Verùm poſt Chriſtum primus in Orientali plaga Cœnobitarum gregatim agentem fuit Baſilius magnus; Benedictus verò in Occidentali eccleſia.

Sed quemadmodū orbis eſt quadrifidus, quatuor item Euangeliſtæ, & quatuor Doctorum eccleſiæ vertices, qua-
2 tuor item flumina è Paradiſo terreſtri ſcaturientia. † ita religioſorum quatuor ſunt regulæ principales; ad quarum præſcriptum omnes aliæ ſunt appendices, præter Carthuſianam, quæ nullam ex quatuor agnoſcit, ſed habet proprias formulas. & eſt ab eccleſia approbatiſsima. Sunt autem hæ quator ſcilicet Baſilij, Benedicti, Auguſtini, atque Dominici & Franciſci Aſſiſinatis. Quatuor ordines mendicantes ſunt. Prima ſancti Dominici; Secunda ſancti Franciſci; Tertia ſancti Auguſtini; Quarta Carmelitarum.

Ordo igitur Baſilij, cuius ipſe caput, fuit primus, ſub quo militant monachi Græcę & Orientalis eccleſię, & aliquando Carmelitæ vſque ad Albertum, Patriarcham Hieroſolymitanum, qui traditiones eorum ſub Honorio.IIII. immuta-

immutauit, anno M cclxxxvj. Veruntamen Honorius, qui à Sulgano illos excepit eiectos, ordinem comprobans interpolauit, dicauitque nomini virginis Mariæ, ſed ita vt pallium in album commutarent. dicti Carmelitæ à Carmelo monte habitatore Heliæ, & Heliſei nobili, quem primum incoluiſſe feruntur.

Ordo Benedictinorum fuit ſecundus, ab authore diuo Benedicto Nurſino, monaſterij montis Caſini regulatore, & Abbate, anno ſalutis. D xxxiiij. ſub Bonifacio primo, tempore, quo Iuſtinianus Imperator Romanorum leges in epitomas poſuit. Sub hac regula militant innumeri monachi, & maximè nigri, de quibus in c.j. in princi. & ibi Io. And. in cle. de ſta. mo. qui aliquando laxati vitæ auſteritatem, iterum recepti ſunt in congregationem ſanctæ Iuſtitiæ cum exemptionibus, & conſtitutionibus per Eugenium. IIII. confirmatis.

Cluniacenſes habent ſuum authorem Bernonem Gallum anno D ccccxij. ſub Conrado primo Impera. & Anaſtaſio. III. ſedente.

Grandimontenſes emerſere anno. M. lxxvj. ſub Gregorio VII. Pontifice, & Henrico. IIII. Henrici filio, Imperatore; inſtituti per Stephanum Auernum apud Gallos in mõte Mureto.

Carthuſiẽſes prodiere anno. M. lxxxvj. ſub Victore. III. Ponti. & Henrico, IIII. Imperat. quos formauit Bruno Colonien. canonicus aliquando apud Carnotum.

Ciſtercienſes ex quodam Ardingo Anglico prouenere, monacho cœnobij Moliſmenſis anno. M. xcvij. xj. anno Pontifi. Vrbani. II. qui miris ſunt donati priuilegijs, & quorum decus fuit D. Bernardus Abbas Claraualliuм.

Præmonſtratenſes in Lingonen. diœceſi Norbertum Lotharingum authorem conſtituunt, anno Dom. M. cxx. ſub Caliſto. II. Pont. & Henrico. V. Imperatore, qui nonnihil mutuati ſunt ex regula diui Auguſtini.]

Camaldulenſes initiati per Rommaldum Rauennatem in Appennino ſub Benedicto. IX. Papa. & Conrado. II. Impera. anno. M. xxxiij.

Monachi

Monachi vallis vmbroſæ, ſuum authorem profitentur Ioannem Gualbertum Florentinum anno. M.lxx. ſub Alexandro II. quos poſtea Gregorius. VII. probauit. inſtituti in radicibus Appennini.

Cœleſtini inſtituuntur per Petrum de Murrone, aliquando Papam Cœleſtinū. V. qui ſe Papatu abdicauit, & religionem inſtituit, anno. Mccxcv. Bonifacio. VIII. ſibi ſuccedente.

Cluniacenſes prodeunt ſub Anaſtaſio. III. in Maſticenſi Burgundiæ pago anno. Dccccxv. nonnulli dicūt à Guilielmo Aquitaniæ duce fuiſſe inchoatos circa tempora Hadriani. III. ſunt qui putent hos eſſe Chuniacenſes.

3 † Ordo Humiliatorum octauus eſt in Germania temporibus Clementis. III. Pon. ex eo, vt arbitror, nomen ducens, quod ad Frederici. I. Imper. pedes induſijs albis veſtiti de poſtliminio agentes proſtrati iacuiſſent. Sunt qui dicant Mediolanenſes fuiſſe ab Henrico. III. Impe. exilio multatos, & ab Innocentio. III. probatos; qui ſemimonachos agunt, & hi creduntur, qui & Sylueſtrini, ſeu ordo Montis ſani.

Sunt in Benedicti familia permulti alij Ordines, veluti Fontis Ebrandi, Valliſcaulium, & cætera, & hi omnes diuerſo amiciuntur indumento, differuntque in traditionibus, & ſtatutis, ſuntque omnes exempti, præter Sylueſtrinos.

Succeſsit tertius Ordo, ſcilicet. D. Auguſtini Afri, euāgelicæ veritatis ſummi illuſtratoris, qui renouauit Canonicorum ordinem, inſtitutum prius ab Apoſtolis in monte Syon, circa annum. ccccxxx. amictum linea tunica. Auguſtini normam multi alij ordines ſubiere, maxime Mendicantes, præter Minores, & hi ſunt.

Dominicani, ſeu prædicatores, qui primum mendicantium locum obtinent, à B. Dominico Calaguritano profeſsionem faciunt, quos Honorius. III. confirmauit Pontifi. ſui primo anno, & humanæ ſalutis. M. ccxvj. Impera. Frederico. II. quorum ordo eſt trimembris, & Deo dicatas virgines recipit, quas veſtitas de pœnitentia vocant. qui ordo quàm eximius ſit ſcientia, omniumq; virtutum

copia

copia in eccleſia Dei, eſt adeo omnibus clarum, vt teſtimonio noſtro non egeat.

Eremitani, quos vulgus Auguſtinianos vocitant, tertium inter mendicantes locum ſunt nacti, qui à primordio ex pluribus ordinibus ſimul coacti ſub Auguſtini obſeruatione ſunt cum baculo, & zona pellicea, ab Alexan. IIII. probati. Sũt qui huius vitæ generis tribuãt initia Guilielmo cuidam Aquitaniæ duci anno. M. clviij. & vocantur Guilielmitæ. Alij dicunt hunc ordinem alquando. collapſum, iterum inſtauratum fuiſſe ſub Innnocẽtio. III. Ponti. & Ottone. IIII. Impe. ad annum Domini M. ccxiiij. hoc tamen pro confeſſo habetur, hunc ordinem Pariſijs aliquando repudiatum fuiſſe ab Honorio. IIII. probatum.

Ordo Seruorum B. Mariæ ortum habuit à quodam Philippo Thuſco Florentino ſub Martino. IIII. anno M. cclxxxv. quem ſub Auguſtini ordine poſtea Benedictus. XI. & Vrbanus. VI. probauere, ſacculum geſtat, & mendicat, habetque ſuam tripartitam regulam, etiam vt muliebrem ſexum admittat.

Brigidani ſunt inſtituti à B. Brigida Suetia tempore Vrbani. V. Pontificatus ſui anno. V. & reparatæ mortalitatis. M. ccclxvj.

Ieſuati Senis oriuntur ſub Vrbano. V. anno. Mccclxv. B. Ioanne Columbino Senenſi authore. Teguntur albo colore, & ſcortea zona, ſed pallio camuſino, nudis pedibus, cum ſocculo ligneo, Apoſtolici ab initio clerici nuncupati.

Canonici regulares. S. Georgij Venetijs vitæ inſtitutum ſunt aggreſsi ſub Gregorio. XII. quorum princeps fuit Laurentius Iuſtinianus.

Montoliuetenſes prodiere anno. M. ccccvij. ſub ſchiſmate trium Pontificum, & eorum caput fuit Bernardus Ptolomeus apud Senas, quorum ordo Gregorius. XII. probauit.

Hieronymitani authorem habuerunt Redonem Montiſgranelli comitem apud Feſulas, Gregorio. XII. probante, & interpolati per Eugenium. IIII.

Con-

Congregatio Eremiticæ pietatis parum habitu diſtans ab Hieronymitanis auſpicatur per quẽdam Petrum Piſanum Hetruſcũ, ſub Gregorio XI. & geſtat ex capulariamictu laciniam pendẽtem, atque in humeros reiectam. Aliqui hos vocant Eremitas. S. Honophrij conſtituti apud Vrbinum.

Cruciferi conſtituntur ſub Cleto. iij. à Petro Pontifice per cœleſtem nuntium, & illuſtrantur per Cyriacum Hieroſolymitanum antiſtitem, & approbatur per Innocentium. III. & iterum per IIII. & induerunt tunicam ceruleam Pontificatu Pij. II.

Scopetitij. S. Seruatoris Stephanum Bononienſem profitentur inuentorem anno. M. cccc x. ſub Gregorio. XII.

Antoniani ab authore ſuo Antonio Aegyptiaco ducũt originem apud Thebaidam ſub. S. Sylueſtro, & Conſtantino, circa annum. cccxx. habent pro inſignio ſignum Tau.

4 † Ordo Trinitatis ſub Innocentio. III. incepit, Ioanne Marenſe. & Felice Anachorita authoribus. pallio amiciũtur candido, cerulea & rubenti cruci inſignito, quos Innocentius vocari iuſsit, de Redemptione captiuorum.

Sunt alij multi religioſorum ordines ſub. S.. Auguſtini regula, quorum origines, & authores cum hæc curſim ſcriberemus, erant nobis incognitæ, vt ſunt Seruitarum, Feruciorum, B. Ioannis Hieroſolymitani, Cruciferorum cũ ſtella, Fratrum S. Petri cõfeſ. de Magella, Fratrum Dominici Sepulchri, Fratrum Vallisſchollarium, Victorianorũ, Fratrum. S. Gilberti de Sempingam, Fratrum. S. Pauli eremitæ, Fratrum de pœnitentia, Coronatorum, Hoſpitaliorum, & aliorum permultorum. Et hi omnes differunt inter ſe veſte, & vitæ præceptis.

Reſtat quarta primæ diuiſionis regula, quæ eſt B. Franciſci Aſsiſinatis, cuius ordo Seraphicus, tanquam ſydus in terris illuxit ſub Innocentio. III. Pontificatus ſui. viij. anno. & ſalutis humanæ. M. ccvj. Sed quia poſt ordinem Dominicanorum fuit confirmatus, ideo ſecundum tenet Mẽdicantium locum, & euangelicam profitetur normam; ex cuius gremio, velut ex equo Troiano, innumeri veræ fidei pugiles

pugiles prodiere, ſigniferum Ieſu Chriſti ad ſtigmata ſequentes. Ordo hic eſt trifidus, vt Mendicantium, nempe Minorum, Pauperum, & Pœnitētium; & in duplici differentia Deo dicatas habet Virgines. de quo in cle. cũ ex eo. de ſen. excom. in cle. j. de reli. do. in extraua. exiui. Barth. Soci. in conſ. ccxlv. incip. omiſsis multis, &c.

Ordo Minimorum eſt recēs inſtitutus à Beato Franciſco de Paula Brutio. prædicti. S. Franciſci decreta, & humilitatem æmulatus.

Mulieres item religioſas pauci ſunt ordines, qui non recipiant, & in eorum obſeruationibus alant. Canoniſſæ B. Auguſtini Diuam habẽt Monicam. Moniales. S. Benedicti D. habent Scholaſticam, Benedicti ſororem. Sorores B. Dominici gaudent D. Clara, & Catherina Senenſi. Sorores. D. Franciſci D. Claram Aſsiſinatem agnoſcunt. & ſic de reliquis. Inter quas aliæ mitiorem habent regulam, aliæ verò ſtrictiorem. Sunt tamen Canoniſſæ aliquæ nullam profitentes regulam, quæ reprobantur per. c. pernitioſam, xviij. quæſt. ij. Sunt etiam Beguardi, & Beguinæ indutæ cuculla ſine regula, & obedientia, quas damnat cle. ad noſtram, de hære. Sunt & alię bene receptæ, vt pœnitentes B. Magdalenæ. B. Hieronymi. B. Damiani, incluſæ, muratæ, &c. Qualiter autem viſitari debeant religioſæ, & Moniales traditur in cle. attendentes. de ſtat. monach.

† Sunt item & ordines militares ab eccleſia comprobati; vt ſunt milites S. Ioannis Hieroſolymitani, Milites ſanctæ Mariæ Teutonicorum, Milites S. Iacobi de Spata, Milites Ieſu Chriſti, Milites Calatrauæ, Milites B. Mariæ de Munteſia, Milites Alcantaræ, Milites de Redemptione, Milites. S. Georgij, Milites. S. Lazari, Milites. S. Sepulchri, Milites. S. Thomæ. Templariorum, & Fraterculorum militia eſt abrogata. Et hæc ſunt, quæ dum prælia currerent, pauca potui quã breuiſsimè ſeligere, maximè ex diuo Hieronymo, Euſebio, Palmerio, Vincentio, Antonio, Platina, Ioanne Andreæ, Sabellico, & Volaterano, quod bene vertant omnes oro, potiſsimum qui de Chriſtiana religione ſincerè ſentiunt. 5

AN

AN DOCTORIBVS ECCLESIAE, SIue ipſi Eccleſiæ ſit magis credendum, quam canonicæ ſcripturæ. cap. LVIII.

SVMMARIVM.

1 Quibuſnam magis credendum ſit, Eccleſiæ doctoribus, vel eccleſiæ, an vero ſcripturæ canonicæ.

2 Scientia mediante fides in nobis gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur; & num. 4.

3 Doctoribus minime credendum eſt, niſi ſcripturæ ſancta vel eccleſiæ authoritas vel manifeſta ratio eorum dictum roborat.

5 Veteris teſtamenti authoritas xliiij. libris terminatur, Noui autem quibus & quot terminetur.

6 Spiritus ſancti regimine & gubernatione mediante, eccleſia errare non poteſt.

7 Aliquid ab eccleſia receptum fuiſſe, quot & quibus modis dici poteſt.

8 Poſt diuinas ſcripturas, quotuplex ſit opuſculorum gradus.

9 Sanctorum patrum opuſcula à quo authoritatem receperunt.

10 Liceatne de ſacra ſcriptura diſputare, remiſſiue, & nu. 11.

12 Dæmoni an facultas data ſit, aliquo modo cogitationes hominum ſcire, item quibus & quot modis agnoſci poſſit hominum cogitatio.

13 Rationalis creaturæ voluntas ſoli Deo ſubiacet.

1 AN † doctoribus eccleſiæ, ſiue ipſi eccleſiæ ſit magis credendum, quàm canonicæ ſcripturę? Prima facie videtur, quòd ſic; & primo. Scriptura canonica, vt puta in euangelio contenta, videtur accipere authoritatem ab eccleſia, ergo videtur, quòd eccleſiæ ſit magis credendum: dicit Auguſti. contra epiſtolam fundamenti; Ego euangelio nõ crederem, niſi me eccleſiæ catholicæ commoueret authoritas. Secundo ſic. dicit Auguſti. primo de trinitate, † quod
2 per

per ſcientiam gignitur, in nobis fides nutritur, defenditur, & roboratur; ſed ea, per quæ fides gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur, videntur eſſe altioris authoritatis; ergo ſcientiæ, ſiue doctrinæ ſanctorum doctorum, per quas fides nutriri dicitur, magis credendum eſt. Item fides eſt ex auditu, vt habetur ad Roma. x. ergo fides pendet ex prædicatione, & doctrina doctorum, & prædicantium. igitur, &c. In oppoſitum eſt tex. in cap. noli. ix. diſt. Vbi litera Auguſti. dicit: Noli meis literis, quaſi canonicis ſcripturis, deſeruire, ſed in illis & quæ non credebas, cum inueneris, incunctanter crede; in iſtis autem quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmum tenere. Sed reſpondendo ad tex. in d. cap. noli, dico, quòd ſcriptura ſacra, quæ in præſenti loco dicitur canonica, eſt multo maioris authoritatis, quàm doctrina quorumcunque ſanctorum; & ita magis credendum eſt canonicæ ſcripturæ, quā doctrinæ quorumcunque doctorum. quod ex multiplici capite oſtendimus: primo ſic. Illi doctrinæ eſt magis credendum, quæ eſt maioris authoritatis, ſed ſcriptura canonica eſt maioris authoritatis, igitur, &c. Et tex. in d. c. noli, dicit, quòd his, quæ in canonicis ſcripturis continentur, immediate eſt credendum, cum ſciuntur in ea contineri; hoc autem non habent ſcripturæ aliorum doctorum, ſed opus eſt, vt examinentur, ſi ſunt vera. Item regulæ eſt præferendum magis, quàm regulatis, & ſcriptura ſacra eſt lumen, & regula, ad quam, & ſecundum quam omnes doctrinæ doctorum eccleſiæ veniunt dirigendæ, & examinandæ, ſecundum illud pſal. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis; ergo ſacra ſcriptura eſt anteferenda omnibus doctrinis quorumcunque. Item propter quod vnumquodque tale, & illud magis, vt in authen. multomagis. C. de ſacroſan. eccle. † Sed nulli doctori creditur, niſi quatenus dictum eorum, aut ſcripturæ 3
ſanctæ, aut eccleſiæ authoritas, aut manifeſta ratio roborat; dicit enim Hieronymus; ſuſpecta debet haberi omnis veritas, quam non confirmat ſacræ ſcripturæ authoritas. Senſus tamen dubius ſacræ ſcripturæ, eiuſque interpretatio, ſemper apud eccleſiam, vel etiam ſolum ſummum

Pontificem ſeruata eſt, vt ait Aug. lib. primo de moribus eccleſiæ, cap. primo. vide in cap. cum Marthæ, de cele. miſſ. & xxiiij. quæſt. j. cap. quoties. Ad rationes. Ad primam dicendum, quòd eccleſiam dare authoritatem euangelio, ſiue ſacræ ſcripturæ, poteſt intelligi dupliciter; vno modo ſic, quòd ſcriptura habeat authoritatem ab eccleſia, & ſic non eſt verum, quia authoritatem habet à Deo immediate, à quo edita eſt. Alio modo poteſt intelligi, eccleſiam dare authoritatem ſacræ ſcripturæ declaratiue, quia videlicet declarat fidelibus hanc eſſe ſcripturam ſacram; & ſic poteſt dici, eccleſiam dare ſcripturæ ſacræ authoritatem declaratiue, definiendo hos libros pertinere ad ſacram ſcripturam, ſcilicet quatuor euangelia, & non euangelia Nazareorum, vel Nicodemi; ſicut ſi aliquis ignoret, vtrũ iſte lapis ſit ſaphirus, non propter hoc diceretur ſibi dare virtutem, quam habet ſaphirus: ita recte, licet declaret eccleſia, quòd iſti libri ſint de canone, non tamẽ propter hoc ſequitur, quòd iſti habent authoritatem ab eccleſia. & ideo quod Auguſtinus dicit, non crederem euangelio, vt dixi, &c. ſane eſt intelligendum, quòd in veritate eccleſia ſequitur euangelium, non euangelium eccleſiam: vnde potior eſt authoritas euangelij, quàm eccleſiæ, per ſe, & directe: ſcilicet cum ſcitur dictum in euangelio contineri, ſed diſtinguere vel eligere verum euangelium à non vero, hoc eccleſia facit à ſpiritu ſancto edocta. & quantum ad hanc euangelij ſinceram electionem loquitur Auguſtinus. Non ergo dicit illud Auguſtinus eo, quod euangelium pertineret ad ſacram ſcripturam, vel non, niſi eccleclesia inſtinctu ſpiritusſancti hoc declaraſſet. Sed diſcretio veri euangelij à non vero pertinet ad eccleſiam: Nam licuit aliquando recedere, & non adhibere fidem quibuſdam libris ſacris, quemadmodum habet Euſebius in hiſto. eccleſiaſt. lib. iij. cap. iij. quia ab eccleſia tunc recepti non erant. Vbi vero recepti ſunt ab eccleſia ſacri codices, ab eis reſilere non licet. Maxima eſt ergo eccleſiæ authoritas, cuius robur eſt ab eodem fonte, à quo eſt euangelium; qui eſt filius Dei; qui ſemper eccleſiæ aſsiſtit vſque ad conſummationem ſeculi; ipſam inſtruens per ſpiritum veritatis.

Item

Item † ſacra ſcriptura non gignitur, & roboratur principaliter per ſcientiam, aut doctrinam alicuius doctoris, ſed ab ipſo Deo, à quo eſt edita, ſed tantum per modum cuiuſdam exterioris perſuaſionis: ſicut quandoque ſcientia naturalis perſuadet, & etiam oſtendit eſſe vera aliqua, quæ in ſacra ſcriptura continentur; ſed non propter hoc ſequitur, quòd in authoritate dependeat ab illa, nec quod magis propter hoc credendum ſit ſcientiæ naturali, quàm ſacræ ſcripturæ. Ideo Auguſtinus ſuper Gene. ad literam dicit; Maior quidem eſt ſacræ ſcripturæ authoritas, quàm omnis humani ingenij perſpicacitas. Et notabis, quòd litera Augu. in d. c. noli, dicit: Noli meis literis deſeruire quaſi canonicis ſcripturis, id eſt, quæ continentur in canone noui, vel veteris teſtamenti. Itaque Auguſtinus vocat ſcripturas noui, vel veteris teſtamenti Canonicas: ergo ſcripturam vocat libros noui, & veteris teſtamenti, quos ipſe Auguſtinus enumerat in ſecundo libro de doctrina Chriſtiana. cap. iij. dicens; Totus autem canon ſcripturarum, in quo iſtam conſiderationem verſam dicimus, libris his continetur; Moyſe, id eſt, Geneſi, Exodo, Leuitico, Numeri, Deuteronomij, & vno libro Ieſu Naue, vno Iudicũ, vno libello, qui appellatur Ruth, qui magis ad Regnorum principia videtur pertinere. Deinde quatuor Regnorum, & duobus Paralipomenon, non conſequentibus, ſed quaſi à latere adiunctis ſimulque pergentibus: hæc eſt hiſtoria, quæ ſibimet annexa tempora continet, atque ordinem rerum. Sunt alij tanquam ex diuerſo ordine, qui neque huic ordini, neque inter ſe connectuntur, ſicut eſt Iob, & Thobias, & Heſter, & Iudith, & Machabeorũ libri duo, & Eſdræ duo, qui magis videntur ſubſequi ordinatã illam hiſtoriam, vſque ad Reges, vel Paralipomenon terminatam; deinde prophetæ, in quibus Dauid vnus Pſalmorum, & Salomonis tres, Prouerbia, Cantica canticorũ, & Eccleſiaſtes. Nam illi duo libri, vnus, qui Sapiẽtia; alius, qui Eccleſiaſticus inſcribitur, de quadam ſimilitudine Salomonis eſſe dicũtur. Nam Ieſus filius Syrach eos ſcripſiſſe conſtantiſsime perhibetur: qui tamen quoniã in authoritatẽ recipi meruerũt, inter propheticos numerãdi ſunt.

Reliqui ſunt eorum libri, qui propriè prophetæ appellabantur. xij. prophetarum libri, ſinguli qui connexi ſibimet, quoniam nunquàm ſeiuncti ſunt, pro vno habentur: quorum prophetarũ nomina ſunt hæc: Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuch, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias; deinde quator prophetæ ſunt maiorum voluminum, Eſaias, Hieremias, Daniel, Ezechi-
5 el. † His xliiij. libris veteris teſtamenti terminatur authoritas. Noui autem quatuor libris euangelij ſecundum Mattheum, ſecũdum Marcum, ſecundum Lucam, ſecundũ Ioannem, xiiij. Pauli epiſtolis ad Romanos, ad Corinthios duabus, ad Galathas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Theſſalon. duabus, ad Coloſſenſes, ad Timo. duabus, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebreos; Petri duabus, tribus Ioannis, vna Iudæ, & vna Iacobi, actibus Apoſtolorum libro vno, & Apocalypſis Ioannis libro vno. In
f his omnibus libris timentes Deum pietate manſueti quærunt voluntati Dei inſeruire. j. aſſentire, vel fidem habere, ſiue obedire in illis, ſcilicet canonicis ſcripturis; & non licet dubitare de his, ſi vera ſunt, vt in ca. quis neſciat. ix. diſt. Sed ſecundum tempora illa, ſcripta Auguſtini, & aliorum ſanctorum Patrum non erant authentica, ſed hodie iubentur omnia teneri vſque ad vltimum iota, vt in cap. ſancta Roma. eccleſia. xv. diſtinct. Sed hoc non videtur verum, quia Auguſti. in cap. negare. ix. diſtin. dicit iſta verba; negare non poſſum, nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita multa eſſe in tam multis opuſculis meis, quæ poſſunt iuſto iudicio, & nulla temeritate culpari. Cæterũ quomodo eſt poſsibile, quòd dicta Auguſtini, & Hieronymi iubeantur teneri vſque ad vltimum iota; cum in multis contraria dixerint. Approbata itaque ſunt dicta eorum nó tamen vniuerſaliter, ſed ea, quæ de fidę catholica, & condemnatione hæreticorum ſcripſerunt; vnde quinta ſynodus in approbatione illorum ita habet; Sequimur per omnia ſanctos patres, & doctores eccleſiæ, Athanaſium, Hilarium, Auguſtinum, Theophilum, Ioannem Conſtantinopolitanum, Cyrillum, Probum, & ſuſcipimus omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum expoſuerunt.

runt. hæc in d. canone. Ex quibus patet, quòd etiam ſecundum tempora noſtra congrue ita intelligi debeat. Sed de opuſculis ſanctorum patrū, quæcunque in eccleſia recepta ſunt, & ab eccleſia approbata, dicamus ſic. † Eccleſia erra- 6
re non poteſt, cum à ſpiritu ſancto regatur, & gubernetur, ergo opuſcula ſanctorum patrum, quæ eccleſia recipit, oportet abſque omni ſuſpitione falſitatis eſſe confiteri; alias autem ſi falſa ſunt, aut dubia de veritate, eccleſia illa recipiendo erraret, quod eſſet inconueniens; ergo, &c. Itē oppono de tex. in d. c. ſancta Romana eccleſia. xv. diſt. vbi opuſcula, & tractatus omnium patrum orthodoxorum, qui in nullo à ſanctæ Romanæ eccleſiæ conſortio deuiarunt, nec ab eius fidei prædicatione ſeiuncti ſunt, legendi ſuſcipiuntur, & tamen clarum eſt, quòd non omnium eorum opuſcula ſunt approbata, vt non liceat ad oppoſitum opinari; ergo non omnia opuſcula recepta per eccleſiam ſunt approbata per eam. Reſpondeo de mente doctorum,
† quòd tripliciter poteſt dici aliquid receptum ab eccleſia; 7
vno modo per approbationem, prohibendo, ne quis præſumat contrarium ſentire; hoc modo ſunt recepta ab eccleſia quatuor vniuerſalia concilia; de quibus in cap. ſicut. xv. diſt. de iſto etiam modo receptionis habetur in d. cap. ſancta Romana eccleſia. vbi dicitur; Opuſcula Leonis Papæ ad Flauianum Epiſcopum Conſtantinopolitanum, cuius textum ſi quiſpiam vſque ad vnum iota diſputauerit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema ſit. Secundo modo etiam aliqua ſanctorum patrum opuſcula recepit ad vſum lectionis, ſiue ad expoſitionem ſacræ ſcripturæ, ſicut opuſcula ſanctorum patrum in commentis, ſiue in homelijs ſacræ ſcripturæ; ſiue ad doctrinam morum, ſicut ſunt opuſcula ſermonum ſanctorum patrum; ſiue ad commemorationem gloriæ triumphorum ſanctorum martyrum, & vitæ glorioſorum virorum, ſicut ſunt opuſcula geſtorum, & hyſtoriarum ſanctorum, & vitæ patrum: hæc autem opuſcula, licet ab eccleſia ſint recepta ad vſum lectionis, & cum veneratione eis vtatur, tanquam probabilibus; non tamen ſunt approbata, vt non liceat aliter ſentire, aut exponendo, aut interpretando aliter, quàm

ipſi opuſculorum au hores ſenſerint, aut interpetrati fuerint; vnde Auguſti. in epiſtola ad Fortunatum; & habetur in cap. neque. ix. diſtinct. vbi dicitur; Non debetur par reuerentia canonicis ſcripturis, & expoſitionibus earum, vt nobis non liceat aliquid in eorum ſcripturis improbare, ſi forte inuenerimus, quòd aliter ſenſerint, quàm veritas habeat, talis ego ſum in ſcripturis aliorum, quales volo eſſe intellectores mearum. ita Auguſti. in dicto. cap. neque ix. diſtin. Tertio modo dicuntur aliqua ab eccleſia recepta per diſpenſationem, quò ad legendum inter fideles permiſſa, ſicut ſunt opuſcula doctorum, non modo fidelium, ſed etiam paganorum, ſicut Platonis, Ariſtotelis; & hoc in obſequium ſacræ ſcripturæ; ſunt enim ſeculares ſcientiæ ancillæ diuinæ ſapientiæ, iuxta illud Prouerb. viij. Vocauit ancillas ſuas ad arcem: Leguntur ergo à fidelibus, vt quæ vtilia in eis inuenerint, ad vſum ſacræ eruditionis de-
8 uoti conuertant, vt in cap. turbat. xxxvij. diſtinct. † Triplex eſt gradus opuſculorum poſt diuinas ſcripturas: in primo ſunt canones ſacrorum conciliorum, & decretales ſummorum Pontificum, ac doctores ſancti, qui authoritate Romanæ eccleſiæ canonizati ſunt, & eorum opuſcula approbata, vt ſunt multi nominati in dict. cap. ſancta Romana eccleſia. In ſecundo gradu ſunt doctores, & cæteri prudentes, & catholici, ſed nō canonizati, vt ſunt Iſidorus, Beda, & cæteri. In tertio gradu, & infimo ſunt philoſophi, doctoreſque gentilium: nam etſi Catholicæ fidei veritate ignorauerunt, mira tamen, & præclara quædam dixerunt de creatore, & creaturis, de virtutibus quoque, & vitijs, quæ etiam fide catholica & ratione humana probantur eſſe vera. itaque quo ad ea, quæ ſcripſerunt doctores ſancti de alijs materijs, quàm de materia fidei, non dicuntur approbata: quod maxime ex eo monſtratur, quòd iſti ſancti in huiuſmodi rebus ſæpe ad inuicem contrarij, & diſcordes reperiuntur. Diſcordant Hieronymus, & Auguſtinus in eo, quòd Paulus Petrum reprehendit, ad Galatas cap. ij. & in ceſſatione legalium: diſcordant etiam de authoritate. lxx. interpretū. Diſcordat etiam Beda ſuper primum Regum dicens, Samuelem fuiſſe ſacerdotem, quod non negat

gat Auguſti. in libro de quæſtionibus noui, & veteris teſtamenti. q. xlvj. & Hieronymus contra Iouinianum, negat hoc; & Auguſti. negat Samuelem ſacerdotem, affirmat autem contrarium in epiſtola contra Fauſtum. ca. xxxv. ſcilicet quòd reprobato Hely translatum ſit ſacerdotium in Samuelem, ſicut à Saule translatum eſt regnum in Dauid. Hieronymus etiam de bigamo poſt baptiſmum ordinando cæteris aduerſatur; quos ſibi præferendos tanquam altius videntes dicit Auguſti. in libro de bono coniugali. cap. xvij. Et ſic de multis alijs, ſicut de Cypriano, qui apud hæreticos negauit vera eſſe ſacramenta. de quo de conſecrat. diſtin. iiij. cap. quomodo. Ideo licet opuſcula ſanctorum patrum ſuſcipienda ſint, non tamen in omnibus, vt in cap. noli. ix. diſtin. vt ſuperius diximus. † Itaque opuſcula ſanctorum patrum non recipiunt authoritatem ex authoritate dicentium, ſed ex approbatione eccleſiæ, aut quia ſacræ doctrinæ, aut rationi conſona eſſe videntur; ſed diuinæ ſcripturæ habent authoritatem ex parte dicentis, videlicet ipſius Dei; & de hoc videbis tex. in cap. ego ſolis. ix. diſt. vbi Auguſti. ad Hieronymum ſic dicit, ego ſolis eis ſcriptorum, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque referre, vt nullum eorum ſcribendo erraſſe audeam credere; aut ſi aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud exiſtimo, quàm mendoſum eſſe codicem, vel non eſſe aſſecutum interpretem, quod dictum eſt, vel me minime intellexiſſe non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate, quantaue doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi per alios authores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quòd à vero non abhorrent, perſuadere potuerunt. Etenim notabis, quod ſacroſancta Oecumenica, & generalis Tridentina ſynodus in ſpiritu S. legitime cõgregata ſuſcipit, & veneratur omnes libros integros cũ omnibus ſuis partibus, prout in eccleſia catholica legi conſueuerũt, & in veteri vulgata latina editione habẽtur; & ſi aliquis libros ipſos nõ ſuſceperit, anathema ſit. Sunt vero infraſcriptij Teſtamẽti veteris, quinque Moyſis. i. Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri,

Deuteronomium, Ioſue, Iudicum, Ruth, Quatuor Regũ, duo Paralipomenon, Eſdræ primus & ſecundus, qui dicitur Neemias, Tobias, Iudith, Heſter, Iob, Pſalterium Dauidicum centum quinquaginta pſalmorum, Parabolę, Eccleſiaſtes, Canticum canticorum, Sapiētia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim prophetæ minores, id eſt, Oſeas, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus, & ſecundus.

Teſtamenti noui quatuor euãgelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, Actus apoſtolorũ à Luca euangeliſta conſcripti, quatuordecim epiſtolæ Pauli ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſenſes, duæ ad Theſſalonicenſes, duę ad Timotheum, ad Titum ad Philomonem, & ad Hæbreos; Petri Apoſtoli duæ, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vna, Iudæ Apoſtoli vna, & Apocalipſis Ioannis Apoſtoli. Itaque ſi quis libros prædictos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in veteri vulgata latina editione habetur, pro ſacris, & canonicis nõ ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciẽs & prudẽs contẽpſerit, anathema ſit: vt in d. j. decre. iiij. ſeſſ. d ſacræ œcumenicæ, & Tridentinæ ſynodi, diximus. Et ſic teſtant omnia ſcripta, & dicta præpoſiti Alexadrini de ſe. Sed vide tex. notabilẽ in c. ſi ad ſcripturas. ix. diſti. vbi Auguſtin. ad Hieronymum ſcribit; Nihil authoritatis, aut ponderis remanebit in ſacra ſcriptura, ſi aliqua ibi admiſſa fuerint mẽdacia, etiam officioſa. j. vtilia alicui, & nulli nociua: illud enim eſt officioſum mendacium, quod alicui prodeſt, & nulli obeſt. Et pro pleniori intelligentia quæritur, vtrum in ſacra ſcriptura aliqua falſitas poſsit ſubeſſe, vel ei admiſceri? Sed contra omnia, quæ poſſent dici, eſt tex. in d. c. ſi ad ſcripturas; qui eſt diui Auguſti. Item eſt illud Pſal. Omnia mandata tua veritas. Item ſacra ſcriptura habetur ex reuelatione diuina: ſpiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines, ij. Petri. cap. j. & Iob. ca. xiij. dicitur; ſpiratio omnipotentis Dei eſt, & Eccle. j. Fons ſapientiæ verbum dei in excelſis.

Vnde de ſanctis prophetis, & Apoſtolis, per quos nobis
ſancta ſcriptura data eſt, dicitur in pſal. Illuminas tu mira-
biliter à montibus æternis. j. per Apoſtolos, inquit glo.
quare dicitur Sapientię. vij. quòd inexinguibile eſt lumen
illius. Item patet ex parte principiorum, quibus innititur;
qui ſunt articuli fidei, cui falſum ſubeſſe impoſsibile eſt. 10
† Diſputare, an ſit licitum de ſacra ſcriptura, vide tex. Au-
guſt. in c. ſiquis neſciat. ix. diſtin.

Sed ſacra ſcriptura, ſiue ius naturale, in ea contentum,
præfertur omnibus ſcripturis aliorum doctorum, & Epi-
ſcoporũ. Ratio eſt, quia de ſcriptura ſacra non licet dubi-
tare, aut diſputare, vtrum verũ, vel rectũ ſit, quicquid in ea
conſtiterit eſſe ſcriptum; de Epiſcoporum autem, ſiue do-
ctorum literis dubitare licebit, & eas reprehendere, ſiquid
in eis à veritate deuiatum eſſe repertum fuerit, vt in d. c.
quis neſciat. † Itaque de ſcriptura ſacra non eſt licitum di- 11
ſputare, ſiue de fide; intellige, tanquam de ea dubitan-
do; ſed diſputare licet de ſacra ſcriptura, & de fide ad con-
futandum errores, & defendendum eam contra hæreti-
cos, & ad exercitiũ, gratia illucidationis maioris veritatis
eorum, quæ in ſacra ſcriptura continentur, aſsignando ad
ea rationes, & ſimilitudines ad fidei confirmationem: &
hoc laudabile eſt, & meritorium; dicit enim ipſa ſapientia
Eccle. xxiiij. Qui elucidant me, ſcilicet fideliter, & vtiliter
exponendo, vitam æternam habebunt; & Dani. xij. Qui
docti ſunt, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti; & qui ad
iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellę in perpetuas ęterni
tates. Et ideo prim. Petri. cap. iij. dicitur; parati omni poſ-
centi vos rationem dare de ea, quæ in vobis eſt, fide. Et
inde ſacri theologi diſputant de multis, & de trinitate,
& de articulis fidei, vt per Sanctum Thomam in ſecun-
da ſecundæ, & Albertum magnum in ſua ſumma in pri-
ma parte, & vide Cardinalem ſancti Sixti in d. c. quis ne-
ſciat. Et allego tex. in c. negare. ix. diſt. ad oſtendendum li-
teras canonicas præſtantioris authoritatis eſſe literis quo-
rumcunque aliorum doctorum, quantuncunque ſancto-
rum; & per conſequens præferendas eſſe omnibus alijs:
quia ſi in opuſculis Auguſtini, & maiorum, vt ipſe teſta-

tur,ſunt multa,quæ iuſto iudicio,& nulla temeritate poſſunt culpari,hoc impoſsibile ſit inueniri in literis canonicis;quia in illis nihil niſi verũ, nihil culpabile continetur, vt in d.c. quis neſciat. itaq; manifeſte apparet ex excellentia authoritatis canonicarum ſcripturarum ſuper omnes alias literas.

Et Auguſtinus in d.cap.negare, humiliter loquitur; & credẽdum eſt,quòd vere. vnde fecit librũ Retractationũ, in quo multa retractauit,vt.xxij.quæſt.vj.c.vides. & xxvj quæſt.iiij.cap.quodam loco.& xij.quæſt.j.ca.certe. vbi litera dicit:Certe ego ſum,qui ſtatueram nullum ordinare clericum,niſi qui mecum vellet manere,aut ſi vellet à propoſito recedere,recte illi clericatum tollerem:ecce in cõſpectu Dei,& veſtro muto conſilium.&c.& in d.cap.quo-
32 dam loco. xxvj.q.iiij.dicit Auguſti. † Quod dæmon non poteſt aliquo modo ſcire cogitationes hominum.& iij.Regum ca.viij. dicitur. Tu ſolus noſti corda hominum. Tu dic, quod cogitatio hominis poteſt cognoſci dupliciter. vno modo in ſolo effectu,& tunc eſt concluſio,quòd & dæmon,& alius homo poteſt cognoſcere cogitationes hominum,non ſolum per actum exteriorem, ſed etiam per ſigna exteriora faciei, vel ſigna cordis, quòd diuerſimode mouetur ſecundum diuerſitatem affectionum; vt etiam medici per aliquas affectiones,vel pulſum cognoſcere poſſunt: & multo magis Angeli. Hinc eſt, quòd hoc modo multæ cogitationes,& affectiones noſtræ cõprehendi poſſunt à malignis ſpiritibus:ſed hæc cognitio magis eſt coniecturalis, quam certæ ſcientiæ. Alio modo poſſunt cognoſci cogitationes,prout ſunt in intellectu, & affectiones, prout ſunt in voluntate:& tunc nõ cognoſcunt cogitationes hominum,ſed ſolus Deus per illud.j.ad Corinth. c. ij. Nemo ſcit,quæ ſunt hominis,niſi ſpiritus hominis,qui eſt in illo.Itaque internas cogitationes noſtras diabolum nõ
33 videre certũ eſt. † Et volũtas rationalis creaturæ ſoli Deo ſubiacet,& ipſe in ea ſolus operari poteſt: ideo quæ in volũtate ſunt,vel ex volũtate dependent, ſoli Deo ſunt nota: quòd ſi Deus voluntati rationalis creaturæ dedit dominium,ſiue arbitriũ,cui nulla præſidet niſi diuina potẽtia,

&

& ſapientia: ideo nulla humana creatura, aut angelica poteſt conſcientiæ humanæ ſcire ſecreta, niſi per ſigna, vel coniecturas, vel niſi nouerit de reuelatione, aut hominis detectione, & denuntiatione. Sed non tradas obliuioni, quòd ſacroſancta Tridentina ſynodus ſuſcipit omnes libros noui, & veteris teſtamenti, vt in veteri vulgata latina editione habentur, vt dixi; & vt late in iſto ca. continetur:

DE CELEBRATIONE CONCILIORVM *Vniuerſalium in eccleſia Dei: & multa optima, quæ poſſunt addi ad Capitulum de generali concilio indicendo ſupra in iſto Speculo, hic tractantur.*

Cap. LIX.

SVMMARIVM.

1 *Canones generalium conciliorum, quo tempore principium habuerunt.*

2 *Concilium quare dicatur vniuerſale.*

3 *Generalium conciliorum celebratio an ſit neceſſaria.*

4 *Quantam afferat vtilitatem vniuerſalium conciliorum celebratio, & nu. 6.*

5 *Quod à pluribus ſapientibus quæritur, facilius inuenitur.*

CAnones † generalium conciliorum à temporibus Conſtantini ceperunt, vt in c. canones. xv. diſtin. Et vniuerſale concilium vno modo dicitur vniuerſale ab vniuerſitate orbis, quòd ſcilicet Papa cum Epiſcopis de toto orbe Chriſtiano celebrat, quod plenarium concilium iuxta beatum Auguſtinum appellamus. † Alio modo dictum eſt cõcilium vniuerſale ab vniuerſitate authoritatis, quia ſcilicet tãtæ authoritatis eſt, vt de vniuerſalibus rebus tractet, & omnes fideles ad legũ ſuarũ obſeruantiã aſtringat. Et

Et hoc eſt, quòd Papa celebrat cum prælatis alicuius prouinciæ, aut prouinciarum; etſi non de toto vniuerſo christiano euocentur: Qua diuiſione memorata dicendum videtur, quod ſi fiat ſermo de concilijs vniuerſalibus primo modo, quæ plenaria dicuntur, quo tempore inceperunt, tunc dicendum eſt, quod talium conciliorum celebratio proprie à tempore Conſtantini Imperatoris inceperit. Si vero fiat ſermo de concilijs vniuerſalibus, ſecundo modo dictis, tunc dicendum eſt, quòd non à tempore Conſtantini inceperunt, ſed multo tẽpore ante celebrari ceperũt, quia poſt tempora etiam Apoſtolorum ante tempus Conſtantini plura concilia celebrata fuiſſe antiquæ hiſtoriæ nos docent. Vnde tempore Victoris Papæ ſuper quæſtione, qua ſcilicet die paſchalis ſolennitas celebranda foret, vt ex hiſtoria eccleſiaſtica colligitur, lib. v. tres ſynodos legimus celebratas. vna in Alemania, in qua iuſſu eiuſdem Papæ nimia multitudo Epiſcoporum congregata eſt. Secunda ſynodus tempore eiuſdem Pontificis etiam ipſo præſidente celebrata eſt Romæ ſuper eadem materia; de qua ſynodo ſcriptum eſt in. c. celebritate. de conſecra. diſtinct. iij. Tertia ſynodus celebrata dicitur fuiſſe in Cæſarea Paleſtinæ, vt in eodem. c. eccleſi. hiſt. habetur. Cui, vt frater Martinus in hiſtoria ſummorum Pontificum dicit, eundem Papam Victorem interfuiſſe conſtat. Cæterum tempore Cornelij Papæ, qui præceſsit tempora præfati Conſtantini leguntur duo concilia celebrata contra Nouatum presbiterum, qui negabat lapſos per pœnitentiam poſſe ſalutem conſequi: quorum vnum celebratum eſt Romę, quod dicitur fuiſſe celeberrimum, vt refert Cæſarienſis lib. vj. eccleſiaſticæ hiſtoriæ. in quo præfatus Nouatus damnatus eſt. Definitum eſt inter alia eos, qui lapſi ſunt, per pœnitentiæ ſacramentum poſſe conſequi medelam ſalutarem. Secundum Concilium ſuper eadem materia celebratum eſt authoritate eiuſdem Cornelij Papæ, de quo florentiſsimæ memoriæ Dyoniſius Alexandrinus commemorat in epiſtola ad præfatum Papam. Præterea tempore Dyoniſij Papæ duo leguntur celebrata præclara concilia contra Paulum Sámoſatenum aſſerentem,

tem, Chriſtum tantum hominem fuiſſe. Primum celebratū eſt Antiochiæ; in quo Apoſtolicæ ſedis legatus fuit Epiſcopus Hoſtienſis, vt ex ſexto libro eccleſiaſticæ hiſtoriæ habetur. Secūdum etiam celebratū eſt Antiochiæ, in quo præfatus Paulus arguitur, manifeſteque conuincitur. Itē tempore Marcellini Papæ, qui iuſſu Diocletiani, & Maximiani Imperatorum compulſus, deorum templum ingreſſus eſt, metuque pœnarū idolis thura obtulit, congregata eſt Romæ ſolennis ſynodus; de qua in ca. nunc autem. xxj. diſt. Et de Papa Marcellino diximus in ca. de concilio generali indicendo ſupra in iſto ſpeculo. Iſta ſufficiant ad oſtendendum, quæ concilia generalia, & quæ non à tempore Conſtantini Imperatoris incepiſſe dicantur.

† Et notabimus, quòd celebratio conciliorum generalium eſt neceſſaria, & vtilis: quia, vt dicitur prouerbiorum xxj. ibi ſalus, vbi multa concilia. & Auguſti. ad Ianuarium dicit, vt in cap. illa. xij. diſtin. quòd plenariorum conciliorum eſt in eccleſia ſaluberrima authoritas. † Ad quinque, 3
inter multa alia, celebratio vniuerſalium conciliorum eſt vtilis, & neceſſaria. Primo quidem valet celebratio vniuerſalium conciliorum ad conſeruandam Chriſtianam religionem in vnitate fidei, quæ primum vinculum eſt ſocietatis Chriſtianæ, vt dicit beatus Chryſoſtomus. Hanc vtilitatem conciliorum vniuerſalium aſsignat beatus Iſidorus in d. ca. canones. ita dicens; Canones generalium conciliorum à temporibus Conſtantini ceperunt; in præcedentibus namque annis perſecutione feruente docendarum plebium minime dabatur facultas: vnde Chriſtianitas in diuerſas hæreſes ſciſſa eſt; quia non erat Epiſcopis licentia conueniendi in vnum: ipſe enim dedit facultatem Chriſtianis libere congregari. Secundo valet ad faciliorem, & firmiorem elucidationem veritatis in dubijs; faciliorem quidem. † quia quod à pluribus ſapientibus quæritur, facilius inuenitur, vt ait Inno. in cap. de quibus, de 5
baptiſ. firmiorem etiam dicimus, quia tanto firmius, ſiue grauius eſt iudicium, quanto plurium ſententijs confirmatus, & plane cum congregato tantorum patrum approbatur conſenſu. vnde in cap. extra conſcientiam. diſt.

diſtinct.lxiiij.dicit Innocen.Integrum iudicium eſt,quod plurimorum ſententijs confirmatur. Plane cum congregatio tantorum patrum eccleſiæ, quibus ait dominus in euangelio.Matt.v.vos eſtis lux mundi; nil aliud eſſe videtur,quàm multorum luminarium congregatio. Vnde bene conuenit illud eccleſiaſtici.xj. Species cœli.j.ornatus eccleſiæ, gloria ſtellarum.j.doctorum mundi illuminans, vbi gloſſ.ordinaria ita dicit;Species cœli. j. ornatus eccleſiæ,ſanctorum plenitudo, quos Deus excelſus ordinauit, vt prædicatione euangelij mundum illuſtraret. Tertio conciliorum vniuerſalium celebratio vtilis eſt ad culturam agri dominici,vt in cap. frequens. concilij.Conſtantienſis.Sunt quidem patres in concilio congregati miniſtri operarij agricolæ illius, de quo dominus ait,Ioan.xv. Pater meus agricola eſt, quorum miniſtrorum officium eſt;errores ceu vepres de agro dominico euellere;plantare fidem, & euulſis vitiorum radicibus virtutes inſerere, atque ſanctimoniam. Quarto celebratio conciliorum vniuerſalium vtilis eſt ad tyrannorum, & infidelium ſuperbiam humiliandam, vt dixi in titulo de concilio generali ſupra in iſto ſpeculo. vbi videbis. Quinto vniuerſalium conciliorum celebratio ad omnium quaſi ſcandalorum, quæ ſuſcitantur in eccleſia,extinctionem: itaque vt exempla nos docent, vltimum refugium eſt eccleſiæ in omnibus magnis anguſtijs ſuis recurrere ad congregationem concilij generalis.Et omnia contenta in iſto capitulo adde ad ea, quæ diximus in capitu. de generali concilio indicendo,ſupra iſto ſpeculo. & dic vt ibi dixi. Et Papa extra crimen hæreſis non poteſt accuſari. & iſta eſt veritas. Et data negligentia videbis Felinum in cap.j. de maiori. & obedientia.omnia contenta in illo capitulo ſcripſimus de mente doctorum iuris Pontificij; ideo notate bene. & videbis ſupra xvj.capitulo.

Et aduertant beati ſacri ſummi Romani Pontifices circa aſsiduam congregationem conciliorum generalium; & aduertant Imperatores, & Reges; & aduertant Reuerendiſsimi Cardinales, & ſanctiſsimi Epiſcopi:
6 † Nam continua congregatio particularium capitulorum, &

& congregatio capitulorum prouincialium, & congregatio generalium capitulorum viris bonis religioſis ſeruat omnem religionem indemnem. Itaque capitula generalia ſanctæ religionis ſunt munimenta, & fortiſsima propugnacula omnium ſacrarum religionum, vt ex euidentia facti omnibus notum eſt.

AN ASTROLOGIA SIT ARS PROHIBITA, *& de ſorte & diuinatione, & Sortilegijs, & de Ludo, & Ventura, & de augurijs.* cap. LX.

SVMMARIVM.

1 Aſtrologiæ ars an prohibita ſit remiſſiue, & nu. 2.
3 Liceatne aſtrologis imagines facere.
4 Virtus cœleſtium corporum ad immutanda inferiora corpora ſe extendit.
5 Hominis voluntas ſitne ſubiecta aſtrorum neceſſitati.
6 Aſtronomia apud catholicos in diſſuetudinem abijt.
7 Sors an ſit prohibita, & num. 14.
8 Incantatores ſortilegi, tanquam Chriſti inimici inſequendi ſunt.
9 Diuinatio, & Prophetia, vtrum inter ſe differant.
10 Diuinationum genera quæ & quot ſint, & nu. 12. 13.
15 Chiromantia ſitne de iure prohibita.
16 Sors licet in ſe bona ſit, attamen idololatriæ cauſa prohibita eſt.
17 Arilogij inuentor quiſnam fuerit.
18 Quod incipiens opus aliquod die tali, non habebit bonum effectum, à quibus tale dictum emanauerit.
19 Teſtator hæredem inſtituens hoc modo: Ne in die reuolutionis lunæ hæres adeat hæreditatem, & ſi adeat, eam ammittat, vtrũ talis voluntas ſeruanda ſit
20 Sanctorum animæ non fauent illicite interrogantibus.
21 Liceatne dæmonem ad aliquid faciendum interrogare.
22 Quando quis aliter ſe tueri non poteſt, non ſolum vulnerare vetrum etiam occidere ei licet.

23 Incantat-

23 *Incantationes, ad bonum non autem ad malum faciendum, conceduntur.*
24 *Reges, qui ad Chriſtum adorandum venerunt, cur Magi appellati fuerunt.*
25 *Sortilegi proprie qui dicantur.*
26 *Sortilegiorum quot ſint ſpecies.*
27 *Mulier ad credendum debilis ac facilis.*
28 *Sortilegij effectus quidnam requirat.*
29 *Vtrum diuinatio, quæ per dæmones fit, vel per aſtra, per ſomnia, ſiue per auguria & ſortes licita ſit, remiſsiue.*
30 *Ludorum quisnam pernitioſus ſit, & quis prohibitus.*
31 *Ludus à quo inuentus fuerit.*
32 *Conſuetudo peccati nutritiua non valet, neque præſcribit.*
33 *Aleator ſimilis eſt Reipublicæ hoſti.*
34 *Scachorum ludus an ſit licitus.*
35 *Vtrum illud quod in ſcachorum ludo vel alio, qui conſiſtit & fit experiendæ virtutis gratia, reſtitutioni ſubiaceat, limita.*
36 *Quando dicatur quis ludere ex auaritia.*
37 *Ventura vtrumne prohibita ſit, & num. 39.*
38 *Finis in omnibus rebus conſiderandus eſt.*
40 *Lucrum, ad bonum finem & cum bono ordine appetere, ſitne à iure prohibitum.*
41 *Sors, quoad ſcientiam, non eſt quid mali, ſed quoad exercitium.*
42 *Duo de Papatu contendẽtes, data probationum paritate, vtrum ſorti locus ſit.*

1 ALiqui † docti, vt Hoſtien. in ſumma, in tit. de Sortileg. §. in quo caſu tenet, dicunt aſtrologiam eſſe prohibitam per tex. in cap. illud, ver. neque hoc genere, xxvj. quæſt. ij. & in ca. igitur, ea. cau. quæſt. iij. quod verum intelligo, quantum ad hoc, vt aſtra dicantur neceſsitare; ſed quãtum ad hoc, vt dicantur inclinare homines, non crederem aſtrologiam eſſe prohibitam; tanquam ſuperiora ſint ſigna rerum, non autem cauſæ, per id, quod dicit gloſ. in cap. non licet xxvj. quæſt. v. quod fuit de mente Sancti Thomæ in ij. ij. quæſt. xcv. Vnde dicit Archi. in cap. non obſeruetis. xxvj.

xxvj.q.ij.quòd ſi quis vtiliter conſiderat tempora Lunæ, puta vt ſibi minuat ſanguinem, vel medicinam capiat. vel ligna incidat, & ſimilia. non eſt peccatum: nam videmus ligna inciſa in defectum lunæ corrumpi: & ideo moderni aſtrologi concludunt cum Ptolomeo dicente in Centiloquio; Sapiens dominabitur aſtris. Vnde dicit Anto. in c. j. de Sortilegijs; contra inclinationem corporum ſupercœleſtium homo poteſt operari per rationem, cui obediũnt vires ſenſitiuæ: & allegat phi. in j. ethic. & in iij. de anima. & ita procedit, quod dicit Archi. in c. ſiquis clericus. xxvj.q.v. volens, quòd ſiquis conſideratione aſtrorum vtatur ad præcognoſcendum futuros caſus, vel futuros euentus, vel etiam ad præcognoſcendum futura opera hominum per certitudinem, procedit hoc ex vana, & falſa opinione; tunc operatio dæmonis ſe immiſcet, vnde erit diuinatio ſuperſtitioſa, & illicita. Si vero aliquis vtatur cõſideratione aſtrorum ad præcognoſcendum futura, quæ ex cœleſtibus cauſantur corporibus, puta ſiccitates, & pluuias, & alia huiuſmodi, & tunc non erit illicita diuinatio: & hoc dicit tenere ſanctum Thomam. Nec obſtat, ſi allegaretur illud philoſophi, neceſſe eſt inferiora corpora à ſuperioribus gubernari, quia intelligi debet, cum moderamine inculpatæ neceſſitatis propter libertatem arbitrij, quam habet homo à prima cauſa; contra quam aſtra, quæ ſunt cauſæ ſecundariæ, & inferiores, operari non poſſunt. facit tex. in c. inferior. xxj. diſtin. & c. cum inferior. de maio. & ideo dixit Archi. in d.c. non licet, quòd corpora inferiora reguntur ex vi corporum ſuperiorum, diuina potentia hoc operante, allegat. c. naſci. & c. dominus. lxvj. diſtinct. & c. nec mirum, xxvj.q.v. Et ex hoc infertur, quòd aſtra non influunt in animam, cum philoſophus ſolum dicat de corpore arg. c. nonne. de præſu. l. cum prætor. de iudi. quod expreſſe tenet S. Thom. in loco præallegato, cum aſtra ſint corporea, & anima ſit incorporea. Dicit enim, quòd ſubtrahuntur cauſalitati cæleſtium corporum actus liberi arbitrij, quod eſt facultas voluntatis, & rationis; intellectus enim, ſiue ratio non eſt corpus, nec actus organi corporei, & per conſequens nec voluntas, quæ eſt in ratione;

one; vt patet per philoſophum in iij. de anima: nullum autem corpus poteſt imprimere in rem incorpoream; vnde impoſſibile eſt, quod corpora cœleſtia directe imprimant in intellectum, & voluntatem: eſſet enim ponere intellectũ non differre à ſenſu, quod eſt contra Ariſt. in lib. de anima ſecundum eum: & etiam fuit de mente Archi. in d. cap. igitur. vbi dicit, quod illa, quæ cauſantur per motus corporum cœleſtium non cauſantur ad contingentiam liberi ar-
a bitrij. † Concludo igitur aſtrologiam de iure non eſſe prohibitam, intelligendo tamen, vt ſupra dixi; videmus namque eam eſſe poſitam inter ſeptem artes liberales, & ideo vniuerſali conſuetudine eſt approbata; legiturque publice in ſtudijs, ac etiam practicatur, & eſt naturalis ſcientia, ſine qua perfectus philoſophus eſſe non poteſt; immo corpora cœleſtia fuerunt cauſæ inductiuæ philoſophiæ, vnde dicitur, quod propter admirari ipſa corpora cœperunt homines philoſophari. Ratione ergo ſaltem conſuetudinis, quæ eſt optima iuris interpres. l. ſi de interpretatione. de legib. c. cum dilectus. de conſuet. & maxime tolerantia ſedis Apoſtolicæ, quæ poteſt diſpenſare contra illa iura, quę videnter prohibere aſtrologiam. vt in c. propoſuit, de cõceſ. præben. Dicemus ipſam aſtrologiam non eſſe prohibitam, licet propter humani ingenij imbecillitatem nõ perfecte intellectam. & ita concludit Ioan. de Ana. in ca. ij. de ſortileg. Et per prædicta declarabitur l. nemo. C. de malefi. & mathe. & tex. not. in l. item apud labeonem. in §. j. ſi quis aſtrologus, de iureiuran. verſic. iuriſconſultus. differentiã facit inter aſtrologum, & illum, qui pollicetur aliquam illicitam diuinationem. dum dicit, ſi quis aſtrologus, vel qui aliquam illicitam diuinationem pollicetur, conſultus &c. Et ſic de mente iuriſconſulti eſt, quòd aſtrologia non
5 ſit illicita, quod tamen intellige, vt ſupra declaraui. † Aduertendum tamen eſt, ne aſtrologi faciant imagines, quas aſtronomicas vocant; nam illicitæ ſunt, & opera dæmonũ effectum habent; Cuius rei ſignum eſt, quare neceſſe eſt eis inſcribi quoſdam characteres, qui naturaliter nihil operatur. Vnde fiunt ibi tacita pacta cum dæmonibus; in imaginibus vero nigromanticis fiunt expreſſę inuocationes de

mo-

monum, ſecundum Sanctũ Thomam, quem refert, & ſequitur Archidiaconus in dicto capit. igitur. circa finem. Et quod dixi de aſtrologia, idem dico de chiromantia; eſt enim ſcientia naturalis, nam lineæ palmæ manus, quæ ſunt cauſæ dictæ ſcientiæ, generantur ſimul cum homine. Ariſtotel. eam approbat, tanquam veram ſcientiam, vt patet in primo de animalibus, vbi dicit; Pars interior manus vola dicitur, carnoſa eſt, & in ſciſſuris vitæ indicimus diſtincta longioris, licet vitæ ſingulis, aut binis ductis per totam breuiores binis, quæ non longitudinem totam deſignent. & idem in primo problematum, problemate xlix. dicit; propter quid quicunque ſectionem, quæ eſt per manum, habent per totum, longæui; aut qui inarticulatam, breuioris vitæ ſunt; ſicut aquoſa, & cætera. Et intellige, dictas lineas eſſe ſigna, non autem cauſas eorum, quæ intuitu dictæ ſcientiæ prænunciantur eſſe futura. Et ſic dico talia neceſſariò non eſſe euentura; Deus enim in omnibus futuris liberam habet poteſtatem, tanquam dominus dominantium; & fatuum eſſet aſſerere contrarium. Vnde dicit Philo. in ij. Perierme. quòd de futuris cõtingentibus nõ eſt determinata veritas & ideo male loquuntur aſtronomi, & chiromantici dicentes, ꝙ infallanter erit; ſed debẽt dicere aſtra, & ſigna manus multũ ſunt ad hoc inclinata. Et videbis diſputationes doctiſſimi Pici Mirandulani aduerſus aſtrologos, vbi multa vtilia inuenies. Et ex ſupradictis notabis, † quòd virtus cœleſtium corporum ad immutanda corpora inferiora ſe extendit; dicit enim Sanctus Auguſtinus de ciuitate Dei; non vſquequaquam abſurde dici poteſt ad ſolum corporum differentias afflatus quoſdam ſydereos peruenire; & ideo ſi aliquis inditijs aſtrorum vtatur ad prænoſcendum corporales effectus, puta tempeſtatem, & ſerenitatem aeris, ſanitatem, vel infirmitatem corporis, vel vbertatem, & ſterilitatẽ frugum, & ſimilia, quæ ex corporalibus, & naturalibus cauſis dependent, nullum videtur eſſe peccatũ. Nam omnes homines circa tales effectus aliqua obſeruatione vtũtur corporum cœleſtiũ, ſicut agricolæ ſeminant, & metunt certo tempore; quod obſer-

uatur ſecundum motum Solis. Nautę nauigationem vitant in plenilunio, vel etiam in lunæ defectu. Medici circa ægritudines certos dies obſeruant, qui determinantur ſecundum curſum Solis, & Lunæ: vnde non eſt inconueniens ſecundum aliquas alias occultiores ſtellarum obſeruationes circa corporales effectus vti aſtrorũ iudicio.
5 † Hoc autem omnino teneri oportet, quod voluntas hominis nõ eſt ſubiecta neceſſitati aſtrorũ, alioqui periret liberũ arbitriũ; quo ſublato nõ deputarẽtur homini neq; bona opera ad meritum, neque mala ad culpam: & ideo certiſſimum tenendum eſt cuilibet Chriſtiano, quòd ea, quæ ex voluntate hominis dependent, qualia ſunt omnia humana opera, non ex neceſsitate aſtris ſubduntur. Et ideo dicitur Hieremi. x. A ſignis cœli nolite metuere, quæ gentes timent. Sed diabolus, vt omnes pertrahat in errorem immiſcet ſe operationibus eorum, qui iudicijs aſtrorum intendunt. Ideo Auguſt. dicit. ij. ſuper Gen. ad literam; fatẽdum, quãdoq; ab aſtrologis vera inſtinctu quodã occultiſſimo dici, quem neſcientes humanæ mentes patiuntur; quod cum ad decipiendos homines fit, ſpirituum immundorum & ſeductorum operatio eſt; quibus quædam vera de temporalibus rebus noſce permittitur. Et ideo Auguſtin. dicit ij. de doctrina Chriſtia. quòd tales aſtrorum obſeruationes referendæ ſunt ad quædam pacta cum dæmonibus habita: eſt autem omnino Chriſtiano vitandum pactum, vel ſocietas cum dæmonibus ſecundum illud Apoſto. j. Cor. x. Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum. Et ideo pro certo tenendum eſt, graue peccatum eſſe circa ea, quæ à voluntate hominis dependent iudicijs aſtrorum vti. Ita ſanctus Thom. ad fratrem Reginaldum fratrem chariſſimum ſuũ.
6 † Et notabis, quod aſtronomia, ſeu etiam aſtrologia apud catholicos in deſuetudinem abijt, quia dum propria curioſitate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quæ ſaluti animarum erant accommodata. ca. ſors. xxvj. q. ij. & Chriſtus dixit diſcipulis: Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate.

Nunc aliqua de ſorte, & diuinatione dicamus. Capiendo pri-

do primum modum,† dico ſortem eſſe prohibitam, vnde in hoc caſu nihil aliud eſt ſors, quam diuinatio; & maleficium à ſanctis patribus ſub pœna anathematis damnata, vt in c. ſortes. xxvj. q. v. & ideo nec credenda, nec exercenda eſt, vt in d. c. ſortes. vbi litera dicit: Sortes, quibus cuncta vos veſtris diſcriminandis prouinciis, quas patres damnauerunt, nihil aliud, quam diuinationes, & maleficia eſſe deceruimus; quamobrem volumus illas omnino damnari, & inter Chriſtianos vltra nolumus nominari: & ne exerceantur anathematis interdicto prohibemus.† Et incantatores ſortilegos velut Chriſti inimicos inſequi oportet, vt 8 in ca. peruenit. xxvj. quæſt. v. & contra idolorum cultores; vel aruſpices, atque ſortilegos cuſtodia paſtoralis inuigilet. cap. contra, viceſima ſexta, quæſt. v. & ab eccleſia ſeparentur augurijs, & incantationibus deſeruientes, vt in c. augurijs ea. q. & cau. & ſortilegam, & magicam artem Epiſcopi omnibus modis eliminare ſtudeant, vt in c. Epiſcopi. xxvj. q. v. Et quæ magorum præſtigijs fiunt, nõ vera, ſed fantaſmata eſſe probantur, vt in c. fin. ea. q. & cau. & videbis docto. & in titu. de ſortilegijs. & videbis Hoſti. in ſum. eo titu. & videbis ſanctum Thomam in tract. ſuo de ſortibus; & in c. v. dicit, vtrum ſortibus liceat vti: vbi multa optima inuenies breuibus verbis.† Et eſt differentia 9 inter diuinationem, & prophetiam: nam diuinatio proprie in malo, prophetia vero in bono accipitur. Vnde Hieronymus ſuper illum locum Miche. prophe. vbi dicitur; Iudices muneribus iudicabunt, ſacerdotes eius munere reſpondebunt, & prophetæ eius in pecunia diuinabunt, &c, ita inquit: Nunquam diuinatio in bonam partem accipitur; videbantur quidem eſſe prophetæ, ſed quia pecuniam accipiebant, prophetia eorum facta eſt diuinatio. & tranſumptiue eſt tex. in. c. nunquam. j. q. j. facit. c. iudices. ea. cau. & q. vnde Chriſtus in euang. Matt. tales pſeudoprophetas, id eſt malos prophetas appellauit. † Et genus 10 diuinationis fertur à Perſis fuiſſe allatum, ſecundum Auguſtin. in libr. de natura dæmonum, de quo in prin. xxvj. q. iiij. in quo ponit multos modos diuinationis, inter quos adducens Varronem dicit, † quatuor eſſe genera 11

 diui-

diuinationum, terram, aquam, aerem, & ignem. Hinc geomantiam, hydromantiam, euromantiam, pyromantiam dictam autumant. Geomantia enim dicitur diuinatio per terram: geos græce, latine terra, & mantia id eſt diuinatio dicitur. Hydromantia, id eſt, diuinatio per aquam ab hydros græce, latine aqua; & mantia, & cætera. Euromantia, id eſt diuinatio per aerem, euros græce, latine aer dicitur, & cætera. Pyromantia id eſt diuinatio per ignem, pyr græce, latine ignis dicitur, & cætera. Vnde geomantici dicuntur diuinatores per terram; quod hodie non ſeruatur; ſed illud quod olim fiebat in terra ſignando, hodie fit in charta cum calamo, & atramento punctando. Similiter hydromantia apud nos eſt in vſu; eſt enim hydromantia in aquarum inſpectione vmbras dæmonum euocare, & imaginarias ludificationes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire; vbi adhibito ſanguine etiam inferos perhibentur ſuſcitare; & eam exercentes dicuntur hydromantici. ita ad literam dicit tex. in. cap. nec mirum. viceſima ſexta, quæſt. v. Aliæ vero duæ diuiationes apud nos non ſunt in vſu.

12 † Quintum eſt genus diuinationis, quod à iure non permittitur, & fit per rotam pythagoream, quam alias memini me vidiſſe, de qua intelligitur tex. not. in. dict. cap. non obſeruetis. xxvj. q. vij. Et hic Pythagoras ſecundum Archi. ibi, fuit ille, qui per ſonitum aquarum, & malleorum fabrilium cantum, & ſonum, hoc eſt, muſicam adinuenit.

13 † Aliud eſt genus diuinationis prohibitæ, & eſt ſextum, quod ponit idem Auguſti. in. d. c. igitur. & dicitur incantatio, quæ eſt grauiſsimum crimen ſecundum Bal. in. l. iij. in verſ. deinde nota. C. de Epiſco. audi. & eſt peior cæteris; & eam exercentes dicuntur incantatores, qui ſecundum Auguſti. verbis ſuperſtitioſis artem peragunt. i. per quandam doctrinam hominum falſam, ſeu ſuperſtitioſam, ex quibuſdam ſignis coniecturando in multis comittuntur; & hæc alibi appellatur necromantia, & eam exercentes dicuntur necromantici; quorum precationibus videntur re ſuſcitati mortui diuinare, & ad interrogata reſponſum dare. Necros enim græce, latine mortuus, & mantia diuinatio

tio nuncupatur; ad quos ſuſcitandum cadaueris ſanguis adijcitur; nam amare ſanguinem dæmones dicũtur: ideoque quotieſcunque necromantia fit, cruor aqua miſcetur; & colore ſanguinis facilius prouocantur. ita dicit idem Auguſti. in libr. de ciui. Dei, tranſumptiue in. dicto cap. nec mirum, poſt princ. † Quas quidem ſortes ac omnes alias, de quibus in. dict. cap. igitur,] dico de iure eſſe 14
prohibitas. Et ex prædictis iuribus argumentando à ſufficienti partium enumeratione, quod argumentum tenet. l. patre furioſo. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iuris. & in. §. actionum. inſti. de actio; † Infertur, chiromantiam, quæ eſt diuinatio per manum, à cheir græce, latine 15
manus, & mantia diuinatio, non eſſe de iure prohibitam: de qua aliquid dicam in fine huius dubij. Et de huiuſmodi ſorte, id eſt diuinatione prohibita intelligatur illud Hieremię. iiij. Sapientes ſunt, vt faciant mala. & Eſaię. v. Vel, qui ſapientes eſtis in oculis veſtris. & Iob. xxiiij. Ipſi rebelles ſunt lumini, neſcierunt vias eius. & Eſaię. xlj. Annuntiate, quæ ventura ſunt in futurum. & ſcimus, quia dij eſtis. & Hiere. x. ſtultus factus eſt omnis homo à ſcientia ſua, confuſus eſt artifex in ſculptili ſuo, vana ſunt opera eorum, & riſu digna, & in tempore viſitationis ſuæ peribunt. & illud Catonis. Quid Deus intendat, noli perquirere ſorte. Et prohibitionis huius ſortis triplex ratio reddi poteſt. Prima ratio eſt, quia tales diuinare volentes illud, quod eſt ſolius Dei, ſcilicet præſcire futura, attribuere ſibi conantur, vt in. §. j. xxvj. q. v. & hoc ſonat verbum diuinare, id eſt facere illud, quod proprium Dei eſt. & ideo auſus temerarius dici poteſt, propter quẽ angelus de cœlo cecidit, & Adam de paradiſo expulſus fuit; imò Papa in ſibi reſeruatis non vult aliquẽ ſe ingerere, vt in. cap. quod translationem. de offi. deleg. Vnde dæmones, qui ratione creationis, ingenijque perſpicacitate homine ſunt nobiliores, præciſe ſcire futura nequeunt, licet cauſatiue poſsint, vt eſt tex, not. iuncta gloſſ. quæ hoc not. declarat in cap. ſciendum. xxvj. quæſt. iiij. de quo tex. cum gloſſ. ſequentes eam mentionem faciunt ſcribentes in c. nouit, de iudi. Secunda ratio eſt, quia dum propria

curioſitate his ſunt intenti, minus vacant his, quæ pro ſalute animarum ſunt accommodata, dicit tex. not. in. d. §. his ita reſpondetur. Tertia eſt ratio, quia ſæpe in huiuſmodi ſortilegijs conſuluntur dæmones, & ſic committitur idololatria; & per cōſequens quis cadit in hæreſim. ca. accuſatus. §. ſane. de hæreti. libr. vj. & in gloſſ. quæ loquitur de funeſtis precibus emiſsis ad dæmonem pro eius auxilio; de quo per Old. cōſi. ccix. Et Ray. in ſumma, de ſorti-
16 leg. ait; dicendum, † Quod ſors licet ſit bona in ſe, tamen eſt prohibita propter idololatriã; & hoc caſu verificabitur gloſſ. in ca. eſt iniuſta. xxiij. quæſt. iiij. quæ dicit, quòd idololatria puniri poteſt pœna mortis; ſed dũ Ray. dicit quòd ſors eſt bona in ſe, hoc non poteſt procedere in caſu noſtro, in quo, vt dixi ſupra in prin. Sors nihil aliud eſt, quàm diuinatio, & maleficium; quamuis alio reſpectu ſors in ſe ſit bona, vt dicam in ſequentibus dubijs. Et quòd emittentes huiuſmodi preces ad dæmonem dicantur malefici, ob facinorum magnitudinem, dicit tex. not. in. l. nemo. C. de malefi. & mathema. Item dicuntur arioli, vt ibi, eo quòd circa aras idolorum nepharias preces emittunt. dicit tex. in d. cap. igitur. in prin. & de iſtis habetur Deuteromij. xviij. ca. Non inueniatur in te, qui ariolos ſciſcitetur, nec phytones cōſulat. Dixit tamen Ange. in. l. nullus. C. de ma-
17 lefi. † quòd ariolus fuit primus in terra Aegypti inuentor incantationis, & diuinationis. Itẽ quòd fuit inuentor ariologij, & ab eo dictum eſt. & ſequitur Ioan. de Ana. in c. j. de ſortileg. in vj. col. & dicunt ibi docto. quòd Aegyptij dicũtur quaſi tenebroſi; & eſt Aegyptus mater idololatriæ.
18 † Vnde Aegyptij inuenerunt, quòd incipiẽs opus die tali non haberet bonum exitum: quod reprobat fides Chriſtiana, xxvj. quæſt. vij. in. cap. non obſeruetis. vbi litera dicit; Non obſeruetis dies, qui dicuntur Aegyptiaci, aut Kalendas Ianuarij, in quibus cantilenæ quædam, & commeſſationes, & ad inuicem dona donantur, quaſi in principio anni boni fati augurio, aut aliquos menſes, aut tempora, aut dies, & annos, aut Lunæ ſoliſque curſum; quia qui has, & quaſcunque diuinationes, aut fata, aut auguria obſeruat, aut attendit, aut conſentit obſeruantibus inutiliter

&

& ſine cauſa, magis ad ſui damnationem, quàm ad ſalutem tendit, ſiue qui per quoſdam numeros literarum, & lunæ, & per Pythagoricam necromantiam ægrotantium vitam, vel mortem, vel proſpera, vel aduerſa futura inquirunt, ſiue qui attendunt ſomnialia ſcripta, & falſo Danielis nomine intitulata; & ſortes, quæ dicuntur ſanctorum Apoſtolorum, & auguria auium, aut aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda, aut in collectionibus herbarum carmina dicunt, aut pyctaciolas pro quauis infirmitate ſcriptas ſuper homines, & animalia ponunt præter ſymbolum, & orationem dominicam; aut magicis falſitatibus in grandinarijs tempeſtatibus credunt. Qui autem talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut ſuis domibus introducunt, & interrogant, ſciant ſe fidem Chriſtianam, & baptiſmum præuaricaſſe, & vt paganum, & vt apoſtatam, id eſt, retro abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei grauiter in æternum incurriſſe, niſi eccleſiaſtica pœnitentia emendatus Deo recõcilietur: dicit enim Apoſtolus, ſiue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti facite, in quo viuimus, mouemur, & ſumus. et ibi Archi. Quare Imperator in l. creationem. C. de iur. delibe. reprobat illam ſuperſtitioſam ſolemnitatem antiquorum volentium hæreditatem adiri non poſſe certis diebus, qui dicuntur cretici; de quibus per gloſ. ibi. & Bal. dicit, quòd illa lex oſtẽdit, quòd antiqui erant multum beſtiales, & nimium colebant dies. Vnde idem Bal. in. l. i. in iiij. col, C. de his, quæ pen. nom. dicit, † quòd ſi teſtator mandat hæredi. quòd non adeat 19
hæreditatem in die reuolutionis lunæ, alias priuat eum hæreditate, quòd talis voluntas tanquam ſuperſtitioſa ſeruari non debet per d. l. creationem. Et ideo male faciunt principes nolentes peregrinari, niſi aſcendant equum die, & hora eis ab aſtronomo ſtatuta; & ita tranſit Ioan. de Ana. in dict. cap. j. Sed ad id, quod dixit Ange. de aurilogio, dicas, quòd non bene loquitur; nam non dicitur aurilogium, ſed horologium, quaſi horarum logium, id eſt, horarum lectio; ſeu prima computatio. & hæc eſt vera ethymologia ipſius verbi. Et de hac ſorte loquitur gloſſ. not.

in c.conſtituimus,iij.q.v.quæ dicit,quòd malefici ſunt illi,qui faciunt,ne viri poſsint cognoſcere vxores ſuas, vel qui volunt ſcire futura; & dicit, quòd hoc eſt crimen publicum. Sed quòd non ſit prohibitum interrogare dæmonem ad aliquod ſciendum,probatur; Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio.ca. exemplum. xij.q.j.c.ſignificaſti.de electio. Sed Chriſtus interrogauit dæmonem, quod tibi nomen eſt? Vt habetur Matth.v.c.Ergo idem videtur eſſe conceſſum homini: Nam ſi hoc malum eſſet,Chriſtus nõ interrogaſſet,cum Chriſtus nunquam commiſit aliquid illicitum,vt habetur in epiſtola Petri.j.c,ij.Qui peccatum non fecit.&c.

30 † Secundo ſanctorum animæ non fauent illicite interrogantibus,ſed Sauli Regi interroganti de euentu futuri belli à muliere habẽte ſpiritum phytonis apprauit Samuel;& ei futurum euentum prædixit, vt habetur.j.Regum. xxviij.c.& ibi Nicolaus de Lira dicit poſt multas opiniones,quòd anima Samuelis virtute diuina, & eius diſpenſatione apparuit ad annuntiandum Sauli diuinam ſententiam. Iſtud etiam dictum videtur concordare cum eo, quod habetur in libro Numerorum. cap. xxij. dicitur ibi, quòd Balaam magus, & ariolus quater quæſiuit reſponſum dæmonis, bis in domo ſua,& bis cum Balac. Et tunc ſecundum omnes docto.catholicos dæmon virtute diuina fuit prohibitus dare ſibi reſponſum, & angelus bonus dedit ei reſponſum ſuæ voluntati contrarium. Dicet aliquis, Ergo diuinatio, quæ fit per interrogationem à dæmone,non eſt illicita. Quibus poteſt reſponderi; & quoad primum dico,quod Chriſtus imperatiue interrogauit dæmonem eum coercendo, vt manifeſtaret nomen ſuum alijs,quia non eſt dicẽdum, quòd Chriſtus ignoraret eius nomen,cum ipſe ſciret omnia.c.nouit.de iudi.c.nouit. de appell.ergo,&c.Quoad ſecundum reſpondeo,quòd potius facit pro vobis,quàm contra; nam voluntate Dei ſpiritus Samuelis apparuit Regi Sauli ad oſtendendum, Deum nolle dare fidem dæmonijs de futuris;ne decipiant homines, cum ſit eorum inimicus, & pater mendacij,vt Chriſtus atteſtatur in euangelio; & ideo voluit Deus, quòd ſpiri-

ſpiritus bonus Samuelis, qui non mentitur, reſponderet Sauli Regi: quare, &c. Et ſit vera concluſio, † quòd non 21 licet interrogare dæmonem ad aliquid faciendum; & hoc approbat ſanctus Tho. quamuis aliter reſpõdeat motiuis ſupra poſitis .ij.ij. quæſt. xcv. artic. iiij. & ibi per eum. dixit tamen Archi. in. dicto. cap. ſortes, quòd ſi quis vtatur ſomnijs ad præcognoſcendum futura, ſecundum quod ſomnia procedunt ex diuina reuelatione, vt ſomnium Pharaonis; vel ex naturali cauſa, cum abundans humore frigido ſomniat, quòd ſit in aqua; vel ex cauſa extrinſeca, vt ex aere, vel impreſsione cœleſti; vel quantum ſe poteſt virtus talis cauſæ extendere, non erit illicita talis diuinatio.

Si autem huiuſmodi diuinatio cauſaretur ex reuelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expreſſa, quia ad hoc inuocantur; vel tacita, quia huiuſmodi diuinatio extenditur, ad quod non poteſt ſe extendere; erit diuinatio illicita, & ſuperſtitioſa; & ita dicit tenere S. Thomam de Aquino. ij. ij. quæſt. xcv. arti. vj. An autem licitum ſit, vti incantatione ad bonum finem, puta ratione publicæ vtilitatis, vt fructus à grandine non deuaſtentur; & videtur dicendum, quòd ſic; Nam ſecũdum Phi. iij. Phyſic. & in iij. metaph. in quacunque re finis attendi debet; ſed in hac re finis eſt bonus propter vtilitatẽ publicam, quæ bonæ eſt, iuxta not. per gloſſ. & docto. in. c. bonæ. de poſtulat. præl. & in ca. ſcias. xvij. q. j. & in l. vtilitas. C. de primipi. lib. xij. ergo, &c.

Secundo ceſſante cauſa debet ceſſare effectus. l. adigere §. quamuis. de iure patrona. c. cum ceſſante. de appell. Sed cauſa, propter quam incantatio dæmonum eſt prohibita, eſt propter pacta obſequialia cum eis per incantatores inita per ſupradicta; ſed in caſu noſtro ceſſant obſequia, imo fit eis magna iniuria eos fugando, & remouendo ab ipſorum opere incepto; ergo, &c.

† Tertio licitum eſt cuilibet ob tutelam rerum ſuarũ re- 22 ſiſtere non ſolũ vulnerãdo, ſed etiã occidẽdo, quãdo aliter defendi non poſſet, vt in. l. vt vim. & ibi per doctor. maxime Bar. & Bal. ff. de iuſti. & iur. & in. l. j. per eoſdẽ maxime

Bal.

Bal.in repet.C.vnde vi.Patrimonium eſt ſecũda vita, gloſ. eſt ſing.in.l.aduocati.& ibi Bal.C.de aduoc.diuer. iudi. Si ergo eſt licitum hoc caſu occidere hominem factum ad imaginem, & ſimilitudinẽ Dei, vt habetur Gen.j.in princ. de quo in.ca.hæc imago,xxxiij. quæſt, v.quanto magis debet licere incantando expellere dęmonem, Dei inimicum, ac humanæ naturæ, venientem non ſolum contra priuatam, ſed etiam contra publicam vtilitatem. facit quod dicit philoſophus in vj. topi. & auth. multo magis. C. de Epiſc.& cleri.c.cum in cunctis. de elec.c. per venerabilẽ, qui fil.ſint legi.

Sed in contrarium facit, quia nõ eſt faciendũ malum, vt inde ſequatur bonum.c.non eſt putanda.j.quæſt.j.& ideo. gloſ.in verſ.compenſatio, in cap.j. per illum tex.xiiij. diſtinct.dicit, quòd in malis non eſt admittenda compenſatio. plus dicit ibi gloſ.ij.circa fin. quòd pro alterius ſalute non ſolum temporali, ſed etiam æterna, non licet alicui peccare venialiter: ergo pro bono, & vtilitate publica conſeruanda non erit licitum vti incantatione diabolica, cum non ſolum ſit peccatum mortale, imo ſapiat hæreſim per ſupradicta. Et per hæc poteſt reſponderi argumentis ſupra poſitis, vel ſpecialibus: ad primum reſpõdetur, quòd finis non debet attendi, quando ad eum peruenitur per modum à iure reprobatum: ſed in caſu noſtro modus à iure reprobatur. vt ſupra oſtenſum fuit, ergo, &c.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd in hoc caſu non ceſſat cauſa, nec fit iniuria dæmonibus, cum eos fugando per prohibitam incantationem quis peccet, & per conſequens fiat eis res grata, cum mediantibus peccatis quærunt hominum animas ſuperlucrari.

Ad tertium reſpondetur confitendo maiorem, quæ eſt à iure permiſſa, & per conſeqnens quis non peccat. l. Gracchus.C. de adult.gloſſ.in cap.felicis, in verſi, percuſſerit.de pœni.lib.vj. Sed minor concluſio eſt falſa, quia à iure reprobatur, vt ſupra concluſi; ergo, &c. Ego tamen dicerem in hoc eſſe diſtinguendum. Aut loquimur in foro temporali, & ſic quantum ad pœnam temporalem, eſt licitum vti incantatione ad bonum finem, ita dicit Bar. per illum

illum tex.in l.eorum.C.de maleſi.& mathe. & eſt de mente Bal.i bi; & ita intelligitur, quod dixit Iacobus But.in l. nullus. C. de maleſi. † Quòd incantationes non debent 25 fieri ad malum, ſed ad bonum ſic: aliàs contra faciens concremabitur; & ita ſumant totum illum titulum. Et dicit ibi Angel. poſt Odof. quòd magni Barones, & domini incidunt in laqueum illius legis, quia nolunt equitari, niſi certis horis ſecundum conſilium illorum incātatorum, & diuinatorum. Aut loquimur in foro conſcientiæ, & ſic quò ad pœnam ſpiritualem; & tunc aut loquimur de incantatione, quæ fit dæmonum inuocatione, & auxilio; & nullo modo eſt permiſſa ſecundum Bar. in d.l.eorum, dicentem, ſe ita intelligere dictum beati Thomæ, nec allegat vbi; forte voluit allegare.ij. ij. quæſt. xcv.artic.iiij. Et ita poterit intelligi quod dixit Sal. in d.l eorum, ſecūdum quod de iure canonico non licet facere malum ad finem boni; vt refert Ioan.de Ana.in.c. ad liberandum. circa.iiij. col.de Iudæ.Item poterit verificari hoc caſu, quod dixit Bal.in d.l.nullus. Et iſti diuinatores, & incantatores ſunt communione hominum priuati; & per hoc poſſunt excommunicari. Aut loquimur de incātatione, quæ fit virtute diuina, hoc eſt, mediantibus verbis diuinis, puta euangelicis, vel pſalmorum; & hæc non eſt prohibita ſecundū Ang.in.d.l.eorum.nam tunc ceſſat ratio prohibitionis, de qua ſupra. Et hæc diſtinctio fuit de mente.Io.de Ana.in.c. ad liberandū.& per eam declaratur id, quod dicitur in.ca. j.de ſortileg. in vj.col. Et hæc ars diuinatoria dicitur ars magica, non ſolum prohibita de iure canonico, vt in iuribus præalleg. ſed etiam de iure ciuili.C.ac Digeſtorum l. nemo.l.nullus. &.l.ſi excepta.C.de maleſi.& in. l. ceteræ. §.i.& ibi.in libris reprobatæ lectionis magicis fortè, vel his ſimilibus, &c.ff.famil.erciſ. Item prohibita eſt de lege Moſaica, & ſic de iure diuino; vt habetur Exodi.xxij.cap. dum dicit; Maleficos non patieris viuere.de quo in c. reos ſanguinis.§.i.xxij. quæſt. v. vnde magi olim dicebantur ſtellarum interpretes, qui diuinabant, cum quis naſcebatur, & orientales appellantur Magi, quia in arte magica præualuerunt, ſecundum Archi. in cap. nec mirum. in

princ.

24 princ.xxvj.q.v. † Et ideo illi tres Reges orientales, qui venerunt ad adorandum Chriſtum, appellati ſunt Magi. Alij magi appellati ſunt philoſophi Chaldeorum ſecundũ Archi.in.§.ſed è contra.xxxvij.diſt.

Et vide ſanctum Thom.in ſecunda ſecũdæ.q.xciij. Vbi dicit de ſpeciebus ſuperſtitionis. Et primo de ſuperſtitione indebiti cultus veri Dei. Secundo de ſuperſtitione idololatriæ. Tertio de ſuperſtitione diuinationum. Quarto de ſuperſtitione obſeruationũ.& in q.xciij. dicit de idololatria: & in q.xcv. tractat de ſuperſtitione diuinatiua; & primo, vtrum diuinatio ſit peccatum; ſecundo, vtrum ſit ſpecies ſuperſtitionis; Tertio, de ſpeciebus diuinationis; Quarto, de diuinatione, quæ fit per dæmones; Quinto, de diuinatione, quæ fit per aſtra; Sexto, de diuinatione, quæ fit per ſomnia; Septimo, de diuinatione, quæ fit per auguria; Octauo, de diuinatione, quę fit per ſortes. Vbi videbis late de his omnibus.

25 † Et ſortilegi proprie hi ſunt, qui ſub nomine fictæ religionis per quaſdam, quas ſanctorum, ſeu Apoſtolorum vocant ſortes, diuinationis ſcientiam profitentur; aut quarundam ſcripturarum inſpectione futura promittunt. tex.not.in.c.ſortilegi.xxvj.quæſt.j. ex quo textu notabis, quòd iſti ſortilegi, & incantatores ſub falſo quodam, & ficto religionis nomine, ſanctorum, vel Apoſtolorum ſua conficiunt ſortilegia: & hinc eſt, quòd iſti incantatores, & maxime mulieres, in ſuis ſortilegijs, & incantationibus, vt vulgariter dicitur, ſæpius dicere iubent per maleficiatum, aut infirmũ, Aue maria, vel Pater noſter, aut alias ſimiles orationes ad deuotionem alicuius ſancti Apoſtoli, vel martyris, vt ſub illorum ſanctorum Apoſtolorum, vel martyrum deuotione, ac præſidio opus, quod conficiũt, videatur miniſtrari; nihilominus omnia illa ſunt falſa, & ficta, & non ad veram deuotionem, ſeu interceſsionem illius ſancti Apoſtoli, vel martyris dicuntur, ſeu vouentur, ſed ſub illa falſa religionis demonſtratione omnia opera prædicta arte, & præſidio dæmonis conficiunt, & ſub
26 illius deuotione vouent. † Sortilegiorum diuerſæ ſunt ſpecies, principaliores vero, & magiſtrales ſunt tres, diui-

natiua

natiua, amatoria, & venefica: & de hoc videbis tractatum Pauli Grillandi in volumine tractatuum, vol. v. fol. cliij vbi multa vtilia; & etiam multa extra propoſitum, quæ nullo iure comprobantur, inuenies. Et de ſortilegijs videbis doctor. in tit. de ſortileg. & videbis Hoſti. in ſumma eod. ti. Sed iſti ſortilegi, diuinatores, & maledici, huius diabolicæ religionis profeſsi, dicuntur hoſtes humanæ ſalutis, & humani generis inimici. l. & ſi excepta. & l. fi. C. de malefi. & math. vbi etiam videbis Azo. in ſua ſumma. Et incantatores, qui cenſendi ſint, & Arioli qui ſint, qui aruſpices, qui augures, & qui phytoniſſæ; aſtrologi qui dicantur, qui genethliaci, qui ſalitores, & necromantici, videbis in dicto tract. Pauli Grillandi in quæſt. ij. Sed taceant ſortilegi, quia licet poſsint fieri ſortilegia amatoria, & venefica, & in corpore, & extra corpus, amor non vere oritur ex maleficijs amatorijs, quæ fiunt ad amorem prouocandum, quia omnes ſunt nugæ, & dæmonis fallaciæ, quæ nunquam ſortiuntur effectum. Stante liberi arbitrij poteſtate mirum quid eſſet, quòd mulier caſta, & honeſta violenter traheretur ad peccandum. Et ideo dixerunt quidam magni theologi, quòd ſi aliquis maleficiatus, aut maleficiata reperitur, qui deuenerit ad effectus, ad quos tēdūt maleficia prædicta, id profecto non prouenit virtute & potentia maleficij, vel ſortitilegij rationibus prædictis, propter liberi arbitrij poteſtatem; ſed deuenit virtute diabolicæ tentationis; qui dæmon, vt credentium animas facilius decipiat, ita quòd firmiter credant, quòd illa ſortilegia faciant miracula, & vera ſint eorum opera, ipſemet adeo vehementer, & ſollicite infeſtat mulierem ipſam tentationibus, & perſuaſionibus die noctuque, quòd nunquam ſinit ipſum, vel ipſam aliquo momento quieſcere, nec in ſomnijs, nec in vigilia; adeo quod multotiens accedente maximo opere, & miniſterio extrinſeco ſortilegiorum, qui extrinſecus cooperāt & literis amatorijs, & precibus, pollicitationibusque verbalibus, fragilis ſexus ſæpe illaqueatur, & cadit in peccatum: & hoc non prouenit virtute, & potentia ſortilegij, ſed dæmonis tentationibus, & opera hominis extrinſecus

operans

operantis, vt dixi, qui inſectantur mulierem ipſam, tanquam venatores feram, aut aucupatores auem; Vnde neceſſe eſt, quòd poſt aliquod bellum reddat ſe victam in ma-
27 nibus hoſtis. † Et cedat propter ſuam debilem naturam, & imbecilles vires, quas habet ad reſiſtendum diabolo, immo ita facilis eſt, & credula, vt quæ noua ſunt, tam bona, quàm mala, libenter appetat; vt notatur Gene. iij. & c. forus. de verb. ſignific. Nec dici poteſt hoc violenter fieri, ſed ſponte, quia mulier ipſa ſponte incipit incaleſcere in amorem illius viri, & voluntarie illum deſiderat; & hoc euenit ex natura ſua & voluntate, non violentia ſortilegiorum; & hæc eſt facilior via ad flectendum pudicos animos ad libidinem, quàm alia. & maxime ſi quando hæc tentatio fit, mituntur nuncij, epiſtolæ amatoriæ, & ſimilia ad mulierem: his, vel ſimilibus modis videntur facilius flecti, quá vi ipſius maleficij.

28 † Effectus enim iſtius ſortilegij requirit puram, & liberam voluntatem, quia nemo amat inuitus: & licet iſti vulgares fateri ſoleant ſe inuitos amare; & propter poculum aſſumptum compelli ad amandum, hoc eſt falſiſsimum, ſi volumus intelligere de neceſsitate præciſa, vt compellatur homo ratione, & voluntate: quia hoc non permittit Deus, ne tollatur liberi arbitrij poteſtas, quam habet homo. Si tu diceres, compellitur homo perſuaſionibus dæmonis, tūc dico, quòd non compellitur in ratione, ſed in concupiſcentia carnis, quia fragilis eſt; & niſi fortiter, & deliberatè reſiſtat, vel fugiat, incidit in laqueum. Itaque quæ magorum præſtigijs fiunt, non vera, ſed fantaſtica eſſe probantur. in c. nec mirum. xxvj. q. v.

Si autem quilibet opponit & dicit; quomodo, vel quando eueniunt aliqua, quæ illi diuini prædicunt futura; aut quomodo poſſunt ægris præbere medelam, aut ſanis immittere ægritudinem, ſi aliquid propriæ virtutis, ac poteſtatis non habeant; hoc à nobis recipiat reſponſum; quia ideo quiſque non debet eis credere, quia aliquando eueniunt, quæ prædicunt, aut ſanare videntur languidos, aut lædere ſanos, quia hoc permiſſu Dei fit, vt ipſi, qui hoc audiunt, vel vident, probentur, & appareant qua fide ſint, &

deuotio-

deuotione erga Deũ;ſicut in Deuteronomio legitur Moyſes ex verbo Dei populo Dei præcepiſſe ita dicens; Si ſurrexerit in medio tui propheta, aut qui ſomnium dicat ſe vidiſſe;& prædixerit ſignum, atque portentum;& euenerit, quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus, & ſequamur Deos alienos,quos ignoramus,& ſeruiamus eis, non audias verba prophetæ,aut ſomniatoris; quia tentat vos dominus Deus veſter,vt palam fiat, vtrũ diligatis,an non;in toto corde & in tota anima veſtra dominũ Deũ veſtrũ ſequimini,ipſum timere,mãdata eius cuſtodire,& audite vocem illius,ipſi ſeruietis,& ipſi adhærebitis,&c. Vbi ſatre intelligi voluit,etiã illa, quæ à diuinãtibus nõ ſecundũ Deũ dicunt,ſi acciderint,quæ dicunt, non ſint ſic accipienda, vt fiant,quæ præcipiuntur ab eis,nec colantur, quæ colũtur ab eis, nec præter ſuam poteſtatem Deus oſtendit eſſe, quòd contingunt iſta,ſed quaſi quæreretur,cur ea permittat,cauſam tentationis expoſuit,ad cognoſcendam vtique eorum dilectionem, vtrũ eam habeant erga Deum ſuum, cognoſcendum vero ab ipſis potius, quàm ab illo, qui ſit omnia antequàm fiant. † Et videbis ſanctum Tho. in ſecunda ſecũdæ quæſt.xcv.de diuinationibus. & ibi tractat, 29
vtrum diuinatio ſit peccatum.& vtrum diuinatio, quæ fit per dæmones,ſit licita. & vtrum diuinationes, quæ fiunt per auguria,ſint licitæ.& vtrum diuinatio,quę fit per ſortes,ſit licita,& in q.xcvj.tractat de ſuperſtitionibus obſeruãtiarum.& vtrum vti obſeruantijs ad præcognoſcendum aliqua futura, fortunia,vel infortunia,ſit licitum,ibi videbis.& in.q.xciij.tractat de ſpeciebus ſuperſtitionis. & in q. xciij.tractat de idololatria.

.§. De Ludo.

EST ludus quædam alleuiatio laboris,vt in.c.continebatur, de homi. Soci.in conſi.xvj. Ludus † quis 30
ſit permiſſus,& quis prohibitus, vide tex. & docto. in.l.ſi gratuitam.ff.de pręſcrip.ver.§.fin.& in.l.j.C.de ſpectaculis lib.xj.& in.c.cum decorem, de vit. & honeſt.cleric.& in authent.alearum vſus.de relig.& ſumpt.fun.&.C. de aleato.& docto.in.c.clerici, de vita, & honeſtate cleri-

corum. Et dic, quòd regulariter eſt prohibitus ludus tam azardi quàm alearum, etiam cum taxillis iuſtis, vt in dict. authen. alearum vſus, & in authen. interdicimus. C. de Epiſc. & cleri. & Oldra. in conſil. lxxvi j. Sed ex natura ſui ludus non eſt prohibitus. Salicet. in d. authen. alearum vſus. vide Iacobum Butrigarium in l. j. C. de nautico fœnore. Sed in ludo tempus amittitur, & oportet ſemper orare, &c. & de omni verbo ocioſo reddenda eſt ratio. quis enim ludos appellat, ex quibus crimina non oriuntur; vt in prœmio digeſtorũ. §. illud. facit quod dixit Bal. in. l. i. C. ſi quis in frau. patroni, quòd vincens ex ludo prohibito dicitur acquiſiuiſſe ex maleficio. & vide Archidi. in. c. j. xxxv. diſtinct. Sed ſi luditur conuiuium, hoc caſu ludus non erit prohibitus ſecundum gloſſ. in. d. c. j xxxv. diſtinct. & vide ibi docto. quia d. gloſſ. in materia ludi eſt magiſtralis; dummodo non ludatur exceſsiua quantitas; pro quo facit dict. authen. alearum vſus. & dicerem quantitatem exceſsiuam

31 conſiderata conditione perſonarum. † Et ludus fuit inuentus à diabolo, vt in. cap. præterea. li. diſtinct. & conſuetudine non poterit validari, vt in. cap. ex parte. de conſuetud. nec obſtat, ſi diceretur hanc conſuetudinem ludendi in toto orbe eſſe præſcriptam ab eo tempore, cuius non extat memoria in contrarium. c. ſuper quibuſdam. §. præterea. de verborum ſignific. l. hoc iure. §. ductus aquæ. de aqua quoti. & æſtiua. & in. l. j. §. fi. de aqua plu. arcen. & in l. ſi arbiter. de proba. & Archi. in. cap. generali. de electio.

32 libro. vj. ad omnia iura reſpondeo, non procedere, † quando conſuetudo eſſet nutritiua peccati, per gloſſ. ſingularem in c. denique, iiij. diſtinct. dicentem, Conſuetudo excuſat à pœna temporali, non autem à pœna gehennali. ca. ſi Romanorum. xix. diſtinct. facit gloſſ. in c. quanto. de cõſuetud. quia potius dicitur corruptela, quàm conſuetudo. Et huius ludi conditio eſt adeo ignominioſa, & vituperabilis, quòd cum Chilon Athenienſis philoſophus, vnus ex ſeptem ſapientibus, miſſus eſſet Corinthum iungendæ ſocietatis cauſa, & ibi duces, & ſeniores populi ludentes alea comperiſſet, adeo illud abhorruit, vt ſtatim infecto negotio illinc diſcederet, inquiẽs: Nolle ſe Spartanorum,

quo-

quorum virtus per orbem clareſcebat, hac infamia macu-
lare, ne diceretur cum aleatoribus ſocietatem contraxiſ-
ſe; vnde dixit Odoffre. in l. ij. ff. de aleatoribus, † quòd a- 33
leator eſt velut hoſtis reipublicæ. & Philoſophus in iiij.
ethic. affirmat, luſores eſſe deterioris conditionis quam
latrones.

† De ludo autem ſcachorum licet non ſit ſpecies ſortis, 34
laicis licitus eſt, dummodo non excedant in ludendo
vnum aureum, etiamſi ſint diuites, vt in dict. authen. ale-
arum vſus. Et hoc eſt verum in toto die, quia tunc liceret
propter rationem poſitam in dict. authen. ita Ang. in tra-
ctatu maleficiorum. & fallit, niſi eſſet tempus reſeruatum
deuotioni, & pœnitentiæ, quia tunc ludentes peccarent
mortaliter ſecūdum Richardum in ſenten. diſtinct. vij. ar-
tic. v. quæſt. viij. fallit etiam, niſi auaritia luderent, vel in-
teruenerit blaſphemia. Et ludendo maximā quantitatem
præſumitur quis ludere ex auaritia ſecundum Cardin. in
d. cap. clerici. de vita, & honeſt. cleri. & hoc extenditur ad
omnes ludos ſui natura permiſſos. Itaque ſi luditur cau-
ſa cupiditatis ad pecuniam, euitandus eſt, ſicut peccatum
mortale. & videbis Cardin. Sancti Sixti. in cap. Epiſcopus.
xxxv. diſtinct. vbi multa de ludo; & ſanctus Thom. dicit
in ſecunda ſecundæ quæſt. xxxij. ad ſeptimum. Circa illa
vero, quæ per aleas acquiruntur, videtur eſſe aliquid illi-
citum ex diuino iure, ſcilicet, quòd aliquis lucretur ab
his, qui rem ſuam alienare non poſſunt, ſicut ſunt minores
& furioſi; & cum quis trahat alium ex cupiditate lucrandi
ad ludum, & ille, qui fraudulenter lucratur ab eo, in his ca
ſibus tenetur ad reſtitutionē. Aliquid autem videtur eſſe
illicitū ex iure ciuili, ꝙ prohibet vniuerſaliter tale lucrū,
qui ſunt talibus legibus ſubiecti, tenentur ad reſtitutionē,
qui lucrātur; niſi conſuetudo contraria præualeat; aut niſi
ille lucratus ſit ab eo, qui traxerit eū ad ludendū. Et cleri-
cus publice aleator ipſo facto priuatur à promotione, ſed
nō à beneficio, niſi præcedat monitio. † Et illud, ꝙ vinci- 35
tur in ludo ſcacchorū, vel in ludo, qui conſiſtit, & fit gratia
virtutis experiendæ, nō ſubiacet reſtitutioni; niſi quis prin
cipaliter ludat, cauſa ſpoliandi proximum. ita Panor. in d.

36 c.clerici. de vita, & hon.cle. & ibi vide doct. † Et nota, quòd vocatur quis ludere ex auaritia, quando principale fundamentum ad ludendum eſt lucrum: itaque licet ludus in ſe non ſit malus, tamen ludere ex auaritia, & ſic cauſa lucri, eſt peccatum graue, & turpe: ita doctiſsimus Caietanus in ſecunda ſecundæ. in Commentarijs quæſt. clxviij. artic. iij. & ibi dicit, etiam turpe lucrum appellatur, quòd ludo acquiritur. & in dict. quæſt. videbis ſanctum Thom. & in quæſt. xxxij. & ibi etiam dicit Caiet. Quoniã abuſus ludi ad auaritiam fręno eget, & Regum eſt hos motus compeſcere, ideo leges prohibent ludos fortuitos, quoniam ipſis maxime homines abutuntur ad auaritiam: & licet honeſta ioca interdum ſuauia ſint, tamen ab eccleſiaſtica abhorrent regula; quoniam in ſcripturis ſanctis nõ reperimus ea, quemadmodum vſurpare poſsimus. ita ſanctus Thom. in dict. quæſt. artic. ij. & Auguſtinus dicit de pœnitente loquens; cohibeat ſe à ludis ſeculi, qui perfectam vult conſequi remiſsionis gratiam. dicitur enim in Hieremia. xv. Non ſede in concilio ludentium. & Thobiæ iij. dicitur; Nunquam enim ludentibus miſcui me.

§. De Ventura.

37 AGgredior vltimum modum ſortis, † prout eſt Ventura à vulgarium more, & hanc dico non eſſe prohibitam; nam ſors hoc caſu nihil aliud eſt, quàm res in humana dubietate, diuinam iudicans voluntatem. ita dixit tex. in cap. non eſt aliquid mali. xxvj. quæſt. ij. & Auguſti. ſuper pſalmo: In manibus tuis ſortes meæ; ſecundum ſanctum Thom. in ſecunda ſecundæ quæſt. xcv. arti. fin. Et ita intelligitur, quod dixit Ambroſ. ſuper Lucam relatũ per ipſum Thom. vbi ſupra. Qui ſorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur, & cætera. Vnde ratione eſſentiæ hæc ſors non eſt prohibita, cum à diuina dependeat voluntate, & ideo Bal. in l. fin. in princ. C. com. de leg. not. ex illo tex. quòd mittere ſortem non eſt pecca-
38 tum. Item non eſt prohibita ratione finis, † qui in omnibus rebus conſiderandus eſt, ſecũdum phi. in iij. phyſic. &

in

in iij.metaph.qui dicit, quòd eſt perfectio cuiuslibet rei. & ideo Bal.C.de ſum.trin.& fi. cath.dicit, quòd ſecundum phyſicam regulam; cuius finis eſt bonus, ipſum quoq; bonum eſt. facit ca. merito.xv.quæſt.j. Sed finis Venturæ eſt lucrum, quod in ſe non eſt prohibitum; nàm diuitiæ non ſunt malæ in ſe, nec eas appetere peccatum eſt, quando ad bonum finem appetuntur, & cum bono ordine, ſecundum Bald.in ca. nam concupiſcentiam. de conſtit. & fuit ſententia Boetij de philoſophica conſolatione.c.ix. facit gloſ. not.in c.clericus.xiij.q.j.& quod dicit Abb. in c. ſuper eo. ꝟ.ij.in. ij.col. de teſti.& gloſſ.in.c.militare. xxiij. q. j. quæ dicit, quòd licitum eſt augere diuitias. Sunt enim diuitiæ de genere bonorum, ſecundum Philo.in primo ethic. meminit ſanctus Thom. ſecunda ſecundæ, q.clij. arti.ij. Sūt etiam ad perfectionem nobilitatis. tex. eſt not. vbi Iacob. de Butr.& Bald.in l.nobiliores. C.de comer.& merca.facit quod dicit Abb.in c.conſtitutus, in iij.col.de appell. & intereſt reipublicæ habere ciues diuites, ac nobiles. facit ad hoc gloſ.not.in.c.j.& eſt gloſ.tertia.xxj.q.j.iunctis his, quę ponit Bartol.in.l.j.C.de digni.lib. xij. Et quòd diuitiæ nō obſint, ſi quis eis bene vtatur, voluit Hieronym.in epiſt. incipiente, Vereor, &c.in princ.& phil.in primo Poli.dūmodo quis in eis non ponat felicitatem, ſecundum Egidi. de regi.princip.c.vij. & refert.Alberi. de Roſa.in dictionario ſuo.in verſ. diuitiæ. Et ita poterit intelligi illud pſalmiſtæ; diuitiæ ſi affluunt, nolite cor apponere. † Item, quod 39
hæc ſors non ſit prohibita, probatur; nam rationes prohibitoriæ ſortis, prout eſt diuinatio, non militant in hac ſorte; vnde Beda in c.non exemplo.ea.cau.& quæſt. quod originaliter eſt ſuper actus Apoſtolorum; concludit hac ſortem impellente neceſsitate conceſſam eſſe inſtar Apoſtolorum, qui effuſis ad Deum precibus hoc modo conſulebant; quicquid dixerit Hoſti.in tit.de ſortileg. in ſumma. & in.c.non exemplo, legitur: Non exemplo Matthiæ, vel quòd Ionas propheta ſorte deprehenſus ſit, indifferenter ſortibus eſt credendum; cum priuilegia ſingulorum, vt Hieronymus ait, communem legem omnino facere non poſsint; ſi qui tamen neceſsitate aliqua compulſi Deum

putant ſortibus, exemplo Apoſtolorum conſulẽdum, eſſe, videat huiuſmodi ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrũ cœtu, & precibus ad Deum fuſis, egiſſe. Et ideo concludo, qđ in caſu, quo quis indigeret pecunia, nec aliter habere poſſet, vel vellet vendere rem ſuã, nec aliter poſſet, niſi ponendo rem ſuam ſub ſorte, vt in præſentia fit hic Neapoli, talis ſors non eſt prohibita; eſt enim hoc caſu quædam interiecta venditio; dummodo talis non colligat maiorem quantitatem pecuniæ, quam res ipſa valeat; & ceſſet omnis alia fraus; aliàs ratione fraudis eſſet obligatus in foro conſcientiæ ad reſtituendum illud plus, quod colligit, per id, quod dixit gloſſ. in verſ. vt plus. in c. hoc ius porrectum x. q. ij. & Bal. in. cap. cum cauſam. de teſtib. Archid. in. d. c. ſors. Et idem credo, vbi nulla eſſet neceſsitas, ſed ſolum ratione ſpe lucri poneretur pecunia ſub ſorte; nam fraude ceſ-
40 ſante non putarem hanc ſortem eſſe publicam. † cum appetere lucrum ad bonum finem, & cum bono ordine, vt ſupra dixi, non ſit à iure improbatum, precibus tamen primo ad Deum emiſsis. d. ca. non exemplo. in fi. nec hoc caſu Deus tentari videtur, vt dicit ſanct. Thom. in loco ſupra allegato, adducẽs illam authoritatem Ambroſij, de qua memini in princ. huius quæſtionis; nam cum reuerentia ibi nõ videtur probari. Vnde dicerẽ Deum tentari, quando abſque cauſa licita; ſecus ſi cum licita, vt eſt in caſu noſtro, vt probaui, ſors emitteretur. facit illud Matthæi in euangelio, Non tentabis dominum Deum tuum: Imo proprie non poteſt dici Deus tentari, cum omnia ſint ei præſentia, tanquam cordiũ ſcrutatori. c. erubeſcat. xxxiij. diſtinct. c. nouit, de iudi. cap. omnipotens Deus. ij. q. ij. Et quod dixit Chriſtus diabolo, more humano loquutus fuit; Nam antequam tentaretur, hoc euenturum non ignorabat; fuit namque diuinum myſterium. Vnde domi. Anto. in. c. fi. de ſortileg. dicit, quòd emittere hanc ſortem, eſt quoddam tentare Deum; quaſi voluerit dicere, quòd non eſt propriè tentare. Et hæc ſors dicitur conſultoria, quia more Apoſtolorum Deus cõſulitur, quid obtinere debeat, vt d. c. non exemplo. Et quamuis prohibeatur in electionibus eccleſiaſticis, vt in c. fi. de ſorti. & tenet ſanctus Thom.

vbi

vbi ſupra.& Hoſt.in.d.verſic.penult.data eſt namq; in eis à iure ſpecialis forma, de qua in.c.quia propter.de electio. tamen in electionibus ſecularibus hac ſors militat, maxime hic Neapoli: nam Electi eliguntur per breuia. Nec obſtat, ſi allegaretur glo.in.§.interdicimus in authē.de ſanct. Epiſc.dicens, quòd quis nòn debet ſe committere viribus fortunæ, & ideo propter hoc ludum eſſe prohibitum: quod etiā voluit glo.in authen interdicimus, C. de Epiſc. & cleric.nam non recte loquitur.quia fortuna, & ſors cōuertuntur.d.c.ſors.quæ ſors non eſt mala, vt dixi; nec ludus ex natura ſua, ratione fortunæ, ſed ratione accidentiū eſt prohibitus, vt latius probaui. Et ideo de hac ſorte verificabitur, quod dixit Angelus in. l. ſed cum ambo. per illum tex.de iudi.quòd ſors eſt licita; vnde dicit, quòd quāuis totus tit.de ſortilegijs cā. ꝓhibeat, intelligi debet, quòd prohibeat ſcientiam ſortis, non autem ipſam ſortem, quia ſors nihil mali eſt.allega. dict.c. ſors. Sed contra hoc tenet Hoſti.in ſum.de ſortileg.in.§.j.in fin.dicens,† Quòd ſors 41
non eſt quid mali, quo ad ſcientiam, ſed quo ad exercitiū. quod verū intelligo, habito reſpectu ad ſortē, prout eſt diuinatio, vt declaraui ſup. in §. quæſito. non autem habito reſpectu ad ſortē, prout eſt, ꝙ iuxta vulgares dicitur Ventura, de qua in hoc quæſito; quia eius exercitiū non prohibetur per prædicta. Et ꝙ dixit Ange.in d.l.ſed cum ambo, procedit in iudicijs, quando eſt dubiū iuris ſecundum Io. Andr.in.c. licet cauſam reprobat; niſi veniat in præiudicium tertij.l.huiuſmodi.§. fin.de leg.j. Et ideo ſi duo ſimul ſemel impetrant canonicatū, nec apparet in impetratione quis fuerit prior, non eſt locus ſorti; quia agitur de præiudicio canonicorum.ita dicit Angel.in.d.l.ſed cum ambo, ad declarationem gloſſ.in.c.ſi duobus. de reſcrip. libr. vj. de qua gloſſ.idem Ang.meminit in l.fin.C comm. de leg. quæ gloſſ.eſt ſuper verſic.concurrant.facit gloſſ.penult.in fini.in c.quoniam Abbas.de offic.deleg.& gloſſ. in.§. ſin autem,inſtit.de ſatis.tut.Sed quando eſt dubium fieri, ſors non eſt licita. gloſſ. eſt in verſic. prohibebit in l.j. C. vti poſſid.quam pro ſing.in.dict.l.huiuſmodi.in.§. fin.allegauit Imo.Sed do.Anton.in,cap.fin.de ſortileg.in fin.dicit i-

dem eſſe etiam, quando eſt dubium fieri. alleg. gloſſ. in. cap. licet cauſam, de proba. in gloſſ. bene tamen. in verſic. item ſi conſtat: quod dicit placere Hoſti, vt ipſe domi. Anto. dicit in dict. ca. licet. ad quem in hoc me remitto. Et hæc ſors dicitur diuiſoria ſecundum Archid. in dicto cap. ſors. & ſanctum Thom. vbi ſupra. Item dico etiam ſtandum ſort i in extraiudicialibus, vt dixi, in electionibus. Item in caſu, quem ponit Bald. in. §. nos itaque. in proœ. Digeſtorum. Conſuetudo eſt dominorum, quòd primogenitus ſuccedat in dominatione: Modo nati ſunt duo, nec apparet de ordine; dicit, quòd ambo ſuccedunt; vel forte robuſtior, quia præſumitur celerius exijſſe de carcere materni vteri, arg. l. ſi fuerit. §. fin. de rebus dub. Sed poſito, quòd ambo ſuccedant, ſi quæritur quis primo debeat nominari in eorum reſcripto; dicit Bal. ſorte dirimendum, per l. ij. C. quando, & qui. quar. pars deb. lib. x. facit ad prædicta tex. in. §. optionis. & ibi gloſſ. in verſic. ſorte. inſti. de leg. Plus con-
42 ſuluit do. Cardin. in conſi. cl. † quòd ſi duo contendant de papatu, data paritate probationum locus eſt ſorti; & dixit de hoc conferri. Idem tenet Petrus de Monte, olim Epiſcopus Brixienſis in tract. de poteſtate Papæ in. xxxj. col. alleg. Cardin. in c. licet, de elect. Ex quo ſequitur, quod in beneficialibus locus eſt ſorti, quamuis moderniores in c. capitulum. circa fin. in verſic. ſed an ſorti. allegẽt in contrarium do. Cardin. in dicto. cap. licet cauſam, dicentem in beneficialibus non eſſe locum ſorti; per not in. ca. eum qui, de eo qui mitt. in poſ. libr. vj. & ratio, eſt ſecundum eos, ne detur vitioſus ingreſſus. Item notabis vltimo, quod ſors non intelligitur prohibita, niſi in caſibus à iure expreſsis. text. eſt iuncta gloſſ. in princ. in. c. fin. de ſortileg. & hoc expreſſe tenet Abb. in ij. not. dicens, quòd in electionibus eccleſiaſticis non eſt ſorte procedendum, ſecus in electionibus laicorum: quia in illis vſus ſortis non reperitur prohibitus, ex quo tantum ſe ſubijciunt fortunæ, & ita dicit in multis locis facere laicos eligentes officiales per ballotas, & breuia, quod dicit eſſe notandum.

DE PENSIONIBVS ECCLESIAſticis. Cap. LXI.

SVMMARIVM.

1 *Penſionum ſpecies, quæ & quot ſint.*
2 *Penſio propria quid ſit.*
3 *Beneficia eccleſiaſtica ſunt de iure diuino.*
4 *Lex loquens de beneficijs, an locum habeat in penſionibus.*
5 *Clericus penſionarius tenetur horas canonicas dicere, & num. 21.*
6 *Per contractum matrimonij, extinguitur eccleſiaſticum beneficium, nec nõ penſio quæ loco beneficij habetur, limita tamen, & nu. 10*
7 *Penſio data Petro tanquam clerico, vtrum intelligatur loco beneficij data.*
8 *Beneficium curatum. poſsitne per minorem annorum XXV. obtineri. Item quæ ætas ſufficiat ad canonicatum obtinendum.*
9 *Beneficio priuatus ob non ſolutionem penſionis, teneaturne vlterius ad ſolutionem penſionis.*
12 *Penſiones in fraudem conſtitutæ, reprobatæ ſunt, & nu. 13.*
14 *Penſionarius vtrum agere poſsit contra antiquum vel modernũ beneficij poſſeſſorem, pro penſione decuſſa.*
15 *Beneficium competens ſecundum perſonæ qualitatem, quodnam dicatur.*
16 *Vtrum penſio pecunia redimi poſsit, variæ opiniones.*
17 *Simonia proprie quid ſit, & cap. 62. nu. 1.*
18 *Annua penſio militi conſtituta ſuper Epiſcopatu, an talis penſio ab Epiſcopo redimi poteſt.*
19 *Clericus in minoribus aut in ſacris conſtitutus, annua penſione gaudens à Papa conceſſa, vtrum per Epiſcopum redimi poſsit.*
20 *Beneficiatus, pacifice & iuſto titulo beneficium eccleſiaſticum poſsidens, & ſine aliqua penſione, indebite citatus, vexationis cauſa penſionem aſsignans, vtrum talis penſio redimi poteſt, & nu. 20. Cap. 62.*

operantis,vt dixi, qui inſectantur mulierem ipſam, tanquam venatores feram, aut aucupatores auem; Vnde neceſſe eſt,quòd poſt aliquod bellum reddat ſe victam in ma-
27 nibus hoſtis. † Et cedat propter ſuam debilem naturam, & imbecilles vires,quas habet ad reſiſtendum diabolo,immo ita facilis eſt,& credula,vt quæ noua ſunt, tam bona, quàm mala,libenter appetat;vt notatur Gene.iij. &.c. forus.de verb.ſignific.Nec dici poteſt hoc violenter fieri.ſed ſponte,quia mulier ipſa ſponte incipit incaleſcere in amorem illius viri,& voluntarie illum deſiderat;& hoc euenit ex natura ſua & voluntate, non violentia ſortilegiorum; & hæc eſt facilior via ad flectendum pudicos animos ad libidinem,quàm alia. & maxime ſi quando hæc tentatio fit,mituntur nuncij, epiſtolæ amatoriæ, & ſimilia ad mulierem:his,vel ſimilibus modis videntur facilius flecti,quã vi ipſius maleficij.
28 † Effectus enim iſtius ſortilegij requirit puram, & liberam voluntatem,quia nemo amat inuitus:& licet iſti vulgares fateri ſoleant ſe inuitos amare; & propter poculum aſſumptum compelli ad amandum,hoc eſt falſiſsimum, ſi volumus intelligere de neceſsitate præciſa, vt compellatur homo ratione, & voluntate: quia hoc non permittit Deus,ne tollatur liberi arbitrij poteſtas, quam habet homo. Si tù diceres, compellitur homo perſuaſionibus dæmonis,tũc dico,quòd non compellitur in ratione, ſed in concupiſcentia carnis, quia fragilis eſt;& niſi fortiter, & deliberatè reſiſtat, vel fugiat, incidit in laqueum. Itaque quæ magorum præſtigijs fiunt, non vera, ſed fantaſtica eſſe probantur.in.c.nec mirum.xxvj.q.v.

Si autem quilibet opponit & dicit;quomodo, vel quando eueniunt aliqua, quæ illi diuini prædicunt futura; aut quomodo poſſunt ægris præbere medelam, aut ſanis immittere ægritudinem, ſi aliquid propriæ virtutis, ac poteſtatis non habeant;hoc à nobis recipiat reſponſum; quia ideo quiſque non debet eis credere, quia aliquando eueniunt,quæ prædicunt,aut ſanare videntur languidos, aut lædere ſanos,quia hoc permiſſu Dei fit,vt ipſi,qui hoc audiunt,vel vident,probentur,& appareant qua fide ſint, & deuotio-

deuotione erga Deũ;ſicut in Deuteronomio legitur Moyſes ex verbo Dei populo Dei præcepiſſe ita dicens; Si ſurrexerit in medio tui propheta, aut qui ſomnium dicat ſe vidiſſe;& prædixerit ſignum, atque portentum;& euenerit, quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus, & ſequamur Deos alienos, quos ignoramus, & ſeruiamus eis, non audias verba prophetæ, aut ſomniatoris; quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrũ diligatis, an non; in toto corde & in tota anima veſtra dominũ Deũ veſtrũ ſequimini, ipſum timere, mãdata eius cuſtodire, & audite vocem illius, ipſi ſeruietis, & ipſi adhærebitis, &c. Vbi ſane intelligi voluit, etiã illa, quæ à diuinãtibus nõ ſecundũ Deũ dicunt, ſi acciderint, quæ dicunt, non ſint ſic accipienda, vt fiant, quæ præcipiuntur ab eis, nec colantur, quæ colũtur ab eis, nec præter ſuam poteſtatem Deus oſtendit eſſe, quòd contingunt iſta, ſed quaſi quæreretur, cur ea permittat, cauſam tentationis expoſuit, ad cognoſcendam vtique eorum dilectionem, vtrũ eam habeant erga Deum ſuum, cognoſcendum vero ab ipſis potius, quàm ab illo, qui ſit omnia antequàm fiant. † Et videbis ſanctum Tho. in ſecunda ſecũdæ quæſt. xcv. de diuinationibus. & ibi tractat, vtrum diuinatio ſit peccatum. & vtrum diuinatio, quæ fit per dæmones, ſit licita. & vtrum diuinationes, quæ fiunt per auguria, ſint licitæ. & vtrum diuinatio, quę fit per ſortes, ſit licita, & in q. xcvj. tractat de ſuperſtitionibus obſeruãtiarum. & vtrum vti obſeruantijs ad præcognoſcendum aliqua futura, fortunia, vel infortunia, ſit licitum, ibi videbis. & in. q. xciij. tractat de ſpeciebus ſuperſtitionis. & in q. xciij. tractat de idololatria. 29

.§. De Ludo.

EST ludus quædam alleuiatio laboris, vt in. c. continebatur, de homi. Soci. in conſi. xvj. Ludus † quis ſit permiſſus, & quis prohibitus, vide tex. & docto. in. l. ſi gratuitam. ff. de pręſcrip. ver. §. fin. & in. l. j. C. de ſpectaculis lib. xj. & in. c. cum decorem, de vit. & honeſt. cleric. & in authent. alearum vſus. de relig. & ſumpt. fun. & C. de aleato. & docto. in. c. clerici, de vita, & honeſtate cleri- 30

quorum virtus per orbem clareſcebat, hac infamia macu-lare, ne diceretur cum aleatoribus ſocietatem contraxiſ-ſe: vnde dixit Odoffre. in l. j. ff. de aleatoribus, † quòd a- 33
leator eſt velut hoſtis reipublicæ. & Philoſophus in iiij. ethic. affirmat, luſores eſſe deterioris conditionis quam latrones.

† De ludo autem ſcachorum licet non ſit ſpecies ſortis, 34
laicis licitus eſt, dummodo non excedant in ludendo vnum aureum, etiamſi ſint diuites, vt in dict. authen. alearum vſus. Et hoc eſt verum in toto die, quia tunc liceret propter rationem poſitam in dict. authen. ita Ang. in tractatu maleficiorum. & fallit, niſi eſſet tempus reſeruatum deuotioni, & pœnitentiæ, quia tunc ludentes peccarent mortaliter ſecũdum Richardum in ſenten. diſtinct. vij. artic. v. quæſt. viij. fallit etiam, niſi auaritia luderent, vel interuenerit blaſphemia. Et ludendo maximá quantitatem præſumitur quis ludere ex auaritia ſecundum Cardin. in d. cap. clerici. de vita, & honeſt. cleri, & hoc extenditur ad omnes ludos ſui natura permiſſos. Itaque ſi luditur cauſa cupiditatis ad pecuniam, cuitandus eſt, ſicut peccatum mortale. & videbis Cardin. Sancti Sixti. in cap. Epiſcopus. xxxv. diſtinct. vbi multa de ludo; & ſanctus Thom. dicit in ſecunda ſecundæ quæſt. xxxij. ad ſeptimum. Circa illa vero, quæ per aleas acquiruntur, videtur eſſe aliquid illicitum ex diuino iure, ſcilicet, quòd aliquis lucretur ab his, qui rem ſuam alienare non poſſunt, ſicut ſunt minores & furioſi; & cum quis trahat aliũm ex cupiditate lucrandi ad ludum, & ille, qui fraudulenter lucratur ab eo, in his caſibus tenetur ad reſtitutioné. Aliquid autem videtur eſſe illicitũ ex iure ciuili, ꝙ prohibet vniuerſaliter tale lucrũ, qui ſunt talibus legibus ſubiecti, tenentur ad reſtitutioné, qui lucrãtur; niſi conſuetudo contraria præualeat; aut niſi ille lucratus ſit ab eo, qui traxerit eũ ad ludendũ. Et clericus publice aleator ipſo facto priuatur à promotione, ſed nõ à beneficio, niſi præcedat monitio. † Et illud, ꝙ vinci- 35
tur in ludo ſcacchorũ, vel in ludo, qui conſiſtit, & fit gratia virtutis experiendæ, nõ ſubiacet reſtitutioni; niſi quis principaliter ludat, cauſa ſpoliandi proximum. ita Panor. in d.

36 c.clerici, de vita, & hon.cle. & ibi vide doct. † Et nota, quòd vocatur quis ludere ex auaritia, quando principale fundamentum ad ludendum eſt lucrum: itaque licet ludus in ſe non ſit malus, tamen ludere ex auaritia, & ſic cauſa lucri, eſt peccatum graue, & turpe: ita doctiſsimus Caietanus in ſecunda ſecundæ. in Commentarijs quæſt. clxviij.artic.iij.& ibi dicit, etiam turpe lucrum appellatur, quòd ludo acquiritur. & in dict. quæſt. videbis ſanctum Thom. & in quæſt.xxxij.& ibi etiam dicit Caiet. Quoniá abuſus ludi ad auaritiam fręno eget,& Regum eſt hos motus compeſcere, ideo leges prohibent ludos fortuitos, quoniam ipſis maxime homines abutuntur ad auaritiam: & licet honeſta ioca interdum ſuauia ſint, tamen ab eccleſiaſtica abhorrent regula; quoniam in ſcripturis ſanctis nó reperimus ea, quemadmodum vſurpare poſsimus. ita ſanctus Thom.in dict. quæſt. artic. ij. & Auguſtinus dicit de pœnitente loquens; cohibeat ſe à ludis ſeculi, qui perfectam vult conſęqui remiſsionis gratiam. dicitur enim in Hieremia.xv.Non ſede in concilio ludentium.& Thobiæ iij.dicitur; Nunquam enim ludentibus miſcui me.

§. *De Ventura.*

37 AGgredior vltimum modum ſortis, † prout eſt Véntura à vulgarium more,& hanc dico non eſſe prohibitam; nam ſors hoc caſu nihil aliud eſt, quàm res in humana dubietate, diuinam iudicans voluntatem. ita dixit tex. in cap. non eſt aliquid mali,xxvj. quæſt. ij. & Auguſti.ſuper pſalmo: In manibus tuis ſortes meæ; ſecundum ſanctum Thom.in ſecunda ſecundæ quæſt. xcv. arti. fin. Et ita intelligitur, quod dixit Ambroſ.ſuper Lucam relatũ pęr ipſum Thom. vbi ſupra. Qui ſorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur, & cætera. Vnde ratione eſſentiæ hæc ſors non eſt prohibita, cum à diuina dependeat voluntate, & ideo Bal.in l. fin. in princ. C. com. de leg. not. ex illo tex. quòd mittere ſortem non eſt pecca-

38 tum. Item non eſt prohibita ratione finis, † qui in omnibus rebus conſiderandus eſt, ſecũdum phi.in iij. phyſic.&

in

in iij.metaph.qui dicit,quòd eſt perfectio cuiuslibet rei:& ideo Bal.C.de ſum.trin.& fi. cath.dicit, quòd ſecundum phyſicam regulam;cuius finis eſt bonus,ipſum quoq; bonum eſt.facit ca.merito.xv.quæſt.j. Sed finis Venturæ eſt lucrum,quod in ſe non eſt prohibitum; nàm diuitiæ non ſunt malæ in ſe,nec eas appetere peccatum eſt, quando ad bonum finem appetuntur,&cum bono ordine,ſecundum Bald.in.ca. nam concupiſcentiam. de conſtit. & fuit ſententia Boecij de philoſophica conſolatione.c.ix. facit gloſ. not.in c.clericus.xiij.q.j.& quod dicit Abb. in c. ſuper eo. ij.in. ij col.de teſti.& gloſſ.in.c.militare. xxiij. q. j. quæ dicit,quòd licitum eſt augere diuitias. Sunt enim diuitiæ de genere bonorum,ſecundum Philo.in primo ethic. meminit ſanctus Thom. ſecunda ſecundæ, q.clij. arti.ij. Sūt etiam ad perfectionem nobilitatis. tex.eſt not. vbi Iacob. de Butr.&Bald.in l.nobiliores. C.de comer.& merca.facit quod dicit Abb.in c.conſtitutus,in iij.col.de appell.& intereſt reipublicæ habere ciues diuites,ac nobiles. facit ad hoc gloſ.not.in.c.j.& eſt gloſ.tertia.xxj.q.j.iunctis his,quę ponit Bartol.in.l.j.C.de digni.lib. xij.Et quòd diuitiæ nō obſint, ſi quis eis bene vtatur, voluit Hieronym.in epiſt. incipiente,Vereor,&c.in princ.& phil.in primo Poli.dūmodo quis in eis non ponat felicitatem, ſecundum Egidi. de regi.princip.c.vij.& refert.Alberi.de Roſa.in dictionario ſuo.in verſ.diuitiæ.Et ita poterit intelligi illud pſalmiſtæ;diuitiæ ſi affluunt, nolite cor apponere. † Item, quod hæc ſors non ſit prohibita,probatur; nam rationes prohibitoriæ ſortis,prout eſt diuinatio,non militant in hac ſorte;vnde Beda in c.non exemplo.ea.cau.&quæſt.quod originaliter eſt ſuper actus Apoſtolorum ; concludit hàc ſortem impellente neceſsitate conceſſam eſſe inſtar Apoſtolorum, qui effuſis ad Deum precibus hoc modo conſulebant:quicquid dixerit Hoſti.in tit.de ſortileg. in ſumma. & in.c.non exemplo,legitur:Non exemplo Matthiæ, vel quòd Ionas propheta ſorte deprehenſus ſit, indifferenter ſortibus eſt credendum; cum priuilegia ſingulorum, vt Hieronymus ait, communem legem omnino facere non poſsint;ſi qui tamen neceſsitate aliqua compulſi Deum 39

Eee 3 putant

putant ſortibus, exemplo Apoſtolorum conſulẽdum, eſſe, videat huiuſmodi ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrũ cœtu, & precibus ad Deum fuſis, egiſſe. Et ideo concludo, q̃d in caſu, quo quis indigeret pecunia, nec aliter habere poſſet, vel vellet vendere rem ſuã, nec aliter poſſet, niſi ponendo rem ſuam ſub ſorte, vt in præſentia fit hic Neapoli, talis ſors non eſt prohibita; eſt enim hoc caſu quædam interiecta venditio; dummodo talis non colligat maiorem quantitatem pecuniæ, quam res ipſa valeat; & ceſſet omnis alia fraus; aliàs ratione fraudis eſſet obligatus in foro conſcientiæ ad reſtituendum illud plus, quod colligit, per id, quod dixit gloſſ. in verſ. vt plus. in c. hoc ius porrectum x. q. ij. & Bal. in. cap. cum cauſam. de teſtib. Archid. in. d. c. ſors. Et idem credo, vbi nulla eſſet neceſsitas, ſed ſolum ratione ſpe lucri poneretur pecunia ſub ſorte; nam fraude ceſ-
40 ſante non putarem hanc ſortem eſſe publicam. † cum appetere lucrum ad bonum finem, & cum bono ordine, vt ſupra dixi, non ſit à iure improbatum, precibus tamen primo ad Deum emiſsis. d. ca. non exemplo. in fi. nec hoc caſu Deus tentari videtur, vt dicit ſanct. Thom. in loco ſupra allegato, adducẽs illam authoritatem Ambroſij, de qua memini in princ. huius quæſtionis; nam cum reuerentia ibi nõ videtur probari. Vnde dicerẽ Deum tentari, quando abſque cauſa licita; ſecus ſi cum licita, vt eſt in caſu noſtro, vt probaui, ſors emitteretur. facit illud Matthæi in euangelio, Non tentabis dominum Deum tuum: Imo proprie non poteſt dici Deus tentari, cum omnia ſint ei præſentia, tanquam cordiũ ſcrutatori. c. erubeſcat. xxxiij. diſtinct. c. nouit, de iudi. cap. omnipotens Deus. ij. q. ij. Et quod dixit Chriſtus diabolo, more humano loquutus fuit; Nam antequam tentaretur, hoc euenturum non ignorabat; fuit namque diuinum myſterium. Vnde domi. Anto. in. c. fi. de ſortileg. dicit, quòd emittere hanc ſortem, eſt quoddam tentare Deum; quaſi voluerit dicere, quòd non eſt propriè tentare. Et hæc ſors dicitur conſultoria, quia more Apoſtolorum Deus cõſulitur, quid obtinere debeat, vt d. c. non exemplo. Et quamuis prohibeatur in electionibus eccleſiaſticis, vt in c. fi. de ſorti. & tenet ſanctus Thom.

vbi

vbi ſupra.& Hoſt.in.d.verſic.penult.data eſt namq; in eis à iure ſpecialis forma,de qua in.c.quia propter.de electio. tamen in electionibus ſecularibus hæc forma.. litat, maximè hic Neapoli:nam Electi eliguntur per breuia.Nec obſtat, ſi allegaretur glo.in.§.interdicimus.in authẽ.de ſanct. Epiſc.dicens,quòd quis nòn debet ſe committere viribus fortunæ,| & ideo propter hoc, ludum eſſe prohibitum: quod etiã voluit glo.in authen interdicimus,C. de Epiſc. & cleric.nam non rectè loquitur.quia fortuna, & ſors cõuertuntur.d.c.ſors.quæ ſors non eſt mala,vt dixi; nec ludus ex natura ſua,ratione fortunæ, ſed ratione accidentiũ eſt prohibitus,vt latius probaui.Et ideo de hac ſorte verificabitur,quod dixit Angelus in.l. ſed cum ambo.per illum tex.de iudi.quòd ſors eſt licita; vnde dicit, quòd quãuis totus tit.de ſortilegijs eã ꝓhibeat, intelligi debet,quòd prohibeat ſcientiam ſortis,non autem ipſam ſortem, quia ſors nihil mali eſt.allega. dict.c. ſors. Sed contra hoc tenet Hoſti.in ſum,de ſortileg.in.§.j.in fin.dicens,† Quòd ſors 41 non eſt quid mali,quo ad ſcientiam, ſed quo ad exercitiũ. quod verũ intelligo,habito reſpectu ad ſortẽ,prout eſt diuinatio, vt declaraui ſup. in §. quæſito. non autem habito reſpectu ad ſortẽ,prout eſt,ꝙ iuxta vulgares dicitur Ventura,de qua in hoc quæſito,quia eius exercitiũ non prohibetur per prædicta. Et ꝙ dixit Ange.in d.l.ſed cum ambo, procedit in iudicijs,quando eſt dubiũ iuris ſecundum Io. Andr.in.c. licet cauſam reprobat;niſi veniat in præiudicium tertij.l.huiuſmodi.§. fin.de leg.j. Et ideo ſi duo ſimul ſemel impetrant canonicatũ, nec apparet in impetratione quis fuerit prior,non eſt locus ſorti; quia agitur de præiudicio canonicorum.ita dicit Angel.in.d.l.ſed cum ambo, ad declarationem gloſ.in. c.ſi duobus. de reſcrip. libr. vj. de qua gloſſ.idem Ang.meminit in l.fin.C comm. de leg. quæ gloſſ.eſt ſuper verſic.concurrant.facit gloſſ. penult.in fini.in c.quoniam Abbas.de offic.deleg.& gloſſ. in.§. ſin autem,inſtit.de ſatis.tut.Sed quando eſt dubium fieri,ſors non eſt licita. gloſſ. eſt in verſic. prohibebit in l.j. C. vti poſſid.quam pro ſing.in.dict.l.huiuſmodi.in.§. fin.allegauit Imo.Sed do.Anton.in,cap. fin.de ſortileg.in fin.dicit i-

dem eſſe etiam, quando eſt dubium fieri. alleg. gloſſ. in. cap. licet cauſam, de proba. in gloſſ. bene tamen. in verſic. item ſi conſtat quod dicit placere Hoſti, vt ipſe domi. Anto. dicit in dict. ca. licet. ad quem in hoc me remitto. Et hæc ſors dicitur diuiſoria ſecundum Archid. in dicto cap. ſors. & ſanctum Thom. vbi ſupra. Item dico etiam ſtandum ſort in extraiudicialibus, vt dixi, in electionibus. Item in caſu, quem ponit Bald. in. §. nos itaque. in proœ. Digeſtorum. Conſuetudo eſt dominorum, quòd primogenitus ſuccedat in dominatione: Modo nati ſunt duo, nec apparet de ordine, dicit, quòd ambo ſuccedunt: vel forte robuſtior, quia præſumitur celerius exijſſe de carcere materni vteri, arg. l. ſi fuerit. §. fin. de rebus dub. Sed poſito, quòd ambo ſuccedant, ſi quæritur quis primo debeat nominari in eorum reſcripto, dicit Bal. ſorte dirimendum, per l. ij. C. quando, & qui. quar. pars deb. lib. x. facit ad prædicta tex. in. §. optionis. & ibi gloſſ. in verſic. ſorte. ipſi. de leg. Plus conſuluit do. Cardin. in conſi. cl. † quòd ſi duo contendant de papatu, data paritate probationum locus eſt ſorti; & dixit de hoc conferri. Idem tenet Petrus de Monte, olim Epiſcopus Brixienſis in tract. de poteſtate Papæ in. xxxj. col. alleg. Cardin. in c. licet, de elect. Ex quo ſequitur, quòd in beneficialibus locus eſt ſorti, quamuis moderniores in c. capitulum. circa fin. in verſic. ſed an ſorti. allegēt in contrarium do. Cardin. in dicto. cap. licet cauſam, dicentem in beneficialibus non eſſe locum ſorti; per not in. ca. eum qui, de eo qui mitt. in poſ. libr. vj. & ratio, eſt ſecundum eos, ne detur vitioſus ingreſſus. Item notabis vltimo, quòd ſors non intelligitur prohibita, niſi in caſibus à iure expreſsis. text. eſt iuncta gloſſ. in princ. in. c. fin. de ſortileg. & hoc expreſſe tenet Abb. in ij. not. dicens, quòd in electionibus eccleſiaſticis non eſt ſorte procedendum, ſecus in electionibus laicorum: quia in illis vſus ſortis non reperitur prohibitus, ex quo tantum ſe ſubijciunt fortunæ, & ita dicit in multis locis facere laicos eligentes officiales per ballotas, & breuia, quod dicit eſſe notandum.

42 (margin, beside "ſuluit do. Cardin.")

DE

DE PENSIONIBVS ECCLESIAſticis. Cap. LXI.

SVMMARIVM.

1 *Penſionum ſpecies, quæ & quot ſint.*
2 *Penſio propria quid ſit.*
3 *Beneficia eccleſiaſtica ſunt de iure diuino.*
4 *Lex loquens de beneficijs, an locum habeat in penſionibus.*
5 *Clericus penſionarius tenetur horas canonicas dicere, & num. 21.*
6 *Per contractum matrimonij, extinguitur eccleſiaſticum beneficium, nec nō penſio quæ loco beneficij habetur, limita tamen, & nu. 10*
7 *Penſio data Petro tanquam clerico, vtrum intelligatur loco beneficij data.*
8 *Beneficium curatum, poſsitne per minorem annorum XXV. obtineri. Item quæ ætas ſufficiat ad canonicatum obtinendum.*
9 *Beneficio priuatus ob non ſolutionem penſionis, teneaturne vlterius ad ſolutionem penſionis.*
12 *Penſiones in fraudem conſtitutæ, reprobatæ ſunt, & nu. 13.*
14 *Penſionarius vtrum agere poſsit contra antiquum vel modernū beneficij poſſeſſorem, pro penſione decuſſa.*
15 *Beneficium competens ſecundum perſonæ qualitatem, quodnam dicatur.*
16 *Vtrum penſio pecunia redimi poſsit, variæ opiniones.*
17 *Simonia proprie quid ſit, & cap. 62. nu. 1.*
18 *Annua penſio militi conſtituta ſuper Epiſcopatu, an talis penſio ab Epiſcopo redimi poteſt.*
19 *Clericus in minoribus aut in ſacris conſtitutus, annua penſione gaudens à Papa conceſſa, vtrum per Epiſcopum redimi poſsit.*
20 *Beneficiatus, pacifice & iuſto titulo beneficium eccleſiaſticum poſsidens, & ſine aliqua penſione, indebite citatus, vexationis cauſa penſionem aſsignans, vtrum talis penſio redimi poteſt, & nu. 20. Cap. 62.*

21 *An Summus Romanus Pont. aliquo pacto inuoluatur vitio & peccato ſimoniæ remiſsiue, & nu.6. Cap.62.*

22 *Penſionarius an habeat ius in decimis.*

1 PEnſionum † plures ſunt ſpecies: vna, quæ inſtituitur per ſummum Pontificem in beneficijs eccleſiaſticis pro libito voluntatis; alia, quæ conſtituitur per Epiſcopum ratione neceſsitatis, & vtilitatis: alia, quæ pro bono pacis imponitur. ca. niſi eſſent, de præben. alia, quæ per fundatorem eccleſiæ ponitur. ca. quanto. de cenſibus. Itaque penſionis licitæ ſunt plures ſpecies; quia aliqua datur loco beneficij, & virtualiter eſt beneficium. vt in clemen. ad audientiam. de reſcript. & alia penſio eſt ſecundum formam, tex. in. c. extirpandæ. §. fin. de præben. alia penſio eſt, quæ datur in titulum, vt in clemen. ij. de vita, & honeſt. cleric. de iſta loquuntur docto. in. c. poſtulaſti. de reſcrip. Cauſa impulſiua penſionis fuit res literaria, quia ſummi Pontifices ſolent reſeruare penſiones, non ſolum in Epiſcopatibus, ſed etiam in alijs eccleſijs curatis, circa literatas perſonas, quæ maioribus ſunt beneficijs honorandæ, vt in. c. de multa, de præben. Et ratio eſt, quia literatę perſonę proſunt non ſolum eccleſiæ, ſed toto orbi, vt in authen. habita. C. ne filius pro patre. † Et penſio eſt certa portio ex
2 beneficio aſsignata ex cauſa, ita Cardin. in clemen. j. de ſupplen. negli. prælatorum, & pēdet à proprietate beneficij, & virtualiter, vt dixi, eſt beneficium. Et de iſta penſione, quæ cum cauſa aſsignatur clerico, vt ſunt penſiones, quæ hodie communiter ſunt in vſu, erit ferrago præſentis capituli. Dixi, quod penſio eſt certa portio, quia aſsignatur in certa quantitate, & etiam poſſet aſsignari in quota. dixi ex cauſa, quia Papa regulariter non aſsignat penſionem ſuper fructibus beneficij ſine cauſa, licet facere poſsit. Ratio meritorum erga eccleſiā eſt cauſa, & ſi alter litigantium cedit liti, & cauſæ ad commodum conlitigantis; Papa tūc credenti iuſte aſsignat penſionem, vt in dict. ca. niſi eſſent. de præbend. fraude tamen litigantium ceſſante, ſed iuxta formam text. in d. ca. niſi eſſent. Item quando quis renun-

ciat beneficio, non ex pacto, poteſt Papa aſsignare penſionem renuncianti; ſed aduertite, quia in ſpiritualibus non admittitur pactio.

† Et beneficia ſunt de iure diuino. dico beneficia eccleſiaſtica; quia Dominus ordinauit his, qui euangelium annuntiant, de euangelio viuere. Matth. x. & Lucæ. x. Sine expreſsione cauſæ, etiam Papa poteſt aſsignare penſionē, quia ad Romanum Pontificem, eccleſiarum perſonarum, dignitatum, aliorumque beneficiorum eccleſiaſticorum plena, & libera diſpoſitio eſt; quia generalis diſpenſator eſt, & pleniſsimam poteſtatem habet, vt per doct. in clement. j. vt lite penden. & in. cap. ij. de præben. in vj. & in. cap. propoſuit. de conceſsio. præbend. cap. omnes. xxij. diſt. cap. quod autem xxiij. quæſt. vij. c. ſi Papa. de priuileg. in vj. c. cuncta per mundum. cap. per principalem. ix. q. iij. Itaque literato, & ex cauſa ceſsionis iurium, & ſimilibus Papa imponit iſtas penſiones, & etiam ſine expreſsione cauſæ, vt dixi. & vide Felin. in cap. ad audientiam, de reſcript. quædam etiam penſiones dantur pro officio, & ſeruitio temporali laicis. dico pro ſeruitio impenſo, vel impendendo, vt puta pro pulſando campanas, pro aperiendo fores eccleſiæ. & iſtę tales penſiones poſſunt redimi, & talis penſionarius non tenetur dicere officium: ſed quando pēſio datur clerico, talis penſio datur loco beneficij, & virtualiter eſt beneficium eccleſiaſticum, ſic & penſio capitur in recto pro iure colligendi fructus, ratione officij diuini, cui homo eſt alligatus, & obligatur orare pro his, quibus alter beneficiatus, qui eſt in poſſeſsione totius categoreumatice. i. totius prædicamenti, & quamuis penſio non vocetur beneficium, non refert. Nomina enim ſignificant ad placitum, vnus habet nomen beneficij, vt rector, aſsignando alteri penſionem. ita Ioannes maior, maximus inter doctores, Pariſienſis, in iiij. diſtinct. xxv. ibi dicit etiam de penſione temporali, quæ aſsignatur pro ſeruitio temporali, quæ poteſt aſsignari laico. & de hoc infra dicemus. Eſt alia penſio, quæ datur in titulum, quando certa penſio extrahitur ex pingui beneficio, vt deinceps ſit perpetuū beneficium; & iſta penſio hodie parū in eſt in vſu, &

opti-

optimum eſſet ſi Papa omnia pinguia beneficia, & opulenta diuideret, quia ſi meſſis multa, alij operarij mittendi ſunt. de iſta penſione loquitur Card. in clemen. j. de ſupplen. negli. prælatorum. Sed illa penſio, quæ licet non ſit beneficium, datur loco beneficij, ius eſt ſpirituale, & clericale: habẽt enim tales pẽſiones, quæ clericis in minoribus, & maioribus ordinibus cõſtituti aſſignãtur, habent imaginẽ præbẽdæ, ſicubi modo in more ſunt, & ſpiritualibus annectũtur; & tales penſiones etiã pueris aſſignari poſſunt, ſi ſunt in minoribus ordinibus cõſtituti: puer autẽ in beneficialibus dicitur à ſeptimo vſq; ad quartumdecimũ annũ. Abbas in c. ſuper inordinata. de præben. nam laicus ſui natura non eſt capax beneficij: cum non clerico beneficium conferri non poſsit. c. cum adeo. de reſcrip. &. ca. ex literis. 4 de tranſa. † Et lex loquens de beneficijs habet locum in penſionibus, vt in c. mandatum, de reſcript. & ibi docto. Et ſic videmus, quòd ſicut de beneficio in impetrationibus, ita hodie debet fieri mentio de penſione, quæ aſſignatur loco beneficij, vt per docto. in ca. in noſtra, de reſcriptis, & gloſſ. in regula. lxi. non obſtat, penſio non permutatur, ſicut beneficia. quia beneficia ſunt perpetua, & penſio, quæ datur loco beneficij, finitur morte penſionarij, & licet talis penſionarius non teneatur ad reſidentiam perſonalem in certo loco, nihilominus tenentur penſionarij ad recitandas horas canonicas, vt dixi, quia viuit de altari, & viuit de patrimonio Chriſti, & ſecundum Apoſt. per locũ à conuerſis, qui viuit de altari, &c. Et omne beneficium datur propter ſeruitium, quia talis penſio loco beneficij ſubrogatur, & ſubrogatus ſapit naturam eius, in cuius locum ſubrogatur. l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio. Et quòd ille penſionarius teneatur recitare horas canonicas. tex. eſt ſingu. in cap. ſi qui vero xxxij. diſtinct. & etiam eſt optimus tex. in. cap. quia tu. xij. quæſt. j. vbi pro portione, illa quæ datur clericis coniugatis, in canendis pſalmis debent inuigilare; & ratio eſt, quia viuebant de altari. & qui manducat, laboret: & quia res eſt maximæ importantiæ, recito verba tex. in d. ca. ſi qui. xxxij. diſt. vbi Gregorius Anglorum Epiſcopo ſcribit: Si qui vero ſunt

clerici

clerici extra ſacros ordines conſtituti, qui ſe continere nõ poſſunt, ſortiri vxores debent, & ſtipendia ſua exterius accipere, & ſub eccleſiaſtica regula ſunt tenẽdi, vt bonis moribus viuant, & canendis pſalmis inuigilent, & ab omnibus illicitis & cor, & linguam, & corpus (deo auctore) cõſeruent. Ecce omnia, ad quæ tenentur viuentes de altari, licet ſint clerici coniugati; & ſic à fortiori clerici in minoribus obligati ſunt ad dicendas horas canonicas, ſi ſunt penſionarij, vt ſatisfaciant pro illis, qui beneficia fundauerunt: & dictæ horæ canonicæ fuerunt iniunctæ ſibi ab eccleſia pro fundatoribus. de hoc videbis in c.j. de celebr. miſſa. & vide etiam Card. in clem. j. de celebra. miſſ. † Et 5
ſic clericus penſionarius tenetur ad horas canonicas, ne pẽſio ſit præmium ſine opere, quia qui non ſeruit, non debet præmium conſequi. c. charitatem, & c. eccleſiaſticis. xij. q. ij. hinc eſt, quòd os bouis triturantis ligari non debet, & eſſet meſſis ſine ſemine; quia ſi penſionarius ad nullum officium eccleſiaſticum teneretur, eſſet abſurdum: quia metit, vbi non ſeminat, & congregat, vbi non ſparſit, contra vocem domini dicentis; metitis, vbi non ſeminaſtis, & cõgregatis, vbi nõ ſparſiſtis. Sint igitur memores pẽſionarij, quia de patrimonio Chriſti manducant, & qui viuit de altari, altari ſeruire tenetur. ca. cum ſecundum Apoſtolum, de præbend. † Beneficium eccleſiaſticum, vt penſio, quæ 6
habetur loco beneficij, extinguuntur per contractum matrimonij; ſed ſi penſio fuit aſſignata pro aliquo temporali commodo, non extinguitur. ita Imola, & Cardin. in clemen. de ſupplenda negli. præ. Ideo conſiderandum eſt, ſi Papa in ſuis literis aſſignat penſionem Petro vt laico, an Petro vt clerico: quia ſi nominat laicum, aſſignat ei penſionem temporalem; aliàs ſecus: itaque ſi penſio eſt aſſignata laico, tanquam laico, etiam ſine expreſſione cauſæ, talis penſio tẽporalis eſt, meo iudicio. Et de ſtylo curiæ apponitur in literis reſeruationis penſionis, qua ceſſans illam ſoluere per tempus in literis appoſitum, ſit beneficio ipſo priuatus, additur, tibique licere ad eandem eccleſiam liberum habere regreſſum, &c. Et etiam penſionarius habet actionem perſonalem contra non ſoluentem. quia talis priuatur,

natur, & excommunicatur; itaq; penſionarius habet ius ad beneficium, & ad decimas, quæ ſunt fructus beneficij, ob non ſolutionem penſionis, & poteſt inuocare brachiū ſeculare; & ius, & regreſſus ad beneficium non cadit laico; itaque penſio cohæret beneficio. Felinus in cap. ad audientiam, de reſcript. & in hoc attenditur ſtylus curiæ.

7 Et † ſi penſio datur Petro tanquam clerico, dico, quod talis penſio datur loco beneficij. iſta mea conſideratio eſt de mente Ioannis Andreæ, & Archid. in. cap. quamuis. de præben. in vj. ſed de conſuetudine Romanæ curiæ non videbis aſſignatam penſionem, niſi clerico in ſacris, vel in minoribus. Et ad primam tonſuram ſufficiunt anni ſepte. Felinus in c. cum vigeſimum, de officio delegati. Et penſiones pueris aſſignari poſſunt. Cardin. in clemen. ij. de of-

8 ficio ordi. & docto. in c. ſuper inordinata. de præben. † Sed beneficium curatum obtineri non poteſt à minori xxv. annorum. c. cum in cunctis, de præbend. Ad canonicatum in eccleſia cathedrali, vel collegiali, ſufficit. ætas xiiij. annorum. gloſſ. & doctor. in. ca. ſi eo tempore de reſcript. in vj. Rota in deciſio. cccxxiiij. in nouis, & etiam eſt regula cancellariæ Apoſtolicæ. Ad Epiſcopum vero requiritur ætas annorum xxx. c. cum in cūctis, de electio. gloſſ. & doctor. in clementi. generalem, de ætate, & qualitate. Abbas in ca. ſuper inordinata, de præben. Eadem ætas annorum xxx. requiritur in Abbate, vt per Abbatem in d. c. cum in cunctis. ſed tu vide Felin. in. ca. cum vigeſimum. de officio delega.

9 † Et priuatus beneficio ob non ſolutionem penſionis, vt diximus, non tenetur vlterius ad ſolutionem penſionis. tex. & ibi docto. in. c. niſi eſſent, de præben. quia penſionarius ſuccedit ſuo debitori, & credita confunditur. l. debitor. vbi gloſſ. C. de pactis. Nota etiam, quòd clericus penſionarius dicitur habere beneficium, & dicitur beneficiatus. ita doct. in c. quamuis. il. ij. de præben. in vj. & in c. audientiam. il. ij de reſcript. Sed ſi pēſio eſt aſſignata pro temporali ſeruitio, ſiue clerico, ſiue laico, pro pulſando campanas, &c. dicitur potius officium, quam beneficiū, vt in c. poſſeſſiones. xvj. q. j. & c. conſuetudinem, de conſue. lib. vj.

libro.vj.Cardi.in clement.quia regularis,de ſupplen. negli.præla.quinimo talis penſio erit mercedis loco, & vide doctor.in c.ex eo.de electio. in vj. Et talis penſio,quæ datur pro dictis officijs, vel pro mercede nullam continet ſpiritualitatem.de quo per Cardin.in clemen. fin.de præben.& talis non tenetur ad horas canonicas,& poteſt redimere talem mercedem,vel officium, aut vẽdere; nec tenetur etiam ad charitatiuum ſubſidium; ſed penſionarius, cui datur pẽſio loco beneficij, tenetur ad charitatiuũ ſubſidium,pro rata penſionis,quam percipit à beneficio.facit tex.in c.tua nobis,de decimis,voluit Innocent.in ca. cum non ſit, de decimis. & ita ſeruatur de conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres.Et etiam talis pẽſionarius debet ſoluere decimas impoſitas. impoſitas dico illas decimas, quæ imponuntur à domino Papa ſuper fructibus beneficiorum,per ea, quæ notantur per Abb. in ca. prohibemus,de cenſibus.& docto.poſt gloſ.in clem.ij. de decimis, & ita obſeruatur in curia Romana, quia iſtæ penſiones poſſidentur iure ſpirituali;ſed ſi haberentur pro iure temporali,aut officio temporali,non teneretur ad decimas, vt per docto.in clemen.j.de cenſibus. † Et talis penſio, vel officium, vel beneficium non vacat per contractum matrimonij,vt dixi,per notata per docto.in clemen.j.§.eadẽ, de ſupplen.negli. prælato. & in clement. j. de rebus eccle. non alienan. Aut talis penſio fuit aſſignata non in titulum beneficij,quia tales penſiones receſſerũt ab aula, ſed ſi fuit penſio aſſignata loco beneficij,vt ſunt iſtæ penſiones,quæ quotidie verſantur in curia, vt puta, quando clericus reſignauit beneficium, penſione reſeruata,vel ceſſit iurib⁹, vel Papa alicui clerico in minoribus, vel ſacris, quia erat literatus,vel aliqua cauſa iuſta interueniente,vel ſine cauſa,quod facere poteſt,reſeruauit aliquam honeſtam,& iuſtam penſionem, illo caſu penſio per contractum matrimonium extinguitur.& de hoc vide etiam Card.in clem. j.de rebus eccleſiæ non alie.ibi doct.& in ca.j.de cler.coniugatis, in vj.& vide Ioannem Andr. in d. cap.j.de cleri. coniugatis; quia clericus coniugatus incapax eſt beneficij eccleſiaſtici, vt dixi. † Sed talis penſionarius, vt 11 dixi,

dixi,

dixi, tenetur ad horas canonicas, & debet viuere clericaliter; debent enim habere habitum & coronam clericorum, vt in c. fornicari. lxxxvij. diſt. ita doctiſsimus Card. ſancti Sixti in d. c. ſi quis, xxxij. diſt.

32 † Sed penſiones, quæ conſtituuntur in fraudem canonicis, reprobatæ ſunt, vt quia deputantur ei, qui non eſt capax beneficij, vt per Felin. poſt Abbatem in c. ad audientiam. ıl. ij. de reſcript. latius in ca. conquerente. de clericis non reſiden. Sed, vt dixi, ex cauſa licita, & honeſta poteſt clerico conſtitui penſio, intellige, quòd remaneat presbytero ſoluenti penſionem, vnde poſsit viuere; aliàs ſecus; ideo ex conſuetudine ſtatuitur onus vſque ad tertiam partem reddituum, quantitatiuè tantum, non per viam quotæ, & ſi contigerit eccleſiam eſſe nimis oneratam, ſolet modificari; & talis moderatio eſt canonibus amica. bonus tex. in c. quanto, de cenſibus. & in iſta moderatione ſeruabitur ſtylus curiæ, & tunc erit penſio licita: itaque penſio erit licita, quæ reſeruatur ſuper fructibus beneficij fraude ceſſante. facit tex. in cap. extirpandæ. §. qui vero, de præben. & ibi Panor. ad idem tex. in c. ad audientiam. de reſcript. & vide Doctores in cap. quamuis. j. de præben. in vj.

Et ſic ſunt licitæ penſiones aſsignatæ per ſuam maieſtatem ſuper Epiſcopatibus Hiſpaniæ cum authoritate ſanctæ Apoſtolicæ ſedis, quia nõ aſsignãtur laicis, ſed clericis bene meritis. Et ſi meſsis quidem multa, operarij autem pauci, alij operarij mittendi ſunt. Et iſta ratione poteſt fieri diuiſio Epiſcopatuum, & omnium beneficiorum, vt dixi, in iſto Speculo. Et licita eſt penſio, quando quis reſignauit beneficium in manibus Papæ, obtinẽdo à Papa tertiam partem fructuum beneficij ſoluendorum per ſucceſſorem in dicto beneficio reſignato, intellige, ceſſante etiã pactione inita inter renunciantem, & tertium. Sed dicunt doctor. quod licet renunciatio debeat eſſe libera, pura, & ſine vlla pactione, c. ex parte, & ibi gloſ. & docto. de officio delegat. & Felin. in c. non ſatis. de ſimo. in beneficialibus huiuſmodi pactiones ſimoniam inducũt. c. cum pridem. c. pactiones, de pactis. & à Papa licite impetratur dicta reſeruatio,

ſeruatio, ſi nulla eſt rei veritate concluſa conuentio in renuntiatione, ita Abbas, & Ioannes de Anania, & Mariã. Soci. in c. non ſatis. de ſimo. & vide Feli. in d. ca. ad audientiam. Sed multoties interueniunt pactiones ante reſeruationem, ſed Papa ignorat. † Dicit etiam Abbas in d. c. cõquerente, quòd tunc in fraudem conſtitui dicitur penſio, 13
quando Epiſcopus habens nepotem, cui non valens de beneficio vacante prouidere, illud alteri contulit, reſeruata penſione ſuper illius fructibus nepoti, eo enim caſu penſio eſt illicita, allegat tex. in c. extirpandæ. §. ſi. de præben. hanc concluſionem firmat Felin. in d. cap. ad audientiam. il. ij. de reſcript.

Et Epiſcopus ex cauſa poteſt conſtituere penſionem. de quo videbis Felin. in d. c. ad audientiam. & vide Ananiam in cap. audiuimus, de colluſio. detegenda. Sed Papa abſque cauſæ expreſsione, vt diximus, poteſt imponere penſionem, quia in Papa ſemper præſumitur iuſta cauſa. Felin. in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. Cinus in l. fin. C. ſi contra ius, vel vtilita. publi. Sed caueant impetrantes a ſurreptione, quia exprimenda ſunt omnia, quæ poſſunt mouere principem ad concedendum, vel non concedendum: & omne tacitum, quo expreſſo princeps non ita de facili conceſsiſſet, reddit gratiam ſubreptitiam. Felin. in c. ſuper literis, de reſcript. ideo debet exprimi pactio contracta inter partes, aliàs nihil agunt, quia ſpecialiter Papa debet auctorare pactionem, non generaliter. Et adde ad ea, quæ ſuperius dixi. † Et penſionarius agere poteſt con- 14
tra antiquum, vel contra modernum poſſeſſorem beneficij pro penſione decurſa, non ſoluta, ita Cardin. in cleme. j. de cenſi. Sed nouus poſſeſſor poterit conuenire antiquũ poſſeſſorem: & conſilium erit, quòd penſionarius conueniat nouum poſſeſſorem, literis reſeruationis penſionis illi prius intimatis. Et pro pẽſione aſsignata à Papa clerico in minoribus nõ dicitur officium, quia nõ datur pro ſeruitio temporali; ergo eſt beneficium, ſi ſoluitur de fructibus beneficij, & virtualiter eſt beneficium. Et valet pactum inter Epiſcopum, & familiarem de dando ſibi certo ſalario, donec prouiſum fuerit de beneficio, dummodo non con-

ferratur illi beneficium principaliter propter ſeruitium temporale. vide de hoc Hoſtienſem, & docto. in ca. cum eſſent. de ſimo. & ibi vide Felin. & vide infra in ca. de ſimo.

15 † Quod autem dicatur competens beneficium ſecundum qualitatem perſonæ, vide Felin. in c. poſtulaſti, de reſcript. ſed ſtatur arbitrio iudicis. Anto. de Butrio in c. cum dilectus, de iure patrona. quem adducit Felinus in d. c. poſtulaſti. Sed fructus omnes pro penſione aſsignare in beneficio eccleſiaſtico, diuino iuri, & naturali aduerſatur, vt ex antecedentibus colligitur.

Notabis etiam, quòd penſionarius ſoluit aſsignatam ſecundum ſtylum curiæ, ſicut beneficiatus de beneficio; & hoc de ordinationibus Apoſtolicis. Et annata fuit introducta ad ſubuentionem Papæ, & Cardinalium indigentium, ſicut charitatiuum ſubſidium, & iuſta: & optima impoſitio eſt, ſed pecunia prompta ſub titulo priorũ fructuum non debet exigi.

16 † Vtrum penſio poſsit redimi pecunia, variæ ſunt opiniones, & vario modo loquuntur ſcriptores, tã ſacri Theologi, quàm doctores noſtri; alij dicunt, penſionem eſſe rem temporalem: alij dicunt, ius penſionis eſſe clericale, & ſpirituale: dicunt etiam, penſiones habent imaginem præbendæ, & ſpiritualibus annectuntur, vt ſunt hodie, quæ non dantur, niſi clericis in ſacris, vel in minoribus, & ex cauſis ſuperius explicatis; & hæ penſiones, quæ clericis dantur loco beneficij, annexæ ſunt iuri clericali; ſed aliæ penſiones, quæ dantur laicis, vel clericis, titulis ſecularibus applicatæ, vt ſupra explanauimus. de talibus non eſt ſermo noſter. Sed illa penſio, quæ aſsignatur clerico in minoribus, vel in ſacris, loco beneficij, virtualiter eſt beneficium eccleſiaſticum, vt pleniſsime fundauimus; & nõ poteſt redimi, nec vendi; Nam ſimonia eſt talis redemptio penſionis; nam ius, quod habet penſionarius in fructibus beneficij percipiendis ratione diuini officij, annexum ſpirituali eſt.

17 † Et ſimonia eſt voluntas ſtudioſa emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. Iterũ licet toties recitaui, dico, quòd quando Papa aſsignat penſionem ſuper fructibus beneficij eccleſiaſtici laico, vt laico expri-

exprimendo pro ſeruitio impenſo, vel impendendo, vel ratione officij concernentis temporalitatem, talis penſio eſt mere temporalis, & cadit in laico, & poteſt redimi pecunia; & talis penſionarius, vel mercenarius non tenetur recitare diuinum officium, nec obligatur ad charitatiuum ſubſidium, nec tenetur ad ſolutionem decimarum. Sed ſi Papa aſsignat penſionem clerico, vt clerico, ſuper fructibus beneficij eccleſiaſtici ex cauſis, & rationibus ſuperius annotatis, quid dicendum; quia fructus beneficij eccleſiaſtici de iure diuino, & humano non dantur clerico, niſi propter ſeruitium; ideo & ex ſupra dictis neceſſario concedendum eſt, quòd talis penſionarius tenetur recitare ſeu dicere horas canonicas ratione fructuum, qui ſubrogantur loco beneficij; & talis penſionarius virtualiter eſt beneficiatus, & viuit de altari, & eſt obligatus ad charitatiuum ſubſidium, & ad ſoluendum decimas, & talis penſio non poteſt redimi ſine peccato ſimoniæ, quia ſi redimo, vendo ius ſpirituale; & qui dat pecunias, etiam emit ius ſpirituale; itaque ſimonia eſt, vt dixi. & vide omnia, quæ infra dicemus. & vide gloſſ. & docto. in cap. decimas. xvj. quæſt. vij. & vide doct. & Felin. in cap. dilectus. il. j. de ſimo. concludentem, quòd non eſt licitum in ſpiritualibus redimere vexationem, niſi vexatio ſit omnino de facto, & redimens habeat ius plenum. vide in hoc Felin. Et redimens non debet dubitare de iure ſuo, quia ſi dubitat, committit ſimoniam, niſi vexatio eſſet de facto, itá ſanctus Thom. in ſecunda ſecundæ. q. c. arti. ij. Panor. in ca. pridem, de pactis. Item limita, niſi quis ſolueri renunçianti etiam ſolas expenſas factas pro bullis. Et ille, qui recipit, & propter vexationem facti turpiter recepit, & tenetur reſtituere; & in dubio præſumitur iniuſte acceptum, ita Felin. in d. c. dilectus. licitũ eſt redimere vexationem, vt cum quis electus in Epiſcopum, redimit ſuã vexationem à perturbatoribus de facto, qui nihil poſſunt iuris conferre. Caieta. in commentarijs ſupra ſanct. Thom. in ſecunda ſecundæ quæſt. c. ſed in conſequutione beneficiorum redemptio vexationis non habet locum ante ius acquiſitum, vt diximus.

18 † Sed dicunt doctores. quod ſi militi propter ingentia merita conſtituatur penſio annua ſuper Epiſcopatu, Epiſcopus poteſt redimere talem penſionem pecunia, quia talis redemptio nullum ius de nouo acquirit, & laicus nullum clericalem annexum habebat, ſuper fructibus Epiſcopatus, cum illud ius non cadat in laicum; ideo Epiſcopus non dat pecuniam pro iure ſpirituali, ſed pro mera temporalitate: & ſi de nouo Epiſcopus acquiſiuiſſet aliquod ius, non poſſet redimere, puta ſi quando ſibi fuit collatus
19 Epiſcopatus. † Papa conceſsit clerico in minoribus, aut in ſacris ex iuſtis cauſis, vt iam diximus, annuam penſionem: in tali caſu non poteſt Epiſcopus redimere dictam penſionem, quia dicta pēſio habetur loco beneficij, & virtualiter eſt beneficium per ſuperius dicta, & Epiſcopus de nouo acquirit ius ſpirituali annexum. & de hoc videbis Panor. in c. dilectus. il. j. & in c. Matth. de ſimo. & videbis egregium doctorem Ioannem maiorem, vt dixi. in iiij. diſt. xxv. Itaque talis penſio nullo pacto poteſt redimi more vexationis, cum non poſsit dici vexatio, ex quo ſic placuit partibus, & Pontifici. Et quia in tali caſu non competunt cōditiones ex natura vexationis, neque ex parte vexantis, neque ex parte vexati. Et quia redemptio in beneficialibus non permittitur, niſi ratione indebitæ & iniuſtæ vexationis. Et in penſione, vt dixi, nulla vexatio eſt; quia nihil fit præter ordinem iuris. Sed dic etiam, quòd ſi ceſsi beneficium, reſeruato pacto inito ante ceſsionem, annuam penſionem, ſimonia eſt, vt dixi: & ſi fuit pactum, vt dicta penſio redimeretur pecunia, vera emptiò, & venditio eſt; & in tali caſu ſub inuolucro verborū, & ſub verbis generalibus Papa non diſpenſat; quia exprimenda ſunt omnia quæ poſſunt mouere principem ad concedendum, vel non cōcedendum, vt dixi; & omne tacitum, quo expreſſo princeps non ita de facili conceſsiſſet, reddit gratiam ſubreptitiam, vt per Felin. in cap. ſuper literis, de reſcriptis. & de materia vexationis videbis Paulum de Romà. in tractatu
20 ſuo de penſione eccleſiaſtica. ca. ſexto. † Sed ſi beneficiatus, qui pacifice, & iuſto titulo poſsidet beneficium eccleſiaſticum integrum, & ſine aliqua penſione, citatur indebite,

bite, vt ſæpiſsimè fit; & beneficiatus ob redimendam vexationem indebitam aſsignat penſionem moleſtanti; dico, quòd talis penſio poteſt iuſte redimi: cùm beneficiatus de nouo nullum ius acquirit in beneficio, & cum ipſe ſit certus de iuſtitia cauſæ, licet beneficiato redimere propriam vexationem pecunia, interueniente authoritate ſacri ſummi Romani pontificis. Simile dicemus in alijs indebitis moleſtationibus, quando aliquis iuſte poſsidet; & Chriſtus de templo eiecit vendentes & ementes, & de templo eliminauit cap. vendentes. j. q. iij. † Et an ſummus Romanus Pontifex aliquo pacto inuoluatur vitio, & peccato Simoniæ, vide Cardin. in c. j. de ſimonia. & vide ibi Panor. & vide eundem Panor. in c. extirpandæ. §. qui vero. de præben. &c. vide ſanctum Thom. in iiij. & in ſecunda ſecundæ. quæſt. c. Sed dico quod opinio ſancti Thom. ſecundum alios Theologos, & canonizatos eſt, quòd ſi pecunia datur Papæ pro re ſpirituali, vel annexa ſpirituali, ſimonia eſt; quia licet res eccleſiæ ſint eius, vt principalis diſpenſatoris, non tamē, vt domini; ſed ſanctus Thom. loquitur in his, quæ ſunt ſimoniaca per definitionem ſimoniæ, ſiue ex ſua natura. & Hoſtienſis dicit, quòd in ſimonia, quæ eſt de iure poſitiuo, Papa non incurrit in peccato; quia conſtitutio non ligat promulgantes. Sed non eſt dare ſimoniam de iure poſitiuo. & Petrus condemnauit ſimoniacos. cap. tua nos, & c. viij. de ſimonia. & Eliſeus propheta condemnauit famulū ſuum Giezi. iiij. Regū. Itaque in vtroq; teſtamento prohibita eſt ſimonia damnabilis, & reprobata de iure diuino, & de iure poſitiuo: etiam eſt reprobata ſub grauibus pœnis ſtatutis in iure; quæ pœnæ non ligāt ſummum Pontificem. & de hoc videbis infra in titulo de ſimonia. 21

22 † Et aduertite iterum, atque iterum, quia penſionarius, vt dixi, habet ius ad decimas; quæ decimæ ſunt puræ ſpirituales ratione finis, & obiecti; quia connexæ ſunt officio eccleſiaſtico, & deputatæ ſunt officijs, & ſeruitijs eccleſiaſticis: quia dominus ordinauit his, qui euangelium enunciant, id eſt, declarant, de euangelio viuere; ideo beneficiū eccleſiaſticum eſt ius recipiendi ſuſtentationem ratione

officij,& ſeruitij ſpiritualis:quia ſicut dignus eſt operarius mercede ſua,vel cibo ſuo. Matth.x. Lucæ.x. ſic per locum à conuerſis,qui non laborat,nô manducet. Et horæ canonicæ ſunt quædam ſatisfactio obligationis contractæ propter beneficium, ordinem,vel officium ſuſceptum;ex quibus, vel altero eorum quis deuote obligatur ad ipſas horas dicendas, vt dixi ſupra in cap. de horis canonicis. Et c.xviij. Nu. legitur: Solis filijs Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſsionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis;vt non accedant vltra filij Iſrael ad tabernaculum, nec committât peccatum mortiferum, ſolis filijs Leui mihi in tabernaculo ſeruientibus, & portantibus peccata populi. Nihil aliud poſsidebunt decimarum oblatione contenti,quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui,& in.c.xxxv.Numeri,idem dicitur: ſed rogo,vt videas.

DE SIMONIA.
Cap. LXII.

SVMMARIVM.

1 *Simonia quid ſit, & ſupra cap.61 nu.17.*

2 *Quæ proprie dicantur ſpiritualia, & quæ annexa.*

3 *Prælatus eccleſiæ abſque vitio ſimoniæ, aliquid temporale ab inuitis exigere non poteſt.*

4 *Gratus & ſponte oblatum tempore receptionis alicuius ſpiritualis,an poſſit licite accipi.*

5 *Pro eccleſiæ conſecratione, ſola procuratio à prælato exigi poteſt.*

6 *Summus Pontifex,an aliquo pacto & vitio ſimoniæ peccato inuoluatur,remiſſiue, & nu 21.Cap.61.*

7 *Clericis ſuper corpore vigilantibus, poſſitne vel liceat dari pecunia.*

8 *Parochialis presbiter, vel alij ſacerdotes beneficia eccleſiaſtica poſſidentes, debeantne gratis ſpiritualia parochianis adminiſtrare.*

9 Qui

9 *Qui proprie ſacerdotes appellantur.*

10 *Conſuetudo exigendi aliquid temporale, pro benedictionibus nubentium, & mortuorum exequijs, an valeat.*

11 *Sufficit decennium ad conſuetudinem inducendam, remiſsiue.*

12 *Simonia qualiter committitur.*

13 *Epiſcopus alienus & pauper, vtrum poſsit operas ſuas ſpirituales locare.*

14 *Simoniacus in ordine quantumcunque toleratus, nec quo ad ſe, nec quo ad alios, Miſſam celebrare poteſt.*

15 *Religionis ingreſſus cum ſit quid ſpirituale, pro eo debeatne aliquid temporale exigi.*

16 *Puella gratis in monaſterium recepta paupertatis cauſa, vtrum à patre alimentari debeat: Item an poſt eius patris mortem partem hæreditatis habebit, remiſsiue.*

17 *Familiares prælatorum inſeruientes hac intentione, vt aliquod conſequantur beneficium, an ſimoniam committant.*

18 *Pro chriſmate pecunia non eſt exigenda, etiam ſtante conſuetudine.*

19 *Abbas aliquem in monaſterio recipiens, accepta pecunia, in ſimoniam incidit.*

20 *Vexationem redimere in ſpiritualibus, ſimonia dicitur, & nu. 20. Cap. 61.*

21 *Simoniacus, quidquid ex re ſimoniace acquiſita conſecutus fuerit, teneaturne reſtitutioni.*

22 *Statutum in fraternitate poſitum, ne quis recipiatur, niſi promittat daturum aliquid, an ſit ſimonia.*

23 *Quid de dignitate Cardinalatus, & de protectoribus regnorum.*

24 *Ad cuius inſtantiam, operis author tractatum de ſimonia compoſuerit.*

Licet omnis definitio in iure periculoſa ſit, vt per Iuriſconſultum in legē. omnis definitio ff. de regulis iuris; quia de ſimonia tractare intendimus, in primis definitionem ſimoniæ, Deo optimo maximo auxiliante, dicemus.

1 † Simonia eſt volūtas ſtudioſa emendi, vel vendēdi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. Quicunque ergo dat, aut recipit pro ſpirituali vel ſpirituali annexo aliquid temporale, ſimoniam incurrit. iſta eſt communis ſententia ſacrorum Theologorum, & Iuriſconſultorum.

Et dicitur aliquid ſpirituale, ſcilicet per eſſentiam, ſicut dona, & virtutes, & gratia. Itaque ſpirituale proprium dictum non eſt, niſi id, quod eſſentialiter eſt ſpirituale: & hoc eſt duplex; quia aut eſt pure ſpirituale, vt gratiæ, & virtutes, & dona, & huiuſmodi; vel eſt eſſentialiter ſpirituale acceptum in elemento corporali, vt gratia ſacramentalis; & ſic ſacramenta dicuntur ſpiritualia per cauſam, quia operantur ad gratiam. Dicitur etiam aliquod ſpirituale participatiue, vt eccleſiæ, & cœmiteria, & vaſa miniſterialia altaris conſecrata. Dicitur etiam ſpirituale ordinatiue, quia ordinatur ad aliquid ſpirituale, vt decimæ, & primitiæ, & omnia beneficia eccleſiaſtica ordinantur ad aliquid ſpirituale, vt miniſtri eccleſiæ ſuſtentari valeant, & libere ſpiritualibus intendere. Et præſentatio patroni eſt ius ſpituale.

2 † Itaque quædam ſunt proprie ſpiritualia, & ſpiritualia ſecundum ſe ipſa, vt ſacramenta, dona, virtutes; quædam autem ſunt ſpiritualia ex hoc, quod ſpiritualibus adhærent. Annexa vero dicuntur, quæ ſunt deputata ad vſum ſpiritualium, ſicut ſunt calices, & bona deputata ad vſum miniſtrorum eccleſiæ. ita Cardinalis ſancti Sixti in cap. j. j. quæſt. j.

3 Ex ſupra dictis notate, quod prælatus eccleſiæ pro vſu ſpiritualis poteſtatis, ad quem ex officio tenetur, non poteſt abſque vitio ſimoniæ temporale aliquid exigere ab inuitis, quia Epiſcopus debet ſacramenta, & alia ſpiritualia ſuis ſubditis gratis impendere, vt per doctor. in c. ſuam

de

de ſimon. Et Petrus in cano. j. c. v. dicit Epiſcopis; paſcite qui in vobis eſt, gregem Dei, prouidentes non coacte, ſed ſpontaneè ſecundum Deum, neque turpis luri gratia. j. ſine ſimonia. Et gratis accepiſtis, gratis date, Matth. x. & Apoſto. ad Corint. j. cap. xj. Gratis euangelium Dei euangelizaui vobis, & cætera: & Petrus dixit in epiſt. cap. iiij. Vnuſquiſque, ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrates, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratię Dei. & in c. j. j. q. j. & in c. ſaluator. j. q. iij. multa optima inuenies circa iſtum punctum.

In ſumma ſcias, quòd pro ſpiritualibus incorporalibus quandoque munus datur pro homine digno, nec eſt peccatum, ſi eſt munus à lingua. c. filium. j. q. j. ſed & obſequium temporale, dum tamen ſine pactione, c. de cætero. de cleri. non reſiden. De ſpirituali obſequio non eſt quæſtio, quin quandoque dari poſsit, etiam ex conuentione. c. ſignificatum. de præben.

† Sed aduertite, quòd illud, quod gratis, & ſponte oblatum eſt tempore receptionis alicuius ſpiritualitatis, poteſt licitè recipi, ſi nulla præceſsit taxatio, vt per doct. in dict. ca. dilectus filius. de ſimo. & in cap. ſua. eo. tit. vbi dicit Panor. Nota pro Cardinalibus, ſeu alijs prælatis, quibus munuſcula conferuntur, rogantes pro aliquo beneficio conſequendo: quia non inducunt ſimoniam, & arbitrandis muneribus, an inducant ſimoniam, debent conſiderari perſonæ dantis, & recipientis, qualitas, & quantitas muneris donationis. ita docto. in cap. & ſi quæſtiones, de ſimo. & ibi dicitur etiam, quòd ordinatio, vel conſecratio non cenſetur ſimoniaca, licet ordinatori aliquid datum fuerit non ex pacto. Sed fortiter obſtat illud, prohibitum dare propter publicum bonum, prohibitum eſt accipere à ſponte dante, vt per Bald. in auctent. ſed hodie. C. de Epiſcop. & cleric. gloſſ. in cap. ſtatutum. §. fin. de reſcript. libro ſexto. gloſſ. in. c. exigit. de cenſib. eodem libro. Sed ſolutio in promptu eſt; quia nulla lege cauetur, nec prohibetur, quòd Epiſcopus non recipiat oblationes, & illud, quod gratanter, & ſponte datum eſt tempore receptionis alicuius ſpiritualitatis; præcipue quòd 4

Apoſtolus in modica quantitate recepit à Macedonibus prædicando Corinthijs, vt in Epiſt.ad Corint. cap. xj. dicens, quod mihi deerat, ſuppleruntfratres, qui venerunt à Macedonia, & voluntarie dabant. Sed aduertite, quia Apoſtolus dicit argentum, & aurum, aut veſtem nullius concupiui, ſicut ipſi ſcitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus iſtæ. Itaque non petebat Apoſtolus, ſed accipiebat illud, quod ei ſponte, & gratis offerebatur. nota bene.

5 † Et prælatus pro conſecratione eccleſiæ ſolùm procurationem exigere poteſt, vt in c.cum ſit. de ſimo. & videbis tex. in c.cum Apoſtolus, de cenſib. & ibi doct. & de procuratione Epiſcopi videbis optimum tex. in extrauaganti, vas electionis Apoſtolus. Sed Epiſcopus non poteſt exigere procurationem, niſi in caſibus à iure expreſsis, vt per Anton. de Butrio in cap. conquerente, de officio. ordi. & doct. in cap. cauendum. x. quæſt. iij. vbi dicit, quod quando Epiſcopus venit pro depoſitione clerici, debet venire ſumptibus ſuis. & in c. ſi forte. lxv. diſt. dicit, quòd Epiſcopi, qui vocantur ad conſecrationem Epiſcoporum, debent venire ſumptibus ſuis. Quid ſi Epiſcopus erat pauper. infra dicetur. Et an valeat conſuetudo aliqua, vt pro ſpirituali aliquid detur temporale, etiam infra dicetur. Sed ſi Epiſcopus eſt diues, non debet accipere procurationem, exemplo Apoſtoli. Et ſi eccleſia eſt pauper, ſuis ſumptibus Epiſcopus viſitabit eccleſiam. cap. cauendum. x. quæſt. iij. gloſſ. & docto. in cap. cum ſit. de ſimo. Et non debet Epiſcopus aliquid temporale accipere pro conſecratione veſtium, & calice, & ſimilibus, & pro eccleſiaſtico miniſterio exercendo: non debet exigi pecunia pro ſacramento, vt per docto. in c. ad noſtram, de ſimoni. Et dicitur ſacramentum quaſi ſacræ rei ſignum. c. multi. j. q. j. & pro ſpiritualibus nō debet aliquid conferri etiam gratis, ſi principaliter datur pro ipſis ſpiritualibus; ſed debet conferri gratis ex charitate quadam. de hoc vide doc. in c. ſi quæſtiones; de

6 ſimo. † Et an ſummus Romanus Pontifex aliquo pacto inuoluatur vitio, & peccato ſimoniæ, vide cardi. in. c. j. de ſimo. Et ibi vide Panor. & in. c. extirpandæ. §. qui vero, de præ-

Præben.& vide S. Tho.in iiij. diſtinct. xxv. & in ij.ij. q.c. Sed aduertite, quia non eſt dare ſimoniam de iure poſitiuo;& vtroque teſtamento prohibetur, vt in c.ex multis.j. quæſt.iij.

Quod autem deteſtabile ſit crimen ſimoniæ de iure diuino., quatuor exemplis probatur; primo exemplo Giezi,qui propter ſimoniam, quam commiſit, factus fuit leproſus.iiij.Regum ca.v.Secundo,exemplo Iudæ,qui vendidit redemptionem omnium, propter quod laqueo ſe ſuſpendit. Tertio, exemplo Simonis magi, qui propter ſimoniam, quam comittere voluit, fuit à beato Petro damnatus. Actuũ viij.Quarto,exemplo Chriſti qui omnibus peccatoribus in tẽplo dimiſsis ſolos ſimoniacos in deteſtationẽ criminis excluſit,Ioannes ij.Ideo quia qui ſimoniaci ſunt,ſpiritus ſancti gratiã habere nõ poſſunt, vt in c. qui ſtudet.j.q.j.c.vendẽtes.j.q.iij.Et de iure poſitiuo etiã, vt dixi,eſt reprobata ſimonia ſub grauibus pœnis ſtatutis in iure,vt infra dicentur,quę nõ ligãt ſummũ Pontificem.

Itaque concludamus ex ſuperius dictis,quòd ſimoniaci ſacerdotes eſſe non poſſunt.c.quicunque.j.q.j. vbi litera dicit;Quicunque ſacros ordines vendunt, aut emunt,ſacerdotes eſſe non poſſunt.An ſcriptores bullarum in curia Romana pretium recipientes incurrant ſimoniam, vide Panorm.& docto.in c.j.de ſimo.

† Et dico,quòd poteſt dari pecunia clericis, vt vigilent 7 ſuper corpore, niſi ſit pactum de dicendo orationes. ita Hoſtienſ. in ſummar. Et pro exequijs mortuorum nihil debet exigi,ſed conſuetudo pia debet obſeruari,vt in cap. ad noſtram.& cap. cum eccleſiæ. de ſimo. de conſuetudine laudabili dixi ſupra. dixi allegando ſanctum Petrum Actuum viij. Petrum dixiſſe Simoni mago: pecunia tua tua tecum ſit in perditionem; quoniam donum Dei exiſtimaſti pecuniã poſsideri;nunc dico,quòd illa authoritas loquitur de ordine ſacro,& dono Dei, cap.quos conſtiterit.j. quæſtione.j.vbi dicitur; quòd ſacra lectio teſtatur, quòd vendens dignitatem, & cætera.& ille textus ſe refert ad áuthoritatem Apoſtolicam. Actuum viij. Itaque videtur ille textus interpretari illam ſacram authoritatẽ Petri,

vt

vt habeat locum in dignitatibus, & beneficijs eccleſiaſticis: ideo vendens beneficium eccleſiaſticum videtur façere contra ſacram authoritatem beati Petri. facit text. in cap. ſi quis dator. j. quæſtione tertia: Vbi dicitur; Si quis recipit præbendas ſub interuentu pecuniæ, non excluditur à perditione Simonis Magi etiam nunc. & ita damnatur, ſicut damnatus fuit Simon Magus. Ita eadem pœna imponitur vendenti præbendas, quæ imponitur vendenti ſacrum ordinem, & beneficium eccleſiaſticum; quia de iure diuino, vt dixi ſupra in iſto ſpeculo. titulo xxxiiij.

8 † An presbyter parochialis, & alij ſacerdotes poſsidentes beneficia eccleſiaſtica debeant gratis ſpiritualia parochianis adminiſtrare: dicamus quod ſic. ideo pro benedictionibus nubentium, & exequijs mortuorum nihil exigere debent proprij ſacerdotes.

9 † Et appellantur proprij ſacerdotes omnes illi ſacerdotes, qui poſsident beneficia in illa eccleſia, vbi celebrantur exequiæ mortuorum; quia omnes illi coadiutores ſunt presbyteri parochialis; licet presbyter parochialis ſit caput eccleſiæ. Itaque ſacramenta, & alia ſpiritualia ſuis parochianis gratis impendere debent. Et ſi aliquid ex pacto exigit, ſimonia eſt; & exactio ſignificat extorſionem, ſi ſit à nolente, Si autem non ex pacto, ſed ex mente ſperat, quòd poſtea detur, eſt ſimonia mentalis, quæ differt ab alia; quia non tenetur reſtituere acceptum, ſed ſufficit agere pœnitentiam. ita Felin. poſt alios in cap. ſuam, de ſimon. Quid de canonico, qui vadit ad diuina ſola intentione, vt percipiat diſtributiones quotidianas; committit ſimoniam mentalem. de his omnibus videbis text. & doctor. in capitu. cum in eccleſiæ. & in cap. ſuam. & cap. ad Apoſtolicam. de ſimon. & vide gloſſ. ſingular. in cap. primo de cleric. non reſiden. & vide Cardin. in clement. prima de celebrat. miſſarum. & videbis Abbatem multa dicentem in cap. ex parte, de officio delegat. dixi ſuperius, quòd omnes beneficiati ſunt coadiutores presbyteri parochialis. vide ſupra in titulo de horis canonicis. cap. xxxiij.

Quid

Quid † de conſuetudine, an valeat conſuetudo aliqua, 10
vt poſſit exigi aliquid temporale pro benedictionibus nu-
bentium, & pro exequijs mortuorum, & alijs ſimilibus?
Conclude breuiter, quòd non valet conſuetudo, vt tem-
pore ſacramenti aliquid conferatur ab inuito; quia non
poteſt conſuetudine introduci, vt aliquid detur pro ſacra-
mentis, vbi præceſſit exactio; quia initium facit ſimonia-
cum, & vitioſum. Sed valet conſuetudo, vt aliquid detur
tempore collationis ſeu ex poſt facto, vbi ex mera libera-
litate populi fuit introducta: ita tamen, vt ſacramenta pri-
us liberaliter conferantur. Sed ſi voluit libere dare tempo
re ſacramenti, poteſt recipi; aut noluit, & tunc ne videan-
tur ſacramenta vendi, debent libere conferri, ſed poſtea fi-
et compulſio ad obſeruandum conſuetudinem, & ita vide
tur ſentire litera in dicto cap. ad Apoſtolicam. Sed contra
hoc fortiſſime opponitur; Nam ex his, quæ ſunt meræ fa-
cultatis, non introducitur conſuetudo, nec ex datione an-
nua gratis facta, vt per doctor. in l. prima. C. de ſeruitut. &
aqua. Bart. in l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. Cinus in
l. prima & ſecunda. C. quæ ſit longa conſuet. Ioannes An-
dreas in cap. Ioannes. de cleric. coniuga. Sed non obſtan-
tibus oppoſitis laici tenentur ad obſeruantiam lauda-
bilis conſuetudinis, quia licet ſcriptum ſit. quòd diutur-
na præſtatio facta ex mera liberalitate non producit
obligationem, vt notat Innoc. in cap. cum eccleſia. de cau-
ſa poſſeſſio. & proprie. & per Angelum. & docto. in l. ſi cer-
tis annis. C. de pactis. illa non procedunt in præſtatione,
quæ fit in piam cauſam, vt per Felin. in c. ad Apoſtolicam.
de ſimon. & de tali conſuetudine ordinarius eſt iudex cõ-
petens inter clericos & laicos. † Et ad inducendam iſtam 11
conſuetudnem ſufficiunt. x. anni, quia eſt præter ius, & nõ
contra, ita Feli. in d. c. ad Apoſtolicam. & de iſta conſuetu-
dine multa dixit Panor. in c. ſuam. de ſimo. Et ibi dicit Fe-
li. poſt alios docto. quòd conſuetudo habet initium bonũ
à ſpontanea obligatione, & voluntate; ſecus, ſi habuit ma-
lum initium, puta ab exactione, quia tunc talis conſuetu-
do non eſſet laudabilis, ita etiam notanter tenet Panor. in
d. c. ſuam. Vos cogitate. Ita ex ſupradictis collige, quòd
pro-

proprius Epiſcopus, & proprius ſacerdos non poteſt aliquid exigere a laicis, ceſſante dicta conſuetudine, niſi ei ſumptus deſit. Et diſtingue latius de mente omnium doctorum, quòd aut proprius ſacerdos habet, vnde viuat; & tunc ceſſante conſuetudine nó poteſt aliquid exigere; ſed gratis oblatum licite recipere poteſt, vt in ca. tua, & c. & ſi quæſtiones, de ſimo. Si vero deſunt ſumptus neceſſarij, tūc ſi poteſt honeſte ſibi aliunde acquirere victum, non poteſt aliquid exigere; imputet enim ſibi, quia tale tenue beneficium acceptauit. quærat ergo victum manibus, aut induſtria c. clericus victum. xcj. diſtinct. & ibi eſt optima. gloſ. Nam Apoſtolus quærebat ſibi victum manibus, vt in c. cū Apoſtolus. de cenſibus. Et in ca. xx. Actuum Apoſtolorum legitur de Apoſtolo; Argentum, & aurum, aut veſtem nullius concupiui, ſicut ipſi ſcitis; quoniam ad ea, quę mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus
12 iſtæ. † Et ſimonia committitur non ſolum impendendo aliquid ſpirituale pro temporali, ſed etiam omittendo ſpirituale, quod tenebatur impendere propter commodum alicuius temporalitatis: & ſic committitur ſimonia, quodcunque ſpirituale committatur, vel omittatur pro commodo temporali, per tex. & docto. in c. nemo, de ſimo. Si vero non poteſt proprius ſacerdos ſibi victum quærere, tunc vel Epiſcopus ſibi prouidebit, vel populus poterit compelli ad præſtandum ſibi neceſſaria victui. de hoc bona glòſſ. in c. omnis Chriſtianus, de conſecra. diſt. j. quæ dicit, ſacerdotem indigentem poſſe ſubtrahere ſpiritualia populo, niſi faciat oblationem, vnde poſſit viuere. Sed aduertite, quia Chriſtus dixit Matth. x. Dignus eſt operarius mercede ſua, vel cibo ſuo; ſequitur textus, In quancunque enim ciuitatem, aut caſtellum intraueritis, interrogate, quis in ea dignus ſit; & ibi manete, donec exeatis. & Apoſto. ad Corinthi. j. ca. ix. dicit; Quis militat ſtipendijs ſuis vnquā? Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus? neſcitis, quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt, & qui altari deſeruiunt, de altari participant. Itaque Apoſtolus voluntarie laborauit manibus proprijs, quia in illis partibus

con-

conueniebat. Et Dominus ordinauit his, qui euangelium annunciant, de euangelio viuere, dicendo; dignus eſt operarius mercede ſua, vel cibo ſuo. Matth. x. & Lucæ. x. ſed ipſe Apoſtol. in d. ca. ix. dicit, quòd bene poterat viuere de euangelio, ſed illa poteſtate non fuit vſus apud Corinthios. Sed aliquando illa poteſtate vſus fuit, vt in epiſto. ij. ad Corinthos. c. xj. dicens eis: Gratis euangelium dei euangelizaui vobis, alias eccleſias ſpoliaui, accipiens ſtipendium ad miniſterium veſtrum; & cum eſſem apud vos, & egeré, nulli oneroſus fui. Nam quod mihi deerat, ſuppleuerunt fratres, qui venerunt à Macedonia, & vide in ca. de his. de eccleſi. ædificandis. Itaque meo iudicio per ſuperius dicta populus poterit compelli ad præſtandum ſibi neceſſaria victui, proprio ſacerdoti indigenti, & ad hoc Epiſcopus eſt iudex inter clericos, & laicos, & contra inobedientes poterit inuocare brachium ſeculare. Et iſta eſt, vt dixi, meo iudicio optima via, & ſcriptum eſt vigeſimotertio cap. Exodi; non apparebis in conſpectu meo vacuus.

13 Si † vero eſt Epiſcopus alienus, & pauper, poterit operas ſuas ſpirituales locare, non vt directe pro ſpiritualibus recipiat temporale, ſed in compenſatione damnorum, quæ ſuſtinet in exhibendo præſentiam ſuam, vt notat Innocent. in cap. quoniam, ne prælati vices ſuas; & ſic intellige gloſſam in cap. præcipimus. xxj. quæſtione ſecunda, quæ ſimpliciter dicit, Sacerdotem poſſe ſuas operas locare. & vide de hoc Panor. in capit. ſuam. de ſimoni. & vide doctor. in cap. ſignificatum, de præbend. & ibi Ancha. & vide gloſſam, & doctores in capit. de clericis non reſidentib. libro. vj. & vide Ioannem de Immo. poſt Hoſt. in d. c. ſignificatum. & dicunt, quòd optimum eſſet locare operas ſuas temporales pro certa mercede, & conducens poterit dicere, quòd gratis celebret. & vide ca. tua nobis, de ſimo.

Et oratio nullo modo ſub precio venit, cum ſit ſpirituale. Et facere pactionem de Miſſa ſimoniacum eſt. Sed ſi clericus non habet allos ſumptus, poteſt accipere denarios, non quaſi pretium Miſſæ, nec ex pacto, ſed

qua-

quaſi ſuſtentamentum vitæ: & ita de oratione priuata. ita Cardin. ſancti Sixti in dicto cap. primo j.q.j. & ibi videbis eum in ca. gratiam. j.q.j. Et aduerte, quòd pactiones in beneficialibus ſimoniam inducunt, vt dixi in titulo de penſionibus eccleſiaſticis ſupra in iſto ſpeculo.

14 Et ſimoniacus in ordine quamtuncūque toleratus, nec quo ad ſe, nec quo ad alios, poteſt miſſam cantare: itaque eſt ſuſpenſus quo ad ſe, & quo ad alios, nec prodeſt renuntiare beneficio, nec diſpenſatur cum eo, niſi per ſolum Papam, & de hoc vide Innocen. in cap. tanta. de ſimo. & vide tex. in. c. gratiam. j.q.j. Si vero eſt ſimoniacus in beneficio, tunc ſi eſt occultus, non eſt ſuſpenſus quo ad alios, ſed quò ad ſe tantum. & ſi renuntiat beneficium, poteſt ordinem ſuum exequi poſt peractam pœnitentiam: ſed illo beneficio retento, in quo fuit ſimonia commiſſa, nō poteſt agere pœnitentiam, vt in c. inquiſitionis, de ſententia excommuni. Si vero eſt manifeſtus, tunc eſt ſuſpenſus etiam quò ad alios, & licet renunciet beneficio, eget tamen diſpenſatione, ſicut quilibet notorius criminoſus, vt in ca. fin. de tempo. ordinan. ſed poteſt cum iſto diſpenſari per Epiſcopū, dummodo non ſit ille Epiſcopus, qui commiſit ſimoniā, vt notatur in c. præſentium. iij.q. v. Item quòd dixi, quod notarius ſimoniacus in beneficio eſt ſuſpenſus quò ad alios; eſt verum, quando ſimonia fuit commiſſa eo ſciente; ſecus, ſi eo ignorante, puta per patrem vel amicum: tunc non eſt ſuſpenſus quò ad alios; ſed non poteſt illud beneficium licite retinere ſine diſpenſatione, vt in d. cap. præſentium. & notatur in cap. ſicut, & c. nobis. de ſimo. & videbis Innocen. in d. cap. tanta. & videbis Abbatem, & Felin. ibid.

15 Et † ingreſſus religionis eſt quid ſpirituale, vnde pro eo non debet aliquid temporale exigi, aliàs committitur ſimonia, vt in c. non ſatis, & in c. quoniam, de ſimo. & tam recipientes temporale pro ſpirituali dantes, & conſentientes, ſiue mediatores, inuoluuntur vitio ſimoniæ, vt in cap. inquiſitionem, de electione, & c. ij. de confeſſis. Et committitur ſimonia ſiue à principio inſtitutionis aliquid temporale ex pacto detur, ſiue annua penſio redituū, vel pars con-

conſtituatur: nam videtur conferre beneficium propter illum annuum reditum, vt in c. non ſatis. de ſimo. & ibi ponunt docto. practicas conficiendi inſtrumentum, quando aliqua puella recipitur in monialem, vt non detur aliquid ex pacto, ſed pure pro ſua deuotione illa puella, vel eius pater offerat monaſterio aliquid: vel dicatur volenti intrare, vt ſecum aliquid apportet, vt poſsit viuere; non enim debet duci in pactum. & ita intelligo Innocen. in c. tua. de ſimo. & vide de hoc Ioannem Andream in cap. quoniam. eod. titu. Et ſi aliquis renunciat titulum beneficij, vt beneficium conferatur alij per Papam; ſi præcedit pactum, vt habeat certam penſionem, ſimonia eſt. Sed cautelam ponit Panor. in dict. cap. non ſatis. & loquitur in Cardinali. vos videre. † Et ſi puella gratis eſt recepta in monaſterium, & eſt pauper, pater tenetur eam alimentare: & poſt mortem patris habebit partem hæreditatis. ita Hoſti. in ſumma, in titulo de ſimoni. tex. in authen. de ſancti. Epiſc. col. ix. & docto. Neapolitani in conſtitutione, In aliquibus. Sed non cõmittit ille, cui eſt neceſsitatis dare pecuniã pro ſpiritualitate, ſicut qui ex neceſsitate recipit ad vſurã, vt per Panor. in c. cum in Eccleſiæ, de ſimo. An propter vitium ſimoniæ commiſſum in electione prælati, debeat quis deponi ab officio, & beneficio, dic, vt per Ioannem de Anania, & Panor. in c. inquiſitionis. de accuſatio. Et pecunia ſimoniaca accepta per regentes eccleſias quomodo diſtribuetur. vide Panor. in cap. de hoc. de ſimo. ad finem. Et ſi donatarius, vel qui alia ſeruitia recipit, procurat in curia Romana beneficia pro donante, vt ſe liberet ab illa obligatione antidotali, committit ſimoniam, & eſt ſimoniacus. ita Innocen. in. c. tuam. de ætate & qua. & ibi exclamat præſertim contra Cardinales procurantes beneficia pro ſeruitoribus.

† Et familiaris alicuius prælati, ſi inſeruit ei principaliter hac intentione, committit ſimoniam; ſed poteſt ab eo in genere ſperare bonum temporale, & ſecundario etiam bonum ſpirituale, id eſt, beneficium. Itaque principaliter nullus ſeruiat pro beneficio ſpirituali certo, vel incerto conſequendo: nec prælatus licitè confert, ſi principaliter

16 (margin, beside "vos videre"); 17 (margin, beside "Et familiaris")

Ggg ducatur

ducatur ad conferendum pro ſeruitio temporali recepto: de hoc vide gloſ. & Antoni. de Butrio. & vide Panor. & Felin. in c. cum eſſent. de ſimo. faciunt iſta ad quæſtionem, quam Hoſtien. ponit in d. c. cum eſſent; Epiſcopus recepit quendam clericum ad ſeruitium ſpirituale præſtandum, promittens ſibi certum ſalarium annuatim, donec ſibi prouideret de beneficio cõpetenti; & dicit licitum eſſe dũmodo ſpecialiter ex pacto ſe non obligauerit ad ſeruitium temporale præſtandum; ſed caueat prælatus, ne inducatur ad conferendum beneficium principaliter propter ſeruitium temporale, vel ſpirituale recipiendum, ſed quia ille meretur; & cauſa impulſiua, & non finalis ſit præſtatio ſeruitij. ita Hoſti. vt ſupra, & ibi videbis Panor. & docto. Et ſimoniacus in beneficio non deponitur ab ordine, quando non conuincitur per viam accuſationis, vt ſuperius dixi. tex in. in c. inſinuatum, de ſimo. de hoc vide in ca. in-
18 quiſitionis. de accuſa. † Et pro chriſmate non debet à prælatis exigi pecunia ab eccleſijs, etiam ſi ſit conſuetudo; vt in c. ea quæ, de ſimo. non ſolum pro chriſmando, inquantum eſt ſacramentum, ſed in quãtum eſt liquor; quia chriſma eſt quid ſpirituale. de hoc videbis Cardin. ſancti Sixti in c. placuit. il. ij. j. quæſtione prima, & videbis doctor. & Panorm. in dicto cap. ea quę, & cap. ad noſtram. de ſimo. & cap. in tantum.

Et ſimoniacus afficitur infamia iuris, non ipſo facto, ſed per ſententiam & de hoc vide text. & doctor. in cap. ſane xv. quæſt. iij. & vide Panor. in c. ex diligenti. de ſimonia. Et an officiales poſsint aliquod minus accipere, vide doct. in c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcript. libro. vj. & vide Felin. poſt Abba. in cap. & ſi quæſtiones. de ſimo. & an officia Romanæ curiæ ſint licita, non eſt præſentis ſpeculationis: quia manifeſta accuſatione non indigent; loquamur iura.

19 † Et nota. quòd Abbas ſi pro aliquo accipiendo in monaſterio acceperit pecuniam, committit ſimoniam. Et ſimonia committitur ex ſola conuentione, ſpirituali recepto; licet non tradatur temporale promiſſum, & non ſolum ſi datur prælato, ſed etiam ſi datur ſuis familiaribus,

ribus,vt in cap.veniens,de ſimo.& in cap.ex tuo. Et an ſimonia vitiet monachatum,videbis docto.in dict. cap. veniens.& ita fuit in Giezi.& vide de hoc inc.quoniam, de ſimo.

† Et an redimere vexationem in ſpiritualibus, ſit ſimonia,dixi in c.præcedenti tractando materiam de penſionibus, eccleſiaſticis. & pro ſoluendo excommunicato pretium aliquod exigi non debet,vt in c.aures.de ſimo.Et beneficium ſimoniace acquiſitum in manibus cuius debet cedi,vide gloſſ.& docto.in.cap.de regularibus, de ſimo. & de ſimonia ignoranter commiſſa, vide text. in cap.ex inſinuatione. & vide in cap.nobis fuit. Et de monacho ſimoniace recepto vide in cap.dilectus.il.ij. Et prælatus ſimoniacus non poteſt conferre ordines, quia eſt ſuſpenſus à ſuis, vt in cap.per tuas.de ſimo.il.j.& in cap.per tuas.il.ij. notant doct.quod Epiſcopus in ſua diœceſi poteſt facere omnia, quæ ſibi Papa ſpecialiter non reſeruauit. Et ſimonia eſt dare pecuniam pro vicariatu, vel pro alia adminiſtratione rerum ſpiritualium,vt in cap.conſulere. de ſimo. 20

† Et ſimoniacus non tenetur reſtituere, quidquid conſecutus eſt ex re ſimoniace acquiſita, ſed ſufficit agere pœnitentiam de mente deprauata; & hoc intellige,quando interuenit ſola affectio, quia ex ſola affectione non tenetur reſtituere. ſed in intentione principali deprauata imminet reſtitutio. de hoc videbis gloſſ.& doctor.in ca. fin. de ſimo.Sed aduerte, quòd ſicut in vſura vſurarius tenetur reſtituere quicquid ex mutuo cõſecutus eſt, quia vſura in vtroq; teſtamento prohibetur;&,vt diximus in principio capituli, ſimonia eſt de iure diuino reprobata, & de iure poſitiuo ſub grauibus pœnis, vt ſuperius exclamauimus. Quid de Cardinalibus,cum promouent aliquem in Epiſcopum authoritate ſummi Pontificis? ſuo tempore dicemus. quia in præſentia non eſt præſentis ſpeculationis: & ita dico etiam de dignitate Cardinalatus; quia manifeſta accuſatione non indigent.Sed dicemus infra breuiter. & attendite quia Reuerendiſsimi domini Cardinales concedunt indulgentias in eccleſijs titulo ſuo ſubiectis, vt dixi ſupra in capitulo de indulgentijs. Et omnis 21

Chriſtianus procuret ad miſſarum ſolennia aliquid Deo offerre, quia Dominus dixit ad Moyſem: non apparebis in conſpectu meo vacuus. Exodi. xxiij. & in cap. omnis. de conſecratione diſtinct. j. Et non apparebis vacuus charitate.

22 †Quid de fraternitatibus, in quibus ſtatutum eſt, vt nullus recipiatur, niſi promittat aliquid ſe daturum? non eſt ſimonia, quia non ſunt religioſi ſtricto modo, vt in rubrica, & c. j. de regularibus, & c. eccleſia Sanctæ Mariæ, de conſtit. ca. cum laicis quamuis religioſis. de rebus eccleſ. non alienan. vbi ſunt plura genera religioſorum. primum largiſsime, vnde ille, qui magis diligit Deum, dicitur magis religioſus; vnde dicitur religio Chriſtiana, & religio Chriſtianorum, vt in ca. j. de homici. in vj. Item dicuntur religioſi, clerici ſeculares: vltimo dicuntur religioſi & monachi, & regulares, qui ſunt multum aſtricti: vt per totum titulum, & docto. de ſtatu regularium.

23 †Quid de dignitate Cardinalatus, attendite; Nam reuerendiſsimi Cardinales eligunt Pontificem ſummum, & eliguntur in Pontifices, & eligunt, & approbant, & reprobant Epiſcopos ad libitum, iuridice tamen, & recte in præſentia ſummi Pontificis, & in aliquibus eccleſijs prouident beneficia eccleſiaſtica. Ideo iudicio meo dignitas Cardinalatus nec directe, nec indirecte poteſt vendi, nec emi, vt ex ſupra dictis conſtat: & mediatores etiam ſimoniaci ſunt, vt iam dixi ſcribendo de mediatoribus in ſimonia.

Quid dicemus de protectoribus regnorum, an poſsint exigere pecunias à promouendis in epiſcopatus? loquantur iura ſupra dicta.

Si promitto tibi eccleſiam, vt negotium meum in Romana curia procures, ſimoniacus es, vt in c. cum eſſent, de ſimonia: ſecus, vt ſupra dixi, ſi ſeruio gratis, licet ſecundario ſperans à te beneficium. & vide de hoc Hoſti. & Gofre. in ſumma. & vide docto. in cap. tua nos. de ſimo. & aliqua crux ſpiritualis portetur pro pecunia, vt per Hoſti. in ſumma. & vide docto. in c. ſicut, & ca. audiuimus, de ſimo. & ibi videbis, quando eccleſia habet diuerſa cæmiteria.

Materia

Materia iſta profundum pelagus eſt', & obſcœnum, & multi inuoluũtur in iſta cæcitate, & obſcœnitate: ideo arbitrio Dei, & ſacri ſummi Romani Pontificis animaduerſione tantę nefandæ improbitatis materiam relinquamus. ſed vide Hoſtienſem, & Gofredum in titu. de ſimo. & videte doctores in titulo de ſimonia. & videte Ioannem maiorem in iiij. diſt. xxv. & vide ſanctum Thom. in ſecunda ſecundæ q. c. & videte in iiij. articu. xxv. & ibi videte Caietanum in commentarijs.

† Iubente domino meo illuſtriſsimo Cardin. Paceco, hunc tractatum de ſimonia compoſui, cum commorarer Romæ in domo ſuæ illuſtriſsimæ dominationis, anno M. D. LVI. 24

AN IVSTE LICEAT CATHOLICO REgi noſtro in occurrenti calamitate petere, & exigere a perſonis eccleſiaſticis aliquam partem fructuum eccleſiaſticorum, interueniente tamen approbatione, & conſenſu ſacri ſummi Romani Pontificis. Cap. LXIII.

SVMMARIVM.

1 *Hiſpaniarum Rex in regno ſuo eſt monarcha, & de iure ſuperiorem non recognoſcit.*

2 *Philippus Hiſpaniarum Rex, à quibus originem trahat.*

3 *Ius patronatus an tranſeat ad hæredes.*

4 *Quibus ex cauſis ius patronatus acquiritur.*

5 *Patrono quæ & quot debeantur, & num. 6.*

7 *Reges noſtri continue debellantes, exceſsiuos ſumptus, pro defenſione Reipublicæ Chriſtianæ, profuderunt.*

8 *Chriſtiana religio à ſæuiſsimo Turcarum Rege continue oppreſſa, & num. 12.*

9 *Quibus de cauſis res eccleſiæ vel eccleſiaſticæ, alienari poſſunt, remiſsiue.*

10 *Vtrum pro captiuorum redemptione eccleſiæ miniſteria vendenda ſunt.*

11 *Tenetur Eccleſia captiuos redimere, propter animæ periculum.*

13 *Quid agendum, cum quis inuitus prouocatur.*

14 *Quæ ſemel Deo oblata ſunt, ad humanos vſus amplius conuerti non debent.*

15 *Cum de generali vtilitate totius Chriſtianitatis agitur, tam clerici, quam laici contribuere debent.*

17 *Temporalium defenſio quibus præcipue commiſſa ſit.*

18 *Pro neceſſaria defenſione Chriſtianæ Reipublicæ, licet catholico Regi, Archiepiſcopis, Epiſcopis, medietatem fructuum beneficiorum ſuorum petere.*

19 *Extrema vrgente neceſsitate, quilibet auxilium præſtare tenetur.*

20 *Neceſsitatis tempore omnia communia eſſe debent.*

21 *Quæ & quot ſint viæ à iure inuentæ, ſecundum quas eccleſiis prouidetur.*

DIxi in xxiiij. capitulo, quòd res eccleſiaſticæ, vel bona eccleſiarum poſſunt licite alienari pro redemptione captiuorum, & pro alimonia pauperum; nunc quæro, & maxima cum inſtantia peto, ſi in hodiernis calamitatibus Rex Hiſpaniarum, Rex optimus, & dominus noſter poſsit petere, & iuſte exigere medietatem fructuum decimarum à clericis, & perſonis eccleſiaſticis pro tuenda, & ſeruanda religione a Saracenorum incurſibus, & à magno infideli Rege Turcarum: & quia res magni ponderis eſt, præmitto aliqua, & ex præmiſsis quæſtio reſoluta manebit, & facilis.

1 † Præmitto primo, quod Rex Hiſpaniarum eſt monarcha in regno ſuo, & de iure non recognoſcit ſuperiorem, vt eſt gloſſ. notabilis, & aurea in c. Adrianus. il. ij. lxiij. diſt. vbi legitur; Reges Hiſpaniarum cum non ſubeſſent imperio, regnum ab hoſtium faucibus eruerunt. & Oldradus in conſi. lxix. dicit: Reges Hiſpani terram illam per arma ab infidelibus acquiſiuerunt: de hoc videbis docto. in ca. per venerabilem, qui filij ſint legi. & vide Alberic. in l. cun-
2 ctos Populos, de ſumma trin. & fide cath. † Et quod Rex Hiſpa-

Hiſpaniæ de iure non recognoſcat ſuperiorem, textus eſt in prima partita, tit. v. lib. xviij. Et altius hiſtoriam recenſendo; primi quidem Gothorum Reges Athanaricus. vel ſecundum alios Alaricus, à quibus Rex Philippus, Rex Hiſpaniarum & dominus noſter indubitatam trahit originem, ex grata Honorij Imperatoris conceſsione Hiſpanias viriliter aggreſsi ſunt, & Vandalos, Sueuoſque debellando ab Hiſpania eos expulerunt, & in Africam fugere coegerunt; quia tyrannice & contra imperatoris voluntatem occupauerant: & ex tunc poſtquam Hiſpanicam monarchiam adepti ſunt, vſque ad tempora noſtra Reges Gothi regnauerunt, & in ſempiterna ſecula regnabunt. Ipſi vero Gothorum Reges diſcurrentibus annis conſtruxerunt ſacra templa, & eccleſias, vbi diuina officia virtute diuina celebrarentur, & ornamenta plurima miniſtrarunt, ex quo ius patronatus in eiſdẽ eccleſijs, præſertim cathedralibus acquiſiuerunt, & ſpecialiter ſibi reſeruauerunt, vt in c. nobis. & c. præterea. de iure patrona. de quo vide Archid. in c. lectis. lxiij. diſt. nẽ. & Bald. in procœmio decretalium. §. Rex pacificus. & videbis doctorem Palacios Ruuios virum grauem magnæ authoritatis, & doctrinæ in tractatu ſuo de beneficijs in curia vacantibus. §. viij. & dixi ſupra in iſto ſpeculo in ca. de bello. in princ. † Et tale 3
ius patronatus tranſit ad filios & nepotes, quorum nomine intelliguntur pronepotes, & cæteri deſcendentes. Itaque ius patronatus tranſit ad hæredes in perpetuum. bonus tex. ad hoc in c. filijs, xvj. q. vij. & de hoc in c. ſrigẽtius. & c. piæ mentis eadem q. & cauſa. & xvj. q. vij. vbi dicunt doctores, quòd quatuor modis ius patronatus ad alios transfertur. ſcilicet ſucceſsione, donatione, permutatione, vniuerſitatis vẽditione. Et ius patronatus eſt poteſtas prouidendi eccleſiæ procedens ex beneficijs ante conſecrationem eccleſiæ collatis. colligitur hæc definitio ſecundũ Archidia ex diuerſis iuribus. Hoſtien. vero ſic definit: Ius patronatus eſt poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium eccleſiaſticum; addens, quòd prouidentia patroni conſiſtit circa duo, ſcilicet temporalia, & ſpiritualia; tenetur enim pro temporalibus eſſe ſolicitus,

ne dilapidentur. & talem miniſtrum in eccleſia eligere, qui diuina officia digne valeat celebrare. Et ius patronatus dicitur propter defenſionem, quam patroni debent impendere eccleſiæ: Et non eſt ius ſpirituale proprie, cum laico competat, & ad hæredes tranſeat, vt dixi: ſed eſt annexum ſpirituali, vt in cap. de iure patrona. docto. in cap.
4 quanto, de iudicijs. † Et tribus ex cauſis ius patronatus acquiritur. primo ſcilicet ex eccleſiæ conſtructione; ſecundo ex eccleſiæ donatione; tertio ex territorij ad eccleſiam fundandam collatione. De donatione, & conſtructione vide in dict. c. filijs. xvj. quæſt. vij. de fundi collatione. cap. Abbatem. xviij. quæſt. ij. Et conſtructor, vel fundator dicitur ille, qui à principio, & de nouo conſtruxit, & donauit. Et acquiritur ius patronatus ante conſecrationem, vt dixi; Vnde ante conſecrationem debet conſtrui, & territorium, vbi conſtruitur, aſsignari; alias conſtrui non poſſet; & dotis collatione dotari, aliàs conſtrui non debet, vt in d.
5 c. frigentius &, c. piæ mentis. Et † debetur patrono honor, onus, emolumentum, vt præſentet, præſit, defendat, alatur egenus. Competit ergo ſibi aliquid honoris, aliquid oneris, aliquid vtilitatis: honor conſiſtit in præſentatione, & reuerentia: Onus cõſiſtit in eo, quod præcipuus defenſor eccleſiæ eſt; Vnde tenetur eccleſiam ab omnibus oppreſſoribus, & oppreſsionibus defendere. vnde & aduocatus, & defenſor dici poteſt. Et de rebus eccleſiæ ſolicitudinem debet gerere, ne defraudetur eccleſia, vt in dict. ca. filijs. Emolumentum, & vtilitas ei competit; quóniam in tempore ſuæ neceſsitatis ſuſtentandus eſt, vt in dict. cap. filijs. & c. quicunque. xvj. quæſt. vij. & alendus eſt debita ratione, ne egeat.

Sed ad corroboratioñe meæ concluſionis, ſcilicet quòd Reges Hiſpaniæ ſunt antiquitus patroni eccleſiarum, vt dixi, adduco optimum tex. in ca. cum longe. lxiij. diſtinct. vbi probatur, quòd conſuetudo antiquata, & priſca erat in tota Hiſpania, quòd quando moriebatur aliquis Epiſcopus, congregabantur omnes Epiſcopi comprouinciales; & obitus Epiſcopi ſignificabatur Regi; & Rex eligebat; & electio concilio Epiſcoporum intimabatur, vt ab

ab eo comprobaretur. Sed quia hoc erat valde difficile, & oneroſum, cum propter longitudinem itineris cito non poſſent Epiſcopi congregari, ſtatutum eſt in concilio Toletano, vt Toletanus Archiepiſcopus vicem omnium Epiſcoporum ſuppleret, ſcilicet vt obitum Epiſcopi Regi nuntiaret, & electionem factam à Rege comprobaret, & confirmaret, & electum conſecraret. Eſt argumentum, quòd propter loci, & temporis difficultatem aliquid fit ab aliquo, à quo aliàs non deberet fieri, vt electio, & conſecratio. Itaque ne propter viarum diſcrimina ordinatio eccleſiarum periculoſe differatur, conceſsit Papa Archiepiſcopo Toletano, vt præſentatos per regem Hiſpaniæ poſſet confirmare, & conſecrare, vt in dict. cap. cum longe, lxiij. diſtinct. & ita Cardin. S. Sixti. ponit caſum in lectura ſua.

† Et debetur patrono honor, onus, emolumentum, vt 6 præſentet, præſit, defendat, alatur egenus: competit ergo ſibi aliquid honoris, aliquid vtilitatis, aliquid oneris; honor conſiſtit in præſentatione, & reuerentia. Onus conſiſtit in eo, quod præcipuus defenſor eccleſiæ eſt; vnde tenetur eccleſiam ab omnibus oppreſſoribus, & oppreſsionibus defendere; vnde & aduocatus, & defenſor dici poteſt: & de rebus eccleſiæ ſolicitudinem debet gerere, ne defraudetur eccleſia, vt in dict. cap. filijs. Emolumentum, & vtilitas ei competit, quoniam in tempore ſuæ neceſsitatis ſuſtentandus eſt, vt in dict. cap. filijs. & c. quicunque xvj. quæſt. vij. & alendus eſt debita ratione, ne egeat. Sed credo, quòd perſona, & qualitas, & dignitas patroni eſt conſideranda, & eccleſiæ, vel eccleſiarum facultates ſunt etiam conſiderandæ, quia aliter eſt prouidendum nobili, & aliter ignobili; qualitas neceſsitatis etiam conſideranda eſt, quia ſi patronus eſſet Rex, vt Catholicus Rex noſter patronus omnium eccleſiarum Hiſpaniæ, & neceſsitas vrget de chriſtiana religione tuenda, vt in præſentia, quid dicendum? ſecundum ex infra dicendis remedium optimum in promptu erit. † Item præmitto, quod reges 7 noſtri ſemper continuatis temporibus fuerunt, & ſunt fortiſsimum propugnacuculum catholicæ fidei, & exceſsiuis

conflare, vendere licet. Ideo dominus habebat loculos, à fidelibus oblata conſeruans, & ſuorum neceſsitatibus, & alijs indigentibus tribuebat. Ioann. cap. xiij. & c. habebat. xij. quæſt. j. Et Auguſti. dicit, & tranſumptiue in dict. c. habebat. Clericis nullo modo licet habere quid propriũ, ſed res eccleſiæ non quaſi propriæ, ſed vt communes, & domino oblatæ cum ſummo timore, non in alios, quam in præfatos vſus ſunt fideliter diſpenſandæ. Itaque eccleſia tenetur redimere omnes captiuos, ſed eccleſiæ Hiſpaniarum ſuos tenentur redimere, & ſic de cæteris, vt per doct. in ca. ſicut omnino. xij. quæſt. ij. Item in vj. ſynodo vniuerſali fuit ſtatutum, & definitum, vt in cap. Apoſtolicos. xij. quæſt. ij. vbi litera dicit; Apoſtolicos, & paternos canones renouans hæc ſancta, & venerabilis ſynodus definit, neminem prorſus Epiſcopum vendere, vel vtcunque alienare Ciminilia, & vaſa ſacrata, excepta cauſa olim ab antiquis canonibus ordinata, videlicet pro redemptione cap-
10 tiuorum. Item Gregorius Epiſcopo Meſſano ſcribit; † Et ſacrorum canonum legalia ſtatuta permittunt miniſteria eccleſiæ pro captiuorum redemptione eſſe vendenda, vt in c. vt ſacrorum, xij. q. ij. ſimilis tex. in c. ſacrorum. ea. q. & cau. vbi litera dicit: Sacrorum canonum ſtatuta legalis permittit authoritas licite res eccleſiaſticas in redemptionem captiuorum impendi. ſimilis tex. in c. ſicut, §. ſed notando, ea. q. & cauſa. & in c. eccleſiarum ſeruos. eſt ſimilis tex. eadem. q. & cauſa.

Hoc prudentia dictat, inclinat ad hoc etiam miſericordia, & proximorum dilectio, ſic docuit Chriſtus. Matth. xix. Si vis perfectus eſſe vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus; licet multi cum diuitijs habuerunt virtutes, vt Abraham, Dauid, Iacob; ſed crudele plane eſt, aurum in theca rubiginari, & proximum fame emori, aut carcere cruciari: vnde ſaluator ait Matth. vj. Facite vo-
11 bis amicos de mãmona iniquitatis. † Itaque in iuribus allegatis probatur, quòd eccleſia tenetur redimere captiuos, quia timetur periculum, ſeu mors animæ, vt in cap. ipſa pietas, xxiij. quæſt. iiij. & ornatus ſacrorum redemptio captiuorum eſt, vt dixi: quia per redemptionem

capti-

captiuorum ab infidelibus eripiuntur animæ à lapſu erroris, & verius ornatur eccleſia lapidibus viuis; quàm auro, & argento mortuorum: ſanctius eſt templum ſpiritus ſancti, quod fideles ſunt, omni ornatu templi corporalis: & quanto pretioſior ſit anima corpore, tanto magis ea, per quæ animæ liberantur à morte ſcilicet æterna, in redemptionem captiuorũ impendentur, & Pet. dixit in can. Non enim auro, & argento redempti eſtis, ſed precioſo ſanguine Chriſti. Igitur ille eſt pretioſus theſaurus, qui captiuos redimit, quos ſanguis Chriſti operatus eſt, ſcilicet in redemptionem. Apoca. c. v. Redemiſti nos in ſanguine tuo. ideo vt dicit tex. in d. c. aurum; Nemo poteſt dicere. j. obijcere, quare bona eccleſiaſtica ſunt expenſa in redemptionem captiuorum, cum ad hoc ſint ordinata. ita docto. & doctiſſimus Cardinalis Sancti Sixti in d. c. aurum habet eccleſia. Præcipue, quòd Archiepiſcopi, & Epiſcopi, & omnes clerici viuentes de patrimonio Chriſti, & diſpenſatores, & vſuarij, & non vſufructuarij ſunt; quia non domini fructuũ, neque de his teſtantur, nec poſſunt teſtari, vtpote nec domini rerum, vt dixi latiſſime ſupra in iſto Speculo, c. ſexto. Itaque ex præmiſſionibus meis, inuictiſſime catholice Rex, conſtat manifeſte Maieſtatem tuam eſſe patronum eccleſiarum Hiſpaniæ, aduocatum, defenſoremque: conſtat etiam in neceſſitatibus proprijs, & publicis de iure ſuccurrendum fore à perſonis eccleſiaſticis, & præcipue à prælatis Hiſpaniarum: conſtat etiam Maieſtatem tuam imagine anteceſſorum fortiſſimum Catholicæ fidei propugnaculum eſſe: † conſtat etiam ſæuiſſimum Regẽ Turcarum eſſe in præſentia verum, voracem deuoratorem Chriſtianæ Reipublicæ, deminoratorem, exterminatorẽque. Conſtat etiam, exercitum marinum Turcarum ſuperiorem continuo eſſe exercitui marino noſtro, cum ſemper in mari præmineat, vt ex euidentia facti notorij permanentis apparet; & cõſtat etiam, inuictiſſime catholice Rex, ex præmiſſionibus meis, bona eccleſiaſtica, & vaſa conſecrata poſſe alienari, & vendi in tam euidenti infortunio, & occurrenti calamitate, cum ad hoc bona eccleſiaſtica ſint ordinata; cum Archiepiſcopi, & omnes clerici ſint 12

vſuarij

vſuarij, & non vſufructuarij, vt dixi: Conſtat etiam totam ſalutem religionis noſtræ in claſſe eſſe, quia ſi ſupra mare exercitum centum triremium habuiſſemus, non ſolum à iugo ſeruitutis eſſemus exempti, ſed intra fines ſuos tutiſſima præſidia muniſſemus. Et quia tota difficultas in pecunia conſiſtit, inquirendum eſt, vbi facilius pecuniæ inueniendæ ſunt, quia certum eſt, quòd redditus ordinarij, & extraordinarij Regnorum noſtrorum non ſufficiunt, neque alia honeſta ſeruitia, quæ vltro, ſponteque laici continuo offerunt, vt ex euidentia facti manifeſtum eſt. Ideo in euidenti infortunio, in deminoratione, & annihilatione religionis tam clara, quid dicendum, ò bone, inuictiſſime, catholice Rex? † cùm infideles te ad arma prouocant inuictum, defenſio de iure naturali eſt, licitum eſt ſe contra vim tueri, vim vi repellere licere, omnia iura clamant: ideo neceſſario eſt, vt totis viribus maieſtas tua totum gregem ſibi commiſſum defendat, exemplo Chriſti, qui animam ſuam pro nobis poſuit, & exemplo Petri, qui pro corpore Chriſti, id eſt, pro eccleſia corporaliter pugnauit. In hoc cognouimus homines charitatem dei, quia animam ſuam pro nobis poſuit; præcipue, quòd Regibus, & ſecularium dignitatum adminiſtratoribus defendendarum eccleſiarũ neceſſitas incumbit; ideo dixit Papa Leo in ca. res. xxiij. q. v. Res autem omnes aliter tutæ eſſe non poſſunt, niſi quæ ad diuinam confeſſionem pertinent, & regia, & ſacerdotalis defendat auctoritas. Ideo clementiſſime catholice Rex, totis viribus centũ triremes conſtruantur ex redditibus eccleſiaſticis ſuperabundantibus; quia ex præmiſſionibus meis conſtat clare, omnia bona eccleſiaſtica ſuperabundãtia, & omnes fructus eccleſiaſticos ſuperabundantes debere expendi in Chriſtiana religione tuenda, deducto victu neceſſario miniſtris, ſed cum moderamine. Et dico, quòd ex beneficijs non tranſcendentibus ſummam ducatorum centum, nihil exigendũ eſt; quia pro victu, & veſtitu, prædicta ſumma ducatorum centum neceſſaria eſt; & qui altari ſeruit, de altari viuere debet. Intelligo hoc, ſi clericus non habet, niſi vnum beneficium, & in eo reſidet; nam ſi habet plura beneficia, dico vt ſupra: quia ex beneficijs non

debet

debet habere niſi victum, & veſtitum, vt dixi:& pluralitas beneficiorum reprobata eſt à iure, vt dixi late ſupra in iſto ſpeculo; in titul. de pluralitate beneficiorum, & vide in capitul. Epiſcopus. xij. quæſtion. j. &. vide in capit. & ibi gloſſ. xxj. quæſtion. j. vbi dicitur; Audiuimus enim ex ipſa dominica voce, quòd nemo poteſt duobus dominis ſeruire.

Sed ſi aliquis diceret, nihil ſtatuendum eſt contra libertatem, & immunitatem eccleſiarum. & † maxime, quia quæ ſemel deo oblata ſunt, non debent amplius ad humanos vſus conuerti:& Rex debet defendere eccleſias, non ſpoliare. Reſpondeo hoc faciendum eſſe de conſenſu, & diſpenſatione ſummi Pontificis, in cuius manibus iura ſunt, & eccleſiarũ immunitates:& iuſte actum fuerit, quòd per ſupremam ſedem fuerit diſpenſatum, & non aliter: ipſe enim pater vniuerſalis eſt, & in neceſſitatibus vere cognitis non deerit. Propterea dico, de mente omnium doctorum, quod ſi eſt aliquid explicandum, quod reſpiciat pietatem, & publicam vtilitatem eccleſiarum, vt in caſu noſtro, & non à remotis, per quandam conſequentiam tenentur clerici, & eccleſiæ contribuere cum laicis. Ideo ſi neceſſitas, vel vtilitas concernit de directo, & principaliter vniuerſalem vtilitatem laicorum, & clericorum, vt in præſentia, tenentur clerici, vt dixi, contribuere cum laicis, † cum agatur de generali vtilitate totius Chriſtianitatis; & in tali caſu oportet vtrorumque cõſenſum interuenire, ſcilicet cleri, & populi; quia quod omnes tangit, debet ab omnibus comprobari; præcipue vbi agitur de religione ſeruanda, de captiuis redimendis, de pauperibus alendis. Et pugnamus pro veritate fidei contra hoſtes Chriſtianæ reipublicæ; quia tunc eccleſia debet nedum ſubuenire, ſed omnia bona ſua diſtribuere, vt in dicto. capitul. aurum eccleſia habet, cum ſuis concordantijs. ita Panormitanus, in capitul. non minus. de immunitat. eccleſiarum. ſecus autem eſt in alijs particularibus neceſſitatibus, quando vtilitas non concernit de directo, & principaliter vniuerſalem vtilitatem religionis.

Sed

Sed in refectione murorum Brunduſij, Hidruntis, Tarenti, Manfredoniæ, Baruli, vel ciuitatis Barij, vel nouæ Carthaginis, vbi de directo talis refectio vniuerſalem reſpicit vtilitatem totius Chriſtianitatis, non habent locum iura loquentia de immunitate eccleſiarum: quia tractatur, vt dixi, de componendo religionis ſtatu contra Turcarum potentiam; vim vi repellendo: ideo non habet locum c. aduerſus, de immunit. eccleſiarum, quia loquitur in caſu ſuo, & non vbi expenſa eſt neceſſaria pro catholica religione tuenda, in caſu noſtro. ita Panorm. in. d. cap. non minus. vbi eleganter loquitur. Sed in caſu noſtro loquitur tex. in l. nullus. il. iij. de angarijs, & perangarijs. lib. x. cum ſuis concordantijs. vbi dicit text. Nullus penitus cuiuslibet ordinis, ſeu dignitatis, vel ſacroſancta eccleſia, vel domus regia tempore expeditionis excuſationem angariarum, ſeu perangariarũ habet: quia loquitur in expeditione grauiſſima, vbi notorie conſtat periculũ religionis. vbi Imperator poteſt ſimilẽ legẽ ſtatuere. quia tractatur de toto aſſe, & de periculo mũdi. per tex. ſingularẽ in ca. res. xxiij. q. v. cuius verba ſunt. Res autẽ omnes aliter tutæ eſſe nõ poſſunt, niſi quæ ad diuinam confeſſionem pertinent; & regia, & ſacerdotalis defendat auctoritas, facit tex. in. cap. principes. §. cognoſcant. ea. q. & cau. vbi litera dicit; Cognoſcant principes ſeculi deo ſe debere eſſe reddituros rationem propter eccleſiam, quam Chriſto tuendam ſuſcipiunt. † Nam ſiue augeatur pax, & diſciplina eccleſiæ per fideles principes; ſiue ſoluatur; ille ſcilicet Deus ab eis rationem exigit, qui eorum poteſtati ſuam eccleſiam tradidit. facit etiam tex. in c. dicat aliquis. ea. q. & cau. vbi litera beati Ambroſij dicit in §. præterea. Sicut principib⁹, & poteſtatibus fidem, & reuerentiam exhibere cogimur, ita ſecularium dignitatum adminiſtratoribus, ſi defendendarum eccleſiarum neceſſitas incumbit; quod ſi facere contempſerint, a communione ſunt repellendi. ſimilis tex. in c. adminiſtratores. & in c. Regum, ea. q. & cau. † Itaque defenſio temporalium principibus, & præcipue Imperatori commiſſa eſt, & per conſequens idem quoque commiſſum eſſe videtur, ſine quibus iuriſdictio explicari non poteſt,

36 (margin, beside "unt. † Nam ſiue augeatur pax")

37 (margin, beside "fenſio temporalium principibus")

per

per ea, quæ notantur in l.ij.ff.de iuriſdict.omni.iudi.bene faciunt ad hoc ea, quæ ſcripſi in iſto ſpeculo.ca.v.ad fin. omnino vide. Et de immunitate, & libertate ecoleſiaſtica vide ea, quæ ſcripſi ſupra in iſto ſpeculo.cap.xxxv.& vide Petrum doctiſsimum de Ancharano in cap.non minus.de immunitate eccleſiarum ad finem, ſic dicentem, poſtquã noua, & vetera recollegit. Ex prædictis poſſet dari certa doctrina, quòd vbicunque tractatur de communi vtilitate clericorum, & laicorum ſimul, & permixtim, clerici tenentur contribuere ſimul cum laicis, quia vbi commodũ, ibi onus, vt in clementina i.de cenſibus. Vnde audiui fuiſſe concluſum à doctiſsimis viris, quòd ad aggeres, qui fiunt iuxta mare, vel flumina propter timorem inundationis, tenentur pro poſſeſsionibus ſuis contribuere clerici, ſicut laici propter commune periculum. Idem etiam ad euitandum rapinas, incendia, captiuitates, & alia multa mala; hic enim vt laicorum, ita clericorum verſatur vtilitas: addit etiam, item clerici tenentur vigilare pro cuſtodia ciuitatis, & tuitione, vt in c.peruenit, de immunitate eccleſiarum. Item nulla maior pietas, quam defendere religionem ab infidelibus.cap.fortitudo.xxiij.q.iij.vbi litera beati Ambroſij ſic dicit: Fortitudo, quæ bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus ſocios, plena iuſtitia eſt.facit tex.in c.ſi quis.& c.non inferenda.ea.q.& cau.& hac ratione etiam pro pace, & quiete, qua tueri, & defenſari debent, Imperatoribus tributum ab eccleſia perſoluendum eſt, vt in c.tributum.xxiij.q.viij. itaque de exterioribus ſuis eccleſia tributum reddit.& tu videbis ea, quæ ego ſcripſi ſupra in iſto ſpeculo in titulo de immunitate, & libertate eccleſiaſtica; vbi dilucidaui omnia. † Ideo omnibus bene conſideratis aſſertio, & cõcluſio 18
mea plana eſt intuẽti; quia iuſte licet Catholico Regi noſtro petere, & exigere à clericis, Archiepiſcopis & Epiſcopis medietatem fructuũ ex beneficijs eccleſiaſticis, vt dixi, pro neceſſaria defenſione, & tuitione Chriſtianæ reipublicę; & ſi vnquam nunc maxime neceſſarium eſt, ſed Catholicus Rex noſter cum maximo moderamine hoc faciet, interueniente conſilio, & conſenſu omnium Archiepiſcoporum,

& Epiſcoporum, vt per Panorm in c. aduerſus. de immunitate eccleſiarum. quia tex. in d. c. aduerſus, loquitur in caſu ſuo. quia vbicunque tractatur de generali vtilitate Chriſtianæ reipublicæ, non loquitur tex. in d. c. aduerſus, vt concludunt doctor. & dixi ſupra in c. de eccleſiaſtica libertate. Et quia multitudo facilis eſt ad diſſentiendũ, exigentia fiat conſulto ſacro ſummo Romano Pont. & eo cõſentiente iudicio meo; vt dixi, & non aliter.

Sed ſcripta mea non ligant monaſteria monialium, nec ligant monaſteria fratrum, nec monaſteria monachorum; nec ligant alia religioſa, & pia loca; quia tales non ſunt vſuarij bonorum ſuorum, ſed veri domini; ſed Archiepiſcopi, & Epiſcopi, & alij clerici, vt dixi, non ſunt veri domini fructuum decimarum. Sed quia aliqua pia loca ex gratia ſpeciali poſsident aliqua beneficia eccleſiaſtica, de talibus beneficijs dico, vt ſupra.

19 † Verum eſt, quòd extrema neceſsitate cogente nullus exemptione gaudet, quia in tali caſu omnia bona ſunt cõmunia bonus tex. in cap. diſcipulos, de conſecra. diſtinct. v. vbi litera dicit: diſcipulos, cum per ſegetes tranſeundo euellerent ſpicas, & ederent, ipſius Chriſti vox innocentes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt: ideo neceſsitas nõ habet legem, vt in d. ca. diſcipulos. & c. ſi quis, de furtis, & c. ſicut, de conſec. diſt. j. Sic propter neceſsitatem Dauid comedit panes propoſitionis. Matth. xxij. Regum j. c. xxj. & propter neceſsitatem famis poteſt pater diſtrahere filiũ;

20 vt in l. ij. C. de patribus, qui filios diſtraxerunt. † Et ratio eſt, vt dixi, quia in neceſsitate omnia debent eſſe communia; optimus textus etiam ad hoc in c. ſicut hi. xlvij. diſtin. itaque neceſsitas facit licitum, quod alias erat illicitum.

21 Dixi de iure patronatus, nunc dico, † quòd plures ſunt viæ à iure inuentæ, ſecundum quas eccleſijs prouidetur. Prima via eſt electio, vt in c. j. de electio. & c. tua, & c. cum terra, & de poſtula. præla. c. bonæ. j. & hoc non cadit in laicum, vt doctor. in c. quòd ſicut. de electio. Secunda via eſt ſolennis nominatio, vt in cap. bone. de poſtula. præla. cap. quanto. lxiij. diſtinct. ibi notatur: & iſta ſolennis nominatio non cadit in laicum, vt in dicto. capitul. quanto.

nota-

notatur. Tertia via eſt poſtulatio, vt per totum titu. de poſtu. præla. & non cadit in laicum. Quarta via eſt collatio, quæ ſpecialiter pertinet ad prælatum, & hoc non cadit in laicum, ſed bene cadit de priuilegio Papæ, vt lxiij. diſtinct. cap. Adrianus. & c. in ſynodo. Quinta eſt præſentatio, vt de iure patronatus per totum, & cap. cum Bertoldus, de iureiuran. & hoc cadit ex vi iuris patronatus in laicum patronum. c. vlti. de iure patro. & de electio. cap. querelam. Sexta via eſt ſimplicis petitionis, quando populus petit ab Epiſcopo ſibi dari rectorem: & hoc poteſt cadere in laicos, ſiue populum non patronum. cap quod Dei timorem, de ſtatu mona. xxiij. diſtinct. cap. primo. Itaque populi non eſt eligere, ſed petitio bene cadit in populum. Et variare in electione quamdiu, & qualiter liceat, vide optimam gloſſam in dicto cap. quanto, ſexageſima tertia diſtinctione. & ibi vide docto.

DE VOTO, ET VOTI REDEMptione. *Cap. LXIIII.*

SVMMARIVM.

1 *Votum vnde dictum: Item que ſint neceſſaria ad voti obligationem.*

2 *A voto diſcedere non licet.*

3 *Ex alieno arbitrio votum pendere non debet.*

4 *Neceſſario poſt ſoluendum eſt, quidquid pro voto promiſſum fuerit.*

5 *In quibus proprie conſiſtat votum.*

6 *Religionem vouentes, nouo nexu ab adulterio obligantur abſtinere.*

7 *Que & quot ſint votorum ſpecies, & nu. 9.*

8 *Voluntarium votum quodnam dicatur.*

10 *Quilibet ſacer ordo caſtitatis votum annexum habet.*

11 *Si quis votum ſimplex emiſerit ſ& poſtea contrahat, an teneat matrimonium, & nu. 12.*

13 *Solenne votum, ante pubertatis annos, nemo ſuſcipere poteſt.*

14 *Vtrum in voto poſsit fieri diſpenſatio.*
15 *Omnia vota voluntaria, authoritate Papæ redimi & commutari poſſunt.*
16 *Quo caſu permittitur dilatio voti.*
17 *Ius poſitiuum ſuper naturali ratione fundandum eſt.*
18 *Votum quantas afferat vtilitates,*
19 *Vtrum votum ex metu obliget, remiſsiue.*
20 *Transgrediens vota voluntarie, mortaliter peccat.*
21 *Hæres vtrum teneatur implere defuncti vota, remiſsiue.*

1 VOTVM † à voluntate dictum eſt ſecundum ſanctum Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. lxxxviij. & in iiij. tãquam à primo mouente rationem ad vouendum. Votum eſt alicuius rei licitæ faciendæ vel non faciendæ cũ deliberatione animi Deo facta pollicitatio. Tria ſunt neceſſaria ad obligationem voti, deliberatio, propoſitum, promiſsio ſaltem in corde. ita Panor. poſt ſanctum Tho. in cap. literarum, de voto. & ſanctus Thom. in ſecunda ſecundæ q. lxxxviij. quia non ſufficit ſolum propoſitum, etiam præcedente deliberatione, niſi ſequatur promiſsio. Et conſilium diuinum eſt, vt quis obliget ſe ad vota, nam magis meretur apud Deum, vt in c. magnæ. de voto. Sed mala, vel illicita promiſsio non eſt ſeruanda; ideo in turpi voto muta decretum. c. in malis. xx. quæſt. iiij Vbi litera dicit; In malis promiſsio non eſt ſeruanda; ideo in turpi voto muta decretum, quod incaute vouiſti, ne facias. Et in talibus magis placent Deo tranſgreſſores, quàm obſeruatores. Cum deliberatione animi debet eſſe votum, vt dixi, quia votum, quod ex facilitate animi potius, quàm ex arbitrio diſcretionis emittitur, non eſt obligatorium: de hoc videbis in ca. veniens. de voto. & c. ad noſtram. de regulari. & de conuerſione coniugato. c. chariſsimus, & c. veniẽs. Dixi; Deo facta pollicitatio, quia Deo fit votum, & Deo reddi debet, vt in c. magnæ. de voto. Dixi, facta pollicitatio, hoc ideo quia ſi non faceret, licet facere proponeret aliquando, ſed

adhuc

adhuc non plene deliberaſſet, non obligatur, ſi non eſt in voto ad pollicitationem proceſſum, vt dixi, vt in c. literaturam, de voto poteſt videre, & vide tex. in cap. qui bona. xvij. quæſt. j. † Quod autem à voto diſcedere non liceat, 2 multis authoribus probatur, ait enim propheta; Reddite vota domino Deo veſtro, pſal. lxxv. Itē Auguſti. quæ Deo vouentur, neceſſario reddamus. vt in cap. j. xvij. quæſt. j. vbi legitur; Sunt quædam, quæ etiam non vouentes debemus, quædam etiam, quæ niſi vouerimus, non debemus; ſed poſtquam ea Deo promittimus, neceſſario reddere conſtringimur, vt ad fidem ſeruandam: & generaliter ad omnia illa, ſine quibus homo ſaluari non poteſt; de quibus habetur in c. charitas. de pœniten. diſtinct. ij. il j. vbi poſt multa dicit Auguſti. Hæc, quæ de charitate dicuntur, de perfecta intelligi poſſunt, quæ ſemel habita nunquam eriquitur; exordia vero charitatis enutriuntur, vt creſcant. Nemo enim repente fit ſummus. & ibi tex. in cap. charitatis. il. ij. Auguſti. ad Hieronymnm ait: Charitas, in quibuſdā perfecta, in quibuſdam imperfecta: perfectiſsima autem in hac vita haberi non poteſt, vnde dicit Apoſto. ad Epheſ. Nemo tam perfectus, quin poſsit creſcere. † Sed votum non debet pendere de alieno arbitrio, vt ſi vnus coniugatus promittat continentiam, non tenet. ca. ſi tu, xxvij. diſt. 3
Item votum aliquod abſtinentiæ non poteſt facere vxor ſine viro. cap. manifeſtum. xxxiij. quæſt. v. nec monachus ſine Abbate. cap. monacho. xx. quæſt. iiij. Item nec filius impubes ſine voluntate patris, xx. quæſtion. ij. cap. j. & ij. nec ſeruus ſine voluntate domini. c. ex antiquis. liiij. diſt. prohibentur etiam Epiſcopus, & clericus. Itaque Epiſcopus nō poteſt aliquod votum emittere ſine licentia Papæ, intellige, vt in c. licet. §. illa ſemper regula. de regularibus, cap. niſi cum pridem, de renuntiat. & vide docto. in cap. magnæ, de voto §. verū Sed quilibet votū poteſt emittere, per quod bonum exemplum prębeat, quia ad hoc tenetur, vt in c. magnæ. de voto. §. j. & de ſacra vnctione. c. vnico §. ad exhibendum. Clericus etiam, vt dixi, non poteſt ſine licentia prælati ſui votum peregrinationis emittere. de conſecra. diſt. v. c. non oportet. & vide in d. c. magnæ. §. verum.

rum. niſi forte voueat religionem intrare. & vid. Hoſti. in ſumma. §. qui vouere poſsint. vbi late de hoc. Et aduerte, quia dignus eſt ſupplicio, qui ſeipſum Deo ſubtrahit à voto reſiliens; quia Ananias Deo pecunias vouerat, Actuum. v. quas perſuaſione diaboli ſubtraxit, ſed morte mulctatus eſt. Si ergo mortis periculo ille dignus fuit, quia quos dederat nummos Deo, abſtulit; conſidera quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, ſed temetipſum Deo omnipotenti (cui te ſub monachali habitu deuoueras) ſubtraxiſti. ita Gregor. in regiſtro. tranſumptiue in. capitu. Ananias. xvij. quæſtio. j Votum enim pro opere reputatur, vt in capitu. qui bona agunt. xvij. quæſt.
4 j. Vbi etiam dicitur: † Poſt votum quiſque neceſſario cogitur ſoluere, quòd vouit. Itaque cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, vt Deuter. cap. xxiij. & in pſalmo. lxxv. vt dixi. Vouete & reddite domino Deo veſtro. & Eccleſi. Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere. & Nume. capit. vi. Vir, ſiue mulier cum fecerint votum, vt ſanctificentur, & ſe voluerint domino conſecrare, à vino, & omni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt. & Prouerbio. xx. Ruina eſt homini deuotare ſanctos, & poſt vota retractare. &, Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſsimo vota tua. De Iacob etiam legitur, Geneſ. xxviij. votum vouiſſe Deo. Et de Anna Samuelis matre. j. Regum. capitu. j. Vouerat etiam ſacratiſſima virgo Maria ſe virginem perſeueraturam; vnde ait angelo: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco, id eſt, me non cognituram propoſui, vt ait Nicolaus Papa in capitu. ſufficiat. xxvij. quæſt. ij. & beata virgo propoſuit ſe ſeruaturam votum virginitatis in corde; ſed ipſum votum non expreſsit ore, & ſubiecit ſe diuinæ diſpoſitioni, vt Auguſti. in. cap. beata virgo. xxvij. quæſt. ij. Et in euangelio Matthæ. cap. xviiij. conſtat votorum inſtituta Chriſto eſſe probatiſsima. Et, vt iam dixi, ad votum tria ex neceſsitate requiruntur, rationis deliberatio, propoſitum voluntatis, & promiſsio. † Aduerte, nam in ieiunijs, eleemoſynis, peregrinationibus, religionibus, abſtinentijs, continentijs conſiſtit votum, vt patet per totum

titulum

titulum de voto. Et breuiter in omnibus pijs cauſis licitis, faciendis, vel contrarijs non faciendis regulariter tenet votum. Nam de re nulla illicita fieri licite poteſt votum. Item de indifferenti, nempe quæ nihil ſecum emolumenti afferat, neque diuini honoris; nullum religioſe poteſt emitti votum, vt ſi quis voueat, iter die martis arripere, & cætera. Item de re, ſeu neceſſaria, ſeu impoſsibili fieri non poteſt votum. Hanc tamen regulam tibi trado; quod vbicunque voueo, vel promitto aliquid facere, quo facto; vel aliquid non facere, quo non facto ſalus corporalis, vel ſpiritualis adimitur, vel peccatum mortale incurrerem, non eſt ſeruandum votum, neque iuramentum neque conſuetudo, neque lex, neque præceptum, neque aliud vinculum fraternitatis viceſima ſecunda, quæſtion. quarta, per totam quæſtionem. Sed ſecundum beatum Thom. opus præcepti ligat, quatenus eſt in noſtra voluntate. Materia enim voti eſt illa, quæ eius ratione fit debita: ergo quatenus opus eſt legis, obligationis debitum non cadit ſub voto, quia non pendet ex veſtra voluntate, vt ſit debitum, ſed ex legis neceſsitate. At vero quia præcepti neceſsitas, non eſt ſimpliciter neceſsitas, ſed voluntarie illud implemus, aut tranſgredimur, hac ratione cadere poteſt ſub voto, non quidem, vt ad id obligemur, ad quod non tenebamur, ſed vt ad id, ad quod tenebamur, gemina ſimus obligatione conſtricti: tenebaris, inquam, præcepto temperantiæ non fornicari, cuius tranſgreſsio vitium erat tantum luxuriæ; emiſiſti eiuſdem rei votum; obligaris ergo virtute inſuper religionis. Itaque poſſumus nos ad talia opera arctiori vinculo aſtringere. Nulla enim inter ambas obligationes extitit repugnantia, ſecundum beatum Thom. & ſolenni eccleſiæ vſu probatur. † Vouentes enim religionem nouo nexu 6
obligantur ab adulterio, & fornicatione abſtinere, à quibus diuina lege erant prohibiti; idque à clericis dum ſacris maioribus initiantur, exigitur, vt in capit. nullum. vigeſima octaua diſtinction. & ibi doctores. Si quæris quomodo eccleſia imponit alicui neceſsitatem

 conti-

continendi:cum continentia ſit res voti præcepti, cap.integritas.xxxij.quæſtione prima.dico,quòd eccleſia neminem cogit continère,ſed in ordine,quem dat,poteſt imponere legem,quam vult.

Sunt tamen aliqua, quæ prorſus neque probantur, neque reprobantur,vt ſi quis vouet die ſabbati indui albo in memoriam virginitatis beatæ Mariæ, & cætera. Et redditio voti eſt de iure naturali, ſiue diuino. gloſſ. & docto. in. capitul. ruffus. qui clerici, vel vouentes. ſanctus Thom. in ſecunda ſecundæ quæſtion. lxxx. Hoſtien. in ſumma. titu. de voto. §. vtrum. Et ſi quid poſsibile vouetur, vt ædificare eccleſiam, ſi ſuperueniente paupertate adimplere non poteſt, liberatus eſt à voto. ſanctus Thom. in. iiij. vbi de hoc multa dicit. Et qui vouit ieiunare hoc anno vigiliam ſanctæ Catherinæ, & non ſeruauit, alia die votum implebit. Panorm. in cap. per tuas, de voto.

7 Duæ † ſunt ſpecies votorum,aliud neceſsitatis, aliud voluntatis. Votum neceſsitatis dicitur illud, quod quis promittit in baptiſmo,vt abrenunciare ſatanæ, & pompis eius, tenere fidem, ſeruare decalogum, & alia, ſine quibus ſalus non eſt.cap.primo.de conſecra.diſtinctio.v.&.j. quæſt.j.cap.ſi qui Epiſcopi. §. ecce. vnde cum homo peccat poſt baptiſmum, dupliciter reus eſt, & quia peccat in eo, quod committit; & quia votum præuaricatur, non tamen tanquam pro duobus mortalibus pœnitentia indicitur, ſed tanquam pro vno circumſtantia tranſgreſsionis aggrauato; Votum vero voluntatis dicitur illud, quod quis voluntarie emittit, & ad quod quis ante votum non tenebatur, ſed poſt votum aſtringitur, ſicut eſt votum continentiæ, abſtinentiæ, peregrinationis, ſecundum Hoſti. Ray. Goffre. de his dicitur in Pſalmo, vt dixi; vouete, & reddite. & de hoc vide in ca. magnæ. de voto. Quod dixi, votum continentiæ voluntarium eſſe, ſane intelligas; voluntarium enim eſt contrahere, vel non contrahere, ſic per conſequens continere, vel non continere; quilibet tamen neceſſe habet continere, niſi contrahat matrimonium, vnde etiam Imperator caſtitatem indicit vniuerſis,

in auctẽn. de lenonibus. §. ſancimus.coll.ij. & idem alibi etiam dicit Imperator ; caſtitatis ſumus amatores. in auctẽn. quibus modis natu. effi.ſui §.illud quoque.collatio vj. per quas corriguntur antiquæ leges, quæ concubinas concedebant. Item quod dictum eſt de voto abſtinentiæ,intelligas quoad illos dies, in quibus eccleſia non inducit abſtinere : nam in illis, in quibus eccleſia præcipit abſtinentiam, non eſt voluntarium abſtinere, ſed neceſſarium, vt in titulo de obſeruatione ieiuniorum. † Breuiter ergo dic, quod voluntarium votum dicitur illud, quod ante emiſsionem voti relinquitur arbitrio cuiuslibet facere, vel non facere, ita quod gratis, & liberaliter emittatur; ſed intellige, vt ſuperius dixi, de mente ſancti Thom. Et quando quis vouet aliquid ſimpliciter ſine conditione, vel determinatione temporis, tenetur ad ſtatim, id eſt, quàm primum poteſt implere commode.& de voto conditionato. vide infra. & vide Panor. in c.ſcripturæ,de voto. 8

† Votorum autem voluntariorum aliud ſimplex, aliud ſolenne. Simplex votum dicitur, quia ſimpliciter, & ſine aliqua ſolennitate emittitur; & horum, vt iam dixi, aliud conſiſtit in faciendo, vt ire ad ſanctum Iacobum, ieiunare, orare, & cætera. Et ſi votum fuit conditionale, ſi conditio deficit, non tenetur adimplere. cap. non ſolum.xxij. quæſt.viij.& de iſtis conditionibus multa exempla inuenies in ſumma Hoſti.in titu.de iureiurando. & vide doct. in ca.iij.de iureiuran.& vide Hoſti.in ſum.tit.de voto.§. & vtrum à voto.& vide in cap.beata Maria.xxvij.quæſt.ij.& cap. non ſolum.xxxiij.quæſt.viij.& generales conditiones intelliguntur, ſed non ſpeciales, docto.poſt gloſſ.in d.cap. non ſolum. 9

Solenne votum dicitur votum continentiæ ſolennizatum; ſolum enim votum continentiæ ſolennizatur, ſolennizatur autem votum per ſacri ordinis ſuſceptionem, vt in cap.placuit,xxxij.diſtinct.& cap.diaconi.xxvij. ca.cum in præterito.lxxxiij.diſtinct.& vide text.& docto.in cap. rurſus.qui cleri.vouentes.& cap.nullum.xxviij.diſtinct.& ibi gloſſ.& cap.presbyteris. xxvij. diſtinct. & doctiſsimus

frater Dominicus à Soto in illo doctiſſimo lib.de iuſtitia, & iure,fol.Dccij.examinat,vtrum ſacerdotalis continentia ab iſtis ſtatim incunabulis cœperit.vbi declarabit Paulum Apoſto.dicentem,vnius vxoris virum in tom.ſecundo lib.viij. Item ſolennizatur votum per profeſſionem, vel ſuſceptionem veſtis , quæ tantum profitentibus dari conſueuit per introitum Religionis,& anni lapſum ; vel ſi renuntiauit,& obedientiam promiſerit, & continentiam vouerit in manu Abbatis, vel Abbatiſſæ, vel ſi voueat ſuper altare, poteſt quis votum ſolennizare. & debet fieri propria ſcriptura.c.omnes fœminæ.xxvij.q.j.itaque exceptis duobus hic expreſſis.& in c.vno,de voto, quæ dicuntur ſolennia ; omnia alia vota,quantuncunque ſolenniter fiant , vt ſi voueat quis continentiam , vel aliquid votum faciat ſolenne,vt cum Miſſa,& litanijs, dicũtur ſimplicia, ſecundum Ioannem Andream,& Philippum Francum,in
10 d.c.vno,de voto.† & ibi dicunt,quòd quilibet ſacer ordo habet annexum votum caſtitatis, in tantum quod matrimonium poſtea contractum non tenet,vt per glo & doct. in c.cum olim.de clericis coniugatis.& Petr.de Ancha in d.c.vno,dicit ; Nota, quòd votum ſolennizatur per ſuſceptionem ſacri ordinis , vel per profeſſionem tacitam, vel expreſſam alicui de religionibus approbatis;& dirimit matrimonium poſt contractum, & eſt nullum , & ibi videbis Anchoranum.Diſtinctio voti ſimplicis, & ſolennis eſt inuenta ex conſtitutione eccleſiæ,quæ ſtatuit , quod votum ſolenne dirimat matrimonium poſtea contractum, & non ſimplex:& ſic non tollit,ſed diſtinguit legem diuinam, & eam declarat; quod poteſt, vt per Innocen. in c.quæ in eccleſiarum,de conſtitu.& docto.in d. c. rurſus. licet lex diuina dicat votum ſeruandum, tamen non dicat non tenere matrimonium poſt cõtractum: quod patet quia lege diuina prohibentur tantum certæ perſonæ,quæ notantur in ca. gaudemus, de diuor. inter quas vouent , non numerator;& hoc edictum prohibitorium eſt certarum perſonarũ tantum. Nam lege diuina (circunſcripta lege canonica) teneret matrimonium contractum à monacho,& presbytero;quod patet, quia ſacerdotes veteris teſtamenti cõtrahe-

hebant.c.tenete.xxi.diſ. & Græci contrahunt,qui lege canonica non ſunt aſtricti,c.Nicena,xxxj.diſtinct.& per hoc tenet Hoſtien.quòd Papa potuit ſtatuere, quòd ſicut ſimpliciter vouens poteſt contrahere,ita vouens ſolenniter.ita Anchar.in.d.c.vno. Tu dic,quòd tantum votum ſolenne dirimit ex conſtitutione eccleſiæ,ſed ſimplex impedit, vt per docto.in d.c. rurſus.qui cleric.vel vouen. hæc opinio hodie communis eſt.& quaſi ab hominibus approbata;tamen mulieri,quæ ſimplex votum emiſit,ſi continere ſe nõ poteſt, datur licẽtia nubẽdi in domino. † Igitur ſiquis vo- 11
tum ſimplex emiſerit,& poſtea contrahat,tenet matrimonium,& imponitur pœnitentia,de fract:one voti.cap.primo & ſecundo.xxvij.diſtinct.ſolenne votum impedit, & dirimit,vt dixi;& matrimonium nullum eſt, Sed cum vtrunqne votum, ſcilicet ſimplex, & ſolenne, ſeruandũ ſit, & violatio vtriuſque inducat mortale peccatum, & ab initio, quantum ad Deum, ſimplex votum nõ minus obligat, quàm ſolenne; nam ex ſui natura vtrunque eandem obſeruantiam habet,quis fecit fines eſſe diuerſos?Reſpondeo,eccleſia conſiderat circunſtantias, ca.homo Chriſtianus.xl.diſtinctio.& de pœnitent.diſtinctio.v. cap. primo. & verborum ſolennitates attendit in voto, ſicut in iuramento.capit. iuramenti.xxij.quæſt.v. & diuerſum ius ſtatuit,in vtroque etiam diuerſam pœnam imponit in fractione vnius,quàm alterius, vt patet in capitu.ſi vir.xxij.diſtinction. & cap.virginibus,vigeſima ſeptima. quæſt.j. & capitu.deuotum. Ex hoc ergo probatur grauius delinqui in fractione ſolennis,quàm ſimplicis voti.Quis enim dubitet,ſceleratius eſſe cõmiſſum,quod grauius iudicatur,c. non afferamus.xxiiij.q.iij. Itaq; qui frangit ſolenne votũ, peccat in Deũ,offendit conſtitutionẽ eccleſiæ,& homines cõſciens ſcãdalizat:quod in ſimplici voto non cõtingit ſecundũ doctores.† Et ſi quis votũ ſimplex emiſerit,vt dixi, 12
tenet matrimoniũ, tamẽ de cõſilio meo nõ contrahat,quia mortaliter peccat,vt dixi,& Deum grauiter offendit,vt in cap.veniens.qui cler.vel vouẽtes.Iſta diſtinctio votorũ ponitur in text.in dicto cap. vno,de voto,lib.vj vbi dicitur, quòd votum ſolenne tantum locum habet in profeſſio-

no

ne religionis, vt dixi, & ſuſceptione ſacri ordinis. Nunc conſiderandum eſt, vtrum votum ſolenne ſit de iure mere poſitiuo, an vero de iure diuino. Nam ſi eſt de iure diuino, nequit à Papa ſuper voto ſolenni diſpenſari; ſecus autem, ſi ſit de iure poſitiuo, in dicto capi. vnico dicitur, quòd vti ſolennitas ex ſola conſtitutione eccleſiæ eſt inuenta; non enim dicit, quòd ſubſtantia ſolennis voti, puta quod qui ſe tradit, non poſſit matrimonium contrahere, ſit inuentū eccleſiæ, ſed quod modus ille tradendi, ſit decretalis eccleſiæ conſtitutio, ideo nemini conſtare poteſt, à Deo recipi per votum ſolenne, niſi per iudicium eccleſiæ; & hoc eſt, quod dicit ſanctus Thom. in iiij. diſtinctio. xxxviij. quod votum nunquam eſt ſolenne, quantumcunque quis profiteatur, niſi ſeruato ordine iuris poſitiui. Ideo ſimplex votum poteſt fieri ſoli Deo ſine aliquo eius miniſterio, ſolenne autem non, niſi per eius miniſtrum. Itaque opinio ſancti Thom. de indiſpenſabilitate voti ſolennis ſuſtineri debet. licet Caietanus contradicat fortiter; ſed doctiſſimus ille frater Dominicus à Soto viriliter defendit ſanct. Tho. & merito, in illo ſuo famoſo libro de iuſtitia, & iure, in libro octauo, & vide in commutatione voti, vbi multa vtilia, & ſubtilia dixit in Tomo ſecundo. Et vtrum ſacerdotalis continentia ab iſtis ſtatim eccleſiæ incunabulis cœperit, ibi videbis. ſed eccleſiæ decori, & ſtabilitati ſacerdotali votum continentiæ congruens fuit, ac neceſſarium, vbi in dicto octauo libro videbis. Et Cardinalis ille Caietan. maximus inter theologos ſuæ tempeſtatis, beatus fuit, ſed beatiſſimus foret, ſi operam iuri pōtificio plus, quam dedit,
33 dediſſet. † Sed votum ſolenne nemo, quantuncunque ſit doli capax, ante pubertatis annos ſuſcipere poteſt eccleſię auctoritate. Concludo, quod quantum ad votum ſolennizatum ſuſceptione ſacri ordinis Papa diſpenſare poteſt, & in hoc omnes conueniunt, ſed in voto ſolennizato profeſſione Religionis approbatæ, ſanctus Thom. tenet, & bene, ꝙ non, vt dixi. In voto peregrinationis terræ ſanctæ, Apoſtolorum ſancti Iacobi in Compoſtella, ſecūdum morem curiæ reſeruatis, ſolus Papa diſpenſat, ſemper intellige cum maxima cauſa; & ita de facto ſeruatur, licet nō

ſit

ſit iure cautũ, niſi pro ſubſidio terræ ſanctæ. In alijs autem votis Epiſcopi diſpenſare poſſunt. Et in voto perpetuæ continentiæ ſimplici Epiſcopus de iure diſpenſat, ſed ex conſuetudine curiæ eam ſibi Papa indiſtincte reſeruat.

Et † circa commutationem, vel diſpenſationem, & vtrũ 14 in voto poſſit fieri diſpenſatio, dic, quòd votum quodcũque ſimplex poteſtati ſubeſt eccleſiæ, tam vt ſuper eo diſpenſet, quàm vt ipſum in rem aliam commutet: & ratio, cur huiuſmodi authoritas in eccleſia fuerit neceſſaria, inuenies in cap. diſpenſationes. j. q. viij. & in ipſa quæſtione multa tractatur de diſpenſatione, quia pro temporum neceſſitate decreta temperantur, vt in capitu. requiritis. §. niſi rigor, cum capitulis ſequentibus. Et per diſpenſationẽ vinculum vti prorſus tollitur, in commutatione vero nõ. Nam qui diſpẽſat, nihil aliud videtur facere, quàm interpretari, & declarare votum iam tunc in illo caſu non obligare; ſi enim ſimplex votum in illud mutatur, quod manifeſtum eſt eſſe melius, bene fit commutatio, vt per docto. in c. ij. de iureiuran. † Itaque omnia vota, quæ volun- 15 tatis ſunt, auctoritate diœceſani, ſiue Papę redimi, & commutari poſſunt: debet autem ſuperior ipſe conſiderare qualitatem perſonæ, & cauſam, & qualitatem, & quantitatem commutationis. Et ex hoc colligitur, an recompenſatio melior Deo magis placita, & accepta ſit. vt in c. j. de voto. per doctor. & circa diſpenſationem vel commutationẽ voti, vide docto. in cap. quod ſuper, de voto. & vide in cap. licet, eodem titu. & vide etiam docto. in cap. ex multa. & ibi tractatur, quando votum eſt pro ſubſidio terræ ſanctæ, & quando eſt emiſſum pro deuotione. Et licet votum ſit de iure diuino, poteſt in melius commutari, ſi votum eſt 16 ſimplex, vt dixi, vt per doctor. in ca. magnæ. de voto. † Et ſi votum non poteſt exequi, permittitur dilatio; & ſi impedimentum eſt perpetuum, inducitur redemptio. docto. in d. c. quod ſuper. & ibi de inopia. Et inops dicitur ille, qui viuit ex artificio, vt per Panor. ibi. & qualiter, & cuius authoritate valeat redimi, vel commutari votum, vide Hoſtienſ. in ſumma. in. §. qualiter. Et vide Goffredum in ſua ſumma. Et vtrum, & per quem in votis valeat diſpenſari, vide

vide Hoſti.in ſumma, in titu.de voto.§. vtrum.

Sed Papa non diſpenſat contra ius diuinum,& ille,cum quo diſpenſatur, non eſt tutus quò ad Deum. ita ſanctus Tho.ſed vide,quia idem dicendum eſt in abſolutione á iuramento ſine cauſa. vid. Inno. notanter in ca. cum inter.de renuntia.& gloſſ.in cap. quanto, de iureiuran. & vide Panorm.& docto. in cap.non eſt.de voto. & vide Innocent. & docto.in cap.cum ad monaſterium,de ſtatu regulari.& vide Archidiac.in cap. Florentinum. lxxxv. diſtinctio. & vide Ioannem de Imola in cap. cum contingat, de iure iurand. & ſuper pluralitate beneficiorum non poteſt diſpenſare ſine cauſa,ita Panorm.in cap.non eſt. de voto. & vide Abbatem allegantem ſanctum Thom. & communiorem opinionem in capit.extirpandæ. §.qui vero. de præbend.& vide Ioannem Andre.in cap. de multa. de præbend. cum omnia bona eccleſiarum ſint Dei, vt in cap.cum ex eo, de electio.in vj.& ſubſtantia Dei ordinata ad certos vſus non debet conuerti ad vtilitatem pri-
27 uatam ſine cauſa, vt in cap.ratio,de præbend. † Item ius poſitiuum eſt fundandum ſuper ratione naturali, vt in cap.duo ſunt.xcvj.diſtinctio.vbi Gelaſius Papa Imperatori Anaſtaſio ſic inquit; Duo ſunt quippe Imperator Auguſte, quibus principaliter hic mundus regitur, authoritas ſacra Pontificum, & Regalis poteſtas. Itaque Imperator habet priuilegia ſuæ poteſtatis, quæ adminiſtrandis legibus publicis diuinitus conſecutus eſt, vt in cap.ſi Imperator,xcvj.diſtinct.& gloſſ.aurea in dicto.cap.duo ſunt. Redeundo ad diſpenſationem dico, cum Papa debeat eſſe bonus paterfamilias,non debet relaxare ius ſine rationabili cauſa, nec debet apud eum eſſe perſonarum acceptio. prædicta inducit Dominus Antoni.contra religioſos impetrantes diſpenſationem à domino Papa,vt poſſint tranſire ad laxiorem regulam:quam ſi non ſubeſt iuſtiſſima cauſa,non eſt ille tutus,quo ad Deum. Et tu de iſtis fratribus vide beatum Bernardum in epiſt. j. & epiſtola ſeptima. & vide Auguſtinum in c.quantumlibet.xxxvij.diſtinct. Sed aduerte,quia ſummus pœnitentiarius diſpenſat cum iſtis apoſtatis in Romana curia;ſed de iſtis,vt dixi,vide beatum

Bernar-

Bernardum in epiſtola prima,& c.ſeptimo. Idē dico, ſi religioſus præficitur eccleſiæ ſeculari curatæ cauſa legitima non ſubſiſtente, nam propter hoc bonū publicū emanauit illud ius diſpenſatiuum, quòd religioſus poſsit præfici eccleſiæ ſeculari, vt in c. quod Dei, de ſtatu regularium. pro his allego gloſſ. ſingular. in c. monachi vagantes. xvj. q. j.

Dixi, quòd in voto Papa poteſt diſpenſare, quia cum maxima cauſa multa ſibi licent.

† Nunc materiam concludendo, dico, quòd votum, ſeu vouere eſt expediens, ita vt rationabiliter fiat, ſecundum ſanctum Thom. quia per votum noſtram voluntatem immobiliter applicamus ad bonum: & melius eſt, vt dixi ſupra, aliquid facere ex voto, quàm ſine voto; quia eſt actus latriæ, quæ eſt nobiliſsima virtus: quod autem fit nobiliori virtute, eſt melius. Item quia vouens plus ſe Deo ſubijcit, quàm non vouens. Item quia per votum voluntas immobiliter firmatur ad bonum: facere autem aliquid ex volūtate firmata pertinet ad perfectionem virtutis. ita beatus Thom. 18

Et qui non poteſt implere per alium, quia in omni voto intelligitur illa conditio generalis, ſi potero; vt in cap. quemadmodum. de iureiuran. & in capitu. beatus. xxij. quæſt. ij. niſi tempore emiſsi certus eram, quòd impedimentum eſſet perpetuum. de hoc vide Panormitanum in dicto capitu. licet.

Et vtrum, qui agent certam peregrinationem infra annum, & ante illud tempus infirmantur ad mortem, adhuc maneat obligatio voti, vide Panor. in. c. j. de voto. Et vtrū votum ex metu obliget, vide Panorm. in cap. ſicut. il. ij. de regularibus. † Et vtrum obliget votum, dic, quòd ſi vouens habet deliberatam intentionem obligandi ſe Deo, obligatus eſt, vt in cap. ſunt qui opes. xxvij. q. iij. ſecus, ſi voueat ſubito, & indeliberate. vide ibi doct. & vi. in. l. quicquid calore iracundiæ. de regu. iur. ff. vbi litera dicit; Quicquid calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum eſt, quàm ſi perſeuerantia aperuit iudicium animi fuiſſe. Et lex iſta habet locum in voto, vt voluit gloſ. in capitul. dudum. de conuerſione coniugatorum. intellige, quan- 19

ge, quando eſt talis iracundia, quæ alienationem mentis inducit, vt ibi Panorm. quia Deus vult voluntarium militem, ca. non eſt. xv. q. j. cap. ſicut, de regular. quia inter alia in voto deliberatio requiritur, vt dixi. & Ioannes Andr. in c. literaturam, de voto. Sed ſi ſedato calore non feciſſet, votum non obligat quo ad Deum; & vide Panor. in d. c. literaturam. & in c. ex literis, de iure iuran. & in c. dudum, de conuerſione coniugatorum.

20 † Tranſgreſsio voluntaria voti eſt peccatum mortale ſecundum omnes, vt in cap. licet. de voto. S. Thom. ij. ij. q. lxxxviij. & ibi videbis de promiſsione facta Deo, ſi ſuperadditur iuramentum, in voto negatiuo, vt non bibendi vinum, toties eſt mortale, quoties agitur contra: in voto affirmatiuo, puta ieiunandi, non eſt mortale, niſi prima vice, qua agitur contra votum, niſi ratione contemptus. & in voto negatiuo non bibendi vinum, ſi eſt perpetuum, mortale eſt, toties, quoties.

21 † Et vtrum hæres teneatur implere vota defuncti, vide in c. licet, de voto, vbi videbis doct. intellige, ſi hæres adijt hæreditatem; ſed ſi hæres ad hoc non ſe obligaſſet, non tenetur adimplere votum perſonale, votum reale ſic. ibi videbis in d. c. licet.

VTRVM LICITVM SIT CLERICIS, *etiam Laicis fidelibus, literis ſecularibus erudiri, & vtrum libri hæreticorum a fidelibus ſint legendi.*

Cap. LXV.

SVMMARIVM.

1 *Diuus Hieronymus ab Angelo reprehenſus fuit, eo quod Ciceroniana opera legeret, & num. 5.*

2 *Secularium ſcientiarum ſtudium, quos fructus pariat, & num. 3. 4.*

6 *Omnis ratio ſupernæ ſcientiæ vel terrenæ creaturæ, in eo eſt, qui eſt, qui eſt caput earum & auctor.*

7 Capiens

7 *Cupiens ſacras ſcripturas intelligere, peritus eſſe debet.*
8 *Philoſophiæ ſtudium licitum & laudabile eſt.*
9 *Sacrarum literarum ignarus, inhabilis eſt ad beneficia capeſſenda.*
10 *Aliqua dignitate præditis, non ſufficit bona conuerſatio & morum honeſtas, niſi doctrina ſcientia imbuti ſint.*
11 *Vtrum Epiſcopus, hæreticorum libros legendi facultas data ſit.*
12 *Vitium vitari non poteſt, niſi cognoſcatur.*

REfert † diuus Hieronymus ad Euſtachium, 1
quod diuino iuſſu fuit cæſus, & quaſi non Chriſtianus ab Angelo reprehenſus, eo quod libros Ciceronis legeret. Sed in oppoſitum ſunt multę authoritates, quod licitum eſt vocare ancillas ad obſequium dominæ earum; ſed omnes aliæ ſcientiæ famulantur Theologiæ ſacræ, ergo licitum eſt ſtudere volentibus in ſcientia Theologica, vti ancillis ſuis, quæ ſunt aliæ ſcientiæ humanæ. Ideo licitum eſt fidelibus etiam clericis ſtudium ſcientiarum ſecularium, exéplo beati Pauli, qui aliqua philoſophorum dicta & poetarum ſuis ſcripturis inſeruit, vt in Epiſt. j. ad Corinth. cap. xv. ad fi. j. & Actu. c. xvij. Cæterum Hierony. ad Magnum oratorem vrbis Romæ ſcribens oſtendit, quòd doctores ſcripturæ ſacræ poſſunt dicta ſapientum hominum, & philoſophorum allegare. Vnde Salomon prouerbiorum. j. dicit, quòd audiantur verba ſapientum, & ęnigmata eorum. Et idem Hieronymus ad Damaſum Papam inducit illud Deuteronom. c. xxj. de muliere captiua adamanda, & in vxorem ducenda, ſcilicet de ſapientia philoſophorum, vbi ſic ait: Et nos hoc facere ſolemus, quando philoſophos legimus: quando in manus noſtras veniunt libri ſapientię ſecularis, ſi quid in eis vtile reperimus, ad noſtrum dogma conuertimus. † Itaque ſtudium ſcientiarum ſecularium 2
eſt multipliciter vtile ad exercitationem ingeniorum, vt per beatum Auguſtinum de doctrina Chriſtiana; vbi dicit, quòd per huiuſmodi humanarum ſcientiarum ſtudia acutiora, & ſubtiliora redduntur ingenia: propter quod

dicit Beda ſuper libros Regum; turbat acumen ingeniorum legentium, & deficere eos cogit, qui eos à legendis ſecularibus libris omnino exiſtimat prohibendos. Ideo notabis, quod ſcientijs ſecularibus poteſt ſe iuuare Theologus, maxime in tribus ſibi neceſſarijs valde, in ſignis intelligendis, in ambiguitatib. diſſoluendis, & in rebus & earũ proprietatibus, ſcilicet cognoſcendis. In ſignis intelligendis iuuatur homo per grammaticam, quæ prima artium liberalium. ad hoc enim quòd ſit in ſignis integritas, oportet nos vitare ſolecismum, & barbariſmum. Vtuntur etiam doctores ſacræ ſcripturæ topicis locutionibus, & ita patet vtilitas: immo neceſsitas artis grammaticæ ad hos topos
3 intelligendos. † Neceſsitas ſiue vtilitas artis logicæ, etiã patet, ſunt enim in ſcriptura ſacra multæ ambiguitates, & difficiles quæſtiones, ad quas intelligendas, & diſſoluendas neceſſaria eſt nobis logica. vnde Auguſti. ij. de doctrina Chriſtiana dicit; diſputationis diſciplina. i. logica, ad omnia genera quæſtionum (quæ in literis ſunt penetranda, & diſsimulanda) plurimum valet. Hoc etiam modo patet de Theorica; quoniam venuſtas ſermonis, quæ habetur per artem Rhetoricæ multum eſt vtilis, eo quod ſecundum Tullium multos mouet venuſtas eloquij, quos ſine ea non moueret qualitas facti. Item patet de vtilitate arithmeticæ; nam ſcriptura ſancta multum loquitur de numeris, quorum imperitia, vt dicit Auguſtinus, multa facit obſcura, quæ ſunt non proprie, ſed tranſumptiue, & myſtice poſita.
4 † Vtilis eſt etiam muſica, dicente Augnſtino libro de ordine: Ad iſtarum, inquit, rerum cognitionem neminem arbitror debere aſpirare ſine illo duplici ſcientiæ bono, ſcilicet diſputationis, ſcilicet logicæ; & numerorum, ſcilicet muſicæ; quia de muſicis loquitur, ſcilicet Cythara, tympano, & choro, & huiuſmodi; ad quorum cognitionem vtilis eſt muſica. Vtilis eſt etiam aſtrologia, cum ſacra ſcriptura interdum loquatur de ſole, luna, & ſtellis, quorum cognitio ſpectat ad aſtrologiam. Vtilis eſt etiam geometria; loquitur enim ſcriptura ſancta de altitudine cœli, & altitudine terræ, & huiuſmodi; ad quæ cognoſcenda vtilis,

&

& neceſſaria eſt ſcientia geometriæ. Patet ergo, quod vniuerſaliter omnes artes liberales, & diſciplinæ valent ad pleniorem intelligentiam & notitiam diuinarum ſcripturarum; & per conſequens licitum eſt, immo perutile in illis ſtudere; dummodo in eis quis diſcrete ſtudeat, & recte, id eſt, bona intentione: ideo vſus prædictarum ſcientiarum non vituperatur, ſed abuſus, qui eſt multiplex. primo videlicet, cum quis turpibus ſcriptis amatorijs, & huiuſmodi inficitur: hoc enim reprehendit Hieronymus ſuper epiſtolam ad Epheſios. tranſumptiue. in capitu. legimus. trigeſimaſeptima diſtinct. vbi litera dicit; Heli ſacerdos ipſe ſanctus fuit, ſed quia filios ſuos non erudiuit in omni diſciplina, & correctione, ſupinus cecidit, & mortuus eſt. Propter hoc etiam refert beatus Hieronymus ſe diuino iudicio flagellatum, quia ita ſe ſcientijs ſecularibus dedicauerat, quod cum interdum prophetas aſſumeret, ſermo horreret incultus, vt in capitu. legimus, trigeſima ſeptima, diſtinction. vbi litera dicit. † legimus de beato Hieronymo, quod cum libros legeret Ciceronis ab angelo eſt correptus, eo quod vir Chriſtianus paganorum figmentis intenderet. Sed notabis, quod Moyſes, & Daniel omni ſcientia Aegyptiorum, & Chaldæorum eruditi fuerunt. 5
& legitur etiam, quod præcepit Dominus filijs Iſrael, vt ſpoliarēt Aegyptios auro, & argento. moraliter inſtruens vt ſiue aurũ ſapiẽtiæ ſiue argentum eloquẽtiæ apud poetas inueniremus, in vſum ſalutiferæ eruditionis vertamus. In Leuitico etiam primitias mellis, id eſt, dulcedinem humanæ eloquentiæ domino iubemur offerre. Denique in expoſitione Pſalterij Caſsiodorus teſtatur: Omnis ſplendor rhetoricæ eloquentiæ, omnis modus poeticæ locutionis, quælibet varietas decore pronuntiationis à diuinis ſcripturis ſumpſit exordium. Hinc etiam Ambroſius ait ſuper epiſtolam Coloſſenſium. † Omnis ratio ſupernæ ſcientiæ, vel terrenæ creaturæ in eo eſt, qui eſt caput earum, & auctor; vt qui hunc nouit, nihil vltra quærat; quia hic eſt perfecta virtus, & ſapientia: quicquid alibi quæritur, hic perfecte inueni- 6

tur. In Daniele, & in Salomone oſtendit in fidelibus ſe eſſe auctorem totius eloquentiæ & ſapientiæ, quod infideles non putant; quia non legunt in euangelijs, & prophetis aſtrologiam, & alia huiuſmodi, quæ deſpecta ſunt, quia nil valēt ad ſalutem, ſed mittunt in errorem, vt in dicto ca. legimus, trigeſima ſeptima diſt. Turbat itaque acumen legentium, qui eos à legendis ſecularibus libris omnibus modis exiſtimat prohibendos, in quibus ſi qua inuenta ſunt vtilia, quaſi ſua ſumere licet; alioquin Moyſes, & Daniel ſapientia, & literis Aegyptiorum, Chaldæorumque non paterentur erudiri. Cur ergo legi prohibentur, quæ tam rationabiliter legendo probantur? Sed ſeculares literas quidam legunt ad voluptatem, poetarum figmentis, & verborum ornatu delectati, quidam vero ad eruditionem eas addiſcunt, vt errores gentilium legendo deteſtentur; & vtilia, quæ in es inueniunt, ad vſum ſacræ eruditionis deuoti vertant. Tales laudabiliter ſeculares literas addiſcunt: vnde beatus Gregorius quendam Epiſcopum non reprehendit, quia eas ediſceret, ſed quia contra Epiſcopale officium pro lectione euangelica grammaticam populo exponebat, vt in c. turbat. xxxvij. diſtinction. hinc etiam Ambroſius ſcribit ſuper Lucam: legimus aliqua, ne negligantur; legimus, ne ignoremus; legimus, non vt teneamus, ſed vt repudiemus. cap. legimus. xxxvij. diſt. item Hieronymus ſuper Epiſtolam ad Titum, tranſumptiue in cap. ſi quis. xxxvij. diſtinction. Si quis artem nouerit grammaticam, vel dialecticam, vel rectè loquendi rationem habet, & inter falſa, & vera dijudicet, non reprobamus. Item legitur in ſynodo Eugenij Papæ, tranſumptiue in capit. de quibuſdam xxxvij. diſtinct. Ab vniuerſis Epiſcopis ſubiectis plebibus, & alijs locis, in quibus neceſſitas occurrerit, & omnino cura, & diligentia habeatur; & magiſtri, & doctores conſtituantur, qui ſtudia literarum liberaliumque artium dogmata aſsidue doceant. Item beatus Hieronymus, & tranſumptiue in c. qui de menſa. xxxvij. diſtinct. Si quando cogimur literarum ſecularium recordari, & aliqua ex his diſcere, quæ olim omiſimus, non noſtræ eſt voluntatis; ſed (vt ita dicam) grauiſsimæ neceſſitatis,

ſitatis, vt probemus ea, quæ à ſanctis prophetis ante ſecula multa prædicta ſunt, tam Græcorum, quam Latinorum, & aliorum gentilium literis contineri. Item Clemens Papa in cap. relatum. xxxvij. diſtinct. dicit; † Ad intelligen- 7
tiam ſacrarum ſcripturarum, ſecularium peritia neceſſaria eſt. Itaque ex præmiſsis authoritatibus apparet; quod imperitia ſacerdotibus ſemper debet eſſe aduerſa; quoniam ſi per ignorãtiam cæcitatis, alijs ducatum præſtare ceperint, ambo in foueam cadunt. vnde dicitur in pſalmo; obſcurentur oculi eorum, ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua: cum enim obſcurantur illi, qui præeunt ad ferenda onera peccatorum, facile ſequentes inclinantur. Elaborandum eſt itaque ſacerdotibus, vt ignorantiam à ſe quaſi quandam peſtem abijciant: ait enim Apoſtolus; qui ignorat, ignorabitur: quod de eo intelligendum eſt, qui noluit intelligere, vt bene ageret. vnde Auguſt. in libro quæſtionum ait; Non omnis, qui ignorat, immunis eſt à pœna; ille enim ignorans poteſt excuſari à pœna, qui, quod diſceret, non inuenit: Illis autem hoc ignoſci non poterit, qui habentes à quo diſcerent, operam non dederunt. Cum itaq; voluntaria ignorantia omnibus ſit noxia, ſacerdotibus eſt periculoſa. vnde in concilio Toletano legitur, & tranſumptiue in c. ignorantia. xxxviij. diſt. Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in ſacerdotibus Dei euitanda eſt, qui docendi officium in populo Dei ſuſceperunt. & de ſcientia ſanctiſsimorum Epiſcoporum, & aliorum ſacerdotum diximus in ca. vij. ſupra in iſto Speculo, vbi multa vtilia inuenies. Et pro complemento dicemus, quòd non reprehenduntur abſolute ſtudentes in ſcientijs ſecularibus, ſed qui ſtudent ſub abuſibus iam dictis; † quia ſtu- 8
dium philoſophiæ per ſe licitum eſt, & laudabile propter veritatem, quam philoſophi perceperunt, Deo optimo, maximo illis reuelante, vt per Apoſt. ad Rom. c. j. Sed quidam philoſophi abutuntur eo ad fidei impugnationem, ideo Apoſt. ne quis plus credens philoſophiæ, quam fidei, quæ tranſcendit humanam rationem, & omnem naturæ poteſtatem, decipiatur, dicit: Videte, ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditio-

nem hominum, quia ſcientiæ vanitatis non dicuntur ſcientiæ ſecundum ſe. ſed ſecundum abuſum, quo aliqui abutuntur eis. Ideo beatus Hieronymus non fuit punitus, quia ſtudebat ſimpliciter in ſciētijs, ſed quia tanto ſtudio, & tanta delectatione ſtudio illo abutebatur, vt ſcripturæ ſacræ ſermo horreret ei tanquam incultus. Ideo Iſidorus in libro ſententiarum, & tranſumptiue in cap. ideo. xxxvij. diſt. dicit; Ideo prohibetur Chriſtianis legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta fabularum nimium mētem excitant ad incentiua libidinum. Non enim thura ſolum offerendo dęmonibus immolatur, ſed etiam eorum dicta libentius capiēdo: ideo, vt dixi, multum intereſt noſtra, vt ſacerdotes ſint literati, & docti, vt dixi; ſed illiteratus penitus, qui omnino neſcit literas, non eſt ordinandus. iſta concluſio patet leuiti. xxj. vbi cæcus à ſacerdotio repellitur. Et in libro ſecundo Reg. c. v. habetur, quòd cæcus, & claudus non intrabunt in templum. Et carens literis ſacris non eſt aptus in templum, vt in cap. illiteratos. xxxvj. diſt. vbi litera dicit; Illiteratos, aut aliqua parte corporis vitiatos, vel imminutos nullus præſumat ad clericatus ordinē promouere; † quia literis carens ſatis non poteſt eſſe aptus officijs. Sed illiteratus parum ſciens poteſt ad ordines promoueri minores, ſi ſit ſpes, quòd poſsit proficere, non autem ad maiores, ita Archidiac. in. dict. c. illiteratos. Sed illiteratus parum ſciens, de quo nó eſt ſpes, quòd poſsit proficere, nō eſt promouendus etiam ad minores ordines: & de hoc vide Innocent. & doctor. in cap. cum in cunctis, de electio. Sed illiteratus, qui omnino caret literis, ſi ordinetur, characterem recepit, peccat tamen, quia agit contra præceptum eccleſiæ; & ad ſummum ſacerdotium non aſpiret, quia diuinis diſciplinis non eſt eruditus. Hinc etiam Dauid prius ex gratia ſpiritus ſancti donum ſcientiæ percepit, & poſtea adminiſtrationem regni aſſecutus eſt. Salomon quoque non diuitias, non longa tempora huius vitæ, ſed ſapientiam à Deo impetrauit. Hinc etiam Dominus poſuit verba ſua in ore prophetæ, & poſtea conſtituit eum ſuper gentes, & regna, dicens ad Hieremiam; Ecce dedi verba mea in ore tuo, Ecce conſtitui te ſuper gentes,

gentes, & regna. Hinc etiam Dominus prius Apoſtolos docuit. deinde eos ad prædicandum miſit, dicens: Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices, ſicut columbæ. ſic etiam poſt reſurrectionem prius illis ſenſum aperuit, & ſcripturas explanauit, & poſtea dixit eis, Euntes in mundum vniuerſum docete omnes gentes, & cætera. Matth. vltimo. Hinc etiam Petrus cum rectoribus eccleſiæ ſcriberet, ait; Parati eſſe debetis reddere rationem omni poſcenti vos ſatisfactionem de ea fide, & ſpe, quæ in vobis eſt. Hinc etiam Paulus ſcribens ad Thimo. ait; Attende lectioni, & exhortationi, & doctrinæ. Vide ſupra in iſto ſpeculo. cap. vij. de ſcientia ſacerdotij multa vtilia. † Ex quibus omnibus liquido colligitur, quòd non ſufficit prælatis bona conuerſatio, & morum honeſtas, niſi addatur. ſcientia doctrinæ. Hinc etiam Hieronym. in Leuitico, tranſumptiue in capit. ſi quis, trigeſima ſexta, diſtinct. Sacerdotis eſt legis ſcientiam habere, non bellis, ſed orationibus vacare; quia ſi in laicis videtur intollerabilis inſcitia, quanto magis in his, qui præſunt. Quæ ſint neceſſaria ſacerdotibus ad diſcendum, notantur in capit. quæ ipſis, xxxviij. diſtinct. & quæ oporteat ſcire eum, qui Epiſcopus eſt ordinandus, vide textum in cap. omnes. xxxviij. diſtinct. & in. c. placuit, eadem diſtinct. & ibi in c. fin. dicitur; Nullus Epiſcopus propter opprobrium ſenectutis, vel nobilitatem generis à paruulis, vel minimis eruditis, ſi quid forte eſt vtilitatis, aut ſalutis, inquirere negligat. de alijs, vt dixi, videbis docto. in v. cum in cunctis. de electio. & videbis. c. vij. ſupra in iſto ſpeculo, vbi omnia inuenies. Nunc ad aliam partem capituli veniamus. † An Epiſcopi poſsint legere libros hæreticorũ? textus in c. Epiſcopis. xxxvij. diſt. dicit; Epiſcopi legere poſſunt libros hæreticorũ, cum neceſsitas, aut tempus requirit, vt illis lectis ſciãt ab illis cauere, aut illos reprobare, & impugnare. ideo ait tex. pro neceſsitate, aut tempore: pro neceſsitate quidẽ, cum hæreſis aliqua venit impugnanda; quod nequaquam bene fieri poteſt, niſi ipſi libri hæreticorum legantur, & examinentur, vbi errant, & vbi impugnandi veniunt. † Vitium enim vitari non poteſt, niſi cognitum; niſi enim

Iii 4 Augu-

10 11 12

Auguſti. & Iſidorus legiſſent hæreticorum dicta, non excitaſſent nos, eorum errores cauere: nec ipſi, & alij ſancti ſcripſiſſent cõtra hæreticos, niſi eorum dicta perlegiſſent. Et ſi dicatur; libri hæreticorum præcipiuntur comburi. l. quicunque. C. de hæreti. reſpondemus, quòd lex illa loquitur de libris hæreticorum, qui manifeſtam continent falſitatem, vel quando iam ſunt damnati, Et niſi ſummus Pontifex aliquid in oppoſitum decreuerit, ſicut factum eſt diebus noſtris ſæuiente Lutherana peſte.

DE CLERICIS ET SACERDOTIBVS, ET *Presbyteris, & præſtantia eorum, & de excellentia ſacerdotij, & de ſcientia, & ignorantia ſacerdotij, & de decimis, & oblationibus, & an reſidentia clericorum ſit de iure diuino, & loquor de reſidentia perſonali. cap. LXVI.*

SVMMARIVM.

1 *Clericus vnde dictus, & originem habuerit: Item qui propriè clerici appellantur.*
2 *Epiſcoporum electio vnde habuerit originem.*
3 *Decimæ omnes Domini ſunt, & illi ſanctificantur.*
4 *Ex præcepto tam veteris quam noui teſtamenti decimæ debẽtur, ſunt enim de iure diuino, & nu 6. 14. & 18.*
5 *Sacerdotes qua de cauſa familiares Deo dicantur.*
7 *Reſidentia ſitne de iure diuino, remiſsiue, & nu. 19.*
8 *Miſſa à quocunque dicatur, dummodo ſacerdos ſit, ſeruata eccleſiæ forma, æqualiter bona eſt.*
9 *Quos odit Deus, non ſunt apud Deum idonei interceſſores.*
10 *Orationes à malis ſacerdotibus ſiue prælatis factæ, cur ſubditis ſuis damnum afferant, & nu 11.*
12 *Decimarum prima origo vnde principium habuerit.*
13 *Poſt Chriſtum Dominum, ſacerdotalis ordo vnde habuerit originem.*

15 *Benefacere ſemper Deus paratus eſt, hominum autem malitia prohibet.*
16 *Quomodo intelligatur Decimas fideliter dare.*
17 *Religioſi prædicatores ſubtrahentes auditores à ſolutione decimarum incidunt in excommunicationis pœnam.*
20 *Ordo ſacerdotalis vnde habuerit originem.*
21 *Spiritualis pietas quotuplex ſit.*
22 *Qualiter intelligenda ſint hæc verba, ſcilicet: Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam.*
23 *Petrus in adminiſtratione inter Apoſtolos maior fuit.*
24 *Primus ſummus ſacerdos quiſnam fuerit.*
25 *Petrus ante Chriſti paßionem Apoſtolus fuit, poſt verò Paſtor creatus eſt.*
26 *Qui & quot præeſſe debent Epiſcopi ordinationi.*
27 *Decimæ qualiter diuidi debent & quibus dandæ ſint.*

COnuenienter † deputati diuinis miniſterijs, nomine clerici deſcribuntur; iſta concluſio colligitur in cap. cleros. xxj. diſtinct. vbi litera dicit; Cleros, & clericos hinc appellatos credimus, quia Matthias ſorte electus eſt, quē primum per Apoſtolos legimus ordinatum. Cleros enim græce, ſors Latine, vel hæreditas dicitur; propterea ergo dicti ſunt clerici, quia de ſorte domini ſunt, vel quia domini partem habent: generaliter autem clerici nuncupantur omnes, qui in eccleſia Chriſti deſeruiunt, quorum gradus, & nomina ſunt hæc: oſtiarius, pſalmiſta, lector, exorciſta, acolitus, ſubdiaconus, diaconus, preſbyter, Epiſcopus: ordo vero Epiſcoporum quadripartitus eſt; id eſt in Patriarchis, Archiepiſcopis, Metropolitanis atque Epiſcopis. Sacerdos autem nomē habet compoſitum ex græco, & latino, quaſi ſacrum dans; ſicut enim Rex à regendo, ita ſacerdos à ſacrificando vocatus eſt; conſecrat enim, & ſacrificat. presbyter græce, latine ſenior interpretatur, non modo pro ætate, vel decrepita ſenectute. ſed propter honorem, & dignitatem, quam acceperunt prsbyteri, nominantur. Ideo autem presbyteri ſacerdotes vocantur, quia ſacra dant, ſicut Epiſcopi,

& licet ſint ſacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent; quia nec chriſmate frontem ſignant, nec paracletum dant; quod ſolum deberi Epiſcopis lectio Actuum Apoſtolo. demonſtrat. Et Epiſcopi repræſentant perſonas
2 Apoſtolorũ Chriſti, † & ab Apoſtolis electi ſunt lxxij. diſcipuli, quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum loco ſunt conſtituti, vt in c. in nouo teſtamẽto. xxj. diſt. Et clericus, vt dixi, dicitur à græco vocabulo cleros, quod latine interpretatum ſortem dicimus, ſiue quod ipſe ſorte electus ſit à Deo, & ad ſeruitium Dei, ſiue quòd ipſe electus ſit à Deo, & ad ſeruitium Dei, ſiue quòd ipſe Deus ſors illius ſit; & quòd portionem aliam in terra habere nõ debeat clericus niſi Deum, & ea, quæ ad partem Dei ſpectant, cui ſtatutum eſt decimis, & oblationibus, quæ Deo offeruntur, ſuſtentari. Et quia res magni ponderis eſt, à prima origine repetemus omnia. i. in iſtó ca. Et nunc breui-
3 ter pro introductione dicemus, † quòd omnes decimę terræ, ſiue de pomis arborum, ſiue de frugibus, domini ſunt, & illi ſanctificantur: tota iſta litera habetur in Leuitico c. fi. diſcurrente autem tempore legitur in lib. Numeri c. xviij. dixit Dñs ad Aaron; Omnes primitias ſanctuarij, quas offerũt filij Iſrael domino, tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis iure perpetuo: dixitque dominus ad Aaron; In terra eorum nil poſsidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael; filijs autem Leui dedi omnes decimas Iſrael in poſſeſsionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis, vt non accedant vltra filijs Iſrael mihi ad tabernaculum, nec committãt peccatum mortiferum, ſolis filijs Leui mihi in tabernaculo ſeruientibus, & portantibus peccata populi. Nihil aliud poſsidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui. Præcipe Leuitis, atque denuntia; cum acceperitis à filijs Iſrael decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte domino, id eſt decimam partem decimæ. Legitur etiam Deuteronomi. capitu. decimo octauo. Non habebunt ſacerdotes, & leuitæ, & omnes, qui de eadem Tribu ſunt, partem, & hæreditatem cum reliquo Iſrael; quia ſacrificia domini, & ob-

oblationes eius comedent; & nil aliud accipient de poſſeſſione fructuum ſuorum; dominus enim ipſe eſt hæreditas eorum, ſicut locutus eſt illis: Itaq; ſola tribus Leui, quę clericos noui teſtamenti figurabat, decimis, & oblationibus, & ſacrificiorũ victimis paſcebatur. legitur etiam Numeri c.xxxv. locutus eſt dominus ad Moyſem in campeſtribus Moab; præcipe filijs Iſrael, vt dent leuitis de poſſeſſionibus ſuis vrbes ad habitandum, & ſuburbia eorum, vt ipſi in oppidis maneant, & ſuburbana ſint pecoribus, ac iumentis. Et quia Leuitis decimæ erant conceſſæ, non dedit illis vrbes ad dominandum, ſeu ad habitandum. † Et 4
ſic conſtat, quòd decimæ ſunt de iure diuino, & ſunt debitæ ex præcepto vtriuſque teſtamenti, vt dicemus infra in iſto capitulo latiſſime. Itaque ſacerdotes pro populo interpellant, & peccata populi comedunt, quia ſuis precib. ea delent, atque conſumunt: qui quãto digniores fuerint, tanto facilius in neceſſitatibus, pro quibus exclamant, exaudiuntur, text. eſt multum notabilis in c. ipſi ſacerdotes. i.q.i. quia exemplo bonæ operationis, & verbo prædicationis homines corriguntur; & ſic eis peccata dimittuntur à Deo. Et in epiſtola diui Iacobi, c. fin. legitur; multũ enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Et dominus dixit ad Abimelech per ſomnium nocte: Redde viro ſuo vxorem, (& vir erat Abraham,) & orabit pro te, quia propheta eſt, & viues. Geneſis. xx. Sacerdotes ergo, quantum in ſe eſt, peccata populi comedunt, cum ſic laborant, vt illi cõuertantur, & compungantur. i. Petri. c. iij. legitur; Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. † Et ſacerdotes 5
dicuntur familiares deo, quia per ſacros ordines eius ſeruitio familiarius mancipantur, deuotiusque ei in miniſterijs famulantur: hi enim in ordine Apoſtolatus ſunt conſtituti, maxime Epiſcopi & ſacerdotes, cap. in nouo teſtamento. xxi. diſtinct. hi enim ſunt miniſtri Chriſti cum Apoſtolo, qui ait; miniſtri Chriſti ſunt, & ego. Interpellant. i. orant. hi perſonam gerunt Moyſi. Deuteronom. ca. v. ait, Sequeſter, & medius fui inter Deũ, & vos. Vnde cõſtituti ſunt ſacerdotes ad orandum, & offerendum hoſtias Deo pro ſe, & populo; vt in Leuitico cap. xiiij. Ideo oblationes

quæ

quæ intra ſanctam eccleſiam offeruntur, tantummodo ſunt ſacerdotibus offerendæ, qui quotidie domino ſeruire videntur, vt in cap. fin. x. q. j. & ſanctus Thom. in ſecunda ſecundæ. q. lxxxvj. artic. ij. Ideo ad eos pertinet diuina dogmata, & ſacramenta exibere populo, & ea, quæ ſunt populi, puta preces, & ſacrificia, & oblationes per eum domino debent exhiberi, ſecundum illud Apoſtoli ad Hebræ. ca. v. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis. Et ſic oblationes, quæ à populo Deo exhibentur, ad ſacerdotes pertinent. Legitur etiam in c. viij. ad Hebræos; Omnis nanque Pontifex ad offerenda munera, & hoſtias conſtituitur; & ibi in c. ix. Apoſtolus oſtendit excellētiam ſacerdotij. † Legitur
9 etiam Oſe. cap. iiij. de ſacerdotibus; peccata populi mei comedent. id eſt, oblata à populis pro peccato ſuo. Itaque ſolis ſacerdotibus ex officio debentur oblationes, quæ Deo offeruntur. vt dixi; & in veteri teſtamento prohibuit dominus panes ſanctos comedere filijs Iſrael; niſi tantummodo Aaron, & filijs eius. & Apoſt. ad Corinth. epiſt. j. cap. ix. ait; Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? nunquid ſecundum hominem hæc dico? an & lex hæc non dixit? ſcriptum eſt enim in lege Moyſi; Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtique hæc dicit? Nam propter nos vtique ſcripta ſunt: ſi nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus? Neſcitis, quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt; & qui altari deſeruiunt, cum altari participant; & dominus ordinauit his, qui euangelium annuntiant, de euangelio viuere. Nam quis militat ſtipendijs ſuis? vt dixi, quaſi dicat, nullus. Omnia iſta præſupponunt reſidētiam. Proh dolor, proh dolor, proh dolor. & text. in cap. cum ſecundum Apoſtolum. de præben. videbis. Itaque clerici tenentur ex officio per locum à conuerſis ſeruire altari, ſi viuunt ex altari. Tenentur etiá ex officio orare, & niſi fecerint, peccant: quia tranſgrediuntur, vt dixi, in

in titulo de horis canonicis ſupra in iſto Speculo. † Et an 7
reſidentia ſit de iure diuino, vide ſupra in iſto ſpeculo in c.nono. Et aduertant rogo; Nam tanto facilius, vt dixi, ſacerdotes exaudiuntur, quanto apud Deum ſunt digniores; vt in ca. ipſi ſacerdotes. j. quæ. j. Sed in miſſa duo debemus conſiderare, ſcilicet ipſum ſacramentum, quod eſt principale, & orationes, quæ fiũt in miſſa pro viuis, & mortuis: quantum ad ſacramentum ipſum principale, non minus poteſt ſacerdos malus perficere, quam bonus. & ita loquitur text. Auguſtini in cap. intra catholicam. j. q. j. de alio autem, ſcilicet fructu, aut efficacia orationum, non dubium, quin fructuoſior ſit miſſa boni ſacerdotis, quàm mali; ideo dicemus de mente omnium doctorum, quod de Miſſa, vt dixi, poſſumus loquì dupliciter, aut quantum ad id, quòd eſt eſſentiale in ea, ſcilicet confectio corporis, & ſanguinis domini; † & ſic à quocũque dicatur miſſa, dum 8
tamen ſit ſacerdos, & ſeruet formam eccleſiæ, ęqualiter bona eſt; quia opus operatum æqualiter bonum eſt, & virtuoſum; quia vnum & idem ab omnibus fit: vel quantum ad id, quod eſt annexum ſacramento, & quaſi ſecundarium; vt ſunt orationes, perſonales obſecrationes, & deuotus & mundus affectu; & miſſa boni ſacerdotis eſt melior, quia non ſolum habet efficaciam ex opere operato, ſed ex opere operantis. Et hoc modo loquitur text. in d. c. ipſi ſacerdotes. i. q. i. Et cæteris paribus melius eſt audire miſſam boni ſacerdotis, quàm mali. Itàque mali ſacerdotes non ſunt boni intercеſſores ad Deum iratum, vt Grego. in. c. j. q. vj. ſacerdotum enim eſt contra hoſtiles incurſus orationum clypeo populum præmunire. Orabat Moyſes, & vincebãtur hoſtes. Exod. c. xxvij. Sed malus ſacerdos non poteſt ſincere clamare ad dominum, nec manus leuare in cœlũ. & Eſai. cap. j. ait. Cum enim multiplicaueritis orationes veſtras, non exaudiam eas, quia manus veſtræ plenæ ſanguinis ſunt. † Vnde non ſunt apud Deum idonei interceſſo- 9
res, quos deus odit, dicente Gregorio in c. in grauibus. iij. q. vij. Victimæ impiorum abominabiles Deo ſunt, vota iuſtorum placabilia. Hinc eſt, quòd ſcriptura dicit Geneſis iiij. Reſpexit ad Abel, & ad munera eius; ad Cain vero

& ad munera eius non reſpexit. Dona quippe iniquorum non probat altiſſimus, nec reſpicit in oblationibus eorū, nec in multitudine ſacrificiorum eorum propiciabitur peccatis. Item longe eſt dominus ab impijs, & orationes iuſtorum exaudiet: qui enim interceſſores pro populo ad Deum parantur, vt ſunt ſacerdotes, neceſſe eſt, vt eius gratiam bene viuendo mereantur, vt in capitu. ecce, xlix. diſtinction. legitur etiam in c. hinc. eadem diſtinction. Hinc etiā ſuperna voce ad Moyſem dicitur in Leuitico; loquere ad Aaron, homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Deo, nec accedat ad miniſterium eius. Item legitur; Qui accedunt ad me, ſanctificētur, ne percutiam eos. ſcriptū eſt enim; ſancti eſtote, quo-

10 niam ego ſanctus ſum dominus deus veſter. † Sed aduertendum rogo, quia orationes factæ à malis ſacerdotibus, ſiue prælatis nocent populis ſibi ſubiectis: quando mali ſubditi ex certa ſcientia ſibi malum, & cōformem ſuis moribus prælatum, ſiue ſacerdotem præponunt; pręſertim cū poſſint habere bonum: & tunc in veritate Deus iraſcitur. Itē quando ex negligentia minus dignum ſibi præponunt; talibus etiam iraſcitur deus. Sed alias orationes taliū ſacerdotum, & prælatorum, licet ſint peccatores, proſunt his, pro quibus fiunt, ſi ſunt in ſtatu gratiæ; quia orationes talium non innituntur meritis perſonarum orantium, ſed meritis eccleſiæ, quæ vna, & eadem eſt, qualiſcunque ſit miniſter: puto tamen, vt ſuperius dixi, de mente omnium doctorum, quòd plus valeret oratio, ſi fieret per bonum miniſtrum; quia cum generalibus meritis eccleſiæ concurreret ſpecialis deuotio boni miniſtri: propter quod Miſſa (quæ non ſolum includit ſacrificium, ſed orationes præcedentes, & ſequentes) plus valet, vt dixi, cum dicitur à iuſto ſacerdote, quam cum dicitur à peccatore. ita etiam tenet Durandus in. iiij. diſtinct. xlvj. Vnde ſi aliquis in charitate exiſtens, vel etiam diſcedens pręcipiat ſibi ſuffragia, valent viuo, vel defuncto; quamuis illi, per quos fiunt, in peccato exiſtant; eſt tamen verum, quod magis valerent, ſi in charitate eſſent; quia tunc illa ſuffragia ex duabus partibus meritoria eſſent. ita ſanctus Thom. in. iiij. & refert do-

ctiſ-

ctiſſimus ille Cardin. Sancti Sixti in ca.i.xlix.diſtinct. Itaque ſacerdotes, qui de decimis, & oblationibus viuunt, quanto digniores fuerint, tanto facilius in his, pro quibus exclamant, exaudiuntur: ideo aduertant quæſo, & aduertite gaudentes de patrimonio Chriſti, quia aduerſarius noſter diabolus, tanquã leo rugiens, circuit quærens, quem deuoret; præcipue autem vos domini mei curiales Hiſpani commorantes Romæ, vbi ego in præſentia vigeo, quæſo animum aduertite, quia vltor iniquitatum gladius eſt, & ſcitote eſſe iudicium. Proſequendo materiã præſentis
capituli poſt longã digreſſionem dico, † quòd orationes 18
malorũ ſacerdotum, aut prælatorũ factæ pro ſubditis exiſtentibus in peccato mortali nec proſunt facientibus, nec illis, pro quibus fiunt: vnde dominus ad Hieremiam. cap. xvij. ait; Et tu, inquit, noli pro populo iſto orare, quia non exaudiam te; tranſumptiue in c. prædixerat, de pœni. diſt. i. vbi litera dicit; Ob duritiam cordis populi Iudæorum nе ores pro populo hoc, quia non exaudiam te: ſequitur textus; & ad Samuelem; Vſquequo luges ſuper Saul, quia ego abieci eum? Sed tu intellige de peccatoribus impœnitentibus, id eſt, habentibus voluntatem perſeuerandi in peccatis ſuis; & ſic de peccatore, in quantum eſt peccator; quia ſi peccatotes non exaudiret Deus, fruſtra publicanus dixiſſet; Domine propitius eſto mihi peccatori, & qui petit accipit, ſiue iuſtus, ſiue peccator: petite, & accipietis; quærite, & inuenietis; pulſate, & aperietur vobis. Matt. vij. & Matt. xviij. Serue nequã, omne debitum tibi dimiſi, quoniã rogaſti me. Et, conuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. Scriptũ eſt etiam; pœnitentiã agite. & Ioannes in canoni. Si cõfiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus domin⁹, remittet nobis peccata noſtra, & mũdabit nos ab omni iniquitate. Et dominus ad phariſeos; Regnũ dei intra vos eſt. & in Ezechiele legitur. c. xxxiij. In quacunq; die ingemuerit peccator, vita viuet. & nõ morietur. Nolo mortẽ impij ſed vt cõuertatur impi⁹ à via ſua, & viuat; vt in d. c. xxxiij. Ideo neceſſario intelligem⁹ ſuperius dicta de peccatore habẽte ꝓpoſitũ manẽdi in peccatis. Omnia iſta sũt de mente omniũ doctorũ in d. c. i. xlix. diſt. & Petr⁹ dixit in canon. j.
cap.

cap.iij. Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Et iterum, atque iterum moneo. Nam beatus Gregorius dicit; Mundus ſacerdotibus plenus eſt, in meſſe Dei rarus valde inuenitur operarius. Item multi ſacerdotes, & pauci ſacerdotes; multi in nomine, pauci in opere, xl. diſtincti. cap. fin. & ibi dicitur; Quicunque deſiderauit primatum in terra, inueniet confuſionem in cœlo.

12 † Et vt calamum ad materiam decimarum vertamus, in primis dicendum eſt, quòd legitur in Leuitico. c. xxij. Decimas, & primitias tuas non tardabis offerre: hinc incepit prima origo decimarum; hinc prima fomenta decimarum Dei. poſtea autem in Leuitico. capit. fin. legitur; Omnes decimę terræ, ſiue de pomis arborum, ſiue de frugibus, domini ſunt, & illi ſanctificentur: omnium decimarum bouis, & ouis, quæ ſub virga paſtoris tranſeunt, quicquid decimum venerit ſanctificabitur domino; non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. Poſtea vero in libro Numeri. cap. xviij. legitur; Dixit dominus ad Aaron; omnes primitias ſanctuarij, quas offerunt filij Iſrael domino, tibi dedi; & filijs, ac filiabus tuis iure perpetuo: dixitque dominus ad Aaron: In terra eorum nil poſsidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Iſrael in poſſeſsionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis, vt non accedant filij Iſrael ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum; ſolis filijs Leui mihi in tabernaculo ſeruientibus, & portantibus peccata populi. Nihil aliud poſsidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui. Itaq; ſola tribus Leui, quæ clericos noui teſtamēti figurabat, decimas poſsidebat, vt ſuperius dixi. Dicit etiam Dominus; denuntia. & dic Leuitis, Cum acceperitis à filijs Iſrael decimas, quas dedi vobis, primitias eorum offerte domino; id eſt decimam partem decimæ; & reputabitur vobis in oblationem primitiuorū, tam de areis, quàm de torcularibus, & vniuerſis, quorum accipitis primitias, offerte domino, & date ea Aaron ſacerdoti; omnia,

quæ

quæ offeretis ex decimis.& in donaria domini,ſeparabitis optima,& electa erunt cuncta. Hinc eſt principium decimarum,& initium cõceſsionis decimæ Leuitis, & per cõſequens miniſtris noui teſtamẽti. Legitur etiam Numeri. cap.xxxv. Locutus eſt dominus ad Moyſem; præcipe filijs Iſrael,vt dent Leuitis de poſſeſsionibus ſuis vrbes ad habitandum,ſicut cæteris fratribus; ſed ſola tribus Leui,vt ſuperius diximus,quæ clericos figurabat, decimis, & oblationibus,& ſacrificiorum victimis paſceretur. Et attendite,quia primo ſacerdotium fuit translatum in Chriſtum, qui fuit de tribu Iuda,de Aarõ,qui fuit de tribu Leui. Nã primo ſacerdotium erat apud illam tribum Leuiticam, ita quòd de alia tribu non poterant promoueri. Sed Chriſtus poſtea tranſtulit in Petrum,& ſucceſſores,vt per doctor.in cap.translato.de conſti.† Itaque poſt Chriſtum dominum 13
à Petro ſacerdotalis cepit ordo.c.in nouo.xxj.diſtinct.Legitur etiam Deuteronomi. ca.xviij. Non habebunt ſacerdotes &Leuitæ,& omnes.qui de eadem tribu ſunt,partem & hæreditatem cum reliquo populo Iſrael, quia ſacrificia domini,& oblationes eius comedent: & nihil aliud accipient de poſſeſsione fratrum ſuorum: dominus enim ipſe eſt hæreditas eorum,ſicut locutus eſt illis.Conſiderate rogo, quia repetiui omnes authoritates ſcripturæ ſacræ in materia decimarũ;& ſic poſt cõceſsionem decimarum omnes Leuitæ ingreſsi fuerũt ad miniſterium tabernaculi,& onera portanda,vt præceperat dominus Moyſi:& fuerunt ſimul octo millia quingenti octoginta. Vnde habetur numeri.iiij. Itaque in omnibus locis iam ſuperius allegatis generaliter mandatur omnibus laicis,vt de frugibus,& de cunctis ſoluant decimas; nec obſtant contraria, quæ poſſent opponi, vt per Panormitanum in Rubrica de decimis,quæ cauſa breuitatis omitto. Sed miratur ibi Innocen.de quibuſdam nouis prædicatoribus oppoſitum aſſerentibus,cum nullus ſanctorum doctorum eccleſiæ dixerit oppoſitum; † & dico, quòd omnes doctores eccleſiæ 14
conueniunt in hanc ſententiam,vt decimæ de iure diuino debeantur.de beato Hieronymo habemus pulchrum textum in reuertimini ad me.xvj. quæſt.j. cuius verba ſunt;

Reuertimini ad me & ego reuertar ad vos, dicit dominus exercituũ: & dixiſtis, in quo reuertemur? Si affligeret homo Deum, quia vos configitis me: & dixiſtis in quo configimus te? in decimis, & primitijs: & ideo in penuria vos maledicti eſtis, & me configitis tota gens. Nunc ſequamur ordinem prophetæ; Quia mihi non reddidiſti decimas, & primitias, idcirco in penuria, & fame maledicti eſtis, & me vos ſupplantaſtis, ſiue defraudaſtis. ecce annus expletus eſt, & nihil in meos theſauros, ſed in veſtra horrea comportaſtis: & pro decimis, & primitijs, quæ parua erant, vt à vobis darentur, vbertatem poſſeſsionum veſtrarum, & omnem frugum abundantiam perdidiſtis: vt autem ſciatis hoc me iraſcente perfectum; quia fraudaſtis me parte mea, hortor, atque commoneo, vt inferatis decimas in horrea mea, hoc eſt, in theſauros templi; & habeant ſacerdotas, & Leuitæ, qui miniſtrant cibos; & probate me, ſi non tantam pluuiam effudero, vt chatharactæ cœli apertæ eſſe credantur, & effundam benedictionem meam vobis vſque ad abundantiam. De beato Auguſtino etiam habemus pulchrum textum in cap. decimæ. xvj. quæſtion. j. vbi litera dicit; decimæ tributa ſunt egentium animarum; quòd ſi decimam dederis, non ſolum abundantiam fructum recipies, ſed etiam ſanitatem corporis, & animæ conſequeris: non igitur dominus Deus præmium poſtulat, ſed honorem: Deus enim noſter, qui dignatus eſt totus dare, decimam à nobis dignatus eſt recipere, non ſibi, ſed nobis ſine dubio profuturam. Sed ſi tardius dare peccatum eſt, quanto magis peius eſt peccatum non dediſſe? De militia, de negotio, & de artificio redde decimas. Cum enim decimas dando, & terrena, & cœleſtia poſsis præmia promereri: quare pro auaritia duplici benediction: fraudaris? hoc eſt enim Dei iuſtiſsima conſuetudo, vt ſi tu illi decimam non dederis, tu ad decimam reuoceris: dabis impio militi
35 quod non vis dare ſacerdoti, † benefacere ſemper Deus paratus eſt, ſed hominum malitia prohibet: decimæ etenim ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerunt, res alienas inuadunt, & quanti pauperes in locis ſuis, vbi pſi habitant, illo decimas non dante fame mortui fuerint,

tan-

tantorum homicidiorum reus ante æterni tribunal apparebit: quia rem adeo pauperibus delegatam ſuis vſibus reſeruauit. Qui ergo ſibi aut præmium comparare aut peccatorum deſiderat indulgentiam promereri, reddat decimam, etiam de nouem partibus ſtudeat eleemoſinam dare pauperibus. Item beatus Auguſt. in capitu. maiores. decima ſexta. quæſtio. ſeptima dicit: Maiores noſtri ideo copijs omnibus abundabant, quia decimas. Deo dabant, & Cæſari cenſum reddebant: modo autem, quia diſceſsit deuotio Dei, acceſsit indictio fiſci: nolumus partiri cum Deo decimas, modo autem tollitur totum. hoc tollit fiſcus, quod non accipit Chriſtus. Et primitiæ debentur rectori ſeruienti in eccleſia pro officio ſacerdotali. Numer. cap. xviij. Itaque non ſeruienti, non debentur.

Item beatus Ambroſius in capitulo quicunque decima ſexta, quæſtione ſeptima dicit: Quicunque recognouerit in ſe, quòd fideliter non dederit decimas ſuas, modo emen det, quod minus fecit.

† Quid eſt fideliter dare, niſi vt nec peius, nec minus 16
aliquando offerat de grano, aut de vino, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipſa venatione ſua? Item beatus Gregorius in capitu. quadrageſima. de conſecra. diſtinction. quinta dicit; Iubemur autem, & ab omnipotenti Deo omnium bonorum noſtrorum decimas dare. Et de concilio generali habemus optimum textum in capitu. decimas. decima ſexta, quæſtion. ſeptima, vbi concilium ſic dicit; Decimas Deo, & ſacerdotibus Dei dandas Abraham factis, & Iacob promiſsis inſinuat, & omnes ſancti doctores commemorant. Item Gregorius in capitu. decimas. decima ſexta. quæſtion. ſeptima ait, Decimas, quas in vſum pietatis conceſſas eſſe canonica authoritas demonſtrat, à laicis poſsideri Apoſtolica authoritate prohibemus; ſiue enim ab Epiſcopis, vel Regibus, vel quibuslibet perſonis eas acceperint, (niſi eccleſiæ reddiderint) ſciant ſe ſacrilegij crimen committere, & æternæ damnationis periculum incurrere. & Malachias propheta

ait;Inferte omnem decimam in horreum meum, vt ſit cibus in domo mea.Quòd autem decimæ Epiſcoporum cõſenſu monachis licite tribuantur, beatus Hieronym. Damaſo Papæ ſcribit in cap.quoniam.xvj.quæſtion.j.dicens, Quoniam quicquid habent clerici, pauperum eſt,& domus illorum omnibus debet eſſe communes, ſuſceptioni peregrinorum,& hoſpitum inuigilare debent:maxime curandum eſt illis,vt de decimis, & oblationibus cœnobijs, & xenodochijs qualem voluerint, & potuerint. ſuſtentationem impendant:liberum eſt enim monachis, & ſpiritualibus viris Deum colentibus,& timentibus decimas,& oblationes,cunctaque remedia concedere, & de iure ſuo in dominium illorum,& vſum transferre; nec tam in pauperibus paupertatem, quam religionem attendere. Clericos autem illos conuenit eccleſię ſtipendijs ſuſtentari,quibus parentum.& amicorum nulli ſuffragantur ſtipendia. Qui autem bonis parentum,& opibus ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperum eſt,accipiunt, ſacrilegium profecto incurrunt,& committunt;& per abuſionem talium iudiciũ ſibi manducant,& bibunt.

17 †Et hodie omnes religioſi prædicatores proferentes aliqua verba,quæ poſſunt ſubtrahere auditores à ſolutione decimarum, ſunt ipſo facto excommunicati, vt in clementina,cupientes. de pœnis; & iniungitur eis, quòd in confeſsionibus debeant facere conſcientiam ipſis pœnitentibus de ſolutione decimarum:& ſi ex propoſito omittunt,incurrunt grauem pœnam,de qua ibi in textu. & vide gloſſ.notabi.in.c.j.de decimis.libro.vj.Et dicit Inno.in Rubri. de decimis.etiam Panorm. quòd non ſolum decimæ prædiales,ſed etiam perſonales ſunt in præcepto de iure diuino.Itaque dicimus, quòd decimæ hodie neceſſario ſunt ſoluendæ ex lege diuina.Et textus in. c.in aliquibus, de decimis,apertiſsime vult, ꝙ illa lex diuina edita in veteri teſtamento.circa ſolutionẽ decimarũ,ſit hodie neceſſario ſeruanda nouo teſtmẽto,ꝙ eſt aperte cõtra illos Theologos,qui tenuerũt,ꝙ hodie decima in nouo teſtamẽto ſit in libertate ipſius conſtituta,vt ſic non teneatur ſoluere,ſi non velit.Et dicunt doctores Canoniſtæ,& tales non procul

cul ab hæreſi fore, cum omnes doctores eccleſiæ, vt ſuperius recitaui, qui fuerunt ſancti, & doctiſsimi viri, Gregorius, Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, tenuerunt cõtrarium, vt viſum eſt ſupra in præſenti capitulo. Et decimæ perſonales etiam ſunt de iure diuino. gloſſ. in. capitu. quicunque xvj. quæſtio. ſeptima. allegat. capitu. dicat aliquis. xxiij. quæſt. v. ergo allego Geneſis. capit. xiiij. vbi poſt bellum Abraham dedit ſacerdoti Dei altiſsimi decimas ex omnibus, quæ in bello capta erant, & in dicto capitu. dicat aliquis, dicit gloſſ. quod decimæ antiquitus dabant Epiſcopo, vt eas diuideret; & vide Archidiac. in dicto cap. quicunque. & vide ſanctum Thom. in materia decimarum, in in ſecunda ſecundæ quæſt. lxxxvij. & ibi vide Cardinalem doctiſsimum Caietanum. & ibi in quæſt. lxxxvj. tractant de oblationibus, & primitijs.

Sed iſta materia decimarum practicabilis, & vtilis eſt. videte doctor. in titulo de decimis, & primitijs, & alijs oblationibus. & videte etiam in ſexto. & in clementi. & ibi doctor. & ibi diffuſe videbitis multa. & videbitis Goffredum in ſumma, & etiam Hoſtienſem in ſua ſumma. 18 † Sed tenendum eſt, quòd decimæ debentur de iure diuino cũ integritate, quia debemus ſtare interpretationi eccleſiæ, & ſummi pontificis, vt probatur, in capitu. per venerabilem. qui filij ſint legitimi. Sed ſanctus Tho. fuit in opinione in ſecunda ſecundæ. quæſtion. lxxxvij. quòd vbi de conſuetudine non ſoluuntur, non peccant non ſoluentes, niſi propter obſtinationem animi, vt ſi haberent anim obſtinatum ad non ſoluendum, etiá ſi eccleſia præciperet. placet Abbati & alijs docto & eſt ſententia tanti viri æqua, & iuſtiſsima. & vide Archidiac. in dicto capitu. quicunque. Sed aduerte, quòd decimæ non ſolum ſunt eccleſiarum, & clericorum, ſed etiam pauperum, vt omnia decreta ſanctorum patrum voce clariſsima clamant, & docent. Et iſta eſt mera veritas, & ex ſupradictis datur congruum reſponſum ad ſcripta per doctiſsimum Epiſcopũ Abulenſem in materia decimarũ. Sed nõ credo, ꝙ ipſe in diœceſi ſua prædicaſſet, decimas non eſſe ſoluendas de iure diuino; ſed de iure poſitiuo ſoluebantur.

Sed ſi ſoluentes decimas noluiſſent ſoluere, vos domini mei Epiſcopi, & ſacerdotes Chriſti, ex tempore diceretis, non poteſtis vos negare ſolutionem decimarum, & deſiſtere à ſolutione earum; quia decimæ ſunt de iure diuino; & fuerunt à Deo conceſſæ Leuitis pro miniſterio, quo ſeruiebant in tabernaculo fœderis. Itaque ſolis filijs Leui, vt dixi in tabernaculo Dei ſeruientibus, & portantibus peccata populi decimas dominus dedit, Numeri capit. xviij. Addetis etiam; ideo ſola tribus Leui, quæ clericos noui teſtamenti figurabat, decimas poſſidebat; de ordinatione Dei, & per conſequens miniſtris noui teſtamenti decimæ debentur, quemadmodum debebantur filijs Leui. Sed ſoluentes decimas replicabunt, & optime; domini ſacerdotes percuſsi eſtis ligone veſtro, quia ſi ſicut vos aſſeritis, decimę ſunt de iure diuino; quod nos indubitanter concedimus; quomodo vos vultis viuere de patrimonio Chriſti, & eccleſiæ ſuæ, & de reditibus decimarum, non ſeruientes eccleſiæ, nec portantes peccata populi, vt in dicto capitu. xviij. Numeri. Ideo iudicio meo ſi totum fundamentum ſacerdotij eſt aſſerere; nobis debentur decimæ de iure diuino, quæ debebantur filijs Leui. quia tribus Leui clericos noui teſta-
19 menti figurabat, † neceſſario concedendum eſt quòd reſidentia perſonalis ſacerdotij eſt de iure diuino, vt ſuperius diximus, per tex. in dicto capitu. decimo octauo Numeri. Et reſidentia erit in eccleſia vbi vnuſquiſque habet titulum beneficij; & ſi habent plurimos titulos, & ſic plura beneficia, legant capitu. trigeſimum quartum. de pluralitate beneficiorum ſupra in iſto meo ſpeculo; & ibi optimam medelam inuenient. Et dilucidauit vnice iſtam materiam reſidentiæ ſacerdotij doctiſsimus ille frater Bartholomeus Carranca à miranda, inſtituti beati Dominici, in illa ſua opulenta, & ſubtili controuerſia, vbi per plura, & præclara ſacræ ſcripturæ fundamenta concludit, neceſſariam eſſe reſidentiam perſonalem Epiſcopis, & alijs ſacerdotibus, vt magis late in dicto libro dilucidatum eſt.

20 † Diximus ſuperius, quòd à beato Petro ſacerdotalis

cepit

cepit ordo, quia ipſi primo pontificatus in eccleſia Dei datus eſt, domino dicente ad eum; Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et dabo tibi claues regni cœlorum. Hinc ergo ligandi, ſoluendique poteſtatem primus accepit a domino, primuſque ad fidem populum ſuæ prædicationis virtute adduxit, verboque inſtituit, vt in dicto capitu. in nouo, vigeſima prima diſtinctio. Et vt radicitus præeminentiam Petri dilucidemus, notate, quod in capitu. xvj. Matth. dixit dominus diſcipulis ſuis; Quē dicunt homines eſſe filium hominis? At illi dixerunt; Alij Ioannem Baptiſtam, alij autem Heliam, alij vero Ieremiam, aut vnum ex prophetis: dicit illis Ieſus; Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens autem Simon Petrus dixit: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Reſpondens autem Ieſus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia Caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt; Et ego dico, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: Et tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum, & in cœlis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum, & in cœlis. Iſtæ claues nō ſunt materiales, ſed poteſtatis. † Et 21
poteſtas ſpiritualis eſt duplex, vna diſcernendo peccatum à non peccato. Alia eſt poteſtas admittendi ad regnum, vel excludendi, ſecundum verum iudicium præhabitum, quia debent indigni excludi, & digni recipi: ideo expone: quodcunque ligaueris, id eſt, quemcunque à regno excluſeris, ſeruato debito clauium, erit approbatum à Deo. Et quodcunque ſolueris, erit ſolutum, id eſt, admiſſum à Deo: hinc Petrum fecit caput ſuper alios Apoſtolos.

† Diximus ſuperius, ſuper hanc petram ædificabo ec- 22
cleſiam meam, id eſt, ſuper petram, quam confeſſus fuit Petrus, id eſt, ſuper Chriſtum: ſed intellige, vt dixi, in capitu. j. ſupra in iſto ſpeculo: quia ibi ſunt bene dilucidata iſta verba, tu es Petrus, & ſuper hanc petram, & c. Poſtea vero Matth. xviij. loquente Ieſu diſcipulis ſuis dixit illis:

Amen dico vobis,quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo; & quæcunque ſolueritis ſuper terram,erunt ſoluta & in cœlo.Poſt paſſionem vero,& reſurrectionem expreſſe contulit omnibus Apoſtolis hanc poteſtatem dicendo,Ioannes xx.Sicut miſit me pater, & ego mitto vos:hoc cum dixiſſet,inſufflauit,& dicit eis;Accipite Spiritum ſanctum,quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis,& quorum retinueritis,retenta ſunt. Et ad oſtendendum quòd Petro tradebat, vt capiti, dixit ei ſeorſum.Ioannes xxj.Simon Ioannis diligis me plus his,dicit ei,etiam domine,tu ſcis,quia amo te. Dicit ei iterum; paſce agnos meos,Dicit ei tertio,Simon Ioannis amas me?cótriſtatus eſt Petrus,quia dixit ei tertio,amas me,& dixit ei; Domine,tu omnia noſti, tu ſcis, quia amo te. Dicit ei Ieſus;Paſce oues meas.Et notate, quòd Petrus fuit examinatus de dilectione Dei per illa verba geminata, diligis me, quaſi expreſſe dicat;ille, qui eligitur ad officium prælationis,debet deum diligere præ cæteris.Legitur etiam Lucę. xxij.Ait autem dominus;Simon,Simon, ecce Satanas expetiuit vos,vt cribaret, ſicut triticum; ego autem rogaui pro te,;vt non deficiat fides tua;&tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.In aſcenſione vero poteſtatem prius promiſſam, & traditam dando executionem confirmauit; dum dixit,Matth.vltim,Euntes ergo docete omnes gentes,baptizantes eas in nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti,docentes eos ſeruare omnia,quæcunque mandaui vobis. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.In feſto vero Pentecoſtes, quæ prius tradiderat, per miſſionem ſpiritus ſancti confirmauit. Et primo dixerat omnibus diſcipulis,vos manete in ciuitate,donec induamini virtute ex alto.Itaque ex his omnibus poteſt colligi,quòd poteſtas fuit data Petro, ſed nó ſoli Pętro,& ſic Papæ duntaxat,ſed omnibus Apoſtolis repræſentantibus totam vniuerſalem eccleſiam; ita quod hæc poteſtas eſt penes totam eccleſiam vniuerſalem; debet tamen hæc poteſtas explicari per Papam, tanquá per caput.Alij tamen explicant ſecundum ordinationem Papæ,bonus,& optimus textus ad hoc in c.ita dominus.xix,

di-

diſtinction·dicto capitu.in nouo.xxj.diſtinction . xxiiij.q· j.in.capitu.manet.& in.capit.noua.de pœnitent.& remiſ· & in capitu.i,§.vna. de ſumma trinitate, & fide catholica· & vide capitu.i.ſupra in iſto ſpeculo,vbi multa dixi de poteſtate eccleſiæ,& de poteſtate pleniſſima ſacri ſummi Romani Pontificis,& adde iſta,quæ in iſto capitulo explanata ſunt ad dictum capitulum primum, quæ in principio ſcripſimus de poteſtate Papæ ,vbi potes videre multa neceſſaria,& vtilia.Sed cæteri Apoſtoli,vt dixi,cum Petro pari conſortio honorem,& poteſtatem acceperunt, ipſumq; principem eorum eſſe voluerunt,vt in dicto capitu.in nouo,xxij.diſtinction. & in cap.ij. ad Gala. † Itaque Petrus 23 maior fuit in adminiſtratione,vt in c.puto.ij.q.vij. Et inter Apoſtolos ardentiſſime fidei inuenitur Petrus ; & poſt Chriſti aſcenſionem primo prædicauit Petrus,& conuertit ad fidem tria millia, Actuum.ij.cap. & creuit numerus credentium ad prædicationem Petri, vt cap.iiij. Actuum Apoſtolorum.Et factus eſt numerus virorum quaſi quinq; millia,vt in dicto ca.iiij.

Decretis ergo Romanorum pontificum, & ſacris canonibus conciliorum eccleſiaſtica negotia terminantur.Miniſtri vero ſacrorum canonum ,& decretorum Pontificū ſunt ſummi pontifices,& infra præſules, quorum inſtitutio eſt in veteri teſtamento inchoata,& in nouo teſtamento plenius conſumata,vt dixi ſupra. Summi etenim Pontifices,& minores ſacerdotes à Deo ſunt inſtituti per Moyſen , qui ex præcepto Dei Aaron in ſummum Pontificem, filius vero eius vnxit in minores ſacerdotes.

Et ſic videtur ex loco iſto.quòd Moyſes fuit ſacerdos, 24 ſed non ſummus, quia Aaron fuit primus ſummus ſacerdos,cum vnxerit ſacerdotes:& idem dicit Innocentius in cap.ſolitæ. de maiori.& obedien.ſed contra, homicida fuit,ergo non potuerit eſſe ſacerdos,vt xxiij.quæſtio. iij. ca. non inferenda.dic,vt in cap.j. xxj. diſtinction. quòd olim ſacerdotes bene erant homicidæ,vt ij.q.vij.c.Nos ſi in cōpetenter.Sed Dauid primo fuit prohibitus conſtruere tēplum,quia vir ſanguinis erat.de conſecra.diſtin.j.ca.j.Sed mirum eſt,quare hoc dictum eſt,quia vt diximus,Moyſes

ſpeculo.& vide optimum text.in c.quis neſciat.xj.diſt.vbi litera dicit;Quis neſciat,aut non aduertat, quòd à principe Apoſtolorum Petro Romanæ eccleſiæ traditum eſt, ac nunc vſque cuſtoditur ab omnibus deberi ſeruari, nec ſuperduci,aut introduci aliquid quod auctoritatem debeat generalem aliunde accipere, vel exemplum; præſertim cum ſit manifeſtum in omnem Italiam,& Galliam, Hiſpaniam,& Africam, atque Siciliam, inſulaſque interiacentes,nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis Apoſtolus Petrus,aut ſucceſſores eius conſtituerunt ſacerdotes. Legant autem, ſi in his prouincijs alius Apoſtolus inuenitur,aut legitur docuiſſe: quòd ſi non legunt(quia nuſquam inueniunt)oportet,eos hoc ſequi,quod eccleſia Romana cuſtodit,à qua principium eos accepiſſe non dubium eſt.Dixi ſuperius,vel aliquis eius mandato, vt Paulus.Nam Petrus Paulo dedit licentiam prædicandi authoritate Dei, dum dixit Dominus, ſegregate mihi Paulum, & Barnabam,vt in cap.quod die lxxv.diſtinction.& ibi dicit gloſſ.quòd dominico die in mane poteſt quis ordinari in ſacerdotem, & eadem die hora tertia in Epiſcopum.& Paulus in Hiſpania prædicauit,vt in cap. xv. ad Roma. & ibi Dionyſius.& vide Nicolaum de lira in cap.xxiiij.Matthæi.Et quia in iſto capitulo multa ſcripſimus de decimis, dico, † quòd decimæ debent diuidi in quatuor partes, 27
vna Epiſcopo, alia pro fabrica, alia pro pauperibus, alia pro clericis.cap.conceſſo.cap.quatuor. cap. de reditibus. xij.quæſt.ij.cap.j.xxv.quæſt. j. & de hoc iŏ. cap. vj. ſupra in iſto ſpeculo.& vt multoties dixi, Epiſcopi tenent locum Apoſtolorum.capit. in nouo teſtamento. vigeſima prima diſtinction.capitu videntes.xij.quæſt.prima. Et omnes ſacerdotes quo ad ſacramentorum diſputationem. ibi gloſſ. & docto.ſed Epiſcopi quo ad dignitatem.ſed tu vide cap. primum ſupra.

DE

DE VSVRIS, ET DE MONTE PIETATIS, & Cambijs, & de intereſſe, & de mora, & de purgatione moræ. cap. LXVII.

SVMMARIVM.

1 Vſura quid ſit, & nu.6.
2 In quibus rebus committitur vſura, & nu.3.
4 Locans rem aliquam, vtrum liceat ex ea aliquod lucrum capere.
5 Qua de cauſa vſura prohibita ſit remiſſiue.
7 Vſurarum materia ad quem ſpectet, canoniſtis an vero Theologis.
8 Aurum accipiens ad mercantiam faciendam, Argentum poſtea reddens, vtrum vſuram committat.
9 Vendens rem pluſquam valet, peccat, limita, & num.12.
10 Fraudulenter contrahens, vſuram committit.
11 Tempus emptionis & venditionis verum rei valorem demonſtrat.
13 Vendens res ſuas plus iuſto pratio, teſtando, an eius teſtamentum de iure valeat.
14 Ad hoc, vt contractus vſurarius non dicatur, quæ & quot concurrere debeant.
15 Societatem contrahens, vt vnus operam ponat, alius vero pecuniam, vtrum lucrum ex ea proueniens, licitum ſit.
16 Liceatne frumentum ad renouandum mutuo dare remiſſiue.
17 Deceptio vſque ad dimidiam iuſti pretij an ſit promiſſa.
18 Liceatne clericis aliqua mercimonia exercere.
19 Emens annum reditum, item dans eccleſiæ fundum cum hoc vt alij debeat quouſque vixerit, & poſt mortem remaneat ipſi eccleſiæ, vtrum vſura locum habeat, remiſſiue.
20 De mante pietatis quid dicendum, remiſſiue, & à quo approbatus fuerit, & nu.21. & 22.
23 Quidquid vltra ſortem percipitur, vſura eſt.
24 Clericus vſuram exercens, qua pœna plectendus eſt.

25 Credi-

25 *Creditor rem pignoratam poſsidens, teneaturne fructus in ſortem computare.*
26 *Qui & quot ſint caſus, in quibus vſura non committitur.*
27 *Contractus de ſui natura gratuiti, qui ſint.*
28 *Manifeſte vſurarij ab Eccleſiaſtica ſepultura repelluntur.*
29 *Vtrum pecuniam recipiens ad vſuram, ipſam ſoluendo peccatum committat.*
30 *Hæredes vſurarij teneanturne ad vſuræ reſtitutionem.*
31 *Vſurarius quis dicatur, & nu.32.*
33 *In vſura transferaturne dominium.*
34 *Mentalis vſurarius quis nam dicatur.*
35 *Cambiorum genera, quæ & quot ſint.*

VSura † eſt quicquid ſorti accedit ex pacto, 1
vel intentione præcedente, vt in cap. conſulit, de vſuris. Poteſt etiam aliter diffiniri, & ſic; Vſura eſt lucrum mutui ex. pacto debitum, vel exactum. ita Panor. in rubrica de vſuris; & vide Ioannem de Imo. in clementina, id eſt, de vſyris; & vide Rodolphũ in tractatu de vſuris & Anchara. in. cap. peccati venia, de reg. iur. in. vi.

† Et ſi quæratur, in quibus rebus committatur vſura; 2
dic in his rebus, in quibus conſiſtit mutuum: dicitur exod. xxij. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum, quaſi exactor, nec vſuris opprimes. Et mutuum quidem conſiſtit in his, quæ ſunt triplicis generis. Nam quædam conſiſtunt in numero, vt pecunia; quædam in podere, vt argentum, & aurum; quædam in menſura, vt triticum, vinum. In alijs vero rebus non poteſt conſiſtere mutuũ. Ratio eſt, quia in mutuo transfertur dominium rei mutuatæ; vnde dicitur mutuũ, quia de meo fit tuum, vt in. l. ij. v. ſi certum peta. Recipiens vero mutuum non tenetur reſtituere identitatem eiuſdem ſubſtentiæ, quia vt plurimum, iſta, quæ mutuantur, conſumuntur vſu: ſed tenetur reſtituere tantundem ſub certitudine eiuſdem valoris, vt. l. cum quid, & . l. vinum. ff. ſi certum petat. Certitudo autem valoris non poteſt haberi in alijs rebus non conſiſtentibus in numero, ponde-

re, vel

re,vel menſera. Sed in pecunia, & in alijs conſiſtentibus in pondere, & menſura, reperitur certitudo eiuſdem valoris in alijs rebus eiuſdem ſubſtantiæ.

3 † In quibus rebus committatur vſura, vide Rodulphũ in ſuo tractatu de vſuris. & Ancha. in repetitione d. c. peccati venia, de regulis iuris in vj. Quare autem vſura conſiſtit in his rebus tantum, ratio poteſt aſsignari, quia in iſtis transfertur dominium, & vſus rei, ſcilicet, dominij ipſius rei: quia dominium conſumitur ex vſu ipſarum rerum. In alijs rebus ſecus eſt, nam ſi loco tibi domum, vel equum, vſus rei eſt ſeparatus à dominio, nec conſumitur dominiũ rei ex vſu. ideo non facio contra naturam rei capiendo aliquid pro vſu ipſarum rerum, nam dominium remanet apud me, & tu habes vſum rei. Nam ex illa domo, quã loco, licite poſſum aliquod lucrũ capere: ſed hoc nõ conſiſtit in rebus mutuatis, quia dominium incontinenti transfer-
4 tur in me. † Ex his habes ſecundum communem opinionem doctorum, quare ex re locata poſſum licite capere lucrum & non ex re mutuata: ex his infert Panormit. in Rubrica de vſuris, quòd ſi ego locarem tibi Pecuniam, non vt expendas, ſed vt ad pompam retineas in bancho, licite tunc poſſum aliquod lucrum capere: quia tunc vſus rei eſt ſeparatus à dominio, vt notatur in capitu. conquæſtus. de vſuris. & de hoc vide Ludouicum Roma. in conſilio. ccccc. & Iudæis prohibitum fuit accipere vſuram à fratribus ſuis, ſcilicet Iudæis: per quod datur intelligi, quòd accipere vſuram à quocunque homine eſt ſimpliciter malum: debemus enim omnem hominem habere quaſi proximum, & fratrem, præcipue in ſtatu euangelij, ad quod omnes vocantur: vnde in pſalmo abſolute dicitur: Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram. & Ezechi: qui vſuram non acciperet, quòd ab extraneis vſuram acciperent, non fuit eis conceſſum quaſi licitum, ſed permiſſum ad maius malum vitandum. ita Sanctus Thom. ij. ij. quæſt. lxxviij, ad primum.

5 † Sed quæro, quare vſura eſt ſic vtroque teſtamento prohibita, & ita deteſtata à iure humano. doctor. ponunt aliquas rationes in Rubrica de vſuris: ſed vide Imo-

Imolam in clementina.i.de vſuris, & vide Petrum de Anchar.in capitu.peccati venia,de regulis in vi.latiſsime per Rodulphum in tractatu de vſuris,in iij.charta. Bald.in rubrica de vſuris,& in.l. cunctos populos. C. de ſumma trinit.& fid. cathol. & ibi vide Modernos,vbi multa dicunt. & vide in capit quanto,de vſuris;& dic etiam, quòd vtroque teſtamento prohibetur,quia contra pietatem, & charitatem,nam debet quis ſubuenire proximo in neceſsitatibus:vnde contra charitatem peccat nolens mutuare ſine lucro;vnde non diligit proximum,ſicut ſe ipſum, quemadmodum tenetur ex præcepto diuino. † Et vſura eſt vitium quoddam contra naturam rerum, quando pecunia germinat pecuniam, quæ tamen naturaliter non eſt apta germinare, cum ſit tantum in menſura rerum. ff.de contrahen.emptio.in l.j.&.in ca.eijciens. lxxxviij. diſtinct.& venditur vſus rerum,vbi non eſt,ita Panor. in rubr, de vſuris & Federi.de Senis in conſil. ccciij. & Roma. in conſil.cccxxiij. 6

Et quod ſupra dixi,vſuram conſiſtere in his tantum, in quibus conſiſtit mutuum,de hoc vide Calderi. & Abbatem in c.nauiganti.de vſuris.& vide Ioan.Andre.in c.peccatum.de regulis iuris,in vi.

† Nunquid autem materia vſurarum ſpectet potius ad canoniſtas,quàm ad theologos,vide Ancha.in diſputa.incipiente,antiquis refers.Ana.in.cap.in ciuitate, de vſuris. Alexan.in conſil.j.ij.volum. Et Ioann.Mona.in.c.j.de vſuris libro.vi.dicit,quòd eccleſia hoc caſu vendicat ſibi iuriſdictionem in laicos; quia vſurarij committunt principaliter in Deum,abutendo rerum vſu, ideo ad eius vicarium ſpectat punitio. 7

Et ad totam materiam de vſuris vide Bald.in Rubri. de vſuris.& vide beatum Thom.in.ij.ij.quæſt.lxxviij.Et iure poſſunt repeti coram iudice eccleſiaſtico,vel ſeculari ad libitum;eſt ergo tale crimen mixti fori.text. & docto.in c. poſt miſerabilem de vſuris.& vide in.cap.poſtulaſti.de Iudæis,vbi etiam dicitur; quòd Iudæi in vtroque foro compellendi ſunt reſtituere vſuras.& vide docto.in.c. quanto. de vſuris.Et Iudæi committentes contra eorum legem in

morali-

moralibus ſubiacent iudici eccleſiaſtico, etiam quando Iudæi, vel alij infideles peccant contra naturam, nam ſicut Deus puniuit tales Gen. vij. ita & eius Vicarius, vide Panorm. in. d. c. poſt miſerabilem.

8 . † Nunquid autem ſit vſura, ſi quis accipit aurum ad mercantiam faciendam, & reddit argentum, quia creuit, vide Felin. in. capitu. excommunicamus, de hæreticis.

Et vtrum pecunia poſsit vendi, vel locari, vide vltra ea, quæ diximus ſupra. Petrum de Ancha. in. dict. cap. peccati venia, de regulis iuris. & vide gloſſ. in. cap. j. xij. ij. quæſtio. iij. Dixi ſuperius, quòd poſſum locare pecuniam, non vt expendas: ſed ad pompam, de mente Panorm. ſed non approbo; quia contra charitatem; & quia pecunia contra naturam ſuam germinat pecuniam. vos cogitate.

9 † Et notabis in materia vſurarum, quòd vendens rem plus, quam valet, quia ſolutionem differt, peccat; niſi dubium ſit, an tempore ſolutionis erit valor rei variatus, & venditor non erat venditurus tempore, quo vendidit tex. eſt ſecundum communem intellectum in. cap. in ciuitate, de vſuris. Et quia in iſta materia quæſtio iſta eſt importantiſsima, pono caſum. Quidam mercatores emũt triticum, oleum, ſeu alias merces, quæ tempore venditionis non valent vltra quinque ſcutos, & promittunt ſe ſoluturos in termino conſtituto ſex ſcutos; quæritur, vtrum talis contractus eſſet vſurarius; reſpondet Papa in dict. cap. in ciuitate, quòd licet talis contractus ex forma tali vſurarius nõ poſsit iudicari, tamen venditores nihilominus peccatum incurrant, niſi dubium eſſet merces illas plus, vel minus valituras tempore ſolutionis faciendæ: & ideo qui ſic contrahunt, melius facerent, ſi à tali contractu abſtinerent; cũ hominũ cogitationes Deo occultari non poſsint. Ideo ex. d. tex. notant docto. quòd ex contractu emptionis, licet maius prætium debito interueniat, ſoluendum certo tempore, poſt venditionem non reſultat formalis contractus vſurarius; & hoc ideo, quia vſura regulariter cõmittitur ex

10 mutuo, vt diximus ſupra in diffiuitione. † Sed vbi fraudem

dem contrahentes habent in mente, tunc vſura committitur, ſi propter hóc ſtatuitur maius prætium, quia ſolutio differtur: fingitur enim ſolutio facta ab ipſo emptore, & prętium ſibi reſtiturū, quaſi contrahatur de nouo mutuū cum lucri illius exceſſus, qui erat in prætio; nam plus valet, quod in veritate agitur, quam quod ſimulate concipitur. C. plus vale. quod agitur. & in Rubro, & in nigro. & in ca. per tuas. qui filij ſint legitimi. Et an teneantur reſtituere iſti tales in foro animæ illū exceſſum prætij dico, quòd in foro animæ tales tenentur ad reſtitutionem. Itaque iſti tales debent effectualiter, & realiter reſtituere, ſi volunt cōſulere animabus eorum. ita docto. in c. conſuluit, de vſuris. Et Philoſophus naturali ratione ductus dicit in primo polit. quòd vſuraria acquiſitio pecuniarū eſt maxime præter naturam.

† Et notabis, quòd verus valor rei attenditur ſecūdum tempus emptionis. & venditionis, vt in cap. cum dilecti. de emptio. & vendi. & l. ij. C. de reſc in. vendi. cum ſimilibus. hoc verum niſi dubium ſit tempore ſolutionis pretij ſit minus, vel plus valitura. vt in. ca. in ciuitate. de vſur. & venditor non erat alias venditurus tempore contractus pro valore nunc currente: iſtis duobus concurrentibus. vt in dict. cap. in ciuitate. & in. cap. fin. de vſuris, non attenditur valor exiſtens tempore contractus: quod eſt ſingulariter notandum ſecundum Panorm. in. d. ca. in ciuitate, pro limitatione illius c. cum dilecti. de emptio. & vendi. & illius. l. ij. C. de reſcin. vendi. Sed vbi contractus eſt dubius, debemus abſtinere à tali contractu, quia in dubio debemus capere partem magis tutam animæ, vt per doctor. in d. c. in ciuitate, & not. gloſſ. in cap. vnico. de ſcrutinio. facit cap. ſignificaſti, & capit. ad audientiam. de homici. & pro intellectu decretalis, in ciuitate, vide Ancha. in conſi. cclxxx. & vide Bald, in Rubrica. C. de vſuris. vbi ponit quæſtionem an ſit † vſuarius ille qui vendit plus propter dilationem ſolutionis prætij: & ponit, an ſit vſurarius ille, qui minoris emit propter anticipationem prætij, vt quia emit frumentum in herbis. Vide etiam Bald. in. l, hac edictali. §. is illud. C. de ſecun. nup. Et ſanctus Thom. in ſe- 11 12

LLl cunda

cunda ſecundæ.quæſt.lxxvij.ad qnartum,dicit, contra iniuſtitiam eſt,quòd aliquis rem carius vẽdat, quam valeat, vel vilius emat.Sed ille, qui negociando rem carius vendit,quàm emerit,neceſſe eſt,quòd vel vilius emerit,quàm valeat, vel carius vendat;ergo hoc ſine peccato fieri non poteſt·ita ſanctus Thom.dicit etiam; nihil prohibet lucrũ ordinari ad aliquem finem neceſſarium, vel etiam honeſtum; ſicut cum aliquis lucrum moderatum, quod negociando quærit, ordinat ad domus ſuæ ſuſtentationem; vel etiam cum aliquis negociationi intendit propter publicam vtilitatem,ne ſcilicet res neceſſariæ ad vitam patriæ deſint; & lucrum expetit, non quaſi finem, ſed quaſi ſtipendium laboris, dicit etiam ſanctus Thom. in ſecunda ſecundæ,quæſtio. lxxviij. ad ſecundum; Si aliquis carius vendit res ſuas ratione mutui,aut vtilius emit,quòd eſt alterius; vel etiam dilatione præcium auget,vel pro acceleratione diminuit, peccat contra iuſtitiam, & Ezechi.cap. xviij.dicit inter alia, quæ ad virum iuſtum requiruntur; ſi vſuram,& ſuperabundantiam non acceperit; & videbis Abbatem in cap.ad noſtram.de emptio. & vendit. dicen-
13 tem, † quòd teſtamenta eorum, qui manifeſte vendunt res ſuas plus iuſto pretio propter dilationem, & minori prætio pecunia ſtatim ſoluta, ipſo iure non valent, tanquam teſtamenta manifeſtorum vſurariorum, iuxta formam text.in cap.quamqnam,de vſuris in vi. & ita dicit ſe conſuluiſſe. & vide Rodulphum in tractatu de vſuris. quæſt.xxx.& vide etiam Abbatem in capitu.nauiganti.de vſuris col.iiij.& vide Innocen.in capit.j.ne clerici,vel monachi,& vide gloſſ. notabilem. in capitu. quicunque. xiiij. quæſtion. iiij. & ibi vide docto.‖& in dicto. capitu. nauiganti notant docto quòd vſurarius eſt cenſendus ille, qui emit rem de præſenti minus, quàm valeat; ex eo quia differt traditionem rei emptæ,& ſoluit præcium de præſenti; niſi dubium ſit,quòd plus, vel minus ſit valitura res tempore traditionis. Sed quo ad formã contractus non eſt vſura;quia vſura non committitur niſi in contractu mutui;vt in cap.conſuluit.de vſuris; ſed quo ad intentionem deprauatam eſt vſura, quia perinde ius fingit, ac ſi illam

pecu-

pecuniam mutuaret illi venditori, vt recipiat illud lucrũ, quod eſt vltra veram extimationem: ita docto. in d. ct. cap. nauiganti. & ibi etiam notatur, quòd quando venditur res pluſquàm valebat, & differtur prætiũ rei ad certum tempus, vel terminum; duo debent concurrere ad hoc, vt contractus non dicatur vſurarius; primum, † quòd dubium 14 ſit, an tempore ſolutionis prætij res ſit valitura plus, vel minus; ſecundum, quod iſte venditor non erat alias venditurus tempore contractus. & hoc ratione iam dicta; quia ius fingit, & cætera. & de hoc videbis doct. in. d. c. nauiganti. Et ſi dicatur, quando poteſt dici certum, quòd res valebit plus tempore ſolutionis? dico ſecundum Hoſt. in. d. c. nauiganti. quòd debet attẽdi communis opinio, & curſus regionis; nam communiter minus valet frumentum tempore meſsium, quam tempore Paſchæ. Et licet quandoque accidat contrarium, tamen propter hoc non eſt recedendũ à dicta præſumptione; quia debet conſiderari quod frequenter accidit. l. nam ad ea. ff. de legibus. ca. literas. de deſponſatione impube. & vide Alexand. late. in. l. prætia rerum. ff. ad. l. Falcidi. & vide Bar. & docto. in l. ij. C. de reſcinden. venditione.

Et vtrum liceat emere rem vilius, & vendere carius, vide Anto. in cap. j. ne clerici, vel monachi. † Quid de iſtis, 15 qui contrahunt ſocietatem, & vnus apponit operam, & alius pecuniam. vide gloſſ. in c. plerique. xiiij. q. iij. dicentem. Si quis pecuniam ſuam dedit negociatori, vt inde emat merces, & det ſibi partem lucri, illud licitum eſt, ſi periculum ſpectat ad vtrũque: itaque licitum eſt, quòd vnus ſocius det pecuniam, & alter ſuppleat laborem, vt. ff. pro ſocio. l. v. tamen. ex pacto, an ſit ad alterum duntaxat periculum pertinere, vide doctor. in. dicto. capit. nauiganti, & vide Abbatem in. ij. col. & vide eundem Abbatem in. c. per veſtras. de donatio. inter vi. & vxo. Et dare boues ad Zoaticam, vt in multis ciuitatibus fit, an ſit vſura, vide Rodulphum in tractatu de vſur. s. q. xxiij.

Vtrum doctor mutuans pecuniam ſcholari, vt intret ſecum, & audiat lectionem ſuam, vide Panorm. in rubrica de vſuris. & vide Ancha. in. capit. peccati venia, de regulis

 iuris.

iuris. Notabis etiam poſt docto. ex dicto, cap. nauiganti. vt etiam in contractu mutui poſt moram poſsit peti intereſſe lucri veri ceſſantis, & vide etiam docto. in c. conqueſtus, de vſuris. Item aduerte, quòd non eſt licitum aliquid recipere ex mutuo vltra ſortem ex pacto; ſed hoc intelligendũ eſt, quando recipitur pecunia inæſtimabile; nam nulla crementa recipi debent ex mutuo quæcunque ſint, & qualiacunque. xiiij. quæſtio. iij. capit. j. &. ij. &. iij. & de hoc dicemus in fine capituli, quia materia intereſſe practicabilis, & vtilis eſt.

16 † Vtrum contractus ſit licitus, quando datur frumentum ad renouandum? de hoc vide latiſsime per Rodulphum in tractatu de vſuris; & vide Imolam in conſilio. xxv. & ibi dicit; ſi mutuaui frumentum cum pacto, quòd debitor teneatur illud reddere, quando creditori placuerit, vſura eſt; & illud, quod licitum ſit contrahentibus ſe decidere vſque ad dimidiam iuſti prætij, limita, vt procedat, quando re ipſa interuenit deceptio, non ex propoſito. ita Calderi. in d. c. nauiganti. Itaque. non euitat peccatũ, qui ſcienter emit rem minus, quàm valeat, ſaltem ignorãte venditore; tenet etiam Panorm. in. dict. cap. nauiganti.

17 & Panorm. in. cap. in ciuitate, dicit; † Videtur enim de iure canonico permiſſam deceptionem vſque ad dimidiã iuſti pretij, quando res; & pretium ſunt de præſenti; ſecus, quando differtur ſolutio pretij, quando res; & prætium ſunt de præſenti, ſecus, quando differtur ſolutio pretij: ſed eccleſia non debet alium decipere. gloſſ. in ca. hoc ius porrectum. x. q. ij. Sed in foro animæ, etiam laicus. Anto. Panor. in. d. c. in ciuitate.

18 † Clericis autem non eſt licitum exercere aliqua mercimonia. c. negotiatorem clericum lxxxviij diſtinct. & notatur in d. c. j. ne clerici, vel monachi. Si indigeret, poteſt exercere licite aliquod opus. gloſſ. in cap. canonum. xiiij. quæſt. iiij. & vide in cap. j. de celebratio. Miſſarum. & vide docto. in cap. clerici. de vita, & honeſt. clericorum. & vide text. in ca. diaconi. il. iij. xciij. diſtinct. vbi litera Diui Hieronymi dicit, Mendicat infelix in plateis clericus, Solus Epiſcopus incumbit bonis, ſolus vtitur miniſterio, ſolus

Epiſco-

Epiſcopus vniuerſa vendicat,ſolus partes inuadit alienas, ſolus occidit vniuerſos,&c.

Et mutuans frumentum,quod valebat tunc.x.ſi tempore receptionis valet.xx.poteſt recipere cum bona conſcientia; ſecus ſi habuiſſem intentionem deprauatam, quia mutuaui frumentum antiquum,vt ſic poſtea haberem nouum.de hoc videbis Panorm.in dict.cap.nauiganti.in capitu.ſi quis clericus.xiiij. quæſtion. iiij.& videbis in.l.vinum.ff.ſi certum peta.

Item notabis,quòd non eſt vſura, ſi quis dederit alicui certam pecuniæ quantitatem cum pacto,vt ipſe,& ſui hæredes reddant certam quantitatem ſingulis annis. ita Innocen.& Hoſtien.& communiter omnes docto. in.c.in ciuitate.de vſuris.Item non eſt vſura,vt ſi quis occurrat ſuæ reipublicæ,& reſpublica dat tantum omni anno, & non poteſt ille ſortem principalem repetere, ſed bene poſſunt vendere alteri.Ita omnes docto.in dict.ca.in ciuitate, & in cap.fin.de vſuris,per dictum Innocent.Nam ciuitas habet reditus,vnde videtur conſtituere annuum reditum ex reditibus ſuis.Item in tali caſu non eſt mutuum, quia ciues compelluntur ſubuenire communitati, & non poſſunt repetere,quando volunt;licet commune poteſt ſe exonerare ab illo debito ſoluendo capitale, Item commune libero conſtituit lucrum facit.cap.& ſi quæſtiones de ſimonia.& vide in.cap.ſicut.j.quæſt.ij. Et de illa quæſtione, ſi quis emat annuum reditum,quo ad vixerit,† item aliquis daret 18
eccleſiæ fundum , cũ hoc vt teneatur eum alere toto tempore vitæ ſuæ, & pro alimentis datur tantum in anno, & poſt mortem fundus ſit eccleſiæ; de iſtis quæſtionibus, & ſimilibus vide Ioann. Andre.in dict. cap. in ciuitate, & in additio.ad ſpecu.in rubrica.de vſuris.& vide Rodulphum in repetitione.c.conſuluit de vſuris.ij.p. quæſt. xv. Cinus, & Bald.in.l.ſi.pater puellæ.C.de inoffi.teſtamẽto. Cinus, Bar.Ange.& Salicet.in.l.ea pactione.C.de vſuris. Paulus, & Alexan.in.l.de fideicommiſſo C. de tranſactio. Roma. in conſi.ccccxxiij. incipit. pro pleniori diſcuſsione. & vide Iacob.in l.ſi pater puellæ.& ibi Alexan.C. de inofficioſo teſtamento,& vide Panorm.in.quæſt.ſua, quæ incipit,

Augerio,& latiſſime Ancha.in.ca.peccati venia.de regulis iuris.in xj.&.xiiij.q.principali.Et de illo qui emit poſſeſſiones ab eccleſia.ita quòd poſt mortem ementis reuertantur ad eccleſiam, Archidia.dicit; non eſt vſura in cap. plerique.xiiij.q. iiij. qui ita dicit Hoſtienſ. in ſumma, titu.de vſuris.§.an aliquo,& vide Bald.in.l.ſi ea pactione.C.de vſuris.& vide Bal,poſt Cinum in.d.l.ſi pater puellæ. C. de inofficioſo teſta.Dixi ſuperius,ſi quis occurrat ſuæ reipublicæ;nota de impreſtitis ciuium,an eorum merces de mẽte ſit vſura;& adde omnino Ancha.in.ca.peccati venia.de regu.iuris.& vide Bald.in.l.hac editali.C.de ſecundis nuptijs.& vide Imolam in.l.ſi maritus.ff.ſoluto matri.& vide Ancha.in diſputatione ſua,quæ incipit,antiquis,& modernis temporibus,& late Bald.in.c.j.de iura iuran. Et quod tale lucrum ſit licitum.tenet Barto.in.l. cunctos populos. C.de ſumma tri.& fi. catho.& vide Rodulphum in tractatu de vſuris.in.50.car.vbi examinat octo quæſtiones in materia montis.& vide Paulum de Caſtro in.l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi certum peta.

20 † Et de monte pietatis,vide doctiſſimum Caietanum in tractatu ſuo de monte pietatis; vbi ipſe dicit,quid ſit mons pietatis, quæ eius capitula; dicit etiam,in quo genere, & in qua ſpecie virtutis, aut vitij operationes illę locentur.recitat etiam primam opinionem dicentium nihil vſuræ,aut iniuſtitiæ inueniri in contractibus montis pietatis;& determinat, quòd in his contractibus committitur vſura.Et in c.is dicit,peragratis omnibus in his opinionibus, quæ aliquid ad propoſitum ex moralibus rationibus adduxerunt,reſtat primo nominanda tantum opinio dicens, montem hunc pietatis cum ſuis capitulis non mutuum facere,ſed rem quandam eſſe,& hominibus ineffabilem : & propterea rationibus huiuſmodi, quæ humanos ſcrutantur actus , non omnino committendum eſſe iudicium huius montis . Nos enim cum ſua diuinitate veluti loquentes in aere relinquere oportet,

Remanet deinde eis ſatisfaciendum,qui contractus huius montis ab Apoſtolica ſede approbatos dicunt, aut audiunt.

21 † Sciant igitur hi montem quidem pietatis ab Apoſtolica

ſtolica ſede approbatum, ſed non illius capitula, vt exemplo literarum approbationis conijcere potui. Appellatur autem mons pietatis (vt in eiſdem dicitur) ſumma illa pecuniæ piæ collecta, & ſub cuſtodibus depoſita ad perpetuam reuelationem pauperum mutuo mediante. vbi nota, quòd mons ipſe eſt ſimpliciter approbatus, & erectus ab ipſo ſummo pontifice. eius autem capitula ſupradicta ſunt approbata cum hoc adiectiuo, ſcilicet ſacris canonibus nõ contraria; vnde ſi qua capitula ſunt contraria, approbata non ſunt. hæc autem eſſe ea, quæ iniuſtitiam continent, nullus dubitat. Non ſunt igitur approbata illa capitula, quæ iniuſta eſſe in hoc tractatu monſtratum eſt: propter quod ſi ita eſt, non paruum peccatum fuit facere imprimi ſummi pontificis bullas truncatas abſque illa particula ſcilicet ſacris canonibus non contraria. Laqueus ſiquidem eſt animarum, in quem ego incidiſſem, vel ſaltem abſque ſuſpenſione nõ fuiſſem, niſi viua voce audiſſem ſic haberi in originalibus, & calamo ſcriptá particulam illam in bullæ Mantuanæ copia vidiſſem.

Et hæc quoque eadem radice ſatisfit illis, qui ex priuilegijs, & indulgentijs conceſſis à Romano pontifice illis, qui ad montis conſeruationem, aut augmentum manus porrigunt adiutrices, arguunt: iam enim patet, quòd mõs ipſe ſanctus eſt, & in ordine ad illum hæc omnia concedũtur; annexa tamen mala ex hoc non approbantur; ſed potius tolerantur ad euitationem maioris mali, quo per publicos vſurarios res pauperum vorantur. hæc ille doctiſſimus Caietanus.

Capitula montis ſunt tria; ſed de tertio capitulo erat dubium cuius verba ſunt.

22 Tertio, quòd vltra pecuniam mutuatam officiales mõtis exigant ſecundum numerum librarum ſingulis menſibus tot denarios à debitoribus, ita quòd quot libras aliquis mutuo ſuſceperit à monte, tot denarios ſingulis mẽſibus, quibus illas retinet, teneatur dare.

Item in materia noſtri capituli notabis, quòd ſi quis poſſeſſiones alicuius data pecunia recipit in pignus, ſi ſortem ſuam recipit, deductis expenſis poſſeſſionem

libere reſtituat debitori.text.in cap.plures,de vſuris.& vide in cap.quoniam.eo ti. Sed quomodo intelligatur illud, quod dicitur,quòd fructus pignoris computantur in ſortem,vide gloſſ.& docto.in.cap.ad noſtram.il.j.de iureiuran.& dominum Anto.ibi; quia elegantiſsime declarat. Si autem creditor minus habet eo recepto poſſeſsio ad dominum reuertatur,vt in dicto.cap.plures. Et notabis ex il o tex.quòd vſura committitur non ſolum,quando expreſſe aliquid datur annuatim,ſed etiam ſi ex pacto creditor lucratur fructus rei pignoratæ. nam cum fructus recipiant extimationem , accedunt nunc ſorti ex pacto præcedenti; & licet text.in dict.cap.plures, loquatur in genere de poſſeſsionibus fructiferis, idem dicendum in domibus,& aliis rebus:debent enim ſoluta penſione extenuare ſortem.
23 † Quicquid enim extimabile percipitur vltra ſortem, vſura eſt.vt in cap j.xiiij.quæſt.iij.vbi dicitur; Si pluſquam dediſti,expectes acipere, fenerator es; & in hoc improbandus,non laudandus;& ibi in cap. ij. non legitur. Item alij pro pecunia fœnerata ſolent munuſcula diuerſi generis accipere, & non intelligunt ſcripturam vſuram appellare,& ſuperabundantiam quicquid illud eſt,ſi ab eo, quod dederint,plus receperint.& ibi in capit.iij. dicit Ambroſi. plerique refugientes præcepta legis cum dederint pecuniam negotiatoribus,non in pecunia vſuras exigunt,ſed de mercibus eorum, tãquam vſurarum emolumenta, percipiunt:ideo audiant quid lex dicat; Neque (inquit) vſuram eſcarum accipies, neque omnium rerum. Item eſca vſura eſt,& veſtis vſura eſt, & quodcunque accedit ſorti, vſura eſt: quod velis, nomen ei imponis, vſura eſt, & de hoc vide Ioan.de Ana.in dict.cap.nauiganti. Itaque vſura eſt,vbi amplius requiritur,quàm quod datur. vt dixi. & text.in cap.vſura.xiiij.quæſtio.iij.Sed vſura aliquando non committitur,licet vltra ſortem quid accipiatur,vt infra dicemus. Et notabis,quòd fructus rei pignoratæ, ipſo iure attenuant ſortem. & de hoc videbis text. & docto. in dict.cap.plures.& vide in.l.iij.C.in quibus cauſis.pig.ta. contrahi. & videbis in.l.j. & ij. C. de pactis pignorum. &
24 hoc probatur in cap.ad noſtram.il. j. de iure iuran. † Sed

nota-

notabis in dict. cap. plures, pœnam clerici exercentes vſuram; debent enim deponi ab officio eccleſiaſtico; de quo in cap. inter dilectos, de exceſsibus prælatorum. Sed Maritus recipiens pignus pro dote promiſſa non tenetur fructus in ſortem computare. tex. in cap. ſalubriter, de vſuris; & eſt caſus ſingularis, & alibi non probatur. Itaque fructus rei pignoratæ non extenuant ſortem, quia ſuccedunt loco intereſſe; quia maritus patitur in non recipiendo dotem promiſſam. & ibi dicit Panorm. poſt multa, puto quòd gener à principio poſsit conueniri cum ſocero de percipiendo aliquid annuatim vſque ad ſolutionem dotis, dummodo ſit ſolitus mercari, vel ponere pecuniam apud mercatorem, cum iſte non capiat pro mutuo, nec pro dilatione data, ſed vt ſuſtineat onera matrimonij; & ſic potius capit, vt intereſſe, nec videtur hoc contra bonum charitatis. & vide doct. in. c. per veſtras, de donationibus. inter vir. & vxorem.

† Et ſi creditor habet poſſeſsionem rei pignoratæ, non tenetur computare fructus in ſortem; quia conſolidatur tunc vſusfructus cum proprietate: caſus eſt notabilis in ca. conquæſtus, de vſuris. docto. in c. j. de feudis. 25

Dixi, quod aliquando vſura non committitur, licet aliquid vltra ſortem aliquid accipiatur, de hoc vide Panor. in dict. cap. plures ad finem, quia generaliter vbicunque percipitur aliquid loco intereſſe, nó cómittitur vſura, vt mutuaui tibi. c. & cum tu non valeres reſtitueres, recepi tantam pecuniam ſub vſuris, tunc potero exigere. cap. & etiam vſuras, quia non vt vſuram, ſed intereſſe; nam mihi nullum lucrum accedit: ad hoc vide, quod notatur in cap. dilecti. de foro competen. & in cap. peruenit, de fideiuſſo. item ſi fideiuſſor ſoluit ſub vſuris. ita Ioann. Andre. in. cap. damnum de regu. iuris, li. vj. & vide gloſſ. & docto. in capit. conquæſtus, de vſuris. & vide gloſſ. & docto. in. l. curabit, de actio. empti. Sed tu vide gloſſ. magiſtralem in ca. j. xiiij. q. iij. vbi dicitur; † vſura eſt vltra ſortem aliquid 26 recipere, niſi in quinque caſibus; Primo, in caſu fauore eccleſiæ, vt in c. j. de vſuris, & c. conquæſtus; vbi vide gloſſ. ponentem aliquos caſus. & vide ibi Panorm. ponentem alios

alios caſus, ſequitur gloſſ. Secundo, cum fideiuſſor ſoluit ſortem, & vſuras, poteſt vſuras petere, vt in cap. conſtitutus. de fideiuſſo. Tertio, cum pœna petitur præter ſortem. c. in legibus, xij. q. ij. Quarto, & cum petitur vſura, tanquã intereſſe, vt. ff. pro ſocio. l. ſocius qui. & gloſſ. in c. quoniã, xiiij. q. iiij. vbi dicitur; ad quæſtum prohibemur ſumere vſuras, cauſa lucri captandi, non autem vitandi damnum, maxime in contractu bonæ fidei, vbi ex ſola mora veniunt vſuræ, vt. ff. de vſuris. l. mora. §. in bonæ. Siquis ergo eſt in mora ſoluendi, ab eo poſſunt repeti vſuræ, non tanquam vſuræ, ſed tanquam intereſſe, vt. ff. pro ſocio. l. ſocius. qui, & tunc petuntur vſuræ iudicis officio, non iure actionis: licite enim poteſt quis agere ad hoc. vt reddatur indemnis, vt in cap. peruenit, de fideiuſſoribus. & in. ca. ſiquis de clericis. xij. quæſt. ij. vbi agitur ad intereſſe. ſequitur gloſſ. Quinto, cum recepit aliquid pro re, quæ non conſiſtit in pondere, numero, vel menſura; ſicut in locatione. Item ſexto caſu ratione incertitudinis, vt in d. c. in ciuitate; ſed
97 de incertitudine iam diximus. † Ad intelligentiam ſcias, quòd duo ſunt cõtractus, qui de natura ſui gratuiti, ſunt, vt mutuum, & commodatum: in mutuo certum eſt, & requiritur, quòd ſit gratuitum alioquin eſt vſura. Item ſi cõmodatum non eſt gratuitum, non quidem eſt vſura, ſed tamen ſi aliquid recipitur pro commodato, ſtatim deſinit eſſe cõmodatum: quia aut recipitur aliquid pro reipſa; aut ꝑ vſu rei ſi ꝑ re ipſa aliquid recipitur, aut eſt pecunia, aut alia res, ſi pecunia, eſt emptio; ſeu vẽditio; ſi alia res, erit cõtractus permutationis: ſi ꝑ vſu rei accipitur pecunia, erit cõtractus locationis: ſi res alia, erit contractus innominatus; do, vt des; vel do, vt facias; omnes iſti contractus ſunt liciti laicis, etiã cauſa negotiationis, vt in c. fornicari. lxxxviij. diſtinct. clerici tamen in quantum poſſunt, debent abſtinere ab emptione, & venditione; tamen in caſu neceſſitatis, vt iam ſupra dixi, permiſſum eſt clericis negociari, vt in cap. i. Ne clerici vel monachi; & vide in capit. clericus victum. xci. diſt. in c. & xxj. quæſt. i. cap. i. & cap. nunquam. de conſecr. diſtinct. v. & tunc non acquirit lucrum ex negociatione, ſed ex artificio: talia enim lucra licita erant Apo-
ſtolis,

ſtolis,vt in c.i.xxi.q.i.Et de intereſſe dicemus multa ad finem capituli.

Et † vſurarij manifeſti repelluntur ab eccleſiaſtica ſepultura,& altaris communione: de quo vide text. & doct. in. c. quia.in omnibus.de vſuris.Et vſura eſt prohibita,etiam ſi quis eam exercuerit pro aliquo opere pio faciendo, vt notatur in càp.ſuper eo.de vſuris,& ibi notatur, quòd nõ debet quis mentiri pro aliena vita. concordat. ca. ne quis. xxij.quæ.ij.quod eſt contra docto. dantes conſilium contra conſcientiam, vt liberent quem à morte. & vide optimum text. Auguſtini in cap. quod ait.xiiij diſtinct.,& vide etiam text.Auguſtini in cap. ſi (quod verius dicitur)xxxiij.quæſt.ij. Et an tex.in cap.ſuper eo,intelligatur in mutuante tãtum,vel etiam in recipiente,ibi videbis. Et quòd recipiens pecuniam ad vſuram non peccet, videtur ſentire Archid.in.c.ſi fœnerauerís.xv.diſtinct. vbi dicit, quòd turpitudo ſolum vertitur ex parte dantis. Sed tu de hoc melius vide per Archidiac. in.cap. ſi quis vſuram. xiiij. q. iiij.vbi diſtinguit,an recipiens præſtat cauſam,aut non. † 28
Sed quòd nõ ſit peccatum recipere pecuniam ad vſuram, & vſuram ſoluere,tenet gloſſ.in c.debitores de iure iuran. Sed Archid.in.cap.in eum.i.q.i.dicit, quòd ille, qui accipit pecuniam ad vſuram ab illo.qui exercet vſuras,& paratus eſt facere,non peccat,ſi hoc facit propter ſuam,vel alterius neceſſitatem, vel propriam vtilitatem : alias peccat mortaliter.Et de iſta quæſtione in terminis vide ſanctum Thom.in ſecunda ſecundæ. q. lxxxviij. artic. vlti.vbi concludit,quòd non peccat capiens ad vſuram,niſi induxerit mutuantem, quia nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum ſub vſuris;licet tamen ab eo,qui hoc paratus eſt facere,& vſuras exercet; mutuum accipere ſub vſuris, proptor aliqnod honum,quod eſt ſubuentio ſuæ neceſſitatis , vel alterius.ita ſanctus Thom . de quo vide Panor. in.cap. cum eccleſiæ.de ſimonia; & latiſſime per Rodulphum in tractatu de vſuris in.iiij. charta. Et vſurarij,qui ſunt ſoluendo , coguntur per pœnas Lateranenſi concilij vſuras reſtituere , facultatibus non extantibus debent poſ-

poſſeſſiones emptæ ex pecunia fœnebri vendi, & debentibus recipere ſatisfieri, vt in c.cum tu, de vſuris. & ibi dicũt docto. quòd bona vſurariornm non ſunt tacite hypotheca ta illis, à quibus fuerunt pecuniæ extortæ, dicunt etiam, quòd bona vſurariorum in alium translata titulo oneroſo non ſunt debita illis, quibus fuit pecunia extorta; ſecus, ſi ſint translata titulo lucratiuo; Et ibi examinatur quæſtio ſi dos conſtituta ex pecunia fœneratitia debeat reſtitui creditoribus; & vſurarius liberatur à reſtitutione, ſi illi, quibus extorſerat, pure, & ſimpliciter, & ſine dolo remiſerint. de quo vide ibi Panor. in fine. ſed vide Panor. in c. cõſuluit. de vſuris. vbi dicit; Vſurarius debet reſtituere vſuras, licet remiſerit, ſi habebat mentem corruptam, omnino nolle ipſas reſtituere.

30 Et † hæres vſurarij, ſiue filius, ſiue extraneus tenetur vſuras reſtituere. c. tua nos. de vſuris. & ibi doct. Et de intellectu illius decretalis, vide Rodulphũ in tractatu de vſuris. q. lxxi. & q. lxxij. & vide Bald. in. ca. ad noſtram. il. ij. de iure iur. & vide Rodulphum. in. q. lxxiiij. & lxxv. & vide Anto. in. c. debitores. de iure iuran. Et vtrum altero hærede vſurarij non potente reſtituere, alter teneatur in ſolidum, vide docto. in. d. cap. tua nos. Sed Caietanus in opuſculis, vbi ponit ſex quæſtiones de vſura, dicit poſt examinatam quæſtionem in quæſt. v. Hæredes vſurarij tenentur ſecundum hæreditarias portiones tantum, non in ſolidũ. Vos cogitate.

31 Sed † nota, quod vſurarius eſt ille, cui debitor libere aliquid vltra ſortem dedit, ſi ipſe habebat mentem deprauatam, vel non fuiſſet alias mutuaturus, niſi ſperaſſet aliquid vltra ſortem; & tenetur reſtituere. tex. in c. conſuluit de vſuris. & ibi doct. & ibi etiam notatur, quòd vſurarius eſt ille, qui prorogat terminum debitori aliquo accepto. Sed an ſit vſura, ſi mutuo decem cum pacto, quòd alia vice tu mutues mihi decem. ita quod obligatio antidotalis committitur in pactum. Panor. in. d. ca. conſuluit. de hoc vide Rodulphum in tractatu de vſuris. v. charra. vide ſanctum Thom. & Caietanum in ſecunda ſecundæ. q. lxxviij. ad ſecundum; vbi dicitur; non poteſt in ciuilem obligationem de-

deduci naturalis obligatio ad antidota; quia talis obligatio ciuilis eſt pecuniæ æſtimabilis, ac per hoc quibuſcunq; fiat conditionibus, plus ſorte ex pacto exigitur, & vſura eſt. An vſurarios poſſim appellare, vide tex. & doct. in cap. quam perniciosum de vſuris.

Et iurans non repetere vſuras poteſt repetere; de hoc vide tex. & docto in c. tuas, de vſuris; quia iurans poteſt abſolui à iuramento; ibi videbis. & vide in c. i. de iure iurád. & de tali abſolutione in alijs cauſis vide etiam in cap. cum contingat. de iure iurand. & ibi doct. & Imola latiſſime, & Oldra. in conſi. cxx.

Notabis etiam in materia vſurarum, quòd vſurarius non poteſt repetere vſuras, quas alius ſibi extorſit, niſi ipſe reſtituat, quas alij extorſit. c. Michael. c. quia fruſtra. ne vſuris; quia auxilium legis non debet quis inuocare, ſi in legē committit, & ibi etiam notatur, quòd exceptio, quam vnus vſurarius opponit contra alium, eſt dilatoria, & ante litem conteſtatam opponenda. & ibi de verbo fruſtra.

Et † notabis, quòd vſurarij manifeſti dicuntur etiam illi, qui licet non poſſint conuinci teſtibus, conuincuntur alijs præſumptionibus, vt in c. cum diocœſi, de vſuris. Itaque ex illo teſtu probatur quod per ſolam famam, & argumenta poſſit vſurarius conuinci, & condemnari, de vſuraria prauitate. Sed de hoc vide ibi Panor. & vide doct. Et iudex ex officio procedere poteſt contra vſurarios, ſed non in Regno Neapolis; Turpe, & miſerabile, quare? Nam iſta reformatione indigent. & ibi per Panor. videbis, vſurariū quem fuiſſe, quomodo probetur quando tractatur de validitate teſtamenti ab eo conditi; quia ſecundum Hoſti. poſtquam iudex receptis his argumentis, de quibus in d. c. cum in diocœſi, ipſum declarauit vſurarium, poteſt dici tunc manifeſtus vſurarius. ibi videbis. 32

Quæritur † in materia vſurarum, vtrum in vſura transferatur dominium; communis opinio eſt dicentium quòd in vſura non transfertur dominium. ita ſanctus Thom. in ſecunda ſecundæ, q. lxxviij. artic. iij. dicens hæc verba; Si quis domum, vel agrum alterius per vſuram extorſiſſet, non ſolum tenetur reſtituere domum, vel agrum, ſed etiā 33

fructus

fructus inde perceptos; quia ſunt fructus rerum, quarum alius eſt dominus, & ideo ei debentur.

Item mutuans ſub ſpe aliquid vltra ſortem habendi, nõ aliter mutuatus, abſque omni tamen conuentione, an ſit vſurarius mentalis, & ſic vſurarius corã Deo; breuiter poſſet cum diſtinctione ad quęſtionem motam dici, quòd aut talis mutuans ſperat aliquid vltra ſortem ex mutuõ, & nõ ex pacto, talis vſuram committit: aut ſperat ex affectu amicabili eius, cui mutuat, & ſic non peccat.

34 † Et vſurarius mentalis non teneatur ad reſtitutionem, de hoc videbis in c. conſuluit. de vſuris. Et vſurarius mentalis eſt, qui intendit ex mutuo aliquid vltra ſortem, non gratuite dandum, aliter non mutuaturus. Sed cui lucrum ſperatum datur, non ex pacto, ſed propter aliquam tacitam eius petitionem, iſte non eſt vſurarius pure mentalis propter exteriora ſigna quibus tacite petit aliquid vltra ſortem ex mutuo. Ideo iſte talis tenetur ad reſtitutionem, de his videbis doctiſsimum Caietanum in tertio tomo. vbi ponit ſex quæſtiones de vſura & in iiij. quæſtion. tractat, an omnia bona vſurarij ſint obligata eis, à quibus vſuræ extortæ ſunt. de hoc diximus ſupra, & tractatur. in c. tua nos. de vſuris. & in ca. quanquã. de vſuris in vj. & ſunt duæ opiniones, vt refert Panor. in. c. cum tu. & in. d. c. tua nos. Antiquorum opinio fuit, quod omnia bona vſurarij ſint tacite obligata. Hoſti. Ioan. Andre. Panor. & moderni tenent oppoſitum; ſed Caietanus dixit in v. quæſt. in. dict. tractatu in opuſculis ſuis. Inueniemus vtranque opinionem aliquo modo veram dicere; ibi videbitis. & hoc adde ad ea, quæ ſuperius diximus. Et in materia vſurarum vide docto. in titulo de vſuris. & vide in. vj. & in clement. & vide Hoſtien. in ſua ſumma. & vide ſanctum Tho. in ij. ij. q. lxxviij. & ibi Caietanus doctiſsimus in ſuis commentarijs. Et vſurarij hodie puniuntur varijs pœnis in foro iudiciali, ſecundum diuerſitatem regionum.

Diximus ſupra, quòd in contractu mutui poſt moram poſsit peti intereſſe lucri veri ceſſantis, de quo per doct. in. cap. nauigandi & in cap. conquæſtus. de vſuris. Nunc vero volo explanare materiam, quia quotidiana. Sed in primis

de

de cambijs aliqua dicemus, & quid mihi de cambijs videtur. Sed breuiſsime me expediam.

† Cambiorum ſecundum conſuetudinem negotiatorum, & mercatorũ, genera ſuut quatuor; Quædam vera, & realia, quibus moneta in vno loco, ac tempore recipitur, & alio loco, ac tempore reditur, prout in loco redditionis tempore reſtitutionis marca auri valet. & in his nullum eſt peccatum, ceſſante omni dolo, & fraude. Veruntamen quum hæc ad prolixius tempus fiunt, aut protrahuntur, vt ex diſtantiori tempore plus lucri habeatur, ad vſuram declinant; quia cum temporis, quo pecunia occupata tenetur, ratio habetur; ad eũ vſuræ modum digreditur, quo tempus vendi dicitur. Quædã vero cambia ſunt non vera, ſed palliata, & ſolo nomine cambia; quibus indigens Romæ pecunia accipit pecuniam reſtituendam non Neapoli, ſed Romæ iuxta valorem cambiorum. Neapoli, in ſequenti feria: ſeu quouis alio modo ficti cambij fiant. Et hæc ſuut manifeſte iniqua, quum vere ſit ibi contractus mutui cum tali intereſſe. Quædam vero cambia ſunt, quibus pecunia Romæ data per literas cambij ſoluuntur alibi: & hæc ſunt licita, ſi ſeruato ſolito, moderato tamen lucro numulariorum, fiunt ceſſante dolo, & ceſſante omni genere colluſionis. Quædam demum ſunt cambia ad minutum, puta cum pro ducato dantur decem argentei, aut è contra, & cætera. Et in his moderatum quoque lucrum in damno iuxta diuerſarum regionum conſuetudinem. Et de iſta materia videbis omnia iſta ad literam per dominum Cardinalem ſancti Sixti, & in opuſculis ſuis in tractatu de Cambijs. 35

§. DE INTERESSE.

SVMMARIVM.

1 *Intereſſe materia profunda eſt, & quotuplex ſit & num. 2. 3. 17. 19.*

4 *Diuerſæ ſunt intereſſe ſpecies.*

5 *Intereſſe, eſt vera rei extimatio*

6 Conuen-

6 Conuentum intereſſe quodnam dicatur, & an in totum debeatur, & nu. 12.

7 Singulare intereſſe quid ſit, Item quotuplex ſit & num. 8. 9. 18.

10 Rem vitioſam tradens, an teneatur ad intereſſe.

11 Intereſſe extrinſecum, quotuplex.

13 Conuentum intereſſe, poſſitne quadruplum excedere, & num. 14.

15 Intereſſe conuentum, etiamſi totum peti poſſit, Duplum excedens dupliciter limitari poteſt,

16 Vſurariæ prauitatis ſuſpitio, quando eſſe dicatur.

20 Singulare intereſſe, an poſſit peti ex omnibus contractibus.

21 Commune intereſſe vtrum Veniat in quolibet contractu.

22 Qualiter probandum ſit intereſſe ſingulare cõmune, & conuentum.

23 Extimatio rei ſtantis, quomodo probetur.

24 Teſtium depoſitio ad probandum ſingulare intereſſe, qualis eſſe debet.

25 Petens aliquid, & probare volens ſingulare intereſſe, quomodo articulare debet.

26 Tanto dicitur res plus valere, quanto facilius vendi poteſt.

27 Probare ſingulare intereſſe per vnum teſtem, poſſitne iurare in ſupplementum probationis.

28 Vendens rem aliquam, poſſitne cogi ad traditionem, intereſſe præſtando limita.

29 Venditor ſe conſtituens poſſidere precario nomine, teneaturne ad rei traditionem.

30 Omnis contractus ſuam habet ſubſtantiam, legem, & naturam.

31 Natura contractus quæ ſit.

32 Interpretatione non indigent, quæ clara ſunt.

33 Moræ diffinitio, propter factorum varietatem difficilis.

34 Mora ſua cuilibet nociua eſt, & nu. 35.

36 Mora quid ſit.

37 Vnica interpellatio vim peremptorij habet.

38 In iudicialibus tres requiruntur interpellationes.

39 Pater, conſenſum filij, cum ætatis erit pœnaliter promittens; an incidat in pœnam, perueniente filio ad maiorem ætatem, & nulla

nulla ratificatione facta.
40 *Fur & moroſus æquiparantur.*
41 *Fructus rei emptæ percipiens, vtrum ad vſuras precij non ſoluti teneatur.*
42 *Promittentes ſe facturum & curaturum, an requiratur interpellatio.*
43 *Conditionis euentus nunquam in mora conſtituit, remiſſiue.*
44 *Quo tempore interpellatio fieri debeat.*
45 *Quando dicatur interpellationem incongruo tempore eſſe factam.*
46 *Debitor non habens cui ſoluere, cuinam debet offerre debitum, pro pœna euitanda.*
47 *Moræ purgatio quot modis fit, & multa alia in hac materia, remiſſiue.*
48 *Moræ purgatio vſque ad quod tempus admittatur.*

NVNC materiam intereſſe aggrediamur, vt in iſto capitulo de vſuris promiſimus. † Intereſſe materia ſubtilis eſt, & profunda; & de iſta materia videbis Dynum in regula, mora, de regulis iuris in.vi.& ibi Ioannes Andre.& vide docto.in.l.vna.C.de ſententijs, quæ pro eo, quòd inte.profe.& in.l.ſtipulationes non diuiduntur.§.celſus.ff. de verbo.obliga.& vi. Bar.in.dict.l.vna.& in.l.j.ff.de act. empt.& vi.notabilem gloſſ.in cap. dilecti. de foro compe. vide Albericum in l.vbi autem non apparet.§.illud dubitationem.ff.de verborum obligat.& vi. Innocen. in capit. ſacro.de ſenten.excommu.plene in ſpeculo.in titu.de fructibus, & intereſſe.Archid.in cap. medicinalis. de ſententia excommu.li.vj.Hoſtien.in ſumma, in titu.de ſenten. & re iudicia.§.quis ſit effectus. Azo.in ſumma, in titulo de ſententijs, quæ pro eo, quòd intereſt, proferuntur, Et iſtis remiſsionibus non ero contentus, ſed ex iſtis plenè colligemus materiam, & primo dicemus, † quòd intereſſe eſt 2 triplex, ſecundum communem opinionem, commune, ſingulare, & conuentum.ita Bart.in.l.j.ff.de actio.empti. per gloſſ.ibi. Ad euidentiam præmittendum eſt, quid ſit inter-

eſſe,& ſecundum Accurſium in l.vnica.C.de ſenten.quæ pro eo,quòd intereſt,proſſe. Intereſſe eſt damnum emergens,& ceſſans ex eo,quod aliquid fieri ceſſatur;quam deſcriptionem quidam voluerunt impugnare,ſed illa impugnatio eſt fantaſtica ſecundum Bald.& Salice.Sed pro cõmodiori doctrina poſſunt ad dictam diffinitionem aliqua addi, vt dicamus; Intereſſe eſt damnum emergens,& lucrum ceſſans propter factum,vel omiſſum,quod fieri, vel
3 omitti non debuit.dixi ſuperius; quòd † triplex eſt intereſſe commune, ſingulare, & conuentum: & communiter approbatur.gloſſ.in.d.l. vna. licet contra gloſſ.inſurrexe-
4 runt multi.† Sed plures,& diuerſæ ſunt ſpecies intereſſe. quod probatur,primo; Nam iuramentum in litem datur ad intereſſe,vt.ff.de in litem iurando.l.per & excluditur ab intereſſe, vt. ff. de iudicijs.l. non à Iudice. ergo ſpecies ſunt diuerſæ;cum oppoſita non poſſunt ſimul ſtare, vt. l. Titiæ.ff.de condi.& demoſ. Secundo, quia ex culpa non exhibentis, vel non reſtituentis agitur ad intereſſe commune,& præcium verum per teſtes probandum, v. l.ij. ff. de in litem iuran.& ex dolo agitur ad intereſſe probandũ per iuramentum in litem,vt in co.ti.l.penult.ergo,&c.cũ diuerſitas cauſarum diuerſificet ſpecies cauſatorum,vt.ff. de pactis.l.ſi vnus.§.ante omnia.& de exhi.reis iudici.l.cũ quæritur,& l.cum de hoc. Tertio,quia ſtipulatio de iudicio ſiſti committitur ad intereſſe, vt. ff. ſi quis in ius voca. non ierit. l. fin. &. ff. de verborum obligatio. l.quoties.

5 Sed † hoc intereſſe eſt vera rei extimatio,vt.ff. qui ſatiſdare cogan.l.ij.in fi.quæ vera extimatio differt à ſingulari vt.ff.de lega.ij.l.ſi cui. &. ff. de minoribus.l.ſi in exceptione. Ergo inter eſſe eſt precium rei commune,& ſingulare. Quarto,per.l.ait lex quanti.ad.l. Aquili.cõiuncta.l.ſi ſeruum. eo.ti.Item per text.ff.de furtis.l.qui tabulas.&. l. ſi vendidero.§.i.Ad rationes in oppo.factas reſpõdeo, quòd in eis non remouetur intereſſe generaliter, ſed reſpectiue, vt patet ex prædictis. & de hoc videbis Salice.in. d.li.vna. in.ij.col.vbi dicit poſt multa. Hæc eſt opinio domini mei, qui defenſor fuit gloſſæ;& hanc ſequor,tum quia communis

nis in practica, tum quia verior videtur in iurare. vnde pro ea declaranda, pone, quòd propter contumaciam non reſtituentis iuro in litem, vt in.l.qui reſtituere.ff.de rei vẽdica.& iuro, quòd nollem re carere pro centum; & pono rem valere ſolum octuaginta; an totum ſit intereſſe ſingulare, & reſpondetur, quod non; ſed viginti tantum; & octuaginta eſt intereſſe commune. hoc confirmo, quia res extimata datur in dotem, non vt faciat emptionem, ſed vt oſtendat deteriorationem; & ſoluto matrimonio ſi res apparet deteriorata, petitur extimatio deteriorationis, vt interesse mulieris; hoc non eſt intereſſe ſingulare, ſed conuentum, licet poſſit eſſe cauſa. ergo ſequitur quod commune, vel conuentum eſt ſpecies per ſe diſtincta ab intereſſe ſingulari, & prædicta habes. C. de iure votium, l. ſi inter virum & l. extimatis. ff. ſoluto matrimonio. vj. Decium de hoc in. l. in actionibus. ff. de in litem iuran. vj. Ange. Areti. in. §. præterea inſti. de actio. & vi. Cagnolum in d.l. vnica. xxvj. col. Sed non ſufficit iuramentnm contra doloſum, ſi agitur contra tertium, vt ſi agitur contra villam, quæ ad emẽdam tenetur ex delicto commiſſo in ſuo territorio ex ſtatuto, vel conſuetudine, & de hoc vide Bar. in l. nequid. ff. de incen. rui. nau. Iaſo. in. l. ſi quando. C. vnde vi. & Ancha. in conſi. cclxxxvi. † Et attende, quod intereſſe cõuentum quandoque poteſt eſſe tantum, quantũ commune, & non plus; quandoque minus, quandoque maius; vt eſt glo. in. d.l. vna. Intereſſe conuentum, ſeu conuentionale ſecundũ glo, & Barto. in. d.l. vna, eſt pręcium conuentum, vt in glo. i. dictæ. l. Soci. tamen in Rubri. C. de ſentent. quæ pro eo, quod. in. pro. late inſiſtens reprehendit dicens poſt Bald. intereſſe conuentum eſſe intereſſe conuentionaliter declaratum, ſeu quantitatem promiſſam loco eius, quod in futurum intereſſe poſſet; vt ſi non dederis equum, dabis decem; & moderni approbant. Quod vero glo. & Bar. dicunt, quod præcium conuentum eſt, non autem intereſſe conuentum: ſed ſi pręciũ, & intereſſe idem ſunt, vt in glo. i. d.l, vnice cõcluſum eſt, ſi præciũ conuentũ eſt intereſſe, erit cõuentũ. & in exẽplo præfato, ſuperaq; relatio in pœ-

Promiſſa, quæ loco intereſſe ſuccedit. §. alteri. de inutili. ſtipulat. &. l. fi. ff. de prætorijs ſtipula. & ibi vide Paulum de Caſt. & Bart. in d. l. vnica dixit, reſpectu petitionis eſt ęſtimatio illius intereſſe, ideo dici poteſt pręcium conuentum, ſeu quantitas conuenta pro eo, quod intereſt. & in d. l. fi. de pręto. ſtipula. dicit Paulus de Caſt. in ſtipulationibus, quæ committuntur ad intereſſe propter difficultatem probandi intereſſe, vtile eſt apponere pœnam certæ quantitatis, quæ loco illius ſuccedit.

7 † Quid ſit ſingulare intereſſe, declarat Bartol. in dicta. l. vnica, exemplicando in eo, quod longo tempore ſtuduit poſtillando librum aliquem. Sequitur Salicet. in. dicta. l. vnica reducendo ad practicam materiam ſingularis intereſſe. & Curtius in d. l. vna, inquit, quòd non poteſt excedere duplum præcij conuenti in caſibus certis, vt eſt text. in d. l. vna. Ex quo elicitur maxima limitatio ad materiam iuramenti in litem, in qua pro intereſſe ſingulari defertur iuramentum vſque infinitum. l. videmus. §. iurare ff. de in litem iuran. vt in effectu non poſsit illud intereſſe excedere duplum. & ita iudex debet taxare. ita Bart. in. d. l. vna. & Socinus in Rubric. C. de ſentent. quæ pro. quòd

8 in. pro. latius capit poſt antiquos dicens; † Singulare intereſſe illud dicitur, in quo mora ſimpliciter commiſſa quilibet non fuiſſet paſſurus idem damnum; ſed tunc demum, ſi in eadem cauſa mecum fuiſſet. idem noluit Bald. in d. l. vna, dicens; ſingulare intereſſe illud eſſe, vbi facta relatione rei ad perſonam, plus valet mihi, quàm alteri, cui, non ineſſet eadem ratio affectionis, quæ ineſt mihi. Sequitur etiam Decius in d. l. vnica ad finem, & doctores dicunt in d. l. vnica. quòd iſtud intereſſe ſingulare eſt duplex, vnũ affectis, de quo in iure non habetur ratio; alterum affectionis, de quo in iure non habetur ratio; alterum affectionis, & vtilitatis ſimul; de quo habetur ratio, & eſt in conſideratione. & hoc declarauit Bartol. & poſt eũ Salicetus in d. l. vnica. Itaque notabis reaſſumendo materiam, quòd intereſſe eſt triplex, conuentum, commune, & ſingulare: cõuentum dicitur, vt dixi, de quo conuenit inter contrahentes, vt præcium; vt ſi vendidi tibi pro. x. ſtichum. commune eſt,

ne eſt,ſi forte idem ſtichus communiter tantum valebat. xv.ſingulare eſt, quòd facta relatione ad perſonam, plus valet res puta mihi, quàm alicui alteri,cuius non intereſt, ratione affectionis ſingularis,quæ ineſt mihi,vt dicitur in gloſſ.in dicta.l.vnica.

† Et intereſſe ſingulare eſt duplex,vt dixi;quia aliud eſt affectionis tantum,& iſtud non conſideratur,nec augetur ex eo condemnatio;ſi non ſit affectio qualis eſſe debet, vt l.ſi ſeruum meum.ad.l.Aquiliam.& in.l.pretij rerum ff.ad l.Falcidi.vbi dicitur;res debet extimari communi extimatione,non ex affectione ſingulari, licet propter eam affectionem quandoq; actio detur; quæ alias non daretur,vt, ff.manda.l. cum ſeruus. de minori,l. ſi emptionem.&.l.libertus,qui ſoluendo.ff. de bonis libertorum. Aliquod eſt intereſſe ſingulare,affectionis ſimul,& vtilitatis,vt dixi;& ex iſto actio datur,& augetur condemnatio,vt in d.l. vnica.verſicu.ſancimus.&.ff.de in litem iuran l.videamus. §. j.Item omiſsis multorum opinionibus diuerſis ſciendum eſt, quòd intereſſe recipit aliam diuiſionem; quia quoddam eſt intrinſecum,& hoc eſt ipſius rei conſiderata bonitas intrinſeca,vel vitioſitas,ſeu malitia intra rem ipſam cõſiſtens:quod probatur in.l.cum,quid. ff.ſi certum petat.& in.l.Iulianus.ff. de actio. empti.vbi dicitur; † Qui tradit rem vitioſam ſciẽter,tenetur ad intereſſe etiam extra rem; ſi ignoranter,tenetur quanto minoris.Sed hoc fallit in ſeruo fure ſecundum Barto.ibi. facit etiam text. in.l.bonitatis.ff.de euictioni.&hæc ipſa vitioſitas,vel malitia in re ipſa ſic conſiderata poteſt merito dici intereſſe intrinſecum, quia eſt vitium,ſeu moribus rei impediens,id,ad quod natura rem illam produxit.& hoc eleganter probat text. ſecundum.Salicet.qui forte non eſt alibi, in l.j. §. ſed ſciendum.ff.de edili. edicto. Aliud eſt intereſſe extrinſecum, † & hoc eſt duplex, vnum proximum, aliud remotum: proximum à iuriſconſultis nuncupatur circa rem, vt. l.ſi ſterilis.§.cum peruenditorem.ff.de actio. empti. vbi habetur;Intereſſe,quod eſt circa rem, petitur propter moram in non tradendo,& non habetur ratio intereſſe extrinſeci. & ibi vide Bartol.&hoc ideo fortaſsis,quia cauſatur à pro-

9 10 11

ximo intrinſeco,& immediate;& ex hoc, quia vel res ipſa non traditur, vel non æquæ bona, vt debetur:ideo ratione cohærentiæ, vel malitiæ, ſeu ratione rei non traditæ habetur ratio huius intereſſe circa rem, quod eſt ipſius ſolius principalis rei extimatio minuta, vel aucta non inſpecto aliquo corpore diſtanti, vel cohærenti, vt dicto.§. cum per venditorem. Remotum autem appellamus extra rem, quia non eſt circa rem, & hoc eſt æſtimatio corporum ipſi principali rei cohærentium, vel diſtantium diminutorum, ſeu vitiatorum, vel perditorum ipſius principalis rei vitio. Et poteſt poni exemplum in ſeruo hærede inſtituto poſſeſſo ab alio, qui fuit in mora tradendi, vt quia in ſe ſit vitioſa, vt dicta l. Iulianus. in principio; vel quia ſit euicta, vt.l. venditor.ff.de euictioni.vbi dicitur in cauſa euictionis venit omne lucrum, quod emptor feciſſet, ſi res eius effecta fuiſſet; vel etiam non traditorum, & tradi debent, vt in d. l.Iulianus.§. ſi quid. vbi litera dicit; Quicquid lucratur ſeruus vēditoris pertinet ad emptorem:& hoc intereſſe remotum appellamus, quia non ex re, ſed propter rem venit, & extra rem:quia non intra, nec circa rem. Itaque habemus ex gloſſ.d.l.vnicè, quòd intereſſe aliud eſt intrinſecum, aliud eſt intrinſecum, vt dixi de mente Barto. quem ſequuntur omnes docto. in. d.l. vnica. † & notabis intereſſe conuentum in totum deberi, vt per gloſſ. in. d.l. vnica.in.lx. col. verſiculo; nunc venio; quia, vt ait gloſſ. ait prætor pacta ſeruabo.l.iuriſgentium.§.prætor ait. ff.de pactis. Item quia contractus ex conuentione legem accipiunt, vt in.l.j.§.ſi conuenerit.ff.de poſiti.l.contractus.de regulis iuris.quia, vt dicunt vulgares, pacta rumpunt leges. gloſſ. eſt in cap. j. de regul.iuris.in vj. dicit Curtius in d.l.
3 vna.col.xxj.& etiam in xj. † quòd iſtud intereſſe conuentum non poterit quadruplum excedere, ſicut nec pœna conuentionalis.§.omnes Inſtitu. de actio. qui tamen text. loquitur de pœna legali, quæ non excedit quadruplum: ſecus, in conuentionali, quæ a voluntate, & conuentione partium dependet, vt per gloſſ.in.dicta.l. vnica, in verbo proferuntur: & ita tranſeunt communiter docto. & vide Imolam, & Iaſonem in l.ſtipulatio iſta, in §.alteri.ff.de verborum

borum obligat.quę opinio procedit etiã in foro canonico, & in foro cõſcientiæ, quãdo abſque fraude vſurarũ opponitur, talis pœna, etiam quòd excedat intereſſe, licita eſt. & exigibilis ſecundũ Theologos; quia intereſt publicæ vtilitati, vt pacta ſeruẽtur; vt per Angel. in ſua ſumma, in verbo vſura. §. xxxj. verſic. ſextus caſus. & vide docto. in. l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi certum petat. facit text. in. l. j. in principio. ff. de loco publico. fru. Vbi interdicta ratione publicæ vtilitatis cauſa propoſita tuetur prætor. Ideo male videtur dixiſſe Bald. in dicta. l. vnica. col. iij. dum vult, quòd ſi tantum non interſit, peti non poſsit; † opinio tamen Bald. 14
& aliorum, ne conuentum intereſſe poſsit quadruplum excedere, magnam ſapit æquitatem; quia vt in ſimili dicit text. in. d. l. vnica, hoc non videtur naturæ congruum. faciunt etiam ea, quæ Bald. ſcribit in. d. l. vna. in. x. oppoſitione. accedat text. in. in. l. cum allegas. C. de vſuris. quæ pœnam quadrupli permittere videtur ceſſante ſuſpitione illegitimarum vſurarum; vltra ergo quadruplum non videtur permiſſa, & per conuentionem.

† Et prædicta concluſio, quod intereſſe conuentum 15
totum peti poſsit, etiam quòd excedat duplum, limitari poteſt dupliciter. j. vt procedat, quando quantitas intereſſe fuit à principio taxata; ſed ſi quis à principio promiſiſſet damna, & intereſſe; iſta promiſsio generalis ſecundum terminos, & diſpoſitionem iuris communis intelligi debet, ita quòd non excedat duplum, iuxtà prædicta. argumenta. in. l. j. §. ſi quis ſub conditione. ff. vt lega. nomi. cauea. reſtringendo, vt per Decium in dicta. l. vnica. x. col. faciunt, quæ tradunt ſcribentes in l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebelia. Secundo limitatur concluſio prædicta, quòd quantitas pro intereſſe taxata ſit exigibilis, & non procedat, vbi eſſet ſuſpitio vſurariæ prauitatis. ita Decius poſt Bald. in. d. l. vna.

† Sed aduerte, quia difficultas eſt, quando dicatur eſſe 16
ſuſpitio vſurariæ prauitatis, ita quòd taxatio intereſſe à

illi ſit: dicendum eſt, quòd vbi pœna in effectu eſt adiecta dationi quantitatis pecuniæ, videtur in fraudem vſurarum adiecta; nam in ſimilibus contractibus & materia, ſolent vſuræ permitti; & ideo exigi non poteſt; ſecus, ſi ſit adiecta facto, vel dationi ſpeciei. l. cum allegas. vbi plene per ſcribentes. C. de vſuris. Curt. in. d. l. vna colum. xj. cum ſequenti. Et quando factum, vel non factum eſt in obligatione, an ſuccedat obligatio ad intereſſe, ſitque in electione actoris agere præciſe ad factum, vel ad intereſſe, vide gloſſ. in. d. l. vnica. ſuper verbo, incerti, quæ continet materiam altam, & ſubtilem, ac de apicibus iuris. Sed vide ea, quæ doctor. ſcribunt in. l. ſtipulationes non diuiduntur. ff. de verborum obligat.

17 † Vt autem materiam explanemus, intereſſe eſt triplex, aliud conuentum, aliud commune, aliud ſingulare. Conuentum intereſſe eſt præcium rei, vt dixi; de quo inter ementem, & vendentem conuenit, vt ſi vendis mihi rem. pro. x. ſolui. x. & ſi non tradis, petam conuentum intereſſe ſi volo: & petitur quantumcunque ſit, quia prætor ait, pacta ſeruabo, vt ff. de pactis. l. iuris gentium. §. ait prætor. Et quia contractus legem ex conuentione accipiunt, vt. ff. depoſiti. l. j. §. ſi conuenerit, & iam dixi de hoc. Eſt & commune intereſſe, vt ſi vendis domum pro x. quæ valebat communiter. xij. ſoluo tibi. x. tu non tradis mihi domum: conuenio te ad meum intereſſe, & hoc petitur in contractibus, & quaſi, quantumcunque ſit, vt. ff. ad l. Falci. l. præcia rerum, cum. l. ſequen. & l. ſeruum. ff. ad. l. Aquil. vbi dicitur; In actione legis Aquiliæ venit intereſſe commune, non intereſſe affectionis: & prętia rerum non metimur ex ſingulari affectione, ſed æſtimatione communi. & vi. Bal. in. d. l. ſi ſeruum.

18 † Eſt ſingulare intereſſe (vt ſuperius dixi) quando plus intereſt mea habere, quam alterius: Ecce paupertate coactus vendidi tibi librum, & poſtea factus diues emi à te librum: & iſte liber valet communiter. xv. ſoluo tibi præcium, tu non tradis mihi librum, conuenio te ad meum intereſſe: dicit iudex, quod eſt tuũ intereſſe: dico ego intereſt mea in 100. quia ſi habuiſſem, optime legiſſem, & fuiſſem lucra-

lucratus centum, vel poteſt notari exemplum: habebam duo prædia.inter iſta prædia mea lata erat prædiolum tuum, emi à te illud prædiolum:& ſolui tibi præcium:tu non tradis, conuenio te ad meum intereſſe: dixit iudex, quod eſt tuum intereſſe? ego dico, intereſt mea in. 100. quia prædia mea non poſſunt claudi ſine illo, quin aliquis det mihi damnum:nam intereſt mea habere prædia vicina meis prædijs,vt.ff.de lega.ij. l.ſi cui.vbi litera dicit, ſæpe enim, confines,notari poteſt alio modo exemplum: Vendiſti mihi prædium tuum pro.x.non vis tradere,conuenio te ad meum intereſſe.dicit iudex, quid intereſt tua? dico ego,intereſt mea habere prædia,vel domum, &c. vt. C.de adminiſt.tuto.lex,quæ tutores. Aduertite in iſto intereſſe.quia aut petitur ex contractu,qui habet certā quātitatem,vel naturam: & tunc iudex debet te condemnare vſque ad duplum communis, non ad totum tuum intereſſe, ne in infinitum excedat. Aut petitur intereſſe ex contractu incerto, qui non habet certam naturam, vel quantitatem:& tunc petitur quantumcunque ſit, vt in d. l.vnica. † Et ſic notate,quòd intereſſe aliud eſt commune: aliud eſt conuentum,aliud ſingulare:& hæc diſtinctio,ſeu 19
diuiſio colligitur in.l.j.ff.de contrahenda emptione,& vēdit.Sed vt melius ſitis inſtructi,quæro, quæ eſt ratio quare ſi petitur intereſſe ex contractu,qui habet certam quantitatem, vel naturam, petitur intereſſe vſque ad duplum communis:Si autem petitur ex contractu incerto, qui nō habet certam quantitatem,vel naturam:tunc petitur quātuncunque ſit?ad quod reſpondetur multis modis ſecundum docto.in.d.l.vnica.Sed tu dic breuiter:in primo caſu tenetur venditor dare,& dare eſt accipientis facere,vt inſtitu.de actio.§.ſic itaque.vnde non liberatur in præſtando intereſſe:ſed qui eſt obligatus ex contractu incerto,tenetur facere,& qui tenetur facere, liberatur regulariter præſtando intereſſe,vt.ff.de re iudica.l.ſi quis ab alio,ſcilicet,vt teneatur vſque ad duplum communis: non ad quātuncūque ſit,vt.ff.de iure iuran.l.cum qui.Sed nota,quòd tota lex, vnica, loquitur in ſingulare intereſſe, vbi dixit Bar.de mente illius legis:Prolixitates antiquæ circa inter-

eſſe ceſſant per iſtam legem, & in caſibus. certis venit in totum quod intereſt, & habetur ratio lucri, & damni.
20 † Ideo queramus, vtrũ ſingulare intereſſe poſsit peti ex omnibus contractibus; tu dic excluſis alijs opinionibus, quòd ſingulare intereſſe petitur ex omnibus contractibus, ſiue ſint bonæ fidei, ſiue non; ſiue arbitrarij, ſiue non. Sed vbi petitur ex contractu, qui habet certam qualitatem, vel naturam; petitur vſque ad duplum communis; ſed ſi petitur ex contractu, qui non habet certam qualitatem, vel naturam; petitur quantuncunque ſit; & pro hoc eſt, quod dicitur in.d.l.vnica, in omnibus contractibus; ergo generaliter debet intelligi, vt.ff.de lega.præſtandis.cõtra tabu.bono.poſſeſsione petita.l.j.§.generaliter; & quia vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. l. de prætio.
21 ff. de pu. in rem actio. † Sed quæro, vtrum commune intereſſe veniat in quolibet contractu? diſtingue; aut rem dari eſt in obligatione, aut fieri. Si rem dari, vel tradi eſt in obligatione, puta quia promiſiſti mihi dare ſtichum, vel domum; hic preciſe teneris dare: vnde hoc caſu non venit intereſſe commune; quod dare eſt accipiẽtis facere, vt inſtitut.de actio.§.ſic itaque.ſi dare nõ poteris, quia res perit, vel eſt deterior facta, condemnaberis ad veram æſtimationem, vt.ff.de legat.j.l.ſi domus.§. qui confitetur.&.ff.de conditione triticaria.l.ij.§.in hac.&.ff. de dolo. l. arbitrio. Si autem promiſiſti rem dare, hic dico, quòd ſi es in mora tradendi, petam intereſſe commune, vt ff. de actio. empti.l.j.&.ff.de verborum obligat.l. qui fundum. &.ff.ſi cert. petat.l.cum fundum. Si non es in mora, condemnaberis ad fundum, vt.ff.ſi certum petat.l.cum fundum&.ff. de verborum obliga.l.ſi ſeruum in principio. Item hoc eſt verum in contractibus nominatis, ſecus in contractibus innominatis, vt.ff.de preſcript.verbis.l.naturalis.§.j. Si autem fieri eſt in obligatione, regulariter qui tenetur ad factum liberatur præſtando intereſſe, vt.ff. de re iudic. l.ſi quis ab alio. Fallit in caſibus, vbi qui tenetur ad factam, tenetur præciſe facere, vt.ff.de procurato. l. ſed defunctus. Item fallit, ſi nunciaui tibi nouum opus, vt.ff.de noui. op. ponunt.l.ſtipulatio.§.ſiue.

Que-

† Qualiter autem probabitur ſingulare intereſſe, commune, & conuentum, eſt vtile ſcire; ideo ſciendum eſt, quòd docto.in hoc dicunt, quòd aut quæritur de intereſſe conuento, aut communi, vel ſingulari. Si de conuento illud probatur per teſtes, vel inſtrumenta, vt l.ſi.ff.de prætorijs ſtipulatio.& dicit Bald.in d.l.vnica, quòd per inſtrumenta emptionum probatur præſens rei valor; ſi illa inſtrumenta ſint de proximo; nec præſumitur ille valor mutatus, vt notatur in. l. ſi inter virum. Codice. de iure dotium. 22

Si quæratur de commmuni intereſſe, illud probatur per teſtes de communi prętio deponentes, vt dixi allegando tex.in.l.prętia rerum.ff.ad.l.Falcidi.& petens debet articulare, & probare, quòd in tali anno pro maiori parte anni in tali loco, in foro publico frumentum emebatur, & vendebatur pro tanto prætio; nec ſufficeret ſimpliciter probare, quòd frumentum in loco publico tantum valuit. probat.text.in,d.l.prætia.in.§.fi. & de hoc in.l.vinum. ff. ſi certum pet. De foro etiam publico ideo dicitur, quia non ſufficeret, ſi in domibus priuatis plus vendebatur, vt multoties contingit, maxime tempore careſtiæ; & vbi in loco publico non poteſt vendi, niſi certo prætio. Circa quod etiam videte notata in. l. ij. C. de reſcind. vendi. & l.ſi fundum per fideicommiſſum.ff.de lega.j. † Sed æſtimatio rei ſtantis ſecundum præſens tempus de facili probatur; vno modo per iudicem, qui poterit æſtimare.l.fi.C. de iure do.impetrando. Alio modo per æſtimatores aſſumendos.l.hac editali.§.his illud.C. de ſecun.nupti. Et eſt ponderandum, quòd hæc aſſumptio poteſt fieri poſt dicta teſtificata ſecundum Bald.in. d.l.ij. C.de reſcinden. venditio. & Bart.in. l. ſi quod ex pamphila. ff. de lega.ij. Tertio poteſt fieri, vt ſubhaſtentur alta voce, & facta venditione ſecundũ illam, an venditor poteſt dicere ſe deceptum, & ſe timore territum vendidiſſe. ſenſit Bart. quòd ſic in.l.j.C.de præſcri.xxx.anno.per.l.ſi quos.C.de reſci.venditio. Sed contrarium videtur verius; quando eſt res vendita iudicis decreto interueniẽte.C.de predijs.curi.l.j.li.x. nec obſtat.l.ſi quos, quia loquitur quando clare conſtat 23

do

de ambitione. Ex his dicit Bart. in.d.l.ij. quòd ad probandum ſe deceptum, ſufficit, quòd ad eius petitionem iudex mittat æſtimatores. Sed aduerte, quia illa probatio debet referri ad tempus venditionis. De ſingulari intereſſe, aut quæritur in actionibus, in quibus iuratur in litem, vt ſunt actiones bonæ fidei, & arbitrariæ, quando agitur contra doloſum; & probatur per iuramentum in litem. l. in. actionibus. ff. de in litem iuran. aut quæritur in actionibus, quæ non ſunt bonæ fidei, nec ſtricti iuris arbitrariæ; & tunc aut deuenitur ad intereſſe propter contemptam maieſtatem prætoris, & poteſt probari per iuramentum in litem, vt. l. qui reſtituere. ff. de rei vendica. aut ob aliam cauſam deuenit ad petitionem intereſſe, & tunc contra dolo delinquẽtem probabitur per iuramentum, vt. l. ſi quando. C. vnde vi. & l. ſemper. §. hoc interdicto. ff. quod vi, ut clam: contra alium vero dolo non delinquentem probabitur per te-
24 ſtes. † Et ſi quæris, qualiter teſtes debent deponere, vt probent hoc intereſſe ſingulare, dicunt docto. in. d. l. vnica, quòd teſtes non debent eſſe ſingulares, ſed conteſtes in æſtimatione intereſſe ſingularis: ſunt autem conteſtes ſecundum Bald. in. d. l. vnica, quando ſunt eiuſdem peritiæ, & deponunt per eundem modum reſpectu peritiæ; aliàs ſecus, ideo ſecundum omnes non probat teſtis, qui deponit, quòd pro tanto rem emiſſet, & quò ſua tantum intereſſet; ſed debet dicere, quòd pro tanto prętio res empta, vel vendita fuiſſet, & tantum intereſſe cuiuslibet hominis ſcientis rei conditionem, & habentis rei notitiam. Et ſic deponendo dicit Salicetus in. d. l. vna, quòd de cauſa ſcientiæ deponit arbitrando de ſe ad alios. Ideo teſtis interrogatus de cauſa ſcientiæ reſpondebit quilibet, qui ſciret rei conditionem, & factum notum haberet; quòd rem in tantum ſibi caram retineret, nec pro tanto re illa carere vellet, ideo
25 eius tantum intereſſet. † Et vt vt clarius pateat, pone, quòd librum, puta codicem peto, in quo ſtudui longo tẽpore, & apoſtillas ſcripſi, & memorias in eo feci; ex quibus cauſis intereſt mea vltra commune prætium, & magis quã alterius; & hoc ratione affectionis, & vtilitatis ex prædictis inſurgentis: & quia non traditur, vel reſtituitur, deuenitur

nitur ad petitionem ſingularis intereſſe, & volo illud probare per teſtes. Prima articulabo commune intereſſe, *id eſt* communem æſtimationem, puta x. Et ſingulare intereſſe poſtea in hac forma. Item quòd vltra communem æſtimationem decem aureorum intereſt mea in quinque: quia liber ille non eſt mihi traditus, vel reſtitutus: & hoc ex eo quia in illo libro tanto tempore ſtudui, & memoriam feci, & apoſtillas ſcripſi, & in tanta quantitate æſtimo mihi vtile fuiſſe, & eſſe, illum librum traditum, vel reſtitutum mihi fuiſſe: Et tantum deberet vnuſquiſque æſtimare mea intereſſe, & cuiuslibet alterius exiſtentis in caſu meo, qui omnium prædictorum cognitionem, & notitiam haberet. Et ideo computata communi æſtimatione cum hoc ſingulari intereſſe probare intendo mea ſingulariter intereſſe in xv. librum illum mihi traditum non fuiſſe, quia pro tanto illo libro carere nollem. Et ſuper iſta forma ſic tradita, & articulo intellecto teſtes facilius deponent, & intelligent ſuper quo habent deponere: & ſine iſta vel ſimili forma vix ſcient intereſſe ſingulare probare: & ex hac forma poteſt recipere modum capitulandi in alijs caſibus ſimilibus. Et ad formas prædictas poteſt addi: quia ſic communiter empta, vel vendita fuiſſet homini ſcienti conditionem rei. l. mortis cauſa capitur. & ibi gloſſ. ff. de donatio. cau. mor. † Adde etiam, quòd tanto, dicitur res 26
plus valere, quanto poteſt facilius vendi, & minore grauamine venditoris. Exemplum, ſi vendi poteſt ſine cautione de euictione, vel fideiuſſore non præſtito: vel ſi vendi poteſt præſenti, vel etiam non præſenti, ſed emptori locupletiori, vel legaliori. tex. eſt notabilis in l. iiij. §. melior. ff. de in diem addicti. Vnum tamen notate circa præmiſſa: quòd licet teſtis regulariter non interrogatus de cauſa ſcientiæ, valeat teſtimonium, etiam ſi de illa cauſa nihil dicat, vt notatur in l. ſolam. D. de teſti., non tamen valet eius dictum in materia intereſſe, ſi de cauſa ſcientiæ nihil dicat, ſecundum Bald. & Salice. in. d. l. vna. quia ipſum ſingulare intereſſe non poteſt in ſe ſciri, niſi per cauſas ipſum cauſantes, & quas ipſum intereſſe ſingulare implicat, & ſupponit. & pro hoc facit tex. in. d. l. vnica. in verbo, ſubtilitatem.

27 tatem. † Sed an ſit locus delationis iuramenti.i. iuris iurandi in ſupplementum plenæ probationis,vbi actor probat intereſſe.ſingulare per vnum teſtem; Bald. in. d.l. vnica.putat,quòd non; quia in hoc probationis genere ratio teſtis procedit per viam induſtriæ, & non per viam ſenſus corporalis; & ideo non eſt liquida probatio, & hoc dicit gloſſ.d.l.vnice voluiſſe.dum dicit,quòd duo ſunt teſtes neceſſarij;quæ eſt ſuper verbo ſubtilitatem.Salicetus autem reliquit cogitandum;quia videtur ſecundum eum, quòd hanc induſtriam teſtis non habeat,niſi ex ſenſibus corporeis; & ſic iſte caſus, qui non reperitur exceptus, remanet ſub regula aliorum.ideo Cinus,& Bar.dicunt in d.l.vnica, quòd etiam ſi intereſſe non ſit ſic directe probatum, & iudex ex probabilibus coniecturis hoc intereſſe videret;poſſet ipſe ex ſuo officio implorato in iſto intereſſe cōdemnationem facere:& dicunt,hoc probari in.d.l.vnica. verſiculo,in alijs autem caſibus;& l.non ignorabit. C. de fructi,& litis expenſis,& expreſſius in. d. l. ſemper. §. hoc inter dicto. ff.quòd vi,aut clam; &.l.ſi quid ex pamphila. ff.de legatis ſecundo.adde ad hoc notata in.l.ſi duo patroni.ff.de iure iurand.& vide ibi glo.& Bald.vbi dicit,quòd talis præſumptio addita vni teſti facit, quod iudex in de-
28 latione iuramenti debet huic facere.quod nota.† Item aduerte in d.l.vna,quæ vult,quòd vbi quis vendidit rem,nō poteſt cogi præciſe ad rei traditionem, ſed liberatur præſtando intereſſe,de quo vide late per docto.in.l.ſi traditio ff.de actio.empti. & per Bar.in.d.l.i. de actio.empti.gloſſ. tamen quæ eſt inſtitu.de contrahen.emptio.§.pretium.ſuper verbo,tradatur;tenet,quod ſi venditor rem habeat,cogatur tradere;alias ſecus: & hoc tenet Salicetus in. d. l. ſi traditio,per multas rationes.tenet etiā in. d.l. vnica, quod intelligit Bal. eſſe verum, ſi commode fieri poteſt,id eſt ſi res non ſit ſubiecta euictioni,& de facili poſſit tradi.Nam æquitas hoc dictat;quia ait prætor, pacta ſeruabo; & hoc probatur iure decretorum.cap.qui ſtudet.i.q.i.Et eſt communis opinio.Scias tamen,quod dictum.d.gloſſæ.fallit in condemnato ſecundum Ange.& Bal.in.d.l.qui reſtituere. ff.de rei.vendi.vbi eſt caſus limitans omnia iura mundi di

con-

centia, quod obligatus ad rem tradendam liberatur ſoluen do intereſſe; quia hoc procedit, niſi quis fuerit condemna tus: & hoc operatur virtus ſententiæ, & ſic limitatur. l. ſi rē tradi. ff. de verbo. obliga. limitatur etiam. d. l. i. de actio. em pti. quod notate perpetuo.

† Attendite etiam ad vnum ſecūdum Bald· quod ſi venditor conſtituat ſe precario nomine poſſidere: indubitanter tenetur preciſe ad rei traditionē, quia res facta eſt emptoris, dummodo ſatisfactum ſit de prætio: alioquin non, vt. ff. de exceptio. doli. l. ſi pater. §. ſi ex quadrante; cum poſſit venditor retinere iure pignoris, vt. l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empti. & l. ſi non ſortem. §. ſi centum. ff. de conditio. indebi. Item dicit Bal. in. d. l. vnica, quod ſi de vēditione eſt factum inſtrumentum guarentigium, quod habet paratam exequutionem, venditor tenetur præciſe ad rei traditionem; quia habet vim ſententiæ per dictam. l. qui reſtituere. quod tene menti, quia vtile eſt. 29

Aduertendum eſt, quod tantum fuit, & tam graue odiū apud veteres doloſorum & contumacium, vt etiam ſi teſtibus, vel inſtrumentis non liqueret, quanti interſit, credatur ſolo iuramento actoris in litem, vt iam dixi: & eadē pœna coercerentur nefarij raptores, ſeu rerum violenti ablatores: cum enim quis tantam iniuriam paſſus ſit, lex in eo ſubleuat, vt non teneatur probare per teſtes, ſed eius ſolo iuramento credatur, quantum illi abſit ex violentia. tex. in. d. l. ſi quando. C. vnde vi. Vide quomodo ex eo conſtitues eius, quod intereſt, diuerſas ſpecies. Pro eadem communi ſententia ſolet adferri tex. in. l. qui tabulas, ff. de furtis. Vbi qui tabulas, aut chirographa amouerit, furti tenebitur; nō tantum prętij ipſarum tabularum, ſed eius, quod ad æſtimationem eius ſummæ refertur, quæ in tabulis fuit, ſcilicet ſi tanti interfuit: & actio, quod metus cauſa, datur ad quadruplum, in quo rei prætium continetur. tex. in. l. ſi cum exceptione. ff. quod metus cauſa.

Notate, † quòd omnis contractus ſuam ſubſtantiam, legem, & naturam habet, itaque eſt ſciendum, in omnibus contractibus eſſe ſubſtantiam, legem, & naturam, non 30

tamen

non tamen in omnibus, vt poſtea dicetur. Subſtantia in cõtractibus eſt illa, ſine qua non poteſt contractus illo nomine, quo vocatur appellari, ſed tranſit in alium; & ſine qua non poteſt ſubſtineri, veluti eſt in contractu emptionis, pretium, ſi enim non ſit pretium, ſed vtrinque merces, nõ erit emptio, ſed alius contractus, quem vocant, do, vt des. inſtit. de emptio. & vend. §. pretium, l. naturalis. §. j. ff. de præſcrip. verbis. lex contractus eſt id omne, quod inter cõtrahentes conuenit; conuentiones enim partium dant legem cõtractui. † Eſt præterea natura contractus; & ego
31 putarem naturam eſſe id, quod venit in contractum, etiam ſi à partibus omiſſum ſit; &, quod illi quaſi innaſcitur: quam quidem habent omnes contractus bonæ fidei. text. in l. ex empto. ff. de actio. empti. cuius rei exemplum vnum ſufficiet ex contractu mutui, cuius natura eſt, vt is, qui mutuũ accepit, reddat eiuſdem bonitatis, qualitatis, vel menſuræ, ſi in menſura conſtat, vel eiuſdem numeri, vel non minoris ponderis: idque etiam verum eſt, ſi non dictum ſit inter contrahendum, l. cum quid. ff. ſi certum petatur. naturã etiam reperimus in contractibus illis, qui non habent nomen à lege, pro quibus inuenta eſt actio præſcrip. verbis, quos innominatos vocant, vt in illo; do, vt des. cuius natura hæc eſt; vt ſi non feceris illam rem, quam à te conſequi debeo, meam, & mei dominij poſſim repetere, quod dedi. l. naturalis. §. i. ff. de præſcrip. verbis. In eo autem, quod de natura dictum eſt, conſtituta eſt ſumma differentia inter contractus bonæ fidei, & contractus ſtricti iuris, in quibꝰ nihil ineſt naturæ, & omnia vere ſummi, & ſtricti iuris; in quibus nihil venit, niſi quod expreſſum inter contrahentes conuenit. tex. in l. quidquid aſtringendæ. ff. de verbo. obligatio. & ibi dicit Bart. per illum text. Obſcuritas omnimoda vitiat ſtipulationem; & ſi poteſt interpretari, interpretatur pro promiſſore. † ſed vbi verba ſunt clara, interpretationem non recipiunt. Illi ergo ſtricti iuris contractus non tenebuntur hac conſtitutione, niſi forte adhuc in illis deducatur certa quantitas, vel ſpecies: habet enim conſtitutio legis vnicæ ſubdiſiunctiuam, vel quæ alterutro ſemper contenta eſt; & vt eſt natura contractus

aliqua

aliqua certa,& ſtatuta: ſic & cuique rei ſua eſt natura; idq; de natura cuiuſque rei eſſe dicimus, quod ex ipſa tanquã procedit,& naſcitur;vt iam diximus. Ita nos ſeparauimus hæc omnia,vt nullus iſta intricatione confundatur. Itaq; contractui ſtricti iuris nihil ex natura ineſt, niſi quod expreſſe dictum fuerit à contrahentibus. Et contractus certã naturam habentes qui dicantur, Iuſtinianus declarat.in.l. vnica.C.de ſent.quæ pro eo,quod intereſt,præferun. quæ lex eſt farrago noſtri libelli.

Nunc dicamus aliqua de materia moræ; & de materia intereſſe, videte tractatum Andreæ Alciati,& inuenietis eum in volumine tractatuum in volumine quinto. folio. c l x x. & videte etiam tractatum de intereſſe in dict. volumine quinto Antoni Fumei Pariſienſis in folio.c l x-x v i j.

Circa † materiam moræ notate primo, quòd moræ diffinitio non eſt facilis,imo difficilis propter factorum varietatem;quia quem eſſe in mora magis eſt facti,quam iuris; quia iura ſunt certa, facta incerta, & ideo ſub regula tradi non poſſunt. Simile eſt alibi inuenire propter infidelitatem hominum quanta fides ſit teſtibus adhibenda;& ideo ſub regula tradi non poteſt. ff. de teſtibus. l. iij. §.verba.vbi dicitur;Verba epiſtolæ hæc ſunt,tu magis ſcire potes quanta fides habenda ſit teſtibus,& c. ſicut etiam propter varios mores hominum difficilis eſt diffinitio impenſarum,ſcilicet quę impenſæ ſint repetendæ,& quantæ & quando quidam ſunt nimus delicati,vt ſunt fatui; quidam ſunt,qui non expenderent aliquid,niſi in cauſam neceſſariam tantum,& vtilem,probabilem.vt. ff. de impenſis in rebus dota.fac.l.iij.& l.ſeq.& l.quod dicitur.&.ff.de rei vendicatio.l.in fundo.&.ff.de pigno.actio. l. ſi ſeruos. 33
in.l.Mora.ff.de vſuris.† Et in materia moræ notabis,quòd 34
mora ſua cuilibet eſt nociua,vt in.c.mora,de regulis iuris, in vi.vt ecce,ſi debitor eſt in mora ſoluendi,erit ſibi nociua quantum ad plura, quia ad rei interitum caſu contingentem,vt.ff.ſi certum peta.l. quod te. vbi dicitur; ad debitorem ſpeciei poſt moram ſpectat periculum interitus. ſimilis tex.in.l.ſi in Aſia.§.fi.ff.depoſiti.vbi dicitnr;poſt li-

Nnn tem

litem conteſtatam rei periculum pertinet ad depoſitariũ. ff.de verborum oblig.l. ſi ex legati cauſa, vbi dicitur; debitor ſpeciei eius interitu liberatur ante moram, quæ interpellatione contrahitur, ſi fiat maiori, vel tutori pupilli. & in.l.ſi ſeruum.eo.ti.dicitur; re perempta, vel à communi commercio exempta, tenetur debitor, ſi mora, vel culpa præceſsit ipſius, vel eius, qui ab eo cauſam habet. & vide ad hoc tex.in l.apud Iulianum.§.j.vbi dicitur; hæres poſt moram tenetur de fructibus perceptis, & qui percipi potuerunt, & interitu, & omni cauſa ſecundum Bar.ibi. ſimilis
35 tex.in.l.cum res.eo.ti. † Item eſt nociua mora quantum ad intereſſe, quod peti poteſt; augetur à die moræ in odium debitoris moroſi, vt.ff.de actio.empti.l.ratio.§. ſi venditorem.&.ff.de re iudica.l.ſi Kalendis: huius autem occaſione quæri poteſt, an intereſſe ſit in obligatione poſt moram, ita quòd peti poteſt per libellum iure actionis; vel an deducatur in condemnationem per iudicis officium tantum: opinio eſt inter iuris prudentes, determinant enim aliquando.ff.de re iudica.l.ſi quis ab alio. §. vlti. quòd intereſſe non poſsit per iudicis officium in condemnationem deduci.argumen.ff.de verbo, obligatio. l.ſi ſeruum. §.vltimo, &.l.eum, qui ita.& ff.de conſti.pecunia. l. promiſſor hominis, quod poſſet habere locum, vbi eſſet in obligatione rem dari; ſed vbi eſt in obligatione factum, tunc poſt moram etiam eſt in obligatione intereſſe dubium, ex tacita promiſsione, ſi non fuit factum quod in conuentione deuenit, vt.ff. de verborum obligatio. l. ſtipulationes non diuiduntur.§.celſus. & ibi notatur. & in.l.ſi pecuniã, vbi dicitur, quòd intereſſe in ſtipulatione venit: & ideo bene ſequitur, quòd poſsit per libellum peti. Et de iſta materia vide Dynum in dicto cap.mora, de regulis iuris; vbi multa videbis.

36 † Dixi ſuperius, quòd mora non poteſt faciliter definiri, ſed ſecundum Salicetum in.l.ſemel mora. ff. ſoluto matrimo. Mora eſt delictum culpabile in debito ſoluendo, vel credito recipiendo commiſſum. Hæc deſcriptio comprehendit tam debitoris, quàm creditoris moram: de qua mora vtriuſque tractat.d.lex ſemel mora. Et iſta materiæ

moræ

moræ eſt optima.& materia in iudicijs frequenter agitata: ideò dicemus,qualiter quis conſtituatur in mora;& ponemus fallentias, in quibus abſque interpellatione mora contrahatur. Item dicemus qualiter etiam per interpellationem mora non contrahitur. Et primo notabimus, quòd regulariter per interpellationem conſtituitur quis in mora factam congruo loco,& tempore, vt in d. l. mora.ff.de vſuris&.l.quo te.ff.ſi certum peta.l. Titia.§.vſuras. ff.de lega.ij.& vi.tex.in.l.ſi ex legati cauſa. & ibi Bar.ff. de verbo.obliga. & vide Bar. in. l. iſta ſtipulatio.eodem titu. Idem dic,quòd vnica ſufficiet interpellatio: † quia in 37 iſtis extraiudicialibus vnica interpellatio habet vim peremptorij gloſſ. ordinaria in. capitu. ſi Epiſcopus. xviij. diſtinctio.& in.l.ſi tempora.C.de fide inſtrumen.& Iu.aſſ. fiſ.li.x.& in clemen.j.de hæreti.Bart.in.l.qui Romæ.§.Seia. ff.de verbor.& in.d.§.vſuras.& in.d.l.mora.& in cap. cum nobis olim de electio Bald. in l. nam ita diuus. ff. de adoptio.Ioannes Andreas in cap. j. &.ij. de iure iuran. itaque vnica ſufficit interpellatio.Sed hoc non procedit,quando inferior vult conſtituere ſuperiorem in mora; nam trinæ requiruntur interpellationes. caſus eſt ſingularis in cap.j. de ſupplenda negli.prælato. Antoni.in.cap. vim cauſa, de officio delega.& in ca.ex literis.& ibi imola,de conſtituti. Et de hoc,& quid in cauſa appella.vi.tractatum Marci Antonij Baueri in primo folio; & inuenies in volumine tractatuum,in volumine primo fo.ccxxxiij.& intitulatur tractatus de mora. Et interpellatio vnica nunquid ſufficiat ad moras in pari ad parem. Et quid de inferiore ad ſuperiorẽ, ibi videbis. Et ſi collega interpellat collegam , an ſufficiat vna interpellatio.ibi videbis,& multa pulchra ibi inuenies.& ibi dicit,quòd licet per duos actus inducatur conſuetudo,vt per docto.in cap.fi.de conſuetu.l.iij. C.de Epiſco. audi. Bar.in.l.de quibus.ff.de legi.& in.l.ij. C. quæ ſit longa conſuetudo. Ange.in.§.ex non ſcripto. inſtitu. de iure natu.tamen illud procedit , quando inter primum , & ſecundum actũ interuenit temporis interuallum,aliàs vnus tantũ actus reputatur,& impeditus facere actum non excuſatur,niſi de impedimento proteſtetur.vi.ibi in iiij.col.

quòd vna interpellatio ſufficiat; intellige in extraiudicia-
38 libus: † ſed in iudicialibus tres requiruntur interpellati-
ones.l.ad peremptorium.cum ſequēti.ff.de iudicijs.l. tres
denunciationes. C. commodo & quam. iudex. l.de vno-
quoque.§.j.&.l.contumacia. ff. de re iudica.& de hac ma-
teria vi.Bar.in.l.b.finita.§.Iulianus in iiij.col.ff.de damno
infecto.& per Paul.de Caſt.in.d.l.ad peremptorium.& per
Canoniſtas in c. conſulit. de officio de legati. & per Ale-
xand.in.d.l.ad.de vnoquoque.§.j.& plene per ipſum in.d.
l.contumacia.vbi ponit x.limitationes, in quibus in iudi-
cialibus vnica ſufficit interpellatio:&ibi etiā ponit aliquas
fallentias,in quibus iudex non poteſt facere vnā citationē
ꝓ omnib⁹,iuxta tex.in.l.nōnunquā.ff. de iudicijs.dixim⁹,
quòd per interpellationem mora contrahitur, vt per gloſſ.
& docto.in cap.non eſt obligatorium.de regu.iu.in vi,ſed
hoc non procedit,quādo in obligatione eſſet adiecta dies.
Nam lapſus diei abſque alia interpellatione debitorem in
mora conſtituet:itaque ſi promittis dare in diem vſque ad
menſem,ſi ante diem non das, elapſa die es in mora; quia
dies,in quem tenebaris dare,te interpellat.l. ſi fundum.ff.
de verbo.obligatio.&.ff.de actioni.& obligatio.l. traiecti-
tie.&.C.de contrahen.& commi.ſtipula.l.magnam.&. C.
de iure emphit.l.ij. Et hoc eſt verum, ſiue iſta dies ſit ex-
preſſa ab homine, vt in.d.l.magnam, ſiue tacite inſit ex na-
tura rei.l.ſi ſtipulatus eſſem abs te. & ibi Paulus.& docto.
ff.de verbo.obligatio. & ita firmauit Bar. in.l.ſi ſtipulatus.
eo.ti.Idem dicas ſi eſſet tacita, aliàs per legem ſubintelle-
cta.l.j.§.exactio.C.de rei vxo.actio.gloſſ.in.l.ſi mora.ff.ſo-
39 lut.matrimo.potuit.C.de loca.l.ij.C.de iure emphit. † Et
pater promittens pœnaliter filij conſenſum, cum ætatis
erit;in mora ſine interpellatione conſtituitur,filio ad ma-
iorem ætatem perueniente:& incidit in pœnam, niſi ratifi-
cari fecerit, ita Moderni in l.ſtipulatus eſſem.ff. de verbo.
oblig.Bal.tamen, & melius in d.l.magnam, tenet.contra-
rium. & de hoc videbis dictum Marcum Antonium in d.
ſuo tractatu.in.ij.parte.in.j.col.& ibi vi.plures fallentias,
ad regulam;dies interpellat pro homine.Sed fur,raptor, &
ſimiles abſque interpellatione, ipſo iure cēſentur in mora
conſti-

conſtituti.l.j.c.recentiſsime. Et l.merito. ff. de vi, & vi armata.pro quo facit. † Nam fur, & moroſus æquiparantur. 40
l.inter ſtipulantem.§.j.ff.de verbo.obliga. tempera tamen, niſi ſuper re futura eſſet ſequuta ſtipulatio animo nouandi facta, nam per eam vitium furti purgatur; & eſt neceſſaria noua interpellatio ad conſtituendum quem in mora.l. ſcire debemus.§. ſi.dic.vt ibi.Sed in contractibus vltro, citroque obligatorijs non procedit.Nam ex quo quis parte ſua contractum adimpleuit,alius eſt ipſo iure in mora cõſtitutus.l.curabit.C.de actio.empti.vbi dicitur; † emptor, 41
qui percepit fructus rei emptę,ad tenetur vſuras pręcij nõ ſoluti.& ibi vi.Bald.& Salice. & de hoc vide tex.in.l.Iulianus.§.ex vendito.ff.de verborum obligatio.& vi. Alexan. in.l.quod te.ff.ſi cer.peta.& vi.d.Marcum Antonium Bauerium in d. ſuo tractatu in. ij. parte. col. iij. Item non procedit in debitore fiſci,nam eo,quòd non ſoluit, quod debet, re ipſa conſtituitur in mora vide Alexan. in d. l. quod te.ff.ſi cer. peta. & tu vide Martinum Laud. in tractatu de fiſco.in.quæſtion.cclv.allegat gloſſ. in l.cum quidam.§.fiſcus.ff.de vſuris.& ibi vide Salicet. & Fulgoſium. Et idem in debitore eccleſiæ.gloſſ.ſingula.inſti.de actio. §. item mixta.Bald.in aucten. hoc amplius. C. de fideicommi.Inno.in.c.breui de iure iuran.Alexan.in.d.l.quòd te.ff. ſi cer. peta. Idem in debitore minoris.l.minorum .C. in qni.cap.reſti.in integrum. non eſt neceſſaria.l.ij. C. de vſuris.l.Titia Seio.§ vſuras.ff. de lega.ij. Idem dicas in eo, qui promiſit aliquid cõſiſtens in faciẽdo tractatuũ habens ſucceſsiuum,vt domum facere; nam huiuſmodi promiſſio cenſetur in ſe habere tacitam diem, in qua commode fieri poſsit; & propterea lapſus huius diei debitorem in mora conſtituet, vt ſtatim ad pœnam, vel intereſſe conueniri poſsit; vt per tex.& docto. in.l. ſi ita ſtipulatur. ff. de verbo. obligatio. vbi legitur; ſtipulatio facti committitur,cum tranſierit tantum tempus, quòd factum potuit explicari: & per caſum repentinum reintegratur dilatio. Idem dicas in eo,quid dixit ſe nolle adimplere id , quod promiſit, vel debet; nam ex hoc cenſetur in mora conſtitutus, nec amplius requirendus erit.de quo per Alexan.

in d.l. quòd te. ff.ſi certum peta. In ſimili dicimus de eo, qui dixit, ſe nolle in iudicium comparere, non eſt amplius de neceſsitate requirendus. c. eum qui. de dolo, & contu. in vj. gloſſ. & docto. in l. tres denunciationes. C. quomo. & quan. iudex. &, l. diuus. ff. de in integrum reſti. l. contractu. §. fi. ff. de appella. Et nota, quòd in eo, qui promiſit ſe facturum, & curaturum, non requiritur interpellatio, ſed intelligitur quàm primum facere poſsit. ſingulare fuit verbum Bal. in. cap. j. §. ad hæc. hic finitur lex Corradi. allegat. l. j. C. de priuatis carceribus. & vi. Alexan. in, l. quòd te. ff. ſi cer. peta. & de hoc vi. in d. tractatu, in ij. parte col. iiij. & ibi dicit, iſta verba, promitto facturum, & curaturũ, quid operentur. Item vaſſallus, qui ſcit domino magnum periculum imminere, tenetur non requiſitus defendere. Alexan. in. d. l. quod te. Item quando iuramentum eſt in contractu interpoſitum, non eſt neceſſaria interpellatio, vt per Docto. in capitu. breui. de iure iurando. & vi. Alexan. in l. ij. §. voluntate. ff. ſolu. matrim. vbi dicit, quòd quanuis ad hoc, vt venditor teneatur de euictione, & teneatur venire ad defendendum emptorem in cauſa euictionis, & ſit neceſſe, quòd per emptorem fuerit ad hoc requiſitus, vt per Bart. in l. denuntiaſſe. ff. de adulte. & in l. abſentem. ff. de procurato. attamen ſi iuramentum eſt appoſitum in contractu, ſi venditor ſciat litem fore motam, abſque alia interpellatione debet venire ad defendendum emptorem, quod dicit eſſe ſingulare, nec per alios tractatum. Sed de hoc vide in d. tractatu in ij. parte col. v. & vide Barto. in. l. eum qui. §. ſi iuramento in vltimo verbo. ff. de iure iurando. vbi dixit, quòd quando eodem tempore contrahitur obligatio; & eodem tempore præſtitum eſt iuramentum, iuramentum non habet vim interpellationis, nec debitorem in mora conſtituit, ſed neceſſaria eſt noua interpellatio; quia abſonum eſt in iurare ſecundum ipſum, quòd quis eodem tempore obligetur, & conſtituatur in mora. l. quòd dicimus. ff. de ſolutio.

Item quamuis aduentus diei conſtituit in mora, tamen intelligitur eſſe verum, quando obligatio erat pura, ſed

exactio

actio erat in diem collata;ſecus, ſi exactio, & obligatio erat in diem collata;nam tunc diei aduentus non conſtituet debitorem in mora; ne deueniamus in hoc abſurdum, quòd eodem tempore obligetur, & in mora conſtituatur. ita dixit Bart.in l.ita.ſtipulatus.in.ij.quæſt. principali. de verbo.obliga.facit quòd dicunt Barto,& docto.in.l.quoties.eo.ti. † quòd aduentus conditionis non conſtituit 43
vnquam in mora; quia etiam prius non eſſet nata nec actio,nec obligatio.l.cedere diem.ff.de verbo.ſignific.Sed dies per extraneum promiſſa lapſu biennij ſine interpellatione in mora conſtituitur.l.ſi.§.præterea. ff.de iure do.& vi.Alexan. in.d.l.quòd te. Et quid ſi dos fuit promiſſa per mulierem, vi. in.d.tractatu in col.iiij. interpellatio nunquid requiſita in diſpenſatione. l. vel ſtatuti, ſeu iudicis aliquid fieri præcipientis, dico, quòd intelligitur, quòd fiat quam primum poteſt, aliàs pœna committitur abſque alia interpellatione. Alexand.in l.ita ſtipulatus. ff. de verbo.& vi.in dicto tractatu in d.ſecunda parte, in vi. col.Retenta iſta parte pro vera, quòd interpellatione mora contrahitur,tempera,& intellige,quòd ſtatim interpellatus non cenſebitur conſtitutus in mora, ſed neceſſe eſt, quòd labatur tantum tempus infra, quod commode id, ſuper quo interpellatur, explicari poſsit: quod tempus veniet arbitrio iudicis moderandum, iuxta tex.in,l.quod dicimus.&.l.ratum. ff. de ſolutioni, & eſt caſus notabilis in l. diuortio. ff.de nego. geſtis.& vi. gloſſ.in.l. Emilius. ff.de minori. † Et interpellatio debet fieri congruo tem- 44
pore, vt eſt gloſſ. in.l. mora. ff. de vſuris. dicitur autem facta incongruo tempore quando eſſet facta ante euentũ diei, vel conditionis.l.cum filius.§.ſi.ff.de verbo.obliga.& l.ſi ſoluturus.ff.de ſolutio.niſi interpellatio conferretur in tempus congruum.l.in tempus.ff.de hæredi.inſtituen.l. ſi eum.§.ſi. ff, de donatio.inter virum & vxo. Item dicitur fieri incongruo tempore, ſi fiet quando quis vxorẽ ducit, funus comitatur, miſſam audit, vel celebrat.l.ij.ff.de in ius vocan.notat Bar.in.l.non ſolũ.§.morte.ff.de noui ope.nũtia.& vi.Iaſonẽ in d.§.morte, in materia proteſtationis incitatoriæ, per duo ſimilia. Primo quia licet actus iudicia-

 lis,

fure,meticuloſo,& violento.l. ſi condicatur. ff. de condi. furtiua.& l.in re furtiua.ff.de vi,& vi.arma.l.j.§. rectiſsime.& C.quod metus cau.l.j.&.C.de furtis.l.ſubtracto.Interdum committitur mora mediante interpellatione, vt dixi;& hoc dupliciter, quia quandoque mediante interpellatione, vt dixi; & hoc dupliciter quia quandoque mediante interpellatione, vt dixi; & hoc dupliciter, quia quandoque mediante interpellatione facta à creditore debitori;& hæc demum,quando debitor adultæ ætatis ſcienter,vel ſcire debens ſe debere,interpellatus legitime,id,quod debet,ſine iuſta cauſa differt ſoluere;quandoque è contra per interpellationem factam à debitore creditori:& hoc committitur,cum creditor ſine cauſa legitima differt accipere debitum ſibi pro parte debitoris obligata,vt.ff.de conſtitu.pecu.l.ſed ſi aliqua.&.ff.manda.l. ſi hominem.& de pericu.& commod.rei,vendi.l.illud.& de ſolutio.l.ſi ſoluturus.& l.qui decem. Similiter committitur mora per euentum diei tacitæ à l.ſubintellecto, vt.C. emphiteo.l.ij.& nota.in.d.l.ſi mora.

† Et nunc accedo ad materiam purgationis moræ, & 47
dico,quòd purgatio moræ fit multis modis ſcilicet oblatione rei debitæ. Item de legatione. item ſtipulatione animo nouandi in interpoſita;ſi tamē res erat præſens. hæc omnia probantur in tex. & gloſſ. l. parui. ff. de conditio. furti.Et materiam purgationis moræ videbis per Salicetum in tractatu ſuo de mora, vbi plenarie pertractauit in materiam purgationis moræ, & illum tractatum inuenies in volumine tractatuum in primo volumine.fo.ccxxxv. & ibi videbis in fine,moræ purgatio quos effectus producat,& ibi dicit etiam,quòd vſuræ propter moram currentes ea ceſſãte ceſſant.Et de materia purgationis moræ& videbis Bar.in.l.ſi inſulam. ff. de verborum obligatio. Vbi multa dixit.Et in fine reaſſumendo materiam facit ſolennem diſtinctionem moræ ſuo,quando mora poſsit purgari tam ex parte actoris,quàm rei.

Sed mora rei nocet fideiuſſori,niſi fideiuſſor prius conſtituerit creditorem in mora per obligationē, vt per Bar. in l.mora rei. ff. de verbo. & in l.ſi ſeruum ſtichum ſtipu.

dicit;mora in faciendo commiſſa non purgatur, ſed mora
48 in negligendo purgatur. Et mora purgatur ex æquitate. † Et moræ purgatio vſque ad quod tempus admittatur, vbi Bart.in l.ſi maior.C.de tranſactio.& ibi Bar.dicit multa in materia moræ. Sed qui poteſt ſe tueri exceptione legitima,non eſt in mora,vt per Bart.in.l.lecta. ff.ſi certum peta.Sed vbi eſt dies, & pœna, non admittitur purgatio moræ.in.l.traiectitiæ.§.de illo. ff. de actio. & obligation. Sed moræ purgatio admittitur quo ad actionem conſeruandam ex parte actoris intra modicum tempus, etiam vbi dies eſt, & pœna, Bart. in l.ſi ita.§. Seia cauit. ff. de verborum obliga. Sed quando pœna committitur propter maleficium, purgatio moræ non admittit Bartol.in l.vbi pactum. C. de tranſactio. Et omnino vide de hoc Bart.in.d.l.ſi inſulam.ff.de verb.oblig.vbi multa dixit in materia moræ.& ſic me expedio.

DE AMENTE, ET DEMENTE, ET *Furioſo, de mente capto, & inſano, de ſtulto, & fatuo.* *Cap. LXVIII.*

SVMMARIVM.

1 *Qualitercunque quis ſit amens,actum à conſenſu dependentem exercere non poteſt.*

2 *Furioſus & mente captus,vtrum inter ſe differant.& nu.3.*

4 *Non ſanæ mentis,quis dicatur,item & de demente.*

5 *Dementia,quomodo agnoſcatur.*

6 *Fatui vnde dicti,& qui proprie dicantur.*

7 *Mente captus quot modis dicatur.*

8 *Furor quomodo probetur, Item in teſtium depoſitione quod requiratur,ad hoc vt de furore conſtet,& nu.9.10.*

11 *Ad probandum, Aliquem eſſe mente captum vel furioſum, difficile eſt,& nu.15.*

12 *Teſte deponente de ſana mente, alio vero de inſania, cui magis credatur.*

13 Qu

13 *Qui ſemel fuit furioſus, vtrum ſemper furioſus præſumitur.*

14 *Plurium teſtium probatio, aliquem fuiſſe furioſum, duobus vero contrarium deponentibus quibus magis fides adhiberi debet.*

15 *Ad probandum furorem & dementiam, vtrum teſtes ſingulares probent.*

17 *Magna veritatis coniectura teſtium depoſitiones coadiuuat.*

18 *Furore ſua culpa oppreſſus ſibi imputandum aſt.*

19 *Homicidium perpetrans, propter quod pœna capitis plectendus ſit, ſi poſtea furioſus effectus fuerit, debeatne in perſona vel in bonis puniri.*

20 *Delictum in furore committens, poſtea vero ſanus effectus, vtrum ſibi pro eodem delicto pœnitentia imponi debeat, Item & de ebrio maleficium committente, an puniri debeat, & num. 21.*

DICIMVS, † quòd qualitercunque quieſcit à mente alienatus, nõ poteſt exercere actũ dependentem à conſenſu. tex. in. l. furioſum. C. qui teſtamenta facere poſſunt. c. dilectus, de ſponſalibus. l. in negotijs, &. l. furioſi. ff. de regulis iuris. vbi legitur; Furioſi nulla voluntas eſt, & eſt loco abſentis, vt ibi in gloſſ. & æquiparatur mortuo, vt per Alexan. & Iaſonem in. d. l. furioſum. & vide ea, quæ notantur in l. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquirenda hæreditate. † Et furioſus, & mente captus idem ſunt; quamuis mente captus ſit nomen magis generale, quàm furioſus: ideo delicta ab alieato mente commiſſa non puniuntur. l. diuus. ff. de offi. præſi. quia ſatis ſuo furore punitur. & ratio eſt, quia delictum non committitur ſine dolo. Et idem iudicandum eſt de mente capto, ſicut dicitur de furioſo. ita. Alexan. in conſil. liiij. Corneus in conſilio xxij. quia mente captus æquiparatur furioſo. l. ij. & ibi Bal. C. de curatore furioſi, contra Ange. in. l. ex facto. ff. de vulga. & pupi. c. iudicas. ij. quæſt. nona. vbi etiam notatur, quod ad excuſandum quem à delicto propter inſaniam mentis requiritur probatio concludens, inſaniam adeſſe tempore commiſſionis delicti. quod eſt notandum ſecundum 1 2

dum præpoſitum in d.c. iudicas, pro formandis articulis in materie tali; quia articulus non concluderet, quòd talis non erat ſanæ mentis, niſi ſpecificaretur de tempore delicti; quia probatio debet neceſſario concludere. l. non hoc. C. vnde cognati. Et ſanæ mentis quilibet præſumitur, non mente captus, nec demens. l. nec codicillos. C. de codicillis. & ibi Bald. & docto. & canoniſtæ in clementina prima, de homicidio. & in l. fi. de ſucceſsionibus ab inteſtato; tamen præſumptiones prædictæ ceſſant, quando probaretur contrarium, vt in d. l. nec codicillos. Et tradunt omnes docto. in d. c. fi. & in d. l. furioſum. & ibi Corneus.

3 C. qui teſtamenta facere poſſunt. † Et aduerte, quòd furioſus dicitur ille, qui eſt cum rabie furioris euidentis; ſed mente captus dicitur cui mens, & conſilium deficit, tamen nullum furorem oſtendit. ita Bald. in l. furioſi. C. de nuptijs. & in l. humanitatis. C. de impuberum, & alijs. Alexand. in conſilio liiij. Iaſon in d. l. furioſum. Et qui nomen ſuum ignorat, & qui non reſpondet ad propoſitum, iudicatur inſanus, vt per Iaſ. in. d. l. furioſum. Et vide Barbatia in c. fi, de ſucceſsionibus ab inteſtato. & Barto. in d. l. nec codicillos. C. de codicillis, & in l. ſi quidem. C. ſoluto matrimonio. & vide Bartho. & Bald. in l. mutuum. ff. de acquirenda hæredita. Alexand. in l. Si poſt dotem. §. ſi maritus. ff. ſoluto matrimo. Sed ſi furioſus habet dilucida interualla, poteſt in illis interuallis condere teſtamentum; & ſi non apparet quo tempore factum fuerit tale teſtamentum, ex verbis teſtamenti poterit cognoſci, & perpendi, an tempore teſtamenti erat ſanæ mentis, an non, vt in d. l. furioſum.

4 † Et ille dicitur non ſanæ mentis, qui non habet memoriam ordinatam. text. in cap. filij. de hæreticis, in vj. faciunt notata in cap. j. de clerico ægrotante, eodem libro. vbi notatur, quòd ille dicitur demens, qui neſcit exprimere, quod vult, deprehenditur etiam dementia ex loquela inordinata, vt ſupra tetigi. Sed qui ſapienter ſcribit, vel loquitur, præſumitur tunc temporis fuiſſe ſanæ mentis: & ad hoc allego bonum textum in capitu. legimus. xciij, diſtinction. vbi legitur; fatuus fatua loquitur. facit tex. in

in c.conuenior.xxxij.q.viij.& in l.quidam in ſuo. de conditio.inſtitutionum.

5 Et † ex proiectione lapidum more inſanorum deprehēditur dementia.l.ij.C.de Iudæ.l.ob quæ vitia.ff.de ædi. edicto. Itaque qui loquitur verba irriſoria, & contemnenda, præſumitur fatuus.ita Areti.in.l.j.ff.de verbo. obliga. & Alexan.in conſi.liiij.ad finem. Itaque furor, & inſania percipitur ex ſermonibus, quæ conueniunt furioſis, fatuis vel dementibus, vt in d.l. quidam in ſuo, cum concordantijs; quia licet furor, & inſania mentis non videatur, tamē perficitur (vt dixi) eo ſermonibus conuenientibus furioſis, vel fatuis.ita concludit Corneus in conſi.xxvi.† Et fatui à fando dicuntur, vt per Bar. in tractatu de teſtibus. col.xxj. vbi dicit; fatui verò dicuntur à fando, hoc eſt loquendo; quia loquendo ſuam fatuitatem oſtendunt: & prædicta ſecundum vocabulorum propietatem, licet in iure quādoque iſtis vocabulis abutamur, dicit etiam Bart. menti capti vero dicuntur, qui ſtante ſęnſus integritate carent iudicio intellectus propter ſenſus defectum. Quidam dicuntur ſtulti, quidam fatui appellantur: ſtulti dicti ſunt à ſtupore quia ſtupenda non ſtupent, vel non ſtupenda ſtupeſcunt. † Et dupliciter dicitur mente captus, & cum ſœua dementia, & quaſi rabie; & cum quieta amentia. Dicitur enim amens ab à quod eſt ſine, & mens, quaſi ſine mente: & demens quaſi deorſum mente; & ſic non compos mentis.glo.in §.præterea iuſti.qui non eſt.per. ſa. teſta. Fulgo. in conſil.lxxx. Bald. in lib. humanitatis. C. de impuberum, & alijs. & addit Bar. vt ſupra. Probantur hæc per eos, qui viderunt eos aliena loqui; vt ſi per vicos more inſanorum viderunt loqui deridentia. 6 7

8 Et † probatur furor, ſi aliquis fuit reputatus per plures menſes pro furioſo, ſeu demente à conſanguineis ſuis, & vicinis eundem cognoſcentibus; vt per Alexand.in conſi. liiij.vel ſi fuit detentus in carceribus à conſanguineis ſuis.Alexand.in l.ſi poſt dotem.§.ſi maritus.ff. ſoluto matri. vel ſi probatur quòd communiter haberetur pro mente capto.ita Decius in conſ.lxxxvj.i.par. vbi multa allegat: late

late etiam dixit in conſ. ccccxlviij. iiij. par. tex. ſingularis ad hoc in capit. indicas. iij. quæſtio.ix.vt infra etiam dicemus.

9 † Et ſufficit, quòd teſtes deponant de ſermonibus, & geſtis non conuenientibus viro prudenti, ſed furioſo, vel mente capto; dummodo teſtis aſsignet cauſam, & rationem dixi ſui; per quam conſiderato ſermone, ſeu actu, de quo deponitur, iudicatur præſumptio; quòd ille, qui ita ſermonem protulit, vel actum geſsit, non fuerit ſanæ mentis, ſed potius in dementia, ſeu furore, vt per Inno. & docto. in cap. cauſam. de teſti. Ideo ſi teſtis deponit quem furioſum, vel inſanum, debet deponere per ſenſum proprium etiam non interrogatus; vt per Innoc. in dict. c. cum cauſam. & per Bar. & Bal. in l. ſolam. C. de teſtibus & per Iaſo. in d. l. furioſum. quia furor, & inſania intellectu cognoſcitur, non ſenſu corporis; quia eſt quid inuiſibile; & in ea, quæ non percipiuntur ſenſu corporis, non creditur teſti. niſi reddat cauſam ſcientiæ per ſenſum corporis, etiam non interrogatus, vt dixi. vnde ſi teſtis interrogatus de cauſa ſcientiæ reſpondet, quia vidit; non probat furorem, nec inſaniam; nam iſta accidentia animi non poſſunt percipi momento, ſed ex curſu ſuper multitudine actuum, & conſideratis adminiculis per iudicium intellectus, Nã eſſe furioſum: & mẽte captum ſunt paſsiones cerebri, quas cognoſcit phiſicus.

10 † Sed ſi teſtis interrogatus, ſi Titius erat furioſus, dicat, quòd ſic, ideo quia vidit ipſum furientem, bene probat; vt per Iaſo. in d. l. furioſum; quia furor per viſum percipitur, & probatur per actus, & ſigna, vt dixi. Et ſi teſtis dicit, quia eſt publica vox, quia audiuit publice dici, non probat quia debet dicere, audiui à maiore parte ciuitatis. ita Bar. in. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſtionibus. Sed probatur quem furioſum eſſe, ſi publice, vel communiter habebatur pro furioſo; vel quod viſus eſt proijcere lapides, vel panem, more inſanorum, vt ſupra dixi allegando Alexandrum in ſuo elegantiſsimo conſi. liiij. volum. j. Et furor, & dementia ex varijs cauſis ſurgere poteſt, vt ff. de edili. edicto. l. j. in fine, cum duabus ſequentibus.

Sed

† Sed aduerte, quòd difficile eſt probare, quem eſſe mẽte captum, vel furioſum; & de directo probari non poteſt, quem eſſe furioſum, vel dementem; quia ſenſu corporis non percipitur, vt dixi; per Cardinalem in conſi. lv. quia in tali caſu dicuntur teſtes iudicare potius, quàm deponere. Et teſtes poſſunt de facili errare, ideo in tali caſu non creditur teſtibus, niſi cauſam dicti ſui faciant manifeſtam, vt per Innocen. in. dicto. capit. cum cauſam. Et ſic furor non probatur per viſum ſimpliciter; quia communis opinio eſt in contrarium, per ea, quæ ſuperius diximus, & per Decium in conſi. ccccxlviij. iiij. volum. 11

Et in dubio quis ſanæ mentis præſumitur, non mentè captus. l. nec codicillos. C. de codicillis, vt ſupra dixi.

† Itaque magis creditur teſtibus deponentibus de ſana mente, quàm deponentibus de inſania; quia teſtes, quibus ius commune aſsiſtit, & qui concordant cum iure communi, præferuntur alijs, qui iure communi aduerſantur; vt per Innocent. in cap. auditis. de præſcriptionibus, & per Decium in d. ſuo conſi. ccccxlviij. iiij. pa. & probat teſtis, ſi dicit, vide furore, & acta furoris facere: & probat teſtis, ſi dicit de ſana mente, quia fuit præſens actui per eum geſto. ita Corneus in conſi. lxxxv. ij. pa. Et qui non poteſt articulate loqui, ſimilis eſt mortuo. Bar. Alexand. in conſi. xij. j. par. 12

† Sed qui ſemel fuit furioſus, ſemper præſumitur furioſus, ſi per plures menſes permanſit in furore. textus eſt ſingularis in c. indicas. iij. quæſt. ix. vbi fuit caſus; Hermanus Epiſcopus fuit furioſus, & quia per plures mentes fuit furioſus, conſtabat Pontifici: qui Hermanus poſtea homicidium, vel aliud ſcelus commiſit. de quo accuſatus coram Archiepiſcopo appellauit ad Papam. Archiepiſcopus autem indignatus rogauit Papam, vt de crimine cognoſceret; Papa dicit in textu, quòd non poteſt facere, tribus rationibus; quia Hermanus erat abſens, & quia nõ dixerat ei, qui fuerunt illi exceſſus, ſuper quibus accuſabatur, nec vtrum tempore delicti fuerit ſanæ mentis, vel non. Ecce text. ſingularem, quòd quando quis publice habetur 13

pro

tur pro furioſo, ſemper præſumitur furioſus; & quia furor Epiſcopi erat taliter notus, quòd peruenerat ad aures conſiſtorij Romani Pontificis, vt patet in textu, ideo Archiepiſcopus debebat probare Epiſcopum deliquiſſe tempore quo erat ſanæ mentis. hoc adde ad ea, quæ ſuperius dixi, tamen dicta præſumptio recipit probationem in contrarium, quia eſt præſumptio iuris, & non præſumptio iuris, &
14 de iure: † ideo dato, quòd mille teſtes probarent talem fuiſſe prius furioſum, & duo probarent eundem tempore quo actum geſſit, fuiſſe ſanæ mentis, illa ſecunda probatio præualet: & non diſcordant dictæ probationes, vt per Corneum in d. ſuo conſilio. lxxxv. Sed declarando doctrinã Bar. in l. ij. ff. de bonorum poſſeſſione furioſo infanti delata, dic, quòd ſecundum Iaſo. poſt Alexan. in. d. l. furioſum, intentio Bar. eſt iſta; quòd ſi probatur aliquem eſſe furioſum non ſemper, ſed aliquo momento temporis, puta vna, duabus horis, vel vno die, vel duobus; tunc ex tali furore, qui non fuit ſucceſſiuus; vel probatur: aut probatur aliquem habuiſſe furorem ſucceſſiuum, licet aliquando aliqua interualla habuiſſet, tunc quicquid egit, præſumitur feciſſe tempore furoris, ſi per plures menſes permanſit in furore, & communiter haberetur pro furioſo, vt dixi allegando Alexand. in conſi. liiij. & tex. in. d. c. indicas; & Bar. in l. ſi. ff. de bono. poſſe. furioſo infanti competenti. & Areti. in. l. ij. ff. de teſtamen. & Corneum in d. l. furioſum. Sed non præſumo furioſum ſemper furere, maxime ſi fuerit probatum quòd medij temporis qualitas fuerit furori cõtraria. Itaque ſi apparet, quòd furioſus poſt tempus furoris fuit in ſana mente, ante actum factum attenditur qualitas actus: nam ſi actus eſſet conueniens hominis ſanæ mẽtis, onus probandi incumberet ei, qui allegaret furorem in tali caſu. & iſta eſt communis opinio. tenet Bar. in tracta. de teſti. xx. col. & in l. fi. ff. de bonorum poſſeſſione infanti furioſo. Areti. in l. i. ff. de verborum obligationibus. Iaſon poſt Alexan. in l. furioſum. C. qui teſtamenta facere poſſunt. & Ioannes Andreas in ca. ſi. de ſucceſſionibus ab inteſta. dicit; ſi aliquis non eſt compos mentis, qui hoc dicit, id probet; quia ei qui, dicit, incumbit probatio

batio.l.ei,qui dicit.ff.de proba. gloſſ. in capit.Conſaldus. xvij.quæſt.ij.

15 † Sed aduertant iudices, quia difficile eſt probare furorem,vel priuationem ſenſus,vel intellectus.Bal.in d.l. furioſum.& Ioan.Andr,in c.filij.de hæreticis,in vi.dicit,aduertite iudices. quia multi furorem fingunt, vt excuſentur.& Barto.in ſuo tractatu de teſtibus in xx. col.dicit; an quis furorem fingat,poteſt dubitari.& addit; ex ſuſpictionibus ergo ſimulatio arguitur, & ex vita præambula.de quo videbis bonam gloſſ.in d.cap.indicas.iij. quæſt. ix.& ſæpe quis apparet furioſus,vel demens;& tamē non eſt;ſed ſic ſe fingit ex aliqua cauſa. l. obſeruare. ff. de cura.furio. vbi dicit tex. ſuper hoc debet fieri pleniſsima cauſæ cognitio,vt per Cardin.in conſil.lvj.& Bartol.dicit in d.l.obſeruare;iudex enim debet adhibere medicos,vel alios prudentes viros. † Sed eſt aduertendum,an teſtes ſingulares 16 probent in probando furorem,& dementiam ; nam aliqui dixerunt, quòd teſtes ſingulares probant. Sed veritas eſt quod teſtes ſingulares non probant.ita Decius in ca. licet cauſam,de proba.vbi ipſe dicit,quòd actus in genere non probantur per teſtes ſingulares,cū verum ſit dicere, quòd meo actu teſtes non concordent; & mediantibus teſtibus ſingularibus non videntur probari actus particulares, ex quibus inferatur actū,de quo quæritur. Et aduerte, quòd iſta doctrina Decij eſt in lecturis, & in ſcolis legendo, vbi ceſſat ambitio pecuniæ;ſed non ſic in conſilijs,tenet etiam Alexan.in conſi. c. vbi allegat Innocent. ita tenere in cap. qualiter, & quando. ij. de accuſationibus. † Sed magna 17 coniectura veritatis coadiuuat atteſtationes teſtium, vt per Corneum in conſi. lxxxv. & præsbiteri laicis præferuntur. cap. clerici. lxxxj. diſtinct. & in qualitate teſtium quatuor clerici æquiualent ſex laicis. gloſ.in c.monachus. lxxvij. diſtinct. Areti. in l.j. ff. de verbo. oblig. & multa alia adducit. & vide Decium in conſi. ccccxlviij. p.iiij. vbi ſe remittit ad ea;quæ dixit in dict. cap.licet cauſam, de proba. Et mentis ſanitas comprehenditur ex ſermonibus. Bar.in.l. his, qui. §. diuus.ff.de tuto. & cura. da. ab his.

Et ſi aliquis laboret in extremis; nó ideo eſt mente alienatus, quia cũ corporis ægritudine compaſsibilis eſt prudentia, vt in cap. j. de renunciatione; & nonnunquam infirmitas corporis fortitudinem cordis augmentat, vt in c. niſi cum pridem. §. alia. eodem titulo. & lege. Sanum. C. de translationibus. l. ſenium. C. qui teſtaméta facere poſſunt. Et de conſtituto in extremis, quòd non præſumatur inſanus mente, caſus eſt in cap. finali, de ſucceſsionibus ab inteſtato. de quo vide Cardi. in conſi. xxx. & Panor. in d. cap. finali.

18 † Et imputatur furioſo, ſi culpa ſua deuenit ad furorem, vt per gloſſ. in. cap. j. vj. diſtinct. Et omnia vera ſunt, niſi quis ſimulet ſe furioſum, quo pœnam euitet; oportet, enim, vt iudex induſtrioſus ſit.

19 † Vltimo pro complemento regulæ notabimus, quòd ſi aliquis commiſit homicidium, propter quod debeat decapitari, ſi poſtea realiter efficitur furioſus, non debet puniri in perſona, ſed in bonis; vt videbis per Iaſo. in. d. l. furioſum. etiam ſi poſt condemnationem efficiatnr furioſus,
20 vt ibi per eum. † Et nota etiam, quòd pœnitentia imponitur alicui, ſi furioſus poſt delictum commiſſum ad ſanam mentem conuertatur. Vide text. & gloſſ. in ca. ſi quis inſaniens, xv. quæſt. j. Et hoc toleratur, ne diſciplina eccleſiæ deſeratur; & vide Lucam de Penna in. l. ſi apparitor. col. fi. de coartali, li. xj. Sed quia factum à furioſo videtur factum à caſu ſine facto perſonæ, vt dicit tex. fi. in fi. ſupra de adminiſtra. tuto. vide gloſſ. & docto. in dict. c. inſaniens. & vide Cardi. in clemen. ſi furioſus. de homi. dicentem, quòd is, qui allegat furorem, debet probare furorem; quia præſumitur ſanæ mentis: tamen ſi dicetur, quòd aliquando fuit furioſus, ei, qui dicit nũc furioſum, incumbit probatio, vt in d. c. indicas. iij. q. ix. & vi. in ca. ſemel, de reg. iu-
21 ris, in vi. † Quid autem dicendum ſit de illo, qui per ebrietatem maleficium committit, an puniri debeat, (ſimilis enim eſt furioſo.) vide Dom. Hier. Gigant. in tract. de crim. læ ſæ Maieſt. quæſt. lij. vij. not.

DE

DE TESTAMENTIS, ET DE SVBSTItutionibus, & de iure accreſcendi, de & tranſmiſsionibus. Cap. LXIX.

SVMMARIVM.

1 Teſtamentorum vſus neceſſarius, & qua de cauſa inuentus fuerit.
2 Teſtamentum vnde dictum.
3 Quodnam propriè dicatur teſtamentum, Item & denuncupatiuo, & nu 4
5 Teſtium ſubſcriptiones finis teſtamenti ſunt.
6 In teſtamento cæci quæ requirantur.
7 In teſtamento ruſtici quænam forma ſeruanda ſit.
8 Teſtium conditio, vtrum mortis tempore, an teſtamenti inſpicienda ſit.
9 Legatarij & fideicommiſſarij, vtrum in teſtamento teſtes eſſe poſſint.
10 Poſthumi agnatione, rumpitur teſtamentum.
11 Teſtamentum ſolenne tollitur per non ſolenne, curſu decennij.
12 Qualiter, & quibus modis probetur teſtatoris voluntas.
13 Hæredem inſtituere quid ſit.
14 Si duo codicilli reperiuntur eodem die functi, in quibus aliquid duobus legatum fuerit, cuinam ipſorum legatum præſtabitur.
15 Nati ex damnato coitu, poſſintne hæredes inſtitui.
16 Poſthumus quis dicatur.
17 Præterire & exhæredare an idem ſint.
18 Inſtitutio, & ſubſtitutio in quo differant.
19 Vulgaris ſubſtitutio quæ dicatur, & nu 36.
20 Vulgaris tacita, quomodo intelligenda.
21 Vulgaris ſubſtitutio ſeparatim pluribus facta, vtrum tacitam pupillarem contineat.
22 Pupillaris ſubſtitutio quæ dicatur, & nu. 38.
23 Legitimatus à principe differatne à legitimo & naturali.
24 Teſtamentum in quo filius impubes à patre exhæredatus fuit, vtrum valeat.

25 *Quid ſit ſubſtitutionis pupillaris effectus, & nu.39.*
26 *Expugnato paterno teſtamento, expirat pupillaris ſubſtitutio.*
27 *Pupillaris expreſſa excludàtne pupilli matrem, atque alios deſcendentes, & nu.29.*
28 *Filius à patria poteſtate liberatus, propter religionis ingreſſum filij, vtrum pupillaris ſubſtitutio extinguatur.*
30 *Exemplaris ſubſtitutio cur ita dicatur, & quæ ſit.*
31 *Compendioſa ſubſtitutio, vtrum à milite fieri poteſt, Et qua de cauſa dicatur compendioſa, & nu.33.*
32 *Fideicommiſſaria ſubſtitutio quæ ſit.*
34 *Verba communia, quæ ſint.*
35 *Teſtamentorum, qui & quot ſint gradus, Item & ſubſtitutionum.*
37 *Vulgaris ſubſtitutionis effectus, quis ſit.*
40 *Quæ ſit forma compendioſa ſubſtitutionis, & nu.41.*
42 *Breuiloqua, ſiue reciproca ſubſtitutio, quæ dicatur, & numero 43.44.*
45 *Subſtitutionum omnium materia, diffuſe incleata per Bar. & alios doct.*
46 *Teſtatoris voluntas large interpretanda eſt.*
47 *Inſtitutio caput eſt teſtamenti.*
48 *Vtrum mentione filij facta in teſtamento, comprehendatur & nepoets.*
49 *Fundi legatarius, poſſitne petere, ſibi tradi emptionis inſtrumentum.*
50 *Teſtamentum dicitur actus indiuiduus.*
51 *Iuris accreſcendi ratio inductiua, quæ nam fuerit.*
52 *Coniunctio quotuplex ſit.*
53 *Quæ, quot requirantur, ad hoc & vt portio deficiens accreſcat alteri cum onere, & nu.54.*
55 *Ius accreſcendi quotuplex ſit.*
56 *Quæ dicantur Inſtitutiones caducæ, ſiue per non ſcriptæ.*
57 *Caſus, in quibus Ius accreſcendi locum non habet, remiſſiue.*
58 *Filius hæres inſtitutus, poſſitne legitimam tenere, hæreditatis vero reſiduum repudiare.*
59 *An ius accreſcendi locum habeat in feudali conceſſione.*
60 *Hæreditas non adita, an tranſmittatur.*
61 *Prima tranſmiſſionis ſpecies quæ ſit.*

62 Filius

62 *Filius hæreditatem patris expreſſe repudians, virum, ſicut filiõ facultas data eſt, abſtenſionem ſuam infra triennium reuocandi, poßit iterùm eandem reuocandi potentiam hæredi tranſmittere.*

63 *Si filio in teſtamento relictum fuerit minus legitima, vtrum tranſmittere poßit ius petendi ſupplementum legitimæ.*

64 *Filius emancipatus, an poßit hæreditatem tranſmittere iure ſuitatis.*

65 *Secunda tranſmißionis ſpecies, quæ ſit.*

66 *Lex vnica. C. de his qui ante, aper. tab. An, locum habeat, in prætorijs ſucceßionibus.*

67 *Licet deſcendens, in quem tranſmißio fit, adeat ipſius tranſmittentis hæreditatem, an propterea efficitur hæres in hæreditate tranſmiſſa.*

68 *Tranſmißio iuris deliberandi, rumpatùrne propter ſuperuenientem furorem.*

69 *Hæreditas ad ſubſtitutum tranſmiſſa, intelligatúrne cum onere legatorum.*

70 *Hæreditas adita coram incompetenti iudice, an tranſmittatur.*

71 *Tertia tranſmißionis ſpecies quæ ſit.*

72 *Nunquid tranſmißio quæ fit beneficio legis, locum habeat in bonorum poſſeßione.*

73 *Bonorum poſſeßio non agnita, ad hæredes, non tranſmittatur, & nu. 74. 75.*

76 *Vxor hæres inſtituta, quoad vixerit, nullo alio ſibi dato cohærede, ſitne perpetuò hæres, eandemque hæreditatem ad hæredem ſuum tranſmittat.*

TEſtamentorum † vſus, & vetuſtus eſt, ita maxime neceſſarius, & publica ratione comparatus, ad hoc, ne qui ſine propinquorum ſerie decederet, hæredem non habere cogeretur, aut ſi vel maxime ſint, qui ſanguinis iure neceſſarij exiſtans, eos tamen hæredes admittere oporteat, quos tam longe à bonis ſuis abeſſe mallet, vt qui longiſsime. † Et teſtamentum dicitur teſtatio mentis, ſeu volun- 1 2

tatis iuſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuá fieri voluit.l.j.ff.de teſta.& inſtitu.de teſta.in princi. Et teſtamenti factio debet eſſe libera ab omni coactione hominis, non legis.ita Bald.in.l.humanitatis.C.de impu.& alijs. & legitur in l.j. C. de ſacroſanct.eccle. nihil enim eſt,quòd magis hominibus debeatur,quam vt ſupremæ voluntatis, poſtquam iam aliud velle non poſſunt, liber ſit ſtilus.i. diſpoſitio in ſcriptis.ſequitur textus;& licitum,quòd iterum non dedit arbitrium,id eſt,ſine ſcriptis.

3 † Dicitur teſtamentum, in quo continetur hæredis inſtitutio, etiam ſi teſtator illud appellauit contractum, codicilllum,vel donationem.l.teſtamentum.& ibi Bal. C. de teſta.vbi dixit;nota,quòd non curamus, quomodo loquatur teſtator, dummodo appareat de mente, vt ſi teſtator vocat ſeptem teſtes, & dicit, vos eritis præſentes huic contractui,& hæredem inſtituit, erit teſtamentum; ſed ſi neceſſaria prætermittuntur,viciatur teſtamentum,& contractus; quia omiſsio modi,& formæ ſemper vitiat etiam actum quantuncunque fauorabilem, vt.ff. de verbo. oblig.l.qui Romæ.§.Flauius hermes.& ibi notat,quòd abundans cautela non nocet.Et idem in iudicijs, quòd nunquam nocet ſeruare ordinem, etiam vbi poteſt prætermitti, vt notat Innocen. in cap. nouit.de iudi. quandoque tamen ex abundanti cautela præſumitur dolus,& ſcientia,vt notatur ff.de condi.inſtitu. l. ſi quis ſub conditione hæredes. Item quandoque ſuperflua vitiant, quando non ſunt ſupra actus naturam,ſed contra actus naturam.l. actus legitimi.ff.de reg.iuris.l. græce.§.illud. ff. de fideiuſſo.& eſt ratio,quia eſt ibi peccatum formæ,& forma eſt indiuiſibilis,& inſeparabilis; & ideo vtile per inutile vitiatur ſecundum Bal.& allegat Iaco. Butri. Quot olim erant genera teſtamentorum,omitto;hodie vero hæc eſt ſufficiens diuiſio teſtamentorum;quia aliud eſt nuncupatiuum, aliud eſt in ſcriptis conditum. † Et eſt nuncupatiuum,

4 quod conſiſtit in nuncupatione teſtatoris, non in ſolennitate ſcripturæ:ſeptem tamen teſtes neceſſarij ſunt,& hęredis nuncupatio,vt.C.de teſta.l.hac conſultiſsima.&.§. per nuncupationem,inſtitu.de teſta.Item teſtamentum debet

fieri

fieri vno contextu nullo alieno actu interpoſito, niſi fiat ex neceſsitate inexcuſabili, quæ eſt, vel medicaminis datio, vel breuis infirmitatis paſsio; vt in.l.cum antiquas. C. de teſta.&in l.hærędes.§.vlti.ff.de teſt.Illud autem, quod in ſcriptis fit, ſimiliter exigit numerum ſeptem teſtium, & ſubſcriptiones, & ſignacula teſtium: & eſt inducta ſolennitas ſcripturæ à iure prætorio cum ſignaculis teſtium; à iure autem ciuili antiquo inductus eſt numerus ſeptem teſtium; per conſtitutiones autem (vt dicunt docto.) ſunt inductæ ſubſcriptiones teſtium. Item neceſſarium eſt, quòd teſtator ſubſcribat, vel octauus teſtis pro eo, niſi teſtator totum teſtamentum ſua manu ſcripſit, & hóc ſpecialiter expreſsit, quòd ſua manu hoc teſtamentum conſcripſit. Si autem nullum ſcire velit ea, quæ in teſtamento ſcripta ſunt, poteſt ſignatam, vel ligatam tantum, hoc eſt, clauſam, inuolutamq; proferre ſcripturam à quocunque factam, eamque rogatis ſeptem teſtibus numero puberibus omnibus ſimul offerre ſignandam, & ſubſcribendam; dum tamen coram eis teſtator ſuum eſſe teſtamentum dixerit: & eo facto teſtes vno, eodemque die, & tempore debent ſubſcribere, & conſignare teſtamentum. † Et 5
dicunt eſſe ſubſcriptiones, & ſignacula teſtium finis teſtamenti: & probantur hæc omnia per tex. & docto. in.l. hac conſultiſsima. & l.cum antiquitas.§.vltimo. & l. iubemus autem.C.de teſta.& Inſti,de teſta.§.poſt. vero ex edicto. In ſubſcriptione autem teſtium debet contineri, quis, & cuius teſtamentum ſignauerit, vt.ff. de teſta.l.pe.Signare autem teſtes poſſunt teſtamétum etiam vno annulo, vt inſtit. de teſtament. §. annulo. &.ff. de teſtam.l. ad teſtium.§.ſignum autem.

Eſt autem regulare quod dictum eſt, in teſtamentis ſeptem teſtes exigendos; quandoque enim exiguntur octo, vt in teſtamento cæci. vt C.qui teſta.fa.po.vel non. l. hac cõſultiſsima.& ibi docto. † Et requiritur, quòd cæcus con- 6
uocatis ſeptem teſtibus, & notario dicat, ſe velle teſtari ſine ſcriptis, & debet iſta verba ante omnia proferre, vel ſimilia: & hoc eſt ſpeciale in cæco. ita docto. & Iaſo. in l. hac conſultiſsima. & ibi dicit Iaſon, quòd opinio doctorum

tenenda eſt,quia fauet teſtamento. Item quandoque in teſtamento ſufficiunt duo teſtes: & quandoque etiam valet nullo teſte adhibito,vt in teſtamento militari, vt per text. & doctor,in. l. ſi à patre. & in.l. milites. C. de mili. teſta. Item ratione priuilegij indulti à principe ſufficit, ſi tantũ duo interueniant teſtes. Nam & ſubſcriptionem teſtiũ remittere poteſt Imperator,vt in l.ſi non ſpeciali. C. de teſta.& ibi quærit Bald.priuilegium patriæ conceſſum qualiter habeat locum:& quid,ſi fuit conceſſum ciuibus illius patriæ:& quid ſi ſumus indubio ſit datum ciuibus,patriæ, ibi videte.& dicit quòd illi conuenit potiſsime nomen patriæ,qui inde ducit originem.

7 † Item teſtamentum ruſtici non requirit ſeptem teſtes, vbi tot non inueniuntur in locis illis, ſed ſufficient quinque,ſed & tunc,ſi omnes literati ſunt, licet ſcientibus pro ignorantibus ſubſcribere : hoc etiam caſu oportet illis ſcriptúræ innoteſcere voluntatem, vt iſti tres iurati poſt mortem teſtatoris deponant talem fuiſſe voluntatem eius, vt in l.fi.C.de teſtam.& ſi ruſticus eſt in loco,vbi non poteſt habere ſeptem teſtes, puta in carcere tyranni, vel latronum,ſufficiunt quinque teſtes: cum ratio diuerſitatis non poſsit reddi.argum. ff.de verbo. obliga.l.à Titio. Et eadem ratione cum d. lex vltima loquatur in teſtamento in ſcriptis,& dicit ibi Bald.quòd in tali caſu, vbi non poſſunt haberi ſeptem teſtes, ſufficiunt quinque argu.l.iubemus.§.quemadmodum. C. de teſta. Et nota , quòd iſtud priuilegium conceditur omnibus teſtatoribus, qui non poſſunt habere plures teſtes, quàm ex loci qualitate, vel ſimili caſu.ita Bald.in d.l.vltima. Et illi, qui habent teſtamenti factionem paſsiue, poſſunt adhiberi teſtes in teſtamento; ſed non omnes, quia non mulier.ff. de teſtib.l. ex eo.neque impubes, neque ſeruus,neque mutus,neque ſurdus, neque furioſus,niſi tempore intermiſsionis, nec is, cui bonis eſt interdictum, ſed ſeruus, cùm tempore teſtamenti ſignati communi opinione liberi loco fuerit habitus,valet,& teſtamentum valebit: probantur hæc Inſti.de teſta.§. teſtes.l.fi.C. de teſtam.

8 † conditio enim teſtium expectanda eſt tempore teſtamenti, & non mortis, vt.

vt.l.ad teſtium.ff.de teſtam.§.j.puto, quòd ſeruus adhibitus in teſtamento teſtis, poſsit in iudicio produci in teſtimonium, vt. C. de teſti. l. quoniam liberi. Si dicas quid ergo prodeſt, quod valet teſtamentum? reſpondeo multum; quia poteſt probari per ſcripturam publicam, vel forte confitetur aduerſarius taliter conditum eſſe teſtamentum: ſpectatur ergo conditio teſtium tempore teſtamenti quantum ad ſeruitutem, vel libertatem veram, vel putatiuam; non tamen dico fidem habendam teſti, qui tempore teſtamenti erat bonæ famæ, nunc autem cum producitur, eſt infamis. In hermafrodito an poſsit eſſe teſtis in teſtamento, qualitas ſexus incaleſcentis indicat in eo, vt.ff.de teſti.l. repetundarum.§.j.ff. de ſtatu. homi.l. quæritur. † Et legatarij poſſunt eſſe teſtes in 9
teſtamento, & fideicommiſſarij, & qui ſunt in eorum poteſtate. vt inſti. de teſta.§. legatarius. quod intellige, ſi agatur hæreditatis cauſa inter hæredem, & filium. Nam ſi agatur cauſa vnius legatarij poterunt ei teſtificari. Ille etiam, qui ſcripſit teſtamentum numero ſeptem teſtium habetur, vt in. l. domitius.ff. de teſta. hæres autem ſcriptus, vel is, qui eum habet in poteſtate, vel qui eſt in poteſtate eiuſdem hæredis, vel qui vna cum hærede eſt in poteſtate vnius, non poſſunt adhiberi teſtes in teſtamento. Item nec poſſunt adhiberi, qui ſunt in poteſtate teſtatoris; ſed filius familias poſt meſsionem, ſi de caſtrenſi faciat teſtamentum; nec pater eius teſtis adhibetur, nec is, qui in poteſtate eius eſt, eſt enim reprobatum in ea re domeſticum teſtimonium: ſecus ſi non faceret teſtamentum de caſtrenſi peculio ante miſsionem; tunc enim pater, & frater poterunt adhiberi, vt inſti. de teſta. §. in teſtibus. &. §. ſed ſi filius, &. §. ſed neque. Et nota, quòd omnes poſſunt adhiberi teſtes in teſtamento, qui non vetantur à iure, vt. ff. de teſti. l. j.

Sic autem ordinatum teſtamentum, vt ſupra dictum eſt, tenebit vſque quo irritetur, & rumpatur. Aduerte tamen, quòd teſtamentum parentum inter liberos vtriuſque ſexus non requirit ſolennitatem ſeptem teſtium, nec aliam ſolennitatem teſtamentorum. Nam ſi teſtam. vel codicilli

non dicantur completa; ſi tamen quocunque modo ſcripturæ, vel quibuſque verbis, vel indicijs declaretur eorum voluntas, ſeruabitur inter liberos, non vt teſtamẽtum, ſed vt vltima voluntas; liberi enim ab inteſtato ſuccedunt: quantum verò ad extraneas perſonas nulla habetur huiuſmodi diſpoſitio imperfecta, vt C. fami. hærciſc. l. vlti. &. C. de teſta. l. hac conſultiſsima. §. ex imperfecto. Sed hodie teſtamentum in ſcriptis minus ſolenne inter liberos conditum ita demum valet, ſi ſeruatur forma ſcripta in aucten. quòd ſine. C. de teſtam. & tunc in eo legata, & fideicommiſſa, ac libertates quibuſcunque relinqui poſſunt. & ibi vide Alexan. & Salice. Aduerte tamen. quòd teſtamentum factum inter liberos non reuocatur per aliud teſtamentum; niſi ſecundum teſtamentum ſit ſolenne, & teſtator in ſecundo declaret, ſe nolle illud prius teſtamentum valere, vt in aucten. hoc inter liberos. C. de teſtamen. & ibi
20 Alexand. † Sed rumpitur teſtamentum per agnationem poſthumorum, de quibus dicitur; de liberis, & poſthu. C. & ff. & Inſti. qui mo. teſta. infirmentur, in prin. Item quandoque prius teſtamentum perfectum rumpitur per poſterius imperfectum; hoc eſt, cum in primo inſtituti ſunt, qui non poterant ab inteſtato ſuccedere, in ſecundo autem inſtituuntur, qui ab inteſtato vocantur ad hæreditatem: in quà voluntate. v. teſtium iuratorum depoſitiones ſufficient, vt in l. hac conſultiſsima. §. ſi quis. C. de teſta. adhuc ſecundum teſtamentum non valet, vt teſtamentum, ſed vt voluntas inteſtati, vt per Alexan. in. d. §. quis. ſed eo ſolo non rumpitur teſtamentum primum, quòd poſtea teſtator noluit id valere: itaque, ſi quis cpit poſterius facere, & nõ perfecit caſu præuentus, aut quia pœnituit, non primum teſtamentum infirmatur, vt Inſti. qui. mo. teſt. infir. §. ex eo autem. Si tamen à tempore conditi primi teſtamenti elapſum eſſet decẽnium, & poſtea teſtator, dicat ſe nolle valere corá tribus teſtibus, exprimendo id, vel inter acta, fiet irritum teſtamentum tam ex contraria voluntate, quàm ex curſu temporis, vt in. l. ſancimus. C. de teſtamen. vbi dicitur; curſus decennij teſtamentum non tollit, niſi contraria voluntas ſolennis interuenerit, vel etiam non ſolennis, robera-

roborata tamen tribus teſtibus;itaque tempus non eſt modus ſubuertendi teſtamentum. † Ideo notabimus, quòd 11 teſtamentum ſolenne tollitur per non ſolenne cum curſu decennij;ſed teſtamentum primum non poteſt reuocari,ſi ex verbis teſtatoris hæreditas non poteſt adiri, vt per Bal. in d.l.ſancimus,& ibi dicit,ſi teſtamentum habens clauſulam derogatoriam poteſt reuocari per ſecundum. ibi videbis.Et teſtamentum furioſi non valet, & qualiter furor probetur,dic,vt in l.furioſum.C.qui teſta.face.&diximus in l.in negocijs ſupra iſto titu.

Sed teſtator non poteſt ſe obligari ad iudicij immutabilitatem,quia eſt contra bonos mores,vt.C.de pactis.l.fi. Et voluntas teſtatoris ambulatoria eſt vſque ad mortem.l. cum hic ſtatus.§.j.ff.de dona.inter vir.&vxo.l.quod ſi iterum, de adi legat.l.ſi quis in principio, de lega.iij. addo bonum tex.in generali lege.C.de ſacroſanc.eccl.& voluntas teſtatoris ſeruanda eſt.l.in conditionibus. ff. de condi. & demoſtra.l.nemo poteſt.de lega j.& ibi Bar.niſi ſit inepta.l.ſeruo.§.nuptias.de lega.j.Item niſi ſit contra legem,vt quia domus deſtruatur.l.filius.§.ædes. eo. titu. Cardi. in clemen.ij.de religio.domi. † Et qualiter,& quibus modis 12 probetur voluntas teſtatoris,vide Bar.in.l.ij.ff.de vulga.& pupi.& Alexan.in conſi.lxxxj.iiij. pa. & in d.l. Nemo. legitur;Nemo poteſt in teſtamento ſuo cauere, ne leges in ſuo teſtamento locum habeant. ſimilis text. in auctẽn. de iure iura.à mo.pręſti.col.v.in principio.

Et quia lex dixit,In teſtamentis plenius voluntates teſtantium interpretantur, neceſſe eſt, vt aliqua in materia teſtamentorum dicamus:& quia aliqua de teſtamentis ordinandis diximus; nunc dicamus: quæ perſonæ poſſunt hæredes inſtitui, & quæ non. † Videndum itaque eſt, 13 quid ſit hæredem inſtituere;nihil enim,aliud eſt,quam ſibi aliquem hæredem ſtatuere;nam vna, & eadem perſona videtur eſſe hæredis,& defuncti, vt in d. auctẽn.de iure. iuran.à mo.præſtit.in princi.vbi dicitur;cùm vtiq; noſtris videtur legibus vnam quodammodo eſſe perſonam hæredis,&eius,qui in eum tranſmittit hæreditatẽ,ſit inſtitutio hæredis verbis directis,vt eſto mihi hæres, vel illũ hæredẽ facio,

facio, vel inſtituo, vel volo, vel mando, vel eſt, vel erit, vt in l. quoniam. C. de teſtam. vbi legitur, hodie in inſtitutione hæredis non requiritur ſolennitas verborum, ſed ſufficiunt quælibet verba voluntatem teſtatoris exprimentia ſecundum Alexand. vbi poſt docto. Fit inſtitutio hæredis in teſtamento tantum, vel ante legata, vel poſt legata, vel ante exhæredationem, vel poſt, quia inſtitutio caput eſt, & fundamentum totius teſtamenti, vt ff. de teſta. l. i. & Inſti. de legatis. §. ante. In codicillis ergo hæreditas directe neq; dari, neque adimi poteſt, vt Inſti. de codicillis. §. pe. & vlti. & Iaſo. in l. i. C. de codicillis, dicit; Nota regulam, quod hæreditas non poteſt de directo dari, nec adimi in codicillis: Et eodem modo non poteſt dari per donationem cauſa mortis: fallit in milite, fallit in patre diſponente inter liberos, vel venientes ab inteſtato. Idem videtur in codicillis relictis ad pias cauſas, ita Bal. in repeti. l. i. C. de ſacroſanct. eccle. & vide Ang. & Imo. in l. ij. ff. de in ius vocan. & vide Iaſonem in d. l. i. C. de codici. Et teſtator poteſt decedere cum pluribus codicillis, & omnes valent: † & ſi reperiuntur
14 tur duo codicilli eadem die facti, & in vno legatur vna res Petro, & in alio legatur eadem res Ioanni, ambo concurrent. de quo vide Iaſo. in l. ij. C. de codici. Et in codicillis mulier poteſt eſſe teſtis, ſed non in teſtamento. vt per docto. in l. ſi quis. C. de codici. Item in inſtitutione facienda certum hæredem demonſtrari oportet, quoties enim non apparet, quis ſit inſtitutus hæres, inſtitutio non valeret. Cum teſtator plures amicos eodem nomine habet, & ad deſignationem nominis ſingulari nomine vtitur, non valet inſtitutio, niſi ex alijs apertiſſimis probationibus conſtaret, pro qua perſona teſtator ſenſerit, vt ff. de hæred. inſtituen. l. quoties. §. hæres, & l. in tempore. §. quoties. Et ſatis eſt, hæredem demonſtrari nedum nomine proprio, ſed etiã ſigno indubitabili, quod pene nihil à nomine diſtat. Et quælibet perſona poteſt hæres inſtitui, & habet teſtamenti factionem in paſſiua ſignificatione, quæ nõ vetatur à iure capere: ſed nõ poſſunt inſtitui hæretici, baptiſmatis
15 iteratores, apoſtatæ, collegia illicita † Item non poſſunt inſtitui nati ex damnato coitu; ſecus in his, qui nati ſunt ex con-

concubina,vt dicitur.C.de naturalibus lib.& de hoc vide Bar.in l.cum ſenatus.ff.de reb.dubijs.& vide docto.in l.i. C.de ſacroſanctis eccle.Item deportatus non poteſt hæres inſtitui.l.qui deportantur.C.de hære.inſti.& ibi vide Bal. vbi dicit, quid de bannito? & bannire quid ſit? & dicit, quòd banniti cap.non poſſunt teſtari;& ſi bannitus ſuccedit patri an fiſcus auferat ei hæreditatem, ibi videbis per Bald.& quando deportatus ſit inſtitutus hæres, ad quem pertinet iſta hæreditas,vide Bald.vbi ſupra & vide Iaſo. in l.1.C.de hære.inſti.& ibi dicit,an banniti noſtri temporis æquiparentur deportatis. Et quando teſtator inſtituit ſeruum,præſumitur inſtituiſſe domini contemplatione,non ſerui ita docto.& Iaſo.in l.cum proponas. C. de hære.inſti.Nota etiam,quòd poſthumus debet hæres inſtitui, vel exhæredari,vt per totum ti.C.de poſthumis hæredibus inſti.vel exhæredandis.† eſt autem poſthumus, qui naſcitur 16
poſt mortem patris,ſed improprie quilibet dicitur poſthumus,qui naſcitur poſt teſtamentum,vt in.l.iij. ff. de iniuſto,rup.teſta.ſed hodie poſthumus non poteſt exhæredari, cum certum ſit, nullam ingratitudinis cauſam poſſe, vel potuiſſe committere, vt in aucten. non liceat parentibus. C.de l.præ.vel exhæ.Et ſi poſthumus eſt præteritus, natiuitate poſthumi rumpitur teſtamentum, vt in aucten. ex cauſa.eo.ti.C.in.i.l.C.de poſthu. hære.&c & etiam omnino in tali teſtamento diſpoſita corruunt. Et quia quandoque contingit liberos proprios præteriri, vel exhæredari, ſcribitur Rubrica.C.de liberis præteritis,vel exhæredatis vbi materiam videbitis.† ſed præterire eſt omittere aliquē 17
eo non inſtituto, vel exhæredato, vt inſti. de hæred. quæ ab intereſt.def.§.eadem hæc.Exhæredare autē eſt filiū cōſtituere alienū à ſubſtantia,vel hæreditate ſua;ſiue dicat exhæredo,ſiue dicat alien⁹ à mea ſubſtātia eſto,vt in.l.ſiquis C.de l.præte.vel exhæ.ſed hodie (vt dixi) filius non poteſt exhæredari,niſi ꝓbetur ingratus;& ingratitudinis cauſam nominatim inſerat teſtamēto: & cauſæ ſūt quatuordecim, vt in aucten.non liceat parentibus.C.de liber.præ.vel.exhæ,ibi videbis. Ex cauſa præteritionis, vel exhæredationis irritum eſt teſtamentum quantum ad hæredis inſtitutio-

tionem;cætera nanque firma permanent, vt in auĉten. ex cauſa.co.ti.

Diximus de hæredibus inſtituendis;ſed quia multoties teſtator inſtituit hęredem,& ſubſtituit alium;ſequitur Rubrica de inſtitutionibus,vel ſubſtitutionibus: C.&. ff. de vulga.& pupillari. † Et autem inſtitutio primus gradus,
18 ſubſtitutio verò dicitur ſecundus gradus, vel tertius omnium eorum,qui in locum inſtitutorum deficientium,vel non adeuntium reſtituuntur.

Et quia iſta materia ſubſtitutionum eſt multum vtilis, aliqua dicam cauſa introductionis.

Et primò ſciendum eſt, quòd ſubſtitutionum materia eſt ſubtilis,& vtilis valde,quę per quamplures magnos doĉto.antiquos,& modernos tractata eſt, ſed dominus Bar. ſubtiliter explicat in titu.ff.de vulgari,& pupi. quamlibet ſubſtitutionem per ſe explicando: Et quia inter doĉtores variatio interdum,ac contradiĉtio repetitur,laborabo, vt diĉtis omnium recenſitis poſſimus videre veritatem. Et primò (vt ſuperius dixi) dico.quòd ſubſtitutio eſt ſecunda inſtitutio.ita gloſſ.in Rub.ff.de vulga.& pupillari.& ibi docto. Et ſi quærimus, quot ſunt ſpecies ſubſtitutionũ, reſpondeo,quòd duæ,ſcilicet directa,& fideicommiſſaria, ſiue obliqua:& directa ſubdiuiditur in quinque,quia quædam eſt vulgaris,quædam pupillaris,quędam exemplaris, quædam breuiloqua Reciproca, quædam compendioſa: de directa tractabimus hîc;& de fideicommiſſaria,ſeu obliqua videbitis in tit.ad Trebellianum.

19 Et † primò de vulgari dicamus;& vulgaris dicitur,quia poteſt fieri à quolibet,& cuilibet, vt per gloſſ. & docto. in Rubri.Inſtit.de vulgari ſubſtitutione.& Cinus in.l.precibus.C.de impu.& alijs,dicit, quòd ideo dicitur vulgaris, quia quilibet poteſt vti verbis, ſi hæres non erit Petrus, Alphonſus ſit hæres. Et ſubſtitutio vulgaris eſt duplex.ſ. tacita,& expreſſa:expreſſa eſt,quæ colligitur ex verbis expreſſis,vt.l.i.§.i.de vulga.& pupi.ff.&.l.cum proponas, §. 1.C.de hære.inſti.idem dicit gloſſ.inſti.de pupilla.ſubſti.in glo. magna:quæ autem ſit tacita.in. d. glo. notatur, quòd ſubſtitutiones, quæ continentur in breuiloqua ſunt tacitæ.

tæ.idem notatur in l.iam hoc iure. verſic. quis. ff. de vulga.& pupilla. Item dico, vt melius intelligatur, quòd vulgaris diuiditur: quia alia expreſſa, quæ fit verbis negatiuis, ſi ille mihi hæres non erit, alius ſit hæres; vt Inſti. de vulgari ſubſti. in princi. Alia tacita, quæ fit verbis affirmatiuis, vt hæc: vos inuicem ſubſtituo; vel ita, quiſquis mihi hæres erit, ſit hæres filio meo: vel ita. Titius hæres eſto Petri; cum inſtituiſſet Petrum, vt C. de hæredi. inſtit. l. fi. &. ff. de hæredibus inſtituendis. l. cum in teſtamento. §. hæc verba. &. ff. de vulga. & pupil. l. qui liberis. §. vlti. & vide Bal. in d. l. fin. in. ij. col. ad finem.

De † tacita vulgari ponamus exemplum, cum ita dicit 20
teſtator, Petrus, & Titus, vterue eorum viuet, hæres mihi eſto. Nam ſi vterque eorum viuat, ambo poſſunt eſſe hæredes; altero mortuo is, qui ſupererit, hæres erit; quia tacita ſubſtitutio ineſſe videt ſubſtitutioni. vt. ff. de hære. inſtituen. l. Titius, & Seius. Item ſub expreſſa pupillari continetur tacita vulgaris, vt ff. de vulga. & pu. l. nam hoc iure, vt dicemus infra. Eſt autem effectus vulgaris expreſſæ, & tacitæ, vt quis directò ſit hæres ipſi teſtatori, vt Inſti. de pu pi. ſubſti. ibi, quo caſu, &c. vnde bona tantum teſtatoris, non hæredis inſtituti capitu. Et expirat hæc ſubſtitutio vulgaris ab hæreditate. adita, vt in l. poſt aditam. C. de impu. & alijs. & ideo dixit ibi Bald. quod aditio hæreditatis ſtatim trahit ſecum ſuum effectum: cum enim ita fiat ſubſtitutio, ſi Titius non erit hæres, Petrus hæres eſto; & Titius extitit hæres: ergo Petrus non poteſt eſſe hæres. ſ. conditione deficiente. Sed quidam dicunt per aucten. de hæredibus, & Falci. §. ſi vero inſtitutio. col. i. hoc correctum eſſe; ſed nihil dicunt ſecundum docto. quia ibi non vocatur ſubſtitutus ex ſubſtitutione, ſed ex legis beneficio. Pupillaris ſubſtitutio alia eſt expreſſa, vt hæc; ſi filius meus mihi hæres erit, & in pupillari ætate deceſſerit, ille ſit hæres; vt Inſti. de pu. ſubſti. in princi. & de hoc Bar. in. l. moribus. ff. de vulga. & pu. eſt alia tacita, vt illa; quiſquis mihi hæres erit, ſit hæres filio meo; vt Inſtitu. de pupi. ſubſti. §. ſubſtituitur. vel cum pater filio impuberi ſubſtituit in vulgarem caſum, intelligitur ſubſtituiſſe etiam in pupillarem, vt in

l. quam,

l.quamuis.C.de impube. & alijs. vbi dicit Bal.nota, quòd tacita voluntas teſtatoris facit tacitam pupillarem in expreſſa vulgari; quia regula talis eſt, in expreſſa vulgari continetur tacita pupillaris; ſed hoc fallit, ſi apparet alia voluntas defuncti ſecundum Odoffre. in. d. l. quamuis. vbi dicit; hæc lex ponit regulam, & inſtantiam regulæ. Quandoque etiam ſub vulgari non continetur tacita pupillaris, puta vnus filius erat pubes, alius impubes, vel vnus in poteſtate, alter emancipatus, vt ff.de vulga. & pup. l.iam hoc iure, & l.hæreditatem, & l. quamuis. C. de vulg. & pup. Sed tu vide Bar.in.l.iam hoc iure, &. §. fi. vbi quærit,
21 † ſubſtitutio vulgaris facta ſeparatim pluribus etiam diſparibus an contineat tacitam pupillarem? ſed ibi dicit Pau.de Caſtro; nota, quòd ſi habeo filium impuberem, & eum inſtituo, & volo inuicem ſubſtituere; & etiam volo, quòd in perſona impuberis, contineatur vulgaris, & pupillaris, non debeo facere vnicam ſubſtitutionem, ſcilicet ſub vno conceptu verborum, & vnico verbo patri; ſed debeo facere duas ſub duplici contextu, & verbo; videlicet ſubſtituere impuberem puberi, & puberem impuberi ſub duplici verbo, & duplici oratione; & nihilominus dicentur reciproce ſubſtituti: & illa, quæ facta eſt impuberi, non regulariter, nec reſtringitur ſecundum illam, quæ facta eſt puberi, ſed intelligitur de per ſe: non ſic, quando ſimul, & ſub vnica oratione, ſimile videmus, quòd ſi duobus ſubſtitutis tertius ſubſtituatur eis ſub vno conceptu, vulgariter non admittitur ſubſtitutus, niſi exiſtat conditio in perſona vtriuſque, vt in d. lege, quamuis; & tamen ſi cuilibet eſſet facta de per ſe & ſic eſſent duæ, bene admitteretur, vt in.l.pe.ff. de iniuſto, rup. & ibi etiam videbis Pau. quia quælibet intelligetur de per ſe, & non regulatur ab altera.

Quid iuris, ſi conciperet vulgarem in perſonam impuberis, an concipiat tacitam pupillarem, ſicut comprehendit è conuerſo? dic, quòd ſic, vt eſt gloſſ. & ibi Paulus in l. iam hoc iure. §. quod ius. ff. de vul. Sed quid, ſi non fuit vſus niſi vnico verbo, puta, impuberem puberi, & puberem
22 impuberi ſubſtituo. [illegible] videbis per Pau.de Caſt. † Et dicitur

tur pupillaris ſubſtitutio, quia ſoli pupillo fit, & impube-
ri;& ita, ſi ſit in poteſtate: non diſtinguo, ſit inſtitutus à patre, an exhæredatus; vel vtrum erat natus, an poſthumus naſciturus in poteſtate teſtatoris, vt vtrum, ſi filius, an nepos ex filio: nepoti tamen ex filio ita pupillariter ſubſtituo; ſi non ſit recaſurus in poteſtatem ſui patris. Sed & ſi pater præcedat nepotem, ita demum ſubſtitui poteſt ei; ſi hæres inſtitutus eſt, vel exhæredatus; pupillū accipe maſculum minorem. xiiij. annis, fœminam minorem. xij. vt ff. de vulga. & pupilla. l. j. §. pe. & l. ij. primo reſponſo, & ibi Bar. & Inſti. de pupilla. ſubſti. §. maſculo, & §. non ſolum. Et nota neceſſaria ad ſubſtitutionem pupillarem; primò requiritur, quòd ſit de liberis ille, cui fit, vt dixi: intellige legitimis, & naturalibus, vel legitimis tantum, vel legitimatis; aliàs ſi non eſſet in poteſtate, non valeret, vt dixi; ſed contrahitur ad fideicommiſſariam. vide Bar. in l. verbis ciuilibus. ff. de vulga. & pupillari. & etiam ſi filius legitimatur poſt mortem patris, valet ſubſtitutio pupillaris, & legitimatio retrahitur. de hoc vide Bar, in d. l. & in auctẽn. qui. mo. naturales efficiantur ſui. §. illud. & §. nulla. colla. vi. vbi dicitur, † quòd legitimatus per principem nil 23
differt à legitimo, & naturali. ibi videbis. & requiritur, quòd ſit de liberis tempore quo fuit ſubſtitutus, licet tempore teſtamenti paterni non eſſet, vt ſi poſt inſtitutionem factam de extraneo adoptetur, & poſtea ſibi fiat ſubſtitutio. & ita intelligitur verſiculus; ſed ſi extraneum, ſecundum Pan. de Caſtro in d. l. ij. Requiritur (vt dixi) quòd ſit impubes, Nam quia tunc non poteſt ſibi teſtari, lex prouidit, vt pater poſsit ſibi teſtari: requiritur etiam, quòd perſeueret pupillus vſque ad mortem; & ipſo effecto pubere euaneſcit, vt in l. verbis ciuilibus. de vulga. & pupi. quia cum poſsit teſtari per ſe, non indiget teſtamento paterno, Et ſufficit, quòd teſtetur vltima die, vt in gloſſ. in d. l. ij. poſſet etiam ſubſtitutio pupillaris fieri ad minus tempus, vt ſi deceſſerit hinc ad tres annos; & tunc ſi decedat poſt ſubſtitutionem, euaneſcit, vt. l. ſi ita. ff. de vulga. & pup. quia inſtitutio limitata tempore, vltra illud non habet effectum, vt ibi, requiritur etiam (vt dixi)

quòd ſit in poteſtate teſtatoris; & in hoc differt iſta ab exemplari, in qua non requiritur, vt in.l.humanitatis. C. de impube.& alijs.Item ſi filius non eſſet in poteſtate ratione dignitatis adeptæ, quæ liberat à patria poteſtate, poſſet ſibi ſubſtitui; quia perinde eſt, ac ſi eſſet in poteſtate, quantum ad commoda ſua, vt in auſten. conſtitutio, quæ dignitatis.coll.vi.§.illud quoque: vbi dicitur; qui liberatur à patria poteſtate per dignitatem, non perdit iura filiorum. Et nota ſecundum Pau. poſt Bald. in d. l. moribus, quòd licet ſubſtitutio pupillaris ſit fauor filij, tamen propter eius præteritionem vitiatur, ſicut & illa, quæ tendunt in eius odium, vt inſtitutio facta de extraneo: & hoc propter neceſſariam conſequentiam; quia non poteſt per ſe ſtare ſine principali, vt dicitur in d. l. moribus. & ibi Bar.

Requiritur etiam, quòd teſtator fecerit ſibi teſtamentum, vt in verſiculo, quiſquis in d.l.moribus. Requiritur etiam, quòd adeatur ex eo teſtamento hæreditas, & ſic confirmetur pupillaris ſubſtitutio. Et nota, quòd gloſſ. in d.l.moribus dicit, quòd perſeueret in poteſtate vſque ad mortem, per tex.in.l.cohæredi.§.cum filiæ. ff. de vulga.& pupilla.Si autem pater voluerit ſubſtituere pupillariter filio impuberi in longius tempus, pupillari ætati finietur pupillaris ſubſtitutio aduenientc pubertatè, vt.l. in pupillari.ff.de vulga. & pupi. hoc ordine facienda eſt ſubſtitutio pupillaris; vt prius quis ſibi ſcribat hæredem, deinde eadem hora, vel alia quacunque filio ſubſtituat: nec debet conuertere ordinem ſcripturæ; ſi enim non ſibi,
24 ſed filio faciat, non valet. † Et ſi pater exhæredauerit filium impuberem, non valet teſtamentum; ſi autem inſtituerit eum, valebit teſtamentum, vt.ff.de vulga.& pupilla. l.j.§.vltimo; & l.ij.§.prius, & §. ſed & ſi quis; & l. ſi quis eum.§.ſi ſuo. Et aduerte, quòd effectus pupillaris ſubſtitutionis eſt, vt quis directò fiat hæres impuberi, tanquam ſi ille pupillus hæredem ſibi feciſſet ſubſtitutum, vnde & duo teſtamenta videntur, vnum patris, alterum filij, aut certe ſecundum docto. vnum eſt teſtamentum propter vnum ordinem; & pertinent ad ſubditos pupillares bona,

quæ

quæ pupillis poſtea obuenerunt, neque enim ſuis bonis tantum teſtator ſubſtituit, ſed impuberis: cum & exhæredato ſubſtituere quis poteſt. Et intellige in impubere doli capace: nam impubes, qui non eſt doli capax, non poteſt exhæredari, quia non poteſt committere cauſam ingratitudinis. Et intellige, quæ ſuperius dixi, vt per Bart. in d.l. moribus. in. iij. col. † Et effectus ſubſtitutionis pupillaris eſt, quòd pater facit filium hæredem ſuum, & neceſſariū, quod eſt vtile. & alios effectus videbis per Bar. in d.l. ij. Et expirat pupillaris ſubſtitutio, & pupillare teſtamentum, ſi non eſt adita hæreditas patris: ſed ſi omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato poſsideatur hæreditas, conſulitur ſubſtituto, & legatarijs, in quorum fraudem inſtitutus non ex teſtamento, ſed ab inteſtato poſsidet hæreditatem. Sed & quandoque inſtitutus compellitur adire hæreditatem, cùm ſubſtitutus in pupillari ſubſtitutione rogatus eſt hæreditatem reſtituere ex Trebel. ſenatus conſ. & impubes iam decesſit. licet autem dixerim non adita hæreditate paterna expirare pupillarem ſubſtitutionem: ſi tamen is, qui repudiauit, minor erat, & in integrum reſtitutus eſt, vt liceat ſibi adire, proficiet pupillari ſubſtitutioni, vt teneat. vt. ff. de vulga. & pupi. l. ij §. adeo autem. & ibi vide Bart. 25

† Item expirat pupillaris ſubſtitutio expugnato paterno teſtamento in totum per quærelam in officioſi teſtamenti. de hoc vide tex. in. l. ex duobus. §. fi. & l. & ſi contra tabulas. ff. de vulga. & pupilla. & ibi vide Bart. Quid ſi teſtamentum rumpitur per contra tabulas, & ſic de iure prætorio? non rumpitur ſubſtitutio pupillaris, vel legata: ſecus ſi teſtamentum rumpitur per quærelam, & tunc non tollitur teſtamentum ipſo iure, vt ibi videbis. Et dic, quod per quærelam ipſo iure reſcinditur teſtamentum: quia quærela de iure ciuil: & per contra tabulas non reſcinditur teſtamentum ipſo iure, vt dixi: quia illa eſt de iure prætorio, & prætor non potuit aliquem facere hæredem, vt Inſti. de bono. poſſeſsio. §. quos autem. Multo ergo minus potuit facere, vt quis deſinat eſſe hæres. 29

Item expirat pupillaris ſubſtitutio rupto paterno teſtamento per aliū ſecundum, in quo pater fecit, vel non fecit

pupillarem ſubſtitutionem. Et ſubſtitutio pupillaris facta puberi an trahatur ad fideicommiſſum, vide Bar. in l. verbis ciuilibus. ff. de vulga. & pupilla. Et aduerte, quòd pupillaris ſubſtitutio continet in ſe tacitam vulgarem. l. iam hoc iure. de vulga. & pupilla. vbi dicitur; ſubſtitutio facta impuberi vulgariter continet tacitam pupillarem, & facta
27 pupillariter continet vulgarem tacitam. † Et expreſſa pupillaris excludit matrem pupilli, & alios aſcendentes. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. ff. de inofficio. teſta. &. l. precibus. C. de impu. & alijs. & . l. Lucius. de vulga. & pupi. Bart. in. d. l. j. & vi. docto. in l. humanitatis. C. de impu. & alijs & vide tex. in cap. ſi pater, de teſta. in vi. quæ eſt diſpoſitio nouiſsima. Sed tacita pupillaris non excludit matrem pupilli, vt per docto. in l. fi. C. de inſti. & ſubſti. & in. l. precibus. C. de impu. & alijs. & Bar. in d. l. ij. in. v. col. Vbi ipſe dicit eſſe verum in tacita pupillari ſubintellecta à iure, vt in d. l. Iam hoc iure, quia nullo modo fuit expreſſa. Sed ſi nos loquimur de tacita pupillari ſpecialiter, quæ expreſſa eſt verbis generalibus, & illa, quæ continetur in reciproca; vel alia, quæ continetur in ſubſtitutione compendioſa; de his omnibus vi. Bar. in. l. centurio. de vulga. & pupilla. & vide docto. in. d. l. fi. de inſti. & ſubſti. C. & in. d. l. precibus. Et de ſubſtitutione pupillari partim tacita, partim expreſſa vide Bar. in. d. l. ij. in. v. col. Vnum tamen non tradas obliuioni, quòd tacita pupillaris excludit matrem, quando probatur teſtatorem ita voluiſſe. vide tex. ad hoc & docto. in l. in teſtamento. C. de teſta. militis. Et eſt gloſſ. commu. approbata in d. l. precibus. & de in l. iam hoc iure. Et de præſumpta voluntate teſtatoris cõſtabit aliquibus cõiecturis, vt Bar. per exempla declarat in d. l. ij. in viij. col. Et mater defuncti ſubſtituta vulgariter pupillo ex tacita pupillari excludit matrem pupilli. de hoc videbis Bar. allegantem doct. antiquos in d. l. ij. in. viij. col.

28 † Sed quando filius liberatur a patria poteſtate per ingreſſum religionis an extinguatur pupillaris ſubſtitutio, vide Bar. in d. l. ij. & ibi dicit an impuberi militi poſsit ſubſtitui pupillariter. & ibi dicit, quòd ſi pupillaris ſubſtitutio euaneſcit per emãcipationem, iura fideicommiſsi non rema-

remanent firma. Sed ſubſtitutio pupillaris facta in teſtamento minus ſolenni valet fauore liberorum, vt probatur in l. Iulianus, de a. qui. hære. ff. l. hac conſultiſsima §. ex imperfecto. & ibi docto. C. de teſta. ſed hoc verum, ſi aliquis de liberis eſſet ſubſtitutus. vide Bart. de hoc in d. l. ij. vbi dicit, an valeat datio tutoris in teſtamento imperfecto: de qua quæſtione etiam videbis docto. in d. §. ex imperfecto. & videbis etiam in l. qui à patre. ff. de confirman. tuto. Et tacita pupillaris non excludit matrem, niſi quando alius filius teſtatoris eſſet ſubſtitutus, vel ex aliquibus præſumptionibus appareret, & de hoc videbis Bar. in l. Lucius, de vulg. & pup. & vide Pau. de Caſt. in l. precibus. C. de impube. & alijs.

† Sed quæritur, quæ eſt ratio, quare expreſſa pupillaris excludit matrem, & non tacita? Reſpondeo, quia in expreſſa pupillari certa eſt voluntas defuncti; quia dixit, ſi filius deceſſerit in pupillari ætate, Petrus ſit hæres; vnde ei ſtatur, vt in l. j. C. de ſacroſanctis eccle. in tacita pupillari nó eſt expreſſa voluntas defuncti; & in dubio vocamus matrem potius, quàm ſubſtitutum; quia in dubijs, &c. ff. de re. dubi. l. quoties. ita Odoffredus in d. l. precibus. Sed ſi mater repudiat hæreditatem filij ab inteſtato, non veniũt alij venientes ab inteſtato, ſed ſubſtitutus ex ſubſtitutione tacitæ pupillaris, quæ in vulgari continetur. Barto. in l. cẽturio in 1. col. 29

Aduerte tamen, quòd ſi pater eſſet turpis perſona, non poteſt pupillariter ſubſtituere; quia ſi ei non committeretur adminiſtratio bonorum filij viuentis, vt. l. fi. C. de. ſenten. pas. el. ff. ſolu. matri. l. ſi cum dotem §. eo autem tempore. multo magis cum ibi ſit maius periculum. facit ſecundum Bar. in d. l. ij. l. j. vbi pupilli. edu. debeant. & l. vtilitatem, de confirmando tutore. quod tene menti ſecundum Bar. ibi.

Exemplaria, vel exemplaris ſubſtitutio fieri poteſt à parentibus vtriuſque ſexus in perſonis liberorum cuiuſcunque ſexus furioſis, vel mente captis: & cum tali determinatione ſubſtitutio eſt facienda, vt ſi quidẽ iſte mente captus habeat deſcendentes ex ſe, illi omnes, vel quidam, vel

ſubſtituantur ei; ſi non habeat, ſubſtituantur ei fratres eius omnes, vel quidam, vel vnus: ſi nec eos habeat, ſubſtitui poteſt ei quilibet extraneus.

30 † Et ideo dicitur exemplaris, quia fit ad exemplum pupillaris, vt cum dicit pater; ſi filius decedat in pupillari ætate, ille ſit hæres: & ita hic dicit; ſi filius decedat ante, quàm perueniat ad ſanitatem mentis, vel cerebri, ille ſit hæres. & ſicut pupillaris expirat adueniente pubertate, & hæc expirat adueniente ſanitate, vel nato poſtea filio ex eo, vt. l. ex facto. ff. de vulg. & pup. l. humanitatis. C. de impube. & alijs. In multis tamen differunt; illa enim fit pupillis tantum, hæc maioribus. Item fit illa a patre, qui habet impuberem in poteſtate, vt diximus; hæc autem fit à quolibet parente, habeat, vel non habeat liberos in poteſtate. Ante legem, humanitatis, non poterat pater facere, niſi impetraſſet à principe, vt in d. l. ex facto. hodie poteſt ſine alia impetratione, auctoritate l. humanitatis. & de materia iſtius legis videbis repetitionem Bar. in d. l. ex facto. & videbis Bal. & docto. in d. l. humanitatis. Sed aduerte ad vnum mirabile ſecundum Paulū in d. l. humanitatis, quod cum tam mater, quàm pater poſsit tali filio ſubſtitutonem facere, quòd eadem perſona poterit decedere cum pluribus teſtamentis validis, vt ſi pater in ſuo teſtamento eam faciat, & mater in ſuo; in tali caſu ſubſtitutus à patre habebit legitimam à patre relictam; & ſubſtitutus à matre habebit bona matris; &c. bona erunt communia inter inſtitutos. ita dicunt, vt refert Paulus, fuiſſe diſputatum ſimile in filio arrogato. l. ſi arrogator. ff. de adoptio.

31 † Sed aduerte bene, quòd compendioſa ſubſtitutio fieri poteſt à milite, ita, ſcilicet, ſi filius meus quandocunque deceſſerit, ille ſit hæres: & hæc ſub tali compendio verborum continet expreſſam pupillarem; ſi filius decedat in pupillari ætate; ſi autem decedat pubes, verba directa illius ſubſtitutionis trahuntur ad fideicommiſſariam ſubſtitutionem, vt in l. præcibus. C. de impube. & alijs, quòd mirabile eſt, cum aliàs miles habeat priuilegium ſubſtituendo directò puberi, licet iam extiterit hæres. vt C. de teſta. mil. l. in teſtamento. &. ff. de teſtamen. mili. l. in fraudem.

dem.§. miles. & l.miles ita hæredem. §.j. ſed forte fauore matris, quæ erat in medio. directa trahitur ad fideicommiſſariam poſt pubertatem. Quid ſi paganus faceret compendioſam ſubſtitutionem per verba ſuperius dicta? certe ſi pupillus decedat in pupillari ætate, ſubſtitutus ſuccedet iure directo, & mater impuberis repellitur omnino. Si autẽ pupillus fiat pubes, & poſtea decedat, ſubſtitutus omnino repellitur, & venientes impuberi ab inteſtato ſuccedunt in totũ. vt. ff. de vulga. & pupil. l. verbis ciuilib. & l. centurio.

† Si autem teſtator ita ſubſtituit; ſi filius meus quandocunque deceſſerit, illum ſubſtituo. hanc docto. reputant fideicommiſſariam, quia verbum ſubſtituo, adaptatur ad fideicommiſſum, vt. l. generaliter. §. j. C. de inſtitu. & ſubſtitu. & ibi vide Bal. & Paulum de Caſt. Si vero quis ita ſubſtituerit; ſi filius meus quandocunque deceſſerit ſine liberis, ille ſit hęres, vel illum ſubſtituo; hinc ſemper interpretatur fideicommiſſariam; quia talibus verbis non directa, ſed fideicommiſſaria conſueuit & de iure, & de facto fieri; niſi vera directá traheretur ad fideicommiſſariá, nullo tempore valeret magis, quàm alia; quia & illud verbum, ſine liberis, innuit, quod etiam in pupillari ætate ſubſtitueris per fideicommiſſum; quia tunc liberos habere non poteſt. Et quod directa verba trahantur ad fideicommiſſariam, probatur. vt ff. ad Trebeli. l. Sceuola. & his caſibus ſuccedit mater, vel quilibet ab inteſtato hæres, & reſtituit bona detracta Falcidia. Si vero quis ita dicat: ſi filius meus deceſſerit in pupillari ætate, vel poſtea, ſine liberis, illũ ſubſtituo, duæ ſunt ſubſtitutiones, pupil. expreſſa, & fideicõmiſſaria, propter diſtinctionẽ, & alternationẽ ipſorũ, ad quę ſingula verbũ, ſubſtituo, aptatur diuerſis modis. Aduertę nũc, quia ſubſtitutio cõpẽdioſa directis verbis facta intra tẽpora pubertatis trahitur ad bona patris, & filij; poſt tẽpora pubertatis valet quantũ ad bona patris. d. l. centurio. & ibi Bar. & ibi dicitur, ꝙ in ſubſtitutione cõpendioſa poſt tempora pubertatis veniunt fructus. In l. centurio Bar. tractat materiam ſubſtitutionis compendioſæ factæ à pagano, quæ eſt vtilior materia: & diuiditur in tres principales quęſtiones, ſcilicet, quando fuit facta per verba mere directa. Item

quando eſt facta per verba merè obliqua. Item quando per verba communia.

33 † Et dicitur compendioſa ſubſtitutio illa, quæ confertur poſt mortem inſtituti; puta, ſi, vel quandocunque deceſſerit, & poſt aditam hæreditatem, & ideo dicitur compendioſa, quia ſub compendio verborum complectitur plura tempora; & eſt apta comprehendere plures ſpecies ſubſtitutionum directarum, pupillarem militarem, ſi fiat à milite, pupillarem, vel exemplariam, & militarem, ſi fiat à mente capto; & etiā aliquando fideicommiſſariam, ſi fiat per verbum commune, licet aliquando non comprehendat, niſi vnam puta pupillarem, vt in tali caſu legis: verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pu. Et compendioſa continet etiam vulgarem ſecundum communem opinionem, vt per Pau. in. d. l. verbis ciuilibus.

Ad euidentiam iſtius materiæ præmitto, quòd quædam ſunt verba, & illa ſunt, quæ ſonant, vt quis capiat de manu alterius,, & ſic factum alterius, quaſi teſtātis requiritur. l. cohæredi. § cum filiæ. ff. de vulga. & pupilla. & quaſi per totum titulum, ad Trebellianum. & l. fundi Trebatiani, de vſufruct. leg. 1.

34 † Quædum ſunt verba communia, vt ea, quæ poſſunt habere vtranque ſignificationem, vel quòd quis de manu ſua accipiat, vel de manu. alterius vt ponit gloſſ. in l. centurio, de vulga. & pup. Et verbum ſubſtituo non eſt verbum directum, ſicut inſtituo, quia eſt verbum magis generale, quia quocunque modo quis in alterius loco ponatur, dicitur ſubſtitutus. Præmitto etiam, quòd verbum perueniat, eſt directum, vt in l. ij. §. perueniſſe. de hære. vendita. & l. hæredes mei. ad Trebe. & Inno. in capit. Raynutius, de teſta. & Bar. dicit in l. centurio., quòd ſit commune; quia in obliquo, & directo reperitur. Et verbum, pertineat, eſt verbum commune, vt per. Bar. ibi. & verbum habeat, eſt verbum commune; & verbum remaneat, eſt commune. Item verbum redeat. Bart. ibi. Item verbum ſuccedat, eſt verbum commune. & verbum reuertatur, eſt commune. & verbum deuoluatur, eſt commune. omnia iſta ſunt verba Bartol. in l. centurio. Item verbum accreſcat,

cat, eſt directum: vltimo quærit de verbo moriatur, & dicit, quòd ſit commune.

Et vt melius intelligatur materia ſubſtitutionum; antea quam veniamus ad ſubſtitutionem breuiloquam, ſeu reciprocam; dicemus aliqua, vt comprehendamus omnia, quæ per doctores antiquos, & modernos traduntur, vt poſsimus meritò dicere; arbor, & immenſas præbens ſpaciantibus vmbras, cuuſſa eſt noſtro nunc ſituata ſolo.

† Et primum eſt, quòd teſtamenti duo dicuntur gradus eſſe; primus dicitur inſtitutio, ſiue vnus ſit inſtitutus, ſiue plures ſint inſtituti. Secundus gradus teſtamenti dicitur ſubſtitutio, ſiue ſit vnus ſubſtitutus, ſiue plures. 35 Item ad euidentiam notabis, quòd in ſubſtitutione plures ſũt caſus; ſed ſubſtitutionum alia obliqua, ſeu fideicõmiſſaria, alia directa. Item directa, alia vulgaris, alia pupillaris, alia exemplaris, alia compendioſa, alia breuiloqua, ſiue reciproca; alia compendioſa, vt iam diximus; ſed nunc per modum ſummarij omnia colligemus. Obliqua ſubſtitutio eſt, quando ſubſtitutus ſuccedit teſtatori non directo, ſed alia perſona mediante, vt ſi Petrus inſtituit te hæredem, & rogat te, vt reſtituas mihi hæreditatem; ſuccedo Petro, ſiue tu ſponte adeas, ſiue non; quia iudex coget te adire. vnde ſuccedo Petro mediante te quia fideicommiſſarius non eſt hæres, ſed loco hæredis habetur. vt Inſti. de fideicommiſſa. hære. §. reſtituta. Directa ſubſtitutio eſt, cum ſubſtitutus ſuccedit teſtatori nulla perſona mediante, vt inſtituo Petrum hæredem, & ſi non erit hæres, Hector ſit hæres: ſi non erit hæres Petrus, directò Hector ſuccedit, vt in inſti. de vulg. & pup. in prin. Circa obliquam ſubſtitutionem, quam fideicommiſſariam nuncupamus, dico; aut quis inſtituitur eò, quod rogatur reſtituere purè vel in diem, vel ſub conditione, aut quicquid ſupererit tempore mortis ſuæ. In primo caſu, ſcilicet, cum quis rogatur reſtituere purè, vel in diem. i. vſque ad annum; vel ſub conditione, puta, ſi Petrus venerit ex Hiſpania; ſi ſponte adijt, reſtituet dodrantem, & quartam ſibi retinet, ſi Paganus erat teſtator. vt. ff. ad Tre. l. j. Si miles erat teſtator, hæres totum reſtituet, vt in d. l. j.

l.quamuis.C.de impube. & alijs. vbi dicit Bal.nota, quòd tacita voluntas teſtatoris facit tacitam pupillarem in expreſſa vulgari; quia regula talis eſt, in expreſſa vulgari continetur tacita pupillaris; ſed hoc fallit, ſi apparet alia voluntas defuncti ſecundum Odoffre. in. d. l. quamuis. vbi dicit; hæc lex ponit regulam, & inſtantiam regulæ. Quandoque etiam ſub vulgari non continetur tacita pupillaris, puta vnus filius erat pubes, alius impubes, vel vnus in poteſtate, alter emancipatus, vt ff. de vulga. & pup. l. iam hoc iure, & l. hæreditatem, & l. quamuis. C. de vulg. & pup. Sed tu vide Bar. in. l. iam hoc iure, &. §. fi. vbi quæ-
21 rit, † ſubſtitutio vulgaris facta ſeparatim pluribus etiam diſparibus an contineat tacitam pupillarem? ſed ibi dicit Pau. de Caſtro; nota, quòd ſi habeo filium impuberem, & eum inſtituo, & volo inuicem ſubſtituere; & etiam volo, quòd in perſona impuberis, contineatur vulgaris, & pupillaris, non debeo facere vnicam ſubſtitutionem, ſcilicet ſub vno conceptu verborum, & vnico verbo patri; ſed debeo facere duas ſub duplici contextu, & verbo; videlicet ſubſtituere impuberem puberi, & puberem impuberi ſub duplici verbo, & duplici oratione; & nihilominus dicentur reciproce ſubſtituti: & illa, quæ facta eſt impuberi, non regulariter, nec reſtringitur ſecundum illam, quæ facta eſt puberi, ſed intelligitur de per ſe: non ſic, quando ſimul, & ſub vnica oratione, ſimile videmus, quòd ſi duobus ſubſtitutis tertius ſubſtituatur eis ſub vno conceptu, vulgariter non admittitur ſubſtitutus, niſi exiſtat conditio in perſona vtriuſque, vt in d. lege, quamuis; & tamen ſi cuilibet eſſet facta de per ſe & ſic eſſent duæ, bene admitteretur, vt in. l. pe. ff. de iniuſto, rup. & ibi etiam videbis Pau. quia quælibet intelligetur de per ſe, & non regulatur ab altera.

Quid iuris, ſi conciperet vulgarem in perſonam impuberis, an concipiat tacitam pupillarem, ſicut comprehendit è conuerſo? dic, quòd ſic, vt eſt gloſſ. & ibi Paulus in l. iam hoc iure. §. quod ius. ff. de vul. Sed quid, ſi non fuit vſus niſi vnico verbo, puta, impuberem puberi, & puberem
22 impuberi ſubſtituo. [illegible] videbis per Pau. de Caſt. † Et dicitur

tur pupillaris ſubſtitutio, quia ſoli pupillo fit, & impuberi; & ita, ſi ſit in poteſtate: non diſtinguo, ſit inſtitutus à patre, an exhæredatus; vel vtrum erat natus, an poſthumus naſciturus in poteſtate teſtatoris, vt vtrum, ſi filius, an nepos ex filio: nepoti tamen ex filio ita pupillariter ſubſtituo; ſi non ſit recaſurus in poteſtatem ſui patris. Sed & ſi pater præcedat nepotem, ita demum ſubſtitui poteſt ei; ſi hæres inſtitutus eſt, vel exhæredatus; pupillũ accipe maſculum minorem. xiiij. annis, fœminam minorem. xij. vt, ff. de vulga. & pupilla. l. j. §. pe. & l. ij. primo reſponſo, & ibi Bar. & Inſti. de pupilla. ſubſti. §. maſculo, & §. non ſolum. Et nota neceſſaria ad ſubſtitutionem pupillarem; primò requiritur, quòd ſit de liberis ille, cui fit, vt dixi: intellige legitimis, & naturalibus, vel legitimis tantum, vel legitimatis; aliàs ſi non eſſet in poteſtate, non valeret, vt dixi; ſed contrahitur ad fideicommiſſariam. vide Bar. in l. verbis ciuilibus. ff. de vulga. & pupillari. & etiam ſi filius legitimatur poſt mortem patris, valet ſubſtitutio pupillaris, & legitimatio retrahitur. de hoc vide Bar, in. d. l. & in auctẽn. qui. mo. naturales efficiantur ſui. §. illud. & §. nulla. colla. vi. vbi dicitur, † quòd legitimatus per principem nil differt à legitimo, & naturali. ibi videbis. & requiritur, quòd ſit de liberis tempore quo fuit ſubſtitutus, licet tempore teſtamenti paterni non eſſet, vt ſi poſt inſtitutionem factam de extraneo adoptetur, & poſtea ſibi fiat ſubſtitutio. & ita intelligitur verſiculus; ſed ſi extraneum, ſecundum Pan. de Caſtro in d. l. ij. Requiritur (vt dixi) quòd ſit impubes, Nam quia tunc non poteſt ſibi teſtari, lex prouidit, vt pater poſsit ſibi teſtari: requiritur etiam, quòd perſeueret pupillus vſque ad mortem; & ipſo effecto pubere euaneſcit, vt in l. verbis ciuilibus. de vulga. & pupi. quia cum poſsit teſtari per ſe, non indiget teſtamento paterno, Et ſufficit, quòd teſtetur vltima die, vt in gloſſ. in d. l. ij. poſſet etiam ſubſtitutio pupillaris fieri ad minus tempus, vt ſi deceſſerit hinc ad tres annos; & tunc ſi decedat poſt ſubſtitutionem, euaneſcit, vt. l. ſi ita. ff. de vulga. & pup. quia inſtitutio limitata tempore, vltra illud non habet effectum, vt ibi, requiritur etiam (vt dixi) 21

quòd ſit in poteſtate teſtatoris: & in hoc differt iſta ab exemplari, in qua non requiritur, vt in l. humanitatis. C. de impube. & alijs. Item ſi filius non eſſet in poteſtate ratione dignitatis adeptæ, quæ liberat à patria poteſtate, poſſet ſibi ſubſtitui; quia perinde eſt, ac ſi eſſet in poteſtate, quantum ad commoda ſua, vt in auten. conſtitutio, quæ dignitatis. coll. vi. §. illud quoque. vbi dicitur; qui liberatur à patria poteſtate per dignitatem, non perdit iura filiorum. Et nota ſecundum Pau. poſt Bald. in d. l. moribus, quòd licet ſubſtitutio pupillaris ſit fauor filij, tamen propter eius præteritionem vitiatur, ſicut & illa, quæ tendunt in eius odium, vt inſtitutio facta de extraneo: & hoc propter neceſſariam conſequentiam; quia non poteſt per ſe ſtare ſine principali, vt dicitur in d. l. moribus. & ibi Bar.

Requiritur etiam, quòd teſtator fecerit ſibi teſtamentum, vt in verſiculo, quiſquis in d. l. moribus. Requiritur etiam, quòd adeatur ex eo teſtamento hæreditas, & ſic confirmetur pupillaris ſubſtitutio. Et nota, quòd gloſſ. in d. l. moribus dicit, quòd perſeueret in poteſtate vſque ad mortem, per tex. in. l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulga. & pupilla. Si autem pater voluerit ſubſtituere pupillariter filio impuberi in longius tempus, pupillari ætati finietur pupillaris ſubſtitutio adueniente pubertate, vt l. in pupillari. ff. de vulga. & pupi. hoc ordine facienda eſt ſubſtitutio pupillaris; vt prius quis ſibi ſcribat hæredem, deinde eadem hora, vel alia quacunque filio ſubſtituat: nec debet conuertere ordinem ſcripturæ; ſi enim non ſibi,
24 ſed filio faciat, non valet. † Et ſi pater exhæredauerit filium impuberem, non valet teſtamentum; ſi autem inſtituerit eum, valebit teſtamentum, vt ff. de vulga. & pupilla. l. j. §. vltimo; & l. ij. §. prius, & §. ſed & ſi quis; & l. ſi quis eum. §. ſi ſuo. Et aduerte, quòd effectus pupillaris ſubſtitutionis eſt, vt quis directò fiat hæres impuberi, tanquam ſi ille pupillus hæredem ſibi feciſſet ſubſtitutum, vnde & duo teſtamenta videntur, vnum patris, alterum filij, aut certe ſecundum docto. vnum eſt teſtamentum propter vnum ordinem; & pertinent ad ſubditos pupillares bona,

quæ

quæ pupillis poſtea obuenerunt; neque enim ſuis bonis tantum teſtator ſubſtituit, ſed impuberis: cum & exhæredato ſubſtituere quis poteſt. Et intellige in impubere doli capace: nam impubes, qui non eſt doli capax, non poteſt exhæredari, quia non poteſt committere cauſam ingratitudinis. Et intellige, quæ ſuperius dixi, vt per Bart. in d.l. moribus. in. iij. col. † Et effectus ſubſtitutionis pupillaris 25
eſt, quòd pater facit filium hæredem ſuum, & neceſſariũ, quod eſt vtile. & alios effectus videbis per Bar. in d. l. ij. Et expirat pupillaris ſubſtitutio, & pupillare teſtamentum, ſi non eſt adita hæreditas patris: ſed ſi omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato poſsideatur hæreditas, conſulitur ſubſtituto, & legatarijs, in quorum fraudem inſtitutus non ex teſtamento, ſed ab inteſtato poſsidet hæreditatem. Sed & quandoque inſtitutus compellitur adire hæreditatem, cùm ſubſtitutus in pupillari ſubſtitutione rogatus eſt hæreditatem reſtituere ex Trebel. ſenatus conſ. & impubes iam deceſsit. licet autem dixerim non adita hæreditate paterna expirare pupillarem ſubſtitutionem: ſi tamen is, qui repudiauit, minor erat, & in integrum reſtitutus eſt, vt liceat ſibi adire, proficiet pupillari ſubſtitutioni, vt teneat. vt. ff. de vulga. & pupi. l. ij. §. adeo autem. & ibi vide Bart. † Item expirat pupillaris ſubſtitutio expugnato paterno 29
teſtamento in totum per quærelam in officioſi teſtamenti. de hoc vide tex. in. l. ex duobus. §. fi. & l. & ſi contra tabulas. ff. de vulga. & pupilla. & ibi vide Bart. Quid ſi teſtamentum rumpitur per contra tabulas, & ſic de iure prætorio? non rumpitur ſubſtitutio pupillaris, vel legata: ſecus ſi teſtamentum rumpitur per quærelam, & tunc non tollitur teſtamentum ipſo iure, vt ibi videbis. Et dic, quod per quærelam ipſo iure reſcinditur teſtamentum: quia quærela de iure ciuili: & per contra tabulas non reſcinditur teſtamentum ipſo iure, vt dixi: quia illa eſt de iure prætorio, & prætor non potuit aliquem facere hæredem, vt Inſti. de bono. poſſeſsio. §. quos autem. Multo ergo minus potuit facere, vt quis deſinat eſſe hæres.

Item expirat pupillaris ſubſtitutio rupto paterno teſtamento per aliũ ſecundum, in quo pater fecit, vel non fecit

pupillarem ſubſtitutionem. Et ſubſtitutio pupillaris facta puberi an trahatur ad fideicommiſſum, vide Bar. in l. verbis ciuilibus. ff. de vulga. & pupilla. Et aduerte, quòd pupillaris ſubſtitutio continet in ſe tacitam vulgarem. l. iam hoc iure. de vulga. & pupilla. vbi dicitur; ſubſtitutio facta impuberi vulgariter continet tacitam pupillarem, & facta

27 pupillariter continet vulgarem tacitam. † Et expreſſa pupillaris excludit matrem pupilli, & alios aſcendentes. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. ff. de inofficio. teſta. &. l. precibus. C. de impu. & alijs. & l. Lucius. de vulga & pupi. Bart. in d. l. j. & vn docto. in l. humanitatis. C. de impu. & alijs & vide tex. in cap. ſi pater, de teſta. in vi. quæ eſt diſpoſitio nouiſsima. Sed tacita pupillaris non excludit matrem pupilli, vt per docto. in l. fi. C. de inſti. & ſubſti. & in. l. precibus. C. de impu. & alijs, & Bar. in d. l. ij. in. v. col. Vbi ipſe dicit eſſe verum in tacita pupillari ſubintellecta à iure, vt in d. l. Iam hoc iure, quia nullo modo fuit expreſſa. Sed ſi nos loquimur de tacita pupillari ſpecialiter, quæ expreſſa eſt verbis generalibus, & illa, quæ continetur in reciproca; vel alia, quæ continetur in ſubſtitutione compendioſa; de his omnibus vi. Bar. in l. centurio. de vulga. & pupilla. & vide docto. in. d. l. fi. de inſti. & ſubſti. C. & in. d. l. precibus. Et de ſubſtitutione pupillari partim tacita, partim expreſſa vide Bar. in. d. l. ij. in. v. col. Vnum tamen non tradas obliuioni, quòd tacita pupillaris excludit matrem, quando probatur teſtatorem ita voluiſſe. vide tex. ad hoc & docto. in l. in teſtamento. C. de teſta. militis. Et eſt gloſſ. commu. approbata in d. l. precibus. & de in l. iam hoc iure. Et de præſumpta voluntate teſtatoris cõſtabit aliquibus cõiecturis, vt Bar. per exempla declarat in d. l. ij. in viij. col. Et mater defuncti ſubſtituta vulgariter pupillo ex tacita pupillari excludit matrem pupilli. de hoc videbis Bar. allegantem docto. antiquos in d. l. ij. in. viij. col.

28 † Sed quando filius liberatur a patria poteſtate per ingreſſum religionis an extinguatur pupillaris ſubſtitutio, vide Bar. in d. l. ij. & ibi dicit an impuberi militi poſsit ſubſtitui pupillariter. & ibi dicit, quòd ſi pupillaris ſubſtitutio euaneſcit per emãcipationem, iura fideicommiſsi non rema-

remanent firma. Sed ſubſtitutio pupillaris facta in teſtamento minus ſolenni valet fauore liberorum, vt probatur in l. Iulianus, de a. qui. hære. ff. l. hac conſultiſsima. §. ex imperfecto. & ibi docto. C. de teſta. ſed hoc verum, ſi aliquis de liberis eſſet ſubſtitutus. vide Bart. de hoc in d. l. ij. vbi dicit, an valeat datio tutoris in teſtamento imperfecto: de qua quæſtione etiam videbis docto. in d. §. ex imperfecto. & videbis etiam in l. qui à patre. ff. de confirman. tuto. Et tacita pupillaris non excludit matrem, niſi quando alius filius teſtatoris eſſet ſubſtitutus, vel ex aliquibus præſumptionibus apparet, & de hoc videbis Bar. in l. Lucius, de vulg. & pup. & vide Pau. de Caſt. in l. precibus. C. de impube. & alijs.

† Sed quæritur, quæ eſt ratio, quare expreſſa pupillaris excludit matrem, & non tacita? Reſpondeo, quia in expreſſa pupillari certa eſt voluntas defuncti; quia dixit, ſi filius deceſſerit in pupillari ætate, Petrus ſit hæres; vnde ei ſtatur, vt in l. j. C. de ſacroſanctis eccle. in tacita pupillari nó eſt expreſſa voluntas defuncti; & in dubio vocamus matrem potius, quàm ſubſtitutum, quia in dubijs, &c. ff. de re. dubi. l. quoties. ita Odofredus in d. l. precibus. Sed ſi mater repudiat hæreditatem filij ab inteſtato, non veniũt alij venientes ab inteſtato, ſed ſubſtitutus ex ſubſtitutione tacitæ pupillaris, quæ in vulgari continetur. Barto. in l. cẽturio in 1. col. 29

Aduerte tamen, quòd ſi pater eſſet turpis perſona, non poteſt pupillariter ſubſtituere; quia ſi ei non committeretur adminiſtratio bonorum filij viuentis, vt l. fi. C. de. ſenten. pas. el. ff. ſolu. matri. l. ſi cum dotem §. eo autem tempore. multo magis cum ibi ſit maius periculum. facit ſecundum Bar. in d. l. ij. l. j. vbi pupilli edu. debeant. & l. vtilitatem, de confirmando tutore. quod tene menti ſecundum Bar. ibi.

Exemplaria, vel exemplaris ſubſtitutio fieri poteſt à parentibus vtriuſque ſexus in perſonis liberorum cuiuſcunque ſexus furioſis, vel mente captis: & cum tali determinatione ſubſtitutio eſt facienda, vt ſi quidẽ iſte mente captus habeat deſcendentes ex ſe, illi omnes, vel quidam, vel

ſubſtituantur ei;ſi non habeat,ſubſtituantur ei fratres eius omnes,vel quidam,vel vnus: ſi nec eos habeat, ſubſtitui poteſt ei quilibet extraneus.

30 † Et ideo dicitur exemplaris,quia fit ad exemplum pupillaris, vt cum dicit pater; ſi filius decedat in pupillari ætate,ille ſit hæres: & ita hic dicit; ſi filius decedat ante, quàm perueniat ad ſanitatem mentis, vel cerebri, ille ſit hæres. & ſicut pupillaris expirat adueniente pubertate, & hæc expirat adueniente ſanitate, vel nato poſtea filio ex eo, vt.l.ex facto.ff.de vulg.&.pup.l.humanitatis.C.de impube.& alijs. In multis tamen differunt; illa enim fit pupillis tantum, hæc maioribus.Item fit illa a patre, qui habet impuberem in poteſtate, vt diximus; hæc autem fit à quolibet parente,habeat, vel non habeat liberos in poteſtate.Ante legem, humanitatis, non poterat pater facere, niſi impetraſſet à principe,vt in d. l.ex facto.hodie poteſt ſine alia impetratione,auctoritate.l.humanitatis.& de materia iſtius legis videbis repetitionem Bar.in d.l.ex facto. & videbis Bal.& docto.in d.l.humanitatis.Sed aduerte ad vnum mirabile ſecundum Paulũ in d.l.humanitatis,quod cum tam mater,quàm pater poſsit tali filio ſubſtitutionem facere,quòd eadem perſona poterit decedere cum pluribus teſtamentis validis, vt ſi pater in ſuo teſtamento eam faciat,& mater in ſuo;in tali caſu ſubſtitutus à patre habebit legitimam à patre relictam;& ſubſtitutus à matre habebit bona matris;&c. bona erunt communia inter inſtitutos.ita dicunt,vt refert Paulus,fuiſſe diſputatum ſimile in filio arrogato.l.ſi arrogator.ff.de adoptio.

31 † Sed aduerte bene,quòd compendioſa ſubſtitutio fieri poteſt à milite,ita, ſcilicet, ſi filius meus quandocunque deceſſerit,ille ſit hæres:& hæc ſub tali compendio verborum continet expreſſam pupillarem; ſi filius decedat in pupillari ætate; ſi autem decedat pubes,verba directa illius ſubſtitutionis trahuntur ad fideicommiſſariam ſubſtitutionem, vt in l.præcibus. C.de impube. & alijs, quòd mirabile eſt,cum aliàs miles habeat priuilegium ſubſtituendo directò puberi,licet iam extiterit hæres. vt C. de teſta.mil.l.in teſtamento. &. ff. de teſtamen. mili. l. in fraudem.

dem.§. miles, & l.miles ita hæredem. §.j. ſed forte fauore matris; quæ erat in medio. directa trahitur ad fideicommiſſariam poſt pubertatem. Quid ſi paganus faceret compendioſam ſubſtitutionem per verba ſuperius dicta? certe ſi pupillus decedat in pupillari ætate, ſubſtitutus ſuccedet iure directo, & mater impuberis repellitur omnino. Si autē pupillus fiat pubes, & poſtea decedat, ſubſtitutus omnino repellitur, & venientes impuberi ab inteſtato ſuccedunt in totū. vt. ff. de vulga. & pupil. l. verbis ciuilib, & l. centurio.

32 † Si autem teſtator ita ſubſtituit; ſi filius meus quandocunque deceſſerit, illum ſubſtituo. hanc docto. reputant fideicommiſſariam, quia verbum ſubſtituo, adaptatur ad fideicommiſſum, vt. l. generaliter. §.j. C. de inſtitu. & ſubſtitu. & ibi vide Bal. & Paulum de Caſt. Si vero quis ita ſubſtituerit; ſi filius meus quandocunque deceſſerit ſine liberis, ille ſit hæres, vel illum ſubſtituo; hinc ſemper interpretatur fideicommiſſariam; quia talibus verbis non directa, ſed fideicommiſſaria conſueuit & de iure, & de facto fieri; niſi vera directa traheretur ad fideicommiſſariā, nullo tempore valeret magis, quàm alia; quia & illud verbum, ſine liberis, innuit, quod etiam in pupillari ætate ſubſtitueris per fideicommiſſum; quia tunc liberos habere non poteſt. Et 33 quod directa verba trahantur ad fideicommiſſariam, probatur. vt ff. ad Trebel. l. Sceuola. & his caſibus ſuccedit mater, vel quilibet ab inteſtato hæres, & reſtituit bona detracta Falcidia. Si vero quis ita dicat: ſi filius meus deceſſerit in pupillari ætate, vel poſtea, ſine liberis, illū ſubſtituo, duæ ſunt ſubſtitutiones, pupil. expreſſa, & fideicōmiſſaria, propter diſtinctionē, & alternationē ipſorū, ad quę ſingula verbū, ſubſtituo, aptatur diuerſis modis. Aduerte nūc, quia ſubſtitutio cōpendioſa directis verbis facta intra tēpora pubertatis trahitur ad bona patris, & filij; poſt tēpora pubertatis valet quantū ad bona patris. d. l. centurio, & ibi Bar. & ibi dicitur, ꝙ in ſubſtitutione cōpendioſa poſt tempora pubertatis veniunt fructus. In l. centurio Bar. tractat materiam ſubſtitutionis compendioſæ factæ à pagano, quæ eſt vtilior materia: & diuiditur in tres principales quęſtiones, ſcilicet, quando fuit facta per verba mere directa. Item

quando eſt facta per verba merè obliqua. Item quando per verba communia.

33 † Et dicitur compendioſa ſubſtitutio illa, quæ confertur poſt mortem inſtituti; puta, ſi, vel quandocunque deceſſerit, & poſt aditam hæreditatem, & ideo dicitur compendioſa, quia ſub compendio verborum complectitur plura tempora; & eſt apta comprehendere plures ſpecies ſubſtitutionum directarum, pupillarem militarem, ſi fiat à milite, pupillarem, vel exemplariam, & militarem, ſi fiat à mente capto; & etiā aliquando fideicommiſſariam, ſi fiat per verbum commune, licet aliquando non comprehendat, niſi vnam puta pupillarem, vt in tali caſu legis: verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pu. Et compendioſa continet etiam vulgarem ſecundum communem opinionem, vt per Pau. in d. l. verbis ciuilibus.

Ad euidentiam iſtius materiæ præmitto, quòd quædam ſunt verba, & illa ſunt, quæ ſonant, vt quis capiat de manu alterius,, & ſic factum alterius, quaſi teſtātis requiritur. l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulga. & pupilla. & quaſi per totum titulum, ad Trebellianum. & l. fundi Trebatiani, de vſufruct. lega.

34 † Quædum ſunt verba communia, vt ea, quæ poſſunt habere vtranque ſignificationem, vel quòd quis de manu ſua accipiat, vel de manu alterius vt ponit gloſſ. in l. centurio, de vulga. & pup. Et verbum ſubſtituo non eſt verbum directum, ſicut inſtituo, quia eſt verbum magis generale, quia quocunque modo quis in alterius loco ponatur, dicitur ſubſtitutus. Præmitto etiam, quòd verbum perueniat, eſt directum, vt in l. ij. §. perueniſſe. de hære. vendita. & l. hæredes mei. ad Trebe. & Inno. in capit. Raynutius, de teſta. & Bar. dicit in l. centurio, quòd ſit commune; quia in obliquo, & directo reperitur. Et verbum, pertineat, eſt verbum commune, vt per Bar. ibi. & verbum habeat, eſt verbum commune; & verbum remaneat, eſt commune. Item verbum redeat. Bart. ibi. Item verbum ſuccedat, eſt verbum commune. & verbum reuertatur, eſt commune. & verbum deuoluatur, eſt commune. omnia iſta ſunt verba Bartol. in l. centurio. Item verbum accreſcat,

cat, eſt directum: vltimo quærit de verbo moriatur, & dicit, quòd ſit commune.

Et vt melius intelligatur materia ſubſtitutionum; antequam veniamus ad ſubſtitutionem breuiloquam, ſeu reciprocam, dicemus aliqua, vt comprehendamus omnia, quæ per doctores antiquos, & modernos traduntur, vt poſſimus meritò dicere; arbor, & immenſas præbens ſpaciantibus vmbras, cuuſſa eſt noſtro nunc ſituata ſolo.

1 † Et primum eſt, quòd teſtamenti duo dicuntur gradus eſſe; primus dicitur inſtitutio, ſiue vnus ſit inſtitutus, ſiue plures ſint inſtituti. Secundus gradus teſtamenti dicitur ſubſtitutio, ſiue ſit vnus ſubſtitutus, ſiue plures. 35
Item ad euidentiam notabis, quòd in ſubſtitutione plures ſũt caſus; ſed ſubſtitutionum alia obliqua, ſeu fideicõmiſſaria, alia directa. Item directa, alia vulgaris; alia pupillaris, alia exemplaris, alia compendioſa, alia breuiloqua, ſiue reciproca; alia compendioſa, vt iam diximus; ſed nunc per modum ſummarij omnia colligemus. Obliqua ſubſtitutio eſt, quando ſubſtitutus ſuccedit teſtatori non directò, ſed alia perſona mediante, vt ſi Petrus inſtituit te hæredem, & rogat te, vt reſtituas mihi hæreditatem; ſuccedo Petro, ſiue tu ſponte adeas, ſiue non; quia iudex coget te adire. vnde ſuccedo Petro mediante te quia fideicommiſſarius non eſt hæres, ſed loco hæredis habetur. vt Inſti. de fideicommmiſſa. hære. §. reſtituta. Directa ſubſtitutio eſt, cum ſubſtitutus ſuccedit teſtatori nulla perſona mediante, vt inſtituo Petrum hæredem, & ſi non erit hæres, Hector ſit hæres: ſi non erit hæres Petrus, directò Hector ſuccedit, vt inſtit. de vulg. & pup. in prin. Circa obliquam ſubſtitutionem, quam fideicommiſſariam nuncupamus, dico; aut quis inſtituitur eò, quòd rogatur reſtituere purè vel in diem, vel ſub conditione, aut quicquid ſupererit tempore mortis ſuæ. In primo caſu, ſcilicet, cum quis rogatur reſtituere purè, vel in diem. i. vſque ad annum; vel ſub conditione, puta, ſi Petrus venerit ex Hiſpania; ſi ſponte adijt, reſtituet dodrantem, & quartam ſibi retinet, ſi Paganus erat teſtator. vt. ff. ad Tre. l. j. Si miles erat teſtator, hæres totum reſtituet, vt in d. l. j.

38 ſubſtantiam colligamus.†Dicitur pupillaris ſubſtitutio illa quæ fit filio impuberi maſculo, vel fœminæ in poteſtate exiſtenti,& nõ alij. vt.ff.de vulg & pup.l.moribus.in princi.& poteſt facere pater, non mater, quia non habet filius in poteſtate, vt in.d.l.moribus.& auus, vel proauus paternus, qui habet in poteſtate. Iſta ſubſtitutio pupillaris ſubdiuiditur, quia alia expreſſa, alia tacita: expreſſa pupillaris fit his verbis; filium meum pupillum inſtituo mihi hæredem,& ſi deceſſerit in pupillari ætate, Petrus ſit hæres meus. Et iſta excludit matrem pupilli, quia hoc voluit teſtator. cui parendum eſt. & ita loquitur lex. precibus. C. de impu.& alijs.de ſubſtitutione facta in ſecundum caſum, vt inſtit.de vulga.& pupill. ſubſt. tu.§.liberis. Tacita pupillaris eſt, ſi teſtator dicat; filium meum impuberem inſtituo hæredem;& ſi non erit hæres, Petrus ſit hæres, vel ſi deceſſerit in pupillari ætate: iſta ſubſtitutio omnes excludit excepta matre, vt in l.fin.C.de in ſtit.& ſubſtitu.vt iam dixi. Et iſta pupillaris, ſiue expreſſa, ſiue tacita ſit expirat aduentente pubertate, vt.ff.de vulga.& pupill. ſubſti.l.in pupillari. Item expirat ſi patris teſtamentum rumpitur per quærelam in totum; ſi pro parte, remanet pro parte, vt. ff. de inofficio.teſta.l. Papinia.§.ſed nec impuberis. Item rumpitur in alio caſu, vt.ff.de vulg. & pupilla.l.ſi pater filium, ſecus ſi rumpitur per contra tabu. vt l.ex duobus,& l. etiam ſi contra tabulas cod.ti. & rationem iam dixi ſuperius. Item expirat capitis diminutione, ſiue media, ſiue maxima, ſiue minima; nam ſi pupillus deportatur, vel datur in arrogationem, expirat ſubſtitutio. Sed hoc caſu ſcilicet cum datur in arrogationem, caueat arrogator reſtituere bona ſubſtitutis, vt ff. de adoptioni.§.i.cum l.ſequenti.

39 Effectus † ſubſtitutionis pupillaris eſt iſte; quia ſubſtitutus pupillariter habet ex vi ſubſtitutionis omnia bona impuberis, quarta debita iure naturæ non detracta, quia eſt prouiſio, non autem onus, vel grauamen, vt Inſtitu. de vuulga.& pup.in princi.& de inoffi.teſtam.l.ex tribus.§.liberis. vnde dicitur, quod duo ſunt teſtamenta ſcilicet patris,& filij, licet ſolus pater ordinauerit, vt Inſti. de vulga.& pu.§.igitur.& ff.de vulga.& pu.l.moribus.§.prius. Sed

fallit

fallit in arrogato.l.ſed ſi plures.§.in arrogato eod.ti.& regulariter non licet ſubſtituto adire bona pro parte,& pro parte non.vt.C. de iure deliberan. l. quidam. Eſt alia ſubſtitutio exemplaris,vt iam diximus.Sed vt melius memoriæ commendetur,aliqua ſummatim dicemus. Exemplaris ſubſtitutio fuit introducta ad exemplum pupillaris, quia ſicut pupillaris eſt ad prouiſionem impuberis, quia pater fecit ei teſtamentum ,ita pro furioſo ; & habet fieri hoc modo ; dicit teſtator ; filium furioſum inſtituo , & ſi deceſſerit in furore,Petrus ſit hæres.vt.ff de vulga.l.ex facto.& l.humanitatis.C.de impu.& alijs.differt à pupillari, vt dixi,quia ſicut pupillaris expirat adueniente, pubertate ita exẽplaris expirat deſinẽte furore,vt in d.l.ex facto.& in d.l.humanitatis.differt etiã,quia pupillarem facit ſolus parens,qui habet in poteſtate,exemplaria facit omnis parẽs, ſiue habeat in poteſtate,ſiue non,vt in d.l.humanitatis. Item differt,quia parens,qui facit exemplariam, ſi filius furioſus habet liberos,debet ei illos ſubſtituere;ſi habet fratres , tunc fratres: ſi non habeat filios , vel fratres, extraneos ſubſtituit ; vt in dic. lege. humanitatis. hæc ſufficiant.

Et † alia ſubſtitutio, quæ dicitur compendioſa, quia 40 fit cum compendio verborum , vt filium meum inſtituo mihi hæredem ; & quandocunque deceſſerit, ille ſit hæres;vt in l.precibus.C.de impube.& alijs . Et in iſta ſubſtitutione aliqua ſuperius dixi,& nunc de nouo dico , quod diligenter aduertatis virtutem verborum; quia iſtæ ſubtilitates (vt dicunt doct.) fuerunt introductæ per errorem tabellionum. Et vos dicetis ita , quòd ſi ſit inſtitutio his verbis; filium meum inſtituo , & quandocunque deceſſerit,Petrus ſit hæres;ſi fit à milite,continet in ſe vulgarem, ſiue ante aditam hæreditatem , ſiue poſt ; & continet in ſe expreſſam pupillarem, ſi deceſſerit in pupillari ætate : & ſi deceſſerit poſt pubertatem,continet etiam fideicommiſſariam;& habet iſtum effectum,ſi filius non eſt hæres,vocatur ſubſtitutus,matre excluſa:ſi eſt hæres. deceſſit in pupillari ætate;ſicut expreſſa,excludit matrẽ,ita eſt iſta ſubſtitutio,vt iam dixi.& eſt tex. ad literã in d.l.precibus. C.

de

de impub.& alijs. Si decedit pubes factus, vocatur mater ab inteſtato, ſed reſtituit ex cauſa fideicommiſſi, deducta quarta debita iure naturæ, & deductis bonis filij, quæ habebat tempore mortis patris; deductis etiam bonis poſt mortem patris quæſitis; vt d.l.precibus. Si autem paganus facit dictam ſubſtitutionem, & vtitur prædictis verbis; ſi moriatur ante aditam hæreditatem, ſiue in pupillari ætate, vocatur ſubſtitutus; ſed poſt aditam hæreditatem vocatur ſuccedens ab inteſtato, excluſis ſubſtitutis; quia non poteſt paganus facere directam ſubſtitutioné poſt aditam hæreditatem; ſed fauore matris trahitur ad fideicommiſſum, vt
41 ff.de vulga.& pup.l.centurio.& l.verbis ciuilibus.

Si † auté compendioſa fiat his verbis, filium meum inſtituo, & quandocunque deceſſerit, illum ſubſtituo; hoc caſu iſtam interpretamur fideicommiſſariam; vnde ſi decedit in pupillari ætate, vel poſtea, vocantur ſuccedentes ab inteſtato, detracta quarta, ſed reſtituũt ſubſtitutis. vt ff. de vulga.& pupilla.l.coheredi.§.cum filiæ; nam verbum ſubſtituo ad fideicommiſſum trahitur, vt. C.de ij.ſti.& ſubſti. l.generaliter.§.cum auté.nam in dubijs, in benigniore partem interpretamur, vt. ff. de rebus dubi.l. quoties.& hæc eſt benignior pars ſecundum doct. vt vocentur venientes ab inteſtato, & reſtituant ſubſtitutis. Sed ſi fiat bis verbis; filium meũ inſtituo hæredem, & quandocunque ſine liberis deceſſerit, Petrus ſit hęres, vel Petrum ſubſtituo; & hac interpretamur fideicommiſſariã; quia veriſimile eſt, quod pater poſt pupillarem ætaté voluerit ſubſtituere, quia non poteſt impubes habere filium in pupillari ætate. niſi miraculoſe. Itaq; verba directa trahuntur ad fideicommiſſum, vt ff.de lega.iij.l.cum quis.§. nuptura. Si ſubſtitutio fiat his verbis; quandocunque in pupillari ætate deceſſerit, vel poſtea, Petrus ſit hæres, interpretamur duas eſſe factas vnam pupillarem, & vnam fideicommiſſariam, vnde ſi decedit in pup.ætate, vocantur ſubſtituti; ſi poſt, ſuccedit mater eius, ſed reſtituit ex cauſa fideicommiſſi, vt in d.l. centurio.& in d.l.his verbis, verũ tamen quia iuris periti non ſemper ſunt cũ tabellionibus, doctores docent tabelliones malé practicá, vt ipſi dicunt, cũ ſcribunt teſtamentum, filiũ

meum

meum Petrum mihi inſtituo hæredem,& ei ſubſtituo vulgariter & pup.& compendioſe,& per fideicommiſſum. Et nota,quod in dubio verbum ſubſtituo,trahitur ad fideicõmiſſum.& hæc ſufficiant. Et addetis ad ea,quæ ſuperius dixi de ſubſtitutione compendioſa.

Item † eſt alia ſubſtitutio,quæ dicitur breuiloqua, ſiue 42 reciproca;& iſta habet fieri,cum teſtator duos filios impuberes habet in poteſtate,& ita dicit; vos inſtituo mihi hæredes,& vos inuicem ſubſtituo,vt ff.de vulga.& pupilla.l. iam hoc iure,& l.Lucius. Et dicitur breuiloqua, quia breuioribus verbis fieri poteſt,Sed in iſta ſubſtitutione aduertite,quia diſtinguitur;aut inſtituit eos;qui non ſunt in poteſtate,vt ſunt puberes;quia inſtituit puberes,& dixit; vos inuicem ſubſtituo,& iſta continet duas vulgares in perſona cuiuslibet,vt in d.l.iam hoc iure,in principio. Nam dũ dicit,vos inuicem ſubſtituo,intelligitur facta pro virilib⁹ partibus, quibus erant inſtituti; niſi appareret aliam eſſe voluntatem defuncti,vt in duobus caſibus notatur in l. 1. C.de impu.& alijs.& l. turpia.ff.de legat. i. Sed ſi inſtituuntur duo filij, ſi ambo ſunt impuberes,idem eſt,vt. ff. de vulga.& pupil. l. in pupillari. Si autem vnus eſt pubes,& alter impubes,hęc continet duas vulgares.Ratione autem inæqualitatis non continet pup.quia non poteſt ſubſtitui puberi pupillariter,vt in l.hæreditatem.C. de impube. & alijs,Vnde conſilium eſt in hoc caſu ſecundum docto. ſi aliquis habet filium puberem,& impuberem,& vult puberem in omni caſu vocari,quòd dicat: filios meos inſtituo: ſi impubes non erit hæres,vel erit,ſed ſi deceſſerit in pup. ætate,pubes ſit hæres: ſi pubes non erit hæres, impubes ſit hæres. Vnde in perſona vnius continet vulgarem tantum, vt per docto.in l.teſtamento.C.de teſta.militis.& in l.iam hoc iure.ff.de vulga,& pupi. Si autem ambo ſunt impuberes,& teſtator dicat: vos inſtituo,& vos inuicem ſubſtituo, hic dicemus ſecundum docto. quòd continet duas vulgares expreſſas,& duas pup.expreſſas,vt in.l.Lucius.de vulga.& pupilla. ff. vel ſecundum docto. ſi inſtituuntur duo impuberes,& inuicem ſubſtituuntur, continet duas vulgares tacitas,& duas pupillares;nec poteſt dici de vna ma-

gis,

gis,quàm de alia. vnde ſi alter decedit in pupillari ætate, vocabitur ſuperſtes excluſa matre,vt in d.l. Lucius. Et ad euidentiam debetis ſcire ſecundũ Bal.in d.l.Lucius. quòd hæc ſubſtitutio non eſt ſubſtitutio de per ſe, ſed eſt quædam adiectio ſubſtitutionis; nam iſta ſubſtitutio continet vulgares,& pupillares,& exemplarias,vt per Barto. ibi.& vidiſtis ſuperius.& ſic eſt nomen accidentale non ſubſtantiale;& iſta ſubſtitutio in textu vocatur reciproca,vt l.iam hoc iure.de vulga.&pupillar.ſed per docto.vocatur breuiloqua,vt videtur in d.l.Lucius.&in l.precibus.C.de impu. & alijs.& Inſti.de vulga.& pupi.in gloſſ. magna.

43 † Et dico,quòd vocatur reciprocra,quaſi repetita;quia de vno in alium repetitur:dicitur breuiloqua, quia breuibus verbis fit,vt notatur in gloſſ.in d,l.Lucius.Et dico (vt iam dixi) quod hæc ſubſtitutio fit per hæc; vos inuicem ſubſtituo, vt probatur in d. l. Luciuss,& in d.l. iam hoc iure.& l.hæreditatem. C. de impu. & alijs, & in l. teſtamento.C. de teſtam. mili. Item fit his verbis ſecundum Barto. vter eorum viuet.Item fit per hæc verba ;.Vos inuicem ſubſtituo , vel inuicem inſtituti, & ſubſtituti ſunto.

Item fit per verbum deueniat ,ſeu perueniat,vt vos inſtituo hæredes meos , & ſiquis eorum deceſſerit, volo bona mea ad alium deuenire,ſeu peruenire. Guili. & Rayne. ſecundum Bart. dicunt hanc eſſe fideicommiſſariam.

44 † Sed nota regulam : illa dicitur breuiloqua, ſeu reciproca, quandocunque in vna conceptione verborum plures hinc inde inſtituuntur,& ſubſtituuntur, vt ex ſupradictis patet.Et multa alia ponit Bar.in d.l.Lucius. vbi videbis. Et de ſubſtitutione breuiloqua duobus impuberibus facta an expiret pupillaris,quo ad vnum,ſi primo factus eſt pubes, vide Pau.in d.l.Lucius. Et nota,quod filius naturalis, licet exiſtente filio legitimo non poſsit inſtitui,niſi in vnica,poteſt tamen vulgariter ſubſtitui legitimo, & naturali in totum,ſed non ſpurio.de hoc vide Pau.de Caſtro in d. l. Lucius.vbi dicitur,quòd datio ſubſtituti vulgaris, vel etiam cohæredis non impedit tranſmiſsionem hæreditatis, quæ fit ratione ſuitatis.ibi videbis,quia reprehendit Bar.in iſto

puncto.

puncto. Et pro complemento ſubſtitutionum dico, † quod in materia ſubſtitutionis vulgaris Barto.in l.j.ff.de vulga.& pupillari,facit ſolennem repetitionem,& de materia pupillaris in l.moribus. eod. tit. & de materia ſubſtitutionis exemplaris in l.ex facto eod.tit.& de materia ſubſtitutionis compendioſæ in l.centurio eo.tit. & de materia ſubſtitutionis breuiloquæ, ſiue reciprocæ in l.Lucius. eod.titulo. Et aduerte,quod in ſecundo volumine tractatuum in fol.cxxix.inuenies tractatum Bald.in materia ſubſtitutionũ. & in eo. volu. fol.cxl.inuenies tractatum Lanceloti Polyti.& in eo.volumine fol.clxxviij. inuenies tractatum Vdalrici Taſij.& in eo.volumine fo.cxcj.inuenies tractatum ſubſtitutionum Antonij Fumei. & vide Ripam in repetitione l.hæredes mei.§.cũ ita. ff.ad Trebellianum. & vide eundem in l.j.& in l.moribus.& in l.centurio. & in l.ex facto.& in l.Lucius.ff.de vulgari,& pupillari. 45

† Sed ſemper memoriæ commendabis, quòd in teſtamentis plenius voluntates teſtantium interpretantur,vt in l.in teſtamentis.ff.de regu.iuris.Idem dicitur,in cap. cum dilecti.de donatio Nam agitur de intereſſe publico,quod teſtamenta habeant locum l. vel negare. ff. quemadmodum teſta.aperian.l.Gallus.§.quòd ſi is.ff.de libe. & poſthumis. Et quando agitur de intereſſe publico lata interpretatio fieri debet. l. ij.§. exercitium, & ibi Bar.ff. de his, qui no. infami.l. quemadmodum. & ibi Bart. de agrico.& cenſi. lib. xj. ideo in fauorem teſtamenti iudicari debet.l. ſiue pars.ff.de inoffi.teſta.cap.fi.de re iudica.Et nota,quòd Panor.& docto.in dict.cap.cum dilecti, dicunt per illum tex. quòd in contractibus fit plena interpretatio, in vltimis voluntatibus plenior,in donationibus, vel beneficio pleniſsima;& ideo licet lex dicat, quòd legatum eſt quædam donatio à teſtatore facta,non ſortitur per omnia naturam donationis.quod bene nota. Et quod dixi, quòd in beneficio fit pleniſsima interpretatio, dic vt per Bart. in ſua ſolenni diſtinctione in l.beneficium.ff.de conſt.princi. Et aduerte,quòd dicit Panorm.in.d.ca.cum dilecti, quòd euidenter dicitur fieri,quòd fit per veriſimiles cõiecturas, & ventrem inſtituens plures comprehendit l.qui filiabus. 46

gis,quàm de alia. vnde ſi alter decedit in pupillari ætate, vocabitur ſuperſtes excluſa matre,vt in d.l. Lucius. Et ad euidentiam debetis ſcire ſecundũ Bal.in d.l.Lucius. quòd hæc ſubſtitutio non eſt ſubſtitutio de per ſe, ſed eſt quædam adiectio ſubſtitutionis; nam iſta ſubſtitutio continet vulgares,& pupillares,& exemplarias,vt per Barto. ibi.& vidiſtis ſuperius.& ſic eſt nomen accidentale non ſubſtantiale;& iſta ſubſtitutio in textu vocatur reciproca,vt l.iam hoc iure.de vulga.& pupillar.ſed per docto.vocatur breuiloqua,vt videtur in d.l.Lucius.& in l.precibus.C.de impu. & alijs.& Inſti.de vulga.& pupi.in gloſſ.magna.

43 † Et dico,quòd vocatur reciprocra,quaſi repetita;quia de vno in alium repetitur:dicitur breuiloqua,quia breuibus verbis fit,vt notatur in gloſſ.in d,l.Lucius.Et dico (vt iam dixi) quod hæc ſubſtitutio fit per hæc; vos inuicem ſubſtituo, vt probatur in d. l. Luciuss,& in d.l. iam hoc iure.& l.hæreditatem. C. de impu. & alijs, & in l. teſtamento.C. de teſtam. mili. Item fit his verbis ſecundum Barto. vter eorum viuet.Item fit per hæc verba ; Vos inuicem ſubſtituo , vel inuicem inſtituti, & ſubſtituti ſunto.

Item fit per verbum deueniat ,ſeu perueniat,vt vos inſtituo hæredes meos , & ſiquis eorum deceſſerit, volo bona mea ad alium deuenire,ſeu peruenire. Guili. & Rayne. ſecundum Bart. dicunt hanc eſſe fideicommiſſariam.

44 † Sed nota regulam : illa dicitur breuiloqua, ſeu reciproca, quandocunque in vna conceptione verborum plures hinc inde inſtituuntur,& ſubſtituuntur, vt ex ſupradictis patet.Et multa alia ponit Bar.in d.l.Lucius. vbi videbis. Et de ſubſtitutione breuiloqua duobus impuberibus facta an expiret pupillaris,quo ad vnum,ſi primo factus eſt pubes, vide Pau.in d.l.Lucius. Et nota,quod filius naturalis, licet exiſtente filio legitimo non poſsit inſtitui,niſi in vnica,poteſt tamen vulgariter ſubſtitui legitimo, & naturali in totum,ſed non ſpurio.de hoc vide Pau.de Caſtro in d. l. Lucius.vbi dicitur,quòd datio ſubſtituti vulgaris, vel etiam cohæredis non impedit tranſmiſsionem hæreditatis , quæ fit ratione ſuitatis.ibi videbis,quia reprehendit Bar,in iſto puncto.

punƈto. Et pro complemento ſubſtitutionum dico, † quod in materia ſubſtitutionis vulgaris Barto. in l. j. ff. de 45
vulga. & pupillari, facit ſolennem repetitionem, & de materia pupillaris in l. moribus. eod. tit. & de materia ſubſtitutionis exemplaris in l. ex facto eod. tit. & de materia ſubſtitutionis compendioſæ in l. centurio. eo. tit. & de materia ſubſtitutionis breuiloquæ, ſiue reciprocæ in l. Lucius. eod. titulo. Et aduerte, quòd in ſecundo volumine tractatuum in fol. cxxix. inuenies tractatum Bald. in materia ſubſtitutionũ. & in eo. volu. fol. cxl. inuenies tráctatum Lanceloti Polyti. & in eo. volumine fol. clxxviij. inuenies tractatum Vdalrici Taſij. & in eo. volumine fo. cxcj. inuenies tractatum ſubſtitutionum Antonij Fumei. & vide Ripam in repetitione l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Trebellianum. & vide eundem in l. j. & in l. moribus. & in l. centurio. & in l. ex facto. & in l. Lucius. ff. de vulgari, & pupillari.

† Sed ſemper memoriæ commendabis, quòd in teſta- 46
mentis plenius voluntates teſtantium interpretantur, vt in l. in teſtamentis. ff. de regu. iuris. Idem dicitur, in cap. cum dilecti. de donatio Nam agitur de intereſſe publico, quòd teſtamenta habeant locum l. vel negare. ff. quemadmodum teſta. aperian. l. Gallus. §. quòd ſi is. ff. de libe. & poſthumis. Et quando agitur de intereſſe publico lata interpretatio fieri debet. l. ij. §. exercitium, & ibi Bar. ff. de his, qui no. infami. l. quemadmodum. & ibi Bart. de agrico. & cenſi. lib. xj. ideo in fauorem teſtamenti iudicari debet. l. ſiue pars. ff. de inoffi. teſta. cap. fi. de re iudica. Et nota, quòd Panor. & docto. in dict. cap. cum dilecti, dicunt per illum tex. quòd in contractibus fit plena interpretatio, in vltimis voluntatibus plenior, in donationibus, vel beneficio plenissima; & ideo licet lex dicat, quòd legatum eſt quædam donatio à teſtatore facta, non ſortitur per omnia naturam donationis. quod bene nota. Et quod dixi, quòd in beneficio fit plenissima interpretatio, dic vt per Bart. in ſua ſolenni diſtinctione in l. beneficium. ff. de conſt. princi. Et aduerte, quòd dicit Panorm. in. d. ca. cum dilecti, quòd euidenter dicitur fieri, quòd fit per veriſimiles cõiecturas; & ventrem inſtituens plures comprehendit l. qui filiabus.

quando eſt facta per verba merè obliqua. Item quando per verba communia.

33 † Et dicitur compendioſa ſubſtitutio illa, quæ confertur poſt mortem inſtituti; puta, ſi, vel quandocunque deceſſerit, & poſt aditam hæreditatem, & ideo dicitur compendioſa, quia ſub compendio verborum complectitur plura tempora; & eſt apta comprehendere plures ſpecies ſubſtitutionum directarum, pupillarem militarem, ſi fiat à milite, pupillarem, vel exemplariam, & militarem, ſi fiat à mente capto; & etiā aliquando fideicommiſſariam, ſi fiat per verbum commune, licet aliquando non comprehendat, niſi vnam puta pupillarem, vt in tali caſu legis: verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pu. Et compendioſa continet etiam vulgarem ſecundum communem opinionem, vt per Pau. in. d. l. verbis ciuilibus.

Ad euidentiam iſtius materiæ præmitto, quòd quædam ſunt verba, & illa ſunt, quæ ſonant, vt quis capiat de manu alterius, & ſic factum alterius, quaſi teſtātis requiritur. l. cohæredi. § cum filiæ. ff. de vulga. & pupilla. & quaſi per totum titulum, ad Trebellianum, & l. fundi Trebatiani, de vſufruct. lega.

34 † Quædam ſunt verba communia, vt ea, quæ poſſunt habere vtranque ſignificationem, vel quòd quis de manu ſua accipiat, vel de manu alterius vt ponit gloſſ. in l. centurio, de vulga. & pup. Et verbum ſubſtituo non eſt verbum directum, ſicut inſtituo, quia eſt verbum magis generale, quia quocunque modo quis in alterius loco ponatur, dicitur ſubſtitutus. Præmitto etiam, quòd verbum perueniat, eſt directum, vt in l. ij. §. perueniſſe. de hære. vendita. & l. hæredes mei. ad Trebe. & Inno. in capit. Raynutius, de teſta. & Bar. dicit in l. centurio, quòd ſit commune; quia in obliquo, & directo reperitur. Et verbum, pertineat, eſt verbum commune, vt per Bar. ibi. & verbum habeat, eſt verbum commune; & verbum remaneat, eſt commune. Item verbum redeat. Bart. ibi. Item verbum ſuccedat, eſt verbum commune. & verbum reuertatur, eſt commune. & verbum deuoluatur, eſt commune. omnia iſta ſunt verba Bartol. in l. centurio. Item verbum accreſcat,

cat,eſt directum:vltimo quærit de verbo moriatur, & dicit,quòd ſit commune.

Et vt melius intelligatur materia ſubſtitutionum;antea quam veniamus ad ſubſtitutionem breuiloquam,ſeu reciprocam,dicemus aliqua,vt comprehendamus omnia,quæ per doctores antiquos, & modernos traduntur, vt poſsimus meritò dicere;arbor,& immenſas præbens ſpatiantibus vmbras,cuuſſa eſt noſtro nunc ſituata ſolo.

† Et primum eſt, quòd teſtamenti duo dicuntur gradus eſſe; primus dicitur inſtitutio, ſiue vnus ſit inſtitutus, ſiue plures ſint inſtituti. Secundus gradus teſtamenti dicitur ſubſtitutio,ſiue ſit vnus ſubſtitutus, ſiue plures. 35
Item ad euidentiam notabis, quòd in ſubſtitutione plures ſūt caſus; ſed ſubſtitutionum alia obliqua,ſeu fideicōmiſſaria,alia directa.Item directa,alia vulgaris, alia pupillaris,alia exemplaris, alia compendioſa, alia breuiloqua, ſiue reciproca; alia compendioſa, vt iam diximus; ſed nunc per modum ſummarij omnia colligemus. Obliqua ſubſtitutio eſt,quando ſubſtitutus ſuccedit teſtatori non directo,ſed alia perſona mediante, vt ſi Petrus inſtituit te hæredem,& rogat te, vt reſtituas mihi hæreditatem; ſuccedo Petro,ſiue tu ſponte adeas,ſiue non;quia iudex coget te adire.vnde ſuccedo Petro mediante te quia fideicommiſſarius non eſt hæres,ſed loco hæredis habetur: vt Inſti. de fideicommmiſſa.hære. §. reſtituta. Directa ſubſtitutio eſt,cum ſubſtitutus ſuccedit teſtatori nulla perſona mediante,vt inſtituo Petrum hæredem,& ſi non erit hæres,Hector ſit hæres:ſi non erit hæres Petrus,directò Hector ſuccedit,vt inſtit.de vulg.& pup.in prin.Circa obliquam ſubſtitutionem,quam fideicommiſſariam nuncupamus,dico; aut quis inſtituitur eò,quòd rogatur reſtituere purè vel in diem,vel ſub conditione,aut quicquid ſupererit tempore mortis ſuæ.In primo caſu,ſcilicet,cum quis rogatur reſtituere purè,vel in diem.i.vſque ad annum; vel ſub conditione,puta,ſi Petrus venerit ex Hiſpania; ſi ſponte adijt, reſtituet dodrantem,& quartam ſibi retinet,ſi Paganus erat teſtator.vt.ff.ad Tre.l.j.Si miles erat teſtator,hæres totum reſtituet,vt in d,l.j.

Is,qui non vult adire,cogitur adire à iudice;& tunc totum reſtituit.vt in d.l.j.§.quia.& l.ille,à quo.§.tempeſtiuũ. Si autem rogatur reſtituere quidquid ſupererit tempore mortis ſuæ,quadrantem reſtituit,dodrantem ſibi retinet, vt C.ad Trebe.Sed ſi tempore mortis ſuæ vltra ſupereſſet, reſtituit,vt.ff.ad Trebeli.l.Titius.Si autem ſubſtitutio eſt directa,iterum diſtinguamus;vt ſupra,quia ſubſtitutionũ directarum alia vulgaris, alia pupillaris, alia exemplaris, alia breuiloqua,ſiue reciproca,alia compendioſa.

36 † De iſta vulgari iam diximus, ſed vt melius memoriæ cõmendetur,dico,ꝙ dicitur vulgaris;quia poteſt fieri cuilibet de vulgo,& à quolibet, qui habet teſtamẽti factionẽ: nam quidã ſunt qui nõ poſſent facere teſtamentũ,vt.ff. de teſta.l.j.& cuilibet poteſt fieri,& quilibet poteſt facere,habeat in poteſtate,vel nõ;ſit extraneus,vel nõ,vt inſtituo hæredẽ Petrũ,& ſi nõ erit hæres,talis ſit hæres,vt C.de hære. inſti.l.cũ ꝓponas.Iſta ſubdiuiditur;quia alia eſt expreſſa,alia tacita;expreſſa,quæ fit verbis negatiuis, vt Petrũ inſtituo mihi heredẽ,ſi nõ erit mihi hæres, ille ſit heres.vt ff.de vulg. & pu.in prin.vt diximus. De tacita vulgari pono tale exemplũ;in pup.expreſſa continetur tacita vulgaris, verbi gratia; filiũ meũ impuberẽ inſtituo hæredẽ,ſi deceſſerit in pup.ætate,Petrus ſit hæres,intelligitur tacita vulgaris;vel ſi non erit hæres,ille ſit hæres.vt Inſti.de vulg.& pu.ſub.l. Nã hoc iure poſſumus ponere alia exempla nõ ita clara,vt ſi dicit teſtator;quiſquis erit mihi hæres,ſit heres filio meo ac ſi aperte dicat,ſit hæres filio meo,ſi moriatur;vel ſi non erit hæres,ſit heres ei.vt ff.de vulg.& pu.l.qui liberis.Itẽ ſi teſtator inſtituit primò Petrum hæredẽ,& dixit; Frãciſcus Petri hæres eſto vt C.de here.inſti.l.ſi.Itẽ eſt exemplũ de tacita vulgari,cũ teſtator dixit;Petrus Hector,ſi vterque eorũ viuet,hæredes mihi ſunto.hoc eſt dicere, ſi ambo viuẽt tẽpore mortis meæ,ſint mihi hæredes;ſi alter tantũ viuet, ille ſit hæres.vt ff.de hære.inſti.l.Titius,& Seius; vbi dicitur,ſi inſtituo duos hæredes hoc modo,vter eorũ viuat, & ambo viuant,ambo ſunt inſtituti;ſed ſi alter tãtũ viuat,ille ſolus eſt inſtitutus in parte,&in parte mortui tenetur ſubſtitutus.Et nota,ꝙ iſta vulgaris,ſiue expreſſa , ſiue tacita,

exclu-

excludit matrē, ſi inſtituit filiū hæredē, & ſubſtituit ei vulgariter expreſſe, vel tacite, quia vocatur ſubſtitutus, vt in l. precibus. & dixi ſupra late de hoc. † Et effectus ſubſtitu- 37
tionis vulgaris eſt, quia ſubſtitutus ſuccedit directò, vnde ſi dicat teſtator; Petrum inſtituo mihi hęredem, ſi non erit hæres Franciſcus ſit hæres; ſi Petrus erit hæres, Franciſcus ſuccedit directò, vt Inſti. de vul. & pu. §. ſingulis. ibi quo caſu &c. Et veniūt (vt dixi) in hac ſubſtitutione bona patris tatū teſtatoris, nō hæredis. & hoc ſi extrane⁹ ſit ſubſtitut⁹, ſi autē ſubſtituti ſunt de inſtitutis, tūc vocatur pro ea parte, qua inſtituti ſunt: ſi autē ſubſtituti ſunt nominib. ꝓprijs tunc vocantur viriliter. vt. ff. de vulg. & pu. l. qui liberis. & ff. ad Trebe. l. nunquā. & l. quoties. Et iſta expirat (vt dixi) adita hęreditate: & extraneus hæres dicitur in iſta materia ille, qui non eſt in poteſtate teſtatoris. docto. in l. vna. C. de rei vxoriæ actio. §. accidit. Inſtitu. de hære. qualit. differentia. §. ſui. dixi, quòd expirat ſubſtitutio vulgaris adita hęreditate, quia ex quo ſit ita; ſi Petrus nō erit hæres, Frāciſcus ſit hæres, ſi Petrus erit hæres, Frāciſcus nō erit hæres, vt in l. poſt aditam. C. de impube. & alijs. Fallit in duobus caſibus, ſi Petrus adiuit, & monitus à iudice, vt impleat volūtatem defuncti, & non impleuit, vocatur tunc ſubſtitutus. vt in aucten. de hæredi. & Falcida. §. ſi vero nulla. &. §. ſi vero inſtitutio. colla. j. verſi. quod eſt verius, ſecundū doctor. ibi vocatur ex benignitate legis. ideo quia inſtitutus eſt indignus, quia voluntatem defuncti non impleuit infra annum, monitus à iudice. Sed ſi teſtator expreſſe iuſsit, nō eſt neceſſaria monitio iudicis, vt in aucten. de nuptijs. §. diſponat teſtator, & erit lex. colla. iiij. & in l. j. C. de ſacroſanct. eccle. Item fallit in alio caſu; ſi teſtator inſtituit minorē, ſed minor adiuit, expirat vulgaris ſubſtitutio: ſed ſi reſtituitur minor contra aditionem, vocatur ſubſtitutus. l. ſed ſi fine. §. ſed quò Papinianus. ff. de minori, niſi dixiſſes, quòd ibi non videtur adiſſe minor, quia non videtur poſſeſsionem adeptus is, qui ita nactus eſt, vt eam retinere non poſsit, vt. ff. de acquir. poſſe. l. non videtur. vel ita vocatur ſubſtitutus ex vi reſtitutionis. Reſtat vt dicamus de pupillari, licet de illa iam late diximus; nunc de illa breuiter
ſub-

38 ſubſtantiam colligamus.† Dicitur pupillaris ſubſtitutio illa quæ fit filio impuberi maſculo, vel fœminæ in poteſtate exiſtenti, & nō alij. vt. ff. de vulg & pup. l. moribus. in princi. & poteſt facere pater, non mater, quia non habet filius in poteſtate, vt in. d. l. moribus. & auus, vel proauus paternus, qui habet in poteſtate. Iſta ſubſtitutio pupillaris ſubdiuiditur, quia alia expreſſa, alia tacita: expreſſa pupillaris fit his verbis; filium meum pupillum inſtituo mihi hæredem, & ſi deceſſerit in pupillari ætate, Petrus ſit hæres meus. Et iſta excludit matrem pupilli, quia hoc voluit teſtator. cui parendum eſt. & ita loquitur lex. precibus. C. de impu. & alijs. de ſubſtitutione facta in ſecundum caſum. vt inſtit. de vulga. & pupill. ſubſt. tu. §. liberis. Tacita pupillaris eſt, ſi teſtator dicat; filium meum impuberem, inſtituo hæredem; & ſi non erit hæres, Petrus ſit hæres, vel ſi deceſſerit in pupillari ætate: iſta ſubſtitutio omnes excludit excepta matre, vt in l. fin. C. de in ſtit. & ſubſtitu. vt iam dixi. Et iſta pupillaris, ſiue expreſſa, ſiue tacita ſit expirat adueniente pubertate, vt. ff. de vulga. & pupill. ſubſti. l. in pupillari. Item expirat ſi patris teſtamentum rumpitur per quærelam in totum; ſi pro parte, remanet pro parte, vt. ff. de inofficio. teſta. l. Papinia. §. ſed nec impuberis. Item rumpitur in alio caſu, vt. ff. de vulg. & pupilla. l. ſi pater filium, ſecus ſi rumpitur per contra tabu. vt l. ex duobus, & l. etiam ſi contra tabulas cod. ti. & rationem iam dixi ſuperius. Item expirat capitis diminutione, ſiue media, ſiue maxima, ſiue minima; nam ſi pupillus deportatur, vel datur in arrogationem, expirat ſubſtitutio. Sed hoc caſu ſcilicet cum datur in arrogationem, caueat arrogator reſtituere bona ſubſtitutis, vt ff. de adoptioni. §. i. cum l. ſequenti.

39 Effectus † ſubſtitutionis pupillaris eſt iſte; quia ſubſtitutus pupillariter habet ex vi ſubſtitutionis omnia bona impuberis, quarta debita iure naturæ non detracta; quia eſt prouiſio, non autem onus, vel grauamen, vt Inſtitu. de vuulga. & pup. in princi. & de inoffi. teſtam. l. ex tribus. §. liberis. vnde dicitur, quòd duo ſunt teſtamenta ſcilicet patris, & filij, licet ſolus pater ordinauerit, vt Inſti. de vulga. & pu. §. igitur. & ff. de vulga. & pu. l. moribus. §. prius. Sed

fallit

fallit in arrogato.l.ſed ſi plures.§.in arrogato eod.ti.& regulariter non licet ſubſtituto adire bona pro parte,& pro parte non.vt.C.de iure deliberan. l. quidam. Eſt alia ſubſtitutio exemplaris,vt iam diximus.Sed vt melius memoriæ commendetur,aliqua ſummatim dicemus. Exemplaris ſubſtitutio fuit introducta ad exemplum pupillaris, quia ſicut pupillaris eſt ad prouiſionem impuberis, quia pater fecit ei teſtamentum ,ita pro furioſo; & habet fieri hoc modo; dicit teſtator; filium furioſum inſtituo, & ſi deceſſerit in furore,Petrus ſit hæres.vt.ff de vulga.l.ex facto.& l.humanitatis.C.de impu.& alijs.differt à pupillari, vt dixi,quia ſicut pupillaris expirat adueniente, pubertate ita exẽplaris expirat deſinẽte furore,vt in d.l.ex facto.& in d.l.humanitatis.differt etiã,quia pupillarem facit ſolus parens,qui habet in poteſtate,exemplaria facit omnis parẽs, ſiue habeat in poteſtate,ſiue non,vt in d.l.humanitatis. Item differt,quia parẽs,qui facit exemplariam, ſi filius furioſus habet liberos,debet ei illos ſubſtituere;ſi habet fratres, tunc fratres: ſi non habeat filios, vel fratres, extraneos ſubſtituit; vt in dic. lege. humanitatis. hæc ſufficiant.

Et † alia ſubſtitutio, quæ dicitur compendioſa, quia 40 fit cum compendio verborum, vt filium meum inſtituo mihi hæredem; & quandocunque deceſſerit, ille ſit hæres; vt in l.precibus.C.de impube.& alijs. Et in iſta ſubſtitutione aliqua ſuperius dixi,& nunc de nouo dico, quod diligenter aduertatis virtutem verborum; quia iſtæ ſubtilitates (vt dicunt doct.) fuerunt introductæ per errorem tabellionum. Et vos dicetis ita, quòd ſi ſit inſtitutio his verbis; filium meum inſtituo, & quandocunque deceſſerit, Petrus ſit hæres; ſi ſit à milite,continet in ſe vulgarem, ſiue ante aditam hæreditatem, ſiue poſt; & continet in ſe expreſſam pupillarem, ſi deceſſerit in pupillari ætate: & ſi deceſſerit poſt pubertatem,continet etiam fideicommiſſariam;& habet iſtum effectum,ſi filius non eſt hæres,vocatur ſubſtitutus,matre excluſa:ſi eſt hæres. deceſſit in pupillari ætate;ſicut expreſſa,excludit matrẽ,ita eſt iſta ſubſtitutio,vt iam dixi,& eſt tex. ad literã in d.l.precibus. C.

de

de impub.& alijs. Si decedit pubes factus, vocatur mater ab inteſtato, ſed reſtituit ex cauſa fideicommiſſi, deducta quarta debita iure naturæ, & deductis bonis filij, quæ habebat tempore mortis patris; deductis etiam bonis poſt mortem patris quæſitis; vt d.l.precibus. Si autem paganus facit dictam ſubſtitutionem, & vtitur prædictis verbis; ſi moriatur ante aditam hæreditatem, ſiue in pupillari ætate, vocatur ſubſtitutus; ſed poſt aditam hæreditatem vocatur ſuccedens ab inteſtato, excluſis ſubſtitutis; quia non poteſt paganus facere directam ſubſtitutioné poſt aditam hæreditatem; ſed fauore matris trahitur ad fideicommiſſum, vt

41 ff.de vulga.& pup.l.centurio.& l.verbis ciuilibus.

Si † auté compendioſa fiat his verbis, filium meum inſtituo, & quandocunque deceſſerit, illum ſubſtituo; hoc caſu iſtam interpretamur fideicommiſſariam; vnde ſi decedit in pupillari ætate, vel poſtea, vocantur ſuccedentes ab inteſtato, detracta quarta, ſed reſtituũt ſubſtitutis. vt ff. de vulga.& pupilla.l.coheredi.§.cum filiæ; nam verbum ſubſtituo ad fideicommiſſum trahitur, vt.C.de ij.ſti.& ſubſti. l.generaliter.§.cum auté.nam in dubijs, in benigniore partem interpretamur, vt. ff. de rebus dubi.l. quoties, & hæc eſt benignior pars ſecundum doct. vt vocentur venientes ab inteſtato, & reſtituant ſubſtitutis. Sed ſi fiat his verbis; filium meũ inſtituo hæredem, & quandocunque ſine liberis deceſſerit, Petrus ſit hęres, vel Petrum ſubſtituo; & hãc interpretamur fideicommiſſaria; quia veriſimile eſt, quod pater poſt pupillarem ætaté voluerit ſubſtituere; quia non poteſt impubes habere filium in pupillari ætate. niſi miraculoſe. Itaq; verba directa trahuntur ad fideicommiſſum, vt ff.de lega.iij.l.cum quis.§. nuptura. Si ſubſtitutio fiat his verbis; quandocunque in pupillari ætate deceſſerit, vel poſtea, Petrus ſit hæres, interpretamur duas eſſe factas vnam pupillarem, & vnam fideicommiſſariam, vnde ſi decedit in pup.ætate, vocantur ſubſtituti; ſi poſt, ſuccedit mater eius, ſed reſtituit ex cauſa fideicommiſſi, vt in d.l. centurio.& in d.l.his verbis, verũ tamen quia iuris periti non ſemper ſunt cũ tabellionibus, doctores docent tabelliones talé practicá, vt ipſi dicunt, cũ ſcribunt teſtamentum, filiũ

meum Petrum mihi inſtituo hæredem,& ei ſubſtituo vulgariter & pup. & compendioſe,& per fidei commiſſum. Et nota,quod in dubio verbum ſubſtituo,trahitur ad fideicõmiſſum.& hæc ſufficiant. Et addetis ad ea,quę ſuperius dixi de ſubſtitutione compendioſa.

Item † eſt alia ſubſtitutio,quæ dicitur breuiloqua , ſiue reciproca;& iſta habet fieri,cum teſtator duos filios impuberes habet in poteſtate,& ita dicit; vos inſtituo mihi hæredes,& vos inuicem ſubſtituo,vt ff. de vulga.& pupilla.l. iam hoc iure,& l. Lucius. Et dicitur breuiloqua, quia breuioribus verbis fieri poteſt,Sed in iſta ſubſtitutione aduertite,quia diſtinguitur;aut inſtituit eos;qui non ſunt in poteſtate,vt ſunt puberes;quia inſtituit puberes,& dixit; vos inuicem ſubſtituo,& iſta continet duas vulgares in perſona cuiuslibet,vt in d.l.iam hoc iure,in principio. Nam dũ dicit,vos inuicem ſubſtituo,intelligitur facta pro virilib' partibus, quibus erant inſtituti ; niſi appareret aliam eſſe voluntatem defuncti,vt in duobus caſibus notatur in l. 1. C.de impu.& alijs.& l. turpia. ff.de legat. i. Sed ſi inſtituuntur duo filij, ſi ambo ſunt impuberes, idem eſt,vt. ff. de vulga.& pupil. l. in pupillari. Si autem vnus eſt pubes,& alter impubes, hęc continet duas vulgares. Ratione autem inæqualitatis non continet pup. quia non poteſt ſubſtitui puberi pupillariter,vt in l. hæreditatem. C. de impube. & alijs. Vnde conſilium eſt in hoc caſu ſecundum docto. ſi aliquis habet filium puberem,& impuberem,& vult puberem in omni caſu vocari,quòd dicat: filios meos inſtituo: ſi impubes non erit hæres,vel erit,ſed ſi deceſſerit in pup. ætate,pubes ſit hæres: ſi pubes non erit hæres, impubes ſit hæres. Vnde in perſona vnius continet vulgarem tantum, vt per docto,in l. teſtamento. C. de teſta. militis.& in l. iam hoc iure. ff. de vulga,& pupi. Si autem ambo ſunt impuberes,& teſtator dicat: vos inſtituo,& vos inuicem ſubſtituo, hic dicemus ſecundum docto. quòd continet duas vulgares expreſſas,& duas pup. expreſſas,vt in. l. Lucius. de vulga.& pupilla. ff. vel ſecundum docto. ſi inſtituuntur duo impuberes,& inuicem ſubſtituuntur , continet duas vulgares tacitas,& duas pupillares: nec poteſt dici de vna ma-

gis,

gis,quàm de alia. vnde ſi alter decedit in pupillari ætate, vocabitur ſuperſtes excluſa matre,vt in d.l. Lucius. Et ad euidentiam debet's ſcire ſecundũ Bal.in d.l.Lucius. quòd hæc ſubſtitutio non eſt ſubſtitutio de per ſe, ſed eſt quædam adiectio ſubſtitutionis; nam iſta ſubſtitutio continet vulgares,& pupillares,& exemplarias,vt per Barto. ibi.& vidiſtis ſuperius.& ſic eſt nomén accidentale non ſubſtantiale;& iſta ſubſtitutio in textu vocatur reciproca,vt l.iam hoc iure.de vulga.&pupillar.ſed per docto.vocatur breuiloqua,vt videtur in d.l.Lucius.&in l.precibus.C.de impu. & alijs.& Inſti.de vulga.& pupi.in gloſſ.magna.

43 † Et dico,quòd vocatur reciprocra,quaſi repetita;quia de vno in alium repetitur:dicitur breuiloqua, quia breuibus verbis fit,vt notatur in gloſſ.in d,l.Lucius. Et dico (vt iam dixi) quod hæc ſubſtitutio fit per hæc; vos inuicem ſubſtituo, vt probatur in d. l. Luciuss,& in d.l. iam hoc iure.& l.hæreditatem. C. de impu. & alijs, & in l. teſtamento.C. de teſtam. mili. Item fit his verbis ſecundum Barto. vter eorum viuet.Item fit per hæc verba;.Vos inuicem ſubſtituo , vel inuicem inſtituti, & ſubſtituti ſunto.

Item fit per verbum deueniat ,ſeu perueniat,vt vos inſtituo hæredes meos, & ſiquis eorum deceſſerit, volo bona mea ad alium deuenire,ſeu peruenire. Guili. & Rayne. ſecundum Bart. dicunt hanc eſſe fideicommiſſariam.

44 † Sed nota regulam : illa dicitur breuiloqua, ſeu reciproca, quandocunque in vna conceptione verborum plures hinc inde inſtituuntur,& ſubſtituuntur, vt ex ſupradictis patet.Et multa alia ponit Bar.in d.l.Lucius. vbi videbis. Et de ſubſtitutione breuiloqua duobus impuberibus facta an expiret pupillaris,quoad vnum,ſi primo factus eſt pubes, v de Pau.in d.l.Lucius. Et nota,quod filius naturalis, licet exiſtente filio legitimo non poſsit inſtitui,niſi in vnica,poteſt tamen vulgariter ſubſtitui legitimo, & naturali in totum,ſed non ſpurio.de hoc vide Pau.de Caſtro in d. l. Lucius.vbi dicitur,quòd datio ſubſtituti vulgaris, vel etiam cohæredis non impedit tranſmiſsionem hæreditatis, quæ fit ratione ſuitatis.ibi videbis,quia reprehendit Bar,in iſto puncto.

puncto. Et pro complemento ſubſtitutionum dico, † quod in materia ſubſtitutionis vulgaris Barto. in l. j. ff. de vulga. & pupillari, facit ſolennem repetitionem, & de materia pupillaris in l. moribus. eod. tit. & de materia ſubſtitutionis exemplaris in l. ex facto eod. tit. & de materia ſubſtitutionis compendioſæ in l. centurio. eo. tit. & de materia ſubſtitutionis breuiloquæ, ſiue reciprocæ in l. Lucius. eod. titulo. Et aduerte, quod in ſecundo volumine tractatuum in fol. cxxix. inuenies tractatum Bald. in materia ſubſtitutionũ. & in eo. volu. fol. cxl. inuenies tractatum Lanceloti Polyti. & in eo. volumine fol. clxxviij. inuenies tractatum Vdalrici Taſij. & in eo. volumine fo. cxcj. inuenies tractatum ſubſtitutionum Antonij Fumei. & vide Ripam in repetitione l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Trebellianum. & vide eundem in l. j. & in l. moribus. & in l. centurio. & in l. ex facto. & in l. Lucius. ff. de vulgari, & pupillari. 45

† Sed ſemper memoriæ commendabis, quòd in teſtamentis plenius voluntates teſtantium interpretantur, vt in l. in teſtamentis. ff. de regu. iuris. Idem dicitur, in cap. cum dilecti. de donatio Nam agitur de intereſſe publico, quod teſtamenta habeant locum l. vel negare. ff. quemadmodum teſta. aperian. l. Gallus. §. quòd ſi is. ff. de libe. & poſthumis. Et quando agitur de intereſſe publico lata interpretatio fieri debet. l. ij. §. exercitium, & ibi Bar. ff. de his, qui no. infami. l. quemadmodum. & ibi Bart. de agrico. & cenſi. lib. xj. ideo in fauorem teſtamenti iudicari debet. l. ſiue pars. ff. de inoffi. teſta. cap. fi. de re iudica. Et nota, quòd Panor. & docto. in dict. cap. cum dilecti, dicunt per illum tex. quòd in contractibus fit plena interpretatio, in vltimis voluntatibus plenior, in donationibus, vel beneficio pleniſsima; & ideo licet lex dicat, quòd legatum eſt quædam donatio à teſtatore facta, non ſortitur per omnia naturam donationis. quod bene nota. Et quod dixi, quòd in beneficio fit pleniſsima interpretatio, dic vt per Bart. in ſua ſolenni diſtinctione in l. beneficium. ff. de conſt. princi. Et aduerte, quòd dicit Panorm. in. d. ca. cum dilecti, quòd euidenter dicitur fieri, quòd fit per veriſimiles cõiecturas; & ventrem inſtituens plures comprehendit l. qui filiabus. 46

§.j.de lega.& ibi docto. & vide Federi. de ſenis. conſi. xlj. Sed aduerte, quòd fauorabilior interpretatio fit in teſtamentis, quam in legatis; vt notatur per gloſſ. in l. ſi plures. ff. de condit. inſtit. ſed Bart.in l.cum auus. ff. de condit.& demoſtra. Videtur legem iſtam intelligere reſpectu
47 inſtitutionis: † quia inſtitutio eſt caput teſtamenti.§.ante hæredis. Inſtitu. de lega. Et iſta regula ſecundum Decium non videtur habere locum in legatis, quæ ſtricte debent interpretari l.nummis. de lega. iij. l. apud Iulianum §. Seio, de lega. j. & non obſtat text.in l.Titiæ textores, de lega. j. vbi videbis per doctor. & per Decium in d.l. in teſtamentis. Sed legatarius capit à manu hæredis poſſeſsionem rei legatæ, vt in l. j. §. rectius. C. commu. de lega. & ſubtrahens rem legatam per hæredem apprehenſam perdit illam, vt in l. non dubium. C. de legat.& ſi ante aditam hæreditatem datur hæredi remedium. l.j. C. quorum lega. Et remedia quæ dantur legatario vide in d. l.j. C. commu.de lega. Sed & quod diximus, eſt verum. niſi legatarius accepiſſet rem legatam ex permiſsione expreſſa teſtatoris, vt. ff. dega.iij.l. Titio cum teſtamento. §. j. Vel etiam tacita, quia fecit legatarium executorem ſui teſtamenti; nam tunc ſibi ipſi poteſt ſoluere, vt in l.ſiſtulas.ff.de contrahen.emptio. & vide Salicè.& docto.in d.l. non dubium. & vide Iaſonem, multa vtilia dicit, & præcipue, quòd fallit in eo, cui relicti ſunt fructus annui certi fundi; nam licet hæres teneatur facere coli, & ſeminari fundum, non autem legatarius, vt eſt text. ſingu. in l. fundi Trebatiani. ff. de vſufructu legato; tamen ſi hæres negligeret, poteſt legatarius propria authoritate capere poſſeſsionem talis fundi, ita etiam notat Bal.in l.vna. §.exceptio.C.de cadu.tollen. Et teſtator poteſt dare licentiam in teſtamento tutori, quòd poſsit adminiſtrare propria authoritate abſque hoc, quòd decernatur per iudi-
48 cem. † Et nota, quod in teſtamento filij appellatione in ijs, quæ fauoris ſunt, & nepotes, & omnes liberi intelliguntur. l.filij.appelatione.§.ſed & Papyrius.ff. de verb. ſig. Itaque de legatario dic, quòd non poteſt propria authoritate occupare legatum, vt dixi. l.j. §.j. & ibi docto. ff. quorum lega.

lega.& in l.j.C.eo.ti. & ibi Barto. & Bald. & alij.Bart. in l extat.ff.quòd me.cau.aliàs priuatur legato, vt dixi, per. text.in l. non dubium. C. de legat. niſi hæres fuerit iuſſus non moleſtare legatarium in poſſeſsione rei legatæ.Angel. ſingulariter in l.eius rei.ff.de rei vendicat. Sed vxor propria authoritate poteſt occupare legatum ſibi factum a viro,quando non imminet Falcidia.ita Bal. in l. j. ad finem. C.quo lega.Item aduerte, quòd ſi teſtator legauit domũ, & dixit liberè; videtur velle,quòd capiat de manu ſua,nõ per alium.ita Bar.notanter in l.precibus. C. de impube. & alijs.iiij.col.Et legatarius debet mitti in poſſeſsionem bonorum legatorum pro rata ſibi legata. gloſſ. notabilis in l. j.in fi.C.commu.de lega.

† Sed legatarius fundi non poteſt petere ſibi tradi inſtrumentum emptionis,ſed ſibi caueri de eo ſibi præſtando,quando opus fuerit.Barto.l. quæſitum. §. Papinianus, de fundo inſtructo.& notatur in, l. inſtrumenta, C. de fideicommiſſ.quia intereſt hæredis retinere inſtrumenta,& non obſtat text.in dict. §. Papinianus. Vbi omnino. vide Bart.Et ſic remanet expedita materia noſtræ legis.; & bene procedit comparatiue ad contractus, quia plenior fit interpretatio in teſtamentis, quàm in contractibus, vt in dicto. capitu. cum dilecti, de donatió. Et ſi feci teſtamentum, & dixi; ſi contingat me facere aliud teſtamentum, volo illud non valere,niſi ibidem contineatur; arma, viruinque, & cætera. Poſtea facio illud teſtamentum,debes dicere non obſtante alio teſtamento, in quo continentur verba derogatoria huius teſtamenti; & ſufficit.Pau.in l.ſi mihi, & tibi.§.fi. ff. de lega. j. Sed non debemus fidem accommodare in fraudem legis. Tacite quis in fraudem legis dicitur fidem commodare, quádo nec in teſtamentis, neque in codicillis rogaretur aperte, & clare,ſed domeſtica cautione,& chirographo ad præſtandum relictum ei,qui capere non poteſt: ſi autem in teſtamento rogetur obſcure,vel ambigue, ſimiliter videtur tacite rogatus.Qui ergo palam fidem ſuam occommodat,non punitur: & ita præualet quod palam factum eſt,vt. ff. de iure fiſci. l.non intelligitur.§.j.primo reſponſo.&.§.tacite autẽ. 49

&.l.in fraudem.ff.eodem.vbi dicit Bar.aut relinquitur nõ capaci palam,& tunc relictum non valet,quantum ad ipſum non capacẽ,ſed remanet apud eum,à quo relinquitur nec enim debet pati pœnã ex eo,ꝙ ipſe non delinquit;ſed quando delinquitur clam,&aſſumit ipſe tacitam fidem de reſtituendo nõ capaci, tunc delinquit,& facit fraudẽ,ideo
50 meretur pœnã; quia applicabitur fiſco.ita Bar. † Et notabis in materia teſtamentorum, quòd teſtamẽtum eſt actus indiuiduus:ideo pro parte valere non poteſt, vt notat Cinus in l.furioſum.C.qui teſtamen.facere poſſunt.Bal.in l. ſi is,qui.ff.de teſtam.Barto.in l. fideicommiſſa. §.j. ff.de legat.iij.& vide Socinum in regulis ſuis,in regula.cccc. ponentem plures fallentias , ad l. ius noſtrum. ff. de regu. iuris.& propter dictam legem,ius noſtrum,ius accreſcendi introductum fuit,ideo aliqua breuiter de materia iuris accreſcendi dicemus.

51 † Pro intelligentia inueſtigandum eſt,quæ fuerit ratio, quæue cauſa inductiua iuris accreſcendi;& ſecundũ gloſſ. ſi.l.ſeruus cõmunis ab extero.ff.de acqui.hęre.fuit cauſa, ne quis pro parte teſtatus & ꝑ parte inteſtatus decederet: hoc enim ius noſtrũ non patitur,vt in l.noſtra.quãuis.Alexan.& Iaſo.vt ipſe refert in l.re coniuncti.de le.iij. & Soci. in l.ſi mihi , & tibi. ff. de leg.j. hanc rationem aliquibus medijs improbare conentur; nihilominus Odofre. Bart. Ro.Deci.& fere omnes moderni communiter approbant iſtam rationem,neque ab illa recedendum eſt. de quo vide Ruinum in d.l.ſi mihi,& tibi,in vltima col. & vi. Decium in l.j.C.quan.non pe.par.pe.ac.quæ dicta ſunt in pagano, quòd ius accreſcendi principaliter ex legis diſpoſitione veniat,habet etiam locum in milite;niſi de illius contraria appareat voluntate; vt per Cagnolum in repe.l.j.C.quam. non pe.part.& ibi dicit,quòd iuris accreſcendi locus eſt in ſucceſsione ab inteſtato:hinc eſt,quòd ceſſante voluntate teſtatoris,vt quia prohibuit ius accreſcendi in legatis,& fideicommiſſ.ceſſat ipſum ius accreſcendi:lex enim ſequitur voluntatem defuncti, quemadmodum venator leporem. Bal.in l.pe.C.de.neceſ.ſer.hære.inſti.& legislator dixit in aucten.de nup.col.iiij.diſponat teſtator,& erit lex.

Et

† Et de natura coniunctorum debes ſcire, quòd triplex eſt coniunctio, vt notat gloſſ. in l. j. §. fi. de vſufru, accreſceen. ſcilicet, verbalis tantum, vt dico, lego fundum Titio, & Semproneo æquis portionibus, nam ex eo; quòd vna, & eadem oratione lego ambobus, dicuntur verbis communibus iuncti. l. plane. §. ſi coniunctim. de lega. j. quia portiones cuilibet ſunt relictæ, & portio relicta vni, non eſt alteri relicta: & inter iſtos dicitur habere locum ius accreſcendi, ſi portio vnius deficiat, vel repudiatione, vel morte; quia moriatur ante diem legati cedentem; & coniunctus dicitur habere portionem illius, & ſic dicitur eam lucrari ab illo. Itaque qui venit per ius accreſcendi ad portionem coniuncti deficientem, dicitur venire ad lucrum, & non debet recuſare onus. & hoc in coniunctis verbo tantum. Secundò dicuntur coniuncti re tantum, qui appellantur diſiuncti in l. vna, de cadu. tollen. C. ſin autem diſiunctim, vt ſi legatur duobus eadem res in diuerſis portionibus, puta lego Petro fundum Albanum, poſtea dico, & eundem fundum lego Franciſco. l. ſi Fortidianum. C. de lega. Et inter iſtos non dicitur eſſe ius accreſcendi, ſed ius nō decreſcendi; quia cuilibet fuit legata res tota, licet concurſu faciant ſibi partes, ſi ergo deficiat legatum in perſonam vnius, alter nihil dicitur lucrari ex perſona illius, ſed iure ſuo totum fundum retinet, non ſibi facta diminutione per coniunctum, in cuius perſona legatum deficit: & merito non tenetur ad onus illi iniunctum. quia in coniunctis re tantum non tranſit dominium rei legatæ ipſo iure in quemlibet, ſed eſt in ſuſpenſo quouſque aliquis ipſorum præueniat; & tunc tranſit illum ſolum, & ſi concurrent in petendo, tunc ſcinditur dominium. ita Paul. de Caſtro in l. vna. de caducis tollen. in. §. his ita, & in. §. ſin autem. ita Angel. ante Paul. in dicto §. ſin autem. Si vnus ex diſiunctis petit totum, alter poſtea veniens aufert ab eo partem. l. plane. §. ſi coniunctim. ff. de lega. j. 52

† Sed aduerte, quòd tria requiruntur ad hoc, vt portio deficiens accreſcat cum onere, ſcilicet, quod ſint coniuncti verbis; item quòd portio deficientis ſit caduca, vel in 53

cauſa caduci;ſecus ſi pro non ſcripta. Itē quòd onus nō ſit nominatim iniunctum ei, cuius portio deficit, ſed omnibus. Pau. & doct. in d. §. ſin autem diſiunctim. Si tamen illud onus fuiſſet iniunctum, vterque ſimul teneretur totum ſubire. l. ſi duobus. §. j de lega. j. Vbi hæres nihil habebat ex perſona illius, qui fuerat ſecum grauatus, & tamen ad totum onus tenetur, quia ſimul fuerat eis iniunctum. Et vnum non tradamus obliuioni, quod notat Paulus in dict. §. ſin autem, quòd non debemus extendere verba legis, vel ſtatuti, vel teſtatoris, ſi facile fuit conditori exprimere, & non expreſsit. Tertio dicitur coniunctio re, & verbis; vt ſi in eadem oratione relinquatur duobus fundus, vel domus ſine illis verbis, æquis portionibus, nam cuilibet videtur in totum legatus fundus de virtute verborum, poſtquam teſtator portiones non diſtribuit; & inter illos non habet locum ius accreſcendi, ſed ius non decreſcendi; nam coniunctus propter coniunctionem verbalem, non propter realem tenetur, ad onus iniunctum illi, in cuius perſona legatum deficit, vt notatur in dicto. §. ſin autem. Iſtæ autem coniunctiones poſſunt fieri tam in inſtitutionibus hæredum, quàm in legatis; & in inſtitutionibus, coniunctio non eſt illa, quæ habeat inducere ius accreſcendi; quoniam in hæredibus & inter omnes diſiunctos locum habet ius accreſcendi, ne teſtator decedat pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus, vt in. lege noſtra. & in §. his ita. lege. vnicæ. C. de caduc. tollendis, & in lege, ſi ſeruus communis. ff. de acquirend. hæred. Item facit, vt ſi deficiat portio vnius ex coniunctis, potius accreſcat coniuncto, quàm diſiuncto; ſed portio diſiuncti accreſcit omnibus.

54 † In legatis vero coniunctio inducit ius accreſcendi, quia inter omnes diſiunctos non habet locum. l. proculo. de legatis. ij. etiam ſi eſſent coniuncti coniunctione legali, quæ quantum ad hoc non attenditur, ſed attenditur coniunctio teſtatoris, ideo dicit textus, & ibi Pau. in dicto. §. his ita, quòd portio vnius ex hæredibus deficiens cohæredibus etiam inuitis accreſcit

pro

pro hæreditarijs portionibns, ſiue omnes ſint coniuncti, ſiue diſiuncti: ſed ſi quidam coniuncti, quidam diſiuncti, portio coniuncti accreſcit coniuncto; ſed portio diſiuncti acreſcit omnibus cum onere; & ſic portio deficiens ſit pro non ſcripta. hæc omnia dicuntur per textum, & Doctores in dicto. §. his ita. Itaque colligemus tres differentias inter hæreditatem, & legata. primò, quia portio hæreditatis deficiens accreſcit etiam cohæredi, etiam omnino diſiuncto, vt in dicto. §. his ita. ſecus in legatis; vt per doctores, in dicta. lege. proculo. de legatis. ij. quæ principaliter ad hoc allegatur. Secundò, quòd accreſcit cum onere, etia ſi ſit pro non ſcripta ſecus in legato, vt in. §. in primo. legis vnicæ. C. de caduc. tollend. vbi dicunt Doctores. portio hæreditatis pro non ſcripta accreſsit alijs coniunctis, vel diſiunctis cum onere; ſecus in legato pro non ſcripto. Ratio diuerſitatis eſt, quia onus iniunctum hæredi videtur potius iniunctum hæreditati, quàm perſonæ; ſed hæreditas extat, licet perſona non extet. Sed onus iniunctum legatario cenſetur potius iniunctum perſonæ, quàm ipſi legato, vel rei legatæ. Et iſtam rationem allegant Doctores. ex. §. ſed vt manifeſtetur, in dicta. l. vnica. in differentia, quam facit inter onus iniunctum hæredibus, vel legatarijs; & ſi vni nominatim onus iniunctum fuit, etiam tranſit cohæredi, vt per Paulum in §. in primo. dicta. l. vnicæ. de caduc. tollend. Sed inter legatarium, & fideicommiſſarium non eſt locus iuri accreſcendi; quia ſi legatarius rogatus eſt de reſtituendo partem, & ipſe totum repudiat, portio ſua non tranſit in fideicommiſſarium; ſed remanet penes hæredem. textus. nota. in l. imperator. ff. de legatis. ij. & vide ibi Paulum.

Et qualiter inter legatarios ſit coniunctio realis, & diſiunctio verbalis, dic, quòd quando ſunt duo teſtamenta ſcilicet patris, & filij; tunc inter collegatarios iſtorum teſtamentorum eſt coniunctio realis. licet non verbalis, & inter eos eſt ius non decreſcendi, per text. in l. plane. §. ſi coniunctim. ff. de lega. Sed ſi eadem res legatur duobus in teſtamentis diuerſorum, non dicuntur coniuncti,

nec faciunt inter ſe partes; imo quilibet poteſt petere inſolidum, & vnus conſequitur rem, alter extimationem; nec inter eos eſt ius accreſcendi, vt per doct. in d. §. ſi coiunctim. & ibi dicit Pau. quid, ſi legatur Petro, & ſeruo proprio ſine libertate, an legatum valeat? & dic, quando vnus eſt inſtitutus pure, alter ſub conditione diſiunctim, quod pure inſtitutus interim habeat totum, ſed in iure accreſcendi competenti coniunctis non habet locum in venienti iure ſpeciali. Iaſo. in d. l. re coniuncti. per tex. in l. mulieri, & Titio. ff. de condi. & demonſtra. & ibi vide Barto. Et nota caſum, in quo ius accreſcendi præfertur vulgari ſubſtitutioni; de qua per Paulum in l. fi. C. de inſtitu. & ſubſtitu. Et nota, quod ius accreſcendi eſt ius accumulans portiones deficientium, vel non petentium portionibus pe-
55 tentium. † Nota etiam, quod ius accreſcendi eſt duplex; quoddam eſt particulare, quoddam vniuerſale: & vniuerſale aliquando eſt directum, aliquando obliquum; directum quandoque eſt de vna hæreditate ad aliam. l. qui patri. ff. de acquir. hæredi. quandoque de eadem hæreditate ad ſe ipſam, vt per tex. in. d. l. ius noſtrum. quandoque de certa re ad vniuerſalem hæreditatem l. j. §. ſi ex fundo. ff. de hæredi. inſtitu. quandoque de tempore ad tempus. l. hære-
56 ditas ex die. ff. de lega. iij. † Nota etiam, quod inſtitutiones, ſiue legata aliquando ſunt caduca, aliquando vero dicuntur pro non ſcripta. Caduca dicuntur illa, quæ poſt mortem teſtatoris deficiunt ſeu repudiantur; quaſi caduca; quæ ante obitum teſtatoris deficiunt legatorio, vel hærede præcedente; pro non ſcripta dicuntur ea, quæ relicta fuerunt incapacibus, vel non exiſtentibus in rerum natura; Et ſic caduca dicuntur, quæ poſt perfectum eſſe deficiunt, quaſi caduca, quæ originem eſſentiæ, ſed non perfectionem habuerunt: pro non ſcripta, quæ nec originem, nec alicuius eſſentiæ ſignificationem vnquam habuerunt, vt per tex. & docto. in. dicta. l. vnica. §. ſed. C. de cadu. tollen. Nunc, vt iſtam prolixam materiam expediã, remiſſionibus ero contentus. vide doctor. & Cagnolum, & Deciũ in l. j. C. quando non peten. par. pe. accreſc. & vide in d. l. vna, de cadu. tollen. & videte Barto. in ſua ſolenni repetitione

tione in d.l.re coniuncti.de leg.iij. & ibi vide Iaſo. & Ripâ multa dicentē;ſed Bartolus cunctos ſcribētes præceſsit in iudicio,& æquitate,& in veritate,vt per Panor. in ca. cum nobis,de præſcrip.

Sed vltimò notabis in materia iuris accreſcendi, quòd etiam habet locum inter duos reos,quibus liberatio eſt relicta.Item Socius non capax capit per ſocium capacem.l.ſi is.ff.de lib.lega.Et in bonorum poſſeſsionibus locum habet ius accreſcendi .l.iij.§.fi. ff. de bonorum poſſeſsionibus.& vide text.in l.ſi duobus filijs. ff. de bonorum poſſe. contra tabu. Et an ius accreſcendi habet locum in contractibus, vide Bart. in l.ſi ita ſtipulatus. ff. de verbo. obli. & in l.ſi mihi, & Titio. † & ibi Areti. enumerat plures 57 caſus,in quibus non habet locum ius accreſcendi. & vide Soci.in reg. cccc. Itaque ex lectura noſtra concludemus, quòd paganus non poteſt mori pro parte teſtatus: & pro parte inteſtatus:& amplia iſtam regulam, vt per Decium, etiam ſi teſtator diſponat in contrarium; quia teſtator in inſtitutione non poteſt prohibere ius accreſcendi ad iſtum effectum, vt decedat pro parte inteſtatus, ita Bart.in l. ſi duo.ff.de hære. inſtituent. argum. l. nemo poteſt,de lega. j. de hoc videbis per Alexand.in l. quoties. C. de hæredi. inſti. & in l.ſi quis priore. ff. ad Trebel. Et ampliatur etiam in ſubſti. pupillari, quam facit pater pro filio,vt per Bald.in.l.ſed & ſi plures.ff.de vulga.& pupilla. vbi per illum text. dicitur, quòd ſicut pater non poteſt mori pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus, ita filius, cui pater pupillariter ſubſtituitur. hoc ſequitur Corneus in conſi.xxxvij.lib. v.Ampliatur etiam, vt idem ſit in hærede, qui non poteſt hæreditatem pro parte accipere, & pro parte recuſare.l.j. & ij.ff. de acqui. hære. † Et in tan 58 tum hoc procedit,quòd etiam filius hæres inſtitutus non poteſt legitimam retinere, & reſiduum hæreditatis repudiare,vt per Cinum in l.hæres inſtitutus.C.de impu.& alijs ſubſt.& ibi Bald.& Paul.& de hoc vide Aretin.in conſ. clx.col.ij.ſed regula noſtra fallit in milite, vt colligitur ex textu in §.non autem Inſti.de teſtam.mili.& in l.ſi miles vnum,& in l.ſi duobus.ff. de teſtam.mili.& in l.certi. C. de

teſtam.militis:vbi legitur;certi iuris eſt militem ad tempus etiam hæredem inſtituere poſſe.& vide alias fallentias per Soci. in reg. cxiij. & cxiiij. Et vltimò regula noſtra fallit, quando quis alicui non poteſt totum relinquere, ſed tantam partem;quia in illa parte erit inteſtatus, vt per Bart. per illum text.in l.j.C.de ſecun.nup.& nota in l.ſi is, qui. ff.de vulg.& pup.vbi Alexan. poſt alios reprehendit gloſ. in d.l.ius noſtrum;quę tenet,quòd totum acquiratur licet poſtmodum auferatur ſibi illud,quod erat prohibitum.& vide Bar.in d.l.j.

59 † Et an habeat locum ius accreſcendi in conceſsione feudali, vide Ripam in dicta l.re coniuncti.& vide Curtium iuniorem in tractatu ſuo feudali in ſecunda par. in iij.principali dubitatione.

Et quia diximus ſupra multa de teſtamentis, nunc alia in materia tranſmiſsionum dicamus,quia vtilis, & quotidiana eſt, & neceſſaria. Et ad eius euidentiam præmitte,

60 †quòd regulariter hæreditas non adita non tranſmittitur. l.vnica.§.in nouiſsimo. C. de caducis tollen. Et eo modò etiam bonorum poſſeſsio non agnita infra tempus debitum non tranſmittitur,vt in l.emancipato.C.qui admitti. ad bo.pos.& l.iij.§.acquirere.ff.de bono.poſſe.Sed triplex ſpecies tranſmiſsionis reperitur, & ſic triplici modo poteſt ſucceſsio non adita traſmitti contra regulam prædictam:& licet tres ſpecies tranſmiſsionis declaret Bart.in l. iij. C. de hæredibus inſti. & in l.cum antiquioribus. C. de iure delibe.in præſentia aliter declaro communes theoricas docto. præcipue Barto. quem videas in. leg. ventre præterito. ff.de acquir.hære. & Iaſo.in d. l. emancipata.

61 † Prima igitur ſpecies tranſmiſsionis eſt illa, quæ fit ratione ſuitatis;nam mortuo patre filius in poteſtate tranſmittit hæreditatem patris non aditam ad quoſcunque etiam extraneos .l.apud hoſtes. C.de ſuis , & legitimis hæredibus .l.ex militari.§.ſi.ff.de teſtamento milit.& late Bar. & latiſsime Iaſo.in l.ſi infanti.C.de iure deliberandi.& Bar.& Moderni in d.l.ventre præterito. Et ratio eſt,quia mortuo patre filius ſuus,qui eſt in poteſtate, abſque alia aditione ipſo iure efficitur hæres, perinde ac ſi actualiter adiuiſſet

§.ſui

§.ſui.Inſtitu.de hære.quali.& diſ.l.j.§ qui ſunt in poteſtate.ff.ſi quis omiſ.cau.teſtamenti.l.in ſuis. ff. de liberis, & poſthumis.l.ſi filius,qui patri. ff. de vulga. & pupil. Intellige ſane tamen,niſi filius in vita expreſſe repudiaſſet hæreditatem patris; quia tunc tolletur ſuitas, & nihil tranſmitteret ad hæredes.l.vnica.C.de his,qui ante apertas tabulas.ita Bart.in d.l.ventre præterito.& ibi Ange. Imola, Romanus, & Barto. in d.l. ex militari. §.fi.& Bald.in d.l. vnica.C. de his, qui ante apertas tabulas. † In hoc tamen cadit ſubtile dubium, nunquid ſicut ipſemet filius,qui repudiauit hæreditatem patris expreſſe, poteſt abſtenſionem ſuam reuocare tres annos.l.fi.C. de repudianda hæreditate. ita tranſmittat ad hæredem potentiam reuocandi abſtenſionem.vide Iaſonem in l.qui ſe patris. C. vnde liberi.& ibi vide Alexandrum. & vide Rapha. Cuma.in l.ſi quis ſuus.ff.de iure deliberan.Item intellige,niſi mortuo patre ſtatutus ſit terminus filio ad deliberandum, an velit eſſe hæres patris; quia ſi decedat infra talem terminum,cenſetur tanquam extraneus, & non tranſmittet ex potentia ſuitatis ad quoſcunque. Si autem non eſſet ſtatutus terminus à iudice; quo caſu à iure habet annum ad deliberendum,ſed ſi tunc moriatur infra illum annum, ſecus eſt: ita ſingulariter Bar.in d.l.ex militari §.fi.& vide Bald.& Ange.in d.l.cum antiquioribus.& ibi Alexand. & Iaſo.& late Romanus in d l.ventre præterito.ff.de acquir. hæredita. Item nota, quemadmodum mortuo patre inteſtato filius in poteſtate ex potentia ſuitatis tranſmittit hæreditatem patris non aditam ad quoſcunque, vt dixi; ita eodem modo ſi pater fecit teſtamentum, & habens plures filios, & vnum pupillum habentem bona aduentitia matris,ſubſtituat illi filio pupillo pupillariter alium fratrem; eodem modo ſicut tranſmittit hæreditatem patris non aditam, ita tranſmitrit ſucceſsionem fratris impuberis non aditam, cui erat ſubſtitutus pupillariter:& hoc per eandem potentiam ſuitatis, quia quantum ad hoc cenſetur patris.tex. eſt in l. ſed & ſi plures.§. quos poſſunt.& ibi Bart.& doc̄to.ff.de vulgari, & pupilla. & idem Bar.in l.ij.eo ti. † Eodemodo condito teſtamento 63
tranſ-

tranſmittit filius ius]petendi ſupplementum legitimæ, quando in teſtamento eſſet ſibi minus relictum legitima: quia ſi filius mortuo patre decedat non petito ſupplemento legitimæ, tranſmittit ad quoſcũque hęredes facultatem petendi legitimam; ſicut ſi ipſe viueret ad ſimilitudinem, nam pro ſupplemento legitimæ competit filio conditio ex l.& ſic actio perſonalis.l.omni modo.&.l.ſcimus. C. de inofficioſo teſtamento. Ergo ad ſimilitudinem aliarum actionum perſonalium, quæ tranſmittuntur ad hæredes. l.pro hæreditarijs. C.de hæręditarijs actionibus; debet etiã iſta tranſmitti.ita Salicet.in l.ſcimus, de inofficioſo teſta.& eſt de mente Bal.in l.ſi arrogator.ff.de adoptioni.& in l.ij. C. de liberis præteri.quod bene notate. Nunquid filius emãcipatus hodie ex potentia ſuitatis tranſmittat hæreditatem patris non aditam ad quoſcunque, quia emancipatus hodie ſuccedit ad ſimilitudinem ſuorum.l. meminimus. C.de legiti.hæredibus.Item ſublata eſt differentia emancipationis,& patriæ poteſtatis in auctent. de hæredi. quæ ab inteſtato.§. nullam.vbi dicitur; ſi nõ ſunt fratres, nec filij fratrum, vocantur cæteri agnati, & cognati ſecundum gradus prærogatiuam in capita, ſublata differentia agnationis,&cognitionis.tangit Bar.in d.l.ventre pręterito,& relinquit cogitandum.

64 † Veritas,& communis opinio eſt, quòd etiam hodie emancipatus non tranſmittit ex potentia ſuitatis; quia licet hodie ſit ſublata differentia emancipationis,& patriæ poteſtatis, quãtum ad ſuccedendum ab inteſtato, vt per gloſ. & docto.in l.emancipati.C.de colla.tamen in alijs nõ ſunt ſublatæ differentiæ; vt in propoſito quantum ad ius tranſmittendi.ita Ange.in l. emancipata. C. qui admit. in lectura Florentina. & Bald.in auctent. in ſucceſsio. C de ſuis,& legiti. hæredi.& in l.ſi fratris.C.de iure delibe.& in l.Gallus.§. & quid tantum. ff. de liberis, & poſthu.& ibi Paulus de Caſtro; & moderni in l.emancipata. C. de collatio.& Angelus dicit in l.antiqui.ff.ſi pars hæreditatis petatur; quòd iſta eſt communis opinio; quam opinionem tenent communiter alij in d.l. ventre præterito.& Imola in l.iam dubitat. ff. de hære. inſtituen. in. cum quidam.

§.ſuum

§.ſuum. ff. de acquiren. hæredit. Sed bonorum poſſeſſio non adita in bonis patris non tranſmittitur ex potentia ſuitatis, eo quia ſuitas non poteſt hoc facere, cum illa requirat cognitionem iudicialem in præſentia iudicis l.fi.C.qui admitti. Et hoc eſt ſubtile, & non tactum à doctoribus ſecundum Alexan.in d.l.emancipata. C. qui admitti.† Secunda ſpecies tranſmiſſionis eſt, quæ fit ratione 65 ſanguinis beneficio, vt in l.vnica.C.de his, qui ante apertas tabulas: nam ſi moriatur aliquis deſcendens, quiſquis ſit, hæreditate aſcendentis non adita, nec repudiata, illam tranſmittit ad quoſcunque deſcendentes, Bar. in. d.l. ventre præterito. Et iſta ſpecies tranſmiſſionis ſe habet cum præcedente tanquam excedentia, & exceſſa; nam tranſmiſſio ex potentia ſuitatis fit ad quoſcunque etiam penitus extraneos hæredes; ſed illa, quæ fit beneficio dictæ legis vnicæ, ſolum fit quantum ad deſcendentes, ſed non extraneos. Iſta autem excedit illam in alio, quia illa non habet locum, niſi in hæreditate patris habentis filium in poteſtate; iſta autem tranſmiſſio dictæ legis vnicæ habet generaliter locum in hæreditate cuiuſcunque aſcendentis, & conſequenter matris, & lineæ maternæ. Et ſic ſuitas non eſt illa, quæ operaretur iſtam ſecundam tranſmiſſionem, ſed ſolum qualitas ſanguinis.† Et circa hoc cadit pulchrum du- 66 bium; nunquid d.lex vnica habeat locum in ſucceſſionibus prætorijs; & conſequenter nunquid bonorum poſſeſſio non agnita per emancipatum in bonis aſcendentis tranſmittatur beneficio d.l. vnicæ; & conſequenter nunquid iſto caſu limitetur lex. quem paſsim tangit gloſſ. ij. & ibi vide docto. in d. l. vnica. & vide etiam Iaſonem ibi. Et notabis circa tranſmiſſionem, quæ fit ratione ſanguinis, quòd hæreditas aſcendentium etiam non adita tranſmittitur ad poſteros per liberos inſtitutos morientes etiam clauſis tabulis: quod obtinet in legatis, & fideicommiſſis, vt in d. l.vnica.C. de his.qui ante aper.tabulas. Itaque deſcendentes tranſmittunt hæreditatem aſcendentium vtriusque ſexus etiam non aditam ad ſuos deſcendentes, ſi non fuit per eos repudiata. Et ſi deſcendentes fuerunt eorum tráſmittentium hæredes, eſt caſus ſpecialis, in quo hæreditas

non

non adita tranſmittitur, vt in d.l.vnica. Et ſic ex dictis colligitur, quinque requiruntur ſecundum Paulum in d.l.vnica. licet gloſſ. dicat, quòd duo; videlicet quòd hæreditas ſit aſcendentis, & quòd ipſe tranſmittens ſit eius deſcendens; & quod ille, in quem tranſmittitur, ſit de deſcendentibus tranſmittentis; & quod ſit hæres eius; & quòd hæreditas non fuerit repudiata. Et altero iſtorum deficiente ceſſat diſpoſitio legis vnicæ; nec curatur, an ſit aſcendens ex linea maſculina, vel femi, nec etiam ſi ſciuerit, vel ignorauerit hæreditatem ſibi delatam; licet ſecus in re deliberandi, quòd non tranſmittitur per illum, qui neſciebat, quòd hæreditas erat ſibi delata; nec etiam curat, an ille deſcendens, in quem tranſmittitur, fuerit natus, vel conceptus viuente eo, de cuius hæreditate agitur, an poſt mortem; quia non venit ex perſona ſua, ſed ex perſona tranſmittentis: ſecus quando quis vult venire ex perſona ſua. lege. i. §. ſi quis proximior, vnde cognati. & l. Titius de ſuis. & legitimis hære. & vide text. & ea, quæ ſcribuntur in l. ſi auia. C. de iure deliberan. Et ſubſtitutio vulgaris non impedit tranſmiſsionem hæreditatis in caſibus, in quibus hæreditas non adita tranſmittitur; & ſic heres tranſmittentis præfertur ſubſtituto vulgari, ita Pau. in d.l.vnica. & legata pura, vel in diem an tranſmittantur ad quoſcunque hæredes, poſtquam dies eorum ceſſit, & quid in fideicommiſſis, ibi per Paulum.

67 Et † nota, quòd licet ille deſcendens, in quem fit tranſmiſſio, adeat hæreditatem ipſius tranſmittentis, non propterea efficitur hæres in hæreditate tranſmiſſa; ſed requiritur noua aditio; quia non fuit tranſmiſſa, vt adita, ſed vt adeunda. l. ſi quis filium. §. i. ff. de acquiren. hære. Et idem vbicunque fit tranſmiſſio hæreditatis non aditæ, præterquam in caſu. l. ſi infanti. C. de iure deliberan. vt ſuperius diximus. Et ſi aliquis eſt ſubſtitutus ſub conditione, ea pendente hæreditas non eſt delata; ergo non potuit tranſmitti. Sed ſi relictum eſt ſub conditione dies non ceſsit, vt per Paulum in d. lib. vnica. Quid ergo inducit in legatis, & fideicommiſſis de nouo d. lib. lex vnica,

cum

cum legata, & fideicommiſſa tranſmittantur ad quoſcunque fuerint relicta, ſi eorum dies ceſſit? Reſpondeo ſecundum Paulum de Caſtro, quòd ante d.li.vnicam non cedebat dies clauſis tabulis, niſi quando erat relictum deſcendenti ab aſcendente; in quibus lex antiqua erubuit iugum imponere; ſed hodie eſt generale. Itaque hæreditas poteſt adiri clauſis tabulis, & ſi non fuerit adita, non tranſmittitur iure ſuitatis ad hęredem; niſi in caſu d.leg.vnicæ.C.de his, qui ante apertas tabulas. & in caſu d.l.cum antiquioribus.C.de iure deliberan. & fallit dicta regula in caſibus ſupra ſcriptis ex mente gloſſ. & Bar.in d.lib.ventre pręterito. & ſupra videbis explanatam totam materiam tranſmiſſionum. Item dies legatorum pure, vel in diem certum legatorum cedit, quo ad tranſmiſſionem à morte teſtatoris, niſi ſint legata non tranſmiſſibilia; vt libertates, vel vſufructus quia tuuc non poteſt cedere quo ad tranſmiſſionem nec à morte teſtatoris, nec ab adita hæreditate; ſed quantum ad petitionem bene cedit ab adita hæreditate, vt in d.§.in nouiſſimo. & dictus.§.ſecundum Paulum ibi, intendit corrigere.l.antiquam, quæ inuenerat materiam caducandi, ſtatuendo, quòd non poſſit adiri clauſis tabulis; & dies legatorum non cederet, niſi ab adita hæreditate, vt ſi interim decedat, hæreditas, vel legatum efficiatur caducum, & applicatur fiſco; vt in d.l.vnica, de caducis tollendis. cum lex propria, & curator furioſi poteſt agnoſcere bonorum poſſeſſionem delatam furioſo; & ſi decedit in furore an tranſmittatur bonorum poſſeſſio, dixi ſupra.

68 Et † tranſmiſſio iuris deliberandi non rumpitur propter furorem, vel freneſim ſuperuenientem hæredi ſcienti. Bald.in d.l.ſi infanti.C.de iure deliberan. Et tranſmiſſio non habet locum, quando ſupereſt perſona, in qua eſt maior ratio, & fauor ſuccedendi, quàm perſona, in quam facienda eſt tranſmiſſio. Bald.in l.vnica.C.de his, qui ante apertas tabu. & in lib.ij. poſt Cinum. C. ad Orficianum. Barto.in lib. ſi ex pluribus. C. de ſuis, & legitimi. hæredi. Et in d.leg. vnica. dicit Bar. quòd tranſmiſſio eſt fortior, quàm ius accreſcen. Et tranſmittere eſt merus fauor.

uor.Bald.in l.ſi fratris.C.de iure deliberan. Et tranſmiſſio hæreditatis non aditæ impeditur per ſubſtitutionem vulgarem.Bal.in l.iij. C. de hæredibus inſti.in li.apud hoſtes. C.de ſuis, & legi. hæredi. Et non impeditur tranſmiſſio per cohæredem extraneum.Bald.in d.lib.iij.de hæredi.in-
69 ſti.& in d.l.vnica.C.de his,qui ante aper. tabu. † Sed aduerte, quòd hæreditas tranſmittitur ad ſubſtitutum cum onere legatorum.l.qui quadringinta.& ibi Bart.ff.ad Trebellianum. Et hæreditas patris etiam non adita per filium tranſmittitur ad matrem, ſicut materna ad patrem. ita Bar. in l.Lucius.ff.de iure fiſci.& de hoc per Bal.(vt iam dixi) in l.vna.C.de his qui ante apertas tabu.& ſi hæres medius eſt extraneus, vide Bald.in li. ſi auia. C.de iure de liberan. Hæreditas infantis an tranſmittitur ad matrem, vel ad auiam paternam, vide Bal.in l.i.C.de his, qui ante apertas tabulas.& vide Bar.in l.ij.§.ſi quis ex liberis.ff.ad Tertul.& in l.ſi filius.ff.de vulga.& pu.Bal.& vi.in d.§.in nouiſſimo. & in l.apud hoſtes.C.de ſuis, & legiti.hæred.Et hæreditas nõ agnita trãſmittitur ad deſcendẽtes.ſ.inſtitutos, vt iam dixi.& vide Bar.in d.l.i.de his, qui ante aper.tabu.Item intelligitur.ſ.natus poſt mortem eius, de cuius hæreditate agitur, vt per Bar.ibi poſt gloſſam.Notabis etiam, quòd hæreditas tranſmittitur, etiam ſi hæres ignorat ſe hæredem, & interim decedat.gloſſ.poſt Bar.in d.l.ventre præterito.
70 ꝙ verũ eſt etiã ſi ſint venientes ab inteſtato. Bar.ibidem.† Sed hæreditas adita coram iudice incompetenti habetur pro non agnita; & ideo non tranſmittitur. ita Paulus de Caſtro in l.puberem.C.de iure deliberan. Sed hæreditas extranei delata infanti, & non agnita non tranſmittitur per infantem.Bal.in ſanti.C. de iure deliberan. niſi ad patrem, qui poteſt adire è iure ſuo ſibi competenti, mediante perſona filij.Bart.Bald.in d.ſi in fanti.Item poteſt adire pro infante viuo, & eius nomine. ibidem.& vide de hoc Alexandrum in l.infantis.C.qui admitti.& vide Salicet.ibi. Sed an poſſit adire pro maiore infante ſine conſenſu ſuo vide Bal.ibi in d.l.infantis.Et hæreditas patris per furioſum non agnita tranſmittitur ad hæredem, etiam extraneum, ſecus, ſi ſit hæreditas extranei.l. Antiſtius.§.fi.

& ibi

& ibi Ang. de acquiren. hær. l. ſi. §. penult. C. de curatore furioſi. Bald. in l. potuit. C. de iure deliberan. † Tertia ſpecies tranſmiſsionis eſt, quæ fit beneficio legis, cum antiquioribus. C. de iure deliberandi; quando aliquis ſciens hæreditatem alicuius ſibi delatam eſſe, infra annum, quem habet ad deliberandum, an velit eſſe hæres, vel ne; ſi decedat intra talem annum pendente adhuc deliberatione, & ſic nec adita nec repudiata hæreditate, tranſmittit illud ius deliberandi ad quoſcunque hæredes infra illum annum tantum; & conſequenter potentiam adeundi. Et ius deliberandi currit ſolum ſcienti tantum, vt in d. l. nam antiquioribus. de quo per Bart. in d. l. ventre præterito. Et iſta tranſmiſsio eſt vtilior, & plenior, quò ad aliquid quam ſint duæ præcedentes; nam iſta tranſmiſio non ſolum habet locum in hæreditate patris, prout prima tranſmiſsio, & in ſucceſsione cuiuſcunque aſcendentis, prout ſecunda tranſmiſsio, immò habet locum generaliſsimè in quacunque ſucceſsione cuiuſcunque, etiam penitus extranei, tam ab inteſtato, quàm ex teſtamento. Et ex hoc reſultat alia vtilitas, quia ad hoc vt competant duæ præcedentes tranſmiſsiones oportet probare, aut defunctum fuiſſe filium in poteſtate, aut fuiſſe ex deſcendentibus illius, ex cuius hæreditate agitur. In iſta tranſmiſsione non expedit probare de hoc, ſed ſolum, quòd ille deceſſiſſet ſciens infra annum deliberandi, vt declarat Barto. in d. l. cum antiquioribus: ſed in alijs duobus duæ præcedentes ſunt vtiliores; primò quia illæ tranſmiſsiones ſunt, & fiunt perpetuò vſq; ad xxx. annos; ſed illa tertia tranſmiſsio non tranſmittit, niſi reſiduũ illius anni, quod ſupererat hæredi defuncto ad deliberandum. item ad hoc vt habet locum illa tertia tranſmiſsio dictæ legis, cum antiquioribus, requiritur, quòd decendens expreſſe ſciuerit hæreditatem ſibi fuiſſe delatam ex teſtamento, vel ab inteſtato; aliàs non poſſet dici, quod deliberaret, ſi neſciret, vt in d. cum antiquioribus, verſiculo ſciens. Sed duæ tranſmiſsiones præcedentes habent locum, ſiue tranſmittens ſciret hæreditatem ſibi delatam, ſiue non. 71

† Nunquid autem iſta tertia tranſmiſsio, quæ fit bene- 72

 ficio

ficio d.l.cum antiquioribus, habeat locum, in bonorum poſſeſsione,& conſequenter in ſucceſsionibus prætorijs, tangit Cinus in l.qui ſe patris.C.vnde liberi; & ſub dubio forte tenet,quod non; cum requirat agnationem in præſentia iudicis.l.ſi.C.qui admitti.& ibi Paulus.&in d.l.cum antiquioribus.& Sali.in l.j.de reſtitutionemilitum.Et pro hoc bene videtur facere, quia in ſucceſsionibus prætorijs regulariter non dantur,niſi centum dies l.ij. C.qui admitti;niſi in aſcendentibus,& deſcendentibus; ergo non poſſunt conuenire remedium de anno,per d.l.cum antiquioribus.arg.l.quod conſtitutum ff. de teſtamento militis. Et Ang.in repet.d.l.qui ſe patris.in xx.col.dicit, quòd lex,cũ antiquioribus habet locum in ſucceſsionibus prętorijs,in quibus datur annus,vt in aſcendentibus, & deſcendentibus,non in alijs;quem reprehendit Ludouicus Romanus ibi; quod in d.l. cum antiquioribus, habet locum,eſſet in ſucceſsionibus prætorijs anno, ſi annum habet; aliàs cap. diebus.firmat expreſſe Cinus in d.l.cum antiquioribus,in j.quæſt. & Raphael Fulgoſius, & Alex. & idem Fulgoſius in.l.licet.C.de iure delib.& Alex.in d.l.emancipata.C.qui admitti.& ibi habes textum ſingularem in verbo, nullam; quod licet filius ad ſucceſsionem patris poſsit de iure pretorio venire ex triplici cap. & infra tres annos,vt declarat Iaſo.in l.j.C.qui admitti; tamen ſi filius in vita nõ agnouerit bonorum poſſeſsionem, ex aliquo iſtorum capitum, nullam vendicationem ex nullo capite ad hæredes tranſmittit.tex.eſt in d. l.emancipata. C. qui admitti. & ex illo
73 textu notabis regulam,†quod bonorum poſſeſsio non agnita non tranſmittatur ad hęredes,vt in d.l.emancipata.& in l.iij.§.acquiritur.ff.de bonorum poſſeſſ.ſicut iam diximus de hæreditate de iure ciuili,quæ non adita non tranſmittitur,vt in d.l.vnica.§.in nouiſsimo,de caducis tollendis.Sic eſſet in ſubſtitutione, quæ eſt ſecunda inſtitutio.l. qui liberis.§.hæc verba.& l.ſed & ſi plures. in princ.ff. de vulg.& pup. Et eſt textus melior,quam ſit in toto mundo, in.l.ſi ex pluribus. ff. de ſuis, & legitimis hæred. & ibi dicit tex.aliud eſſe in iure accreſcendi,quid tranſmittitur,licet non aditum in vita; quia ipſo iure accreſcendi etiam inuito:& ideo nõ requiritur alia acceptatio, quo ad tranſ-

mittendum:& per hoc infertur, ꝙ quando ſubſtitutio eſſet iuncta cũ iure accreſcẽdi, tunc ſubſtitutio quãuis non agnita de per ſe nõ trãſmittatur, tamẽ propter ius accreſcendi annexũ tranſmittitur. tex. ſingul. in l. vẽtre præterito. ff. de acqu. hær. & Bar. ibi, & omnes dicunt, non reperiri alibi. & Bar. in l, vnica. C. de caducis tollẽ. §. ſin autẽ, cõmendat illũ tex. ꝑ mirabili, & ſingulariſsimo.† Quæ ſit ratio, quare bonorũ poſſeſsio nõ agnita non tranſmittat, nec eſſet hæreditas de iure ciuili, nec ſubſtitutio, vi. Alex. & Iaſõ. in d. l. emãcipata. Notabis etiã (vt dixi) quid ad hoc vt habeat locum trãſmiſsio iuris deliberãdi, requiritur, quòd tranſmittens ſciat hæreditatem ſibi delatã, primò quòd ſit delata; ſecundò, quòd non ſit adita, vel repudiata. Item ꝙ annus non ſit elapſus à die ſcientiæ. Et an dicta ſcientia requirat tẽpore mortis; quia tex. dicit, ſciẽs deceſſerit; & ſciẽtia tutoris an ſufficiat ad cauſandã hanc trãſmiſsionẽ; & ſi tutor ſciuit, & annus incepit currere, & poſtea moritur tutor, de hoc vide Philippũ Corneũ in l. cum antiquiorib. C. de iure deliber. Et aduerte, & nota text. in iſta materia, in l. ſi infanti. C. de iure delib. vbi eſt tex. & ex mente Alex. dicitur; hæreditatẽ infanti delatã aſcẽdens per lineam paternam, ſiue in eius poteſtate ſit, ſiue nõ, ſolus poteſt adire tã viuo infante, & illius infantis nomine, q̃ eo mortuo; & tũc ſuo ꝓprio nomine, tanq̃ ad ipſum tranſmiſſam. Si vero talẽ aſcendentẽ nõ habet, ſed habet tutorem, tũc tutor poſsit adire tutorio nomine, viuente infante; ſed eo mortuo hæreditate nõ adita, nõ trãſmittitur hæreditas, & perinde eſt, ac ſi hæreditas nõ fuiſſet delata infanti; & idẽ ſi tutorẽ nõ haberet delatã, vero pupillo maiori nec ſolus pater, nec ſolus tutor adire poteſt, ſed ipſe pupillus cum illorum conſenſu: & ſi neutrum eorũ habet, tunc auctoritate iudicis.† & Bar. in d. l. ventre præterito, examinando gloſſ. ponit regulam, ꝙ hæreditas non 74
adita nõ trãſmittatur, vt dixi. & C. de iure delib. l. ſi fratris. 75
vbi dicitur, filius in poteſtate ſtatim mortuo patre efficitur hæres ipſo iure, & hæreditatem tranſmittit ad hæredes; etiã ſi de immixtione aliter non appareat: & ſic excluduntur alij venientes ab inteſtato à ſucceſsione patris; ſecus, ſi eſt emancipatus. & l, quoniam. eod. tit. vbi dicitur; hæreditas

fratris non adita tranſmittitur.& ibi dicit Paulus,quod legatum tranſmittitur ad hæredem & non agnitum, ſicut & cætera legata, vt plene per Bar. in l. ex facto. ff. de hære. inſti.& dicit ibi Bar.per hanc legem, quod quatenus illa inſtitutio ſapit naturam hæreditatis, non tranſmittitur ad hæredem.& vide Pau.in d.l. quoniam. & licet regula ſit, quod hæreditas nõ adita nõ tranſmittatur, fallit iſta regula in quibuſdam caſibus;de quibus per glo.& Bar.& doct. in l.ventre præterito.ibi videbis.& ibi quærit Bar.quid de hæreditate materna,vtrum non agnita tranſmittat? cõcludit,quod non,per tex.in l.ij. C.ad orficia. & per regulam in d.§.in nouiſsimo:& non,quod impeditus adire propter iuſtam abſentiam, ſi decedat interim, ius petendi reſtitutionem ad adeundum ſuo hæredi relinquit.text.notabilis in l.Pantonius.ff.de acqu.hære.Sed quandoque abſens ab hæreditate,vel bono.poſſe.excluditur temporis curſu: & tũc hæres poteſt petere reſtitutionem ex perſona defuncti ſine dubio;quia etiam ipſi defuncto competebat, vt in l.i. C.de re militari:quandoque abſens excluditur morte, & tunc ſi hæres vult petere reſtitutionem,non poteſt de ſtricto iure,ſed de benignitate principis:contrararium ſtatuitur in abſente cauſa reipublicæ,vt in d.l.Pãtonius,in principio:aut vult impetrare reſtitutionem non ex perſona defuncti tantum, ſed ex clauſula generali, ſiqua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur; & poteſt,vt in l.j. ff. ex quibus cauſis maiores in integrũ reſtituantur. ita Bar. quem videas in d.
70 l.Pantonius.ff.de acqu.hære.& dicunt doct.in d.l.iſta; † ſi vxor inſtituatur donec vixerit, vel ad vitam ſuam nullo alio dato cohærede inſtituto,aut alio poſt mortem vxoris; iſta erit hæres perpetuo, & tranſmittet poſt mortem ſuam hæredem illam ad ſuum hæredem. Salic. in l. extraneum. C.de hæred.inſti.& ſic remanet expedita materia tranſmiſſionem.

DE PETITIONE HAEREDITATIS, *& quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeßionem mittatur.* Cap. LXX.

SVMMARIVM.

1 *Hæreditatis petitio, eo loco inſtituenda eſt, vbi habet domicilium is, qui poßidet.*
2 *Teſtamentum quale eſſe debet.*
3 *Hæres poßidere non dicitur, niſi poſſeßionem apprehendat.*
4 *Mißio in poſſeßionem qualiter probetur, & qualiter fieri poßit, Item & quomodo contradictor debeat rationem reddere ſuæ contradictionis, remißiuè.*
5 *Inſtrumentum depoſiti, executionem habet paratam.*
6 *Iudex cartularius quis dicatur.*
7 *Hæres petendo mißionem oſtendens in poſſeßionem iudici teſtamentum, vtrum habeat neceſſe teſtatoris mortem probare.*
8 *Beneficium. l. fin. C. de edict. diui Adri. toll. cuinam competat.*
9 *Quando ſunt duo teſtamenta eodem die confecta, neque de prioritate atque poſteritate appareat, Et in vno eorum, aliquis inſtitutus ſit hæres, in altero, item alius, quis eorum ſuccedet, limita.*
10 *Præſcriptionis exceptio, Excludatne petitorium & poſſeſſorium, remißiuè.*
11 *Conditionaliter inſtitutus, vtrum, ante conditionis euentum poſſeßionem rerum hæreditariarum petere poßit.*
12 *Duobus de hæreditate contendentibus, quid agendum.*
13 *Quæ requirantur ad hoc, vt fiat mißio in poſſeßionem, remißiuè.*
14 *Poſſeſſorium d. l. fi. in quo differat ab interdicto quorum bonorum.*
15 *Producto libello petitionis per poſſeſſorem hæreditatis, quomodo fieri debeant interrogationes.*
16 *In petitione hæreditatis, an ſit neceſſe exprimere, ſitne ex teſtamento hæres, vel ab inteſtato.*
17 *Forma libelli in hæreditat. petitione, remißiuè.*

18 *Incorporalia, aliquando proprie, Improprie, Et impropriiſsime poſsidentur.*

19 *Vtilis hæredit. petitio, an detur contra illum, qui cum titulo poſsidet.*

20 *Probans, rem poſſeſſam fuiſſe per defunctum, tempore mortis, an ſufficienter probet in petit. hæredit.*

21 *Conuentus hæredit. petitione, vtrum poſsit lite pendente aliquam rem vendere ſine iudicis decreto.*

22 *Iuramentum in litem, non defertur ſuper re non extante.*

23 *Bonæ fidei poſſeſſor. per litis conteſtationem malæ fidei efficitur.*

24 *Iudicium vniuerſale, an particulare iudicium impediat.*

25 *Hominis animus, ſoli Deo notus eſt.*

26 *Modus probandi quem eſſe malæ fidei poſſeſsorem, remiſsiue.*

17 *Hæredit. peti. tollaturne longo tempore, Et quo tempore præſcribatur, remiſsiue.*

1 PEtitio † hæreditatis eo loco inſtituenda eſt, vbi habet domicilium is, qui poſsidet; & etiã proponitur, vbi res ipſæ ſitæ ſunt, ſicut ſuperius diximus in regula de actione reali. Miſsio autem in poſſeſsionem ſi petatur per iudicis officium, ibi conſultius per officium iudicis peteretur, vbi res ſunt. Iudex autem, in cuius iuriſdictione non ſunt, mittere non poſſet per ſe, ſed eo addito; puta iure domicilij rei pronunciare poſſet; deinde deſtinare litteras ad eum, in cuius territorio res ſitæ ſunt, vt. ff. de bonis auctoritate iudicis poſsit poſsid. l. cum vnus §. penul. Pro miſsione autem in poſſeſsionem imploratur officium iudicis, vt cum quis eſt inſtitutus hæres in teſtamento non cancellato, nec in aliqua ſui parte vitiato, mittitur in poſſeſsionem, primò quam ſubſtitutus, & ſic per ordinem de ſingulis qui gradu præcedunt, vt habetur in l. quamuis. C. de edicto diui Adria. tollen. quandoque tamen inſtitutus cum ſubſtituto mittetur, vt. ff. de hæredi. inſti. l. ſi. pater. Fiet miſsio in poſſeſsionem rerum earum, quæ teſtatoris fuerunt tempore mortis, vel per eum detinebãtur, vt quia commodatæ erant, vel depoſitæ, aut pignoratæ, cum & hæ veniant

veniant in petitione hæreditatis, vt.ff. de petitione hæreditatis.l.& non tantum. Et quod ſupra diximus de teſtamento non concellato.

† Dic, quòd teſtamentum debet eſſe tale, quòd in prima figura ſine vituperatione appareat; nam vitium; quod ſubiacet oculis corporalibus. impedit miſsionem rerum hæreditariarum, ſecundum Ayo. in rubri. de edicto diui Adria. Vitium autem incorporale, quod non ſubiacet viſui, vt ſi dicatur filius defuncti in teſtamento præteritus, & ita dicatur teſtamentum ipſo iure nullum, vel ſi dicatur falſum, vel ſi dicatur inofficioſum, vel alio vitio viſibili ſubiectum; vel ſi dicatur defunctus eſſe ſeruus, non impedit miſsionem, vt in l.quamuis.C.de edicto diui Adria. vt infra dicemus. Item etiam, ſi ageretur hæreditatis petit. vel petitorio iudicio, non prætermitterentur, immo ante alia principaliter cognoſcerentur, ut C.de petit. hæred.l.liber. Sed in iudicio poſſeſſorio ſecus, niſi poſſeſſor probaret incontinenti, & euidenter inuiſibilia vitia teſtamenti, vel aliquas rationes, quibus repellere hæredem. vt ff. ad exhibendum. leg. iij. §. ibidem. & de Carboniano edicto. leg. iij. §. cauſæ cognitio. & l. ſi is, à quo. ff. vt in poſſeſsione legatorum. Et ſi hæres ſit inſtitutus in teſtamento nuncupatiuo poſt aditam hæreditatem, quæ ſolo animo fit, agetur adipiſcendæ poſſeſsionis rerum hæreditariarum per interdictum, quorum bonorum. vt. ff. quorum bonorum. lege. j. Si autem hæres ſit inſtitutus in ſcriptis, fit meſsio per tex. in l.fina. C.edicto diui Adria. tol. & Petrus de bella pertica in lege .j. C. vbi hæreditate agitur, dicit, quòd poſſeſſorium & ſcriptum in rem; & ideo reus gratia poſſeſsionis ſortitur forum: ſed vbi poſſeſſorium eſt perſonale, vt ſi deieciſti aliquem de fundo ſuo, tunc non ſortiris forum gratia rei, ſed gratia delicti: & ſic dicit, quòd vbi res ſunt, poteſt reus conuenire, cum petitio hæreditatis ſit in rem ſcripta, & gratia rei ſortiatur quis forum. & hoc tangit ad ea, quæ dixi in principio. Et nota, quòd ſi duo faciant controuerſiam, & quilibet eorum dicat ſe hæredem inſtitutum in ſolidum, & poſterius; certe ei poſſeſsio acquiritur, qui potiora iura

oſtenderit, vt in l. vltima. §. ſin autem quis. C. de edicto di. Adri. toll.

3 † Et nota, quòd hæres non dicitur poſsidere, niſi apprehendat poſſeſsionem, vt. ff. de acquiren. poſſeſ. l. cum hæredes. Et exiſtentia ſui hæredis facit quem ſuum hæredem, ſed nõ poſſeſſorem. ff. de vſucapio. l. ſi homo. Ideo ſequitur, quòd omni hæredi tam ſuo, quàm neceſſario, quàm extraneo eſt neceſſarium beneficium legis ſina. C. de edicto di. Adria. toll. cum maximum commodum ſit habere poſſeſsionem, in qua conſiſtit emolumentum fructuum. vt not. ff. de acquiren. poſ. l. i. §. ex contrario. & l. certum. C. de rei vendi. & ibi Cinus. Bald. ponit quatuor caſus, in quibus licet occupare hæreditatem propria autoritate; quos vide per eũm in dicta l. fina. in i. col. Sed quando aliquis vult accedere cum licentia iudicis, citantur citandi; & ſi nemo poſsidet, nemo eſt de neceſsitate citandus: & hæredi ſcripto oſtenſo teſtamento, vt ſupérius diximus, dabitur poſſeſsio bonorum, vbi non eſt contradictor, alias dabitur poſſeſsio habenti iura priora, ſublata annali exceptione. ita Bal. in d. l. fi. in iij. col. & vide Bal. in ix. col. vbi dicit, quæ cauſæ ſint aptæ ad contradicendum.

Et quæro, rebus exiſtentibus extra territorium, quid agendum? & dic, quòd ſi pronuntiatio dimittendo ſit cum legitimo contradictore, fiet miſsio ad litteras pronuntiantis; quia inter partes facilius, & iura ſuum vigorem extendunt vbique. vt l. cum vnus. §. is, qui. ff. de bonis auto. iudi. po. abſque litteris vero fieri non poſſet; quia de alieno proceſſu non poteſt quis ſe intromittere, niſi rogatus, ſeu inquiſitus, quia tunc imaginem gerit illius. ſi autem nemo contradicit, non poteſt iudex, qui non diſcuſsit, mandare aliquid alij iudici, per ea quæ notat Innoc. in cap. ſolet, in fine, de ſententia excommu. Et nota iſtam pronuntiationem eſſe priuilegiatam, vt ab ea appelletur. & Bald. dicit, quòd ſi interloquendo emanauit, poſsit querela poni ſuperiori; ſecus ſi diffinitiuè eſt pronuntiatum; quia ius facit inter partes. l. ſi prætor. ff. de iu.

4 † Et qualiter probetur miſsio, & miſsio qualiter poſsit fieri,

fieri,& quomodo contradictor debeat dicere cauſam ſuæ contradictionis, vi. Bald. in d.l. fina. in finali, & penultima colum. Et Petrus de bella pertica dicit etiam in l. quamuis. C. de edicto diui Adria. referendo Azonem, quòd nulla exceptio prodeſt contra hæredem ſcriptum, vt non mittatur in poſſeſsionem; niſi paratus ſit incontinenti probare, qui eam opponit; & dicit, quòd illa exceptio non eſt aliter admittenda; neque à filio præterito, qui ſit in poſſeſsione.

Et Alexand. in d.l. quamuis, dicit, quòd exceptio, quæ venit in continenti probanda, non videtur requirere altiorem indaginem. & dicit etiam ibi Alexan. quòd exceptio dolo facis, quia petis, quod reſtitutus es, habet locum in iudicijs poſſeſſorijs, quando excipiens offert probare in continenti exceptionem. Sed iſtud limitatur aliquibus modis per Angelum, & Paul. de Caſt. in d.l. quamuis. & Petrus dicit, quòd non habet locum iſta exceptio in interdicto adipiſcendæ. & Alexand. de hoc ſe remittit ad ea, quæ dixit in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſ. & Alex. in d.l. fin. dicit, quòd teſtamentum habet excutionem paratam. & ad hoc Bar. ponderat illum tex.

† Et inſtrumentum depoſiti habet executionem paratam ſecundum Barto. in l. ſiquis, in verbo illico. C. depoſiti. Angelus etiam in auct en. de hæredi. & Falcidia. §. illud. dicit, quòd legatarius, vel fideicommiſſarius petunt contra hæredem executionem teſtamenti pro legato, vel fidei commiſſo. Eſt notabilis gloſſ. in verbo, decreto. alium caſum ponit Barto. in l. ij. ff. de iure iuran. per illum tex. ſcilicet quando promiſſor deferret iuramentum ſtipulatori iuranti ſe debere recipere, quantum in ipſo contractu ſtipulationis eſt deductum. de quo vide Bald. & Salicet. in l. j. C. de rebus creditis. & vide Bald. in l. ſi duo patroni. §. ſi quis iurauerit. ff. de iure iuran. & Paulus de Caſt. in l. poſt rem. ff. de re iudic. Alium caſum vide per Imol. & Pal. in l. ait prætor. §. j. ff. de re iudicata, ſcilicet quando inſtrumentum continet præceptum factum à notario ei, qui ſe in contractu obligauit; & ſe debere confeſſus eſt: † attento, quòd notarius de iure communi eſt iudex cartularius habens iuriſdictionem in volentes; iuxta notata 5 6

per doctó.in l.j.ff.de iudi.cum ſimilibus.Dicit etiam Alexand.in d.l.fina.quòd cancellatio reddit ſcripturam ſuſpectam;& ſic inſtrumenta, quæ habent executionem paratam,non debent eſſe cancellata.ita Pau. allegando Bald. in d.l.fin.& dicit hoc deberi intelligi,quando cancellatio eſſet in parte ſubſtantiali. vide Bart.in l.j.in.fine. ff. de his, quæ in teſtamento delentur. & vide Pau. in l. noſtram. C. de teſtam.Et de ſcriptura ſuſpecta vide Bald. in conſi. xj. ſecunda parte. Et in quantum Iaſo. quærit in dicto. l.fin. quid ſi originale habet interlineationes diuerſarum manuum.vj. Ludouicum Romanum in ſingularibus fol. viij. & ibi vide, quid ſi in inſtrumento exhibito deficiat dies, & in originali non deficiat. Et vide Bald.in dicto conſi. incipiente,in Chriſti nomine.punctus in quæſtio.Laurentij,&c.& vide Iaſon.in principio iij.col.& vide in vi.colu. vbi dicit, quòd raſura inſtrumenti regulariter vitiat inſtrumentum.vide Spec.in titulo , de reſcriptis. præſenta. in §.dicto;verſic.item excipitur.doctor. in cap. cum inter dilectos.de fide inſtrumentorum.Abb.in ca.cum venerabilis,de religioſis domibus.Et eſt notandum , quòd fideicommiſſarius habet remedium dictæ l. fina. poſtquam in eum ſit tranſlatum ius hæreditarium.ita Alexand. referendo Barto.& alios.Iaſo.in iij.colu. tenet etiam , quando fideicommiſſario vniuerſali eſſet facta reſtitutio, quia ante reſtitutionem nullum ius habet;& hæredi.qui ſemel cecidit à poſſeſsione rerum hæreditariarũ, nòn competit amplius petitio hæreditatis,nec bonorum poſſeſsio. Item in fideicommiſſario vniuerſali.Iaſo.vt ſupra.

7 †An hæres petendo ſe mitti in poſſeſsionem, & oſtendit teſtamentum iudici,habeat neceſſe probare mortẽ teſtatoris.Bart.in d.l.fin.tenet,quòd non, ex quo habet inſtrumentum teſtamenti;& ſic præſumptionẽ pro ſe, quòd teſtator ſit mortuus;quia viuo teſtatore notarius non debet dare copiam teſtamenti hæredi.allegat l.ij.§.ſed ſi dubitetur,cùm.l. ſequenti.ff. quemadmodum teſtamenta aperiantur.Salic.& Pau.tenent cum Bart.ſed Alexand. reprobat Bar.& ſecundum eum requiritur ſaltem ſemiplena probatio mortis,quæ in ſummarijs,vel in iſtis executiuis ſuffi-

ſufficit,vt declarat Bar.in l. ij. §. fina. C. vbi in rem actio. vel ſaltem requiritur iuramentum hæredis,vt in l. theſaurus.ff.ad exhibendum.Iaſon.ibi tenet cum Bar. in iudicio poſſeſſorio,quod eſt modici præiudicij:ſed ſi vellet facere declarari ſe hæredem, & ſic in petitorio, deberet probare teſtatorem eſſe mortuum.Et qualiter, & per quos modos poſsit probari, vide doct. in l.ſi quidem. ff. ſolu.ma. & in dicta l.ij.§. dubitetur & quilibet præſumitur viuere tempus,centum annorum, vt lege.fi. C. de ſacroſanctis eccleſijs.

† Et nota,quòd ſubſtituto vulgari,vel pupillari,&ſubſtituto venienti ex tacita pupillari contenta ſub expreſſa vulgari competit remedium poſſeſſorium dictæ l.fina. vide Iaſon,in iiij.col.& Bart.tenet etiam, & bene loquitur, vt refert Alex.in d.l.fi.in iiij.col.vbi etiam tenet quod etiã competit remedium dictę l.filio non inſtituto à matrę,quę poſt natiuitatem filij mortua eſt iſto filio præterito;qui tamen pro inſtituto habetur.text.notabilis in l.iij.ff.de inofficioſo teſtamento. & ibi vide Bald. tenentem iſtam opinionem. 8

Et dicit Barto. quòd etiam Epiſcopo pro pauperibus competit beneficium dictæ l. & idem ſecundum Barto. in executore, maxime pauperũ.tenent Innoc.& alij in c.cum tibi,de teſta.Barto & omnes in l. hæreditas ad Statum. ff. de hære.inſtitu.& in l.centurio.ff.de vulgari, & pupillari. dũ tractat de cõpendioſa facta puberibus.Sed nota,quòd iudex debet eſſe competens ad mittendum hæredem in poſſeſsionem,quia debet habere merum, & mixtum imperium:& requiritur,quòd bona ſint in territorio ſuo;alias,vt iã diximus, ſcribet iudici illius loci, in quo bona ſita ſunt.& vide de hoc Iaſo.in v.col.Sed nota, quòd appellatione hæredis largo modo continetur bonorum poſſeſſor, & ſic competit ei remedium dictæ l. vt per docto. ibi. & in dicta l.fi.

Dubitat Bal.an competat dictum beneficium venientibus ab inteſtato,poſtquam probauerũt per teſtes redactos in ſcripturam,quòd eis delata erat hæreditas ab inteſtato; & dicit,quòd videtur, quòd ſic ex æquitate, qua dicimus

compe-

competere inſtituto in teſtamento nuncupetiuo; quia venientes ab inteſtato habent tacitam voluntatem defuncti. l.conficiuntur &.l.ſiquis cum nullum. ff.de iure codicillorum.dicit tamen Bald.non audeo hoc firmare, quia nulla lex hoc dicit.ſed Alexand.in vide colu.tenet cum Bald. & Iaſo.in vij.colum.& allegant plura fundamenta. Et eſt notandum, quòd ſcriptura priuata teſtamenti in ſcriptis ſolenniter conditi valet, quando non eſt vitioſa.ita Alexand.in v.colum.Item nota, quod fideicommiſſarius vniuerſalis, cui pure debet reſtitui hæreditas, ſi ſit in poſſeſsione rerum hæreditariarum, eſt legitimus contradictor ad impediendum poſſeſsionem hæredi ſcripto: ſecus ſi non poſsideret.ita Alex.in d.l.fi.in ix.colu.

9 † Et nota, quòd quãdo ſunt duo teſtamenta eodem die confecta, nec appaiet de prioritate, neque de poſterioritate; & in vno eſt inſtitutus vnus, & in alio alius, nemo eorum erit hæres propter nimiam incertitudinem. Ita eſt communis opinio ſecundum Alberi.in dicta l.fina. ſaluo, niſi vnus eorum poſsideat, alius non, vel niſi in vno teſtamento eſſent inſtituti venientes ab inteſtato, ſecundum Barto. ſed meo iudicio hoc eſt paruæ vtilitatis; quia forſitan eſſet vtilius venientibus ab inteſtato ſuccedere ab inteſtato, quàm ex teſtamento. Sed dic, quòd ſi in vno teſtamento eſſet aliquid relictum piæ cauſæ, in alio non; illud teſtamentum præſumitur vltimum, & præualet. ita Iaſon. in dicta lege.fina. in finali colum. allegando Ludouicum Romanum in auctent. ſimiliter. C. ad l.Falcidiam.& ibi vide, quid in duobus reſcriptis; quid ſi reperiantur duo inſtrumenta; quid in duobus codicillis.& de duo. reſcriptis ſub eadem data inuicem contrarijs, text. eſt in cap. ſi à ſede, de præbendis, in vi. & ibi vide docto.

10 † Et nota, quód exceptio præſcriptionis excludit tam petitorium, quam poſſeſſorium.ita Bart, poſt gloſſ. in d. l. fi. Et nota, quod apertura teſtamenti debet fieri ſecundum conſuetudinem loci, in quo celebratus eſt actus aperturæ. ita text.in l.ij.C.quemad.teſta.aperi. Et petitur aperiri officio iudicis in l.j.eodem titulo. Et qui petit aperiri, debet

iurare

iurare de calumnia, aſſerendo putare ſua intereſſe. tex. in l. fina. eod. titu. & dicit Pau. de Caſt. in. dicta l. i. quod ſi qui petit, non vult facere expenſam, niſi ſit certus aliquid ſibi eſſe relictum, quod iudex poteſt compellere notarium ad oſtendendum ipſi iudici. Et ſi aliquid eſt relictum, faciat dari in publicam formam illam particulam, quæ ad illum pertinet, cum die, & conſule taliter, quòd fidem faciat. & ita dicit de facto ſeruari.

Et † nota, quod inſtitutus ſub conditione non poteſt pe tere ante conditionis euentum poſſeſſionem rerum hæreditariarum. text. eſt in l. i. C. de edicto diui Adri. tollen. Et nota, quod in iudicio quantuncunque ſummario perſona cum qua litigatur, debet plene legitimari, licet cauſa ipſa requirat ſummariam cognitionem. ita Bar. & Sali. in l. quá uis. C. de edicto diui Adria. & Alex. ibi ad finem. & Bal. in extrauaganti, ad reprimendum. 11

Et quia ſuperius diximus, quod raſura inſtrumenti vitiat inſtrumentum, vide tamen plures limitationes per Iaſo. in d. l. fin. Et eſt notandum, quod ſi hæres poſsidet aliquas res hæreditarias, & aliquas non, debet petere confirmari in poſſeſſionem earum rerum, quas non poſſidet; & de nouo mittatur in poſſeſsionem earum rerum, quas non poſſidet. & iſte erit in practica totus modus agendi. ita Alex. in d. l. fi. in fi. reprobando Cinum.

Quid in eo hærede inſtituto, in quem auctoritate ſtatuti ipſo iure intelligitur translata poſſeſſio? & quid de patre, cui defert hæreditas repudiata per filium? vi. Alex. in d. l. fin. in iiij. col.

† Et eſt notandum, quod ſi duo contendunt de hæreditate, conſilium eſt, quod quis præueniat in occupando bona: ſed ſi ſimul concurrunt, ne partes veniant ad arma, iudex inhibebit vtrique, ne ad poſſeſſionem accedãt. ita Inno. in cap. præſentia, de probationibus & Spec. in tit. de ſequeſtratione poſſeſſion. & fruct. verſ. ſed nunc idem, dicit, ne partes veniant ad arma, res litigioſa debet ſequeſtrari. Ego intelligo hoc eſſe verum, ſi neuter poſſidet; ſed ſi vnus poſſidet, propter metum armorum non eſt recedendum à recto tramite iuris. ita Bal. in l. fi. C. de ordine cog. & in ca. 12

ij. de

ij.de vita,& honeſt.clericorum.& in cap.i. de ſequeſtrati, poſſeſſ.& fruc.& vide Bal.in l.ordinarij.C.de rei vendica. & vide Hippolitum de Mar. in practica ſua, in fol. liij. & vide Iaſo.in l.quidam æſtimauerunt.ff.ſi cer.de vbi ipſe ſecundum Pau.& Alex. quærit, an iudex poſſit cogere partes litigantes ad faciendum compromiſſum in amicum cómuné:& licet de iure nemo cogatur facere cõpromiſſum, ipſe tamẽ Iaſo.ponit ibi aliquas limitatiões:& nõ refero,licet ſint ſingulares; quia non ſunt præſentis ſpeculationis.

13 Et † nota ſecundum Paul.de Caſtro in d.l.ſi.quæ requirantur ad hoc,vt fiat iſta miſſio.Primò,quòd de teſtamento ſit confecta ſcriptura, & ſic teſtamentum inſcriptis; & ſufficit;quod producatur coram iudice,& aperiatur ſecũdum formam ſuperius iam dictam abſque eo, quod teſtes ibi deſcripti recognoſcant ſuas ſubſcriptiones, & ſigilla, quantum ad effectum poſſeſſionis. Sed hoc non ſufficeret,ſi hæres ageret petitione hæreditatis:ſed quia miſſio iſta eſt modici præiudicij, ſufficit, quod prima facie appareat teſtamẽtum ſolenne:quia ſufficit ſummaria cognitio non plenaria.Intellige etiam ſecundum Pau. quando confecta eſt ſcriptura notarij.Si autem nulla eſt confecta ſcriptura, non poteſt fieri miſſio,niſi primò examinentur teſtes,& eorum dicta publicentur auctoritate iudicis, vt habetur in l.publicari.C.de teſtamentis.Et requiritur, vt iã dixi,quòd bona,in quibus fit miſſio,tenerentur per defectum tempore ſuæ mortis.quod intellige iure dominij,ſiue iure poſſeſſionis,ſiue detentionis,vt ſunt res depoſitę, & commodatæ, quia etiam pro illis datur petitio hæreditatis vt in l.&.non tantum.ff. de peti. hære. Et etiam fiet miſſio in bonis,quæ colonus,vel inquilinus, vel precario poſſidens poſſidebant nomine defuncti;quia poſſeſſio ciuilis erat penes defunctum,vel ſi non erat, vt in precario: poterat tamen reuocari,& ſic fingebatur eſſe. Et requiritur, quod de tali miſſione conficiantur ſcripta publica apud acta;& ſicut acta iudiciaria debent apparere per ſcripturam; & aliàs non poſſunt probari, niſi proponeretur, quod ſcriptura fuit confecta,& perdita,vt in c.quoniã cótra falſam.de probationib.iuncto eo, quod habetur in l.b.

quo-

quoties,iu.fi. ff.de probationi. ita eſt detenuata, quę cōceditur auctoritate dictæ l.fi.& vide de hoc Pau.in d.l.fin.in ij.colum.

Et † in quo differat poſſeſſorium dictæ l.fin.ab interdicto,quorum bonorum, quod etiam eſt adipiſcendæ, vide Pau.de Caſt.ibi.in.v col.vbi dicit inter alia,quod interdictum,quorum bono,eſt de iure prætorio, & interdictum dictæ l.fina.eſt de iure ciuili,& habent ſe tanquam excedētia,& exceſſa. 14

Et nota, quòd contra petentem iſtud interdictum poteſt opponi exceptio præſcriptionis;&eſt ſpeciale in iſta exceptione; quia redarguit hæredem de negligentia. vide Paul.in vi.col.d.l.& Pau.in col.v. quærit,in quo differat iſtud interdictum à petitione hære.& dicit; dic, vt in glo. excepto vno.in quantum dicit in poſſeſſorio non veniūt, niſi corporalia.

Reſtat nunc, vt magis latè aliam partem regulæ aggrediamur.ſ.de petit.hære.quia ea, quæ in vltimis dicuntur, melius memoriæ commendantur iuxta formam tex.in ca. liquido,de conſecrat.diſt.ij.Ideo notabimus,quod petitio hæreditatis quandoque eſt directa,quandoq; vtilis.Et petitio hæreditatis directa datur ſuccedenti ex teſtamento, vel ab inteſtato per legem,vel ſenatuſconſultum.Item datur petitio hæredi.ſuccedenti per ſe,vel per alium,vt.ff.de petitio.hære.in l.i.ij.iij.

Et † eſt notandū, quòd propoſito libello petitionis hære.faciendę ſunt interrogationes poſſeſſori,qualiter poſſideat,vt l.i.in principio.& l.de ætate.§.ij.c.de interrogatorijs actionibus. Et debet interrogari poſſidēs, an credat ſe hæredē.Si reſpondeat,credo, proceditur in petitione hære.quia pſſidet pro hære.Si reſpondeat, nō poſſideo pro hære.ſed habeo titulū,& probauerit;nō procedetur in petitione hæred.ſi non probauerit, præſumitur, ꝙ pro poſſeſſore poſſideat.& ſic ſecundum Azonē intelligitur,quod dicitur in l.cog.C.de petitione hære.& ſic ille cogitur dicere,vtrū pro hærede,vel pro poſſeſſore poſſideat vel ſecundū Azo.videtur, ꝙ debebat interrogari, poſſides pro hærede,an pro poſſeſſore?an non? & ſatis erat, ſi reſpondeat, 15

poſſi-

poſſideo pro hærede, vel pro poſſeſſore, vel non poſſideo. & ſerua: vt ſi de mandacio conuincatur, amittat poſſeſſionem, ſi dolo, aut lata culpa mentiatur. vt ff. de rei vendi. l. penul. alioquin pœnitere poteſt cum nõ ſit lis conteſtata, vt. ff. de interrogatorijs actioni. l. de ætate. §. vlti. † Et no-
26 ta, quòd in petitione hæredi. non eſt neceſſe exprimere an ſit hæres ex teſtamento, vel ab inteſtato, nec eſt neceſſe exprimere, an ſit hæres immediate per ſe, an vero per mediā perſonam, quæ petitio hære. eſt in rem. & vniuerſalis admittitur petitio cauſa non expreſſa; vt l. ſed & ſi lege §. petitio. ff. de petitione hæred. & l. ſi mater, in principio. & ibi vide Barto. Sed ſi iudex videret multum intereſſe rei conuenti, poteſt cogere actorem ad declarandum per l. defenſor. §. illud. ff. de interrogatorijs actionibus, & tenet Bar. in l. iij. ff. de petitione hæred. & vide Iaſo, §. actionum. Inſtit. de actionibus. in. xxiiij. colum. Et nota, quòd non tenetur quis in petitione hære. ſpecificare rēs hæreditarias; immò ſufficit petere hæreditatem rebus non ſpecificatis. gloſſ. eſt notabilis in l. i. in principio. ff. de edendo; quam ſequuntur communiter omnes docto. & etiam comprehenduntur ea, quæ poſt libellum productum cœpta ſunt poſſideri per reum conuentum, & ſic ea, quæ non fuerunt ſpecifice petita. vide Sali. in l edita. C. de edendo. Accedat, quod in ſimili dicimus in dote, quòd etiam eſt iudicium vniuerſale, ſicut petitio hære. & per Bar. & docto. in rub. ff. ſoluto matrimonio. Et in dote procedit libellus; ſi aliquis ſimpliciter petit condemnari ad reſtituendam dotem non facta ſpecificatione alicuius rei dotalis, vt per Bar. Bald. & Salic. in l. fina. C. de ſententijs, quæ ſine certa quantitate profe. Et petitio hæredi. competit, ſiue quis ſit hęres in ſolidum, ſiue pro parte, vt l. licet minimam, cum ſimilibus. ff. de petitione hæred. dummodo illa pars ſit tota hæreditatis; & ſic contineat iura actiue, & paſſiue. vt late per Bartol. in l. ſi quis ſeruum. §. fi. ff. de legatis. ij.

27 † Pau. de Caſtro in l. regulariter. ff. de petitione hære. ponit formam libelli, & dicit, quòd declaretur hæres; nam hæc actio eſt mixta, & ſicut in rei vendicat. quis petit declarari ſe dominum; ita & in iſta petit declarari ſe hæredē;

& hoc

& hoc venit iure actionis. Item petit condemnari aduerſarium ad reſtituendum, quod poſsidet, vel in totum, vel in parte, ſi eſt hæres pro parte, quantumcunque res ſit modica, & pars hæreditatis, quam prætendit habere, ſit magna: nam ſi valet mille, & res, quæ poſsidetur valet decem; non petit condemnari, niſi in dimidia ipſius rei. Et hæc actio datur contra illum, qui poſsidet pro hærede, vel pro poſſeſſore, vt iam diximus. Et pro hærede dicitur poſsidere, tanquam hæres, cum non ſit. Et qui non áſſerit ſe hæredem, nec allegat titulum, datur contra illum dicta actio, ſi rem hæreditariam, licet minimam, vel aliquod ius incorporale poſsideat: nam iſta duo requiruntur ad hoc, vt iſta actio contra aliquem detur, vt notatur in lege, regulariter. Et hæc actio non datur contra titulo poſsidentem, vt l. hæreditatem. C. in quibus cauſis ceſſat longi tempori præſ.

† Et incorporalia aliquãdo ꝓpriè poſsidentur, aliquãdo impropriè, aliquando improprijſsimè; & iura incorporalia quaſi poſsidentur. Et dicitur poſſeſsio impropriè, quando non cohæret rebus corporalibus, vt ſunt actiones, quas quis habet contra aliquem: propriè. quando cohærent rebus corporalibus, ſeruitutes: improprijſsimè, vt ſunt actiones, quibus quis alicui tenetur. Et quantum ad iſtam materiam contra ipſum datur hæc actio, ſicut debitor hæreditarius, vt in l. nec vllam, in fine. ff. de petitione hæreditat. Ergo neceſſariò oportet dicere, quòd habeatur pro poſſeſſore, cum non detur, niſi contra illum, qui poſsidet, vt in lege regulariter. ff. de petitione hæredita. & ibi eſt gloſſ. quæ ſemper allegatur, quòd actiones non propriè poſsidentur, nec quaſi poſsidentur, ſed impropriè, & improprijſsimè. Ideo pro eis non datur interdictum poſſeſſorium, vt in l. ij. ff. quorum bonorum. & dicit Pau. de Caſtro, quòd per hoc legiſtæ reprehendunt cano. qui dicunt, reperiri poſſeſſorium in actionibus perſonalibus, vt in capit. quærelam, de electio. ſed illud procedit ſecundum Pau. in actionibus perſonalibus competentibus ad aliquid annuum, vel menſtruum præſtandum; non ſic, quando præſtatio non eſt annua, vel menſtrua. Ita loqui- 18

tur gloſſ.in dicta l.regulariter, Ideo deciſio canoniſtarum eſt bona,& vtilis;quia ſi ille,qui eſt in quaſi poſſeſsione annuæ præſtationis,turbetur,vel ſpolietur in ea, habet vtile interdictum,vti poſsidetis,vel vnde vi.vt in illo cap.quærelam.& vide doctor.in l.certis annis. C. de pactis. & omninò vide Innocent.in cap.in literis, de reſtitutione ſpoliatorum.

19 † Et eſt notandum, quòd petitio hæreditatis vtilis datur contra illum,qui poſsidet cum titulo,ſi titulus non eſt habilis ad transferendum dominium, vt in l.nec vllam.& in l.Meratius.ff.de petitione hæreditatis. Et quia ſuperius diximus,quòd petitio hæreditatis non datur contrà titulo poſsidentem, vt colligitur ex dicta lege. nec vllam, eſt neceſſe,aſsignare rationem,quia eſt principale fundamentum totius materiæ.gloſſ.in l.hæreditatem. C.in quibus cauſis ceſſat long. temp. ponit vnam rationem, quia qui aſſerit titulo poſsidere,non contradicit agenti, nec negat ipſum eſſe hæredem, ſed dicit rem, quam ipſe poſsidet, non pertinere ad alium,ſed ad ſe;quia emit à tali, vel fuit ſibi donata:ſed quando non allegat titulum, ſed aſſerit ſe hæredem contradicit agenti; & iudicium non eſt niſi inter dicentem,& contradicentem: & vbi non eſt contradictio, non eſt propriè iudicium; quia actor principaliter aſſerit ſe eſſe hæredem,& hoc petit declarari, Et in hoc deberet eſſe contradictio, vt eſſet proprium iudicium. Iſta ratio eſt bona, ſed non perfecta; ideo doctor. aſsignant, aliam rationem, quia qui allegat titulum, allegat potentius ius, & fortius, quàm ille, qui aſſerit ſe hæredem, & agit hac actione,vbi non ſolum veniunt res, quæ erant in dominio defuncti, ſed veniunt ea quæ fuerunt in hæreditate reperta, vel quia commodata defuncto, vel penes eum depoſita,vt in l.& non tantum.ff.de petitione hæredi.

20 † Et ſufficit probare,quòd res, quam petit, tenebatur,& poſsidebatur per defunctum tempore mortis.Iſtud eſt facile probare,ſed ille,qui allegat titulum, allegat dominium, vel quaſi dominium; vnde cum poſsit eſſe, quòd res, quæ petitur, fuerit in hæreditate reperta, tamen non erat defuncti, ſed erat illius, qui nec poſſidet

ſidet ex titulo, quem allegat; non ſequitur, tu es hæres. & iſta res fuit in hæreditate reperta, ergo debes me vincere, cum ego allegem potentius ius, quam, tu: ideo ne fruſtrà litiges, repelleris ab agendo. Et tunc titulus excludit hanc actionem, quando eſt ſufficiens ad translationem dominij, vel quaſi; alias ſecus; vt in titulo commodati, vel depoſiti. ita Pau. de Caſtr. in l. regulariter, in iij. col. ff. de petitione hære. ſed Iaſo. in §. actionum. Inſti. de actio. in xxviij. col. non referendo Pau. de Caſtro in d. loco contra morem ſuum, dicit, quod rationes, quare petitio hære. non datur contra titulo poſsidentem, vnam ponit gloſſ. in l. hæreditatis. C. de petitione hære. aliam ponit gloſſ. in l. hæreditatem. C. in quibus cauſis ceſſat lon. tem. & ambas reprehendit Bart. in d. l. hæreditatis. & ibi aſsignat veram rationem, quæ communiter tenetur. & fuit ratio antiquorum, & tenet Cinus, in l. cogi. C. de petit. hære. quod ille, qui agit petitione hære. fundat ſe ſolum in titulo ſuo. Si igitur conuentus poſsidet, & habet titulum, ſicut ipſe. vnde cum habeat iſtud plus, quod poſsidet, meritò non debet conueniri petitione hæred. & etiam ſupraſcriptam rationem ponit Bart. in l. pro hærede, in principio. ff. de peti. hære. & vide ibi Iaſo. ponentem aliquas limitationes ad dictam regulam in d. §. actionum. in xxix. & xxx. colu. Sed miror de antiquitate, quæ lucernam & tot paginas inaniter conſumpſit. Nam ſi aliquis diceret, quare petitio hæreditatis non datur contra titulo poſsidentem? reſpondeo, quia petitio hæred. fuit introducta à iure ciuili; & ſi daretur contra talem, eſſet tollere defenſiones, quæ iure ciuili competunt iuſto titulo poſsidenti. Nota bene hoc, quia alia potius videntur eſſe ſomnia, quàm prudentium opiniones.

Et hæc actio datur contra poſsidentem prætia rerum hæreditariarum, vel exacta debitoribus hæreditarijs. Item datur contra habentes actionem occaſione rerum hæreditariarum, vt teneantur cedere, ſi erant bonæ fidei poſſeſſores. de hoc vide text. in leg. etiam. §. item à debitore. & vide ibi Bart. & Pau. ff. de petit. hæred. & feudum, vel emphiteoſis an veniant in petitione hæred. vide Bart. &

Pau.in l.item videndum. §. nunc videndum. An autem poſſeſſor hære.ſi rem aliquam alienauit, nunquid preciſe teneatur ad rem hæreditariam? vide Barto.in l. imperator. §.fi.ff.de legatis.ij.

81 † Et an conuentus peti.hære.poſſit pendẽte lite vendere aliquam rem ſine licentia iudicis, ita quod alienatio valeat, vide notabilem textum in l.diuus Pius, in principio.ff.de petit.hære. vbi dicitur, quod poteſt alienare res hæreditarias, ſi præſtitit ſatisdationem.

Et ſunt hæc notanda, quod incorporalia veniunt in iſta actione, cum illa natura tantum, quam habent naturaliter, non accidentaliter. Et ideo vnum ſimplum, quod à principio debebatur, veniet in hæreditatis peti. non aliud, quod eſt ex inficiatione, vt lege. item veniunt. §. cum prædiximus. & l,illud.§. actionem. & l. euicta. ff. de peti. hære.

Item in iſta actione veniunt res principales, & omnis rei acceſsio. Et vna eſt hæc actio pro rebus, & fructibus, quia eſt vniuerſalis. Et quidam dicunt, quòd bonæ fidei poſſeſſor in hac actione nõ facit fructus ſuos.ſed vide tex. in l.item veniunt.§.item; vbi dicitur, quod fructus induſtriales à bonæ fidei poſſeſſore percepti, veniunt in hac actione iure actionis, ſcilicet, petitionis hære.licet in rei vẽdicatione aliter ſit.vide ibi Pau. de Caſt. in d.l.item veniunt.ff.de peti.hære.& ibi vide le. ſed & ſi l.§. vlt.& l. quod ſi ouis.& l.ancillarum, cum ſimilib.& accipe fructus impẽſa deducta, vt.ff.eod.l.ſi a patre.§.vlt.Item veniunt omnia, quæcunque occaſione alienationis rerum habuit poſſeſſor vt puta pœnam, vel vſuram.Item venit damnum datum à poſſeſſore, vt.ff.de peti.hæred.l.ſi à patre.§.ſi poſſeſſor. Itẽ veniunt in hac actione, quæ poſſeſſor exegit à debitoribus hæreditarijs nomine ſuo, non nomine veri hæredis. tex. in l.ſed & ſi lege.§.de.peti.ff.de peti.hære.& vi. Azo. in ſumma.in rub.de petitione hære. & vide l.iij.§. debitor. ff. de tranſactionibus.Item veniunt ea, quæ quis dolo deſijt poſſidere, ſi extant.Si verò ſunt deperdita, vel diminuta, tenetur ad pretium commune; quia in rerum natura deſijt eſſe diminutum, vt.ff.de petitione hæred.l.ſi poſſeſſor.§.vltim.

&

& l.deperditum. Et hoc in rebus hæreditariis, quæ non onerabant hæreditatem, vel non erant ſteriles; nam in his, ſiquidem vendantur poſt litem motam, vel ante, venit tantum prçcium acceptum, vt. ff. pe petitio. hæred. l. item veniunt. §. à quo. & l. ſi poſſeſſor. §. j. &. ff. de rei vendic. l. item ſi verberatum. §. ſiquis rem. Item veniunt vſurę fructuũ; & omnia prędicta veniũt præſtáda à malæ fidei poſſeſſore: in bonæ fidei autem approbatur regula, quæ non fallit, id eſt quòd nullo caſu teneatur aliquid præſtare in petitione hæ. re. niſi in quantum ſit locupletior tempore rei iudicatæ, vel litis conteſtatæ.

Bonæ fidei autem eſt, qui habet iuſtam cauſam putandi ſe hæredem, vel etiam iniuſtam errando, puta in iure, vt ſatis ſit, quòd non verſatur dolo. vt l. item veniunt. §. omnes. & l. ſed & ſi lege ſcire. §. conſului. ff. de petit. hære. & l. igitur. §. ij. ff. d. libe. cauſa.

Reſtat nunc, vt dicamus, quid de illo, qui dolo deſijt poſsidere, & res extant non deperditæ, vel diminutæ; & conuentus nullo modo poteſt reſtituere; contra illum iuratur in litem. ita Azo. in rubri. de ti. hære. Sed tu vide doct. in l. poſſeſſor. §. reſtituere. ff. de peti. hæred. & ibi dicit Pau. de Caſt.

† Nota mirabilem deciſionem, quòd iuramentum in li 28
tem non defertur ſuper re non extante, licet reus fuerit in dolo; quia non ſufficit dolus præteritus, vt deferatur, ſed requiritur dolus præſens. Et nota declarationem ad §. idem placere. vbi dicitur, quòd cõuenitur ad prçcium ille, qui poſt petitam hæreditatem vendidit. Nam poteſt conueniri etiam ad res ipſas cum fructibus, & poteſt iurari in litem contra ipſum re extante propter delictum præteritum, licet in præſenti non ſit in dolo; quia facit, quòd facere potuit, vt recuperaret, & non potuit. vt in d. §. reſtituere. & ff. pignoribus. ſi fundus. §. in venditione. ſufficit ergò dolus præteritus, ſi res extat; ſecus, ſi non extat. & hoc vult in effectu tex. in d. §. reſtituere.

Et ibi quærit Pau. quare ſuper re, quæ non extat, non defertur iuramentum in litem? reſponde ſecundum Pau. quia ſuper illa, quæ non erat, non poteſt haberi affectio,

cum non poteſt reſtitui; quando autem erat, poteſt reſtitui:& ideo,vt reſtituatur, iuratur contra doloſum, vt ſit ſolitus ad reſtituendum.& vide de hoc Pau.in l.ſed & ſi lege.§.ſi ante litem.ff.de petit. hære.vbi dicit,quòd ad deferendum iuramentum in litem, non requiritur contumacia in non reſtituendo ad mandatum iudicis, ſed ſufficit dolus in deſinendo poſsidere. Sed in actionibus ſtricti iuris videtur requiri dolus in non reſtituendo ad mandatum iudicis,nec ſufficit primus dolus, vt.ff. de rei vendi. l. qui reſtituere,in fi.& vi.Paul.de Caſt. in l.in actionibus. ff. de in litem iurando.Et nota,quòd qui dolo deſijt poſsidere, tenetur vtili actione,quæ ſuccedit loco directæ; quia verè non poſsidet,ſed habetur pro poſſeſſore; ſed hæres eius tenetur actione in factum,vide docto.in l.nec vllam.§.is autem.ff.de petitione hæredi. Et hæc actio quandoque dicitur directa,quandoque vtilis,vide docto.in l.etiam.§.j. ff. de petitione heredit.

23 † Et nota,quod poſſeſſor bonæ fidei efficitur malæ fidei per litis conteſta,immò per litis motionem ſecundum glo. & Sal.in l.j.C.de peti.hære.& bonæ fidei poſſeſſor hęreditatis an faciat fructus ſuos,vide. Pau.in d.l.j. C. de petitio. hære.

Et nota,quòd ſi petitor hæreditatis ſoluit creditoribus hæreditarijs,in caſu ſuccumbentiæ ſubuenitur officio iudicis mercenario vel negociorum geſtorum actione. de quo vide Paul.de Caſt.in l.ſi.in fin. colum.C.de peti. hære.Item nota. quòd controuerſia dicitur ante litem conteſtatam.gloſſ.eſt in l.diuus Pius.ff. de peti.hære.Idem in quærimonia,vt in l.iij.C.ſi.reg.& .ff. de procuratoribus. l. non ſolum.§.ſi ſtatus.& notat Cinus in l.ſi quis maior. C. de tranſactionibus.

Et nota,quòd vitium litigioſi in vniuerſalibus contrahitur per ſolam citationem.tex.eſt in.d.l.diuus Pius,& eſſet in ſingularibus iudicis,ſi ſit quæſtio de dominio, vt in auten.de litigioſis.§.j.& illa auten.eſt poſita in titulo de litigioſis. Hoc nota ad ea,quæ ſuperius dixi de malæ fidei poſſeſſore.& notabis etiam,quòd quæſtio hæreditatis defertur,quouſque quæſtio de falſo teſtamento expeditur.

Nam

Nam ſicut poſſeſſor hæreditatis debet ſatisdare, quando mota eſt controuerſia ſuper hæreditate; ita quando eſt mota ſuper falſo teſtamento, quæ eſt præparatoria ad petitionem hære. tex. eſt in l. diuus Plus, §. diuus.

24 † Et nota, quod iudicium vniuerſale non impedit iudicia particularia. vi. doct. in l. ſi teſtamentum; & in l. ſiquis libertatem. ff. de peti. hære. Et nota etiam ea, quæ tradunt doct. in l. ſi bonæ fidei, vbi dicunt, quod iudicium vniuerſale poteſt moueri per tertium. Et nota, quod emens hæreditatem a fiſco poteſt hac actione conueniri, vide doct. in l. ſiquis ius. ff. de peti. hære. & vide ea, quæ dicunt in l. nec vllam. §. item ſiquis fiſco, eodem titulo.

Et nota, quòd in reſtitutione hæred. habetur ratio impenſarū factarū in infirmitate, & ſepultura defuncti, & ꝓbatur per ſacramentum, vbi expenſa ſit veriſimilis arbitrio boni viri. vide docto. & Salice. in l. in reſtituenda. C. de peti. hære. & vi. tex. in l. fi. in §. in computatione. C. de iure delibe. vbi vi. Alexandrum & doct. & vi. tex in l. ſi quis ꝓ redēptio. C. de donatio. Item nota, quòd ſi poſſeſſor ſine titulo dubitans cõueniri hac ratione, acquirat titulum ab aliquo tertio, non euitat actionem, quæ iā nata erat. vide doctor. in l. ſi rem, & prçciū. ff. de petition. hæredita. & iſta quçſtio fuit diſputata in l. cogit. C. de peti. hæred.

25 † Et quia ſuperius diximus de malæ fidei poſſeſſore, & probatio eſt difficiliſsima, cùm animus hominis ſoli Deo ſit notus, vide modum probandi per Paul. de Caſtr. in l. ſed & ſi lege, §. quòd autem. ff. de peti. hære. & ibi vide multa per docto. circa malæ fidei poſſeſſores. Eſt autem actio peti. hæred, ciuilis, quia ſenatuſconſultum induxit, vt. ff. de petit. hæred. l. item veniunt. §. pridie. & ff. de legibus, & ſenatuſconſul. l. ius ciuile. vnde & centumuiralis dicitur hęc actio, quia ſenatores centum erant numero, vt in l. vlti. C. de peti. hære. Prætor tamen, quia nihil intactum reliquit, ſuper ea tractauit, vt. ff. de peti. hære. l. diuus. & in leg. j. in princ. ff. ſi pars hęred. peta.

Nota, quòd poſtquam hæres ſemel eſt adeptus poſſeſſionem rerum hæręditariarum, non poteſt amplius in futurum intentare dictam actionem. Ratio eſt, quia iam eſt

dominus, non hæres, & ſi cecidiſti a poſſeſsione, competunt tibi alia remedia. vide. Barto. in l. j. ff. de fideicommiſſa. hæred. peti.

26 † Et an petitio hære. tollatur longo tempore, & quo tempore præſcribatur, vide docto. in lege. hæreditatis. C. de peti. hære. & vide Bald. in leg. licet. C. de iure delib. vbi dicit, quòd iſta actio durat xxx. annis. & vide eum in l. fi. de edicto diui Adria. & Alexan. in l. j. C. quando non peten. par. Et qualiter formandus ſit libellus in iſta petitione hære. ponit. Spec. in titulo de iudicijs; & dicit corã, &c. ago contra. p. qui poſsidet, ſeu tenet hæreditatem. T. cui ex teſtamento, vel ab inteſtato ſucceſsi; vnde ago contra eum, quòd ipſam hęreditatem, ſeu bona. T. mihi reſtituat, & eum peto ad id ſententialiter condemnari: peto etiam fructus perceptos, & qui percipi potuerunt; & ad hoc ego petitionem hære. Et tu diligenter nota iſtam formam ſubſtantialem, & concluſiuam in iſta actione. Sed aduerte doctrinam Pau. de Caſtro in materia iſtius libelli, qui etiam eſt valde vtilis, & concluſiuus. Et ſic remanet ad honorem Dei expedita tota materia præſentis capituli.

DE CRIMINE LAESE MAIESTATIS, *& perduellionis, ſeu rebellionis.* *Cap.* LXXI.

SVMMARIVM.

1 *Crimen hoc omnia crimina excellit, Item quid crimen læſæ maieſtatis.*

2 *Eximens aliquem reum confeſſum, vel condemnatum, è manibus familiæ, an incidat in hoc crimen.*

3 *Mutuans pecuniam rebellibus, vel alia committens in damnum ſui Principis, vtrum committat crimen læſæ maieſt.*

4 *Quodnam dicatur crimen, quaſi læſæ maieſt.*

5 *Conſpirans contra principem, qua pœna puniri debeat.*

6 *Mater hoc crimen cõmittens, vtrum filia ob id aliquid patiatur.*

7 *Facientes illicita collegia, an teneantur hac lege.*

8 Filij

8 *Filij conſpirantium in principem, poßintne aliquam hæreditatem capere.*
9 *Filiorum appellatione, qui comprehendantur.*
10 *Fidelitas quotuplex ſit.*
11 *In duobus conſiſtit fidelitas.*
12 *Rebelles qui dicantur.*
13 *Quomodo in crimine læſæ maieſtatis procedatur, remißiuè.*
14 *De clauſula ſummariè, ſimpliciter, & de plano, remißiuè.*
15 *Proditor quis dicatur, & num. 16.*
17 *Filius beneficium eccleſiaſticum poßidens, ſi pater hoc crimen committat vtrum amittat, beneficium.*
18 *Infames ad beneficia eccleſiaſtica non admittuntur.*
19 *Subditus, principi inobediens, perduellionis crimen committit.*
20 *Crimen hoc committens, ſi etiam rebellis fuerit, qua pœna plectendus ſit.*

Offenditur † Imperator facto aliquo committente crimine in eum, nempe iſtud crimē excedit inter omnia crimina. Eſt autem crimen læſæ maieſtatis, vbicunque quis contra vrbem aliquid molitur, vel quòd profugit ad hoſtes, vel quòd hoſtes qualitercunq; iuuat, vel armis, vel pecunia, vel cõſilio, vel ꝙ ſubiectas prouincias nititur facere rebelles, vel quòd ſeditionem mouet in ciuitate, vel quòd magiſtratus occidantur, vel principes, vel qui circa latus eius militant; vel qui arma ſumit, vel occupat loca contra rempublicam; vnde vocatur hoc crimen perduellionis ea ratione, quia perduelles dicuntur hoſtes. vt. ff. de verborum ſignifi. l. ſi quos nos hoſtes. Dicitur ergo crimen perduellionis. j. hoſtile, vt ex prædictis patet. Et dicitur. ff. ad l. Iuli. maieſtat. l. j. ij. iij. & iiij. Vide de hoc Azonam in ſumma. Quotuplex ſit autem maieſtas, & alia plura de maieſtate. vide Do. Hieronym. Gigant. in ſuo tracta. de crimen. læſæ maieſtat. in rubrica. quotuplex ſit maieſtas per tot. libro primo. Et crimen læſæ maieſtatis eſt proximum ſacrilegio, vt notatur in leg. j. ff. ad l. Iuli. maieſta. in principio. Et qui mittit nuncium, vel literas hoſtibus cõtra principem incidit in crimin. læſæ maieſtat. vt notat 1

Bartol. in d. l. j. in finalibus verbis, idem voluit Nicol. Boer. in ſuo tractat. de ſeditioſis in præſuppoſito, col. iiij. num. xv. Et omnes ſupradicti enumerantur capite primo læſæ maieſtatis & vide tex. in l. Iuli maieſtat. cuius verba ſunt; Lex xij. tabularum iubet eum, qui hoſtes concitauerit, quiue ciuem hoſti tradiderit, capite puniri. Lex autem Iulia maieſtatis præcipit, eum, qui maieſtatem publicam læſerit, teneri, qualis eſt ille, qui in bellis ceſſerit, aut arcem tenuerit, eadem lege tenetur. & qui iniuſſu principis bellum geſſerit, delectumue habuerit, exercitum cōparauerit; quiue, cū ei in prouincia ſucceſſum eſſet, exercitum ſucceſſori non tradiderit; quiue imperium, exercitumue populi Romani deſeruerit; quiue priuatis pro poteſtate magiſtratum ue quid ſciens dolo malo geſſerit. Committitur autem hoc crimen cum quis ſtatuas principis conflauit, vt l. qui ſtatuas. & l. non contrahit, & l. cuiuſcunque, in fin, ff. ad le. Iul. maieſta.

2 † Item hac lege tenetur, qui crimine accuſatum de cuſtodia fecit exire, vt in l. iiij. ad fin. ff. ad l. Iulia. maieſtat. ad fin. Et vide ibi Barto. vbi ipſe dicit; qui abſtulit reum confeſſum, condemnatum, vel condemnandum è manibus familiæ, punitur lege Iulia maieſtatis, vt in d. l. iij. quod tene menti. Hoc tamen videtur intelligendum, quando talis reus tenebatur pro crimine læſæ maieſtatis, vt tenet gloſſ. ibi verbo reum. quam ſequitur Lucas de Penna in l. quotiens, in j. colum. C. de exactoribus tribu. l. x. quod eſt ſatis notandum. Si vero reus non erat confeſſus, nec condemnatus, punitur ad mortem, vt in caſu l. fina. C. de maleficis. & Math.

In alijs autem caſibus qualiter punitur eripiens, vi. tex. in auct. vt omnes obediant iudici prouin. §. arripiat, colla. v. Sed ſi quis interfecit captum à familiaribus, vide. Bart. in l in laqueum, & l. eiuſdem. §. fin. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & Ange. in d. l. iiij. dicit.

3 † Nota, quod mutuans pecuniam rebellibus, aut aliquo modo iuuans incidit, in maieſtatem, vt eſt textus in l. cuiuſque dolo. & ibi Bartol. ff. ad l. Iul. maieſtat. pecunia enim eſt belli neruus, vt per Ioann. Pirrum in tractat. de maieſta.

Roma.

Romă.parte ſecunda in rubri.de quæſtio.magiſt.num. iij. vide etiam, in hac materia Dominum Hieronym.Gigant Iuriſc.in ſuo aureo tract.nouiter impreſſum de crim. læſæ maieſtat. not.ſub Rubrica qualiter, & à quibus crim. læſæ maieſt.committ.quæſt.xxx.iiij.libro primo. vide omninò quia multa inuenies notatu.digna; Et nota, quòd ſi imperator dat ſaluum conductum, vel ſecuritatem, frangens dictam ſecuritatem incidit in maieſtatem. vide Barto.& Ange.in lege j. ff. ad legem Iuliam maieſtatis. & ibi dicit Angelus; adde, quòd hanc ſecuritatem nemo dare poteſt niſi princeps. Et nota, quòd aſſerens ſe magiſtratum, qui non eſt, incidit in maieſtatem: tenetur etiam crimine falſi, vt in lege eos. ff. de falſis. Et vide text. & ibi Angel. in lege.iij.ff. ad l.Iuliam maieſtat. Item tenetur, qui obſides ſine iuſſu principis occidit, vt lege.j.in.ff.ad l. Iuliam maieſtat.

Et qui ſucceſſori ſuo denegat præbere baculum, vt poſſit officium exercere. vide de hoc Angel. in lege.ij. eodem titulo.

† Eſt & aliud crimē quaſi læſæ maieſtatis, vt priuati carceris exercitio, & in falſa moneta, vt.C.de priua. carce.& de falſa moneta.l.vltima.Sunt autem in hoc crimine multa ſpecialia; nam omnes, qui aliàs repelluntur ab accuſatione, hìc admittuntur: puta milites, minores, infames, pauperes, familiares, parentes contra liberos; & contra; liberti contra patronos, & mulieres.Nam coniurationem Catilinæ Iulia mulier detegit, vt lege famoſi. ff.ad lege.Iuliam maieſtat. Sed famoſi inimici nullo crimine admittuntur, quantuncunque exceptuato. vide Angel.in dict.lege. famoſi. Et allegat text.in capit.perpetuas.de ſimonia, per quod capitulum dixit Bart. vt Ange. refert, quòd quantuncunque iſti infames admittantur ad accuſandum, & per conſequens ad teſtificandum, tamen non admittuntur ad teſtimonium, niſi tãtummodo ſuper crimine directo, ſed non poterunt teſtificari ſuper adminiculis. Et dixit hoc eſſe tenendum menti perpetuò. Sed hoc non credo, dicit Ang.niſi quando adminicula non reſpiciunt de litis ſubſtantia. 4

Et

5 † Et conſpirans contra principem, vel eos, qui ſunt circa latus principis, incidit in crimen læſæ maieſtatis, ſola ordinatione, & tractatu; licet non ſequatur euentus. vnde vltore gladio debent puniri, & omnia bona ſua efficiunt fiſci. textus eſt. in l. quiſquis, in princ. C. ad l. Iuliam maieſt. Et filijs eius miſericordia reſeruatur vita, ſed nulla bona poſſunt habere, vel accipere ex aliqua ſucceſsione inteſtati, vel teſtati, & perpetuò ſunt infames, & ab omnibus honoribus, & officijs excluſi. text. eſt in d. l. quiſquis. §. filij verò. Et ſupplicans principi pro eis punitur pœna perpetuæ infamiæ. text. eſt in l. quiſquis. in §. denique. Cum filiabus eius diſpenſatione proceditur, vt poſsint ex bonis maternis obtinere Falcidiam. vide text. in l. quiſquis. Et an pœna infamiæ, & incapacitatis habeat locum in filia fœmina, vide Claud. in dicto. lege. ſiquis id, quod. ff. de iuriſdict. omni. iudi. & iſta lex habet locum in filijs iam natis: & iſta eſt communis opi. vi. Claud. in l. ſiquis id, q. ff. de iuri. omni. iudi. §. ad filias. Et poſt illud crimē attentatum petere non poteſt emancipare filium, nec aliquam alienationem facere tex. eſt in dicta l. quiſquis. §. emancipationes. Et vxores iſtorum non debent perdere dotes, immò recuperant eas: donationes nuptiales in caſu, quo erāt ſeruandæ liberis, applicantur fiſco, in quibus filiæ poſſunt petere legitimam. tex. eſt in d. l. quiſquis. §. vxores. Item cōſcij, ſatellites, & miniſtri in pœna ſunt ſimiles delinquēti tex. eſt in d. l. quiſquis. §. id quod. Item reuelans coniurationes huiuſmodi in initio premiatur; ſed ſi poſt aliq̄ tēpus reuelet ſecretum, ſibi parcitur. tex. eſt in d. l. quiſquis. §. fi.

6 † Et ſi mater commmiſit crimen læſæ maieſtatis, filia priuatur onere, & commodo ſuccedendi, ſicut priuatur filius. vide Ang. in verbo. hai tradito. in verſic. & aduertendum. vel dic ſecundum Iacobum Butrigarium in dicta l. quiſquis. §. ad filias. Vide eundem Dominum Hieronym. Gigant. in ſuo tractat. de crim. læſæ maieſtat. de pœn. quas filij, incur. patre, cum crim. læſæ maieſtat. q. xvij. lib. tertio. Quando pater delinquit, filia habet ſolam Falcidiam; eandem tamen habet, quando mater delinquit. Et hæc eſt vera opinio ſecundum eum.

Et † nota, quòd illi, qui faciant collegia illicita, & ſunt auctores huius, tenentur lege Iulia maieſtat. lib. qui illicitum. ff. de collegijs illicitis. Quæ autem ſit pœna aliorum de collegio, vide ibi in l. collegia. Et nota, quòd filius eius qui proditionem facit contra principem, licet in bonis non ſuccedat, cenſetur tamen hæres eiuſdem proditionis: & ſic de ſimili proditione contra eum eſt præſumptio, & dignitatibus, & honoribus eximitur. Et hoc, quãdo deliquit contra perſonam principis; & à ſucceſſionibus parentum priuatur. Sed quando non delinquit contra principem, ſed circa alia capitula poſita in l. i. & ij. ff. ad l. Iulia. maieſta. vide Sali. in d. l. quiſquis. in princip. §. filij. & vide Angel. in verbo, hai tradito. in verſi. vbi loquitur de vicario principis; & licet ſit crimen, non contra filios delinquentium. & alleg. Salice. in d. l. quiſquis.

Et † appellatione filiorum comprehenduntur deſcendentes. ſ. nepotes, & ſimiles. & vi. ibi Ange. qui multa dicit. & omninò vide eum. Et circa filios illegitimos dicit idem, ſi ſunt nati ex certo coitu. vide Bal. in d. l. quiſquis, in ij. col. Et regula dictæ legis intelligitur de filijs, & baſtardis, & de ſpurijs. vi. Bal. in d. l. quiſquis, in ij. col.

Et † filij conſpirantium in principem non poſſunt capere aliquam hæreditatem, vt dictum eſt. Et vtrum talis hæreditas vadat ad fiſcum, vel ad alium ſucceſſorem, vide Bald. in dicta l. quiſquis, ad finem. & vide doctor. in l. i. C. de hæredibus inſtituend. vbi concludunt, quòd eſt commun. opinio. quòd talis hæreditas vadat ad alios ſucceſſores. & Salicet. in dicta l. quiſquis. in iij. colum. dicit; Scias, quòd hæc lex præſtat argumentum, quòd de iure bannitis non poſſit pecunia, vel alimonia præſtari. Nam banniti cenſentur hoſtes, & inimici ciuitatis, a qua banniuntur. argum. l. amiſſione. §. qui deficiunt. ff. de capitis diminutione. Sed hoſtibus, quis non poteſt opem præbere, vt in l. iij. ff. ad l. Iulia. maieſtat. cætera vide ibi per Salicet. Et crimen læſæ maieſtatis poſt mortem obijci poteſt, & ſerui torquentur in caput domini. l. meminiſſe. C. ad l. Iul. maieſt. Et poſt mortem rei crimen læſæ maieſtatis poteſt inchoari. Et criminoſus huius criminis in ipſo criminis exordio

pere

perdit ipſo facto omnium ſuarum rerum adminiſtrationem;& per incertitudinẽ ſucceſſoris bona interim ſequeſtrãtur. vide text. in l. fina. & ibi vide Bald. & Salic. C. ad l. Iuli. maieſtat. & vide Cinum;& vide Ange. in verbo. hai tradito. in verſic. & bene ſcias. tamen ipſo iure bona non ſunt confiſcata à die commiſſi delicti. Et vide Bonifacium Vitellinum in tractatu maleficiorum, in rubri. ad leg. Iuli. maieſta. vbi ipſe dicit, qui teneantur crimine legis Iuliæ maieſt. & vide Ange. in tracta. maleficiorum, in verbo, hai tradito. verſi. i. vbi ipſe dicit; proditio patriæ eſt crimẽ enorme, & in eo non appellatur, tamen in eo non proceditur ad torturam, niſi præcedentibus indicijs.

Et notabis ad euidentiam præſentis capituli, quòd fidelitas eſt triplex, vna, quæ debetur proximo, alia patri, alia domino: fidelitas, quæ debetur proximo ſcilicet non offendere eum, nec inſidiari. vt ff. de iuſti. & iure. l. vt vim. Non autem tenetnr eum defendere, vt notatur ff. de regulis iuris. l. culpa caret. Alia eſt fidelitas, quæ debetur patri, quem quis etiam tenetur defendere verbo. & opere. & debet patri indicare, quæ inſidiãtur contra eum. ff. ad l. Pompeiam, de parrici. l. j. ad finem, & leg. ſequenti. debet etiam reuerentiam, vt in titulo de obſequijs. Tertia eſt fidelitas maior, quam quis renetur domino ſuo, cui non ſolum tenetur eum non offendere, ſed indicare verbo, & defendere facto, vt x. colla. de forma fide. cap. i. & de noua forma fideli. cap. j. Ita debet quiſquis principem non offendere; & ſi ſciuerit, indicare, & patet, quia conſcij tenentur, vt in l. quiſquis. ff. ad l. Iulia. maieſta. in fine. Tenetur etiam defendere eum, vt. ff. de re militari. l. omne delictum. Et fidelitas habet duas habenas, vna in faciendo, quæ quis debet; alia in non faciendo, quæ non debet. Et fuerunt hæc duo præcepta facta primis duobus parentibus, ſuper quibus pendent leges, & ꝓphetæ, vide de hoc Bar. in extrauagãti. ad reprimendũ. in principio, Et fidelitas à fide dicitur, ſecundũ Ianuenſem in ſuo dictionario. Et fideles à fio fis dicuntur ſecundum eum; quià per fidem fit, quod eſt debitũ vel promiſſum. Et iuxta hoc fides, & fidelitas idem ſunt. Et ſic ſumitur fides in capit. Regum, & in capit. ſequenti.

xxiij.

xxiij.quæſt. v. Fides enim eſt genus habens multiplices ſpecies, vt notatur per gloſſam in rubrica, de ſumma trinitate, & fide catholica. & ibi docto. Aliquando fides idem eſt, quod fidelitas debita ad cauſam feudi. Et ſic diffinitur; Fides, ſiue fidelitas eſt habitus quidem, per quem debita, aut promiſſa fiunt, aut complentur. Et ſic ſumpta diuiditur in duas ſpecies; nam quædam eſt fidelitas debita ad cauſam feudi; alia eſt debita per ſubditum ſuo ſuperiori ad cauſam dominationis, cuſtodiæ, & protectionis. Prima ſic diffinitur; Fidelitas eſt ius quoddam, per quod tenetur vaſallus ad omnia ex natura fidelitatis feudalis, vt patet in cap. i. de noua fidelitatis forma. & xxij. q. vlti. cap. forma. Secunda ſic diffinitur; Fidelitas eſt habitus, ſiue ius quoddam, per quod inferior tenetur ſuo ſuperiori domino. Et probatur in c. j. ad finem, qualiter vaſallus fidem iurare teneatur.

Et † fidelitas in duobus principaliter conſiſtit; Primò, 11
in vera vnitate, & dilectione ſincera ſubditorum. ſecundò conſiſtit in exteriori actione, vt infra declarabitur. Et regnum quodlibet eſt vnum corpus, cuius caput eſt Rex; ſuppoſita eius ſunt illius membra. Et probatur hoc in cap. nouit, de his, quæ fiunt à prælato ſine conſenſu capituli; vbi habetur; vniuerſitas, vel collegiũ dicitur quoddá corpus fictũ, & repræſentatũ. Et canonici dicũtur fratres Epiſcopi, ſicut Cardinales dicũtur fratres Papæ, vt in c. j. de offici. deleg. libro vi. Et ea, quæ ſuperius diximus, etiá probantur in cap. quoniam plerique, de officio ordinarij. & & in cap. cum non liceat, de præſcip. Et in vno quoque regno non poteſt eſſe niſi vnum principale caput. i. Vnus Rex, vt in cap. in apibus. vij. q. i. Et vaſallus tenetur iuuare dominum contra parentes, & fratres, & filios, vt in cap. i. de noua forma fideli. & in dicto cap. forma. xxij. quæſt. vltima.

Et † rebelles ſunt omnes illi, & ſinguli, & etiá infideles,
qui quomodocunque publicè, vel occultè contra noſtrum 12
honorem, & fidelitatem rebellionis opera faciunt, & contra noſtri imperij proſperitatem aliquid machinantur, &

contra

contra nos,ſeu officiales noſtros in his, quæ ad commiſſum eis officium pertinent,rebellando. Verba ſunt Imperatoris Henrici in extrauaganti; qui ſint rebelles. & vide Bar.in commento ſuo in dicta extrauaganti.vbi dicit; rebellando,reſiſtendo.vel non obediendo, licet ipſi bellum non inferant; Et ſic propter inobedientiam,vel reſiſtentiam rebelles ſunt; & ſi ſolum reſiſtat odio perſonæ principis, rebellis eſt. Et nota bene,quòd omnis ſubditus reſiſtens officiarijs regijs in his, quæ ad officium eorum pertinent,rebellis eſt Regi,& regno,vt in dicta extrauaganti, pro quo facit illud Lucæ.x.Qui vos ſpernit,me ſpernit.Et facit illud primò Regum.cap.viij.circa principium; Non enim te abiecerunt,ſed me,ne regnem ſuper eos. vide Lucam de Penna in l.nihil,in primo de Palatinis. libro. xij. qui loquitur circa officiales Regis.Et qui retinet aliquam munitionem,villam,vel caſtrum,rebellis eſt, ſecundum Bartolum ibi.Et de iſtis loquitur textus in.l.amiſſione.§. quæ deficiunt.ff.de capitis diminutione. Et ſic collige, quòd rebellio eſt reſiſtentia, vel inobedientia aduerſus principem, faciendo,vel omittendo,Et reſiſtentia,vel inobedientia facta principi eſt proterua,& damnabilis, omnique venia, & remiſſione indigna. vt in d.l. quiſquis.Et probatur in c. inter,de maioritate, & obedientia. Itaque veniæ,aut dilationi non eſt locus cum eis,vt in c.i.de pœni.diſt.vj.ad finem.

3 Et † quomodo in crimine læſæ maieſtatis præcedatur, vi.tex.in extrauaganti,ad reprimendum, vbi cauetur; In quocunque læſæ maieſtatis crimine, & maxime vbi cõtra Romanorum Imperatores,vel Reges aliquid,quod dictũ tangat,afferatur commiſſum,poſſet procedi per accuſationem,inquiſitionem,ſeu denunciationem ſummariè, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij,prout illi,qui iuriſdictioni præeſt,videbitur expedire:ad hoc,ſi qua communitas, corpus, collegium, vel alia quæuis perſona cuiuſcunque ſtatus,dignitatis vel conditionis exiſtat,ſuper dicto crimine per nuncium,vel per litteras, ſeu etiam per edictum publicè propoſitum citata, vel citatum neglexerit in termino perſonaliter, vel legitimè comparere;

tere;contra ipſam, vel ipſum perinde,ac ſi præſentialiter omnibus intereſſet,vel lis foret legitime conteſtata, tam ad receptionem teſtium,& eorum publicationē,&ſequentia,quàm ad diffinitiuam ſententiam,&eius executionem procedatur.& Bar.dicit ita ſpeciale eſt in hoc,quòd ad accuſandum admittuntur infames. Et etiam dicit;cauſa commiſſa ſummarie debet totam ſubſtantiam comprehendere. Et ſummarie intelligitur breuiter. Expeditur autem iſte proceſſus breuiter; quia licet aliàs non poſsint dilationes breuiari, niſi cauſa cognita, tamen abbreuiandi illa ſola eſt cauſa ſufficiens, quòd cauſa debet agitari ſummarie, vt probationes legitime pereant;hoc enim impediret cauſæ cognitionem;quod non poteſt, quia cauſæ cognitio eſt de ſubſtantia iudicij,vt c.comminationes,vel epiſtolas. l. iudex,&.l.fin.Et notatur.C.de ſententijs.l.prolatam. Sed ea,quæ ſunt de ſubſtantia,non poſſunt omitti per hoc, ꝙ dicit ſummarie.ita Bar. in dicta extrauagāti,ad reprimen. §.ſummarie.Et notatur in clementi.ſæpe,de verb.ſigni.

† Et de clauſula,ſummarie,ſimpliciter,& de plano,ſola 14
facti veritate inſpecta,vide Ludouicum Romanū in conſi. cxcj.ad finem. & in conſilio ccccxcvij. ad finem. Et in his caſibus,in quibus ordinarie agitur, quis citatur peremptorie,Item in iſtis caſibus,vbi agitur ſummarie,quid patet in interpoſitione primi decreti,& ij. quid ſummariè ſit,oportet,quod præcedat peremptorium,vt.C.de his,qui ad eccleſias confugiunt.l.præſenti. §. ſed ſi hoc facere. & C. quomodo,& quando iudex.l.conſentaneum.& vi.Bart.in loco iam allegato.Et quando proceditur contra abſentem, ſemper dicitur ſummarie.vi.Ba.in d.§.ſummarie,in iij. colum.Et ibi dicit Bart.vbicunque ſententia data tribuit ius finale,nec poteſt per aliud iudicium reparari,ni per appellationem,vel aliud remedium,tunc requiritur cauſę plenaria cognitio regulariter,vt in l.iudices.C.de iudici.Et fallit in caſu legis de ſubmerſis.C.de naufragio. Item in caſu conſtitutionis, ad reprimendum. Item in caſibus, qui ponuntur in Clementina,diſpendioſam,de iudicijs. Item in caſibus,quibus ſententia poteſt fieri contra abſentem, & negotium liquidare, vt. C. quomodo, & quando iudex.

aucten.qui ſemel.& C.vbi de crimine agi opor.aucten.quã
in prouincia. Et videbis Bart.in tota extrauaganti, ad re-
prime.quia mirabiliter ipſam commentauit.

15 † Et quis dicatur proditor, vi. Bald.in cap.j.quibus mo-
dis feudum amittatur.& vide Bal.in aucten.nulla commu
nitas. C.de Epiſco.& cleri.& vide Alexand. in additioni.
ad Bar.in l.reſpiciendum.§.delinquunt.ff.de pœnis.& vid.
Anchara.in cap.j.de homicidio.vbi ipſe dicit in principio.
Et vide Dominum Hieronym. Gigant.in ſuo trctat. de
crim.læſæ maieſtat.diffuſe hanc materiam tractantem in
rub.de proditoribus, lib.iij.quęſt.j. Si quis veniens tecum,
tãquam ſocius itineris, te percuſsit, dicitur hoc feciſſe pro-
ditoriè, vt in l.fi.C.de delato. libro x. Vel ſi ſedens tecum
in menſa te percuſsit, dicitur proditoriè agere.ita Bar.in d.
§.delinquunt. vbi ipſe dicit; Iſtud delictum committitur
duobus modis; vno modo inſultãdo: eſt autem inſultus in
alium ſaltus; vt probatur in l.j.§.cum arietis. ff.ſi quadru.
pauperiem feciſſe dicatur.& l.is, qui aggreſſorum. C.ad l.
Corneliam, de ſicarijs. Alio modo committitur ex propo-
ſito proditorie: eſt autem prodere vnum actibus oſtende-
re, aliud mente gerere; vt notatur.ff.de preuarica.l.j.& ff.
ad l.Iuliam maieſta.l.iiij.in principio. Sed ſi eſſes mihi ini-
micus, ita quòd eſſet rancor inter te, & me, tunc te prodi-
torie non percutio.quia illud, quod facio, actibus oſtende-
bam: & ille etiam dicitur proditor, qui ſecreta ſibi com-
miſſa reuelat, ita Petr.Anchar. in Clemen.de ſtatu mona-
cho.& Felinus in cap.de homici.dicit; exponitur prodito-
riè, quando aliquis vnum habet in verbis, aliud corde. Et
ibi dicit in occidẽte veneno, vt in l.j.C.de maledi.& Math.
& Bald.in l.nemo. C.de ſumma. trini.dicit, quod talis eſt
proditor. Item in mouente bellum ſine diffidatione ſecun-
dum Ioan.Andr.in c.j.de homicidio, in vi. Item in permit-
tente tranſire gentem inimicam, & non reuelante, ſecun-
dum gloſſ.in l.ſi quis à barbaris.C.de re mili.lib.xij. Idem
in conuiuantibus, qui ſe occulte oſſendunt, ſecundũ Bald.
in c.j.quibus modis feudum amittatur. Et alios modus vi.
per docto.in c.clericus.xlvj.diſt.& vide Bal.in l.ij.C.quæ
res exporta.poſsint.& vi.Bald. & Ange.in l.j.in prin.ff.de
his

his,quibus,vt indig.& in l.fi.C.de ſumma trini.& fide ca. & vi.Card.in Clemen.j.ver.quia vero. de ſtatu monachorum,vbi ipſe dicit.† Proditor eſt,qui ſecreta ſibi commiſſa 16
reuelat. Et pditor populi incidit in hoc crimen,ſicut proditor principis,& punitur ſecũdum formam tex.in l.quiſquis.ff.ad l.Iulij, maieſt.vbi videbis Ale.in additio.ad Bar. & vide Bal.in l.fi.C.de abolitio.& vi.Salice.in dicta.l.quiſquis.Et vide de hoc in cap.j.vt lite non conteſtata.

Et filius condemnari non priuatur beneficio eccleſiaſtico iam quæſito,vide Alexand.vbi ſupra.& vide gloſſ. ſingularem in cap.ſatis per peruerſum.diſt.quod eſt verum,ſi eſt crimen læſæ maieſtatis temporalis: ſecus, ſi diuinæ, & ſpiritualis,quia tunc priuatur.vide de hoc. Abb. in ca.vergentis,de hæreticis.Et vide ea,quæ notantur.in c.quicunque,de heret.l.vide. Et vide Ioan. de Anania,in d.cap.vergentis,in ij.colum.vbi ipſe dicit;Filij hæreticorum priuantur ipſo iure beneficijs ſuis eccleſiaſticis iam obtentis; & inhabiles redduntur ad habenda vſque ad ſecundum generationem per lineam maſculinam,vt in cap.quicunque. §.hæreti.& cap.ſtaturum.ij.de hæreti.lib.vi. hoc eſt filij,& nepotes,vt ibi;& in c.commiſsi;§.priuandi,eodem titu. & vide Ange.in d.l.quiſquis.

† Et filij eorum,qui commiſerunt crimen lęſæ maieſtatis eccleſiaſticæ,puta in Papam,vel Cardinalem;tunc ſunt 17
priuati ipſo facto à beneficijs habitis; Et inhabiles ad habenda vſque ad ſecundam generationem,ſicut & filij hæreticorum;vt in capit.felicis.§.quod ſi quis.de pœn. liber. vi.De illis vero,qui committunt in Epiſcopum, vide text. in Clemen.ſi quis ſuadente,de pœnis. Et filij.eorum, qui commiſerunt crimen maieſtatis temporalis, non priuantur ſuis beneficijs,vt eſt gloſſ.in d.c.ſatis peruerſum.Nam cum ſint clerici,exempti ſunt à iuriſdictione principis ſecularis,vt in cap. duo ſunt. xcvj. diſtinct. & j. quæſt. iiij.§. contrarium.Et eadem ratione admittuntur ad beneficia eccleſiaſtica obtinenda,ſi tempore commiſsi criminis per patrem,eſſent eccleſiaſtici:ſecus,ſi laici,licet poſtea fierent clerici;quia tunc eſſent infames per dictam l.quiſquis. & vi.q.j.c.quæro.§.verum.

18 † Et infames non admittuntur ad beneficia eccleſiaſtica, & promoti deijciuntur. vj. q. j. c. infames. c. vrgentis, de hæreti. & ibi vide Henricum.

Et nota ſecundum Henricum in loco iam allegato, q̃d clericus delinquendo, ſeu machinando contra principem temporalem non incidit in l. Iuli. maieſt. cum princeps ſecularis non ſit ſuperior clericis, vt de re iudi. ca. paſtoralis. §. rurſus. Sed ſi clericus feudatarius ſubditus eſt domino temporali, & machinando, & delinquendo contra ipſum incidit in l. Iu. ma. tex. in c. verum, de foro compe. & c. cæterum. de iudi. Et iſtud crimen læſæ maieſt. eſt peſſimum omnium peccatorum, vt in auctẽn. de nuptijs. colla. iiij. §. mitiores. & ibi dicit Ange. Nota, quòd facere machinationem contra imperium. vel falſitatem committerere deteſtabilius crimen eſt, quàm crimen homicidij, veneficij, & adulterij. & in act. vt liceat matri. & auiæ. §. quia vero plurimas. colla. viij. etiam erat licitum olim mulieri indicare proditionem viri, & vir nullam ex hac cauſa repudij habebat occaſionem.

19 † Et vltimò notabis, quod quotieſcunque aliquis ſubditus exercet actum inobedientiæ contra proſperitatẽ regni, aut imperij, tanquam rebellis committit crimen perduellionis in primo capite. Sunt & alia crimina à primo capite legis Iuli. maie. vt in l. j. ij. iij. & iiij. ff. ad l. Iulia. maieſta. & c. puniunt. vt in l. iij. ff. ad l. Iul. ma. Et limita tex. in l. quiſquis. ff. ad l. Iul. maieſta. procedere, vbi crimen eſt attentatum ſpecialiter in perſonam principis, vel in perſonã eorum, qui ſibi aſsiſtunt; ſed vbi attentatum eſſet in alijs capitulis nõ in primo, habet locum pœna. l. amiſsione. §. qui dificiũt. ff. de capitis diminutione. vbi dicit Bar. Ille, qui eſt bannitus imperij, æquiparatur deportato, & perdit ea, quę ſunt iuris ciuilis. Et ita intelliguntur iura noua quæ dicũt; banno imperiali ſubiaceant, hoc eſt iura ciuilia perdant; vt in auct. itẽ nulli, de ſacroſanc. eccleſijs. Et an bannitus poſſit teſtamentum condere, & an poſsit inſtitui, & ſimilia facere, vide Bart. ibi. Alexand. in additionibus. & vide Ioannem Andr. in capit. ſtatutum, de reſcript. in vj. vbi ſecundum Alexand. ponit aliam limitationem ad dictam l. quiſ-

quiſquis. vide ibi Alexand. in addictionibus.

† Sed nota vltimò, quod ſi quis commiſerit crimen læſæ 20. maieſt. & fuerit rebellis, capite punitur, vt in l. iij. in prin. ff. ad l. Iuli. maie. ibi videbis. Et ſi commiſerit contra caſum dictæ l. quiſquis, dic vt in dicta l. Et nota bene, & non tradas obliuioni tex. in extrauagāti, qui ſint rebelles; quia in illo tex. & in l. j. & ij. iij. & iiij. ff. ad l. Iul. maieſta. & in l. quiſquis, eſt tota materia. Et de modo procedendi multum memoriæ commendabis tex. in extra. ad reprimendum. Et ſic ad honorem Dei remanet expedita materia præſentis regulæ. In iſto crimine ante ſententiam perditur adminiſtratio bonorum. C. ad l. Iul. maieſt. l. pe. & fi. Car. in cap. quia diligentia. de electio. in crimen læſæ maieſtatis nòn incurrit non ſubditus. Quid, ſi ſolum eſt ſubditus ratione feudi, & non habet originem, nec domicilium? & quid ſi eſt clericus, Epiſcopus, quando incurrit crimen læſæ maieſtatis, vide in tractatu de Imperatore in q. cxviij. & de crimine læſæ maieſta. vide in volum. tractatuum, vo. vi. fo. lxxxv. & vide capitula Regni Neapolis, ſcilicet c. Apud tranum. ca. die mercurij. C. bona proditorum. Videas etiam omnino benigne lector, Aureum tractatum nouiter Venetijs impreſſum, De crimine læſæ Maieſt. I. V. D. Clariſsimi Domini Hieronymi Gigan. Foroſempro. In quo multa pulchra atque vtilia in hac materia inuenies, Et ſit ſic finis huic tractatui, cum laude omnipotentis Dei, eiuſque matris ſemper Virginis Mariæ.

FINIS.

MATERIARVM, AC QVAESTIONVM OMNIVM SCITV DIGNARVM IN TRACTATVM, SEV SPECVLVM CLAriſsimi ac celeberrimi I. V. D. D. Alphonſi Aluarez Guerrero, Conſiliarij Regij, ac Præſidis Regiæ cameræ Summariæ in Regno Neapolis locupletiſsimus Iudex.

A Domino Ioanne Rhennio Veneto I. V. D. ſummo ſtudio, vigilijs, ac diligentia, in Studioſorum gratiam Alphabetico ordine collectus, & nunc primum in lucem editus.

A.

A Chriſto imperium approbatum fuit, cap. lvi. num. 9. fol.749

A correctione Epiſcopi an poſſit appellari, cap.xxiij. num.2. fol.169.

A Papa iuriſdictionis poteſtas in omnes prælatos eccleſiæ tranſmittitur. cap i.num 12. fol.7.

A ſententia concilij appellari non poteſt, cap.li.nu.49. fol.591.

A voto diſcedere non licet, ca lxiij num.2. fol.843.

Ab Archiepiſcopo puniri poteſt Epiſcopus, non autem deponi. cap.xxx. num.11. fol.24.

Abbas aliquem in monaſterio recipiens, accepta pecunia, in ſimoniam incidit, ca.lxij.num.19. fol.824

Ab eccleſia ſubuenire indignum eſt, qui ſcandalum ibi commiſit, cap. xxxvi.num.6. fol.297.

Abel primus ſacerdos in lege naturæ, cap.i.num.48.52. fol.27.

Abſque capituli conſenſu rei eccleſiaſticæ alienatio fieri non poteſt, cap.xiij.nu.17. fol.99.

Acci-

accipens dignitatem, vel officium, niſi ad exercendum ea, quæ illi dignitati incumbunt, ſufficiens ſit, peccat, cap. vij. nu. 8. fol. 55.
acquiſita per prælatum de facultatibus eccleſiæ, vtrum ſint ipſius eccleſiæ. cap. x. num 12. fol 79.
ad concilium qui citari debeant, cap. li. num. 33. fol. 77.
ad eligendum paſtorem eccleſiaſticum in foro conſcientiæ quæ & quot conditiones requirantur, cap. ix. nu. 20. fol 73
ad Epiſcopum ſpectat diligenter inſpicere, an rediens ad fidem, veniat rectè, vel fictè, cap. liij. nu. 43. fol. 688
ad imaginem Dei creatus eſt homo, cap l nu. 1. & 34. fol. 427. 443
ad indicendum bellum hodie inter Chriſtianos, quæ & quot requirantur cap. xli. num. 14. fol 360
ad maiora non vocat Deus, quos & minora videt non præſtare, cap. l. num. 44. fol 454
ad probandum aliquem eſſe mente captum, vel furioſum difficile eſt, cap. lxviij. num. 12. & 15. fol. 931. & 933
ad probandum furorem, vel dementiam, vtrum teſtes ſingulares probent, cap. lxviij. num. 16. fol. 933
ad ſolum Pontificem ſpectat, de fide & hæreſi determinare, cap. ij. num. 1. fol. 39
ad quid teneatur caſtellanus, tam tempore guerræ, quàm pacis, & de eius officio. cap. xlvij. num. 34. 35. fol 409
ad quem ſpectat hæreticorum inquiſitio, cap. liij nu. 7. fol 650
ad hoc, vt bellum licitum dicatur inter Chriſtianos, prius requirenda eſt diffidatio, cap. xlv. num. 2. fol. 385
ad hoc, vt contractus vſurarius non dicatur, quæ & quot concurrere debeant, cap. lxvij. nu. 14. fol 385
ad hoc, vt quis dicatur hæreticus, & ſubiaceat pœnis contra ipſum ſtatutis, quid propriè requiratur, cap liij num. 10 fol. 652
ad hoc, vt Rex à Tyranno diſtet, in multis excedere debet, cap. liiij. num. 42. fol. 725
Alienare aliqua de bonis prælaturæ vacantis, an poſſit capitulum, cap. xl. num. 4. fol. 348
alij Apoſtoli coadiutores fuerunt, & cooperantes Petro, cap. i. nume. 20. fol. 13
aliqua dignitate præditis, non ſufficit bona conuerſatio, & morum honeſtas, niſi doctrina ſcientia imbutus ſit, cap. lxv. numero. 10. fol. 859

aliquid ab eccleſia receptum fuiſſe, quot & quibus modis dici poteſt, cap.lviij.nu.7. fol.763.
alius prædeſtinationis modus, ſecundum Dei prouidentiam, cap.l. num.42. fol.451.
altaris ſacrificium in lineo, non autem ſerico, panno conſecrandum eſt, cap.l.nu.46. fol.523.
Ante Chriſti aduentum iura imperialia, & Pontificialia erant indiſtincta.cap.xxxi.num.7. fol.221.
an de illicitè acquiſitis eleemoſyna fieri poßit, & quæ dicantur illicitè acquiſita, cap.l.num.54. fol.473.
an liceat Epiſcopo ſine Papæ conſenſu monachum fieri, & poſtea ad Epiſcopatum reſurgere, cap.xij.nu.1. fol.86.
an licitè, vel iuſtè duellum indici poßit, cap.xlvi.num.1. fol 388.
an licitum ſit, de ſacra ſcriptura diſputare, remißiuè, cap.lviij.nu. 10. fol.767.
an poßit Epiſcopus matrem ſuam, vel aliam non ſuſpectam ſecum habere, cap.xxiij.nu.5. fol.169.
an poßit Epiſcopus corpus vſurarij defuncti ſequeſtrare ne ſepeliatur, cap xxiij.num.12. fol.175.
an poßit Epiſcopus, clericum, alium clericum percutientem diſpenſare, cap.xxiij.num.3. fol.209
an poßit capitulum, ſede vacante cognoſcere de matrimoniali cauſa, reſignationes admittere, & authorizare beneficiorum permutationes.cap.xl.nu.2.& 3. fol.247.& 248
Ad reges ſpectat eccleſiam defendere.cap.v.nu.5. fol.4
an prædeſtinatio ſanctorum precibus iuuari poßit, adhoc vt non prædeſtinatur prædeſtinetur, cap.l.num.38. fol.40
an ſummus Romanus Pontifex aliquo pacto inuoluatur vitio peccato ſimoniæ remißiue, cap.lxi.nu.21 fol.811.& num.6.c lxij. fol.8
an ſine cauſa Epiſcopus per Papam priuari poßit, cap xxix.num fol.217.
an ſede vacãte capitulum ſuccedat generaliter in iuriſdictione p lati ſui.cap.xl.num.1. fol.
an teneatur eccleſia, pro poſſeßionibus ſibi collatis, ſoluere collec ſeu alia onera, quæ ante collationem ſoluebantur, cap. xxxv 9. fol.2

an,

an vxoris nomine, intelligatur ſponſa de præſenti, & matris appellatione intelligantur omnes aſcendentes, cap. xxxix. numero. 8. fol. 345.
Adultus, cum ad annos diſcretionis peruenerit, ſemel in anno confiteri tenetur, cap. l. num. 53. fol. 528.
anima omnibus rebus præferenda eſt, cap. xvi. num. 5. fol. 108.
animarum cura ſolo Epiſcopo data eſt, ſolus ipſe enim eccleſiæ ſponſus eſt, cap. ix. nu. 17. fol. 72.
angariæ nomen vnde, cap xxxv. nu. 22. fol. 273.
animæ ex hac vita migrantium, quo vadant, remiſſiuè. cap. l num. 26. fol. 553.
animæ in purgatorio exiſtentes poſſunt viuorum ſuffragijs adiuuari, cap. li. nu. 51. fol. 559.
antiquam quis Imperator exercitus efficiatur, quid ſibi competat, cap. xlvij. nu. 24. fol. 402.
annua penſio militi conſtituta ſuper Epiſcopatu, an talis penſio ab Epiſcopo redimi poteſt, cap. lxi. nu. 18. fol. 810.
Apoſtaſia proprie quid ſit, ca. liij. num. 28. 29. fol. 669. & 670.
apellatione carnis, nunquid veniat lardum, cap. xvij. numero. 12. fol. 131.
apoſtata, quis dicatur, cap. liij. nu. 31. fol. 671.
apoſtata, volens ad religionem redire, & habitum recipere, an ſit recipiendus. cap. liij, nu. 32. fol. 672.
apoſtoli genuerunt eccleſiam, cap. i. nu. 30. fol. 18.
apoſtoli inter ſe dupliciter comparantur, cap. i. num. 58. fol. 33.
apoſtolorum limina, ſi à Romana curia vltra duas dietas non diſtant, ſingulis annis ab Epiſcopis viſitari debent, cap. xxxiij. num. 18. fol. 242.
apud ordinarium, beneficiorum ſibi ſubiectorum libera eſt diſpoſitio. cap. vij num. 11. fol. 56.
Archiepiſcopus, Epiſcopo maior eſt, in exercitio, non autem in ordine. cap. xv. num 5. fol. 104.
archiepiſcopo, crucem ante ſe deferri facere, populumque benedicere per totam prouinciam datum eſt, cap. eo. nu. 8. fol. eod.
archiepiſcopus vnde dicatur, cap. eod. num. 9. fol. 105.
archiepiſcopus dicitur princeps Epiſcoporum, cap. eod. numero. 6. fol. 104.
arrologij inuentor quiſnam fuerit, cap. 60. nu. 17. fol. 782.

Arius peſſimus hæreticus, cum complicibus ſuis, per ſanctam ſynodum Nicenam condemnatus fuit, cap. lij. nu. 1. fol. 605
aſtrologia ars, an prohibit : ſit remiſſiuè. c. lx. nu. 1. fol. 774. & 776
aſtronomia, apud catholicos in deſuetudinem abijt, cap. lx. numero. 6. fol. 779
aurum accipiens ad mercantiam faciendam, Argentum poſtea reddens, vtrum vſuram committat, cap. lxvij. nu. 8. fol. 884
auxilium præſtantes Saracenis contra Chriſtianos, de damno per eos illato tenentur, cap. xlvij. nu. 9. fol. 395

B.

Baptiſmi forma vnde habuerit originem, cap. l. nu. 18 fol. 498
belli finis eſt pax, & vniuerſi tranquillitas, ca. xliiij. n. 1. fol. 3[illegible]8
bellũ quod ad offenſam fit, nullo iure licitum eſt. ca. xli. n. 10. fol. 358
bellum quod pro gloria, & imperio fit, an ſit de iure naturali. cap. eod. num. 11. fol. eod.
bellum tripliciter committitur, cap. nu. 9. fol. 357
biſſena hora, quæ ſit, cap. xxxiij. nu. 11. fol. 236
beneficia, vtrum per coadiutorem conferri poſſunt, cap. ix. n. 9. fol. [illegible]
beneficia Eccleſiaſtica, à Vicario generali Epiſcopi conferri non poſſunt, niſi habeat ſpecialem remiſſionem, cap. xxvij. nu. 1. fol. 190
beneficia eccleſiſtica reſidentiam perſonalem requirunt, cap. li. num. 52. fol. 596.
beneficiatus, ab Epiſcopo compelli poteſt, vt beneficij ſui titulũ oſtendat, cap. xxiij. num. 1. fol. 163
beneficiatus, de redditibus eccleſiæ voluptuoſe expendens, ad reſtitutionem tenetur, cap. xxxiiij. nu. 9. fol. 150
beneficiatus, pacificè & iuſto titulo beneficium Eccleſiaſticum poſſidens, & ſine aliqua penſione, indebitè citatus, vexationis cauſa penſionem aſſignans, vtrum talis penſio poteſt redimi, cap. lxi. nu. 20 fol. 810. & nu 20 cap. lxij. fol. 825
beneficio priuatus, ob non ſolutionem penſionis, teneaturne vlterius ad ſolutionem penſionis, cap lxi. nu. 9. fol 804
beneficiorum quædam ſuprema, quædam duplicia, & quædam ſimplicia. c. xxxiiij. num. 1. fol. 245
beneficium curatum poſſitne per minorem annorum xxv. obtinere. cap. lxi. num. 8. fol. 804
beſtiæ ab hoſtibus oblatæ, & à ſtipendiarijs recuperatæ, an ijs quorum

rum primò erant, reſtitui debent, cap. xvij. nu. 15. fol. 395
bonæ fidei poſſeſſor per litis conteſtat. malæ fidei efficitur, cap. lxx. n. 23. fol. 1002
bonorum apprehenſio fieri non debet, niſi prius per iudicem eccleſiaſticum ſuper crimine pronuntiatum fuerit, cap. liij. nu. 19. fol. 660
bonorum poſſeſſio non agnita virum ad hæredes tranſmittitur. cap. 69. nu. 73. 47. 75. fol. 982. & 983
bonus Rex dicitur ille, qui curam ſubditorum ſuorum habet, cap. v. nu. 53. fol. 733
breuiloqua, ſiue reciproca ſubſtitutio quæ dicatur, cap lxix nu. 42. 43 44. fol. 966. & 967

C.

Cambiorum genera, quæ & quot ſint, cap. lxvij. nu. 35. fol. 900
capitula per prædeceſſorem facta, an per ſucceſſorem ſeruari debeant, remiſſiuè, cap. xliij. nu. 15. fol. 385.
capituli conſenſus, in quibus caſibus requiratur, remiſſiuè, cap. xxx. nu. 6. fol. 211
captiuus in bello illicito, etiamſi iuraſſet, non tenetur reuerti, ca. xlvi. num. 26. fol. 405
captiuus, plurium effectus, cuinam obedientiam præſtare debet. cap. xlvij. num. 25. fol. 403
captus in bello iuſto, à domino ſuo recedens mortaliter peccat, ſecus ſi bellum iniuſtum ſit, cap. xlvij. nu. 3. fol. 392
cardinales, beatiſſimos Apoſtolos repræſentant & Papæ tanquam principi aſſiſtunt, cap. xxiiij. num. 13. fol. 181
cardinalis legatus, nunquid capientem ipſum cardinalem abſoluere poſſit, cap. xviij. num. 8. fol. 121
cardinales, partem introitus cameræ habere debent, ca. xxiiij. nu. 14. fol. 182.
cardinales, tenẽtur reſidere in eccleſia ſibi intitulata, c. ix. n. 5 fol. 65
caſus, in quibus inijcientes manus in clericum, non incurrunt excommunicationis pœnam cap. xxxv. nu. 13. fol. 266
caſus prohibiti, & conceſſi tempore generalis interdicti eccleſiaſtici, qui ſint, cap. xxxvij. num. 21. fol. 633
caſus in quibus ius accreſcendi locum non habet, remiſſiuè cap. lxix. num. 57. fol. 973
Celeſtinus, miſſæ introitum dedit, item & multa alia ad miſſam pertinentia, quis dederit, cap. xxxiij. nu. 13. fol. 238

cenſura eccleſiaſtica quæ dicatur, & quot ſint eius ſpecies. ca. xx num. i. fol. 3
certus modus, in dicendis diuinis officijs ab Epiſcopo ſtatui poteſt, in ſua cathedrali eccleſia obſeruetur, cap. xxxiij. numero. 1. fol. 232. & 240.
chriſti fideles, quæ credere debeant, cap. 50. num. 4. fol. 28
chriſtiani principes, an poſſint mittere procuratorem, ca. li. num. fol. 582
chriſti principatus, quando inceperit, cap. xvi. nu. 12. fol. 1
chriſtus ſolus, dicitur fundamentum eccleſiæ primarium, Petri vero ſecundarium, cap. lx. nu. 50. fol. 29
characteris impreſſio, in ſeptē ordinibus fit, & quid ſit character, & alia plura remiſſiuè, cap. xxiiij. nu. 11. fol. 180.
chriſtus, in oratione dominica, quid nos doceat, cap. l. nu. 6. fol. 428
chriſti regnum erat ſpirituale, cap. xxxi. num. 8. fol. 222.
chriſtus caput Eccleſiæ, Petrus item cap, ſed vt Vicarius Chriſti, cap. i. nu. 60. fol. 35.
Cyrus, ex Dei ordinatione, in Regnum eleuatus eſt, ad deſtructionem Chaldæorum, & iudæorum liberationem, cap. xxxi. nu 15. fol. 222
ciuitas, pro pace habenda, bona ciuium ſuorum concedere poteſt, cap. xlij. num. 2. fol. 372
ciuitas, vel Regnum ſine iuſtitia, durare non poteſt, cap. xlix. nu. 18. fol. 423. & cap. liij. nu. 47. fol. 730
Claues, quo tempore Petro datæ fuerunt, ca. i. num. 31. fol. 18
clericalis habitus, in quibus conſiſtit, Item & de clerico ſeditionem & guerram in populum facientem, cap. xxxv. numero. 16. 18. fol. 270. & 271
clerici vſurpare volentes regiam iuriſdictionem, à quo iudice puniendi ſunt. cap. xxxvi. nu. 5. fol. 296
clericis, ſuper corpora vigilantibus, liceatne dari pecunia, Item an cōſuetudo exigendi aliquid pro benedictionibus nubentium & mortuorum valeat. cap. lxij. num. 7. 10. fol. 817. & 819
clerici, donantes conſanguineis, ex redditibus Eccleſiaſticis, vt diuites fiant, mortaliter peccant, cap. vi. nu. 4. fol. 47
clericus vnde dictus, & de origine, & qui proprie clerici appellantur, Item de clerico vſuram exercente, qualiter puniendus ſit, cap. lxxi. num. 1. fol. 863
clericus falſarius, qua pœna plectendus ſit. cap. xvij. nu. 6. fol. 119.

cleri-

clericus, de bonis per eccleſiam acquiſitis, vtrum teſtari poßit, cap. xxiiij.num.25.fol.186.
clericus, licet beneficiatus non ſit, an obiligatus ſit diuinum officium dicere, cap.xxxiij.num.6. fol.234.
clerici, à iuriſdictione laicorum de iure diuino exempti ſunt, Item mẽdicare non debent. item alij coniugati ſunt, alij vero non, ca, xxxv.num.1.3.& 4. fol.259.& 260
clericus, habens communia cum fratre laico, an ſoluere teneatur collectas & ſimilia, cap.eo.num.10. fol.265
clericus, exercens artem per annum, omne clericale priuilegium perdit.cap.eo.num.20. fol.271
clericus falſum deponens, in ſeculari iudicio, à ſeculari iudice puniri poteſt, cap.xxxvi.nu.11.fol.293.vide etiam in cap.xvij. num.6. fol.119
clericus, volens hominem interficere, inuento eo mortuo, nihilominus caput ei amputauit, vtrum ſit irregularis, cap. xxxviij. num. 3. fol.325
clericus miſſam celebrans, ſi ab aliquo inuaditur, & ſe defendendo aggreſſorem occidat, an poterit ad altare redire, & officium perficere.cap.xli.num.18. fol.363
clericus in minoribus, aut in ſacris conſtitutus, annua penſione gaudens à Papa conceſſa vtrum per Epiſcopum redimi poßit, ca. lxi. num.19. fol.810
Collector, vtrum eccleſia vacante, poßit & debeat fructus recipere, cap.x.num.11. fol.78
collegium Cardinalium, ſede Papali vacante, periculo imminente, in cauſis arduis iuriſdictionem habet, cap.xxv.num.2. fol.188
commodans arma, vel equum ad bellum, ſi amittantur, an poßit agere actione legis Iuliæ repetundarum, limita, cap.xliij. num.4. fol.379
concilium debet habere caput & membra, cap.iij.num.2. fol.41
concilium generale, qua de cauſa vacare debet, cap.li.numer. 29, fol.575
concilia, à quibus, quo tempore, & vbi celebrata fuerint, cap.li.num, 11.vſque ad num.27. fol.570.571.& 572
conditionis euentus nunquam in mora conſtituitur, remiſſiue, §.de intereſſe, nume.43. fol.923
confiteri, quomodo intelligendum, cap.l.num.56. fol.531
con-

Congregato conſilio quid agendum, cap. li. nu. 47 fol

Conſpirans contra principem, qua pœna puniri debeat ca. lxxi. nu
fol. 1008

contra Rebelles Eccleſiæ, brachium ſeculare invocatur, cap. l
num 22. fol. 6

conuentum intereſſe quodnam dicatur, & an in totum debeatur, an poſſit quadruplum excedere, §. de intereſſe, num. 6. 12. 13. 1
fol. 903. 906 & 907.

conuentus petit. hæredit. vtrum poſſit lite pendente aliquam rē vendere, ſine iudicis decreto, cap. lxx. num. 21. fol. 10

conuerti faciens peccatorem, ab errore viſæ ſuæ, animam ſuam à morte ſaluat, cap. l. num. 8. fol. 43

corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas vero ad omnia. ca. l. num. 15. fol. 433

corporis & ſanguinis ſacramentum, duobus modis inſtitutum eſt, ca. l numer 34. fol. 514

credens ſe baptizatum eſſe, cum non ſit, an ſibi noceat, Item cum dubitatur de aliquo, an ſit baptizatus, quid agendum; & an baptiſma reiterari poteſt, cap. l. num. 13. 16. & 17 fol. 496. 497. & 498.

Creditor, rem pignoratam poſſidens, teneaturne fructus in ſortem computare, cap lxvij. num. 25. fol 893

crimen læſæ maieſt. quid ſit, & id committens, qua pœna puniendus ſit, cap. lxxi. nume 1. & 20. fol. 1015. & 1017

Culpa non remittitur, niſi per contritionem & confeſſionem verbalem, cap. xxviij. num. 11. fo. 203

cum diuerſitas eſt inter dicta ſanctorum, & Pontificum quibus ſtandum, ca. ix. num. 7. fol. 42

cum de generali vtilitate totius Chriſtianitatis agitur, tam clerici quam laici contribuere debent, cap. lxiij. num. 15. fol. 87

cura animarum, eſt ars artium, cap. ix. num. 15. fol. 71

D.

Damnato clerico per eccleſiam, feudum reuertitur ad dominum temporalem, damnato vero laico per iudicem temporalem feudem reuertitur ad eccleſiam, cap. xxv. num. 9. fol. 190

de crimine hæreſis, quomodo inquirendum ſit. cap. liij. numero. 5. fol. 649.

de

de iure communi, Epiſcopus habere debet quartam de mortuarijs relictu, fallit in aliquibus caſibus. ca, xxvj. nu. 7. fol. 194.
de iure diuino, quando bellum iuſtum eſt, ſpolia inimicorum capientium fiunt, & homines ſerui fiunt, cap. xlvij. num. 2. 3 fol. 391. & 392.
de iure, nemo duas ſupremas dignitates habere poteſt, cap. xxxiiij. num. 3. 4. 5. fol. 245 & 246
de materia interdicti, multa, ca. xxxvij. num. 14. fol. 310.
de modo receptionis hæreticorum, ac etiam de abiurationis forma. ca. liij num. 39. fol. 680
de numero, & qualitate Cardinalium, remiſſiue, cap. xxxiiij. num. 18. fol. 183
de omnibus eccleſiarum & clericorum priuilegijs remiſſiue, cap. xxxv. numer. 5. fol. 260
de proprio patrimonio, vtrum clericus teneatur ſoluere gabellas, vel pedagia, cap. xxxv. num. fol. 264
de purgatorio quamplurima ſcitu pulcherrima. cap. l. num. 25. fol. 552.
de qualitate menſæ Epiſcopi, victu, atque veſtitu, cap. xxiij. num. 7. fol. 179
de Vicario domini Papæ, quid ſit mons pietatis, Et de penſionibus remiſſiue, cap. xl. num. 5. 6. 7. fol. 349
debitor non habens cui ſoluere, pro euitanda pœna, cuinam ſoluere debeat, §, de intereſſe, num. 46. fol. 924
decedens cum ſacramento confirmationis Baptiſmi, habeàtne maiorem, quam non confirmatus. cap. l. num. 20. fol. 499.
decem ſunt ea, quæ operari debet bonus Rex, cap. liiij. numer. 43. fol. 726
decimæ, ſunt de iure diuino, Item Decimarum & oblationum quatuor partes fieri debent. ca. vj. numer 5. 10. fol. 47 & 48.
decimæ omnes Domini ſunt, atque illi ſanctificantur. Item de origine ipſarum, & vnde principijs habuerint, & qualiter diuidi debent, & quibus dandæ ſint. cap. lxvi. num. 3. 12. 27. fol. 862. 868. & 879.
declaratio verborum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c. quomodo intelligentur, cap. i. num. 49. fol. 28
decretalis epiſtolæ, in canonicis ſcripturis connumerantur, cap. iij. numer. 5. fol. 42.

de-

decretorum gloſſa. quis nam fuerit, Item & iuris ciuilis, cap. XXX num.32. fol.2

decreuit eccleſia, vt pro defunctis quotidie oremus. cap.l.numer.3 fol.560

degredatio, & depoſitio qualiter intelligantur, & in quo differan cap.XXIX num.1.2. fol.2

dei filius cur in mundo miſſus ſit à patre, cap l.num.3. fol.42

delegare poteſt Epiſcopus, quod habet, quod ſit meri imperij, c.xx num.10. fol.2

delictum in furore committens, poſtea vero ſanus effectus, vtrum ſ bi pœna imponenda ſit, Item & de ebrio maleficium committent quid agendum, cap.lxviij.num.20.21. fol.93

dæmoni, vtrum facultas data ſit, aliquo modo cognitationes homini ſcire, Item quibus & quot modis agnoſci poſſit hominum cogitati cap.lviij.num.12. fol.768

deo excepto, ac eius Vicario ſcilicet Domino Papa, Imperator commu nis hominum pater dicitur. cap.lv. num.9. fo.729

detinens clericum, incidit in ſacrilegij crimen cap.XXXV.numer.15. fol.269

deus multoties propter duritiam & hominum peccata, deſerit eos in manu, ſeu conſilio ſui liberi arbitrij, Item dedit illis legem natura cap.l.num.21.48. fol.437.& 460

Diffidatio & diffidare quid ſit, & in quo differant, cap.xlv.num.1. 4.5. fol.385.& 386

diœceſis vnde dicatur, & de forma pallij, & qualiter eſſe debeat, ca. XV.num.7. fol.104

diſpenſatio Papæ cadit ſuper ius poſitiuum, non autem ſuper ius diui num, cap.XXXiiij.num.15. fol.156

diſpenſatio quandoq; neceſſaria eſt, & ſine cauſa facta dicitur potius diſſipatio, cap.XViij.num.4. fo.150

diſpenſatio quid ſit, & vnde dicta, cap XVij.num.1. fol.115

diuinatio & prophetia, in quo differant. Item quot & quæ ſint diui nationum genera, cap.lx.nu.9.11.12.13. fol.779.& 780

diuinum officium horis debitis dici debet, cap.XXXiij. numer.3. fol. 233

diuiſio Epiſcopatuum eſt de iure poſitiuo, cap.XXXij.num.4. fol.230

Doctrina, conſiſtit in diſciplina correctionis, in ſermone prædicatio nis, & diſciplina. cap.Vij.num.3. fol.53

dominus

dominus tenetur prædam inter milites diuidere, ſecundum perſonarum qualitatem, cap.xlvij.nu.10.12. fol.395.& 396
Duæ in Deo intelliguntur prædeſtinationes ſeu ordinationes cap.l. num.39. fol.448
duobus de hæreditate contendentibus, quis eorum præferri debet.cap. lxx.num.12. fol.993
duobus de Papatu contendentibus, data probationum paritate, vtrũ ſors in hoc locum habeat, cap.lx.nu.42. fol.798
duo Epiſcopatus in vnum per Papam coniunguntur, & è conuerſo, vnus in duos diuiditur cap.xiij num.15. fol.98
dux belli, an poſſeſsiones in bello captas donare poſsit, Item an captus ab altero duce ſeruus efficitur, cap.xlvij.nu.13.14. fol.396
dux exercitus in alieno territorio exiſtens cum ſuo exercitu, an poſsit aliquem condemnare.xliiij.num.10. fol.383
dux vel Marchio bellum gerens contra Eccleſiam, ſi captus fuerit, vtrum habeat teſtamenti factionem, cap.xli.nu.20. fol.365

E.

EBrietas, fons eſt vitiorum omnium, cap.xvij.nu.16. fol.134
eccleſia Dei Nauicula Petri dicatur, Item & Apoſtolica, ac mater. cap.i.num.27.28.& 34. fol.16.17.& 21
eccleſia Lateranenſis, inter alias omnes principatum obtinet, cap.i. num.2.& 39.40. fol.3.& 23
eccleſia, Minor, & Fiſcus æquiparantur, cap.xiij.num.18. fol.99
eccleſia polluta, per Epiſcopum reconcilianda eſt.cap.xiij.numero.3 fol.92.
eccleſia tres habes partes, vna eſt in terra, alia in cælo, tertia in purgatorio, cap l.nu.6. fol.490
eccleſia vſque ad quod tempus duratura eſt.cap.i.num.18. fol.10
eccleſiæ, immunes ſunt ab inſcriptionibus ærariorum.cap.xxxv. num.26 fol.277
eccleſiæ ſacramenta, quæ & quot ſint, cap.viij.nu.4. fol.60
ei, qui matrem occiderit, quæ pœna imponenda ſit cap.xvij.num.10. fol.129
Electus in Epiſcopum à quo debet ordinari, cap.x.nu.1. fol.75
electus in Archiepiſcopum vel Epiſcopum, quando conſecrari debet, cap.xv.num.1. fol.102

eleemoſyna,ſuis potius quam extraneis,danda eſt,cap.vi.num.6.
11 fol.47 Item vnde dicta, & quos effectus pariat, & quali
fieri debet,cap.l.num.7 & 43 fol.430.& 4

Emens annuum reditum, Item dans eccleſiæ fundum, cum hoc, vt
debeat quod vixerit,& poſt eius mortem remaneat eccleſiæ,
vſura locum habeat.cap.lxvij.num.19 fol 88

ementes & vendentes Epiſcopatum,magnæ temeritatis cēſendi ſunt
cap.iiij.num.12 fol.3

Enormia dilicta,quæ & quot ſint,cap xxxv.nu.6 fol.26

Epiſcopatus non debet dari propter remunerationem, cap. v.nume.
fol 43

epiſcopi citati & requiſiti,in termino eis aßignato non comparentes,
ſententiari poſſunt cap.li.num.48 fol.584

epiſcopi,habent iuriſdictionem in monaſterijs religioſorum, cap. vi.
num.8 fol.95

epiſcopi nomen,quid ſignificet,Item vnde dictus,Epiſcopus etiam,di-
citur nomen operis non honoris.cap.iiij.n.1.7.& 14.fol.34.36.&
41.ſub litera C.& D.

epiſcopi,quoad ordines Papæ ſunt æquales,remißiuè,cap.xxiiij.nu.
xi. fol.180

epiſcopi,ſanctißimi legati Chriſti dicuntur,cap.i.numero.22.& 38
fol.14.& 23

epiſcoporum electio, vnde habuerit originem, cap. lxvi. numero.2
fol.862.

epiſcoporum priuilegia,quæ ſint,cap.xvij.num.19 fol.142

epiſcopus,an cogatur punire clericum condemnatum à iudice ſecu-
lari pro crimine,antequam efficiatur clericus, cap.xxv.num.8
fol.189

epiſcopus alterius diœceſis,an clericum alij Epiſcopo ſubiectum,ſine
ipſius conſenſu recipere vel ordinare poßit, cap. xiij. numero.11
fol.97

epiſcopus an eſſe poßit,conſiliarius Principis ſæcularis,vel Papæ,cap.
xxiij.num.9 fol.171

epiſcopus alienus & pauper,vtrum poßit operas ſuas ſpirituales loca-
re cap.lxij.num.13 fol.821

epiſcopus an propter illiteraturam remoueri poteſt. Item tenetur ex
iuramento Papatum defendere adiuuare,cap.xix.numero.19.12
fol.99

epiſ-

epiſcopus iuriſdictionem ſuam vendere non poteſt, multis tamen ex cauſis poteſt eccleſiæ alienare, ca. xxiiij. n. 20. 24 fol. 184 & 185.
epiſcopus, cum Capitulo ſtatuta condemnare poteſt, eaque interpretari, cap. xxv nu. 7 fol. 189
epiſcopus, clericum ſuum repetere poteſt, vbi ab alio detinetur. cap. xxxv. num. 14 fol. 268
epiſcopus distributor bonorum inter pauperes, actiones habet hereditarias, cap. xxvi. nu. 5 fol 194
epiſcopus de crimine inquiſitus vel accuſatus, innocentiam ſuam per ſuos domeſticos familiares probare poteſt, c xxv. n. 01. fol 190
epiſcopus, eccleſiæ bona nomine ſuo naturaliter poſſidet, nomine vero eccleſiæ, naturaliter & ciuiliter poſſidet. Succedus etiã in Epiſcopatu tenetur ſtare colono prædeceſſoris, cap. eodem. numero. 5. 6. fol 188. & 189
epiſcopus electus, confirmatus, & conſecratus. ſine dubio poteſtatem habet indulgentias concedendi, Item poteſt, ex cauſa, pœnitentiam à Domino Papa iniunctam minuere, cap. xxviij. num. 4. 5. fol. 199. & 200. Habet etiam in ſpiritualibus maximam autoritatem, fol. 204
epiſcopus eſt diſpenſator, & vſurarius, non ante vſufructuarius, cap. 6. num. 1. fol. 46. Poteſt etiam bona patrimonij ſui conſeruare, & ex redditibus beneficij viuere, num. 7. fol. 47
epiſcopus gaudet priuilegio, miſſam celebrandi in quocunque loco, ca. xij. num. 10 fol. 88
epiſcopus habens, iuriſdictionem temporalem, cauſas ſanguinis laicis committit, cap. xxiij. nu. 8 fol. 171
epiſcopus inſtituendo aliquem in beneficio, perſonam idoneam inſtituere tenetur, cap. xiij. num. 5 fol 93
epiſcopus in ſua cathedrali Eccleſia reſidere debet, itẽ, ſi ſit ſenio confectus vel infirmus, an poſsit deſtitui, c. ix. n. 1. 4. 6. f 64. 65. 66.
epiſcopus nolens coadiutorem habere, per ſuperiorem cogi poteſt, cap. ix. num. 8. fol. 66
epiſcopus non dicitur, ante conſecrationem, Item & de forma conſecrationis cap. x. num. 7. fol. 77
epiſcopus non liberat ex toto à voto, ſed commutat in cauſam Deo magis acceptam, ideo differt à Papa, cap. xviij. num. 5 fol. 150
epiſcopus nonniſi à tribus Epiſcopis ordinari debet, cap. i. nume. 44. fol. 26

Epiſcopus, non poteſt eſſe minor annorum xxx, cap. xxx. numero. 1
fol. 214
epiſcopus renuncians epiſcopatui, an retineat ea quæ ſunt ordinis.
& de modo renunciationis, cap. x. nu. 8. fol.
epiſcopus, ſine crimine eſſe debet, ca. iiij. nu. 5. fol.
epiſcopus, Vel alius prælatus cui interdicitur ingreſſus eccleſiæ,
perdat iuriſdictionalia, cap. xxxij. nu. 1. fol. 22
epiſcopus, vtrum in viſitatione, contra laicum de omni crimine inqui
rere poſſit, cap. xi. nu. 12. fol. 3
Error condemnatus in extrauagante, quæ incipit inter nullos, &c.
cap. 52. nu. 29. fol. 64
error pelagij poſuit, hominem ex ſola libertate arbitrij poſſe mereri
cap. l. num. 33. fol. 44
errorem non defendens, immò cupidus rationem ipſius intelligere. pro
hæretico non eſt habendus, Item, & de illo, qui ex animi infirmi-
mitate dubitat, cap. liij. num. 12. fol. 654.
errores condemnati in concilio Gangrenſi poſt Nicenum concilium,
qui nam fuerint Item. & in prima ſynodo Toletana. cap lij. nu.
3. 8. fol. 608. & 614
errores, & hæreſes condẽnatæ in extrauagãte Bonifacij. viij. Incipi-
ente vnam ſanctam &c. qui nam fuerint, cap. lij. numero. 25.
fol. 637
Etiam in Die Dominico, Papa ordinare poteſt, alij vero non item,
cap. xvij. num. 3. fol. 116
etiamſi bellum iuſtum ſit, non licite capit, nec retinet. ſi animo vlciſc
cendi id agit, cap xlvij. num. 7. fol. 395
etiamſi Pontifex pleniſſimam habeat poteſtatem, Attamen in multis
caſibus diſpenſare non ſolet, cap. xviij. num. i. fol. 146
Euangelica præcepta, quæ ſint, & quomodo intelligenda ſint, cap. l.
num. 43. fol. 452
Ex iuſta cauſa Papa diſpenſare poteſt. Item quæ ſit iuſta cauſa, cap.
xxxiiij num. 6. fol. 247
ex præcepto, tam veteris quam noui teſtamenti, decimæ debentur, ca.
lxvi. num. 4. 6. 14. & 18. fol. 863. 864 869. & 873
excepta cauſa hæreſis, Papa iudicari non poteſt Etiamſi Imperator,
totus clerus, & populus ſimul conuenirent, cap. xviij. numero. 7.
fol. 152.
excommunicatio an tranſeat in tertiam perſonam, cap. xxxvij.
num.

um.15. fol 321
excommunicationis ſpecies, quæ & quot ſint, cap. xxxix, numero.2. fol.339.
excommunicatus, ſuſpenſus, vel depoſitus, ſecretè debet horas dicere, ita quod à nemine audiatur, cap xxxiij.num.12. fol.237
exercitium in quolibet negocio, audaciam præbet. cap. xlviij num. 4. fol.412.
exhortatio per Epiſcopum ordinatis facienda ordinatione peracta. cap.xiij num.12. fol.97
exilij pœna, à iure canonico approbata eſt, cap. xxx. numero. 9. fol.212.
eximens aliquem reum confeſſum condemnatum, vel condemnandum è manibus familiæ, an incidat in crimen læſæ maieſtatis, ca. lxxi.num.2. fol.1016
explicitè, & Implicitè ſcire, in quo differant, capit. vij. numero.13. fol.59.
exiſtimatio rei ſtantis quomodo probetur. § de intereſſe, num. xxiij. fol.911.
extrema vrgente neceſſitate, quilibet auxilium præſtare tenetur, ca. lxiij, num.19. fol.840

F.

FAcientes illicita collegia an teneantur crimine læſæ maieſt. cap. lxxi.num. fol.1009
familiares Prælatorum inſeruientes hac intentione, vt aliquod conſequantur beneficium, an ſimoniam committunt, cap. lxij. num. 17. fol.823
fatui, vnde dicti, & qui propriè dicantur, Item furor quomodo probatur, cap.lxviij.num.8.9.& 10. fol.929
fides promiſſa frangenda non eſt, etiam morte interueniente, cap. xlv.num.7. fol.387
fides enim ſine operibus mortua eſt, Item Chriſtiano neceſſaria eſt, cap.l.nu.4.5. fol.428
fides quid ſit, cap.eod.num.2.3.fol.488.Item ad multa vtilis eſt, vt ibi.
fideicommiſſaria ſubſtitutio, quæ ſit, cap.lxix.nu.32. fol.955
fidelitas, quotuplex ſit, cap.lxxi, num.8. fol.1010

ſieri non debet ceſſatio à diuinis, niſi ex legitima cauſa, quæ vera atque notoria ſit, cap. xxxvij. num. 13. fol. 309
filius hæres inſtitutus, poſſitne legitimam retinere, hæreditatis vero reſiduum repudiare cap. lxix num. 58 fol. 973
filius hæreditatem patris expreſſe repudians, vtrum ſicut reuocare poteſt abſtenſionem ſuam intra triennium, poſſit iterum eandem reuocandi potentiam hæredi tranſmittere, capit. lxix. numero. 62 fol. 975
filij paruuli ſaracenorum, an ipſis à Rege auferri poſſunt, vt ſanctum recipiant baptiſma, cap. xxxi. num. 11. fol. 223
filij conſpirantium in principem, poſſintne hæreditatem aliquam capere cap lxxi num. 9 fol. 1009
filiorum appellatione qui comprehendantur cap lxxi. num 8. Ibidem
filius emancipatus, an poſſit hæreditatem tranſmittere iure ſuitatis, cap lxix num. lxiiij. fol. 976
filius Eccleſiaſticum beneficium poſſidens. ſi pater crimen læſæ maieſtat. commiſerit, vtrum beneficio priuandus ſit, cap. lxxi. num. 17 fol 1015.
Forma citationis per Papam vel eius legatum fiendæ, quæ ſit, cap. li. num. 36 fol. 581
forma abiurandi hæreſim, quando delatus eſt ſuſpectus vehementer. cap liij num. 47 fol. 693
forma ſeruanda in teſtamento ruſtici quæ ſit, cap. lxix. numero. 7. fol. 940
forma compendioſæ ſubſtitutionis, quæ ſit, cap. eod. numero. 40. 41. fol 962. & 963
forma libelli in hæredit. petit. remiſſiuè, cap. lxx. nu. 17 fol. 996
Fraudulenter contrahens, vſuram committit, cap lxvij. numero. 10 fol. 884.
Frequens ſacramenti perceptio multùm prodeſt, ca. l. nu. 45 fol. 519
Fructus rei emptæ percipiens, vtrum ad vſuras precij non ſoluti teneatur. §. de intereſſe, num. 41 fol. 924
Fugiat Epiſcopus, ſi ſpecialiter queritur prælati ſalus. cap. ix. num. 3 fol. 65
fundi legatarius, poſſitne petere ſibi tradi emptionis inſtrumentum, cap. lxix. num. 49 fol 967
fur & moroſus æquiparantur. §. de intereſſe, num. 40. fol. 924
furioſus & mente captus, inter ſe differunt, cap. lxviij. num. 2. fo. 927

Fructus ſpiritus, qui & quot ſint, cap. l. num. 14 fol. 432
Furore ſua culpa oppreſſus ſibi imputandum eſt cap. lxviij. num. 18 fol. 934

G.

GEntilium ſacerdotum ordines tres, ſcilicet, primi flamines, Archiflamine, & flamines, cap xv. num. 11 fol. 106
Generale interdictum quod dicatur, & quod ſpeciale, cap. xxxvij. num. 7. fol. 304
generalia concilia, in eccleſia Dei, Conſtantini Imperatoris tempore cœperunt, cap. li. num. 10. fol 569. & cap lix. num. 2. fol. 770
generalium conciliorum celebratio, an ſit neceſſaria, cap. lix. nume. 3 fol. 771
Gothorum hiſtoria, cap. xli. num. 4 fol. 353
Gratia licet à ſolo Deo data ſit, attamen homini datum eſt, vt ſibi concedatur, cap. l. num 31 fol. 441
gratis & ſponte oblatum, tempore receptionis alicuius ſpiritualitatis, an poſsit licitè recipi, cap. lxij. num. 4 fol. 815
Gregorius quintus Theuthonicus, Imperatoris electionem per ſeptem Alemaniæ principes, fieri ordinauit, cap. xvi. num. 15 fol. 113

H.

HAbentes communia cum Saracenis vel præſtantes eis ſubſidiũ, ac conſilium, iram Dei incurrunt, cap. xli. nu. 19 fol. 364
Hæreditas non adita, an tranſmittatur. Item an tranſmiſſa ad ſubſtitutum, intelligatur cum onere legatorum, quid ſit hæredem inſtituere, Adita vero coram incompetenti iudice, an tranſmittatur, cap. lxix. num. 13. 60. 69. & 70 fol 974 & 980
hæreditatis petitio, tollaturne longo tempore, & quo tempore præſcribatur, remiſsiuè, inſtituenda etiam eſt eo loco, vbi habet domicilium is, qui poſsidet, cap. lxx. num. 1. & 26. fol 986 & 1004
hæres poſsidere non dicitur, niſi poſſeſsionem apprehendat, & petendo miſsionem in poſſeſsionem, oſtendens iudici teſtamentum an habeat neceſſe teſtatoris morte probare, cap. lxx. num. 3. 7 fol. 988
hæredes vſurarij teneanturne ad vſuræ reſtitutionem, capit. lxiij. num. 30 fol. 896

hæres vtrum tenetur implere defuncti vota, remiſſiuè, cap. lxiiij. nu. 21. fol. 852

hæreſes condemnatæ in concilio Calchedonenſi, quæ fuerint: Item in prima ſynodo Bracarenſi: Item in ſexta ſynodo Conſtantinopolitana, & ſic de alijs, cap. lij. ferè per totum, à fol. 606. vſque ad folium, 644. incluſiuè. Item quot ſint hæreticorum ſectæ & vnde nomina acceperunt, remiſſiuè, ibid.

hæreſis vnde dicta, & quis propriè dicatur hæreticus, quot ſint ipſorum ſpecies, qualiter eſſe debet eorum carcer, qua pœna mulctari debent, & alia quamplurima ſcitu digna cap. liij. à num. 1. vſque ad num. 50. & à fol. 646. vſque ad 698. incluſiuè. & cap. xxviij. num. 10. fol 23.

Heſperus, & Lucifer, eſt vna atque eadem ſtella, cap. liiij. numero. 4 fol. 701

Hiſpaniæ Rex eſt monarcha in regno ſuo, & multum valet. capit. xxxi. num. 2. fol. 229

hiſpaniæ Reges, ſubſintne Imperio, cap. lv num. 12. fol. 243

Hodie, de iure canonico, alienatio rei eccleſiæ aliam requirat ſolemnitatem quam de iure ciuili inductam, fallit tamen in aliquibus caſibus ibi exceptis, cap. xxiij. num 3. 4. 5. fol. 179

hodie vtrum inter Chriſtianos, bellum dici poſſit licitum, cap. xli. num. 6. fol. 259

hodie per Chriſti Aduentum, Iuriſdictiones, Dominia, Honores, atque poteſtates, quæ prius infideles erant, in Chriſtianos tranſlata ſunt, cap. eod. nu 13. fol. 259

homicidium perpetrans, propter quod pœna plectendus ſit, ſi poſtea furioſus effectus fuerit, debeatne in perſona, vel in bonis puniri, cap. lxviij. num. 19. fol. 934

hominis animus ſoli Deo notus eſt, cap. lxx. num. 25- fol. 1003

hominem decet eſſe humilem, cap. liiij. num. 53. fol. 734

hominis voluntas ſitne ſubiecta aſtrorum neceſſitati, cap. lx. num. 5. fol. 778

hominis iuſtificatio duplex eſt, cap. l. num. 47. fol. 459

hominum malignitas hodierno tempore multum aucta, cap. l. num. 1. fol. 427.

homo peccatum committens, an ſtatim confiteri debeat: item & quare retrahitur à malo bonoque adhæret, capit. l. numero. 26. fol. 439

horæ canonicæ quæ & quot ſint, & vnde dictæ, cap. xxxiiij. numero. 5.7.9.& 10. fol.233.234.& 236
Humani generis calamitates, à bello ortæ ſunt, inuentaque ſeruitutes, cap.xli.num.1. fol.350
humiliatorum ordo vnde originem traxerit, capit. lvij. numero.3. fol.754.

I.

IEiunium quotuplex ſit.cap.50.num.57. fol.475.& 477.
illiterati, ad ſacros ordines promoueri non debent, cap.vij.num.7. fol.55.
Impedimenta præſtantes concilijs, quanta pœna digni ſint, cap.li.n. 42. fol.585
imperator tanquam ſubditus, ſuper rebus Deo dicatis, ſtatuere non poteſt cap.xxxv.num.28. fol.278
imperator, vtrum facultatem habeat tollendi ius alteri quæſitum, cap.lv.nu.7. fol.241
imperatorem vel Ducem generalem exercitus, oportet plura & meliora ſcire, eorum enim doctrina omnibus prodeſſe debet, ca.xliiij. num.21. fol.383
imperfectè diſpoſitus, quomodo intellgatur, cap.l.num.46. fol.457
immunitas Eccleſiaſtica quæ, cap xxxv.num.7. fol 263
In amore diuino ponenda eſt felicitas, cap iiij num.40 fol.723
in Anglia, Gallia, Hiſpania, & alijs prouincijs, Reges per ſucceſsionem conſtituuntur, cap.xxxi.num.15. fol.224
in alienatione rei Eccleſiaſticæ, quæ requirantur, cap.xxiiij. nume. 22. fol.184
in bello licito, liceatne in diebus feſtiuis bellare, cap.xliij. num. 2.3. fol 375
in condendis legibus, quæ requirantur, cap.xiij.num.2. fol.92
in canonizatione ſanctorum, vtrum Eccleſia errare poſsit, cap.ix. n. 12. fol.69
in factis arduis, ad concilium recurrendum eſt, cap.li.numero.28. fol.573
in foro contentioſo, quæ pœna imponitur plura beneficia poſsidente, cap.xxiiij.num.11. fol.152

in iſto altiſſimo ſacramento Euchariſtiæ, *accidentia ſunt ſine ſubiecto, cap.*l.*numer.*39. *fol.*518

in Imperatore, *ſemper præſumitur cauſa legitima, cap.*xli. *num.*17. *fol.*362

in omnibus, præterquam in articulis fidei, Papa *diſpenſare poteſt, cap* xviij *num.*8. *fol.*153

in poteſtate alterius conſtitutus, Eleemoſinam *facere non poteſt, quia de alieno facienda non ſunt, cap.*l. *numer.* 55. *fol.* 474.

in puniendis delictis enormibus, Epiſcopus *ſollicitus eſſe debet, cap.* xxx.*num.*4. *fol.*209

in quibus abſolutus ſit Epiſcopus *à monachali regula, cap.* xij.*nu.*5. *fol.*87

*in quantum, ad quid, & ad quos immunitas eccleſiæ, & cœmiterij extendatur, remiſſiuè, cap.*35 *num.*37. *fol.*290

in quibus caſibus Epiſcopus *diſpenſare poteſt & in quibus non, item in quo caſu ſolus* Papa *& quatuor principales* Patriarchæ *diſpenſant remiſſiuè, cap.*xvij.*num.* 2.17.*fol.à fol.*115.*ab* 139. *& num.*18. *fol.*141

In *ſacramento* Euchariſtiæ *aſſumi non debet, niſi triticeus panis, & vinum de vite, ca.*l.*num.*25. *fol.*505

in teſtamento cæci quæ requirantur, cap. lxix. *numer.* 6. *fol.* 939

in temporalibus, Imperator *eſt* Chriſti Vicarius, *cap.*xxxj. *nume.*6. *fol.*220

Incendens *domum, agrum, aut vectigalia etiam hoſtium, ſine authoritate vel ſuperioris ordinatione, an teneatur ad ſatisfactionem, c.* xlvij. *num.* 18. *fol.*398

incorporalia aliquando propriè, Impropriè, *& improprijſſimè poſſidentur. cap.* lxx.*num.*18. *fol.*997

*indulgentia quid ſit, vnde dicta, & per quem concedatur, item vtrũ proſit in purgatorio exiſtentibus per modum ſuffragij, cap.*xxviij, *num.*18. *fol.*198 *&* 201

*infames, ad beneficia eccleſiaſtica admitti non debent, cap.*lxx.*num.* 18 *fol.*1015

infantes ſine baptiſmo decedentes, Dei *viſione priuati, cap.*l. *num.* 14. *fol.*496

in-

infideles noui orbis Hiſpaniarum Regi obedire teneātur, cap. xxxj. *nume.*5. *fol.*220
infirmitate impeditus, à dicendo, vel audiendo horas excuſatur, cap. xxxiij *num.*16. *fol.*241
inquiſitus, ſi paratus eſt corrigi, an ſit hæreticus cap. liij. *numer.* xj. *fol.*653
Inquiſitores. an poſsint abſoluere hæreticum etiam à ſententijs, quas Papa die Iouis ſancta, contra tales promulgat, cap. liij. *numer.* 45. *fol.*691
*inſtitutio ſacramenti Euchariſtiæ per Chriſtum, cap.*l. *numer* 41. *fol.*520
inſtrumentum depoſiti, executionem habet paratam, cap. lxx. *num.* 5. *fol.*989
*Et quis dicatur iudex chartularius, ibid. nu.*6.
*inter alia ſacramenta baptiſmus eſt magis neceſſarius & efficax. Item vnde dicitur, & vbi inſtitutus fuerit, cap.*l. *numer.*10. *fol.*494
interdicti ſententia, & ceſſatio à diuinis, in quo differant, c. xxxvij. *num.*11 *fol.*307
*interdictum Eccleſiaſticum quid ſit, & in quo differat ab excommunicatione, ibid num.*1.2. *fol.*300
intereſſe materia profunda eſt, & quotuplex ſit, & de intereſſe extrinſeco, & conuento. §. *de intereſſe, num.* 1. *vſq;* 19. *à fol.*901. *vſq; ad* 910.
inficiens aliquem in bello licito, an teneatur in foro conſcientiæ, cap. xli. *num.*8 *fol.*337
Ioannes Rex Nauarræ à ſummo Pontifice Iulio ſecundo tanquam ſciſmaticus, & hæreticus declaratus fuit, cap. xvi. *num.* 8. *fol.*111
Irregularitas quid ſit, & vnde dicta, cap. xxxviij. *numero.* 1. *fol.* 316
*Iudæus omnia, quæ per vſurariam prauitatem extorſit, antequam baptizetur, reſtituere tenetur, cap.*l. *numer.*15. *fol.* 497
iudex laicus, quando, & in quibus caſibus habet iuriſdictionem in clericos, cap. xxxvj. *num.*8. *fol.*298
iudex ſolus, an poſſit teſtes examinare, & quot num. teſtium crimen hæreſis probetur, cap. liij. *num.*20. *fol.*661

iuramentum obſeruandum non eſt, quando ſeruari non poteſt ſine interitu ſalutis corporalis, vel ſpiritualis, cap. xliij. numer. 8. fol. 382
ius accreſcendi, quotuplex ſit, cap. lxix. nu. 55. fol. 972
ius poſtliminij inter Chriſtianos, an locum habeat, cap. xlij. num. 3. fol. 373
iuſtè pugnans, an teneatur ad reſtitutionem prædæ. cap. xlvij. numer. 6 fol. 393
iuſtificatio eſt, cum homo ex impio pius fit, Item quæ & quot requirantur ad hominis iuſtificationem. ca. l. num 45. fol. 455
iuſtus Rex, iuſtitiam diligere debet. Item, Iuſtitia alijs virtutibus moralibus præponi; Et iuſtitiam miniſtrans leges obſeruare debet, vitamque ſuam emendare, & antequam aliquem puniat, maturè inquirere de veritate. Item duplex eſt iuſtitia, ſecundum Philoſophum. cap. xlix. num. 1. vſque ad num. 187. à fol. 411. vſq; ad 421.

L.

LAici, an in prælatos eligi poſſint, cap x. num. 5. fol 76
laicus, in eccleſia delinquens, à quo iudice puniendus ſit, cap. xxxv. num. 35. fol. 289
laudabile eſt, Epiſcopatum deſiderare, cap. iiij. nume. 3 fol. 35
Legatarij & fideicommiſſarij, vtrum in teſtamento teſtes eſſe poſſunt, ca. 69. num. 9. fol. 941
legatum, vel hereditas relicta pauperibus, ab Epiſcopo diſtribui debet, cap. xxvj. num. 2. fol. 192
legitimatus à principe, differatne à legitimo & naturali, cap. lxix. num. 23. fol. 949
lex loquens de beneficijs, an locum habeat in penſionibus, cap. lxi. num. 3. 4. fol 798. & 799
lex vnica. C. de his qui ante aper. tab. an locum habeat in prætorijs ſucceſſionibus cap. lxix. num. lxvi. fol. 977
Liber Decretorum ob longam obſeruantiam approbatus eſt, cap. vij. numero 10. fol. 55
liceatne Aſtrologis imagines facere. Et dæmonem ad aliquid faciendum interrogare. cap. lx. num. 3. & 22. fol. 777. & 785
liceatne, frumentum ad renouandum mutuò dare, remiſſiuè, cap. lxvij. num. 15. fol. 887

licentia, alienandi concedenda Epiſcopo per Papam, vel clerico per Epiſcopum, debet eſſe ſpecialis, cap. xxiiij. numer. 22. fol. 184
licet Angelus ſit ſuperior homine, natura, gratia, & officio, Chriſtus tamen illi poteſtatem non dedit conficiendi Chriſti corpus, cap. l. numer 35. fol. 516
licet Reges de iure maximam habeant facultatem, tamen homicidis pœnas remittere non poſſunt, nec aliquid in præiudicium populi, ſine eius conſenſu ſtatuere, ca. liiij. num. 14. fol. 718
Loca ad pios vſus deputata, quæ ſint, cap. xxvj. num. 6. fol. 194
locus, vbi omnes homines in die iudicij congregabuntur, quis erit, ca. l. numer. 21. fol. 349
locans rem aliquam; vtrum liceat ex ea re aliquod lucrum capere, cap. lxvij. nu. 4. fol. 883
Ludere an debeat Epiſcopus. cap. xxiij. num. 6. fol. 170
ludorum, quiſnam permiſſus ſit, & quis prohibitus, cap. lx. num. 30. fol. 791. Et à quo inuentus fuerit ludus, num. 32. fol. 792
lucrum ad bonum finem, Et cum bono ordine appetere, ſitne à iure prohibitum, ca. eod. num. 40. fol. 706

M.

MAgna veritatis coniectura, teſtium depoſitiones coadiuuat, cap. lxviij. numer. 17. fol. 933
mala electio eſt in culpa, cap. v. num. 4. fol. 44
mandare poteſt Papa infidelibus, quod admittant prædicatores Euangelij in terris ſuæ iuriſdictionis. cap. xli. num. 12. fol. 359
mandatorum omnium, duæ ſunt radices, cap. l. num. 30. fol. 441
manifeſti vſurarij, ab eccleſiaſtica ſepultura repelluntur, cap. lxvij. num. 28. fol. 895
manlius Torquatus ob inobedientiam ab eius filio præſtitam, ipſum interimi fecit, remiſſiuè, cap. xlvij. num. xxiiij. fol. 402
mater, crimen læſæ maieſt. committens, vtrum filia ob id aliquid patiatur, ca. lxxj. num. 6. fol. 1008
materialis gladius, ad ſolum Pontificem pertinet, cap. xvi. nume. 7. fol. 10
materia ſacramenti ſacræ vnctionis, quæ ſit, & de eius forma. ca. l. num. 59 & 60. fol. 533
maximum & primum mandatum, quodnam ſit, cap. l. num. 28. fol. 440

maximus eſt honor inter bona exteriora, cap. liiij. num. 51 fol. 732
Melchiſedech prior obtulit ſacrificium, cap. 1. num. 53 fol. 30
melius eſt hoſtem in domo ſua inuadere, quam in domo propria bellare, cap. xli. num. 16 fol. 362
memoria paſsionis Chriſti ad multa nobis prodeſt, c. li. n. lvij fol. 602
mendicantes ad clericatum admitti non debent, cap. li. n. 57. ibidem
mentalis vſurarius quis dicatur, cap. lxvij. num. 24. fol. 898
mentecaptus, quot modis dicatur, cap. lxviij. num. 7 fol. 529
Miles dimicandi ſcientiam habere debet, capit. xliij. numero. 13 fol. 385.
miles, concurriente in bello duce belli, & patre, cuinam magis obedire tenetur, cap. xlvij. num. 22 fol. 401
miles ſi ægrotat, ita quod ſeruire non poſsit, vtrum ei ſalarium debeatur, cap. eo. num. 29 fol. 407
militare peccatum non eſt, niſi propter prædam militatur, capit. xli. num. 7 fol. 356
militares ordines, ſuntne ab Eccleſia comprobati, & qui ſint, cap. lvij. num 5 fol. 759
militia quid ſit, & ad quæ fuerit inſtituta, capit. xlviij. numero. 1 fol. 411.
milites Deum blaſphemantes è caſtris debent ſeduci, atque lapidibus obrui, cap. xlvij num. 20 fol. 400
miraculum de quodam cancellario mortuo, qui dum viueret multa retinebat beneficia, cap. xxxiij. nu. 8 fol. 248
miſſæ, quæ in Natali Chriſti noctu celebrantur, à quo fuerint conſtitutæ, Et qua hora noctu celebrari debeant, cap. xxxiij. numer. 14. fol. 238
miſsio in poſſeſsionem qualiter probetur, Et qualiter fieri poſſet, Item & quomodo cap. lxx. num 4 fol. 988
Modus probandi, quem eſſe malæ fidei poſſeſſorem, remiſsiuè, capit. lxx. num. 26 fol. 1004
monachus, vtrum ad dignitatem eccleſiaſticam inuito Abbate promoueri poſsit. Et factus Epiſcopus, an religionis ſuæ habitum, nec non ordinis ſui ritum mutare poſsit, ca. xii. num. 4. & 8 fol. 87 & 88. Et an monaſterium vel oratorium ſine conſenſu Epiſcopi ædificare debet, cap. xiij. nu. 7 fol. 95
monachus factus Epiſcopus, an ſubiaceat regulæ monachali, c. xvij. num. 13. fol. 134

monialis, vtrum vinum bibere poſſit, item & de clerico, cap. eo. nu. 13 fol. 134.
mora quid ſit, & moræ purgatio quot modis fit. §. de intereſſe. num. 36. & 47 fol. 918. & 925
morientes cum peccato originali vadunt ad limbum, Ad infernum vero qui moriuntur cum peccato mortali, item & in purgatorio qui. cap. l. num. 28. 29. 30 fol. 554. & 555
mortale peccatum eſt, recuſare Epiſcopatum, cap. iiij. numero. 4. 10 fol. 35. & 38. ſub, lite. C.
mortem potius quis ſubire debet, quam timore alicuius ſupplicij, aliquem iniuſtè punire, cap. xlix. num. 16 fol. 420
mortui quomodo liberari poſſunt à tormentis purgatorij, cap. l. nu. 35 fol. 563
Mulier ad credendum facilis, ac debilis. cap. lx. nu. 27 fol. 790
munerum quædam perſonalia, quædam patrimonialia, & quædam miſta ſunt, & quid contineatur appellatione muneris patrimonialis, & quotuplex ſit, Et quod dicatur munus miſtum, capit. xxv. nu. 21. 24. 29. fol. 262. 276. & 279
multa ſunt conciliorum genera. cap. li. num. xxxij. fol. 577. vide in verbo concilia.
mutuans pecuniam rebellibus, vel alia committens, in damnum ſui principis, vtrum, crimen læſæ maieſtat. committat, cap. lxxi. nu. 3. fol. 1096

N.

NAti ex damnato coitu, an hæredes poſſunt inſtitui, cap. lxix. num. xv. fol. 945
natura contractus quæ ſit. §. de intereſſe, num. xxxi. fol. 916
Neceſſariò poſt votum ſoluendum eſt quicquid pro voto promiſſum fuerit, cap. lxiij. num. 4 fol. 844. vide Votum.
neceſſarius eſt homini cibus ſpiritualis, in vita ſpirituali. cap. l. num. 38. fol. 517
neceſſitate vrgente, etiam in diebus quadrageſimalibus licet bellum inire, cap. xliij. numero. 3 fol. 376
negociationum appellatione, quid contineatur, item, & de commercio, cap. xxxvi. num. 4 fol. 296
Nihil laborioſius eſt officio Epiſcopi, nihilque apud Deum beatius, c. xij. nu. 3. fol. 87. & cap. xxx. num. 13 fol. 215

nihil pernitioſius in militia inobedientia, capit. xlvij. numero. 22. fol. 401.

niſi iuſta cauſa extet, non debet Epiſcopus præterire diem, quo minus dicat vel audiat miſſam cap. xij. nu. 9 fol. 88

Non debent armigeri, per viam tranſeuntes, aliquod damnum inferre, & aliter facientes impune offendi poſſunt, cap. xliij. num. 14 fol. 385

non habent Cardinales maiorem dignitatem, quam Epiſcopi, ſed maius officium, cap. xxiij. num. 16 fol. 182

non licet Epiſcopo aliquem proprijs manibus cedere, cap, xiij. num. 3 fol. 102

non poteſt congregari concilium ſine licentia Pontificis, cap. li. nu. 30 fol. 576

non poteſt Papa, ſine cauſa dare poteſtatem alicui principi ſeculari, vt poſſit inter clericos iudicare, cap. xviij. num. 6 fol. 211

non poteſt Epiſcopus in dioceſi præſente legato de latere crucem præ ſe ferre, cap. xxx. num. 1 fol. 151

non reſidens in beneficio, de iure reſidentiam requirente, (ſalua enim rationabili cauſa) peccat, cap. ix. num. 18 fol. 72

non valet Epiſcoporum ſententia in degradatione, & depoſitione Epiſcopi, niſi omnes ſint concordes, cap. xxix. nu. 4 fol. 206

nomen ordinis à canoniſtis largius accipitur, aſſerendo Epiſcopatum ordinem eſſe, cap. viij. nu. 6 fol. 601

nulla dignitas ſecularis ſimilis eſt ſacerdotio, capit. xxxv. numero. 2 fol. 160.

nulla item maior pietas eſt quam patriam, debiles, atque pauperes ab hoſtibus defendere, ibid. num. 31 fol. 201

nullus prudens eſſe poteſt niſi bonus ſit, & voluntatem rectam habeat, cap. liij. num. 54 fol. 735

nunquid ſuccedens in epiſcopatum, prædeceſſoris conſtitutionibus ligetur, cap, xiij. num. 4 fol. 102

O.

OFficium iudici ſimpliciter conceſſum, ſine temporis præfinitione, intelligatur perpetuum, cap. liij. num. 9 fol. 704

olim, in curis & dignitatibus, diſpenſabant Epiſcopi, cap. xxxiiij. nu. 12. fol. 254

omnes

omnes Apoſtoli fuerunt Epiſcopi, Epiſcopatus eſt enim dignitatum culmen, cap. xxiij. num. 19 fol. 185
omnes capiuntur & ſpoliantur, in bello iuſto, cap. xvij. numero. 1 fol. 391
omnes de concilio debent eſſe ſemper præſentes in actibus prouincialibus, cap. l. num. 44 fol. 587
omnia ſacramenta, crucis ſignaculo perficiuntur, cap. l. numero. 21 fol. 501
omnia vota voluntaria, auctoritate Papæ redimi & commutari poſſunt, cap. lxiij. num. 15 fol. 851
omnis contractus ſuam habet ſubſtantiam, legem, & naturam. §. de intereſſe, num. 30 fol. 915
omnis lex, in vno ſermone impletur, cap. l. num. 12 fol. 432
omnis poteſtas à Deo ordinata eſt, cap. xxxi. num. 14 fol. 224
omnis ratio ſupernæ ſcientiæ vel terrenæ creaturæ, in eo eſt, qui eſt caput earum & auctor, cap lxv. num. 6 fol. 877
Oratio quos fructus pariat, & quæ in oratione requirantur, & vnde dicta, cap. l. nu. 16. & 17 fol. 80. & num. 59 fol. 478
Orationes à malis ſacerdotibus ſiue prælatis factæ, cur ſubditis ſuis damnum afferant, cap. lxvi. num. 10. & 11 fol. 866. & 867
Et de modo orandi, cap. xxxiij. num. 8. fol. 235
ordine geniture, ſucceditur per filios in regni, & dignitatibus ſecularibus, Item quæ qualitates requirantur, in Rege, cap. liij. nume. 11. 17. & 29 fol. 706. 709. & 216
ordines ſacri quot ſint hodierno tempore, cap. xviij. num. 2. fol. 63
ordo quid ſit, cap. viij. num. 2 fol. 60
ordo ſacerdotalis à quo initium ſumpſerit, capit. i. numero. 5. & 47 fol. 5. & 27
ordo, ſiue clericatus quomodo probetur, capit. xxxv. numero. 17 fol. 270
ordo ſacerdotalis vnde habuerit originem, capit. lxvi. numero, 20 fol. 874.

P.

PApa Adrianus, Concilio Romæ celebrato, Imperium, in perſonam Principis Caroli, à Græcis in Germanos tranſtulit, cap. xvi. num. 13 fol. 113

Papa an poſsit Epiſcopatum in terris infidelium conſtituere, capit. xxxi.num.1 fol.217
papa à nullo iudicari poteſt, cap.xvi.num.16 fol.114
papa contra ſtatuta conciliorum generalium, diſpenſare non debet, cap.li.num.51 fol.594.
papa & cauſa maxima imperium, & Regna, de gente in gentem, transferre poteſt, cap.xxxi.num.17 fol.226
papa habet authoritatem congregandi concilium generale, cap. iij. num.1 fol.41
papa inuito Epiſcopo Epiſcopatum diuidere poteſt, cap.xiij.num.6.& 18 fol.95. & 99
papa in perſona Petri Apoſtoli, & Vicarij Chriſti, peccati pœnam ſine vlla exceptione, licentiam habuit relaxandi, cap. xxviij.nu. 2 fol.199
papa in toto diſpenſare non poteſt, ſed in tanto, cap. xxiij. numero. 2. fol.232
papa iudex eſt totius Eccleſiæ, nec vllum habet ſuperiorem in terris, niſi hæreticus ſit, cap.i. num. 8. 17. fol. 4. & 10. Item an poſsit aliò Romanam eccleſiam transferre, item primitus à quibus fiebat Papæ electio, cap. eod.num 26.42 fol.15.24
parochialis presbyter, vel alij ſacerdotes beneficia eccleſiaſtica poſsidentes debeântne gratis ſpiritualia parochianis adminiſtrare, cap.lxij, num.8 fol 818
Pendente appellatione quoad Epiſcopi depoſitionem, an iura Epiſcopalia exercere poteſt. cap. xxxij.num.5 fol.231
penſio data Petro, tanquam clerico, vtrum intelligatur loco beneficij data, cap.lxi.num.7. fol. 804. Item quid de penſione in fraudem conſtituta, Et an penſionarius agere poſsit pro penſione decurſa, contra antiquum vel modernum beneficij poſſeſſorem, Item an habeat ius in decimas. c.eo.n.12.13.& 14. fol.805. 806.& 807
penſio vtrum reſidentiam requirat, ca.li.num.54 fol.598
per contractum matrimonij extinguitur eccleſiaſticum beneficium, necnon penſio, quæ loco beneficij habetur limita tamen, cap. lxi. num.6.10 fol.804
per obſeruationem mandatorum Dei, & Eccleſiæ bona fide cooperante, homines de die in diem renouantur, atque magis iuſtificantur, cap.l.num.50 fol.465
per quem, ad cuius inſtantiam, & ex quibus cauſis detur coadiutor:

Doci-

Ducibus, Baronibus, & alijs iuriſdictionem habentibus, cap. in- num. 11 fol. 68
percutiens aliquem cum moderamine inculpatæ tutelæ, quomodo intelligatur, cap. xxxviij. num 4 fol. 323
percutiens clericum in habitu clericali incedentem, & immiſcentem ſe ſæuis, an ſit excommuni catus. cap. xxxix. numero. 6. fol. 341
Item & de percutiente clerico ſe defendendo, cap. xxxv. numero. 19 fol. 271
perſuadens aliquem à fide Chriſti apoſtare, qua pœna puniendus ſit, cap. liij. num. 30 fol. 670
petri ſucceſſores per electionem magis, quam per carnis ſucceſſionem ad Pontificatum aſſumi debent, cap. i. numero. 23 fol. 14
petrus Antiochiæ primo cathedram epiſcopalem ſuſcepit, quæ poſtea Romam translata eſt, cap. ij num. 3 fol 39
petrus ante Chriſti paſſionem Apoſtolus fuit, poſtea vero Paſtor creatus eſt, cap. lxvi. num. 25 fol. 878
Philippus Hiſpaniarum Rex, à quibus originem trahat, capit. lxiij. num. 2 fol. 828
philoſophiæ ſtudium an licitum & laudabile ſit cap. lxv. n. 8. fol. 857
Plurium teſtium probatio aliquem furioſum fuiſſe, Duo vero contrarium deponentes, quibus eorum magis fides adhibenda ſit, cap. lxviij, num. 14 fol. 932
Pontifex ad miſſarum ſolennia, & vbique pallio vti debet, cap. xv. num. 4 fol. 103
pontifex, an poſſit ſine Cardinalium conſenſu, eccleſiæ ciuitates in feudum dare, & quid de Caſtris, & alienatione rerum cuiuſcunque eccleſiæ, cap. xxiiij. num. 7. 8 fol. 180
pontifices, ſiue eorum legati ſolummodo concilium generale congregandi poteſtatem habent, & quid de Imperatore, Item vero Principes ſeculares ſint de corpore concilij, capit. li. numero. 31. 34 fol 576. & 578
poſsidens beneficium vnum, ex quo ſe honeſte ſubſtinere poſſit, recipiendo aliud mortaliter peccat, cap. xxxiiij. num. 7 fol. 248
poſt Chriſti aduentum, apud infideles non eſt honor, neque dominiũ, neque poteſtas, cap xxxi. num. 13 fol. 224
poſt mortem, vtrum quæſtio moueri poſſit ſuper hereſi, remiſsiue, cap. liij. num. 21 fol. 661
poteſtas duplex eſt, ſpiritualis. ſ. & tẽporalis, cap. xvi. num. 3. fol. 108

prædeſtinatio quid ſit, & in quo differt prouidentia à prædeſtinatione. cap. l. num. 35. fol. 444

prælati perſonaliter in concilio præeſſe debent, ſaluo tamen iuſto impedimento, item & de Epiſcopis, cap. li. num. 35 fol. 579

prælatus eccleſiæ, an licitè beneficia conſanguineis & amicis conferre poßit, cap. xxxiiij. num. 14. fol. 255

prælatus, qui ſine ſolennitate res eccleſiæ diſtrahit, vtrum adminiſtratione priuandus ſit, cap. xxiiij num. 6. fol. 179

præterire & exhæredare in quo differant. cap. lxix. nu. 17. fol. 945

præsbyter morientibus pœnitentiam abnegans, reus eſt, cap. l. num. 55. fol. 529

principatus ſummi Romani Pontificis, an etiam ad temporalia ſe extendat, ca. xvj. num. 1 fol. 108

principes, à fide apoſtantes, vtrum à Pontifice temporali dominio priuari poßint, cap. xvj, num. 9. fol. 111

principes non habentes ſufficientes reditus ad terræ cuſtodiam, vel alia neceſſaria, à quibus adiuuari debeãt, cap. liiij. num. 20. 22 fol. 711. & 712

principes temporales, habent poteſtatem includendi in conclaui, debentes eligere ſummum Pontificem, cap. xxxvi. numer. 3. fol. 295

Pro chriſmate pecunia non eſt exigenda, etiam ſtante conſuetudine, cap. lxij. num. 18. fol. 824

pro inimicis an orandum ſit, ca. l. num. 60. fol. 479

pro mortali peccato amittitur iuſtificationis gratia, fides verò non item, ca. l. num. li. fol. 467

pro neceſſaria defenſione chriſtianæ Reipublicæ, licet Catholico Regi, Archiepiſcopis, Epiſcopis medietatem fructuum beneficiorũ ſuorum petere, cap. lxiij. num. 18. fol. 834

pro paruo debito, non debet executor ponere manum ad res magnas, cap. xxvj. num. fol. 193

probans rem poſſeſſam fuiſſe per defunctum tempore mortis an ſufficienter probet, in petit. hæred. ca. lxx. num. 10. fo. 998

proditor quis dicatur, ca. lxxj. nu. 15. 16. fo. 114. & 1015

producto libello petitionis hæreditatis, quomodo fieri debeant interrogationes, ca. lxx. num. 15 fol. 995

prohibitus edere carnes, an poßit edere oua, & caſeum, ſeu lac, cap. xvij. num. 11. fol. 130

pro-

propter criminis magnitudinem infamatus, ſuſpendi poteſt nedum ab officio. verum etiam à beneficio, donec & quouſq; ſe purgauerit, ca. liij. num. 46. fol. 692
propter delictum domini negligentis iuſtitiam facere contra totam terram, & omnes gentes ſubditas ſibi, poteſt indici bellum, item & deponi, ca. xli. num. 15 fol. 361
prouinciale concilium, an deponere poſſit Epiſcopum, aut pronunciare deponendum, cap. xxix. num. 6. fol. 207
prudentiæ partes, quæ & quot ſint, cap. liiij. num. 55. fol. 735
purgatorij pœnæ, cuius miniſterio inſligantur, cap. l. numero. 33. fol. 561

Q.

QValis eſſe debat Epiſcopi correctio, cap. xxiij. numer. 13. fol. 175
Qualiter Epiſcopus à clero, & populo, ſuam ingrediens ciuitatem, ſuſcipi debeat, ca. xxiij. num. 3 fol. 169
qualiter Epiſcopus iuret Domino. Item quod ſit Epiſcopi officium. c. xiij. num. 21. fol. 99. & ca. xiiij. num. 1. fol. 100
qualiter, quomodo, quare, & quis ad miſericordiam recipiatur, cap. liij. num. 42. fol 686
qualiter recipiendus ſit Epiſcopus in viſitatione Eccleſiarum. Item quid proponere debeat Epiſcopus populo in ſuo aduentu, & quis ordo ſeruandus ſit in viſitatione, cap. xi. nu 5. 7. & 9 fol. 82. & 83.
Quando coronatur Rex, iurare debet bona regni non alienare, & alia multa, ca. liiij. num. 28. fol 714
quando quis aliter ſetueri non poteſt, liceatne vulnerare vel occidere, cap. lx. num. 22. fol. 785
quando ſunt duo teſtamenta eodem die confecta, neque de prioritate atque poſteritate appareat, & in vno eorum aliquis inſtitutus ſit hæres, in altero item alius, quis eorum adhibet hæreditatem limitata, ca. lxx. num. 9. fol 992
Quare Deus quoſdam prædeſtinet, alios verò reprobet, cap. l. nu 37. fol. 445
quatuor ſacramenta, à quolibet interdicta excepta cenſentur, cap. xxxvij. num. x. fol. 206
Quæ & quot ſint cenſuræ Domino Papæ reſeruatæ, ca. xx. num. 1. fol. 157

quæ & quot ſint cauſæ finales, pro pugna ſingulari ordinanda, cap. xlvi.num.3 fol.388
quæ & quotuplices ſint cauſæ propter quas Princeps iuſtum poteſt indicere bellum, cap.xli.num.25 fol.367
quæ erunt ſigna præcedentia vniuerſale iudicium, cap.l.num.4. vſque ad nu.19 fol.543.ad 547
quæ perſonæ à ſummo Pontifice excommunicari poſſunt, Et qua de cauſa, cap.xix.num.1 fol.156
quæ perſonæ ab obſeruatione ieiunij excuſentur, capit.l.numero.58 fol.477
quælibet poſſeßio ab antiquo eſt onerata ad ſolutionem tributi Imperatori, cap.xxx.num.27 fol.278
qui & quot erunt accuſatores, contra malos in die iudicij, item & quot teſtes examinandi erunt, cap.l.num.22.23.fol.549.& 550
qui & quot præeſſe debent Epiſcopi ordinationi, cap.lxv. nume.26 fol.828
qui per annum, & vltra ſtetit in excommunicatione, vtrum officio ſuo priuari debet, cap.xvij.num.5 fol.118
qui prætextu immunitatis delinquunt, immunitate eccleſiaſtica non gaudent, cap.xxxv.num.34 fol.289
qui ſint meliores bellatores, an vrbani & nobiles, vel agricolæ & rurales, remißiue, cap.xlviij.num.5 fol.413
quibus dari debeat extremæ vnctionis ſacramentum, & in quibus corporis partibus dandum ſit, cap.l num.62 fol.335
quibus ex cauſis, à quibus, & qualiter fiat degradatio, & de eius effectu, remißiue, cap.xxix.num.3 fol.205
quis alium inter prælatos eiuſdem dignitatis præcedere deberet, cap. li.num.48 fol.590
quis prophetauerit finale iudicium, cap.l.num.1.& 3.fol.538.& 541
quis poßit, vel debeat baptizare, & quæ ſit eius forma. Item quod ſi alius liquor ſit cum aqua mixtus, an teneat baptiſmus, cap.l.nu. 11. fol.495
quo caſu permittitur dilatio voti, cap.lxiiij.num.16 fol.851.& 852
quo tempore translatum fuerit Imperium à Græcis in germanos, in perſona Caroli, & de clementia Caroli V.Imp. qua vſus fuit ignoſcendo illis qui contra ipſum rebellionem commiſerant, item quis fuerit primus & ſecundus Imperator, capit.lvi. numero.4.7.8. fol.747.748

quod-

quodnam ſit grauius delictum, Hæreſis, an homicidium, capit. liij. num.23 fol.663
quolibet impedimentum, an ſufficiat ad excuſandum non venientem ad concilium, cap.li.num.40 fol.583
quot teſtibus, Epiſcopus conuinci poßit, capit, xiij. numero. 4. fol.93

R.

RAtionalis creaturæ voluntas ſoli Deo ſubiacet capit. lviij. num.13 fol.768
Rebelles qui dicantur, cap.lxxi.num.12 fol.1011.
receptans, defendens, vel occultans aſſaßinos, ipſo iure ſunt excommunicati, cap.xxxvi.num.7 fol.297
receptatores hæreticorum, qui dicantur, cap.liij.num.38. fol.679
reconciliatio habet locum, vſque ad ſententiam diffinitiuam excluſiue, cap.eod.num.40 fol.682
rediens ad vnitatem eccleſiæ in tempore gratiæ, & ad miſericordiã receptus, an deponi debeat ab officio, vel beneficio, cap.eod. num. 44. fol.690
redimens aliquem ab hoſtibus, an imponere poßit maiorem taleam, quam ipſe ſoluerit, cap.xlij.num.4 fol.373
reges, à quo debent coronari, cap.lvi.num.11 fol.750
reges qui ad Chriſtum adorandum venerunt, cur Magi appellati fuerunt, cap.lx.num.24 fol.788
reges vbi ponere debent fœlicitatem ſuam cap.liiij.num.37.38. & 39 fol.722. & 723
reges vnde originem traxerint. Item ſunt iure diuino, & à Deo procedunt, & quæ eorum inſignia, & alia quam plurima. capit. li. num.1. vſque 19 à fol.699. ad fol.711
regi, & ad ducem exercitus maxime ſpectat militaris prudentia, & multa in bello conſiderare decent Reges, cap.xlviij.nume. 2. 6. 7 fol.412. & 413
religionem voventes, nouo nexu ab adulterio obligantur abſtinere, cap.lxiiij.num.6. fol.845
religioſi prædicatores, ſubtrahentes auditores à ſolutione decimarũ. incidunt in excõmunicationis pœnam, cap.lxvi.nu.17. fol.872
religioſorum regulæ, quæ & quot ſint, cap.lvij.num.2 fol.752

rem vitioſam tradens, an teneatur ad intereſſe, §. de intereſſe. num. 10 fol. 905.
res eccleſiæ an ſine capituli conſenſu ab Epiſcopo alienari poſſunt, fallit, niſi aliter conſuetudo ſe habeat, ca xxiiij. num. 1. & 2. fol 178
reſidentia ſacerdotij, eſt de iure diuino, cap. li. num. 55 fol. 599
reſidentia ſitne de iure diuino, remiſſiuè. cap. lxvi. num. 7. fol. 864. & cap. xxxiiij. num. 10. & 13. fol. 251. & 254
reuerendiſſimi Cardinales abſque dubio, in omnibus eccleſiis titulo ſuo ſubiectis indulgentias concedere poſſunt, cap. xxviij. numero. 6 fol. 199.
rex filium quoad nomen Regem conſtituere poteſt, quoad regimen non item, cap. liij. nu. 25 fol. 713
rex, Franciæ, verum Imperatorem recognoſcat capit. lv, numero. 11 fol. 743
rex immoderatè donare non poteſt, ne regnum lædatur, Alienans etiam terras regni ſui reuocare poteſt, cap. liij. num. 27 fol. 714
rex in temporalibus legitimare poteſt, & Papa in ſpiritualibus, & temporalibus, cap. liij. num. 32 fol. 718
rex milites creare poteſt etiam extra regnum Item an iudæos & ſaracenos ex regnis ſuis expellere poteſt, cap. liij. nu. 19 fol. 710
rex vectigalia imponens, ex cauſa id agere debet, aliàs peccat, cap. 54. num. 21 fol. 712
Romana vrbs, altera Hieruſalem dicitur, cap. i. num. 41 fol. 24
romanorum Imperator, vniuerſalis Chriſtianorum dominus, ſeu protector eſt, & hoc ratione protectionis. Dicitur etiam pater, & anima legum, cap. lv. num. 3. 4. fol 737. & 738
romanorum rex antequam in Imperatorem coronatus ſit, vtrum adminiſtrare poſſit, cap. lvi. num. 6 fol. 747
Ruſticos viatores, aut in agricultura exiſtentes ſpolians, rapinam committit, cap. xlvij. num. 17 fol. 398

S.

SAcerdos celebrare potens, & non faciens, ſanctam trinitatem gloria priuat, cap. l. num. 32 fol 513
ſacerdos preſente Epiſcopo, ſine eius mandato benedicere, & ſignare non poteſt, cap. xiij. num. 13 fol. 97
ſacerdotis poteſtas, in abſoluendo quanta eſt, cap. i. nu 33 fol. 19

ſacramentalis confeſſio, ex præceptione Eccleſiæ neceſſaria eſt. cap. l. numero 52 fol. 528
ſacramentum litterarum ignarus, inhabilis eſt ad beneſiſia capeſcẽda, cap. lxv. num. 9 fol. 858
ſacrificium quid ſit. cap. l. num. 44 fol. 822
ſanctiſſimis Epiſcopis poteſtas data eſt reconciliandi, pœnitentias ſolennes imponendi, & alia quamplurima faciendi. capit. xiij. num. 1 fol. 91
ſanctorum animæ, an faueant illicitè interrogantibus, cap lx, nu. 20 fol 784
Saracenus in infantia baptizatus, fidem catholicam ſeruare tenetur, cap. liij. num. 8 fol. 651
Scachorum ludus, an licitus ſit, cap. lx. num 34. fol. 793
Item ſors quoad ſcientiam nõ eſt quid mali, ſed quoad exercitium, cap. eod num. 41 fol. 797
Sciſma propriè quid ſit, & ſciſmatici qua pœna mulctentur, cap. liij. num. 25. 26 fol. 665. & 667
ſcientia mediante, fides in nobis gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur, cap. lviij. num. 2. & 4 fol. 758. & 760
Secunda hominis iuſtificatio quæ ſit, cap. l. num. 48 fol. 460
ſententia dictari debet in plurali nnmero, cap. li. num. 45 fol. 588
ſententia excommunicationis, interdicti, & ſuſpenſionis, in decem, æquiparatur. Differunt etiam in alijs decem, cap. xxxvij. nu. 3. 6 fol. 300. & 303
Si duo codicilli reperiuntur eodem die facti, in quibus aliquid duobus legatum fuerit, cuinam ipſorum legatum præſtabitur, cap. lxix. num. 14 fol. 944
ſi Titio in teſtamento relictum fuerit minus legitima, vtrum tranſmittere poſſit ius petendi ſupplementum legitimæ, Item quæ ſit ſecunda tranſmiſſionis ſpecies, cap. lxix. nu. 63. 65. fol. 976. & 977
ſi intra annum executor teſtamentarius non impleuit officium ſuũ, an Epiſcopus poteſt ſe intromittere poſt annum in vltimis voluntatibus decedendum in ſua dioceſi, ca. xxvi. num. 1 pol. 191
ſi oritur dubium in crimine hæreſis, cuinam remitti debet, cap. liij. num. 24 fol. 664
ſimonia propriè quid ſit, & qualiter committitur, cap. lxi. num. xvij. fol. 334. & cap. lxij. num. 12 fol. 820
ſiquis votum ſimplex emiſerit, & poſtea contrahat, an teneat matrimo-

trimonium, cap.lxiiij.numer.11.12. fol.893

ſoli Epiſcopo facultas data eſt exhibendi confirmationis ſacramentum, ca.xj.num.6. fol.82

ſoli Papæ reſeruata eſt Epiſcoporum depoſitio, cap.xv. numero.10. fol.105

ſoli Pontifici facultas data eſt laico temporalem iuriſdictionem concedendi, cap.xxviiij.num.9. fol.180

Item an poſsit ſine Cardinalibus, ardua negocia gerere. ibidem,

ſolus Papa diſpenſare poteſt ſuper irregularitate contracta ex diuinorum officiorum celebratione, cap.xxxvij.num.4. fol.301

ſolus Petrus, à Chriſto immediate poteſtatem iuriſdictionis accepit, ca.1.num.13. fol.8

ſors, an ſit prohibita, cap.lx.num.7.14. fol.779.& 781

Statutum vel conſuetudo dictans, quod primogenitus in regnũ ſuccedat, mortuo Rege, relicto primogenito muto à natura, ſecundo autem genito relicto habili, quis eorum ſuccedere debeat, cap.liiij. num.12. fol.707

Subditus principi inobediens, perduellionis crimen committit, cap. lxxj.nu.19. fol.1015

ſuccedens in regno, vtrum donationes per prædeceſſores vel prædeceſſorem factas, in enormem regni læſionem reuocare poteſt, cap.eo. num.34. fol.719

ſufficit decennium ad conſuetudinem inducendam, remiſsiue, c.lxij. nu.11. fol.819

ſummi Pontifices, & Epiſcopi, noui, & veteris teſtamenti ſcientia præditi eſſe debent, cap.vii.num.1. fol.52

ſuſpenſionum ſpecies, quæ & quot ſint remiſsiue, ca.xxxvij.num.5. fol.302. Item ab eccleſiæ ingreſſu ſuſpenſus, in ea celebrans ſit irregularis, ca.eo.num.8. fol.306

T.

TAndiu durat corpus & ſanguis Chriſti, quandiu durant accidentia panis & vini, cap.l.num.47. fol.525

Tempore neceſsitatis, famis, vel guerræ, ſuperindictum imponi poteſt. ca.liiij. fol.712

tempore Noe, cœpit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros, cap. liiij.num.5. fol.702

tempore Pontiali Pontificis fuerunt ducenta & triginta Cardinales, cap.xxiiij.*num*.15. *fol*.182

tempus emptionis & venditionis, vtrum rei valorem demonſtret, cap. lxvij.*num*.11. *fol*.885

tertia ſynodus vniuerſalis, videlicet Epheſina *iuſto anathemate* Neſtorium *condemnauit* cap.lij.*num*.6. *fol*.612

tertium ſacramentum eſt Euchariſtia, Item *quomodo celebrandum, & in quo loco*, ca.l.*num*.22. *fol*.502

teſtamentorum vſus perquàm neceſſarius.Item *qua de cauſa inuentus*, cap.lxix.nu.1 *fol*.938

teſtamentum, in quo filius impubes à patre exhæredatus fuit vtrum valeat, ca.lxix.*num*.24. *fol*.950

teſtamentum ſolenne tollitur per non ſollenne curſu decennij, cap. lxix.*numero*.11. *fol*.943

Teſtator *hæredem inſtituens hoc modo, ne in die reuolutionis lunæ, hæres adeat hæreditatem, & ſi adeat hæreditatem amittat, vtrũ talis voluntas ſeruanda eſt*, cap.lx.*num*.19. *fol*.783

teſtator prohibens, ne bona ſtabilia vendantur, nunquid ab Epiſcopo *pro diſtributione pauperum vendi poſſunt*, cap. xxvj. *numero*.3. *fol*.193.

teſtes deponentes de ſana mente, alio de inſania cui magis reddatur, c. lxviij.*numer*.11. *fol*.931

teſtium conditio, vtrum mortis tempore an teſtamenti inſpicienda ſit, cap.lxix.*num*.8. *fol*.340.

Thalmuth *Iudæorum liber, iuſſu* Gregorij ix.Innoc.4.*necnon* Iulij iij.*ſummorum* Romanorum Pontificum *combuſtum fuit*, ca.xxxj.*num*.16. *fol*.225

Tota Trinitas *authoritatiuè iudicabit*, Chriſtus *verò inquantùm homo executiue iudicabit, & ab omnibus videbitur*, ca.l.nu.2 *fol*. 540

tria recipit ab eccleſia Imperator: Item *& quotuplici corona coronetur, & à quibus perſonis ſibi corona imponatur*, cap.lvi. *nume*.3. *fol*.745

tria ſunt quæ Moyſes *&* Aaron *faciebant*, cap.xiiij.*num*.2. *fo*.101

Trina *citatio requiritur, ſi concilium vult contra contumaces procedere*, ca.s.*num*.xli. *fol*.584

Trinitatis *ordo, quo tempore inceperit*, ca.lvij.*num*.4 *fo*.594

Vacante

V.

VAcante imperio, cuinam competat iuriſdictio in temporalibus, cap. lvi, num. 22 fol. 750
vaſſalli non defendentes dominum in prælio, an feudo priuari poßint, cap. xli, num. 24 fol. 368
vaſſallus, poßitne ſine prælati conſenſu feudum vendere, remißiuè, cap. xxiiij. num. 23 fol. 185
Vbi deeſt ſuperior de iure, vel de facto, ad Papam recurrendum eſt, cap. xli num. 5 fol. 354
vbi pœna imponitur ipſo iure, an poßit per negationem augeri, vel per confeßionem minui, cap. liij. nu. 41. fol. 684
vbicunque tractatur de generali vtilitate clericorum ſimul, & mistim, clerici tenentur contribuere vnà cum laicis, cap. xxxv. num. 30. & 33 fol. 281. & 287
vendens res ſuas plus iuſto prætio, teſtando, an eius teſtamentum de iure valeat, cap. lxvij. num. 13 fol. 886
vera confeßio quotuplex ſit, cap. l, num. 51 fol. 527
verba communia, quæ ſint, cap. lxix, num. 34. fol. 956
Vicarius à principe electus in loco ipſius principis, an ſit delegatus vel ordinarius, cap. liij. num. 35 fol. 720
vicarius Epiſcopi dicitur ordinarius, & an cognoſcat de cauſa Epiſcopo delegata, & è contra, cap. xxvij. num. 2 fol. 196
Vltra tres menſes, Epiſcoporum ordinatio differri non poteſt, idem in conſecratione, cap. x. num. 6 fol. 77
Votum vnde dictum, & quæ ſint neceſſaria ad voti obligationem, De voto voluntario quodnam dicatur, & vtrum in voto poßit fieri diſpenſatio, quantas afferat vtilitates, item vtrum votum ex metu obliget, cap. lxiiij. num. 1. 8. 14. 18. & 19. fol. 847. 851. & 853
Vſura quid ſit, Quis etiam dicatur vſurarius, in quibus rebus committitur, item ad quem ſpectet in materia vſurarum, canoniſtis, an vero theologis, cap. lxvij. num. 1. 2. 6. 7 fol. 881. & 883
Vtilis hæreditatis petitio, an detur contra illum qui cum titulo poßidet, cap. lxx. num. 19 fol. 998
vtrum ab Epiſcopo excommunicato poßint ordinari clerci in ſacris, cap. xvij. num. 4 fol. 116
vtrum diuinatio quæ per dæmones fit, vel per aſtra, per ſomnia, ſiue per auguria, & ſortes licita ſit remißiuè, cap. lx, num. 29 fol. 791

vtrum Epiſcopi ſucceſſores ſibi ex teſtamento inſtituere poßint, cap. xiij.num.14 fol.97
vtrum Epiſcopus à Pontificalibus ſuſpenſus, vel interdictus, ſacerdotis officium exercendo fiat irregularis, cap.37.num.16 fol.312
vtrum Epiſcopus votum longæ peregrinationis ſine licentia Pontificis remittere poßit, cap.ix.num 2 fol.64
vtrum mentione filij facta in teſtamento, comprehendantur & nepotes, cap.lxix.num.48 fol.966. & 967
vtrum penſio, pecunia redimi poßit, variæ opiniones, cap. lxi.num.16 fol.808
Vxor, hæres inſtituta quoad vixerit, nullo alio ſibi dato cohærede, ſitne perpetuò hæres, eandemque hæreditatem ad hæredem ſuum tranſmittat, cap.lxix.num.76 fol.984

REGIA

Digitized by Google